DE NAVORSCHER.

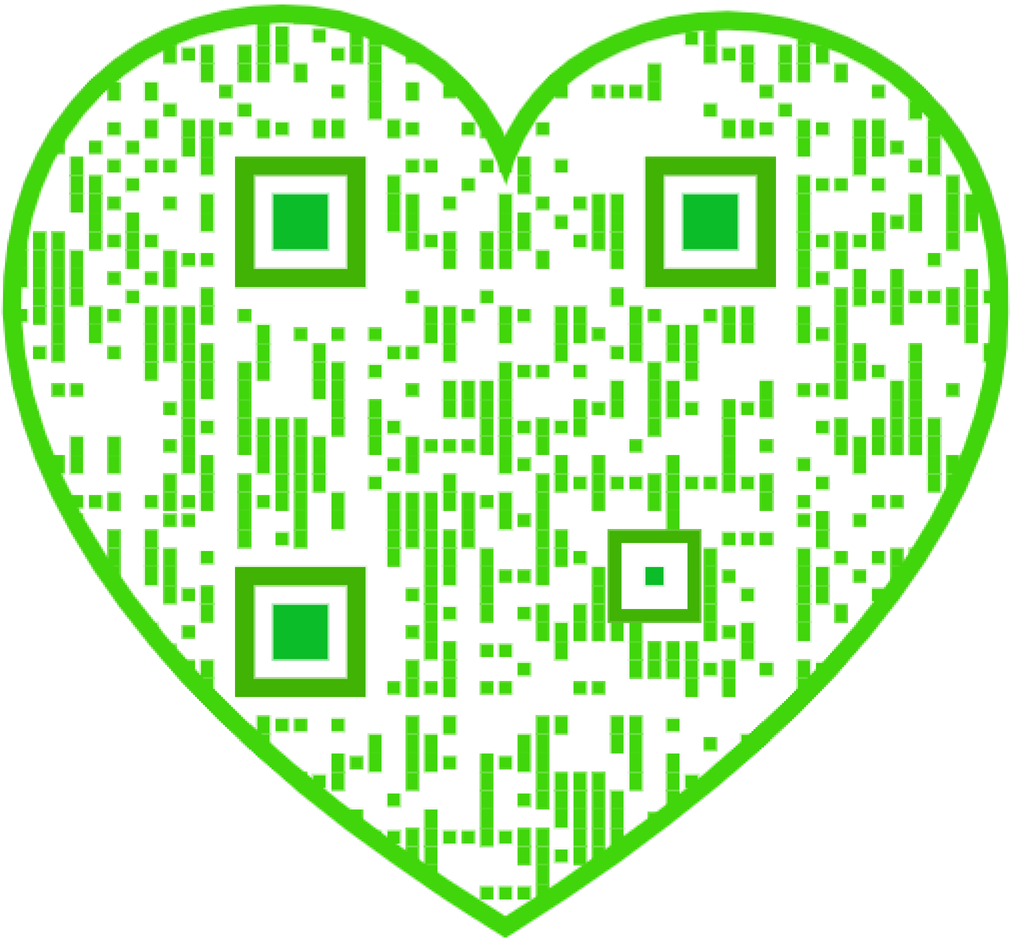

De Navorscher.

EEN MIDDEL
TOT GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER,

TUSSCHEN ALLEN DIE IETS WETEN,
IETS TE VRAGEN HEBBEN, OF IETS KUNNEN OPLOSSEN,

ONDER BESTUUR VAN

JACOBUS ANSPACH.

Vijf en Dertigste Jaargang.

NIEUWE SERIE,

ACHTTIENDE JAARGANG.

AMSTERDAM, — J. C. LOMAN Jr.
1885.

GESCHIEDENIS.

Blitterswijck (XXVIII, 97). Op de riddercedul omstr. 1460 (Kron. Hist. Gen. Utrecht 31e jaargang) komen voor onder: Horst (ampt van Kessel) Dirk v. Bl.; Blitterswijck (ampt v. Kessel) Johan v. Bl.; Sambeeck (ampt van Hattendonck of Hoetendonck) Henrick v. Bl.; Stad van Nijmegen Aernt v. Bl. Volgens een charter in bovengemelde Kroniek moest zich Johan v. Bl., die de zijde van hertog Adolf van Gelre hield, in 1471 op zekere voorwaarden binnen Grave aan hertog Arnold onderwerpen.

Arnhem. J. D. WAGNER.

[De *Nav.* t. a. pl. vermelde Jasper v. Lynden, zoon van Walburg v. Bl., werd 20 Dec. 1518 door hertog Karel v. G. ontboden om bij gelegenheid van diens huwelijk met Elisabeth v. Brunswijk-Luneburg, zich met vier knechten »Ruytersche wyse naer de leus des Hertoghs geel ende rood gekleed vpt rustichste (zoo goed mogelijk toegerust) binnen Zutphen te vertoonen (Mr. G. v. Hasselt, Schilderij v. Karel v. Egmond, bl. 7).]

De Engelenvaart (XXXIV, 451) — nabij Heerenveen werd, ruim 40 jaar geleden, gegraven door Jhr. Daniel Engelen. De tegenw. H.H. Engelen (niet *van* Engelen), kleinzoons van Daniel, hebben die vaart nog in bezit en heffen den tol van de doorvarende schepen.

C. W. A. B.

Ysselt. Deze heerlijkheid in Utrecht o. Soest gelegen, dezelfde als *Nav.* XXXIV, 290 bedoelt, kwam 11 Oct. 1729 door erfenis aan Christina Judith v. Sasse (kleindr v. Hendrik en Christina v. Isselt, dr van Jan Clemenszn, heer van Ysselt, en Judith de Beer), als »naaste

successoresse feudaal" van Geertruid v. Isselt Hieronimusdr, de laatste van haar geslacht. Christina Judith v. S. deed echter van die erfenis afstand ten behoeve van Gerbrandus Nicasius v. S. (zoon haars broeders Johannes Bernardus). Omdat haar erfrecht ten aanzien van voorzegde heerlijkheid in rechten zeer lang was betwist geworden, kon eerst Johannes Jacobus v. S., zoon van Gerbrandus Nicasius, daarmede beleend worden. De zoon van Johannes Jacobus v. Sasse, Gerbrandus Ignatius, verkocht haar 7 Sept. 1775 aan Jacob v. Dam, raad in de vroedschap der stad en ontvanger van den 20sten en 40sten penning der prov. Utrecht, en aan diens huisvrouw Aletta Francina Buijk, wier beider erven ze thans nog bezitten, ofschoon ze thans niet meer is dan eene schaduw van hetgeen ze vroeger was. Jacob v. D. was de eerste van zijn naam, die Ysselt of Isselt bezat; onjuist is derhalve de beweering van Ferwerda (Adelijk en Aanzienlijk Wapenboek in voce v. Dam), dat Willem v. D., schepen te Amersfoort in 1483, door zijn huwelijk (Febr. 1500) met Beijeraad v. Isselt dr v. Jan Johan Karmanszn (den vader van Clemens v. I. voornoemd), heer van Ysselt zou geworden zijn, en dat zijn zoon Pieter v. D. alsmede diens afstammelingen heeren van Ysselt zouden geweest zijn van af de vroegste tijden [1]). Tot den dood van bovengenoemde Geertruid v. I. is de heerl. steeds in 't bezit van familiën van dien naam gebleven; ik schrijf »van familiën van dien naam", omdat de familie Karman, die na Margrete v. I., erfdochter van Ysselt, waarmede zij

---

[1]) Het Aardr. Wdbk van v. der Aa, art. Isselt, bericht, dat de heerl. in 1330 door de familie v. Isselt werd bezeten. Michiel v. I. — wanneer leefde hij? — getuigde dat zijne voorouders er gewoond hadden. Volgens v. der Aa was ze in de 14de eeuw in 't bezit van v. Dam, en blijkt het niet hoe deze familie, die er thans weder eigenares van is, uit dat bezit geraakte. Omstr. 1610 zal de zoon van Cornelis Janszn v. Vianen heer van Isselt geweest zijn, en werd Gerbrandus Ignatius v. Sasse met de aan den Prior van Utrecht leenroerige heerl. in 1769 verleid. Was ze *destijds* nog aan dien Prior leenroerig? Wat wordt met dat prioraat bedoeld? Men valle dan Ferwerda niet al te hard; want zoo het bovenstaande juist is, veranderde Isselt meer dan eens van bezitter. Het wapen der heerl. is, volg. v. der Aa, in rood veertien (4, 4, 3, 2, 1) ballen (lees, penningen of bezanten) v. zilver, welk wapen in het Armorial aan het geslacht v. Isselt (Utr., Gelderland) wordt toegekend. Het adellijk huis werd omstr. 1775 of '85 afgebroken. De in 1845 levende heer van Isselt, Mr. Jacob v. Dam v. I. (diens kleinzoon?) was president d. arr. rechtbank te Amersfoort, ridder in de orde van den Ned. Leeuw. RED.

in 1440 beleend werd, dochter van Henrik Cosijn v. I. en vrouw van Johan Karman, de heerl. bezat, ook den naam v. Isselt gedragen en het wapen van dit geslacht gevoerd heeft. Het oorspronkelijk wapen der familie Karman was een aanziende ossenkop. — Wie bezorgt mij eene volledige genealogie v. Isselt of Ysselt?

's-Bosch. A. VAN SASSE V. YSSELT.

Hofgezin des Graven van Holland a^{0} 1353. Op het rijksarchief alhier, in het perkamenten register E. L. 22 A^{0} 1350—1355, trof ik f^{0} 15 eene lijst aan, bevattende de namen van verschillende personen, die in 1353 tot het hofgezin van den Graaf en de Gravin van Holland behoorden, en als zoodanig gekleed werden. Wel staat die lijst reeds afgedrukt in »De Beschrijving van 's Gravenhage, uit echte bronnen geput, door A. W. Kroon" ('s Gravenhage, K. W. Pickhardt, 1852, in zes aflev.), afl. 2, bl. 94 vv., doch bij vergelijking met het origineel ontwaart men een merkbaar verschil. Ongetwijfeld oordeelde die schrijver de oude lijst in eenigszins behaaglijker kleed te moeten steken, en haar voor zijne lezers in meer verstaanbare taal te moeten overbrengen, waarom hij de oorspronkelijke spelling niet behield. Doch ook eenige verschrijvingen in namen maken 't wenschelijk het zóó belangrijke stuk in oorspronkelijke spelling met hare eigenaardige verkortingen letterlijk overgeschreven, hier te plaatsen.

Dese dier na volghē warē van miins hen̄ en̄ van mire vrouwē cledinghe int iaer ons hen̄ dusent drie hondert drie en̄ vijftich.

In den eersten.

Baenrosen (*sic*) *cleder.*

Miin Heer selve.
Die Hē van Arkele.
Die Hē van Culenburch.
Die Hē van Ammersoyen.
Die Hē van Egmonde.
Die Hē van Rochefort.
Monsin̄ B̄telmeu de Burghsz.
Elck een half lakē Ghentsch makē ij $\frac{1}{2}$ genshe lakē [1]).

Riddeñ.

Miin hē die grave selve.
Hen̄ Flor̄ van B̄selen.
Hen̄ Flor̄ harē Claes soē [2]).

---

1) Kroon zegt, door verkeerde lezing, 1115 Gensche laken — zeven personen elk een half laken maakt ij $\frac{1}{2}$ ($3\frac{1}{2}$).

2) Floris Klaasz. van Borsselen? Een onbekende zoon van Klaas v. B. v. Brigdamme?

Heñ Ghēr van den Oest ende [1])
Heñ Jan vā den Poele.
Heñ Ghēr van Heemskerke.
Heñ Willem van der Wateringhe.
Heñ Olivier van Everinghen.
Heñ ian van Bruel [2]).
Heñ Boudiin van Reymerswale.
Heñ Diedric de Rode.
Heñ iañe Aelmā [3]).
Heñ ianne Suirmont.

Clerke.

Heñ Wille Heerman [4]).
Gheret Aelwiins sone [5]) (niet Aelswijns).
Heñ Ysebrant Btout [6]).
Meest Philips.
Meest Heynric.
Meest Boudiin.
Meest Piet Moele.
Meest Diedric vā Tienē.
Heñ Ghēr die Hert.
Heñ Willē Cogghe (niet die Cogge).

Heñ ianne dien Enghels.

Cnape.

Herman van den Rine.
Heynric van Borsele.
Daniel van der Meerwede.
Ghēr van der Wateringhe [7]).
Ghēr van Heemskerke.
Den burchgrave van Leyden.
Meuriin van der Does (niet Montijn).
Goteliin.
Willē Claes sone.
Willē Goitscet.
Alviin (niet Alewijn).
James.
Jannē van der Creke.
Meest ian Lam.
Michiele.
Aelwiin Ghrēts sone. [8])
Piper.
Janne Gherets sone.
Adam Bwerde. [9])

[1]) Gerrit de Vrieze van Oostende.

[2]) Noch deze Jan, noch de later genoemde Diederik van Bruelis worden door Smallegange genoemd.

[3]) In de leenregisters vond ik in 1390 als wed. van Jan Aelman, Machteld van der Nesse. Anderen dags na St. Andries 1355 werd hem gifte gedaan van het huis *ter Nesse* met alle toebehooren.

[4]) Deze Willem Heerman komt in Bat. ill. bl. 982 niet voor.

[5]) Later genoemd clerc van den register, misschien zoon van den later voorkomenden Aeluyn Revel. Deze Gerard komt voor in de graf. rek. van Zeeland van 1342—43.

[6]) Kan hij behooren tot het geslacht van Mechelen? Keizerin Margaretha gaf maandag na pinksteren 1346 aan Jan Aelman, ridder haer broeder den bastaert, al het goed te houden in rechten leene dat Jan Bertout van haren broeder in leen hield en haar aanbestorven was (reg. E. L. 23 fol. 11).

[7]) Deze Gerrit v. de W. werd door den graaf in eene vlaag van krankzinnigheid met een' dolk doorstoken.

[8]) Misschien de zoon van genoemden klerk Gerrit Aalwijnszoon van Revel.

[9]) Betteweerde of Berwerde. Bij Zierikzee ligt een polder *Betteweerde*, zijnde een

Copekiin Lisen sone.
Heynnekiin van der Tackerien (niet Taelisien.) [1]
Otte van Arkele.
Wolfaert van Borsele.
Wolfaert vā der Maelst̄ [2]).
Janne van der Noerdelose.
Daniel van Celeysen (niet Teleysen).
Janne den Scriv̄ (Schriver).
Diedric Claes sone.
Hm̄an Vink̄.
Florens van den Temple.
Wolfaert van Borsle.
Hughe Bloc.
Simō van Teylinghe.
Paliim (niet Palmir).
Willē Wilems sone.
Diederic vā Dale.
Heynric ians sone.
Ghered Heynē sone.

Ghersone.

Meest̄ Jacob Cyrurgien.
Piēt Visc.
Fritse.
Jacob de Beyr.
Thederic de Beyer (niet Frederik).
Oomslijn (niet Conslijn).
Barbier.
Hannekiin van Scellacht.
Pieter den Beyer.
Crigghe.
Jan van den Stalle.

Florens Mule.
Arnt de Coc (niet die Coc).
Claeskiin de Misselgier (bode).
Hannekiin vā dē Buske.
Copkiin de Misselgier.
Otkiin.
Bousaert.
Jan vā den Berghe.
Diederic vā Bruelis.
Claes ut̄ pantrie.
Sotkiin. } in die Haghe
Hannekiin. }

Cnechte.

Pantrie.
Copkiin.
Hānekiin de Enghels.
Florekiin.
Janne Neve.
Coc.
Jacke.
Hmā.
Mastkiin.
Hanekiin Matheus sone.
Wiinkiin.
Florekiin.
Meest ian.
Fritsē miins hen̄ pase.
Ev̄ Fritse.
Coliin Doucel.
Hanekiin de paese.

Vrouwēcleder.

Mire vrouwē der ḡvinnē.
Mire vrouwē van Voorne.

---

opwas in de Goude, die eenmaal Schouwen van Duiveland scheidde. Bestaat er verband tusschen den naam en dien van het geslacht?

[1]) Van der Tackerien zal wel een beroepsnaam zijn.

[2]) Maalstede.

Der vrouwe vā Straten. [1])

Behoevē ij lakē en $^1/_2$ brusels langhe eñ xiiij voeder (voering) vij caproense voedre.

Fiinemenpuur. (?)

Joufvrouwe (niet joncfrouwen).

Janē Haestinghe.

Joufroū Nyesen (niet Neysen).

J. Lisebet van der Does.

J. Janē vā Herefort (niet Montfoort) behoeve ij brousels lakē of lanc of cort in der summe (zomer).

it Aleyden behoef eñ iannekiin die clerc pleyn te clederen eñ hoer voeders.

Mijns hēn hberghe.

Vān mijns hēn live h̄. Wm̄ van der Watering i knaep i knecht ij p̄de (paarden)

Meest ridder h̄e Ghisebrecht van Nuwenrode i knaep i knecht ij p̄de.

Meest Danel van Toloysen (niet, Teleisen) camerlinc i knecht ij p̄de [2]).

Meest knaep Ght̄ van der Wat i knecht (niet knaap), ij p̄de.

Van den Messen Ght̄ van Eemskerke i knecht, i p̄t.

Van der Scotel Heynric Wisse i knecht, i p̄t.

Van den Nappe Dirc Clays zoen i knecht i p̄t.

Meest Botlegier (niet, bottelgier) Ysebn̄t van Alkemaed i knecht. i p̄t, garsoen Jan Clarē soen i p̄t.

Meest pentier Willē die Heyden i knecht i p̄t van d p̄eterien gars Claesk̄ i p̄t.

Meest van der Coken Aernd die Cok i p̄t i knecht, garsoen Han Neve i p̄t.

Maerscalc Hannek Biscalt (niet Lescalc) i p̄t.

Forier Meest Jacob i knecht i p̄t in die taelgerie scelacht [3]) i p̄t.

Cam̄linc Fritse Jacob die Beyer. barbier ij p̄de i knecht, knecht in die cam die Mījnhē Willē.

In den stal Oemselijn eñ Dirc die beyder paedsen (pages) meest Jan Fredelijn ēn Frederic [4]).

Van den Harnase garsoen Dirc van Bruēl knecht coute coteel [5]).

Valkenaer Ottekijn i p̄t van den selvē knecht Floerkijn.

Doe waerder Gillis Rasen zoen i p̄t i knecht Piet Viske van der Zale.

Messagier te p̄de Clayskijn en Besema (niet,

[1]) Onder deze vrouwe van Straten staat bij Kroon: »de vrouwe van Merwede", en zegt hij van haar in eene noot: »de naam dezer edelvrouw komt onder anderen herhaaldelijk voor in de Graf. rek. van 1351". — Dit laatste betwist ik niet, doch zij komt volstrekt niet in deze lijst voor, zoodat ik niet begrijp hoe Kroon aan haar gekomen is.

[2]) Zie Bat. Ill., geslacht Tolloysen bladz. 1122.

[3]) De reeds genoemde Hannekiin Scellacht als ghersone in de taelgerie.

[4]) Beyder staat met geen hoofdletter, dus stellig geen eigennaam, zooals Kr. vermoedt. — De zin zal zijn: Oemselijn en Dirk beide pages in den Stal met mr. Jan Fredelijn en Frederic.

[5]) Hiervoor heeft Kr. Conde Conteel — 'k begrijp die beide woorden ook niet — zou het den naam van den knecht van Dirk v. Bruelis kunnen zijn ?

Boschman) ij pde i knecht te voet Wijnkijn.

Clerc van den register G. Aelwijns f en meest Phillips van den Ghelde h Wm Heermā.

Van den zaken meest Dirc en meest Phillips.

Der coken meests Heynric Fisisijn en clerc van den bloede meest Dirck van Thienē.

Van pden toet myns hen virclaren.

Capellaen en t aelmissen h. Ght Hte garsoen Jan van Bghen.

Htoghe Aelbrecht mit sinen maerscalc v pde.

Van sinen messen Wm Goetset i pt, i knecht.

Van der Scotel Gotelingher i pt i knecht eeholfyok i pt i knecht.

Piet die camlinc i pt [1]).

Miinre vrouwē hberghe.

Miin vrouwe mit harē joncvrouwē vi pde.

Meest ridder h. G. van Oestende i knaep i knecht iij pde.

Meest camlinc Alwijn van Revel en Heynkijn bi kiin (niet Bruin) iij pde ij knechte Heynk Forier mede.

Meest knaep Jan van der Kreke ij pde i knecht vaten messen Jannes te (niet de) Haestines i pt i knecht.

Meest bottelgier Michiel Vranke f i knecht i pt, knecht Jan die Engelsche.

Meest kok Jan Prij (niet Piper) i knecht i pt knecht Floerk ut koken.

Meest Pentier Jan Meest Lams soen i knecht i pt.

It Dirc van Wassenaer van den nappe ij pt i knecht.

It van der Scotel Mouweriin van der Does i pt i knecht.

Clerc Adaem van Betwaerde i knecht i pt.

Doerwaerder Coppijn Lisen zoen i pt i knecht.

Vrouwe bi mijnre vrouwē te wesen Vrouwe van der Vere i knaep i knecht i camlinc i joncvr.

Joncvrouwen Janne van Haestines Agnes Jannet Derfroet.

Lisebet van der Does.

Grige garsoen i pt maersalc i pt Boensaed Jannijn en kok knecht.

Mier vrouwē capellaen en haer zegheldragher h Wm Nan (niet Soen) i p. i knecht.

Van der waderribbe (niet warde robe) garsoen piet die Beyer i pt Symon.

Heynkijns Neut (niet Neve) knecht ond kiin (niet onderkint).

Messagier Coppijn i pt te voet hannijn Matheus (niet Mattens) toet mijnre vrouwē stal gars Jan va de St (Steen?) knecht Hannekijn die paedse [2]).

Dese ordinacie wil mijn he gehouden hebbē endelikē en daer in den meyst vestaen. En daer mede laten beghaen en elk die knaep of knecht houden zal die houdē enen goeden hdoen (*sic*)

---

[1]) Deze vier voorafgaande regels liet Kroon achterwege. Het daarin voorkomende woord eeholfyok (Eehol Foyk) zal een eigennaam zijn.

[2]) Hier eindigt de lijst van Kroon.

knecht oft en ghenen en dit zullē die meysters van der h̄berghe virsien en willē ūtlic dat si die h̄berghe so hantieren niement an te ziene dat sijs ghelien durren (sic) ēn so wi bi sinen h̄e selve niet is ēn wanneer die man selve wt is soen sel mē noch knecht noch p̄t leveren eer hi weder coemt ēn mijn hē en wil niement te hove hebbē daer sinne wedden coente of die wedden hebbē noch van niemende virvolcht want hijt aldus wil hebbē.

Dit is mijns hēn wille van siinre h̄berhgē.

In den eersten.
Elken meest̄ ridder.
Elc meest̄ knaep.
Elken meester bottelgier des iaers xxv oude scilde.
Elken meest pentier des iaers xxv oude scilde.
Elken meest̄ kok des iaers xxv oude scilde.
Elken meest̄ cāmlinc iaers xxv oude scilde.
Elke garsoen in elken Imbocht voersc̄r des iaers sel hebbē xiij scilde.
Elken knecht in elken Ambocht voers̄z.

Hiermede wil mijn hē dat nimand enich virval en hebbe die in sijne h̄berghe is mar alle dinghe die vir valle moghen binnē der herberghen die zellē die meys̄ts van der h̄berghe nemen sonder enich weder segghen ēn dat doen bruken toet mijns hen̄ Ere ēn oerbaer ēn mijn hē en wille van niemand hier boven virsocht noch an ghesproken mar wes die meys̄ts vān d̄ h̄bghe doen die myn hē sinen dienst bevolen heeft dat zal hi stede ēn vaste houden sonder anders enich virsoek.

's-Gravenhage. FRED. CALAND.

Frans Hals (XXXIV, 225). Den 2 April 1655 teekent Doctor Franciscus Hals een testament gepasseerd bij notaris N. Frijenbergch te Delft. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Jan v. der Heijden (XXXIV, 411). Het collegie van burgemeesters en schepenen der stad Sluis besloot 31 Jan. 1695 tot het aankoopen eener brandspuit. De kosten hiervan werden door de ingezetenen gedragen. Waartoe alle huizen getaxeerd, en naar evenredigheid aan belasting onderhevig werden. Den 13 Juni d.a.v. kwam de spuit en werd aan ieder der brandmeesters een exemplaar gegeven der voorschriften »tot aentooninge vant gebruijck derselver". Dit bluschmiddel beviel zóó goed dat men 20 Nov. 1709 eene tweede spuit be-

stelde, ditmaal bij »messsr Johan v. der Heijden d'oude en d'jonge, generale brandmrs tot Amsterdam" voor 873 gl., 16 stuivers, hieronder begrepen de kosten van »eenig smeer enz." Deze kosten werden gevonden door eene collecte aan de huizen der ingezetenen.

J. A. DORRENBOOM.

De Nerah — v. Haren (XXXIV, 300). In Oud-Holland (1884) deelde ik een en ander aangaande deze persoon mede, waarvan ik hier ter wille van hen, die niet in 't bezit zijn van dat verdienstelijk tijdschrift, een uittreksel laat volgen. Weinig is met zekerheid bekend aangaande de geboorte van Henriette Amélie de Nehra, — meestal wordt haar toenaam De Nerah geschreven, doch zij zelve teekende hare brieven De Nehra. En over de vraag, wie haar vader was, èn over het tijdstip harer geboorte, heerscht verschil van gevoelen. Wat het eerste punt betreft, de gangbare meening is, dat Henriette Amélie de dochter is geweest van Willem v. Haren (zie o. a. Halbertsma, »Het geslacht der Van Haren's", Deventer 1828, bl. 202, en v. der Aa, Biograph. Woordenboek o. h. w.). Mirabeau's pleegzoon Montigny, die haar zeer goed gekend heeft, noemde in zijne Mémoires biographiques, littéraires et politiques de Mirabeau (La Haye, 1834) haar een onwettig kind van Onno Zwier v. Haren, en L. de Loménie en Jhr. C. A. v. Sypesteyn hebben, de eerste in de Revue des deux Mondes van 1 Juni 1858 (V, 574), de tweede in zijne Historische Herinneringen uit de Achttiende Eeuw ('s Gravenhage 1869), zich bij hem aangesloten. De beweering van De Loménie heeft echter reeds terstond bestrijding gevonden in de Vaderlandsche Letteroefeningen (1858) en de Algemeene Konst- en Letterbode (12 Juni 1858). Op de volgende gronden wordt door mij Halbertsma's gevoelen het aannemelijkste geacht. 1° Koert Lambertus Beijma heeft aan Halbertsma medegedeeld, dat hij te Parijs bij Mirabeau te gast zijnde uit een onderhoud met »Mevrouw Mirabeau" bemerkt had, dat zij eene dochter van Willem v. Haren was (Het geslacht der van Haren's bl. 202); hetzelfde schreef hij in een brief aan zijn vader. 2° Wat J° de Vries verhaalt op bl. 34 van de voorrede der uitgave van de dichtwerken der v. Haren's slaat (gelijk Mr. D. Veegens opmerkte) veel meer op Willem dan op Onno Zwier; wel is ons niet bekend dat Willem ooit bij een val een rib brak, maar ook van elders blijkt,

dat hij bij het breken van het dijbeen eene groote onverschrokkenheid aan den dag legde. 3° Henriette Amélie is te Brussel geboren, de woonplaats, niet van Onno Zwier, maar van Willem. Dat dit hare geboortestad geweest is staat in de Registers van den Burgerlijken Stand te Amsterdam (nl. in de akte van haar overlijden, aldaar ingeschreven 20 Juni 1818) opgeteekend. Evenwel is er in de parochiale Registers te Brussel te vergeefs naar hare geboorte-akte gezocht. Wat den geboorte-datum van Henriette betreft, deze wordt gewoonlijk gesteld op 15 Mei 1765. Is deze datum juist, dan moest zij òf in overspel geboren zijn, òf eene wettige dochter wezen van v. Haren, bij Natalis, sinds 1759 zijne huisvrouw verwekt. Dr. J. v. Vloten (*Leven en Werken van W. en O. Z. v. Haren*, bl. 202), laat haar echter in 1755 geboren worden, en ziet in haar de Henriette, die, oud dertien jaar, speelde in de Piété filiale, in 1768 ter eere van v. Harens herstel uit eene zware ziekte (het breken van het dijbeen) vertoond. Hiertegen heb ik echter aangevoerd, dat zij dan in 1804, toen zij in het Deutzen-Hofje werd opgenomen, geen 40 jaar of daaromtrent maar bijna 50 jaren oud moest geweest zijn. Aldaar is zij ingeschreven gevonden als Henrietta Amélia de Haren Nerha oud 40 jaar, en toen zij in 1818 stierf, werd dan ook 54 jaar als haar ouderdom opgegeven. Ik houd dus — daar zij gedurende het tweede huwelijk van W^m^ v. H. geboren is, en deze zich gedurende dien tweeden echt, waardoor hij reeds zóóveel ergernis had verwekt, wel niet aan overspel zal hebben schuldig gemaakt, — Henriette Amélie de Nehra voor eene wettige dochter van W. v. H. Opmerkelijk is, dat zij in het testament van Mirabeau, Madame de Haren de Nehra heet, en zoowel in het register van het Deutzen-hofje als in het sterfteregister van den Burg. Stand de Haren bij haar aangenomen naam gevoegd is.

M^r^. C. BAKE.

[Dat Henriette Amélie W^m^ v. H. tot vader had, schijnt uit het bovenstaande overtuigend te blijken: dat zij echter eene wettige moeder (Natalis) zal gehad hebben kan misschien betwijfeld worden op dezen grond, dat er in dit geval geen reden bestond voor dat (altoos min of meer geheimzinnige) de Nehra, Nerah, of, zoo men dit als bloote luim en phantasie van haren kant wil aanmerken, voor die inschrijving in het register van het Deutzen-hofje als »de Haren Nerha". Waarom zich dan niet open en rond v. Haren geschreven? Dien Frieschen edelnaam, waarop zij in casu volle aanspraak had, behoefde zij dan waarlijk door letteromzetting niet te verbloemen. Voeg hierbij iets in den trant van *Nav.* XXX, 537.]

A. M. v. Schurman (XXXIV, 516) — † 4 Mei 1678 te Wiewerd, in Friesland. Er is daar een grafkelder, waarin de lijken niet vergaan, maar lederachtig worden. Een der aldaar nog te vinden lijken wordt voor dat van Anna Maria gehouden. E. LAURILLARD.

Oordeel van een tijdgenoot over J. H. Swildens. In eene briefwisseling gevoerd tusschen Mr. Joh. Did. van Leeuwen, ontvanger-generaal van 's lands gemeene middelen over het Tielsche kantoor (vgl. *Nav.* XXVI, 379, 80; VII, 519, 28), en Joh. Christophorus v. Bergen, Med. Dr. en Conrector te Amsterdam in 1791, vind ik het volgende oordeel van laatstgenoemden over Swildens. »De heer Swildens is een raar mensch. Hij heeft goede sentimenten en veel verstand, maar zijn hoofd is altoos vol ontwerpen en ik heb bevonden, dat het zeer moeielijk zo niet onmogelijk is hem groot belang te doen neemen in iets dat niet onmiddelijk samengeschakeld is met deeze of geene plans, die hem voor den geest zweeven. Ik wenschte wel dat dit anders was, want hij is juist de man, die zo door zijne pen als door zijne gesprekken eene zaak van dezen aart (ondersteuning van het Tielsch genootschap ter Navolging, ten doel hebbende het begraven buiten de kerken en steden aan te moedigen) misschien meer dan alle anderen zou kunnen bevorderen. Maar om dit te doen, moest hij in een enthusiasme gebragt worden, waarin ik hem niet weet te brengen. Het spijt mij dat zijn Belang-boekje [1]) naar alle waarschijnlijkheid niet weder zal worden uitgegeeven. De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen heeft, in plaats van hem in zijne nuttige onderneming te ondersteunen, in haar hoofd gekreegen ook een almanak uit te geeven, welke nog niet verschenen is zo ik meen. Ondertusschen heeft dit besluit hem den moed benomen". Eenigen tijd later schreef v. Bergen: »De heer Swildens zal zijn Belangboekje misschien aanstaande jaar nog eens uitgeeven, dewijl de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen met haar werk is achter gebleven, doch dan zal 't waarschijnlijk

---

[1]) Burger- en Huismans Almanach en leerzaam belangboekje voor alle standen en kostwinningen, Amst. W. Holtrop, 1789 en 90. 12mo. met kaarten en houtgravuren. Van den eersten jaargang werden 4000, en van den tweeden 6000 exx. verkocht, de prijs was op zes stuivers, dus zoo gering mogelijk gesteld, om de verkrijgbaarheid voor een ieder te bevorderen. Zie Mr. W. B. S. Boeles. De patriot J. H. Swildens. bl. 181.

voor 't laatst zijn, dewijl de genoemde maatschappij toch zekerlijk weleens met haaren almanak voor den dag zal komen [1]) en dus beletten dat het Belangboekje een algemeen volksboekje wordt, 't welk hij bedoelt, en zonder welke bedoeling te bereiken hij zijnen arbeid niet beloond kan zien en de boekverkooper naauwelijks schadeloos gesteld kan worden. Hij heeft mij dit zo beduid dat ik hem ten vollen gelijk moest geven. Is het niet droevig, dat wanneer verstandige en deugdzaame lieden iets ten algemeenen nutte ondernemen, zij niet alleen zo weinig hulp vinden, maar zelfs gecontramineerd worden door lieden, die van niets dan menschlievendheid spreeken en zig daarop veel laaten voorstaan". H. J. V. W.

VRAGEN.

Duffelweerd. Omstr. 1260 is sprake van ecclesia Dufluenda, volg. Sloet's Oorkbk v. Gelre en Z. (bl. 720 en Regr v. Plaatsnamen), Duffelweerd in Maas-Waal. Terwijl Herald. Bibl. 1883 bl. 115, 6, in 1403 van (een molen in) het »Kerspel Duyffelweerde tot Zutphen" gewaagt. Vormde dit kerspel een deel der toenmalige stad, of der GrP Zutfen? En wat is er heden van?

Jacob v. Eijck — was omstr. 1640 predikant op een der Betuwsche dorpen. Op welk?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XLV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.
A⁰ 1682—1685. N⁰ 1881—1941.

1881. (1682—1688). Penning op de godsdienst-twisten in de Zevenwolden (Friesland). *Voorzijde.* Balans met twee weegschalen. Op de door een hemellicht uit wolken komende bestraalde diep ge-

[1]) Wanneer heeft dit plaats gehad?

zonken schaal staat een boek geteekend, *J(esu) C(hristi)* of *J(ean.) C(alvyn)* of *J(oh.) C(occejus)*. Op de omhoog geheven schaal liggen een bisschopsmyter en staf, eenige boeken, een stok en daarvan hangt af een open brief met de naam *Zevenv(volden)* waarvan zeven zegels afhangen gemerkt S. H. M. L. W. M. [1]) D. Daaronder *Tekel.* [2]) (*Gij zijt gewogen en te ligt bevonden.*) Kz. Een Katuil gebrild en gebeft, omhangen met een snoer waaraan een inktkoker en pen hangen. Hij zit op een kerkstoel-kussen waaronder een *kuipershamer* te voorschijn komt. Vóór hem staat een brandende kaars geplaatst op een kerkkandelaar en omgeven door zeven sterren. Daarboven NOG EVEN BLIND. Beschreven en afgebeeld (volgens *mr. Jer. de Vries, Nav.* XIX, 122—123), in *Pinkerton's Numismatic History of England*, pl. XL, n° 3, p. 111, alsmede bij *Jer. de Vries*, c. s. pl. VI, 1, en beschreven en opgehelderd, I, blz. 69—74, en II, blz. 213—219. Ook vermeld bij (*M. v. Doorninck*,) *Gedenkp. en munten uit de penningkas van een liefhebber*, II, 57, als »een penning op »de Engelsche onlusten, hebbende in de afsnede op de Kz. de letters »*D. S. S.*, doch de beteekenis van alles, (letters op de zegels enz.) »zegt *M. v. D.* blijft nog onzeker". Wij vinden ook geen stempelsnijder op wien het *D. S. S(culpsit)* zoude passen [3]). Bij *Pinkerton* t. a. p. n° 2 en 5, zijn ook penningen waarop de *zeven sterren* voorkomen, desgelijks op die (Kz.) bij *van Loon*, III, 362 en 364 (5,) doelend op *Willem Sancroft*, aartsbisschop van *Canterbury*, en de zes bisschoppen in den Tower opgesloten. Dit alles deed *Jer. de Vries* en *J. C. de Jonge* aanvankelijk denken dat dit een Hollandsche spotpenning op de Engelsche kerkonlusten onder *Jakobus II* was (I, 69), doch de mededeelingen vervat in Dl. II, 213—219, bewezen dat de penning zijn aanwezen is verschuldigd aan de *Coccejaansche* en *Voetiaansche twisten*, en waarschijnlijk is geslagen geworden omstr. 1682, nadat de *Classis van Zevenwouden* door hare handelingen omtrent den predikant *D. v. Giffen*, het bewijs had geleverd dat zij als het middelpunt van het Voetianisme kon worden aangemerkt. De letters worden aldus uitgelegd.

---

[1]) M niet *N*, als I, blz. 10, maar verbeterd II, bl. 215, bij *de Vries*, *c. s.*

[2]) Daniel, V, vs. 27.

[3]) Lees voor D. S. S. *D(e) S(otte) S(chrijvers)* zegt het vers II, 216 Misschien *D(e) S(even) S(terren)*.

S. (*Fred. van Spanheim*, Hoogl. te Leiden † 1701.

H. (*Ant. Hulsius*, desgelijks † 1685) zoodat de penning tusschen 1682 en 1685 moet geslagen zijn.

M. (*Joh. Marck* of *v. d. Marck*), Hoogl. te Utrecht.

L. (*Melchior Leydekker*), desgelijks † 1721.

W. (*Hermanus Witsius*), desgelijks † 1708.

M. (*Petrus v. Mastricht*), opvolger van *Voetius* † 1706.

D. is volgens de voorlaatste regel van het gedicht medegedeeld, II, 218. *Da..t..*, (doch het H hier door midden gescheurd is zeer onduidelijk (II), blz. 215 [1]). Zou het niet kunnen zijn *Dathenus*?

J. C. schijnt bepaald *Joh. Coccejus* aan te duiden ook om den penning op dezen bij v. L., III, 30(2) met de *zeven zegels*, en terecht verwijst men ook ten opzichte van den gebrilden uil c. s. naar *v. Mieris*, III, 341 (1 en 2). In het werk van *Dr. E. J. Diest Lorgion*, *De Nederduitsche Hervormde kerk in Friesland.* Gron. 1848, Hoofdstuk V, bl. 166—179, worden deze twisten [1]) uitvoerig behandeld.

1882 1682. Zilv. bruiloftsp. van *Jan Twielink* en *Margareta Witte*, (Cat. *Breijer*, 22 April 1884, n⁰ 291.

1883. 1682. Als boven van *Gilles Grommee* en *Agatha v. Lodensteijn*. *Nav.* VI, 1856, blz. 255, *N. T(etrode)* en *de Roye*, n⁰ 1995, Z. *f* 11.—:.

1884. 1682. 18 Mei. Op het overlijden van *Adriaan Schepers*, *kanonik van St. Marie te Utrecht en kapitein ter zee.* Zie de *Vries c. s.*, pl. IX (8) en II blz. 87—98 en blz. 223.

---

[1]) De hoofdgeschriften in deze twisten zijn: *a. Waarschouwing van de classis van Sevenwouden aan de Friesche kerken tegen de doordrijvende schadelijke Nieuwigheden in de Religie*, Leeuwarden 1681. *b. Godelief Waarmond (Joh. v. d. Waijen,)* (hoogl. te Franeker). (Zie *Nav.* VI 210). *Waarschuwinge tegen de classis van de Wouden* (vóór 1682 gedrukt) en beantwoord in 1682, door een in 12m te Amsterdam verschenen, lijvige (187 blz.) *Noodige Apologie*, waarvan wij den volledigen titel en de namen enz. der opstellers vermeld hebben *Nav.* VI, 44. Het kwam uit bij *Hieronymus Sweerts*, boekverkooper op de Appelmarkt, en is opgenomen in de *Bibl. Duncaniana*, Dl. 259. Inhoud. *a) Verwonderende Boschgalm van Joh. Schrodenus olim fil. Eccl. Swagensis (Zwaag)*, bl. 1—29. *Verantwoording tegen Godelief Warmond*, blz. 30—47, *waarmaking der* 22 *poincten, die laatst in de Synoden van Dockum van de Classis van Sevenwouden waren opgegeven*, *blz.* 47—187. *Wat verstaat men door den* SLEUTEL DER KENNISSE? [Zie v. der Palm op Luk. 11 v. 52 en vgl. Matth. 23 v. 13. Hier, boek-titel, z. v. a. voorstelling der onvervalschte waarheid. RED.]

1885. 1682. Gegrav. penning op het overlijden van *Juffr. P. Borre* (Kon. Pen. Kab.).

1886. 1682. Als boven op 16 Julij 1682 van *Marijtje Ris* (Cat. *Arti* 1880, n° 1282) 17 Jaar out sijnde. (Collectie *Dirks*). Ovaal Mm. v. Gelder, 41 en *f* 39.—. Z. (Fraai gedr. en gegrav.).

1887. 1682. Als boven van *Petrus Faas*. Ovaal Mm. 65/67. Z. 18. (Fraai gedreven en gegrav.). Cat. *Posthumus*, n° 583.

1888. 1682. 16 Aug. Lijkpenning van *Robert Willonqueau*, 65ste abt van *St. Pieter* op den berg *Blandin* te Gent. Zie *R. Chalon* in de *Revue de la Num. Belge.* 1862, p. 121—122, pl. II (5). (Zeldz. in lood, Coll. *J. Dirks*).

EINDE VAN 1682.

1889. 1683. v. L., III, 300. Oorlogsverklaring van *Karel II*, Koning van Spanje aan Frankrijk. Volgens den heer *A. Pinchart*, *Histoire* p. 51, n° 12, gesneden door *A. Waterloos.*

1890. 1683. v. L., III, 301. Kortrijk en Dixmuiden ingenomen. (*Catalogue des coins du Cabinet royal*, n° 257, (*de France*).

1891. 1683. Het bouwen van *Saar-Louis*. Vz. Borstbeeld in harnas. *Lvdovicvs magnvs rex christianiss.* Kz. De nieuw gestichtte stad vertoonende aan de rivier de *Saar* den platten grond er van. (*Goeree*, n° 201, blz. 201), doch eenigzins anders bij *Hooft v. Iddekinge*, n° 266. Mm. 63. Z. 115, door *J. R(oettiers)*.

1892. 1683. 16 November. Huwelijk van *Hendrik Casimir II*, Prins van *Nassau* met *Amalia*, prinses van *Anhalt-Dessau*, door ons afgebeeld en opgehelderd in de *Vrije Fries*, Deel VIII, bl. 152—153, pl. I, of *Nieuwe Bijdragen tot de Munt- en Penningkunde van Friesland*, bl. 16—17. Wij schreven toen (1859) »van den ons onbekenden graveur" *E. C. D.* dit is *Ernst Caspar Dürr*, stempelsnijder in Dresden 1670—1680; in *Zerbst*, 1683—1692 later in Stettin en Riga. Deze zeldzame penning kwam ook voor bij *de Haan*, n° 294 Z. 43, *f* 35—: en bij *de Roye*, n° 1972. Z. *f* 42—: (*Museum Friesch Genootschap*).

1893. 1683. De penning in 1672 (v. L., III, 83. Z. 80) door burgemeesteren van *Leiden* aan de gewapende studenten vereerd, werd ook later als geschenk gebruikt. Zie Cat. *de Haan*, n° 254 *f* 8—: met in de afsnede gegrav. *D. Jacobo Vromans: Extra(ordinario)* 1683. Cat. *Jamieson* — *Feijens*, n° 1126 met, als voren, gegraveerd *D. Pet.*

v. Groenendijk, *Secret.* 1683. (Z. 80). Cat. *Arti* 1880, n⁰ 1316 met *D. Daniele v. Alphen Judice* 1683.

1894. 1683. v. L., III, 304. Hoogst zeldzame gouden penning van de bewindhebbers der West-Indische Maatschappij van *Groningen en Ommelanden* met 12 wapens van *Taminga*, *Eeck*, *Busch*, *Ripperda*, *Nijveen*, *Emmius*, *Julsinga*, *Guys lees Gruys*, *Dreews*, *v. Berge*, *Werumius en Klant*. Welke kleuren hebben deze wapens?

1895. 1683. Groene bruiloft van *Abraham Salomon* of *Samuels v. Vleuten* en *Dieuwertje Dircks v. Wieringhe*. *Nav.* XV, blz. 164. Cat. *Zaandamsche Tentoonst.* 1874, n⁰ 1384. (*B. H. v. Vleuten*, *te Wormerveer*).

1896. 1683. Gegrav. trouwpenning van *Jan Eeckes Menolda*. Z. Cat. *H. Brouwer* te Middelb. 1859, n⁰ 774, *Nav.* X, 186.

1897. 1683. Gouden bruiloft van *Pieter Deijnoot* en *Catharina de Lange* (Fraai). *Swellengrebel.*, n⁰ 2027 (Goud en *bis*).

1898. 1683. 25 April. (Gouden) Huwlijkspenning. Vz. = boven van 1626 van *Jacob Dircksz. c. u.*, n⁰ 912, doch met het omschrift *Hout daer Jonckvrouw*, enz. Kz. Bruid en Bruidegom in het kostuum van hun tijd. Omschrift *Jacobus v. Zanten En Catharina Langedult*, *In de Echt vergaedert Den* 25 *April A⁰* 1683. (Cat. *Arti* 1880, n⁰ 1703, *mr. A. J. Enschedé* te Haarlem).

1899. 1683. Op het overlijden van *Lambertus v. Liverlo*, aartsdiaken van *Hesbaije* en prevot van *Fesses*. Vz. Borstbeeld als bij n⁰ 1533 boven en bij *Michiels Verduijnen* n⁰ 2437. Omschrift *Lamb. de Liverlo, arch. Hasbaniae, prep. Fessen.* Kz. In een lauwerkrans *Nec Metu Nec Invidia* 1683. (*Noch door vrees*, *noch door nijd*). Cat. *'t Hooft*, n⁰ 954. Mm. 62. Z. 74, *f* 38 als uniek verkocht. Cat. *Michiels Verduijnen*, n⁰ 2446, vergelijk boven n⁰ 1533, op 1670. Met oog, gegoten en opgewerkt, D. 61. Z.

1899*. 1683. 27 Junij. Op het overlijden van *Elisabeth Henriette*, gemalin van *Frederik Willem keurvorst van Brandenburg*, Z. (*Cat. Roos*, April), 1860, n⁰ 100.

1900. 1683. 31 Jan. Fraaie ovale (74/67) gedreven en gegr. gedenkp. beschreven door *mr. Jer. de Vries Jerz.* in *Cat. Arti* 1880, n⁰ 1289. *Cat. Iddekinge*, n⁰ 573. Z. 72. »*Ter gedachtenis van Jacob Heeres gebooren* 1612 *den* 25 *Julij*, *gestorven den* 31 *Januarij* 1683. Cat. *de Vries* 1884, n⁰ 1038. Z. 72.

1901. 1683. 12 October. Op het overlijden van *Dionijsa de Veth*,

geb. 14 Januarij 1672. Vz. Wapens. Omschrift *Flore ipso Invidiae tenera est erepta puella.* (*In den bloem* (*des levens*) *is het teedere meisje aan den nijd ontrukt.*) Kz. Op het vlak *Memo*(*riae*) *Sacrum Dionysiae de Veth, lectissimae virginis, natae XIV Kal*(*endis*) *Junius* CIↃ IↃ CLXII. *Denatae a*(*d*)*d*(*iem*) *XII Kal*(*endarum*) *Octobris* CIↃ IↃ CLXXXIII. Omschrift *Cui molitas* (sic) (*multa?*) *homo mala, sors meliora paravit. Den mensch die veel kwaad overkomt heeft het lot betere zaken bereid.* (Kunstverk. *Bom*, 16 April, n° 146, 186.? Zeldz. gegr. ovaal 67/54. Z. 60 W.

1902. 1683. 28 Dec. Gestempelde penning op het overlijden van *Henrietta le Pla*, geb. 14 Jan. 1665, † 28 Dec. 1683. Vz. Haar gekroond wapen: Een regts klimmende leeuw *au naturel* op een veld van goud omgeven door een band (bordure) samengesteld uit 8 □ vakken van keel en zilver. Omschrift *Henrietta Le Pla.* In een compartiment *Nat*(*a*) 14 *Jan*(*uarii*) 1663 *Denat*(*a*) 28 *Dec*(*embris*) 1683. Kz. Een engel eene roos van den steel afgesneden hebbend, vliegt daarmede naar de wolken waaruit hij door een hemelsch licht beschenen wordt. Omschrift *Mors vestibulum vitae.* (*De dood is het voorportaal des levens.*) *M. v. Doorninck* t. a. pl. n° 10, blz. 41—43. Onder. het wapen *I*(*ohannes*) *S*(*melzing*) [1]. Kab. *P. H. v. Gelder, mr. Jer de Vries, Salm*, n° 1531. Z. 15 enz.

1903. 1683. 21 December. Op het overlijden van *Gerard Brandt de jonge, geb.* 6 *April* 1657 (bij v. L., III, 187 op 1676 geplaatst). Kz. Deze zonder afsnede en dus zonder onderschrift. Cat. *'t Hooft*, n° 892. Z. 45. en *Kon. Kab. Aanw.* 1859, blz 17 in de afbeelding van Rotterdam verschillende. Bij *v. Duren*, n° 1482. De Maas tot aan den rand van den penning, en boven verder het omschrift *cum privil* (*egio*). *Iddekinge*, n° 534. *Salm*, n° 1407. Z. 45.

1904. 1683. Als boven. Keerzijde: Een acht regelig versje in plaats van het stadsgezicht en opschrift:

Dit beeld vertoont den jongen Brandt
Door devcht, geleerdtheit en verstandt enz.

Cat. van Dam, n° 2160. Z. *f* 22.50. *Salm*, n° 1408. Z. 46. *Van Cleeff*, I, n° 1961. Z. *f* 11.75. Ook in koper Cat. *Roos*, Febr. 1855, n° 205. Kab. *mr. Jer. de Vries Jerz.* Kon. P. Kab. Aanw. 1883. Versl. V, blz. 125.

---

[1] Deze Leidsche stempelsnijder, die zich ook *Smeltzing* schreef, † 1697.

1905. 1684. 28 Junij, v. L., III, 305. Fraaie penning op het overlijden van *Tomas Ernsthuyse*, hooggezaghebber ter kuste van Guinea te George del Mina overleden. v. L., t. a. p. zegt: »De zeven samengestrikte wapenschilden, alle, *mids het gebrek der kleuren*, zijn mij onbekend". Wij vestigen daarop de aandacht der navorschers. I. St. Andrieskruis. II. Gekwarteleerd. Vier (heraldisch) rechts-gekeerde leeuwen. III. Keper. Daarboven links en rechts een ster, daar binnen een boom. IV. Een vrij kwartier, en 2, 2 en 3 vogeltjes (meerlen). V. Schildhoofd met 3 bloempjes. In het schild een recht-opstaande dolk of stilet. VI. Gekwarteleerd: 1 en 4 drie (2, 1) bierkannen; 2 en 3 drie (2, 1) wassenaars. Gedekt met een opperschildje waarin drie (2, 1) *besants*. VII. Een struik met knop en drie takken.

1906. 1684. 11 Jan. v. L., III, 306. Ter gedachtenis van *Cornelis Speelman*, Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. (Goud). Ook bij *F. Valentijn*, *Oud- en Nieuw Oostindiën*, 1726, IV, 318, en zie IV, 1. Is gegraveerd. Bij *v. Cleeff*, I, n° 2068 *f* 18—50, Z. Nu in Kab. *P. H. v. Gelder*, Z.

1907. 1684. 11 Jan. v. L., 307. Als voren van *Balthasar Bort*, Directeur-Generaal van Nederl. Indie (Goud). *Zie Du Bois*, *Vie des Gouverneurs géneraux aux Indes Orientales*, p. 242.

1908. 1684. v. L., III, 308. Op de oneenigheden in ons land ontstaan door het onderscheppen van een brief in cijferschrift geschreven op 9 Jan. 1684, uit 's Gravenhage door den Franschen gezant Graaf *d'Avaux*, in verstandhouding met Amsterdam om het werven van troepen te beletten. De keerzijde van dezen merkwaardigen penning (*v. Cleeff*, I, n° 2060, *f* 18.) vertoont een festoen van verschillende voor- en tegenschriften aangeduid als *a*). Een regent aan. (Dit is de *Missive Van een Regent ter Vergaderinge van de Staten van Hollandt enz. op den* 16 *Febr.* 1684 *present zynde geweest*, *aen een ander Regent: Over 't geene aldaer ten selven dage voorgevallen is*, *bij occasie van de communicatie van seeckere Missive enz.* Amst. 1684, kl. 4°, 60 blz., geteekend Philalethes (Cat. *Boekery der Kon. Akad. v. W.*, I, 537, n° 2640. Antwoord n° 2641. *Tegenschriften*, n°s 2642, 2643, 2644, 2740. *De waarheid aan Philalethes*, (rijm) n° 2741. *Antwoordt van een Republiquain op het Lasterschrift van den nieuwen Vargas* (*Philalethes*) enz. (Zie Arend c.s., *Alg. Gesch.*, IV, 2, blz. 294.

b) On(*nut*) dis(*cours*) *Cat. K. A. v. W.* n° 2662. *Antwoort Op het*

soo genoemde Onnutte Discours, Over de Antwoorde (n° 2641), *op een missive geschreven bij een Regent.* Rott. kl. 4°, 8 blz.

c) Geintercipieerde brief. (Herhaaldelijk gedrukt, *Cat. K. A. v. W.*, I, n° 2599—2601, met verwijzing naar *Wagenaar*, *Vad. Hist.* XV, blz. 769, 179, volg., en de *Memorie* van *d'Avaux* over de valsche ontcijfering, n° 2622—2625.

d) Pijeacte. *e*) Amsterdam aan de steden. (*Cat. K. A. v. W.*, I, n° 2652—54. *Copia van eene Missive geschreven door de HH. Burgemeesteren van Amsterdam aan de HH. Burgemeesteren en Vroedschappen van de steden Cessie (= Sessie) hebbende in de Vergaderinge van de Staten van Hollant enz. Den* 15 *Maart* 1684, kl. 4° 8 blz. Zie ook *Alg. Gesch. des Vaderl.* IV, 2, bl. 289—299, door *Dr. J. v. Vloten*, die bl. 293, zegt dat de raadpensionaris *Fagel* onder den naam *Philalethes* schuilde, *een naam die hem sedert bijbleef.*

1909. 1684. v. L., III, 310. 6/16 Junij. Inneming van Luxemburg [1]. Bij *Salm*, n° 1533 met ander omschrift, figuren enz. verguld in brons = bij *van Cleeff*, I, n° 2067. Z. *f* 31.

1910. 1684. Als boven. Zilv. penningplaat. In *Kon. Kab. Aanw.* 1876, blz. 19.

1911. 1684. v. L., III, 314, (1.) Sluiting van het 20-jarig bestand in de *Treveskamer* te 's Hage. Onder het Armstuk Molart (Kab. *P. H. v. Gelder*). Bij *Salm*, n° 1537. Brons. Ander borstbeeld met kanten das. *Lud. magnus, fran. et nav. rex.* (Verg. figuren en omschriften).

1912. 1684. v. L., III, 314(2). Als boven doch in Kab. *P. H. v. Gelder* in brons, groot model met het borstbeeld links ziende, en *Lvdovicvs Magnvs Rex Galliarvm Invictissimvs.* Onderaan *Molart f.* Kz. In de afsnede *Virtvte et prvdentia pr(incipis) ann(o)* MDCLXXXIV *Molart f(ecit)* = *Salm* n° 1538, grooter Mm. 80, doch bij dezen is het borstbeeld door *Roettiers*) gesneden en zijn nog verg. figuren en omschriften.

1913. 1684. v. L., III, 314(3). Als boven. In Kab. *P. H. van Gelder*, groot model, brons, borstbeeld en letters zwaar verguld. Vz. koning rechts-gewend, *H. Roussel f(ecit)*. Kz. Het zelfde opschrift doch

---

[1]) Vz. Gemerkt. Vz. *De la Haye.* Kz. *Molart* f. de laatste niet vermeld door *Schlickeysen*, de eerste S. 97 als Fransche stempelsnijder 1680, 2te Aufl.

een regel meer. LVDOVICO MAGNO QVOD etc. = *Salm*, n° 1539. Mm. 76, borstbeeld tot aan den hals.

1914. 1684. v. L., III, 314 (4). Als boven bij *v. Cleeff*, I, n° 2064 door *Dollin*. Bij *P. H. v. Gelder* met *J. Mauger f(ecit)* 1684.

1914*. 1684. v. L., III, 314(5). Als boven met *Fransche omschriften*. Van dezen kleinen penning zijn eenige varianten:

A. a) *Dugniolle*, n° 4484 met geharnasd borstbeeld. Kz. = v. L., 314(5).

b) Ald. n° 4485 met *Lovis XIV Roy de Fr. et de Nav.* Kz. = v. L., 314(5).

c) Ald. n° 4487 = n° 4484, maar onder het geharnast borstbeeld L. G. I. Kz. =.

d) Als n° 4487, maar met *Lovi* voor LOVIS. Kz. =.

e) Als voren n° 4488, maar het geharnasd borstbeeld met *jabot*. Daaronder L. G. I.

B) Met *latijnsche* omschriften:

a) Bij *P. Smidt van Gelder*, n° 2790 met *Lud. Magnus Fran. et Nav. rex.* (*Rood Koper*). Bij mij met C. L. (*Conrad Laufer?*)

b) Als boven = *Dugniolle*, n° 4486 met *R(oettiers)*, *v. Orden*, n° 1398 en *P. Smidt van Gelder*, n° 2791. (*Geel koper*) met *Lvdovicvs magnvs rex*.

1915. 1684. v. L., III, 316(1). Als boven. Zeldz. bij *van Cleeff*, I, n° 2066, *f* 25. Z.

1916. 1684. v. L., III, 316(2). Deze penning is gesneden door *Smeltzing in Leiden* en zoude buitengewoon zeldzaam zijn. (Kon. P. K. te 's Hage). Bij *v. Cleeff*, I, n° 2067. Z. echter slechts voor *f* 10—: verkocht.

1917. 1684. v. L., III, 317. Legpenning. *Bij van Loon* met *eternvm*, op de *afbeelding* en *aeternvm* in den *tekst*, blz. 318 en met GECT DU BUREAU DES FINANCES, op de Kz. komt ook voor *a*) met GETS POVR LE BVREAV DES FIN. (*Dugniolle*, n° 4494, *v. Orden*, II, n° 226 en *b*) met GECTZ volg. *v. Orden*.

1918. 1684. v. L., III, 318, 800,000 gouden kroonen door *Lodewijk XIV* kwijt gescholden (*J. Mauger f.*). In Kab. *P. H. van Gelder* met Ll.

1919. 1684. Op het overlijden van *Ernestus Bogislavs*, hertog van *Croy* en *Aerschot*, geb. [1]) 20/Avg. 5/Septb. 1620, overl. 2 Feb./28 Jan. 1684.

[1]) 20 staat op de penning moet zijn 30.

Vz. met zijn borstbeeld *en façe* met gesloten oogen en het bijschrift *Sic. ex voluntate defuncti exanimis delineata effigies.* (*Zoodanig is volgens den wil van den overledenen zijn dood gelaat afgebeeld.*) (*Kz. groot Wapen van Croy omringd door* 12 *schildjes.*)

Afgebeeld in de *Revue* 1880, pl. XVIII (1) en vroeger door *Koehler Münzbelustigungen*, II, p. 185. *Zie Revue*, l. l. p. 367—368, de belangrijke nota *Médailles obituaires de la maison de Croy par C. A. Serrure.*

1920. 1684. Bidpenning voor *Catharina v. Lintelo.* Obijt 8 *Nov.* (*Cat. Roos*), 26 Septb. 1854, n⁰ 307, Z. 10 W.

EINDE VAN 1684.

1921. 1685. v. L., III, 319, wijst t. a. p. een Brusselsche legpenning toe aan het geslacht van *Rooze*, doch het afgebeelde stuk is van *Jan Heymans.* Zie *Revue Trimestrielle de Bruxelles,* XVII, Tome I, p. 325 en den penning aldaar bij p. 240, n⁰ 1.

1922. 1685. 8 Aug. v. L., III, 320. Op het overlijden van *Leo Joannes de Pape, archipraeses* bij den koning van Spanje in den Raad van State, is gesneden door *D. Waterloos.* Zie *Alex. Pinchart Histoire,* p. 51, n⁰ XIII.

1923. 1685. v. L., III, 324, 1—4. 16 Febr. *Jacobus II* beklimt den troon van Groot-Brittanje en wordt 23 April 1685 ingehuldigd, hiervan:

a) 324. 2. met R(*oettiers*) (Kabinet *P. H. v. Gelder*).

b) 324, 3. Voorzijde. Borstbeeld van Koningin *Maria* iets anders: geene buste maar gekleed. Onderaan R(*ottiers*). (Als boven).

c) 324, 4. Als *v. Loon*, behalve het omschrift der voorzijde; *Jacobus II d. g.* ANG(*liae*) *enz.* Dit is een graveursfout bij *v. Loon*; de tekst heeft niet MAG maar ANG.

1924. 1685. Als boven bij *Salm*, n⁰ 1546. Fraaie zilveren medaille op dezelfde gebeurtenis. Vz. borstbeeld met *Jacobus II dei gra(tia) ang(liae) scot(iae) fran(ciae) et hib(erniae) rex.* Kz. als *van Loon*, II, 527(2). Geheel afgebeeld bij *Snelling. English Medals*, pl. XXXVII, n⁰ 6.

1925. (1685). Ovale fraaie door *Simon Passaeus* gegraveerde penning met het borstbeeld van *Jacobus II*, koning van Engeland. Kz. Het wapen van Engeland, c. a. Om hetzelve *Hony soit qui mal y pense.* Onder *Beati pacifici* (*Gelukkig zijn de vreedzamen.*) Rand-

schrift *Jacobvs dei gratia magnae britanniae franciae et hyberniae rex*. Z. 15. *Cat. de Haan*, n° 299, *f* 22.50.

1926. (1685)(?) Ter eere van *Balthasar Bekker*. Afgebeeld bij *de Vries c. s.*, pl. X, n° 6, gesneden door *J. Boskam* en opgehelderd, II, blz. 124—125 en II, blz. 232—233. Vgl. twee andere penningen op *B. Bekker* van 1692, v. L., IV, blz. 225 (1—2) en twee zonder jaartal aldaar (3—4). Hiervan komt de Vz. van 225(2) *B. Bekker's* leelijke tronie links-gewend vertoonend, het meest overeen met ons n° 1926, beiden hebben het omschrift

B. Bekker S(acri) T(heologiae) D(octor) V(erbi) D(ivini) M(inister) Amst(elodami) Nat(us) Metslar(ier) Fris(iae) M. D. CXXXIV.

(*B. Bekker, doctor in de H. Godgeleerdheid, bedienaar des goddelijken woords te Amsterdam, geboren te Metslawier in Friesland in* 1634.) Doch v. L., IV, 225(3) is gesneden door *J. v. Dishoecke*. (*Cat. Arti*, 1880, n° 1376) en de Kz. van ons n° 1629 komt op geen der andere Bekkerspenningen voor. Het is eene voorstelling van den Duivel die wegvliegt, en van een monnik die met ontzetting neerknielt voor de *Waarheid* die hem haren spiegel voorhoudt. Omschrift [1])

Qui facile credit, facile decipitur

(*Die ligtelijk gelooft wordt ligtelijk bedrogen*).

Vroeger was deze penning hoogst zeldzaam. (*v. d. Chijs*, Tijdschrift, I, blz. 71), doch, doordien de stempels zijn bewaard gebleven, heeft de heer *v. Heeckeren* dien penning opgenomen in zijne *Beschrijving*, bl. 7, pl. II, 4 en was die vroeger verkrijgbaar aan 's Rijksmunt te Utrecht in Z. voor *f* 12.40 en in brons voor *f* 4.

1927. 1685. 6 Julij, v. L., III, 327. Op het verslaan van *Jakob* hertog van *Monmouth*, natuurlijken zoon van koning Karel II van Engeland bij *Lucia Walters*, in Holland, geb. 9 April 1649? (Zie *Nav*. XX, 601—602, vragen van *H. Tiedeman*, XXII, 274, alwaar deze penning is beschreven, ook afgebeeld en beschreven in *The Life of James II*. (London 1702), p. 21, 24, 25, 106—121 met een penning op den opstand van *Argyle* in Schotland zegt M° (te 's Gravenhage).

---

[1]) Zie verder DE VRIES II, blz. 125. Ald. leest men II, bl. 131: *Bekker* overleed 11 Julij 1693; lees: 1698, en bl. 232 is de naam van zijne echtgenoote niet TRONK FULLANIA maar FROUK FULLENIUS. Zij was eene dochter van den Hoogleeraar *Bernardus Fullenius I*, te Franeker.

1928. 1685. 15/25 Julij. Onthoofding te Londen van *Jacob* hertog van *Monmouth*, *v. Loon*, III, 328, 1—4.

N⁰ I. Bij *van Cleeff*, I, n⁰ 2076, *f* 19.75 Z.

N⁰ II. Bij *Salm*, n⁰ 1548. Z. 49. Zeldzaam. (*Stricker* II), 's Hage, Novb. 1860, n⁰ 388, *f* 25.—.

N⁰ III. (Zeer zeldzaam).

1929. N⁰ IV is gesneden door *R. A(rondeaux)*. *Cat. Arti*, 1880, n⁰ 1388. (Kab. *P. H. v. Gelder*), *van Cleeff*, I, n⁰ 2077, *f* 14.—.

1930. 1685. 6/16 Aug. *Veldslag bij Gran*. Vz. platte grond der vesting *Neuheusel* enz., waaronder het gevecht en *Slag bij Gran* 9/16 *Aug.* zal moeten zijn 6/16. Kz. De wapens van Keur-Beijeren, Lotharingen en Waldeck, waarboven MDCLXXXV en *Pijlen der verlossinge tegen de Syriers.* 2 *Kon(ingen) XIII v(ers)* 17 enz. Op den rand *Dit deeden die drie Helden.* 2 *Sam(uel)* 23 *v(ers)* 17. Cat. *P. Smidt van Gelder*, n⁰ 2815. Z. 33 W. *Christ. Schlegel. Biblia in Nummis* (*Münzbibel*) Jena 1703, 4⁰ S. 33. *Stricker*, II, n⁰ 391, *f* 3.75, *van Cleeff*, I, n⁰ 2083, Z. *f* 4.—. *'t Hooft*, n⁰ 968, Z. 32. *de Vries*, 1884, n⁰ 1057, Z. 35.

1931. 1685. Inneming van *Neuheusel*. *'t Hooft*, n⁰ 969 Mm. 37, Z. 14, bij *P. Smidt van Gelder*, n⁰ 2816. Kz. zonder kantschrift. G. 27 K. In Cat. *de Vries*, 1884, n⁰ 1058, Z. 22, met Duitsche omschr. *en* kantschrift (3 stuks).

1932. (1685). *Spotpenning op de tegenstanders van Balthasar Bekker*, geplaatst in dezen tijd door *de Vries*, c. s., pl. X, (7) II, bl. 125, te meer, omdat de keerzijde van dezen penning ook gebruikt is als Kz. van den penning op de vervolging der Calvinisten in Frankrijk (1685 en volg.) door v. L., III, 333(3) opgenomen; beiden stellen voor: Een koepelkerk waarvóór eene spin haar net met goed gevolg spant. Omschrift *Non aquilis leve texit opus.* (*Zij heeft het lichte werk voor geene arenden geweven*). De beschrijving van de Vz., vermits èn teekening èn beschrijving t. a. p. niet volledig zijn worde hier herhaald (verkort). Een gevlekte ezel met menschengezichten bedekt. Daarop een geestelijke (kardinaal), die een standaard draagt, waarop het afbeeldsel van den satan. De teugels die hij in de hand heeft en het dek waarop hij zit zijn met narrenbellen voorzien. Uit zijn mond gaat het woord *Dia bolus.* (*De duivel*), en uit den bek van den ezel, de woorden *Ita Domine quicquid doces.* [*Zoo is het Heer*

(*Leeraar*) *wat gij leert*], doch rechts daarvan bovenaan lezen wij nog op den penning (*niet in den tekst*, II, bl. 126) *Jer(emia)* 5, 30—31 [1]) terwijl de woorden *Imperium Ecclesiasticum* (*Kerkelijke macht*) op het dek des ezels achter den ruiter geschreven op de afteekening (pl. X (1) *niet voorkomen.* In de afsnede *Sic itur ad astra* (*Zoo gaat men ten hemel*), ofschoon de beschrijvers t. a. p. terecht opmerken dat deze (*Bileams*) ezel een sukkelgang heeft. (De penning is zeldzaam, Cat. *Zeeuwsch Gen.*, n^0 652, *Comp.* (*'t Hooft*, n^0 967, Tin.) *als op de vervolging der Calvinisten* [2]).

1933. 1685. 20 October. Bruiloftspenning van *P. de Wilde en A. Spoor.* Volg. *Navorscher* XXII, bl. 168, is daarop te lezen *Pieter de Wilde en Anna Spoor syn getrout den* 20 *October* 1685 *aan de Bildt in het Stight.* (*Anna Spoor Wed. de Wilde*, † te Utrecht in 1744, *Nav.* XXII, 209).

1934. 1685. 12 November. Geboorte- en dooppenning van *Anna Maria Segius.* Voorzijde wapen. Kz. *Anna Maria Segius gebooren tot Worcum op een donderdag 's morgens te* 5 *uur d.* 12 *nouember* A_o 1685 *en d.* 13 *nouember door Ds. Lemstra gedoopt.* Zie *Gids der Hist. Tent. van Friesland*, bl. 93, n^0 194, *H. Brandenburg* te Workum, (*Museum*, Friesch Gen. Aft.)

1935. 1685. 4 Jan. Op het overlijden van *Jonathan v. Luchtenburg*, secretaris der Staten van Utrecht.

Vz. Zijn wapen. *Jonathan a Luchtenburg ord(inum) provinciae Trajecti a secretis, o(biit)* 4 *januarii* 1685.

Kz.: Doodshoofd met twee dijbeenderen.

Aeternum sub sole nihil

(*Niets eeuwigs onder de zon.*)

v. Orden, n^0 1391, verbeterd. *In goud* in Kon. Kab. *Aanw.*, 1861, blz. 27. *Swellengrebel*, n^0 1208, *van Cleeff*, I, n^0 2085, Z. *f* 3. *Schetsberg*, n^0 607, *de Smeth*, n^0 1981, *f* 1.50, 93/4, Engels.

---

[1]) Staten Vert. Eene schrikkelijke en afschuwelijke zaak geschiedt er in het land. De profeten profeteeren valschelijk en de priesters heerschen door hunne handen, en mijn volk heeft het gaarne alzoo; maar waar zult gij een einde van dien maken.

[2]) Ook om de aangehaalde tekstwoorden komt het ons meer verkieslijk voor dezen penning in het *algemeen* toe te passen op die vervolging als in het *bijzonder* op die van Bekker.

1936. 1685. Ovale gedenkp. (Mm. 62 en 54, Z.) op het overlijden van *Jakob den Hengst* (*v. Duren*, n° 1589.)

1937. 1685. 23 Maart. Op het overlijden van *Antonius v. Warmvliet*. Vz. Wapen der familie *v. Warmvliet*. Omschrift *Den Wel Ed. Heer de Hr. Antonius van Warmvliet* [1]) *Raed Ordin(aris) in den Ed(elen) Hove Provinc(iaal) van Utrecht*. Kz. *Gen.* 5 : 24. *Enoch dan wandelde met God, ende hij en was niet meer, want God nam hem wegh ende vóór syne wechneminge heeft hij getuygenisse gehad, dat hij God behaagde.* (*Verslag Prov. Utr. Gen.* 24 Juni 1879, bl. 71).

1938. 1685. 2 April. Penning op het overlijden van *Maria Collomby* (Cat. ?)

1939. 1685. Op het overlijden van *Willemina v. der Lynden*. Voorzijde: Gekwarteleerd wapen, 1 en 4 lindeboom...... 2 en 3. Drie rozen (2 en 1).... Daarboven een urn waarop *Willemina Van der Lijnden MDCLXXXV*. Daaronder op een band *Aetat(is)* XLIII. Links en rechts twee gevleugelde engeltjes waarvan de eene weenend met een lijkkleed en de andere half achter het monument staande met een palmstok in de hand. — Op den achtergrond cypressen. Op den voorgrond lijkbus, graflamp, doodshoofd, beenderen (fraai gesneden). Kz. Dezelfde voorstelling als bij *v. Mieris* III. bl. 428(2) (1538) de *deugd* (*virtus*) die onverschrokken den gekroonden en met een zeissen gewapenden *dood* tegemoet snelt, doch het stuk is niet op denzelfden maar op een geretoucheerden stempel geslagen. Duidelijk schemeren de letters van den ouden stempel nog door. VIRTVS heeft nu twee pieken. Het kleine haar vooruitsnellende hondje ontbreekt. Het woord VIRTVS staat niet vlak boven den helm en tusschen het omschrift *Mihi non dominaberis*, (*Gij zult over mij niet heerschen*) ontbreekt tusschen NON en DOMINABERIS *de boomtak*. Het opschrift is ook meer rechts verschoven, Cat. *Kist*, 1861, n° 545. Z. 109 W. *Roos*, Febr. 1858, n° 215, *v. Duren*, n° 1588. Z. Kab. *P. H. v. Gelder*, *Cat. Posthumus*, 1882, n° 592. Z. 117, Kon. P. K. Aanw. 1883. Versl. V, blz. 125.

1940. 1685. Leg- of gedenkpenning van of op *Antonius Hieronymus graaf van Duras*. Vz. Gekwarteleerd gekroond wapen [2]) als

---

[1]) Hij werd raad 17 April 1674 en † 23 Maart 1685. (*mr. S. Muller Frz.*)

[2]) *Dugniolle*. IV, p. 18(1). *Oyenbrugge* de Duras portait au 1° et 4° fascé d'or et de sinople (*Oyenbrugge*) et aux 2° et 3° de sable semé de fleurs de lis d'argent.

schildhouders een wildeman en een hond. Omschrift *Ant(onius) Hier(onymus) Comes de Dvras pri(ncipis) Leod(ii) Cancel(larius).* (*Antonius Hieronymus Graaf van Duras, kanselier van den vorst van Luik* [1].) Kz. *Hercules*, blootvoets, scherpe doornen vertredende, houdt een ter aarde geworpen stier bij een zijner horens vast en is gereed dien met een knods dood te slaan. Boven hem een leliënkrans uit wolken te voorschijn komend en daarboven *En merces* (*Ziedaar de belooning*). In de afsnede 1685. Omschrift *Si dvras in dvris*, als vervolg op het voorafgaande. (*Indien gij volhardt in stoute daden* (*of moeielijke zaken*). G. K. Cat. *Renesse*, n° 18827. *Dugniolle* n° 4502.

1941. 1685. 30 Decb. *Vernieuwing der munt te Zutphen.* Bij v. L., III, 335(2) met MDCLXXXV moet zijn MDCLXXXVII, *Nijhoff. Bijdragen* N. R. IV, 196, zegt. Het besluit van 30 Decb. 1685, bewijst dat de regeering van Zutphen hoog met deze gebeurtenis was ingenomen. De penning werd eerst in 1687 afgewerkt, komt ook voor met 1687, Cat. 's Hage, Novb. 1860. (*Stricker*, II), n° 392(—80). (Ook bij mij met 1687, *P. H. van Gelder*, schreef ook. »Ik geloof dat *v. Loon* abuis heeft." (De Zutphensche muntmeester heette *v. Baijen*). De tekst heeft ook 1687, en zegt dat ook eerst twee jaren later dan (1685) het penningje het licht zag.

EINDE VAN 1685.

Bonenburg (XXXIV, 142). Ten zuiden van Heerde vindt men een Bonenburg, terwijl men in het Griftkanaal een Bonenburgsche sluis en een Bonenburgsche brug (alles bij Heerde) aantreft.

J. D. WAGNER.

Ermelo (XXXIV, 451). In 855 was Irminlo op de Veluwe eene villa (landgoed), waarin een bosch. Blijkbaar is de naam saamgesteld uit twee woorden: Arme, Erme, Irme of Orme en Lo. Het eerste gedeelte nog eens in tweeën te kappen schijnt niet rationeel. Namen uit meer dan twee woorden saamgesteld zijn niet van ouden datum. Wijlen D. Buddingh was bekend wegens zulke schiftingen. Daarbij moet de afleiding ar-men(t)-lo, — haar-weide-bosch nog om eene andere reden verworpen worden, want zoo *haar* beteekenen kan uitgerooid of nieuw-aangemaakt land, en *ment* weide (meente-, gemeene

[1]) *Maximiliaan Hendrik van Beijeren* (1650—1688).

weide); dan heeft men door de verbinding dezer woorden de zaak, die men wil aanduiden, reeds voorgesteld, nml. Haarmeente, die het vroegere bosch (lo?) verving; zoodat het bosch niet meer bestaat; dat het bestaan heeft wordt reeds uitgedrukt door het woord *haar;* als nml. de beteekenissen der woorden *haar* en *meente* juist zijn opgegeven. Is intusschen men(t) = meente, dan kan dat woord niet gediend hebben tot samenstelling van Ermelo, want in 855 bestonden nog geen meentes, althans niet op de Veluwe [1]). Zeer zelden zal van bosch weide gemaakt zijn, omdat in vele bosschen gras groeide. Zulke »weibosschen" of »boschweiden", heetten »*bloemenweide*". Men rooide bosschen om er akkers of weide van te maken, en noemde dit dan eene *rode*, eene rode tot tweeledig gebruik: een *eng,* bestemd tot akkerland; eene *esse* of heize, heeze of hees, bestemd voor weide. — Arm, Erm, Irm, Orm kan zijn de naam van godheid of mensch. In 855 komt op de Veluwe voor een bosch Vunnilo, waarin zekere Vunnilef iets in gebruik had dat aan Folker behoorde. De naam van het bosch en die van den man hebben klaarblijkelijk denzelfden wortel Vunni. De namen Ermenfried en Irmengard enz., die bekend zijn, zouden doen vermoeden dat dit Ermen *niet* is een persoonsnaam. — Ik meen dat de uitgang *lo* in plaatsnamen thans vrij algemeen wordt verklaard door loch, d. i. houten huis [2]), wat niet uitsluit dat lo of loch oorspronkelijk allicht de beteekenis had van hout, bosch. Ermelo was eene villa, Vúnnilo een bosch waarin eene hoeve. Een bosch in de Rijnprovincie heette Hasloch. Vóórdat men stinsen en steenen en spijkers had, had men sterke huizen van hout en kasteelen, die door palissaden omgeven werden. Zulk een huis of kasteel mag men loch of lo genoemd hebben, elders misschien los, loos (loots) of loen; maar zulke verdedigbare houten vestingen bestonden hier te lande niet vóór den Frankischen tijd.

A. J. C. KREMER.

Heiligen Huisken (XXXIV, 452) — is hetzelfde als kapelletje, chris-

---

[1]) Waarom niet? Uit *villa* Irminlo a⁰ 855 (bij Sloet), evenals villa Niutlo en Rentilo blijkt, dat zich bij sommige loo's toenmaals reeds de kern eener gemeente had gevormd. RED.

[2]) Deze beteekenis kent het classieke, àlles-afdoende art. Loo in Nom. Geogr. Neerl. I (1884) bl. 73-6 *niet.* RED.

ten-tempeltje. Er is geen bezwaar aan te nemen dat zoo iets in 't Ermelosche bosch bestond, en dat dit kapelletje ten tijde der Hervorming veranderd is in eene boschwachters-woning. Het geheele land was bezaaid met kapelletjes, allen bidplaatsen waar de eene of andere heilig vereerd werd.

A. J. C. KREMER.

Holthoen, Hun (XXXIV, 246, 453). Wat den eersten hier genoemden plaatsnaam betreft, waag ik de opmerking, dat ik meen geen uithangbord met een plaatsnaam over ééne kam te hebben geschoren. In het »Alphabetisch Register van alle bewoonde oorden des Rijks", uitgegeven vanwege het Ministerie v. Oorlog ('s Gravenhage 1850), vind ik geen plaats die Holthoen heet. Bestaat thans een gehucht van dien naam, in 1850 bestond het waarschijnlijk nog niet [1]), en aanleiding tot het gehucht kan gegeven hebben een huis, dat het Holthoen heette, of een man van den naam Holthoen, die zich daar het eerst vestigde. In dat Register vond ik in Overijssel onder Gramsbergen: Holtheme met 22 huizen en Holthone met 15 huizen. In het Hiltebraths-lied noemt Hadubraht zijn vader, dien hij niet kende, »alter Hun!", 't geen Hofdijk vertaalde door »overmoedige oude". Hon of Hun komt ook voor als aanvoerder of hoofdman, in de samenstellingen Honschap, Hondred, d. i. centena, centurio. Ook een heiden werd buitengewoon krachtig geacht, men denke aan de uitdrukking »heidensch sterk"; — een »heiden" was een man uit de wildernis, een woest mensch, een wildeman. *Hun* en *heiden* mogen alzoo oorspronkelijk synonymen geweest zijn, en Hunneschans en Heidenkamp hetzelfde beteekenen, waarbij men niet rechtstreeks aan een bepaald volk of eene bepaalde natie behoeft te denken. Wel is de benaming *hun* waarschijnlijk ouder dan die van *heiden*. Hunnebed zal dan zijn »heldengraf", graf van een of van »de dapperen", Hunneschans of Hunnenkamp legerplaats van krijgslieden, en dat wel uit den tijd toen de woorden *hon* en *heiden* gangbaar waren om een krijgsman aan te duiden. *Hun* was nog in de 9e eeuw in gebruik; *heiden* kwam waarschijnlijk in zwang gedurende de Kruistochten.

A. J. C. KREMER.

---

[1]) Hiertegenover de opmerking dat »die Holthone" eene oude benaming is, als in 1492 klevend aan een goed van 35 morgen te Wilp (zie Catal. d. Arch. Deventer gasthuizen, Zwolle 1879, no 749). RED.

Hoenderboom (XXXIV, 455). Eenige jaren geleden bezocht ik die plaats, waar men op Heeze's grondgebied begonnen was den grond om te graven. Ik vond daar eenige potscherven en een stuk van een marmeren strijdbijl; een en ander zond ik aan Dr. Hermans te 's-Hertogenbosch, die de scherven hield afkomstig te zijn van de oudste soort urnen. De plek — er is geen boom te zien — draagt ook den naam van Hoerenboom, en deze schijnt de oudste. In de nabijheid ligt een klein meer het Beuven; men vertelde dat het onpeilbaar diep is, en dat er een kasteel in verzonken ligt. Ik heb dat meertje in een zeer droogen zomer bijna geheel droog gezien; 't geleek toen op eene zandvlakte, hier en daar een modderpoel. Ik had eenen Terreneuf bij mij, die zich in zoo'n poel begaf, en was blijde dat ik er hem weer uit had; het dier kon slechts met de grootste inspanning er in slagen zich aan het slijk te ontworstelen. — Misschien is het Beuven (Beuze-ven?) vroeger grooter geweest dan thans. Toen ik dat ven het laatst zag, was het een niet zeer diepe plas, vermaard wegens den smakelijken visch, die er in tierde. Had ik bij den Hoenderboom de boven vermelde scherven niet gevonden, ik zou den naam afleiden van hoen = patrijs; nu ben ik geneigd aan eene oude germaansche begraafplaats te gelooven [1]). Bij de Broeksput, in dezelfde heide maar dichter bij Heeze, bevindt zich ook een kamp aan den rand van het broek, eene hooge met aarden wallen omgeven vlakte; ik weet echter niet of ze van ouden datum is.

A. J. C. KREMER.

Nazareth (XXXIV, 143). Ten zuiden van Oene ligt nog heden ten dage »het Klooster".

J. D. WAGNER.

Persinne (XXXIV, 511). Het oorspronkelik latynsche woord persona had in de middeleeuen by de Friesen en de Engelschen de beteekenis van priester, van geestelike, vooral van pastoor eener parochie. Dat woord werd door de Friesen tot personna, persenna, persenne, per-

[1]) De (oudste) benaming Hoerenboom kan beduiden hoek-boom; vgl. Hornmeer *of* Hoekpolder (Kennemerland) met Hornhuizen *of* Hoornhuizen, eertijds ook wel Horenhuizen *of* Hoerhuizen. Vgl. ook Heurne (gehucht o. Aalten) met zijn geslachtsnaam v. den Horene (a° 1576 te Didam, Herald. Bibl. 1883 bl. 239). RED.

sinne verbasterd. In talrijke middeleeusche oorkonden, in de Friesche taal opgesteld, kan men hiervan vele voorbeelden vinden: »Her Enka us Persona" (heer Enka onze priester) [1]; »Her Sibrend, Persenna to da Aldehow, ende Her Dioera, Persenna to da Niahow", (heer Sibrand, pastoor te Oldehove, en heer Djurre, pastoor te Nyehove [2]), twee parochieën der stad Leeuwarden); »Her Mynna, Personna te Tuutghem" (heer Minne, geestelike te Uitgang of Berlikum) [3]), enz. Na de Kerkherforming stierf deze benaming in Friesland uit, maar in Engelland bleef zy, in den form parson, tot den dag van heden in gebruik.

JOHAN WINKLER.

[Ook S. H. in dezen trant.]

Boevenklok (XXXIV, 510) — z.v.a. avondklok, de klok, die geluid werd in het avonduur, als wanneer de boeven op de been geraken?

Geslachtsnamen in de Middeleeuwen (XXXIV, 509). De heer Winkler eindigt zijn aangehaald artikel met de woorden: »de Middeleeuen kenden geen ware geslachtsnamen". Zoo algemeen zal hij dit wel niet bedoeld hebben, want in hetzelfde art. zegt hij dat de geslachtsnamen eerst in de 16e eeuw onder de ingezetenen der noordelijke nederlandsche gewesten (Holland, Zeeland, Gelderland, Friesland) in gebruik kwamen, en dat Vlaanderen en Brabant ze reeds een paar eeuwen vroeger kenden. Ik laat die beschouwing geheel voor rekening van W.; doch meen te mogen opmerken, dat Overijssel — en waarschijnlijk het geheele Sticht — met Vlaanderen en Brabant overeenkwam en zeer zeker in de 14e eeuw erfelijke geslachtsnamen bij menigte oplevert, al vindt men ook daarnaast, voor de lagere klassen vooral, menigen naam van niet-erfelijken aard. Ik vrees, dat W. wat voor Friesland geldt, te veel op andere provinciën overbrengt. Over het Sticht heeft hij het stilzwijgen bewaard, maar Gelderland verschilde, zoover mij bekend is, in dezen niet van Overijssel: ook dáár treft men in de 14e eeuw overvloedig erfelijke geslachtsnamen aan.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

---

[1] Zie Oorkonden der Geschiedenis van het Sint-Anthony-Gasthuis te Leeuwarden, I, 4.

[2] Ibid I, 11.

[3] Ibid. I, 88.

VRAGEN.

Melum. Willem de Melum uit Frankrijk vestigde zich te Utrecht en bouwde omstreeks 1240 een hechten toren tusschen deze stad en Cuylemborg, welken hij le château de Melum, en zich ridder van Melum noemde. Het wapen dat hij en zijne nakomelingen voerde was van goud met schildvoet van groen, beladen met dertien (4, 4, 3, 2) zilverlingen, helmt. arm van groen in wiens geopende hand van natuurlijke kleur een zilverling ligt; langs den arm zes zilverlingen. Een later wapen is gevierendeeld: 1 en 2 de 13 zilverlingen, 2 en 3 in rood gekanteelde muur van goud. Den 11 Febr. 1653 werd in den rijksvrijheerenstand verheven Stephan Ritter von Grünstein, ritmeester bij de Keurmainzer lijfgarde (volgens Rietstap's Arm. Gén. eveneens het laatst beschreven wapen voerend). Het hier boven vermelde staat in de Illustrirte Zeitung 1867, II, 218, onder de rubriek Deutschlands Wappensagen, opstel »Ritter". Waar heeft nu deze toren gestaan? In de Tegenw. staat v. Utrecht en in v. der Aa's Geogr. Woordenbk is er niets van te vinden; op de hedendaagsche stafkaart evenmin als in het Aardr. Handwoordenbk v. Nederland door S. Gille Heringa. De zilverling als heraldiek stuk is in deze provincie eene uitzondering; voorzoover mij bekend, voert alleen de ridderhofstad Sterkenburg in goud viermaal golvend gedwarsbalkt van rood beladen met 18 zilverlingen, maar dit gedwarsbalkt wijst misschien op verwantschap met het gesl. v. Wulven. Het gesl. v. Isselt voerde in rood veertien (4, 4, 3, 2, 1) zilverlingen [1]; hun stamslot, de ridderhofstad Isselt, was een half uur beneden Amersfoort niet ver van de rivier de Eem gelegen. Kan hier verwantschap bestaan met de Melum? Opmerkelijk is dat niet zeer ver vandaar aan de Eem eene oude boerderij met veer ligt, de Melm, ter plaatse wel bekend en in 1465 de Mellem genaamd (zie v. Rootselaar, Amersfoort II, 68). Zou »de Mellem" hetzelfde als »le chateau de Melum" kunnen zijn? W. CROOCKEWIT W.AZ.

---

[1]) Zie hiervoren, bl. 2, noot. RED.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Blaauwboekjes (XXXIV, 295). Luïscius (Woordenboek, uitg. 1734, L^a P. bl. 304) zegt van Willem Prym, een engelsch jurist tijdens Karel I: »Hij schreef veel historische, staatkundige en godgeleerde boeken, of liever blaauwe boekjes, waarin hij veel belezenheid toonde".

d. G.

Predikantenlijsten. Jean George de Waldkirch Zieppracht, — geb. 9 Aug. 1807, te 's Hertogenbosch 5 Sept. 1832 bevestigd als pred. te velde, Dec. 1839 ber. te Katwijk a/d Rijn, 16 Juni 1840 ald. bev., geh. m. Christina de Waldkirch († 1883), in 1844 als emeritus woonachtig te Leiden, daarna te Arnhem, alwaar hij † 6 Juni 1884, — stelde een volledig register samen der Nederd. Herv. predikanten en gemeenten, en vervaardigde ook registers der Waalsche, Luthersche, Doopsgezinde, Remonstrantsche en Christelijk-Gereformeerde of Afgescheiden leeraars, der predd. in O. en W. Indië, alsmede der R. Kath. geestelijken benevens van die der Oude Clerezy. Hij legde daarbij de kerkelijke indeeling der provinciën en classen ten grondslag, bij elke gemeente de predd. vermeldend, die er achtereenvolgens het leeraarsambt bekleedden, met opgaaf van alle door hem gevonden gegevens van geboorte en dood, van beroeping en bevestiging, van voorgaand en volgend beroep, enz. enz. Tot het voorjaar 1884 werkte hij deze lijsten bij, en had ook registers vervaardigd der emeriti (sed. 1819), der sedert 1800 opgeheven of nieuw-gestichte gemeenten, der vacatures, der jubilarissen, der candidaten sedert 1736 en der beroepen proponenten, alsmede in den laatsten tijd zijns levens eene lijst der gehuwde predd. met opgaaf der namen hunner echtgenooten, voorts eene chronologische lijst der sedert 1629 naar O. Indië vertrokken predd., en der sedert 1807 derwaarts gezonden R. Kath. geestelijken. De beide dochters des ijverigen verzamelaars, die geene zonen naliet, schonken, ingevolge den wensch haars vaders, al die registers (in MS.) aan de Leidsche Bibliotheek. Uit de Kerkelijke Courant en andere bronnen moge nu dit

veelomvattend handschrift worden bijgehouden, overeenkomstig het verlangen van Dr. W. N. du Rieu (zie Nederl. Spectator 1844, n° 44), die de samenstelling wenschelijk acht van een alphabetischen blaffer op de in Zieppricht's lijsten voorkomende persoonsnamen, — in den trant der alphabetische predikanten-collectie van wijlen Dr. P. A. Borger [1]), wiens handschriften onlangs der universiteits-bibliotheek te Amsterdam ten goede kwamen.

Melis Stoke. Volg. Prof. Dr. Brill, — zie Verslag der vergad. Letterk. Afd. Kon. Akad. v. Wetenschappen 10 Nov. '84, — bezitten wij van de Rijmkroniek drie handschriften, maar twee redacties, want Codex B is uit C overgeschreven. Beide redacties zijn van de hand van Melis Stoke, maar de oudere redactie is ons in een beter handschrift bewaard dan de latere: Codex C is zorgvuldiger geschreven dan Codex A. In dezen Codex A is eene karakterschets van Graaf Jan II, die gezag moet hebben als de laatste en door Graaf Willem III, zijn zoon, goedgekeurde redactie. Codex C heeft beide stukken, èn de later afgekeurde beschrijving èn de als definitief goedgekeurd te beschouwen teekening. Heeft dus Huydecoper de verhouding der beide stukken geheel miskend.

Erven Loosjes. Aan de nagedachtenis van den *Nav.* XXXIV, 32, vermelden Adriaan L. Petruszoon wijdde Vincent Loosjes, pred. te Blokzijl, een Dec. 1884 bij de Erven L. te Haarlem verschenen roman, getiteld »Fräulein Luise." Een werkje »Edel Metaal" maakte onder den pseudoniem R. Hellemans Jr. dezen schrijver reeds gunstig bekend.

v. D. v. N. »Wie is dit" (XXXIV, 511). Mr. Jacob v. Dam van Noordeloos, van wien mijn vader, Dr. A. de Jager een levensbericht gaf in de werken der Mij van Ned. Letterk. te Leiden. Gelijk uit

[1]) Deze emeritus-pred. van Amerongen († 1883 te Arnhem, eene weduwe Munnicks achterlatend, zonder kinderen), zoon des beroemden Leidschen hoogleeraars en dichters Elias Annes B. (vgl. *Nav.* XXXIV, 194), was ook medewerker aan ons maandwerk als B. F. C.; zie bijv. *Nav.* XXX, 127, 231, 456. Zijne laatste bijdrage komt, meen ik, *Nav.* XXXI, 324, voor.

dat bericht blijkt, plaatste v. Dam v. N. verscheidene artikelen in dit maandwerk get. V. D. N., waarvan men wel eens maakte »Voor De Navorscher". In 1873 had te Rotterdam de openbare verkoop plaats van de letter- en kunstverzamelingen, door v. Dam nagelaten. Van de hand mijns vaders kwam daarvan een bericht dd. 2 Febr. voor in de N. Rotterd. Courant. H. DE JAGER.

VRAGEN.

Aimoinus — schreef eene Historia Francorum? Wanneer leefde hij? Wat weet men van hem?

Gelijktijdige Joodsche bescheiden omtrent Jezus, te Worms. Bekend is het, dat W. er roem op mag dragen eene der oudste Joden-gemeenten van Duitschland binnen hare muren te herbergen. De aldaar wonende Joden hebben den roep van bijzondere rechtzinnigheid, en van hen geldt sedert lang het spreekwoord »Wormser Joden, vrome Joden". Ofschoon de eenvoudige synagoge slechts van de 11de eeuw dagteekent, is het kerkhof, op drie minuten afstands van den Dom, westelijk van de stad, van veel vroegeren tijd. Reeds onder de Romeinen moeten zich te W. Joden in aanzienlijken getale opgehouden hebben; althans het schijnt, dat tijdens het leven des Zaligmakers, vandaar een brief gegaan is naar Jeruzalem om te vernemen wat men toch van dien Jezus denken moest, waarop twee antwoorden inkwamen — het eene waardeerend, doch zich het eind-oordeel voorbehoudend, het andere onzen Heer voor een bedrieger verklarend. Deze bescheiden bestaan nóg en zijn in handen van een Wormser Jood — dus verzekert mij een voormalig Rabbijn. Wie weet er meer van?

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Twee Puntdichten van Staring.

1.

Doop tegen doop
Aan de Britten.
Gij noemt hem Camperduin, die, voor 't Bataafsche strand,

Een mindre macht deed wijken.
Wij noemen CRABBENdam, die uit het Bergerzand,
Voor mindre macht ging strijken.

2.

Geene verklaring.
Een vrager zat en vroeg — ik bracht mijn doen alleen,
Maar geen gedachten voor een rechtstoel hier beneên!
't Was ver van Goa, — ver van Spanje's Quemadoren [1];
En gij, wien op uw beurt dezelfde Vrager vraagt,
Zoo gij een zelfde »neen" laat hooren,
Komt ge ongebraden vrij, al is 't niet ongejaagd [2].

Wie geeft eene volledige verklaring dezer beide epigrammen?

J. E. T. G.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Jacob Denys — H. Janssens (XXXIV 418). Zie uitvoerige aanteekeningen over den Antwerpschen schilder J. D., en eene volledige biographie van H. J. in v. den Branden's Geschiedenis der Antwerpsche Schilderschool (Antw., 1883, bl. 963—5, 1024—6), naar welk onmisbaar handboek men de vragers van l'Intermédiaire verwijze.

A. BREDIUS.

Organist-voorzanger. Het proclamatieboek te Harlingen luidt: Hr. Focke Holcama, organist en forsanger dezer stede, en Isabella v. Hemert, 1 Febr. 1657 getrout". Hieruit blijkt dat Claude Bernard te Deventer (*Nav.* XXI, 297, 8) niet de eenige geweest is die de functiën van organist en voorzanger in zijn persoon vereenigde.

P. L. DE GAVERE.

Ebbenwerker (XXIX, 512) — is een werkman in ebbenhout en

[1] Fornuizen, ter christelijke (?) strafoefening, voor ketters.
[2] »Ilico" uit de Nat. Vergadering.

andere fijne soorten, een *draaier* en *houtsnijder*. Een *schrijn*werker maakt kasten, kabinetten, tafels enz., en dat niet alleen uit greenen- en vurenhout, maar voornamelijk in ouden tijd uit eikenhout of wagenschot. Niet zelden kwam bij zulk eene kast de hulp van den ébéniste, gelijk thans nog de Franschen een draaier noemen, tepas.

A. J. C. KREMER.

Blikken pontons (XXXIV, 345). De Franschen gebruikten in 1672 schuitjes van koperblik om eene schipbrug over den Rijn te leggen beneden Arnhem bij Hulkestein, teneinde uit de Betuwe in de Veluwe te komen. Zie Lammers »Arnhem in 1672" bl. 22.

A. J. C. KREMER.

Een zeldzame schaal (XXXIV, 347). Als de voorstelling een wapen verbeeldt, is het dan soms dat van het Friesche geslacht Pamena?

Verduidelijking van verbleekt schrift. Eene vraag daaromtrent deed ik *Nav.* XXXIV, 299. Onze medewerkers C. A. De Kruijff (Utrecht) en J. B. v. IJsseldijk (Amsterdam) waren zoo welwillend mij de volgende recepten te zenden, die ik van te algemeen nut houd, dan dat ik ze niet zou mededeelen. De eerste schrijft: »Neem fijn-gestooten galnoten (zuivere), laat dit poeder trekken op azijn, — 'tzij in de zon of op vuur, — niet koken, — en strijk dit vocht met een penseel over de onleesbare regels. Dit middel heb ik Mr. S. Muller (Archiv. van stad en prov. Utrecht) aan de hand gedaan, die het voortdurend aanwendt. *Al* de oude rekeningen die in de Jacobskerk gevonden zijn en bijna onleesbaar waren, hebben in den laatsten tijd nog met gunstig gevolg die kuur ondergaan". De Heer v. IJ. schrijft: »Een goed middel om verbleekt schrift op te halen is eene oplossing van 1 deel looizuur (Acidum Tannicum) in 15 deelen gedistilleerd water. Deze oplossing met een penseel over het verbleekte schrift gestreken maakt het leesbaar. Het papier wordt er wel geel door gekleurd maar niet beschadigd. Dit middel heb ik met goeden uitslag aangewend; of het ook helpt bij door water half uitgewischt schrift weet ik echter niet. Daar deze oplossing spoedig aan bederf onderhevig is, zal het 't best zijn om er geene groote hoeveelheid tegelijk van te laten bereiden". Reeds lang vóór onze leefeeuw had

men soms met verbleekt schrift te doen, gelijk ons blijkt uit eene acte van 9 Febr. 1609, onder de protocollen van den notaris Jan v. Hout te Leiden. Daarin lees ik, dat hem waren overgeleverd »Twee verscheyden brieven beyde gescreven in frauchyn mer zeer verduystert en qualyck om [te] leezen deur dien de zelve zoo t scheen in een dampige vochtige of reumatycke plaetse geweest ofte eenigen tyt gelegen mochten hebben", waarom de notaris het leesbare moest afschrijven. Dat woord »reumatycke" schijnt hier vreemd, maar wekt geen verwondering, als we het in verband brengen met vloeien, het eigenlijk grondwoord.

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Verbleekt schrift. Het wetenschappelijk bijblad van het Album der Natuur 1863, bl. 94 zegt o. a.: »Vóór vele jaren reeds heeft Niepce de St. Victor, de zoon van den medeuitvinder der daguerreotypie, aangetoond, dat, wanneer men een bedrukt of beschreven papier aan den damp van iodium of zwavel blootstelt, deze damp zich veel sterker condenseert op de zwarte dan op de witte gedeelten daarvan". En verder: »Coulier bericht thans (Les Mondes, II, 170), dat wanneer men den damp van iodium op eenig papier wat langer laat werken dan dit voor de proeven van Niepce noodig is, men daarop een aanslag verkrijgt, die door ongelijkheid van tinten de minste physische verandering, welke de oppervlakte van het papier heeft ondergaan, zeer duidelijk zichtbaar maakt. Wat men b.v. met eene nieuwe en drooge veeren of stalen pen op papier heeft geschreven, wordt duidelijk leesbaar, nadat dit aan iodium-damp is blootgesteld geweest. Plaatsen op papier, waar dit is afgekrabt of gewasschen geworden om iets uit te wisschen, worden op dezelfde wijze volkomen zichtbaar; somwijlen komen zelfs de uitgewischte letters of cijfers op nieuw daarbij te voorschijn". G. H. JAPIKSE.

VRAGEN.

v. Orsoy. Kan men ons ook een geschilderd of gegraveerd portret aanwijzen der Vrouwe van Beverweert, gravin van Orsoy?

Amsterdam. FREDERIK MULLER EN C°.

Oud huisraad, enz. (XXXIII, 221). Kiliaen biedt pandnet = jachtnet, ook »reeks van netten ter insluiting van wild". Kasel = priesterkleed. Secke = zakken? Pe(e)se = touw, koord. Stroylpot = pot voor droog zand, om den vloer mede te bestrooien? Vgl. stroysel = strooisel, gestrooid zand (liever, zand ter bestrooiing?) (Oudemans, Middennederl. Wdbk).

Gedistilleerde wateren. Bij contract a° 1646 wordt aangenomen te leeren de kunst van het fijn disteleren van allerleij wateren, namentl. enckelde annijs en dubbelde annijs, enckelde Jannever en dubbelde Jannever, enckelen karreweij en dubbelde karreweij, fijn en groff kneelwater, nagelwater, foeliewater, Borstwater, maechwater, alsemwater, Lendenwater ende root kneelwater. Waren deze laatste wateren tevens geneesmiddelen? Borst, maag en lenden doen daaraan wel denken. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Aarden kruikje. Vóór eenige maanden geraakte ik in 't bezit van een aarden kruikje, opgegraven uit den Leemput achter Berg-en-Dal bij de Pruissische grenzen. Het is van onverglaasde, lichtroode aarde, heeft een oor en een tuitje; de bodem is even groot als de opening; de grootste omtrek ligt op het midden, en vandaar loopt het naar boven en naar onderen kegelvormig uit. Aan een dubbele groeve even boven de grootste dikte en eene groeve aan den voet, bespeurt men, dat het op de draaischijf bewerkt is. Over het oor loopt ook eene groef, en evenzeer langs den bovenrand, die een weinig naar buiten is omgeslagen. De wijdte van den hals bedraagt 4,5 c.M., de doorsnede van den bodem 5 c.M., de grootste doorsnede in 't midden (de buik) 13,8 c.M., de hoogte 14,5 c.M., de inhoud 8 d.L. De buitenste oppervlakte vertoont sporen van aan 't vuur blootgesteld te zijn geweest. Is dit kannetje van Romeinschen of wel van Middeneeuwschen oorsprong? J. E. TER GOUW.

Japonse rok. Notulen v. 18 Maart 1765: »Is geresolveerd dat geen lid van dezen Magistraat (te Sluis) in de kerke zal mogen komen in een japonse rok, op de boete van een halven Rijksdaalder". In de kantteekening wordt gesproken van japon. Hoe was dan toen de kleederdracht der stadsregeering? J. A. DORRENBOOM.

[Vgl. *Nav.* XXVIII, 408.]

TAALKUNDE.

Biljoen (XXXIII, 489). Bij nader inzien bevredigt ons de naamsduiding der Geldersche Arcadia in geenen deele. Vooreerst ter wille van den naam des hertogdoms Bouillon, als men in aanmerking neemt dat Biljoen in 1535, 1794 Boullion (Nijhoff's Oork. VI, 3, bl. 1084; Geograph. Beschr. v. Geld.), zoowel als in 1535, 87 Billioen, Billyoen (Mr. G. v. Hasselt, Oorspr. Hof v. Geld. bl. 102; Roozendaal, bl. 453) luidde; ten andere wegens den geslachtsnaam Baljon (te Rotterdam, Haarl. Courant 15 Mei 1884), die toch gewis met dat metaalmengsel van *Nav.* t. a. pl. niets van doen heeft, — meenen wij hier een appellativum te ontwaren. Het hertogdom luidde immers verlatijnscht Bullio, Bulonium! De hoofdsylbe kan poel beduiden, hetgeen tevens een gepasten weerslag levert op Broek, Broek(er)hof, den oorspronkelijken naam. Behaagt dit niet, dan: Biljoen = baljuwaat, baljuwschap, met het oog op »in villa et baiellatu (baiulatu) seu *ballioni* Geldonensi" a° 1265 (Sloet's Oorkbk v. Gelre en Z., bl. 856), d. i. Geldo, baljuwschap in het hertogdom Brabant. J. A.

Oudemans' Bijdrage tot een Middel- en Oudnederlandsch Woordenboek. Nalezing. *Nav.* XXI—XXIV, 96, leverde ik eenige Nalezingen op dit werk. In de hoop dat die arbeid den lezers niet onwelkom geweest zij en iets tot bevordering der kennis onzer taal bijgedragen hebbe, bied ik thans weder eenige vruchten mijner nasporingen aan en hoop dien arbeid geregeld voort te zetten. Zij, die een blik willen slaan in genoemde jaargangen, zullen begrijpen, waarom ik thans de *G* koos. Wat de behandeling der artikelen betreft, hield ik mij stipt aan mijn voorbeeld, de »Bijdrage", zonder mij in taalkundige onderzoekingen te verdiepen. Mijn doel was O's werk aan te vullen, niets meer. Bij de samenstelling dezer Nalezing maakte ik gebruik van de bestaande glossariën en woordenlijsten, voorzoover deze in mijn bezit zijn, en voorts van mijne eigene aanteekeningen bij het lezen onzer oude schrijvers. Eene enkele maal heb ik geene verklaring gegeven, omdat de zin mij niet duidelijk was, terwijl ik geene bewijsplaatsen uit auteurs aanhaal, wier werken in deze eeuw vallen.

En hiermede geef ik dezen arbeid den lezers van dit maandwerk ter billijke beoordeeling over.

Rotterdam. A. M. MOLENAAR.

G.

Gaep-mondich. Wijd van mond. — Leydsch Vl. Orang. Lelyhof, 9:

(Hij) was Aquilijn geneust, het Voorhooft hoog met sleur,
Gaepmondich lang gekint, vollijvich grims ter keur.

Gaarden. Plunderen. — Wagenaar, Vaderl. Hist. V. 121: Na 't bemagtigen van Koppenhage, werdt de Vloot te Veere onttakeld. en 't Boots- en Krijgsvolk afgedankt. Men vreesde hier, dat de Knegten, bij gebrek van betaaling, in Holland zouden komen *gaarden.* — De *Bijdrage* teekent uit Kiliaan de uitdrukking aan *het land gaerden,* in gelijken zin.

Gabberijtje. Gekheid, dartelheid. — Jonctijs, Toon. der Jalousien, II. 93: Dat zy door eenige ijdele *gabberijtjes* en dertelheden haar aan haren man mocht aangenaam maken.

Gabbermond. Losse, praatzieke mond. — De Meyer, De Gramschap, 125:

Of dat gy overal uw tong te veel wilt roeren,
En uwen *gabbermond* voor niemand pleegt te snoeren.

Gading. Gade. — Elpenor, 24:

Ick treur, gelyck een Tortelduyfken doet,
Die door de ramp haer *gadingh* missen moet.

In de *Bijdrage* komt eene plaats uit Vondel voor, waar het woord in eene eenigszins andere [1]) toepassing genomen is.

Gayl. Vuil, stinkend. — Rodenburgh, Cas. en Bald., 46:

Al reuk heur azem *gayl,* al waer zy vol gepruyl,
Al waer zy morsich, voddich, kladdebellich vuyl,
't Is schoon.

Gayl voor *vuil* in den figuurlijken zin komt in de *Bijdrage* voor, maar niet in den eigenlijken zin, als in deze plaats.

Galen. Zoeken, verlangen. — Nootw. Vertoogh, 49:

Wilt voor hem bekennen alle u sonden,
Hij heeft dat verlooren Schaepken ghevonden
Daer hy drie en dertich jaer naer heeft *ghegaelt.*

---

1) gansch verschillende. 't Is daar immers Gattung, soort. v. Lennep's *vorm* past daar niet. Levert het Md Hgd. ook Gattung, naast het latere Gatte, Gattinn, in dezelfde beteekenis? RED.

Schadtkist der Phil. ende Poeten, 140:

> In plaets van leeren is men in tauernen planteyt,
> Niemant en hoort men veel van leeringhe *galen* [1]),
> In quaerten, dobbelen doet men sijn neersticheyt.

Galfery. Scherts. — De Harduyn, Godd. Wenschen, 301: Sonder oyt te vraeghen naer den spot oft de *galfereyen* der wereldtlijcker menschen. — Ald. 78:

> Het is al oorloogh, ende twist:
> Ten is noch gek, noch *galferije:*
> Maer bitterheydt aen alle zije.

Ald. 220:

> Dit schijnt al *galferij,* en tijdtverdrijf te wezen.

Gallen. Gillen. — Van Rusting, Ovidius, 279:

> — Gallus, die in digt, garnalen leerde *gallen.*

Galp. Gegil, gehuil. — Klioos Kraam, 36:

> Ach! al te veel word dit bekommerd vraghen
> Door 't oog te scherp, door 't oor te gauw, voldaen.
> Och! hield hen soo's ramps swalp en *galp* beslagen,
> Dat dat niet sien, end' dit niet kond' verstaen!

Gancgave. Gangbaar. — Taal- en Letterb. III, 224: ...tghebieden vander nieuwer munten, doe noch niet ter Sluus gheboden, mids datter gheene menichte was van *ghancghaven* ghelde. — Ald.: ...dat ter Sluus gheene menichte was van *gancghaven* gelde. — 225: ...also als in buersen vallen zal, goed ende *gancgave* binnen den lande van Vlaenderen, daer coepliede mede copen ende vercopen zullen.

Gans (Met de) ryen.

Vlaerd. Redenr. bergh, 131:

> En hoe sout ghy kermis houwen, en maecken goet chier,
> Hier *met de Gans te ryen* [2]), daer te wijn en te bier,
> Heel nachten over te brengen met dansen en zingen.

Gans bierenbroot. Het eerste deel is eene verbastering van Gods. Het tweede deel heeft soms geene beteekenis als hier. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtsp. I. 60:

---

[1]) hier z.v.a. kallen = spreken, praten? RED.

[2]) Uit dit citaat blijkt, dat er sprake is van »de gans ryen" (= rijgen, d. i. bij de kladden krijgen), 't Middeneeuwsche ganze-trekken. RED.

Gans bierenbroot, Pots marter mede!
Maect hier iemant eenige onvrede
Met éénen snede hou ick hals ende benen af.

In de *Bijdrage* en in het *Woordenb. op Bredero* zijn verscheidene basterdvloeken vermeld. Ik heb alleen die opgenomen, die in geen van beide voorkomen [1]).

Gans bulten. Als boven. — Rotterd. Spelen van Sinne, 11:

Gans bulten, Neve swijcht. houdt stil u snater,
Hier komt de Pater zelfs ghetreden.

Gans das (*By*). Als boven. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I. 187:

Hach, hach. hey! Siet, *bij Gans das*, (rymt op *pas*.)
Weet ghy wel. waerom ick hier coom, mijnheer?

Gans (*By*) *fier*. Als boven. — Hetzelfde werk, I. 69:

Nu laet ons niet lang proncken. maer leest de benedictie hier,
Ja, dat moest niet vergeten sijn, *by Gans fier*.

Gants (*By*) *hasepoot*. Als boven. — Hetzelfde werk, I. 175:

Wel, *by gants hasepoot*, (: groot)
Mocht ick also quijt sijn den onaerdigen loen,
Ik sou selfs te beteren houwelijck doen.

Gans cat. Als boven. — Hetzelfde werk, I. 187:

Gans cat, marotte, hoe wel coomen wy hier te pas!

Gans (*By*) *knijn*. Als boven. — Hetzelfde werk, I. 59:

By Gans knijn! als hy se dus siet bedreten!
Ic ducht, hy sal haer welcom met een eynde houts heten.

Gans koeyen-keese. Als boven. — Hetzelfde werk, I. 61:

Ick moet my vermijten, *Gans koeyen-keese!*
Blyft hy hier noch langer, van grooter vreese.

Gans Coekracht. Als boven. — Hetzelfde werk, I. 57:

Maer *Gans Coekracht!* hoe sal u best aent gelt raecken?

Gans cramp. Als boven. — Hetzelfde werk, I. 194:

Wat ramp, *gans cramp*, hoe steeckt my die blaer!

Gantsch lyven (*By*). By Gods (d. i. Christus') lichaam. Basterdvloek. — Vlaerd. Redenr. bergh, 130:

[1]) Vgl. vooral *Nav*. XXVIII, 179, 81. Aldaar bekomt men ook aanleiding tot de duiding van »Pots marter" in den zin van »Gods hamer" (die op Golgotha werd gebruikt). RED.

Maer Heerschap met reen, ick seg jouw *by gantsch lyven*,
In deuse treves, soumen niet? tis rontom pays en vree.

Gans (*By*) *May*. Volgens Dr. Van Vloten is *May* hier *Maria*. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I. 55:

— ja, *by Gans May!*
Ooc heeft hy goet verstant om te schrapen de Kay.

Gans (*By*) *mey*. Basterdvloek. — Nootw. Vertooch, 15:

— Dat moetse *by gans mey*,
Eer ick noch van hier schey, so raecktse in de boeyen.

Indien de verklaring van Dr. Van Vloten juist is, heeft men dan hier hetzelfde woord; of wel, is *mey* alleen voor het rijm met *schey* gebezigd? Mij dunkt, het laatste is het waarschijnlijkst [1].

Gans (*By*) *peirt* [1]. Basterdvloek. — Antw. Spelen van Sinne, 119:

Neent *by Gans peirt*,
Soumen de conste soo onder deirde dringhen?

Gans plaech. Basterdvloek. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I. 195:

Gans plaech! mijn maech is heel gespleeten,
Mijn buyck is sluyck, mijn wangen verhangen.

Gans plancken. Als boven. — Hetzelfde werk, I. 54:

Nu, nu, ic mag mijn ayeren nedersetten by dese bancken,
Ende verwachten de coopluy, *by Gans plancken*....

Gans potten en platielen. Als boven. — Hetzelfde werk, I. 61:

Siet doch, siet, altijt is hy my op die hielen;
Gans potten en platielen, dat is te stout!

Gans roock. Als boven. — Antw. Spelen van Sinne, 142:

Wat segdy? *gans roock*, dat doen sy ons telee
Nu schuer ick ontwee schier alle mijn cleeren.

Gans (*By*) *vijff en driën*. Als boven. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I. 190:

By Gans vijff en driën, hoe scaemt ick mijn daer,
Dat ick sonder vaer, soo bottelick in coom treden!

Gans vincken (*By*). Als boven. — Nootwendich Vertoogh, 17:

Ick weet niet wat mijn schort, mijn moet begint te schincken,
Gaen wy, *by gans vincken*, mijn breeckt schier uyt het zweet.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXVIII. 180, 567. Red.

Gans wolff. Als boven. Const-thoonend Juweel, 335:

By loo [1]), hoe greep hy hem met zijn clauwen.
Gans wolff, ick ijse wel van alsulcke ghesellen.

Gapaert. Gaper, kijker. Prof. Moltzer, Dram. Poëzie, 191:

Mi dunct, en derf niet verre lopen
Om sotte te vane al sonder nette.
Ay! siet dese *gapaerts*, bi Coels sette!

Garnement. Sieraad. — Roman der Lorreinen (Bibl. v. Midd. Letterk.), I, vs. 83:

Doe seide Fromont die oude:
Dits goet *garnement* ende fier.
Dit en droech noit knecht no bernier,
Noch oec onedel man mede.

Geantwerden. Antwoorden. Torec, vs. 2957:

Dander ne ter stede niet nu
Hem *geantwerden* van groten moede,
Ende reet op Torec, die ander hoede
Was, ende op hem weder reet.

Geban. Gebied, macht. — Vlaerd. Redenr. bergh, 394:

So lang de Winden zijn in Aeolus *gheban.*
Men geen recht oordeel van de Stuerman geven kan.

De *Bijdrage* geeft een voorbeeld, waarin het woord de meer gerechtelijke beteekenis van *jurisdictie* heeft.

Ghebeent. — 1° Van beenen voorzien. — De Casteleyn, Pyramus ende Thisbe, 14:

Hy gaet een stap, oft een ardtchier ware,
Net *ghebeent*, ghekoust, geschoeyt reen.

2° Van beenderen voorzien. — A. Byns, Refereynen, III, 26. d.:

Opdat hy des viants waen soude doen lieghen,
Heeft hem dalmachtige dus seere vercleent,
Een mensche als wy ghevleescht en *gebeent.*

Gebeyer. Beweging, gevoel. — Starter, Friesche Lusthof, 59:

— doen schoot my inde sin,
Hoe dat Cupido kroop het Henne-nestjen in,
Ontrent een Jaer verleen, wat was daer al *gebeyers.*

---

[1]) *Nav.* XXVIII, 184, 9. RED.

Ghebeyeren. Tieren, razen. — Erasmus, Lingua, 130 verso: Ghy buldert ende *ghebeyert* seer op de quaetspreeckende tonghen.

Gebel. Weeklagen? — Rodenburgh, Vrou Jacoba, 31:

Deerlijck waert, dat in een Cel
Silla soud haer tijt verslijten
Met geprebel en *gebel.*

Het woord komt in de *Bijdrage* voor in den zin van *geblaf.*

Gebenedijen. Benedijen, zegenen. — A. Byns, Refereynen, III, 27. e:

(Gods gratie leert ons) De deuchden prijsen en de sonden laken,
Vrolijck in tegenspoet God *gebenedijen.*

Gebidden. Bidden. — Leven van Chr. de Wonderbare, vs. 48:

— ioncfrouwen —, die wel de macht
hebben te biddene voer enen man,
die selve niet wel *gebidden* en can.

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van *door bidden verkrijgen.*

Ghebilt. Van billen voorzien. — Antw. Spelen van Sinne, 598:

Ghij meyskens wilt die metten schilt
Altijts zijt inde weere,
In vreucht verprilt, gheborst, *ghebilt,*
Wacht u voor Venus speere.

Gebimmel. Geluid, toon. — Van Dans, Thyrsis Minnewit, I. 53:

— verstaeje u op 't *gebimmel*
Van een stark clavecimmel.

Gheblijck. Klaarheid, blijkbaarheid. — Const-Riick Beroep, 48:

Wie heeft u betoovert (seyt Paulus) arm en rijck,
Dat ghy d' waerheyt teghenstaet, door yver verplet,
Daerom Godts wet van waerheyt en vree met *gheblijck,*
Door verkeerden yver, den voortgang meest wert belet.

Gebommel. Gegons. — Oudaan, Uytbr. der Psalmen, I. 193:

Dat de schelle fleuyte breek'
Op 't *gebommel* van de byen.

Gebonsel. Bundel. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 390:

Hoe soude d'eendracht doch in eenig Landt bestaen,
Daer sulcke pylen twe uyt haer *gebonsel* gaen.

Ald., 398:

Voor d' oude heb ick hier gemaeckt twe nieuwe pijlen,
Daer mede, Heren ziet, so wil ick tot haer ijlen,
Het zijn de beste diem' in haer *gebonsel* vant.

Gheboogh. Buigen. — Van der Cruycen, Spreeckw. van Salomo, 418:

> Booght boomkens in hun jeught; laet gyse langer wassen,
> En sullen naderhandt op uw' *gheboogh* niet passen.

Gheborst. Van borsten voorzien. — Zie hiervoren, Ghebilt.

Ghebou. Plaats, streek. — Vlissings Redens Lusthof, 148:

> — want hy oock sou
> Sodom en Gomora hebben willen verschoonen
> Hadden der Vromen thien gheweest in dat *ghebou.*

Ghebrasse. — Van Rijssele, Spieghel der minnen, 136:

> Want menich minnaer duer mi bescaemt sy:
> Als ick met ontrouwe come ten *ghebrasse.*

De *Bijdrage* heeft het woord als scheldnaam, in den zin van *gespuis.*

Ghebrec hebben (Iemand). Iemand noodig hebben. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I. 116:

> Al *hadde my* hyement *ghebrec* om wercken,
> My en rochte niet naer hyements ghevraechede.

Geene der beteekenissen in de *Bijdrage* vermeld past op deze plaats.

Gebronc. Pruilen. — Belg. Museum, I. 296:

> Mer wat dooch al dit *gebronc*?

Gebrui. Leven, rumoer. — De Huybert, De dubbele Schaking, 71:

> Maar ik zeg laat dat *gebrui.*

Langendijk, Gedichten, II. 351:

> Komt laat ons eeten: want wat raakt ons dat *gebrui.*

Focquenbroch, Werken, I. 29:

> — je als eerelyke lui
> Met my die schenders helpt bestryden.
> Die ons hier maaken dit *gebrui.*

Ghebruken. — 1°. Beschikken over. Rijmbijbel, vs. 29291:

> Dies laten we hem (Gode) *ghebruken* echt
> Onser doot.

Ald. vs. 32198:

> Weltijd dat si met overmoede
> Vochten, sonder 't gebod ons Heren
> Moesten si met scanden keren;
> Ende alsijs Gode lieten *ghebruken*
> Verwonnen si al sonder huken.

2°. Met vreugde volbrengen. — Teestije, vs. 4084:

Ewelijck leven ende raste fijn,
Des nemmermeer eynde en sal sijn.
Daer nemmermeer nacht en luuct,
Ende elc sijns Heren wille ghebruuct.

3°. Toegeven aan. — Horae Belgicae, XII, 35. vs. 205:

Tere cameren ghinc hi verdelike
Op een bedde ligghen droefiike
Ende dede hem daerin beluken,
Daer hi sijns rouwen woude *ghebruken*.

De *Bijdrage* vermeldt geene dezer beteekenissen.

Berg (XXXIV, 469). Ik weet niet inhoever de oude naam hier iets afdoen kan. Is dit het geval, dan zij opgemerkt, dat in de Deventer Cameraarsrekening van 1360 de volgende post voorkomt (II, 775): nadat het maaije van het hooi op den stads weerd vermeld is: »pro locatione loci dicti *barch* in quo fenum positum erat". Dat de stad zelve hooi inzamelde, schijnt eene nieuwigheid geweest te zijn, maar de hooibergen bestonden toch waarschijnlijk reeds lang. De »barchsteden" toch in 1348 en later vermeld (ald. bl. 39, 75, enz.) zullen wel niets anders geweest zijn. MR. J. I. V. DOORNINCK.

Bergverkoopers (XXXIV, 249). Het woord *berg*, ook in de formen *borg* en *barg* voorkomend, is algemeen oud-nederlandsch in de beteekenis van »gelubd varken". De friesche form van dit woord, namelik *barch*, *baerch*, heeft de *algemeene* varkensbenaming *swîn*, zwijn, in Friesland grootendeels verdrongen. De hedendaagsche Friesen noemen een varken in 't algemeen zelden anders dan *barch* of *baerch*, tenzij ze het geslacht (mannelik *boar* of *bear*, vrouelik *soech*) van het dier bepaaldelik willen vermelden. JOHAN WINKLER.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. Almonde. Ten vervolge op het *Nav.* XXXI, 579, medegedeelde, vermeld ik nog de volgende bijzonderheden, vooreerst uit de ker-

keraadsacta der Herv. Gemeente te Brielle. Den 10 Maart 1622 »met belijdenisse tot den H. avontmael toegelaeten" Pieter v. A. In de acta van 1 Maart 1635 hetzelfde vermeld van Neeltge Jans v. A. In de acta van 29 Apr. 1638 staat: Johan v. Aelm. ende sijn huijsvrou Bastiaentie Quax sijn met belijdenis haeres geloofs tot lidtmaten der gemeijnte opgenomen". Hetzelfde getuigen de acta van 31 Dec. 1648 van Maria Aelm.; die van 2 Sept. 1649 van Mr Adriaen A. pensionaris; die van 28 Jan. 1666 van Adrianus A.; die van 26 Oct. 1673 van juffr. Maria A.; die van 27 Apr. 1702 van Mr. Jacob v. Allem., in de »Kappoenstraet"; die van 23 Oct. 1710 van den heer Cornelis v. A., op de »botermerkt"; die van 19 Apr. 1733 van Johanna v. A., in de Voorstraat. Met attestatie te Br. gekomen uit Den Haag Mr. Pieter v. A., volgens de acta van 23 Oct. 1692; met att. van Hellevoetsluis Maria v. A. wede. Deijm, volgens acta van 24 Apr. 1710; met att. van Delft Jacoba Catharina v. A., volgens acta van 19 Apr. 1733; met att. van Delft Philippina v. A., volgens acta van 24 Julij 1735 en uit dezelfde stad Elisabeth v. A., volgens acta van 21 Apr. 1737. — In een paar rekeningen der stedel. ontv. en uitg. te Brielle uit de 15e eeuw is sprake van meester Jacob v. A. In de Rek. over 1476—7 leest men fol. 9: »Item also meester Jacob v. A. ende Jan van Assendelf als commissarissen ende gedeputeerden van mijn genad. joncfr. van Bourgoengen alhier gesonden ende geweest zijn, om een informacie ende ondersoeck te doene, tot hoeveel deels men der stede van den Briele ende tlant van Voorne na der taxacie van Hollant zetten soude, ende meester Jacob v. Almonde hier geweest ende int herwert comen ende weder te Loven wairt te trecken, tsamen XVII dagen etc." Op hetzelfde blad is nog vermeld, dat aan »die procureur meester Jacob v. A." geschonken werd »een half tonne harincx." — Fol. 15 v derzelfde rek. staat: »Item gesent Wijchman Aerntsze mit eenen besloten brief an meester Jacob v. A., om hem te soecken te Gent, tAntwerpen, te Mechelen of anderswair, om te comen alhier ende een inquisicie te doen tot wat porcye dat wij van Holl. ende Zeelant staen souden etc." Fol. 19 derzelfde rek. komt onder de »uutgeven van jairloon" voor: »Item betaelt meester Jacob v. A. onsen advocaet in den Hage voor siin jairloon XX sc. gr." In de rek. over 1477—8 leest men fol. 11 vso.: »Item

geg. meester Jacob v. A. voor zekere diensten, die hij der stede gedaen heift ende hem toegeseit was een ton harincx, hem dair voor gegeven X sc. gr." Van jhr. Abraham v. A. is sprake in res. 21 Maart 1586, luidende: »Up huijden soe heeft Joncheer Abr. v. A., commissaris van wegen zijnder Ex.tie, ende raden, neffens hem wesende, upte verpachtinge van de middelen alhier binnen deser stede van den Brijelle, den burgemeesters ende regierders derzelver stede vermaendt ende affgenomen bij den eedt, int stuck heurluijder offitie gedaen, dat zij den opheef, collectie ende executie van de middelen nijet en zullen beletten etc." Bij res. Staten Holl. van 3 Nov. 1575 werd Abr. A. »gecommitteert om den gouverneur in den Brielle in alles te adsisteren". — In de aanwezige Brielsche trouwregisters vond ik opgeteekend:

Daniel Jansz. (Parve) j. m. van Brielle 1 Febr. 1604 getr. met Grietje Jans dr. v. A. j. d. uit Zuidland. Pieter v. A. j. m. apotheker, wonende bij »de plaetse Welle", 9 Aug. 1622 getr. met Dionum (Dignum) Quacx j. d., wonende in »s'Heer Daniels ambacht". Den 11 Jan. 1639 getr. Pieter v. A. wedr., oud-burgemr., en Maria v. Cleijdijck j. d. wonende aan de n. zijde van 't »Maerlant". Johan v. A. j. m., wonende in de Nobelstraat, 5 Jan. 1638 getr. met Bastiaentje Quacx, j. d., mede wonende aldaar. Cornelia v. A. j. d. 13 Nov. 1640 getr. met Isaäc van Son wedr. Maria v. Allem. j. d. won. te Brielle, 3 Maart 1654 getr. m. Johan Pasquier, j. m. Johan v. Aelm. j. m. van Br., 3 Sept. 1656 ondertr. m. Geertruit v. Immersael, j. d. te Rotterdam. Op den kant staat: »hebben bescheid om tot Rotterdam te trouwen den 18 Sept. 1656". Maria v. A. j. d. 24 Maart 1686 te Br. ondertr. en daarna elders getr. met Martinus of Maerten Deijm, wedr. wonende te Hellevoetsluis. Mr Pieter v. A. j. m. raad en vroedschap v. Brielle 14 Maart 1694 te Br. ondertr. m. Adriana Buijs j. d. te Brielle. Met att. naar buiten 28 Apr. 1694. Willem v. A. 26 Dec. 1712 getr. m. Lucretia v. der Poel. Johanna v. A. j. d. geb. en won. te Br. 18 Maart 1749 getr. met Willem Adriaan van der Goes wedr. wonende te Leiden. — In de aanwezige doopregisters het volgende:

Kinderen van Daniel Jansze (Parve) en Grietje Jans dr.: Jan, ged. 17 Jul. 1605, getuigen Leentgen Jacobs, Jan Pauwelsze, Trijntgen Jacobs, Jacob Pietersze; Maritgen, ged. 17 Junij 1607, gett. Adriaen

Rochusze, Maritgien Philips en Lijsbet Pieters. Jan Jansze A. 15 Oct. 1606 met Dr. Seroyen en Lijsbeth Jans dr. getuige bij den doop van Jan, z. van Andries Jansze de Jonge, apotheker, en Maritgen Pieters dr. Dezelfde 13 Junij 1621 met Cornelia v. der Meer get. bij den doop van Lijsbeth, d. van Adriaen Jacobsze v. der Meer en Maritje Cornelis v. Couwenhoven. Den 6 Nov. 1647 ged. Abraham, z. van Pieter v. Aelm., gett. Johan v. Aelm., Cornelia v. Aelm. en Cornelia v. Cleijdick. Kinderen van Johan (Johannes) v. Aelm. en Sebastiaentje of Bastiaentje Quacx (ook genoemd Bastiaentje Isaacx): Jacob, ged. 10 Julij 1646, get. Cornelia v. Aelm.; Maria, ged. 28 Maart 1649, gett. juffr. Catharina v. Berkel en Isaäc van Son; Jacob, ged. 22 Mei 1653, gett. Jacob Quacx en Cornelia v. Aelm.; Maria, ged. 3 Maart 1655, gett. Maria Cleijdick huisvr. van burgemr. Pieter v. Aelm., en Isaäc v. Son; Cornelis, ged. 27 Febr. 1658, gett. Isaäc v. Son en Anthonette v. Son. Adriaen v. A. en Maria v. A. 29 Nov. 1682 gett. bij den doop van Johanna, en 20 Febr. 1684 bij den doop van Lucretia, kinderen van Jacob v. der Poel en Catharina de Lange. Den 5 Junij 1685 ged. Cornelia, onecht kind van Cornelis v. A. en Lijsbeth Black. Den 26 Febr. 1706 ged. Philippina, d. van Pieter v. A. en Adriana Buis, gett. Adriaan v. A. als representeerende Philip v. A. en mevr. Maria v. A. Kinderen van Willem v. A. en Lucretia v. der Poel: Johanna, ged. 3 Dec. 1713, get. Mevr. Johanna wede wijlen Jacob v. A.; Jacoba Catharina, geb. 30 Dec. 1715, ged. 1 Jan. 1716, gett. Pieter v. der Poel en Jeanne v. d. Poel; Philipina, ged. 19 Sept. 1717, gett. Adriaen v. A. burgemr. en Maria v. A.; Jacob, geb. 5, ged. 11 Sept. 1718, get. Elisabeth v. A., tante van 't kind; Elisabeth, ged. 7 Febr. 1720, gett. Elisabeth v. A., Johan Deijm en Alida v. Buren; Jacob, ged. 25 Maart 1722, gett. Corn. v. A. voor Adriaen v. Alm., Alida v. Bueren, vr. van burgemr. mr. Deijm, voor juffr. Apollonia v. A.; Cornelia Wilhelmina, ged. 14 Nov. 1723, gett. Cornelis Willem v. Outhoorn en Cornelia Maria....; Philip, ged. 25 Febr. 1725, gett. Gerard Slaats en Maria v. Son. — Zonder te beslissen of Simon Allemondes tot 't geslacht v. A. behoorde, vermeld ik dat hij geh. was met Marijtje Sanders, uit welk huw. Loijs, ged. 22 Maart 1689, get. Wijntje Allemondes. — In de aanwezige Rekk. van de St. Cath. Kerk en Registers der begraven personen kwamen mij voor Begr.

21 Nov. 1618 een kind van Daniel Jansze Parve; 14 Jul. 1623 een kind van Pieter v. A.; 14 Aug. 1661 de vrouw van Isaäc v. Son; 13 Nov. 1660 [1]) juffr. Anna v. Aelm.; 25 Oct. 1680 de oud-burgemr. Johan v. A.; 17 Jun 1707 een kind van den burgemr Pieter v. A.; 30 Aug. 1712 Philippus v. A. in leven admiraal »tot Oestgeest" [2]); 18 Nov. 1714 Pieter v. A. oud-burgemr.; 5 Maart 1717 Jacob v. Alm.; 14 Sept. 1719 Mr. Johan v. Alm.; 17 Dec. 1719 Maria v. A. wed. van Maarten Deijm; 15 Jan. 1726 een kind van Willem v. A.; 5 Nov. 1727 de oud-burgemr. Adriaen v. A. raad in de vroedsch.; 3 Febr. 1728 Cornelis v. A.; 19 Nov. 1730 Lucretia v. der Poel vr. van Willem v. A.; 8 Mei 1737 juffr. Elisabeth v. A.; 14 Dec. 1741 juffr. Philippina v. A.; 18 Maart 1744 juffr. Jacoba Catharina v. A.; 11 Aug. 1746 Mr. Jacob v. A. jongm.; 19 Jul. 1749 Mr. W. v. Alm. baljuw; 26 Maart 1757 Philippus v. A., overgebracht van 's Gravenhage. — In de Rek. St. Cath. kerk 1711—12 leest men: »Ontfangen van de erfgenamen van den Heer Admiraal v Almonde eens in redemptie voor het schoonhouden vant monument, ter eere van denselven Heer Admiraal in de kercke deser stad opgeregt, met goedvinden van Heeren kerkmeesteren, die hetselve nu tot haren laste hebben een somme van 100 ponden. Nog van deselve ontfangen het kerckeregt voort ophangen van het wapen als ordinaris 30 ponden; ende nog voor het regt van de kerck wegens het begraven van het lijk bij nagt 13 ponden 4 sch."

Pieter v. A. was niet alleen apotheker, maar ook brouwer. In 1638 werd de brouwerij »het roode paert, staende ende leggende in de Nieuwestadt", door hem gekocht van Maerten Dirksze Kevelaer (Bodtboeck beg. 1624 p. 331). Na zijn dood, in 1657, werd die brouwerij genaast door zijn zwager kapt. Jacob Cleijdijck. In 't Bodtb. beg. 1641 leest men p. 663: »Alsulcken Brouwerij, genaemt het roode paert, met het woonhuijs, mouterij, rosmeulen ende gevolge van dien ende voorts in aller manieren als d' heer Pieter van Aelmonde, in sijn leven Bailliu deser stede, deselve lest gepossideert heeft, ende alsnu bij Maria Cleijdijck desselfs wed., soo voor haer selven ende als moeder ende voochdesse van hare vier onmondighe kinderen, ge-

[1]) *Nav.* XXXI, 581. staat verkeerdelijk 1 Oct. 1660.

[2]) A. J. v. der Aa (Aardr. Wdbk d. Nederl.) vermeldt hem als luit. adm. Filips v. A., heer of eigenaar der voorm. hofstede Hanswijk in Rijnland. RED.

procreert bij denselven Aelmonde, in qualite als erfgenaem onder benefitie van inventaris van den voorsz. Aelm. vercocht is .... staende ende leggende deselve Brouwerij etc. in de Zevenhuisen binnen deser stede [1]. I. m. staat: »Compareerde etc. Capt. Jacob Cleijdijck [2], broeder van Maria Cleijdijck, te kennen gevende dat also hij comparant op zee ende uitlandich is geweest ende nu thuijs gecomen sijnde hadde verstaen den coop van de nevenstaende Brouwerij, soo was hij comprt. te rade geworden deselve brouwerij te naesten, sulcx hij deselve verclaerde te naesten bij desen voor sijn eijgen selven ende niemant anders etc. Actum 31 Dec. 1657." H. DE JAGER.

Het geslacht v. Riemsdijk, naar oorspronkelijke bescheiden, van de vijftiende tot het begin der achttiende eeuw. Wapen *In goud dubbele arend van rood, gebekt en geklauwd van blauw. Aanziende helm met goudroode wrong. Helmteeken: vijf pluimen (struisvederen), afwisselend van rood (drie) en goud (twee), oprijzend uit een kuip van goud, gehoepeld van rood* [3]. *Dekkleeden, rood en goud.* Met kleine wijzigingen in het getal der pluimen en de kleuren van het helmteeken [4] komt het wapen aldus voor op wapenborden, welke in de vorige eeuw in kerken en elders hingen. Sterke overeenkomst heeft het met dat des in Gijsbert heer van Geerestein en Tekkoop († 11 April 1640 te Zoelen), uitgestorven familietaks van het geslacht v. de Poll [5].

---

[1] Dat er in dien tijd te Brielle drie brouwerijen waren, blijkt uit een acte i. d. 25 Jul. 1656, waarin sprake is van Pieter v. Alm., Willem Potael, Cornelis Santvoort en Willem de Vogell, »alle respective brouwers in de drie brouwerijen binnen deser Stede."

[2] In 1660 werd door Jacob Cl. een huis, genaamd het »Mariaenshooft" en staande op de »Schoenmarct op den noorthouck vant Moriaenslop" verkocht aan Johan Iserman. Zie Bodtb. beg. 1660, p. 6.

[3] Aldus bij Sibmacher, *Wappenbuch*, 1ster Druck, II, 114, onder de wapens der *Nieder Reinländische* Geschlechter, in zijn geheel met de kleuren afgebeeld, onder de benaming: »Reimsdijck". Vgl. *De Navorscher*, VI, 37a 1. De beduidenis van den naam »Riemsdijck" met zijne velerlei varianten, schijnt zelfs door taalvorschers niet opgespoord te kunnen worden. Z. v. a. rie (ry)-ments-dijk = dijk langs de weide bij (van) het nieuw-aangemaakte land?

[4] Zoo geeft Rietstap, *Armorial*, p. 880a; *Handboek d. Wapenkunde*, bl. 433, aan: *Zeven* struisvederen (3 rood, 4 goud), voortkomend uit eene kuip van natuurlijke kleur, gehoepeld van zilver.

[5] Zie *Navorscher*, XXVI, 66, 418, en vgl. Rietstap's *Armorial*, p. 825b (*Gueldre*,

De dubbele arend was reeds vijf of zes eeuwen vóór de kruistochten in Palestina bekend [1]. Deze wapenfiguur kwam derhalve uit het Oosten naar het Westen. Sommigen meenen, dat eene kuip (mand) als helmteeken eene principauté's-muts (vorstenhoed) afbeeldt, en gevolgelijk in de taal der heraldiek souvereiniteit of vrijheerschap te kennen geeft. Dit is echter eene groote dwaling. Die kuip, — deelde de heraldicus J. B. Rietstap ons welwillend mede, — die kuip, welke volstrekt niet zeldzaam is en bij v. der Duyn, v. Heemskerck en een groot aantal andere geslachten voorkomt, is oorspronkelijk niets anders dan de koker, die vereischt werd om een vederbos vast te houden, en die ook bij andere figuren (zooals den leeuw van v. der Duyn, v. Heemskerck, v. Teylingen, enz.) denzelfden goeden dienst bewees. Doch de kunstenaars uit dien veel ouderen tijd, toen de heraldiek werkelijk leefde, die dergelijke helmteekens vervaardigden of schilderden, bezaten zooveel kunstgevoel dat zij nooit aan een voorwerp zijn alledaagschen, al te eenvoudigen vorm konden laten, maar het altijd op deze of gene wijze versierden of verfraaiden. Die wijziging van den vorm heeft veroorzaakt dat latere geslachten (die geen heraldisch begrip meer bezaten) er heel wat anders in meenden te zien dan het eigenlijk was. De koker werd dus door de oude artisten tot een kuipje gemaakt, en van hoepels voorzien, en tedieneinde wat verbreed; een andermaal kreeg hij de gedaante eener trompet, zooals men ook op verscheidene helmen vindt, en lateren lieten daaruit dan de veeren weg, denkende dat die in eene trompet niet op hare plaats waren; nog later begreep men er in 't geheel niets meer van en maakte de kokers tot flambouwen met een vlammetje er op (zooals op het wapen van d'Isendoorn à Blois). In vele Duitsche wapens, waar een pauwenstaart uit den koker kwam, hebben de latere geslachten, die hoegenaamd geen begrip van dat noodzakelijk étui

---

Westphalie) met ibidem, p. 880[a]). Zie ook *Nav.* XVI, 156[a], waar in het helmteeken van v. de Poll van drie *roode* pluimen sprake is. Eene afbeelding er van treft men aan bij Fahne, *Geschichte der Kölnischen, Jülichschen u. Bergischen Geschlechter*. Op een wapenschild v. 1676, weleer in de kerk te Valburg (Over-Betuwe) aanwezig, had echter v. de Poll het wapen van Chastillon, t. w. in rood drie gevaireerde palen met een rooden dubbelen adelaar in een gouden schildhoofd; vgl. *Nav.* XVII, 83[b] met ibid. XXXIV, 532.

[1]) Vgl. *Herald. Bibl.* 1879, bl. 203.

hadden, er eene kolom van gemaakt of den koker voor een handvat aangezien, evenals zij niet zelden twee naar elkander toegekromde buffelhoorns tot sikkels verhaspelden. Dat het zoo gegaan is, blijkt in tal van gevallen uit de vergelijking van de tegenwoordige afbeeldingen met de alleroudste zegels uit dergelijke geslachten. De middeneeuwsche zegels zijn het richtsnoer voor de ware heraldieke vormen.

Jacob v. Ryemsdycke, die 1424—30 voorkomt als slotvoogd van Oijen, blijkens deze rekening: »Dit is alsullic opbueren als ic Jacop »van Ryemsdyck opgebuert hebbe van wegen mijn gheuedighen heren »van Gelre ende van Gulick ende Greve van Zutphen; gelyc als die »Rentmeyster tot Oijen ende die Tolner tot Oijen mij Jacop voirsz. »wtgereyct hebben van dezelue wegens mijns gheuedighen heren »voirs., aengaende op sente martynsdach inden winter int jair van XXIV »durende thent sente margaretedach int jair van XXX"). Door hertog Arnold wederom voor zes jaren aangesteld tot kastelein en amptman van Oijen en Dieden, verneemt hij 16 Nov. 1432 van den hertog, tijdens diens vijandelijkheden met Adolf van Gulik, de voorwaarden, op welke hij het slot te Oijen (aan de Maas) voor hem zal bewaren, en regelt de kosten der gewapende bezetting er van tegen 200 nieuwe schilden [1]) jaarlijks; verbindt zich 22 Nov. 1437 met anderen als een der borgen voor den verkoop door Willem zoon tot Egmond en Walburg van Meurs eener hofstede op Rickerswoerd onder Elst (Overbetuwe) aan Jelis Ingenulant [2]); koopt in 1441 de hooge heerlijkheid IJzendoorn van Jacob van Isendoorn [3]); is in 1442 beschreven in de ridderschap van Nijmegen en zegelt als zoodanig met vele andere edelen den transfixbrief van dat jaar, behoorend bij den verbondbrief der drie kwartieren van Gelderland (van 1436) [4]);

[1]) klinckaerts. Hoeveel deze golden, is mij onbekend; maar tijdens de blijde inkomst van den aartshertog Philips de Schoone in Amsterdam in 1497 had men Philippus clinckairts van 15 witte stuivers elk; zie J. Ter Gouw, *In de Kalverstraat* (Amst W. H. Zeelt, 1866), bl. 45.

[2]) Nijhoff, *Oorkonden*, IV, n° 102, 169. Vgl. ook *Gedenkwaardigh.*, IV, bl. XLIII.

[3]) v. Spaen, *Inleiding*, III, 431. Leenboek B, f° 84: feria quinta post Agate virginis, Jacob van Ysendoeren het huis en de heerlijkheid van Ysendoern verkocht hebbende aan Jacob van Riemsdijck, draagt dit leen op aan den Hertog, die Jacob voornoemd daarmede beleent ten Zutfenschen rechte".

[4]) *Gr. Geld. Plakkaatb.*, II, App., kol. 190.

ontvangt in 1455 des Woensdags St. Bartholomei de ridderhofstad Maas-Bommel (na Olivier van Berckhuysen, die ze in 1448 bij opdracht van Elisabeth van Bommel ontvangen had), »gelijk Fierken van Berchusen die toe te hooren plagh", ten Kuikschen rechte [1]), en staat dus als zoodanig op de riddercedul van Maas-Waal van omstr. 1460 [2]). In 1437, 1442 en 1444 wordt hij vermeld als richter van Maas-Waal, in de beide gerichtsbanken van welk distrikt (te Berg-haren en te Wamel) alleen riddermatigen zitting konden hebben; als zoodanig zegelde hij, blijkens twee charters uit gezegde jaren aanwezig in het archief van Gelderland, met een rechterschuinbalk, welke ook de wapenfiguur van het geslacht v. Puffelick was. Doch in het archief des kapittels van Oudmunster te Utrecht vond v. Spaen een charter van den jare 1446, door hem met den dubbelen arend bezegeld. Bijgevolg moet hij tusschen 1442 en 1446 zijn wapen veranderd hebben. Laatstgenoemde bezegeling verrichtte hij als amptman en dijkgraaf van Maas-Waal, met welk ampt hertog Arnold hem zoowel als Willem v. Berchem, heer van Maasakker (Maisacker), voor 6600 goudgl. beleende, naar luid van de daarop verstrekte brieven [3]). In het archief der Rekenkamer te Arnhem zijn van Willem v. Berchem en van hem, als zoodanig, nog voorhanden rekeningen over 1443—46, 46—52, 51—55. In 1464 is hij overleden. Zijne vrouw wordt niet genoemd. Zou zij niet eene v. *Puffelick* geweest zijn? [4]) Hij had de navolgende kinderen:

---

[1]) Leenboek B, f° 190; vgl. v. Spaen, *Inleid.*, IV, 145. Kuiksch Leenregister.

[2]) *Kronijk v. h. Histor. Genootschap te Utrecht.* dl. XXXI, bl. 368 en verv. Vgl. de *Verbeteringen* in dl I der *Bijdragen en Mededeelingen.*

[3]) De eerste brief spreekt enkel van 5000 Rijnsgl. (met welke som Arnold zijn neef v. Batenborch uit het ampt gelost had); de tweede van 600 goudgl. van gewichte. Dus luidt de kantteekening eener kopij in het Register: »Copijen van de verpandinge ende verscriuonghen des ampts van tusschen Maes ende Wayl", voorhanden in het Archief der Rekenkamer te Arnhem. Willem v. Berchem gaf vervolgens (vóór 1464) zijn aandeel in het ampt over aan Wolter v. Baex voor 3300 goudgl., welke som deze aan hertog Arnold op het halve ampt geleend had overeenkomstig den door den hertog afgegeven brief van verschrijving. Deze verschrijving had Wolter van Baix v. Willem v. Berchem ingelost. Beide amptlieden mochten al de opkomsten van het ampt en dijkgraafschap genieten, uitgezonderd de helft der breucken voor doodslag, gelijk Arnold in 1443 op St. Thomasdagh apostoli verordende (Archief der Rekenkamer, Pand- en Renteverschr., n° 2, la e).

[4]) De kwartieren van Joha v. de Poll, dr der hierna volgende Beerte (Bertha)

1. *Jelis v. R.*, als woonachtig te Yzendoorn vermeld op de riddercedul van Nederbetuwe van omstreeks 1460. Hij ontving toch bij opdracht zijns vaders in 1453 op St. Vitusdag de beleening met het slot en de halve heerlijkheid Yzendoorn »met al heuren goeden, rechten en toebehoren, nyet daervan wtgescheiden", waaraan zijne vrouw *Maria van Isendoorn*, eenige dochter van Willem bij Isabella van Loenersloot, en zuster van bovengenoemden Jacob, terstond getocht wordt, onverminderd de huwlijksvoorwaarden [1]. In 1465 op woensdag »in den Pinxter heil. dage" ontving hij in leen »dat huyss ende heerlickheyt van Yzendoeren, mit alle sijnen toebehoeren sodat gelegen is", ten Zutfenschen rechte [2]. Den 16 Oct. 1473 vernieuwde hij den leeneed van het slot en de halve heerlijkheid [3]. Hij komt 12 Maart 1480 onder den naam van »Egidius de Ryemsdiick, dominus in Rysendoeren", voor onder de edelen, die het verdrag tusschen Lodewijk, koning van Frankrijk, ter eener, en Henrik van Zwartzenborch, bisschop van Munster, nevens Catharina, dochter tot Gelre, voorts bannerheeren, ridderschap en steden der landen van Gelre, tot onderlinge hulp tegen Oostenrijk en Kleef, bezegelen [4]. Laat zich door zijn gevolmachtigde Luijken v. Riemsdijk 29 Mei 1489 op nieuw beleenen, en vernieuwt in 1500 (op donres.....) den leeneed van de halve heerlijkheid, nadat Gijsbert van Isendoorn, bij gifte des Hertogs van 22 Jan. 1478, door dezen 15 Juni 1481 met de halve heerlijkheid beleend was [5], nadat ook Jelis de goederen van Gijsbert rechtens had aangesproken, doch hierin door hertog Karel niet was ondersteund [6]. Heft met Arnt Hermenszoon en Ludolf v. den Have in 1497 te Leeuwen het door hertog Karel verordende ossengeld [7]. Wordt 3 Oct. 1502 door den hertog in

---

v. Delft, wekken dit vermoeden: immers deze Beerte was de dr van eenen v. Delft bij eene v. Rk. en deze laatste had eene v. Puffelick tot moeder (zie Herald. Bibl. 1883. bl. 153).

[1]) Leenboek B, f° 88 tibi.

[2]) Leenboek C, f° 68 tibi.

[3]) Leenboek D. f° 89, en Δ, f° 69.

[4]) Nijhoff, *Oorkonden*, V, n° 117.

[5]) Leenboek E, f° 217 tibi; F, f° 58; D, f° 89: E, f° 217 tibi.

[6]) Nijhoff, *Oorkonden*, VI, 1, n° 108, in dato 25 Apr. 1494.

[7]) Mr. G v. Hasselt, *Geld. Maandwerk* (1807). I, 458.

't bezit gesteld van het goed de Pottum onder Yzendoorn, tegen eene jaarlijksche uitkeering van 26 goudgl. [1]) Dit goed om de ongehoorzaamheid van Lambert v. Buren in beslag genomen zijnde, staat hertog Karel aan Henrik v. Helsum, die hem een huis te Wageningen verkocht had, 27 Febr. 1504 voor den tijd van zes jaren de pacht er van af (N. VI, 1, n° 409, bl. 296). Daar Hendrik v. R. ten aanzien van de heerlijkheid Maas-Bommel »verhuld en vereed" was geworden, doch geen gerechtigheid daaraan had, laat Jelis, als oudste zoon en leenvolger (ten Kuikschen rechte) zijns vaders, de bij dezes dood eigenlijk hemzelven aanbestorven heerlijkheid opnieuw ontvangen en den hertog opgedragen hebbende, door dezen er 22 Juni 1505 Joost v. Delft en diens zuster Beerte, weduwe van Herman v. de Poll, mede beleenen [2]). Liet misschien eene dochter na, t. w.

a. Mechteld v. R., gehuwd met Zeger van Balveren, ten behoeve van wie haar vader [3]), onverminderd de gemaakte huwlijksvoorwaarden, 24 Juni 1505 het slot en de halve heerlijkheid Yzendoorn opdraagt en afstaat, waaraan haar man haar 13 Maart 1529 tocht [4]). Zie verder *Herald. Bibl.* 1879, bl. 11; 1882, bl. 163.

2. *Jacob v. R.*, bleef, volgens getuigenis zijns oudsten broeders Jelis i. d. 22 Juni 1505 afgelegd, in het genot der heerlijkheid Maas-Bommel, ondanks de beleening van zijn jongeren broeder Hendrik, 1464—1503. Verwierf door aankoop de huizing de Start (Steert, Stert), gelegen in de heerlijkheid Maasbommel op den uiterwaard tusschen de Oude en de Nieuwe Maas [5]). Ontving als erfgenaam zijns vaders het halve ampt van Maas-Waal in 1464 des donderdags na den heiligen dertiendag [6]). Zijne rekeningen als amptman over de jaren 1472—73, 77—79, 91—92, eindigend op St. Margriet, zijn nog in het archief der Rekenkamer te Arnhem voor-

---

[1]) Nijhoff, *Oork.*, VI, 1, n° 382, bl. 279.

[2]) Leenboek F, f° 84.

[3]) v. Spaen, *Inleid.*, III. 432, noemt Jelis v. R. haren *broeder*. Weshalve in *Herald. Bibl.* 1879. bl. 11, Jelis v. R. de zwager van Zeger van Balveren heet.

[4]) Leenboek F f° 83 tibi; Φ f° 86.

[5]) Ibidem, f° 92 tibi.

[6]) Archief der Rekenkamer te Arnhem, Pandbr. en Renteverschrijv., n° 2, 1a e. Met Wolter v. Baex moest hij het geheele ampt van Maas-Waal bedienen.

handen. Bezegelt 29 Sept. 1467 als zoodanig het verbond tusschen Roprecht bisschop van Keulen, en Adolf hertog van Gelre en Gulik [1]; zegelt als amptman en dijkgraaf 20 Juli 1491 den brief, waarbij Adolf van Nassau, stadhouder van Gelderland, in overleg met de vijf dijkstoelen van Nijmegen, Maas-Waal, Over-Betuwe, Tielerwaard en Bommelerwaard, de ingezetenen van Zoelen en Avezaat vrijverklaart van de verplichting tot dijkagie [2]; ontvangt als amptman 18 Oct. 1496 tien vimmen rijs jaarlijks uit het wald bij Nijmegen; is 28 Juli 1499 getuige bij eene overeenkomst tusschen hertog Karel en Hendrik Bentinck tot vereffening van wederzijdsche schuldvorderingen; is 10 Oct. 1500 ook raadsvrind des hertogs, en sluit als zoodanig een zoen tusschen dezen en Adam van den Berg, heer van Hedel; ziet 10 Mei 1501 de uitspraak in de geschillen tusschen den hertog en Hendrik Bentinck aan zich en andere edelen onderworpen, en vereffent 1 Juli 1501 in vereeniging met anderen, namens den hertog, verschillende schuldvorderingen met de weduwe en erfgenamen van Albert v. Lawick [3], nadat hij in 1500 de oorkonde had bezegeld, waarin Arend v. Lawick en diens zoons beloofden aan de stad Arnhem 2400 gl. te betalen voor hunne loslating uit de gevangenschap [4]. Staat in 1500 over het huwelijk van Herman v. Boetberg Johanszoon met Elisabeth van (Rechter genaemt) Voerst, als dedingsvrind des bruidegoms [5]. Is met Jan v. Balveren, Goosen v. Varik en heer Gijsbert v. Blochoven, priester, maagscheidsvrind geweest tusschen de gebroeders Diderik en Zweder v. Weerdenburg, welk maagscheid door Johan v. Balveren, Goosen v. Varik en Dirk v. Haeften van Herwijnen in 1504, behoudens enkele wijzigingen, bekrachtigd werd [6]. In 1503 overleden. Was gehuwd met *Catharina v. de Poll*, (dochter van Zeger bij Johanna v. Weerdenburg), in vereeniging met wie hij, tot vermeerdering des godde-

[1]) Nijhoff, *Oork.*, IV, n° 459.

[2]) Zie dien brief afgedrukt in *Tielsche Almanak* voor 1878.

[3]) Nijhoff, *Oork.*, VI, 1, n° 196, 258, 284, 337, 347.

[4]) P. Nijhoff, *Invent. arch. Arnh.*, bl. 73.

[5]) *Kronijk v. h. Histor. Genootschap te Utrecht*, 1852, bl. 297. Vgl. *Herald. Bibl.* 1876, bl. 61, waar als moeder van Herman v. Boetberg wordt opgegeven Agnes Huijn van Amstenraedt; volgens eene Ms. geneal. v. Boetberg heette zij echter Wernera v. Santwijck.

[6]) Gelijktijdig afschrift op papier, aanwezig onder de familiepapieren v. R.

lijken dienstes, tot zaligheid hunner zielen en tot vertroosting der armen, over sommige hunner goederen beschikte tenbehoevevan kerken, kloosters, gasthuizen en eenige bizondere personen, overeenkomstig de daarvan opgemaakte brieven; en zijn die giften, voorzoover ze uit gedurende hun huwlijksstaat aangeworven goederen gedaan waren, door hertog Karel in 1493 (des manendages in octauis sancti Martini hyemalis) bekrachtigd geworden ter oorzake van de gunst, waarin Jacob v. R. bij hem stond, wegens de menigvuldige trouwe diensten, zijnen vader en hemzelven jaren lang bewezen [1]). Hij had *misschien*:

a Michiel v. R., Jacobszoon tot Leeuwen, die a° 1499 »een on»gluck gehadt hefft, ende heeft syns selffs natuerlicke soen geslae»gen daer hy naederhandt aen steerff; daervan is hij van mij (Joost »van Delft) gesceyden in bijwesen Jacops van Riemsdycks myns »zelige lieue ohems, Werner van Puyfflick ind meer andere; daeraff »ther beteringhe gegeuen lxxv golde gul den gulden cstū beloept »myns genedigen lieuen heren deel xxxviij golde gl." Aldus luidt een post (ierst opboeren) van »de rekenonghe ende bewijs mijns Joest van Delfft, amptman tusschen Maeze ende Waell van wegen myns genedigen lieuen Hertoegen van Gelre etc. in den naem ende vanwegen der weduwe v. Baex, dat aenghynch op Sunte Margaretendach anno xcix duerende tot Sunte Margaretendach anno xv^c^ ende twe, ende van den (*dien*) dach voert aengevoert (*aanvaard*) ende bediendt van wegen Jacops van Riemsdycks myns lieuens ohems zelige duerende totten heylighen paessdach thoe anno xv^c^ ende drie nae alden hercommen ende gewonten ende nae vermogen mynre commissie (hier bij gecopyeert), ende nae inhalt der principael amptbrieue, en byn ick nyet schuldich noch gehalden vorder vandenampt the rekennen dan die halff doetslaeghe dairaff commende, den golden gulden gerekent ad xxxvj st."

4. *Luiken v. R.*, staat tegelijk met zijn vader in 1460 vermeld op de riddercedul van Maas-Waal, als woonachtig te Maas-Bommel, onder den naam »Luytgen" [2]). Ontvangt als gevolmachtigde ten

[1]) Liber III der XIV Registers, f° 126, en Lib. VIII, f° 20, 21, aanwezig in het Archief der Arnhemsche Rekenkamer.

[2]) *Kronijk v. h. Hist. Genootsch. te Utrecht,* XXXI, 368 e. v. Vgl. de *Verbeeringen* in dl I der »Bijdragen en Mededeelingen".

behoeve van zijn broeder Jelis v. R. 29 Mei 1489 de beleening van het slot en de halve heerlijkheid Yzendoorn ten Zutfenschen rechte [1]). Was gehuwd en had tot zoon:

a Jelis v. R., die met den heer (graaf) van Indoornik (Overbetuwe) in 1533 bij den hertog borg blijft voor Jelis v. R., Hendrikszoon, dat deze de amptmannie van Maas-Waal behoorlijk bedienen zal. Op een los blad papier toch in het archief der Arnh. Rekenkamer leest men: »Item die burgen als der Greue In Doirnick ind Jelis »van Riemsdyck Luykenss sullen mynen genedigen heren gelaiven »datter amptman die vurs. punten getrouwelicken ind oprechtich »halden ind achteruolgen sall ind indien dairin enich gebreck durch »den amptman viele also dat hij schuldich beuonden wurde, sullen »dieselue burgen schuldich ind gehalden syn den vurg. amptman to »leueren off syne ind synre huysfr(*rouwe*) guede p.(*aan*) synre ff. g. [2])

?5. *Zeger v. R.*, † jong.

?6. *Anna v R.*

3. *Hendrik v. R.*, was in 1460 woonachtig te Leeuwen, en staat als zoodanig vermeld op de riddercedul van Maas-Waal. Ontvangt het goed te Maas-Bommel in 1464 (sabbato post circumcisionis Domini) ten Kuikschen, in 1465 ten Zutfenschen rechte [3]). Den 10 Oct. 1473 bekende hij eertijds ontvangen te hebben de heerlijkheid der hofstad van Maas-Bommel, bevattende 8 morgen lands [4]), met het gemaal en de veerstad te M. en één mark tijns uit de hertooglijke rente, en al hun toebehooren, gelijk weleer het eigendom was van Fierken v. Berchuysen, en door den dood zijns vaders op hem was vervallen, ten Kuikschen leenrechte te verheergewaden, en vernieuwde alstoen den leeneed, wat hij ook 21 Juli 1481 en in 1503 heeft gedaan, telkens ten Kuikschen rechte. Had hij die heerlijkheid

[1]) Leenboek E f° 217 tibi.

[2]) Dit stuk voert ten opschrift: »Wat die burgen vur den amptman Riemsdyck gelaefft hebben, doch insunderheyt der grote beueel". En dan volgt: »Item der amptman Jelis van Riemsdijck sall gelauen id ampt getrouwelicken eerlick ind waell te bedienen nae vermogen des nyen lantbrieffs". Wel mist men het jaartal, doch het behoort blijkbaar bij het afschrift der oorkonde van 24 Juni 1531, waarbij Jelis v. R. in het geheele ampt van Maas-Waal bevestigd wordt.

[3]) Leenboek B, f° 217; C, f° 12 tibi.

[4]) Ter plaatse leest men eigenlijk van *drie* morgen, doch overal elders is in de Leenboeken van *acht* morgen sprake.

evenwel in 1465 ten Zutfenschen rechte ontvangen, zoo leest men bij gelegenheid zijner eedsvernieuwing in 1503 de navolgende apostille : »Item is to weten soe den vurs. leenguede vurtijts twee leenen ge»weest moigen sijn nementlich eyn Kuycks leen ind eyn Zutphens »leen eer sulcks aen seligen Jacob van Ryemsdick quam gelijck men »daeraff bescheyt vindt in seligen hertogen Arnoltz boeck f° xxv — »Soe heefft Henrick van Ryemsdick getoent copie eens brieffs den »hertoge Arnolt naderhant daerop gegeven hadde dat Jacob ind »syne erven sulx tot eynen Kuyckschen leen ontfangen solden, ind »want men dan in seligen hertogen Adolphs leenboek f° xij gescreuen »vynt dat Henrick vurs. dit ontfinck tot Zutphenschen rechten, so »schijnt dat aen den hergewed (*heergewaad*) op die tijt to kort ge»geuen weren xij off xiij enkelguld. Daerop is nu auerdragen dat hij »den stathelder Carselis van Scherpenzeell tot behoiff myns genedigen »lieuen heren gegeuen heeft twaelf hornsche gulden end wes myn »genedige lieue here belieuen sall meer toe hebben van den vurs. »gebreck dat sall hy tot synre genaden gesinnen guetlich opleggen »(*er bij geven*), doch sacht hy noch mercklich tachter (*ten achteren*) »to wesen van eynen verdoruen perde ind andere aen myn genedi»gen lieuen here'' [1]). Hij ziet de heerlijkheid, op verzoek van zijn oudsten broeder Jelis, 22 Juni 1505 door den Hertog opgedragen aan Joost v. Delft en diens zuster Beerte, weduwe van Herman v. de Poll [2]). Erft van zijn broeder de huizing de Start, welke hij aan zijn zoon Jelis overgeeft. In 1495 komt hij voor als amptman van Maas-Waal, en blijkt uit zijne rekening over dat jaar, dat aan de Lek te Ravenswaaij op de plaats van het oude blokhuis een steenen gebouw gesticht en van bezetting voorzien werd [3]). Ook in 1497, 98 en 99 St. Margriet uit- en ingaande bediende hij die amptmannie vanwege zijn broeder Jacob v. R. zoowel als *vanwege zichzelven;* terwijl hij met Hendrik v. Baex [4]), die voor de wederhelft

---

[1]) Leenboek Δ, f° 9; E, f° 276; F, f° 71 tibi.

[2]) Leenboek F, f° 84.

[3]) Nijhoff, *Gedenkwaardigh.*, VI, 1, bl. XXXVI, noot 3.

[4]) in 1494 amptman van Maas-Waal, die op het einde van dit jaar met eenige knechten naar Marienweerd trok om het Lagehuis te Beest te beschermen, doch niet kon beletten dat des hertogs vrienden daaruit werden geslagen (Nijhoff, *Gedenkw.*, VI, 1, bl. XXIV).

tot het ampt gerechtigd was, overeengekomen was, dat v. Riemsdijck en v. Baex beurtelings drie achtereenvolgende jaren de geheele amptmannie zouden waarnemen. In het archief der Arnh. Rekenkamer vindt men nog zijne rekeningen over die jaren, waarin o. a. de navolgende posten van ontvangst voorkomen: »Item Wilhelm »vā Weert omdat hij tot Neder Asselt syns selfs brueder doit ge»slaegen hat is hy van my (*Hendrik v. R.*) gescheiden in bywesen »Jacobs van Ryemsdijck myns zeeligen lieuen brueders ind my dair »aff ther beteringhen gegeuen xv enckelen gulden dair ick mynen »gnedigen lieuen heeren die helfte aff reken ut pro domino viij »enck. gl. ind is geschyet anno xcvij. Item anno xcviij Hack Dol»lert ind een genaempt Sthees hebben enen tot Droemell doetgeslae»gen geheiten Jan Herberenss ind is van my in bywesen myns zee»ligen lieuen brueders dyshaluen gescheiden ind my ther betheringe »gegeuen xx enckel guld. ut pro domino x enckel guld." [1]). Hij was 2 Juli 1524 nog in leven. Hij en zijne huisvrouw *Margriet van Brembt* [2]) richtten in 1521 een maagscheid op tusschen zich en hunne

---

[1]) In 1518 was een enkelgulden 24 stuivers brabantsch waard (Nijhoff, *Gedenkwaard* VI, 2, bl. LXIX, noot 4). Daar gezegde rekeningen eerst in 1503 zijn opgemaakt, leest men in posten zelfs uit de jaren 1497 en 98 van Jacob v. R. *zaliger*, die toch eerst in 1503 overleed. Want aan het slot dier rekeningen treft men aan: »Gedaen to Tiell in bywesen der Rekenmeisteren Gerrith van Presinchaue ende meister Johan van der Weide ende by my als Secretarius opten X dach in junio anno xvc tertio.

(*geteekend*) P. SUCHTEL.

[2]) Gooswijn heer van Borne (Gulikerland) getuigde 16 Dec. 1290, bij een brief, waarin Bremte (aan den Moezel. in het voormalig aartsbisdom Trier) aan graaf Reinald I van Gelre werd toegewezen. dat Willem van Gulik indertijd de »bona de Bremte" van den edelman Dirk v. Brempt voor 250 mark gekocht had. Uit deze donnée in Nijhoff's *Oorkonden*, I, n° 31, blijkt de herkomst zoowel als het aanzien der voorzaten van Hendrik v. Riemsdijk's gade. Tijdgenooten van haar waren Engelbrecht v. Brempt, drost van Stralen. en Jan v. Brempt. die namens ridderschap en steden van het kwartier van Roermond 5 Febr. 1503 hertog Karel trouw zwoeren, alsmede Adriaan v. Br., in 1517 keizerlijk raad en veldtuigmeester (zie Nijhoff *Oork.*, VI, 1, n° 386; VI, 2, n° 850). Ook *Nav.* XXX, 203, treft men eenen v. Brempt aan; waaruit men ziet, dat dit geslacht in het midden der 18e eeuw nog in wezen was. 't Was ook verwant aan dat van Rouwenoort nabij Doesburg, en is evenals dit, (vermoedelijk) uitgestorven: vgl. *Nav.* XXIV, 293. Bij Fahne komt eene geneal. voor (zie Herald. Bibl. 1882, bl. 183). Vgl. nog Geld. Volksalm. 1885 bl. 6, 16. De naam schijnt reeds in 1191 voor te komen; zie Sloet's Oorkondenboek

kinderen Jacob en Jelis met Gaert v. Driel, priester, Herman v. Boetbergen, Jan v. Balveren, Zeger v. Balveren, heer v. Yzendoorn, en Hendrik v. Brembt als maagscheidsvrienden [1]). Hunne kinderen zijn de *drie* navolgende zonen:

a Jacob v. R., is 25 April 1494 Zegsman van 's hertogs-wege in de geschillen tusschen hertog Karel en Johan graaf van Egmond, en staat 22 Juli 1495 als hertooglijk leenman over de eerste beleening van het huis te Echteld [2]). Bedient sedert 1503 voor zijn aandeel als erfgenaam zijns vaders de ampmannie van Maas-Waal, en overlijdt in 1521. Als na de terechtstelling van zijn broeder Jelis v. R. omstr. 1539 door de officieren van den Hertog van Kleef, die Gelderland bezet hield, deze vorst o. a. de amptmannie aan zich trok, er naar welgevallen over beschikte zonder uitkeering der daarop geschoten gelden, beklaagde zich Jacobs weduwe *Elisabeth Hackfort*, in vereeniging met hare schoonzuster Henrica v. Aller, weduwe van gezegden Jelis v. R., bij keizer Karel V hierover en erlangde van dezen, in overleg met stadhouder, kanselier en raden van Gelderland, 3 Juni 1545 de vergunning om met hare schoonzuster die amptmannie weder te aanvaarden [3]). De beide weduwen namen mitsdien in 1555 (dinsdags vóór Pinksteren) ten overstaan van heer Ludolf v. Riemsdijck, pastoor te Alphen, Claas v. der Hoeven en Bernt Voertbroeck, landschrijver, als dedingslieden, Gijsbert v. de Poll (dood 2 Sept. 1564) voor zes jaren tot amptman aan, waarvoor deze alle breuken (boeten) en vervallen, uitgezonderd de helft der breuken van doodslag genieten zou, alles overeenkomstig de verschrijving, onder verband, dat hij aan juffer Elisabeth v. Hackfort jaarlijks 40 Joachimdalers [4]) en een half aam wijn zou uitkeeren, waaraan hij korten mocht wat in eene cedul des vorigen jaars was bepaald. Aan Henrica v. Aller moest hij jaarlijks 120 Joachimdalers uitreiken en

---

v. Gelre en Zutfen (Reg^r der Persoons-namen op Bramet. Bremet). Minstens staat reeds in 1250 een Rutger v. Bremt vermeld (Geld. Volksalm. 1883, bl. 3).

[1]) Deze acte van maagscheid berust. volgens eene MS. aanteekening van Baron v. Spaen, in het Archief der Rekenkamer.

[2]) Nijhoff, *Oork.* VI, 1, n° 107, 136.

[3]) Afschrift in het Register: »Copyen van de verpandinge ende verscriuonghen des ampts van tusschen Maes ende Wayl", -- in het archief der Arnh. Rekenkamer.

[4]) In 1558 gold een Joachimsdaler of daler 30 stuivers, in 1563 en 68 werd hij geschat op een daler in specie of rijksdaalder van 50 stuivers.

een aam wijn in de keuken (*sic*), waaraan hij jaarlijks korten mocht 30 Joachimdalers overeenkomstig den daaromtrent bestaanden zegelbrief, alsmede de helft van 30 hoornsguldens [1]) jaarlijks uit het ampt overeenkomstig zekere maagscheidsakten. Daar Gijsbert v. de Poll de schoutambten van het Overampt en van het Nederampt van Maas-Waal (het laatste behoorend tot de gerichtsbank van Wamel) van Johan Nassert ingelost had, zou hij hiervan jaarlijks den derden penning genieten totdat hem door de weduwen 175 Joachimdalers zouden zijn teruggegeven [2]). Van hem zijn deze kinderen bekend:

aa Johan v. R., 2 Juli 1524 onmondig, bij opdracht zijns grootvaders Hendrik v. R., beleend met de heerlijkheid Maas-Bommel ten Kuikschen rechte, onder voogdijschap van Zeger v. Balveren, heer van Yzendoorn. Was 26 Sept. 1538 dood.

bb Jacob v. R., 2 Juli 1524 onmondig, bij opdracht zijns grootvaders Hendrik v. R., onder voogdijschap van Zeger v. Balveren, heer van Yzendoorn, beleend met de huizing de Stert ten Kuikschen rechte [3]), vernieuwt 26 Sept. 1538 den leeneed hiervan zoowel als van de heerlijkheid Maas-Bommel [4]), terwijl Alard v. Riemsdijck als momber van hem, die uitlandig was, 16 Maart 1546 ten zijnen

---

[1]) Een Hoornsgulden gold 12 stuivers.

[2]) Volgens afschrift op papier, zijnde bijlage A van een rekest van Jacob Pieck, heer van Yzendoorn, aan kanselier en raden van Gelderland uit den jare 1564, voorhanden in het archief der Arnh. rekenkamer (Maas-Waal, n° 3). Deze Jacob Pieck was de echtgenoot van Maria van Balveren, Zegersdochter bij Mechteld v. Riemsdijck (vgl. *Herald. Bibl.* 1879, bl. 11). Als kooper der drie deelen van het verpande ampt van Maas-Waal uit handen der weduwe Henrica v. Aller zag hij zijn geschil met Herman v. de Poll Gijsbertszoon door kanselier en raden v. G. 2 Sept. 1564 in dien zin beslist, dat de door hem voor de amptmannie voorgestelde persoon zou worden toegelaten onder voorwaarde dat hij vooraf de 600 daalders uitkeerde, welke Henrica v. Aller, weduwe v. R., uit de drie deelen van het ampt aan Herman's vader verschreven had, benevens de achterstallige renten alsmede de penningen, door Herman's vader uitgegeven tot aflossing der Maas-Waalsche schoutampten.

[3]) Leenboek Φ, f° 31. In *Herald. Bibl.* 1879, bl. 11, leest men, dat Zeger van Balveren reeds in 1521 maagscheidsvriend der beide gebroeders was. Hieruit, in verband met de belofte van hertog Karel i. d. 25 Sept. 1521 aan Jelis v. R. gedaan dat hij eerlang in het bezit der amptmannie van Maas-Waal gesteld zou worden, blijkt dat Johan's vader in 1521 moet zijn overleden.

[4]) Leenboek G, f° 10 tibi.

behoeve eed doet [1]). Zal gehuwd geweest zijn met zijne nicht *Elisabeth van Riemsdijck*, die, »nae doodelijcken affganck wijlen Jacobs v. R., soo hij langen tijden van jaeren buyttenlendsch is geweest ende niet anders wetende hij overleeden is", 22 Mei 1559, toen Maas-Bommel en de Stert aan Elbert van Boetberg (heer van Raidt, dood in 1561, zoon van Adriaan, erfmaarschalk van Gelre, bij Adriana v. Eyll), als man en momber van Anna v. Balveren (Zegersdr bij Mechteld v. Riemsdijck), overgingen, levenslang haren lijftocht aan deze beide leengoederen behield [2]).

cc Helena v. R., gehuwd met Herman v. Wijhe (zoon van Otto bij Geertruid Tengnagell), op wie Gijsbert v. Rijswijk, Kerstens broeder, in 1539, 46 huis en hofstad te Avezaat (23 morgen) overdraagt [3]).

b Jan v. R., uit Maas-Waal verschreven op het bruiloftsfeest van hertog Karel van Gelre, om »op Ruytersche wyse" 29 Jan. 1519 de genadige vrouw (Elisabeth van Brunswijk-Luneburg) te Munster te ontvangen [4]). (*Wordt vervolgd*).

VRAGEN.

Pagenstecher. Wat is omtrent dit geslacht bekend? In den Catalogus plus quam 10000 dissertationum et orationum juridicarum defensarum et habitarum ab a° 1600 usque ad 1878 in Academiis Neerlandiae, Germaniae, Sueciae etc., quae venales prostant apud Fredericum Muller & C°. Bibliopolas (Amst. 1879), treft men geschriften aan van verschillende personen van dezen naam, als:

A. A.	Pagenstecher,	Gron.	1759.
A. C.	»	»	1632.
A. G.	»	»	1634.

---

[1]) Cuycksch Leenregister.

[2]) Ibidem. Anderen oordeelen, dat Jacob v. R. (2 Juli 1524 onmondig) ongehuwd overleed, en Elisabeth (v. R.) zal zijn geweest zijne moeder Elisabeth Hackfort, die dan »nae doodelycken affganck wijlen Jacobs v. R." (haars zoons) haren lijftocht behield.

[3]) »Index op de Leenregisters" (afd. Nijm.). Vgl. *Nav.* XXVI, 538.

[4]) Mr. G. v. Hasselt, *Schilderij v. Karel v. Egmond*, bl. 9.

A. G. H. T. F.	Pagenstecher,	Hammon.	1748.
»	»	Marb.	1748.
»	»	Duisburgi	1745.
E.	»	Heidelb.	1851.
E. C.	»	Herb.	1758.
G.	»	Gron.	1630.
H. T. A. A. F.	»	Hummon.	1723.
»	»	Lemgoviae	1725.
J. A. G.	»	Duisb.	1741.
»	»	Harder.	1758.
J. A. W.	»	»	1778.
J. F. W.	»	Burgo—Steinf.	1710.
»	»	»	1714.
»	»	Harder.	1730.
R. H. G.	»	Harderv.	1778.
T. J. A.	»	»	1776.
W. J.	»	Francf.	1692.
»	»	Duisb.	1688.

VAN M.

v. Schoonhoven—Munnicx. Gerard v. Sch., geb. in 1567, tr. Anna M. geb. in 1579, † te Amsterdam, waar zij 20 Febr. 1637 testeerde. Hare erfgenamen deelden 16 Mei 1646 hare nalatenschap. Kent men de voorouders en de wapens dezer echtelieden?

JOH. THEOD. DE RAADT.

v. Zuylen. Welke zijn de acht kwartieren van Elisabeth v. Zuylen v. der Haer, gade van Janus Dousa Sr, en dr v. Dirk v. Z. v. d. H. bij Josina v. Drakenburg. JOH. THEOD. DE RAADT.

GESCHIEDENIS.

Keerbergen (België). Hertog Jan III van Brabant verkoopt aan Lodewijk v. Berlaer het dorp Keerbergen met de hooge en lage heerlijkheid benevens andere goederen daaromtrent gelegen (8 Febr. 1330).

»Wy Jan, by der graten ons Heeren herthoghen van Lotherincke, van Brabant ende van Lembourch, doen cont allen denghenen, die desen letteren sellen sien ende hoeren lesen, dat wij hebben vercocht erfelijcke ende ommermer Lodewicke van Berlaer, heer van Helmont, onsen lieuen neue ende man, al dat goet van Kerberghe met allen sinen toebehorten, dat is te weten: dat dorp van Kerberghe [1]) met den moerre, met den molen, met chise, met hoeghen gherechten ende met nederen; item vifthien pont payements tsiars op 't goet van Besere; item hondert ende viftich capunen op tsheeren goet van Duffele te Walhem; item vier sesser roghen erfelijck t' Onser Vrauwen op Wauere [2]); item thien sesser roys, viftich sesser euenen, drie en dertich hamels luttel myn ofte meer ende hondert houneren myn of meer in den dorp van Ghelle [3]) ende daeromtrent; item hondert ende viftich pont tsiars erfelijck, den ouden grooten tornoysen voor achtien penneghen gerekent, die schuldech es weghens Marie van Zubborch [4]) ende haer nacomelingen, die wijllen wiff was mijns herren Jan Berthous [4]), des ouden; item die wonighe van die Hamayden ende dat daar tou behort in manschappen, in wattere, in lande, in cheise, in renten, in bemden, in choren, in cappunen, eeuenen, in houneren ende in allen anderen dinghen, die daertoe behoeren ende behoeren moeghen, ghelijckerwis ende in allen dien maniren dat Walrauen van Dittersbeke vormaels plach te houden ende hij dese vorseide goeden yeghen ons verborde als ons vijant. Ende ghelouen ende hebben geloft den vorgheseiden Lodewick ende sijnen oor, voor ons ende vor onsen oor, t'euwelijcken daghe gerecht waren te sien.

[1]) Keerbergen.

[2]) Onze-Vrouwen-Waver.

[3]) Geel.

[4]) Jan Berthout gezegd van Berlaer, geh. met Maria van Zubborch of Seborg; uit dit huwelijk sproot Lodewijk v. B. voornoemd.

van allen desen vorgheseiden goeden alse heneyghen yeghenwellen [1]. Ende omme dat vast ende ghestadich te houden den selfden Loedewick ende sijnen oor, erfelick ende ommermer, soo obligheren wij ons ende alle onse goet, onse oor ende alle haere goeden ten euwelicke daghe. In orconschappe van welcken dinghen wij hebben onsen seghel ghehanghen aen desen teghenwordighen letteren, in kennesse der waerheyt, dewelcke waren ghegheuen te Brussel des gonsdaechs na onser vrauwen liechtmisse in den jaer ons Heeren dusent drie hondert twintich ende neghen".

Naar een oud afschrift, berustend in het archief van het kasteel te Helmond.

Helmond. *Medegedeeld door* AUG. SASSEN.

[Keerberg is ook de naam der heuvelachtige landstreek in het land van Valkenburg prov. Limburg, waarin het dorp Kadier, Kier of Keijer) ligt. Waar ligt het Belgische Keerbergen?]

Coehoorn. Dit voormalig kroonwerk, op den rechter Maasoever, onder Neder-Asselt, juist tegenover de stad Grave, — indertijd door Menno baron v. Coehoorn, na 't vermaarde beleg dezer stad in 1674 gebouwd, teneinde haar aan de noordzijde te beschermen, — werd odor 't bestuur der domeinen 9 Oct. 1878 te Grave in veiling gebracht.

Meester Cornelis. Dit, negen kilometers van het oude Batavia gelegen plaatsje wordt *Nav.* XXXIV, 201 ten onrechte eene vesting genoemd. Wel ligt er in M. C. een vrij sterk garnizoen en vindt men er de z. g. Militaire School ter opleiding van officieren inf. en milit. adm., doch vestingwerken worden er niet meer aangetroffen. In het begin dezer eeuw intusschen moet dit wel het geval geweest zijn. Bedrieg ik mij niet, dan was er toenmaals een geretrancheerd kamp, doch thans is daarvan weinig of niets meer te vinden. Slechts verraadt hier en daar een enkele grasheuvel iets van dat vroeger bestaan. Bij het verdedigen van eene der lunetten van dat kamp, en wel van lun. N° 2, was het, dat in 1811 een te weinig algemeen bekend heldenfeit bedreven werd. De kommandant dier lunet, de majoor inf. Mulder verdedigde haar zoo lang hij vermocht

---

[1]) Quid?

tegen de stormloopende Engelschen, en liet zich ten slotte met vriend en vijand in de lucht vliegen [1]. — Den naamsoorsprong van M. C. kan ik niet met volkomen zekerheid opgeven, doch algemeen is men op Java van gevoelen, dat er in de vorige eeuw te M. C. een gezondheidsetablissement bestond, dat opgericht en jarenlang bestuurd werd door den geneesheer *Cornelis*. Neemt men daarbij in aanmerking, dat de titel »meester" — getuige ons »heel- tand- en vroed*meester*" — in vroeger jaren aan geneesheeren eigen was; dan komt het mij inderdaad niet onwaarschijnlijk voor, dat dit plaatsje aan dien Meester Cornelis zijn naam dankt, te meer daar toenmaals nog alle Europeanen in de oude stad of in de nabijheid er van langs Molenvliet woonden, en deze geneesheer dus wel de eenige Nederlander zal geweest zijn die zich te M. C., toenmaals nog eene inlandsche kampong, nederzette. Het betere klimaat van M. C. zal hem wel hiertoe hebben doen besluiten.

Salatiga. D. HARTING P.ZN.

Schaarsbergen, Hoenderloo (XXXIV, 451). In v. Alphen's Kerkelijk Handboek staat dit: »De Hervormden alhier behoorden tot 1869 tot de kerkelijke gemeenten van Arnhem en Otterloo, doch zijn toen verklaard tot eene zelfstandige gemeente, met een eigen predikant. Kerk en pastorie zijn gebouwd in 1869, terwijl de kerk is ingewijd 5 Dec. 1869, door den emeritus-predikant O. G. Heldring. De eerste predikant dezer gemeente trad in dienst 19 Dec. 1869." De eerste predikant, M. J. C. Wolf, kwam toen van Brakel, en staat thans te Ommeren. — Over Hoenderloo dit: »De Hervormden te Hoenderloo, tot 1853 behoorende tot de kerkgemeenten Otterloo en Beekbergen, zijn toen erkend als zelfstandige kerkgemeenten en bekwamen in 1855 een eigen predikant. In 1858 was eerst de kerk gereed. De inwijding had plaats 24 Mei van dat jaar door O. G. Heldring, pred. te Hemmen. Tot op dat tijdstip had de openbare bijeenkomst plaats in de school. Zie omtrent de stichting dezer gemeente Geld. Volksalmanak, 1840, bl. 21. Ik voeg hierbij, dat de

[1] Zie dit heldenfeit beschreven in het Aardrijksk. Wdbk v. A. J. v. der Aa, VII (1846), bl. 793, waar sprake is van den majoor d. art. Frans Xaverius Muller en den kap. Osman, die in de redout n° 3 den brand in het kruit staken. RED.

eerste predikant was F. A. v. Loenen, toen gekomen van Grijpskerke, thans staande te N. Beijerland. E. LAURILLARD.

Wieringen. »Kaerle by der gratien Goids Prince van Spangien, van beyde de Cecilien, van Jerusalem etc., Ertshertoghe van Oistryck, Hertoghe van Bourgoingnen, van Lothringen, van Brabant, enz. enz. enz., Allen denghenen, die dese onse lettere gethoent sal worden saluyt, doen te weten alsoe de inwoenders van dat landekyn van Wyeringhen an onsen Guvernoer ende Rade van Hollandt versocht hebben hemluyden te willen consenteren en Commissaris, die comen soude in 't voirsz. landekyn, ende aldaer so veel doen, dat 't landekyn dicht ende bedyct soude moghen worden, soe es tot hoerluyder versoeke daertoe geordonneert geweest Jan van Duvenvoerde, Raedt, die in 't voersz. landekyn comende heeft gehoirt, dat hoerluyder begeerte was, eenen geheelen nyeuwen dyck te willen egghen, ende also syn commissie zoo breet nyet en was, en heeft den inwoenders dat nyet willen consenteren, hy en hadde 't selfde ierst gerapporteert, so ist dat wy gehoert t rapport van den commissaris ende daarop gehadt advys van onsen voirsz. lieven ende getrouwen Guvernoer ende Rade van Hollandt ende van den Meesters van der Rekencamere geconsenteert ende georloft hebben, consenteren ende orloven midts desen die inwoenders van Wyeringe, horen dyck te verlegghen in der maniere gelyck dat den commissaris verthoent is, te weten beghinnende van den ouden dyck in 't westeynde nae hemckes toe van hemckes nae hoelem, van hoelem tot die ban, van die ban tot die campe over geerlofs ven ancleverstee, van cleverstee langes den ouden dyck, die men hiet die groene voet, van die groene voet over Cornelis Brouers hoylandt over dat schyneveldt nae die burchwal, van die burchwal over Catrynaris ven an die hern van hontgeest, van die hern van hontgeest besuyden t ridt an die gare, gaende naer Heinrick Jacobsz del an den ongdyck, wel verstaende dat die noortdyck ierst dicht sal wesen, ende sullen al haer dycken an die nortsyde, west ende zuytzyde maken mit gloydycken, daer 't doenlick is, beneden breet ende boven smaelder naer eysch van de wercken, vuytgeseyt den dyck by noerden den over, die men maecken sal uyt weer ende arde sulcx als men daer gecrighen mach ende sullen hoer materie ende werck buyten

halen so lange als 't gecrighen es, ende om t landt wel te bedycken, so sal noch gemaect een somerkae van den noertdyck, die men heet grebber marseke tot Luytgen Nannes Huych. Welcke kae maken ende becostigen sullen, die hoer landen daermede bevloyen moghen. Ende also enighe clagen, dat sy luttel gehoers hebben, die dycken voer hoer landt geleghen wel gemaect te worden mitten anderen, als die van Stroye ende die gegoet syn an die noertsyde van Ypelhove, te weten in Santbuyren, Noermer ende Belt. Ende omme 't selve volbracht te worden volcomelicken, soe hebben wy geordonneert ende ordonneren midts desen, dat van nu voertan wesen sullen bynnen t voirsz. landekyn acht personen vuyt elcken ban, als van Oesterlandt, Stroye, Ypelhove ende Westerlandt, wel verstaende, dat d'een genomen in Ypelhove gegoet sal wesen in Grebber maer seker wonachtig in Santbuyren, Noermer ofte Belt, welcke twee personen vuijt elcke ban gecoren sullen worden by die Scepenen in der tyt wesende, altyt op Sinte Geertruydt dach, ende sal elck van den voirsz. persoenen, die daertoe gecoren wordt, hebben voer syn moeijte ende arbeydt twee rynssche gulden, die betaelt sullen worden elck in syn ban ende prochie. Welcke achte persoenen, also gecoren wesende sullen midten Schoudt den dyck keuren ende schouwen tot nut, oerbar ende profyte van den landen ende berecht hebben van all dat op den dyck geschiet tot twee ende viertich scellingen toe incluys, maer indyen daer groter boeten vielen, die sullen berecht die gemeinlandes inwoener daertoe wy hen gheven volcomen macht, auctoriteyt ende bevel. Ontbieden ende bevelen daeromme allen onssen justicieren, officieren ende ondersaeten, dat sij den voirsz. van Wyeringhen van desen onsen Octroy ende ordonnantie laten ende gedogen onverbreeckelick genieten ende gebruycken zonder hemluyden enich hinder, letsel ofte moyenisse ter contrarie daerinne te doen op alle t gundt dat sy onsen thoren duchtende syn ende daer jegens verboren mogen. Gegeven in onsen huyse van den Hage onder t signet van den leenen van Hollandt, dat wy tot noch toe gebruyckende syn, hieran gehanghen op ten sesten dach in Maerte in t jaer onses Heeren duyst vyf hondert ende veerthiene t scriven 's hoofs van Hollandt.

('t signet ontbreekt).

Een geschille wesende tusschen 'den inwoonders van den Ouver

ter eenre ende den gemeenen ingelanden van Wieringen ter andere zijde ter Cause van Keuren, schouwen maicken ende onderhouden van den dijck gelegen . . . .

. . . .

Voorz. sijn voor ons Andries van Bronchorst ende Adriaen Stalpart, commissarijssen van de dijckaige over Westfrieslandt gecompareert van wegen die van den Ouver Gerijt de Jongh, schout en dijckgrave van Wijeringen, Frederick Jacobsz...................... Olofsz. alle geerft ende gehuyst op den Ouver voorsz. Harman Pietersz., Cornelis Evertsz., Corn. Ad. Pietersz. ende Volckert Maartensz. Gedeputeerden van t gemeene lant van Wieringen ter andere Welcke parthijen wij commissarijssen op heurluijder differenten........... ....ende ons dair aff doen informeren bij Wigger Allertsz., dijcgrave van Medenblick ende Willem van Dam, secretarijs 's hoofe van Hollandt, die ter plaetse contentieulx mit onse ordonnantie geweest zijn ende dairvan schriftelicke overgebrocht tselve........... bevonden hebben 't welck wij beijde de partijen gecommunicheert, die daernae over bijden zijden heur saicke gesubmitteert hebben in arbitraige ende.................. van commissarijssen voornoemt. Ende hebben dienvolgende verclaert ende verclaren bij desen eerst, dat die van den Ouver voor hoer huijsen ende erven maicken ende onderhouden sullen den achterdijck, die beneden hebben sal acht voet toeleggen, boven blijvende ses voet, ende dat alsoe hooch, als die tot defencie ende onderhoudenisse van hoeren huijsen ende bewaernisse van den lande van noode wesen sal. Ende daervoeren an te zeewairts sullen die van Wieringen stellen, maicken ende jegens setten een voordijck, die voer ingelaten sal werden drie voet ende onder breet thien voet, blijvende boven acht voet. Ende tusschen die huijsen van Jacob Geerlofs ende Joost Jacobszoon tot noch toe geen voerdijck gemaict en is geweest bij die van den gemeen lande van Wieringen, ende dattet die eijgenairs van de huijsen ende erven aldair te lastich valt, om die selfs te maicken, soe sullen die Wieringen dair voor maecken eenen wierdijck van acht voeten onder, boven breet ses voet, blijvende............ van den Ouver die van Wieringen altijt zoo hooch maicken ende houden sullen......... sullen die van den Ouver ingeset als vooren. Ende indien eenich dijck noch leggende ware, die beneden hadde zes voet...........

boven breet zes voet ende alzoe hoich als den achterdijck an den huijsen, die selve dijck vlack te houden ter tijt toe, dattet van noode es die vernijeuwen, ende als men die vernyeuwen sal, sal men die alsdan maicken, als vooren verhaelt es, indien er eenighe huysen waren die gehabandonneert worden, sal alsdan de binnendijck .... sal gelijc men keuret ende schouwet den Zeedijck van den gemeenen lande van Wieringen ende dat bij schout ende heemraiden van denselven lande ende beroerende van 't hooft dat die van den Ouver begeren, sal alsoe gevisiteert worden bij schout ende heemraiden, die welcke dat keuren sullen tot gemeenlants prouffijte, als hem nutste duncken sal. Aldus gedaen bij Commissarissen van de luijden der stede van Alcmair den XXIXsten (S)ept(ember) XV_c ende een en veertich.

Het origineel is zeer beschadigd.

Wieringerwaard. *Medegedeeld door* J. P. BACKX.

The Penny-post (Stuyvers post). Een geryf binnen Londen ('t welk met zyne Buyten-stad gehouden wordt derdehalf uur gaans lang en een uur gaans breed te zyn), waardoor men op alle uuren van den dag brieven, of pakjes die niet boven een pond weegen, aan alle hoeken van de stad en buyten-stad voor een stuyver kan besteld krygen; zynde tot dien eynde in alle wyken huyzen om dezelve af te geeven, vanwaar ze op een gestelde plaats by malkanderen gebragt, en daarvandaan, elk op zyn bescheyden oord besteld worden: Daarenboven strekt deeze *Postery* zich ook wyt tien Engelsche mylen in 't ronde buyten Londen, mids dat de ontvanger dan ook een stuyver betaale". — W. Sewel, Gr. Woordenb. der Engelsche en Nederduytsche Taalen, t' Amsterdam, 1708. J. H. VAN LENNEP.

Nostitz, Norrits (XXV, 442, 533; VI, 14). Noritz was de naam des kolonels van het Engelsche krijgsvolk in 1580, van hetwelk de stad Arnhem wenschte ontslagen te worden, en dat ze door Duitsche soldaten verlangde vervangen te zien. Zie de missive d.d. 24 Dec. der burgemeesters aan den stadhouder bij Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. IV, 285. Ibid. bl. 387 is i. d. 22 Mei 1582 sprake van den generaal Noritz, tot »contentement" van wien in allerijl 5000 gl. dienden te worden opgebracht, om van de Engel-

sche soldaten de Veluwe bevrijd te zien. Hij teekende zich ook Nourys (ib. bl. 384).

Thibaut, Thibault (XXXIV, 433, enz., alsmede Alg. Regr.). Om nog eens op den bidder van *Nav.* XXXII, 552 terug te komen, deel ik mede, dat Joris Thibaut als zoodanig genoemd wordt te 's Gravenhage in 1649. In Livre des Baptêmes aldaar vind ik nog: 17 Juli 1639 David fils de George Thibaut (zeker onze fransche schoolmeester-bidder) et Ester Tassel (o. a. Marie Tassel doopgetuige); 13 Mei 1638 Abraham fils de Viger (*sic*) Th.; 3 Maart 1641 Henry fils de Vigor Th. et Marie Tassel (o. a. Ester Tassel doopgetuige); 1 Febr. 1643 Judith fille de George Th. et Ester Tassel; 11 Mei 1645 Jean filz de Jaques Lambert et Anne Th. (presenté par le Sr Blondel, pasteur de cette église); 2 Sept. 1646 Anne fille de George Th. et Ester Tassel. Ik geloof, dat de vrager wel zal doen zich te vervoegen bij Dr. W. N. Du Rieu te Leiden, die, meen ik, in 't bezit is van fiches van alle namen uit de doopboeken der Waalsche kerken. Ik heb bij 't zoeken naar iets anders slechts opgeteekend wat ik ter loops vond. Op een los stukje papier vind ik nog: 22 Juli Louys Th. fils, zonder jaar. Verder neem ik over, dat, volgens appointement van 20 Oct. 1755, »Diaconen der Walsche Gem." in Den Haag gemachtigd werden om Antoinette Th., als gealimenteerde van die gemeente, »wegens krankzinnigheit bij provisie in het dolhuys te doen confineren". In de »Voorreden" van »Scriverius' Beschryvinge van Holland, Zeeland en Vriesland, uytgegeven door Mr. P. Brugman, 1667" wordt genoemd »de Konstrycke Meester Willem Thybaut, Burger ende glasenschryver van Haerlem".

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Johan Wrd (XXXIII, 9). »Op den 12 deses Maends (Maart 1568) was Brimeu van Arnhem gekomen op 't Huys t' Harderwyck, en belastte den Nieuwen Schepenen Eed te doen aan handen van Peter v. Appeldorn en Jan Urd ofte Wird (*sic*), oock Raad en daarbij Momber van Gelderland: sooals hy mede de Gerigtschryvers, Rentmeesters en verdere Beampten en Suppoosten, die men niet wist goed Rooms in 't hert te syn, af- en andere in de plaets settede. Op den 23 der selver Maend (Nov. 1568) hebben Jan Urd of Wird, Momber

van Gelderland, en Andries Roest, Schout (een verraeder van syn moederlycke Stadt), den Burgermeesteren indertyd gelast bij klock-slagh van het Raedhuys te laden (*op te roepen*) Gerard Maurissen, Sweer van Hoeclum" enz. enz. (Indaging vanwege den hertog van Alva). Aldus in Mr. Joan Schrassert's Beschr. v. Harderwijk, II, 109, 12.

VRAGEN.

Egmondsche goederen, — te Hemert, als eigendom van Het Duitsche Huis, worden in Baron Sloet's Oorkbk v. Gelre en Z. (bl. 931) a° 1275 als bona de Egmonde vermeld, zijnde door Willem v. E. i. d. 20 Maart daaraan geschonken. Dat is Op-Hemert (Tielerwaard), vgl. *Nav.* XXXIV, 127. Wat weet men verder van die goederen?

Grieksche waard — of Den Kommandeurs -uiterwaard. Zulk een waard ligt o. Wageningen, als oorspronkelijk eigendom hetzij der Johanniters, of wel van de ridders der Teutonische orde. Waarop nu ziet dat »Grieksche" waard?

Hazenbaard — wordt als huizing tusschen Valburg en Slijk-Ewijk vermeld op Mr. J. A. Nijhoff's kaart v. Gelderland a° 1859. De Tegenw. Staat v. G. a° 1741 en de Geogr. Beschrijving a° 1788/94 verzwijgen het. Dit Hazenbaard kan een appellativum wezen, maar ook evengoed ontleend zijn aan de (N. Brabantsche?) familie Haesbaert, van welke *Nav.* XXVI, 427 leden voorkomen als verwant aan de Tielsche en Neder-Betuwsche Foyert's, enz. Ook huwde de dr eener Haesbaert (te Zevenaar) in 1852 eenen Baron v. Heeckeren (Herald. Bibl. 1882 bl. 71). Wat weet men van deze denkelijk nòg wel bestaande Over-Betuwsche huizing?

Huissen, Anholt. Wie kan een kort overzicht geven van de geschiedenis dezer steden? Van wanneer en tot hoe lang behoorde H. aan Gelder, Cleve, enz.? A. behoorde vroeger aan Bronckhorst (tot?), kwam aan Gelder, later weer aan Batenburg; thans behoort het aan den Prins van Salm-Salm (?). J. E. t. G.

[Zie omtrent H. eene korte historische aanteekening in A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk.]

Sparheuvel (De), in 1845 nog bestaande bouwval van een oud kasteel van dien naam te Kekerdom, gem. Ubbergen, waarvan in de geschiedenis echter niets bekend is. Aldus v. der Aa, Aardr. Wdbk. Weet men er inderdaad niets van? Geeft het Geld. Leenregister geen uitsluitsel? Is die bouwval nog aanwezig?

Wapeconthees — of »Lieden van het getrokken blad", stam der Sioux (Vereen. Staten). Zij zwerven, maar zijn dikwerf aan de Canon; 1500 koppen sterk". Aldus J. v. Wijk Rzn, Aard. Wdbk, Supplement, o. h. w. Wat zijn »Lieden van 't getrokken blad"? En wat wil 't zeggen, dat zij dikwerf aan de Canon zijn?

Dutry. Volg. Mr. G. v. Hasselt's Geldersch Maandwerk 1807, II, 497, staat vermeld in 't assignaat bij een post in III Rek. R. v. Heerde, amptman v. Zalt-Bommel en Tieler- en Bommelerwaarden over 1568, »den itzigen Amptman Dutry". Hij schijnt dus de opvolger van R. v. Heerde geweest te zijn. Komt hij ook elders voor? En hoe was zijn voornaam?

de Monte. Als heer van 's Heerenberg staat in 1120 vermeld Constantinus de Monte, denkelijk, — indien hij hoogbejaard geworden is, — dezelfde die in 1064 Constantinus de Melegarde heet. Wijst dit Melegarde vermoedelijk op een »maalschap, holt- of soort van veemgericht": men mag alzoo gissen, dat de heerlijkheid of minstens de stins der heerl. 's Heerenberg tusschen 1064 en 1120 is ontstaan. Gezegde Constantijn was wellicht een jonger zoon uit het geslacht der aloude graven van Zutfen. In 1125 ziet men Hendrik, in 1166 Rabodo en Constantinus—»de Berge" vermeld; voorts meesttijds »de Monte", zie Sloet's Oorkondenboek tot a° 1288. Nu was een Aegidius de Monte (Gilles v. den Berg) in 1571, 2, 81, bisschop (Bijdr. Geschied. Over., III, 70, 195; V, 315, 34), een Franciscus de Monte (zijn broeder?) in 1574, 81 aartsdiaken (ibid. II, 158; III, 195) der cathedraalkerk — te Deventer. Ook uit het geslacht dier aloude heeren van 's Heerenberg? Men had echter ook een erve ten Paelhuis, anders geheeten ten Berge (a° 1457) te Tubbergen (Tijdr. Reg^r op 't oud-prov. arch. v. Overysel, D, 73). Dus hiernaar vernoemd?

In den Zwolschen stadsbrief a° 1346 staat achter Hubertus dominus

de Culenborch pincerna noster (des Bisschops van Utrecht) vermeld Robbertus de Arkel dominus de Monte (ib. II, 260). Was deze Robert heer van 's Heerenberg? Of had hij de bannerij slechts tijdelijk in verwin? Volg. Tegenw. Staat v. Geld. bl. 397 was Adam II, zoon van Frederik II (✝ 1321), heer van 's Heerenberg tot aan zijn kinderloos overlijden in 1354, als wanneer hij door zijn broeder Willem (✝ 1387) opgevolgd werd. Hier is dus geen plaats voor Robert van Arkel.

Pompejus v. Montzima (XXXIV, 18, noot). Wat weet men naders van hem? De naam klinkt zoo uitheemsch.

Gerardus Noviomagus — of Geldenhau(e)r 1482—1540 was de bekende secretaris en biechtvader van den Hervormingsgezinden bisschop van Utrecht Filips van Bourgondie, die in 1524 tengevolge van zijn langdurig verblijf te Tiel, aldaar en in den Tielerwaard de eerste zaden strooide der Reformatie. De Inventaris van 't oud-archief van Doesburg 1865, bl. 120, vermeldt ook eenen Gerardus Noviomagus, in 1571 vikaris der Martinikerk te Doesburg. Deze was gewis een ander. In welke betrekking stonden beide mannen tot elkander?

Hambacher-feest. Hiervan is *Nav.* XXXIII, 498, sprake. Wat was dat voor een feest?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XLVI.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.
A° 1686—1687. N° 1942—1969.

1942. *Van Loon*, deelt III, blz. 336, een zeer zeldzamen penning mede, geslagen in het jaar 1686 ter gedachtenis van het uitvinden van het SCHROEVEN en vooral van het voorzien van KANTSCHRIFT aan de munten. Reeds in 1671 werd echter te Amsterdam een Dukaton geslagen van uitstekend fraaien stempel, afgebeeld bij *Verkade*,

pl. 41(3) (*Keer*, n⁰ 858, *f* 10.— *v. Dam*, n⁰ 5132, *f* 7.—) op welks kant met uitwendige letters staat. *Nervos reipublicae accidere facinus morte piandum. De zenuwen van het gemeenebest (het geld) te verminken is een misdaad met den dood te boeten.* Onze n⁰ 1942, is bij *Jer. de Vries*, 1884, n⁰ 1064, Z. 34, met de aanteekening. »Deze uitvinding van Castlain werd door de stad Amsterdam warm aanbevolen aan de Staten der Ver. Provinciën". Zie ook *Groebe Bijdragen*, bl. 13 [1]).

1943. 1686. Op de ziekte van Lodewijk XIV, Goeree n⁰ 217, ook met het beeld in tegenovergestelde richting. *Jamieson*, c. s., n⁰ 1440.

1944. 1686. Algemeene Huwelijkspenning. Vierkant met den naam van *Jacobus Sael* [2]) en van *Maria Brederie*, *Anno* 1686. (Vroeger in het Leidsch, nu in het Kon. Penningkabinet).

1945. 1686. Als boven, van *Hartman de Custer* en *Adriana van Velse*. (Leidsch en K. P. Kab.).

1946. 1686. 28 Aug. Op de 25jarige echtvereeniging van *Assuerus Calkoen* en *Johanna Adama*. Z. Kz. gegraveerd Mm. 51, bij *de Roije*, n⁰ 2019, *f* 20.— *de Vries*, n⁰ 2526, Z. 9, 1, Volg., *Cat. Arti*, n⁰ 1221. (*D. C. Meijer Jr.*, te Amsterdam) Vz.: door (*Abeelen?*) Een zittende *Flora* met het omschrift:

De Eendracht van het Huwelijck
Baert Winst van d' Aart En 't Hemel Rijck.

Kz. Eene met Engelen omringde draperie waarop een achtregelig vers gegraveerd. Omschrift (gegraveerd) de namen en huwelijksdatum.

1947. 1686. Fraaie en hoogst zeldzame, gegraveerde dankpenning door de zeer vele te Leiden liefderijk opgenomen en verpleegde Fransche *réfugiés* aan de vier burgemeesters (na de ruime opbrengst (*f* 20,000) der collecte tegen het einde van December 1685 op hun bevel aldaar gehouden,) vereerd. Goud 24, Cat. Collectie, *J. Kleijnenbergh*, 1835, n⁰ 301. Cat. Verk. van deze collectie (24—26 July, 1841,) n⁰ 354, *f* 157, (zie *v. der Chijs*, *Tijdschrift*, II, 844,) die destijds hoopte in de gelegenheid gesteld te worden er eene beschrijving van in dat (kort daarop door te weinig debiet) gestaakt *Tijdschrift* mede te deelen. Ook verkocht in Septb. 1866, Cat. *Lulius-Schepp*, n⁰ 1157. Vz. Het gekroonde wapenschild van Leiden aan een strook hangend en lig-

---

[1]) *J. F. Sael* was lid der broederschap van St. Joris te Middelburg. Zie ons Essai, pl. VIII, n⁰ 3, *Revue* 1866, p. 136(1) en Afdr. pl. V(3), p. 35(1).

gend op een wimpel waarop men leest *Coss* (*Consules*) *Leyd*(*enses*). *De* (*vier*) *Burgemeesters van Leiden* (*in* 1685) wier wapenschilden door strikken aan dat van Leiden zijn verbonden. Volgens Graaf *Maurin Nahuys*, die dezen penning voorhanden in het kabinet van Mr. *K. J. F. C. Kneppelhout van Sterkenbury* te Utrecht, beschreef in de *Revue* 1873, p. 70—71, en liet afbeelden pl. *K*., n° 43, zijn het die van *Jacob Vromans*, *Jacob van der Maes*, *Pieter v. Assendelft* en *Nikolaas van de Velde*. Kz. Onder een cartouche met het jaartal 1686 in 8 regels. *Miserta martyrum exulumque charitas Pietasque Civium quidquid afflictis dedit Prudenter illud vestra distribuit manus. Haec dantis illa est erogantis gloria. Hetgeen de met medelijden voor de martelaars en de ballingen vervulde liefdadigheid en de vroomheid der* (*Leidsche*) *burgers aan de zwaar getroffenen heeft gegeven, heeft uwe hand voorzigtig aan hen uitgedeeld. En den gever en den uitgever zij daarvoor de eere toegebracht.*

1948. 1686. Verzilverde groote gegraveerde penning op het 25jarig huwelijk van *Thomas v. Rhee*, commandeur der stad en lande van *Punto di Gale* (Oost-Indie) en *Henrietta v. Kriekenbeek*, *Kon. Pk. Aanw.* 1879, blz. 19. *Tijdschrift Bat. Gen.* IX, n° 237. *Cat. Bat. Gen. Num. Afd.* door *J. A. v. der Chijs*, Batavia 1869, n° 6, = 2de druk, 1871, n° 6, *Tijdschrift* XIV, blz. 29(21), Cat. Bom, 30 Septb. 1878, blz. 6, n° 101. Mm. 69.

1949. 1686. Begrafenisp. van *Aletta v. Tricht*, Wed. *Martinus Paradys*, (Kab. *J. A. Smits van Nieuwerkerk* te Dordrecht. (Gest. met ingesneden letters) L.

1950. 1686. 29 Junij. Ter nagedachtenis van den Ridder baronet *Joan Speelman*, geb. 1 Febr. 1659, overleden 29 Junij 1686. Afgeb. bij *de Vries*, c. s., pl. V, n° 1, en opgehelderd, I, blz. 55—58, Cat. *Westhoff*, n° 1873, L.

1951. 1686. 3 Decb. Op het overlijden van *Johannes de Vries*, Vz. Alg. penn. *Salich zijn* enz. *Den dach des doods* enz. Kz. *Gedachtenis van Johannes de Vries*, *apotheker out* 61 *jaren*, *obiit den* 3 *Decemb.* 1686, (Cat. *J. Swarts* te Leeuwarden, 26 Febr. 1881, blz. 47, n° 1577). Ovaal Z.

(EINDE VAN 1686).

1952. 1687. v. L., III, 348. Ter eere van *Johan Ferdinand v. Beu-*

ghem, bisschop van Antwerpen. Gesneden door *Philippe Roettiers*, (broeder van *Jan* en *Joseph R.*), geboren in September 1640 te Antwerpen, vader van andere graveurs evenals zijne broeders, zoodat de heer *Alex. Pinchart Hist.* p. 60, tot *twaalf* het getal der artistes (graveurs of schilders) allen Roettiers brengt. Hij stak in 1661 naar Engeland over, keerde van daar in 1673 terug, huwde 10 Feb. 1674 *Jeanne Marie de Mangelaer* te Antwerpen, werd in 1691 of 1692 hoofdgraveur (général) van de munt en overleed in 1718. (Kab. *P. H. v. Gelder*, Cat. *Arti*, 1880, n° 1347).

1953. 1687. v. L., III, 349. Ter eere van *Christophorus Wittichius* (*Wittig*) *theologus*, hoogleeraar te Leiden, overleden 19 Mei, 1687 aldaar. Deze zeer zeldzame penning (*Aanw. Leidsch Pk.* 12 Maart 1865) is gesneden door *Johan Smeltzing*, geb. te Nijmegen, stempelsnijder te Leiden reeds in 1683 »wonende nabij *de Fontein*'' overleden in 1697. Hij sneed ook volgens *Cat. Arti*, 1880, n° 1382 ons n°.

1954. 1687. Een penning ter eere van *René Descartes* (*Cartesius*) (✝ 1650, 11 Febr. in Zweden) die sedert 1620 vele jaren in Holland en Friesland geleefd had en te Amsterdam een aantal van zijne geschriften uitgaf. De penning is gemerkt I S. (Cat. *de Vries*, 1884, n° 1073. Z. 51.) *Wittichius* was ook een *Cartesiaan*. Zie *Jöcher* in nomine.

1955. 1687. v. L., III, 351. *Bizot*, fig. 121, blz. 360. Op de herstelling der gezondheid van koning *Lodewijk XIV*, gesneden door *Arondeaux*, wiens naam flauw zichtbaar is onder den geknotten arm. *Revue*, 1852, p. 286, Ill.

1956. 1687. Als boven bij Goeree, blz. 218, komt ook voor, gesneden door *Molart*, met het beeld met beide handen bij elkander.

1956. 1687. Dit jaartal vindt men ook soms (Cat. *Jamieson*, n° 1451,) onder de 666 op de Kz. van den spotpenning op de voorspellingen van *Pierre Jurieu*, (v. L., III, 353), (*Kab. P. H. v. Gelder*), *Van Loon*, III, 354, zegt dat *Jurieu* die (blz. 352) volgens hem voorspeld had dat de wereld tusschen 1713 en 1720 moest vergaan, het ongeluk had het tijdstip er van te overleden, doch dit is niet geheel en al juist, want hij overleed te Rotterdam in 1713 oud 73 jaren vóór den afloop van het termijn.

1957. v. L., III, 355. De aldaar op het jaar 1687 afgebeelde dankpenning der fransche vluchtelingen om des geloves wille aan de provincie Utrecht aangeboden, is van 1688, en ook zeer fraai afgebeeld

bij mr. *H. J. Koenen*, *Geschiedenis van den invloed der Fransche vluchtelingen in Nederland.* Leiden 1846.

1958. 1687. Ter eere van koning *Jacobus II* van Engeland en zijne gemalin *Maria.* Vz. De borstbeelden naast elkander. Kz. Een schip in zee met het opschrift. *Semper tibi pendeat hamus. Laat uwen vischangel altijd in 't water hangen* [1]). En het onderschrift *Naufraga reperta* (*De schipbreukeling teruggevonden*) 1687. Gemerkt aan de Vz.: G. B. d. i. *Georg Bower,* stempelsnijder te Londen, 1650—1690. Deze penning is volgens *Cat. Bom*, (Maart 1860, n⁰ 1005, Z. 66 W. Mm. 36) »zinspelend op de Roomsche kerk als de eenige ark der behoudenis, tot veiligheid der schipbreukelingen, de Protestanten". (Zie *Pinkerton*, pl. 38, n⁰ 1. Kab. *P. H. v. Gelder*, *Cat. Arti*, 1880, n⁰ 1358.)

1959. Den 3 Septb. 1687 werd Michael Molinos, geb. te Patacina in Arragonie (21 Dec. 1640) te Rome door de Inquisitie wegens zijne kettersche gevoelens tot eeuwige strenge gevangenis veroordeeld, uit welke hij door den dood op 18 October 1696 verlost werd. Men schijnt in de Nederlanden, waar destijds *Cartesianisme* en *Coccejanisme* grooten opgang maakten, met dezen afvallige van de R. K. kerk diep medelijden gehad, en hem met den volgenden fraaien penning bedacht te hebben als het hoofd of den vaandeldrager der *Quietisten* [2]). Vz. Zijn borstbeeld. Omschrift *Mich(ael) Molinos quietist(arum) antesign(anus)*. Kz. *Molinos* in zijn kerker gezeten. Omschrift. *Tamen et adhuc quietus. Desniettemin nog rustig.* In de afsnede. *Condemnat(us) ro(mae)* 3 *Sept(embris)* 1687. *Veroordeeld te Rome den* 3 *September* 1687. Zie *Köhler*, Th. II, S. 337. *Jamieson-Feyens*, n⁰ 1457. Z. 26. *Posthumus*, 1881, n⁰ 596. Z. 26, de Smeth, n⁰ 2000. Kab. *mr. Jer. de Vries*, 1884, n⁰ 1077, Mm. 37, Z. 32, door J. Smeltsing, Mazz. 139, 5.

---

[1]) Dit omschrift vindt men ook op de Kz. van den legpenning van 1686 van *Willem van Hamme* (*Hamme-Hamus*, *alliteratie*) bij v. L., 339, afgebeeld voorstellend een hengelaar en ontleend aan *Ovidius*, gedicht *de Arte amandi.* Lib. III, vs. 425.

[2]) *Quietisten—Molinos.* Zie *Jöcher* in nomine: »Weil er blosz auf die innere Ruhe der Seelen gedrungen, auch anbey gelehret hatte, dass die Seele des Menschen weder an Belohnung noch Bestraffung, weder an Himmel noch Holle, weder an Tod noch die Ewigkeit, *gedencken dürffe*". Vgl. *J. Henry Shorthouse. John Inglesant.* Amst. 1884, II, 82—92 en 275 en volg.

1959*. Als voren door *J. Boskam*, Mm. 54. Z. 66.

1959**. *M. Siegenbeek Gesch. der Leidsche Hoogeschool*, I, 237. »Curatoren besloten in 1687 tot het uitreiken van gouden of zilveren medailles aan studenten die eene Oratio of Poema in het openbaar zouden voordragen". Hoe zagen die penningen er uit?

1960. 1687. Gedachtenispenning van de familie PELGROMS of *Pelgrom*. Vz. Wapen van het geslacht *Pelgrom*: gekwarteleerd: 1. Zilver met arend van keel. 2. Zilver met twee leeuwen van keel tegenover elkander staande. 3. Zilver met (2—1) zesspakige wielen van sabel. 4. Goud met een losgerukten pijnboom; met helm en helmkruis; als *surtout* een *pelgrim à demi*. Vz. Een personage dat gereed om aan boord van een driemaster te gaan, afscheid neemt van zijne familie. Omschrift: *l'Espérance nous embarque* (De hoop scheept ons in). In de afsnede: 1687 ET 94. (Kab. *mr. Jer. de Vries*, n° 1072, Z. 4). *Emile Delrue* (14 Julij 1859 (*Revue* 1859) pl. XIII (2) ald. p. 386) dezen penning beschrijvend vat het *et* 94 als verkorting van *aet(atis)* (*oud* 94 *jaren*) op. Doch het is 1694. (Een 94-jarige scheept zich niet dan voor de laatste reis in.) Bij *v. Duren* n° 1757 is dan ook dit zilveren penningje (Mm. 30) als »op het vertrek der familie [1]) *Pelgrom*" naar Oost-Indie in 1694 geplaatst. Desgelijks in *Cat. v. der Straeten* 1865, n° 25. Zie over dit geslacht de *Navorscher* (passim), b. v. XIV, 348. De afscheid-nemende kan geweest zijn *Johannes Pelgrom*, † 1751 oud 87—88 jaren, dus oud in 1687 18 en in 1694 25 jaren (ald.) of veeleer *Jacob Pelgrom*, oud-directeur van Bengalen † 28 Junij 1713. Nav. XVII, blz. 25(6) en blz. 109, bestrijdende XVII, 11.

1961. In 1687 (28 Maart) overleed *Constantyn Huygens*, heer van *Zuylichem*, bijna 90 jaren oud. Er bestaat een uitmuntend gedreven ovalen zilveren penningplaat met zijn borstbeeld. Kz. *Constantin Huygens. Cat. Noot-Nagel*, n° 762, hoog Mm. 70, breed Mm. 55, Z. 35, *Nav.* XX, 455, Kab. *mr. Jer. de Vries* Cat. 1884, n° 1076. Mm. 70 en 55 blz. 35.

1963. 1687. v. L., III, 19, plaatste op 1668 een zilveren penning-

---

[1]) Slechts één persoon met een degen op zijde vertrekt en neemt afscheid van éene dame, waarachter eene bonne met een kind staat. *Et* 94 kan ook zijn dat *Jacob Pelgrom* tweemaal naar O. I. ging, in 1687 en in (16)94.

plaat in 1687 ter eere van *Coenraad v. Beuningen*, drie jaren nadat hij voor de zesde maal burgemeester van Amsterdam werd gemaakt. In koper: Op de *Hist. Tent. van Amsterdam* 1876, n° 341 bij den heer *J. W. Wurfbain* te Rheden en aldaar n° 342 zonder nadere aanduiding onder n° 342 zilveren penning ter eere van denzelfde. Kab. *Ger. A Heineken*). Hij stierf in 1693.

1963. 1687. In dit jaar liet *Frederik Spanheim Frederiksz.*, Theol. Dr. en eerste *hoogleeraar te Leiden*, den volgenden penning gieten, opmaken en graveren, in de *Revue* 1852, p. 298—305, door *Fred. Soret* te Antibes medegedeeld. Vz. (afgebeeld in *Revue* l. l., p. 298). Rechts-gewend borstbeeld van een zeer zwaarlijvig heer met een krulpruik, toga en bef (gegoten en geretoucheerd). Omschrift *Fred(ericus) Spanhemivs Fr.(ederici) f.(ilivs) S.(acrae) Th.(eologiae) D.(octor) Prof.(essor) in Ac.(ademia) L.(vgdvno) Bat.(ava) Primar.(ivs)* 1687 (gegraveerd). Kz. (ook gegraveerd) *D(eo) Opt(imo) M(aximo). Nat(us) Gen(evae)* 21 *Apr(ilis) MDCXXXII* 1 *Mai. Delat(us) Leyd(am) cum par(entibus) opt(imis) MDCXLII. creat(us) ph(ilosophiae) d(octor) MDCLI. Th(eologiae) D.(octor) MDCLV Apr.(ili) mense eod.(em) a(nno) voc(atus) Heidel-(bergam) Prof(essor) Th(eologiae) : hinc Leyd(am) MDCLXX: vixit cum Lucr(etia) de Bilderbeck A(nnos) X M(enses) X: cum Cath(arina) du Fay A(nnos) X M(enses) VIII: cum Ur(sula) ab Haimbach A(nnos) II M(enses) V. hoc monum(entum) non tam vult(us) sui quam monitor(um) et mortalit(atis) liberis chariss(imis) ex Lucr.etia) et Cath(arina) susceptis vivus relinquit.*

Geboren te Genève den 21 *April* (*O. S.*) *of* 1 *Mei* (*N. S.*), *verhuisd naar Leiden met zijne brave ouders in* 1642 [1]. *Leeraar in de Wijsbegeerte geworden in* 1651, *Leeraar in de Godgeleerdheid in* 1655, *in April van hetzelfde jaar als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid beroepen naar Heidelberg, van daar naar Leiden in* 1670. *Hij leefde met Lucretia von Bilderbeck* 10 *jaren en* 10 *maanden, met Catharina du Fay* 10 *jaren en* 8 *maanden, met Ursula von Haimbach* 2 *jaren en* 5 *maanden.*

---

[1]) SORRET t. a. p. vermeldt dat *Frederik Spanheim* de vader bij zijn vertrek uit Genève naar Leiden, van den Raad dier stad een gouden penning ter waarde van 12 pistolen ontving, waarschijnlijk. Vz. Gezicht op Genève van het meer genomen, Kz. Het wapen dier republiek vertoonend.

Dit gedenkteeken niet zoozeer van zijne gelaatstrekken als wel van zijne vermaningen en sterflijkheid laat hij aan zijne veelgeliefde kinderen, bij Lucretia en Catharina verwekt, nog in leven zijnde, achter.

Hij overleed 11 Mei 1701 aan de gevolgen eener verlamming, reeds in 1695 ondervonden.

1964. 1687. (volgens *Vriemoet Ath. Frisiacae*, p. 360, in 1677). Op het overlijden van *Elisabeth Phocylides Holwarda*, dochter van den hoogleeraar *Johannes Phocylides H.*, reeds overleden 22 Jan. 1651. (*Boeles*, *Frieslands Hoogeschool* II, 1, bl. 180). Deze penning werd in 1740 uit den boedel van *Sjucke Huber* te Leeuwarden verkocht. (*Nav.* XIII, blz. 11).

1965. 1687. 3 Febr. Als boven op het overlijden van *C. Quaelberg* [1]). Vz. zijn gehelmd wapenschild. (Onduidelijk, alleen het beeld boven den helm een dorschende man is herkenbaar). Kz. een doodshoofd en twee gekruiste beenderen. Opschrift *Gedaght(enis) van C. V. Quaelberg Raet Extr(aordinaris) v(an) India. Obit* 3 *Febr(uarii) A*° 1687. Goud 17. *'t Hooft*, n° 973, *Posthumus*, 1882, n° 594. *Hooft van Iddekinge*, n° 271. (Fraai gedreven). Afgebeeld in *Berliner Münzblätter*, Febr. 1884, S. 430, Taf. IV, door *von Winkel.*

1966. 1687. Ovale penning, Z. 40, ter gedachtenis van *Ariana Toffelen huisvrouw van Mattijs Geerkens, bottelier op Curasou* (*Curaçao*) Cat. *Posthumus*, n° 595.

1967. 1687. 8 Aug. Op het overlijden van *Abraham Burman*, oud 17 jaren te Utrecht. Afgebeeld in *J. G. Burman Becker*, *Notices historiques et généalogiques sur la famille Burman.* Edit. corrigée et augmentée Copenhague 1866. (Imprimé comme MS) p. 8. Hij was geboren den 17/27 Decb. 1669 uit *Frans Burman*, † 11 Novb. 1679, en *Maria Heidanus*, p. 5., † 11 Julij 1707. De opschriften luiden dan ook als volgt. Vz. AVUM *et* PATREM *(uti nominis in vita relaturus)* ABRAHAMUS BURMANNUS, *Juvenis Annorum XVII*, UTRUMQUE, *Christiano fortique Obitu expressit Traj(ecti) ad Rh(enum) VI, Id(us) Augus(ti) A*° *CIↃ CICLXXXVII. Abraham Burman, die zooals hij den naam van zijn grootvader en vader droeg ook beiden in zijn leven zou doen herleven, stierf als jongeling*

---

1) *Quael* = kwel, *berg* = berg, beide zijn in het schild herkenbaar. Over *Qualberg* zie *Valentijn* IV, 371.

van 17 jaren en gaf daarvan getuigenis door zijn christelijken en kloekmoedigen dood voorgevallen te Utrecht op den 6 Augustus 1687. Kz. MATER MOESTA SODALES *Ultimo Pietatis officio* FUNCTOS *Exiguo hoc munere donare Filiique Dulcissimi* MEMORES *reddere voluit. Zijne bedroefde moeder heeft met dit gering geschenk zijne medestudenten die hem ten grave droegen willen begiftigen en aan haren geliefden zoon doen gedenken.* Zie ook *Revue Belge* 1867, p. 278.

1968. 1687 17 Nov. *Ter gedac(h)tenisse van* CATARINA DE VOOGHT *gebooren den* 17 *Decem.* 1632 *en gestorven den* 17 *Novem.* 1687 *'t Hooglyet* 8 *v.* 5. *Wie is hij die daer opklimt uyt de Woestyne en haer lieflyck leunt op haer Liefste.* (In een lauwerkrans). Kz. Omschrift * *De laatste woorden door den Overledenen in haer Vyterste gesprooken.* In het veld *Romij* 8 *vs.* 38 *en* 39. *Want ick ben versekert dat noch doot noch Leve noch Engelen noch Overheden noch machten noch Tegenwoordige noch toekomende dingen noch hoogte noch diepte noch eenigh ander schepsel ons zal konnen scheyden van de liefde Gods.* Z. Gr. 45 van Gelder's Mm.

1969. 1687. 7 Febr. Ronde begrafenispenning Z. Vz. Doodshoofd enz. waarboven op een banderol gegraveerd

Mijn Leeven Bros daar Heen gevloogen
Mijn ziel in vreugd bij Godt HierBoven

en waaronder in een cartouche gevormd door een lijk en twee engelenfiguurtjes

Christus is mijn leve(n), Sterven is mijn gewin.

Kz. Een door twee engelen gehouden schild, waarachter de dood. Op het schild gegraveerd *Hilbrand Jacobsz. Vis. Gestorven den* 7 *Februari* 1687 *out sijnde* 34 *jaren.* Onder aan in een cartouche *Gedenckt te sterven* (*Cat. Arti* 1880, n° 1286, als in Kab. *mr. Jer. de Vries Jz.* is Coll. *Dirks.*

EINDE VAN 1687.

Bartolotti (XXXIV, 290). Tegenwoordig is 't eene gewone boerenhofstede, omgeven van opgaand beukenhout genaamd Vosseveld, gelegen in de onmiddellijke nabijheid van den rijksstraatweg van Amersfoort op Soest. Wellicht is deze huizing één met het oud-adellijk kasteel Hamelenburg. W. CROOCKEWIT.

Bathmen. In het Archief van Lacomblet II, Lijst B, XVII der bezittingen van Werden: »Withmonde, juxta Bathue Mediklo". Dit is Loo bij Bathmen. Lijst A is volg. Lac. opgesteld midden 12de eeuw.

A. J. C. KREMER.

[Baron Sloet's Oorkbk (bl. 198) vermeldt achter Wichmond; »XIIde eeuw. XVII De territorio in Halle. Juxta Bethue in Mediklo". De vraag blijft: hoe zijn deze laatste woorden te verstaan? Is Bethue hier werkelijk Bathmen in Overysel?]

Antiek huis te Middelburg. Het huis »De Steenrotse" op de Dwarskade in deze stad, waarvan »Eigen Haard" eene fraaie afbeelding leverde, werd 20 Febr. '82 door koop het eigendom van A. L. Dyserinck te Haarlem, wiens voorzaten, te M. woonachtig, eigenaars en bewoners er van waren. Dit blijk van gehechtheid aan een oud familiebezit waarborgt het voortbestaan van eenen der merkwaardigste oude gevels in Zeeland's hoofdstad.

St. Willebrordsput bij Heilo. De commissie, die zich indertijd belastte met de herstelling en beveiliging dezer put (de heeren Hasebroek, Alberdingk Thijm, Mr. A. D. de Vries, A. B. J. Sterck, Cuypers, ten Kate, Hofdijk en Dr. Borret) met medewerking van het gemeentebestuur van Heilo, slaagde in deze taak (1881). De eeuwenoude put is omgeven met hekwerk, versierd met een opschrift en een drietal kleine wapenschilden. Aan de buitenzijde is eene pomp aangebracht, zoodat de eigenlijke put niet meer door de dorpsjeugd kan worden verontreinigd.

Spanjaardstafel (XXXIV, 176). Ongetwijfeld is die tafel een steen, afkomstig van den afbraak van Monnikhuizen; mogelijk een oude grafzerk. Den naam Spanjaards-tafel vernam ik, die nog al lang te Arnhem woon, het eerst uit »de Navorscher". A. J. C. KREMER.

Eed met zeven stolen (XXXII, 316). »Het slot te Hagestein werd na een langdurig en zwaar beleg, door graaf Willem van Holland vermeesterd en verbrand, en Everstein door Frederik van Blankenheim, bisschop van Utrecht, in 1405 ingenomen. Waarna de bisschop 26 Dec. van dat jaar met zeven en meer der aanzienlijkste gestoolde geestelijken plechtig zwoer, dat de hooge en lage heerlijkheid van

Hagestein hem en der Utrechtsche kerk toekwamen" (A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk d. Nederl., art. Hagestein).

Kerstboomen. Vóór een paar jaren wierp de bekende letterkundige Robert König in het tijdschrift »Daheim" de vraag op, wanneer de Kerstboom eigenlijk in zwang was gekomen. Een voldoend antwoord op die vraag mocht hij echter niet erlangen. Sommigen wezen hem op de noorsche Joelouren, anderen op de dennetjes, welke de oude Zweden omstreeks het tijdstip van den winterzonnestand vóór hunne woningen oprichtten, tevens als hunne meening tekennengevend, dat bedoelde gewoonte onmiddellijk daaruit was voortgesproten. Maar, vraagt de heer König terecht, hoe komt het dan, dat in geen enkel geschrift uit de Middeneeuwen sprake is van een Kerstboom, ja, dat hiervan zelfs ten tijde der Hervorming nergens gewag wordt gemaakt? Wellicht heeft hij dan ook geen ongelijk, zoo hij aanneemt, dat het gebruik in kwestie van tamelijk jonger datum is. In *Nav.* III, 296, leest men dat eerst in de 11de eeuw het Heidensche Joelfeest, — juhla (Finsch) = feest bij uitnemendheid, — het feest van den winterzonnestand, voor het Kerstfeest plaats maakte, doordat Halko, koning van Noorwegen, beval, dat het niet 21, maar 25 Dec. zou gevierd worden. Toen veranderde ook de Heidensche Offerkoek in den Kerstkoek, (Julkuse of Julkage), den pudding in Engeland, de Weihnachtsstolle in Saksen en Thüringen. Omtrent de beteekenis van den Kerstboom oppert *Nav.* XXVI, 199 een paar vragen. Misschien geeft het opstel van L. Léouzon le Duc, Les Fêtes de Noël dans le Nord de l'Europe, in de Revue de Paris Maart 1853, nader bericht aangaande den tijd der eerste inrichting des Kerstbooms.

Hun. Men kan o. i. met de verklaring van *Nav.* XXXV, 28, geen vrede hebben, als men bijv. aan de geslachtsnamen Huninga of Huininga, de Hunen, Hunneken, enz. enz. denkt, en daarmede vergelijkt bijv. Huynebaert, Huynink, enz. Hunneken b.v. schijnt niets anders dan Hainchen te wezen, enz.

Plus oultre. In Geld. Volksalm. 1873, bl. 18—21 vond ik over die spreuk een en ander van onzen bestuurder. Die spreuk, de lijfspreuk van keizer Karel V, stond in verband met de zuilen van Hercules,

»de poorten der oude wereld", en beteekende »nog verder", namelijk ook buiten de oude wereld strekte zich het rijk des keizers uit, ook in de nieuwe. In zijne eeuw was het ongetwijfeld mode op verschillende voorwerpen hulde te brengen aan den grooten keizer, door er zijn wapen, de Kolommen van Hercules en zijne spreuk op te plaatsen. In mijne familie is nog damast-tafelgoed voorhanden met dat alles er in geweven, en ander waarin aan koning Willem III hulde gebracht wordt door een afbeelding der stad Londen en het beeld des konings te paard. Op tal van glazen bekers ziet men nog het wapen van Oranje-Nassau met het »vivat Oraniën".

A. J. C. KREMER.

[Het »Boek der Uithangteekens" door Mr. J. v. Lennep en J. ter Gouw (Amst. 1868) I, 404 vermeldt ingevolge mededeeling van Jhr. Victor de Stuers (destijds te Maastricht), dat men op het Vrijthof te Maastricht aan een gebouw uit den Spaanschen tijd boven drie vensters heraldische figuren vindt, die aan Karel V herinneren; boven het middelste den Rijksadelaar, en boven de beide anderen het devies des keizers, t. w. de Zuilen van Herkules met de spreuk PLVS OVLTRE op een banderol, en de keizerskroon daarboven. Tusschen de vensters hebben weleer ook de borstbeelden van Karel V en Filips II gestaan, met opschriften, waarvan nog is overgebleven, — links: PHS. ARCHID. AVSTRIE, HISPANIAR. REX. — rechts: .... A..C..VS. Het gebouw heeft toebehoord aan het kapittel van St. Servaas, en de overlevering zegt, dat de twee genoemde vorsten er gelogeerd hebben.]

Geslachtsnamen in de Middeneeuwen (XXXIV, 509). *Mumme*, *Mom* (XXXIV, 434, noot; 519). Hoe de heer Winkler aan de bewering komt dat erfelijke geslachtsnamen in de noordelijke Nederlandsche gewesten eerst in de 16e eeuw in gebruik kwamen, verklaar ik niet recht te begrijpen. Indien dit zoo ware, was er ook geen enkele geregelde geslachtslijst denkbaar, die hooger opklom dan tot de 16e eeuw. Toch kunnen de meeste oud-adellijke geslachten niet alleen, maar zelfs verschillende patricische en aanzienlijke familiën hun geslachtsboom tot aan de 12e of 13e eeuw opvoeren, en wel gegrond op volkomen betrouwbare authentieke bescheiden, zonder dat er nog eenige phantasie of aaneenkoppeling enkel om redenen van waarschijnlijkheid bij tepaskomt. Een geslachtsnaam toch is eenvoudig een naam door de leden van éénzelfde geslacht gevoerd gedurende al de eeuwen, dat dit geslacht bestond, of liever uit oorkonden, enz. bekend is. Wassenaer, Rechteren, Heeckeren, Lynden en duizende anderen

meer, zijn bepaald erfelijke geslachtsnamen, zoowel in de 13e als in de 16e eeuw, en volstrekt geen willekeurige bij- of toenamen van enkele personen [1]). Al werden die namen dikwijls nog zoo verschillend gespeld of geschreven, en dat soms in éénzelfde stuk of oorkonde, dit doet er niets toe; bij eenige kennis van zaken staat men zelden in twijfel van welk geslacht men een lid aantreft. — Het valt niet te ontkennen, dat sedert de invoering van den burgerlijken stand, toen ieder verplicht werd een bepaalden geslachtsnaam te voeren, er duizenden ontstaan en aangenomen zijn, die voorheen niet bestonden; doch dit neemt niet weg, dat hierin volstrekt niet de oorsprong der hedendaagsche geslachtsnamen in den volsten zin des woords gelegen is. Het groote verschil ligt slechts daarin, dat men nu niet meer willekeurig van geslachtsnaam veranderen kan, hetgeen in vroegere tijden wel het geval was, en ook dikwijls om verschillende redenen geschiedde, hoofdzakelijk door jonger zoons, waardoor nieuwe geslachten ontstonden, ofschoon de oude echter tevens werden voortgeplant [1]). Vandaar de vele, door overeenkomst van wapen blijkbaar stamverwante geslachten (zie Her. Bibl. 1873, bl. 1; 1874, bl. 342; 1875, bl. 1).

Wat nu betreft den naam Mummo, Mumme, enz., zoo blijf ik nog steeds van oordeel, dat de oorsprong daarvan, welke die dan ook wezen moge, niet te zoeken is in een versleten patronymikon van den weliswaar — ofschoon zeer zeldzaam, en dan toch in veel latere tijden dan a° 1177 — voorkomenden doopnaam Mum of Mom. Want vooreerst komen dergelijke van doopnamen afgeleide geslachtsnamen, als Gerritsen, Jansen, enz. in de 12e eeuw nog niet voor, en, zoo ze al voorkomen bij enkele personen, dan vindt men toch geene bepaalde geslachten, welke in die tijden dergelijke namen droegen, terwijl men personen, den naam Mumme, Momme, Mom dragend, sedert de 12e eeuw voortdurend aantreft. Al zijn nu ook niet *al* die personen met bewijsbare zekerheid in de doorloopende genealogie van dit geslacht op te nemen, zoo is het toch hoogstwaarschijnlijk, dat allen tot éénzelfde geslacht behoorden en, op welke wijze dan ook, van den algemeenen stamvader afstamden. Ten andere, wanneer men

---

[1]) Hierbij herinnere men zich het *Nav.* XXXIII, 21, 2, 344 (518) opgemerkte. RED.

de oorkonde van a° 1177 (Sloet, Oorkondenboek, bl. 338) naleest, ziet men daarin, nevens Gerardus Mummo, als getuigen o. a. optreden Henricus de Dudenwert, Johannes de Sallant, Jacobus de Arnhem, Bernardus de Ormete, Goswinus de Berentrothe en Jacobus de Varnheim. Al deze getuigen hadden dus bepaalde, en daaronder zeer bekende geslachtsnamen, die zij volstrekt niet ontleenden aan den doopnaam hunner respectieve vaders of voorvaders. Nu zal men zeggen: zij ontleenden hunne geslachtsnamen (of, zooals men wil hunne toe- of bijnamen) aan hunne goederen of bezittingen; behalve dan toch juist Gerardus Mummo, aangezien er geen goed Mummo genaamd bekend is en ook het woordje *de* (van) hier ontbreekt. Doch nemen wij dan eens eene andere oorkonde uit dien tijd, bijv. die van 1200 (Sloet, a. w. n° 395), dan vinden wij daarin (bl. 396) o. a. genoemd Gerhardus Paleken, Godefridus Prein, Godefridus et Heinricus Dipenbruc en Rodolfus Blankart. Deze ontleenden hunne geslachtsnamen *niet* aan eenige bezitting, en toch ontdek ik daarin evenmin oorspronkelijke doopnamen; en zoo zijn er nog eene menigte voorbeelden meer aan te voeren.

Ook omtrent Henricus de Essende dictus Mumme kan ik de gevolgtrekking van den heer W. niet deelen. Vooreerst zij opgemerkt, dat niet hij (zooals er *Nav.* XXXIV, 434, noot abusievelijk te lezen staat), maar zijne vrouw Lutgert tot wapen voerde een rechterschuinbalk beladen met twee penningen en eene malie (zie Her. Bibl., 1883, bl. 97). Dit wapen heeft veel overeenkomst met dat van het geslacht Dungeln of Essen, zoodat deze Lutgert wel denkelijk daartoe zal behoord hebben. Ware genoemd wapen aangegeven als dat van haren man, dan zou hij zonder twijfel, en dus ook zijn zoon, tot het geslacht Essen behoord hebben; doch het oude genealogisch fragment in het archief op den Gelderschen Toren geeft duidelijk dit wapen aan als het hare, en zegt voorts dat uit dezen echt twee zoons sproten: Gerart gen^d Mumme en Henrick de Essende dictus Mumme; wel een bewijs, dat Mumme, en niet Essen, hier de bepaalde geslachtsnaam is, en dat de toevoeging De Essende, bij den vader en éénen der beide zonen, een anderen oorsprong had (zie Her. Bibl. t. a. p.).

De weinig voorkomende doopnaam Mum of Mom (men vindt o. a. een Mom van Ampsen, Geld. Volksalm. 1873, bl. 13) zal zijn oorsprong danken aan huwelijken met vrouwelijke leden van het ge-

slacht Mom (ofschoon tot heden onbekend) — zooals nu nog dikwijls de moedersnaam door kinderen bij den hunnen wordt gevoegd — en dus van geslachtsnaam langzamerhand doopnaam zijn geworden, veeleer dan dat het omgekeerde zal hebben plaats gehad.

Aangaande de naamsafleiding Mumme, Mom, enz. blijf ik derhalve voorloopig bij het *Nav.* XXXIV, 256 medegedeelde, als wel niet onomstootlijk zeker, doch zeer waarschijnlijk, natuurlijk en ongezocht, zonder dientengevolge nog het minste genealogisch verband te willen veronderstellen tusschen Gerardus Mummo a° 1177 met zijne afstammelingen en de Romeinsche volkstribunen Q. en L. Mummius. Zoowel Fahne als andere bekende oudheidkundigen zijn nochtans dit denkbeeld steeds toegedaan geweest. Trouwens er zijn meerdere geslachtsnamen bekend, zoowel in deRiddeneeuwen als nog heden ten dage, die van bepaald Romeinschen oorsprong zijn, o. a. Panthaleon (v. Eck v. Panthaleon, v. Panthaleon v. Eck En daar het aan den Neder-Rhijn wemelt van plaatsnamen van Romeinschen oorsprong, zoo is het volstrekt niet ondenkbaar, ja zelfs zeer waarschijnlijk, dat daar ook nog persoons- of geslachtsnamen uit die tijden zijn overgebleven.

Amersfoort. H. M. WERNER.

VRAGEN.

Boudewijns-Haveland. Een polder in het Gemeeneland van Poortugaal en Rhoon, onder Pernis, heet Boudewijns-Haveland of B.-Hartsland. Ook kortaf Heide. Is dit Haveland of Hartsland als een appellativum aan te merken? En van welken Boudewijn is hier sprake? Ook de Glimes-polder in N. Brabant ligt (sedert 1688) ter plaatse waar een in de 15de eeuw door het water verzwolgen Boudewijnsdorp lag. Insgelijks vindt men eene heerl., alsmede een buurtje, op Walcheren, beide Boudewijnskerke geheeten. Die heerl. vormde in 1247 een dorp met kerk, aan St. Nicolaas gewijd, en luidde oudtijds Ser-Boudins- of Ser-Boudewijns-kerke; ter plaatse spreekt men van Boijens- of Buiskerk.

Fernoe, — voormalige hoeve in de Grp Zutfen, vermeld in een giftbrief van keizer Otto I a° 970, als door Wichman, graaf van Z., aan het klooster te Elten geschonken. Aldus v. der Aa, Aardr. Wdbk.

Die giftbrief, of eigenlijk de oorkonde, waarbij deze keizer Wichmans giften bevestigt (i. d. 3 Aug.) is te vinden in het bekende Oorkdbk v. G. en Z. van baron Sloet (bl. 98, 9). In dit charter heet die hoeve echter Fornon, in charters van a° 996 en 1129 Furnon (ibid. bl. 115, 248). Ze schijnt bij Elten (Heltnon) gezocht te moeten worden. Is er in den omtrek aldaar nog eene aan een perceel gronds klevende benaming of iets dergelijks hetwelk aan die oude hoeve herinnert? Doch met welk recht spreekt v. der Aa van Fernoe, alsook van Wichman als graaf van Zutfen?

Fransenburg — voormalige heerenhuizing te Nijbroek, op Veluwe, kan naar eene familie Franssen of Frantzen vernoemd zijn. Bij voorbeeld, in 1605 was Gerrith Frantzen burger van Deventer, en in 1731 woonde Arnold Franssen in de Smedestraat ald. (Cat. d. arch. der Deventer-gasthuizen door Mr. J. I. v. Doorninck, n° 1330, 1663). Een pasch te Afferden (Maas-Waal) heet Gerrit-Franssenland. Het Aardr. Wdbk van v. der Aa heeft echter (a° 1843) Frankenburg of Fransenburg. Wat weet men van den oorsprong des naams, die wellicht, zoo 't met den variant Frankenburg zuiver staat, te meer opmerkelijk is omdat men tusschen Harderwijk en Hierden eene buurt Frankrijk ontmoet.

De Hamse, — ook **Den H.**, is een bouwhof te Kesteren, die op de polderkaarten als De Ambtse wordt aangeduid. Hierbij De Hamseboomgaard, welke in een charter a° 1199, door Butkens in zijne »Annales de la maison de Lynde" medegedeeld, als »den Amstelschen bongart" staat vermeld. Wat de varianten van v. Amstel betreft, men vindt:

de Amestelle a° 1126 (Sloet's Oorkbk v. G. en Z. bl. 238) a° 1176, 8, 1200, 10, 24 (ib. bl. 335, 7, 44, 401, 34, 76).
de Amstelle a° 1131 (ib. bl. 252) a° 1285 (ib. bl. 1061).
de Amestele a° 1145 (ib. bl. 280) a° 1225 (ib. bl. 484).
de Amestel a° 1165 (ib. bl. 310) a° 1213/6 (ib. bl. 443).
de Amestell a° 1200 (ib. bl. 397).
de Amestal a° 1218 (ib. bl. 690).
de Amstel a° 1226 (ib. bl. 491, 2, 4, 5) a° 1261 (ib. bl. 827).
de Ameisteille a° 1227 (ib. bl. 513).
v. Ampstell a° 1578 (Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vad. Hist., III 336).

Nu is de vraag: lichten Hamse en Amstel [Ame- of Aeme-stelle, — stelle = (wijk-)plaats; anders in Zeeland vgl. *Nav.* XXI, 265, 6] hier elkander toe? Of is dat »Amstelschen bongart" van Butkens als een dubbelnaam van Hamse aan te merken, ten blijke dat de v. Amstel's destijds reeds in de Neder-Betuwe gegoed waren? Zie over die toenmalige gegoedheid Geld. Volksalmanak 1880 bl. 44, 5. Is van Hamse het Overyselsche Heemze (Hemschem, Heemsheim, Heymiss, Hemis, Hemisse, Hemys, Hemes, Heemsche, Heimis, Hemse, Heemsse; zie Nom. Geogr. Neerl. 1884, I, 49, 50) eene analogie? Of is Hamse eenvoudig een uitgedegen vorm van ham (weide, ook misschien soms bosch, vgl. *Nav.* XXXIV, 456)? Opmerking verdient wellicht hier ook Heveskes *of* Heefskes, -kens, ook Hevenskes, *Heemskes* (Groningen). Van een adjectivum, gelijk in: De Hamsche-brug (bij Het Huis ten-Ham, te Kerk-Avezaat); De Hamsche-kamer (hofstede te Zoelen), De Hamsche-straat (langs het blok landerijen Den Ham te Op-Heusden), kan hier geen sprake zijn. Vgl. bij deze laatsten De Haamsche-hoeve (N. Br.), ook wel De Hamsche- en Haansche-hoeve geheeten. J. A.

Heinken. Heinkenszand (Z. Beveland) wordt in A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, geduid als vermoedelijk Hendrikszand, omdat het in de wandeling veelal Heintjeszand luidt. Is dit Heinken echter niet veeleer aan te merken als een diminutivum van Heinen (te Capryke)? Vgl. Heine en Heindeken, twee O.-Vlaamsche gehuchten. In Heinenoord (Oud-Beijerland), in de wandeling Heinkensoord, bij verkorting Heinoord, ontwaart men dan echter de bijzonderheid dat een woord en zijn diminutivum tegelijkertijd ten aanzien van één en denzelfden plaatsnaam gebezigd worden. Vgl. ook Heinkensdel (N.-Holland), Heintjesrakspolder en Heintje-Wilsloot (ibid.). Speelt hier wel Hendrik? Denk ook aan Henkensoord (Zeel.), en Henkenshagen (N.-Br.). Hendrik-Ido-Ambacht wordt echter ook wel 's Heeren-Heynekerke geheeten; vgl. ook *Nav.* XXX, 544, 614. Heerjansdam heette vroeger, — wanneer? vóór 1741? — insgelijks Heinkerken. Wat Hendrik Ido nog betreft, v. der Aa noemt hem in 1331 (*sic*) medebedijker van den Zwijndrechtschen waard, en zegt dat het geslacht v. Ido (*sic*) te Dordrecht uitstierf in de 15de eeuw, alsmede dat Alida v. Kijfhoek (uit Arkel gesproten) in 1467 in de kerk te Hendrik-Ido-ambacht eene kapellanij

stichtte. *Nav.* XXV, 155 echter spreekt van Hendrik Ido v. Kijfhoeck (*sic*) als bedijker des ambachts, die in 1386 (*sic*) een later door de Spanjaarden verwoest huis bouwde. Hoe is een en ander met elkander overeen te brengen?

Koningshof. Aan dit erf in de gemeente Valburg was in 1845, — zie v. der Aa, Aardr. Wdbk, — een eigenaardig bloedtiend uit de meeste naburige landerijen verbonden, o. a. van een koekoek, van een gans met zilveren penning, enz. Wat weet men hiervan? En wat is hier *Koning*shof?

Kraak. *Nav.* XXXIV, 514, leest men van eene begraafplaats in de Wester-kerk te Leeuwarden, onder de Nieuwe Kraak. Wat is dit?

St. Wier (XXXIV, 291). St. Wiro was een der medearbeiders van Willebrord. Pepijn schonk hem Berg, Petersberg of St. Odilienberg bij Roermond, waar hij met Plechelmus en Otger leefde en leerde, en door zijn beschermheer dikwijls bezocht werd; — een aarden dam in een moerassig broek tusschen Echt en Waldfucht, schijnt in zijn naam Pepelsbrug de herinnering daaraan nog te bewaren (Baron Sloet's Oork. v. Gelre en Z., bl. 50). Doch wat weet men nu van het aan dien heilig toegewijde klooster bij Lochem?

Umbalaha — wordt in het Aardr. Wdbk van A. J. v. der Aa, art. Kampen, aangemerkt als de oudste benaming van Vollenhove. Is daar blijk van? (Nom. Geogr. Neerl. I, 64, zwijgt er van). Zoo ja, wat kan dit Umbalaha zijn? Het met v. der Aa als verbastering van Navalia, Nabalaha te beschouwen, gaat waarlijk niet aan, zoo dit Navalia hetzelfde zal moeten wezen als dat hetwelk uit den Bataafschen vrijheidskamp onder Cl. Civilis bekend is, en dat men in de buurt van Angeren òf Lobith òf Xanten zal dienen te zoeken (vgl. Geld. Volksalm. 1880, bl. 10—3). Maar hoe komen de visschers er toe, de sporen van oud muurwerk, door hen onder water in de Zuiderzee van Kampen tot Vollenhove, van tijd tot tijd bespeurd, De Navel of Nagel te heeten (zie v. der Aa, t. a. pl.)? Mag men uit deze betiteling wel verband ontleenen met Navalia of Nabalia, en achter dit laatste Kampen

laten schuilen? Maerlant's Navel (Narvel-, Nervel)-see ligt in *elk* geval veel te ver uit de buurt.

Landschrijvers. Zie *Nav.* XXVI, 71. Wanneer het eerst ontstaan?

Barlebos. Aldus heette in 1508 op de grenzen van Gelderland de duivel; zie Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. II, 212. In welken zin?

Duijst-waar — in eene marke. Hieraan herinnert het Tijdrekenk. Regr op het oud-prov. archief v. Overysel, C, 99. Wat was dit?

Putbrink. De beteekenis en etymologie van brink leert *Nav.* XXXIV, 148, 9. Ook Mr. L. A. J. W. baron Sloet, in zijn »Van Al's", bl. 66, leidt brink van »beringen" af, als een omtrek aanduidend. Aldaar: »De brinken waren de oude verzamelplaatsen des volks, dat er nog wel samenkomt om naar den vogel te schieten". Nu verhaalt Geld. Volksalm. 1878, bl. 99, 100 van een »ruimen, heuvelachtigen putbrink met aartsvaderlijken wipboom, waaraan een ketting met emmer; daarnaast een uitgedisselde eikenboom waar de schapen worden geweterd; oostwaarts van dien brink vertoonen zich de eenvoudige boerenwoningen", enz. enz. — te Kootwijk. De schrijver in dien Almanak schijnt dus bij putbrink aan een eigenlijken put te denken. Baron Sloet, t. a. pl., spreekt echter van pootbrinken of plaggebrinken, d. i. brinken die liepen langs en om het oudhoevig land van sommige erven, wier eigenaren 't uitsluitend recht hadden om op die brinken boomen te poten of plaggen te maaien. 't Komt ons voor dat die zoogenaamde putbrink te Kootwijk ook zulk een pootbrink is geweest; te meer, omdat men geen heuvelachtig terrein uitkiest voor het graven van een put. Pootbrink zal in den volksmond tot putbrink zijn verbasterd, toen er toevalligerwijs een put diende gegraven voor algemeen gebruik. Of bestaan er meerdere voorbeelden van eigenlijke *put*brinken?

Vinkenputken. In de rekening van Arend v. Boecop a° 1396 leest men: »Omme eyn Vinckenputken mynre Vrouwen Vogelen costen VI gr. Zie Mr. G. v. Hasselt, Bijdragen voor d' Oude Geldersche Maaltijden (1805), bl. 91. Welke schrijver vraagt: »Wat wil dat

Vinkenputke? Moeten wy 't voor een Putstoel neemen, en waren de Vogeltjes en dan ook de Vinken in 't jaar 1396 al zo geleerd? Ik ken geen vroeger Putstoel dan van 1566 (in d'Emblemata J. Sambuci in Nederl. Tale ghetr. overgeset, t' Antwerpen ghedruct by Ch. Plantyn A° 1566 in 12mo, bl. 103, 4), maar die dan ook volkomen gelyk aan onze eenvoudigste". Nog eens dan nu: Wat is in die rekening een vinkenputken?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Datheniana (XXIX, 488 *O*, enz.). Mij kwam onlangs een Psalmboek van Datheen in handen en, in aanmerking nemend den korten tijd waarin hij de 150 Psalmen berijmde, daar men er hem nauwlijks tijd toe gunde, is mijn oordeel over hem en zijn arbeid zeer gewijzigd; wensch ik ze niet terug, ik spot ook niet meer met zijne Psalmen; en een aantal curiosa, op zijne kosten verzameld, kan men gerust, als evenvele vruchten van domheid en onkunde over boord werpen. Als proeve van wat ik reeds aanvankelijk vond en dat nog veelal in Westvlaanderen leeft, diene het volgende.

Psalm II, 2. En t Jock dat 's ons hart opleggen *gemeen*
Laet ons verwerpen en breken *in sticken.*

Gemeen voor in 't gemeen, ieder onzer als 't ware afzonderlijk. In sticken breken Vl. en Z. Vl. is voorzeker beter dan 't Holl. *aan* stukken breken of *stuk* breken.

vs 3. Syn gramschap, die groot'licks is te *vruchten.*

Het vruchten (vreezen) hebben wij laten varen, doch 't in godsvrucht, godvruchtigheid, behouden!

vs 4. Begeert van mij, ick sal u *'t eendererven.*
Veel volckeren haest maeken onderdaan.

Erven, in erve doen, erfbrief verkrijgen bij schriftelijke overeenkomst van onroerend goed, alles in eene erve, erfenis of erfbrief. Erf zelve is grond. Een huis en erve, ervende (palende, liggende, strekkende, geland, belandende) voor aan de straat.

XXII, 7. Opdat sij 't lot daerover werpen *prachtigh.*

CXXVII, 4. Wilt, Heer, der Edomieten syn gedachtig,
Die over Jerusalem riepen *prachtig.*

Poot? of Pieter de Groot? heeft:
Behoeft geen kleeren ofte kost
Van andre lien te prachen.

Prachen is borgen, op krediet koopen, doch met het kennelijk doel om niet te betalen; uutburgen (uitborgen) zegt de Zeeuwsch-Vlaming of (op ruwe wijze) uutfreten. Dit borgen (prachen) is eigenlijk verwant met roemen, bluffen, alsof men een persoon van krediet was. Ze wierpen dus spottend het lot, ze schreeuwden spottend tegen Jerusalem.

Ib. vs 1. Reyn af, Reyn af, dat se gantsch verbrand werde.

Men heeft het schip Rein-uit (oortjes-prent van Luilekkerland en, meen ik, ook in het indertijd door mij medegedeelde of vermelde »de Wagen van Ronse [1]) alsmede een zoogenaamden Sint Rein-uit [2]). Ik gevoel beter de beteekenis van dit rein dan ik het omschrijven kan. t Z.-Vl. heeft glad weg, schoon uit, alsof het met water opgeveegd was. De West-Vlaming heeft nog, — 'k hoor 't by iedere bui, — rein, reinen, regen, regenen; ook Despars' Chronyk (passim.).

II, 5. Wilt aenvaerden — 't gaet *vermaen*

voor aanmaning, waarschuwing, nog in den W.-Vlaamschen ambtstijl gebruikelijk.

Ib. vs 6. Opdat gij haest te saem *niet* wert *verslonden.*

Aan deze en dergelijke omzetting heeft men 't wellicht te danken dat in Vl. vaak zoovele ontkenningen voorkomen die door pleonasmen stellingen werden.

'k za(l) 't nooit ni(et) mee(r) doen!

t Is verboden hier *geen* voetpad te maken!

Ps. III, 1. Ick sie daer veel *voorwaer*
Die tot mij spreken *klaer.*

Voorwaer en klaer waren in Datheen's tijd geene stoplappen. »Voorwaar, ik zie er velen die duidelijk tot mij zeggen" is immers de omzetting. Men maakt zich dus weleens te vroeg vrolijk over Datheen en zijn Klaar.

---

[1]) Zie *Nav.* XXIX, 505. RED.

[2]) Zie *Nav.* XXV, 457; VIII, 185, 8. RED.

Vermaan, gedacht (voor gedachte vs. 1) zijn nog in W.-Vl. onzijdig. t vermaan is gedaan maar 't was 'n idel (ledige) gedacht(e).

VI. Kastijdt mij niet soo swaerlick
Als ick wel waerdig *bin*.

Bin voor ben hoort men in Z.-Vl. nog zeer dikwijls, hoewel men meestal, zeker consequenter dan thans, zegt ik ziin (zijn).

G. P. ROOS.

Francina Baane (XI, 50). Van haar deelen een en ander mede W. A. Ockerse en A. Kleyn geb. Ockerse in hun Gedenkzuil op het graf van Jacobus Bellamy (Haarlem, 1822). Zij wordt de dochter genoemd van een scheepskapitein, »die in de bloeijende dagen van Neêrlands handel op de Oost-Indiën voer, daardoor eenig vermogen schijnt verworven te hebben, en [in 1778] met zijne huisvrouw en vier kinderen te Vlissingen woonde" (bl. 119).

Gij waart slechts achttien jaren
Toen ik u reeds beminde;
Nu zijt gij drieëntwintig.

zong Bellamy in 1783 op haren verjaardag. Zij is dus geboren in 1760, en was drie jaren jonger dan haar minnaar. In 1780 stond zij »door ouderlijk gezag gedrongen" op het punt met een ander jongman in het huwelijk te treden, toen deze plotseling door den dood werd weggerukt" (bl. 120). Bellamy zelf stierf, zooals men weet, in 1786. »Sedert dien tijd" — leest men in de Gedenkzuil — »beweent zij in eeuwigen rouw, met bittere tranen, tot op dezen dag zijne dierbare assche. Zij leeft, sinds 14 jaren [dus sedert 1808], in weduwlijke eenzaamheid in de stille hoop des wederziens, te Capelle, een lief dorp in een aangenaam oord van Zeeland, waar zij haar bedrukt hart tracht op te beuren door de vertroostingen van dien godsdienst, die ons leert Gode te zwijgen, en onze rust en vreugde te zoeken in gindsche gewesten eener onverbrekelijke, reine liefde en van duurzame gelukzaligheid" (130—132).

Veel meer is ons, meen ik, niet aangaande Fillis bekend. Onlangs echter de brieven lezend van Betje Wolff en Aagje Deken, onder den titel »Van en over Betje Wolff" door Mr. R. H. J. Gallandat Huet uitgegeven, bemerkte ik, dat daarin meer dan eens van Fr. Baane gesproken wordt. Vreemd is dit niet, want ook de familie Bekker

woonde te Vlissingen, en Betje en Fransje hebben elkander als meisjes misschien zeer goed gekend. Den 15den Mei 1799 schreven Wolff en Deken uit 's-Gravenhage aan Jacoba Huet geb. Busken te Vlissingen: »Van Fransje B. hebben wy ook een lieve Brief gehad; alleen zy schijnt niet zeer opgeruimd, en wat zwaar te tillen aan de onvermydelyke rampen van dit haast voorbysnellend Leeven" (bl. 122). In een brief van Betje W. aan dezelfde vriendin, vermoedelijk van Aug. 1798, leest men: »Gaarne zou ik eens zijn overgestoken, maar Aagje is te bang en ik te zeeziek; ook, waar zouden wij gelogeerd hebben.... Bij Fransje? die heeft zelf geen huis" (bl. 111). Den 2den Aug. 1800 schreven Betje en Aagje wederom aan Koosje Huet: »wij hebben een kort bezoek van Fransje B. gehad, 't geen ons zeer aangenaam was. Deze is thans reizende door onze »Vrije gelukkige vernoegde" Republiek, als of ze aangesteld was, om den staat onzer Marine, Vestingwerken, dijken en dammen te inspecteeren" (bl. 131). Eindelijk komen in een brief van beide schrijfsters aan A. Loosjes Pzn., waarschijnlijk ook van Aug. 1800, de volgende zinsneden voor: »Wij bedanken u oprecht en hartelijk voor uw present, en wij zijn wel zeer verplicht aan de lieve Fransje B., die een ouden vriend van ons uit zijn sluimering heeft opgewekt. P. S. waar zwerfd en doold en zwierd toch ons Fransje B.?" (bl. 176). — Uit de volgende aanteekening (bl. 161) blijkt, dat Jacobus B. bekend was met de familie van Koosje Busken, aan wie bovenbedoelde brieven gericht zijn: 1782, 21 Febr. Overlijden van Suzanna Busken. Aangezegd bij de heeren Gallandat, Am. Bekker, Perez, Wed. Baane. Dragers (jongelieden), Daniel Bekker, Jacobus Bellamy.

MR. C. BAKE.

Krakatau (XXXIII, 345 *O.* en Bladwijzer, bl. XXIX). In het begin van 1884 verscheen een kort verslag over de uitbarsting van Krakatau op 26, 27 en 28 Augustus 1883, van de hand des mijn-ingenieurs R. D. M. Verbeek, en daarin werd toegezegd een uitgebreid verslag, dat niet dadelijk het licht kon zien, dewijl met het vervaardigen der talrijke daarbij behoorende kaarten en platen veel tijd gemoeid was. Sept. '84 zag het eerste gedeelte van laatstbedoeld verslag het licht. Het is eene samenvatting van meer dan 1300 berichten, door Verbeek over de uitbarsting ontvangen en bijeengegaard.

Incunabelen. Den 11den Maart 1884 werd bij den boekhandelaar Olivier te Brussel eene hoogst-merkwaardige verzameling geveild van omstreeks 800 incunabelen enz., toebehoord hebbende aan wijlen F. Vergauwen te Gent. Onder de handschriften bevonden zich de Evangeliën uit de 12de eeuw, gebonden in geëmailleerd koper, een Bijbel uit de 13de eeuw, een getijboek met ongemeen fraaie teekeningen van de Bruggesche school, enz.

Papyrusrollen (XXXIV, 96). De papyrusschat van El-Fayum, welks aankoop door de Oostenrijksche Regeering (omstr. einde Jan. '84) vermeld werd, heeft tot allerlei ontdekkingen geleid, die aanwijzen, dat de schat van veel grooter beteekenis is dan men vermoedde. Twee handschriften in demotisch schrift zijn uit den tijd van Christus' geboorte afkomstig. Een op perkament geschreven stuk uit de geschiedenis van Thucydides is uit de derde eeuw, en geeft grond tot de verwachting, dat men meer van dezen aard zal vinden. Dit zou van veel belang zijn, omdat de oudste handschriften van dezen Griek uit de elfde eeuw dagteekenen. De beste krachten der Weener Universiteit zijn aan het schiften en ordenen van de verworven schatten, zoodat er aldra wel nieuwe vondsten zullen worden vermeld.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Jan Steen (XXXIV, 347). De schilder Jan Steen is dat niet. Want deze trad in 't huwelijk in 1649, met Margaretha, dr v. Jan v. Goijen, te 's Hage, — en, voor de tweede maal, in 1673, met Maria v. Egmond, wed. Nicolaes Herculens, te Leiden. E. LAURILLARD.

De Dassik. In de volgende mededeeling in De Standaard van 22 Nov. '84 ligt misschien een antwoord op eene vraag van mij in *Nav.* IX, 361, opgesloten. »Op de jongste vergadering van het Philosophisch Genootschap gaf Dr. G. Fisk eene beschrijving van een reusachtigen aardworm, dien hij ontvangen had van den heer Boelwell (van Uitenhage, Zuid-Afrika). Het dier was vijf voet lang, en

hield men het in de hoogte, dan mat het, zich uitstrekkende, 6 voet 4 duim. Het had een groenachtige kleur".

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Leeuwkens (XXXII, 383, 569, 70). Het antwoord is mij niet voldoende. Er begint echter eenig licht in de duisternis te komen. Een reeks aanteekeningen, sedert vergaderd, laat ik daartoe volgen. Gaarne wil ik aannemen, dat de leeuwkens het Hollandsche wapen voorstellen, maar waarom worden zij dan meestal gepaard? Vooraf vermeld ik de aanteekeningen die op het gebruik doelen. Ze zijn slechts weinig in aantal: 1623, een root l. boven de deur; 1637, twee oude roo l. optekas; en 1676, Delft, In de gangh twee l. — In 1523 vind ik: 2 candelaeren mit l. — Nu volgt het ontleende aan Inventarissen, die aangeven van welke stof zij werden vervaardigd. 1625, 2 roo steene l.; 1630, 2 stiene l.; 1634, 4 pullitgens met een steene l.; 1637, 2 houte l.; 1640, met opschrift: steenwerck, twee l.; 1641, een steen l. ofte pleisterwerck, en twee steene l.; 1645, twee gebacke l.; 1651, twee aerde vergulde l.; 1663, twee porceleynen l.; en 2 rood geverfde l. van pleister; en 1711, onder opschrift: »Oostindisch porceleyn", het geheele huis door, twee l. — Dat zij ook geschilderd werden, blijkt voldoende: 1604, twee geschilderde l., elck in een lijst; 1610, een gelyst bordetgen met een l. daerin; 1623, een tafereeltgen wesende een wit l.; 1626, twee l van schilderie; 1627, noch twee borritgens inhoudende l.; en een bordeken met twee l.; 1634, twee bordekens met l.; 1636, 2 leeubordekens; 1639, twee leeuwebordekens; 1644, Amsterdam; (de overige zijn van Den Haag of Delft) 2 schilderyen, synde elck een l.; en 1647, twee bordekens synde in elck affgebeeldet twee l. Even veelvuldig als de leeuwen komen ook harten, herten of hertshoofden, en andere voorwerpen voor. Zoo b. v. 1623 een hart van steen; 1631 een verguld hertshooft, bracht op 111 gulden; 1636, 2 hartshoofden, 2 aerde hoofden van steen, 2 steene backisgens; 1637, 2 steene herten ofte pleisterwerck; 1639, twee herten pleisterwerck, en twee hertshoofden houtwerck, fraey gesneden; 1644, acht albaste hooffden (van wie?) met ebbe lysten [1]); 1648, twee steene hertgens

---

[1]) Ik teeken hierbij aan, dat ik in vele Inventarissen heb gevonden: de twaalf ronien der Keizeren van Rome, van albast, marmer, lood, hout en steen.

voor de schoorsteen; 1669, twee hartshooffden met haer tacken; en 1690, een hartshooft met vergulde leeuwtjes. Tot slot geef ik eenige verspreide; 1608, 2 hoofden van steen, uytsteeckende uyt 2 ruyten; 1623, een kinderhooffdeken met een l.; 1630, tot tweemaal toe, 2 steenen buffeltgens; 1637, 2 steene hooffden met een l.; 1640, met opschrift: steenwerck, drie paerden, vier harten, een mannetgen die syn voet pluyst (?), twee hondetgens; 1641, twee steene backisgens, twee houten duyfgens, en twee ouwe pulletgens brachten op 6 stuivers; 1654, 2 goude leeuwen en meer brachten op *f* 1—16; 1668, twee kleyne stalle (staande, gelijk stal van staan) levitgens; en 1752, Delft 36 Leeuwtgens en beeltjes. — Van mijn kant heb ik 't bewijs gegeven, dat ik 't den navorschers gemakkelijk wil maken. Eerst door vergelijking van een groot getal voorbeelden of gevallen kan men tot eene besliste overtuiging komen. Zijn er in enkele musea nog leeuwtgens of andere voorwerpen in den zin hiervoren vermeld, bewaard gebleven?

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Zaden (XXXIII, 324). Naar aanleiding mijner mededeeling omtrent het vinden van een dahlia-knol bij eene Egyptische mummie is de vraag geopperd, hoe die bloem in Egypte kon komen, daar haar vaderland volgens de kruidkundigen Mexico zou zijn. In gedeeltelijk antwoord daarop zij 't mij vergund hier op te merken dat Egypte en Mexico niet alleen het bezit der dahlia deelen, maar eveneens het balsemen van lijken en het bouwen van pyramiden. Prof. Gennarelli merkt dan ook, volgens W. Eassie (Cremation, p. 32) op, dat hieruit eene verwantschap blijkt tusschen de roode rassen der Oude en der Nieuwe wereld, welke totnogtoe geen stellige verklaring vond.

A. J. ROTTEVEEL.

Zaden. Dat de dahlia aan de Egyptenaars bekend geweest is, meen ik te mogen betwijfelen. 't Zou toch zonderling zijn, als de dahliaknol van lord Lindsay het eenige overblijfsel der dahlia's in Egypte ware; we zouden toch in hiëroglyphen, op gedenkteekenen, enz., dan ook zeker weleens eene afbeelding eener dahlia aangetroffen hebben; of, thans de dahlia nog in Egypte inheemsch vinden, zooals bijv. de tarwe. — Nog is het de vraag: hoe zag die dahlia van lord Lindsay er uit, enkel of gevuld? De cultuur bracht reeds terstond

een aantal verscheidenheden in Spanje, Duitschland en Engeland; zoodat in 1806 de bloemist van het Saksische hof, Breitner, in zijne kweekerijen te Leipzig 55 soorten telde. En niet lang daarna bracht de bloemist Hartweg, de eerste werkelijk gevulde dahlia's in den handel. Onze tegenwoordige dahlia's verschillen dan ook zooveel van de oorspronkelijke, dat wij ze thans naar Mexico zenden, waar men van hare pracht versteld staat. — Maar de historie van dezen dahlia-knol zal wel evenals der zoogenaamde mummietarwe, louter verbeelding zijn. Althans Witte's werk »'t Groote in 't Kleine, 2e dr., bl. 202, spreekt over deze soort van tarwe spottenderwijs, en acht het eene reclame van iemand die 't geluk had door cultuur een nieuwe soort van tarwe te verkrijgen met een vrij groote korrel. Of dan de verschillende berichten omtrent mummietarwe — zie bijv. *Nav.* VIII, IX en X; het Album der Natuur, 1854, bl. 164; 1866, bl. 165, enz. — louter verdichting zijn, kan ik niet beoordeelen; maar wanneer Witte zoo stellig spreekt, is er, dunkt mij, geen twijfel meer over. Hij zelf geeft voorbeelden van sluimerende kiemingskracht, maar van veel jonger zaden, en verklaart dan die eigenschap door haar »een wonder" te noemen. Eene nadere verklaring van dien zaakkundige zou evenwel zeer welkom zijn. — De bekendheid der Egyptenaren, middellijk of onmiddellijk, met Amerika, is waarschijnlijk. De zeevarende volken der oudheid, Phoeniciërs en Carthagers, de eersten vooral, hadden schepen, die volgens het Alb. d. Natuur 1874, bl. 41, meer dan 1000 ton inhielden en »wat hun snelheid bij een goeden wind aangaat, met onze hedendaagsche klipperschepen konden wedijveren, en zelfs niet ver bij onze stoomschepen achterstonden. Wat snelheid en grootte aangaat, waren die schepen dus volkomen voor de vaart op Amerika geschikt". Zie verder aldaar, maar vgl. 1875, bl. 228—37. Het is echter zoo goed als zeker dat de Phoeniciërs Afrika omstr. de 7e eeuw omgezeild, dat de Carthagers de Azorische eilanden bezocht, en de Sargasso-zee gekend hebben. Waarom zouden zij dus ook niet geland zijn in Amerika, waar ze door stormen konden zijn heengedreven. Houdt men zich aan de uitspraak des Bijbels, dan lijdt het geen twijfel of de Nieuwe wereld is in verbinding geweest met de Oude. Wie zal evenwel beslissen? Vóórdat wij feiten kennen, blijft het steeds gewaagd, hierin bepaald te spreken.

G. H. JAPIKSE.

VRAGEN.

Ezinge. Omtrent dit dorp in het westerkwartier van Groningen leest men in 't Aardr. Wdbk van A. J. v. der Aa: »In het *zijlwezen* is het eene *staande schepperij* met Hardeweer, welke buurt een afzonderlijken regtstoel van zes *ommegangers* had, in beide echter behoorde de meerderheid aan het huis Allersma". Wat beduidt het gecursiveerde? Doelt het op de bezorging van het schoonhouden der sluisen door zes schouwvoerders?

Nederlandsch artist. Wie was de Nederlander die in 1673, voor C. J. Olier, markies van Nointel, 1670—1678 Fransch gezant bij de Porte, de beeldhouwwerken van het Parthenon afteekende. Deze aan Pallas Athene gewijde tempel was in 470 vóór Chr. uit wit marmer gebouwd door Iktinos en Kallikratos. In dezen tempel stond het prachtige, door Phidias uit ivoor en goud vervaardigde beeld der godin. In 1673 waren de beeldhouwwerken nog in zeer goeden staat, maar vier jaren later, beschoten de Venetiërs Athene, en trof eene bom de in den tempel geborgen ammunitie der Turken, waardoor het gebouw grootendeels vernield werd. De voornoemde teekening heeft tot grondslag gestrekt van latere herstellingen, totdat de Engelschen, en onder hen vooral lord Elgin, den gevel en het fries beroofden van hunne beeldhouwwerken, waarmeê thans de Britsche musea pronken.

G. H. JAPIKSE.

Benvenuto Cellini. In den Italiaanschen Navorscher (Giornale degli eruditi e dei Curiosi IV, 258) wordt opgaaf gevraagd der titels van werken waarin deze beroemde gouddrijver hoofdpersoon is. Ik breng die vraag hier over.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Komeet van 1314. »Int iaer daer an (MCCCXIV) openbaerde een sterre in der luchten, die men een comete hiet, mit langen reijen, dat wel een teyken was der iammerliker plagen..." dus lees ik in de Kronijk van den Clerc uten Laghen Landen bi der Zee (uitg. van 't Hist. Gen. te Ut^t.), bl. 163. Ik vind deze komeet niet vermeld in het Verzeichniss berechneter Kometenbahnen van Gretschel's Lexicon

der Astronomie, S. 273. Is hare verschijning ook in andere gelijktijdige kronijken opgeteekend?

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Ghescheye cruysen. Ghemaeckt voor Aryen Hoeckwater 4½ dosyn muskus (kleur?) ghescheye 5 cruysen à 9 groot dosyn, en 12 dosyn swarte ghescheye 5 cruysen à 9 groot dosyn (1645). Wat moet men door »ghescheye 5 cruysen", in 2 kleuren, die men bij dozijnen kocht, verstaan? A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Perpetuum mobile. Ik vind in de protocollen van not. Timmer te 's-Gravenhage eene acte van 1 Juli 1646, waaraan ik ontleen: »Hans George van Croesen van Dunzeels, tegenw. alhier in 's Gravenhage, te kennen gevende dat hy geinventeert heeft seecker *mobelen perpetuum* dienstig synde omme te gebruycken in alle sorteringe van moolens voor welcke Inventie hy van meeninghe is octroy te versoucken". Is er iets meer van den uitvinder en van zijne inventie bekend?

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Molen voor chocolade. Tot het gereed maken van een kop chocolade scheen vroeger een molen noodig. Ik vond in 1689: »Betalet tot het coopen van een chocolaet kan, een houte over een kopere hantvat, voor een molen om de chocolaet te roeren en voor twee pont chocolaet te samen 7—17". Wat is daarvan meer bekend? Eigenaardig is het, dat dit voorkomt in een rekening van een weeskind, dat op kostschool lag. Ook vind ik herhaaldelijk melding gemaakt van ponden thee en koffie voor dat weeskind. Wat is er meer van dit gebruik bekend? A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Vuurmolens. Aldus heeten twee wind-watermolens in den polder van Bruchem (Bommelerwaard). Hoe verklaart men dit *vuur*molen?

Watermolens (XXXII, 43). De vraag omtrent een waterrad van Eng. inventie is tot heden niet beantwoord. In verband er mede, laat ik hier volgen, dat 14 Oct. 1641 zekere Jan Pietersz. Coster mr molenmaecker eene verklaring aflegt ten verzoeke van Sr Wil-

liam Wyler, edelman, inventeur van watermolens, omtrent zoo'n werktuig van kleine afmeting. Uit den naam af te leiden mag hier ook aan een Engelschman gedacht worden. Dat de Engelschen reeds in de 17e eeuw op 't gebied van het machinewezen veel uitvonden of verbeterden, blijkt ook uit de volgende verklaring, verkort medegedeeld: 13 Aug. 1668. Louis Bayly en Humphrey Hatter verklaren dat zij ten behoeve van eene inventie van zeker instrument, waartoe Haar Hoog Mogende Heeren St.-Gen. hun octrooi hadden verleend, in contact zijn gecomen met zekeren Horologiemaker Lubert, die een klein ijzer voor een model der machine in 't klein had gemaakt; dat zij later op de Prinsengracht een ledig huis hadden gehuurd om zoodanig instrument in 't groot te maken; dat zij toen aan Lubert om een smid hadden gevraagd, en dat deze zijn broeder had aangewezen, »die geen vrijmeester was, maar wien hij als vrijmeester zou bevrijden" [1]. Hierover ontstond eene kwestie met 't smidsgilde. Dit daargelaten, meen ik te mogen vragen wat er meer van dit instrument bekend is?

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Scharlaken. Is er in eene Rekening van vóór 1343 in de charterkamer te Arnhem sprake niet enkel van rood, maar ook van »bruin scarlakens"; Mr. G. van Hasselt (Geld. Maandwerk, 1807, II, 460) teekent aan: »Door den Oversten (oudsten?) Burman en anderen is reeds voorlang geleerd, dat scharlaken juist niet rood behoefde te zijn". Bij den naam Burman als noot: »In de N. A. de N. T. aang." Wat beduidt dit een en ander?

TAALKUNDE.

Haar (XXXV, 26, 7). Dit woord ontmoet men *als* plaatsnaam en *in* plaatsnamen, in de meeste Nederlandsche gewesten. Zonder lidw. in Haar (weiland te Varik). Met lidw. in: De Haar (buurschap v. Ruurlo, hofsteden te Lienden en te Wamel, bouwland te Amerzoden, blok

[1]) Hoe is deze gildeterm te verstaan? RED.

weilanden o. Wageningen), De Haar of Op-de-Haar (gehucht o. Brummen), De Lange en De Korte Haar (bouwland te Drumpt), De Wilgenhaar (dito te Op-Hemert). Onder Valburg (Over-Betuwe) ligt De Haar, a⁰ 1322 vermeld als (in) den Haern (v. Spaen, Inleid. IV, Cod. Dipl. p. 48), destijds veenland, bij denzelfde (Inl. III, 453) abusievelijk als »den Haem" aangeduid, tenzij door dit laatste het noord-oostelijk gelegen Aam (met zijn Wester-Aam, zie Nijhoff's kaart v. Gelderland a⁰ 1859) bedoeld worde. Deze kaart heeft duidelijk De Haar; zie ook De Geograph. Beschr. v. Gelderland a⁰ 1794, bl. 253, waar 't als een fraai huis en goed wordt omschreven; of heeft die Beschr. hier De Haar, voormalig adellijk huis, thans landhoeve, te Elst, op het oog? Eene voorm. (a⁰ 1741, 94), heerenhuizing, thans bouwhof — te Vuren (Tielerwaard) heet Ter Haar; vgl. Huis Ter Haar *of* De Haar (Haer) in prov. Utrecht, alsmede het erve Ter Haar *of* Ter Haren in Overysel. Derick ther Haer was meijer op het goed van Johan Bentinck (jagermeester van hertog Karel v. Gelre, heer van het Loo o. Apeldoren), welk goed (ter *of* de Haar) lag tusschen het Huis (het Oude Loo) en den weg naar Wissel (Nijhoff's Oork., VI, 2 bl. 559). Uit de geslachtsnamen v. de, den of der Haer (a⁰ 1520, 78 [Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. III, 184, 5; IV, 215), v. der Haar (Friesland, Buren blijkt, dat het woord *haar* meest vrouwelijk, soms mannelijk werd gebezigd. Een verlengvorm is De Haare (*of* Haere, De Hare *of* De Haar, landgoed te Dorenspijk), een meervoudsvorm De Haren [blok landerijen te Tuil; — anal. gesl.: v. Haren a⁰ 1400 (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 359)], terwijl men het adjectivisch aantreft in: Haarsekamp (weiland te Enspijk), De Haarsche Brug *of* Haar-Brug (prov. Utr.), De Haarsche wetering *of* Haars-wetering (ibid.). Samenstellingen vindt men in: Bergharen, Macharen, Slaghaar, Schalkhaar, De Haarbeek (die door Elburg heen in de Zuiderzee vloeit, De Haardijk (te Zoelmond), Het Harenberg [1]) (uitspanning te Brunsbergen o. Warnsveld), De Harestraat *of* De Harensche straat (te Ommeren). Voeg hierbij als analogieën: De Har, Harago (volg. v. der Aa in 1003 benaming van Aarlanderveen, later Harleveen, nog tegenwoordig bij de landlieden Aarleveen en Haarleveen) [2]),

[1]) Wat is hier de reden van het onzijdig lidwoord?

[2]) Vgl. hier ook Haarlo [bl. o. Geesteren, a⁰ 1188, 1244 Harlo (Sloet, Oorkbk bl. 370, 650), a⁰ 1741, 94 *Harl* (Tegenw. Staat v. Geld., kaart; Geogr. Beschr. v.

Haragha *of* Horagha, Heri *of* Hiri (O. I. eiland), Heeri, Haria.

Wat beduidt *haar*? Aan Haaren (prov. Gron.) heeft men een (legendarischen?) hertog Haron als stichter toegewezen; bij De Haar *of* De Harde (ibid.), De Haar *of* De Haerdt (ibid.) aan een (werkelijken of fictieven?) persoonsnaam Harde gedacht. Volgens Cannegieter en Alting zal *haar* beteekenen »dorre, drooge plaats". Misschien hadden zij daarbij voor oogen De Haar *of* Huisgaten-Haar (Overysel), toegekend aan een hoogen, zandigen heigrond bij de lage moerstreek Huisgaten. Men zie echter bij Hoeufft, — die (Taalk. Bijdr. 1816, bl. 50) daartegenover evenzeer aan eene slijkerige of modderige plaats denkt, — hoezeer men zweeft in de duiding. *Haar*, als in de onderscheidenste streken zóó veelvuldig voorkomend, — op zandgrond ja, maar voorwaar niet minder in de klei (zie de straks aangevoerde voorbeelden), — moet wel een appellativum wezen van *zeer* algemeenen aard. Op zulk een wijst o. i. het straksgenoemde Groningsche Haar *of* Haerdt, Harde; vgl. èn hiermede èn met de varianten van Aardenburg (in Nom. Geogr. Neerl. I, 89—91): (Johan v. Ligne, stadhouder v. Friesland, heer van) Aremberg [a° 1569 *Arden*borch, a° 1570 *Ar*burch, *Aren-*

Geld. bl. 316), a° 1844, Haarlo; -le, Harl (v. der Aa), — adject.: Haarlerberg (Overysel)], Haarlem [a° 960 Haralem (Oorkbk v. Holl. en Z., I, 24), a° 1120, 72, 1206 Harlem (ibid. bl. 70, 125), a° 1292 Haerlaem (ibid. II, 374), a° 1516 Haerlom (Nijhoff, Oork. VI, 2 bl. 511), a° 1578 Haerlem (Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. IV, 220, Geld. Oudhh. bl. 463), — gesl. a° 1168, 1204 de Harlhem (Sloet, Oorkbk bl. 320, 416), a° 1172, 1210, 59 de Harlem (ib. bl. 328, 434, 794), a° 1279 de Herlem (ib. bl. 970)]. Haarlo *of* Harl kan niet een adject. harel = schraal. mager wezen en evenmin een ouden Frieschen mansnaam Harle (*Nav.* XXVIII, 525) vertegenwoordigen; want dan behoorde er een achtervoegsel bij. Indien nu Haarlem eene analogie levert tot Haarlo *of* Harl, ligt de duiding van dezen stadsnaam als haar-le-heem of haar-lo-heem voor de hand. Zou ook Harlingen [a° 1064, 1170 Harliga (*Nav.* XXVIII, 603), a° 1522 Harlyngen (v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 437), a° 1569 Haerlinge (Stukken Vaderl. Hist. I, 364)] hier passen, als volg. *Nav.* t. a. pl. van Harns ten eenemaal onderscheiden, volg. *Nav.* ibid. bl. 620 en XXIX, 259 daarmeê identisch? Deze plaatsnaam wordt wel door Johan Winkler (Vrije Fries XIII, 290) van den mansnaam Harle afgeleid, en zal volg. *Nav.* ibid. bl. 613 beduiden »heem des zoons van Harle"; doch dat men met dien mansnaam voorzichtig dient om te springen, schijnen, behalve Haarlo *of* Harl, ook vooral de boven vermelde varianten van Aarlanderveen te leeren. — Zoo maakt ook Gruningen *of* Grinningen (bij Coblentz, — v. Wijk Rz. Woordenbk) eene afleiding van òns Groningen van eenen mansnaam Grone (*Nav.* XXVIII, 525) o. i. zeer bedenkelijk.

burch (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandw. II, 241, 2, waar bl. 347 sprake is van den *Aren*borchschen Heren")]. En zoo ziet men dan in (h)ar, (h)aar = (h)a(a)rd, (h)e(e)rd den stam roden heerschen per metathesin, *haar* (Midden-Lat. hara) duidend als uitgerooid of nieuw-aangemaakt land; wat op zand- en kleigronden gelijkelijk past. Vgl. nog Tong*er* = Tong*arte*. De geslachtsnaam v. Harn, zoo die taalkundig identisch is met v. Horn, zou kunnen leiden tot de duiding haar = hoek; maar Gaanderen a° 1215 Gernhere (Sloet's Oorkbk) doet zulks ten eenemaal onwaarschijnlijk achten, daar in casu dit laatste een pleonasme opleveren zou. Omtrent dit een en ander het gevoelen te vernemen van onzen Winkler en andere bevoegde taalkundigen, zal ons hoogst aangenaam zijn. J. A.

Haarlem (XXXIV, 154). In Middennederl. geschriften duidt *haer* met den variant *her* wel een eigennaam aan, een persoonsnaam, ons *heer*. Een andere beteekenis van *haar* (*hara*), *hare* vond ik in Kok's Vaderl. Woordenboek, art. Haarlem. Die verklaart 't woord door schraal, mager, en dan is *leim, lem* 't tegenovergestelde er van, d. i. vruchtbaar, vet. In den plaatsnaam Haarlem als in 't devies van zijn wapen dus twee pendanten. A. AARSEN.

[De verklaring bij Kok kan onmogelijk steek houden. Zie hiervoren, Haar.]

Haarlem. Aangaande den naamsoorsprong van H. bestaat geen twyfel meer. Wijlen Dr. J. v. Vloten heeft die ten duideliksten verklaard — ik meen in een der jaarboekjes der Maatschappy tot Nut van 't Algemeen. Heslem (*Nav.* XXVI, 146) komt wel degelik in eene zeer oude oorkonde voor; t. w. als Heslema-holte, een friso-saksische form voor den naam van het aloude woud in de nabyheid van H., van den Haarlemer Hout. — Naar de beteekenis van *haar*, *hare*, *hara*, in deze betrekking tot den naam Haarlem, is het onnoodig te vorschen. Immers is Haarlem niet *haar-lem*, maar *haarl-em*, *harel-heim*. JOHAN WINKLER.

[De duiding Haarlem = harel-heim schijnt onbestaanbaar, bij vergelijking van Haarlo *of* Harl.]

Haarlem. In de lijst van de bezittingen der Utrechtsche kerk bij Heda in het leven van Bisschop Odilbaldus (866—900) vindt

men: »Piscatio quam Gerulphus habuit in extrema parte Rheni fluminis sexta pars pertinet ad Sanctum Martinum. In Heslem mansi V. In Ortrateschem II. In Heslemaholte III. In Lux III. In Ostsagem V. In Scota II.... In Lethem totum et ad integrum Sancti Martini, cum silvis et adjacentiis; similiter Axmeri Scota totum et ad integram Sancti Martini. In Haralem III. In Velssen II. In Snattingaburch X. In Schraveholt X. In Vennapem totum Sancti Martini, enz. Wel een reden om te onderstellen, dat Heslem en Haralem onderscheiden oorden waren, en met Heslem *niet* Haarlem, met Heslemaholte *niet* Haarlemerhout bedoeld is. A. J. C. KREMER.

[Juist. Harlem kan niet = Heslem zijn.]

Jeghenode (XXXIV, 105). Ik heb het reeds jaren geleden in den *Nav.* ter sprake gebracht, en voeg er nu bij dat ik mij met de verklaring van *ode* zeer goed kan vereenigen. In Brabant heeft men St. Joost ten Ode (Fransquillon: St. Josse-ten-Noode), voorstad van Brussel, doch eene zelfstandige gemeente. G. P. ROOS.

[Zie *Nav.* XVI, 357; XVII, 101, 48, en vgl. daarmede ib. XXXIII, 129; IV, 250.]

Sele in plaatsnamen (XXXIV, 457, noot). Het friesche woord sîl kan nooit in 't nederduitsche sele overgaan. Taalkundige wetten, die zoo vast en zeker zijn als natuurkundige wetten, verbieden dit ten eenen male. Beide woorden zijn geheel verschillend, en hebben volstrekt niets met elkanderen gemeens. Seele of zeele, — aldus wordt dit woord gewoonlik misspeld — zele of sele is de eenige juiste spelling — is een oud-germaansch, naar het schijnt vooral byzonder-saksisch woord. Het beteekent een ruim vertrek, dat al de ruimte, of nagenoeg al de ruimte binnen de vier wanden van een huis inneemt. Het woord is met halle verwant, of liever daarmede oorspronkelik een en hetzelfde woord [1]), zoowel in oorsprong als in beteekenis. Ook leeft het nog, zy het dan ook in eene min of meer gewyzigde beduidenis, in onze hedendaagsche taal, als zaal. De oude Germanen noemden de ruime halle, die door hunnen koning of vorst, door hunnen hertog of aanvoerder in den strijd, door hun stamhoofd of

[1]) Hoe is die verwantschap of identiteit? RED.

door hunnen aartsvader bewoond werd, waar hy gerichte hield of by byzondere en plechtige, ook feestelike gelegenheden zijn volk, zijne stamgenooten of de leden zyner maagschap verzamelde — sele. Dien naam droeg dat geheele huis; het was de sele, zaal, halle, de zaal van den hoofdman, de koningshalle. Heette die hoofdman nu Winno of Bollo (zie *Nav.* XXVII, 256), dan noemde het volk zijne halle allicht Winna-sele of Bolla-sele, de zaal van Winno, de halle van Bollo. Die naam ging geleidelik over op het gehucht, later op het dorp, dat rondom die sele ontstond. En zoo vinden we nu nog een dorp dat Winnezele en een ander dat Bollezele heet, beiden in Fransch-Vlaanderen, in het nederduitsch-sprekende deel van Frankrijk, nader gezeid in het Département du Nord, arrondissement Duinkerke. En ook in menigen anderen nederlandschen plaatsnaam is dit oude woord bewaard gebleven. B. v. in den naam der aloude twentsche stad Oldenzaal, in de wandeling meestal Oldenzeel genoemd. In het bovengenoemde deel van Frankrijk ligt het dorp Oudezele. De naam van de twentsche stad en die van het vlaamsche dorp leveren geen ander verschil op dan in tongval en spelwyze. Scherpenzeel is een andere noord-nederlandsche plaatsnaam, waarin sele voorkomt. En deze naam is eigen aan twee dorpen, een in Stellingwerf (in het saksische deel van Friesland) en een in Gelderland op de Veluwe. Twee andere dorpen Scherpenseel liggen er naby onze limburgsche grenzen, in de pruissische Rijnprovincie; een by het stadje Geelkerken (Geilenkirchen) en een by de stad Düren. Maar in Brabant en vooral in Vlaanderen komen de seel-namen veelvuldiger voor dan in de noordelike gewesten. Vooreerst treffen wy in het Land van Waes (tusschen Gent en Antwerpen) het dorp Zele aan; vervolgens in andere zuid-nederlandsche gouen: Aersele, Sweveseele, Beckerzeele, Vollezeele, Loenderzeel, Oosterzeele, Ockerzeel, Dadizeele, Dudzeele, Vlierzeele, enz. In het bovengenoemde vlaamsche deel van Frankrijk komen de seel-namen niet minder talrijk, als plaatsnamen voor. Daar vindt men de dorpen Oudezeele, Winnezeele, Bollezeele, Bissezeele, Brokzeele (Broxeele), Herzeele, Lederzeele, Ochtezeele, Zermezeele, Strazeele, enz. Vg. *Nav.* XXXII, 116, 7. JOHAN WINKLER.

[Maar hoe dan, dat de aan het Veluwsche Scherpenzeel ontleende geslachtsnaam a° 1229, 1534 v. Scherpe(n)*siel*; -*ziel* (Geld. Volksalm. 1880 bl. 37; Nijhoff, Oork. VI, 3 bl. 1079), a°. 1471, 1502 v. Scherpen*seil*, -*zeil* (Nijh. IV, 456; VI, 1 bl. 275)

luidde, naast v. Sc(h)erpe(n)*zeel*, *-zeell*, *-zell*, *-sel* a° 1377, 1481, 1506, 97 enz. (Nijh. III, 30; V, 141, 7; VI, 1 bl. 374; Cat. arch. Dev. gasth. n° 1026, 41, 1288, enz.)!? Het nabij de Limburgsche grens gelegen Scherpenzeel staat daarentegen a° 1577 als Scherpe*sael*, zoowel als Scherpenseel vermeld (Bijdr. Gesch. Over. III, 225, 7, in één en hetzelfde oorspr. stuk). Zeelhem (Belg. Limburg) luidde a° 1085 Salechem (Sloet, Oorkbk bl. 190), en zoo men hiermede identisch mag achten het Geld. Zelhem, welks hoofdsylbe steeds Sele, Sel(l), Zeel luidde (vgl. Saalbeek, oude hofstede bij Dorenweerd; a° 839, 1216 Selebach, -beke, met Seelbach a° 1519, 23 (v.) Zel-, a° 1529 v. Selbach (Nijh. Oork. VI, 2 bl. 645, 749; Catal. n°. 901), — Salahom a° 814(5) (Sloet bl. 30) behoorde volg. Bondam, Chartbk bl. 13, in de Over-Betuwe tehuis, – dan kan nopens dat. Geld. Zelhem de verklaring van *Nav.* XXVI, 146 gelden; maar wie zal zeggen of het minder gezochte sluis-heem niet even passend is. De schifting tusschen *sele* en *sil* zal wel veeltijds bezwaarlijk wezen, tenzij dan in gevallen, waarin anders pleonasme zou ontstaan. Te meer, omdat Saale, Sala ook waternamen zijn.]

Sel, sijl, sul. In de meeste plaatsnamen zal de uitgang sel wel beteekenen zaal, hof, — zoo ook in Zweeveseele, tenzij die plaats eerst gesticht is nadat sluizen hier te lande bekend waren. Ik weet niet of het woord syl voor sluis in Vlaanderen ooit gangbaar is geweest [1]), gelijk in Groningerland. In Vlaanderen vindt men sluizen, in Gelderland trof men zijdewende's aan. Het woord sluis is blijkbaar afgeleid van het werkw. sluiten. Sulle of sille beteekende oorspronkelijk drempel, deur; en daar ons woord huis ook oorspronkelijk deur of ingang beteekent, is het best mogelijk, dat sul in Irmensul de beteekenis had van huis of woning van Irmen.

A. J. C. KREMER.

Thielle, Ziel, Sluis (XXXIV, 197). Te Thielen bij Heerenthals, te Thielen (Thys) in Hespengouw bestonden zeer zeker nooit sluizen. In die plaatsnamen moet het alzoo iets anders beteekenen. Is het ook wel zeker dat ziel of zijl, bv. in Blokzijl, sluis beduidt? Is zijl niet nog heden ten dage een gegraven water, eene vaart, een kanaal tot afleiding van water uit een meer of stroom? Tiel bestond ook reeds lang alvorens hier te lande sluizen bestonden, die de overtoomen en overlaten hebben vervangen [1]). A. J. C. KREMER.

Babbeleguusjes (XXXIV, 357). In zijn Woordenb. der Frequentatieven vermeldt Dr. A. de Jager babbeleguichje. Zie op *babbelen*.

---

[1]) Vgl. Nav. XXXII, 116, 7. RED.

Bommelen (XXXIV, 353). Een uitvoerig artikel over dit woord komt voor in 't Woordbk der Frequentatieven door Dr. A. de Jager, een standaardwerk, dat door onze navorschers te weinig geraadpleegd wordt.

Dagscheer (XXXIV, 106. Heeft men in 't Hollandsch eene dagscheer (schaar), in 't Zeeuwsch heeft men de jaarschaar. Scheren is maaien en 't verwante snoeien van heggen en struikgewas. Men huurt soms hooiland voor jaarschare; misschien is dagscheer hiermede eenigzins verwant, b. v. overdrachtelijk. G. P. ROOS.

Genootschap (XXXIV, 42, 358). 't Is aardig gevonden genoodschap van nooden en dus een verzameling van genooden, eigenlijk genoodden. Maar 't is, mijns inziens, ook niet meer dan een aardigheid. Ik blijf genootschap schrijven. Waarom? Noot was oudtijds bezitting. Vandaar genoot, hij die met een ander eene bezitting deelt. Met genootschap wordt dan het bestaan van eene gemeenschappelijke bezitting, welke dan ook, aangeduid. Gaat niet de oprichting van elk genootschap uit van de schoone bedoeling elkander en anderen stoffelijk voordeel of geestelijk nut te bezorgen? En dat wederkeerige, dat terugwerkende vind 'k in genoot. Ik blijf daarom de *t* vooralsnog behouden. Maar 'k geef graag mijne meening voor beter.

A. AARSEN.

Meesmuilen (XXXIV, 358). Men raadplege het Woordenboek der Frequentatieven van Dr. A. de Jager op miezelen.

Parmantig (XXXIV, 356). Zie over dit woord Dr. A. de Jager. Nieuw Archief, bl. 474.

Pyjakker — Fyakker (XXXIV, 201). De woorden pyjakker of pijekker (pi-jekker), een bekend kleedingstuk en een bekende mansvóórnaam, staan in geen het minste verband tot elkanderen. Het eerste is een jak of jas (noordsch *jakr*, dat de Engelschen als *jekker* uitspreken) van py, een grove wollen stof; dit woord is ook nog gebruikelijk in *monnikspy*. En het noordsch-engelsche woord *jakr*, *jekker* komt ook nog voor in *monkey-jekker*, een kort, slechts tot de

heupen reikend kleedingstuk, door onze zeelieden veel gedragen; het woord is van engelschen oorsprong, en zou met »ape-jak" of »ape-jas" te vertalen zijn. — Fyakker, beter Fiaker is een bekende mansdoopnaam, in navolging van den naam des ierschen heilige, St. Fiacre, aan knapen gegeven. Te Parijs werden zeker soort van rytuigen eerst verhuurd in een huis waar de beeldtenis van St. Fiacre als gevelteeken of uithangbord dienst deed. Van daar dat zulk een huurrytuig in het fransch nog *fiacre* heet. JOHN CHURL.

[Ook in dezen zin A. J. C. Kremer, vermeldend, dat St. Fiacre de patroon der koetsiers is.]

Schoonbroeder of zwager (XXXIV, 203). *Swager* beteekende in 1380 bloedverwant. Thans wordt dit woord gebruikt om aan te duiden den man van een vrouws zuster of mans zusters man. Die schoonzuster en schoonbroeder heeten evenals de ouders van man of vrouw, schoonouders, schoonvader en schoonmoeder. In 1383 heette zusters man *oehem*, in 1372 mans broeder *boelen;* en *snaar* was, en is nog in sommige streken, vrouws zuster. De ongunstige beteekenis, welke *boel* en *snaar* thans hebben, geeft geen hoogen dunk van vroegeren omgang tusschen aangehuwde personen. — Schoonbroeder en schoonzuster stond vroeger gelijk met stiefbroeder en stiefzuster, d. i. halve broeder en zuster. In 1404 beduidde *anythen* grootvader, ik meen van moeders-kant, maar dit durf ik niet stellig verzekeren. Voor grootvader was ook in gebruik *oldevader*. *Moei* was wel moeders zuster, tante vaders zuster, *kosen* = broeders- of zusters- of ooms- of tantes-zoon, — alzoo in de zijlinie, — *neef* (en nicht) alle verdere verwanten met wie men geheel of gedeeltelijk dezelfde afkomst had.

A. J. C. KREMER.

[Oudemans' Mid. Nederl. Wdbk geeft: anythe = overgrootvader, als dialektvorm voor anheete of aanheete. Voor grootvader werd oudtijds ook bestevaar (in Neder-Betuwe bestevoar, -vo'er, -vòjer, -voajer) gebezigd; een weiland te Alphen (Maas-Waal) heet Bestevadershoeve, een dito te Zoelen Bestevaderskamp, terwijl Bestemoenkamp te Dreumel eene bestemoeder vertoont; zie bestemoeder = grootmoeder in *Nav.* XXIV, 211, en vgl. best = bes, oud vrouwtje (nog bij Vondel, zelfs *oude* best). *Boel* was oudtijds ook het woord, waarmede vorstelijke personen elkander in geschriften benoemden, in den zin van »broeder", bijv. »In naeme ons lieven boelen Heeren Eduards" (vgl. Nijhoff, Oork. I, 311; II, 75). *Snaar* (van 't Lat. nurus, met voorgevoegde *s;* Hgd. Schnurr, Angels. snore, bij Kiliaen snorre,

snurre, snarre) beteekende zoowel schoonmoeder als dito zuster en dochter. Wat is stie(f) in stiemoder (stiefmoeder)? *Swagher* beduidde schoonzoon, zelfs (volg. Ypey bl. 317) schoonmoeder, en in 't algemeen aanverwant; doch Oudemans zegt, dat de schoonvader oudtijds *sweer*, de schoonmoeder *swegher* heette, en dat dit laatste altijd stipt van swagher onderscheiden werd. Terwijl *kosen* kenbaar het Fransche *cousin* is, moet *neef* zelfs in den zin van kleinzoon, *nicht* in dien van kleindochter en schoonzuster (zwagerin) gebruikelijk zijn geweest.]

Vlieger, draak (XXXIV, 41). Ook in Gelderland, althans te Zutfen, noemen de jongens hun vlieger steeds draak. H. M. WERNER.

Vlieger, draak. Draak, in plaats van het hollandsche vlieger is in Friesland zoo wel als in Groningerland en Drente algemeen en uitsluitend in gebruik, tevens in geheel Noord-Duitschland, voor zoo verre men er nederduitsch spreekt. Ook hoorde ik dit zelfde woord in den zelfden zin door eenen Noorman, uit Bergen, gebruiken. Zeer opmerkelik is het, dat Vlaanderen en Friesland elkanderen ook weêr in deze zaak, over Holland henen, de hand reiken.

JOHAN WINKLER.

VRAGEN.

Meipoort (XXXIII, 326). Deze voorm. poort te Doesburg, door v. der Aa (art. Doesburg) aangeduid als Hamerpoort, later gemeenlijk Meipoort, — luidde a° 1497 De Hameidepoort (Inventaris oud-arch. Doesburg bl. 110). Hameide = sluitboom, -balk. Mei sproot dus hier uit hameide, en Hamer-poort is door verbastering of door misverstand uit dit laatste ontstaan.

Persoonsnamen. Men vraagt naar de etymologie en beteekenis van Alexander, Antonie (Toon, Teunis), Casper (één met Jasper?), Lambert, Machteld of Mechteld, Melcher of Melchior. Van Eggerik, welke zeldzaam-voorkomende naam a° 1577 Eggerich, a° 1578 Eigerich luidde (zie Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. III, 178, 389); — het Midden Nederl. biedt: egger, eggerich = scherp, wrang, zuur. Fr. aigre; identisch met eggich; men had ook den familienaam Eggerings, bijv. in Tijdr. Regr op prov. arch. v. Over., D, 434. Van Elder, nevenvorm van Ellert, Eilert of Eilard? Van Hellius, in de

wandeling verkort tot Helle of Hel, en ja zeldzaam voorkomend, maar toch nog bijv. bij eene familie in Nederbetuwe in zwang, evenals in 1480 te Oosterwolde een Ghysbert Hellensoen woonde. Van Herbert, etymologisch één met Hubertus? Herbert van Putten heette in 1307 ook Hubertus v. P. (zie Mr. G. v. Hasselt, Geld. Bijzonderhh., bl. 19). Van Hillebarent a° 1618 (*Nav.* XXXIV, 442), z. v. a. Hildebrand? Van Ingram of Ingeram, in 1357 in Doesburg's omtrek voorkomend (Herald. Bibl. 1882, bl. 36).

Adellijke haas. Waarom heet aldus in de volkstaal een haas, die eerlang zijn geslacht vermeerderen gaat?

Querelle d'Allemand — wordt een twist geheeten, dien men zoekt of teweegbrengt met het doel om in troebel water te kunnen visschen, zich uit geldnood te redden, berooide zaken te herstellen. Vanwaar dit?

Met een kluitje in 't riet sturen. Heeft dit gezegde een bizonderen oorsprong, of is 't toevalligerwijs ontstaan?

Voet bij stuk. Vanwaar dit? Aan de manoeuvres der artilleristen ontleend?

Bagijn, begijn. Deze benaming eener geestelijke maagd (virgo spiritualis) luidde in Midden-Latijn begina, begwina, beguina, begutta, baguta, pecharda; in oud-Hgd. en oud-Nederd. begine zoowel als bagine (Dieffenbach, Gloss, op Du Cange). Er is dus zoo niet meer, minstens evenveel reden voor den schrijftrant begijn als bagijn. De Woordenl. De Vries en Te Winkel heeft het eerste. Wat beduidt de hoofdsylbe? Is *Nav.* VIII, 367 (Scaliger's béguin = kindermuts; vgl. ibid. bl. 124) het laatste hier te spreken woord? Doch hoe dan hiermeê te rijmen de vormen begutta, baguta, pecharda? Herinnert dit niet eerder aan het Engelsche beggar, van to beg? Men behoeft daarom de begijnen nog niet als (oorspronkelijk) bedelzusters aan te merken. Want evenals òns bedelen een intensivum is van bidden, kan haar een figuurlijke naam zijn gegeven in den zin van »vurige of aanhoudende bidsters".

Tackerien — »zal wel een beroepsnaam zijn". Aldus *Nav.* XXXV, 5, noot 1. Zoo ja, wat beduidt hij? Ibid., bl. 6, noot 3 leest men van eenen ghersone (garçon, schildknaap) in de »taelgerie". Wat is dit laatste?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Groenestein. Het wapen in de oude, nog bestaande voorpoort der voormalige ridderhofstad Groenestein (o. Nederlangbroek), thans in bezit van graaf v. Lijnden v. Sandenburg, minister van staat, is mij gebleken te zijn Gevierendeeld, 1 en 4: zes (3, 2, 1) penningen met schildhoofd (wapen van 't gesl. de Ridder v. Groenestein: in groen zes (3, 2, 1) penningen in zilver, met gouden schildhoofd); 2 en 3: kanteelig doorsneden (van rood op goud: wapen der heerl. Groenestein); het schild gedekt door een markiezenkroon en gehouden door twee griffoenen. Het door mij vermelde (Her. Bibl., 1883, bl. 204) dient hiermede verbeterd te worden. Vroeger werd mij van bevriende, doch zooals nu blijkt der zake min kundige zijde opgegeven, dat dit wapen een kruis vertoonde, en ik ging hierop af, te meer daar in het Verheerlijkt Nederland (Dl. IX, plaat 227) duidelijk een kruis zichtbaar is, dat echter toen evenmin als nu in het wapen dier voorpoort te zien was; doch men schijnt een en andermaal het gevierendeelde schild eenvoudig voor een kruis te hebben aangezien.

Amersfoort. H. M. WERNER.

Huyssen v. Kattendyke. J. H. Scheffer gaf in zijn Familie-Archief 1879 eene genealogie, waaraan de volgende personen ontbreken: Hubrecht H., tr. 1° Petronella Pieters, bij wie Hubrecht ged. Middelburg 16 Sept. 1635; hij hertr. 5 maanden wedr te Midd. 30 Apr. 1636 Grietje Spiegels jdr uit Kortrijk, bij wie: Jacobus ged. 15 Febr. 1637 get. Frans Pieters, Albert Jans, Anna Bullaers en Cathalina Spiegels; Hubrecht ged. 4 Juli 1638 get. Magdalena

Huyssen en Maria Treseniers; Hubrecht ged. 19 Aug. 1640 get. Andries Bartels en Maria Thomas, allen te Midd. — Sara ged. Midd. 18 Febr. 1635 dr v. Johan Jansz. Visscher en Paulina H., get. de Hr. Magerrene(?) Jonker Gilles v. Cats, Juffr. Margarita Knuyts vr. v. d. rentmr. H. en Juffr. Agatha Bom vrouw v. d. Hr rentmr. Anthony H. te Goes. — Elisabeth ged. te Midd. 20 Apr. 1636 dr v. Guillaume Maillairt zaliger (dus †) en Catharina de Letter (de Lattre?) get. mr. Jacob v. Hecke en Elisabeth H. vrouw v. Jan de Letter. — Constantia H. geb. Midd. 10 Mei 1617 † ald. Febr. 1637 tr. ald. 5 Mrt 1636 Adam Vrient, niet Vrijnt zooals Nav. XXX, 107 zegt; hij hertr. ald. 16 Sept. 1637 Beatrix de la Palma, dr des burgemeesters v. Midd. — Genoemde Hubrecht H. was nog getuige met Jan Goeman en Susanna de Maecht bij den doop 14 Sept. 1642 te Midd. van Johannes Goeman Pieterszn. — Abraham H. 1658 notaris te Vlissingen. v. o.

Manrique (de Lara) (XXXIII, 46, 7). De tweede vrouw van Mr. Adrianus Swalmius, geb. te Delft 20 Juni 1689, raad en pensionaris van Schiedam, was Adriana de Baies (gehuwd te Delft 6 Dec. 1714), dr v. Mr. Philips bij Theodora v. Middelhoek, dr v. Med. Dr. Nicolaas v. M. bij Adriana Manrique (-rijke) de Lara, dr v. Jhr. Antonio M. d. L. bij Theodora Adriana v. der Chijs, welke laatsten 4 Nov. 1616 te Delft gehuwd waren. In von Schiller's »Abfall der Niederlände" leest men van Don Juan Manriquez de Lara, die in 1566 op last van koning Philips II eene statenvergadering bijwoonde. Er bestaat eene »Historia Genealogica de la Casa de Lara, justificada con Instrumendos y ecritores, por Don Luis de Salazar y Castro", 4 dln f° Madrid 1696. Daar gezegde Antonio, broeder van Jacques (*Nav.* XXVIII, 321), ongeveer 1577/80 geboren moet zijn, worden denkelijk zijne ouders en grootouders gevonden in dit Spaansch geneal. werk, waarin vermeld staan als uit Spanje naar Vlaanderen vertrokken: 1522 Don Antonio Manrique de Lara, duc de Nagera, militair van hoogen rang, dien keizer Karel V naar Brussel riep; 1548 Don Luis Fernandez Manrique marquis d'Aguilar, Don Juan Fernandez Manrique marquis d'Aguilar, Don Juan Manrique en Don Rodrigo M. de Lara, generaal-kapitein d. art. Misschien kwamen er nog meerderen herwaarts over.

Munter (XXXI, 637). Gerrit Corver, negenmaal burgemr van Amsterdam 't laatst 1748, tr. Margaretha Munter, zuster van burgemr W. M. Uit dit huwelijk Maria Margaretha C., die uit haar 1en echt met Jan Hooft, commissaris der stad Amsterdam, † 1744, de moeder werd van Gerrit Corver H., 1789—95 baljuw van Gooiland en drost van Muiden. Haar 2e man was Mr. Nicolaas Geelvinck.

A. AARSEN.

Het geslacht v. Riemsdijk. (Vervolg van *Nav.* XXXV, 52--66).

c. Jelis v. R., in 1511 (op St. Gertrudis) ten Kuikschen rechte beleend met de huizing de Start, beweerend, dat dit goed van zijn oom Jacob v. R. vererfd was op zijn vader Hendrik, die het hem had opgedragen [1]). In 1518 namens hertog Karel van Gelre kommandant van Sloten, tegen den wil der Friesen, die op zijn ontslag aandrongen omdat zij een landzaat begeerden en de ontmanteling van Sloten eischten. Bekomt 25 Sept. 1521 van den hertog de verzekering, dat hij tegen St. Margarethendag eerstk. (20 Juli 1522) in 't bezit der amptmannie van Maas-Waal zou worden gesteld [2]). Krijgt als amptman 29 Maart 1524 bevel, wèluitgeruste mannen ter beschikking des ritmeesters Maarten van Rossem te stellen, en ontvangt 27 Aug. 1524 tegelijk met den burggraaf van Nijmegen en de overige amptlieden den last, zich met zijne onderhoorigen wèlgewapend op 30 Aug. bij den hertog te vervoegen [3]). Was hij als opvolger van zijn broeder Jacob († 1521) gerechtigd tot de helft der amptmannie van Maas-Waal, en had hij de wederhelft voor 3300 goudgl. van de gebroeders van Baex verworven; hij ziet zich mitsdien 20 Oct. 1526 door den hertog over het geheele ampt aangesteld, temeer daar Hendrik van Baex afvallig was geworden. Hij moet hem echter binnen drie maanden 600 goudgl. daarvoor

---

[1]) Leenboek F, f° 92 tibi.

[2]) Nijhoff, *Gedenkwaard.*, VI, 2, bl. LXVII; *Oorkonden*, n° 1080. Mr. G. v. Hasselt verhaalt in zijn *Geld. Maandwerk* (1807), II, 59, dat Hendrik Salsborch in 1522 den hertog schreef: »ick verstae van Wilhelmus, dat U Furstelicke Genade eyn achterdencken hebben op *Rimsdick*, der ccc gulden, hem genamen syn. Genet dig Heer, U Gnaden sollen daer geyn fallikant (= niets verkeerds) an vinden, wanhe erbuyt sich in U Gnaden handen". Jelis v. Riemsdijk rekende zich dus onschuldig.

[3]) Nijhoff, *Oorkonden*, VI, 2, n° 1270, 1302.

uitkeeren, of, in gebreke blijvend, uit zijn watermolen bij Arnhem, Allersmolen genaamd, jaarlijks 36 goudgl. betalen, welke rente met het kapitaal van 600 goudgl. losbaar zal zijn. De hertog belooft hem uit de amptmannie, voorzoover ze tot het aandeel van v. Baex behoorde, niet te zullen ontzetten alvorens de 600 goudgl. terugbetaald of den molen van de rente gevrijd te hebben [1]. Daar dan nu deze verschrijving op het ampt aan Jelis gedaan was en, in de uitspraak van een geschil tusschen Wolter v. Baex en de gezusters v. Hessen opgesloten liggende, dat Wolter voor die gezusters borgen stellen zou, Wolter hiertoe bereid geweest was, maar de borgen zich onwillig betoond hadden; zoo verklaarden de raden en vrienden des hertogs, die bij dezen ten hove waren, 23 Febr. 1527, dat het gemis dier borgen Wolter niet schaden, en hij bijgevolg hiervoor niet beboetbaar wezen, maar de zaak opgeschort worden zou totdat de partijen nader zouden zijn verschreven [2]. De hertog vertrouwt aan Jelis, als amptman van Maas-Waal, tegelijk met Joost v. Swieten, amptman van Nederbetuwe, en Govert Schenkbier de bewaring van Tiel toe, als deze stad 17 Juli — 13 Aug. 1528 door George Schenk van Toutenburg en Floris van Egmond, graaf van Buren, aanvoerders der Bourgondiers van keizer Karel, vruchteloos belegerd wordt. Tengevolge van de krachtige houding der Tielsche burgerij, versterkt door 800, op hertooglijken last met schepen gelande en heimelijk binnen de stad gebrachte Nijmeegsche krijgslieden, houdt hij met zijne medebevelhebbers, onder het burgemeesterschap van Evert v. den Steenhuis en Gijsbert van Tuil, de belegering dapper uit tegen 18000 Bourgondiers, zoodat deze met een verlies van 1500 dooden 16 Aug. 1528 moeten aftrekken. Aan hem, als bevelhebber van Tiel, die als zoodanig zijn verblijf had op den Voorburg, bij het in 1537 verwoeste Tolhuis [3], moeten 22 Aug. op last des hertogs de in de stad geworpen en te voorschijn gebrachte bommen worden overgele-

---

[1]) Volgens afschrift in het Register »Copiën van de verpandinge ende verscriuonghen des ampts van tusschen Maes ende Wayl" in het archief der Arnh. Rekenkamer.

[2]) Origineel op papier met opgedrukt zegel. Pand- en Renteverschr., no 2, 1a e.

[3]) Men maakt zulks gereedelijk op uit een inventaris der goederen, welke zich in 1534 op dien Voorburg bevonden, als deels den hertog, deels den amptman »Ryemsdick" toebehoorende; zie Mr. E. D. Rink, a. w., Bijl. II (1847), bl. 36, 87.

verd [1]). Hem schreef Johan Bentinck, jagermeester, namens den hertog 25 Sept. 1528 uit Arnhem aan, een goed devoot priester — destijds met lantarens te zoeken! — op te sporen, die in de kapel buiten Arnhem elken vrijdag voormiddag eene mis zou lezen [2]). De vroeger aan hem verpande tollen van Zalt-Bommel en Herwaarden stelt de hertog 1 Mei 1531 in 't bezit van Joost van Swieten, amptman van Neder-Betuwe, maar bevestigt hem 24 Juni 1531 in de geheele amptmannie van Maas-Waal, met belofte hem daaruit niet te zullen ontzetten voorenaleer hij hem 6600 goudgl. zal hebben uitbetaald, terwijl Jelis ingeval van afwezigheid altoos een plaatsvervanger zal mogen stellen tot bediening van het ampt [3]). Ten overstaan van hem, richter van Maas-Waal, en de gerichtslieden burgemeester Floris van Riemsdijck en Walraven van Baex, dragen Claas van Baex en jouffrouwe Nees, zijne huisvrouw, in het gericht van Haeren (Bergharen) ten zijnen behoeve in 1532 aan Oth van Lenth op de 3400 (*sic*) goudgl., welke Wolter van Baex, voorvader van Claas, op het halve ampt van Maas-Waal aan hertog Arnold van Gelre geleend had als inlossing der pandverschrijving van Willem van Berchem, heer van Maasakker [4]). Te gelijkertijd droeg op dezelfde wijze Jasper van Baex, Walravenszoon, die 3400 (*sic*) goudgl. aan Oth van Lent ten behoeve van Jelis op [5]). Hij wordt 29 Dec. 1536 hersteld in de amptmannie, uit welke het hertooglijk ongenoegen hem ontzet had, terwijl ze inmiddels op last des hertogs door een ander was bediend [6]). Toen men nochtans op den Nijmeegschen landdag van 12 Dec. 1537 op zijn ontslag als amptman aandrong, willigde de hertog zulks in, nadat

---

1) Vgl. Nijhoff, *Oorkonden*, VI, 2, n° 1509, met Slichtenhorst, *Geld. Geschied.* bl. 408a, Mr. E. D. Rink, *Beschr. v. Tiel*, bl. 49—51; Nijhoff, *Gedenkwaard.*, VI, 2, bl. CLXVI, VII.

2) Mr. G. v. Hasselt, *Stukken voor de Vaderl. Historie*, III, 52.

3) Afschrift in het Register: »Copyen van de verpandinge ende verscriuonghen des ampts van tusschen Maes ende Wayl" in het archief der Arnh. Rekenkamer.

4) Origineel op perkament n° 1144 (archief d. Rekenkamer) met twee zegels (dubbele arend en mand met zes pluimen) in groen was, één van Jelis zelven en één van Floris v. Riemsdijck, burgemeester, aan doorgestoken perkamenten strooken, benevens de sporen van aanhechting van een derde zegel, dat van Walraven van Baex.

5) Origineel op perkament (n° 957, ibidem). De zegels zijn weggevallen.

6) Afschrift op papier in het Register. »Copyen ende verpandinge" enz.

bannerheeren, ridderschap en steden des kwartiers van Nijmegen 18 Aug. daar te voren bij den hertog hun beklag hadden ingediend, dat hij als amptman de Maas-Waalsche scholtussen Johan Nassert en Henrik Verhoeven zonder teruggave hunner uitgelegde penningen afgezet had. In ditzelfde jaar verkreeg hij met den maarschalk Maarwerten van Rossem vrijgeleide vanwege den magistraat van Zutfen, werwaarts hij gezonden was om die stad tot reden te brengen, hetgeen hem door onderhandelingen gelukte. Met goedkeuring van hertog Karel en op verlangen van diens opvolger, hertog Willem van Kleef, nam hij 4. Jan. 1538 zijn ontslag als amptman (zoowel als Joachim v. Wijhe), en werd 23 Juni op den Nijmeegschen landdag van verschillende zijden aangeklaagd, o. a. door Herbern Gaertss, die zich bij de Landschap beklaagde, dat Jelis, toen hij amptman was, op zijne goederen te Wamel beslag gelegd en hem daardoor 40 goudgl. en 40 malder haver ontnomen had, niettegenstaande hij zich ten landrechte had verborgd. De op den Nijmeegschen landdag aanwezige Maas-Waalsche afgevaardigden beslisten ondanks de door Jelis ingediende verantwoording, 24 Juni 1538, dat deze verplicht was het geld en de haver terug te geven, aangezien hij Herbern Gaertss niet met het landrecht had aangesproken, gelijk behoorde. Als hij zich tegen den hertog van Kleef partij stelt, wordt hij door dezen opgelicht, en legt, door de pijnbank gedwongen, aan de maarschalken v. Rossem en v. Wachtendonck, zoowel als aan de raadsvrinden van Nijmegen, Arnhem en Wageningen 4 Sept. 1539 bekentenis af nopens zijne onderhandelingen met den graaf van Buren en andere bevelhebbers van keizer Karel V, wien hij eed van trouw had gedaan, tot overlevering van Wageningen en andere plaatsen aan den keizer [1]). Weshalve hij te Nijmegen onthoofd is (»gericht metten sweerde"). Had in 1522 gehuwd *Henrica van Aller*, Hendriksdochter [2]), vrouwe

[1]) Nijhoff, *Oork.*, VI, 3, no 1638, no 1646 en noot, no 1866, vgl. met Mr. R. W. Tadama, *Geschied. v. Zutphen*, bl. 161; Nijh., *Gedenkwaard.*, VI, 3, bl. xxxiv, xxxv; *Oork.*, VI, 3, no 1895, 1923. *Archief v. Hattem.* — Zou hij dus ook niet de *Nav.* XXVIII, 477 bedoelde persoon zijn uit v. Hasselt's schilderij bl. 25, 6 ?

[2]) Hendrik v. Aller († 1501), die Watergoor naliet aan zijn destijds minderjarigen zoon Carselis (Gerrit v. Aller, momber), was er zelf 13 Sept. 1485 mede beleend, als erfgenaam zijns vaders Carselis v. Aller, die jonge (beleend 2 Sept. 1473). Bekleedde laatstgenoemde (Gercelijs) in 1468 enz., het ambt van schepen van Deventer? Of was hij de 23 Aug. 1473 tot schepen te Arnhem aangestelde (Mr. G.

van Watergoor (32 morgen groot, onder Nijkerk, belendend aan Erkemehenwaard), waarmede zij bij erfmaking haars broeders Carselis 9 Aug. 1520 beleend was (Gerrit van Scherpenseel genaamd Palick hulder). Hij schonk haar 4 Dec. eene huwlijksgift van 500 enkelgl. [1]) De stad Arnhem schonk hem voor zijne bruiloft 14 kwarten wijns en 14 koeken [2]). Zij werd als zijne weduwe op advies van het Hof van Gelderland, door keizer Karel V 3 Juni 1545 hersteld in 't bezit van de pandschap der amptmannie van Maas-Waal. Had Jelis

---

v. Hasselt, Stukken Vad. Hist. IV, 4)? In het archief van het Groote en Voorster-Gasthuis te Deventer zijn ettelijke schepenbrieven aanwezig, waaraan zijn zegel hangt. Zie *Catalogus der archieven* v. dat gasthuis door Mr. J. I. v. Doorninck (Zwolle, J. J. Tijl, 1879), no 586, vg., waar die naam meermalen voorkomt. Het zegel van Gijsbert van Aller, dijkgraaf van Erkemehen, uit den jare 1485, staat *Herald. Bibl.* 1880, bl. 352, beschreven. Carolus v. Aller kwam in 1655 aan als predikant te Beest, en was in 1656 inspector der classis v. Bommel. Een C. van Aller is tegenwoordig leeraar aan de Koninkl. Militaire Academie (*Haarl. Courant* v. 8 Maart 1880). K. v. Aller te Nijkerk verwierf 6 Apr. '83 eervol ontslag als kap. commandant d. dd. schutterij ter stede. Zie v. Aller ook in de Bijdr. tot de Gesch. v. Over., en vooral in »het Tijdrek. Regr. op 't oud-prov. arch. v. Overysel". Het huis *Aller* op Veluwe werd tijdens de minderjarigheid van Willem v. Gulik, hertog van Gelre, door de Heeckerens in 1372 ingenomen en geplunderd, zie *Geld. Volksalm.* 1881, bl. 111. Is dat de Hof Aller te Putten (als bezitting van Sander Bentinck, keukenmeester van hertog Karel v. Gelre, in eene oorkonde van 13 Juni 1519 vermeld)? — Watergoor staat ook vermeld in *Her. Bibl.* 1881, bl. 294; *Geld. Volksalm.* 1882, bl. 151. De Tegenw. Staat v. Geld., die 't abusievelijk Watergeer noemt, — eene verminking, evenals die van den Brieler tot Brielen, Cannenburg tot Kannenberg, Grunsvoort tot Grensvoord, waarover Mr. Gerard v. Hasselt hem reeds terecht heeft lastig gevallen (Geld. Maandwerk 1807, I, 101), — beschrijft het (bl. 494) ao 1741 als een oud gebouw, een vierendeel uurs buiten Nijkerk, naar den zeekant, gelegen in eene drooge gracht, waarover een vaste brug lag. Tegenover dit huis, in een vermakelijk bosch, lag destijds eene boerenwoning, Klein Watergoor geheeten.

[1]) »Coram Euert van den Sande et Roeloff Moim (Mom) comparuit Gelis van Rymersdyck (*sic*) et dedit Jouffer Henrica van Aller in dotem vijffhondert enckell gulden de pondere off payment dair guet vur wesende vyten synen guede to heffen ende to boeren. Actum in festo barbare virg. et mart. xvc ixxij" (Arnh. Schepenboek, 1514–24, fo 245). Vgl. Fahne, *Urkundenbuch des Geschlechts Momm oder Mumm*, II, 196. – Hertog Karel v. Gelre schonk 11 Febr. 1532 aan zijn barbier Herman Botzeell een stuk lands buiten Arnhem, »oistwairt ind noirtwairt aen onsen lande gehoerende tot onsen Spicker (Geldersch-Spijker), zuytwairt aen erffnesse der van Aller, nv ther tijt Jelijs v. Riemsdijck" (Nijhoff, Oork. VI, 3, bl. 1008).

[2]) Stads rekening bij Mr. G. v. Hasselt, *Arnh. Oudh.*, I, 53.

niet voldaan aan de uitspraak van den Nijmeegschen landdag i. d. 24 Juni 1538 ten aanzien van Herbern Gaertss: deze tastte nu de weduwe aan, en stelde, ofschoon er in 1545 nog een akkoord werd getroffen, tenzelfden jare vóór het gericht te Tiel een proces tegen haar in, sprak haar in 1549 op nieuw vóór de schepenbank te Maas-Bommel aan, en diende 21 Oct. 1553 zijn beklag over haar in bij het Hof van Gelderland, waaruit zich een langdurig rechtsgeding ontspon. In de laatste dingtaal waarvan men aantreft: »Secht dair op den aenlegger, dat den voorgen. amptman Jelis v. Rijmsdijck geen twee jaren nae der sententie en leeffde, want hij int jaar van xl off dairomtrent te Nummegen gericht woirdt mitten sweerde" [1]). In de stukken betrekkelijk dit rechtsgeding is er i. d. 21 Oct. 1553 nog sprake van haar als weduwe van Jelis v. R., doch 18 Juni 1554 komt zij voor als gehuwd met Albert Braeckmans, en reeds 10 Nov. van dit jaar heet zij »Joffrou Rymsdyckx naegelaten weduwe van Aelbertus Braeckmans". De kortstondigheid van dezen tweeden echt was zeker oorzaak dat zij bij de aanneming van Gijsbert van de Poll tot amptman van Maas-Waal in 1555, en bij de beleening van Watergoor in 1556 als weduwe van Jelis v. R. optreedt. Had zij 6 Juli 1545 Hendrik v. Vorstenborch tot hulder van Watergoor gesteld, 13 Juni 1556 laat zij Claas v. der Hoeven den leeneed van dit pand vernieuwen en testeert 26 Aug., »indien Adrian van Furstenberch sonder kinderen sturue, dat dan dit Leen op den naesten van haren blode, den altsten op der straten de man voor de vrou, eruen sall, met bescheyt, dat dieselue synen medeeruen euen na in blode ende grade van derseluer syde wesende sal uytreycken ij^{m} (2000) phlsgl. (philipsguldens) tot 25 stuuer" [2]). Zij overleed in 1559, want 16 Dec. van dit jaar werd Adriaan v. Furstenborch [3]) als erfgenaam zijner

[1]) »Oude processtukken", zijnde eene collectie losse stukken en bundels, n° 780 (Archief van het Hof te A.).

[2]) Dit was een lage standaard, want een plakkaat van Karel V van den jare 1554 had den gouden philips-gulden op 27 schellingen (= solidi of stuivers) gezet, terwijl een plakkaat van 1576 ze zelfs op 33 stuivers stelde.

[3]) Voersteborch, Forstenburch of Furstenbergh. Hij, die in 1559 nog minderjarig, was, verscheen 1579—1611 ten landdage van Veluwe. Vgl. Baron d'Ablaing v. G., *Rp v. Veluwe*, bl. 105, en von Hefner, *Stammbuch des Deutschen Adels*, III, 242, met »Index op de Leenregisters", Veluwen f° 23. Een Henricus van Vorstenburch kwam in 1653 aan als pred. te Loenen (Classis Arnhem).

moei Henrica v. A. met Watergoor beleend ten Zutfenschen rechte (32 morgen, Claas v. der Hoeven hulder). — Hun wordt toegekend:

aa. Hendrik v. R., wien zijne moeder 24 Oct. 1540 den leeneed laat vernieuwen van Watergoor. Sneuvelt in 1543 vóór Duren [1].

? *bb. Elisabeth v. R.*, tr. haren vollen neef Jacob van Riemsdijck, Jacobszoon bij Elisabeth Hackfort. Zij is 22 Mei 1559 nog in leven.

? *cc. Alard (Ailart) v. R.*, 16 Maart 1546 hulder van den destijds uitlandigen Jacob van Riemsdijck bij gelegenheid van dezes beleening met Maas-Bommel; 9 Mei 1555 verschreven in de ridderschap van Maas-Waal [2]. Tr. *Margriet Bock*, bij wie

aaa. Theodora v. R., tr. Johan van Balveren, zoon van Adriaan bij Lamberta van Bronckhorst, in 1551 heer van Pollestein en Bolenhof, en tevens beleend met een gedeelte van een waard, naast dien van Jacob Pieck tot Yzendoorn; 9 Maart 1552 ook met het halve dagelijksche gericht van Dreumel beleend [3].

Nog komen in aanmerking wier afkomst ons niet bleek:

Reymsdyckius, opgenomen onder de eerste ridders der in 1444 op St. Hubertsdag door Gerard hertog van Gulik en Berg, na zijne overwinning op Arnold van Gelre gestichte St. Hubertsorde [4].

Nata (geboren) *de Riemsdick*, Werneri domini de Binsfelt conjux, in 1444 onder de eerste vrouwelijke leden dier orde geteld [5].

Michiel v. Rymsdyck, zegelt met vele andere edellieden den transfixbrief van 1442, behoorend bij den verbondbrief der drie kwartieren van Gelderland en Zutfen van den jare 1441 [6]. Is in 1442 geërfd te Wamel, wat blijkt uit een brief van dit jaar (St. Peters en Paulus-avond), krachtens welken Willem Mijllinck en Jonefr. Margriet sijn echte wijff den Hertog opdragen »vijf margen lands ende een hont lants gelegen in den kerspel van Wamel, geheiten den Boenrewech gelegen tusschen lande Jacob Poeluys aen de ouerste sijde naest gelegen ende lande Mychiels van den Ryemsdyc aen die nederste

---

[1]) v. Hefner, l. cit.
[2]) »Ridderboek v. Maas-Waal".
[3]) *Herald. Bibl.* 1879, bl. 10; 1882, bl. 179.
[4]) Brosius, *Juliae Montiumque Comitum, Marchionum et Ducum Annales*, II, 56.
[5]) Ibidem, f° 58.
[6]) *Gr. Geld. Plakkaatboek*, II, App., kol. 191.

sijde naest gelegen streckende met eynden aen die gemeyn straet" [1]). Is in 1444 ook geërfd te Leeuwen, want als zoodanig wordt van hem gewaagd in een door Jacob van Riemsdijck, richter van Maas-Waal, en de gerichtslieden Henrick van Drueten Arntszoon en Henrick die smit in het gericht van Leeuwen 1444 des anderen dages na elf-duizend-maagden-dag bezegelden brief, waarbij Jacob van Zuuten (Zwieten) zijner huisvrouw Lijsbeth in lijftocht opdroeg" sestyen hondt lands ter gueder mathen gelegen inden kerspell van lewen in den weert ende geheytten is dat *Ryemsdicsche landt* [2]), tusschen erue Jacops van Zuuten vurs. dair bauen naest gelegen en enen erue Michiels van Ryemsdick [2]) dair beneden naestgelegen ende noertwart naest gelegen is myt erue Michiell van den Riemsdic vurs. ende den auden stranc [3]) ende zuytwert naest gelegen iss myt erue joncker Johan van Groisbeeck myt synen aenvall ende aenschott dat dair myt recht toehoerende aen comen mach" [4]). In 1448 bij opdracht van Wolter van Isendoorn beleend met een stuk erf en land te Yzendoorn, het »Koezand" geheeten, draagt hij dit perceel in 1461 weder op aan Gerrit van Zuylen van Natewis. Was woonachtig te Leeuwen, en staat als zoodanig vermeld op de riddercedul van Maas-Waal van omstr. 1460.

---

[1]) Archief der Arnh. Rekenkamer. De »Bonderweg" is te Wamel nog bekend.

[2]) Te Leeuwen heft men nóg de Riemsdijksche bouwing. Ook te Altforst vindt men nog een perceel weiland, genaamd *Riemsdijksland*, en te Echteld heet een perceel bouwland *de Riemsdijk*. Deze benamingen kunnen echter van jongeren datum zijn, vooral die te Echteld.

[3]) strang = kil of kolk.

[4]) Afschrift van een opdrachtsbrief, zijnde een uit meerdere afschriften van opdrachtsbrieven vervat in het Register: »Van Goessen van Berghs weert tusschen Maes ind Wael geleghen presentyrt per den scholtus van Tyell 4 noue. Dan vyt dese Copie en schijn idt nyet dat myn g. l. h. (*de hertog*) dair toe gerechticht is" (»Archief der Arnh. Rekenkamer", Maas en Waal, nº 1). Daarin vindt men verder, dat Gijsbert Henrickxsoen en Lijsbeth, echtslieden, alsmede hun zoon Johan aan Willem Tengnagell van Zandwick dat Riemsdijksland te Leeuwen (in Vullinksweerd, geheel omsloten door Willem's erf), ten overstaan der erfpachters Willem Rurst en Henrick Morinck, verkochten, luidens door de verkoopers in 1455 op St. Johannisavond natiuitatis bezegelden brief. Deze Willem Tengnagell v. Zandwick is vermoedelijk één persoon met dengene, die in 1449, 50, 51 vermeld staat als schepen van Nijmegen (Mr. J. M. v. Pabst v. Bingerden, *Inventaris op het Oud Archief v. h. Oud-Burger-Gasthuis te Nijmegen*, 1871, bl. 23).

Berta van Reymsdick, abdis te Clareveld binnen Wamel in Sent Clarencloister, beklaagt zich in een brief aan den Bisschop van Utrecht en in twee *aan hertog Arnold* over eene gewelddadigheid in haar klooster gepleegd [1].

? *Elisabeth v. Rymsdyck*, tr. N. v. Tuyll v. Serooskerken, bij wien Elisabeth v. T. v. S., 22 Jan. 1474 gehuwd met Frederik de Cock van Nerijnen, Gijsbertszoon bij Maria van Hoorne.

? *Johan v. Ryemsdick* (dubbele arend), gehuwd met Jouffrou Maria van Hattem (droogscheerdersschaar), geheel zonder jaartal of eenige tijdsbepaling.

Lodewijk v. Riemsdijck, gehuwd met N. N. v. Eldijck [2], heeft tot zoon:

Jelis v. Riemsdijck, in 1527 schepen [3], in 1538 burgemeester — van Wageningen [4], leende hoogstwaarschijnlijk zijn naam aan de »Riemsdijksche straat ter stede [5], en schreef in 1543 aan den Tielschen magistraat een brief over strooperij, door de Tielsche burgerij ten nadeele van die van Wageningen gepleegd, terwijl Slichtenhorst [6]) spreekt van een brief, door Gerard van Bueren aan hem geschreven, waarin deze berichtte, dat de Tielsche bezetting, ofschoon beide steden beloofd hadden elkander ongemoeid te laten, Frans Verwey [7] en zijn zoon, burgers van Wageningen, in verzekerde bewaring genomen en ter beschikking van Maarten van Rossem gesteld had. In 1552 beweerde hij recht te hebben op zekere veenen, gelegen op de grens van Gelderland en Utrecht bij Rhenen [8]. Gehuwd met *Christina van den Stade tot Horst*, dr v. Otto bij Belia van Galen, had hij tot dochter:

---

1) Zonder jaartal; *Kronijk v. h. Hist. Genootschap te Utr.*, 1855, bl. 26.

2) Baron d'Ablaing v. G., *Rp v. Veluwe*, bl. 164.

3) Als zoodanig staat hij vermeld in een opdrachtsbrief van 1527 Donderdags na St. Maria Magdalena.

4) Slichtenhorst, *Geld. Geschied.*, bl. 449a.

5) Ibidem, *Tooneel d. lands v. Gelre,* Plattegrond v. Wageningen; *Geld. Volksalm.* 1879, bl. 150.

6) Ibidem, *Geld. Gesch.*, bl. 46b.

7) De naam dezer familie van welke zich ook leden te Deventer hebben nedergezet, wier afstammelingen aldaar nog bloeien, komt nóg, o. a. te Tiel voor, en waar niet elders, in ons vaderland! Hij werd oudtijds »Verway" geschreven gelijk nog tegenwoordig alhier in Neder-Betuwe de uitspraak luidt; hetgeen den oorsprong aanwijst, als beduidend »van de waai" (kolk).

8) J. J. Dodt van Flensburg, *Archief v. Kerkel. en Wereldl. Gesch., inzond. v. Utrecht*, IV, 37.

N. N. v. Riemsdijck, gehuwd met Johan van Huessen op ten Weert, 1576—86 verschreven in de ridderschap van Veluwe [1].

Jan v. R., schepen van Tiel in 1523, op last van hertog Karel van Gelre, aan den amptman Hendrik Kollart van Lienden in dato 25 Aug. 1526, door den scholtus van Tiel, in plaats van den overleden Albert van Ormel, tot raad van Tiel aangesteld [2]. Had *misschien* Margriet van Wely [3]) tot vrouw, bij wie

Gijsberta v. R., † 1529, begraven te Nijmegen, tr. Hendrik Hackfort, schepen van Nijmegen.

Floris van Riemsdic, door den amptman Kollard van Lienden, op last van hertog Karel, 5 Jan. 1522 aangesteld tot schepen van Tiel, en 2 Jan. 1534 door den hertog opnieuw als zoodanig verkozen [4], bezegelt in 1532, burgemeester zijnde als gerichtsman den brief, waarbij Claes van Baex en huisvrouw aan Otto van Leuth ten behoeve van Jelis van Riemsdijck de 3300 goudgl. opdragen, die de familie van Baex op het halve ampt van Maas-Waal geschoten had (zie boven, bl. 61). Hij staat ook op 9 Oct. 1542 vermeld in een signaat van buerspraecken en borgerschappen, aanwezig in het archief der stad Tiel. Had tot zoon:

Heer Johannes Florentii de Ryemsdick, clericus, door Adriaan van Rossem, schout van Tiel, en Bartholomeus van Heteren, ridders, als collatoren, aan den aartsdiaken of diens officiaal voor de vicarie op het altaar van St. Sebastiaan den martelaar [5] in de parochiekerk van St. Maarten te Rijswijk, openstaande door den dood van heer Willem Versteech, 5 Aug. 1534 voorgesteld [6]. De officiaal van den aartsdiaken gelastte 7 Aug. 1534 den pastoor der parochiekerk te Rijswijk,

---

[1]) Baron d'Ablaing v. G., a. w., bl. 164.

[2]) Mr. E. D. Rink, *Beschrijving v. Tiel*, Bijl. I (1836), bl. 31; Nijhoff, *Oorkonden*, VI, 2, n° 1389.

[3]) niet, »Margriet van Dojeweert", gelijk bij Baron d'Albaing v. G., *Ridderschap v. Veluwe*, bl. 138 gevonden wordt. Zulks blijkt uit de kwartieren van Hendrik van Beynhem († 1605), in *Navorscher* XXVI, 68, 69, opgegeven. Welij nu is eene buurschap onder *Dodewaard* (Dojeweert).

[4]) Nijhoff, *Oorkonden*, VI, 2, n° 1086; VI, 3 n° 1742.

[5]) 't Was de 10 Oct. 1472 door de gebroeders Frederik en Herman van Wijhe gestichte vicarie op het altaar van St. Sebastiaan, St. Catharina en St. Margaretha martyres; zie *Geld. Volksalm.* 1879, bl. 26.

[6]) Authentiek afschrift op papier, gemerkt D.

op twee feestdagen en een niet-feestelijken dag in de kerk plechtig af te kondigen, dat Johannes v. R. voor die vicarie was voorgesteld. Deed zich niemand op, die de rechtmatigheid hiervan betwistte, dan moest hij hem tot de vicarie toelaten, hem institueeren en investieeren na van hem ontvangen te hebben het juramentum fidelitatis et dictē vicariē indempnitatis, hem met de gebruikelijke plechtigheden in de corporeele possessie leidend. Den 9 Aug. 1534 volgde de verklaring van Henricus Duven, pastor in Rijswijck, partium Bathuē inferioris et publicus a sacra papali auctoritate notarius, dat hij hem met de gebruikelijke plechtigheden in de corporeele possessie geleid had [1]). Nadat de vicarie door zijn overlijden was opengevallen, stelden Johan van Eck Hendrikszoon [2]), die was voorgesteld door Juffer Anna van Heteren, oudste dochter van wijlen Bartholomeus, en zij zelve als collatrice 13 Sept. 1562 en volg. bij het Hof van Gelderland een proces in tegen Sweder van Rossum, Ottozoon, voorgesteld door Petronella van Riemsdijck, weduwe van Adriaan van Rossum, die straks volgt, en tegen haar als collatrice [3]).

Claes v. Riemsdyck. Met zijne kinderen heeft Roelof Mom tot den Roden Toren, richter v. Arnhem en Veluwe-Zoom, wegens zijne vrouw Anna Sibilla v. Scherpenzeel en wegens de kinderen van Otto v. Sch., in 1531 een proces. Na doode van Otto v. Sch., richter van Arnh. († 1527), heeft er eene deeling plaats tusschen Roelof M. en zijne vrouw en Otto's weduwe, hertr. m. Stees v. Hemert, en hare kinderen uit haar eersten echt [4]). (*Slot volgt*).

v. Schlippenbach (XXXIII, 521). Te Schönermark (Kreiz Prenzlow, reg.distr. Potsdam) woont eene gravin Marga v. Schl., geb. jonkvr. v. Maltzahn, die wellicht eene genealogie bezit, en daaruit de gewenschte inlichtingen zou kunnen verstrekken.

---

[1]) Item, gemerkt E. Vgl. *Herald. Bibl.* 1880, bl. 318, noot.

[2]) uit het geslacht van Pantaleon, zie *Geld. Volksalm.* 1879, bl. 30. Zijn nazaat Johan van Eck betwistte 4 Dec. 1636 nog vóór het Hof van Gelderland het genot dier vicarie aan Adriaan Vijgh; vgl. *Geld. Volksalm.*, t. a. p., met *Herald. Bibl.* 1879, bl. 309, 10.

[3]) Oude Processtukken, n° 261 (Archief van het Hof). Bij dit proces legde Johan van Eck Hendrikszoon de straksvermelde afschriften D en E over.

[4]) *Herald. Bibl.* 1883, bl. 180.

VRAGEN.

Arentz (XXXII, 55). Ik houd mij aanbevolen voor eene opgave van het wapen A. v. o.

Boerhave. Naar de herkomst dezer familie deed *Nav.* XXVI, 261, 545 onderzoek. Te Alkmaar nu † 18 Jan. 1885 Trijntje Boerhaave (*sic*), oud 75 jaar, ongehuwd. Zij was eene nazaat van den grooten medicus, en bloedverwante der familiën Keur (Medemblik, Haarlem) en Westerman. Is met haar de familie B. uitgestorven?

v. Borckhorst. Wie waren de ouders en grootouders van Alida v. B. dr v. Herman (30 Apr. 1620 te Utr. overluid) begr. te Utrecht 12 Sept. 1653, zuster [1]) van Adriaan en Gijsbert Wttewaal. Hoe is het wapen v. B.?

Both. Bestaat er eene genealogie van dit Stichtsche geslacht verwant aan v. der Eem, Pieck, v. Noortwijck, v. Pallaes, v. Zuylen, enz. Zoo ja, wie deelt ze mede?

Cool. Balen geeft in zijne Beschrijving v. Dordrecht bl. 1011 vg. eene geneal. van dit geslacht, ze stakend met Aemilius C. geh. m. Elisabeth v. Ruijtenburg, levende omstr. 1620. Is iemand in staat het vervolg dezer genealogie mede te deelen? Te Dordrecht 14 Jan. 1739 ged. een zoon van Gerrit Wijbrans en Johanna C.

v. Mansvelt. Wie waren de voorouders van Johan v. M., burgemeester van Utrecht, † 2 Apr. 1672, en hoe is zijn wapen?

v. de Sande. Bestaat er verwantschap tusschen Arend v. de S. zn van...? schepen te Utrecht omstr. 1600 (wiens dr tr. Cornelis de Ruever) en Catharina Barbara v. de S. geh. m. Willem v. Mansvelt geb. te U. omstr. 1650. Welk wapen voerde deze v. de S.?

---

[1]) stiefzuster? schoonzuster? RED.

GESCHIEDENIS.

Egelandera. De *Nav.* XXXIV, 228, ter sprake gebrachte F. v. der Erff was denkelijk een zoon of bloedverwant van Floris v. der Erwe (*sic*), die vóór 1524 vermeld staat als eigenaar van »huys ende hofstadt geheyten Groenensteyn, mitter watermoelen" in 't schependom en gericht van Arnhem (Mr. G. v. Hasselt, Kronijk v. Arnh., 1790, bl. 86). Volgens dezes auteurs Arnh. Oudhh. 1803, I, 89, behoorde dit pand reeds in 1521 aan Hendrik de Groeff erfvoogd van Erkelentz, landrentmeester [1]), blijkens een schepen-signaat van dat jaar, waarin »floris van den erue" als overleden vermeld, en waarin sprake is van »erffnisse Floris v. den Erruw, bij sunte Johans Poert en huys wilner (*weleer*) Johan Munters (ibid., IV, 50). Gezegden watermolen met zijn toebehooren, welken hertog Karel v. Gelre van hem overgenomen had, droeg deze 19 Sept. 1533 aan zijn barbier Herman Boegertt over (ibid., III, 212, 4). Deze was zijn gunsteling. — Wat barbiers betreft Mr. G. v. H. zegt (ibid. IV, 120): »Wanneer men met dit werk van een ander mans baard te scheeren weer hoger en buiten Arnhem rysen wilde, dan zouden wy daarin zeer aanzienlijke lieden onledig zien", daarbij aanhalend J. G. Eccard, ad Leges Salicas, p. 56.

Adolf van Kleef. Hij was heer van der Marke, van Ravestein, van Wynendale en Thourout. Ravestein was zeker het tegenwoordige stadje van dien naam in N.-Brabant. Wijnendale, tusschen Roeselaar en Thourout, het oude zomerverblijf van den ongelukkigen Gwy graaf van Vlaanderen, en Thourout zelf (Thoroat, Thor-ald of -wald, eeuwen oud) liggen in W.-Vlaanderen. Maar Marc, Marke, Marken? Men heeft het graafschap Mark, niet zoo heel ver van Kleef en Ravestein; Marc of Marke bij Oudenaarden; Marc bij Roubaix (Röbais, 't Robaeys der Vlamingen) en Marck (een oud graafschap of ondergraafschap bij — en van — Guignés), waar ik in 1884 nog iets van den ouden slottoren aanschouwde. Heer van Ravestein was hij door zijne

[1]) Deze werd 28 Dec. 1524 bezitter van 's Hertogs hof, erf en goed Staverden, in ruil tegen zijne bij Arnhem gelegen goederen (Mr. G. v. H., Kron. v. Arnh , bl. 86, 7).

gade Anna van Bourgondie, eene der vele onwettige kinderen van Filips den Goede. Haar eerste gemaal was Adriaan v. Borsele, weduwnaar van Maria v. Cats; haar tweede gemaal was mede een weduwnaar en wel van Beatrix prinses van Portugal, moeder van Filips van Kleef uit het beleg van Sluis in 1492 bekend; zij zelve was kinderloos. Adolf was ook ridder van t Gulden Vlies. In de wijk Oude-Stad-Aardenburg was vóór de kadastrale beschrijving de ligging van eenige gronden zeer nauwkeurig aangewezen onder den naam van Stads-Ravestein (in eeuwigdurenden cijns uitgegeven); in t begin der XVe eeuw was dit perceel bekend onder den naam van t Hof-van-Marcken. Anna van Bourgondie muntte uit door vroomheid en weldadigheid; zij hervormde het oude Bagijnhof te Aardenburg 13 Aug. 1499 in een klooster van zusters van den derden regel der orde van St. Franciscus (der boetelingen). Uit alles blijkt dat zij tot de meer verlichte vorstinnen van haren tijd behoorde. De 3e regel van St. Franciscus toch had veel van de instelling der Bagijnen; de leden er van braken niet zoo geheel met de wereld en benadeelden de burgerij niet door het leveren van goedkoop werk (veelal ten koste der arme Vlaamsche kantwerksters en naaisters) of door het drijven van vrij uitgestrekten landbouw. Aardenburg's bestuur waakte in overleg met Anna daartegen, en verbood zelfs het bedelen der zusters; alleen 't houden van kost- en andere leerlingen was haar vergund, en dit alles onder bisschoppelijke goedkeuring. Of Anna te A. eene verblijfplaats had, betwijfel ik; hoogstwaarschijnlijk was Stads-Ravestein of t Hof-van-Marcken een Leenhof.

Calais (France, Rue Lafayette 192). G. P. ROOS.

Duivenbode (XXXIII, 260). »Wij schout, burgemeester ende gericht der stad Leyden, des Graafschaps van Hollant, wenschen eenen iggelycken, dien de jegenwoordige letteren zullen voorkomen veel heijle ende geluck. Doen te weten, dat nademaal de reden en de billyckheyt vereyscht alle vroome betoonde diensten, zonderlinge die eenige steden of gemeenschappen gedaan sijn, eerlycken ende heerlycken te werden beloond, ten eynde dat sodanige beloninge den anderen menschen een spoor ende prickel moet sijn omme hem in tyd des noods tot diergelycke diensten, op hope van beloninge, mede willich ende cloekmoedich te sijn ende te laten gebruiken; ende dat sulcx is

dat Willem Cornz. Speelman [1]), geboren borger deser stadt Leyden, in den jare xv^{c}lxxiiij voorleden, ten tyde van de tweede belegeringe ende uyterste hongersnoot, liever gehadt heeft dese sijne geboortige stede alle mogelycke dienste ende vordernisse te doen, ende de spijse die tot versadinge van den honger van hem, sijne outbejaarde moeder ende broederen, eenigsins hadde mogen dienen, heurluyden hongerijgen buicken te onthouden, ende sulcx mede gebreck te lyden, dan deselve tot sijn bijleven ende onderhout te verstrecken, als hebbende t'onsen verzoeke sijne duijven bij eenige waeghalsen heimelicken uyt dese stede laaten vervoeren omme van buyten, — alsoe dese stede soe heftelicken rontsomme omrincht ende belegen was, datter geen mensch noch te lande noch te water meer inne conste geraeken, ende wij sulcx gene tijdinge van onsen doorl. en hooggeb. Furst ende gen. H den Prince van Or. noch van de HH Staten, onse goede vrienden ende medebondgenoten en consten (ge)crijgen met brieven ende tijdinge, so grotelick tot onse vertroostinge dienende, — te werden afgevaerdicht, ende als vliegende boden door de lucht, het eenige element ons opengelaten, gebruyct ende gebesicht te werden, gelijkerwijs drie van deselve duyven tot verscheijden tyden mit brieven ende tydinge binnen dese stede sijn wedergekeert, ende dat wij daaromme begeren ende voorhebben sulcke getrouwe diensten ons ende onse gemene burgeren ende inwoonderen ende naevolgendedien 't gemeen vaderlandt gedaen, met eene geduerige vereeringe te wederloonen. *Soe est* dat wij de voorn. Willem Cornelisz vergunt geoorloofd ende toelaten hebben, vergunnen, veroorl. ende laeten toe mitsd: omme van nu voortsaen bij hem ende sijne nakomelingen te mogen gebruycken ende henselven te sullen sulcx mogen noemen ende schrijven doen noemen ende schrijven mitten toename van Duyvenbode, gebruickende tot sijnen ende hunluiden blasoen teycken ende wapen eenen zilveren schild, hangende in een crans van eycken bladeren, daarinne comende twee rode slotelen cruysgewyse over den anderen gestelt, ende tusschen elck quartier een blaewe duyve. Ende zoo wij voorn. Willem van Duyvenbode oversulcx int voors. gebruijk van name ende wapenen ten ewigen daege begeren te handhaven, ende sulcx bij eenen yegelicken te werden erkent ende gehouden, hebben

[1]) d. i Willem Czn, speelman, zie *Nav.* XXXII, 155, 6, 473. RED.

wij tot een volcomen ende ongetwyfelt geloof t zegel te teicken desen letteren doen aanhangen ende dese bij onsen Secretaris doen teyckenen op den derden Octobris vyftien hondert 't zeventich ende acht.

(was geteyckent) J. VAN HOUT.
voor copie conform
(*was get.*) D. M. VAN DUIJVENBODE.

Na gedane collatie is dit afschrift met deszelfs vertoonde origineele, geschreven op ongezegeld papier accordeerende bevonden bij mij Mr. Isaak Boucquet, Secretaris der Residentie Ternate en als zoodanig geadmiteerd als Notaris bij het Gouvernement van Nederlandsch Indie residerende te Ternate, hoofdplaats van gemelde residentie, en wordt daarvan op verzoek van den WelEdel Gestrengen Heer Maarten Dirk van Renesse van Duijvenbode copie aan denselven verleend.

Op heden vrijdag den 24 Januari 1800 acht en zestig.

Mr. ISAAK VAN BOUCQUET, Notaris.

Gegeven voor legalisatie der bovenstaande handteekening van Mr. Isaak Boucquet, fungeerend Notaris in de residentie Ternate.

Ternate den 27 Februari 1868.

Ratahan 22 April 1884. (*was get.*) NIEUWENHUIS, Resident.

N°. 3. In naam des Konings.

Op heden donderdag den dertienden October 1800 zes en dertig compareerde voor mij Jan Hendrik Otto, Notaris publiek ter Residentie Ternate in presentie van de natenoemen getuigen De Heer Maarten Dirk van Duijvenbode, koopman wonende ter deser steede, mij en getuigen bekend. Dewelke mij overhandigde het volgend schriftuur met verzoek om hetzelve bij mijn protocolle over te nemen, en te insereeren, hetwelk door mij woordelijk overgenomen en aldus luidende bevonden is.

Extract uit het aanteekeningboek der geboortedagen van kinderen te Ternate, door den ondergeteekende op autorisatie van de Regeering dezer landen mits het niet aanwezen van een leeraar, gehouden.

Alwaar staat:

Op den November 1804 is geboren een zoontje de namen zullende ontvangen bij den Heiligen Doop van Maarten Dirk. De ouders Dirk Martens van Duivenbode en Jacomina Antoinette Hemmekam Egtelieden.

(*onder stond*) Ternate den 19 September 1807.

(*lager*) accordeert. (*was get.*) J. H. OTTO, Secretaris.

voor copie conform

(*was get.*) J. H. OTTO, Secretaris.

En is na gedane collatie deze met hetzelve accoord bevonden en op verzoek van den comparant als copie autentiek dit grosse afgegeven en verleend.

Aldus gedaan en geautentiseerd te Ternate op dato voorschreven zonder eenige doorhaling of aportie [1]) ten presentie van Constans Paulus en Christiaan Joseph, beiden particuliere klerken als getuigen die de minute dezes nevens den comparant en mij Notaris hebben ondertekend.

Geminuteerd op een gelijk zegel van een halven gulden.

Quod attestor

(*was get.*) J. H. OTTO.

Bij besluit van den Gouverneur Generaal dd. 2 Juli 1860, n°. 163, onder dagteekening van den eersten September 1800 zestig is aan den in bovenstaande acte vermelden Maarten Dirk van Duijvenbode toegestaan zich voortaan te noemen en te schrijven Maarten Dirk van Renesse van Duijvenbode, waarvan deze aanteekening is gehouden door mij

Griffier bij den raad van justitie te Ternate.

(*was get.*) A. J. ELLIGNETT [2]) J^R.

voor copie conform

J. N. WIERSMA.

Constantijn Hendrik v. Renesse tr. Bartha Anthoinette Vles, dr v. den burgemeester van Doesburg aan den Ysel, had twee kleinzoons, t. w. 2. Jan Hendrik v. R. de Wulphen † 1793. Bij den inval der Franschen in Holland verloor hij het

---

[1]) apostille? RED. [2]) Clignet? RED.

leven. In 1814 † de laatste der Renesses. 1. Gerard Willem v. R. † 6 Dec. 1784 tr. eene Meijer, bij wie Johanna Agatha Constantina v. R. tr. Francois Bartholomeus Hemmekam, bij wien Jacomina Antoinette H. tr. Dirk Maarten v. Duivenbode, bij wien Maarten Dirk v. D., geb. 1804, die in 1860 den naam v. Renesse bij den zijnen voegde, † 1878 te Ternate, wiens zoon Louis v. R. v. D., te Menado, geb. 1829, † 1879, eene weduwe met vier zoons en drie dochters naliet, terwijl er van zijn vader ook nog een viertal kinderen in leven zijn, van wie sommigen gehuwd. Of er van Willem Cornelisze (*Nav.* XXXII, 473) nog andere afstammelingen bestaan, is mij onbekend.

Heusden. J. N. WIERSMA.

[C. W. R. v. Renesse v. Duivenbode, koopman te Ternate, bekwam 20 Febr. 1885 van onzen Koning de vergunning om de versierselen aan te nemen van de 3de kl. der Orde van Nicham Iftikhar, hem door den Bey van Tunis geschonken.]

Overluidingen te Utrecht. In den catalogus der »Verzameling Hofstede de Groot—Vitringa, 3de afd.", verkocht te Utrecht 26 Maart—4 Apr. 1881 door den boekh. J. L. Beijers, kwam onder n⁰ 3477 voor eene Nécrologie de differ. personnes illustres des Pays-Bas 1614—51, 4to. Het is een afschrift, (naar men meent van de hand van prof. A. v. Drakenborch) van de oorspronkelijke lijst der gelegenheden, waarbij de klok van den Dom te Utrecht is geluid; meestal zijn dit sterfgevallen en begrafenissen, soms ook geboorten of intochten van vorsten. Het handschrift bevat geenerlei opschrift en is aan 't begin in het Latijn gehouden. Gedurig zijn namen onderstreept, die hier door cursieven druk zullen onderscheiden worden; wat dit beteekent, is echter niet bekend [1]). Er zijn eenige aanteekeningen bij den oorspronkelijken tekst gevoegd, zooals steeds zal worden aangeduid. De lijst zal door het college van kanunniken ten Dom gehouden zijn, en luidt als volgt:

1614. VI Oct. in obitu et funere Mariae Schinkels vidúae quondam Hermanni a Westrenen.

XVII Oct. in ob. et fun. Catarinae Sohier viduae quondam Johannis de Latfeure.

XVIII Oct. i. o. Martini a Sypestein, qui est pater confratris nostri Sypesteyn.

XXVII Oct. i. o. Dollae [2]) *Helenae de Cock de Delwynen*, filiae doī de Wadenode.

XXX Oct. i. o. et f. Dollae Catarinae Botters uxoris Dolli [3]) Hermanni a Ravesway.

---

[1]) Bloedverwanten der kanunniken? Hoewel, dan had hier en daar *meer* onderstreept moeten zijn. RED.

[2]) = Domicellae. [3]) = Domicelli.

1614. XXXI Oct. i. o. et f. Dollae Magdalenae Harman viduae quondam Doī Petri d'Ablaing doī v̄ Bukke et Hoogen Meertocht.

XI Nov. i. o. *Dolli de Hardenbroeck et Wulven.*

XIII Nov. i. o. et f. Catharinae de Breen, filiae Thomae de Breen.

XIX Nov. i. o. et f. Dolli *Isbrandi de Lanscroon*, filij quondam Dolli Jōis de Lanscroon.

XXII Nov. i. o. Dolli *Georgij de Oostrum*, qui est frater confratris nostri de Oostrum.

XXVI Nov. i. o. et f. Corn. Petri de Ravesway.

XXIX Nov. i. o. et f. Jōis de Heldrik Brienen filij quondam Capitanei Brienen.

Ult. Nov. i. o. Gulielmi de Weede filij Everardi de Weede, qui est frater secretarii nostri.

V Dec. i. o et f. Dollae *Sophiae de Pallaes.*

IX Dec. i. o. et f. Dollae Jacobae v̄ den Berch filiae quondam mrī Jasparis v̄ den Berch.

XIV Dec. i. o. et f. Dollae de Tiepma viduae quondam Dolli Eustachij de Hemert.

XVI Dec. i. o. et f. Dolli Jōis de Beest de Bloys. v., aō 1617. (het laatste is later ingevoegd.)

XVIII XIX XX Dec. i. o. Nobiliss. Dn̄i Dn̄i Walravij de Bredenrode Baronis in Vianen, Burchgravij in Traj. Dn̄i v̄ der Ameyde, Cloetingen, Noordeloos etc. sicut et XIX Jan. 1615 in funere.

XXIX Dec. i. o. et f. *Gerardi Ploos*, qui est pater confr. nostri Ploos.

1615. XV Jan. i. o. Petri Theetlum, qui ē avunculus confratris nostri Sminiae.

Eod. die i. o. et f. Joaē Christiani.

XVIII Jan. i. o. Dolli *Georgij de Lennip* qui ē pater confr. n̄rī de Lennip.

XIX Jan. i. o. et f. Dollae Hadewae Foeck, filiae qn̄dam Brunonis Foeck.

XXIII Jan i. o. et f. Dolli Ondaert. [of Onduert.]

Ult. Jan. i. o. et f. Mariae Adriani Booms viduae qd̄am Petri Adriani de Wyckersloot.

V Febr. i. o. et f. Dignae Wouteri filiae, viduae quondam Henrici Assueri de Nellesteijn.

XIII Febr. i. o. et f. Jacobi Huberti v̄ Emmenes.

XIV Febr. i. o. et f. Aleidis Adriani filiae viduae quondam Gerardi de Wickenborch.

XX Febr. i. o. et f. Adriani sculteti n̄rī.

XXIV Febr. i. o. et f. Dolli *Jōis de Merenborch.*

XXIII Martij i. o. et f. Antoniae de Ruempst filiae qūdam Jōis de Ruempst.

XXIV Martij i. o. et f. Machtildis de Compostel viduae quondam Alardi Kemp.

XXIV Martij i. o. et f. Dolli Arnoldi Berck.

XXX Martij i. o. et f. Dolli Mathiae Kemp.

1615. VIII Apr. i. o. et f. Georgij Baeck.
XII Apr. i. o. domicellae de Diepholt viduae quondam Dolli Gerardi Elderbom.
XVI Maji i. o. et f. Dollae *Christinae de Lanscroon*, uxoris Dolli Lamberti Canters.
XIX i. f. Antonij v̄ der Burch.
XXII Maji i. o. et f. Jōis Dael, filij Antonij de Dael.
XXX Maji i. o. Dollae Mariae Boisot, viduae qn̄dam Dolli Arnoldi de Jeude Dn̄i tot Hardinxvelt.
II Junij i. o. et f. Machteldis Tymanae filiae viduae Abrahami de Cleeff. Erat matertera Canonici Ploos.
XI Junij i. o. Dollae *Hectoriae de Honwier*, viduae quondam Ludolphi v. der Haer.
XII Junij i. o. Mechteldis Stellen uxoris Jōis Marcij. Eod. die i. o. et f Gulielmi Thomae vañ Wel.
XIX Junij i. o. et f. Dñi Cornelij Jōis de Leyden.
XX Junij i. o. et f. Jōis Hermanni Caesaris de Schoenrewoert.
II Julij i. o. et f. Gertrudis de Beer, uxoris Jōis Verborch.
XVI Julij i. o. et f. *Dolli Antonij de Lennip*, avunculi Canonicis [*sic*] de Lennip.
XX Julij i. o. et f. Lucae van de Poll.
XXI Julij i. o. et f. Arnoldi Wouteri Mode.
IV Aug. i o. et f. Dollae *Machteldis de Diest*, viduae quondam Dolli Gerardi de Reede dñi de Nederhorst, quae erat mater Canonici de Reede.
VII Aug. i. o. et f. Dolli *Judoci de Amstel de Mynden* dōi de Loenresloot, de Aa et Aucop [1]).
XIII Aug. i. o. et f Gerardi Both filij q̄udam Henrici Both.
XXVI Aug. i. o. et f. Hester de Beer, filiae q̄udam Judoci de Beer.
IV Sept. i. o. et f. Nicasij le Petit.
VIII Sept. i. o. et f. Bartholomaei de Weede.
X Sept. i. o. et f. Dollae *Magdalenae Foeyten* viduae quondam Dolli Gulielmi vañ Burch.
XX Sept. i. o. Māgrī *Henrici Botter de Snellenberch* dñi de Maersenbroeck J. V. Licentiati.
XXVI Sept. i. o. et f. Māgrī Cornelij de Otterspoor J. V. Licentiati et curiae Trajectensis advocati.
VII Oct. i. o. et f. Mariae Vereem uxoris Wolphardi Swaerdecroon Conrectoris Scholae Sti Jeronimi.
XI Oct. i. o. Dolli Pauli Swart.
XII Oct. i. o. et f. Māgrī Gulielmi de Asch Canonici et Scholastici Sti Petri.

[1]) Teccop? Zie *Nav.* XXVI, 66, enz. Red.

1615. xxiv Oct. i. o. et f. Gertrudis de Rode, viduae q̄udam Jōis de Beyler.

xxix Oct. i. o. Nicolai Malapeert dōi in Jutphaes. Erat avunculus uxoris dn̄i Jasparis à Vosbergen Canonici.

Eod. die i. o. et f. Domicelli Th̄ici [1]) de Zuylen Canonici.

xxxi Oct. i. o. et f. Dollae *Johannae de Vryaldenhove* uxoris Dolli Amelij de Zuylen de Nyvelt patri [*sic*] [2]) Dn̄i Hugonis de Zuylen de Nyvelt Canonici.

ii Nov. i. o. et f. Margaretae de Bockhoven viduae quondam Jōis de Helmont.

vi Nov. i. o. Dollae Johannae de Broeckhuysen uxoris Dolli Gerardi Wteweert.

ix Nov. i. o. et f. Gulielmi de Lamsfeldt.

xvii Nov. i. o. Agathae Dierhout filiae q̄udam Cornelij Dierhout.

xviii Nov i. o. et f. Dn̄i Jōis Adriani de Roy vicarij Sti Salvat.

xx Nov. i. o. et f. Gerardae de Nieupoort filiae Hermanni vā̄n Nypoort.

xxi Nov. i. o. et f. Dn̄i Jacobi Gabri.

xxiv Nov. i. o. et f. Elisabethae v. Sompeecken viduae quondam Jacobi v. der Maeth.

xxiv Nov. i. o. et f. Guilelmi Jōis Buyser.

ix Dec. i. o. et f. Mariae Jōis v. Battum uxoris Bartholomaei v. der Eem.

xvii Dec. i. o. Th̄ici Schade.

(*Wordt vervolgd.*)

Opwekking tot den krijg (XXXIV, 19). De Hollandsche Illustratie van 16 Mei 1877 bevat eene houtsnede, de »Peselnicks'' bij 't Russische leger voorstellend. In den tekst (bl. 7) leest men daaromtrent het volgende:

»De Peselnicks of zangers en dansers bij het Russische leger dagteekenen van den Krim-oorlog. Keizer Nicolaas gelastte toen, dat bij ieder bataillon een zeker aantal zangers en dansers moesten zijn. Sedert is dat zoo gebleven en behalve zingende en dansende Russische soldaten, heeft men ook gillende en fluitende, met den mond en op de vingers. De dans is niet smaakvol, maar heeft veel van een woest hossen en springen. De Peselnicks vormen een afzonderlijk corps, dat het geheele leger van opwekkende individu's voorziet. Zijn nu deze als een bepaald soort van soldaten eerst in 1854 ingesteld, de Russen hebben altijd veel van dansen en zingen in den oorlog gehouden. Zoo trokken zij reeds in de 14de eeuw al zingend tegen de Tartaren op, en herinneren zich nog onze oud-gedienden onder Napoleon I het oorverdoovend krijgsgezang der Kozakken''.

[1]) = Theodorici. [2]) patris? patrui? Red.

Op bl. 97 van The Graphic (2 Febr. 1884 n°. 140) komt de afbeelding voor van eene soort van dans, of godsdienstige plechtigheid, bekend onder den naam van »Zikrr" en uitgevoerd door een gedeelte der Egyptische troepen te Soeakim ter eere van eenige vreemde sheiks. Eerst werden draagbanden en bajonetten [waarschijnlijk als te belemmerend] afgelegd en vervolgens plaatsten zich de uitvoerenden in twee gelederen tegenover elkander. Daarop wierpen zij hunne hoofden in den nek en dan weer op de borst, terwijl ze te gelijk neigden en hunne knieën bogen of uitstrekten, onder 't onophoudelijk geroep van »Allah!" De gestadige regelmaat, waarmede dit als ware het op den polsslag herhaald werd, herinnerde mij sprekend het geluid, 't welk een stoomwerktuig maakt. Het doel dezer vertooning was de inboorlingen voor zich in te nemen; wat echter, te oordeelen naar de verachtende blikken, welke deze op de vertooners wierpen, niet al te best scheen te gelukken".

Handgeklap maakte bepaald een deel uit van de gewijde tempelmuziek der Hebreën. Hierop zinspeelt o. a. Psalm 98 vs. 8: »Dat de rivieren in de handen klappen, dat alle bergen juichen!" Van der Palm vindt dit stouter overdracht dan wij ons zouden veroorloven; doch een Oostersch dichter, eenmaal aarde, zee en rivieren, bij persoonsverbeelding hebbende ingevoerd, laat ze niet alleen juichen, maar ook in de handen klappen. Kunnen wij niet volstaan met te zeggen, dat het kabbelen, klateren en kletsen der stroomen, in zijn klanknabootsing, met *handgeklap*, de echo der bergen met *gejuich* wordt vereenzelvigd?

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

VRAGEN.

Frankrijk. Deze Veluwsche b^{p}, tusschen Harderwijk en Hierden, komt in 1401 voor als Franckryck (Mr. G. v. Hasselt, Roozendaal bl. 82). Wat weet men van den naamsoorsprong? Kan de naam als een tegenhanger beschouwd worden van Engelsche stad, gehucht o. Barneveld? Kleeft er eene historische of legendarische traditie aan?

Gebennae. De brief, waarbij paus Martinus IV 25 Aug. 1281 den Nijmegenaren vergunde met hunne godsdienstoefeningen en plech-

tigheden voort te gaan, al bevonden zich in den ban gedane personen in hunne stad, werd gegeven te Gebennae (Gebennis). Welke plaats is hier bedoeld?

Heerentals. »Joan Bax genaamt van Heerentals", — aldus *Nav.* XXXIV, 397. Wat is dat »van Heerentals"? Was hij heer van Heerenthals tusschen Luik en Antwerpen?

Jan Barendsz (of Jan de Lapper). Waar kan ik iets vinden over dezen held, die zedelijk zeker Jean Barth [1]) overtrof. Ik herinner mij een luimig vers. De verzameling ken ik niet, want het is uit mijn knapentijd, maar ze bevatte onder meer Willem en Klaartje van Warnsinck:

»De storm stak dreigend op en geeselde de stranden".

of zoo ongeveer begon het. Een plaatje er bij stelde voor den man die ging zien of hij het hoogste lot uit de loterij getrokken had en zijne vrouw gelastte om als hij met eene koets te huis kwam haren potten- en pannenwinkel stuk te slaan; hij trok het lot niet, kreeg eene beroerte en werd met eene koets tehuisgebracht; de rest laat zich raden. Nu vind ik in eene Naamlijst van Kapiteinen te Veere tehuisbehoorend, van Paschen 1572 tot Aug. 1573, uit de nalatenschap van Ds. A. P. van Groningen (te Ridderkerk), geplaatst in de Bijdragen voor Oudheidkunde en Geschiedenis inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen van Janssen en v. Dale VI (Middelb. 1863), onder de mannen van veel minderen graad »Jan de Lapper, op 't schip van Crijn (misschien Willem Crijns)". Inderdaad komt onder de kapiteinen een Willem Crijns voor. Weet men eenige bijzonderheden van Jan uit dien tijd? Is hij dezelfde als de Lapper van Tromp? De vierde kapitein in die lijst is »Kapt. Blommaert, waarschijnlijk Jacques". Kan dit de beroemde Bosch-geus zijn? Zijne uitgebreide familie bestaat nog te St. Maria-Hoorebeke bij Oudenaarden en te Calais. Tijdens de Pacificatie-feesten te Gend, niet lang geleden zoo prachtig gevierd, stortte vader Blommaert tranen bij 't aanschouwen van den historischen stoet.

G. P. ROOS.

[Jan Bernten aliàs Lapper of Lepper in 1569 vermeldt Mr. G. v. Hasselt, stukken Vaderl. Hist. I, 353.]

---

[1]) Over Jan Bart zie vooral *Nav.* X, 368, 9. Zie ook *Nav.* XXVI, 472, eenen Willem en Jan Willem Bart vermeld RED.

Jan v. Heelu (of Helu). Ontleende de dichter van den slag van Woeringen (a⁰ 1288) zijn naam van het dorp Hellouw in den Tielerwaard? Neen, zegt de een (o. a. van Spaen, Inleid. III, 305), want frère Jan v. Heelu *of* v. Leeuwe, die zelf in het leger des Hertogs van Brabant medestreed, was geen Gelderschman, maar Brabanter, afkomstig van Heelen of Leau (Geld. Volksalm. 1872 bl. 144), ook Leeuw (v. der Aa, Aardr. Wdbk) geheeten. Ja, zegt de ander, hij was een Gelderschman, en wel één persoon met Johan v. Hellu, die in 1312 nog vermeld wordt; immers 't was Jan v. Lewe of Leuwen, d. i. Leuven bij Tuil (Geld. Volksalm. ibid bl. 171, 2). De Batavia Sacra (dl II) acht hem uit Heukelum (Land van Arkel) herkomstig, beweerend dat Hellu of Helu z. v. a. Hokelhem is [1]. Dit laatste schijnt gansch ongepast. Maar hoe staat het met de beide eerstgenoemde meeningen? Hellouw (Tielerwaard) luidde a⁰ 709 Helue (v. Spaen, Inleid. III, 124), a⁰ 850 Hellowa (Sloet, Oorkdbk bl. 42), a⁰ 1031 Hellewe (ibid. bl. 156), a⁰ 1146, 83 Hellue (Bondam, bl. 200; Sloet bl. 282, 357), a⁰ 1425 Hellu (v. Spaen III, 306), — geslachtsnaam: a⁰ 1348 v. Hellu (Nijhoff, Oork. II, 36), a⁰ 1393 v. Hellow (Geld. Volksalm. 1876 bl. 104, 5), a⁰ 1570 v. Hellouw (Mr. G. v. Hasselt, Burg v. Nijmegen, bl. 54), maar a⁰ 1497 v. Heelu (id., Geld. Maandw. I, 458); en dit laatste verdient misschien vooral opmerking, als men bedenkt, dat de eindsylbe van Hellouw (= heuvelbosch?) etymologisch-identisch is met Leau, Lewe, Leuwen.

Körner. Te Beverwijk (bij Haarlem) † 7 Febr. 1885 Alida Johanna K., oud 68 jaar, ongehuwd. Was zij eene nazaat des Duitschen dichters?

Kuldersschool. »De kuldersschole (zeker weeshuis) te Gend is bekend", leest men *Nav.* XXVIII, 161. Wat is hiervan? Dat kulder te Gend een weesjongen beduidt, leert *Nav.* XXV, 303. Etymologie?

Jonkheer. Bij de tornooispelen kon niemand in het kampperk treden, of hij moest zoowel ridder als edelman zijn, want de adel onderscheidde zich in ridders (milites) en schildknapen (armigeri). Maar

[1] Zie ook »Jan v. Heelu en de held van zijn gedicht Jan I hertog v. Brabant", Redevoering van A. J. Servaas v. Rooijen (1882), bl. 1.

niemand, van hoe hoogen adel ook, was dadelijk ridder; hij moest eerst schildknaap zijn. Men vertrouwde zijn zoon aan een kloeken ridder toe, om hem voor den wapenhandel af te richten; als hij zich dapper hiervan kweet werd hij plechtiglijk tot *schildknaap* gemaakt *en bleef dit dikwijls zijn gansche leven lang;* hij droeg het schild met het wapenteeken van zijn ridder; trok deze te veld, dan moest hij minstens twee schildknapen en een aantal ruiters meêvoeren. Te veld genoot de ridder natuurlijk voorrang boven de schildknapen; hij mocht gouden sporen dragen, zijn helm en schild met goud versieren, de schildknaap daarentegen slechts met zilver; deze mocht geenen ridder tot een tweegevecht uitdagen, *en hij heette jonker*, de ridder heer. In het gecursiveerde ligt, dunkt mij, het antwoord op de vraag waarom elk edelman per se jonkheer is (vgl. *Nav.* XXXIII, 518). Heb ik recht?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XLVII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.
A° 1688. N° 1970–2007.

1970. 1688. v. L. III, 355. Dankbaarheid der Fransche vluchtelingen aan de provincie Utrecht. Deze penning is ook zeer fraai afgebeeld in het werk van Mr. *H. J. Koenen*, *Geschiedenis van den invloed der Fransche vluchtelingen in Nederland.* Leiden 1846.

1971. 1688. 20 Maart, v. L., III, 356. Op het overlijden van prinses *Maria*, dochter van *Frederik Hendrik*, prins van *Oranje* en van *Amalia*, prinses van *Solms*, wed. sedert 24 Decb. 1673, van den paltsgraaf *Lodewijk Hendrik*, hertog van *Simmeren.* Deze prachtige penning op het overlijden der bovengenoemde vorstin, geb. 5 Septb. 1642, is zeldzaam. Draagt die geen lettermerk?

1972. v. L., III, 358 (1—3). Munten te Luik staande het onbezet zijn des bisschoppelijken stoels aldaar (3 Junij—17 Aug. 1688 (*sede vacante*) geslagen. Deze zijn vollediger vermeld en afgebeeld door den graaf *v. Renesse-Breidbach* in zijne *Histoire Numismatique de l'Evêché et principauté de Liège.* Bruxelles 1831. Aldaar vinden wij:

I. p. 152, n⁰ I, (pl. 52(1) de *dubbele zeer zeldzame dukaat.*

II. p. 153, de *dukaat.*

III. p. 153, pl. 53(2) (*Madai* n⁰ 3330) de zeer zeldzame *écu* als bij v. L., III, 358(1) met het gemyterd beeld van den beschermheilige van Luik, den *H. Lambertus in een cartouche.*

IV. p. 153, dezelfde *écu* maar *zonder cartouche* (*Madai* n⁰ 3331), v. L., III, 358(3) [1]).

V—X. *Liards*, zes varianten waarvan n⁰ VII als v. L., III, 358(3) en niet n⁰ V, maar n⁰ VII met S. LAMBERTV is afgeb. pl. 53(4). Zie ook *Mes Loisirs* van denzelfden numismaat. Anvers 1836, V. II, p. 369, n⁰ 21278—21288 [2]).

1973. 1688. v. L., III, 361. Spotpenning op de briefwisseling van

[1]) Ald. een sterretje Kz. bij *v. Renesse, une petite rosette.*

[2]) De *gouden pilaar* »op drie trappen" wapen van Luik, heeft den naam van »*le perron*". Over de vragen »vanwaar dit *perron?*" wanneer begon Luik dit in zijn wapen te voeren? is breedvoerig gehandeld door *Leodinus* (*l'Abbé Louis*) in de *Revue de la Num. Belge* 1845, I. p. 219—236. *Leodinus* komt p. 236 tot dit besluit, dat het *perron* of *péron* reeds zeer lang geleden op de munten van Luik niet alleen als een christelijk symbool (evenals op munten van andere landen), maar tot een distinctief teeken der rechtsbevoegdheid en van de rechten der kerk van Luik gediend heeft. Als teeken (signe particulier) der Luiksche vrijheden vertoont het zich het eerst onder den bisschop *Thibaut de Bar* 1303—1312. In de *Revue* III, p. 213—224 betoogde *A. Perreau* uit Maastricht, dat *le péron* (en wallon) *proen* (en flamand) niet zooals *Leodinus* beweerd had, een kruis was geplant door zendelingen bij de invoering van het christendom in CALVAIRES (schedelplaatsen of kleine hoogten (bij het *péron* drie trappen) met een kruis er op) maar dat de bewoners der oevers van de Elbe en van de kusten der Oostzee reeds een god des vuurs en van den donder (volgens *Hartknock, Dissertatio de cultu Deorum Prussiorum*) genaamd *Peroun* hadden; dat de *Irmenzuil* in 772 omvergeworpen iets dergelijks was en dat de zendelingen bij hunne komst in het land van de *Tongri* deze zuilen hadden laten staan en slechts door het plaatsen van een kruis er op ze ontsmet en geheiligd hadden. Iets dergelijks had reeds in 1845 de heer *Ferd. Henaux* van Luik in zijne *Recherches historiques sur le péron de Liège, considéré comme symbole de la nationalité liégeoise* (Liége 1845 8°) betoogd, doch bij dezen was het *perron* de opvolger van *een steen der Druiden.* Tegen deze drie meeningen (*calvaire*, kolom toegewijd aan den god *Peroun* en *Druiden-steen*) kwam de heer *C. Piot* op in de *Revue* III, p. 369—383, nadat hij reeds vroeger ald. III, p. 240 (note) zijn denkbeeld aangeduid had. Aldaar zegt *Piot:* het was *de oude gerichtssteen*, door de kunst verfraaid, door den godsdienst en den vrijheidszin geëerd en geheiligd. *A Perreau* bestreed dit nu in de *Revue* III, p. 451—456 zonder kennis van het uitgewerkt stuk van *Piot* III, 369—383 gehad te hebben. Wij houden het met den heer *Piot.*

J. Stewart en *Caspar Fogel*, Pensionaris. Bij *v. Cleeff*, *I*, n° 2105. K. *f* 6—25. (Z. *f* 25.:) Ook afgebeeld door *Chevalier*, p. 59, *Bizot*, fig. 113, p. 331. *Pinkerton Numismatic History of England*, London 1790 4to, pl. 39(7) p. 108 beschreven doch onjuist gelijk mr. *Jer. de Vries Jerz.* in de *Navorscher* XIX, (1869) blz. 122 heeft aangetoond. Van de op de Vz. vertoonde C. Fagelii *Epistola efflagitata a J. Sewardo* 1687, verscheen eene hollandsche vertaling. »*Een brief, Geschreeven door den Heer Pensionaris Fagel Aan Mr James Steward, Advocaat Behelzende t Gevoelen der Prince en Princesse van Orangie; Wegens t afschaffen van de Test en de Penale wetten* (*in dato* 4 *Nov.* 1687). Amst. 1688, kl. 4° 8 blz. (*Cat. Boekerij K. A. v. W.* I, blz. 553, n° 2809). Deze brief en het antwoord daarop 13 Febr. 1688/9 gaven aanleiding tot het schrijven van vele blaauwboekjes. Zie ald. n° 2823—2837, en n° 2949 en *Arend- Van Vloten*, *Alg. Gesch. des Vaderlands*, IV, 2 blz. 388—391 [1].

1974. 1688. 18 Junij. v. L., III, 362. *Chevalier*, p. 62 (zonder kantschrift) *Bizot*, blz. 335. *Willem Sancroft*, Aartsbisschop van *Canterbury* en zeven andere Engelsche bisschoppen in den Tower gevangen gezet. Graveur *G*(*eorg*) *B*(*ower*). Het kantschrift op de dikte van den penning ontbreekt meestal. Bij *de Haan*, n° 304. In Kab. *P. H. v. Gelder* met het omschrift *Guil. Sancroft Archi Episc. Cantuar* M. D*. CLXXXVIII en zonder *G. B. f.* op de Kz.

1974*. De bisschoppen uit den Tower ontslagen. Anders dan bij v. L., III, 364, 2 [2]) *Chevalier*, p. 62, *Bizot*, blz. 333. Vz. De bisschoppen met myters gekroond. Omschr. *Wisdom hath bvilded* etc. Kz. Een vlag op den toren en de geestelijken anders geplaatst. Omschr. *The gates of hell shall not prevail.* Grooter *Pinkerton*, pl. 40(5), Mm. 58. Cat. *de Vries*, 1884, n° 1087, Z. 40.

1975. 1688. 20 Junij. v. L., III, 368. *Chevalier*, p. 64, *Bizot*, fig. 114, blz. 338. Geboorte van den Prins van *Wallis*. Op last van *Igna-*

---

[1]) v. L., III, 361, zegt: »In t begin wilde men dezen brief voor verdicht doen doorgaan, (zie n° 2825, 2827, 2829) en zag men daar tegen een geschrift »voorzien van een gunstig *voorrecht* (!) van den graaf van Sunderland, Hoofd des Raads in het licht geven." (Dit is n° 2831. *Parlementum Pacificum, of het Vreedzame Parlement Uytgegeven met Permissie van de Grave van Zunderland*, kl. 4° 62 blz. (Tegenschriften n° 2832 = 2836).

[2]) v. L., III, 364(1), ook bij *Chevalier*, p 61, *Bizot*, blz 333.

tius Vitus markgraaf van *Albyville* en buitengewoon gezant van Groot-Brittannië bij de Vereenigde Staten. *Salm* n⁰ 1580, Z. 78 hoogst zeldzaam. Bij *Muntendam*, n⁰ 219, *f* 32—50, maar bij *van Cleeff* I n⁰ 2110 *f* 10.—: (gegoten?)

1976. 1688. Als boven. Kleiner Mm. 48. *Salm*, n⁰ 1581, Z. 37. Onder het borstbeeld geene roos maar de letters EF(ECIT), (welligt *Thomas East*, stempelsnijder te Londen omstreeks het midden der 17de eeuw) zoo ook op de Kz. EF.

1976*. Als boven. v. L., III, 369, ook bij *Chevalier*, p. 65. *Bizot*, fig. 114, blz. 339.

1977. 1388. Spotpenning op die gebeurtenis is niet bij *Chevalier* wel bij *Bizot* blz. 340, en bij van L., III, 370. Op den penning abusief met NASCATOR, in den tekst, blz. 371, verbeterd in NASCATUR.

1977*. 1688. v. L., III, 373. Aanstaande overtogt, *Chevalier*, p. 61. *Reformatio Angliae*. Zeldz. *v. Cleeff*, I n⁰ 2111, *f* 30.—

1978. 1688. v. L., III, 375. Ter eere van *Frederik III*, keurvorst van Brandenburg enz. (Z. 59 W.) Bij *Salm* n⁰ 1385. (Z. 48) met onder het armstuk. *Raimund Faltz*, geb. te Stockholm 1658. Stempelsnijder in Berlijn 1688 († 1703) (Kab. *P. H. v. Gelder*).

1979. 1688. 11 November, v. L., 376(1). »*t Vertreck van Sijn Hoogheyt den heer Prins van Oranje uyt Hellevoetsluys na t Koninckrijk Brittanje*". Zoo leest men op de Kz. van dezen grooten penning wiens beide zijden volgens *Alex. Pinchart*, *Revue* 1853, p. 58, door *Wouter Muller* zouden gesneden zijn. Wijlen *P. H. v. Gelder* betwijfelde zulks echter. *Cat. Arti* 1880, blz. 245, n⁰ 1257, want hoewel de Vz. veel overeenkomst heeft met de werken van *Muller*, (v. L., II, 376(3), II, 383(1), II, 399(3), II, 542, II, 549(1) (2) 550(1) (2) 559 (tot en met A⁰ 1667), zoo is echter de Kz. van dezen penning, v. L., III, 376 (1 *en* 2) van te weinig kunstwaarde, dan dat hij die aan *Muller* zou durven toeschrijven bij de omstandigheid dat er van hem geen enkele penning is die met zekerheid van *na* a⁰ 1667 dagteekent. 't Is niet onmogelijk, zegt P. H. v. Gelder, dat de Vz. met het borstbeeld van den prins in 1672 door *Muller* is gemaakt en dat het gesneden inschrift *Dat hij op de golven triumphere*, 1688, later is ingebracht [1]).

[1]) Werkelijk is bij *v. Cleeff*, I, n⁰ 2112. (Lood) in de cartouche onder het borstbeeld niets gegraveerd.

1980. 1688. v. L., III, 376(1) verkleind tot Mm. van *P. Smidt v. Gelder* (36) bij *N. Chevalier*, *Histoire du Roy Guillaume III*, p. 72. Het jaartal 1688 op Vz. ontbreekt aldaar volgens *Revue* 1853 p. 59, XII, door *W. Muller* (?) [1]) gesneden.

1981. 1688. v. L., III, 376(2). Als boven. Vz. Prins *Willem III te paard*. Kz. = v. L., III, 376(1), volg. *Revue* ll. XIII ook door *Muller* (?).

v. L., III, 378 (1—3). Overtocht als boven 11 Novb. en landing te *Torbay* op 15 Novb. 1688.

1982. v. L., III, 378(1) *Chevalier* p. 73, *Bizot* fig. 115, blz. 343. Bij van *Cleeff*, I, n⁰ 2113. Z. *f* 31—50.

1983. v. L., III, 378(2) Met Vz. Omschrift *Guilelmus Magnus*, onder het armstuk *I(an L(uder)* te Amsterdam Kz. als *v. Loon*. *Cat. Arti* 1880, n⁰ 1397 Kab. *P. H. v. Gelder*.

1984. v. L., III, 378(3). Doch *zonder kroontje* nevens het borstbeeld dus vóór de kroning (20 April 1689) gemaakt, heeft ook onder het armstuk 1688. (Kab. *P. H. v. Gelder*, *de Haan* n⁰ 307, *v. Duren* n⁰ 1612, *Iddekinge* n⁰ 589, *v. Cleeff* II n⁰ 1228. Bij *Salm* onder het armstuk C. B. *f.* (Bij *Schlickeijsen* vonden wij wel *C(onrad B(echtman)* (1683—89) en *C(hrist B(rettschneider* (1669—1713), doch beiden waren *Duitsche muntmeesters*. Wij gissen dus dat er staat G(EORG) B(OWER) *f(ecit)* stempelsnijder in Londen 1650—1690.

1984*. v. L., III, 378(3) met het kroontje. Het kantschrift leest men bij *v. der Noorda* n⁰ 1222 Z. 56 w. aldus *Non rapit imperium vis tua sed recipit* in plaats van *vis tua* etc. door v. *Loon* vertaald met *Dees herwint uwe rijken maar rooft het gebied niet*. Wij vertalen *Uwe kracht herwint maar rooft het gebied niet* [2]).

1985. v. L., III, 378(3). Bij *Salm* n⁰ 1589, ter zwaarte van Z. 16

---

[1]) *a)* Bij *t Hooft* n⁰ 987. Z. 83. Vz. Bb. Willem III = v. L., III, 376(1). Kz. als v. L., III, 51(2) Vz. De prins *te paard*. (Gelapte penning?)

b) bij *Stricker*, I, n⁰ 4010. Kvg. *f* 3.— z. j. (N.B. op 1689? geplaatst.) Ter eere van Prins *Willem III*. Vz. Borstbeeld. Omschrift *Wilhelmus III d. g. princ. arausiae com(es) Nass(aviae)*. Kz. als die achter *Willem II*, bij *v. Loon*, II, 346. (Dezelfde als *Stricker*, III, 16 Sept. 1867, n⁰ 632, restant der verkoopingen van *Stricker* I en II), 19 Decb. 1859 en 19 Novb. 1860.

[2]) In de afbeelding ook bij *Chevalier* p. 76 en *Bizot* p. 346 *zonder kroontje*. Voor VIS staat IS.

in plaats van 56, ook veel dunner bij van *Cleeff*, II, n° 1229 zonder kantschrift, en naam des stempelsnijders *f* 3 - 75.

1986. 1688. Als boven: v. L., III, 380(—1—2). 380(1) *R*(?) *A(rondeaux f(ecit) Revue* 1852, p. 186 IV.

1987. 1688. Vergelijk v. L., III, 380(1) Vz. niet door *R. Arondeaux* gesneden althans diens initialen missend en met dit verschil dat er geen *twee* vluchtende Jesuiten (waarvan *een* het *molenaarskind* omhoog houdt) maar één *Jesuit*, kenbaar aan zijn hoofddeksel die het *ciborium* omhoog houdt en één vluchtende priester, (kenbaar aan de *tonsuur*) met opgeheven *rechterarm* [1]). Ook verrijst een kerk (Torbay naast de zon aan den horizon. Afgebeeld bij *Chevalier*, p. 74.

1988. 1688. Vergelijk v. L., III, 380(3) *Chevalier*, p. 74, *Bizot*, fig. 115, blz. 344. In plaats van den *priester* de *koningin* blijkens de kroon en het lange haar terwijl de Jesuit Peters in plaats van het CIBORIUM het *Molenaarskind* in de hand heeft met de letters R. A. F. Bij *J. v. Dam* n° 2356, *f* 15.— (Kab. van Prinses *Marianne*). Bij *Oosterdijk*, c. s. n° 671 in goud. *v. Duren* n° 1613 G., *Iddekinge* n° 590, Z. 46, *Salm* n° 1590 Z. 46.

1989. 1688. Als boven, v. L., III, 380(2) Kz. = Vz. v. L., III, 412(3) *Chevalier* p. 75, *Bizot* fig. 115, blz. 345.

1990. 1688. Als boven = Kz. = Vz. bij de *Vries*, c. s. pl. X (2); II, bl. 109—111 en *v. Cleeff*, II, n° 1231, k. 60. Doch met het versje

De leeuw nu door den prins geredt
Orangie hier sijn magt bij set
Die over zee in Torbaij land

---

[1]) of staf volgens *v. Dam* n° 2355. »De priester met *den staf*, de Jesuit met den ciborie-kelk, en zonder de letters R. A. F. (W. 60 W. Goud *f* 90 *) In zilver (= bij *v. Dam* n° 2355). Zwaar exemplaar met in het verschiet bij de zon eene kerk met toren. Bij *Stricker*, I. n° 3983 Z. *f* 15. (Ingeh.) = *Stricker*, III. n° 620 *Bom* 26 Maart 1860 n° 1010 in goud W. 60 w. (*J. v.*) *D(am)* W. Z. zelf in de *Navorscher* VII, 264—265 onder het opschrift *Opmerkelijk onderscheid in eenerlei gedenkpenning* beschreef ook deze varianten, maar hij is in de war met de personen, spreekt van den *jesuit* (lees *priester*) met geschoren hoofd en van den *priester* (lees *jesuit*) met een ciborie-kelk in de hand.

*) De stempel schijnt gesprongen te zijn blijkens de beide scheuren boven het hoofd van het vrouwenbeeld (*Britannia*) op de Vz. = *Oosterdijk* n° 670 Goud, *Salm* n° 1591, Z. 46. »de *Jesuit Peters* met een anderen geestelijke, zonder muts.

E(n lees *In) Exon* [1]) *eerst sijn standaar plant,*
En rukt so voort naar London heen
Herstelt de stoorders van t gemeen:
De Godsdienst tot syn oude pragt
Ten spijt des vijands wordt herbragt
1688.

1990*. 1688. (30 Octb.) Philipsburg bij verdrag veroverd. Bij *v. Loon*, III, 382, Vz. geteekend *J. Mauger.* In Coll. *J. A. Smits van Nieuwerkerk* met L. J.

1991. v. L., III, 383, 1—4 (op 1688). Het *Heidelberger vat en het keurvorstelijk slot aldaar.* De afgebeelde penningen zijn door ons chronologisch gerangschikt.

a) v. L., I, 383(2) 1664. In het Kabinet *P. H. v. Gelder* met twee personen op het vat.

b) = 383(3) Z. j. doch van denzelfden tijd met 2004 *Fuder.*

c) = 383(4) 1664.

d) 1664, grooter dan (4) *met* 5 *Ohm* 529. Overigens met 1664. Z. als (4) 27 W. *Smidt v. Gelder*, n⁰ 2862.

e) Z. J. ald. n⁰ 2863. Vz. het vat *Heidelb.* Kz. *Halt* 204 *Fueder*, 3 *Ohm*, 4 *Viertel.* Goud, Mm. 9 W. 1 W. $6\frac{1}{2}$ k. = *v. Duren*, n⁰ 1596:

f) 17—16. Vz. Het vat waar boven: 16— *In Heidelberg* 64. Onder *Halt* 204 *Fueder*, 3 *Ohm*, 4 *Virt.*

Kz. *Von* CARL LUDWIG [2]) *bin ich erbaut*
Dem CARL PHILIP [3]) *wurd anvertraut*
Da dieser zur Regirung kahm
Und von dem Land die handtreu nahm.

17—16 door 2 wapenschilden gescheiden. *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 2864. Z. $14\frac{1}{2}$ W. APPEL IV, 1, N⁰ 1398.

g) 1667, v. L., III, 383(3).

h) Als voren 1727. Vz. bijna gelijk de vorigen: nog een opgaande trap achter het Wijnvat. Een wandelend persoon op den voorgrond enz. *Halt* 204 *Fueder*, 3 *Ohm*, 4 *Virt Wein.*

---

[1]) *Exeter* benoorden de *Tor Bay* aan de *Exmouth.* Zie over de ontvangst aldaar, v. L., III, 391.

[2]) 16/6 1650—1680 28/8

[3]) 1716 -1742 31/12.

Kz. *Dies Fass so 40 Jahr* (1688) *dem Untergang gegeben*
Wurd nach des feinds gefahr ein phoenix neu zu leben
Carl Philip thut den Wein das feuer hier zu reichen
Der Salamander fein kan sich auch hierin gleichen.
Ano 1727. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2865. G. 26. Z. $21\frac{1}{2}$ W. [1]).

1991*. 1688. v. L., III, 386. *Twintig steden aan den Rijn door den Dolfijn in ééne maand veroverd.* Is veel grooter wat de keerzijde betreft afgebeeld bij *Goeree* blz. 223.

1992. 1688. v. L., III, 388. Inval der Franschen in de landen van den Rijn. Bij *v. Duren*, n⁰ 1600 Z. zonder kantschrift. Ook in Kab. Mr. *Jer. de Vries Jz.*

1993. Als boven bij IDDEKINGE. n⁰ 588 Z. 22. Mm. 49. Kz. *Aus meiner Angst Ich Teutsches Land .u. s. w.*

1994. 1688. v. L., III, 389(1) Krijgstochten van *Johan Georg* III aan Rijn en Donau. Vz. (vergelijk v. L., IV, 12) is gemerkt *P(hilip) H(einr.)* M(*üller*) [2]) *Cat. Arti* 1880 n⁰ 1430. *Kab. P. H. v. Gelder.*

---

[1]) Zie *Ch. de Graimberg, Histoire du grand tonneau de Heidelberg* (*trad. de l'Allemand*) Mannheim, 1828, 110 pp. 8vo en aldaar de gravure van *Le gros tonneau actuel bati dans l'année* 1751 *par Charles Théodore Electeur Palatin* (1733—1799 18/9). Over het slot *Dr. Th. A. Leger und Karl von Graimberg. Führer für Fremde durch die Ruinen des Heidelberger Schlosses* (3te Aufl. 1837). *Joh. Metzger Beschreibung des Heidelberger Schlosses und Garten.* Heidelb. 1829, quer folio mit 14 schönen in Aquatinten von *E. Rordorf* gest. Küpfern enz. enz.

[2]) Geboren 1650 in Augsburg, goudsmid en stempelsnijder te Neurenberg en Augsburg, † 1718 in zijn geboortestad. Hij schréef zich ook Miller en Myller, werkte voor bijna alle vorsten van Europa en vele private personen. In Rusland (*Iversen, Medaillen Peters des Grossen,* St. Petersburg 1872, S. XV, ff. und S. XXIV. Volgens *Schlickeijsen* S. 281 op OK. en S. 292 op PHM, gebruikte *Ottfried König*, medailleur te Moskau (1718—1724) vele stempels van *Müller* en voorzag ze met zijn merk OK. *P. H. Müller* sneed ook vele schijven voor het dam- en *toccodille*-bord. De penning bij v. L., III, 389(1) met **P.H.M.** onder den geknotten arm komt ook inderdaad in hout voor. Zie over deze *Numismatique en bois* onze bijdrage *Médailles historiques en bois servant de disques au jeu de toccodille ou de trictrac* (*Revue* 1875, p 386—399), gevolgd door *Vingt-deux dames en bois du jeu de trictrac empreintes aux coins de médailles historiques par M. le Ct. Maurin Nahuys* (*Revue* 1875 p. 425—436). *Pions historiques, ou disques en bois frappés comme des médailles* (*Revue* 1876, p. 123—126) par *M. C. v. Peteghem*, en van denzelfden numismaat *Pions historiques ou disques en bois frappés comme des médailles* (*Revue* 1878, p. 43-53; *Dames ou pions du jeu de trictrac aux effigies de personnages historiques du XVIe Siècle par M. le Cte Maurin Nahuys* (*Revue* 1878, p. 402—405) enz.

1995. 1688. v. L., III, 389(3). Bij *v. Duren*, n⁰ 1624 Z. Vier wapens tusschen twee zwaarden, geen opschrift.

1995*. v. L., III, 391. *Chevalier*, p. 88. Willem III als *Emanuel* is zeer zeldzaam.

1995**. v. L., III, 395. *Plundering van de kapellen der Roomsche gezanten te Londen*, ook bij *Chevalier* p. 120.

1996. 1688. *Willem III* geeft aan Engeland, Schotland en Ierland de vrijheid. Vz. gelauwerd borstbeeld met omschrift *Ant. Meibus Gulielmus III D. G. Magnae Brit. Fran. et Hib. Rex* [1]. Kz. Willem III als gelauwerd romeinsch krijgsman met speer voorgesteld en door een hemelsch licht bestraald, geeft aan drie maagden, die het vereenigde wapen der drie rijken, rustend op een verbroken juk, vasthouden, den vrijheidshoed. Omschrift *Veni, vici, libertatem reddidi.* (*Ik kwam, ik overwon, ik gaf de vrijheid terug*). In de afsnede *A. Meibus f(ecit)* 1688 [2]. Bij *v. Cleeff* n⁰ 2133. Brons *f* 3.50. In Kab. *P. H. v. Gelder*, prachtig in zilver.

1997. 1688. Spotpenning op de geschillen tusschen *Lodewijk XIV* en den pauselijken legaat graaf *Lavaro.* Gemerkt: I. SMELTZING. (Cat. *Mr. Jer. de Vries Jerz.*, n⁰ 1107. Mm. 60 Z. 82, Cat. *Arti* n⁰ 1383, *Menestrier* pl. 41, n⁰ 1.

1998. 1688. Zeldz. schutterspenning van *Enkhuizen.* Door ons afgebeeld in de *Revue* 1866, pl. VIII (1) p. 120, *Essai* n⁰ 57, p. 19, pl. V (1).

1999. 1688. Landdagspenning van Friesland twijfelachtig als een driedubbele koggerdaalder door *P. Verkade* beschouwd en afgebeeld in zijn *Muntboek* pl. 125, fig. 4, blz. 152.

2000. 1688. 6 April Vijftigjarige huwlijksp. van *G. Bolwerk* geb. 27 Septb. 1612 en *M. v. Zenguerd* geb. 12 Octb. 1613. Cat. *Hooft van Iddekinge* n⁰ 275* Mm. 33, Z. 13 afgebeeld in de *Revue* 1873, pl. k. n⁰ 44 en beschreven aldaar p. 71—73, door *Graaf Maurin Nahuys* [3].

2001. 1688. 25 Jan. Fraai uit de hand gewerkte penning op het overlijden van *Cornelis Stratenus*, predikant te Arnhem, geboren 17

---

1) *Rex* 20 April 1689 v L., III, 406, dus in 1689 gesneden.

2) *Ant. Meybusch, Meybus, Maibus* (Duitscher) 1675 te Kopenhagen 1687—1695, Parijs 1695. † te Kopenhagen in 1701.

3) Wapens: *Bolwerk*, Epée au bande accostée de 4 boules; *Senguerd ou Zenguerd*, d'argent à losange de gueules, accosté de deux tournesols, feuillés et tigés de sinople.

Maart 1640. Cat. *Bom-Luzac*, 1873, blz. 49, nº 1048 Mm. 61, Z. 25. 6.

2002. (1688 ?) Geëmailleerd gouden draagpenningje met het wapen en de initialen TS der familie *Stratenus*. Goud 3.05. Ald. nº 1049.

2003. (1688, 11 Febr). Begraafnisp. van *Pietertien Adriaans obyt den* 11 *Februarius A*º 1688. Vz. Een grasmaaier. Kz. De profeet *Elia* op den vurigen wagen zijn mantel aan *Elisa* toewerpend. Meded. van C. K. v. S. in de *Navorscher* XV, (1865) blz. 111, Cat. *Roos*, 27 Sept. 1854, nº 213, Z.

2003*. 1688. 15 Dec. Dood van *Casper Fagel*, raadpensionaris, door SIMON.

2004. 1688. 23 Dec. Fraaie uit de hand bewerkte penning op het overlijden van *Th. Brandolphus*, pred. te Arnhem, geb. 25 Nov. 1629. Mm. 66, Z. 23.9. Cat. *Bom-Luzac*, 1873, blz. 49, nº 1047.

2005. 1688. 2 Julij. Op het overlijden van *Emerentia De Marez* te Utrecht. Dochter van jonker *S. de Marez* en *Margareta Trip* met Vz. Vrouwenwapen geplaatst op een lijkkleed. 2 *Julii* 1688 *A. Aetat.* 18. Kz. In eene guirlande *Ter gedachtenis van de wel Edele joffr. Emerentia De Marez* (Vente *Staes, Frères* à Anvers, 22 Juin 1874, nº 757. Cat. *de Smeth*, nº 1044, K. Kab. *mr. Jer. de Vries Jz.* Cat. *Hist. Tent. van Amst.*, 1876, nº 3880, als verwant aan de Amsterdamsche familie *Trip*, stichters van het *Trippenhuis* (Kon. Ak. v. Wetensch. en nog Museum), Cat. *de Vries*, 1884, nº. 1186, Mm. 36, K. *Becker*, nº 779, *f* 6.25.

2006. 1688. 19 Decb. v. L., III, 360. *Roelof Meulenaer*, Amst. 1688. Vijftig jaren postmeester te Amsterdam. Zie het rijmwerk daarop Cat. *J. van Lennep*, nº 1360 en *Dr. P. O. v. der Chijs*, *Medailles betrekkelijk het Postwezen*. Leiden, 1862, bl. 1—3.

2007. Z. j. Spotpenning, waarschijnlijk op de verheffing van Willem III en de vernedering van Jacob II, koning van Engeland. Vz. Een vorst naar kroon en scepter (op eene tafel liggende) grijpend, wordt door een gewapenden arm teruggehouden. *Hunc Humiliat* (*Dezen vernedert hij*). Beneden op een band *Sustine et abstine* (*Houdt u in en onthoudt u*). Kz. Een vorst met een scepter in de hand wordt door zeven handen op een schild gedragen. *Et hunc exaltat* (*En dezen verhoogt hij*). Onder op een band *Concordia res parvae crescunt. Eendragt maakt magt.* Cat. *P. Smidt v. Gelder*, nº 2882. Lood.

EINDE VAN 1688.

Kalvariën (XXXIV, 409). De vraag was bl. 237 niet goed gesteld; er werd niet gevraagd of de heuvel in Jeruzalem die thans Kalvariën genoemd wordt wezenlijk Kalvariën is uit het N. T., maar of Kalvariën 't zelfde is als Golgotha. Het is bekend dat de »heilige plaatsen in Palestina zijn aangewezen door Helena moeder van Constantijn de Groote, soms naar overlevering meest echter op inspiratie. Dat die aanwijzingen goed geweest zijn is aan grooten twijfel onderhevig. Zoo ligt de kapel van het Heilige Graf onder Kalvariën, en zeer zeker werd Jezus niet onder Golgotha begraven, onder die schandplaats kan het graf van Jozef van Arimathea niet geweest zijn [1]. Kalvariën is eene hoogte op den berg Moria. Men zegt dat die heuvel *buiten* de oude stad gelegen heeft; ze ligt nu midden in Jeruzalem, »zijnde een groot gedeelte van den berg Sion buiten de muren gesloten, om plaats voor Calvariën te maken", zegt Maundrell [2].

A. J. C. CREMER.

Geslachtsnamen in de Middeleeuwen. Vóór de kruistochten had men geene eigenlijk gezegde familie- of maagschapsnamen; men had ter onderscheiding alleen voornamen; maar bij de kruisvaarten moest men, om zich van de groote menigte, die denzelfden voornaam had, te doen onderscheiden, een toenaam aannemen *van* de plaats, uit welke men afkomstig was, of *van* het kasteel, dat men bezat of stichtte, of ook *van* andere voorwerpen of eigenschappen. Vanhier is 't, dat men *von* bij de Duitschers gelijk *de* bij de Franschen nog voor een kenmerk van adeldom houdt. Vanhier ook de uitdrukking »*van*" = toenaam, maagschapsnaam; in onderscheiding van den daarvoor gebezigden voornaam van iemands vader, bijv. Hendrik Pieterse (vader), Pieter Hendrikse (zoon), Hendrik Pieterse (kleinzoon), Pieter Hendrikse (achterkleinzoon), hetgeen dan altoos zoo voortging. Hoe het toeging, wanneer een vader meer dan éénen

---

[1]) Neen, maar in de onmiddellijke nabijheid van den kruisheuvel Golgotha; vgl. Joh. 19 vs. 41 met 20 vs. 15 RED.

[2]) Vgl hier vooral het Bijb. Wdbk v. h. Christ. gezin (1855), art. Moria waaruit blijkt, dat de naam Moria oudtijds gegeven is aan den geheelen omtrek van Jeruzalem, en eerst later (2 Kron. 3 vs 1) aan den tempelberg, die ten tijde van David en nog eeuwen lang Zion heette, omdat hij van dezen oorspronkelijk de voortzetting was. RED.

zoon had, leert *Nav.* XXI, 286. Zulks had ten onzent in vele gewesten, vooral onder den boerenstand, nog tot in de negentiende eeuw plaats, en veroorzaakte groote moeilijkheden inzonderheid bij erfenissen waar het voorgeslacht moest bewezen worden. Napoleon I gebood dat ieder in ons vaderland een vasten toenaam moest aannemen (zie *Nav.* XXVIII, 392, 4 vgl. met ib. VII, 87, 174). Inzonderheid betrof dit de Duitsche Joden, die geen geslachtsnaam hadden, zooals de Portugeesche. De redeneering van *Nav.* XXXV, 89 geldt meer bepaaldelijk adelfamiliën. Zeer juist is de opmerking van *Nav.* XXI, 285: »Familienamen zijn onder niet-adellijken eerst langzamerhand ontstaan". Maar oogt het artikel, waarin die opmerking voorkomt, op een vrij laat gebruik, in den trant van *Nav.* XXXIV, 509; in aansluiting aan *Nav.* XXXV, 30 wordt de beweering dat de Middeleeuwen geene wezenlijke geslachtsnamen zullen gekend hebben, voldingend wederlegd door een beroep bijv. op den in 1267 aanvangenden Catalogus der archieven van de Deventer-gasthuizen. Wanneer bijv. in 1301, 1446 als burgers van en *te* Deventer optreden voorzaten der nóg heden daar ter stede bloeiende familie v. Groningen, die nooit adellijk geweest is, en het nóg niet is; dan mag men toch waarlijk dat v. Groningen wel als een reeds in de Middeleeuwen bestaanden erfelijken geslachtsnaam beschouwen, al is hij ook aan eene plaats ontleend. Vgl. ook aldaar Dirk Monnik (a° 1310), Johan de Monic (a° 1368), thans nog voortlevend in Munnicks; Lambert Scurcman (a° 1368 voorzaat van den in de 17e eeuw voorkomenden Deventer-predikant Schurkman(nus), enz. enz. enz.

v. Heerdt. Het Veluwsche dorp Heerde luidde o. a ook Heerdt, bijv. a° 1561, 89 (Mr. G. v. Hasselt, Kron. v. Arnh. bl. 125; Arnh. Oudhh. I, 76), gelijk a° 1534 Herdt (id., Geld. Oudhh. bl. 389). De aan deze plaats ontleende geslachtsnaam luidde a° 1176 de Herda (Sloet Oorkbk v. G. en Z. bl. 333), a° 1340, 6, 8, 61, 1418, 36 de *of* v. Heerde (Kamper Arch., Reg. en Besch. V, 59; Tijdr. Regr prov. arch. v. Overysel A, 64; Dev. Cameraarsrek. III, 1, bl. 44; Nijh. Oork. III, 352; IV, 137), a° 1525 v. Heerd (Nijh., VI, 2 bl. 837), a° 1543 v. Herden (Bijdr. Gesch. Over. V, 98), a° 1550, 67 v. Heerde, Heerdt (Herald. Bibl. 1883 bl. 188; Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandw. II, 136, 8, 40), a° 1569 v. Heerden (id., Stukken Vad. Hist. I, 350), a° 1571 v. Herdt (ib. II, 68), a° 1597

v. Haerde (id., Kron. v. Arnh. bl. 246), a° 1605 ab Heirdt (Acta Zutf. Synode in HS. in Her. Bibl. 1881, bl. 194. Ook denkelijk v. Hyrdt, v. Hierde a° 1486 (*Nav.* XXIV, 517), liever dan dit van het insgelijks Veluwsche Hierden af te leiden. Ook uit deze varianten blijkt wat *Nav.* XVI, 20—2 genealogisch aantoont, dat v. Heerde en v. Heerdt (v. Eversberg) oorspronkelijk identisch zijn, en wel van Veluwsche herkomst. Heerde, en niet het Pruisische Heerdt (prov. Kleef en Berg) zal dan vermoedelijk als de bakermat van v. Heerdt v. Eversberg aan te merken zijn.

Beijaert (XXXIV, 507). Men onderscheidde kleppen, luien en beieren. *Gebeierd* werd bij feestelijke gelegenheden, en ik vermoed dat dit eigenlijk door meer dan ééne klok geschiedde, dat men beierend een soort van carillon uitvoerde, zooals thans nog in Engeland plaats vindt. Men beierde met twee of meer klokken (bellen) en voerde aldus zekere bepaalde muziekstukken uit. Het beieren was een groote kunst als 't met vele klokken b.v. zes of zeven geschiedde, die natuurlijk alle behoorlijk gestemd waren. Minstens werden drie of vier klokken vereischt om behoorlijk iets van beteekenis te kunnen beieren. — *Kleppen* is half luiden, zóó dat de klepel slechts tegen éénen wand der klok sloeg. Bij het *luiden* wordt de klok (bel) aldus in beweging gebracht dat de klepel beurtelings de tegenoverliggende wanden raakt, bij het beieren klepte of luidde men (dat weet ik niet) of sloeg als er geene bekwame beieraars waren met een hamer op de bel of bewoog den klepel in de bel door een aan dezen bevestigd koord. — Ik heb te vergeefs onderzocht naar de wijze waarop men hier te lande beierde, maar deze handeling had plaats vóórdat men klokkenspellen had. De klokkenist verdreef hier al zeer vroeg de beieraars uit de steden; evenwel is het mogelijk dat hier of daar nog eene aanteekening te vinden is omtrent eene broederschap (confrèrie) van beieraars. — Of het ros Baijard iets te maken heeft met den Bruggeschen Beijaart weet ik niet. Die klok zal wel de hoofdklok geweest zijn bij het beieren, de zwaarste klok, die men slechts bij feestelijke gelegenheden luidde. Uit verhalen mijner moeder vernam ik, dat in hare kinderjaren bij feestelijke gelegenheden te Terborg werd »gebeierd", alzoo nog in het begin dezer eeuw; dat beieren werd toen verricht door ver-

scheidene personen tegelijk. 't Is wel waard dat nader onderzocht worde of ook hier te lande genootschappen van beieraars bestonden, van lieden die zich er op toelegden goed te beieren.

A. J. C. KREMER.

Belfroot (XXXIV, 508). Is waarschijnlijk *niet* een andere vorm van bergvrede. De bergvredes stonden buiten den kom der gemeenten, de belfroots in de kom. De belfroot was de wachttoren in de gemeente, het teeken van vrijheid der gemeente, de Roeland hing er te Gend in, de bel die bij brand geklept, bij oorlog geluid werd. Elders was de Roeland in vrije gemeenten een beeld op de markt of aan het stadhuis. Over den Roeland geeft Schottenius veel merkwaardigs in zijne verhandeling over »Das Weichbild-Recht" (Jus Municipale). Vanwaar nu de naam belfroot? Ik denk dat het eene omzetting is van bellefort. In N. Brabant wordt dat woord nog gebruikt voor klokkenstoel, den toestel waarin een torenklok hangt. In de belfroots waren altijd *bellen*, thans spreekt men van klokken, 't geen dubbelzinnig is. Dat aanwezig zijn eener klok die geklept en geluid kon worden, was de hoofdzaak bij den belfroot, die een gemeentelijke en geen kerkelijke toren was (zie Littré in voce Beffroi). In een bergvrede hing nooit eene bel. A. J. C. KREMER.

Boevenklok (XXXV, 30). Jacobus Koning geeft bl. 20 van zijn Lijfstraffelijke Regtsoefening te Amsterdam deze aanteekening: »Het luiden der klok, vóór het lezen der Sententiën of Vonnissen, schijnt reeds vroeg alhier in gebruik geweest te zijn. Zoo ik mij niet bedrieg, vinden wij daarvan reeds een voorbeeld in eene keure van den jare 1481, in welke voorkomt: »Item, off dair yemant ware die enighe personen, onse poirteren wesende, quade woerden gaue (*gave*), die partye angaen, seggende ghy syt een hoeck off een cabeljau, dat sal men *myt de clock* alsoe corrigeren, duttet enen ygelyck exempel wesen sal". Van dit luiden der klok, hetwelk tot 1811 voortduurde, vindt men menigvuldige voorbéelden". A. AARSEN.

Boevenklok. »Klok, die vóór 't aangaan van de vrye Jaarmarkt geluid word, op welke tyd het de ballingen en andere boeven vrystaat in de stad te komen". P. Marin, Gr. Ned. en Fr. Woordenb. i. v. Boevenklok. J. H. VAN LENNEP.

VRAGEN.

De Noordgouw — was in de vroege Middeleeuw de benaming van een (het?) noordelijk deel der Veluwe: in 793/4 is sprake van Rotherimarca (quid?) in Nortgowe (Sloet's Oorkbk bl. 16). Hattem lag in 891/2 in den pagus Nortgouwe (ibid bl. 65). En dat dit Hattem (Hatheim) niet (volg. Geld. Volksalm. 1871, bl. 119) Hatten in den Neder-Elsasz, bij Selsbach, wezen kan, blijke hieruit dat alzoo Vaassen ook in den Elsasz zou komen te liggen. Stond tegen deze Noordgouw eene Zuidgouw over? Sloet's charters zwijgen hiervan. En welke waren de grenzen?

Hof Diederich. De b[p] of havezathe Harreveld of Herveld (o. Lichtenvoorde), welke plaats bij gifte van graaf Wichman in 996 aan het stift Elten kwam (destijds Herfelt), wordt volg. A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, ook De Hof Diederich geheeten. Is dit Diederich een appellativum of een persoonsnaam? Zoo appellativum, in welke beteekenis? Zoo persoonsnaam, welke Diederik kan hier bedoeld zijn? 't Is echter De Hof D., niet De Hof *van* D. In het Land van Overflakkee vindt men een Diederikpolder. Of is Diederich eene verbastering van Dieterdingh, gelijk v. der Aa elders Harreveld betitelt? — Eene adellijke bewoonster dezer havezathe, Johanna Magdalena Catharina Judith v. Dorth werd 21 Nov. 1799, als beschuldigd van verstandhouding met den vijand, bij vonnis der revolutionaire rechtbank te Winterswijk, doodgeschoten. De Geld. Volksalm. 1877, bl. 82 (Iets ter kroniek van W.) stipt dit treurig voorval even aan. Wat is hiervan? Ook met het oog op *Nav.* XXVI, 523 geschiedt deze vraag.

Engelbertsgoed. De Bladw. op het Tijdr. Reg[r] oud- prov. arch. v. Overysel vermeldt een Engelbertsgoed *of* Hof te Wijhe. Was dit de oorspronkelijke hof van het thans aanzienlijke Overyselsche dorp? Zoo ja, wat weet men er van? En wie was die Engelbert? Ook met het oog op *Nav.* XXVI, 523 geschiedt deze vraag.

Entel — staat als goed onder Lochem a[o] 1545 vermeld in Geldersche Volksalm. 1882, bl. 168, waar men a[o] 1552 Rentelerslag ontmoet. Is dit hetzelfde?

Gorsel, Gortel. Het Tijdrekenk. Reg^r op 't oud-prov. arch. v. Overysel (F, 256) vermeldt a^0 1429 Gorstell als gelegen in het schoutambt (pandambt) Voorst. Moet men daaronder dan nu Gorsel (bij Zutfen) of Gortel (b^p o. Eepe) verstaan? De meerdere nabijheid pleit voor het Graafschapsche Gorsel. Blijkt 't ook van elders, dat het pandambt Voorst zich voorheen over den Ysel tot in de Gr^p uitstrekte?

Hardinxveld. Volgens A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, luidde deze plaats vroeger Hertochsvelt, blijkens een opschrift op een bord in de kerk: »Reinier Reiniersz., die eerste bedienaar des Goddel. Woords tot Hertochsvelt'' enz. Met dezen zal bedoeld zijn Reinier Reiniersz. v. Dortmond, aldaar in 1591 als eerste pred. beroepen. In 1203 echter is reeds sprake van Hardinxwaard, en in 1283 van Oud- en Nieuw-Hardinxvelt. Op welken hertog ziet dan dat Hertochsvelt? Of sproot deze variant uit misverstand.

Herghe. Baron Sloet's Oorkdbk, bl. 333, vermeldt a^o 1176 eene buurt Herghe, welke met Hattem en Vorchten destijds door den Utrechtschen Bisschop kerkelijk van Eepe gescheiden werd, omdat de kerk van laatstgenoemde plaats te klein werd voor de bevolking. Welke plaatsnaam in dien omtrek herinnert aan dat Herghe?

Hulkestein — bij Arnhem, aan den Rijn, zal, volgens v. der Aa, Aardr. Wdbk, als eigendom van Karel v. Gelre, door dezen hertog vernoemd zijn naar zijn, in den Rijn aldaar voor anker liggend vaartuig, dat in 1537 moest afgebroken worden. Maar Hulkestein of Altena bij Nijkerk dan, waar men nog tegenwoordig de buurschap Holk [a^o 1434 Hollick (Nijh., Oork. IV, 116) aantreft!? En Hulkenstein in Friesland, alsmede Holckema of Holkema aldaar? Vgl. het reeds in 1188 voorkomende erf Holekebarg in Twenthe. Is de naam van het Arnh. Hulkestein eerst kort vóór 1537 opgekomen? Gezegde analogieën maken de vernoeming naar dat vaartuig wel wat legendarisch. Men zou eerder aan hulleke = heuveltje denken. Het huis De Hulk in Dregterland kan echter naar eene hulk vernoemd zijn, omdat 't op den hoek staat van een vaartdriesprong, plaats van afvaart eener trekschuit, — daarbij herberg, dus vermoedelijk uithangteeken.

Klarenbeek — behoorde in 1520 aan het klooster Klarenwater bij Hattem; zie Nijhoff's Oorkonden VI, 2, bl. 663. Was dit Klarenbeek te Dorenspijk, of Klarenbeek bij Arnhem? Dit laatste behoorde in 1487 aan Reinier v. de Sande. Is het buitengoed Kl. o. Dorenspijk van ouden datum? Ook te Voorst vindt men eene voorm. adellijke huizing Klarenbeek.

Moordplaat. Een polder o. Made en Drimmelen heet Bovendóod of Moordplaat. Wijst dit op een historisch voorval? Of ontstond de dubbelnaam Moordplaat, omdat men het woord *dood* (slijkmoeras?) niet begreep?

Behrenstrasse. De magistraat van Groenlo verklaarde 28 Febr. 1554, dat Engelberth v. Luessen, water-molenaar, aan Wilhelm Herberts verkocht had een huis in de Behrenstrasse. Is er iets naders omtrent deze ongewone benaming bekend? Zigeuners (als beerenleiders)?

Het Huis der Vrouw van Helmond — was in 1844 een oud-adellijk huis te 's Gravenhage, aan 't begin van het Westeinde, waarvan in 1627 eigenaar was Mr. Cornelis Nobelaar, naar wien het ook wel Het Huis-van-Nobelaar heette. Daarna heette het 't Huis-van de Vrouw-van Strijen, naar de weduwe van Mr. Quintijn v. Strijen, die in 1729 den voorgevel verbouwen liet. Welke Vrouw van Helmond wordt hier bedoeld?

Monsterheer. In het »Quohijer ende Register vande erffuen Landerien", enz. in 't Overyselsch kwartier, toebehoorende aan »C° M^ts^ vianden ende rebellen", door den rekenmeester Gijsbert Grammaye 14 Aug. 1587 te Roermond ingeleverd, komt voor »Sallazar die Monsterheer, althans op de Veluwe jn Gelrelandt wonende" (zie Bijdr. t. d. Geschied. v. Over., IV, 174). Wat is dat Monsterheer? 't Schijnt een appellativum te wezen. Z. v. a. monster-commissaris? Was die Sallazar een Jood?

Schielgen. In den brief van aanstelling van Evert v. Lintelo in 1499 van stad-Arnhemswege als ritmeester met 60 goedgewapende

reyseners (paardenvolk), werd bepaald dat deze ten dienste der stad dertig, en Johan v. Arnhem schielgen (*sic*) ook dertig goedgewapende knechten leveren zou (Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh 1804, III, 29). Wat beduidt »schielgen"? Z. v. a. schielijk? Dus uit schielicken (Midnederl. = haastiglijk) verbasterd?

Koppelhaver, spilderkoren. Te Groenlo, Winterswijk en in den omtrek betaalden onderscheiden erven weleer een tijns van koppelhaver. En in 1659 voerden de geërfden der mark van Werken (o. Warnsveld) met de bouwlieden aldaar vóór het Hof v. G. een geding over een jaarlijkschen uitgang van spilderkoren aan het domein, waarvoor zij tot gesamenlijk voordeel een kamp lands bebouwen mochten (Reg. o. h. arch. v. 't voorm. Hof v. G., bl. 184). Wat is hier koppel- en spilder? Geen haver- en koren*soort* schijnt er door te worden aangeduid.

Prenttienden. Op de vraag van *Nav.* XXIX, 315, 6, kwam nog geen antwoord in. In een charter in Sloet's Oorkondenbk v. Gelre en Z. zag ik het woord als »prentheynde" geschreven, wat misschien tot vaststelling der etymologie iets bijdraagt.

Rood vuur van Urk — wordt *Nav.* XXXIV, 249 vermeld in spreekwoordelijken trant. Ligt daar eene legende of een historisch voorval aan ten grondslag? Dat *rood* is ook opvallend.

Vazelvarkens. »Alle Vaselverken sal men ringen" gebiedt eene Arnhemsche stad-ordonnantie a° 1421 (zie Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. IV, 109). Wat zijn dat voor varkens?

Weerhaan. »In 1447 kogt men een pond coperen negel om daermede te negelen die Vane [de Weer-vaan, den Weerhaan] van de nieuwe Sabelspoort" (te Arnhem). Aldus Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. III, 10. Is weerhaan = weervaan?

Zwijgende tol. In 1741, — zie Tegenw. Staat v. Geld., bl. 518, — moesten de Hessen- en andere karren bij het Huis-ter-Schure o. Hoevelaken, waar een tolboom was opgericht, een zwijgenden tol

betalen. Was dit een dusgenaamde niet-geoctrooieerde tol, d. i. eene schatting, tot het heffen waarvan geene vergunning van de Staten der prov. was verworven?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Atjeh (XXXIII, 225). Een belangrijk werk over A. werd Febr. '84 door Brau de Saint-Pol Lias bij den Parijschen uitgever Plon in het licht gegeven. Het bevat een uitvoerig verhaal van het bezoek, dat de reiziger aan Kotta-Radja en bovenal aan het gebied van Toekoe Lohong gebragt heeft. Reeds verleden jaar gaf Saint-Pol Lias aan de Nederlanders een voorsmaak van zijn arbeid, toen hij in een hoekje der koloniale tentoonstelling zijne interessante verzameling van Atchineesche »bibelots" en wapenen exposeerde en toen hij te Amsterdam een talrijk publiek door zijne mededeelingen en door de vertooning zijner photografische afbeeldingen van de bezochte plaatsen wist te boeijen. De schrijver heeft, evenals in zijn werk over Perak, aan zijne studiën van land en volk den vorm van een reisverhaal gelaten. Natuurlijk wordt de lezer dientengevolge nu en dan opgehouden door bijzonderheden, die alleen voor den schrijver van belang zijn. Maar aan den anderen kant geeft die vorm aan het werk eene levendigheid en eene afwisseling, welke de aandacht wekken en gaande houden. Over de ontvangst, die hem van den kant der Nederlandsche officieren ten deel viel, spreekt de Fransche reiziger met de grootste dankbaarheid, en voor generaal v. der Heyden gevoelt hij eene ware bewondering. Het portret des generaals door den schrijver zelven gephotographeerd, besluit waardiglijk de aan dit talentvol legerhoofd gewijde bladzijden. In eene uitvoerige voorrede behandelt de schrijver de dringende vraag van het koloniseerend vermogen der Fransche natie. Ten onrechte wordt, meent hij, den Franschen dit vermogen ontzegd. Doch zij hebben, volgens hem, nog veel te leeren en zullen wèl doen door bij de Engelschen en de Nederlanders ter school te gaan, vooral wat betreft de inrichting eener koloniale legermagt en het verstandig aanwenden der krachten, die de inlandsche bevolking ter hunner beschikking stelt.

Indië. Jan. '83 verscheen het jongste werk van Max Muller over Indië, getiteld: »Wat kan Indië ons leeren?" Het zijn zeven lezingen, door hem een jaar te voren te Cambridge gehouden met tal van aanteekeningen en toelichtingen. Eene dezer bevat eene vergelijking van hetgeen Schliemann te Mycene heeft gevonden met gelijksoortige vondsten aan den oever van den Oxus. Eene andere bespreekt de verschillende namen van de kat. Eene derde handelt over Indische overleveringen betreffende den zondvloed. De uitgebreidste van alle (ongeveer 100 blz. groot) behelst een onderzoek naar den ouderdom der Sanskrietsche letterkunde en komt tot de van de gewone meening meest afwijkende resultaten. Deze gansche letterkunde, behalve de Veda's en de alleroudste Buddhistische stukken, moet geschreven zijn nà de derde eeuw onzer jaartelling. De drama's van Kalidasa worden verwezen van de eerste eeuw vóór tot de zesde nà Christus. De wetten van Manu, door Jones geplaatst in 1280 vóór Chr., zijn volgens M. Muller op zijn oudst uit de vierde eeuw nà Chr. en misschien nog zeer veel jonger.

De Nisero-kwestie. W. Brodley, derde machinist aan boord van de Nisero, die gedurende de gevangenschap in Atjeh (1884) den leden der bemanning tot raadsman en leider strekte, hield gedurende het verblijf aldaar een dagboek, hetwelk met eenige bijvoegsels tot een boek is verwerkt, dat dezer dagen onder den titel: »De schipbreuk van de Nisero en onze gevangenschap op Sumatra", bij eene Londensche firma in een net bandje het licht zag. Het boek is versierd met de portretten der manschappen, die zóólang de gevangenen van den Radja van Tenom waren, en bevat een aantal bijzonderheden over de levenswijs der Atchinezen en de vele ontberingen, waaraan de schrijver en zijne makkers blootstonden. Niemand zal er wel aan twijfelen, dat zij »zooveel hebben ondervonden, dat zij er hun leven lang genoeg aan hebben". Overigens bevat het werkje, na al hetgeen over deze aangelegenheid reeds werd geschreven, weinig nieuws.

St. Bartholomeusnacht. Een der meest ingewikkelde historische vraagstukken is de kwestie of de Bartholomeusnacht de vrucht is geweest van een lang voorbereid plan, dan wel het gevolg van plotseling opgerezen moordgedachten. Onder de meest geachte historici staan

er in de rijen der verdedigers van het eerste zoowel als van het tweede gevoelen. Motley verwierp de gedachte van een lang beraamd moordplan. Thans heeft Fr. Combes na langdurige en zorgvuldige nasporingen in het archief van Simancas, naar het schijnt, de oplossing van het raadsel gevonden. In een opstel over »De Samenkomst te Bayonne in 1565 en de Bloedbruiloft", een stuk dat de eer genoot van in de Académie des Sciences morales et politiques te worden voorgelezen, wijst hij aan hoe het bloedbad reeds zeven jaren te voren als het »remedie" werd besproken tusschen Catharina de Médicis, den Paus, Filips II, den hertog van Alva en drie of vier ondergeschikte medeplichtigen. De bewijsstukken, door C. te voorschijn gebracht, vereischen in ieder geval eene herziening van het duistere vraagstuk. Dit geschrift nu bleef, gelijk te verwachten was, niet zonder tegenspraak. Meende C. onwedersprekelijke bewijzen gevonden te hebben, dat reeds in 1565, bij gelegenheid der bijeenkomst te Bayonne tot den moord der Hugenooten door Catharina de Médicis en Alva besloten was, — Baumgarten in zijn »Vor der Bartholomäusnacht" en Segesser in »Ludwig von Pfijffer" brengen stukken te voorschijn, waardoor het vooraf beraamde van dien moord uitgesloten schijnt. Vooral Philipson, in het Athenaeum Belge (1 Juli 1882), komt met kracht tegen C. op. Hij beweert, dat het hoofdbewijs van dezen steunt op eene gebrekkige vertaling ééner uitdrukking; er zou nml. niet staan: »men moet die aartsketters martelen", maar »die aartsketters zullen haar nog martelen," dat is »haar 't hoofd op hol brengen [1]."

Aimoinus (XXXV, 34) benediktijner monnik in 't klooster Fleury-sur-Loire, werd geboren te Villefranche in Périgord, † 1008. Hij schreef, behalve eene »Historia Francorum", eene »Vie de St. Abbon"; welk werk zeer belangrijk en betrouwbaar is, daar hij zelf Abbo op zijne reizen vergezelde. Zie over hem Labbe, Diatribe de Aimonic Historiae

[1]) In de zitting van 5 Juni '83 der Kamer te Parijs protesteerde Msgr. Freppel tegen »den St. Bartholomeus" der magistratuur, voorspellend, dat de tijd zou komen waarin 't thans in te wijden stelsel van »zuivering" der magistratuur tegen de republikeinen zou gekeerd worden, (zie Haarl. Ct. v. 8 Juni). Gedrochtelijke redefiguur, ontleend aan den St. Bartholomeusnacht, den nacht der Parijsche bloedbruiloft, toen men Frankrijk's hoofdstad van Hugenooten wilde *zuiveren*.

Franciae auctore; Fabricius, Bibl. Mediae et Infimae Latinitatis; Potthast, Bibl. Hist. Medii Aevi. RICARDO.

Roland Bonaparte. Deze *Nav.* XXXIII, 356 vermelde Prins, die herhaaldelijk zijne levendige belangstelling in onze Indiën betoonde, ook blijkens zijn onlangs verschenen prachtwerk over Suriname, werd Jan. '85 door het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van N.-Indie, te 's Gravenhage, tot buitenlandsch lid benoemd en nam hij deze benoeming aan.

Miss Martineau. In de Daily News komt een schrijven voor van James Martineau, broeder der bekende schrijfster, wijlen miss Harriet Martineau, waarin hij op allerlei verkeerde voorstellingen en onjuistheden wijst, die te vinden zijn in de door mevr. Fenwick Muller in de »Eminent Women Series" geleverde biografie van miss Martineau.

De Nerah-v. Haren. *Nav.* XXXV, 10 is sprake van de akte van haar overlijden opgemaakt in Amsterdam ingeschreven 20 Juni 1818. Ik bezit een gezegeld, gelegaliseerd (1 Maart 1870) afgegeven »Uittreksel uit het sterfregister van Amsterdam; daarin staat alleen: Henriette Amelia de Haren Nerha, ongehuwd, oud vier en vijftig jaren, overleden negentien Junij 1800 achttien. Verder niets bekend".
L. J. D.

Schiller. De Groothertog van Saksen-Weimar geraakte in 1881 in het bezit van een regieboek van den »Wilhelm Tell" met eigenhandige aanteekeningen van Schiller. Het moet vroeger aan het theater te Weimar behoord hebben, maar bij den grooten schouwburgbrand teloor zijn gegaan. Te Munchen werd het toen bij een antiquaar gevonden. Den 13 Jan. 1882 was het honderd jaar geleden, dat »die Räuber" van Schiller voor het eerst (te Mannheim) ten tooneele gevoerd zijn. Ter gelegenheid van dit eeuwfeest gaf Th. Mehring onder den titel »Hundertjährige Bühnengeschichte der Schillerschen Räuber", een overzicht der lotgevallen van dit tooneelstuk. Eene »Bühnengeschichte" van den Faust bestaat reeds. Tot viering van dat feest bestemde men een prijs van duizend mark, welke, onder 156 ter

mededinging ingezonden stukken, werd toegekend aan het treurspel »Lucia van Felice" van Richard Voss. Deze dichter was toen 24 jaar oud en woonde te Rome. Het stuk speelt te Napels in 1799 en heeft de invoering der Parthenopeïsche Republiek door de Franschen ten onderwerp. De voorstelling, waartoe deze dichter zelf ook uitgenoodigd was, had den 15en, eene voorafgaande opvoering van »Wallenstein's Legerplaats" en eenige andere gedeelten uit Schiller's werken den 12e Juni plaats. Als gasten waren in eene loge aanwezig Schiller's hoogbejaarde schoondochter, en de weduwe van eenen majoor Schiller, des dichters kleinzoon, de eenige nog levende personen, die den naam des grooten mans voeren.

A. M. v. Schurman (XXXV, 11). »Een der te Wiewerd (lees: Wieu»werd) te vinden uitgedroogde lijken wordt voor dat van Anna Maria »gehouden". Dit sprookje moest eigenlijk niet meer opgewarmd worden. »A. M. v. Schurman ligt te Wieuwerd onder den kerkmuur »begraven en wel zoodanig dat het hoofd buiten de kerk, het aan»gezigt naar het oosten en het overige gedeelte onder den muur en »in de kerk geplaatst is," zegt Dr. J. Ledder in zijne belangrijke »Aanteekeningen omtrent den grafkelder te Wieuwerd en de mummiën daarin" (Vrije Fries, VI, 273). Hoe dit verhaal ontstond meldt de schrijver t. a. pl. blz. 232. Op eene platte kist stond eene groote **S.** met witte verf doch daarin ligt een mannen-lijk met baard. In 1846 en 47 toen Dr. Ledder zijn hoogst-nauwkeurige onderzoekingen deed, verhaalde de toenmalige schoolonderwijzer (zie t. a. pl. bl. 237) nog, dat het vrouwenlijk in kist n⁰ 4 (deerlijk gehavend door nieuwsgierigen in 1765 en later, blz. 233—237) het lijk van A. M. v. S. was, doch als men nu Wieuwerd bezoekt, zal men dat verhaal niet meer hooren; althans een paar jaar geleden werd het mij bij een bezoek van dat afgelegen dorpje niet meer opgedischt.

L. J. D.

Handschriften. Door het gemeentebestuur van Harderwijk werden Jan. 1885 voor de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage ten geschenke aangeboden twee in het oud-archief dier gemeente gevonden handschriften. Het eene, in folio, is op perkament geschreven, heeft tot titel: »Liber monialium conventus Sancte Agnetis apud Harder-

wicenses", en bevat de gebeden en gezangen (met de muziek), in het klooster der H. Agnes te Harderwijk gebezigd.

Het andere, op papier geschreven en in een 8vo hoornen band, draagt het jaartal 1503 en is saamgesteld uit eene opmerkelijke reeks van voorschriften ter opleiding van de schooljeugd, eene »tabula diversis statibus catholicam vivendi regulam tradens", twee brieven van Johannes v. Schoonhoven, enz. Dit tweede handschrift heeft, blijkens een inschrift, behoord aan de »fratres Sancti Gregorii in Harderwick".

Molenboek. J. Bosch Bruist, burgemeester te Nieuwleusen, bood Jan. 1885 aan het Rijk ten geschenke aan een exemplaar van het eerste deel van het »Groot volkomen Molenboek, geteekend door Leendert v. Nahus, Jacob Polly en Cornelis v. Vuuren, en in koper gebracht door Jan Punt, Amsterdam 1734".

Het oude Paaschlied. In de 11 Febr. '84 te Amsterdam gehouden gewone vergadering der Letterkundige Afdeeling van de Koninklijke Academie van Wetenschappen handelde prof. Dr. Acquoy over het lied : »Christus is opgestanden". Spreker ging uit van de opmerking, dat sommige liederen, zoo wel wereldlijke als geestelijke, eene buitengewone levenskracht betoonen. Ons lied was reeds in 1450 in Duitschland bij geleerden en geestelijken algemeen bekend, doch men kan nog verder teruggaan en bewijzen, dat het lied minstens uit de twaalfde eeuw afkomstig is. Het is het oudst-bekende volksgezang in Duitschland, en dit geldt ook voor de melodie. Oorspronkelijk bestaat het lied uit één vierregelig couplet, doch men vindt allerlei varianten en uitbreidingen tot 27 coupletten toe. Het lied werd ook geparodiëerd en met wijzigingen bij allerlei gelegenheden gezongen, bijv. bij den intocht van overwinnende vorsten. De Reformatie was aan het oude lied niet vijandig; 't werd opgenomen zoowel onder de Luthersche gezangen als in de R.-Katholieke liederenbundels. Ja, geheel vergeten worden zal het nooit, want de nagalm leeft voort in den »Faust". Niet later dan de veertiende eeuw kwam het lied naar Nederland. In den oudst bekenden vorm komt het voor als randschrift van eene klok in het Leidsch Museum, die van 1542 dateert. Al spoedig waren bij de Lutherschen twee bewerkingen in gebruik, doch

door de tallooze omwerkingen en uitbreidingen had het lied eindelijk alle oorspronkelijkheid en naïveteit verloren, zoodat het in den algemeenen bundel Gezangen van 1826 niet meer werd opgenomen. Bij de Hersteld-Lutherschen is het sedert het besluit van 16 Dec. 1857 buiten gebruik. Bij de Doopsgezinden is van het oude gezang geen spoor. Ook de Gereformeerden hielden zich liefst bij de Schrift en duldden naast de Psalmen slechts zeer enkele gezangen, die achter de Psalmen gedrukt werden; onder die gezangen was het Paaschlied niet. Toch werd hier en daar bij hoogtijden wel gebruik gemaakt van andere geestelijke liederen, bepaaldelijk in de noordelijke provinciën. In Beetsterzwaag was zelfs omstr. 1750 het oude Paaschlied nog niet geheel buiten gebruik. Die taaiheid van leven moet het vooral hebben te danken gehad aan de buitengewone bekoorlijkheid der melodie. Spreker liet ten slotte eene vierstemmige transscriptie bij de leden rondgaan.

KUNSTGESCHIEDENIS.

---

v. Eyck. Te Mauves, bij Tournon (Frankrijk), meent men (Jan. 1885) een triptyque te hebben ontdekt van de vermaarde Vlaamsche schilders v. Eyck. Van de drie eikenhouten paneelen heeft het middenstuk eene hoogte van 0.69 en eene breedte van 0.40. Op de keerzijde leest men in schrift uit een tijdperk *na* Lodewijk XI: »Triptyque de Louis XI. Portrait de Charles VI. Van Eyck". Op de paneelen zijn afgebeeld des Engels boodschap aan Maria, Jezus in de kribbe door de Engelen aangebeden, de aanbidding door de Wijzen uit het Oosten, de besnijdenis.

Passiespelen. Te Rouslench, een dorp in Worcestershire, beproefde men Jan. 1882 eene vertooning in den trant der bekende passiespelen van Ober-Ammergau. Twee en vijftig dorpelingen gaven eene voorstelling eener reeks van tafereelen uit Jezus' jeugd. — In de casino-zaal in den Zandberg onder *Ginneken* zijn 31 Mei—4 Juni '83 groote avondvertooningen gegeven der tafereelen van de lijdensge-

schiedenis van Christus, getrouw naar die te O.-A. uitgevoerd door dertig personen van 't oud-Beijersch gezelschap, onder directie van M. Th. Schneider. — Te *Arnhem* voerde 18—21 Juni '83 des avonds in Musis-Sacrum hetzelfde gezelschap gezegde Passionsspiele uit. 't Programma bevatte deze nummers: 1. De geboorte van J. C. 2. De vlucht naar Egypte. 3. De doop van J. C. door Joannes Baptista in de Jordaan. 4. De intocht van J. te Jeruzalem. 5. Het laatste avondmaal (naar Leonardo da Vinci). 6. De hof van Oliveten : J. biddend en weenend, Judas omhelst J., die door de soldaten aangehouden en weggeleid wordt. 7. J. vóór Annas en Kajafas: Judas werpt de dertig penningen, ontvangen voor zijn verraad, aan de voeten der rechters. 8. J. door Petrus verloochend. 9. J. gegeeseld en met doornen gekroond. 10. J. door Pilatus aan het volk voorgesteld en ter dood veroordeeld, terwijl Barabbas wordt vrijgesteld. 11. De kruisweg : J., vergezeld door zijne moeder, wordt naar Golgotha gesleurd. De H. Veronica met den H. Doek. 12. J. van zijne kleederen ontdaan en op het kruis genageld. 13. J. op het kruis stervend, beveelt zijne moeder aan den H. Johannes. Longinus doorboort het hart van J. met eene lans. 14. De afneming van het kruis (naar Rubens). 15. Het lichaam van J. door Nicodemus in het nieuwe graf van Jozef van Arimathea gelegd. — Tot slot: Groot tafereel van Christus' verrijzenis.

Te Ober-Ammergau overleed Mei of Juni 1883 de 84-jarige pastoor Duisenberger, die de laatste bewerking had geleverd van den tekst, welke bij 't Passions-Spiel wordt gebruikt.

Een inwoner van *Rotterdam* (P. Q.), brak in Haarl. Courant van 13 Juli '83 terecht den staf over 't daar ter stede opgevoerde Passiespel, d. i. het lijden en sterven van J. C. voorgesteld in tableaux-vivants op het tooneel in 't Feestgebouw te R., schrijvend: »Toen eenmaal ten tijde der Makkabeeën 't gerucht liep, dat de tempel te Jeruzalem, totnutoe door koningen geëerbiedigd, door den vreemdeling zou worden ontheiligd, kwam over de gansche stad geene geringe benauwdheid. De vrouwen gingen in rouwgewaad. Allen baden, de handen uitgestrekt naar den hemel. Heeft ook in de stad onzer inwoning eene algemeene ontroering de gemoederen aangegrepen, toen men de wonderschoone historie van Jezus' lijden en sterven op 't tooneel ging brengen? Het heilige is veracht", enz. enz. Hij voegt er bij, dat men in Amerika, 't land der vrijheid bij uitnemendheid,

geen vergunning voor die uitvoeringen heeft kunnen bekomen, ofschoon ze te Ober-Ammergau gegeven worden door eenvoudige, godsdienstige boeren, die er een soort van godsdienstige plechtigheid van maken. In de Wetgevende Vergaderingen van New-York en Pensylvanië werd dan ook een wetsontwerp voorgesteld, waarbij de Vergadering zou verbieden de opvoering van eenig drama, waarin de persoon van J. C. voorkwam. Hierop werd zelfs een amendement aangenomen, waarbij is bepaald, dat in geene voorstelling eenig persoon mag voorkomen, waaraan in den Bijbel een goddelijk karakter wordt toegekend. — Te *Gouda* had de politie moeite om samenscholing en muiterij te bedwingen uit misnoegen over de aldaar 20 en 22 Juli '83 opgevoerde Passiespelen, zóó zelfs dat de inf. van 't plaatselijk garnizoen versterking der cavalerie uit 's Gravenhage bekwam om elke uiting van misnoegdheid bij de op de been gekomen volksmassa tegen te gaan. Die Passiespelen zullen dus vooreerst nog wel niet inheemsch worden in Nederland.

Tourdsteen (XXVII, 88, 181) — is nog niet geheel opgehelderd. Misschien geeft eenig licht dat voor de graftombe van Elisabeth van Brunswijk-Luneburg, wede van hertog Karel v. Gelre, † 2 April 1572, o. a. gebezigd werd »tousteen" (*sic*), in een ander stuk omschreven als (swarte) »toetsteen". Zie Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vad. Hist., II, 132, 3). Wat is toetsteen voor eene steensoort? Men beitelde er het wapenschild uit der vorstin. Wordt die steensoort ook tourdsteen geheeten?

VRAGEN.

Fonteinwerk. »Compareerden voor mij Adriaen Ryshouck notaris publycq residerende binnen der stadt Delff ende den ondergeschreven Getuygen Jan Davitssn burger tot Amsterdam ende Cornelis Janssn burger tot Leyden, ende bekende de vsz. Jan Davitssn vercocht aen den vsz. Cornelis Jans ende (deze) gecocht te hebben van den vsz. Jan Davitssn een vierdepart Eerst van een wel gemaeckt conststuck daer van het Inhoudt vandien is bestaende in veel Fonteynen ende Ovidische historien met nocg een schabelle daerop het vsz. conststuck wert gebruyckt. Item een gemaeckten sackpyper met

noch een waegen daer mede het voorsz. conststuck metten ancleven wert gevoert. Van alle twelcke den vsz. Cornelis Janssn mitsdesen bekent binnen Delft vollevert te zyn tot zynen contentemente ende welgenougen, voor welck voorsz. vyerdepaert den Compt Cornelis Janssn mitsdesen bekent aen den voorsz. Jan Davitssn belooft te hebben een somme van vyfhondert ende vyfticg car. Gulden". Het is bekend, dat men oudtijds dergelijke kunststukken veel vervaardigde. Het doolhof te A. gaf ze vroeger te aanschouwen. Wat valt daaromtrent meer te zeggen? A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Lakwerk. 7 Jan. 1695. Twee deurwaarders »verclaeren ter requisitie van Gerrit Forgens en Isaac Bramen Mr. Tinnegieter beyde tot Amsterdam waerachtig te syn, dat sy attestanten heden op den middach syn geweest ten huyse van Anthonie Biddagh Mr. Tinnegieter in de Wijnstraat by de boterbrugge te Delff ende aldaer van de huysvrouwe van den voorsz. Anthonie Biddagh hebben gecocht seecker viercant gefigureert theebosje gemaeckt naer het japans Gelak werck en daer voor betaelt aght ende dertigh stuyvers, dat sy deposanten aen haer hebben gevraegt off dat waer van de geoctroyeerde bosjes daer in de Courant onlanghs mensie van is gemaeckt die daer op antwoorde van ja, met byvougingh: maer het octroy is uyt, welck voorsz. theebosjes sy attestanten my notario exhibeerde en versoghte dat ick hetselve met myn cachet op de grosse van dese te stellen *en* onder tegen den bodem ende boven op het decksel van tselve theebosje opt verly van dese soude versegelen". Wat is er van dit octrooi en deze kunst meer bekend? Wie kan mededeelen, wat daarover in de courant stond? A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Staal maken. Den 14 Aug. 1616 wordt notarieel geconstateerd, dat Jean Rogier »caffawercker" te Delft van Lenaert v. Oteren van Maastricht zou leeren »de const van Stael te maecken", en dat Rogier altijd gezegd had, dat hij met hem, v. O., niet wilde handelen, »noch hem met het stael maecken bemoeien soo hyer te lande octroy soude mogen sijn", waarop Lenaert v. O. met »hooge eeden" verklaarde wel te weten, »dat hier te lande niemant eenig octroy was verleent". Wat is er van het staal maken hier te lande meer bekend? Ik heb nog eene aanteekening, dat 2 Nov. 1626 aan Andries

Salarius, maker van staal, octrooi voor dat vak van kunstnijverheid werd gegeven. Mag men het begin der 17e eeuw werkelijk aannemen als het tijdstip der ontwikkeling dezer kunst hier te lande?

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Torpedo. In *l'Intermédiaire* (den Franschen Navorscher) werd de vraag gedaan, of dit soort vaartuigen vroeger bekend was. In antwoord daarop wordt op bl. 427 van den jaargang 1884, o. a. gewezen op Cornelis Drebbel: »En 1634, le Hollandais Cornélius Drebbe en imagina un modèle que son gendre (Kuflaer of Kufler) offrit à Charles II, roi d'Angleterre, — dit is een fout, want Drebbel stierf in 1634, en Karel II werd geboren in 1630 en kwam eerst aan de regeering 1649; het moet dus zijn Jacobus V, — qui ne voulut pas l'accepter''. Ik doe nu de vraag, wat is er meer van zijne uitvinding bekend, dan v. der Aa op bladz. 100, in voce, vermeldt?

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

TAALKUNDE.

Oudemans' Bijdrage, enz., Nalezing. (Vervolg van *Nav.* XXXV, 47):

Gebuersaem. Vriendschappelijk, hartelijk. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 126:

Den Moor-man sal sijn huyt eer witten, of syn vel
Blanck schueren, eer hij u *gebuersaem* minnen sel.

De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Plantijn, doch zonder bewijsplaats.

Ghedalen. Doen nederdalen, nederzenden. — De Casteleyn, Konst van Rethorycke, 85:

Mids dat van hem (geneesheer) ghesonde wacht den patient,
Zoo en mochte hem God niet bequamer *ghedalen*
Vten hemelschen palen. . . .

Ghedefenderen. Verdedigen, beschermen. — Antw. Spelen van Sinne, 49:

Een goetwillighe Ghemeynte in duecht in eere,
En canmen niet te zeere *ghedefenderen.*

Ghedeylsaem. Mededeelzaam. — Const-thoonend Juweel, 375:

Daerom en vergeet gheen weldadich ghebiet,
Sijt *ghedeylsaem* soo Hebreen derthiene ghewaecht.

Ghedien. Godsdienstbetoon, Godsvereering. — Vlissings Redens Lusthof, 194:

Een afgesondert Volck, voor d' Weerelt seltsaem Lien,
Dat in Godts Heylighdom, knielt met nedrich *ghedien.*

Ghedicht. Gebod, wet. — Const-Riick Beroep, 27:

Al zijn dit wercken des vleesch, teghen Gods *ghedicht*
Strijende, dat het alleenlijck is spruytende,
Door diē dē mensch, de duysternis liever heeft dā t' licht.

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van *geschrift*, *opstel*, met den aangegevenen nauw verwant.

Gedoden. Dooden. — Moriaen, vs. 3979:

Nu woende daer ene joncvrouwe binnen,
Die wide en zide dede bekinnen
Wie dat dier *gedoden* conde,
Dat sine soude nemen optie stonde
Tenen man al haer lijf.

Torec, vs. 1728:

Die joncfrouwe seide: »Verstaet mi nu;
Men mach *gedoden* niet den dwerch."

Gedons. Gedruisch, geweld. — Van Zuylen van Nyveld, Souterliedekens, Psalm 123:

Als die menschen met swaer *gedons*
Al tegens ons opstonden.

Verscheidene Gedichten (door Groebe), II. 23:

't *Gedons* van trommel-slagh, 't geluyt van woeste zang.

Bodecheer Benningh, Leydsche Oorlofdaghen, 47:

Ver van Vulcaens *gedons*, en gloeyend yserstof.

Tengnagel, Verwoest. der Stad Naerden, 24:

Roept van den tooren af den Wachter voort by ons,
Op dat hy reden geeft sijns schaeterent *gedons*.

Ghedoocheyt. Toelating, oogluiking. — Van Rijssele, Spieghel der minnen, 24:

Begheerte van hoocheyt.
Wy zijn twee discipulen
Vreese voor schande.
Onder Venus schoolken:
Ghestelt den minnaers tot *ghedoocheden.*

Ghedracht. Volk, menigte. — Neghentien Refereynen, 27:

Als ickt versin soo ick bevin, wel hondert ghecken
Tgoet onderrecht achten voor slecht t' neus-wijs *ghedracht*
Dies segh ick nu quaet lof ick gru sal d'eer bevlecken.

Ghedrey. Streken, listen. — Rott. Spelen van Sinne, 48:

Ou menschelijck gheslacht vol quaet *ghedreys*,
Wat's u ghepeys, laet my dat sommen,
Meent ghy dat u den meesten troost toe zal kommen?

Ghedrieprickelt. Van drie punten voorzien. — De Casteleyn, Konst van Rethoriken, 45:

Nu komt 't Rondeel, ons te overdachtene,
Om datt *ghedrieprickelt* is als een pot isere,
Ende tdicht ront gaet, staett dien zijn te pachtene
De etymologie, maeckt den zot wisere.

Misschien wordt het rondeel zoo genoemd, omdat naar 's mans eigen bepaling bij zulk een gedicht, in elke strofe, die acht regels lang moet zijn, de 1e, 4e en 7e gelijkluidend moeten wezen.

Gedrift. Drijven in collectieven zin. — De Hubert, Psalmen, 31: 'tganz *gedrift* van sijne wolken.

Ghedrincken. Drinken, ledigen. — Nootw. Vertoogh, 285:

Niemant ter Weerelt daer, En cost den kelck *ghedrincken*
Des bitterheyts zwaar, Dan Christi delicaet.

Gedroel. Gedraai. — Van der Venne, Belacch. Werelt, 212:

Of beletten 't woest gewoel
Van 't gespartel en 't *gedroel.*

Gedrochte. Bedrog, hier: bedriegelijke macht. — Vlissings Redens Lusthof, 278:

Duyvel noch doot, honger noch noot
Geen vyandt kan haer schaden,
Die God eens kochte, van des Duyvels *gedrochte*,
Wt genaden.

Ghedrom. Gedrang. — Dietsche Warande, N. Reeks, I. 554: Pijnlic bliven wi int *ghedrom.*

Geduchtich. Geducht, ontzachlijk. — A. Bijns, Refereynen, III, 12. f.:

Al is Godt de Heere ooc op ons gestoort
Door onse misdaet, o vrouwe *geduchtich*,
Roepen wij om hulpe tot u rechtevoort.

Aldaar, III, 35. g.:

Princelijcke Coningen, *geduchtige* Vorsten,
Helpt tconcilium ter perfectien bringen.

Geduynt. Duinen in collectieven zin. — Vlaerd. Redenr. bergh, 249:

Die 't hert des Konings buycht gelijck de Waterbeken,
Die 't grondelose Meyr omsingelt met 't *Geduynt.*

Gedunken. Gedenken, herinneren. — Roman van Cassiamus, vs. 1579:

Want alsic verre ben van hare
Ende niet en sie, wardic geware
Dat suete *gedunken*, dat mi sent toe
Gepens, dat maect mi therte vroe
Van dien dat ic hebbe gezien.

Geduerlijc. Geduriglijk. — A. Byns, Refereynen, III, 28. e:

— maer tuwer assistentien
Scijnt in u herten door sgeests influentien
Dlicht des sgeloofs; ooc licht u Gods woort *geduerlijc.*

Gedwaegh. Gedwee. — De Harduyn, Goddel. Wenschen, 58:

Tot dat sy (de klei des pottenbakkers) nu is tay, verwerkich en *gedwaegh.*

Ghedweed. Gedwee. — Rodenburgh, Poet. Borstweringh, 395:

Vermits de harrick d' herdste kluyten mullen deed,
En maekt de dwaerste grond gebuyghzaem en *ghedweed.*

Gedwemel. Overschaduwing (volgens Lucas I. 35). Bodecheer Benningh, Leydsche Oorlofdaghen, 90:

– de geest zal uyt den hemel
Neervallen op uw leen, door wonderlijck *gedwemel*
Vervullen uwen buyck met een gewenschte vrucht.

Gheeeren. Eeren. — A. Bijns, Refereynen, I, 2. d.:

Wijse Delbora, men can u niet ghenoech
Te vollen *gheeeren.*

Gheelbeck. — Van Ghistele, Terentius, fol. 166 recto:

Dien *gheelbeck*, met eenen crommen neuse?
Breet van aensichte, en wijt van monde.

Geestery. Onderzoek, studie. — Vlissings Redens-Lusthof, 19:

— 't geen daer wert gebruyckt dat zijn alsulcke saecken,
Bestaendt in 's Geest deursoeck, dat my wel sal vermaecken,
Want ick ben van natuer tot sulcx te doen gesint,
En heb de *geestery* van in mijn Jeught bemint.

Gefeem. Gefemel. — Van Halmael, Geveinsde Kwaker, III. 53:

'tIs om het Goud alleen, jou gefronste koonen,
Vermogt het jou staat, dat *gefeem* moest van kant;
Geen pest is zo groot als geveinstheid in 't land.

Geflik. Glans, glinstering. — Pers, Urania, 61:

De Sonne met haar heet *geflick*,
Die prangd' hem yder oogenblick.

Geflonk. Glans, schijnsel. — Bloemkrans van Versch. Gedichten, 59:

— alzoo de mist 't *geflonk*
Van den held'ren dag bescheeld'.

Gefnuister. Gefluister. — Focquenbroch, Werken, I. 153:

Ik school geduirig in het duister,
Mits my het zonnelicht verdroot,
En zat staag met een stil *gefnuister*
Te vloeken op myn meesters dood.

Gefottel. Getalm. — Rusting, Geh. Duvel, 111:

De Duvel zal je een rokje najen
Indien ik geen Jenever krijg.
Ik heb den bruy van jou *gefottel*
Ik sal 't betalen.

Gefutsel. Gebeuzel, getalm. — Huygens, Korenbloemen, II. 121:

De kostelicke tijd kan geen *gefutsel* velen.

Gegaen. Gaan. — A. Bijns, Refereynen, III, 61. c:

Hoe souden de blinde den rechten wech *gegaen*,
Als haer leyers dolen, die hen sweechs verstaen?

Gegaet. Van gaten voorzien, doorboord. — A. Bijns, Refereynen, I, 4. e:

Den geest des Heeren met synder gracien
En rust certeyn niet op sulcken persoonen,
Die discoort verwecken; en laet u niet hoonen
Al scijnt haer leere claer als den robijn blincken.
Diet wel aensage, tslacht der *gegaetter* boonen.

Ghegaet. Agaat. — Nat. Bloeme, B. XII, vs. 786:

Paelgen trect hi ende ontfaet,
Ghelijc dat doet de *ghegaet*.

Gheglits. Glijden. — Lofdicht gepl. vóór Rodenburgh, Poet. Borstweringh:

— maer 't *gheglits*
Huns slibberige breyn zuldt rugwaerts staegh beneden.

Gegor. Geraas, geweld. — Bodecheer Benningh, Leydsche Oorlofdaghen, 7:

By dit beeckjen daer de baeren
Vloeyen met een soet gesnor:
Hoort men noyt de geesten baeren,
Hoort men nimmermeer *gegor.*

Gegrimmel. Menigte, gedrang. — Valentijn, Werken van Ovidius, II. 142: vergaarden 't volk op 't heilig veld van Mars... In 't midden van 't *gegrimmel* stont de Koning.

Gegrinkel. Grijnzend, spottend gelach. — Sluyter, Buytenleven, 16:

Daer met betooverend *gegrinkel*
De Wereld open doet haer winkel
Van wellust, kostlijkheid en eer.

Gegripen. Grijpen, aangrijpen. — Renout van Montalbaen, vs. 179:

*Gegreep*si mi ooc, wete Kerst!
Sine gaven mi negenen verst,
Sine slougen mi ooc sekerleke.

Lorreinen, I. vs. 318:

Dat kind Regaut *gegreep* die bare
Met beiden handen, met groeten vare.

Torec, vs. 2971:

Doe *gegreep* hi Torec, sonder waen,
Metten armen, ende waenden saen
Onder hebben geworpen nu.

Ghehaefdich. In goeden, behoorlijken staat. — Janssen en Van Dale, Bijdragen, IV, 69: Dat de stede daer eenen wech houden zal... goed ende *ghehaefdich*, eeuwelike, wel ghemaect. — Ald. 82: Dat van nu voordan de ghelande en de vorseide wateringhe de vorseide sluis houden zullen goed ende *ghehaefdich*, teeuweliken daghen.

Gheheelsaem. Heilzaam. — Nootwendich Vertoogh, 79:

Solveer dat Godts ghenade ons *gheheelsaem* bedout
Soo wy met Christum hier de sonde sterven.

Gheheffen. Uitspreken. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I. 112:

Ic en can gheweghen, ghesegghen, *gheheffen*,
Wat salicheyt men an hu zoude beseffen.

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van *opheffen*.

Ghehefsel. Gezuurd brood of andere spijze. — Delftsche Bijbel. van 1477, Deuteronomium 16, vs. 4: Binnen seven daghen en salmen niet *ghehefsels* vinden in dijnen terminen.

Gehecht. Band, boei. — Van Zuylen van Nyveld, Souterliedekens, Psalm 34:

> Verordeelt, o Heer, ick bid u straffen wilt,
> Die my *bestrijden* en bevechten.
> Treckt u sweert, en houdtse in *gehechten*.

Geheyd. Vurig, brandend. — Rodenburgh, Jal. Studenten, 9:

> Wat meyngt ghy, dat mijn hart ter vaert sou zijn geleecht
> Van die *geheyde'* liefd! die ick u trouwlick drage?

Ghehelen. Verhelen, verbergen. — Prof. Moltzer, Dram. Poëzie, 94:

> Edel oem, dat mi int herte stect,
> Dies ic niet langher en can *ghehelen*.

Gehemelt. Hemel, uitspansel. — Vlaerd. Redenr. bergh, 493:

> So wanneer dat de Locht met wolcken overtogen
> Dick ende duyster is, ende dat de wint gevlogen
> Komt, en in onrust stelt 't *ghehemelt* over al.

Vliss. Redens Lusthof, 289:

> Die met een vuyst de zee kan meten,
> En met een span
> 't *Ghehemelt* boven de planeten
> Omvaten kan.

In de laatste plaats beteekent het meer *den hemel der hemelen*.

Gehengentheyt. Toelating, bestuur. — Van Ghistele, Aeneas, fol. 29 recto:

> En (de slangen) bleven daer beschermt vrij zonder ducht,
> Als, die Pallas jōste getoōt had deur dit bedien:
> De *gehengentheyt* Gods laet wonder geschien.

Gheherderen. Verduren, uithouden. — Houwaert, Lusthof der Maechden, I. 596:

> Als sy nu zach dat sy 't niet langhere
> En kond' *gheherderen* in gheender manieren.

Ghehercken. Haken, verlangen. — Houwaert, Lusthof der Maechden, II. 116:

> My verwondert hoe u hert naer my kan *ghehercken*,
> Daermen zoo vele rijcke dochters vint.

Geheug. Heugenis, aandenken. — Dr. v. Helten, Drie Kluchtspelen der 17e eeuw, 72:

En van des dochters zy heeft het te weinig schyn,
Na zo veel eeden, die zy my wel heeft gezwooren,
Dat zy 't *geheug* daar van zou hebben reeds verlooren.

Lebbink (XXXIV, 153). Het geldersch-saksische L. beteekent geenszins bosch-veld, maar is eenvoudig een byzonder-saksisch patronymikon van den oud-germaanschen mansnaam Lebbo, ook als Libbo, Leppo, Lippo, Luppo, Lubbe voorkomend. Deze naam, in sommige formen nog heden onder de Friesen en Friso-Saksen in Nederland in gebruik, heeft aan honderd en meer plaatsnamen en geslachtsnamen in alle Germaansche landen, vooral ook in de Nederlanden, oorsprong gegeven. Libbenga is de friesche weêrga van het saksische Lebbink.

JOHAN WINKLER.

[Maar kan dan bijv. in Garlipp de eindsylbe ook een mans-voornaam zijn? En hoe staat het met Hinlopen? Tot treffende bevestiging van het *Nav.* XXXIV, 153, opgemerkte strekke, dat *legio* regelrecht als bosch wordt geduid in Baron Sloet's Oork. v. Gelre en Z., Bladw. bl. 1125, o. h. w. Burse; vgl. ald. bl. 371: glandes XIIII porcorum in legione Burse. Zie ook ibid. o. h. w Vragender.]

VRAGEN.

Witz. Welke is de beteekenis dezes in Westslavische en Hongaarsche landen veel voorkomenden uitgangs in plaats- en geslachtsnamen.

W. C.

[Z. v. a. wade = doorwaadbare plaats?]

Theodoricus. Diederik, Dirk of Theodoor? Hoe moet men dezen naam verklaren of in 't Nederlandsch overzetten? Een charter van 1150 begint aldus: »Ego Theodoricus,... Flandriae Comes, notum esse volo, quod etc. G. P. ROOS.

[Zie *Nav.* XXXIII, 330. Theodorus (Grieksch) = Gods-geschenk; Theoderik, Diederik (Frankisch) = rijk aan volk.]

Dat glijdt langs mijn koude kleêren, of »het raakt die niet". Hoe verklaart men deze spreekwijs? V. S.

Ever. Het Friesche dorp Jorwerd zal oudtijds Everwirdt geheeten hebben. Mag men hieruit besluiten: Ever = Jor = goor? Of spelen hier persoonsnamen?

Cabenter, Carbenter. Beide benamingen komen in officieele stukken voor als klevend aan een bouwhof te Dieren. Beteekenis?

Walcheren (XXXIV, 176). Is het wel zeker dat er verband bestaat tusschen den naam van het eiland en den voornaam Walcher?

Steen en been klagen, enz. Hoe duidt men dit eigenlijk? Vgl. *Nav.* XXIX, 211. Onder de aldaar opgegeven rijmen komt ook »reilen en zeilen" voor. Wat is de letterlijke beteekenis van reilen? Is het louter rijmzucht die de gezegden »boe noch ba zeggen", »iets dubbel en dwars betalen" in 't leven riep? V. S.

[Over »reilen en zeilen" vgl. *Nav.* IV, 62, 340; V. Bijblad bl. lviii. Over steen en been klagen, *Nav.* II, 343; III, 339; IV, Bijblad, bl. xv. Over boe noch ba, zie *Nav.* XXII, 580.]

Bolleboos. Wat is de etymologie van dit woord? V. S.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Langenhert. Onder de familiepapieren van Mr. J. J. Metelerkamp te Utrecht bevindt zich de volgende, »denkelijk in 1810 geformeerde en 13 Febr. 1811 gecopieerde" genealogie.

Gijsbert Campi en Catharina de Marvalle wonende in Trevisa en Venetien, hebben gehad twee zoonen, George en Arnout Campi, geb. 1490. — Heeft onder Karel V als Lt Collonel bij een Regiment te paarde gediend, — is vervolgens, genoodzaakt zijnde Italien te verlaten, naar Duitsland vertrokken, — en in Westphalen getrouwd met Margaretha Froberg. — Uit welk huwelijk Gaspar Campi, geb. 1540; — is geweest Rigter van Rijswijk in Westphalen, — heeft aangenomen den naam van LANGENHERT, naar een Landgoed

met zijne vrouwe, Amelia v. Hewensteijn ten huwelijk bekomen. Hij voerde het wapen der familie Campi, zijnde twee halve zilveren vleugels, ruggelings tegen elkanderen aangezet op een blaauw veld, gebriseerd met een menschenhart, de beide halve vleugels daarmeede chargerende. Heeft nagelaten *Arnold* Langenhert, geb. 1574, geh. m. Elizabeth Niderveld, met wie hij te Rijswijk in Westphalen geleefd en nagelaten heeft een zoon Casper L., geb. 1599 geh. m. Magdalena Saadkamp; gewoond heeft te Bentheim in Westphalen, en nagelaten drie zonen Caspar, George en Arnold Gisbert.

George L. geb. 1634 is geweest J. U. Dr. en Secretaris van het Drostampt Vollenhove in Overijssel, en gehuuwd met Clara of Clarisse Lindenhovius, Dogter van Adam Lindenhovius, Predikant op de Avereest en in de Ommerschans, en van Anna Kemenerus. Hij heeft nagelaten drie zonen, Casper, Adam en Frederik Gerhard.

Caspar L., geb. 1664, heeft zijn adellijken familienaam Campi, jure postliminii, weder aangenomen, bij dien van Langenhert gevoegd, zich schrijvende Caspar Campi Langenhart. Hij heeft ook het wapen gebriseerd gelaten. Hij is geweest Rector te Kampen, Doctor in de Wijsbegeerte, en in de Medicijnen, Professor Mathesis, Philosophiae et Medicinae, en daarna Curator van de Universiteit te Parijs, en Raadsheer onder Lodewijk XIV en XV koningen van Vrankrijk; te Parijs geh. m. Maria Odilia Stuart, Dogter van Arnold, Burgemeester der Stad Goor in Overijssel, dog geene kinderen nagelaten.

Frederik Gerhard Langenhart, Advocaat en Burgemeester van Vollenhove, geh. m. Johanna Margaretha Maurik, heeft nagelaten eene Dogter Maria Catharina, geh. m. Jan Sigterman, Raadsheer te Groningen, die een zoon Harmen Frederik, J. U. Dr en Gezwoorene, en eene Dogter Johanna Margaretha gehad heeft.

Adam L. geh. m. Anna Helena Metelerkamp, is geweest Advocaat en Secretaris van het Drostampt van Vollenhove, heeft nagelaten 5 kinderen, George, Clarissa Maria, Caspar, Frederik Jan en Adam Henning.

George L., Scholtus van de Cuunre, geh. m. N. Gelink, heeft nagelaten eene Dogter Maria Helena Langenhert.

Clarissa Maria Langenhert, gehuwd met Abraham Wassenbergh, Predikant tot Lekkum in Vriesland; heeft nagelaten 4 kinderen, Anna Helena, Arnoldus, Adam (die bij den naam v. Wassenbergh ook die van Langenhert gevoegd heeft) en Everwinus.

Anna Helena Wassenberg, geene kinderen.

Arnoldus, geh. m. Doetie v. Achlum, nagelaten 5 kinderen Sara, Everwinus, Abraham, Geertruid en Theodora Anna.

Everwinus, geh. m. M. Ratelband, heeft nagelaten een kind (*zie v. der Aa over E. en zijn zoon Hieronymus.*)

Adam Langenhert Wassenberg, geb. 31 Maart 1740, eerst geh. 12 Juni 1768 m. Camille Johanna Maria Mazurel en heeft gehad 8 kinderen: Een zoon, geb. 3 April 1769, maar ongedoopt †.

Anna Claresse Maria, geb. 15 Febr. 1771, geh. 20 Maart 1793 m. Mr. J. C. C. de Beer Poortugal (*zie v. der Aa*), bij wie drie kinderen L. W. C.; A. C. J. M. en D. J.

Catharina, geb. 5 April 1774, geh. m. Mr. J. A. J. Carré, (*zie v. der Aa*).

Anna Helena, geb. 29 Jan. 1776, geh. m. Mr. T. G. Alsche, uit welk huwelijk is geboren een zoon G. F.

Ten tweedenmale gehuuwd met F. Mirandolle, waaruit:

Maria Anna Catharina, geboren 30 Oct. 1777, geh. m. J. B. Schuuring, twee kinderen.

Hendrika Elizabeth, geb. 20 Jan. 1783, geh. m. M. Schepman, één kind.

Abraham Wassenbergh, geb. 21 Juni 1785.

Petronella Jacoba, geb. 6 Juni 1788. Obiit.

Voor copie conform

Amsterdam. G. S. REEHORST.

Het geslacht v. Riemsdijk. (Vervolg van *Nav.* XXXV, 119—129).

Heer *Ludolf* (*Luydolff*) *van Riemsdijk*, pastoor te Alphen, ten overstaan van wien en van andere dedingslieden de weduwen Henrica v. Aller en Elisabeth Hackfort in 1555 de voorwaarden vaststellen, waarop zij Gijsbert v. de Poll aannemen tot amptman van Maas-Waal.

Petronella van Riemsdijck, begraven te Tiel, wier moeder eene v. Wijhe van Hernen was, tr. Adriaen van Rossem, richter van Tiel, weduwnaar van Elisabeth Schaesen, zoon van Otto, heer van Zoelen, bij N. N. von Weilach Roelofsdr. Tusschen haar, als weduwe van Adriaan v. R., met haren zoon Cornelis v. Rossem als momber te dezer zake, en tusschen Otto v. Rossem, zoon van dezen Adriaan bij Elisabeth

Schaesen, met zijne gade Dirka (Dyrck) v. Brakell richten Hubert v. Buren en Peter Foyert [1]) 28 Febr. 1554 een erfmaagschap op »van alsulcken erffnisse ind besterffnisse van allen eruen ind gueden, leen ind eygen, reede ende onreede, thynss, renthen, golt, ziluer, gemunt ind ongemunt, woe die genoempt mochten syn, niet dairvan wthgescheyden, als den vurg. Oth van Rossum bij dode syns vaders Adriaens van Rossum ind syns moeders Joffr. Elyzabeths Shaessen zelyger angeerfft ind bestorven moegen wesen" [2]).

Cornelis v. Ryemsdyck, tr. in 1548 Jutte v. Meeckeren, Hendriks dr bij Marij, v. Broeckhuysen (destijds weduwe van Willem Matelande (Matelanck) van Ulfft) [3]). De huwlijksvrinden van zijn kant waren Hendrik v. Huessen, Gerrit v. Bueren en Johan v. Renesse; van haar kant heer Evert v. Meeckeren, priester, Bernt Grueter en Willem v. Tellichuis (Tellinchusen), in wier tegenwoordigheid op Dinsdag na St. Agnes de huwlijksvoorwaarden getroffen werden [4]). Is afgevaardigde der stad Wageningen naar den partikulieren landdag van 1554;

---

[1]) in 1555 schepen, in 1556 burgemeester van Tiel; zie Mr. E. D. Rink, a. w., bl. 312; *Nav.* XXVI, 314. Hij wordt ook vermeld in een »verdragh opgericht in der stadt Thiel in tijde der oproeren 14 Oct. 1566"; zie v. Hasselt, *Stukken voor de Vaderl. Hist.*, I, n° 43, bl. 97. Woonde te Tiel in de Gasthuisstraat. — Sommigen noemen de eerste vrouw van Adriaen v. Rossem Elisabeth Heese, doch dat Schaesen de ware naam is, leert de Index op de Leenregisters. In 1637 komt eene Wanna Schaesen voor, gehuwd met Cornelis Foyert; doch volgens anderen was zij de vrouw van Hendrik v. Doirnick; vgl. *Nav.* XXVI, 427. – Petronella v. Riemsdijck had bij Adriaan v. Rossem eene dochter Heesken, gehuwd met Dirk de Wael van Moersbergen (vgl. *Herald. Bibl.* 1879, bl. 63), wier dochter Petronella de Wael v. M. als gade van Hendrik v. Brienen, de moeder werd van Hendrik v. Br. tot de Lathmer († 20 Dec. 1663, begr. met zerk in de kerk te Echteld); zie zijne zestien kwartieren opgegeven in *Nav.* XXVI, 67, 68; waarmede men vooral ibid., bl. 419 vergelijke, omdat men te laatstgen. pl. nauwkeuriger bericht aantreft.

[2]) Origineel op perkament, aanwezig onder de papieren der familie v. Rk. De zegels zijn weggevallen.

[3]) Zie over dit geslacht, behalve het rijke opstel in *Herald. Bibl.* 1883, bl. 30—59 (aldaar bl. 57), ook eene aanteekening in *Nav.* XVII, 122a. Zoo de alliantie Hendrik v. Meeckeren = Marij N., bij wie Jutte v. M. = Cornelis v. Rk, in *Herald, Bibl.* 1874 op bl. 29 (bij Johan v. M.) gezocht moet worden, dan bespeurt men, dat l. cit. een deels onjuist, deels onvolledig bericht voorkomt.

[4]) Origineel op perkament, aanwezig onder de familiepapieren, met zes ongeschonden zegels in groen was. Vgl. ook vooral om de huwlijksrelatiën, *Herald. Bibl.* 1874, bl. 29, 30.

tgeen blijkt uit de minute eens briefs van Arnhem aan Wageningen over de schatplichtigheid der buurschap Hartten [1]). Ook mede-onderteekenaar van het landdagsreces van 29 Nov. 1560 [2]). In 1563 aanwezig op de klaring te Engelanderholt [3]).

Cornelis v. Ryemsdyck, vermeld in den fundatiebrief a° 1562 van een schuttersgild te Zandwijk (onder Tiel), gewijd aan St. Vincentius, den kerkheilige der plaats [4]). Vermoedelijk één persoon met

Cornelis v. R., gehuwd met Anna Slechten te Tiel, welke echtelieden in 1557 een stukje land onder Tiel aan anderen overdragen.

Henricus Riemsdick, vermeld in het *Chronicon Tielense* (p. 567) als op 58-jarigen leeftijd overleden en in 1568 begunstiger der Groote St. Maartenskerk te Tiel, waaraan hij quinquaginta aureos Karolinos schonk, tot herstelling van het door den storm van 10 Jan. 1558 gedeeltelijk verwoeste gebouw (Rink, *Beschrijv. v. Tiel*, bl. 196).

Heer *Wilhelmus de Riesindick* (sic), die als heer Wm v. Rijmsdick vermeld staat als gesette provisoor des Nyen gasthuys des Kerspels van Elst (*Herald. Bibl.* 1883, bl. 242), na wiens dood in 1576 de klerk (clericus) Arnoldus de Martten wordt ingesteld in de vicarie van God, Maria en St. Sebastiaan, gesticht in de parochiekerk te Zandwijk, en heer Adolphus Romswinkel wordt ingesteld in eene canonicale prebende der collegiale kerk te Elst (Over-Betuwe) [5]).

? *Jacob v. R.*, secretaris des lands van Kuik in 156.; door sommigen geacht in rechte lijn af te stammen van Jacob en Catharina van de Poll (zie hiervoren, bl. 58).

Gijsberta v. R., gehuwd met Dirk v. Meeckeren, zoon van Johan, heer van Druten, bij eene Nuland of Verduijnen [6]), wordt in 1562 aan de helft van het goed Alfoirt te Horssen getocht door haren man, aan wien Agnes v. Ensebroeck die helft had opgedragen. Zie deze echtelieden ook vermeld *Herald. Bibl.* 1882, bl. 168.

---

[1]) Archief der stad Arnhem, Landdagsrecessen, n° 3, f° 471.

[2]) Ibidem n° 3, f° 190, 1.

[3]) Jhr. Mr. Th. H. F. v. Riemsdijk, *De Hooge Bank van het Veluwsche Landgericht*, Bijl. Bb.

[4]) Deze fundatiebrief is aanwezig in het »Archief der Tielsche rechtbank-stukken afkomstig van Zandwijk".

[5]) *Historia seu Notitia Episcopatus Ultrajectensis*, 1, 380, 183. Heer Wilhelmus de Riemsdyck had dus die vicarie en prebende gebruikt en genoten

[6]) *Herald. Bibl.* 1874, bl. 30.

Adriaen v. R., gehuwd met straksgen. *Agnes v. Ensebroeck* (in 1556 nog ongehuwd), vernieuwt namens deze in 1562 den eed der hofstad te Aickwaert onder Horssen (24 morgen lands), welke aan haar in 1554, 56 was opgedragen door Dirk v. Meeckeren, heer van Puiflijk, Dirkszoon bij Elisabeth v. Wijhe, onder bepaling, dat zoo zij kinderloos kwam te overlijden, dit goed weder vervallen zou op hem en zijne vrouw Cornelia v. Meeckeren, dr v. Jan by Hadewig v. Bemmel of hare erfgenamen [1]). In 1578 staat hij in het Ridderboek van Neder-Betuwe vermeld, en was in 1582 dood, want alstoen tochtte Agnes aan gezegde hofstad haren tweeden man Gijsbert v. Lienen die vóór Agnes stierf, daar hare dochter uit haar eerste huwelijk:

Catharina v. R., gehuwd met Wolter Dirkszoon v. Soelen, in 1594 als hare erfgename met die hofstad beleend wordt. Zij overlijdt in 1615, als wanneer dit goed versterft op haren zoon Adriaan v. Soelen.

Remet (*Rombout*?) *v. Rijmsdyck*, wint 23 Apr. 1565 zijn eersten tolbrief vóór van Wamel en de zijnen, burgemeester en schepenen van Grave [2]).

Jan v. Rymsdyck, in 1537 geprivilegieerd burger der stad Grave geworden tegelijk met Pieter Vinck, Jacob v. Broeck en Jan v. Welde de jonge [2]). Vermoedelijk is hij één persoon met

Jan v. Rymsdyck, die 18 Juni 1574 zijn eersten tolbrief won [2]).

Jacob v. Rymsdick, in 1565 schepen van Tiel [3]), ziet zich 7 Jan. 1594, behalve eenige andere perceelen, ook in erfkoop opgedragen door Evert v. den Steenhuijs, weesmeester te Tiel, vijfdehalf morgen lands te Kapel-Avezaat, genaamd de Leper, waar oostwaarts naast-geland waren Wijnt Jansz en Lambert Haeff, westwaarts de Lingestroom, noordwaarts de algemeene straat, en zuidwaarts

b. *Jan v. Riemsdijck* [4]), zoon van *Aart*, op het jaar 1555 vermeld

---

[1]) Vgl. ibid. bl. 31 met den Index op de Leenregisters, Afd. Maas-Waal (Horssen).

[2]) »Extract uittet franchijn boeck tot Graeff, inhoudende verscheyde priuilegien ende confirmatien derseluen, f° IX tibi, X mihi, XC" (Familiepapieren v. R.). »Zijn tolbrief winnen" was vermoedelijk het bekomen van een attest van burgerschap, hetwelk men dan vertoonen kon bij de tollen, waar de stad Grave tolvrijheid genoot.

[3]) Mr. E. D. Rink, a. w., bl. 313.

[4]) Origineel op perkament, aanwezig onder de familiepapieren. Zegels weggevallen.

in het ridderboek van Neder-Betuwe, in 1578 met Johan v. Welderen door de Landschap afgevaardigd ter informatie der bezwaarnissen van Tielre- en Bommelreweerden [1]; woonachtig te Tiel, waar hij in 1597 overleed [2]. Ten behoeve van hem, en van

c. *Michiel v. Riemsdijck*, zijn broeder, alsmede van

a. *Floris v. Riemsdijck*, zijn broeder, erkent Guert Willems in 1578 een tijns van 12 Carolusgl. schuldig te zijn [3]. Hij, vermoedelijk de schepen van Tiel in 1575, houdt op O. L. Vr. annunciatio in dit jaar afrekening met de gebroeders Tuelman over de lasten, waarmede de Homoetskamp te Alphen was bezwaard [4].

NB. Deze drie gebroeders zullen wel kleinzoons geweest zijn van Floris v. R., in 1522 schepen, in 1532 burgemeester van Tiel.

Aart v. R. (hun vader?) staat vermeld in een burgersignaat van 7 Maart 1584 [5].

Anna v. Rijmsdijck, gehuwd met Alard Breunis, die als haar weduwnaar 29 Oct. 1587 te Tiel hertrouwt met Margriet Noijen, j. dr (vgl. *Herald Bibl.* 1881 bl. 19).

Jacoba v. R., tr. Hubert v. Bueren, zoon van Joost (in 1517 kastelein van Medemblik, in 1538 schout van Culemborg, daarna maarschalk van het Sticht) bij Anna v. Culemborg. Zij wordt als zijne weduwe in 1574 met huis en hofstad te Avezaat (23 morgen groot) beleend, vernieuwt in 1581 den leeneed, en is in 1599 dood [6].

Catharina (Cathelijne) v. R., tr. 1° Jhr. Johan v. Soelen; 2° te Tiel 25 Sept. 1601 Jan v. Berckhuysen, vaandrig, (met Jhr. Nicolaas v. Druten, burgemeester v. Tiel [7]), Jacob v. Bylandt en Gerrit

---

[1] Bondam, *Stukken voor de Vaderl. Historie*, a° 1578.

[2] Ridderboek v. Neder-Betuwe.

[3] Dingboek van Deil, voorhanden in het archief der rechtbank te Tiel.

[4] Origineel op papier, aanwezig in de familiepapieren, en onderteekend.

[5] Archief der stad Tiel.

[6] Vgl. *De Navorscher* XXIV, 306.

[7] Mr. E. D. Rink, *Beschr. v. Tiel*, bl. 312, 14, noemt hem in 1579 burgemeester, in 1607 schepen. In *Herald. Bibl.* 1880, bl. 319, is i. d. 2 Apr. 1613 van zijne erfgenamen en kinderen sprake. Hij was dus destijds dood. — Ook bij gelegenheid van haar derde huwelijk heet Catharina (Cathelijne) v. R. in het Trouwboek van Tiel weduwe van Jhr. Johan v. Soelen, in plaats van »weduwe van Jan v. Berckhuysen"; blijkbaar echter is de Catharina, wed. v. Jhr. Jan v. S. van 1601 ééne persoon met de Cathelijne, wed. Jhr. Johan v. S. van 1606

v. Marren als getuigen); 3° te Tiel 12 Febr. 1606 Jan v. Brederode, luitenant van den edelen Johan van Meteren (Mekeren ?). Hunne dochter Maria v. Br. wordt in 1635 de tweede vrouw van Christiaan v. Wijhe. Blijkens de kwartieren van Otto v. Wijhe tot Echteld, Christiaanszoon, is Catharina's moeder eene v. Wees geweest [1]).

N. N. v. Riemsdijck, tr. N. Comans, wier kleindochter Elisabeth Comans 27 Apr. 1690 Mr. Quintijn Coenen († 20 Jan. 1720) huwt [2]).

»*Adriaen v. R.* (kleinzoon v. Adriaan, in 1562 man van Agnes v. Ensebroek?), in leeven Borgermr., Ontf. ende Servismr. [3]) binnen Tyell, sterf den 27 Novemb. a° 1640". Aldus leest men op een grafsteen in de St. Maartenskerk te Tiel. Hij staat in 1618 als schepen van Tiel vermeld [4]). Hem aangaande vindt men in een kerkeraadsaktenboek te Zoelen: »Adriaen v. Riemsdick, *out* Borgemr der stadt Thiell, bekent schuldich aē Armen tot Soelen Jaerlicx ses guld., te lossen met hōdert gl., en dat staende op anderhalue mergen boulants gelegen in de Heerlyckheyt Soelen op de Vergarden. NB. Dit is afgelost". Hem, burgemeester van Tiel, droegen Arnt, Sibert en Elisabeth Vijgh, huisvrouw van Adriaan Breunis [5]), in 1621 een stuk gronds van 4 morgen in de Stinkers (te Zoelen) op. Zijne dispositie werd in 1630 geapprobeerd. Gehuwd met *Hermanna Herberts* [6]), had hij *misschien* tot dochter:

Johanna (*Jacoba*) *v. R.*, tr. Mattheus van Eck, geb. 1623, † 1669 als ontvanger van 's lands middelen, tollenaar te Tiel en schepen van Zandwijk; als zoodanig mede-onderteekenaar van het contract, waarbij de gebroeders Wilt en Diderik v. Broeckhuysen 26 Maart 1668 de

---

[1]) Zie *Navorscher* XXVI, 572, 74.

[2]) Ibid., omslag van n° 8, tegenover bl. 385. Vgl. over het wapen dezer Riemsdijck (in goud dubbele arend van keel), *Nav.* XIX, 588. Het is dus een 18 Oct. 1718 overleden kind van Mr. Quintijn Coenen, welks kwartieren in *Nav.* XIX, 428 zijn aangegeven.

[3]) ambtenaar, die belast was met de betaling der landssoldaten vanwege de frontiersteden; zie *Nav.* VII, 31, 185, 239.

[4]) Mr. E. D. Rink, a. w., bl. 314.

[5]) Bruenis of Broenis; zie *Herald. Bibl.*, 1879, bl. 310.

[6]) In het kwartiersreces van Nijmegen i. d. 12 Juni 1646 leest men haar aangaande: »request van de weduwe Adriaen v. Riemsdyck om gedechargeerd te worden van twee posten, één van 900 gl. en de andere van 535 gl. 15 d., staande op Reinier de Kemp tot Maurik en Jan Lamerts tot Kesteren.

heerlijkheden Ek-en-Wiel van George Frederik graaf van Waldeck-Pyrmont en Culemborg koopen [1]).

Dirck v. R. Zijne weduwe *Aelken Augustijns* [2]) verkoopt in 1597 elfdehalf hont lands in het gericht van Wadenojen, op de Henigt, namens haar zelve en hare *vier* onmondige kinderen [3]), t. w.:

a. Michiel v. R.

c. Jacob v. R.

d. Maria v. R., tr. 1° Monsieur Muerach, 2° te Tiel 23 Juni 1625 Jhr. Alexander v. IJsselstein.

b. Floris v. R., die tegelijk met Oth v. Doornick 14 Nov. 1640 als schepen van Zandwijk vermeld staat in een rentebrief ten behoeve der diakonie te Zoelen. Heeft tot kinderen:

bb. Lucretia v. R., 22 Mei 1627 te Tiel gedoopt, getuige Walraven van Gent.

aa. Dirk (*Diderik*) *v. R.*, aangaande wien men in een landdagsreces van 15 Mei 1646 aantreft: »Die requeste van enz. en van Floris v. R. vanwegen zijnen zoon Derrick v. R. respective worden alle gesteld in handen van 't gecomb. collegie om naar bevind en gelegenheid van zaken daarop te mogen disponeren". In 1642 was hij schepen, in 1648 burgemeester van Tiel, in laatstgenoemd jaar ook ouderling der gemeente, als wanneer hij op de Geldersche synode, 13—16 Sept. te Zutfen gehouden, verschenen is. Tijdens den inval der Franschen onder Lodewijk XIV in de Nederlanden, ook burgemeester. Toen op des vijands aannadering in 1672 Tiel van bezetting ontbloot was en de vestingwerken in slechten staat verkeerden, werd hij met zijn ambtgenoot Jhr. Otto v. Wijhe tot Echteld door de stadsregeering afgevaardigd naar den Prins van Oranje, gelegerd aan de IJsselboorden; moest echter onverrichterzake terugkeeren, daar de Prins reeds opgetrokken was. Hij bleef met zijn ambtgenoot Peter de Vries op zijn post te Tiel, toen de voor de stad gekomen Franschen de vlucht der overige magistraatspersonen veroorzaakten. Op 15 Juni ontboden de beide burgemeesters de officieren der burgerij, met wie zij overeenkwamen, dat uit elke burgercompagnie twee be-

---

[1]) *Herald. Bibl.*, ibid., bl. 135.

[2]) De familienaam »Augustinus" bestaat nóg te Tiel; zie *Nieuwe Tielsche Courant* v. 24 Dec. 1879.

[3]) Schepenboek van Deil, voorhanden in het archief der rechtbank te Tiel.

kwame personen zouden gekozen worden, tot regeling der stadszaken. Aldus wisten zij eene sauvegarde van den Hertog van Turenne te verkrijgen, waardoor de stad zoo min mogelijk van den overlast der vijandelijke troepen te lijden had. Toen de hertog te Tiel kwam, behoorde Diderik v. R. tot de commissie, die hem buiten de stad complimenteerde en een collation aanbood [1]). Zijn sterfjaar is ons onbekend. Tr. 1° *Margriet Steynge;* 2° te Tiel 3 Sept. 1655 *Aleid van Eck* [4]). Had bij de eerste, misschien :

Casparus v. R., in 1657 leerling des vermaarden Tielschen rectors Johannes v. Aelhuysen, in wiens nog ter stede aanwezig album men zijn wapen aantreft, zijnde in goud een dubbele arend van rood, gebekt en geklauwd van blauw [2]). Hij was vóór 20 Oct. 1678 dood, want op dit tijdstip hertrouwde zijne (?) weduwe *Gijsberta van Beynhem*, Matthijsdr bij Antonetta v. Zuylen van de Natewis, te Tiel Adolf (Ad. Winnemer) v. Raesfelt tot den huize de Rouw-Hofstede, te Dodewaard, waar deze in 1680 en 81 kerkvoogd was, in 1686 voorkomt als heer tot den huize Dodowerth, en in 1693 dood was, als wanneer zijne weduwe (G. v. B.) stond ingeschreven als lidmaat ter plaatse [3]). Een zoon van Casparus was misschien:

Casparus v. R., vaandrig, tr. 18 Apr. 1686 te Tiel *Jacoba Maria van Lynden.* Zij zal de in de geneal. v. Lynden bij Hoogstraten vermelde Jacoba wezen, dr v. Herbert (uit den tak Boelenham) en Emmerentia v. Tuyl, erfdochter van Serooskerken, die in 1646 huwden. Als weduwe van Casparus hertrouwde zij N. Heyster [4]).

---

[1]) Vgl. Mr. E. D. Rink, a. w., bl. 79, 82, 85, 88, 89. Hij is geen medeonderteekenaar van het verkoopcontract der heerlijkheden Ek en Wiel i. d. 26 Maart 1668 geweest, gelijk men abusievelijk in *Herald. Bibl.* 1879, bl. 135, aantreft; dáár toch moet in plaats van »D. v. Riemsdijck" gelezen worden »D. v. Rumd", wat t. a. pl., bl. 352 ons leert.

[2]) geheel overeenstemmend met het *Nav.* VI, 37a aangeduide schild.

[3]) Vgl. *Nav.* XXVI, 423. Uit *Gr. Geld. Plakkaatb.*, III, 29, zou men opmaken, dat Adolf (Winnemer) v. Raesfelt in 1701 nog in leven was. Dit is echter onjuist; zie *Herald. Bibl.* 1879, bl. 324, en noot.

[4]) Eene M. S. gen. v. Eck *v. Pantaleon* geeft aan, dat Gerrit v. Eck, heer van den Vrijenburg te Hien, amptsjonker en heemraad van Neder-Betuwe † 6 Juni 1648, in 1622 huwde Elisabeth v. Lynden (geb. 1595, † 12 Juli 1683), dr v. Caspar tot den Boelenham (huizing te Hemmen) bij Ermgarda d'Atzelaer (als joffer Ermgarda v. Lienden in een lidmatenboek te Hien i. d. 10 Mei 1649 vermeld), en dat

Johannes v. R., J. U. D., advocatus. Misschien één persoon met Johan v. R., die als burgemeester en oud-ouderling der stad en gemeente van Grave op de Nijm. syn. 13—14 Aug. 1646 tegenwoordig was. Ook als ouderling op de Nijmeegsche synode v. 19—22 Sept. 1649, als burgemr, ontvanger der convooyen en licenten, oud. te Grave op de Zutf. syn. v. 3—10 Sept. 1657 tegenwoordig.

? *Floris v. R.*, ridder, amptman, richter en dijkgraaf van Maas-Waal in 1656.

Jhr. *Gillis* (*Jelis*) *v. R.*, was vermoedelijk één der »Convictores nobiles Batavorum juvenes, qui a⁰ 1630 primas hausere litteras" in het klooster van St. Agatha bij Kuik, alwaar wij, bij een bezoek aan dat klooster, o. a. den naam »Rymsdyck" aantroffen, zonder meer. In 1669 werd hij waldgraaf des lands van Kuik, krachtens aanstelling van Prins Willem III.

Adriaan Godfried v. R., sluit in 1671 met Gijsberta v. Beynhem (weduwe van Casparus v. R.?) huwlijksvoorwaarden, geteekend door hen als bruidegom en bruid, alsmede door Dirk v. Riemsdijk en Antonetta v. Zuylen genaamd Beynhem tot den Appelenburg [1]).

Adriaan Godfried v. R., vaandrager [2]) bij het regiment van den overste Baron v. Delen, sluit in 1708 met Aleida v. Helraadt, weduwe van kapitein Hendrik Beeckman, huwlijksvoorwaarden, geteekend door bruidegom en bruid en door Gijsberta v. Beynhem, weduwe van Adolf (Ad. Winnemer) v. Raesfelt, Johanna v. Borgoniën, L. ten Viles, Antonetta Margreta v. Raesfelt en Hubertus Loeffs [3]).

Dat eene Jacqueline v. Riemsdijck de tweede vrouw zou zijn geweest van Jacob Canis († 1553), ridder, J. U. D., weduwnaar van

---

Gerrit's zuster Geertruid v. Eck met Elisabeth's broeder Caspar v. Lynden tot den Boelenham in den echt trad. Gerrit en Geertruid waren kinderen van Derk v. Eck, in 1588 gehuwd met Elisabeth v. Meeckeren tot Andelst (Over-Betuwe). Deze laatstgen. alliantie mist men in de geneal. v. M., voorkomende in *Herald. Bibl.* 1874, bl. 18—36. – Aleid van Eck, sedert 3 Sept. 1655 tweede vrouw van Dirk v. Riemsdijck, is ook eene Panthaleon geweest; wat zich uit het *Tielsch Trouwboek* laat bevestigen.

[1]) Uit het graaflijk-Bergsch archief te 's Heerenberg. Origineel op papier. Over den Appelenburg zie *Herald. Bibl.* 1879, bl. 287, 89—91.

[2]) tweede luitenant bij de infanterie.

[3]) Graaflijk-Bergsch archief. Origineel op papier.

Gelleke v. Houwegen, gouverneur der kinderen van hertog Karel van Lotharingen, daarna deken van het St. Nicolaasgilde en burgemeester te Nijmegen, zijne geboortestad, den politieken tegenstander van hertog Karel van Gelre, die, met toespeling op zijn naam, hem op zijn sterfbed een »loosen *hond*" noemde; — Mr. L. Ph. C. v. den Bergh heeft in Nyhoff's *Bijdragen voor Vaderl. Gesch. en Oudh.* Neuwe Reeks, dl. IV. st. 2, bl. 147—71 aangetoond, dat deze echtverbintenis een verzinsel is van Ferwerda [1]).

Ek-en-Wiel. J. ANSPACH.

VRAGEN.

v. Arnhem Kloek. De Friesche Comptoir-Almanach 1794 (Leeuwarden, Seydel) vermeldt bl. 48, als pred. te Beetsterzwaag, Beets en Olterterp Zeger v. Arnhem Kloek. Wie was deze? Stamde hij af van de oud-adellijke Geldersche geslachten v. Arnhem en Kloek (Cloeck, Kloeck), van welke het laatstgen. zie in *Nav.* XXXIII, 95, 336, 7. T[H]. D.

Besemer of **Besemers**. Die naam komt vaak voor, ook in de algemeene en stedelijke regeringen. Eene eigenlijke genealogie heb ik nooit ontmoet. Kan iemand over die familie iets mededeelen? Hij zou dan iets nieuws leveren. O.

Brand. Esther Br. tr. 14 Mei 1769 Jean Pierre Eschauzier. Wie en wat waren beider ouders, waar en wanneer geboren? — Cornelis Br., zoon van Cornelis v. Someren Brand, geboren 18 Jan. 1755, † . . . ? te Batavia; wie was zijn moeder en wat was zijn vader? — Anne Jacob Br., zoon van Johan Hendrik en Josina Antonia Ster-

---

[1]) Vgl. Slichtenhorst, *Geld. Geschied.*, bl. 433b. Bij zijne dusgenaamde eerste vrouw won deze Jacob Canis, zoon van Dirk bij Wendel v. Visser, den beroemden Jezuit Petrus Canisius (geb. te Nijm. 8 Mei 1521, † 21 Dec. 1577). Ook het *Biogr. Wdbk. d. Nederl.* o. hoofdred. v. Dr. G. D. J. Schotel, letter C, bl. 101, noemt Jacqueline v. Riemsdijck Jacobs tweede vrouw, en gewaagt bij de beschrijving van het wapen van het vermaarde Nijmeegsche regeeringsgeslacht Canis van kerkglazen van azuur, in plaats van »gevaireerde palen". Terwijl het den hond vergeet die het tot een sprekend wapen maakt, tenzij dat deze heraldieke figuur, alsmede hertog Karel's toespeling op misverstand des naams [ao 1580 Kanyss (Mr. G. v. Hasselt, St. Vad. Hist. IV, 253—62) berusten mag.

ling (geb. 9 Mei 17??), geb. 19 Mei 1821; wat weet men meer van hem en wat was zijn vader? — Adrianus Mattheus Br., Adriaanszoon, geb. 4 Dec. 1776; wat weet men meer van hem en zijn ouders? — Balthazar Bos tr. 16 Dec. 1781 A(lid)a Br., Adriaansdr; wat weet men meer van haar en haar ouders? — Adriaan Br., zoon van Adrianus en Anna Maria Sprungli, geb. 23 Nov. 1751 te.....? tr. 19 Maart 1775 te...? Catharina Rietvelt; wat weet men meer van hen?

Amsterdam. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

Brandwijk. Kan iemand behalve het bij Balen omtrent deze Dordsche familie voorkomende, iets naders mededeelen en meer bepaaldelijk omtrent de maagschap van den Dordschen tak, die later Van Blokland werd bijgenaamd, en de Brandwijken Van Bleskensgraaf, waarvan o. a. een omstr. 1710 burgemeester van Gouda was?

O.

Eenhuijsen = Oeynhausen? J. B. Rietstap, in de nieuwe uitgave van zijn Armorial, p. 594, geeft het wapen eener Nederduitsche (?) familie van Eenhuijsen, dat blijkbaar dat der Hoogduitsche graven en baronnen von Oeynhausen is. Met mededeelingen omtrent deze eventueel Nederd. familieleden zou men verplichten

MR. B. F. W. VON BRUCKEN FOCK.

Focke. J. B. Rietstap, in de nieuwe uitgave van zijn Armorial, p. 685, vermeldt eene Amsterdamsche (misschien wel oorspronkelijk Friesche of Westfriesche?) familie, die voerde Dwarsbalk, boven verzeld van 2 rozen, beneden van een hart (meerblad?), op den helm eene roos tusschen eene vlucht. Wie kan omtrent deze familie opgaven mededeelen?

Wiesbaden (Wilhelmstr. 3). MR B. F. W. VON BRUCKEN FOCK.

[Misschien kan zulks de vrager van *Nav.* XXVII, 320. Wie was hij?]

Fillow, Philo, v. Hoosear. I am compiling two Genealogies of the Family with three distinct variations, Fillow, Philleo and Philo. Hundreds of each name are represented by those living here now. Tradition speaks of it as Huguenot (French). I find nothing in the English

books of Heraldry that will approximate to Fillow or variations. Who can give any information as to its originality or any suggestions relative to it? John Fillow (first settler) appears in Connecticut 1700, married before 1710, had wife whose christian name was Sarah. Three children: John, Stephen and Samuel. — As to the name Van Hoosear said to be Hollandish, first settler Rynear Van Hoosear wrote it Van-hoosear. Which is right? What does Rynear (1) Van (2) Hoosear (3) indicate (1, 2, 3)?

Wilton (Connecticut, Fairfield county, United-States, America). D. H. VAN HOOSEAR.

Greve. Wie waren de ouders en grootouders van Karel Greve, geb. te Grol 14 Juni 1744, † te Breukelen...? (na 1795)? Geh. 1763 m. Petronella v. Braam, geb. te Bergen-op-Zoom 2 Juni 1730, † 1787, dr v. Gilles bij Adriana Albertina v. Reizel. TH. D.

Rom (XXXIV, 532). Wat weet men nog van deze familie, die ook te Zalt-Bommel heeft gewoond. Wapen? N. N.

Wapen. Welk geslacht voert In zwart twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken v. zilver, over alles heen vrijkwartier van goud beladen met een kookpot v. zwart. Dit blazoen komt als vrouwelijk alliantie-wapen voor nevens dat van v. Swinderen. TH. D.

[Pottey? Zie *Nav.* XXXII, 256.]

Wapens. Op de drie platte zijvlakken van een kristallen signet zijn wapens gegraveerd; één vlak vertoont de vereenigde wapens van Lemker de Quade en v. Burmania (Caspar Willem Carel L. de Q., schepen te Maastricht, daarna kapitein, ontvanger van het Kwartier van Overmaze, kanunnik van Oirschot (1760), majoor (1766), luit.-kol. Kav. (1773), was gehuwd met Juliana Agatha v. Burmania); een ander vlak een rond schild, waarin een leeuw die op de borst een schildje draagt dat eveneens een leeuw vertoont; op het derde vlak ziet men, tusschen de letters W en R, een door een koningskroon gedekt schild, waarin een sleutel en een staf, schuin-gekruist. Wat kan de oorsprong of de beteekenis zijn der beide laatste wapens? TH. D.

GESCHIEDENIS.

Huissen, Anholt (XXXV, 75). Bij eene 25 Nov. 1368 gesloten overeenkomst tusschen Adolf van der Mark, graaf van Kleef, en Eduard hertog van Gelre, was bepaald, dat aan Eduard zou behooren de stad *Huissen* met het huis, de renten en den tol, doch dat ze bij gebreke van mannelijke afstammelingen uit den Gelderschen vorst, weder het eigendom van den Kleefschen zou worden. Door het kinderloos overlijden van Eduard, die zijne zuster Mechtelt weduwe Jan van Kleef met het vruchtgebruik begiftigd had, werd de stad weder (en bleef ze voortaan) eene Kleefsche bezitting. Na den dood van den kinderloozen hertog Jan van Kleef en Gulik in 1609, maakten Joan Sigismund keurvorst van Brandenburg en Wolfgang Willem paltsgraaf van Neuburg aanspraak op de nalatenschap, en bij de deeling der landen kwam Kleef aan Brandenburg, Gulik aan Neuburg. In 1806 behoorde Huissen tot het vorstendom Kleef en Berg onder Joachim Murat, later koning van Napels, terwijl het in hetzelfde jaar gevoegd werd bij het Koningrijk Holland. Volgens de wet van 20 Apr. 1809, waarbij de departementen in kwartieren werden verdeeld, was de stad H. ingedeeld bij het kwartier Nijmegen. Na den aftocht der Franschen nam de koning van Pruissen er weder bezit van, en daar art. 66 der acte van het Weener-congres van 16 Maart 1815 bepaalde dat H. en andere enclaves zouden behooren tot het koningrijk der Nederlanden, zoo werd zulks bij de tractaten met Pruissen; Oostenrijk en Groot-Brittannië 31 Mei 1815 gesloten, nader bevestigd. Den 12 Juni had de overgifte plaats, en de indeeling bij Gelderland volgde bij besluit van 17 Juni. Zie Sloet, Bijdr. tot de kennis van Gelderland, bl. 4 vg.; R. H. Graadt Jonckers, Huissen eene stad des vredes 1856; Nijhoff, Gedenkw II n° 164, 5.

Anholt. Margaretha v. Gemen vrouw van A. huwde Gijsbert v. Bronckhorst, heer van Batenburg, † 1432. Hun achterkleinzoon Jacob geraakte in 1500 in onmin met hertog Karel van Gelre, hield de zijde van Oostenrijk, waarom hij in 1503 door den Gelderschen hertog uit Batenburg werd verdreven, terwijl hij ook A. verloor.

dat omstr. 1513 aan Herman v. Bronckhorst, heer van Batenburg, werd geschonken. Deze stond het later af aan zijn neef Diederik v. Bronckhorst, heer van Angenraen [1]), die er in 1537 mede beleend werd. Zijn zoon Jacob teekende als bannerheer van Baer en Lathem, — welke bannerij zijn vader in 1562 gekocht had van Lamoraal graaf van Egmond, — de Unie van Utrecht, doch verliet spoedig de Staatsche partij. Zijne goederen bleven lang in beslag, en de onzekerheid omtrent de souvereiniteit over A. gaf tot vrij wat processen aanleiding. De heeren van A. beweerden dat hunne heerlijkheid een vrij rijksleen, en derhalve in geenerlei opzicht van Gelderland afhankelijk was. Doch deze provincie bleef hare rechten handhaven, zelfs nog in 1717, toen in een vertoog door den keizerlijken gezant Heems, ter generaliteit ingeleverd, beweerd werd dat het een rijksleen was. Toen nu Jacob's kleindr Maria Anna Leopold Philip Carel, Rijngraaf en Prins van Salm-Salm huwde, had dit geslacht, nadat het Baer en Lathem verkocht had, geene betrekking meer op Gelderland, en A. werd telkens meer beslist Duitsch. Zie v. Spaen, Inl. I, 311, 6, 92; Craandijk, Wandel. door Ned. VII, 275; Tegenw. Staat van Gelderl. bl. 427, Schrassert, Codex Gelr.-Zutph. bl. 40. H. T. G.

Geldersche buurtspraak. Is *Nav.* XXXI, 4 sprake van de verdeeling der Veluwsche buurtgronden Harskamp-Westeneng-Westerhuis; een veertigtal geërfden in de Bennekomsche Meenth verzetten zich tegen de verdeeling dezer uitgestrektheid lands, gelijk men die aan de orde stelde. Bij den buurrichter W. E. J. baron v. Wassenaer te Bennekom deed men stappen om zoo spoedig mogelijk eene buitengewone geërfdenvergadering te beleggen (18 Apr. 1881). Den 5en Mei werd die vergadering te B. gehouden, en kwam de verdeeling van dien heidegrond, waarover velen aldaar zoowel als in de Wageningsche buurt geenszins tevreden waren, ter tafel. Desniettemin oordeelde het buurtbestuur, dat gezegde verdeeling voortgang moest hebben, op grond van een op de buurtspraak van Mei 1880 genomen besluit. Vele geërfden namen er echter geen genoegen in, onder inroeping van 's Konings tusschenkomst. Op de 13 Mei 1881 te

[1]) Vgl. over Angenraen de vraag van *Nav.* XXXIII, 211. Quid? RED.

Bennekom gehouden buurtspraak werd mitsdien door den buurrichter, naar aanleiding eener missive van den commissaris des Konings in Gelderland, de verdeeling voorgesteld en aangewezen van dat gedeelte der Meenth, hetwelk na deeling met Wageningen, aan Bennekom zou worden toegewezen. De buurrichter wees op de te verwachten wet op de markenverdeeling, waarna men toch tot verdeeling diende over te gaan. Vele geërfden verklaarden zich echter tegen deze, zoodat daarvan vooreerst nog niets kon komen. Inzonderheid de kleine grondbezitters bleven zich tegen elke verdeeling verzetten. Den 1 Febr. '82 werd ze nochtans beslist. Na loting koos Bennekom twee aangrenzende deelen, en werd aan Wageningen het zuidelijk één-derde deel toegewezen. Den 29 Dec. '84 eindelijk werd de verdeelings-acte, betreffende de maalschap Harskamp en Westeneng geteekend, en aan ieder der geërfden een vrij aanzienlijk stuk toebedeeld. Vooral de burgemeester van B., Jhr. A. W. v. Borssele, gaf zich voor de verdeeling dezer 2800 HA. groote maalschap veel moeite. Het gevolg derzelve zal niet uitblijven, want in korten tijd zijn reeds meer dan honderd aanvragen voor ontginningen gedaan. Ook nu nog blijven onder deze gemeente eenige duizenden hectaren in gemeenschappelijk bezit.

Leiden in 1807. »Op Maandag den 12 Januarij 1807 is te Leyden een schip geladen met 6 à 700 vaatjens buskruyd op Rapenburg liggende in de Lucht gesprongen; waardoor de stad byna geheel verwoest is, verscheide aanzienelijke huysen zijn in puinhopen gestort, onder welke verscheide inwoonders zijn gedolven geweest, veele verplettert of zwaar gekwetst zijn geweest en andere op een mirakuleuze wijze gered zijn geworden; mijn klijn zoon Mr Ns. Theod. Muntendam welke dien Middag by de Heer Romswinkel gegeten hebbende, ging met gemelte Heer zyn Dochter in de voorkamer zitten storte het huis in waar door gemelte Juffrouw verplettert wiert, en myn klijn zoon, als onder de puinhope begraven liggende van 4 tot 10 uuren, door een soldaat wonderlijk gered is".

Uit schriftelijke aanteekeningen medegedeeld door

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Meester-Cornelis (XXXV, 68). Majoor Mulder, die de redoute N° 2

in de lucht deed springen, diende *niet* bij de infanterie, maar bij de artillerie. Ik vind omtrent dit wapenfeit het volgende in Précis de la campagne de Java en 1811, par le duc Bernard de Saxe-Weimar-Eisenach, Lt.-Général au service de S. M. le roi des Pays-Bas, p. 83.

».... Sur ces entrefaites le colonel Gibbs avait passé le pont »avec les compagnies de grenadiers des 14e, 59e et 69e régimens, et »reçut l'ordre d'aller enlever la redoute n°. 2, à la droite du pont. »Il s'acquitta de cette tâche sous une grêle de projectiles; mais »à peine les troupes furent-elles entrées dans la redoute qu'une »explosion terrible eut lieu. Il paraît que le major d'artillerie *Mulder* »qui commandait dans cette redoute, avait mis le feu aux poudres. »Cet officier supérieur passait pour être fort adonné à la boisson; »mais il était brave. Deux jours avant cette explosion, il avait pro»mis à plusieurs de ses camarades que les Anglais ne l'auraient »jamais vivant entre les mains, en ajoutant qu'il préférait se faire »sauter en l'air; — il a tenu parole. Trois capitaines de grenadiers »anglais et quantité de braves perdirent la vie à cette explosion".

Uit hetzelfde werk, dat een plan van het versterkte kamp M.-C. bevat, blijkt, dat er geene fortificatiën aanwezig waren.

W. C. A. VAN V.

Wapeconthees (XXXV, 76). »Lieden van het getrokken blad". Waarschijnlijk tabaksbladeren, waarvan het aftreksel geneeskundig aangewend werd. Malte-Brun zegt echter in zijn Précis de la Géogr. Univ., dat de »Washpetongs" gens des feuilles heeten, en voegt er bij dat de »Waspeconthes" de *kleinste* stam der Sioux zijn. Nu staat in Alg. Noodw. Woordenb. der Samenlev. een opgaaf voor de Washpetongs van 1000 koppen. Wanneer nu, volgens Malte-Brun, de stam der »Wapeconthees" nog kleiner is, hoe komt v. Wijk Rzn. in zijn Woordenb. dan aan 1500 koppen?

Het jachtgebied der Wapeconthees is aan de bronnen der rivier des Moines, ten o. vandaar ligt de Canon, een andere stroom, die ten z. van St. Paul in de Missisipi valt. Het zijn aan de Canon doelt zeker op strooptochten [1]. W. C. A. VAN V.

[Ook v. W. noemt de Wapshetong-Indianen, aan de St. Peter in Labrador, 1060 koppen sterk.]

---

[1]) op gewoon verblijf? RED.

Gouverneurs van Sluis.

1605 v. der Noot.
1614 Haultain † 1637.
1637 Graaf v. Nassau.
1649 v. Wijnberge.
1656 v. der Does.
1669 v. der Lek of la Leck [1]).
1688 Graaf v. Hoorn † 1694.
1694 Generaal Tettau.
1697 Hertog v. Wittenberg † 1701.
1699 Generaal Coehoorn (per interim).
1706 Fagel † 1718.
1718 Graaf v. Athlone.
1719 Generaal v. der Beke † 1724.
1724 Baron v. Welderen.
1742 Generaal graaf v. Nassau.
1747 de Montmorin (Fransche bezetting).
1749 Generaal graaf v. Nassau.
1753 Generaal v. Burmania.
1759 Graaf v. Pretorius.
1762 Graaf v. Hompesch † Mrt 1765.
1765 Prins v. Nassau-Weijlburg.
1794 Graaf v. der Duijn.

Sluis. J. A. DORRENBOOM.

Frank v. Borselen. Uitgaven door de Brielsche Regeering voor hem als heer van Voorne en voor zijn dienstpersoneel gedaan. Van de te Brielle aanwezige Rekeningen der stedel. ontvangsten en uitgaven uit den tijd, waarin Frank v. B. heer van Voorne was, loopt de oudste over 1 Oct. 1453—1 Oct. '54, en f° 10 vso leest men in haar het volgende:

»Cost mit mijn Here ende sijn huusghesin.

Item mijn Here van Oestervant een ghelach ghescheneт twee daghen voer alreheilighen dach tot des dekens huus, ende coste mitten wijn 36 sc. 6 d. gr.

Item opten Korssavont mijn Here van Oestervant een stic wijns ghescheneт van XI vierendel, coste 39 sc. 4 d. gr. Ende ghegeven voer dat vat, dair den voersz. wijn in was, 12 gr., ende ghegeven van den voersz. wijn in mijns Heren huus te draghen 3 gr., facit tsamen 2 ℔ 7 d. gr.

Item ghegeven mijns Heren huusghesinne tot hair nyeuwe jair, te weten, den poertyer 2 sc. 6 d. gr., den coecx 5 sc. gr., den ondercoecx 2 sc. gr., Jansen den bode 2 sc. 6 d. gr., den pentyer 3 sc. gr., den bottelliers 6 sc. gr., die camerlincx 7 sc. 6 d. gr., die camerlincx knecht 15 d. gr., den tortijsdrager 2 sc. 6 d. gr., den foryer 4 sc. gr., den aelmoesenier 12 gr., facit al tsamen 39 sc. 9 d. gr.

Item opten 25en dach in Maerte ghescheneт mijn Here van Oestervant eenen stoer, die coste 17 ℔ 15 sc. hollants ende 1 gr. van

[1]) Zie over De Lek, het Huis van de Lek, de hofstede Te-Lekke, heerlijk goed in den Krimpenerwaard (Z Holl.), v. der Aa's Aardr. Wdbk., art. Lek. RED.

Sinte Jansgelt. Ende scipper Witte ghegeven van dat hij den stoer in Sinte Mairtijnsdijck voerde 4 sc. gr., ende Jan Smit verteert alsoe hij ghesent was om mijn Here den stoer te schencken van der stede weghen 16 gr., facit 2 ℔ 12 sc. 3⁵ d. gr."

Eene bladzijde als de Rekening over 1553—4 heeft, hebben ook de volgende Rekk., maar slechts twee maken van een gelag of maaltijd gewag. In de Rek. over 1454—5 leest men: »Item gesceynct mijn Here in paesch heylige dagen een maeltijt mit meer anderen heren, die op die tijt bij hem waren, tot scoutens (huys), dair doe verteert was 3 ℔ 2 sc. 8 d. gr." En in die over 1455—6: »Item gheschenct mijn Here van Oestervant een ghelach tot Jan Willems soens des sonnendaechs na beloken paesschen mits groeten anval ende coste 4 ℔ 4 sc. gr."

De Rekening over 1463—4 is de laatste welke vermeldt dat aan Frank v. B. wijn werd vereerd. In 1454—5 werd hem »tegens corssavont een stic wijns van 22 vierend. dorts" geschonken. In de Rek. over 1455—6 leest men: »Item gheschenct mijn Here van Oestervant, alsoe hij langhe uutlandich gheweest hadde ende in den Haghe ghelegen, een stick wijns van een aem ende coste 2 ℔ 3 sc. 4 d. gr." De Rekk. over 1460—1 en 1461—2 spreken van »twe e sticken Rijns wijns van 18 vierendeel," waarvoor »mit allen oncosten" in 't 1ste jaar betaald werd 3 ℔ 11 sc. 9 d. gr. en in 't 2de wat minder. De Rekk. over 1462—3 en 1463—4 gewagen van »twee hamen Rijns wijns". In 't 1ste jaar moest men voor »die haem 13⁵ scilt", en in 't 2de »10⁵ scilt" geven.

In 't jaar 1454—5 vergenoegde men zich niet met den heer één steur te geven. In die Rek. over dat jaar leest men:

»Item gesceynct mijn Here 2 dagen in Junio 2 stoeren ende costen 9 ℔ 15 sc. holl., ende gegeven van dese storen in Sinte Mairtijnsdijc e voeren 3 sc. gr. facit 17 sc. 5 d. gr. Item gesceynct mijn Here 10 dagen in Julio een zeelhont ende costede mit allen onkosten 8 sc. gr. Item gesceynct mijn Here 14 dagen in Maerte 2 groote snoken, die die burgemeysteren tordrecht (te Dordrecht) coften, ende costede 7 sc. gr."

Met uitzondering van een paar gewagen de volgende Rekeningen alleen van een »zeelhont" of »zeehont". De Rekk., welke een uitzondering maken, zijn die over 1463—4 en 1469—70. In de 1ste staat:

»Item gescenct minen Here van Oostervant een bruynvisch ende coste 3 ℔ 5 sc. Holl. ende een grote van Sint Jansgelt facit 8 sc. 2^5 d. gr. Item gescenct minen Here een zeehont ende coste 7 sc. 1 d. gr.'' In de 2de: »Item gescenct minen Here van Oostervant een zeehont ende coste mitten ongelde tsamen 12 sc. 9 d. gr. Item minen Here voirsz. noch gescenct een stuer ende coste mitten oncosten tsamen 10 s 9c.^{5} d. gr.''

In alle aanwezige Rekeningen komt de post voor van de nieuwjaarsgiften voor het dienstpersoneel. In enkele Rekk. treft men op de lijst der begunstigde dienaars des heeren 1 of 2 der in de Rek. over 1453—4 vermelde niet aan, maar in andere is de lijst weer grooter. In de Rek. over 1469—70 luidt de post aldus: »Item gescenct mijns Heeren huysgezin van desen jaere tot haeren nyewen jaer, te wetene, de portier 2 sc. 6 gr., de cocx 6 sc. gr., de ondercocx 2 sc. gr., de camerlincx 7 sc. 6 gr., de camerlincx knecht 15 gr., de tortijtsdrager 2 sc. 6 gr., de forier 4 sc. gr., de bottelgier 6 sc. gr., sbottelgiers knecht 8 gr., de panetier 3 sc. gr., des panetiers knecht 8 gr., de lardier een postulaets gulden, de stalmeister 2 sc. 6 gr., de messagier 2 sc. 6 gr., Helyas aersten camerlinc een postulaets gulden, de pasteyebacker 2 sc. gr. ende den aelmissenier 12 gr., facit tsamen 2 ℔ 8 sc. 8 d. gr.''

Onder het hoofd »uutgeven bij bevele sgerechts'' treft men in de Rek. over 1466—7 nog een post aan, luidende: »Item betaelt voor die scuts capproen die mijnen Heer van Oostervant gegeven was, van laken, voor zulvere, voor borduyeren ende van nayen, tsamen 15 sc. gr.''

In 1470 stierf Frank van Borselen en in de Rek. over 1470—71 vindt men deze posten:

»Item ghegeven voer anderhalf rotterdamsche lakenen, dair men zess arme luyden meede cleede, die in der uutvaert van mijnen Heer die grave van Oestervant, saligher ghedachten, die toertsen hilden ende ter rouwe saten, ende voer tmaken van die selve tabbaerden mitten caproenen, tsamen 2 ℔ 2 sc. 6 d. gr. Ende noch ghegeven van 4 lakenen, die gheleent waren tgraf ende die stoelen mede te behanghen, 12 gr., facit tsamen 2 ℔ 3 sc. 6 d. gr.

Item betaelt van 6 tortsen die de voersz. arme luyden in der rouwe hilden, van elker tortse 2 sc. gr. Item van 15^5 ℔ was, van tpont 8 gr., ende van tmaecghelt 2 sc. 1 gr., facit tsamen 34 sc. 5 d. gr.

Item betaelt Harman die tymmerman van dat houte werck te maken ende van die houten scuttelen te setten ende anders te maken ant voersz. graf 4 sc. 7^5 d. gr.

Item ghegeven van tgraf toe te greyen ende van die scilden te maken mit mijns Heren wapenen 7 sc. 6 d. gr."

Volgens een MS. aanteekening van J. Kluit meldde Ad. Taerling in zijn MS. Kroniek dat, terwijl 't lijk van Frank v. B. vervoerd werd naar St. Maartensdijk, »zijn ingewanden en hart begraven wierden in St. Pieters Parochiekerk van Maerland in 't Heilig kruischoor voor het Outaar". H. DE JAGER.

De gezant Fabricius ontmaskerd. In Diary and notes of Horace Templeton, Esq., late secretary of legation at .... 1848 (Tauchnitz edition, vol. CXLIX), waarin verscheidene historische anekdoten en herinneringen uit de eerste helft dezer eeuw voorkomen, leest men bl. 344, 5 het volgende voorval: »The practice of deceit would actually appear to obstruct clear-sightedness and dull the ordinary exercise of common sense. Witness that poor Dutch ambassador Fabricius, who, a few years ago, was imposed on at Paris by Bouffé, the comedian, representing himself to be the first Secretary of the Minister for Foreign Affairs, and offering, for a sum of money, to confide to him the secret negotiations between M. Guizot and the Belgian Government! Fabricius, deceived by the great resemblance of Bouffé to the person he represented, agreed, and actually wrote to the King of Holland a triumphant despatch, announcing his own diplomatic dexterity. Every post saw a huge packet of letters to the King, containing various documents and papers; some assuming to be in the handwriting of Guizot, some of Nothomb, some of the Duke of Wellington, and two or three of King Leopold himself. The task of undeceiving the unhappy dupe was taken by his Majesty Louis Philippe, who having, at an evening reception at Neuilly, exposed his attempted corruption, coolly turned his back and refused to receive him".

Bl. 349 treft men deze zinsnede aan: »You require as many conditions to your liking as did the commander at Walcheren — the wind must not only blow from a particular quarter, but with a certain degree of violence". Waarop doelt dit laatste? Is Horace Templeton een aangenomen naam, en hoe is dan de ware? V. M.

Joh. Fontanus. Zou de rectificatie van *Nav.* XXXIV, 21: »aangenomen vaderland" onnoodig wezen? De eerste vaste pred. in Veluwe's hoofdplaats kan van Nederlandsche, zelfs Geldersche, en wel Veluwsche afkomst zijn geweest. Niet enkel wijl hij zoon was van E. Puts, en deze naam klinkt Nederduitsch; maar een Put of Puts staat in 1578 vermeld als onderscholtus te Voorst (Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. III, 342). Deze Puts laat zich wat den leeftijd betreft, zelfs zeer goed met den vader van onzen Arnh. predikant vereenzelvigen. Of kwam de familie Puts tegelijk met Joh. Fontanus, in Nederland, en wel naar de Veluwe over? Immers Mr. G. v. Hasselt deelt in Geld. Maandw. I, 20—24 een »Rondgegaane Brief om onderhoud der vroegste Gereform. Predd., die tot dienst der Kerken van Geld. uit Duytsland ontboden waren" i. d. 29 Oct. 1578, van Joh. F., uit Arnhem, mede. Zoo zou Joh. F. weldra door de zijnen herwaarts gevolgd kunnen zijn. Te Hoenderloo of in den omtrek bestaat nog de familienaam Put (zie Haarl. Ct. 27 Febr. 1885).

Elbertus Leoninus. Zie een paar aanteekeningen over hem in *Nav.* XXVI, 376; XXXI, 255. Staat als Dr. Elbert die *Leuwe*, Dr. Elbertus Leoninus van *Loeven* a° 1566 vermeld in Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vad. Hist. (1792), I, 72. Komt ook als E. v. Leeuwen en E. Le Lion voor (*Nav.* XXVIII, 559). Het reces van den landdag, waarop hij met Johan en Cornelis v. Gent vanwege Gelderland naar 's Gravenhage ter vredehandeling is afgevaardigd, benevens hunne lastgeving en nadere instructie (April 1588) is aanwezig in het oud-archief der gem. Doesburg; kist, gemerkt »Stad D." Wat de beteekenis zijns naams betreft, vgl. *Nav.* XXXIV, 153: Leon a°. 1516 Legio, met *Nav.* XXXV, 178: legio = bosch. Derhalve Leuven (Loeven, Fr. Louvain) z. v. a. bosch-heem (woning). De geslachtsnaam De Leeuw en zijn verlatijnsching Leoninus beduidt derhalve o. i. iets gansch anders dan met (Richard) Coeur-de-Lion het geval is, als zijnde, naar wij gelooven, etymologisch-analoog met bijv. De Bosch (Kemper). Vgl. nog wat den naam betreft, Albertus Leoninus of v. Leuwen v. Groenewoudt (*Nav.* XXVI, 376). Ofschoon men bij Le Lion en Leoninus (qua diminutivum?) misschien aan den koning der wouden gedacht heeft, past hier o. i. in de beteekenis van »bosch" Lyons (Friesland), Lyon (Frankrijk); zie voorts de Woordenboeken op Leon, Lion.

Pompejus v. Montzima (XXXV, 77) — was zonder twijfel dezelfde als Popeke v. M., zoon van Taecke, baljuw der heerlijkheid van de proostdij van St. Jan in 't Sticht van Utrecht en Barbara Cornelisdr Schrijver (uit Utrecht). Taecke was een der vijf kinderen van Popeke, de oude, gehuwd met Rints, zuster van Wigle v. Aytta, meer bekend onder den naam van Viglius Zuichemius. Deze Popeke de oude was van Blija in Friesland afkomstig en stierf Dec. 1547. Popeke de jonge testeerde 5 Juni 1632. Zie Stamboek v. d. Fr. adel (*Aytta*, aant. 22) en Viglii Epistolae, in Hoynck v. Papendrecht (Index). De naam Pompejus van Popeke trof men vroeger meermalen in Friesche familiën aan. Zoo b. v. Pompejus v. Buma, in plaats van Popeke v. Buma.

Kollum. A. J. ANDREAE.

[Nevens Popeke, Popeke is ook Popko in zwang.]

Norrits (Nourris) (XXXV, 73). Zie ook »Geschiedk. Beschr. van Kollumerland en Nieuw-Kruisland" (vgl. *Nav.* XXXIV, 143), bl. 144.

Kollum. MR. A. J. ANDREAE.

A. M. v. Schurman (XXXV, 165). Dr. L. Proes, pred. te Leeuwarden, schreef in 1871 aan mijn vader, destijds pred. te Harderwijk: »Uwe meening, dat het lijk van Anna Maria v. Schurman te Wieuwerd van tijd tot tijd onttakeld werd, berust op eene dwaling, welke gij met honderden gemeen hebt. Deze beroemde vrouw is nooit in den kelder te Wieuwerd geweest. De kist, die men als de hare aanwijst, heeft wel de letters A. M. v. S., doch het verdroogde lichaam is dat der freule van Sommelsdijk, die het Thetinga-slot of Walta-state, aan haren broeder toebehoorend, met de Labadisten bewoonde. Ruim 20 jaren geleden, op een buiten in de buurt logeerend, heb ik zoo zorgvuldig mogelijk deze zaak te Wieuwerd opgespoord en onderzocht; ik vond aldaar eene oude vrouw, wier grootmoeder nog onder de Labadisten verkeerd had, en die mij naar een ouden schoolmeester te Britswerd verwees. Ik bezocht dien man, destijds 92 jaren oud, krank van beenen, maar helder van hoofd; en deze verhaalde mij, dat hij als jongen bij een ouden boer gewoond had, welke boer in zijn jeugdigen leeftijd mede begraven had Sara, de oude dienstmaagd van Anna Maria. Die dienstmaagd was,

volgens hare begeerte, ter aarde besteld terzelfder plaatse waar hare Meesteres lag, namelijk niet in de kerk, maar op het kerkhof; ten noordoosten van de kerk. Die plek werd mij toen duidelijk genoeg aangewezen; doch 't spreekt vanzelf, dat er van Anna Maria, die in 1678 overleed en zeer eenvoudig ter aarde werd besteld, geen spoor meer overig was. De schoolmeesters te Wieuwerd vonden er echter baat bij, aan de bezoekers te vertellen, dat zij, verdroogd, in den kelder lag; en nu werden er brokjes van het stoffelijk overschot der freule van Sommelsdijk medegenomen".

Utrecht. H. T. S.

[Was dit v. Aerssen v. Sommelsdijk?]

J. H. Swildens. In verband met 't *Nav.* XXXV, 11 medegedeelde, kan 't misschien zijn nut hebben te weten hoe S. zichzelven beschrijft, als »een Republikeinsch Patriot, maar ik staa op mijn EIGEN Voetstuk", en hoe hij zich uitlaat over de door hem uitgegeven volksboekjes. Hij doet 't in de voorrede van een Vaderlandsch Pro-Memoria, het laatste gedeelte van een boekje waarvan de volle titel luidt: »Gelykheid — Vryheid — Broederschap. 1795. Politiek Belang-Boek voor dit Provisioneel Tydperk. Gewigtig tans, Gedenkwaardig hierna. Door den Aucteur van 't Vaderlandsch A-B-Boek 1781 —, van 't Politiek Zakboek 1782 —, van de Burger- en Huismans-Belangboekjes der jaaren 1789 en 1790. Amsterdam by Johannes Roelof Poster. 1795. 't Eerste Jaar der Bataafsche Vryheid". A. AARSEN.

VRAGEN.

Het Keizersveer. Aldus heet een veer over Het Oude-Maasje bij Dussen. Wat weet men van deze benaming? Is hier een keizer, een vorst in 't spel, gelijk bij Keizersweerd [o. Dusseldorf, eertijds steeds Werde, Werda, Werden, in 1201 Insula Sti Suiberti (zie Sloet's Oorkbk). Of speelt hier een maagschapsnaam Keyser (reeds in 1273, 84 bij Sloet vermeld), aan welke familie hoogstwaarschijnlijk De Keizersakker (Op-Hemert), -hof (Buurmalsen), -kamp (Ackooi), -land (Dodewaard), -straat (Echteld, Varik), — vgl. Herald. Bibl. 1880, bl. 306, noot), — herinneren. Zie deze in 't midden der vorige eeuw

nog in Gelderland aanwezige familie Herald. Bibl. 1881, bl. 237, 40 vermeld.

Klabanus — als huizing tusschen Voorst en Beekbergen (Veluwe) vermeld op Mr. I. A. Nijhoff's Kaart v. Geld. 1859, wordt in Tegenw. Staat v. Geld. a⁰ 1741 verzwegen. Is ze van jongeren datum? Daartoe klinkt echter de naam te vreemd. Wat weet men ook van dezen? Passen hier als analogieën Klabo (Noorwegen), Clabeck *of* Clabbeek (Z.-Brabant), Klapay (Boheme), Clapp (O.-Indisch eilandje), Klappen (Zweedsch dito), Cleppe (Henegouwen), Cleppé (Frankr.)? Ook Cleef (Clive, Clyve)?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XLVIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.
A⁰ 1689. N⁰ 2008—2118.

Het jaar 1689 zou men, bij uitstek, *het penningjaar* kunnen noemen. Geen jaar in het werk van *v. Loon* is door zulk een groot aantal penningen vereeuwigd. Trouwens de hoogst-belangrijke gebeurtenissen daarin voorgevallen, de hoogst aanzienlijke personen die daarin de hoofdrollen speelden en de begunstiging door koning *Willem III* en zijne gemalin aan de stempelsnijkunst verleend gaven hiertoe gereede aanleiding.

Het is ons voornemen niet om evenals bij vroegere penningen v. ORDEN deed in het *Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde* al die 88 penningen en munten van het jaar 1689, bij v. Loon III, blz. 396—467, afgebeeld en beschreven, op te geven. Getrouw aan ons plan geven wij slechts *aanvullingen* en *aanteekeningen.*

a) (*Tweede vlucht van koning Jacobus II uit Engeland* (28 *Decb.* 1688—2 *Jan.* 1689) (*stilo novo*) (nieuwe stijl). Hierop hebben betrekking de penning door *Chevalier*, p. 82 en v. L., III, 396 (K. *f* 2.50) medegedeeld en de twee volgende.

2008. 28 Decb. 1688—2 Jan. 1689. Penningen van koper met een gekroonde *W*(*illem*) daaronder 16½89. Cat. *Westhoff*, n⁰ 1923.

2009. Als boven. Vz. Een schip. *Jaco(bus) II d(ei) g(ratia) M(agn)ae Br(itanniae) Fr(anciae) et Hi(berniae) rex* (Jacob II door Gods genade koning van Groot-Brittanje, Frankrijk en Ierland.) Kz. De *H. Michael* met den draak. *Soli Deo Gloria* (Gode alleen de eer of roem.) Mm (*v. Duren*) 20, n^0 1617 ald. Goud. W. 1.5 w. zeldzaam.

Op de aankomst van den gevluchten koning op 4 Januarij 1689 heeft de fraaie penning bij *Chevalier*, p. 79, *Bizot* fig. 116 p. 348 en *v. Loon*, III, 397 (Brons *f* 2.75) betrekking. Op de ontvangst (7 Jan. 1689) van hem door den koning van Frankrijk, zijn de penningen bij *Chevalier*, p. 81, v. L., III, 399—400 voorkomend, geslagen (blz. 399(1). Kvz. *f* 20. Br. *f* 1.).

2010. (1689) v. L., III, 399(2) komt bij *Goeree*, blz. 224. Vz. en bij *Munnicks van Cleeff*, I, 1861, onder n^0 2133 in lood grooter voor en bij den laatsten met *Ludovicus Magnus R(ex) Christ.(ianissimus) F(ranciae) p(erpetuo) semper vict(or)* (Lodewijk de groote, de allerchristelijkste koning, de immer voortdurende overwinnaar) v. L., III, 399(3) = *Chevalier*, p. 81, *Bizot*, fig. 116, p. 350.

Op blz. 401 van Dl. III begint *v. Loon* een nieuw *vijfde* boek waarin vele penningen tot koning Willem III en zijne gemalin betrekkelijk. — Over het algemeen zijn de penningen op dit echtpaar hier te lande schaarsch, ze zijn meest in vaste handen in Engeland geraakt. Een aantal er van waren reeds door *N. Chevalier* in zijne *Histoire de Guillaume III par médailles, arcs de triomphe et autres monuments publics* te Amsterdam in 1692 uitgegeven. *Van Loon* volgde hem niet op den voet.

2011. 1688 28 Dec. v. L., III, 401. *Chevalier*, p. 83, ofschoon op 1689 geplaatst, behoort toch bij 1688 als op de intrede te Londen op 28 Decb. 1688 van Prins Willem III. (Zeldzaam).

2012. 1689 3 Jan. v. L., III, 403 (1 en 2) *Chevalier*, p. 86 en 87 op de aanstelling van den prins tot bewindhebber van het Britsche rijk beide althans in zilver, zeldzame en zinrijke penningen.

2013. 1688. v. L., III, 405. *Chevalier*, p. 86, *Bizot*, fig. 116, p. 349 is ook onder 1689 geplaatst en een scherpe, satyrieke, zeldzame penning. *Van Dam*, n^0 2370. Z. *f* 30.

Krooning van Willem III, Prins van Oranje en van zijne gemalin Maria. (Van Loon, III, blz. 407—419) *als koning en koningin van Groot-Brittannie en Ierland* 11/21 April 1689.

2014 (I.). v. L., III, 407(1) *Chevalier*, p. 101. *Bizot*, fig. 118, blz. 353, (Z. 18 en 16 w. *f* 2.—, *f* 3.75, bij *Voute*, G. 32 w. *f* 48.—) met *Phaëton* (*Jacobus II*) door *Jupiters* (Willem III) bliksem getroffen. Hiervan bestaan twee geheel afwijkende stempels, (*Kon. Kab. Aanwinsten* 1863, blz. 7 Kab. wijlen *P. H. v. Gelder*).

2015 (II). v. L., 407(2) *Chevalier*, p. 102, *Bizot*, fig. 118, blz. 352, Z. 20 *f* 3.—, en *f* 4.—, met *Andromeda* door *Perseus* van hare boeijen verlost, komt ook zeldzaam voor. Ook met de Vz. van n° 3 (n° 2015) *Kon. Kab. Aanw.* 1860, blz. 16. In Kabinet *P. H. v. Gelder* gemerkt. *G. B. f(ecit)* d. i. *Georg Bower*, stempelsnijder in Londen (1650—1690): aldaar ook met Kz. van n° 4 (n° 2017). Z.

2016 (III). v. L., 407(3) *Chevalier*, p. 101, *Bizot*, fig. 118, blz. 353, met de R. C. kerksieradien en het juk door bliksemstralen vernield, komt zeldzaam voor en dan in koper. In Kab. *P. H. van Gelder* (K.) gemerkt I. S. = *Johan Smeltzing* of *Smelzing* (zooals hij zich ook schreef. Stempelsnijder geb. te Nijmegen, werkte te Leiden van af omstr. 1684. Stierf in 1697). Deze n° 3 komt ook voor met de Vz. van (4) n° 2017. (*Kon. Kab. Aanw.* 1867, blz. 12). *P. Smidt v. Gelder*, n° 2885. Z. 26 w.

2017 (IV). v. L., 407(4). *Chevalier*, p. 103 met den Arend die zijne jongen als onecht uit het nest verdrijft. Deze komt zeer zeldzaam voor. Z. 26 w.

2018 (V). v. L., 407(5). *Chevalier*, p. 107, *Bizot*, fig. 120, p. 355. Z. 90. Met. Gew. De groote (Z. 63 w.) penning met den ontwortelden eik en den weligen oranjeboom. Stricker, n° 3999 *f* 22.—. J. van Dam, n° 3 K. en n° 5 Z. *f* 25.50 (Kab. *Prinses Marianne*), v. Cleeff, II, n° 1240 *f* 13.25, *de Roye*, n° 2081 *f* 25.—. Bij graaf *M. Nahuys*, (*Revue* 1878, p. 106) met R. A. (rondeaux) f(ecit).

2019 (VI). v. L., III, 407(6), *Chevalier*, p. 97. Deze met de twee Engelsche geestelijken die den prins en de prinses op den troon gezeten kronen, wordt, zegt *v. Loon III*, 410, alleen in goud gevonden als vereerd aan diegenen die de kroning verricht hebben. Doch is in zilver en zvg. w. 23, niet zeldzaam. Bij v. Cleeff, I, n° 2136 *f* 3.—, *Voute*, n° 547 *f* 5.—, *J. v. Dam*, n° 2375 *f* 4.50. Stricker, n° 4000 *f* 3.—. Zvg. In Kab. P. H. v. Gelder, gemerkt Go B. Deze penning is dus door *Georg Bower* te Londen in 1689 gesneden.

2020 (VII). v. L., 407(7) Kz. = Vz., III, 392. Chevalier p. 108

ald. de Vz. = Kz. p. 104 = v. L., III, 392 Vz. BIZOT, fig. 120, blz. 357 met Engeland dankbaar de gewapende hulp van Nederland aannemend. Z. 61, *v. Duren*, n⁰ 2376 *f* 17.50, *v. Cleeff*, I, n⁰ 1241 *f* 11.— ; v. ORDEN, n⁰ 2216, fraai Z. 57½ w. *f* 9.50, *de Roye*, n⁰ 2083 *f* 10.50 Z.

2021 (VIII). v. L., III, 412(1). *Chevalier*, p. 109, met Engeland onder den oranjeboom gezeten. Z. 67 w. gemerkt op de Vz. met *P. H. M(uller)* en dus geen hollandsche penning, heeft het kantschrift volgens wijlen P. H. VAN GELDER. *Externo male pressa jugo, Britannia pridem, in priscas iterum respirat libera leges.* (F. K.) (*Friedrich Kleiert*). Britannie weleer door een vreemd juk kwalijk gedrukt herademt vrij, opnieuw onder hare oude wetten. Bij *Swellengrebel*, n⁰ 2029, *v. Cleeff*, II, n⁰ 1242. Z. *f* 11.25. Cat. Arti 1880, n⁰ 1431. *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2889, 66½ w. *Salm*, n⁰ 1619, *de Roye*, n⁰ 2084 *f* 20. Z.

2022. IX, v. L., III, 412(2), *Chevalier* p. 118, met het standbeeld van Koning *Willem III*, is blijkens het G. B. *fecit*) op de voorzijde gesneden door GEORG BOWER; komt ook voor zonder deze initialen (Kabinet P. H. VAN GELDER). Bij J. VAN DAM n⁰ 2378 Z. *f* 4.—: Zeer zeldz. in Z. volgens *Kon. Kab. Aanwst.* bl. 12 doch bij *de Roye* n⁰ 2085 *f* 2.25 *Voute* n⁰ 548 *f* 6.25.

2023. X, v. L., III, 412(3) *Chevalier* p. 114, met de globe komt zeer zeldzaam voor. Bij *de Roye* n⁰ 2039. Met borstbeeld van Willem III = v. L., III, 473 *Gulielm.* III, *d. g. britann. r. relig. libertatisq. restitut.* Overigens als v. L., III, 412(3) Lood.

2023. XI. v. L., III, 412(4). Met op de Kz. de haven van *Torbay* waar de landing geschied is en met den naam door *v. Loon* niet vermeld van MAG / CARI op een op den voorgrond liggenden omvergeworpen pilaar of zuil. Overigens is de voorstelling dezelfde, ook op den penning bij v. L., III, 380(2) Kz. doch aldaar zijn 6 niet 5 schepen ook iets anders gericht, de bijbel is kleiner en BRITANNIA grooter. *Chevalier* p. 75 heeft echter de Vz. van v. L., III, 380(2) en de Kz. van v. L., III, 412, en het opschrift op de zuil MAC / CARE zal wel MARGATE aanduiden, de eerste plaats aan de golf van de Theems (TUCKEY, *Aardrijkskunde voor Zeevaart en Koophandel*, V, 120) waar de konin-

gin, gemalin van *Jacobus II* zich (19)20 December 1688) (v. L., III, 392) met den Prins van *Wales* en gevolg inscheepte en desgelijks *Jacobus II*, (21)22 December 1688 bij zijne eerste vlucht v. L., III, 395). Op hem zinspeelt dan ook daarom de omvergeworpen zuil. Bij *v. Dam* n⁰ 2379 Z. *f* 23.50 *de Roye* n⁰ 2087 *f* 16.— zeldzaam.

2024. XI. Bij *de Vries en de Jonge* pl. X (2) III, blz. 109—111 Vz. als v. L., III, 412(4) met vijf scheepjes doch zonder MARGATE op de omvergeworpen zuil of pilaar welke door DE VRIES c. s. (vgl. v. L., III, 331 96) als het zinnebeeld van den omvergeworpen R. Katholieken eerdienst wordt beschouwd. Kz. Een versje in 16 regels:

DE LEEUW NU DOOR DEN PRINS GEREDT,
ORANGIE HIER SIJN MAGT BIJ SET
DIE OVER ZEE IN TORBAY LAND
EN [1]) (lees I(N) EXON EERST SIJN STANDAAR PLANT
EN RUKT SO VOORT NAAR LONDEN HEEN,
HERSTELT DE CHARTERS VAN T GEMEEN
DE GODSDIENST TOT SIJN OUDE PRAGT
TEN SPIJT DES VIJANDS WORDT HERBRAGT.
1688.

2025. XII, v. L., III, 412(5) zonder jaartal, waarschijnlijk om de afbeelding der wapentjes in Holland gesneden, heeft op de Kz. het op kruisling geplaatste scepters liggend wapenschild van Groot-Brittanje, Schotland en Ierland omgeven door zeven kleine schildjes (allen kleurloos) voorstellend *Katzenellebogen*, *Diest*, *Buren*, *Oranje met een surtout*, *Meurs* of *Borselen*, *Vianden* en *Nassau*. Het midden of hoofdwapen heeft als *surtout* het wapenschildje van *Holland*. Bij *Becker* n⁰ 786 *f* 18.— Z. W. 32¾. Bij *v. Orden* n⁰ 2219 fraai *f* 14.— Bij *Stricker I* n⁰ 4002 Z. *f* 13.—. Bij *Jer. de Vries* 1884, n⁰ 1116. 32 W.

2025*. XII*. Dezelfde penning als n⁰ 2025. XII, doch op de Kz. zonder binnenrand en LAETITIA in plaats van *Letitia* (Coll. van den heer *A. J. Smits van Nieuwerkerk* te Dordrecht).

2026. XIII. v. L., III, 415(1). De zeer groote penning met de beelden van *Fortitudo* en *Prudentia* is zeer zeldzaam.

2027. XIV, v. L., III, 415(2). *Chevalier* p. 119 met den gekroonden Willem III, door een hemelsch licht beschenen en met de

---

[1]) EN bij *de Vries*, c. s. bederft ook de versmaat.

vermelding van het Oranjes-voorteeken van 1665 den $\frac{11}{21}$ April 1689 vervuld, mede hoogst zeldzaam is in het Kabinet van wijlen *P. H. v. Gelder* te Velp. Bij *Voûte* n⁰ 549 verkocht voor *f* 6.25.

2027*. XV. v. L., III, 415(3) *Bizot*, blz. 347 met op de Kz. de vluchtende *Jacob II* en pater *Peters* met het molenaarskind in de handen is zeer zeldzaam. VOÛTE n⁰ 549 *f* 21.75.

2028. XV*. v. L., III, 415(3). Vz. = *Chevalier* p. 100, Kz. als n⁰ 2027*. XV, doch op de Vz. niet de borstbeelden *accollés* van koning Willem III en koningin Maria maar alleen dat van W. III met het omschrift *Gulielm(us) III d(ei) g(ratia) britann(iae) r(ex) relig(ionis) ibertatisq(ue) restitut(or)*. (Willem III, door Gods genade koning van Brittanje, hersteller van den Godsdienst en der Vrijheid.) (Zooals bij v. L., III, 473). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 2894. *Salm* n⁰ 1623, Z. 56, *v. Duren* n⁰ 1639, Z. Kab. *P. H. v. Gelder* en Mr. Jer. de Vries n⁰ 1118, Z. 44 [1]).

2029. VI. z. j. v. L., III, 415(4). Borstbeeld van koning *Willem III*, links-gewend met een kroontje vóór zich. Kz. Als boven van koningin *Maria*, rechts-gewend ook met een kroontje vóór zich. (Deze is zeer zeldzaam).

2029*. XVI*. z. j. = Zonder kroontjes doch met kantschrift bij *J. v. Dam* n⁰ 2385, Z. *f* 10.50.

2030. XVII. z. j. v. L., III, 415(5) *Chevalier*, p. 108 met op de Kz. de vrije Godsdienst, tusschen *twee* Oranjeboomen. (Zeer zeldzaam.)

Penningen wellicht ter gelegenheid der kroning van 11/21 *April of later geslagen zonder vermelding van het koningschap over Schotland,* 1/11 *Mei* 1689 *opgedragen.*

2031. z. j. Vz. Borstbeeld van *Willem III* met het omschrift *Wilhelm(us) d(ei) g(ratia) Mag(nae) Brit(anniae) Fran(ciae) et Hib(erniae) rex.* Kz. Het borstbeeld van *Maria rechts* ziende met *Maria d. g. mag. brit. fran. et hib. reg(ina)*. (Geheel onafgeteekende portretten volgens *Salm* n⁰ 1635, Z. 50.

2032. z. j. Borstbeeld van koning *Willem III*, gelauwerd. Omschr. *Gulielmus III dei gra(tia) rex.* Kz. *Victoria* of de overwinning zittende op een zegekar bestraald door de *zon*. (Vergelijk n⁰ 2035).

[1]) Bij *v. Cleeff*, I, n⁰ 2186, K. als *Chevalier* p. 100, *f* 1.75.

Omschrift *Restituit lucem.* Hij hergaf het licht. Z. gr. 23 mM. Kab. *P. H. v. Gelder.*

2033. z. j. Vz. als n⁰ 2032. Kz. *Victoria* of het overwinningsbeeld staande tusschen wapentrofeeën. Omschrift *Restituit lucem.* Z. gr. 20 mM.

2034. z. j. Vz. Borstbeeld van koningin *Maria*, rechts-gewend. Omschrift *Maria II dei gra(tia).* Kz. Eene bloeiende roos. *Excandore decus. Uit oprechtheid (zuivere witheid) ontleend zij haar sieraad, (Sterfpenning?* 1695?) Bij v. *Cleeff*, n⁰ 2293, Kabinet *P. H. v. Gelder*, Z. gr. 14 mM. en Kon. Kab. *Aanw.* 1865, blz. 8. Bij *Salm* n⁰ 1634 met *in candore* (strooipenning?)

2035. z. j. Vz. = Borstbeeld als n⁰ 2034. Kz. de helder schijnende *maan* (Vergel. n⁰ 2032) door wolken omringd verlicht een landschap. Omschrift *Ex nocte diem*, Dag uit nacht. Z. Mm 14 Kabinet *P. H. v. Gelder.* Bij *v. Cleeff*, I, n⁰ 2394—2395, *f* 1.25, Z. op het overlijden van *Maria II* (1695).

2036. z. j. In Kon. Kab. *Aanw.* 1864, blz. 12 (zonder meer) als onuitgegeven vermeld. Vz. koning *Willem III*, Kz. koningin *Maria.* Zilver.

2036*. z. j. Hollandsche penning afgebeeld bij *v. Loon*, *III*, 419. *Chevalier*, p. 106, *Bizot*, fig. 118, blz. 353, met de Ned. maagd (Guldens-vorm) *Voûte*, n⁰ 550 *f* 4.75, Z. *v. Orden*, n⁰ 2121 fraai W. $3^1/_2$, *f* 4.25, *v. Dam*, n⁰ 2387, *f* 3.25, enz.

2037. 11/21 April 1689, v. Loon, III, 419. *Chevalier*, p. 117. *Bizot*, p. 351, fig. n⁰ 117, Amsterdamsche penning »*Ter gedachtenis dat op de dag der kroning de wacht had de Compagnie van de heer B(ernard) Muikens.*" Cat. *Mr. Jeronimo de Vries*, n⁰ 1119. Met oog en ring, Z. 46. Zeldzaam. *v. Cleeff*, *I.* n⁰ 2141 *f* 17.— = II, n⁰ 1244, *f* 20.— [1]) *Esdré*, n⁰ 69, *f* 30.—.

2038. 1689. v. L., III, 420. Vroedschapspenning van Rotterdam. Z. 9 W.

2039. z. j. Geel koperen, dunne speel- of rekenpenning afgebeeld en

---

[1]) Bij *Westhoff* n⁰ 1939. Zilveren lepel met aan het einde van den steel de afbeelding van Willem III, koning van Engeland, zijnde een schuttersgift van »het 3⁰ *korporaalschap onder d' ed. heer capiteyn* JOAN TRIP. Achterop staat gegraveerd een acht-regelig vers ter eere van *Willem* en *Maria.* Wie deponeert dien nu in 's Rijks Museum?

beschreven door Graaf M. Nahuys in *de Revue* 1878, pl. 6, n⁰ 19, p. 98—99. Onder de borstbeelden staat L. G. L.-R. d. i. L(*azarus*) G(*otlieb*) L(*aufer*)-R(*echenpfennig*), *v. Duren*, n⁰ 1645. (In *Navorscher* VII, 217 door (*J. van*) *D*(*am*) W. Z., »*op het huwelijk van W. III in* 1689" toegepast).

2040. Als boven. *Geel koper.* Vz. Bb. *Gulielm III*, *Angliae rex*. Kz. Bb. *Maria A*(*ngliae*) *regina*. *de Roye* n⁰ 2097, *f* —.30. Speelpenning.

2041. z. j. Gelauwerd borstbeeld van *Willem III*. Omschrift *Gulielmus III, dei gra* [1]). Kz. Een stralende zon: daar boven. NON DEVIO, Ik wijk niet af. Kab. *P. H. van Gelder* 14 Mm. Beschreven en afgebeeld door graaf *Maurin Nahuys* in de *Revue Belge* 1878, p. 102—103, pl. 6, n⁰ 20, *de Roye*, n⁰ 2169. Z. *f* 2.—: *Cat. 't Hooft van Benthuizen* n⁰ 1013. Mm. 16, *Zilver* 3. *Navorscher* 1857, VII, 40. vraag van H. H. [2]). Vgl. v. L., IV, blz. 45, n⁰ 4. Vz. (van 1692).

Penningen ter gelegenheid van het opdragen op 1/11 *Mei* 1689 *der kroon van Schotland aan en het aanvaarden en beëedigen er van door koning Willem III en koningin Maria in het laatst van Mei* 1689 *te Londen.* (Zie *v. Loon*, III, 421—430).

2042. 1689. Mei, v. L., III, 421(1), *Chevalier*, p. 115. Z. 48 en 51¼ W. met de gekroonde Britsche maagd die aan Willem III de hand reikt enz. komt ook voor zonder randschrift. (*J. v. Dam*, n⁰ 2390). De stempelsnijder blijkens het **P. H. M.** onder het borstbeeld. (Bij *van Duren*, n⁰ 1647 enz.) is *Philip Heinrich Müller* (zie *Nav.* XXXV, 152, noot 2). SCHLICKEYSEN *Erklärung* (2e Auflage Berlin

---

1) In een HS. van *Andries Schoemaker*, geteekend met de pen, komt dit stukje voor met het jaartal 1692 onder het borstbeeld en met *grat. Revue* 1878 p. 103.

2) Beantwoord door *J. V*(*an*) *D*(*am*) *Wz.* ald. blz. 217 als zullende zinspelen op den zeestorm dien Willem III (*v. Loon*, 1688, III, 376 of 513) beliep, en bovendien zou het een Neurenberger speelpenning zijn. Doch kennelijk is het eene zinspeling op Willem's bekende *standvastigheid*. Hij had zijn doel voor oogen, zijn levensdoel, *Lodewijk XIV te weerstaan*; ten anderen is het penningje van *zilver* en veel kleiner dan de gewone Neurenberger penningen van geel koper van dezen tijd, zooals n⁰ 2039 en n⁰ 2040 ook ter eere van koning Willem III uit die tijden 1689—1692.

1882. S. 292 zegt: »Hij schreef zich ook MILLER en MYLLER. »Hij had de klandisie van bijna alle vorsten van Europa en »van vele privaat-personen als medailleur. Ook maakte hij be»roemde dambord-schijven of stukken uit beuken en eiken hout". Zie ook *Revue* 1878, p. 98. Ook in het Kantschrift ziet men het merk (F. K.) Bij *v. Duren*, n⁰ 1647. *de Haan*, n⁰ 322. Z. 48, *f* 7.50. *Iddekinge*, n⁰ 610. *Luzac*, n⁰ 1066. Z. 44. *Mr. Jer. de Vries*, n⁰ 1121. Z. 48. Zonder twijfel wordt door deze initialen aangeduid *Frederik Kleinert* uit Batenstein, volgens *Schlickeysen*, S. 128, *een munthandelaar te Neurenberg*, en dus *een stadgenoot* van den medailleur of stempelsnijder *P. H. Müller*. »Hij liet" zegt S., »gedenkpenningen ten »verkoop vervaardigen en was de eerste in Duitschland, die door »middel eener machine een scherp, verheven kantschrift gaf". Vandaar ook dat hij dezen penning op den kant met **F. K.** teekende. Hij overleed in 1714, 81 jaren oud.

2043. Als boven n⁰ 2042 maar bij *Deketh* (1857) n⁰ 1166 met een ander kantschrift REGIA RES, IDEOQUE MEUM EST SUCCURRERE PRESSIS. Het is eene koninklijke zaak en daarom mijn plicht verdrukten ter hulp te snellen.

2044. De *keerzijde* van dezen penning n⁰ 2042, v. L., III, 421(1) werd door *P. H. Müller* nog eens als *Voorzijde* gebruikt voor een penning op de verloving in 1689 (28 Aug.) *te Neurenberg* (zijne woonplaats) van *Karel II*, koning van Spanje en van *Maria Anna van Neuburg*, dochter van den palsgraaf keurvorst *Philip Willem*, afgebeeld en opgehelderd door graaf *Maurin Nahuys* in de *Revue* 1878, pl. 6, n⁰ 18, p. 96—98 [1]).

2045. 1689. Mei. v. L., III, 421(2) *Chevalier*, p. 116, *Bizot*, fig. n⁰ 119, p. 355 met het chronogram op de keerzijde komt voor bij Mr. *Jer. de Vries*, n⁰ 1122, Z. 44 w. en in Kab. *P. H. v. Gelder*. Bij *de Roye*, n⁰ 2102 Z. *f* 10.— Bij *v. Cleeff*, I, 2146 zonder kantschr. *f* 20.—, *met kantschrift* van 421(1) en ook gemerkt F. K. = *Kon. Kab. Aanw.* 1878, blz. 19.

2046. 1689. Mei. v. L., III, 421(3) *Chevalier*, p. 92 met Willem

---

[1]) De *beschrijving* van dezen penning te vergelijken met de door *v. Loon*, III, 464 medegedeelde zullen wij voegen bij die der andere op die gelegenheid in 1689/90 geslagen.

III als *Herkules* (in wapenrusting!) door het Geluk gekroond, is zeer zeldzaam.

2047. 1689. Mei. v. L., III, 421(4) *Chevalier*, p. 94 met den arend, die een zijner jongen als onecht laat vallen, is mede zeer zeldzaam. Deze twee laatste penningen behooren bij elkander: de portretten toch zijn *vis à vis* en van denzelfden bekwamen stempelsnijder. Wie? Zijn er geene *initialen* op te zien?

2048. 1689. I. v. L., III, 424(1) met de bb. van het koninklijk paar *vis à vis* op Vz. en Kz. afzonderlijk geplaatst. Deze als nog niet het *rex Scotiae* voerend moet vóór het einde van Mei 1689 gesneden zijn. Bij *de Roye*, n⁰ 2103 *f* 7.75 Z. *v. Cleeff*, I, n⁰ 4147 *f* 16.— Z. 60 w., *P. Smidt v. Gelder*, Z. 31½ w., *v. Duren*, n⁰ 2393 *f* 15.—.

2048*. (1689). Vz. gelauwerd B.b. rechts: *Wilhelm. d. g. mag. brit. fran. et hib. rex.* Kz. fraai getooid b.b. van *Maria d. g. mag. brit. fran. et hib. reg.* Bij *Oosterdijk*, n⁰ 687 als onbeschr. W. 48 w. Z. Vergel. v. L., III, 424(1).

2049. 1689. II. v. L., III, 424(2). Vz. *Maria* (zonder het *regina Scotiae*). Kz. De Maan die de wolken verdrijft. Z. 60. Zeldzaam. In K. bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2900.

2050. 1689 (II*) bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2901. K. geheel gelijk de vorige, doch het opschrift *Ex nocte diem*. Uit den nacht de dag.

2051. III, 1689. v. L., III, 424(3) zonder het *rex Scotiae*. Kz. = Kz. v. L., III, 424 Kz. (4) met *Saturnus* zijne eigene kinderen verslindende. Op de Vz. leest men op de afbeelding bij *v. Loon* MAG. lees: ANG., als in den tekst blz. 425 III en bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2902, *v. Cleeff*, III, n⁰ 1246. K—30, *v. Duren*, n⁰ 2394. Lood — 30 — (zeldzaam).

2052. IV. 1689. v. L., III, 424(4). Vz. met den voor den Nederl. leeuw vluchtenden koning *Jacobus II* en *pater Peters*. Kz. = v. L., III, 424(1) Kz. Is ook zeldzaam. *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2903 *L. de Roye*, n⁰ 2194. K. *f* 1—50.

2053. V. 1689. v. L., III, 424(5). *Chevalier*, p. 113, zeer groote zilveren penning met het borstbeeld van *Willem III*, ten halven lijve, zonder het *rex Scotiae* en op Kz. een 12-regelig Latijnsch opschrift. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2904 74½ w., *v. Dam*, n⁰ 2395, koper —40

(Afgegn), *de Roye*, n° 2105, K. *f* 8.00, *Luzac*, n° 1068. Z. 74 w., *v. Iddekinge*, n° 612. Z. 74.

2054. VI. 1689. v. L., III, 424(6). Vz. Bb. van *Willem III* rechtsgewend (zonder het *rex Scotiae*). Kz. Hetzelfde 12-regelige Latijnsche opschrift als van den voorgaanden veel grooteren penning. Vz. onder den hals *I. S(meltzing)*. Bij *v. Iddekinge*, n° 602. Z. 21 (zeldzaam).

2055. VII. 1689. v. L., III, 424(7) Vz. Bb. van koningin *Maria* links-gewend zonder *regina Scotiae*. Kz. Drie kronen die uit den hemel nederdalen. Deze behoort bij n° 2054 en is ook door *J. S(meltzing)* gesneden. (Zeldzaam). *P. Smidt v. Gelder*, n° 2905 in Lood. *v. Duren* n° 1652, K. *v. Cleeff*, I, n° 2148 L. enz. nooit in Z. ons voorgekomen. Vermits n° 2053 en 2054 dezelfde Krz. bevatten zal, ook *Joh. Smeltzing*, de stempelsnijder van n° 2053 = v. L., III, 425(5) zijn alsmede van

2056 (1689) = v. L., III, 424(8) zijnde de penning in het groot n° 2055 = v. L., III, 424(7). Deze laatste met het bb. van koningin Maria links-gewend, als *vis à vis* van n° 2052 = v. L., III, 424(5), alhoewel ook bij *Chevalier*, pag. 94 afgebeeld, is zeer zeldzaam. De *vier* stuks, v. L., III, 424(5 en 8)(6—7), behooren bij elkander, gesneden door *Joh. Smeltzing* te Leiden.

2057. IX. Z. j., v. L., III, 428(1). Groote penning met de borstbeelden van koning *Willem III* en koningin *Maria* op Vz. en Kz., beide rechts-gewend. Deze is (hoewel niet bij v. L. te zien) op de Vz. geteekend *Ant. Meibvs f(ecit)* en op de Kz. *A. Meibvs f(ecit)*. *Cat. Arti Tent.* 1880, n° 1367. Kab. *P. H. v. Gelder* (zeldzaam).

2058. X. Z. j., v. L., III, 428(2) met de bb. van het echtpaar. *Vis à vis* op V. en Kz.

2059. XI. v. L., III, 428(3). Als boven, doch de koning zonder *tunica* en de koningin anders gekapt en met *Invictissimus Guilielmus magnus* (De onoverwinbare Willem de Groote) (2057—2059 missen het *rex* of *regina Scotiae of Scotorum*).

2060. XII. Vgl. v. L., III, 428(4) Cat. *Noot-Nagel* (1868) n° 703. Bb. Omschrift *Invictissimus Guilielmus Mag(nus)*. Kz. Bb. Omschrift *Maria d. g. mag. brit. franc. et hib. regina* (dus zonder *Scotiae*) Z. 83. Dit is de vergroote penning n° 2059.

2061. XII. v. L., III, 428(4). *Chevalier*, p. 153. *Groote* pen-

ning (met *Scotorum rex* en *regina*) is nog grooter in Kab. *P. H. van Gelder*, 42 *Mm.* en bij *Salm*, n⁰ 1630. Mm. 73. Z. 103 (zelzdaam).

2062. XIII. v. L., III, 428(5). De koning gekroond met den scepter in de hand. *Defensor of the Faith*. Verdediger des Geloofs.

2063. XIV. v. L., III, 428(6). Ook kleiner voorkomend (zie *Navorscher* VII, 40 en 217) zijn munten *pences or farthings of William and Mary Zie A View of the Copper Coin of England by Thomas Snelling*. London 1766, pl. 8, n⁰ 1, p. 43, zegt *J. v(an) D(am)*. Wz. t. a. pl. Bij *'t Hooft*. Z. 3, n⁰ 1012. Kab. *P. H. v. Gelder*. Z. 14 mm. *Salm*, n⁰ 1632. Mm. $12^1/_2$. Z. 3 en n⁰ 1633. Mm. 12. Kon. Kab. *Aanw.* 1853/54, n⁰ 32.

2064. Z. j. Na de verheffing tot koning en koningin van Schotland [1]. Afgebeeld bij *de Vries* c. s., pl. XII, n⁰ 1 en beschreven II, blz. 179—182 met het kantschrift *Rex est conquestor redditqve Maria salvtem*. De koning is overwinnaar en Maria brengt het heil aan. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2910 = *de Vries*, doch zonder kantschrift, *de Haan*, n⁰ 321, Z. 30, *f* 12. Kab. *P. H. v. Gelder*.

2065. 1689. Een dergelijke penning als n⁰ 2063 was reeds afgebeeld bij *Chevalier*, p. 98. (Vgl. *Revue*, 1878, p. 99—100) maar op de Vz. heeft deze het *rand*schrift *Wilh. III d. g. ang. sco. fr. et hib. rex. def. fid(ei)* en tot *kant*schrift *Coronati Westmonaster(ii) d(ie)* XI *Aprilis* 1689. Gekroond in Westmunster den 11/21 April 1689. Gemerkt bij *Chevalier* en in Kab P. H. v. Gelder met G. H. onder het borstbeeld van den Prins, waarschijnlijk *Georg Hautsch*, stempelsnijder in Neurenberg, (1683—1712). Bij *Luzac*, 1873, n⁰ 1063. Z. 21. *Jamieson—Feyens*, n⁰ 1503, Z. 31 en *v. Duren*, 1643. Z. (Kz. met *L. G. L. L(aufer)* [2]). Z. 31.

2066. 1689. *Salm*, *Cat.* n⁰ 1639. Z. 30. Borstbeeld van Willem III in Romeinsche kleeding en met ontblooten hals. *Wilh. III d. g. ang. sco. fr. et hib. rex def(ensor) fid(ei)*. Verdediger des geloofs. Kz. Borstb. van *Maria* (*Salm* heeft abusief *Anna*). Kantschrift *Coronat(i)*

---

[1]) *Rex Sco(tiae) et pr(inceps) Aur(asiae)*. Dit laatste op geene andere penningen van 1689, zeggen *de Vries* c. s., II blz. 181.

[2]) *Oosterdijk* n⁰ 688 heeft J. G. J, doch L. G. Laufer was een stadgenoot van *G. Hautsch*. Bij *v. Cleeff*, I n⁰ 2142. Z. *f* 3.50. Zonder kantschrift n⁰ 2143 Kvg. *f* 0.70 en n⁰ 2144. Met kantschr. Vz. afwijkend. Z. *f* 4.75.

Westmonast(erii) d.(io) XI April, anno MDCLXXXIX. Bij *v. Hoogstraten*, n° 1538, 28 w. Zonder letters van den graveur, als *v. Duren*, n° 1644, *P. Smidt v. Gelder*, n° 2911. Z. 29. *De Roye*, n° 2096, *f* 6.25. Z. 28. *Bom.* Decb. 1874, n° 2719. Z. 28. *Jamieson-Feyens*, n° 1505. Z. 28. Coll. van den heer *A. J. Smits v. Nieuwerkerk* te Dordrecht. (*De Haan*, n° 321 *f* 12.—.)

2067. Z. j. *Chevalier*, p. 99. Afbeelding. Kz. *Maria d. g. angl. fra. et hib.* en niet zooals de tekst heeft nog *scotiae*. Vz. Bb. *Willem III*, gelauwerd in hofkostuum, links-gewend, doch zonder de kroon vóór hem die zich vóór het bb. van *Maria* (vgl. v. L., III, 415(4) vertoont.

2068. Z. j. Kab. *P. H. v. Gelder*. Z. gr. 23 mm. Vz. Bb. *Maria*, rechts-gewend. *Maria d. g. ang. sco. fr. et hi. regina.* Kz. Eene zittende vrouw. *O, dea certe* (Dit is) zeker eene godin! gemerkt *R(oetiers)*.

2069. *Kon. Kab. Aanw.* 1864, blz. 12. Verguld Z. penning als boven. Vz. = v. L., III, 424(6). Kz. als 428(2).

2070. Aldaar blz. 12. Onuitgegeven koperen p. op de verheffing van den Prins. Voorzijde *Gvillelmvs, d. g. ang. sc. fr. et hi. rex.* Gekroond borstbeeld van de rechterzijde met mantel, scepter en de orde van den kouseband. Keerz. *Flos ornat aristas* (De bloem versiert de korenaren) *Ceres* en *Flora* bij elkander gezeten. Aan beide zijden is de penning door een krans van bladeren en bloemen omgeven. (Gemaakt door *Looff* (?) die steeds zooveel mogelijk op zijne penningen door *loof*werk zijn' naam herdacht. Zie boven n° 956, 978, 1212 enz.)

2071. Z. j. Op den heldenmoed van Willem III. Vz. Bb. *Gvilh. III rex m. br.* Kz. Een krijgstrofee met omschrift. *Heroitate.* (Door heldhaftigheid.) Bij *de Vries* c. s., pl. XI (7) II, blz. 177—178.

2072. Z. j. Ter eere van koningin *Maria*. Vz. Buste. Omschr. *Maria d. g. brit. fran. et hib. regina.* Kz. Twee vrouwen, in 't verschiet een kasteel (*Tower*?). Omschrift: *Hac duce — illa comite.* Deze tot geleidsvrouw, gene tot gezellin. Cat. *Hellingwier* (Alkmaar 1857) n° 1186. Afgietsel in lood.

2073. Z. j. Vz. Een oranjeboom staande in eene dorre vlakte, bestraald door een hemelsch licht. (Omschrift *Aureos fert aurea fructus* De guldenboom (oranje) draagt gulden vruchten. Kz. het wapen

van Engeland waaronder *Je Maintiendraj*. (Ik zal het handhaven.) *De Roye*, n° 2107 — *f* —50, Lood.

SPOTPENNINGEN.

2074. Z. j. v. L., III, 431(1). Vz. met *J. Smeltzing* [1]. Vz. Bb. van *Willem III* (?) doch verschillend van het Bb. door J. S. (v. L., III, 424(1) gesneden, *zonder den haviksneus* en W. III. hier als *Tyrannus* getiteld. Kz. *Absalom*. Zie de verklaring blz. 432 (zeer zeldzaam).

2075. Z. j. v. L., III, 431(2). Vz. met het gedrocht. Kz. Met den *Tower* 1684 en *Whitehal* (?) 1689 Bij *de Roye*, n° 2109 *f* 20.—. Z. (Zeer zeldzaam).

2075*. Komt ook voor met Vz., v. L., III 468(1–2), *de Roye*, n° 2110, K.—

2077. 1689. v. L., III, 433(1—3). Frankrijk bevriend met de Turken enz., n° 1 is zeldzaam. 433(1). In ivoor bij *v. Cleeff*, I, n° 2151 *f* 1.75.

2078. 433(2) Bij Mr. *Jer. de Vries*, n° 1123. Z. 33 w. Brons in Kab. *P. H. v. Gelder*. Kz. = v. L., doch Vz. borstbeeld van Lodewijk XIV met omschrift *Lvdovicvs Magnvs rex* = *Jamieson—Feyens*, n° 1514. Kvz.

2079. 433(3) Bij *v. Cleeff*, I, n° 2152. Z. *f* 8.—.

2080. 1689. v. L., III, 435(1—2). Brandstichtingen en verwoestingen der Franschen aan den Rhijn. 435(1) is zeer zeldzaam.

2081. 435(2) komt voor met randschrift *Heidelberga D(ie) II. Manhemium VI. Martii. Spira Wormatia D(ie) XXXI Maii.* Heidelberg op den 2en Maart, Mannheim op den 6 Maart, Spiers, Worms op den 31 Mei (1689 verwoest). *P. Smidt v. Gelder*, n° 2913. In *Kon. Kab. Aanw.* 1856, blz. 4. K. *v. Cleeff*, I, n° 2113. K. — 50. Bij *de Roye*, n° 2153 (drukfout *XXXI Martii*) B. *f* 1.—. *Zonder* randschrift bij *v. Cleeff*, I, n° 2112. Z. *f* 5.25.

[1] De hooge zeldzaamheid der penningen afgebeeld bij v. L., III, 424 (5–8), geven zekerheid dat door den graveur *J. S(meltzing)* er weinig van verkocht zijn, en deze speculatie dus mislukt is. Kan dat ook de oorzaak zijn van het teekenen voluit met zijn naam van dezen *spot-* (en *spijt*)penning? Of diende J. S. zooals *Corn. Blocq* (zie boven n° 585) de *Oranje-* en de *Jacobijnen* partijen met zijn graveerstift? Of sneed hij eerst n° 2074 en later n° 2053—56??

2082. 1689. v. L.. III, 437(1—2). Verdrag van den koning van Denemarken met den hertog van Holstein. N° 1 heeft in de afbeelding AVDENTIS, doch in den tekst, terecht, LVDENTIS. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 2914. Z. 53½ w., *Salm*, n° 1644. Z. 54., *de Roye*, n° 2114. Tin *f* 1, *v. Cleeff*, I, n° 2144. Z. *f* 12.— en aldaar 437(2) n° 2155. Z. *f* 16.—. *P. Smidt v. Gelder*, n° 2915 K.

2083. 1689. v. L., III, 439. Lodewijk XIV Veurne van het beleg verlost. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 2916. Z. 46 w., *v. Cleeff*, I, 2154. Z. *f* 10.—.

2084. 1688. Dezelfde penning *zonder Furnae* 1689 in de afsnede *en met* 1688 (*v. Cleeff*, I, n° 2186. Heeft op dezen het wapenschild van Hercules ook het wapen van Veurne?

2085. 1689. 15/25. Juni Keizerswaard ingenomen. In goud bij *P. Smidt v. Gelder*, 21 w., 6 K. Bij *Salm*, n° 1646 met klein verschil in het borstbeeld van *Frederik III*, markgraaf van Brandenburg en andere plaatsing van het omschrift op de Vz. Z. 17 Bij *v. Cleeff*, I, n° 2145. Z. *f* 2.75, zal dezelfde zijn als bij *Oosterdijk*, n° 690. Z. met de bijvoeging. (Niet bij *van Loon*).

2086. 1689. v. L., III, 441. Krijgstocht van *Maximiliaan Emanuel*, keurvorst van Beijeren tegen de Franschen. Bij *P. H. v. Gelder*, gemerkt *P. H. M(üller)* zie n° 1994. Bij *Salm* n° 1647. Met randschrift *Ecce vindex germanorvm et fraternae laesionis*. F. K. (*Friedrich Kleinert. Zie boven* n° 2021). (Ziedaar den wreker der Duitschers en der schade onzen broederen aangedaan). — Wij hebben hier wederom een penning, gesneden door *P. H. Müller*, voor rekening van *Friedrich Kleinert*, beiden te Neurenberg gevestigd. Bij *v. Cleeff*, I, n°. 2158. Z. *f* 17.—.

2087. v. L., III, 441. 1689. Als boven n° 2091, doch met randschrift en met een ander omschrift op de Kz. bij *v. Cleeff*, I, n° 2159. Br. *f* 3.50. *Maximus inter me (Maximilianum) Deus est.* (God is mijn groote hulp). *Precium et cura Laboris* (De belooning en zorg van den arbeid).

2088. 1689. v. L., III, 444(1—5) (1689) 9 Sept. Overgave van Mentz aan de Keizerlijken. 444(2) heeft bij *Salm*, (Z. 44, n° 1650) 444(3). Vz. = Vz. 444(2), bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3, n° 2920. Z. 44½ w., *Bom*, Maart 1860, n° 1029 het kantschrift *Tempus Ultionis est a domino*, *vicissitudinem ipse tribuet ei. Jer(emia)* 51. Vgl.

v. L., III, 447(1) kantschrift *De tijd der wrake is bij den Heer, hij zal het lot voor hem doen keeren.* In Kab. *P. H. v. Gelder,* hebben n⁰ 2—3—4 dezelfde kantschriften. Kz. n⁰ 2 = Vz. n⁰ 4. Kz. n⁰ 4 = Kz. n⁰ 3.

2089. N⁰ 5 aldaar gemerkt G. H. *Georg Hautsch,* stempelsnijder in Neurenberg [1]), komt bij *P. Smidt v. Gelder,* n⁰ 2922 en *Bom,* Maart 1860, n⁰ 1031. Z. 32½ w. met kantschrift. *Caesar et Imperium Gallica coepta votant.* De Keizer en het Rijk doen het door de Franschen begonnene keeren [2]).

2090. 1689. v. L., III, 447(1—4) 449(1—2). Ter eere van *Johan George* keurvorst van Saksen, het innemen van Mentz en het ontzetten van Weenen.

1689 v. L., III, 447(1). Kz., als v. L., III, 444 (Kz. 3 en 4).

2091. Z. j. v. L., III, 447(2) komt *a*) voor met 447(2) Kz. en 447(4) Kz. (Kab. *P. H. v. Gelder*). *b*). Het borstbeeld iets anders en niet gemerkt zooals bij *v. Loon* met J. L. F. maar voluit met *Jan Luder fec(it).* Bij *v. Orden,* n⁰ 2236. Br. *f* 3.50. Deze *J. Luder* was een Nederlandsch stempelsnijder (1672) in Londen 1710. *c*) v. L., 447(3) bij *v. Cleeff,* I. Z. *f* 3.—, *de Roye,* n⁰ 2118. Z. 10 *f* 1.50. *d*) v. L., III, 447(4) Z. j. is zeldzaam, *Jan Luder fec.,* bij *P. Smidt v. Gelder,* n⁰ 2925. Lood met DUX. SAX. EL.

2092. (1689). Als boven n⁰ 2090—2091. Onbeschreven in Kab. *P. H. v. Gelder, Kist,* n⁰ 568. Z. (?) (zeer zeldzaam). Vz. Borstbeeld. Omschrift *Christian(us) d(ei) g(ratia) dux Saxon.(iae).* (Christiaan door Gods genade hertog van Saksen.) Kz. De stad Mentz, waarboven een adelaar vliegt; onder een der vleugels *per Castra,* (door de legerplaats) boven aan: wolken en sterren tusschen *ad Astra* (tot de sterren) (Door krijgsroem onsterfelijkheid).

2093. 1689. v. L., III, 449(1)(2). (Z.) j. zijn blijkens het MEINTZ duitsche, zeldzaam voorkomende penningen.

2094. v. L., III, 451(1—4), 453(1—3). Inneming van Keizersweerd, Rijnberck en Bonn door *Frederik III,* keurvorst van Brandenburg(a) 451(1) 1689 is zeldzaam. *Salm,* n⁰ 1655. Z. 81. 451(2). Z. j. heeft

---

[1]) N⁰ 444(3) *v. Cleeff,* I, n⁰ 2161—50, n⁰ 2162(4). Z. *f* 15.—, n⁰ 2163(5). Z. *f* 10.—, zonder kantschrift (5) Kvg. *f* 1.25.

[2]) Bij *Salm,* n⁰ 1652. Z. 44, v. L., 444(4) met Kz. Bb, van *Maximiliaan,* als bij v. L. blz. 441.

een kantschrift. (Kab. *P. H. v. Gelder*), *Salm*, n⁰ 1656. Z. 44, *v. Cleeff*, I, n⁰ 2167. Z. *f* 10.—, *Bom*, Maart 1860, n⁰ 1032. *Galle vale male falle malos, bona bonna manebo* (F. K.) Friedrich Kleinert). Gij Gallier het ga u slecht, gij bedriegt de slechten ; ik, het goede *Bonn*, zal in (handen der Duitschers) blijven.

2095. 1689. v. L., III, 451(3) is zeldzaam. v. L., III, 451(4) bij *Salm*, n⁰ 1658. Z. 33 met het kantschrift *Gloria sit Leopolde tibi sit gratia Brenno* (Aan u zij de roem (o ! Keizer) *Leopold*, (aan u) *Brenno* (*Brunswijk?*) zij de dank. *v. Duren*, n⁰ 1661 in Kvg.: *de Roye*, n⁰ 2119. Tin.

2096. 1689. v. L., III, 453(1) *Bonn* 12/2 October 1689 ingenomen, *v. Cleeff*, I, n⁰ 4169. Z. *f* 3.—: 453(2) is blijkens het onderschrift gesneden door *Raymond Faltz*, geboren te Stockholm, in 1648 stempelsnijder in 1680, in Berlijn 1688, †, 1703. 453(3) bij *de Roye*, n⁰ 2121. Z. *f* 1.75.

2097. z. j. (1689). v. L., III, 455(1—2). Terugkomst van *Joseph Clemens* aartsbisschop van Keulen in zijne herwonnen landen. (1) Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2932. Z. 29½ W. met het kantschrift, *Colon(iae) Dioecesis ab usurpatoribus gallis liberatur. F(riedrich) K(leinert)*. Het kerkgebied van Keulen wordt van de Fransche overheerschers bevrijd. Bij *P. H. v. Gelder*, ook gemerkt *P. H. M(üller)* de gewone graveur van F. K. = bij *Salm*, n⁰ 1662. Z. 30. *v. Duren*, n⁰ 1663. Z. *v. Cleeff*, I n⁰ 2170. K. *f* 1.—.

2098. 1689. v. L., III, 455(2). Ook met kantschrift, bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2933. Z. 32½ W. *Bom* 1860, n⁰ 1034. Z. *v. Cleeff*, n⁰ 2161. K. *f* 0.80. Zonder bij *v. Orden*, n⁰ 2240. K. *f* 1.25. *Quem sibi elegerit dominus appropinquabit ei, Num(eri) XVI*, 5. Dien Hij (*Jehovah*) verkoren zal hebben, zal tot Hem naderen. *Salm*, n⁰ 1663. Z. 32. *Bom*. Maart 1860 n⁰ 1035. Komt ook voor met de Kz. van v. L., III, 451(4). Bij *Mr. Jer. de Vries* 1884, n⁰ 1128 Brvg. = *Kab. P. H. van Gelder*. Kvz.

2099. 1689. v. L., III, 457. Ter gedachtenis van de goede diensten aan de Oost Indische Compagnie *gepresteert* door *Johannes de Hertog* als Opperkoopman doch overleden op de terugreis. (Zeldzaam). Bij *P Smidt v. Gelder* n⁰ 2934. Z. 108 ½. In *Kon. Penn. Kabinet*). Bestond in goud ter zwaarte van een pond in 1728 bij *Mej. Anna Maria Hoogkamp* te Rotterdam, v. L., III, 456. In Z. bij *Salm*, n⁰ 1662. Z. 109. W. Cat. Arti 1850 n⁰ 1681.

2100. 1689. v. L., III, 459. Vuile spotpenning op den Vrede tusschen Frankrijk en Algiers en het afstaan van Avignon aan den Paus. Gesneden door *J. Smeltzing* (een liefhebber van het snijden van spotpenningen). Zie v. L., III, 431(1) en ons n⁰ 2074), (volgens *G. v. Orden en A. D. Schinkel. Bijdr.* blz. 25—26. *Hist. Tijdschrift* 1842, blz. 83).

2101. 1689. v. L., III, 460. Op den onderstand door koning *Christiaan V* aan *Willem III* verleend. (Zeer zeldzaam).

2102. 1689. v. L., III, 461. Ter eere van Willem III, op zijn ontzetten van Londonderry en ten spot van Lodewijk XIV staande het beleg van Mentz en Bonn, *Bizot*, p. 358. *Chevalier*, p. 125. Bij *P. Smidt van Gelder*, n⁰ 2936. Z. 30. W. *Salm*, n⁰ 1666, 31 W. *v. Cleeff*, *I*, n⁰ 2173 Z. *f* 5.— maar bij *v. Orden*, n⁰ 2442. 27½ W. *f* 20.—:

Noodmunten door of op naam van Jacobus II in Ierland, geslagen in 1689, 1690 *en* 1691.

2103. Men vindt eenige dier noodmunten afgebeeld bij *v. Loon* III, 462(1—3) 489(1—6) (1728) [1]) bij *Simon Essay on Irisch Coins* 4to 1749. (Zie *Numismatic Chronicle* 1870 p. 245 en p. 266), bij *Rog. Ruding*, *Annals of the Coinage of Great Britain*, Edit. II, London 1819, 8° Vol. I — VI, c. tab. Edit. III, London 1838, 8° in 25 Afd. *J. A. Lindsay*, *A view of the coinage of Ireland* etc. Cork 1839, 4° c. 14 tab. [1]) *Mailliet* pl. LXI en pl. LXII *Catalogue* Brux 1870 p. 237—244 *verbeterd* in het *Premier et deuxième Supplement* Brux 1873, p. 144—153 naar aanleiding der uitstekende monographie van den heer *Aquilla Smith* in *the Numismatic Chronicle*, *New Series* Vol. X (London 1870) p. 244—266, die wij slechts zeer verkort kunnen mededeelen.

Smith verdeelt de noodmunten door *Jacobus* II in Ierland (waarin

---

[1]) *v. Loon* (1728) kan geput hebben uit *St. Martin Leake* (ook aangeh. *Num. Chron.* 1870 X, p. 266) *Historia numi Britannici or an historical Account of English Money from the Conquest to the uniting of the two Kingdoms bij King James I of Great Britain to the present Time. London* 1726, 8°. Doch hij kende zeker die noodmunten zelf.

hij 12 Maart landde te Kinsale, intrede te Dublin 24 Maart 1688/9 [1]) in twee afdeelingen de *koperen* of *bronzen* en de *tinnen*. Nadat *Jacobus* II des daags na zijn intrede in Dublin, bij proclamatie, de waarde van al het toen in Ierland in omloop zijnde Engelsch en vreemd gouden- en zilvergeld verhoogd had, doch daarin geene genoegzame bron voor hetgeen hij benoodigd was had gevonden, beval hij te Dublin (18 Juni 1689) om de muntschaarschte te lenigen eene zekere hoeveelheid koperen en bronzen munt in *zesstuiversstukken* te laten slaan en als noodmunt, voor niet langen tijd, in omloop te brengen. Den 19 Juni 1689 nam hij het patent terug (29 Decb. 1685) aan den Lord Mayor van Dublin (*Sir John Knox*) gegeven, om koperen *half pence* ($^1/_2$ stuivers) te mogen slaan, benoemde beambten voor twee munten te Limerick en te Dublin enz. Dag en nacht door sloeg men te Dublin op twee muntpersen eerst *sixpences*, doch sedert 27 Juni 1689 ook *twaalf pences* en *halve kroonstukken*. Oude kanonnen, klokken, koperen huisraad, (*batterie de cuisine*), alles was gading; doch de behoefte werd niet bevredigd. Men had geen voorraad van metaal genoeg en nam zijn toevlucht om dit te rekken door de munten lichter in gewicht te slaan gelijk uit eene proclamatie van 23 April 1690 blijkt. De oudere zware koperen *half-kronen* vóór de maand Mei 1690 geslagen, werden bij proclamatie van 15 Juni 1690 ingetrokken, doch konden verwisseld worden. Zij bleven gangbaar in Dublin tot 30 Juni, in de provincie Leinster tot 15 Juli en verder op tot 31 Juli 1690. Op denzelfden dag beval *Jacobus* II dat ook koperen *geheele kronen* (*vijf schellingen waard*) moesten geslagen worden. Talloos waren de stempels tot het slaan dier koperen of metalen-bronzen stukken gebezigd; talrijk zijn dan ook de varieteiten eensdeels kenbaar door de namen der *maanden* daarop voorkomend, aanwijzende den tijd wanneer ze geslagen zijn, anderdeels door den vorm van zekere letters, bijzonder de *g*, *l* en *y*, terwijl de voorzijden met het hoofd van *Jacobus* II met lange, neerhangende krullen en het omschrift steeds dezelfde zijn.

---

[1]) 1688/9. Het *historisch jaar* begon 1 Januari, het *burgerlijk* of *legaal-jaar* sedert het einde der dertiende eeuw op den 25sten Maart. In Engeland werd eerst in 1752 geboden dat het *burgerlijk* jaar op 1 Januari 1753 zou aanvangen. *Smith* p. 246. In Friesland (1 Jan. 1700.) Nog heden spreken de boeren aldaar van *Oude* (1) en *nieuwe* (12) Mei en November als de verval- of aanvangdagen der huren.

Smith geeft (p. 252—259) een *Catalogus* van al die varieteiten (212) veel te lang om dien hier in zijn geheel op te nemen. Alleen ontleenen wij daaruit het volgende. De *Sixpence*, (Vgl. v. L., III, 462(3) 484(3) werden geslagen van Juni 1689—1690 gedurende alle maanden. De *breede* (*large*) *Shilling*. (Vgl. v. L., III, 462(2) en 489(2) van Juli 1689 tot April 1690. De *breede halve kroon* v. L., III, 462(1) van Juli 1689 tot Mei 1690. De *kleine* (*small*) *Shilling* van April 1690 tot September 1690. De *kleiner* (*small*) *half crown* v. L., III, 489(1) van April tot October 1690. De *crown* van Juni 1690 afgeslagen verdeelt *Smith* (p. 258—259) in twee groepen, die hij uitvoerig beschrijft [1]). Nadat de slag aan de Boyne, op den 1sten Juli 1690 (O)Stijl) verloren en Jacobus II uit Ierland gevlucht was, bleef men in het belegerd Limerick tot 3 Octb. 1691 (toen die stad overging) doormunten. (Ook vele dier munten werden overgestempeld). *Jacobus II* liet ook *tinnen* munten slaan beschreven door *Smith* in een stuk »*On the Irish Pewter Coins of James II* (*Transactions of the Kilkenny Archaeological Society*) Vol. III met 9 afbeeldingen waarbij hij (*Num. Chron.* 1870, p. 261—262) nog een n^0 10 beschrijft. De *crowns* in dit metaal dragen het *kantschrift Melioris tessera fati, anno regni sexto*. Voorteeken van een beter lot (of toekomst), *in het zesde jaar onzer regering*. — Nadat Jacobus II in Frankrijk was teruggekeerd werd er nog een ander soort van koperen noodmunt in Limerick geslagen die men om de woorden op de Kz. *Hibernia's* noemde en waarvan twee soorten, *groote* en *kleine* bestaan. De *groote* zijn meestal overgestempeld op »*groote shillings*", en hebben de N in *Hibernia* verkeerd (*P. Smidt v. Gelder*, n^0 2980). Op de *kleine* staat de N meestal goed, zooals bij v. L., III, 489(6). Zij werden geslagen van 25 Maart tot 3 Oct. 1691.

Smith, t. a. p. maakt geen gewag van de als *noodmunt* door v. L., III, 489(5) afgebeelde munt van Jacobus II *als reaal naar de Spaansche waarde, den* 24 *Maart*. Koning *Willem III* reduceerde den 10 Juli 1690 in zijn kamp bij Dublin de omloops- of betaalwaarde de noodmunten aanmerkelijk, en den 23 Febr. 1690 (1691) werd zelfs

---

[1]) n^o I, bij *v. Loon*, III, 489(4). (Onnaauwkeurig bij *Chevalier*, p. 151). n° II, vooral daaraan herkenbaar dat onder de E in REX de punt van het *voorwaarts* gestrekte dunner zwaard uitkomt.

geproclameerd dat te beginnen met 26 Febr. 1690 (1691) zij niet meer gangbaar waren. De slappe *tinnen* munt van Jacobus II gaf den oorsprong aan het woord *humbug* (Iersch *uim bvg*, uitgesproken *oombug*) d.i. zacht *koperen* of waardelooze munt, kennelijk uit de gezegden *that's a piece* of *uimbog* (*humbug*) (*Mr. Francis Crossley*, *Notes and Querries*, Vol. VIII, p. 422, Octb. 29, 1853. *Num. Chron.* 1870, p. 265—266.

2104. 1689. In dit jaar werden »Aen den Commandeur *C. Rooke* en Capiteyn *Isaack Wright* (Engelsche zeelieden) vereert ieder een goude ketting *met medaille en inscriptie* voor de waarde van *f* 750 en *f* 500, voor het convoyeren der retourschepen door het Canaal en aan den Capiteyn *Anthony Pieterson* (Admiraal van 't Noorder Kwartier") een van *f* 250.

2105. 1689. 8 Mei. Penning van Embden *met Nederlandsche opschriften*. Vz. als Kz. bij v. L., II, 319. Gezicht op de stad van de havenzijde. Daarboven *Embden* en twee uit wolken komende handen die een brandend hart vasthouden. Op den voorgrond twee op rotsen staande palmboomen, waartusschen twee duiven en bloemen (vergeet-mij-nietjes?) als zinnebeelden van standvastige trouw en vriendschap tusschen Nederland en Embden.

Omschrift *Gods Goetheit maeckt ons grendels vast*
Voor alle viandts overlast.

Kz. Tusschen een en drie sterren dit gedicht

Teder was op Frieslants Zoom
Embdens wiege by de Stroom (*de Eems*)
Maer als Godt haar heeft bestraelt
Met syn light dat nimmer daelt
Klom zy als Godts stadt omhoogh
Selfs haar Via(n)den uit oogh
Als een Moeder in haar Schoot
Burgh sy Ballingen in noodt
Hollants toevlught, Brabants schuil,
Afgodts onderganck en Cuil
Neerlants Sleutel, Duitslants Slot.
Embden blijft getrou aan Godt [1]).

---

[1]) In den boedel van *Sjoeke Huber* te Leeuwarden werd in 1750 een penning *der veertigen van Embden* van 1689 verkocht met de inscriptie *Eilardus Andreæ Anno* 1689.

Afgebeeld in de *Revue* 1873, pl. l. ⁰ 45 en opgehelderd door *graaf Maurin Nahuys* ald. p. 194—197, als geslagen bij gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het *Collegie van Veertigen* [1]), zooals blijkt uit een Duitsch versje op een anderen penning bij die gelegenheid geslagen en medegedeeld t. a. pl. p. 197 [1]) van *Albert Alberthoma*, V. D. M. te *Embden*.

2106. 1689. 8 Dec. Onuitgegeven, ovale, gouden, gegraveerde plaatpenning met kartelrand en oogje op het overlijden van *A. Hurt*, directeur-generaal van Ned. Indië. Vz. in negen regels het opschrift. *Ter gedaghtenis — van — D. E. d'Heer — Antonio Hurt — out Directeur Generaal — van nederlans-India — Obijt* 8^{en} *Decemb.*, *Anno* — 1689 *out* 55 *Jaar*, 7 *me*, 24 *de*. — Kz. Een wapenschild, (waarin een wijnstok) met helm en helmdekken; op den helm een springend hert. *Nav.* VIII, blz. 77; *Tijdschr. voor Ned.-Indie*, XIV, blz. 29 (22). In *Cat. v. Orden*, Goud 26 w., n⁰ 2262, 7 K. *f* 39.

2107. 1689. *Fontein te Yperen*, Vz. De zon (*Lodewijk XIV*) met vlammen en dichte stralen. Omschrift *Nobis jam melivs nitet.* (Hij blinkt voor ons al beter). In de afsnede *Castell(vm) Iprae.* 1689. (Kasteel van Yperen 1689.) Kz.: De fontein met een (daarop nooit geplaatst geweest) standbeeld van *Lodewijk* XIV als romeinsch keizer gekleed, versierd met het koninklijk wapen, vastgehouden door twee vliegende en op bazuinen blazende engeltjes (*renommées*). Omschrift *Fundit inexhavstas.* (Zij(de fontein) giet onuitputtelijk water uit.) Daarnevens *Iprae* — 1689. Gr. 46 m.m. Zie *Alph. v. den Peereboom. Numismatique Yproise*, *Brux.* 1877, pl. I, n⁰ 1, p. 158—160, of *Revue* 1877, p. 14—15, pl. I (1) (*Jonnaert*) n⁰ 71. *Cat. des coins du cabinet royal* (*Français*) n⁰ 459.

2108. 1689. Schutterspenning van *Grootebroek* (dorp bij Enkhuizen) met het opschrift *Schvt. penningh stede Grootebroec.* Afgeb. en beschreven in *Dirks' Essai*, pl. I n⁰ 2 p. 22 n⁰ 67 = *Revue* 1866, p. 123 pl. IV (2). Z. gest. (zeldzaam.)

2109. 1689. Leidsche schutterspenning *v. Orden* pl. XIV (6) blz. 78. *Dirks' Essai* n⁰ 120, p. 34. *Revue* 1866 p. 135. Z.

2110. 1689. Als boven. Varieteit, zonder compartiment rondom het jaartal 1689. Ald. n⁰ 121. Z.

---

[1]) Zie de noot der vorige bladz.

2111. 1689. Schutterspenning van 's-Hertogenbosch van *'t roth van d(en) sergeant* Hinsbergh van *d'edl(e) schutterij van d(en) jongen Voetbo(e)gh. Dirks' Essai*, n° 35, p. 32. *Revue* 1866, p. 113(35) [1].

2112. 1689. 26 Aug. Onuitgegeven zilveren penning op het overlijden van *Arnoldus Smetius Jf.* te Nijmegen met den *Terminus* en *Mors vltima linea Vervm* (De dood het uiteinde der dingen) en *Res renascvntvr qvae cecidere.* (De dingen of zaken die gevallen zijn zullen herleven.) *Kon. Kab.* 1877, blz. 17 [2], *v. Duren*, n° 1669. Z. Door *J(an) B(oskam) f(ecit)* [3]. Bij *W. J. de Voogt* in 1862 (*Nav.* XII, 114) die vermoedt dat *Arn. S.* een zoon van *J(ohannes) Smetius* was doch toen de verwantschap nog niet als zeker kon aannemen.

2113. 1689. 5 Dec. Op het overlijden van den predikant *Theodorus Smit* te Utrecht. (Geheel gegraveerd). Zilver. *Theodorus Smit Natus Herenbergae ipsis non(is) Janu(arii) 1635, fidus Ecclesiae Pastor Winshemi vixit, Campos vidit, Ultrajecti in Dom(ino) obiit prid(ie) id.(us) Decemb(ris)* 1689. (Theodorus Smit geboren te 's-Heerenberg 5 Januari 1635, leefde als getrouw herder der kerk te Winsheim, bezocht of toefde te Kampen en overleed in den Heere te Utrecht 12 Dec. 1689.) Daaromheen het rijmpje

Met Godes Hamer sloegh dese Smit
In 's Hemels Camer hij Rustend sit.

Kz. *Mich(a)* 7—8: *Wanneer ick gevallen ben sal ick weder opstaen Job* 19 : 27. *Mijne nieren verlangen seer in mijnen schoot.* Daaromheen het elegisch distichon

In tenebris muro, sic dictant fata,
Cadebas serve dei post sex itur ad astra dies

(In de duisternis, zoo bepaalt uw lot het, zijt gij, dienaar Gods van een muur gevallen; na zes dagen gaat men (gij) naar den hemel.) *Verslag der Aanw. Prov. Utr. Gen.* 24 Junij 1879, blz. 71 = Cat. *Bom* 1873, blz. 50, n° 1013. Mm. 58. Z. 21.

---

[1]) Bij *Minard, Description de Méreaux II*, p. 150, n° 271 vindt men eene afbeelding met het jaartal 16—89 (n° 28) van dezen penning (geel koper, gegraveerd) met (p. 151) de afbeelding der Kz. *S. George* den draak vertredend. Omschrift *Fortuna fortes adjuvat*: *t roth van Serg. H.B.* zijnde ons n° 37. Kz. *Revue* 1866, p. 114(37) = *Essai*, p. 13(37) *van* 1697! Verg. *Noord Brab. Gen.* Cat. blz. 106 n° 4. *Snoeck*, n° 199.

[2]) Uit het Leidsche P. K. (Zie *Leidsche Courant* 26 Oct. 1866).

[3]) Bij *Posthumus*, n° 631 Z. 29 met *S. B.* zal J. B. moeten zijn.

2114. 1689. Op het overlijden van *Petronella Beukenboom*. Z. *Kon. Kab*. 1877, blz. 11.

2115. 1689, 21 Nov. Op het overlijden van *Jakob de Marsman*, *Out* 22 *jaren*. Ovaal. Z. *Cat. Arti* 1880, n⁰ 1290. (Bij den heer *Kooimans* te Schoonhoven.) Vz. = n⁰ 1683 van *Jacob Hees*.

2116. 1689. Op het overlijden van *Daniel v. Henghel*, predikant te Amerongen, Leerdam en 41 jaren te Utrecht. Z. gegrav. 36 W. Bij *Oosterdijck*, n⁰ 698. *de Roye*, n⁰ 2124. Z. *f* 5.— gegrav. *v. Duren*, n⁰ 1668. *Cat. Hist. Tent. te Amsterdam* 1876, n⁰ 3882. (*Ger. A. Heineken* te Amsterdam).

2117. 1689. Gouden penning op het overlijden van *Pieter Lucas v. Beeck*. (Cat. voornoemd n⁰ 3881) *P. C. v. Beeck Vollenhoven*.)

2118. 27 Febr. Op het overlijden van *Sytien Jans*. Gegr. Z. gr. 41. (Verz. *Dirks*). Vz. Een brandende kaars op een kandelaar met hoog voetstuk geplaatst. *Sic eva* (*ne*(*s*)*cit*. (Zoo verdwijnt zij.) Omschrift *Sytien Jans*, *Obijt den* 27 *februarius A*(*nn*)*o* 1689, *Out* 72 *Jaer*. Kz. Een bellenblazer zittend op een momaangezicht. Boven hem de zegenende Alvader. Op den achtergrond (2 en 2) bejaarde vrouwen *uniform* gekleed. Omschrift *Saligh Syn De Dooden Die In Den Heere Sterven*.

2119. 1689. Zilveren penning van *J. Boskam*, ter gedachtenis van *Cornelia Nicolai* uit Leiden, begunstigster der letteren en penningkunde in 1689 overleden. Zie *Incrementa Musei Nummarii Acad. Lugd. Bat*. 1842—1845, p. 7—8.

EINDE VAN 1689.

Umbalaha (XXXV, 94). In »Ons Voorgeslacht" (II, 80) vermeldt Höfdijk U. als een goo (gouw) tusschen Groningen en de goo Salon. Daarin ligt het woud Fulnaho, het latere Vollenhove. Deze mededeeling strookt volkomen met kaart n₀ 88 van den Hist. Geogr. Atlas van Dr. W. J. A. Huberts, waar U. ook als goo aangeteekend staat met het plaatsje Fulnaho, waarbij 943, het jaar, waarin het eerst van deze plaats in een oorspronkelijken brief melding wordt gemaakt.

W. C. A. VAN V.

Espit (XXXIV, 509). Op een half uur afstands beo. Barneveld ligt de boerderij Groot-Elspeet; 't boerenhuis Klein-Elspeet is in de

onmiddellijke nabijheid gelegen. Volg. Mr. C. A. Nairac: »Nog een oud hoekje der Veluwe" bl. 21, is dit huis 't zelfde als de havezate Espeet waaraan 't adellijk geslacht Espete zijn naam ontleent. D'Ablaing v. Giessenburg (Ridderschap van Veluwe bl. LXVIII) telt Elspete onder de Veluwsche jonkers. Hier behoort wellicht ook: Accoord over eene prebende in de abdij Frönnenbergh tusschen de Freules Voget van Elspe en v. Lintelo 27 Jan. 1700 (Nederl. Heraut 2de jaargang bl. 82).

W. CROOCKEWIT WAZN.

Meurssentoren (XXXIV, 499). De verklaring van het woord Bergvrede bl. 508 gegeven, is juist. Ik vond dezer dagen dat versterkingen onder dien naam in de 16e eeuw in het overkwartier van Gelderland zeer menigvuldig waren. Ze waren opgericht aan de toegangen tot de dorpen. Het doel met den Meurssentoren is alzoo wel 't zelfde geweest als ik opgaf, maar het toeval dat hij moest dienst doen tegen invallen van den kant van 's Heerenberg, bracht mij tot eene verkeerde afleiding. De Meurssentoren was een bergvrede; door dat bergvrede werd eene bestemming uitgedrukt welke die toren had als verdedigingswerk in 't algemeen, niet als verdedigingsmiddel in 't bijzonder tegen die van 's Heerenberg.

A. J. C. KREMER.

Kraak (XXXV, 94). Dit is het friesche woord, in onze friesche gewesten nog in volle gebruik, voor wat men in onze saksische gouen *beun* heet, en waar voor de hollandsche gouspraak, even als de algemeen-nederlandsche boeketaal, geen woord schijnt te hebben. Het is de bovenverdieping in de kerk; »die Emporkirche" zeggen onze oostelike buren.

J. W.

Kerstboomen (XXXV, 87). Over den kerstboom, zijn oorsprong, beteekenis, enz. zie een zeer lezenswaardig opstel van Wilhelm Baur, getiteld: »Het Duitsche Kerstfeest", uitmakend het 1e stuk des 1sten Jaargangs van »De Nieuwe Christoterpe", uitgave van Otto Petri te Rotterdam, 1880. Dit opstel werd, blijkens de voorrede, vertaald door een zoon van wijlen Prof. v. Oosterzee.

A. AARSEN.

Kalverboek (XXV, 256). Wordt de uitdrukking kalf in den zin van

»onecht kind" ook opgehelderd uit de Brune's Bancketwerck (1657), I, 146, als hij van jonge studenten getuigt: »Naer dat zy eenigh schoolstof ingesnuyft en de hersens met weynige letteren geteykent hebben, en hebben ze geen duyr meer, tot dat zy Academische *kalvers* en zwarte nachtschroevers, nachtloopers, -zwierders geworden zyn". Onechte kinderen toch spruiten dikwerf uit nachtlooperij. Hoewel, dan is die uitdrukking toch onjuist gekozen, want niet de onechte kinderen zelve, maar de ouders dier kinderen dienden in dat geval kalvers te heeten. Denk ook aan Huygens' hokkeling (= getrouwde vrouw), met toespeling op het vee, in *Nav.* XXIV, 91, 335. J. A.

Persinne (XXXV, 29, 30) — is ongetwijfeld hetzelfde als persoon, d. i. collator, kerkvoogd. Zou de geslachtsnaam der voormalige heeren van Waterland (v. Persijn) soms afkomstig zijn van het persoonschap over de kerk van Broek? A. J. C. KREMER.

[Volg. *Nav.* XXVII, 275, persoonschap = dekanaat. Jan Sas werd in 1574 persoon *en* pastoor te Echteld.]

Barlebos (XXXV, 95). Oltmans legt in zijn »Schaapherder" eenen zijner figuren het woord Barlebaen voor het booze wezen in den mond. Ik houd dien naam voor eenen der vele en willekeurige namen door 't spelend en bijtend volks-vernuft aan den duivel gegeven, en met den Barnabos van Ducange, den Barrebon van Ermerius en den Barlebos uit v. Hasselt's Oudheden of Scheltema's Heksenprocessen tot dezelfde familie behoorend, en van *Barnabas* afkomstig, of tenminsten een vorm er van. In dat *bon, bos* zie ik *bas,* en de nu en dan in de volkstaal voorkomende wisselletters *n* en *l,* — 'k herinner me hier Scheveningen en Schevelingen, — geven aan den naam Barlebos voor Barnebos recht van bestaan. 't Gebeurde meer en 't gebeurt nóg dat men sommige dingen in negatieven zin moet opvatten. Een parallel tusschen den Duivel en Barnabas is wel wat kras; maar 't volk is zoo. Als 't uitgeput raakte in scheld- of bijnamen, moest soms de goede 't met den kwade misgelden of omgekeerd. A. AARSEN.

[Zou de Barnabas van Hand. 11 v. 24 een barlebos wezen in den bedoelden zin? Dit schijnt ongeloofbaar. Intusschen inzóóver dank aan den heer A., dat zijn o. i. hier onpassende Barnabas ons doet overtreden naar *Barabbas* (Luk. 23 v. 19), die als type van ondeugd tegenover Jezus als type van deugdzaamheid door Pilatus den volke is voorgesteld. Eene tegenstelling temeer opvallend als men bedenkt dat

sommige handschriften dien booswicht noemen (Matth. 27 v. 16) »Jezus gezegd Barabbas" in onderscheiding van »Jezus die genaamd wordt Christus" (v. 17). Vgl. de tegenstelling Christus en Belial van 2 Kor. 6 v. 15. Van Barabbas kan de hier boven genoemde *barlebos*-familie zeer goed een verbastering wezen.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Rijks-archief. Door Mr. J. E. H. baron v. Nagell van Ampsen is aan het Rijk ten geschenke voor het Rijks-archief aangeboden eene verzameling brieven en andere bescheiden, welke grootendeels afkomstig zijn van zijn grootvader, den minister van Staat A.W. C. baron van Nagell. De verzameling is nader omschreven in de St.-Ct. van 27 Aug. '84.

Overijsel. Wederom kwam thans van de pers, — dank zij Overysel's en Kampen's werkzame archivarissen, dank ook den wakkeren uitgever J. Tijl te Zwolle, — eene 1ste aflev. des VIIIsten deels der Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel, welke merkwaardige, in zulke bekwame handen berustende arbeid in 1883 wegens gemis van genoegzame deelneming was gestaakt geworden. Prosit ille tantusque labor! Noch gezegde oorzaak, noch ziekte of ander ongeval belemmere of stake de zóó gewenschte voortzetting! Dezer eerste aflev. (96 kl. 8vo blzz.) is het aan te zien *hoe* rijk de stof nog is en over *welk* een materiaal Mr. J. I. v. Doorninck [1]) en Mr. J. Nanninga Uitterdijk hebben te beschikken. Men vindt er in: De klokgieter François Hemony als vervaardiger van Kampen's klokkenspel, De Landmeter Thomas Berentsz (1611), Deventer Apothekers-ordonnantie (1773), Memoriaal van de reis eener Commissie van Rp en Steden naar Heidelberg, tot den elect Frederik v. Baden (1496), Watermolens in Mastebroek (1768), enz. enz.

Ook vindt men er in (bl. 93, 4) een klein, maar vernuftig stukje van Mr. R. E. Hattink [2]) over De Kapel te Diexbergen, welke plaatsnaam daarin op deugdelijken grond als eene foutieve lezing van v.

[1]) van wien dezer dagen wederom een deel Deventer-Cameraarsrekeningen (ao 1357—60; vgl. *Nav.* XXXIV, 196, noot) verscheen.

[2]) te Almelo, die Apr. '85 »Aanteekeningen over het geslacht Stork in Twenthe" (29 blzz. kl. 8vo, Zwolle, Tijl) in het licht gaf.

Heussen en v. Rijn, voor Diepbergen, aangemerkt wordt[1]). Schuilt onder dit Diepbergen(-bargen) blijkbaar Tubbergen (bij Ootmarsum)[2]): dat deze naamsvorm evenwel eene slechte (*sic*) spelling voor Tieb-, Tib-, Tubbargen (-bergen) wezen zou, kunnen wij niet gelooven. Integendeel leert, naar onze meening, — 't zij met eerbiedige bescheidenheid tegenover Nom. Geogr. Neerl. I, 4to, bl. 28 geopperd! — juist deze variant Diepbergen, dat men hier geen oud-Saksisch en tevens Nederlandsch voorzetsel *te* mag toepassen. Bij de duiding van Tubbergen van Nom. Geogr. I, 27, stuitte ons het dubbele voorzetsel [te tegen den berg? vgl. up = tegen (Oudemans, Mid.Nederl. Wdbk)], waarvan t. a. pl. wel niet rechtstreeks sprake is, maar dat toch tusschen de regels in, dunkt ons, verondersteld of gelezen wordt, altoos eenigermate tegen de borst. In het oudst-bekende stuk a⁰ 1279 immers is sprake van »*in* Tubberge". Ondanks het »to Ubbergen" van 1446, 57, 1518 (Arch. v. Ootmarsum; Tijdr. Reg^r prov. arch. v. Overijsel, D, 60; E, 389), dat uit spreektrant, tongslag kan zijn geboren, of ook schrijffout wezen kan [3]); schijnt ons Ubbergen [Gelderland, a⁰ 1285 ook Ubbrugen (Sloet, Oorkdbk)] minstens in de hoofdsylbe niets gemeen te hebben met Tubbergen. Wij meenen zulks op grond van den door Mr. H. opgediepten variant Diepbargen. Want men treft meerdere plaatsnamen aan, waarin de hoofdsylbe Diep is, b. v. Diepholz, -stegen, Dieppe (Frankr.) en Dieppedake (gehucht ibid.); om van Diepenau, -beek, -broek, -heim (?), -veen, waarin *diepen* wellicht (?) een adjectivum vertoont, te zwijgen. In *dat* Diep schuilt toch gewis geen voorzetsel, vgl. nog, behalve Diepsmeer (N. Holl.), Diepswal (Friesl.), ook Diepbourg *of* Dieburg (Hessen). En deze benamingen leeren ons tevens dat Diepbargen geen uit misverstand gesproten variant, dus

---

[1]) Zie een omgekeerd geval *Nav.* XXVII, 510, noot 2.

[2]) Men zal dus uit dit stukje de Aardr. Wdboeken dienen te verbeteren. Bijv. J. v. Wijk Rzn. 1826 vermeldt dapperlijk: Diexbergen, geh. o. Ootmarsum. En A. J. v. der Aa (Aanhangsel 1851) heeft: Diexbergen, bp gem. Denekamp.

[3]) evenals omgekeerd in 1531 »te Talberch" voor t'Alberch in het Overyselsch leenregister staat, zie Nom. Geogr., I, 4to, bl. 39. — Met het oog op dit Albergen de bescheidene vraag, — niet meer dan vraag! — of deze plaatsnaam, juist ter wille van dat erf Hoberghen of Hoeborghen, waarop het voorm. klooster Albergen gesticht werd, niet beduiden moet heuvel-burcht, waarbij als analogieën Elburg (Geld.), Aalburg (-berg, -borgh) (N. Br.) en denkelijk ook Olburgen (Grp Zutfen) te pas mogen komen.

bastaardvorm van Tubbergen behoeft te zijn. Indien Ubbergen's variant Ibbergh a° 1519 (Mr. G. v. Hasselt, Schilderij v. Karel v. Egmond) er zich niet tegen kant (vgl. *Nav.* XXVIII, 620: overgang van *u* in *i*) [1]), zouden wij de hoofdsylbe dezes Gelderschen plaatsnaams misschien wel naar de kategorie van Nom. Geogr. Neerl. II, 16 (*hop*) willen verwijzen, Tubbergen daarentegen ongetwijfeld naar die van *Nav.* XXXIV, 197; vgl. ald. bl. 233 de parenthèse), waarbij de landerijen-namen De Dopmaat en Den Dove benevens de geslachtsnaam Tavenraat (te 's Gravenhage, Haarl. Ct 11 Maart 1885) misschien nog iets ter toelichting vermogen aan te brengen. At videant multo, multo acutiores, prudentiores, doctiores! Immers is dit terrein nog veel meer zwevend in metaphorischen, dan Ubbergen (Geld.) en misschien ook Tubbergen (Over.) in geologischen of geographischen zin.

Worms (XXXV, 34). Over dezen brief staat te lezen in Jüdische Merckwürdigkeiten vorstellende was sich Curieuses und Denckwürdiges in den neuern Zeiten bei einigen Jahr-hunderten mit den in alle vier Theilen der Welt, sonderlich durch Teutschland zerstreuten Juden zugetragen enz., von Johann Jacob Schudt, des Gymnasii Moeno-Francof. Con-Rector (Franckfurt und Leipzig: Verlegts Samuel Tobias Hocker, A° MDCCXV—XVII 4 deelen (1 deel »continuation") en wel I, 328, 97, 8, 458, 9; IV, 219, terwijl men I, 397 de verklaring vindt van het daarmede in verband staand spreekwoord: »Wormser Joden, goede Joden." H. J. S.

De beruchte Jan Knol (XXVI, 610; 'VII, 61). Op de schilderij van den in 1669 in twee beteekenissen jongen Egbert v. Heemskerk, zit een man in een weinig verlichten hoek van den barbierswinkel de courant te lezen, en volgens het opschrift aan de achterzijde van het paneel is hij de persoon, aan het hoofd van dit artikel genoemd en geschandvlekt. Men vond hem niet in de Beschrijving van Amsterdam door J. W., — hier is wel bedoeld Amsterdam, in zijne . . . Geschiedenissen, . . . door Jan Wagenaar, — en zoo ontstond de vraag naar den man en de redenen van dat epitheton. Leendertz antwoordde,

[1]) Nooit is dus Tibburgen als de uiterste konsekwentie eener naamsafleiding van keizer Tiberius (Nom. Geogr. I, 27) te beschouwen. Ook Diep als hoofdsylbe in plaatsnamen heeft wel Dip, Dip tot variant.

dat in zijne woning in de Nes Spinozistische bijeenkomsten schenen gehouden te worden; doch het onderzoek gaf verder geen licht. Laat ons zien, wat wij van hem kunnen vernemen uit De uitstekendste Werken van Jan Zoet, die zich evengoed Amsterdammer noemt, als Hooft durft denken; een paar regels op bl. 159 der uitgaaf van 1714 zullen ons wat nader brengen. In een soort van hekeldicht doet onze waard uit De Zoete Rust menigen uitval tegen de vromen van zijn' tijd en bijzonder naar aanleiding van de oneenigheden tusschen de Doopsgezinden. Van welken tijd hij spreekt, is moeilijk na te gaan: hij zelf is »uit dit leeven verhuist op den elfden dag in Louwmaand, 1674"; de schilderij was dus hoogstens vijf jaar oud. Zijn onderwerp betreft wat Wagenaar in genoemd werk beschrijft, VII, 42, en dat toegelicht wordt uit De la Rue, Geletterd Zeeland, 27. Adam Boreel wordt gezegd »tegenwoordig" in Engeland te zijn, en deze kwam te Amsterdam in 1646 en stierf er in 1666. Galenus is, altijd in Zoets gerijmel, de »Vermaander" der Vlamingen te Amsterdam, en hij werd dat in 1648. De volgelingen van Bidloo voeren strijd met d'Apostoolschen, en Samuel Apostool werd in Maart 1662 op 24-jarigen leeftijd beroepen, om niet later dan in October van dat jaar met Galenus »slaegs te geraken". De »Goude zon begon te beeven", en het kerkgebouw van dien naam werd den 19 September 1664 aangekocht. In 't kort, de gegevens zijn talrijk, de aanteekeningen niet zonder belang, zoodat, bij genoegzame bekendheid met de bijzonderheden van dezen strijd, de tijd, waarvan het rijm spreekt, kan bepaald worden. Pieter v. Rixtel, procureur en poëet, »die zoo volmaakt kweeld" van deze geschillen, en op wien Zoet nog eenige maanden vóor zijne »verhuizing" een vrij dubbelzinnig grafschrift schreef, dit sieraad en medelid der »konstschoole ten huyse en door beleyt van Jan Soet in diens Wijnhuis de Zoete Rust." mocht ons ook eenig licht geven.

Thans hooren wij den herbergier-directeur, bl. 159:

Men vind 'er die de visch verzmaaden,
En aan een *knol* zig overlaaden,
  Hoe worremsteekig hy ook schijnt.
Doch God, wiens werk men niet mag laaken,
Kon Saul ligt tot een Paulus maaken,
  Wijl voor Zijn geest het kwaad verdwijnt.

Hoe aardig de poëet zelf de kneep van zijn eigen tweeden regel moge gevonden hebben, hij acht eene kleine opheldering voor gewone menschenkinderen niet overbodig; vandaar deze noot:

> Jan Knol, vóór deezen godloos geleefd hebbende, schijnt zich geheel ter deugde te schikken; drijft in verscheide bijeenkomsten van menschen, met grooten yver, en welspreekendheid, de Leere van Socinus en Ostoroth.

De man behoorde dus tot de Collegianten en voerde als zoodanig het woord in hunne bijeenkomsten. De beschuldiging, tegen hunne denkwijzen ingebracht, laten wij voor hetgeen ze is. De schatting van iemand, die zich aangesloten had aan overigens onberispelijke menschen, met al de gebreken hunner overdrijvingen, moet met omzichtigheid worden aangenomen, daar wij weten, dat Jan Zoet het vonnis uitsprak. Wat Willem v. Aalst Willemsz. betreft, die in zijne aanteekening het woord »berugte'' schreef; hij zegt, dat het kleine kind, dat op de schilderij van 1699 wordt voorgesteld als met hare pop te spelen, zijn moeders zuster is; hij zelf gewaagt van een deel van Wagenaar's Amsterdam, dat in 1765 verscheen, en spreekt aldus van een tijdgenoot zijner grootouders. Wie de familie Hercules wil leeren kennen, zie de genoegzaam nauwkeurig afgeschreven lijst in den Gids, 1876, IV, III, 112 of nog beter het stuk zelf in het Weeshuis den Oranjeappel. Nu wij den draad eenigszins vast hebben, blijft er niets anders over, dan Knol in 't oog te houden; vroeg of laat wordt hij wel eens aangetroffen ter beoordeeling van zijn »voor deezen godloos'' leven en van zijn wedervaren na 1669.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

[Aangenaam is 't tegen dezen (beruchten) Knol een anderen te kunnen overstellen, en wel Petrus Knoll, ook Amsterdammer, ijverig verzamelaar der werken van Mr. Jacob v. Lennep, van wiens verdienstelijken arbeid als zoodanig Beeloo in zijn Levensbericht van v. L. (Werken d. Mij v. Nederl. Letterk.) een erkentelijk gebruik maakte, en die † 15 Dec. 1881 te Amst., nalatend eene eenige dochter J. M. E. Knoll, gade van K. W. Parker Verboom, die, krachtens beschikking zijns schoonvaders, 22 Dec. diens Lennepiana, uitgegeven en onuitgegeven stukken, met het daarop betrekkelijk gedeelte van diens bibliotheek, aan de Letterkundige Afd. d. Kon. Acad. v. Wetensch. aanbood. Knoll is ook de naam des tegenwoordigen burgemeesters van Carlsbad.]

Twee puntdichten van Staring (XXXV, 34).

1. *Doop tegen doop*

Aan de Britten.

De bedoeling van dit puntdicht is: Gij, Britten, hebt den overwinnaar in den zeeslag bij Kamperduin (11 Oct. 1787), waarin de onzen voor uwe overmacht moesten bukken, tot burggraaf van Kamperduin verheven (zie De Jonge, Geschied. v. h. Ned. Zeewezen, V, 362), thans nu uw Abercromby — zij het ook slechts voor een oogenblik — voor eene mindere macht, het Fransch-Bataafsche leger, bij Crabbendam heeft moeten wijken (het puntdicht dagteekent van 1799), nu noemen wij, Bataven, *hem* CRABBENDAM, met den klemtoon op het eerste lid, omdat hij voor de onzen, als een kreeft, is teruggekrabd.

2. *Geene verklaring* behoeft wel eenige verklaring, want dit puntdicht is verre van duidelijk. De noot, die er is bijgevoegd: »»Ilico" uit de Nation. Vergad.", helpt ons op den weg. Staring, die zelf geen lid was der Nationale Vergadering, moet op de tribune tegenwoordig geweest zijn, toen de omwenteling van 22 Jan. 1798 in dat lichaam plaats greep. Men weet, hoe toen met behulp der gewapende macht Midderigh en eenige andere democratische unitarissen twee en twintig leden der vergadering, deels gematigde unitarissen deels federalisten, deden gevangen nemen. De eerste daad der aldus verkleinde vergadering was, van de overgebleven leden, die ter vergadering verschenen, den eed af te nemen van onveranderlijken afkeer van het stadhouderschap, van de aristocratie, het foederalisme en de regeeringloosheid; wat onder toejuiching der vergadering zelve en van het publiek op de tribunes geschiedde. *Wie den eed weigerde af te leggen, moest terstond de zaal ruimen.* Met deze feiten voor oogen, begrijpen wij wat de dichter bedoeld heeft. Men zal, meen ik, het puntdicht aldus moeten verstaan: Toen iemand zich eens onderwond mij een geloofsbelijdenis te willen afnemen, antwoordde ik, dat ik wel rekenschap aan menschen gaf van mijne daden, maar niet van mijne gevoelens, het was (voegt St. er bij) ver van Goa (eene Portugeesche bezitting op de westkust van Voor-Indië, over wier ingezetenen voorzoover zij Portugeezen waren, de rechtbank der Inquisitie haar gezag uitstrekte) en ver van de Spaansche ketterverbranders. Weigert gij, zoo waarschuwt hij de leden der Nationale Vergadering, nu ook uwe gevoelens te belijden, wilt gij den eed niet afleggen, gebraden of verbrand zult gij niet worden, maar wel weggejaagd.

MR. C. BAKE.

VRAGEN.

Correspondance d'Oxenstiern à retrouver. En 1707 le gouvernement français fit acheter à Stockholm et transférer en France trois gros volumes in-folio, contenant une série de lettres manuscrites en langue suédoise, adressées de 1626 à 1630 par le chancelier Oxenstierna au roi de Suède, Gustave II Adolphe. Le gouvernement suédois, désireux de pouvoir rentrer en possession de ces pièces, ou du moins en obtenir des copies, s'est adressé au gouvernement français, en le priant de vouloir bien les faire rechercher dans les collections publiques en France. Le gouvernement de la République a bien voulu accéder à cette demande, mais les recherches qui ont eu lieu jusqu'à présent, sont demeurées sans résultat. Il y aurait actuellement d'autant plus d'intérêt à pouvoir retrouver les manuscrits en question, que l'on se prépare en Suède à publier prochainement les œuvres du célèbre chancelier, et que sa correspondance avec le grand roi doit figurer en tête de la publication. — Les personnes qui auraient quelque connaissance de l'existence des documents dont il s'agit, sont priées de vouloir bien en informer la Légation de Suède et Norvège, à Paris, 9, rue de la Baume.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Lucas Kranach. In de hoofdkerk te Wittenberg, op den achterkant der beide vleugels van het altaarstuk, zoowel als op de voorzijde, is April 1883 schilderwerk van dezen beroemden tijdgenoot en vriend van Luther te voorschijn gekomen.

Wis- en werktuigkundigen. Omtrent deze teekende ik aan wat hier volgt.

1608. Huych Huybrechtsz. blockmaecker te Delft. Een contract om aan een leerling te onderwijzen »het ambacht van compassenmaecken, block maecken ende lichters maecken". — In 1626 vind ik H. H. Oom compasmaecker v. d. O. I. Comp. te Middelburch. Hij

teekende Oem. Is dat dezelfde?[1]) — In de ordonnantiën der Staten-Generaal vind ik Hans Lipperhey, ook Joannes Loprei, mededinger van Zacharias Jansen, *secundus conspiciliorum Inventor*, 5 Oct. 1608 voor inventie van seecker instrument om verre te sien (om sulck een instrument te maecken ten dienste van 't lant) 300 gulden; 15 Dec. 1608, 300 gulden op afkorting van de resteerende 600 gulden, hem toegelegt voor het maecken van seecker instrument om verre te sien en 13 Febr. 1609 300 gulden van de 900 gulden voor het maecken van 3 instrumente omme verre te sien. Hij wordt nu genoemd »Brilmaecker." — Op hem volgt in dezelfde ordonnantien Jacob Adriaensz Metius. Volgens v. der Aa moet hij de uitvinder zijn van een bijzonder soort brandspiegels, waarvan hij het geheim nooit heeft willen mededeelen zeggende: »Als deze kunst bekend werd, niemand zijn leven meer zeker kon zijn". Hem werd 17 Oct. 1608 100 gulden betaald tot vorderinge van sijn inventie om verre te sien, om deselve in perfectie te brengen. — Den 10 Aug. 1610 werd geordonneerd te betalen aan Barent Evertsz. 150 gulden voor seker metael instrument en tractaetgen belangende de wetenschap der naeltwysinge om daerdoor te onderscheyden des werelts lenghde. Wat is er meer van hem bekend? — 22 Mey 1615. Lourens Jansz. Compasmar te Delft transporteert o. a. een tafereel van Maria Magdalena, een van Aensiet-den-Mensch, twee van Jozef, twee tyen geboden, één geschreven ende tander met een plaet affgeset, een Salomonsgebet met een vergulden gront, een kaert van het beloop der Werelt, een conterfeytsel van seeckere personagie, noch een conterfeytsel daerinne staet Madamme Sandt of Sanet. — 3 Juli 1619. d'Ed. Mr. Pieter v. der Mersch, Geometer ordinaris eñ meester van de Seevaert binnen de stadt Hoorn. Hij teekent P. Vermeersch. — 6 Nov. 1644. Eduwart v. der Plancken extraordinaris Ingenieur ten dienste der Vereen. Nederlanden in 's Gravenh., verclaert dat hy van de wed. van Jan v. Holst zal., in sijn leven Ingenieur, gebleven synde voor 's Hertogenbosch gecoft heeft ontrent vyffdalff jaer geleden alle de boeken ende Instrumenten de Gemetrie raeckende voor *f* 350. — Volgens het trouwboek der Groote-kerk te 's Gravenhage gingen 30 Juli 1645 de geboden van Johan Stampioen weduwnaer, Mathematicus van Zyn

[1]) Oem, bijv. in Oem v. Wijngaerden, wisselt zich dikwijls af met Oom. RED.

Hoocheyt Prince Willem woonende alhyer in 's Grav. met Cornelia Cattelaer, woonende tot Gorinchem. Omtrent titel en woonplaats geeft deze aanteekening dus eene aanvulling en bevestiging van v. der Aa.— In Aug. 1654 wordt genoemd: Evert Joannes v. Baten, den Haag, Mathematicus Instrumentmaecker. — 1656. Anthonie Snewyns mathem. instrumentm^{r}. te Delft en zijn broeder Johan Snewyns, mede mathem. instrumentm^{r}. te Utrecht. In 1666 wordt de eerste nogmaals genoemd, wonende op de Buite watersloot te Delft. Dezelfden als de Sneewinssen bij v. der Aa. Ook door deze aanteekeningen verkrijgt het bij v. der Aa in voce gezegde eene aanvulling. — 3 Sept. 1664 wordt verklaard wel te kennen Wouter Verstap wonende in de Herderinnestraet (Den Haag), alwaer deselve publickelick is docerende de kunst van fortificatie staende boven syne deure met vergulde. letteren geschreven: FORTIFICATIEN, hebbende vele discipelen in de voorsz. kunst, daeronder verscheydene Heeren en personen van Conditie. Er woonde in 1660 een Wouter V. aan de Geestbrug bij den Haag [1]). — In 1669 is Pierus Cool Controlleur van de fortificatie wercken van de Generaliteit in 's Gravenhage. — Eene akte van 1673 geeft een en ander omtrent twee mij overigens geheel onbekende wiskunstenaren. Ze luidt: 10 July 1673 compareerde voor Joh. Wichmans, Not. 's Grav. de Heer Justus Boonard in den Haghe Mathesios magister dewelcke verclaerde tereq^{tie} van Gabriel Reets wel kennelicken te wesen dat den req^{t} (naerdat hy sich by een ander hadde beginnen te oeffenen in Elementis Euclidis arithmetica geometria fortificatien ende andere voornaemste deelen van de wiskonst) tusschen de ses ende by de acht jaeren geleden binnen de stadt Uytrecht daer hy dept doenmaels woonde in alle deelen vande wiskonst voorsz grondigh ende ampelycken heeft onderwesen soodat hy req^{t} nu omtrent ses jaeren geleden (met des attestants voorgaende kennisse) in het stuck van de Geometrie binnen Uytrecht voorsz gepromoveert is zynde deselve req^{t} doer syne Continuele vigilante studie ende iverige arrebeyt zoo verre daerinne geavanceert als oyt eenige van syne discipelen geweest zyn, waertoe deze attestatie is dienende. —Op 10 Juni 1682 vond ik Abraham v. Persyn, Mathematicus en Wynroeyer.

---

1) Over Wouter Verstap later, en afzonderlijk, meer.

Ik geloof, dat het aanmoediging verdient alle aanteekeningen omtrent wis- en werktuigkundigen bijeen te brengen.

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Een reusachtig wijnvat. *Nav.* XXV, 338, is sprake van twaalf groote wijnvaten in de kelders van het raadhuis te Bremen. De Schwäbische Mercur nu meldt, dat in een der kelders van het kasteel te Ludwigsburg het grootste wijnvat der wereld ligt. Het is niet alleen grooter, maar ook ouder en fraaier dan het Heidelberger vat (vgl. *Nav.* XXXV, 149, 50). Dit kan 245 Wurtembergsche eimers of 735 hectoliter inhouden, en dat te L. 300 Wurt. eimers of 900 hectoliter. Het Heidelberger vat is nooit gevuld geweest, dat te L. meer dan eens, doch nà 1847 niet meer. Ruim dertig jaren eerder dan het Heidelberger (1751) is het, op last van hertog Eberhard III, door den hofkuiper J. W. Ackerman vervaardigd in 1719 en 20, nadat het plan voor het werk in 1655 ontworpen was; en de hofbeeldhouwer Adolf Kaspar Seefried voorzag het van prachtig snijwerk. Voor de samenstelling zijn dertig eiken-, vijf beukenstammen en één peerenboomstam gebezigd. Omdat echter de kelder geen toegang heeft dan door andere kelders, die verhuurd zijn en vol wijn liggen, is het minder bekend dan het Heidelberger wijnvat.

V R A G E N.

Hercule de Charnacé et son portrait. On sait le rôle considérable joué par le baron H. de Ch. pendant le règne de Louis XIII. Confident de Richelieu il fut appelé, entre autres missions diplomatiques, à négocier auprès des Provinces-Unies en 1634. Eut-il occasion, dans cette ambassade, de faire exécuter son portrait par un des peintres hollandais en renom? Ou le souvenir de son ambassade fit-elle désirer de conserver son image? Nous ne savons, mais, vers 1850, il a passé à Amsterdam, en vente publique, un portrait de mon ancêtre, avec cette mention: »Portrait du baron Hercule de Charnacé, ambassadeur extraordinaire du roi Louis XIII près Gustave-Adolphe et les Provinces-Unies". Je serais des plus heureux, si nos confrères du Navorscher arrivaient à me faire connaitre la destinée de ce portrait. Je les prierais également,

au cas où les Archives de la Haye renfermeraient quelques documents sur mon ancêtre, de vouloir bien me les communiquer.

Paris MARQUIS DE CHARNACÉ.

[Staat de onderteekenaar van dit artikel in Frankrijk bekend als »un des bons écrivains actuels", het art. zelf bevat een antwoord op de éene vraag van *Nav.* XXIV, 566, met vermelding dat Muller en Drugulin in hunne portretten catalogussen geen gedrukt of geschilderd afbeeldsel van H. de Ch. vermelden. Naar de begraafplaats van den diplomaat (Frankrijk, — of Nederland, en dan, Breda?) werd totdusver vruchteloos gevraagd in dat art., hetwelk overigens voor levensbizonderheden verwijst naar Aubery, Histoire du Cardinal de Richelieu; Bayle, Dict. Crit.; Moreri, Grand Dict. Hist.; Amelot de la Houssaye, Mémoires etc. Tome II.]

Aladins wonderlamp. Om iets oogenschijnlijk onmogelijks tot stand te brengen, wordt wel gezegd: »daartoe heeft men Aladins wonderlamp noodig" of: »hiertoe wordt A. w. vereischt". Wat is daarvan?

Cristal de Montagne. Hendrik Heuck, oud-rentmeester en burgerhopman te Nijmegen, verwierf 22 Maart 1669 voor 20 jaren octrooi voor zijne »nieuwe inventie van 't maken ende artificieuselyk werken van Cristall de Montagne" (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandwerk 1807, I, 474). Is dat soort van kristal nog heden bekend en in gebruik?

Paarden. »Is te weten dat myns gen. H. (hertog Arnold v. Gelre) Wagenperde tsamen schorft ende verdorven waren, doe gekoft dat bruyn blest stellepert, noch een schymelpert, noch eyn swarte pert" [Rek. van A. v. Goor a° 1441] (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandwerk 1807, II, 194). Wat is een »stellepert"? Men denke ook aan den vroeger zeer bekenden geslachtsnaam Stalpaert v. der Wiele.

Zinkwerk om stroomen te stoppen. Wat is er bekend van den burgemeester van Medemblik in de volgende stukken genoemd? 12 Febr. 1631. Cornelis Claessen Pytaels Outborgemr van Medemblicq verklaert voor den notaris Rietraat, Den Haag, dat hem octroy is verleend over syne nieuwe inventie van sinckwerck omme in diepe ende harde stroomen van acht en meer vademen diep 't selve te stellen; het octroy schijnt van xiii Aprilis 1630. — xiiij Feb. 1631 overeenkomst tusschen denzelfden Pietaals Oudt Burgemr van Medemblicq en Isaac Antony Lus ende Claas Rolivaaghen over de inventie van

seecker sinckwerck daermeede men stroomen can stoppen en de gaten ofte diepen can dammen ende toemaacken schoon deselve diep waren tot 40 voeten, oock sluysen omt waater door te laaten speelen als oock buyten tekeeren ende intehouden. Volgt nog eene acte van 16 Febr. 1631, bij denzelfden notaris, zonder nader licht te geven. Is die uitvinding later toegepast geworden, en soms nog in verbeterden vorm in zwang.

Heeft dus die burgemeester succes gehad, of is het hem gegaan als zekeren Theobald v. Hoochstede, m[r] vañ waterwerken te Amsterdam, van wien ik aanteekende: »10 October 1658 d'Ed. Manhafte Heere Charles v. Dyck Coronel, etc., verclaert ten versoeke van François Caron dat hem wel kennelick is dat Theobald v. Hoochstede m[r] van waterwercken tot Amsterdam seecker instrument hebbende gebracht uyt Coerlant omme aldaer een diepte en seecker berghwerck den Heere req[t] mede aengaende drooch te maecken, hetselve instrument zijne operatie niet en heeft gedaen ofte de vrsz m[r] het voorsz. water uyt de diepte heeft gewerckt maer onverrichter saecke daer uyt heeft moeten scheyden ende het water daerin gebleven is''. Wat is er meer bekend van dien van Hoochstede, en zijn instrument? Worden met Charles v. D. en François Caron bedoeld de bij v. der Aa vermelde op bl. 140 en 59 van de letters D. en C.?

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

[Zie omtrent den Haagschen kolonel Ch. v. Dyck en aanverwanten eene aanteek. in *Nav.* VI, 199b; vgl. Herald. Bibl. 1879 bl. 283; 1880, bl. 79.]

TAALKUNDE.

Antwerpen. De geweldige reus, die vroeger voor de verklaring van den plaatsnaam dienst deed, bestond zeker nooit anders dan in de verbeelding of in effigie. Onder de vroegere straatnamen van het oude Mude komen voor de Andworpstrate en de Brughstrate. De Brughstrate schijnt nog als veldweg in de richting van Brugge te zijn overgebleven, en de naam verklaart zich dan vanzelf. Een dergelijke reden om Andworpstrate als Antwerpsche straat te verklaren bestaat

echter niet. De naam schijnt uit de ligging verklaard te moeten worden. De straat ligt n.l. op den rand van een hoog terrein, dat zich aansluit aan den Greveningschen dijk, een *aanworp* in den letterlijken zin des woords [1]). De oude Mudenaren beoogden bij het aanleggen van dit aardewerk waarschijnlijk een drieledig doel, uitdieping van den altijd opslibbenden haven, versterking van den dijk en het verkrijgen van een veilig terrein bij mogelijke doorbraak. De namen An(d)worp en An(d)worpstraat zijn uit het gebruik verdwenen; de straat is later Molenstraat geheeten, en daar de molen verplaatst is, nu op den weg om naamloos te worden. Een tegengesteld voorbeeld hoe namen vast kunnen wezen, is dat de buurt onmiddellijk bij de kerk gelegen inzonderheid de markt door de bewoners van meer afgelegen buurten nog altijd als St. Anna wordt aangeduid, terwijl toch ook dezelfde naam bij inwoners en vreemdelingen voor het geheele plaatsje geldt.

St. Anna-ter-Muiden J. R. VAN EERDE.

[Vgl. Antwerpen, a° 1104 Antwerf (Sloet's Oorkbk v. Gelre en Z., bl. 203), a° 1194 Antwerpum (ibid. bl. 379), a° 1250 Antverpia (ibid. bl. 712), a° 1253, Antwerpia (ibid. bl. 743,), a° 1338 Andewerp, Andwers (Nijhoff, Oorkonden, I, 388, 91 Fransch charter, 3, 4, 6), a° 1340 Andeuers (ibid. bl. 411, 2 Fr. ch.), a° 1458, 66, 76 Andworpen (ibid. IV, 286; *Nav.* XXXII, 455, 7) *met* Zandweg (buurschap o. en ben. Elburg), a° 1336 omschreven als »worp van den Zande" (v. Spaen Inleid. IV Cod. Dipl. p. 51). Anwerp = aangeslibt land? Opgeworpen zand? Werp = scheepstimmer*werf*; vgl. Lodewijk van Velthem, f° 259c:

En tie van Antwerpen hebben vernomen,
Ende rechten scepen op ter werp; —

Vgl. ook den geslachtsnaam v. der Werp (*Nav.* XXXIV, 497) met Den Hekworp (weiland te Dreumel), welk laatste »aangeslibt land bij het bosch" beduiden kan. Is blijkens 't bovenstaande *werp* zoo niet één minstens nauwverwant met *werf*: men leest a° 1383 van den weref tot Gelren (Geldern, Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandwerk I, 283, 5) = area (Kiliaen), a° 1375 van het »gerichte op Worff" (bij Zutfen, id. Stukken Vad. Hist. III, 25); terwijl elk Deventersman terecht trotsch is op zijn plantsoen De Worp, bij den Ysel.]

Biervliet, Reigersvliet (XXXIV, 231). In den polder van dien naam

[1]) Wat ik bijzonder wil doen opmerken is dat de Anworp binnendijks ligt en dus zeer zeker niet aangeslibt is. [Maar toch wel een opgeworpen zand zou kunnen wezen. RED.]

ligt eene hofstede van-ouds Groot-Reigersvliet geheeten, een eigendom van de erven de Potter. Ds. H. Q. Janssen in zijn »St. Anna ter Muiden" geeft als oude schrijfwijs op Reinghersvliet. Daardoor wordt het waarschijnlijker, dat *gers* uit gors is ontstaan, al blijft het voorgevoegde Rein onverklaard [1]. Het water was genoemd naar het in- of aangelegen land, terwijl later, toen de indijking had plaats gehad, het land weder naar het water genoemd werd. — Biervliet komt nog eens voor saamgetrokken in Biert. Bier = beer, een opgewassen eiland in den stroom, zooals de Beer bij Oud-Beierland, en Berlijn, het beertje in de Spree.

St. Anna-ter-Muiden. J. R. VAN EERDE.

[Vgl. opzichtens Berlijn *Nav.* XXXIV, 227, enz.]

Orten (XXXIV, 517). Het is tamelijk bevreemdend, een artikel als het aangehaalde te lezen. De inzender schijnt niet te bemerken dat er van *den* oort, en niet van *het* oord, wordt gesproken, — Duinoord z. v. a. duin-plaats of streek; Oortduin z. v. a. hoek-, eind-, grens-duin. Dank daarom aan onzen bestuurder, dat hij in een paar aanteekeningen daartegen zijne stem verhief. Van Oudenhoven (Beschr. v. 's-Hertogenbosch, bl. 84) en Schutjes (Geschied. v. h. Bisdom v. 's-Hert. V, 420, noot 1) gewagen hier steeds van uiteinde of grens. Coppens IV, 293 geeft eene nog al ruime lijst van de aan het plaatsje toegekende namen, als: Ortinon, Ortina, Ortinum, Hortina, Urtina, Ortum (*sic*, is dat niet Oort?!), Ortdunum (Coppens II, 8: tertia Capella sub Orto duno *sic*), Oortduijn, Ortduinen; — en deze drie laatste namen zeer terecht, want v. Oudenhoven, een niet te miskennen autoriteit in dezen, zegt: Orten of (eigenlijk) Ortduynen heeft sijnen naem van sijn situatie, het leyt op 't Oort ofte 't eyndt van de Brabantsche Duijnen, ende draecht daervan den naem van Ort ofte Oort Duynen"; en bl. 38: het Bosch bij »Ortduynen". Reeds geruimen tijd vóór hem, stond in de Historie gevoegd vóór de Chronycke van St. Truijen te lezen, dat hertog Hendrik van Lotharingen op den dijk van »*Oort*" (tout court) omstr. 1184 een stad gebouwd heeft, eertijds genaamd »de Stad van Oortduijnen"; ook is daar sprake van de Nieuwe Stad bij Oortduijnen die den Bossche genoemd wordt.

---

[1]) Niet liever een persoonsnaam Reingher? RED.

Ja dat zelfs eene van daar herkomstige familie genaamd is v. Ortduijnen, bewijst voorwaar, dat deze naam zeer gebruikelijk was. Orten zal de naam dier plaats geworden zijn, door afslijping in den volksmond van Ortduinen. Intusschen, ook Oort (tout court) was als plaatsnaam veelmalen er voor in gebruik; de pastoor Walterus onderteekent zich in 1315 investitus ecclesiarum de Orto (Schutjes, I, 249; IV, 304), vgl. le couvent à Orth (Butkens, II, 444, enz). Met dat al ontging het den inzender, dat onze afkeuring *Nav.* XXXIII, 282, zich meer richtte tegen Orthen, dan tegen Orten. Men leest van de Oortenpoirte en Oirtenporten (de poort van 's-Bosch aan de zijde van Orten), en omgekeerd Oerde, Oorden (v. Zuylen, I, 275, enz.; Balen, bl. 146, enz. v. Bleijswijck, I, 349, enz.). Den Brabanters toch willen wij de bevoegdheid niet betwisten, nog steeds »tortsen" te schrijven en van de vroeger in omloop geweest zijnde »ortjes" te spreken.

Tenaanzienvan Oerden (Orden) gem. Apeldoren, zij verwezen naar *Nav.* VI, 168, waaruit blijkt, dat dit niets met Orten te maken heeft. v. o.

[Opzichtens oord = hoek vgl. Den Oord te Arnhem (Oirt) of Grooten Oort, ook Nyen oort en Novus *Angulus* a° 1500 (Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. I, 197), den groten Oirtt a° 1585 (ibid. II, 118), door Robert Keuchenius in zijn Arnhemvm Vocale (1673) als Area Major aangeduid; — waartegenover Den Kleinen Oort, het Oortghe, het Kleyn Oortge (v. Hasselt, t. a. pl. I, 198; — ook ald. ortstein = hoeksteen).

De plaats waar 's-Hertogenbosch gesticht is en deze stad zelf luiden in Baron Sloet's Oorkdbk, enz. enz.

Ortinon a° 814/5 (bl. 30).
predium Ortina a° 1076/99 (bl. 182).
novum opidum super Silvam iuxta Orten a° 1196 (bl. 385).
Orten a° 1200 (bl. 399).
oppidum (ducis) Orten a° 1202 (bl. 408).
Silva iuxta Orten a° 1203 (bl. 409).
Orten que nunc Silva dicitur a° 1204 (bl. 420).
Buschum a° 1227, 60 (bl. 505, 817).
B. Ducis a° 1247, 74 (bl. 675, 923).
Buscum-Ducis a° 1259, 74 (bl. 800, 921).
opidum de Buscoduc a° 1277 (bl. 955).
Bois le duc a° 1281 (bl. 995).

Sertogenbossche a° 1288 (Jan v. Heelu, Slag van Woeringen).
Sertoghen Bossche a° 1310 (Melis Stoke).
Bosghe a° 1332 (v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 524).
(ten) Bosch a° 1450 (id., Geld. Maalt. bl. 33).
's Hertogenbusch, Bosch a° 1629 (id., G. Maandw. II, 432, 3).
Het Fransche Bois-le-Duc werd (wordt nog?) weleens saamgetrokken tot Bolduc.
Geslachtsnaam (-namen?): de Ortten a° 1203 (bl. 411).
de Orten a° 1232 (bl. 557).
de Busco a° 1275 (bl. 930).

Waaruit blijkt dat Orten niet uit Ortduinen (door afslijping) ontstaan kan zijn. Eerder zou men zeggen, dat Ortduinen zijn oorsprong aan misverstand van Ortinon te danken hebbe. Van Ortinon kon men op den klank af O(o)rtduinen maken. Hoe licht kon Civitas de Ortino ('s-Hertogenbosch) in Civitas de Ortduno overgaan, — te gereeder wegens den zwaren zandgrond van den dijk (den Ortendijk) en sommige hoogere plekken in diens nabijheid, bijv. De Ketsheuvel.

Overigens, al leest men in een charter a° 1204 van »Orten que nunc Silva dicitur", zoo vereenzelvige men toch Orten met 's-Hertogenbosch niet geheel! Immers Ort(h)en is nog steeds eene buurschap, welke zich een half uur ver benoorden die stad uitstrekt. Zelfs in 1524 moet het een vrij groot dorp geweest zijn, toen de Gelderschen het platbrandden; doch in 1673 zijn er al de huizen benevens de in 1601 afgebrande kerk afgebroken, tot betere verdediging van N. Brabant's hoofdstad. Sedert eene reeks van jaren bezit de buurschap, of het dorp, zoo men wil, weder eene (R. Kath.) kerk met pastorie en school.

Wat nu het Apeldorensche Orden aanbelangt, het *Nav.* VI, 168 voorgestelde oer, oere, oerde in den zin van ijzererts, is dwaas. Oord, oerd, oert, zoowel als ort beduidt in den algemeensten zin punt, uiteinde, en wordt in »metten oerde" of »orde" van zwaard- of lans-punt gebezigd. Dat men hier met volkomen hetzelfde woord te doen heeft, leert een charter in Sloet's Oorkdbk XIIde en XIIIde eeuw, waar dit Orden als Orthen (bl. 391) voorkomt. Vgl. ook Orthez, Orthès *of* Ourtes (Frankrijk). Hoe nauw echter dit oerd met weerd samenhangt, schijnt de geslachtsnaam Urd, Vrd, Wrd *of* Wird (*Nav.* XXXIII, 9; 'V, 74 te leeren.]

Sele (XXXV, 110). Tusschen Olst en Wijhe ligt nog eene

havezate Scherpenzeel; zie Wandelingen door Nederland VI, 304.

[Zie daarvan de varianten in Nom. Geogr. Neerl. I, 4to, bl. 61.]

Op of in? enz. »Dit een en ander saamgenomen geeft denkelijk tot resultaat: dorp = terp", leest men *Nav.* XXXIV, 202. Tot bevestiging strekke, behalve *dorrep* = dorp a° 1577 (v. Hasselt, Stukken III, 109), Lattrop (= Lattorpe, Latdorpe, Nom. Geogr. Neerl. I, 4o, bl. 54) vgl. m. Geldrop, — dat Erensdorff of Er(e)msdorf ook wel Er(e)mstorff gespeld wordt, alsmede dat het Friesche dorp Greon*terp* ook Grioen*torp* en Groven*dorp* luidt.

Wat dezen laatsten plaatsnaam betreft, de andere varianten, welke A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, aangeeft, zijn Greion, *Greun-*, *Gron-*, *Gruen-*, Grou-, Grjon-, Grioun-terp en Grioutburen. Als men deze varianten vergelijkt met den ook straksgenoemden *Groven*dorp, komt men dan, in strijd met *Nav.* XXVIII, 525, 610, 4, 5, niet tot het besluit: Groningen = enk of (zoo men wil) heem in den enk van het gegravene (land)? Alsook, — vgl. ibid. bl. 525, 603, — Grins = de nes bij of van dito? [1]) Dit laatste liever dan (met *Nav.* ibid. bl. 619) Grins te houden voor eene samentrekking van Grunings, dat eerst Grunens, daarna Gruns, Grins zal geworden zijn. — A. J. v. der Aa geeft als variant van Groenterp of Greonterp ook Geunterp op; en dat de *r* soms vervloeit, blijke (behalve uit *Nav.* XXXII, 242) uit Grevenich of Garvenich, hetwelk (altoos volg. denzelfden,) ook Givenich, Gijwennich, Gewennich luidt. Eveneens is met Genewich (a° 1578, Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vad. Hist. III, 355) misschien Greenwich bedoeld. Men ziet zich in Gruningen *of* Grinningen ondanks de opmerking van *Nav.* XXVIII, 620 (overgang van *u* in *i*), evenmin naar een mansnaam (Grone of Grune) verwezen, gelijk het schijnt. Insgelijks kan *graven* ten grondslag liggen aan de plaatsnamen Grouw en Grebbe, zoowel als aan den (zeer ouden) geslachtsnaam Krouwel (te Echteld, zie hier tegenover Nom. Geogr. Neerl.

---

[1]) Vgl. ten aanzien van Harns (ibid. bl. 525) = haar nes (?), Middelharnis (*Nav.* XXXIII, 309). In *Nav.* XXVIII, 603 worden Groningen en Grins, en evenzoo Harlingen en Harns, verondersteld onderscheidene benamingen van *verschillende* plaatsen (Groningen *en* Grins, Harlingen *en* Harns) te wezen. Nom. Geogr. Neerl. 4o, I, 9 daarentegen ziet in Grins en Harns slechts een anderen, en wel Frieschen vorm der Nederlandsche benaming van *dezelfde* plaatsen (Groningen en Harlingen). Hoe is het nu ?

II, 3); vgl. Krouwelskamp [bij Doetinchem a⁰ 1288 Crowelscamp (Sloet, Oorkdbk bl. 1104)] en Krauwelsmaat [huis en hof o. Wageningen, a⁰ 1452, 3, 8, 65 Crawelsmaet (Geld. Leenreg^r, in Herald Bibl. 1883 bl. 129, 34) met Krawe *of* Kroben, Kröben (Pruiss. kreits). Zoo dit een en ander door den beugel kan, schijnt als benaming van het Friesche dorp Groen- of Grouwterp verkieslijk boven het in Nom. Geogr. 4to, I, 20, aanbevolene Greonterp.

Hierbij dan nu de vraag, of ditzelfde *graven* ook niet op plaatsnamen (en do geslachtsnamen), als Kronenburg, Kroonhof (voorm. eiland in de Wadden), Kruiningen (gesl. a⁰ 1459 v. Kroningen, Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandw. I, 447) enz. enz. toepasselijk zij. Dan wel, of men hier een metathetisch korn = horn, d. i. hoek (vgl. 't gezegde Kroonhof, ook Korenzand *of* Cornazand geheeten) hebbe te zien. Met het oog op dit korn = horn is 't dan, wegens den ouden variant Gornichem, wellicht nog twijfelachtig hoe Gorinchem moet worden geduid, als goor-ink-heem of als gorn (= horn)-heem.

Maar om tot dorp = terp terug te keeren: wanneer het redebeleid gedoogt, de uitdrukking »dorpen ende hillen van Noorthollant" uit de Vlaardingsche handvesten (zie Nom. Geogr. Neerl. II, 14) te verstaan van »*terpen* en heuvels", dan lichten *dorp* = terp en *hil* elkander in die uitdrukking wederkeerig toe. Doch in casu dient men er bij te weten, of daar ook een voorzetsel is gebezigd, en wel *op* of *in*.

Ingenuwelant, Ingenwinkel (XXXIV, 135). Deze geslachtsnamen hebben met den plaatsnaam Ingen niets te maken. Ze beteekenen eenvoudig: In den nieuwen lande of In het nieuwe land, en In den winkel, In den hoek. Zie *Nav.* XXIX, 33. JOHAN WINKLER.

Geslachtsnamen als voornamen (XXXII, 481). Wijlen de oud-kantonrechter van Bolsward † ald. 14 Mei 1883 heette Mr. Boele Jacobus de Kok. V. O.

Iemand naar de Mookerhei wenschen (XXXIV, 301). Iemand wenschen naar een plaats waar hij doodgeslagen werd, dus niet van terugkwam, om last te veroorzaken. In mijn jeugd was hier en rond Antwerpen nog zoo'n spreuk uit den Spaanschen oorlog in zwang, namelijk: Let op, hij zal leelijk van Kalooi (Calloo) komen". Doelend

op den mislukten aanval op de brug door Parma in 1585. Dit gezegde raakt meer en meer in onbruik.

Aanschellen uit de aardigheid (XXXIV, 253). In Dordrecht noemt men dat »muisjes bellen" [1]), eene zeker even onverklaarbare als vreemdsoortige benaming. Waarschijnlijk bedoelt men er mede »een bel zoo stil als een muis in beweging brengen". Ik geef mijne verklaring nochtans voor eene betere. Zoo spreekt men daar nog van »krompjes loopen (school verzuimen). Een goot langs de straten wordt steeds een »sloei" genaamd en het misschien meer bekende mulveren is nog niet door het meer algemeene »knikkeren" verdrongen. Zekerlijk zou een lijstje der eigenaardigste uitdrukkingen dier oude stad menig vreemd woord te hooren geven; ik noem slechts gunter inplaatsvan gindsch, ta(n)ggeryn inplaatsvan opkooper van oude voorwerpen [2]), en gewis zou die reeks nog met tal van voorbeelden zijn aan te vullen; om niet te spreken van den klank »ie" als in »dubbeltie", »joggie" (verkleinwoord van jongen) en van de uiterst vreemde gewoonte om het lidwoord »een" om te keeren in »ne" b. v. »ne goeie man" of in »unne" als »'t is unne groote". — Ten slotte stip ik nog aan de voorliefde om de »t" naar willekeur te verplaatsen, en de volslagen onbekendheid der Dordrechtenaren met het verschil tusschen het bezittelijk en het persoonlijk voornaamwoord.

Een en ander is natuurlijk alleen van toepassing op het volk; de ontwikkelden zijn gelukkig beter op de hoogte.

's-Gravenhage. H. D. V. V. D. S. HZN.

Fineren (XXXIV, 515). Dit woord is, in de beteekenis van »geldmaken, financie zoeken", in Gelderland, althans in Overbetuwe, nóg in gebruik. Ik hoorde het daar onder het volk menigmaal, doch hield het altijd voor eene verbastering van »fourneeren".

Batavia. JANSSEN V. RAAIJ.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

l'Ange (XXXII, 243). Te Batavia woont Dr. J. l'Ange Huet, aldus

[1]) Ook in Amersfoort spreekt men van »muisjebellen", ook wel »muisje-bel-doen". W. C.

[2]) Vgl. *Nav.* XXXII, 390, 1. RED.

genaamd naar zijn oudoom Josué l'Ange, pred. bij de Waalsche gem. te Amsterdam † omstr. 1850, den laatst-begravene in de Waalsche kerk ald., broeder zijner grootmoeder van vaders kant Françoise Esther l'Ange. C. S. B. B.

von Bylandt (XXXIV, 536). D'après le »gräfl. Taschenbuch" 1878, les renseignements demandés se trouvent à la page 172 de l'Annuaire de 1871 qu'à mon regret je n'ai pas à ma portée. Le N. A. Deutsche Adels-Lex. de Kneschke indique Graf Johann Nepomuk Carl, fils d'Adrian Joseph, seigneur de Melden, † 1767, et de Johanna v. Bernd, petit-fils de Johann Adrian Alexander, † 1726, et de Barbara de la Brijere. JOH. THEOD. DE RAADT.

von Bylandt. Johan Nepomucenus Carl Heinrich gr. v. B. geb. Oudenaarden 7 Aug. 1755, † Keulen 2 Aug. 1822, tr. ald. Barbara Maria von Theberath, geb. Beek 13 Dec. 1786, † Bonn 16 Sept. 1854, zoon van den graaf von B., burgemeester van Oudenaarden († 1767) en van Maria Johanna Elizabeth Antonia bar^{s} von Bernds. De voornamen van dien burgemeester vond ik als Adriaan Jozef; de Almanach de Gotha 1808 bl. 67, noemt hem Sigismond. Zijne ouders waren Johan Adriaan Alexander († 1726) en Barbara de la Bruijère.

Bucerus, Busero (XXXIV, 485). Gerson Bucerus 28 Maart 1588 tot pred. te Veere beroepen, bedankte aldaar 1615 voor een beroep naar Leiden, en in 1619 insgelijks voor Vlissingen. In de Nat. Synode van Dordrecht 1618—1619 werd hij, nevens J. Bogerman en W. Baudart, verkozen tot de nieuwe overzetting van het O. Testament, ten welken einde hij voor eenigen tijd, hoewel niet zonder tegenstribbeling der regeering van Veere, van den dienst dezer gemeente 22 Aug. 1627 ontslagen werd; vertrok daarop naar Leiden, † ald. 7 Aug. 1631, nog vóórdat dit werk voltooid was. J. VAN DER BAAN.

Dedel (XXXIII, 237). »Item die Cantzellers jonghe van Lunenborch Dedel genant, die tydinghe bracht, dat m. g. Here van Lunenborch idt Landt van Nyemegen gewonnen hadde, toe Baedenbroit (bodenloon) gegeven ii g. gl." Aldus luidt een post van uitgaven des Landrentmeesters de Groeff v. Erkelentz a° 1518 (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Oudhh., bl. 164).

d'Edel, Dedel (XXXIII, 231—8). Il y a des crayons généalogiques de cette famille à Bruxelles, Bibliothèque Royale, Salon des Manuscr., Collection Goethals, Nos 841 à 846. Il sera chose facile de s'en procurer des copies, en s'adressant à Mr. le conservateur de la Bibliothèque. J. TH. DE RAADT.

Doublet (XXXIII, 409). Onder de documenten door Mr. G. v. Hasselt in zijne »Stukken voor de Vaderl. Historie" bijeengebracht, bevindt zich (III, 313) eene »Informatie genomen by myn Heer den schoutes der stat Mechelen, Jonckheer Samuell van Alueringen Heer van Hoffweghen, tenn bywesenn van Jonckher Phls: Doublet ende Jonckheer van Gottingines ende Jan van Eynden Schepenen, myt Jonckheer Niclaes van der Laen, gesworne, all *wethouders* der vurss: stede", enz. d. d. 30 Apr. 1578.

Is de vraag van *Nav.* XXVI, 492 door *Nav.* XXVII, 134 niet beantwoord, een gedeeltelijk antwoord kan men vinden in het rijke en veelzijdige opstel van J. G. Frederiks over dit geslacht in »Herald. Bibl. 1880, bl. 261, waar niet van Christina Philippina D., maar van Catharina Ph. D. sprake is, en waar haar eerste echtgenoot Frans genoemd wordt. *Nav.* XXVII, 134 vulle men wederkeerig aan uit den inhoud van bl. 258 uit gezegd opstel, waar niet van Cores v. d. Mieden (*Nav.*, t. a. p.), maar van Coren v. d. M. sprake is. Hoe moet het zijn? Ik denk, Coren. — Uit bl. 277 zou men opmaken, dat de heer Frederiks het geslacht D. voor uitgestorven houdt. Men las echter in de Haarl. Ct. v. 11 Juni 1880 van D. A. M. Doublet te Zutfen, rijksopzichter bij den spoorwegdienst 3e kl., alstoen belast met het dagelijksch toezicht op den staatsspoorweg Zutfen—Enschede-grenzen, de spoorwegen Almelo—Oldenzaal-grenzen en Zutfen—Winterswijk, 8 Juni '80 tevens belast met het dagelijksch opzicht over den dienst van de Nederl. gedeelten der spoorwegen Winterswijk—Gelsenkirchen en Winterswijk—Bocholt, ingaande met den dag van de opening dier wegen voor den openbaren dienst. Hij is de oudste, door den geachten schrijver (bl. 271) als Diderick Arnold Mauritz, civiel ingenieur, geb. 1852, vermelde zoon van Hermanus Doublet bij Catharina Hendrika Drees, en berichtte het overlijden van deze zijne moeder, hertrouwd met Mr. Jan Willem Smit Krusinga, i. d. 2 Juni 1881 te Amsterdam. Te Kampen woont E. Gritters Doublet,

Oct. '84 tot lid van den gemeenteraad benoemd, en te Malaga † 12 Juni '84 Christina Juliana Elisabeth Doûblet, wede Jan Carel Fijnje, in Haarl. Ct. v. 25 Juni geadverteerd door haren zoon Carlos Felix Fijnje met echtgenoote en zoon.

de Gavere (XXXI, 110). De vader van Geertruida was Jan Rogier de G., sedert 6 Sept. 1635 burgemr van Harlingen, als praesideerend burgemr nog 20 Nov. 1652 voorkomend, Jan. 1654 niet meer onder den magistraat vermeld, dus denkelijk inmiddels overleden. Begraven in de groote kerk te Harlingen, waar de grafsteden n° 1 en 2 in rij 14 aan de familie behoorden, thans echter door vaste daarover getimmerde banken aan het onderzoekend oog onttrokken zijn. Begraafregisters uit dien tijd zijn in 't Stedelijk archief niet meer aanwezig. Wie was de gade van Johan Rogier?

P. L. DE GAVERE.

v. Kervenheim. Heer Johan v. Karvenen, kapittelheer van St. Walburg te Arnhem, verscheen met drie zijner ambtgenooten in 1464 op de stads-raadkamer om, met het oog op de privilegiën, welke het kapittel van graaf Reinald van Gelre had bekomen, te protesteeren tegen den maatregel door den stedelijken raad genomen, krachtens welken zes gehuwde vrouwen, »de mit sommige van de Capittulaer Heren off Vicaryen (lees, vicarissen) beruchticht weren van oneerlicken leeven", 1 Jan. 1463 voor vier jaren uit de stad en stadsvrijheid gebannen waren (Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. 1803, I, 140, 1,3).

Bekennen wy Hertough vurschr. (Karel v.Gelre), dat wy den weerdigen onsen lieven Raet, d'aendachtige ind getrouwe Meister Claes v. Keruenheim, Praest to Zutphen, last ind beveel gedaen ind gegeven hebben, doen ind gheven mits desen onsen oopen Placaet, onse Lantscap in Gronyngenlande ind van Drenthe to visiteren, alle gebreecken myt allen vlyt te verhoeren, ind sich daer inne tho halden ind to reguliëren, dat onse ondersaiten, Geistlicke ind werltlicke nae gewoente der heiliger Kercken sich halden in allen Gestlicken saecken ind anders nyet". 26 Dec. 1535. Los Blad ter Charterkamer te Arnh. (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandwerk, 1807, I, 20).

Eene Rekening Swederen v. Kervenhem Praest to Zutphen van myn gen. l. H. Renthen ind opkoemingen 's Lantz v. Z. in 1532

(zie ib., bl. 152, noot vermeld). Aan wien (hertoogl. raad) Johan v. Keppel Bevelhebber ind Scholt tot Z. schreef over de slooping van den Wildenborg i. d. Donderdag post Pontiany 1533 (zie dien brief ib., bl. 152—4). Hertog Karel beval 22 Juni 1534, dat aan Hendrik v. Kervenheym, Scholtz to Lochum, die venster, posten ind graeuwen steyn aen onse huys ter Wildenborch noch liggende ind wesen mach", ten gebruike aan diens huis ter Cluysen (de Cloeze) bij Lochem zou worden toegewezen (ib., bl. 159), in vergoeding voor »perden schade" in des Hertogs dienst (ib., bl. 160). Zw. v. K. gaf den vorst echter nog »eyn guedt peerdt" op den koop toe (missieve v. Karel v. G. 7 Apr. 1535) (ib. bl. 161). Den 10 Juni 1534 beval hem (Sweer Kervenhem) de hertog rekenschap te vragen in de Gr^{p} Z. van degenen. die tot 's vorsten schade bouwland in weiland veranderden (ib. II, 89, 90). Aan de ingezetenen van Doetinchem vergunde hertog Karel 3 Juli 1537, veertig stoeck (staken of staketten), welke Sweder v. K., proost te Zutfen, hun zou aanwijzen, te gebruiken tot versterking hunner stad (Inventaris oud-arch. Doet. 1867, bl. 9). Hij (heer Sweer v. Kervenhem) bezat eenen »Pol (= palus), gelegen op de Birckel (Berkel) geheyten die Cluse, welk perceel hij ten gebruike en ter betimmering overgaf aan Johan, broeder van Catrin v. der Cluse, bij gelegenheid der beleening dezer laatste i. d. 15 Apr. 1529 met het goed De Cloeze (bij Lochem, totdaartoe als dat goet tot Reijnering bekend), hetwelk zij in 1530 op Sweder v. K., Canonik, overdroeg," beheltelick haren broder Johan sijn regt soo hij leeft", welke Johan in 1544 den leeneed vernieuwde. Met Sweders perceel vergroot, wordt dit goed als eigendom van Dirk v. Keppel in het Leenregister i. d. 28 April 1536 omschreven als »een Pol, Huys ende Hofstad geheyten die Cluse, daer id goed Reinerdinck *in* to horen plag (onlangs van der Leenweer gevrijd en Sweeren v. K. Praesten to Zutphen opgedragen". enz. enz. Zie over dit (als Reijnering hofhoorig, tusschen 1529 en 36 tot havezate verheven) goed De Cloeze Geld. Volksalm. 1881 bl. 1—9, 113, 81.

In Mr. G. v. Hasselt's Geld. Bijzonderheden 1809, bl. 56 noot, is sprake van de archieven van den huize Kervenheim, waaruit Carel v. Arnhem in 1581 copieën nam.

Dit oude geslacht kan zijn naam ontleend hebben aan den huize Kernhe(i)m te Eede, a^{0} 1473 als »Kervenheim nu Kernhem" vermeld

bij v. Hasselt, Geld. Bijzonderh., bl. 35 ; doch dan wekt 't bevreemding, dat de beleeningen (zie *Nav.* XXV, 259) reeds minstens sedert 1426 geenen v. Kervenheim onder de eigenaars meer aanwijzen. Daarom zoeken wij zijn bakermat denkelijk liever in Kervenheim *of* Kervendonk, Land v. Kleef; zie deze plaats vermeld bij Mr. I. A. Nijhoff, Oorkonden, I bl. 30, 57, 75, en den geslachtsnaam ibid. III, bl. 353; IV, 136, 40; VI, 3 bl. 987, 1079, alsmede in Geld. Volksalm. 1871 bl. 3; Herald. Bibl.' 1883 bl. 224.

Daar het goed Kervel te Geld. Hengelo zeer goed den naam kan hebben gegeven aan de thans nog aanwezige familie v. Kervel, bespeurt men dat er geen de minste reden bestaat als zoodanig, om v. Kervel als spruit van v. Kervenheim aan te merken. J. A.

Minchelsluus (XXI, 269). Wordt hier niet bedoeld v. Mingerfruijct (= Mengerfruijt, ook Mengergruijs)? Deze in het land van Waes gevestigde familie bezat in de 15e en 16e eeuwen in leen van den graaf van Vlaanderen het goed genaamd 't Hof te Weijns onder Haesdonck; en had ook goederen onder Baersel in achterleen van v. Steelandt. Het wapen van Mingerfruijt wordt in de 1e uitg. van 't Armorial niet opgegeven; de nieuwe uitgave is nog niet zóóver gevorderd. P. L. DE GAVERE.

v. Oldenbarnevelt (XXXIV, 204). Bij 't doorbladeren der oude stedelijke registers in het archief te Amersfoort kwamen mij verscheidene leden van het geslacht v. O. vóór, die wellicht eenig licht tot samenstelling eener genealogie kunnen geven.

A° 1479. Prothocol-Boek. Acte waarin vermeld Ernst v. O. wonende in de Cromstraat te A.

A° 1480. Acte waarbij Ernst v. O. en Alyt zyn wyf en Claes v. O. zijn te goede Heer Jan v. O. Canunnick alle Erfenissen en besterfenissen van staande timmer en liggende Erven hem aangekomen en bestorven mag wezen van Tyman Jansz hoeren Oem was.

Heer Jan v. O. maakt na synen dood de helft van de goederen voorz te erven en te komen op Claes zyn brueder.

A° 1483. p. Laurentii. Jan v. O., Canunnik.

A° 1487. p. Remig. Claes Jacopsz als een oudste Burgemeester heeft van wege Heer J. v. O. Erfgenamen gegeven en opgedragen Claes

v. O. en Alyt zyn wyf den Eigensdom van alzulck goed heer Jan voorzegd afgelegd heeft.

A° 1494 p. Serv. vermeld Reijer v. O., broeder van Fye vrouw van Evert Poijt.

A° 1495. Coen v. O. en Geertruid zyn wyf.

A° 1495. Claes v. O. en Alyt zyn wyf Ergenamen van Dirk Jan de Wijsenzoen.

A° 1526. Protocol-Boek a° 1510—18—28. In fest. Barb. vermeld Reijer v. O.

A° 1540. Vermeld Geertruid Reijers wed^e^ v. O. heeft belijdt schuldig te wezen aan Gerrit Reijersz haren zoon.

A° 1568. Vermeld Reijer Claes en Cosyn Cosijns sone v. O. en Ernst Reijersz v. O.

A° 1535. Scheiding tusschen Geertruid Reijers nagelaten wed^e^ v. O. en Gherijt haar zoon.

A° 1546. Vermeld Jan v. O., Herman v. O., Cosyn v. O.

A° 1549. Vermeld Gerrit v. O. en Deliana zijn huisvrouw.

A° 1550. Transp. door Geertruid Reijer v. O. wed^e^.

A° 1565. Vermeld Theodora v. Weede wed^e^ Herman v. Vaneveld en Gerrit v. Oldenbarneveldt als man en voogd van Deliana v. Weede, te zamen Erfgenamen van moeders zijde van zaliger Marigjen nagelaten dochter van Petronnella van Lanscroon. [Deze Petronella, dochter van Marigje v. Weede en Roetard v. Lanscroon, was gehuwd met Jan v. Hattum van Rijnestein].

In de voormelde Amersfoortsche protocol-boeken zijn waarschijnlijk nog wel meer opgaven over de familie v. O. te vinden.

Soest. E. W. VAN WEEDE.

v. Oldenbarnevelt (XXXIV, 204). »Item C.(asijn?) v. Oldenbarnefeldt voer Amersfoerdt verlaeren een Peert ind Harnysch, t' samen op l. (50) emd. gl." — is een der posten van »Peerdschade der Ruteren onder Joh. v. Lynden, Ritmeister desse leste Vehede gheleden hebbende", waarvoor hertog Karel v. Gelre 8 Juli 1529 vergoeding beloofde (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Oudhh. 1806, bl. 366, 8).

Voor Wolter v. Barnevelt (ib., bl. 486, op a° 1566) zal te lezen zijn Wolter v. Vaneveld [1]).

---

[1]) Zie over dit Veluwsch gesl. *Nav.* XXII, 306; VI, 339; IX, 113, 325, en vooral

Johan v. O., in een stuk v. 3 Febr. 1623 »den Advocaet Barnevelt, v. Bernevelt geheeten (Mr. G. v. H., Geld. Maandw. 1807, I, 61, 2), is, in strijd met het Treurspel van J. Nomsz, getiteld »Oldenbarnevelt" (ibid. III, 11), te Amersfoort geboren, terwijl de in dat treurspel vermelde Dr. Nicolaas de Voicht in 1610 als opvolger zijns overleden broeders Johan tot schepen van Arnhem is aangesteld (ibid. I, 336, 7). Zijn naam prijkt onder het stuk, waarin mededeeling geschiedt der inneming van Breda door een Turfschip i. d. 6 Maart 1590, voorkomend ibid., bl. 26—30; alsook onder dat betrekkelijk den slag bij Nieuwpoort i. d. 3 Juli 1600 (ib. bl. 48). De bizonderheden der indijking van drie meeren in N. Holland, het Diepsmeer, het Tjaarlingermeer en het Kerkmeer blijken uit de in het Amsterdamsche archief bewaarde papieren van Jan v. Oldenbarnevelt, die voor één derde eigenaar was. De minuut der onderhandsche akte, waarbij de deelhebbers zich verbonden, dd. 13 April 1595, is van de hand des Advokaats zelven. Ook parapheerde hij den brief v. 26 Nov. 1600 uit 's-Gravenhage aan de Staten-Generaal over de uitwisseling der gevangenen uit de Vereen.-Prov. bij de Spanjaarden tegen den te Woerden gevangen zittenden Admirant van Arragon (ibid; bl. 487, 8). Volgens een MS. van Frederik v. Vervou werd hem den laatsten avond zijns levens gevraagd of hij ook te eten begeerde, dewijl het omtrent acht uren was, welke vraag hij toestemmend beantwoordde (Mr. G. v. H., Arnh. Oudhh. II, 55). Wilhelmus Baudartius beschrijft in zijne Gedenkw. Geschiedenissen, B. xi, de onthoofding aldus: »De Beul van Utrecht, die daer veerdich stondt, trock het mes uyt de scheyde ende hieu hem met den eersten slach den cop af" (20 Sept. 1618). Mes is hier z. v. a. slachsweert (a° 1530), richtsweert (a° 1594); vgl. ibid., bl. 155, 6. De Advokaat hield echter, naar de denkwijs nog van dien en vooral van vroegeren tijd, de aanraking van den beul voor besmettelijk; daarom had hij op 't schavot, volgens de schriftelijke getuigenis zijner vrienden gezegd: »Dat de (scherprichter) niet aan my kome" (Historie

---

Nav. XXVIII, 251, waar o. a. voorkomt A. G. v. Weede, 2de gade van Willem v. Westervelt, wedr v. A. E. v. Vanevelt. De ald., noot, vermelde Johan v. V., vaandrig, is ook vermeld ao 1629 in de Registers op 't arch. v. 't voorm. Hof v. Gelre door P. Nijhoff bl. 75.

v. h. Leven en Sterven van Heer J. v. O., bl. 257, en »Waerachtige Hist.", bl. 509).

Willem v. O. Zie het document betr. de conspiratie in zijn geheel in Mr. G. v. H., Geld. Maandw. I, 65—79. J. A.

v. Oldenbarnevelt (XXXIV, 208). Het geslacht v. Old. genmd Witte Tullingh is een geheel ander dan dat van den Lands-Advokaat. Eenige jaren geleden is daarover veel geschreven, maar ook, ondanks het protest van zekeren Jhr. v. Old. genmd Witte Tullingh, bewezen, dat de naam Oldenbarneveld een in diens familie aangenomen naam is en deze »te recht genaamd" Witte Tullingh of Tullingh.

A. J. C. KREMER.

v. Omphal. *Nav.* XXXIV, 118 vraagt of de naam dezer familie in verband kon staan met den plaatsnaam Omval in N.-Holland. Uit enkele gegevens blijkt mij het volgende. Bernardus Omphalius, miles, werd in 1434 met de heerlijkheid Westtorff bij Keulen beleend; zie von Steinen, Westph. Gesch., II, 706, waar verder zijn huwelijk en zijne afstammelingen vermeld staan. Zijn zoon was de *Nav.* XXXIV, 117, genoemde Jacob von O. (Omphalius), heer van Westtorff, die 15 Mei 1559 door keizer Ferdinand I benoemd werd tot rijks-vrijen ridder van het Duitsche rijk en hoogstdeszelfs erflanden en koninkrijken van Hongarije en Bohemen; zie von Steinen, II, 458, waar de adelsbrief te vinden is. Hij was destijds gezant van hertog Wilhelm van Gulik en Berg bij den Keizer. Jacob's derde zoon was Caspar von O. (1569—1627), heer van Westtorff en Gummersbach. Alexander Dietrich (1661—1729), zoon uit het derde huwelijk van Johann Friedrich (1600—71) en kapitein in Hollandschen dienst, was de eerste v. O., die in ons land leefde. Alexander's oudste zoon, Anthonie Frederijk (1707—1759), majoor bij het oud-Geldersch regiment, had tot zoon Alexander Diederik (1752—1813), heer van IJzendoorn, secretaris, later burgemeester van Tiel, amptman van Nederbetuwe en tijdens de Fransche overheersching sousprefect van Deventer, wiens zoon Anthonie Frederik Jan Floris Jacob (1788—1863) als jong officier de latere Napoleontische oorlogen medemaakte, na 1814 in zijn vaderland werd aangesteld tot luitenant bij de cavalerie, tot generaal-majoor opklom, in 1851 met den rang van luitenant-

generaal gepensioneerd, in 1834 in den Nederlandschen adel ingelijfd met den titel van baron, destijds luit.-kol. en tevens adjudant bij koning Willem I, welke laatste betrekking hij ook vervulde bij Willem II en III, bij den laatsten evenwel in buitengewonen dienst. Met hem († 1863) stierf deze tak der familie uit. Zijne oudere halfzuster Anna Elsabé was gehuwd met Mr. Herman Jacob Dijckmeester, zijne tweede halfzuster Maria Johanna met Mr. Jan Dijckmeester. Zijne eigene zuster Henriette Margrieta Dorothé Reiniera huwde Frederik Christiaan baron Mulert van de Leemcule, terwijl de drie volgende zusters ongehuwd bleven; van deze was Carolina Louise de *Nav.* XXXIV, 117 genoemde hofdame. Sedert eenige maanden verkreeg een kleinzoon van gezegden Baron Mulert het recht zich v. Omphal Mulert te noemen. J. G.

[Wat weet men dan nu van dien Noord-Holl. plaatsnaam Omval te berichten?]

de Perez (XXXIV, 216.) In catalogus n°. 93 (J. L. Beijers te Utrecht) vindt men onder n°. 369 Antonio Perez et Philippe II. Mogelijk kan dit boekje R. de P. van dienst zijn.

Schiedam. R.

VRAGEN.

Bakker Aegidius. Te Amsterdam in de Luthersche kerk is 13 Oct. 1799 gedoopt Elisabeth Catharina Gasman, dr v. Willem en Johanna Bakker; getuigen Johannes B. en Elisabeth Catharina Aegidius. Zou iemand mij kunnen opgeven, of deze beide doopgetuigen de ouders waren van Johanna B., dan wel in welke familiebetrekking zij tot haar stonden? Wie de ouders waren van Willem G. en de wapens van G., der hier bedoelde B. en van Aeg.? N.

Beck-Slotsbo (-boo). Aletta Beck, eene Geldersche dichteres uit de 17e en 18e eeuw, woonde eenige jaren aan de Kaap de Goede-Hoop, en schreef daar eenige dichtregelen, o. a. 1. Ter bruilofte van Josephus de Granpré en Louisa Adriana Sl.; 2. Ter bruilofte van Daniel Nolthenius en Maria Judith Sl.; 3. Troostredenen aan C. B. Kien bij 't afsterven van haren echtgenoot Maurits Pasques de Chavonnes, gouverneur der Kaap de Goede-Hoop. — Was deze dichteres de

gade van den kap.-comm. ald. Hendrik Sl., en de moeder der twee bruiden? In welke betrekking stond zij tot de familie P. de Ch.?

N.

Boelens-Meerens (XXX, 55). Worden genealogische gegevens verzocht betr. Griete Claesdr B.-M. N.

[Meerens = Merens?]

v. Essen. Bestaat er een genealogie? Het wapen is immers in rood geankerd kruis v. zilver?

(de) Fremery. Tot aanvulling eener genealogie worden opgaven verzocht vóór 1650.

's-Gravenzande. JAMES DE FREMERY.

de Carmer. Kan iemand iets omtrent deze familie mededeelen (meer bepaald einde der 16e eeuw) behalve wat daaromtrent voorkomt in Becker's Genealogie van Burman? O.

Leoninus (XXVIII, 255; XXXI, 255; 'V, 201). Dr. Elbertus Leonius (aliàs Elbert de Leeuw gez. Cocq), — voerende in goud drie brakskoppen van rood, — vermaard rechtsgeleerde, hoogleeraar te Leuven, daarna kanselier van Gelderland, als hoedanig hem menige staatkundige zending werd opgedragen, — tr. Barbe de Haze, dr v. den eersten hoogl. d. rechtsgeleerdheid te Leuven. Wie waren de ouders dezer echtelieden, en welk wapen voerde zij?

JOH. THEOD. DE RAADT.

Tengnagel (XXXIV. 209). Was Tengnagel van Son een geslachtsnaam, of is die naam slechts gevoerd door een admiraal van Bremen?

A. J. C. KREMER.

Verlouw (Vers l'eau). Dit geslacht, blijkbaar van Fransche afkomst, voerde drie (2, 1) vogels en een dwarsbalk beladen met drie kruisen. Wie kan mij de kleuren en een juiste beschrijving van het wapen bezorgen, en ook eenige bizonderheden nopens dit geslacht mededeelen? R.

[Is het zeker dat Verlouw = Vers l'eau is? Etymologisch zou 't ook kunnen wezen = v. den Bosch.]

GESCHIEDENIS.

Lievendaal. Wijst *Nav.* XXXIII, 18, aan het oud-adell. gesl. v, Leefdael (o. i. terecht) 't Z. Brabantsche Leefdale als bakermat toe: het *Nav.* XXXII, 515 vermelde Lievendaal (o. Amerongen), dat in 1536 door de Staten van Utrecht voor eene ridderhofstad of adell. havezate erkend werd, — op een ouden steenen grenspaal leest men in verweerd schrift »Riddermatigheid Lievendael", — geraakte door opdracht van Gerrit Ploos v. Amstel [1]) in 't bezit van Maria Hondeling († 9 April 1655, dr v. Arend bij eene v. Beusekom), wede (geh. 1600) van Derk v. Eck v. Panthaleon, heer van Lauwenrecht en Oud-Broekhuizen († 7 Jan. 1636, zoon v. Gerard bij Aleid Ruysch), wiens tweede zoon Derk [2]) († 1676) er vervolgens mede is verleid, die ongehuwd stervend dit goed naliet aan Johan Willem v. E. v. P., 23 Dec. 1636 (te Rotterdam) geb. zoon zijns broeders Gerard (geb. 16 Maart 1607, heer van Oud-Broekh. en van Groenwoude later genmd Woudenberg, † 30 April 1645/54, geh. 10 Febr. 1633 m. Maria Justina v. Quadt tot Wickradt † 5 Nov. 1643, dr v. Bertram bij Anna de Morgan). Na Johan Willem's dood († ongehuwd) kocht Godard [3]) baron v. Reede, graaf v. Athlone, heer v. Amerongen († 1703), de ridderhofstad 18 Aug. (volg. Ferwerda, 18

---

[1]) Aan hem moet derhalve Mr Jacob v. Lennep in zijn »Pleegzoon" (vgl. *Nav.* XXXIV, 308, 9), 2de dr. (1835), II, 37, 49, 50), gedacht hebben, en niet aan den later levenden Derk v. Eck, gelijk ik in Geld. Volksalm. 1874, bl. 55, noot, giste. Die historische roman, waarin Frederik v. Reede († 1611), overgrootvader, en Godard v. R. († 1641), grootvader — van den straks te noemen Graaf van Athlone, als heeren van Sonheuvel (schuilnaam van Amerongen) optreden, beweegt zich tusschen 1592 en 1621 (einde van het Twaalfjarig Bestand).

Een aan Lievendaal bij Kerpen (rgdistr. Keulen) ontleende geslachtsnaam v. Liuendale komt a° 1328 in Nijh. Oork. I, bl. 244, voor; terwijl men in Bijdr. Gesch. Overijsel, IV (1877) bl. 273 aantreft Christina, dr v. zal. Reinier v. Lievendael bij eene v. Ittersum, Aug. 1615 te Zwolle gehuwd met Jhr Wolfgang Knoppert, heer van den Vrijthof, en die Dec. 1634 testeerde (a. w. V, 366).

[2]) staat op eene lidmatenlijst van 1654 (in een foliant, aanwezig in 't kerkeraadsarchief te Amerongen), opgemaakt door Bern. Keppel, pred. te Am. (1654—1712), vermeld als Heere Diedrich v. Eck v. Panthaleon, ridder van Lievendaal.

[3]) Niet Godard Adriaan (geb. 1621, heer v. Amerongen, † 3 Jan. 1700). Deze was zijn vader en vóór dezen komt onder de v. Reede's geen Godert Adriaan voor.

Oct.) 1688 uit zijne nalatenschap aan, en sloopte haar, teneinde geene twee ridderhofsteden, beiden bewoonbaar, dicht bij elkander te hebben, hetgeen oneenigheid zou kunnen veroorzaken bij de uitoefening van jachtrechten. Dit goed bleef onverpoosd in het geslacht der v. Reede's en behoort nog steeds tot het Huis Amerongen.

Hiermede niet te verwarren Levendaal, voorm. adell. havezate aan den voet van den Heimenberg, op een half uur afstands beoosten Rhenen, dat eerder Leefdaal,-dale, en nog vroeger Laer of Laar genaamd zal zijn geweest, zijnde het land er omheen nog tegenwoordig het Laareind geheeten.

Hetzij Levendaal of (bij voorkeur) Lievendaal wordt door sommigen voor Levaefanum, eene op Peutinger's reiskaart (3e eeuw) vermelde oude standplaats der Romeinen, gehouden (zie d'Anville, Notice de l'Ancienne Gaule, Paris 1760, p. 412). Hoe uiteenloopend te dezer zake echter de meeningen zijn, blijke hieruit dat Cluverius (Germ. Antiqua, Lugd. Bat. 1616) achter dit Levaefanum het Maas-Waalsche Leeuwen zoekt. Geschiedt zulks op grond van berekening volgens de Romeinsche mijlpalen, of bloot wegens overeenkomst van klank in de hoofdsylbe? Dit neemt niet weg dat de hoofdsylbe in Leeuwen zoowel als in Lievendaal etymologisch-identisch kan wezen met Levaefanum, als men dit laatste slechts in zijn geheel laat en er geen Levae fanum (Leva's tempel) van maakt [1]). Ten slotte dan nu de vraag: riep een (verkeerdelijk?) afgebroken Levaefanum eene godin Leva (Laeva) in het aanzijn, of blijkt van elders dat inderdaad zoodanige godin of vergoode priesteres door onze heidensche voorvaderen moet zijn vereerd? Bij de duiding van Liefkenshoek (oude hofstede te Heteren) geeft Geld. Volksalm. 1872, bl. 27, aan haar de voorkeur boven Lijfna, de Noorsche liefdegodin, welke (volg. G. V.) Mr. L. Ph. C. v. den Bergh hier ziet spelen. Maar waarom geen persoonsnaam Lieve, diminut. Liefke, stamverwant met Loef, (Loë, Loye, Lewe), uitgedijd tot Leiffard, Lyffert (vgl. *Nav.* XXVII, 389)? Of *liever* een appellativum, z. v. a. bosch, boschje? *Vgl.* Lievestein *of* Leeuwenstein (verzonken slot te Tuil, G. V. 1871, bl. 172; 1874, bl. 142, 7, 51; 1876, bl. 95, 9, 104), Lewendael *of* Lovendael (huizing o. Venlo), Loë, Loyen, Loe-

---

[1]) Omgekeerd laat zich de familienaam Leffef ontbinden in La Fève.

ven, Leuven, Lewe *of* Lieve 13de en 14de eeuw heerl o. Tuil, Geld. Volksalm. 1874, bl. 151) *met* de geslachtsnamen *de* Leeuw, Rooleeuw, Lowe (Haarl. Ct 11 Mei '85), Louw (ibid.), von Liebe (Berlijn) De Liefde (Haarlem). Temeer daar men ook bij Baarle-Nassau (N.Br.) een gehucht Liefkenshoek aantreft, om van het in 's Lands Historie bekende fort in Antwerpen te zwijgen [1]. J. A.

Maria-van-Nazareth (XXXIV, 143). »Den Cloester Nazareth bynnen Gelre'' a° 1473 staat vermeld in Mr. G. v. Hasselt's Geld. Maandwerk (1807), II, 310. Dit klooster werd bewoond door Franciskanernonnen, die Tertiarissen genoemd werden en met het kapittel van Utrecht vereenigd waren. De plaats was op den naam der Allerheiligste Maagd Maria-in-Nazareth ingewijd, en heeft in hare eerste opkomst veel goeds genoten van Nikolaas Boudewijn, een geboren Zeeuw [2]. Want behalve dat hij tot tweeden vader of overste over deze weezen aangesteld werd en het bewind gedurende den tijd van 51 jaren met groote zorgvuldigheid voerde, en is hij ook een groot weldoener van het klooster geweest. Overleed in 1491 en ligt onder het koor der kerk, dat hij op eigen kosten had doen bouwen, begraven. Het klooster door de Staten van Gelderland verkocht zijnde, verloor zijn karakter en gedaante geheel en al, en is de brouwplaats, die totnutoe (vgl. *Nav.* XXXV, 29) den naam van klooster behield, sed. 1652/62 door Bigge [3], den toenmaligen schout van Epe, als woonhuis gebezigd. In 1716 werd dit pand, met al de daartoe behoorende landerijen, zooals het thans nog bestaat, door Jacob v. Beinhem, heer van Tuil en Den Appelenburg, verkocht aan Frederik Dibbetz, wiens nakomelingen tegenwoordig nog de eigenaars en bewoners zijn. Aan dat oude convent herinnert ook nog De Kloosterbrug (of Brug n° 24) o. Heerde, zijnde een houten ophaalbrug over het Apeldorensche kanaal.

---

[1] Dewijl men te Dreumel een uiterwaard Lillo ontmoet, kunnen de panden hier en te Heteren zeer geschikt vernoemd zijn naar die twee forten door éénzelfden krijgsoverste, zoowel in Over-Betuwe als in Maas-Waal gegoed. En blijkt dan in casu wederom hoezeer men vaak geneigd is naar den grijzen voortijd te verwijzen wat eene veel latere en meer natuurlijke herkomst hebben kan.

[2] Voegt hier de eene of andere samenkoppeling met *Nav.* XXXV, 91 ?

[3] In 1634 heette het goed Lentink te Voorstonden Biggengoed naar de toenmalige eigenares Vrouw Biggen. In 1696 luidde het ook aldus (Baron Sloet, Van-Al's, bl. 227).

Overluidingen te Utrecht. (Vervolg van XXXV, 139.)

1616. II Jan. in f. *Thici de Eck* filij Thici de Eck.

VI Jan. in obitu et funere Corneliae van Sande viduae quondam Wouteri v. Boort.

XX Jan. in o. et f. Jois a Straten Scabini qndam Civitatis Traject.

Eod. die in o. Paskasij de Lamsweerde patrui Canonici.

XXIII Jan. in o. et f. Dollae Adrianae de Diemen viduae quondam Dolli *Jois Prys de Parys* [*sic*] *de Sudoort* [1]), doi de Sudoort.

XXV Jan. in o. et f. Swaveldae de Honthorst viduae quondam Alardi de Helsdingen Consulis Civitatis Traject.

XXVI Jan. in o. Dollae Machteldis de Westrenen.

II Febr. in o. et f. Corneliae Gerardi de Santhen viduae quondam Gerardi Both.

XI Febr. in o. Dollae Anthoniae v. Wael v. Vyanen viduae qndam Dolli Hermanni Croesenes.

XIV Febr. in o. et f. Jois Bruynzeels de Zichem virgiferi Ecclesiae [2]).

XX Febr. in o. et f. Gisbertae de Eyndoven viduae quondam Egidij Damiani de Schayck.

XXIV Febr. in o. et f. Annae de Jonge uxoris Jois de Asch.

XXV Febr. in o. et f. Gulielmi Pels.

IV Martij in o. et f. Cristinae Cornelij Kemp, uxoris Arnoldi de Waveren.

V VI et VII Martij in o. Illustrissimae Dnae Theodosiae Noel uxoris illustr. Dni Cecil etc. XVII in f. praedictae Dnae.

VIII Martij in o. Dollae Joae de Nijhoff uxoris Dolli Jois de Duvenvoorde.

X Martij in o. Dollae *Gulielmae de Doornick* viduae quondam Gulielmi Foyers.

XV Martij in o. et f. Henrici Adriani v. der Elburch.

XVII Martij in o. et f. Corneliae Jois de Millingen viduae quondam Cornelij Jacobi de Royesteyn.

XXX Martij in o. Henrici de Wyck.

I Apr. in o. et f. Catharinae Hermanni filiae de Royers.

II Apr. in o. et f. Bartholomaei v. der Eem Thici [3]).

IV Apr. in f. Dollae Lucae Hey v. Sevender filiae Jois Hey de Sevender.

XIX Apr. in o. et f. Jois Nicolai de Groenenberch.

XXIV Apr. in o. et f. Hermanni Hermanni [4]) de Ramsdonck.

XXV Apr. in o. et f. Agathae de Reynegom filiae quondam Erasmi de R.

IV Maji in o. et f. Martini de Doyenborch Hermanni [5]).

X Maji in o. Nobilissimi Dni *Abrahami v. der Noot* fratri [*sic*] Dni Quintini v. der N. Canonici [6]).

---

[1]) Over Parijs v. Zuidoort zie *Nav.* XXIII, 108, 211—3*, enz. enz. RED. [2]) kerkelijk roededrager, vgl. *Nav.* XXIX, 48. Men verwarre ze vooral niet met de hondenslagers, die ook wel virgiferi heetten. RED. [3]) Theoderici filii. RED.

[4]) d. i. Hermanni filius. [5]) Hermanni filii. RED. [6]) Later is daar bijgevoegd: vide de Wael v. Vronesteyn. [Vgl. *Nav.* XXIII, 109. RED.]

1616. Eod. die in o. et f. Mechtildis de Rynevelt filiae quondam Gerardi de R.

XIII Maij in f. Dolli Thomae Kermans, filij Dolli Henrici Kermans dni tot Manegem.

XVII Maji in o. et f. Theodorae filiae Gerardi Henryci de Dyck sororis Henrici de D. Semipraebendati.

Eod. die in f. Dolli Adriani de Inhuijsen et Kniphuijsen filij Illustriss. Dni Dni Thydonis Hermanni Baronis de I. et Kn., Elteren et Vogelsanck perpetui sculteti de Bastenaken. [1]

XVIII Maji in o. Dollae Evae de Sandwyck viduae quondam Magri Peregrini de Loon consiliarij curiae Hollandiae.

VII Junij in o. et f. Dolli Arnoldi de Dyemen filij quondam Dni Gulielmi de D., primi consiliarij et praesidis minoris Curiae provincialis Ultraject.

Eod. die in o. et f. Gertrudis de Buchel viduae quondam Thrci Gulielmi de Langh.

VIII Junij in o. et f. Illustriss. Dollae *Philippotae Uten Enge* viduae quondam Dolli Judoci de Aemstel de Mynden Dni de Loenresloot, Aucoep [2]) et ter Aa.

XIX Junij in o. et f. Gertrudis Buermans viduae quondam Magri Jois de Nuijs.

XXVIII Junij in o Dollae Elisabethae de Buijtewech viduae quondam Dolli Simonis Dni de Gripskercke. [3])

Eod. die in o. et f. Mariae de Moerendael viduae quondam Cornelij Dierhout.

XXIX Junij in o. et f. Nicolai de Sompeecken.

XIII Julij in o. et f. Conradi van Well.

XIX Julij in o et f. Walburgis van Voort viduae quondam Cornelij de Lange.

XXIII Julij in o. Dolli *Jois Rengers v. der Arenshorst ter Berge* Canonici Sti Jois Ultraj.

XXIV Julij in o. *Arnoldi Botter de Snellenberch.*

XXVIII Julij in o. Nobiliss. Dollae Margaretae de Hartevelt uxoris nobilissimi Dolli Gisberti de H. Canonici.

XXIX Julij in o. et f. Nicolai de Cordenoort.

XXX Julij in o. et f. Abrahami Tertemer.

XXXI Julij in o. et f. Theodorici de Rynevelt.

III Aug. in o. Dolli *Nicolai de Bronckhorst* dni van Stadt.

IV Aug. in o. et f. Dollae Joae de Leyenberch [of Legenberch] [4]).

X Aug. in o. et f. Dolli *Ernesti Tacts ab Amerongen* fratris Dni Thomae ab Amerongen Canonici.

---

[1]) Zie noot 3 der volgende bladzijde. RED.

[2]) Teccoop (vgl. *Nav.* XXVI, 418; XXVIII, 100)? Neen. Oukoop vormde met Loenersloot en Ter Aa eene ambachtsheerl. groot 705 morgen, zich uitstrekkend van Baambrugge tot voorbij het dorp Ter Aa. RED. [3]) Later bijgevoegd: v. Renesse v. Baer. [4]) hoogstwaarschijnlijk Leyenberch; zie beneden, bl. 272. RED.

1616. Eod. die in o. et f. Jois Jois [1]) de Breuckelen Administratoris Sti Pauli.

XIII Aug. in o. et f. Eliae v. den Berch.

XIV Aug. in o. et f. Egidij Damiani de Couwenhoven [2]).

XXIII Aug. in o. illustriss. Dolli *Roberti à Malsen* Doni tot Oosterwijk Canonici.

XXIV Aug. in o. et f. Petri Henrici de Vianen.

XXVII Aug. in o. Illustriss. Dni, Dni Tydonis Hermanni Baronis de Inhuijsen et Kniphuijsen, Elter, Vogelsanck, perpetui sculteti Civitatis Bastnach [3]).

I Sept. in o. et f. Wolphardi Rudolphi de Culenborch.

VII Sept. in o. et f. Dolli *Anthonij Taets ab Amerongen* fratris Dni Thomae Taets ab Amerongen Canonici.

VIII Sept. in o. et f. Dolli Hermanni de Ravesway.

IX Sept. in o. Dollae Annae Grammey viduae quondam dolli Ottonis Mom Dni van Roden toorn tot Hetteren [4]).

XVII Sept in o. dolli Wouteri de Hoese [5]).

XIX Sept. in o. et f. Mariae Jois Lauwermans filiae, viduae quondam Gerardi de Sampeecken.

XX Sept. in o. et f. Dni ac Magri *Jois à Kuyck* Canonici.

XXIII Sept. in o. et f. Dollae Corneliae Schrijvers viduae quondam Dolli Adriani van Burch.

XXVII Sept. in o. et f. Lamberti Werneri de Velthuijsen.

XXVIII Sept in o. et f. Annae de Sypenesse filiae Mathei de Sypenesse.

III IV V Oct. in o. illustriss. Dnae Mariae filiae Principis d'Orangien Comitis de Nassau, Vianden, Diets, Catzenellebogen, Bueren, Leerdam etc. viduae Philippi Comitis de Hohenlo, Langenberch etc.

VI Oct. in o. et f. Sophiae Augustini de Hamersfeld filiae, uxoris Jois de Wijs.

XII Oct. in o. et f. Henrici Jois Spycker de Veer.

XVII Oct. in o. et f. Magri Jois de Opstraten Advocati Curiae Traj.

XIX Oct. in o. et f. Magri Henrici de Raelt Vicarij Sti Salvatoris.

XXI Oct. in o. et f. Gertrudis Nicolai uxoris Bernardi Versteech.

XXVIII Oct. in o. et f. Magri Jois Alerdinck pris conventus Stae Ursulae Civitatis Oudewater.

I Nov. in o. Dolli *Jacobi Bentingh tot Heltwyck.*

III Nov. in o. Dolli *Thici de Bueren de Reygersfoort* [6]).

VII Nov. in o. Dollae *Gertrudis Wtenenge de Woerden* viduae quondam Dni

---

[1]) Johannis filii Johannis de Br. RED. [2]) Zeker een bloedverwant van den op 20 Febr. van dit jaar vermelden v. Schayck, daar hij dezelfde ongewone vóórnamen droeg. [3]) Bastogne, Bastognack, Bastonac, Hoogd. Bastenack, bij de Franschen Paris en Ardennes geheeten, fort, en sedert 1236 toen 't krijgsvolk des Bisschops van Luik het platbrandde, stadje — in Luxemburg. Geboorteplaats van den vermaarden Jan Beck. Wie was hij? RED. [4]) Zie *Nav.* XXXIV, 260. RED. [5]) de Haese? RED. [6]) Vgl. *Nav.* XVII, 124b; XXIII, 474, XXVI, 259. RED.

et Magri Cornelij de Groot Professoris Juris universitatis Leydensis.

1616. VIII Nov. in o. et f. Godefridi de Royen Consiliarij dum viveret Comitis de Hohenlo.

XIV Nov. in o. Nicolai Strengh.

XVI Nov. in o. et f. Magri Adriani de Oproede J. U. Licentiati et advocati curiae provincialis Traj.

XVII Nov. in o. et f. Adriani de Schayck.

XIX Nov. in o. et f. Alpherdae Block uxoris Mathei de Sijpenesse.

XXIII Nov. in o. et f. Nobiliss. et illustriss. Dolli Jacobi Cadel Capitan.

XXVI Nov. in o. Dolli Gulielmi de Duvenvoorde.

Eod. die in o. et f. Dollae Annae Catarinae de Gevershoen, uxoris nobilis Dolli Reineri de Renen.

XXVIII Nov. in o. nobiliss. Dollae Jacobae de Hartevelt uxoris Maximiliani de Isselsteijn. est soror uxoris canonici Dni Gisberti de H.

XXX Nov. in o. et f. Magri Adriani van Heyde advocati Curiae Traj.

I Dec. in o. et f. Joae de Bilderbeeck uxoris Jois de Cleeff. est Matertera Canonici Westrenen.

II Dec. in o. et f. Catharinae de Haes uxoris Cornelij de Sypenesse.

X Dec. in o. et f. Cathalinae Wilhelmi Clementis filiae de Roy.

XII Dec. in o. Dollae Aleydis de Montfoort uxoris quondam Dolli Theodori de Hoeck.

XV Dec. in o. et f. Nobiliss. Dni *Gerardi ab Oestrum* Capitanei et Canonici.

XXIV Dec. in o. et f. Adrianae Cornelij de Honthorst uxoris Cornelij Godefridi van Cloes.

XXIX Dec. in o. et f. Jois Ram receptoris quondam conventus de Oostbroeck.

(*Wordt vervolgd*).

Predikanten in het Land van Heusden. Uit eene fragmentarische beschrijving van het land van Heusden (in MS.) (door J. H. v. Heurn??) in mijn bezit neem ik de twee volgende lijsten van predikanten over.

Aalburch »heeft zyn eygen pred. en hebben aldaar gestaan:"

Johan Kloppenburch 1617 ab Heusden.
Abraham Adriani ab Arkel 1620.
Gaspar Hellius 1622 ob. 1625.
Jacob v. Oudenhoven 1626 ab Lekkerland 1631.
Martinus Lijdius Balthasaris f. ab Heusden.
Joh. v. Emminkhoven 1635.
Arn. v. Elts 1647 ab Workum.
Mart. Ackhoven (of Veckhoven) [1]) 1652.

---

[1]) Veckhoven † 1665 geh. m. Cornelia v. Weteringh. RED.

Leonard Beverlo 1667 ob. 1689.
Martinus Verhoeven Henr. f. 1690.

Engelen »eerst werd de dienst alhier waargenomen door den pred. van Vlymen of Crevecoeur, en zijn sedert aldaar leeraars geweest:"

Johan v. Broekhuyzen Gerardi f. 1648.
Henricus v. Broekhuyzen ob. 1668.
Johannes Scriba ob. 1679.
Wilhelmus Wielicx ob. 1688.
Johannes Ringelant 1692, ob. 1693.
Petrus v. Kessel 1693.

Dungen. In eene fragmentarische beschrijving der Stad 's-Hertogenbosch (in MS.) door J. H. v. Heurn, in mijn bezit, vind ik de volgende lijst der predd. van Den Dungen (onder den vrijdom der stad gelegen):

Jacob de Bitter, prop., ber. 1648 vertr. naar Hilvarenbeek, Diessen en Riel 1659 † ald. 1690.
Filippus v. Assendelft, prop. ber. 1659 vertr. n. Berlikom, Middelrode en Raathoven 1673, † ald. 1678.
Johannes Outshoorn prop., ber. 1674 † 1679.
Diderik Groen Janszoon, prop. ber. 1679 ontslagen wegens ouderdom en zwakte 1726, † 1742.
Hendrik v. Grimbergen prop., als adjunct pred. ber. 1726, vertr. n. Oost-Indië 1729.
Cornelis v. der Haak, prop., ber. tot adj. pred. 1729, vertr. n. Schalkwijk 1735.
Johan Markus Hillebrants prop., ber. tot adj. pred. 1735, vertr. n. Hilvoirt en Haaren 1740.
Adriaan v. Sloot, prop., ber. tot adj. pred. 1740, en tot pred. 1742, † 1748.
Gerard v. Bronkhorst, prop., ber. 1748, vertr. n. Heeswijk en Dinther 1757.
Cornelis Muller, prop., ber. 1757.

»De wedde van den Predikant bestaat uit *f* 600.— waaraan echter *f* 60.— voor »de huur der Pastoryen gekort worden, die aan den burgemeester betaald en in »deszelfs rekening voor ontvangst werden gebracht".

Medegedeeld door TH. VAN RIJCKEVORSEL.

Grafschriften in de kerk te Heusden.

Rvst | Plaets | Vann Andries | Boxel. MORTVI RESVRGVNT.

Begraefnis VA Gerard Brvynincx En Jenne d'Oirschot syn Hvysvrov sterf den 5 Avgvsti A° 1610.

Hier leyt begraven Steven Pieters zn VAN Ringenborch Sterf op Den 22 NOVEMB 1590 ende Hvybertken Hvybrechts Stewechs dr syne Hvysvrow Sterf op den 9 Apryl 1614.

Hier liggen begraven Henderick Jan Kanoven Zoene ende Maria Jan Kanoven dochter ende sterf den 20 September 1625.

Rvst Plaets Van Adriaen Daniels Van Berlecom In Sijn Leven Eerste Borgemeester Ende President Schepen Deser Stede Mitschaders Hoogh Dyck Heemraedt Slandts Van Heusden Sterif Den XVIII Aprill A^{o} CIↃ IↃC LV Ende Ida Roscam Syne Hvisurovw. Repentina non tamen improvisa | morte peremptus beatam sic immortalitatem exspecto.

Hier leit begravē Selken Jans Dechir Sterf den 27 Mert 1646.

Rvstplaets van Isaack van Bevrderen Schepen deser Stede Sterf den XIIII Mey 1648 Ende Maria van der Hagen syne Hvysvrovw.

Van Berlecom-Roscam. Van Gemert-Van den Broeck. Hier leyt begraven Jovf^{r} Antonette van Berlecom Sterff den 18^{en} Mey A^{o} 1669.

(*Graftombe*) D: O: M: Hier lecht den Hoogh Wel Geb. Heer Johan Teodoor Baron van Freisheim (Treisheim ?) Generael en Chef van D'Armée van HH HH MM Colonl en Capt. van 't Regim^{t} Guarden te voet Generael van D'infanterie van de legers van zyn Keyserl: en Cathol: M: Carel den VI Gouvern^{r} van s Hertogenbosch ende onderhorige forten & & & obiit den XXIII Maert A^{o} MDCCXXIII.

Hier rusten de Welgeb. manhaften Heer Gillis van Hogendorp overste lieutenant van een regiment te voet en commendeur deser stadt gestorven den XVII February MDCLXXXVIII ende Vrouwe Anna Verbolt syn welgeb. ehevrouw gestorven den XVI Decemb. MDCCXXIII.

Rustplaatz van Abraham van Walraven Oudburgermeest & Thesaurier te Heusden; ook Drozzard en zegretaris te Oudheusden & Obiit 13 Jann: 1740 A^{o} ÆT: 58:

Hier Legt Begraaven Bernardus Van Banghste Sterf Den 22 Augustus 1750 En Piteernella Van Nus Zijne Huysvrou Sterf Den 22 Yanuari 1731.

Fides Sufficit. Graf Kelder Van Conradus Leemans Borgermeester Der Stadt Heusden Sterft Den 8 April 1736 en Zyne Huisvrouw Anna de Bosser sterft Den 2 April 1752. En Hunne Kinderen Hendrik Leemans, Student Sterft Den 19 Mey 1742, Gerardus Gosuinus Leemans, Predikant Van Herpt en Heedikhuizen, Sterft Den 31 Mei 1758.

Graft Kelder van Cornelies Schimmelpenning Borgermees'ter Der Stadt Heusden Sterft Den 3 Desember 1766. En syne Huysvrouw Anna Magrieta Kuypers Overleden Den 9 Januari 1786. Out Byna 97 Jaren.

Graft Kelder van Joannes Leemans Medicinæ Doctor Burgermeester Der Stadt Heusden Drossaar van Oudheusden, Elshout en Hulten, enz. Sterft den 19 Maart 1784, en Zyne Huysvrouw Françoise van Walraven Sterft den 18 Juny 1751, en Huune Kinderen Conradus Abraham Leemans J. U. Doctor Heemraad van den Hoogen Maas'-dyk 's Lands van Heusden Sterf den 29 December 1787, François Tileman Leemans, Medae Doctor, Oud Burgemeester Der Stad Heusden Drossaard En Dykgraaf Van Outheusden En Elshout En Hulten overleden Den 24 December 1805, En Den Zoon Van Laatstgemelde Mr Joannes François Leemans Lid Van Verscheide Hooge Slands Collegien En Geleerde Genootschappen· Dykgraaf Van Stad En Lande Van Heusden &c Overleden In den Haag Den 17 Juny 1807.

Heusden. *Medegedeeld door* D. SCHOLTEN.

Quotum van Brielle a° 1575. In 't Memoriaelboek van Den Briel, begonnen Oct. 1574, leest men 't volgende: »Up huijden den 4en augusto 1575 soe hebben die burgermeesters, oudt ende nyewe gerechte deser stede geordonneert ende gecommitteert Jan Commersze burgermeester, Cornelis Ariensze, Jan Pietersze Steur ende Carele Gans omme by heml. te doen ontbieden de rijcxste ende beste gequalificeerde burgeren ende inwoenderen deser stede omme diezelve af te vragen, wat zij tot leeninge zouden begeeren te doen omme te furneren de quote van 15000 guld., bij de Staeten de Princel. Excie geaccordeert, waerinne de quote deser stede bedraecht die somme van 1700 £, van XL grooten, welcke men den zelven burgeren wederomme zall restitueren in october naest comende ende voorts volgende de ordonnantie, bij de Staeten daerup gemaect". H DE JAGER.

Wapeconthees (XXXV, 76). »Lieden van het getrokken blad" zal wel de naam wezen van een stam der eenmaal zoo talrijke *Sioux* of *Siwers* (zie ook v. Wijk, Wbk. op dit laatste woord). De stammen en hoofden der zoogenaamde Indianen in N. Amerika hadden, en hebben nog, soms namen, die, vertaald, vreemd klinken. *Canon* of *Cannon* (Zie Suppl. v. Wijk, i. v.) is de naam eener rivier, die in de Mississippi valt. J. C. d. R.

De Winterkoning te Amsterdam. Van dit koninklijk bezoek werd

nooit veel gewag gemaakt. Dr. Schotel vermeldt hoe Frederik de obstijding ontving 8 Nov. 1621 — en verschrijft zich dus voor een jaar — (bl. 57), want op bl. 63 wordt terecht opgegeven, dat de vluchteling eerst 21 Apr. 1621 te Rotterdam aankwam, in Maart als student gekleed naar Frankrijk vertrok (bl. 68), om in Den Haag onder dezelfde vermomming terug te keeren 9 Oct. 1622. De zin op bl. 67: »Slechts korten tijd vertoefde Frederik in de hofstad'' strijdt niet alleen tegen de bl. 69 aangehaalde geschriften, maar ook tegen de historische waarheid. In de Gedenkschriften van Capelle, I, 34, wordt het verhaalde voorgesteld als gebeurd in 1622 en de noot op Dr. Schotel's bl. 69 heeft tot dagteekening 8 Apr. 1622. Frederik is dus een klein jaar in Den Haag geweest, vóórdat hij eene poging deed om zijne zaak in Duitschland te herstellen, en vijf maanden later vangt daar het tweede tijdperk van zijn verblijf in onze Hofstad aan. Na de vereffening dezer tijdrekenkundige verwarring, kunnen wij zonder schroom de volgende aanteekening overnemen, die buitendien groote aanspraak op echtheid mag maken, want zij is geschreven in het doopboek der Oude Kerk te Amsterdam, en zoodanig tusschen de lijsten der gedoopten in geplaatst, dat met het jaar geen vergissing mogelijk is. De koster bezingt het in goed redenrycx aldus:

Op 3 Junij 1621.

Nota. Heden desen dach is hier geschiet, hoort mijn vermonden,
't Welck niemant oyt en sach, noch niet en las tenicher stonden,
Datter ingehaelt is een gereformeert koninck van Bohemen verheven,
Die met gewelt uyt syn wettelyck beroep eñ lant is verdreven.
Wy verhopen eñ bidden Godt dagelyks, dat hy hem syn Ryck wil wedergeven
ist hem saelich. Op maendagh voer hy wegh.

Misschien hooren wij later wel eens van dit kort bezoek, en vernemen dan niet onmogelijk, dat de gelden om een nieuwe onderneming te beginnen hier bijeen gebracht zijn, en dat zulks beter te verklaren zou zijn, dan het mirakel van den grooten schat, gevonden te Soest, 't zij dan in Eemland of in Westfalen, waarvan de Navorscher reeds iets gezegd heeft. J. G. FREDERIKS.

[Nopens de schatgravers te Muiden zie Algem. Regr. XXI—XXX.]

Van Baerle, Sayon, Gallé. De Amsterdamsche Rector prof. Kappeyne v. de Coppello, die van moederszijde tot het geslacht van Servatius

Gallaeus behoorde, gaf mij de volgende aanteekening, welke oorspronkelijk op het schutblad van een boek geschreven was:

Johanna Sayon, dr v. Vincent S., 1584 raad en schepen te Brugge, en wegens die stad gecommitteerd geweest aan den Prins van Parma tot het sluiten der reconciliatie met Philips II, souverein der Nederlanden; zuster van Anthony S., mede schepen en raad te Br., wiens dochter aan den beroemden Professor Barlaeus is gehuwd geweest, alsook zuster van Adriana S., aan Jhr. Hendrik Croes te Br. gehuwd, die bij de vestiging der Reformatie naar Holland ter woon ging en tot afstammeling gehad heeft Johanna v. Vredenburg, aan Abraham Cramer te Amsterdam gehuwd, wiens broeder, neef of zoon was Jan Jacob Cramer aldaar, die Machteline Smits ter vrouwe had, sous-germain nicht van Margreta Jacoba Smits, aan Johannes Bon gehuwd, wiens dochter aan Gallé gehuwd. Deze Johanna Sayon huwde aan Joost Gallé tot Br., bij wien twee dochters en vier zonen en zeer veele kleinkinderen, doch die verzuimd zijn aan te teekenen. De oudste dochter Gallé te Antwerpen gehuwd. De jongste dochter G. te Br. gehuwd met Jhr. Tanjaert. Vincent G., genaamd na zijn moeders vader, heeft lang in Sevilien gewoond. Een zoon Gallé, wiens voornaam, huwelijk en kinderen niet aangeteekend. Johan G., pensionaris der stad Gent. Louis G., schepen der stad Br. Beide laatstgemelden verwierven eene sententie van den Hove van Hollant, in dato 26 7ber 1664, contra Mr. Theodorus de Hase, Raad in den Hoogen rade, cum suis. Deze Mr. Theodorus de Haze had tot moeder Maria v. Wisselt, die eene bloedverwante was van Margareta v. W., aan Otto Gansneb genmt Tengnagel gehuwd, van wiens broeder Jan is afgestamd de echtgenoot van Samuel Theophile Smits, en eene zuster van Suzanna v. W., wier dochter, aan Willem Croes gehuwd, de grootmoeder was van reeds gemelde Johanna v. Vredenburgh, aan mede reeds gemelde Abraham Cramer gehuwd geweest. Zie boven.

De v. Wisselt's en Croes'es waren reeds oud vermaagschapt, en alzoo de moederlijke oom der bovengemelde heeren Gallé Croes heette, en de moeder van Theodorus de Hase eene v. W. was, is het te vermoeden, dat het proces in 1664 tusschen die beide broeders G. en de(n) Heer de Hase cum suis over eene erfenis geweest is.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Jan Barendsz (XXXV, 141). Over Jan Barendse alias Jan de Lapper wordt een en ander medegedeeld in de Geïllustreerde Encyclopedie van A. Winkler Prins en het Biographisch Woordenboek van v. der Aa, waar verwezen wordt naar Brandt, Leven van De Ruyter, bl. 99, 103; Vad. Letteroefeningen voor 1821, bl. 92 vg.; P. H. Klaarenbeek, Nagelaten Gedichten, bl. 181—90. C. B.

VRAGEN.

Filipsberg. In 1756 ziet men in Mr. G. v. Hasselt, Roozendaal, bl. 518, vermeld den Philipsbergh, zijnde een heuvel tusschen Rozendaal en de bp Deelen op Veluwe. Weet men ook naar welken Filip die hoogte vernoemd werd?

De Kanonsdijk, Kanonsluis. Het eerste is een dijk te Brummen (Veluwe), het tweede een steenen sluis in den grindweg te Elden (Over-Betuwe). Vanwaar deze benamingen?

Karmelieten-hull — te Dorenspijk, aan de Zuiderzee, voormaals een klooster, in 1270 door broeders der orde van de H. Maagd Maria, Karmelieten of Vrouwenbroeders geheeten, bewoond. De plaats, waar het eenmaal stond, — de hooge watervloed van 1825 spoelde de laatste sporen er van weg, bestaande in een boerenerf met steenen trapgevel, waarvóór eene poort, benevens een ander boerenerf, den Bonenburg (vgl. *Nav.* XXXV, 26) genaamd, — heet thans in de wandeling Karnemelkshul. Herinneren Karnemelksgat en -kade (ook Koenenkadde) in N. Holland, Karnemelksland of -poldertje (te Oud-Vossemeer, op Tholen) insgelijks aan de Karmelieten?

De Koningstraat. De dus genaamde rijweg van Nijmegen naar Druten, in Maas-Waal, herinnert vermoedelijk aan eene familie (de) Koning. Maar hoe staat het nu met de Koningstraat te Arnhem van *Nav.* XXXIV, 529?

De Lampoort. Wat mag de reden zijn dezer benaming van een uiterwaard te Herwaarden (in Maas-Waal, aan de Waal), daar toch

dit dorp nimmer eene stad was. Herinnert dat *poort* misschien nog aan het voormalig fort Nassau-op-de-Voorn (*Nav.* XXXI, 301—12)? Want van een voorm. huis of slot hoorden wij nooit.

Leijenburg — was de naam eener voorm. heerl. o. Vuren (-en-Dalem, Tielerwaard), thans een heuvel. Niet te verwarren met een Z. Hollandsch goed bij Heukelum en Asperen, naar 't welk zich een gesl. v. Leyenberg noemde, dat men bijv. in 1351 in Nijhoff's Oorkonden II, bl. 53, ontmoet. Van dit Z. Holl. goed was in 1599 Elisabeth v. Arkel vrouwe, in 1618 Thomas v. Thiennes heer (zie Geld. Volksalm. 1874 bl. 10, 1), en Fabricius van Leijenburg (*Nav.* XXXIV, 416) herinnert er aan. Maar wat is van het eerstgenoemde (Geldersche) Leijenburg bekend?

De Moffendijk. Wat weet men van den naam dezes dijks in Het Land van Heusden (N. Br.)?

Trefflé. A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, gewaagt van het voormalig, deels Z. Hollandsch, deels Geldersch grp Leerdam, Lede(n), of eigenlijk Het Regt-van-ter-Leden, bij verkorting ook wel Trefflé geheeten. Staat die verkorte naam historisch vast?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

XLIX.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.

A° 1690. N° 2120–2177.

Penningen op de verloving en het tweede huwelijk van *Karel II*, koning van Spanje met *Anna paltzgravin van Neuburg*, v. L., III, 464 (1—4) en Pinchart Histoire p. 67—68.

2120. 1689. v. L., III, 464(1). Groote penning op het voorloopig voltrekken van dat huwelijk of den ondertrouw (28 Augustus 1689), gesneden door Philips Rottier (zegt v. Loon, III, 464 te Antwerpen,

zegge Roettiers (Pinchart p. 60 n° 3) op last der regeering van Gent. De stempels der Kz. enz. zijn nog voorhanden. Zie Piot Catalogue du dépôt, etc. p. 36 n° 339—340. v. Cleeff, I, n° 2174 Z. *f* 9.—.

2121. 1689. Vz. v. L., III, 421(1). En op de Kz. de voorstelling beschreven en afgebeeld door *Maurin graaf Nahuys* in de Revue 1878, pl. 6(18) p. 95—98, zijnde toepasselijke zinnebeelden van den ondertrouw met het omschrift *Ditant concordes numina nuptos.* (De Voorzienigheid zegent of verrijkt de eensgezinde gehuwden), gesneden door *P. H. Müller* te Neurenberg.

2122. z. j. v. L., III, 464(2). Volgens *Pinchart* p. 63(1) door Phil. Roettiers gesneden.

2123. 1691. v. L., III, 464(3). De stempels zijn nog aanwezig. Piot p. 36, n° 343, die dezen penning op 1690 plaatst, doch het randschrift *MagnVs reX CaroLVs- eVropae VInDeX* geeft 1691. Volgens Pinchart, p. 60(1) gesneden door *Ph. Roettiers* bij v. L. staat PIE = (PH) R.

2124. 1690. v. L., 464(4). Stempels nog aanwezig. Piot, n° 344—347 *v. Cleeff, I,* n° 2175. *f* 3.75 Z. v. Orden n° 2264 Z. *f* 4.

2125. 1690. v. L., III, 464(4). In Kabinet *P. H. v. Gelder gemerkt* R(oettiers).

2126. 1689. v. L., III, 464(6) te Gend gevoteerd, is zeldzaam.

2127. Als boven in 1690 op last der stad *Kortryk* geslagen te vergelijken met dien derzelfde stad op het eerste huwelijk van *Karel II,* koning van Spanje, met *Maria Louisa van Orleans* v. L., III, 288(3) in 1679. Vz. Borstbeeld *Caro(lus) II d. g. hisp. et indiar rex* Kz. *Foedera junxit amor* 1690 (De liefde heeft de verbonden bevestigd) (Toepasselijk in 1679 maar niet in 1690). Aan beide zijden het wapenschild van Kortryk. Pinchart p. 67—68(1). (1) Hiervan zijn 17 stuks in zilver geslagen »betaelt aan Jan Coppieters, schepen te Kortryk (6 Mei 1690) met het snijden 370 ponden".

2128. Als boven in 1690 op last *der Kastelenij* van Kortryk geslagen. Gemodeleerd, door *Pieter de Vooght* te Kortryk met de borstbeelden der gehuwden — Pinchart p. 68(2). Elf stuks werden er in goud geslagen »de la somme de 123 livres, 6 escalins, 8 gros, distribuezau grand bailly et ceux du collége."

2129. 1690. v. L. III, 468 1—2 n° 1 z. j. Op *Willem III's* onverzettelijkheid tegen de Amsterdamsche regeering (zeldzaam). Komt

ook voor met de beide keerzijden bij elkaar gevoegd bij *v. Doorninck* t. a. p. bl. 43 *de Roye v. Wichen* n° 2128 in tin *f* 1.— bij *v. Cleeff, II*, n° 1263. Z. *f* 20—50 : n° 2 bij Esdré in koper *f* 5—25.

2130. 1688. v. L., III, 470(1). Ter eere van Niklaas Witsen. n° 1 met zijn portret *en wapen*. Het laatste vindt men ook voor het werk van *Joan Nieuhoff* [1]) *Beschrijving van 't gezantschap der Ned. O. I. Compagnie aan den grooten Tartarischen Cham nu Keyzer van China* Amsterdam 1665 folio met verschil in de wapenspreuk. Bij *v. Loon* is die *Labor omnia vincit* (Arbeid overwint alles) (1684), doch in 1665 was die wapenspreuk *Durate* (Volhardt), de lijfspreuk van *Antonius Perrenot*, bisschop van Atrecht. (Zie *v. Loon, I*, 48 (2—5).

Jan Vos schreef er onder in 1665:

Dus ziet men 't wapenschild [2]) *van Witsen, die in 't hof.*
Een schootvry schild verstreckt van zeven Bondgebuuren;
Zijn landt en Waterzorg verdient een eeuwig lof
Wie 't algemeen bewaakt weet alles te verduuren.

Met 1655 bij *v. Cleeff, II*, n° 1264. Br. *f* 2—50. Ook bij G. A. Heineken Z. Cat. Arti (1880 n° 1319, P. Smidt v. Gelder n° 2958 Z. 59½ W. Esdré n° 71 *f* 48.50.

2131. 1688. v. L., III 470(2). Met 1688 zeldzaam. *P. Smidt v. Gelder*, n° 2959 in lood. Als boven de kleine penning met portretje en stormram, komt ook voor met het jaartal 1695 en het omschrift *N. Witsen Cons(ul) Amst(elodamensis) ad regem angliae legatus* MDCXCV (N. Witsen, burgemeester van Amsterdam, afgezant naar den koning van Engeland 1695) G. v. Orden n° 2129 Z. *f* 3. Esdré n° 76 Z. *f* 7.25. O. Keer n° 2430 *f* 3—50 (Kab. Prinses Marianne der Nederlanden) de Vries 1884. n° 1137 Z. 8 met drukfout, verbeterd blz. 240, *de Roye*, n° 2129 *f* 3 *v. Cleeff, I*, n° 2139 *f* 3 en Revue 1873, p. 197—198 planchel n° 46, door graaf *Nahuys*. *P. Smidt v. Gelder*, n° 2960. Z. Bij Salm n° 1670 v. L., III, 470(1), Z. 61 als n° 1671 v. L., III, 470 (2) met 1688 L. en v. L., III, 470(2) 1695 *als afgezant naar Engeland*. Z. 8.

2132. 1690 27 Maart. v. L., III, 471. Op het bijleggen der geschillen tusschen prins *Willem III* en de stad Amsterdam wegens

[1]) Zie Joann Nieuhoff door Mr. J. T. Bodel Nyenhuis, Arnhem 1862.

[2]) De kleuren zijn halve lelie van zilver op veld van rood; kruis van zilver op veld van blauw.

de verkiezing van schepenen. De Kz. als Vz. v. L., III, 477(1) en de Kz. als Kz. v. L., III, 477(2) — Chevalier p. 127 (zeldzaam) *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2961 Lood *de Roye*, n⁰ 2131 L. 70, *Esdré* n⁰ 72 Z. zeldzaam *f* 62—50.

2133. 1690. v. L., III, 473. *Chevalier*, p. 126. De eenigheid der steden van Holland wegens het zitting-nemen van den graaf van *Portland* verstoord, wordt hersteld (zeldzaam) *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2962 Z. 63 W. *de Roye*, n⁰ 2132. Z. *f* 31. *Esdré* n⁰ 73 (gekleurd looden afgietsel) *f* 3.25. Vz. borstbeeld ook alleen in kab. *J. A. Smits v. Nieuwerkerk*.

2134. 1690. v. L., III, 474. Op het voltooien der steenen schutsluizen en der waterkeeringen aan den Y-kant te Amsterdam. *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2963 Z. 78 *de Vries* 1884, n⁰ 1138 Z. 86 (zeldzaam) *de Roye*, n⁰ 2133 Z. *f* 45. *v. Cleeff*, *I*, n⁰ 2177. Z. *f* 26. *Salm*, n⁰ 1673. Z. 77. *Esdré* n⁰ 74. Z. *f* 40.

2135. 1690. v. L., III, 475. Teruggave aan de stad Londen door koning *Willem III* der voorrechtsbrieven, haar door koning *Karel II* (12 Juni 1683) ontnomen. Ook bij *Chevalier*, p. 105 is zeer zeldzaam.

1690. v. L., III, 477, 1—2. Op den voorgenomen overtocht naar Ierland. Vz. van 477(1) = Vz. v. L., III, 471. Kz. van 477(1) = Vz. van 477(2) en Kz. van 477(2) = Kz. 471. Vz. 477(1) = Chevalier, p. 127 Vz. De geheele penning bij Chevalier, p. 135.

2136. (1) Is zeer zeldzaam. Salm, n⁰ 1674. Z. 60 *Kon. Kab. Aanw.* 1863, blz. 12 met *rix* als bij *v. Loon*, die echter in den tekst, verbeterd, *rex* heeft. (Ontbreekt zelfs in de rijke verzameling van het Britsch Museum).

2137. (2) Vz. = *Chevalier*, p. 128 Kz.; Kz. = *Chevalier*, p. 127 Kz. 477(1 = Vz. 2) *J. v. Dam* (Lood en Koper) n⁰ 2431, 2432—70, *de Roye* n⁰ 2134. L. Salm, n⁰ 1675. K. *Esdré* n⁰ 75 koper *f* 5—25.

2138. 1690 4/14 Junij. v. L., III, 479. Overtocht naar Ierland van koning Willem III. Bij v. Cleeff, I, n⁰ 2178, Br. *f* 2.25. Salm, n⁰ 1676 Brons.

Veldtochten in het jaar 1690 *in de Nederlanden.* v. L., III, blz. 479—482.

2139. 1690 1 Juli v. L., III, 480. (Grooter bij *Goeree*, bl. 228).

Overwinning bij Fleury. Bij *Hooft v. Iddekinge*, n⁰ 286, Vz. geharnast en gelauwerd borstbeeld van Lodewijk XIV. Omschrift *Lvdovicvs Magnvs rex Galliarvm Invictissimvs* (de onoverwinnelijke) Mm. 74 door Molart. Br.

2140. v. L., III, 481. Op den bijstand aan Nederland door *Frederik III*, keurvorst van Brandenburg verleend. Als zeldzaam in zilver, vermeld in Kon. Kab. Aanw. 1855, blz. 4. Salm n⁰ 1678. Z. 41 W. *de Roye*, n⁰ 2133. Z. *f* 6.75. *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2166, 41½ W.

Zeeslagen in 1690. v. L., III, 483—485.

2141. v. L., III, 483(1). De kleine penning met de wrakken der Staatsche oorlogsschepen. Hiervan bestaat een variant, gesneden door *J. Mauger*. Borstbeeld = n⁰ 3. Kz. in de afsnede in twee regels

Ad oras Angliae
MDCXC.

Iets kleiner bij *J. A. Smits v. Nieuwerkerk*. Bij *v. Duren*, n⁰ 1675. Bij *de Vries* 1884, n⁰ 1139, *de Roye*, n⁰ 2136 Br. —50—.

2142. Als boven v. L., III, 483(1) door *Molart* en met het omschrift *Ludovicus magnus rex Galliarum invictissimus*. v. Cleeff, II, n⁰ 2179. Br. *f* 1.—.

2143. Als boven v. L., III, 483(2) met *Neptunus*, is zeer zeldzaam, de Vries 1884. Z. 142 als bij v. Iddekinge, n⁰ 621. Z. 142 doch met het omschrift *Lvdovicvs Magn. Gall. rex. pivs. avg.;* aldaar wordt opgemerkt, *zwaarder* borstbeeld door S(meltzing).

2144. Als boven v. L., III, 483(3), de grootte van n⁰ 1, komt bij Salm voor met borstb. als n⁰ 2 en met het randschrift als n⁰ 3. Kz. vergulde figuren en omschriften. Bij *P. H. v. Gelder*, gemerkt *R(oettiers)* op de Vz. en Kz.

2145. Als boven v. L., III, 483(4), (10 Juli 1690). Bij *v. Cleeff*, I n⁰ 2180. Br. *f* 2,25.

2146. Als boven v. L., III, 483(5). Bij *de Roye* n⁰ 2138. Z. *f* 2,75 en (6) als n⁰ 2139. Z. *f* 3,75 is van 1691.

2147. v. L., III, 486(1) z. j. Ter eere van koningin *Maria*, als *Regentes* tijdens den tocht naar Ierland ook bij *Chevalier* p. 131 en en 486(2) met het jaartal 1690 zijn beide zeldzaam, *de Roye*, n⁰ 2141. 486(1). L. *Keer* n⁰ 2437 en 38. Kz. en B. *f* 1. (Kon. Kab.)

2148. v. L., III, 486(2). Bij *P. H. v. Gelder*. Vz. Borstbeeld van *Maria* met omschrift *Maria d. gra. Brit. Fran et Hib. Regina E(t) D(omina) P(rincipissa) A(ngliae)* door *J. S(meltzing)* zilver.

Einde van het derde deel der Fransche vertaling van het werk van *v. Loon* en van Boek V van Deel. III (Nederl. Tekst).

1690—1691. VEROVERING VAN IERLAND.

2149. (1690). z. j. *Chevalier* p. 155. Ovale penning. Vz. Het portret van *Willem III* als buste; rechts-gewend, beschenen door een hemellicht, rustend op het wapenschild van Groot-Brittanje en Ierland met dat van Holland als surtout en op een oranjetak. Links en rechts twee oranjetakken. Omschrift *Wilhelmus III d.g. Brittanniar(um) imp(erator)*. Kz. Vier gewapende krijgslieden blijkens de wapens op hunne schilden voorstellend Engeland, Schotland, Ierland en Holland. Zij verdedigen met uitgetrokken zwaarden een oranjeboom, »den prins", zegt Chevalier, »voorstellend". Hij zegt nog: »Au-dessous d'eux l'Irlande parait reduite (een gesneuvelde bij zijn zwaard liggend) et la France troublée et en desordre à cette occasion (twee vluchtelingen). De l'autre côté le Papisme en fuite. Pater Peters et dans le lointain la flotte en mer. Tout cela pour marquer l'expédition de ce prince dans l'Irlande. In de afsnede

Causa Dei est.

De zaak Gods is 't.

Wij vonden dezen penning ook, in zilver, in het Kabinet van wijlen *P. H. v. Gelder* en afgebeeld bij *de Vries*, c. s. pl. IV (4), I bl. 51—54, met het kantschrift *Regna mari terraque tegit tegiturque vicissim*. (Hij verdedigt de (drie) rijken zoowel ter zee als te lande en wordt wederkeerig door deze beschermd). Bij *de Haan*, n⁰ 335, Z. 21, *f* 7, *de Vries*, n⁰ 1607, W. 23, *v. Cleeff*, I, n⁰ 2237. Goud 45 wichtjes, *f* 78. P. Smidt v. Gelder, n⁰ 3030. K. zonder randschrift.

2150. (1690). z. j. v. L., III, 491. Chevalier, p. 137. Ierland verwacht zijne verlossing van koning Willem III, *Jan Luder fecit.* (Deze sneed te Amsterdam en Londen, (1672—1710). (Zeer zeldzame penning).

(1690). 1/11 Juli. De slag en overwinning aan de rivier de Boyne in Ierland. v. L., III, 492—495, n⁰ I—VII.

2151. I, v. L., III, 492(1). Chevalier, p. 141, gemerkt *RAF* zijnde,

R. Arondeaux te 's-Gravenhage. (1678—1702). *Revue* 1852, p. 286. V. *Cat. Arti*, 1880, n⁰ 1389. (Kab. *P. H. v. Gelder*), *de Roye*, n⁰ 2142, Z. *f* 15.

2152. I*, Vz.: twee borstbeelden *Guli(elmus) et Maria d. g. m. Brit. Fr. et Hib. Rex et Regina.* Kz.: overigens als v. L., III, 492(1) bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2982, Z. 48, W.

2153. II. v. L., III, 492(2), Chevalier p. 140, gemerkt RAF, als boven *Revue* 1852, p. 286, VI, Kab. *P. H. v. Gelder*. Bij Salm n⁰ 1682. Z. 44, met *Arondeaux* onder het armstuk.

2154. III. v. L., III, 492(3), *Chevalier* p. 141, Vz. en Kz en Vz. p. 142, als Kz. v. L., III, 492(3) *Jan Luder fecit.* Is in Kabinet *P. H. v. Gelder*, met de Kz. van v. L., III, 499.

2155. IV. v. L., III, 492(4), *Chevalier* p. 145, Vz. als 492(3) zeer zeldzaam van *Jan Luder*, *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2984 K.

2156. V. v. L., III, 494(1) *Chevalier* p. 92. Zeer zeldzaam. (Met de Verbondskist).

2157. VI. v. L., III, 494(2), *Chevalier* p. 112. Zeer zeldzaam. (Met *Josua*). Het onjuiste en door v. L., in den tekst bl. 495, ook *niet* genoemde *jaartal* 1689 op de afbeelding der Kz. ontbreekt dan ook bij *Chevalier*.

2158. VII. v. L., III, 494(3), *Chevalier* p. 147, *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2985. Z. $44\frac{1}{2}$ W. Bij *de Roye* n⁰ 2143. Z. *f* 17. Bij Salm n⁰ 1683 in koper, echte afslag met IL (*Jan Luder*) onder het armstuk en het randschrift *Guilielmus magnus.* Vergelijk v. L., III, 552(3).

2159. 1690. v. L., III, 496 $\frac{1}{11}$ Juli, *Chevalier*, p. 144. Op het sneuvelen van den maàrschalk *Frederik Schomberg* (geb. 1618) gemerkt *P. H. M.*, zijnde *Philip Heinrich Müller* te Augsburg (1688—1717) Kab. *P. H. v. Gelder*, Cat. *Arti*, 1880, n⁰ 1432, *v. Cleeff*, I, n⁰ 2184. Z. *f* 37. (Zeldzaam).

2160. 1690. 12 Juli, v. L., III, 498, *Chevalier* p. 148. *Jacobus II* vlucht uit Ierland naar Frankrijk. (Zeer zeldzaam), *de Vries* 1884, n⁰ 1143. Z. 50 W. *v. Cleeff*, I, n⁰ 2185, L. *f* 2.

2161. 1690. (16 Juli) v. L., III, 499, (Kz. als *Chevalier* p. 142). Zegepralende intrede van koning *Willem III*, te Dublin. (Zeer zeldzaam), *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2987, L. = *v. Cleeff*, I, n⁰ 2187, L. . *Duren*, n⁰ 1677, als *Chevalier* p. 142. Vergelijk Kz. van v. L., III,

492(2), en Kz. van v. L., III, 499, *v. Cleeff*, I, n⁰ 2186, K. *f* 1.75. Zie *Chevalier* p. 100.

2162. 1690. (17 Juli) v. L., III, 500, *Chevalier* p. 146. Voorrechten en gunstbewijzen door koning *Willem III* en koningin *Maria* aan de Ieren toegestaan. Gemerkt G. H. of *Georg Hautsch*, stempelsnijder in Neurenberg, (1683—1712), Kab. *P. H. v. Gelder*, Z. *Cat. Arti*, 1880, n⁰ 1426. *Salm*, n⁰ 1684, Z. 27, W. *v. Cleeff*, I, n⁰ 2188, Br. *f* 1,25.

2163. 1690. v. L., III, 502, *Chevalier* p. 152. Ter eere van *Willem III*, na de overgave der sterkte *Duncannon*. *Willem III* als Hercules. Zeer groote en zeldzame penning van *Jan Luder*, komt bij *v. Cleeff*, I, n⁰ 2189, Brons *f* 6, en in het Kab. *P. H. v. Gelder*, voor met gelauwerd borstbeeld, *zonder den naam van den maker* en het omschrift *Guilielmus III Magnus Fid. (ei) Stat(or)* [1]. (Kz. v. L., III, 502), (Willem III, de groote steun des geloofs).

2164. 1690. v. L., III, 503 (1—3). Ter eere van Lodewijk XIV. De hertog van Savoye bij Staffarden geslagen. De groote penning (1) door *J. Mauger* gesneden, komt ook voor bij *Stricker*, I, n⁰ 4039, kvz. *f* 4,50, *a.* met het borstbeeld (voor den beschouwer) rechts-gekeerd. *b.* In Kab. *P. H. v. Gelder*, Vz. omschrift *Lvdovicvs Magnvs Rex Galliarvm invictissimvs*. Onder den arm *Molart f(ecit)* Kz. onderaan *Molart f.* (Brons). Bij *Salm*, n⁰ 1690 met vergulde figuren en omschriften.

2165. Als boven 503(2) van *J. Mauger*, komt vergroot voor bij *Goeree*, blz. 230, *Salm* n⁰ 1686. Z. 39, *Stricker*, I, n⁰ 4040. Br. *f* —70.

2166. Als boven 503(3) van *J. Mauger* is in Kab. *P. H. v. Gelder*, gemerkt *I(an) L(uder)*? [2]) de figuren juist andersom, en in de afsnede *Ad floriacvm, ad littus anglicum, ad Staffardam* MDCXC. Vergelijk *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 2990 en *v. Cleeff*, I, n⁰ 2192, *f* —80.

2167. v. L., III, 505. Als boven. Zeer groote penning, is zeer zeldzaam. *v. Cleeff*, n⁰ 2193. Lood *f* 1.

---

[1]) Vgl. Jupiter Stator. RED.

[2]) Als Jan Luder, Hollandsche stempelsnijder te Londen, dezen penning ter verheerlijking van overwinningen der Franschen heeft gesneden, zou hij behooren tot het geslacht van hen »*qui prennent leur bien où ils le trouvent.*" Maar er bestond (1678—1694) nog een stempelsnijder J(acob) L(yr) te Keulen. Hij was »Stempelschneider des westphalischen Kreises", zegt Schlickeysen. (Ed. 2a.) S. 203.

2168. 1690. v. L., III, 506(1) (2) Savoye tenondergebracht. Kab. *P. H. v. Gelder* gemerkt *J. Mauger f(ecit). v. Cleeff,* I, n⁰ 2194. Br. *f* 1. *de Roye* n⁰ 2147 *f* —60.

2169. De groote penning (2), komt ook voor met de figuren en de letters verguld. Vergelijk *Goeree,* n⁰ 233.

2170. 1690. 16 September. Terechtstelling van *Cornelis Kosterman* te Rotterdam en verwoesting van het huis van *Jacob v. Zuilen v. Nyevelt,* hoofdofficier aldaar. Bij *P. Smidt v. Gelder,* n⁰ 2993. Z. 50 W. *de Roye,* n⁰ 2148. Z. *f* 9. *v. Cleeff,* I, n⁰ 2196, *f* 11.50. *Otto Keer,* n⁰ 2450, *f* 15.50. (Kab. *Prinses Marianne*). Deze penning is gesneden door den (*hekel-*)*stempelsnijder Jan Smeltzing* (*v. Orden en Schinkel, Bijdragen* bl. 22(1). *Historisch Tijdschrift* 1842, bl. 82(1). Is echter ongemerkt, zegt *P. H. v. Gelder* (*Cat. Arti* 1880, n⁰ 1884) en om het maken van dien penning heeft *Smeltzing* het land (*Holland*) gedurende twee jaren ontvlucht".

2171. 1690. *Swellengrebel* (1844), n⁰ 1212 heeft evenals *Cat. Bom* (1861,) n⁰ 581 *met dit jaar* den grooten zilveren gedenkpenning (107 W.) van *Chevalier, Histoire de Guillaume III,* p. 52 Vz. De faam met den wimpel, waarop *Lang leven de princen van Orangie.* Kz. De pijlbundel omgeven met de zes portretten der voorouders van Willem III.

2172. 1690. »*Het bouwen van vyftien Galleyen in den Oceaan*". zoo betitelt *Goeree,* p. 232 een penning van Lodewijk XIV met diens tronie, zooals die bij hem (n⁰ 185) is afgebeeld. Kz. Platte grond van Havre-de-Grace, waarvoor in de haven eene geheel toegeruste galei. Omschrift *Portuum Securitas* (Veiligheid der havens). In de afsnede *Quindecim triremes in oceano.* MDCLXXXX. (Vijftien galeien in den Oceaan). 1690.

2173. 1690. Ter eere van Willem III met Vz. Borstbeeld en omschrift *The glorious and immortal memory* 1690. Kz. Wapen van Groot-Brittanje en Ierland met leeuw en éénhoorn als tenant, doch boven de koningskroon die het dekt, is als helmteeken nog *de gekroonde staande leeuw van Nassau* (?) Boven *King & Constitution* Onder *Mossop.* (Onbekende graveur). *De Vries* c. s., pl. X, n⁰ 3, Dl. II, bl. 111—113. *Bom* 1860, n⁰ 1039 in metaal.

2174. z. j. Op den heldenmoed van Willem (*Heroitati*) *de Vries* c. s., pl. XV(7), Dl. II, bl. 177—178.

2175. 1690. Feestviering der Geldersche Munt bij de handhaving daarvan en bij de aanvaarding er van door *Johan v. Brienen* vervaardigd door *D. Koene* [1]). Afgebeeld en beschreven door *de Vries* c. s., pl. X(4), Dl. II, bl. 113—114. Zie ook *de Voogt*, *Muntwezen van Gelderland*, bl. 49. (Z. 48) Coll. *J. A. Smits v. Nieuwerkerk*. *Hooft*, n° 1054. Z. 29.

2176. 1690. 6 Mei, 50-jarig huwelijk van *Willem Raecx* en *Maria Borch*, Cat. *P. Smidt v. Gelder*, n° 2997. L. *Noot en Nagel*, n° 720 = *Posthumus*, n° 635 Mm 49 Z. 45 de Roye, n° 2150 Tin *Navorscher*, VI, 258, bij N. Tetterode.

2177. 1690. Zegge 1695, 8 Juni. Op het overlijden van *Christiaan Huygens door Henrionet* (*Series numismatica virorum illustrium*. MDCCCXXI *Durant edidit* (in brons). Vz. Borstbeeld rechts-gewend. Omschrift *Christianus Hugenius*. Onderaan *Henrionet* f(ecit). Kz. Opschrift *Natus Hagae Comitum in Batavia An(no) MDCXXIX obiit an(no) MDCXCX* (sic) volgens opgave van wijlen *P. H. v. Gelder*; dit moet zijn MDCXCV, daar Christiaan Huygens 8 Juni 1695 te 's-Hage volgens Jocher overleed.

De Noordgouw (XXXV, 157). Er is een Suthego als naam eener marke, waarschijnlijk in Overijssel, bij Zwolle gelegen. Men heeft daaruit Zuthem willen maken, doch dat gaat niet. Het charter is van 1133, komt voor bij Racer, Overijss. Gedenkst. II, 200, en bij Niesert II, 132; V, 3. Daarin wordt ook van eene marke Ostergo gerept. MR. J. I. V. DOORNINCK.

Gorsel, Gortel (XXXV, 158). Het schoutambt Voorst zal zich, dunkt mij, wel nooit over Eepe uitgestrekt hebben, en Gorstell in 1429 zal dus stellig wel het bij Zutfen gelegen Gorsel aanduiden.

MR. J. I. V. DOORNINCK.

v. Heeckeren—v. Hecht. Everhardus de Hekere a° 1245 (Sloet's Oorkondenboek v. Gelre en Z., bl. 658) kan één persoon wezen met

[1]) *D. Koene* was in 1705 essayeur aan de Munt te Delft. Zie *Cat. Arti* 1880, n° 1371, de penning is gemerkt *D. Koene*, evenals n° 1372 ald. 1705. Vroedschapspenning van Rotterdam. Koene is niet opgenomen bij Schlickeysen, evenmin als de voorgaande Mossop en Henrionet; trouwens de namen zijn voluit gesneden.

Ev. de Hekele a° 1258 (ib. bl. 789) hoewel Bondam (Charterboek, bl. 531, noot) herinnert aan Everardus de Huekelum (a° 1258), die ook in 1234 vermeld staat (Sloet, bl. 576). Is in casu die variant Hekele etymologisch te rechtvaardigen? Wat beduidt Hekla (Hecla) in 't Yslandsch? Hekel wijst op staketsel (zie Kiliaen). Heker [a° 1025 Hecra (Sloet, bl. 151) = *hec-ra*, a° 1405 Hieker (Geld. Leenregr), — adject.: die Hie(c)kersche hoff te Loel o. Didam, a° 1450 (Sloet, Van-Al's, 1871 bl. 151)], — gesl.: a° 1253 de Heikere (Sl., Oorkdbk., bl. 735), a° 1275 de Heker (ib. bl. 933), a° 1285 de *Echeren* (ib. bl. 1057), — partijnaam: de Heckerens, die Hekerlinge, -ghe, Hickerlinge a° 1361, 2 (Cameraars-rek v. Deventer, III, 1, bl. 113, 121, 116)] — kan beteekenen »uitgerooid land (ra, rade) van het bosch"; vgl. Over*hecca*, waardoor in Mr. L. Ph. C. v. den Bergh's Oorkondenbk v. Holland en Zeel. 1, 90, a° 1161 Boven-*Echt* in Limburg (a° 1203 *Hechte* Sloet's Oorkbk. bl. 410) wordt aangeduid, met *heg*, *heegde* = bosch. — Is heegde een verlengde en versterkte vorm van heg, zoo kan dan ook *hacht*, *hecht* bosch beduiden. Hetgeen denkelijk licht verspreidt over Gerlacus Luceus a° 1232, 3, 6, 7, 8, 40, 5, 56 (Sloet, bl. 559, 67, 72, 98, 606, 13, 25, 60, 765), die a° 1236 Gerl. Luceus (ib. bl. 597), — Gerardus Luscus a° 1238 (ib. bl. 608) behoort hier niet, als zijnde een gansch ander persoon!, — a° 1233 Gerl. *dictus* Luceus (ib. bl. 574), a° 1231 Gerl. *Hecket* (ib. bl. 541) wordt geheeten, en volg. Nijhoff's Bijdr. Vad. Gesch. en Oudh. V, 231) in 1249 voorkomt als Gerlacus Lucius dictus Hect. Nijhoff hield hem, ondanks het gansch verschillend wapen, voor een lid van het geslacht Snoeck, denkelijk dewijl heket in het Midnederd. (Kiliaen), zoowel als luceus, lucius in het Mid. Latijn, en Hecht in 't Hgd. snoek beduidt. Ja, omdat Slichtenhorst (Geld. Gesch. bl. 93) en Bondam (Charterbk. bl. 390) dien Gerlacus voor eenen Gerlach v. Heeckeren hielden, wat wederom het verschil in wapens verbiedt, heeft Mr. G. v. Hasselt dezen laatsten geslachtsnaam als »snoek" geduid. Dezelfde historische of genealogische identificeering van Heker met He(c)ket, in verband met straksgenoemden variant v. Hekele, mag Hoffmann v. Fallersleben (Horae Belg. VII, 12) genoopt hebben, hekel als snoek te verklaren. Op grond van het wapenverschil ontkent dan ook terecht Herald. Bibl. 1882, bl. 48, noot, dat achter gezegden Gerlach Luceus een v. Heeckeren zou schuilen, en ziet op

grond van wapenovereenkomst (twee dwarsbalken, vgl. Sloet n° 651, met Armorial, op den naam Hecht) in hem een lid van het geslacht v. Hecht (Pruissen). Maar hoe nu? Zou Luceus hier niet een op zijn Middeneeuwsch gevormd adjectivum kunnen wezen van lucus (bosch)? Vgl. Castrilucium, oudst-bekende (a° 870) benaming van Luxemburg (volg. Wiltheim, die haar ontleende aan een MS. in de stadsbibliotheek te Trier, getiteld Luciliburgensia of Luxemburgum Romanum) [1]. Gerl. Luceus dictus Hect zou dan eene combinatie wezen van Mid. Lat. en Mid. Nederl.; om eenvoudig aan te duiden wat heden ten dage luiden zou Gerl. v. den Bosch. Deze veronderstelling zou, wat etymologie en woord-beteekenis aangàat, identiteit daarstellen tusschen den plaatsnaam Echt en de geslachtsnamen v. Heeckeren (minstens voor de hoofdsylbe) en v. Hecht(e). Immers eenen Limburger Reinerus de Hechte zien wij in 1231 optreden (Sloet, bl. 547); de (v.) Hechte, Hecket en Luceus (Lucius dictus Hect) kunnen zeer goed éénzelfden geslachtsnaam vertegenwoordigen, aan het Limburgsche dorp Echt ontleend. De snoek, die toch gewis geen deel heeft aan den Limburgschen dorpsnaam (oudtijds Hecca, ook Eht [2]), bleve alzoo voor goed onder water. Men werpe hier niet tegen, dat er (zie het Armorial) een Beijersch geslacht v. Hecht is, dat wel degelijk snoeken in zijn wapen voert, en dus dezen visch weder boven water brengt; want 1° dit wapen behoeft niet sprekend te zijn, 2° het Pommersche gesl. v. Hechthausen voert ook snoeken, en het Hanoveraansch gericht Hechthausen met zijn zevental dorpen zal toch wel niet »snoekhuis'' beduiden kunnen [3]).

Bijaldien men nu nog eene schrede verder mag gaan, en stellen dat in de plaatsnamen Hechtel (Limburg), Hekelghem (Z.Brab.) en Hekelingen (Z.Holl.), hechtel en hekel niet anders zijn dan uitge-

---

[1]) Tegen de duiding der hoofdsylbe dezes provincienaams als »bosch", — *vgl.* Luisenburg, voorheen Luxburg, in Beijeren, *met* Looz of Loon (= Loen, Loe) — behoeft zich het Friesche dorp Lux*wold* niet te kanten; want hier zou zoo niet Lux (tout-court) bestond, een persoonsnaam in 't spel kunnen zijn. Nu denken wij liever aan een pleonasme in den trant van Maarmeer *of* Mare (N. Holl. meer), Milsterloholt *of* Milsterbosch [a° 1506 (Baron Sloet, Van-Al's bl. 152, 4)].

[2]) Vgl. die *Ut*horst of die *Uch*horst a° 1417 (Sloet, Van-Al's. 1871, bl. 254) o. Brunsbergen, bez. Warnsveld.

[3]) Zou in den Hessischen dorpsnaam Hechtsheim de s wel anders dan euphonisch zijn?

degen vormen van (h)echt, hek of heg. — dit toch verdient o. i. de voorkeur boven de duiding ek-lo = hoek-bosch; vgl. De Hagensteeg (te Deventer) a° 1638 ook als de Hagelsteeg voorkomend (Cat. arch. Dev. gasth. n° 1488), — dan is het straksgenoemde de Hekele als variant a° 1258 van de Hekere, ook niet zoo opvallend of zonderling meer, of werpt minstens dit Hekele onze duiding der hoofdsylbe in Hekere niet omver.

Intusschen zal de onderscheiding tusschen heg = bosch en ek, ook eg = hoek wel vaak hoogst bezwaarlijk, zoo niet ondoenlijk wezen. Doch wanneer het bovenstaande iets mag aanbrengen tot etymologische toelichting van den zoo belangwekkenden naam v. Heeckeren, zal ons dit voldoening geven. J. A.

Putbrink (XXXV, 95). Garderen heeft evenals Kootwijk een put, die, vergeleken met de ligging van den weg er door heen, op eene hoogte staat; de ruimte er omheen, heet de brink; dus er is ook al een putbrink. Maar de Garderschen spreken nooit van den putbrink. Men heeft iemand op den *brink* aangetroffen, en dan weet elk, tot 't kleinste kind toe, dat 't bij den *put* was. De hellende, schijnbaar hooge ligging van den bizonder diepen put in 't hoog gelegen Garderen en van elders zich bevindende putten, heeft niets vreemds. Om te voorkomen dat 't rondom zoo'n put geen modderpoel worden zou, — de vele waterhalers storten weleens wat uit hun emmers en tonnen, — is de grond er omheen opgehoogd, en aan dat ophoogen wordt van gemeente-wege de hand gehouden.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

[Te Garderen en Kootwijk heeft men dus een brink-put, wel te onderscheiden van pootbrink; en putbrink, zoo 't bestaat, is verbasterd uit dit laatste, waarmede 't dan denzelfden zin heeft.]

Duistwaar (XXXV, 95) — is het recht om in een marke het doode hout te sprokkelen. In het Mittelniederd. Wörterb. van Lütten und Walther wordt zeer juist aldus opgegeven: *dust ware* = die Berechtigung dustholt zu hauen. — En *dust-holt* = saftloses Holz, das nur zu gemeinem Gebrauche dient. Mr. J. I. V. DOORNINCK.

VRAGEN.

Andegavensis. In Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. III, 129, 32, is sprake van Unio of Pacificatio Gandavensis. Maar wat is ibidem (Dux) *Andegavensis*, naast (Princeps) Auraicus (= Arausiacus, van Oranje). Hertog van Anjou?

Genève. Chalons d'Oranje behoorde, volg. *Nav.* XXXIV, 380, tot de vorsten van Nassau en *Genève.* Wat is hiervan?

Houberg, — volgens A. J. v. der Aa gehucht met adelijk huis te Herwen, bekend wegens het Houbergsch veer (a⁰ 1531 die Houwberchsche graeff), — wordt in Baron Sloet's Oorkdbk vereenzelvigd met Oplathe [a⁰ 1014 Uplage, urbs (burcht) munitissima iuxta Eltene sita (Sloet, bl. 134), a⁰ 1016 urbs nomine Upplan (ib. bl. 142), a⁰ 1053/71 Upplun in pago Hameland (ib. bl. 165)], omdat men in eene oorkonde van 1155/65 vermeld ziet (Balderik, man van Adela, graaf van) Oplathe *vel* Houberch (ib. bl. 293). Is nu de gissing van Baron v. Spaen (Inleid. I, 111), dat achter dit Oplathe het oude slot te Kleef zal schuilen, omdat een der heuvels waarop dat stadje ligt, de Hoyberg of Heiberch heet [1]), wegens den afstand der plaatsen denkelijk onbestaanbaar te achten: zoo is echter de vraag, of dat »Oplathe *vel* Houberch" van 1155/65 wel recht geeft tot die vereenzelviging, omdat Oplathe (eerder Uplage, Upplan, Upplun) minstens etymologisch van Houberch grootelijks verschilt. Duikt Uplage, Upplan, Upplun, Oplathe niet eerder op in Oploo, het latere Brumtshuis (vgl. Tegenw. Staat van Geld. bl. 406) van het insgelijks naburige Zeddam? Etymologisch past zulks uitnemend; vgl. Opleeuw (Limburg). Bondam (Charterbk, bl. 128) verwijst opzichtens Oplathe naar Falke, Comm. ad Cod. Tradit. Corbej. p. 419, en naar Bessel, Chron. Gottwic. p. 619. Welk licht geven deze citaten, die ik niet raadplegen kan.

Konijn(en)huis- of Genoenhus, Genonishuis, luidt eene buurschap bij Helmond (N.Brabant). Blijkbaar is hier geen diernaam in 't spel. Wat dan?

---

[1]) Ook te Onstwedde (Gron.) ligt een heuvel De Heiberg; gelijk te Rijssen een erf den Houberg (-berch).

Dom van Munster — was, volg. A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk d. Nederl., de naam van het oudste gebouw te Haaksbergen, in Twenthe. Het dagteekende van 1511. Vanwaar deze naam? Phantasie?

Garfgoederen. Daarvan gewaagt het Tijdrekenkundig Register op het oud-prov. archief v. Overijsel (F. 283). Wat waren dat voor goederen? Goederen met garf- of korentiend bezwaard?

Stedicheeden, Manksaet. »Item twee Tiendgens, het eene by Middachten aen de Steeg, en het ander tot Velp geleegen, met omtrent vijfftich molder Stedicheeden jaerlyks, halff rog ende halff manksaet van d'Abdye van St. Paul aengecogt''. Aldus in een Landdagsreces van 2 Juni 1649. Wat beduidt hier stedicheeden, dat in oude stukken steeds »vastigheden'' beteekent. Wil 't hier zeggen: *Vaste* jaarlijksche opbrengst of inkomst? Wat is manksaet voor eene zaadsoort?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

De Nerah v. Haren (XXXV, 164). »Den twintigsten Juni A° 1800 achttien ten twaalf ure, op den middag, is ingeschreven het Afsterven van Henriette Amelia de Haren Nerha, Overleden den negentienden dezer ten drie ure des namiddags oud vier en vijftig jaren, wonende Deutzenhofje N° 110 kanton 3, en aldaar overleden, Geboren te Brussel, ongehuwd, verder niets bekend''. (Sterfteregister ten stadhuize te Amsterdam). MR. C. BAKE.

A. M. v. Schurman (XXXV, 202). Ofschoon *Nav.* XXXV, 165 met recht opkomt tegen het sprookje, alsof het lijk van A. M. v. S. te vinden zou zijn in den grafkelder te Wieuwerd, en ook geen geloof schenkt aan het dwaze verhaal, alsof zij begraven zou zijn onder den kerkmuur met het hoofd buiten de kerk, wordt t. a. pl. evenwel nog niet de plaats aangegeven waar men, op goede gronden, het graf *wel* te zoeken heeft te W. Zooals ik reeds in 1878 bij het bekend maken des testaments van A. M. v. S. heb te kennen gegeven, ligt zij begraven op het kerkhof te W., in de nabijheid der voormalige

Thetingastate, naast Sara Moot. Het volgende kan daarvan tot bewijs dienen.

Als A. M. v. S. in haar Eukleria, pars 2, Cap. VI, p. 35, het vrome uiteinde van genoemde Sara Moot, die zich op de reis naar Altona bij de Labadisten had aangesloten, heeft medegedeeld, gaat zij aldus voort: »Zij (Sara Moot) stierf niet lang na onze aankomst in Friesland. Haar lijk is begraven op de begraafplaats van W., niet ver van onze woning, waar ik, indien ik hier mocht sterven, aan hare zijde, en op dezelfde wijze als zij begraven is, wensch begraven te worden, gelijk ik ook als mijn laatsten wil, aan onze gemeente verklaard heb". [1]) Houdt men nu in 't oog dat »haar dierbare herder en leeraar", Pierre Yvon, ook voor haar de meest ongeveinsde hoogachting had, en dat hare woorden voor hem eene wet waren, dan pleit alles er voor, dat aan haar laatsten wil, betreffende hare begraafplaats, voldaan zal zijn. Bovendien, aan genoemden Pierre Yvon was, volgens haar testament, mede de zorg voor haar lichaam na haren dood, opgedragen. Daar leest men toch o. a.: »Scheydende uit dit leven en aertsche tabernakel, so verclaer ick, dat ick met allen ernst begeere dat mijn lichaam sonder eenigen pracht of hoverdie sal begraven worden in alle eenvoudichheit en christelijke nedrigheit, bevelende tot dien eijnde hetselve aan de sorge van mijn dierbare herders en voorgangers mrs. Pierre Yvoon en Pierre Dulignon, alsmede aan mijn broeders en susters na den Geest, versekert sijnde dat sy met 't selve sullen doen na al mijne begeerten, dewelke ick aan haerEd. heb bekend gemaeckt".

Grouw. H. J. G. GREEBE.

Charles de Trello als dichter. Over de familie van dezen naam zie men *Nav.* XXIII, 216, en een artikel in het Biogr. Wdboek. De Bibliotheca Duncaniana, 1590—1595, bevat onder nommer 82, het volgende stuk in kwarto:

Een Historiael ghesangh, / Inhoudende de vic / torien welcke God heeft / gegheven /

---

[1]) Excessit (Sara Moot) e vita haud multo post nostrum in Frisiam adventum. Corpus ejus sepultum est *in coemeterio* Wieuwerti, *non procul a loco habitationis nostrae, ubi*, siquidem hic mihi mori divinitus conceditur, *ad latus ejus*, eodem quo illa sepulta est modo, *sepiliri desidero*; quam etiam, velut ultimam voluntatem meam, Ecclesiae nostrae declaravi.

Mijn Heeren de Generale Staten / van de Nederlandtsche ghevnieerde / Provincien: / Door het beleydt / des Doorluchtighen Hooghgeboren / Vorsten ende Heeren, / Mijn Heere Mavritz Graue / van Nassau, &c. / Gheduerende de belegheringe ende overwinn / ninghe der stadt Geertruydenberghe, / ende bij t Fort Creueceur, / Anno 1593. / In s' Gravenhage, / By Aelbrecht Heyndricxz. / Anno M.D.XCIII. /

Op de keerzijde van het titelblad leest men een veertienregelig Sonnet aan de Staten-Generaal, onderteekend C.V.T., waarin deze regelen onze aandacht trekken:

— mijn penne is te slecht, om sulcken Prins te eeren,
Daarom sal ick voortaen, ten dienste van Mijn Heeren,
Mijn spiess'end sweerdt alleen, ghebruycken, soo ick plach,
 Als (over twintich jaer) Geertenberg viel in handen
 Der Heeren Staten s' Landts, vvaer. door haerder vyanden
Tyrannich Regiment, half onder voeten lach.

De oude krijgsman denkt nog aan den dag, waarop hij Den Berg voor den Ouden Prins hielp winnen, op den 28 Augustus 1573, de stad, die later verloren ging door de trouwelooze Bergverkoopers, met wie de Navorscher niet altijd raad wist, maar die zoo deerlijk gehavend worden in de Geuse-Liedekens, ook bij Dr. J. v. Vloten op 1589.

Het Historiael ghesang bestaat uit zestig coupletten van zes regels. Dat Trello niet tot de vaderlandsche zangers gerekend wordt, is billijk, maar hij vertelt goed, en bij het naderend eeuwfeest der bevrijding, mag ook dit stukje weer aan 't licht gebracht worden. Voor een veterraan is 't nog zoo slecht niet.

Dit was begonnen op den dach,
Als men sint Jan te vieren plach,
Met vyer en vlam te maecken,
End s'daeghs daernaer des morghens vroech,
Men inde stadt, en t' leger sloech
De trommels om twee saecken,
De vyandt om te trecken uyt,
De vrienden om tot haren buyt
Geertenbergh te begroeten:
Sy toghen uyt, haer Vaendels al
Tot twaelf end vier toe, int ghetal,
Bleven voor Mauritz voeten.

Even onderhoudend is het verhaal van vier Bergverkoopers, die in het uittrekkend garnizoen gebleven waren; een had gepoogd in eene kar te ontsnappen, waar hij zich »onder sacken ende cleeren bedeckt hadd' "; tot groot genoegen van den eerlijken oudsoldaat eindigde

hun leven aan de galg. Het slotvers openbaart den naam van den dichter:

Ter eeren Godts is dit ghedicht,
Regenten, die God t' s Landts gericht
Ende tsweerdt heeft ghegheven,
Looft God van dees victory schoon,
Looft God, ons sterkt end onsen Loon,
Ons Schermheer hoogh verheven.

De tien volgende bladzijden geven ons die zekerheid van het auteurschap niet. Toch is de eenheid van oorsprong eenigszins op te maken uit de omstandigheid, dat onmiddellijk op het naamvers aan het slot van het Hollandsch dicht en wel op de ongenommerde pagina 18, de keerzijde van het blad met de signatuur C deze titel komt:

Chant Triumphal, /a Messeignevrs/les Estats Generavlx/des Provinces Vnies/des Pays Bas,/&/a Tresillustre et tres/excellent Prince Mavrice/comte de Nassav, &c./de la belle victoire que/Diev a donnée a leurs Seignories, par la conduite de son/Ex.ce sur la tresforte ville de Gertruberge,/& pres du Fort (dit) Creueceur./1593./

Dit is eene verzameling van drie stukjes: het eerste, over Gertrudenbergh en Creveceur beide, is in sterk Calvinistischen geest; van Maurits heet het: Qui vengera l'assassinat De feu son noble Pere. Onderaan staat: Gratitudinis ergo. Het tweede is eene Responce op een daarnevens gedrukt lied, in den mond des vijands gelegd, op de wijs van 't Wilhelmus; het derde, in dezelfde voetmaat, un conseil salvtaire aux assiégés en Steenvvijc, 1592. Ook dit kan zijne waarde vernieuwen, wanneer, met meer grond, dan voor de twijfelachtige houding der burgerij in 1581, een gedenkdag gevierd wordt voor de bevrijding die Steenwijk voorgoed aan de Unie bracht.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Voorspelling van den Prinsenmoord. Die groote Pronosticatie ofte Practica op dat Iaer naerder gheboorte onses heere Iesu Christi M.D.LXXXIIII. Ghepractiseert door D. Cephas Wiltenburgensis Astrologium. Residerende inde oude vrome vermaerde stadt Haerlem. Ghedrukt tot Amsterdam bij Corneles Claesz. opt water int Schrijfboeck.

Dit boekje, 16 blz. in klein-kwarto tellend, bevindt zich in de Bibliotheca Duncaniana, 1584, n° 29. Het is opgedragen aan de

regeering van Utrecht, met kennisgeving »dat den iongsten dag voorhanden is"; als bewijs van echtheid prijkt het met het portret van den astroloog, het wapen en »de conterfeytinge der stadt Amstelredam", en een vrij ingewikkelde »figuere", die in rijm verklaard wordt. Enkele bijbelplaatsen steunen het gezag van den voorzegger, en waarvan die uit Jeremia 30 vs 23 en 24 niet minder opmerkelijk is, dan de voorzegging over de maand Juli, daar op den tienden dag de moord van den Prins van Oranje zou plaats hebben:

Een groot potentaet wert ter doot toe gewont,
En sal een neerlaech crijgen, daer hy luttel op dacht.

Amsterdam J. G. FREDERIKS.

Puntdicht van Staring (XXXV, 234).

Doop tegen doop. Aan de Britten.

Gij noemt hem Camperduin, die, voor 't Bataafsche strand,
Een mindre macht deed wijken.
Wij noemen *Crabben*dam, die, uit het Bergerhand,
Voor minder macht ging strijken.

1799.

De verklaring van dit puntdicht is, dunkt mij, de volgende. De Bataafsche vloot, slecht uitgerust en door ongeoefende bevelhebbers aangevoerd, werd 11 Oct. 1797 bij de Kamperduinen (aan de Noord-Hollandsche kust, nabij het dorp Kamp, n.-w. van Bergen) door de Engelschen, wier vloot beter bewapend en met ervaren zeelieden bemand was, onder aanvoering van den admiraal Duncan, na dapperen tegenweer, verslagen. Deze werd 20 Oct. 1797 verheven tot baron Duncan of Lundie en viscount Duncan of Camperdown, en later (12 Sept. 1831) tot earl of Camperdown. De Hollandsche bevelhebber, de vice-admiraal de Winter werd in dien slag gevangen genomen. Bij de landing der Engelschen en Russen in N. Holland werden deze 19 Sept. 1799 bij Bergen door de Fransche en Bataafsche troepen onder Brune en Daendels verslagen. Het leger der geallieërden, aangevoerd door den Hertog van York, bestond uit ongeveer 40.000 man, waar de Franschen en Bataven slechts 25.000 konden tegenover stellen. In de nabijheid van Bergen ligt de buurschap Krabbendam, waar door de Engelschen eene verschansing was opgericht en den 10den Sept. verwoed was gevochten. Tegenover den naam

Camperduin, door de Engelschen aan den admiraal Duncan gegeven, stelt Staring dien van *Crabben*dam, met toespeling op de eigenaardigheid der krabben, die den indruk geven, alsof zij achteruit loopen.

Zutfen. MR. A. ROELOFFS.

VRAGEN.

Ludwig von Pfijffer. Behelst deze *Nav.* XXXV, 163 vermelde boektitel de geschiedenis van een historisch persoon (L. v. Pfijffer), of is 't een romantische titel?

Molenboek (XXXV, 166). Wat is dat?

Kneppeldicht. Het voorm. kasteel Het Huis-de-Marsch, op de Veluwe bij Zutfen, weleer reeds een prachtig slot, — omstr. 1800 in een landhuis herschapen, — in Alva's tijd verwoest, werd daarna zelfs nog fraaier dan te voren herbouwd (wanneer?) door Evert v. Lintelo en zijne gade Arnoldina v. Hoemen, gelijk bleek uit een kneppelversje, boven den ingang in een steen uitgehouwen. Hoe luidde dat versje, en wat is een kneppeldicht?

KUNSTGESCHIEDENIS.

Zaden (XXXV, 102). De Notes and Queries, second Series VI, 245) vermelde bijzonderheid uit de Ill. Lond. News van 18 Nov. 1848 komt mij van allen grond ontbloot voor, daar in Lord Lindsay's Reizen (Letters on Egypt &c. 4th ed. 1847) geenerlei bericht nopens het opkweeken eener bloeiende dahlia uit een 2000-jarigen knol wordt aangetroffen. Immers is de dahlia geen Aziatisch of Afrikaansch, doch een Amerikaansch gewas, en buitendien is het allesbehalve zeker, dat ooit eenig zaad van dien ouderdom zijn levens- en kiemkracht zoolang behouden heeft. In zijne populaire Beschrijving van Oud-Egypte (II, 6, 39) vermeldt Sir J. G. Wilkinson het eenige voorbeeld van een dusdanige beweering omtrent *tarwe* in de volgende bewoordingen:

»Dit is de soort, welke onlangs in Engeland gekweekt is en die *gezegd* wordt verkregen te zijn uit korrels, in de graven van Thebe gevonden". (T. J. Buckton, van Lichtfield, in N. & Q., 2nd S. VI, 356).

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Mummie-tarwe (XXXV, 103). Jan. 1843 gaf een mijner naastbestaanden, door aanhuwlijking vermaagschapt aan den Hr. Tupper, mijn vader eenige tarwe-korrels, waaromtrent hij op (onmiddellijk of middellijk) gezag van Sir G. Wilkinson meende te mogen gelooven, dat ze uit een mummie-kist genomen en dus inderdaad Egyptische graankorrels waren, die op zijn minst 2000 jaren telden. Deze werden in een bloempot gezaaid, schoten wortel, groeiden op en hadden reeds eene hoogte van ettelijke duimen, toen eene koe [waarschijnlijk de afstammelinge van eene der magere koeien van Pharao!] in de bergplaats kwam, waar de pot stond en de spruiten afgraasde. Uit de wortels sproot weêr een nieuw gewas van stengels en bladeren voort, maar helaas! ook dit werd door een soortgelijke ramp getroffen tot groote teleurstelling van verscheidene jeugdige liefhebbers van den landbouw, en dit was oorzaak, dat wij nooit iets meer dan bladeren van dit zaaisel te zien kregen. Bij het doen der noodige navraag omtrent de waarheid van 't vermelde, ontmoette ik eene dame, die eene kleine hoeveelheid tarwe-planten gezien had, welke gezegd werden uit mummie-tarwe te zijn voortgesproten, en die ze beschreef als schoon van aanblik, met verscheidene stengels uit elken wortel, en verscheidene airen op iederen stengel. Ik was niet in staat uit te vinden of dit het voortbrengsel was van mummie-tarwe in het eerste of in het tweede geslacht. Er was geen sprake van, dat het voortgekomen was uit korrels bij een mummie gevonden. Ik geloof, dat in 't door mij bedoelde, als onder mijn bloedverwanten gebeurde geval, de tarwe behoorde tot die welke M. F. Tupper in zijn bezit had (Notes and Queries, 1852, Ser. I, Dl. V, bl. 538.)

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Turksche-tarwe of maïs, reeds den ouden bekend? (XXXIV, 33). In Notes and Queries (1ste serie, VI, 514.) vraagt A. H. B.: »Kunt gij — of kan een uwer berichtgevers — mij ook mededeelen of er

onlangs eenig nieuw licht is geworpen op de veel besproken vraag nopens den Oosterschen oorsprong der Maïs? Er bestaat wel geen twijfel, dat de soorten, die nu het meest in Spanje, en misschien ook in andere gedeelten van Europa, geteeld worden, daar na de ontdekking van Amerika werden ingevoerd, maar dit sluit nog de mogelijkheid der beweering niet uit, dat men van de vroegste tijden af andere soorten verbouwd heeft in de landen, palende aan de Middellandsche-zee. Immers komt het mij voor, dat bij eene juistere vertaling eener zinspreuk in het boek Job, dan door onze Engelsche overzetters gegeven wordt, er in dat oude gedenkschrift bepaald op deze graansoort wordt gezinspeeld, en dat de koren-aren, welke door Pharao in zijnen droom gezien werden, geene aren van mummie-tarwe, maar van Turksche weit geweest zijn. Is die plant, of de kolf er van, hetzij ontdaan van bladeren, of in hare hulzen, reeds herkend geworden in eenig Egyptisch, Ninevitisch of ander oud schilder- of beeldhouwwerk? Long geeft afbeeldingen van wat hij verklaart, dat men voor kolven maïs zou houden, ware het niet algemeen aangenomen, dat de Turksche tarwe eerst uit de Nieuwe wereld werd ingevoerd door Christophorus Columbus, terwijl de geleerde tegenstanders van haren Aziatischen oorsprong als een der sterkste betooggronden tegen de overlevering en andere bewijzen, de beweering doordrijven, dat geen gedeelte dier plant immer teruggevonden werd op een van de grijze gedenkteekenen der oude wereld, enz."

Het bovenstaande latend voor wat het is, meen ik er nog het volgende te kunnen bijvoegen: gewoonlijk wordt aangenomen, dat de maïs uit Midden-Amerika stamt; er schijnen evenwel gronden te zijn om aan te nemen, dat ze werkelijk in de Oude wereld reeds lang vóór de ontdekking der Nieuwe bekend is geweest en door de Turken, na de verovering van Constantinopel in 1453, uit de Levant, naar alle waarschijnlijkheid uit Syrië, naar Europa overgebracht is en vandaar zijn naam van Turksche-tarwe verkregen heeft. De naam Maïs, of liever Mahiz, is ontleend aan het Peruaansch.

Ten jare 1705 trof onze landgenoot C. de Bruyn de plant wild aan in Perzië. »Wat verder op [in 't hoogste gebergte, onder weg naar Schiraz] vond ik wilde Spaensche Terwe. Deze is, volkomen rijp zijnde, schoon root, en anders groen. Men bragt er mij een proef van, half rijp, half onrijp, waerin beide de koleuren gevonden werden.

Zie de afbeelding op de letter C, zonder de bladen, die niet van de Spaensche Terwe verschillen". (Reizen over Moskovië enz. bl. 335, waartegenover de plaat).

Volgens von Siebold treft men onder Japansche zinnebeelden ook maïs-kolven aan en zou in een oud Japansch werk zijn aangeteekend, dat deze graansoort door de zee in Japan op strand was geworpen. De tweede druk eener Chineesche natuurkunde Phao-thsao-kang-mou, door Li-chi-telim, van 't jaar 1637, bevat eene vrij wel gelukte afbeelding der plant.

Zeist. J. H. V. LENNEP.

Ebbenwerker (XXXV, 35). De Franschen noemen een draaier niet ébéniste, maar tourneur. Ébéniste noemen zij wat wij een schrijnwerker, kastenmaker heeten, en waarvoor men in Holl. leerboeken veelal ménuisier vindt. Door dit laatste verstaan zij een timmerman die het fijne werk maakt, zooals deuren, kozijnen, lambrizeeringen, enz. Charpentier (van *charpente*) is bij hen een timmerman die het zwaardere houtwerk voor een gebouw vervaardigt. J. C. d. R.

Patronen van Tafelgoed (XXXV, 88). 1547, lavendelblom met schaeckbort daerinne; 1576, 1595, van cruyswerck; 1587, cruysbeelde taeffelaeckens; 1605, 1633, cruysbeelt groot eñ cleyn; 1621, pavye, dit komt voor tot in de 18e eeuw, gansenooge, Utrechts werk, ook 1623, 1641, van de damastblom, van de Uterse (Utrechtsche) crans; 1622, van de schakelbloom; 1623, cranswerck; 1625, gelderse blom; 1627, Veneetswerk; 1630, cruysvelt; 1637, dubbele lavendel, ook 1641, 1647, 1652, rosecrans, ook 1639, 1641, 1658, lavendel, ook 1639; 1639, van cleyn Utr. werk, een stuck wintmolenstafellaecken, van parelkrans, ook 1641, wat fynder rosekrans, franswerck, ook 1642, 1667, paersekrans, gebroocke lavendel blomme; 1640, van 't nieuw damaste roosje, van de nieuwste pluymge, Indiaans geschilderd tafellaken, servetten van tselve werck; 1641, van dubbelde ruytgens, van fransch goet, van fransche pauwoogen, van ruytwerck, van schaeckwerck; van 't schaecke, van damastwerck, een tafellaeken van t princenwaepen, van engelse roos, ook 1652, 1653, 1667; 1642, van glaswerck; 1646, van St. Anna werck, gebroken pavi, grove pavi; 1647, damaste sonnebloem, van sterretgens, rosentafell., blockens,

plate rosen, scacbort, gekepert lavendelblom, servetten fijne steenroosies in de lavendelblom in malcanderen gebracht, oyevaersnest, een taeffellaeken t fruwele werck; 1648, van nollus (*sic*); 1649, van den Hollandschen thuyn, Utrechts wapen; 1650, rosenhoet, paveyselwerck, een tafellaken schurx (*sic*), mappenwerck; 1651, van St. Anna Pavy, van de doorne croon, ook 1652, ovaeltges gewys, ruytges gewys; 1652, schaeckbort beelt, franse roos; 1653, kleyne damaste roosjens servetten, gestricte pavy, van het oude vaers (ooievaar) nest; 1654, van de mispelblom, pavie met een cransgen; 1656, van 't cruysge uytte damaste roos, dubbelde rosecrans, ook 1658, 1696; 1657, 1663, gekeperde roos; 1658, van 't Italiaensche vloertjen, ook 1670; van 't egelantier Roosgen, kapittelstockwerck, van venstertgens, spiegelwerck, ook 1670, met lustjes ruytjes, t roosje met lusjes, nieuwe schaeck, 't cleyne ronde werck, 't smalle pavy; 1659, van 't schaeck met een krans, byna crans; 1660, hartienswerck, 't kleyn Haerlemmer roosgen, kleyne en groote damaste roos, stienwerck, Cornels werck, van gansenoogen; 1661, gebeelt werck, van een roosgen van de moeder, plat schakelwerck, het moeders roosgen, lavendelbloem met ooghen; 1662, t gesayde blommetie, het kruys, van een ooghien, gebroocken roosge; 1663, gelderse roos, ook 1673, oochjens ofte Brabantswerck, croone damast, met bysondere beelden, rosecrans en lavendel dooréén, fluwyne met cabinetwerck, oochgens, 1664, lavendelblom op de marct, (tot tweemaal toe); 1666, damastwerck van gesaaide blommetjes; 1667, het ronde roosge, het Haerlems roosge, 't cleyne ronde roosge, servetten gemerckt met muyse tandges, roosekrans met schakebort van binnen, kleyn blommitgensservetten, slaeplaeckens met Italiaentgens op de kant, (ik denk, dat dit meer ziet op de wijze van bewerking; zoo vond ik in 1652 ook sloopen met Italiaens genayt), t nieuwe roosje, de platte engelse roos, genees (Genueesch) werck; 1669, vensters, een damast taeffellaecken met personages, 't brommelbeertge, (komt herhaalde malen, en zeer duidelijk geschreven voor; wisselt af met Brommelb. en *b*rommel*s*b.), geroosde lavendel; 1670, dubbelde kruysgen, t naeykussentgen, ook 1677, 1680, 1687, mispelblommenservetten, gekrans fijn jerusalems kruys, gekranst jer. kr., dubbel jer. kr., engels pavie; 1671, van de groote doorne, St. Anna plaveysel, double pavye, cleyne ganse oogh, plat steenwerckie, doubelt Roosie; 1672, tafellaecken van 't oude

testament. (Ik heb dit meermalen, ook bij andere voorwerpen ver meld gevonden; ik meen hierbij aan een geestigheid van den Inventariseur of »priseerder" te moeten denken. Er staat ook weleens bij »van 't oude verbond". Ik versta er onder ouderwetsch, of oud, versleten goed. Kon men in de 17e eeuw ook al van antiek, in den zin onzer dagen, spreken?), groot platwerck, fine schaekbort, van 't plat roosle, grove en fijne lavendel; 1673, gecamde roos, fijne blockxkens roos servietten, taefell. in den Bos geweven; 1675, 1680, meniste pluym; 1676, van 't papecruys, ook 1680, 1694, plat lavendel, schaekbort met oogen; 1677, het ongekeperde mispelblommetje, het gekruyste roosie, nieuwe princewaepen, ront lavendel ringwerck, t hase pootge, 't harte roosie, schaak met oogh, t kruysroosie, t hertekransien; 1679, juffrouw Heynsius werck, (dit waren 51 servetten, die verkocht werden voor *f* 11.— het dozijn), roos royael, t vriese roosje, ook 1697, t vriese werckje, steen roos, dubbelt kruys; 1680, van 't star roosge, van t spiegeltie, van t oude roosge, van t paerelroosge, van tallemode (à la mode), springvloet, Salomons kruys, groote roosge door 't cleyne, t fijne roosge; 1681, princeroos; 1684, cruys pavyen; 1687, moole hoekie (?); 1688, een tafellake daer op staet het belt van Susanna; 1692, Haerlemswerck, van starren, t druyfje, starrewerck, kleyne oogies; 1694, 't Haerlems roosje met eene bant; 1696, spiegel roos, een damborretje, kleyn spiegelroosje; 1697, het Haerlems roosgie, olypodrigo, (olla podrida), roosge op de stock, (In dezen Inventaris komt dit drie maal voor; ik moet dus aan een »werck" denken, en niet, zooals ook weleens voorkomt, als op den droogzolder hangende op den droogstok), turff en hout, haerlems roosgen met een crans, verkeert Jeruzalems kruys; 1700, het kattepootje, 1702, nagelbloem; het nieuwste pluymtge off Jeruzalems kruys, het boeren hek; 1707, servetten (nieuw) Modense roos; 1711, 2 taefellakens van het vroutge van Samaria.

Daar ik weet, dat bij enkele familiën nog veel ouderwetsch tafelgoed voorhanden is, meende ik de mededeeling der bovenstaande aanteekeningen, — de vrucht van doorbladering gedurende drie of vier jaren der Inventarissen en boelcedullen, — te mogen doen. Ik merk nog op, dat al wat valt buiten *pavie*, *roos*, *schaakbord*, *lavendel*, *rozenkrans*, welke schering en inslag zijn, over het algemeen zeer zelden voorkomt. Wie lust heeft, loone mijne moeite door aanvulling

dezer lijst. Tot slot voeg ik hierbij een lijst van prijzen a° 1685.

12 Servetten synde een *nieuwe modense bloem*	*f* 14—0—0
12 Servetten *enckelde kruys*	» 15—0—0
12 Servetten *met Blockgens*	» 10—0—0
12 Servetten *dubbelt kruys*	» 12—0—0
12 Servetten *Pavye*	» 10—0—0
16 Servetten *Blockwerck*	» 15—0—0
12 Servetten van *de roos*	» 12—0—0
12 Servetten *dobbelsteen*	» 8—0—0
12 Servetten *blomwerck*	» 12—0—0
12 Servetten *cleyne Blom*	» 10—0—0
15 Servetten *Rooswerck*	» 15—0—0
12 Servetten van *kussen* [1])	» 8—0—0
10 Servetten van *'t naeykussen*	» 6—0—0
2 Tafellaackens *Blockgenswerck*	» 16—0—0
1 Tafellaacken *enckelde cruys*	» 8—0—0
2 Tafellaackens *dubbelt kruys*	» 14—0—0
2 Tafellaackens *pavie*	» 7—0—0
1 Tafellaacken *groot pavye*	» 3—0—0
3 Tafellaackens *Blomwerck uyt eenderhande*	» 6—0—0
1 Fijn tafellaacken van *'t naaykussen*	» 2—0—0
2 Tafellaackens *rooswerck*	» 8—0—0
2 Tafellaackens *uyt eenderhande cleyn Roosge*	» 2—0—0
1 Tafellaacken *cleyn Blomwerck*	» 1—10—0
1 Tafellaacken van een *groote Pavye*	» 1—10—0
1 Tafellaacken *cleyn Blommetge*	» 1—10—0

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

TAALKUNDE.

Leeuwarden (XXXIV, 252). **Lintarwrde** komt voor in de Traditiones Fuldenses. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, MNederl. Geographie (2e druk) p. 138 noot, teekent hierbij aan: »*Waarschijnlijk Leeuwarden*''. Evenals van *Hindahlop* Hinlopen werd, kan *Lintarwrde* tot Liunward en later tot Leeuwarden verbasterd zijn. *Zoo dit waar is*, dan klimt Leeuwarden's oorsprong tot in de 8e eeuw op. Totdusverre v. den Bergh. De cursiveering

---

1) Er heeft eerst gestaan: »van 't naey kussen'', doch *'t naey* is doorgehaald.

is van mij. *Lienwart* komt tweemaal in een Latijnsch charter voor bij Schwartsenberg, Friesch Charterboek, op het jaar 1149. Wel verbetert Schwartsenberg dit beide malen in Lieuwert, maar ten onrechte. In de Vrye Fries (VI, 26) toch wijst Mr. J. Dirks eenige munten aan met het opschrift Linwart, uit de 11de eeuw. In de Vita Fretherici, uitgegeven in de Gesta Abbatum Orti S. Marie (Werken v. h. Friesch GenP 1879) door A. W. Wybrants, waarschijnlijk geschreven (zie Inleid. p. XVIII) in 1230—1238, vindt men vormen als Liuwert, Liewerth. — Eindelijk worden tallooze varianten in Friesche, Hollandsche of Latijnsche charters aangetroffen; o. a. in 1299 Liowerth, in een Latijnsch, en Leuwerden in een Hollandsch charter van 1399. Lintar-wrde kan Liunwart zijn. Dat wrde voor w*e*rde, w*a*rde geschreven is, blijke uit Liowrth, Liowrd, twee vormen die voorkomen in een Friesch charter van 1453; 't zij men deze vormen aan achteloosheid van den schrijver wijte, 't zij aan een zeer nauwkeurig weergeven van den gehoorden klank. Men vergete toch niet dat dikwijls niet-Friezen deze namen op den klank af schreven. Lintar vergelijkt v. den Bergh met Hinda-(hlop), dat tot Hin(lopen) werd. Moeielijkheid zou alleen bieden de r van ta(r); wel wordt deze dikwijls niet gehoord (zooals Fo(r)swert e. a.), maar toch meest wel voor de w. Overigens, de i werd als ī uitgesproken, en niet als de i in bitter. Dat deze lange i gerekt, en als i + u (vooral vóór eene nasaal) gehoord en (tengevolge daarvan) ook geschreven werd, is zeer waarschijnlijk, zoo niet zeker. Is Liunwert nu in Liuwert overgegaan? Dan zou wegvalling der nasaal te bewijzen zijn; maar kan er geene zoogenaamde volks-etymologie in 't spel zijn? Kan men niet naar analogie Liuwerd gevormd hebben, toen men Liun niet (meer ?) begreep, en met Līw (Friesche uitspraak voor Leeuw) identificeerde, meenend dat de stadsnaam met den naam van dit dier samenhing? Tot nadere en duidelijker bewijsgronden te voorschijn komen, is m. i. voorzichtigheid bij deze etymologieën noodig. Men zie voorts over Leeuwarden W. Eekhoff, Geschiedkundige beschrijving van Leeuwarden, 2 dln, 1846; waarin de varianten van den naam I, 369, en over de meest aannemelijke etymologieën I 290. EIRAM.

Leeuwarden. Aan eene duiding der oudst-vermelde varianten Lintarwrde(?), Lienwart, Linwart durf ik mij schier niet wagen. De veron-

derstelling dat bij de vorming der latere varianten aan den leeuw zal zijn gedacht, verliest o. i. hare kracht door de vergelijking van Leau *of* Leeuwen, Zoutleeuw (Z.Brabant), Leonstein *of* Lauenstein (Saksen, Illyrie), van Lewin, Levin *of* Leven (Mecklenburg) en van Lewendael *of* Lovendael (huizing o. Venlo). Of moet hier de waterleeuw verschijnen met zijn kronkelenden staart? — Leeuwarden (Lewart, Liewert) beduidt dan in zijn slotsylbe *waard*; vgl. de door Eiram vermelde vormen Lio*wrth*, *-wrd* met *Nav.* XXXIII, 9; 'V, 74: Wrd, Urd *of* Wird. Dat achter Lintarwrde Leeuwarden schuilt, schijnt niet buiten kijf; Mr. L. Ph. C. v. den Bergh acht het »waarschijnlijk" ; maar zoo de Friesche stadsnaam bepaald uit dezen vorm ontstaan *moet* zijn, dan de vraag: kan, evenals Lin-, Lienwart wellicht voor Liu-, Lieuwart, dat Lintarwrde niet òf verkeerde lezing òf verschrijving wezen voor Liutarwrde, welke vorm door uitwerping der sylbe *tar* (*per* metathesin = rat, rade) tot Liuwrde (Liowrth, -wrd) zal zijn ingekrompen?! Alzoo zou dan »rode-waard" vervolgens eenvoudig »waard" zijn geworden. Maar die uitwerping is misschien gansch onnoodig, bij vergelijking van *Liuthere* als variant 11de eeuw van De *Lutte* [bp o. Oldenzaal (zie Nom. Geogr. Neerl. I, 56), a° 1280 Luthere [1]), Ludere]; en in dit geval kan Liutarwrde 8ste eeuw = Lewart a° 1285 beteekenen lede-waard, doch denkelijk liever *bosch*-waard, waartoe ook Nom. Geogr. Neerl. I, 4to, bl. 74b, 5a, doet neigen [2]). Dat de gissing Liutarwrde voor Lintarwrde, Liu-, Lieuwart voor Lin-, Lienwart, opzichzelf niet te stout is, blijke uit Liugowe a° 1041 (= de Luikergouw); over de lezing waarvan als Lingowe Baron Sloet (Oorkdbk bl. 159) Ernst (Hist. du Limb. I, 317, noot 5) gispt [3]).

[1]) In aanmerking nemend, dat Lure (boschrijk arr. in Frankrijk a° 870 Lutera, luidt (Sloet bl. 55), ziet men plaatsnamen als Lure of Luir (geh. o. Zwolle), Luur (bp o. Steenderen), Luurstraat (geh. o. Eepe), Leur (Geld.), De Leur (NBr.), Het Leurke (geh. ibid.), Loerbeek of Lorbeek (bosch te Zeddam), De Lorijn (weil. te Leeuwen), De Lorren (do te Dreumel) mitsgaders de maagschapsnamen de Loerre (a° 1337 te Deventer), de Leur (te Waardenburg, Tielsche Ct 8 Febr. 1884), dan ook opgehelderd. Vgl. nog Löhrhof (Kr. Crefeld) a° 1246 predium Lo (Sloet bl. 668), tenzij dan dat dit Löhr een adjectivum mocht wezen.

[2]) Zie ook *Nav.* XXXIV, 152, en *vgl.* voorts Lutha-, Luttavert *of* Littauwert, (nevens Lychtaurt, Lichttauwert) oud-Friesche vormen van Lichtaard (Lichtavert) in Friesland, *met* Lichtenvoorde a° 945 Lihdanfurt (Sloet bl. 84), Lutje *of* Loo (Gron. gehucht), Louw(de) *of* Lau(de) (boschrijk gehucht ib).

[3]) Zie het omgekeerde geval in Luithusen a° 997 (v. Spaen, Inleid. I, 64), waar

De vorming des huidigen stadsnaams zou bijgevolg zuiver kunnen afloopen in dezen trant:

Liutarwrde VIIIste eeuw (Trad. Fuld.).
Liuwart XIde eeuw (Munten).
Lieuwart a° 1149 (Schwartsenberg), -waerden a° 1613, 4 (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 53).
Liu-, Liewerth a° 1230—38 (Vita Fretherici).
Lewart a° 1285 (Sloet, Oorkdb v. G. en Z. bl. 1058, -wardia a° 1383 (*Nav.* XXV, 486).
Liowerth a° 1299 (Lat. charter).
Liwardia, Lywardia a° 1385, 7 (Friedländer, Monum. Hist. Univ. Pragm.).
Leuwerden a° 1399 (Holl. charter).
Leuwarden, Lewerden a° 1528 (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandw. I, 303).
Leeuwarden, -waerden a° 1528, 1602 (ib. bl. 304; G. Oudhh. bl. 20).
Liewarden a° 1614 (Mr. G. v. H., G. Oudhh. bl. 58).
Adject.: a° 1526 Leverensis, Leverdiensis (*Nav.* XXV, 486), a° 1530 (Levariensis (ib.).

Wordt zulks onbestaanbaar of onaanneemlijk gekeurd, en mochten Lintarwrde, Lin-, Lienwart als oudste benamingen van Friesland's hoofdplaats onomstootlijk blijken vast te staan, dan zou men wellicht vooralsnog overhellen tot het gevoelen, dat die hoofdplaats in deze oudste vormen dubbelnamen bezit. Zijn ze dat niet, zoo mag *Lim*burg a° 1114 *Lin*burg (Sloet bl. 220) vgl. met *Lom* of *Loun* (Bulgarije) en *Loo* [te Spankeren, a° 1449 curtis Loe (Nijh. Oork. IV, 109), a° 1496 den Hoff tot *Loen* (v. Hasselt, Roozendaal bl. 420)]

---

voor Sloet (bl. 115) in dato Linthusen heeft. — Voor de hoofdsylbe van Leeuwarden is Liugowe = Luikergouw [a° 870 Liugas (Sloet bl. 56), a° 966 *Luih*gowi (ib. bl. 93) merkwaardig, als men er mede vergelijkt de varianten van Luik zelf a° 1104 enz. Leodium (Sloet bl. 203), a° 1263, 4 *Lud*eche (ib. bl. 849, 52, a° 1266 *Liège* (ib. bl. 864, Fransch charter), a° 1433 Ludick, Luydyck (v. Hasselt, G. Maandw. II, 67); zelfs Lutken [a° 1508 (Nijh., Oork. VI, 1 bl. 402)], welke variant als in een charter vol cijferschrift voorkomend eene mystificatie zou kunnen wezen, maar dan toch eene zuiver-gekozen mystificatie is; immers in 't Duitsch luidt de Belgische stadsnaam Lüttich. Alzoo Luik z. v. a. bosch-enk (?), -hoek (?). Of bosch (tout court)? *Vgl.* Luttich (Thüringen, a° 1528 Luytgen (N. VI, 2 bl. 893) *met* Lutje of Loo (Gron.), (Huis te) Lutken (Over.), Lutchen (gehucht in Luxemburg), en *met* den geslachtsnaam (Theodericus) de Luttehove *of* Luttekenhove a° 1349 (Deventer-Cameraarsrek. II, 1, bl. 87, 8, — blijkbaar éénerlei persoon). Doch hoe stelt men het bij deze duiding der hoofdsylbe met Luy*thagen* (Antwerpen)? Overigens, is Lugdunum a° 1246, 7, 8, 50 (Sloet, bl. 673, 80, 6, 91, 718) ook wel Luik (zie Sloet's Plaatsnamen-Regr)? Niet veeleer Lyon (Frankrijk)? Zoo neen, dan pleit ook dit o. i. voor bosch als beteekenis der hoofdsylbe in Luik.

evenzeer voor »*bosch*-waard" den doorslag geven, en kan dan Loowaard, uiterwaard te Groessen, in de Lijmers, etymologisch-identisch zijn.

J. A.

De Bailleul (XXXIV, 535). Belle is de naam van een vlaamsch stadje, in het vlaamsch-sprekende deel van Frankrijk gelegen, Département du Nord, arrondissement Duinkerke, naby de west-vlaamsche grenzen. De Franschen noemen dit stadje Bailleul. Byna alle plaatsen in deze landstreek en in d' aangrenzende gouen van Zuid-Nederland hebben dubbele namen, eenen nederlandschen of vlaamschen en eenen franschen. Even als Belle en Bailleul, zoo ook Bergen en Mons, Grevelingen en Gravelines, Edingen en Enghien, Tweebeek en Tubise, Roodebeek en Roubaix, Kamerijk en Cambray, Rijssel en Lille, enz. enz. Zie *Nav.* XXI, 611; XXII, 191. JOHAN WINKLER.

[Vgl ook *Nav.* XXVI, 297.]

Oudemans' Bijdrage. Nalezing. (Vervolg van *Nav.* XXXV, 178):

Geheuchelick. Vroolijk, verheugd. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, 191:

Ick heb hier van Uylespiegel ende oock van Reynout,
Dus u daerin verstout en *weest geheuchelick;*
Want daer is in te leesen alsoe geneuchelick.

Gehommel. Gemompel, gefluister. — Jonctys, Rosal. Oochies, 136:

Stelt uw lipjes allebei
Tot een vriendelijk gevlei,
Tot een heuchelick *gehommel.*

Gehopen. Hopen. — A. Byns, Refereynen, III, 49. d:

Mijn eyghen conscientie mij accuseert:
Dus en can ic nergens inne *gehopen*
Dan in u ghenade, —

Gehort sijn. Geacht zijn, in aanzien zijn. — Torec, vs. 2496:

Nu neest anders niet dan gelt,
Die rike *es* nu wel *gehort*:
Men trecten tallen steden vort.

Gehouwen. Huwen. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I, 186:

— aen 't gehouwen wil ick my gaen stellen.

Gehuldigheyt. Eerbied, ontzag. — Vlaerd. Redenr. bergh, 149:

> Merckt hier ten eersten de heyle Drievuldigheyt,
> Den Vader ende den Soon, en den Heyligen Geest,
> Hoewel Esaias seyt met groot *gehuldigheyt;*
> Wien sult ghy Godt gelijck maken in eenich foreest?

Gehulp. Hulp. — Constthoon. Juweel, 101:

> Maer ou wijen sije ick daer, sal Godt noch willen senden
> Tot mywaerts een *gehulp*, wel wie mach dese syn?

Gehuren. Huren. — Moriaen, vs. 3406:

> Nu rijt henen sonder finiren
> Tes gi *gehuert* enen boet
> Dien gi vint vast ende groet,
> Ende die ons mach over dwater leiden.

Geinsteren. Glinsteren, blinken. — Six van Chandelier, Poësy, 258:

> Hen hoofden *geinsteren* van tongen
> Die daar als vlammen, booven hongen.

Gejalp. Gehuil, geschrei. — Van Lodensteyn, Uytspanningen, 372:

> Treur Nederland! Treur Nederland!
> Ay my! wat hoor ick voor gejalp?

Gejeuker. Gejeuk. — Berkhey, Snerp. Hekelroede, 22:

> 't Melaetsche Schurft, door al 't *gejeuker* en 't gekrab,
> U bynaar schooijen deedt om Haarlems Laz'rusklab.

Gekaec. Gekakel, gebabbel. — Erasmus, Lingua, 183 verso: Opdat ick met mijn pocherie ende *gekaec* u niet al te moeyelijc soude vallen.

Ghekeyl. Geschreeuw, geroep. — Van Mander, Bucolica en Georgica, 136:

> — bly door dit gelucken
> Wechdraghen t' vleys sy met een groot *ghekeyl.*

Geckerye. Gekkernij. — Staten-Overz. des Bijbels, Ephesen, V. 4: *Geckerye*, ofte spotterye, die dertele menschen ende spotvogels plegen voort te brengen.

Geclappen. Klappen. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, 178:

> Ick speel uyt den pot wat,
> Is dat ick niet veel en can *geclappen.*

Gekliem. Geklaag, gejammer. — Willem Leevend, VIII, 61: Ik ben dat *gekliem* en geklaag al lang moe.

Geklim. De gezamenlyke sporten. — Rodenburgh, Gheb. Christi, 17:

> De ladder Paradysch, die Jacob in syn droomen
> Verscheen, men haer nu siet, langhs welckx *geklim* wy komen
> Tot in de Hemels Troon. —

Gekneter. Gebulder, getier. — Porphyre en Cyprine, fol. 66. (De Nijd spreekt tot Mars, in antwoord op diens felle dreigementen):

Ick sweer u dat ick u soo in u Caert gaen sien
En spotten met u Const en allen u *gekneter*.

Ghecnoes. Knorrebeen. — Ypermans, Die Cirurgie, 244: soe hevet ghemaect nature *ghecnoes*. — Ald. 252: omme dat desen roepere es van den *ghecnoesen*.

Gheknoter. Geknor. — Van der Cruycen, De Spreeckw. van Salomo, 651:

— *gheknoter*, en ghekyf,
Dat schynt haer eyghen ampt, en haeren tijtverdrijf.

Ghekoust. Met kousen aan. — De Casteleyn, Pyramus en Thisbe, 14:

Hy gaet een stap, oft een ardtchier ware
Net ghebeent, *ghekoust*, gheschoeyt reyn.

Ghecrijghende zijn. Krijgen. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I, 111:

Eer wy eenen pennync *zijn ghecrijghende*,
t Waere noot, eer wy spelen begonsten,
Dat wy alle nyeuwe liedekens consten.

Gekrijssel. Geknars, gepiep. — Rabelais' Werken, II, 422: datse (zich openende deuren) zulk een snaarend gedruys, of ysselijk gekners en *gekrijssel* maakten.

Gekrijt. Geschreeuw (van vreugde), gejuich. — Van Ghistele, Aeneas, fol. 45 recto:

— Terstont is volc opgeschoten
Van vreughden makende een groot *ghekrijt*.

Gequest. Gezang, lied. — Van der Does, Voorr. van M. Stoke (1591), fol 2:

— Laet Roemers soet *gequest*
Deur d' ongehoirde clanc der Nederlandscher Luyten,
Int' Oost, West, Zuyd en Noord in allen ooren tuyten.

Gequeter. Gepraat. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I, 183:

— dus sonder veel *gequeters*
Gaet bidden terstont peten en peters,
En wiltet huys van pap en melck besorgen.

Gelaey. Glans. — De Harduyn. Godd. Wenschen, 550:

Ghelijckerwijs de volle Maen'
Te boven gaet, en dat te verre,
Met heur *ghelaey* de morgensterre.

Ghelach (*In mijn*). Op mijne kosten. — Prof. Moltzer, Dram. Poëzie, 193:

En siedi niet dit volc, hoe staet
Ende gaept op mi *in mijn ghelach*?

Gelanden. — De Casteleyn, Konst v. Rethorycke, 193:

T' uwelieder eerē, en tot niemands schanden
Om scherpen dijn verstanden, hebbick dit bestaen
Ende als hebbick den jonghers dit willen *gelanden*,
Indien mynen boeck valt in krusselinghe handen,
Willen dien blydelick zonder wrempe ontfaen.

Gelastiger. Lastgever. — Vervolg op Wagenaar, II, 162: Hunne *Gelastigers* hadden geenszins kunnen verwagten.

Gelderen. Zeker kaartspel. — Porphyre en Cypriane, XV:

Dan ben ick oock een craey om te *gelderen* en te troeuen,
Om te trossenteren, te hocken, en te snouen.

Gheleeren. Leeren, leeren kennen. — Houwaert, Lusthof der Maechden, II, 84:

Maer wie kan der Minnaers loose treken
Dan door 't beprouen kinnen, oft *gheleeren*?

Gelent. Latwerk ter opleiding van vruchtboomen. — Vaderl. Museum, III, 272:

Vele cloestere beslut hare *gelent*
Dar men hare werc verhalen spent.

De *Bijdrage* heeft dezelfde plaats, doch weet er geene verklaring van te geven. De hier gegevene is ontleend aan Dr. De Jager's *Woordenb. der Frequentatieven* op *Heinigen*.

Gelesen. Lezen, plukken. — A. Bijns, Refereynen, II, 24. 1:

— valsche propheten: hoe sijs hen toornen,
Men can gheen wijndruven *ghelesen* van doornen.

Gheleven. 1° Leven. — De Casteleyn, Konst v. Rethoryke, 169:

In syns moeders buick, en *gheleefd'* hy nauwe,
Dan van tsnootste haers lichaems zoo elck is vroedigh.

2° Beleven. — Antw. Spelen v. Sinne, 71:

Ten verdriet my oock niet, al vallet my sure
Mach ick die vre noch eens *gheleuen*
Hoe sal ick bidden? —

Prof. Moltzer, Dram. Poëzie, 83:

Oem Gheraert, bider trouwen mine,
Dat en seldi *gheleven* nemmermeer.

Gelfs. Lomp, ruw. — Houwaert, Lusthof der Maechden, II, 127:

Vergheeft my dat ick t'uwaerts ben soo koene,
Mijn ootmoedighe begheerte en is soo *gelfs* niet,
En die hertelijck mint, en is zijns selfs niet.

Uit Kiliaan heeft de *Bijdrage* het woord in den zin van *scheef*, *dwars*, *schuin*, begrippen verwant aan de beteekenis van het woord bij Houwaert.

Gelijckenen. 1° Vergelijken. — Com. Vetus, 44: Sommighe willen een koghel by een kloot *gelyckenen.*

Ald. 45: Andere *gelijckenense* by twee ronde borsten.

2° Gelijken op. — Van Beverwijck, Schat der Ongesontheit, II, 5: de Oogen te moeten missen, maeckt dat het leven geen leven en *gelyckent.* — Nieuwland, Letter- en Oudh. Verlustigingen, I, 637: Steden .... byna onbegangbaar, en daarom naar de vuilste mesthopen *gelykenende.*

Gelijckich. Gelijkend. — Vlaerd. Redenr-bergh, 253:

Vertrout de zaken toe het edel Princen bloet,
Dat uyt 't Nassouse heyl gesproten is zeer zoet,
En Juda Machabeer in daden hem *gelijckich.*

Gheliste. Slimme, listige. — De Casteleyn, Pyramus en Thisbe, 21:

Ick hebbe alree
Met eenen subtijlen deurtrocken liste
Vrienden en maghen ghestelt in twiste,
Als de *gheliste,* beroert in nijde.

Gelofichen. Beloven. — Van Alkemade, Beschr. van Briele, II, fol. 32: Willem, Hertoge .... maken kont allen luyden, dat wy gelooft hebben ende geloeven in goeden trouwe onser liever Nichten, den Vrouwe van Vorne, om groete trouwe, die sy by ons *gelofich*t heeft, dat wy haer te hulpe komen sullen.

Ghelooftucht. Belofte. — Taal- en Letterbode, III. 225: Ende omme dat wi... begheeren ende willen met goeder herten, dat alle deze *ghelooftuchten* ende vooreworden ende elcke zonderlinghe vaste ghehouden bliven... so hebben wi, enz. — Ald. 226: So wat manne, die scult ghewet hevet voor heenighe dan voor dese, jof *ghelooftucht* heeft ghedaen met zijn zelves zeghele, enz.

Gheloogheh. Loochenen. — Despars, Cronijcke van Vlaenderen, IV. 377: wiens name daer zo inne wel bekent stont, dat hijt niet langhere *gheloog*he en coste.

Gheloechenen. Loochenen. — Episoden uit Maerl. Hist. van Troyen, vs. 7805:

Ghy saghet dat daer tien stonden,
Dat hys *gheloechenen* niet en conde.

Geluchten. Verdragen. — A Bijns, Refereynen, I, 14. 9:

De geestelicheit en machmen nergens *geluchten*,
Sijnt moniken, sijnt nonnen, men doet hen verdriet.

Gelukkigen. Gelukkig maken. — Luiken, Vonken der Liefde Jezus, 19:

O Solus! Punt van groote heerlykheid.
En schoonste kind, van alle tydelingen;
Die met uw Licht, en Glans van Majesteit,
Als een Tinctuur, *gelukkigd* alle dingen.

Ghemael. Geschrevene. — Rodenburgh, Otto III en Galdrik, I, 32:

— op zijn slincker borst met wit krijt had (hij) ghekladt,
De vier en veertich pondt diet zuyvel had ghewegen,
Had nu bij ongheluck door wryving, of door reghen
't *Ghemael* gans uyt ghegaen, wat had de boer ghedaen?

Gemaken. Maken. — Moriaen, vs. 207.

Die riddere seide: Des gi mi vraget
En canic u niet *gemaken* vroet.

Zoo oock vs. 717 en 4494.

A. Bijns, Refereynen, II, 23. a:

Al mach ick mijn beste vast doen, nochtans kint,
Ick en can alleene *ghemaken* gheenen dans twint.

Gemalen. Malen, schilderen. — A. Bijns, Refereynen, III, 58. d.:

Soo dat geen schilder en sou connen *gemalen*
Soe schoone coleuren oft soe menigerhande.

Ghemeedsaem. Zachtzinnig, medegaande. — Antw. Spelen van Sinne, 443:

Als een hemelsche vreucht can sy verclaren
Sy is goet ghetrouwe soet en *ghemeedsaem*
Die accoort doet naren want sy is vreedsaem.

Gemeutel. Getalm, getreuzel. — Tuinman, Rijmproeve, 239:

De Zeeuwen praaten van *gemeutel*,
Maar elk heeft van dat woord geen sleutel.

Ghemissen. Missen. — Van Ghistele, Aeneas, fol. 41 recto:

Maar niet eer en *ghemiste* (wy) haer persoonlijc,
Voor dat wy buyten aen Ceres tempel quamen.

A. Byns, Refereynen, III, 43, b:

Ic heb een tijt verloren, eer icken *ghemiste*,
In sonden overbracht door quade costuyme.

De *Bijdrage* geeft het woord alleen aan in de spreekwijs *de waarheid gemissen.*

Ghemoet. Gepeins, gedachte. — Elf Baladen, 44.

Sittend' in mijn *ghemoet*, so docht my datter quam
Een vragher half verwert. —

De *Bijdrage* heeft deze beteekenis niet.

Gemoetert. — Rodenburgh, Vrou Jacoba, 40:

Ja sonder meenen hun (der hovelingen) *gemoetert* wert ghe-eert,
In 't by-sijn spreeckt men schoon, in 't af-sijn gantsch verkeert.

Gemot. Huiszoekers. — Langendijk, Gedichten, IV, 187:

— Ik geloof dat onze kapitein niet beter zou doen konnen
Als te Parijs te blyven: het waar gevaarlyk zo wy in de bosschen iets begonnen:
Want al de Huchten, het *Gemot* en de Verknoesters hebben zyn portret.

Gemuizebrui. Gewoel, onrust. — Van Elsland, Gezangen, 139:

Mossieur Apol met uw *gemuizebrui*,
Sta by en help me nu verjaaren.

Gemurmureer. Gemurmel. — Krul, Minnel. Sanghrijmpjes, 134:

Tuyght stomme Beeckjes door u soet *gemurmureer.*

Gemutse maelt. — Leydsch Vlaemsch Orang. Lely-hof, 37:

Had Poythiers gangh gegaen, heel Vrankrijck had beweent,
Had 's Keysers gesneeft; heel Neerland had gewakelt,
Dus viel den besten raed, *gemutse maelt* Ver-Eent,
Voor t' Een, oft ander Heyr, geschende brockt ontschakelt,
Een yder mocht zijn Tent optoyen, wass' ontakelt.

Genaey. Genade. — Ogier, De Seven Hooftsonden, 6: Ick will hem *genaey* doen.

Gheneerich. Nering doende. — Guicchardijn, Beschr. der Ned. fol. 272, a: Vere is een fraey, *gheneerich* stedeken.

Gheneychlijckheyt. Genegenheid. — Const-Riick Beroep, 67:

By dat woordt yver is men ghemeenlick verstaenden
Sijels aenclevingh tot yet sonderlinghs dat aengaenden
Den *gheneychlijckheyt*, soo deel dat t'hert tot hem treckt
Onsteeckende t'ghemoedt, vyerich met t'onrecht waenden
Wt Colera heet, d'welck ghemeenlijck niet onbreekt.

Geneust. Een' neus hebbende. — Leydsch Vlaemsch Orang. Lely-hof, 9:

(Hy) was Aquilijn *geneust,* het Voorhooft hoogh niet steur,
Gaep mondich lang gekint, vollijvich grims ter keur.

Ghengen. Doen gaan. — Wagenaar, Amsterdam, II, fol. 537: eenen Wisselaer te zullen aenstellen, die haer wissel wel verborgen zoude, en de genoemde meenten *ghengen,* of gang doen hebben.

Genieden. Begeeren, zijn best doen, zich inspannen. Spieg. Historiael 4^8, 51. 33:

Sine darf niet bidden, maer gebieden
Alles dies ic mach *genieden.*

Carel en Elegast, vs. 626:

In sine scade en comic te nacht,
Want hi es mijn gherechte herc
Dade ic hem anders dan ere,
In mochts niet wel *ghenieden.*

Genieden (Hem). Zich onderwinden, zich verstouten. — Vad. Museum, I, 60:

Si deden heimelijc ontbieden,
Dat hi tot hare comen soude,
Waert dat hijs *hem* dorste *genieden,*
Si voere met hem al daer hi woude

Theophilus, vs. 1075:

— wel vele lieden
En dorren *hem* dies niet *ghenieden,*
Dat si an Gode ghenade sochten,
Door die sonden die si wrochten.

Genoffel-plante. Kruidnagelplant. — Houwaert, Lusthof der Maechden, II, 47:

(Ik zal) doen als die Italiaensche Maeght playsant,
Die een *genoffel-plante* heeft gheplant
Op haer liefs hooft, in een becken van goude.

De *Bijdrage* vermeldt *genoffel* voor kruidnagel uit Kiliaan en Plantijn.

Genuttigen. Nuttigen. — De Haes, Verh. en verned. Portugal, 205:

Neen, tast vrij toe, *genuttigt* veilig.

Berkhey, Eerb. Proefkusjes, 331: Zet u neder, *genuttig* spijze en drank.

Gepait (Hem) houden van. Zich tevreden stellen met. — Roman van Cassamus, vs. 1865:

Ic sal u matten, dat verstaet,
In den hornec, eer gire uutgaet,

Ocht indie reie, welc gi begert.
— Vrouwe, dit mat dat hebbic wert,
Ende *houde mi gepait van* beide.

Ghepast. 1. Behoorlijk, bekwaam. — Prof. Moltzer, Dram. Poëzie, 125:

Gloriant neve, ghi hebt *ghepast*
Der minnen boegaert leren bouwen.

2. Aardig. — Ald., 179:

Ic hebse ghesocht menich lant
Soe langhe dat ic die scone vant
In ene stat, heet Rawast.
Daer was die scone vrouwe *ghepast*,
Ende es in Afrijka ghelegen.

Ghepelst. Met een' pels bedekt. — A. Bijns, Refereynen, II, 16. d:

Sij waren werm en sadt en wel ghedost,
Ghemantelt, gherockt, *ghepelst.*

Gepijn. Pijn. — A. Bijns, Refereynen, I, 4. a:

Haer subtijl netten sij al omme spreyen,
Waer duer veel sielen int helsce *gepijn* sincken:

Geplamoot. Mengsel, gekluts. — Willem Leevend, II. 26: (Zij) rommelt en klutst dit alles in haar harssenvat tot hakmoes; met dat *geplamoot* komt zij, en presenteert het.

Gheplanten. Planten. — Antw. Spelen van Sinne, 146:

Sonder smaeck van scientie can niemant tgoet
Als goet int herte wel *gheplanten* vast.

Geplauder. Gepraat, gebabbel. — Corn. Wildschut, VI, 103: Men moet zoetigheid in de ingewanden van een Leeuw weeten te vinden . . . om onder haar *geplauder* niet alle geduld te verliezen.

Gepolystertheit. — Gepolijstheid. — Schippers, Onvergel. Ariane, Opdracht: dewijl de *gepolystertheit* van 't een aan 't ander niet hindert.

Gepornen. Bewegen, verroeren. — Kausler, Denkmäler, III, 26

Of die lichame niet en can
Let *ghepornen*, dat hem cleeft an,
Als die siele es huut.

Geprebel. Geprevel. — Rodenburgh, Vrou Jacoba, 31:

Deerlijck waert, dat in een Cel
Silla soud haer tijt verslijten,
Met *geprebel* en gebel.

Ghepreutten. Pruttelen.— Despars, Cronijcke van Vlaenderen, III. 480: Die welcke alle die vluchtende lantslieden... buyter poorte sloot, was zyder jeghens ghezegghen ofte *ghepreutten* consten.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. Alphen (XXXII, 399). Hierop kwam tot heden geen antwoord in; wel gaf het Algem. Ned. Fam. 1883 n^0 124 vg. eene geneal. van een geslacht van dien naam, voerend de ster achtpuntig; doch overigens werd geen licht over het t. a. pl. gevraagde ontstoken. Daarom volgen hier eenige aant. over den Rotterdamschen tak; misschien is iemand in staat iets meer te geven.

Christiaan Jansz. v. Alphen woonde 1624 te Rotterdam (Rott. Hist. Bl., afd. 3, dl. I, bl. 682). Geertruida v. A. tr. Nicolaas Stampioen geb. 1639 † Rotterdam 1721. Jan v. A. Gijsbertszn chirurgijn te Rotterdam tr...? bij wie o. a. Adriana v. A. tr. ald. Dec. 1755 Simon Bake 1e chirurgijn op de fregatten v. oorlog 1765, geb. R. † ald. 27 Sept. 1772 zijne wed. m. vier kind. achterlatend. Daniel v. A. Simonszn tr. Anna Magdalena de Moor Carelsdr bij Hillegonda de Waell of Woelen [1], woonden 1740 te dier stede. Isaac v. A. geb. 1716 raad, schepen en burgem. ald., gecomm. ter admir. op de Maze, bailluw v. Rotterdam, kolonel der schutterij en dijkgraaf v. Schieland † Rott. 9 Sept. 1788. Jan v. A. Gzn tr. ald. 28 Mrt 1827 Elisabeth Johanna Wilhelmina Bicker Caarten dr v. Frederik, lid v. den raad en der Kamer v. Koophandel, bij Sara Hermina v. IJzendoorn. v. o.

v. Asperen (XXXIV, 429). Gerrit v. A. tr. Maria v. Zuydland bij wie Cornelia v. A. tr. Benjamin v. der Steen. Hadden Gerrit v. A. en Maria v. Z. nog meerdere kinderen? En welke waren hunne afstammelingen? Ook te Utrecht komt de naam voor, waar Hendrica v. A. omstr. 1705 tr. Adriaan v. Roijen. v. o.

---

[1] Waelen? RED.

v. Bijsterveld (XXXIV, 475). Volgens de 2e uitgave van Rietstap's Armorial Général is het wapen v. Bijsterveld (Nijmegen) d'azur à la croix d'argent, cant. de 4 trêfles du même ; ladite croix chargée d'une hallebarde du premier, posée en pal ; — en v. Bijstervelt (Brabant) d'arg. à une tour de gu.; Cim.: une tête et col de bouc d'arg. accornée d'or. V. O.

v. Mansvelt (XXXV, 130). Gezegde Johan v. M. geb. 17 Aug. 1621, raad in de vroedschap en burgemr van Utrecht † 2 April 1673 (niet 1672), zoon van Hendrik v. M. geb. 27 Jan. 1597 † 21 Sept. 1652 bij Klasina v. Blankendaal † 1636, kleinzoon van Jan v. M. geb. 17 Febr. 1565 † 20 Nov. 1603 bij Margaretha v. Dompselaer geb. 1566 † 24 Aug. 1629, achterkleinzoon van Hans v. M. geb. 1529 † 3 Dec. 1610 bij Lucretia Vereem. Verdere voorouders mij onbekend. — Wapen In goud lelie van zilver verzeld van vier (2, 2) staande ruiten van zwart.

's Gravenhage. C. G. V. MANSVELT.

[Ook aldus het wapen opgegeven door W. C. uit de Stichtsche Wapenkaart door Willem Langerak 1769. — Hiervan dus gewis te onderscheiden Karel Mansfeld, geb. te Luxemburg, † 1647 (nat. zoon van Pieter Ernst graaf van Mansfeldt), vermaard rechts- en godgeleerde.]

v. Mansvelt. Wapen, zie hier boven.

Mr. Abraham Ludolf v. M., raad van Utrecht, tr. Joh^a Maria Elsevier, bij wie

2. Maria Antonia, tr. Dominicus Elisa v. Berckel, † Amsterdam 19 Sept. 1809.
3. Mr. Jan Izaak, kapt-ingenieur, geb. 1761, † Nijmegen 7 Nov. 1802 ongehuwd.
4. Charlotte Antonia † jong.
1. Mr. Antonie Jan, geb. 17 Aug. 1757, † 17 Sept. 1829, tr. Wijhe 7 Maart 1788 Petronella v. Arkel (dr v. Pieter bij Geertruida Christina v. Engelen), geb. Utr. 29 Jan. 1763, † ald. 12 Febr. 1829. Bij wie

a. Christina Constantia, geb. Utr. 29 Dec. 1788, † ald. 12 Dec. 1806.

b. Mr. Ludolf Antonie Louis, geb. Vleuten 7 Oct. 1790, † ald. 12 Apr. 1814.

c. Petronella Honista, geb. Vl. 27 Apr. 1792, † Utr. 1 Apr. 1830.

d. Jan Pieter, geb. Utr. 13 Juli 1794, † 's Hage 7 Febr. 1860, tr. ald. 5 Nov. 1834 Jacoba v. der Breggen Pauw (wier moeder Nazeman), geb. 's Hage 14 Mei 1806, † ald. 29 Maart 1858, bij wie

aa. Cornelia Petronella, geb. 's Hage 7 Juni 1836, † ald. 1 Febr. 1866, tr. 18 Mei 1865 Johan Carbasius.

bb. Antonie Pieter, geb. 's Hage 10 Mei 1838; tr. 1° Marie Hoijer, 2° 1878 Christina Korssen, bij wie

aaa. Jan Pieter, geb. 1 Febr. 1866.

bbb. Agnes Catharina, geb. 30 Jan. 1867.

ccc. Zoon geb. 16 Febr. 1869.

ddd. Dochter, geb. 17 Oct. 1870, † jong.

eee. Kind, geb. Apr. 1872, † 25 Mei.

fff. Zoon, geb. 16 Nov. 1873, † jong.

e. Jan Franco, luit.-kol. geb. Utr. 30 Dec. 1795, † ald. 30 Juni 1857, tr. Leuven 25 Mei 1826 Cornelia Magd. Lievingston, (dr v. Alexander Jacques bij Petronella Cornelia v. de Polder), geb. Nijmegen 27 Nov. 1802, † Scherpenzeel 1 Dec. 1863. Bij wie

aa. Antonie Jan, 1e luit. O.-Indie, geb. 31 Mei 1827, † Macassar 25 Aug. 1859.

bb. Petronella Alexandrina, geb. Luik 23 Sept. 1828.

cc. Johanna Wilhelmina, geb. Charleroi 22 Jan. 1830.

dd. Agatha Petronella, geb. Utr. 19 Apr. 1831.

ee. Christina Constantia, geb. Breda 2 Aug. 1832.

gg. Petronella Cornelia, geb. ibid. 19 Febr. 1836.

hh. Gerrit Johan, geb. ibid. 6 Oct. 1837.

ii. Alexander George, geb. Maastricht 27 Jan. 1841.

ff. Jan Franco, geb. Breda 17 Apr. 1834, †?; tr. Batavia 25 Sept. 1872 Catharina Kerrebijn (dr v. Hendrik Jacob bij Lucia Sophia Ouderwerf). Bij wie

aa. Lucia Sophia, geb. Poliwalong 27 Juli 1873.

bb. Jan Franco, geb. 18 Oct. 1876.

cc. Zoon, geb. Batavia 17 Juni 1879.

f. Gerrit Johan, geb. Utr. 28 Maart 1798, † ald. 15 Jan. 1860; tr. 's Hage Johanna Wilhelmina v. der Breggen Pauw (dr v.

Pieter bij N. Maas), geb. Amst. 23 Febr. 1799, † Utr. 10 Mei 1872. Bij wie

aa. Petronella Antonia, geb. Utr. 19 Apr. 1834, tr. ald. 20 Sept. 1860 Frans Hoijer.

bb. Maria Jacoba, geb. ibid. 12 Jan. 1836, † ald. 29 Mei 1836.

cc. Jacoba Maria, geb. ibid. 13 Dec. 1837.

dd. Johanna Wilhelmina, geb. 2 Jan. 1839.

ee. Margaretha Joha, geb. Utr. 24 Maart 1840, tr. Amst. 27 Oct. 1881 Rinse Willem Hugo Suringar.

ff. Gerrit Johan, geb. Utr. 30 Maart 1843, tr. Oosterbeek 19 Juli 1872 Joha Frederika Beck, bij wie

aaa. Zoon, geb. 6 Juni 1873.

bbb. Dochter, geb. Rhenen 1 Dec. 1876.

h. Agatha Margaretha, geb. Utr. 16 Jan. 1801, † ald. 24 Juni 1875.

i. Margaretha Elisabeth, geb. Utr. 22 Febr. 1803 † ald. 8 Aug. 1806.

g. Constans, geb. Utr. 22 Oct. 1799, † Zaandam 20 Juni 1849; tr. Amsterdam 7 Dec. 1827 Elisabeth Koopmans (dr v. Rinse bij Joucke Cnoop), geb. A. 23 Apr. 1806, † ald. 14 Juni 1870. Bij wie

aa. Antonie Jan, geb. 's Hage 31 Dec. 1828, tr. Leeuwarden 15 Oct. 1874 Joha Boudina Alida Suringar (dr v. Gerard Tjaard Nicolaas bij Alida Boudina Koopmans), geb. L. 28 Juli 1836. Bij wie

aaa. Elisabeth, geb. Den Helder 10 Febr. 1877.

bb. Joha Petronella, geb. Watergraafsmeer 22 Febr. 1830, † ald. 24 Febr. 1831.

cc. Constantijn George, geb. 's Hage 29 Febr. 1832, tr. Leeuwarden 24 Dec. 1879 Debora Henrica Elisabeth Suringar (dr v. G. T. N. bij A. B. Koopmans), geb. L. 10 Juli 1849. Bij wie

aaa. Alida Boudina, geb. 's Hage 15 Maart 1881.

dd. Rinse, geb. Purmerend 28 Nov. 1834, † ald. 10 Dec.

ee. Rinse, kapt. art., geb. Beemster 10 Nov. 1836, tr. Schoonhoven 15 Juli 1870 Augustina Maria Wilhelmina Slingeland, bij wie

aaa. Louis George, geb. Schoonhoven 1 Maart 1875, † ald. 29 Mei.

bbb. Justine Constance, geb. ald. 22 Dec. 1876.

gg. Franco Gerrit, geb. Purmerend 28 Juni 1842.

hh. Nicolaas Wobco Gerbrand, geb. ald. 2 Jan. 1844, † ald. 8 Maart.

ff. Jan Pieter, geb. Beemster 13 Oct. 1838, † Batavia 18 Maart 1880; tr. 1 Juli 1869 Mathilde Eleonore v. Riel (dr v. H. W. bij Wilhna Sophia Hoek), geb. 10 Jan. 1842. Bij wie

aaa. Constans Jan, geb. Cheribon 31 Aug. 1870, † Bandong 16 Mei 1874.

bbb. Wilhelmina Elisabeth, geb. Cheribon 12 Jan. 1872.

ccc. Mathilde Eleonore, geb. ald. 5 Apr. 1873, † Bandong 18 Mei 1874.

ddd. Joha Petronella, geb. Amsterdam 2 Juli 1877.

eee. Constance Mathilde, geb. Bandong 2 Apr. 1875.

Medegedeeld door CHN J. POLVLIET.

Masuer (XXXIII, 94). Er leeft een predikant de Mazure, die in 1850 te Leiden studeerde. Misschien is deze uit die familie, en kan hij inlichting verstrekken.

Ormea. Met behulp der mededeelingen van *Nav.* XXXIV, 493, enz.) en van andere aanteekeningen, vind ik nu van dit geslacht: Scipio O. van Zievera in Piemont geb. 1568/9, † 18 Apr. 1627, te Brielle vermeld 1613, 1620 tr. te Amsterdam 19 Febr. 1594 Adriaantje Cornelisdr uit Dordrecht († 2 Juli 1628), bij wie Sara, Petrus Med. Dr., Mr. Bernardin, Abraham (heer van 's Gravesloot en Batesteijn, tr. Sara O., en ook vermeld als getr. met Catrina v. der Beecke), en Cornelis (tr. Jannetje Leinier). Verder twee kinderen van Abraham: 1. † jong; 2. Lucretia (tr. Mr. Bernhard Coster), alsmede een zoon van Cornelis, nml. Scipio. Voorts vind ik: Marcus O. tr. Johanna Willem Jansdr v. Globbeeck, bij wie de schilders Marcus en Willem (tr. Johanna v. Veen). Jacomina O. tr. Thomas Clotterbooke, wier kleindr Eva Cl. bij haren doop in 1668 tot getuige had bovenvermelden Abraham, en wier andere kleindr Jacomina Batesteijn kocht van Bernhard Coster voornoemd. Pieter O. te Brielle in 1654. Mr. Justus en Jan Scipio O., beiden in de vroedschap te Utrecht 1708—36. Johanna Clara O. tr. Jacob Frederik baron v. Schagen, heer van Heenvliet. Catha Johanna O. tr. Mr. Abraham Kerckraedt. Catha Johanna O. tr. den secretaris Coene. Kan iemand wellicht uit deze gegevens en uit hetgeen hij meer weet, de genealogie van dit geslacht, waarvan mij geene genealogieën bekend zijn, opmaken, en

aantoonen van wie Jacomina O. getr. met Th. Clotterbooke de dochter was? B. D.

Thibaut (XXXIV, 433). Frederik Huyssen tr. Middelburg 27 Mei 1664 Johanna Th., Hendriksdr Bij Isabella Porrenaer. Hare 8 kwartieren zijn:

Thibaut	Porrenaer
Herve	Koolen
v. Nispen	Kling
Vaillant	Smits.

V. O.

de Waepenaert. D'une pure noblesse d'épée, cette maison reçut en date du 18 Septb. 1669 une confirmation de sa position nobiliaire par les Rois d'Armes de Sa Majesté en ces Paijs Bas et Bourgoingne, »dont voici un extrait: »certifions à tous qu'il appartiendra que la famille de Waepenaert est très-ancienne et Noble portant pour armes un Escu de Gueulle à trois testes d'hommes armés etc., ledit Escu surmonté d'un Timbre, foeuillages et Simier etc.", laquelle famille de W. trouvons estre originaire du pays de Clèves, où elle a paru parmij la Noblesse du temps de Thiérij 9e de ce nom, Comte de Clèves l'an 1309, et y avoir déservij des honorables charges et Offices tant Ecclesiastiques qu'en la milice, dont une branche de ladite famille s'est établie en Flandres par le moyen de Pierre W., lequel y accompagna Adolphe de Clèves, seigneur de Ravesteyn, Admiral de la mer des Flandres duquel Pierre et d'Anne Isebrant sont légitimement issus par succession de temps tous ceux du surnom de W. habituéz dans le Paijs de Wals à Sinay et aux environs, lesquels peuvent et doivent porter et continuer le port de leurs dits armes avec les marcques d'honneur en dépendant à perpétuité sans contradiction pour être com̃e dict est légitimement descendu de la susdite Noble famille de W., etc. etc.

Le titre de chevalier a été concédé à Jean W. seigneur d'Erpe par lettres patentes de Charles VI, en date du 18 Mars 1720, disant:..... »tuae Joannis W., originis Nobilitatem non modo confirmamus et quatenus opus est de novo concedimus, verum etiam te

Militem seu Equestrem Nostrum Imperialem facimus, creamus, nominamus, constituimus" [1]).

Quatre neveux du susdit Jean W., savoir Jean de W., seigneur de Kerrebroeck, Emanuel, Ferdinand et Antoine de W., écuyers, fils légitimes de feu Messire Charles de W. en son vivant demeurant à la Campagne, dans le Village d'Oordeghem au pays d'Alost, et de damoiselle Jeanne Vlemincx, obtinrent également le titre de chevalier par la grâce du même prince, avec une couronne au lieu du bourrelet sur le casque de leurs armes et deux tenants: »....confirmant et accordant de nouveau pour autant que de besoin leur ancienne Noblesse pour eux et leur postérité légitime voulons et entendons, qu'ils soient tenus et réputés d'oresnavant pour chevaliers en tous actes judiciaires et extrajudiciaires, et qu'ils jouissent des honneurs, prérogatives, droits, libertés et franchises, dont jouissent et sont accoutumé de jouir tous autres chevaliers par toutes nos terres et seigneuries notamment en nos Pays-Bas tout ainsi et en la même forme, comme s'ils eûssent été faits et créés chevaliers de notre propre main....... donné.... Vienne le 23e jour de Novembre 1735" [2])....

Ce qui précède, ainsi que la généalogie suivante [3]) prouvent à

---

[1]) Het origineel van dit diplôme de chevalerie (geteekend Carolus. Fre Comte de Schonborn. Philippus Wildericus Georgendiel) is in 't bezit der douair. de W.-Wauman, die nog vijf adeldoms-bewijzen onder zich heeft, van 1573, 1685, 1704 en van 7 Febr. 1705 (het laatste geteekend door Joseph v. den Leene en Louis d'Ursel, rois d'armes), uit welke blijkt dat van ouds aan deze familie het Jonkheers-praedicaat is toegekend geweest.

[2]) Het origineel van dit diploma (get. Charles, par ord. de Sa Mé A. F. baron de Kurtz) berust onder den ridder Emanuel de W.

[3]) Sources principales: La généalogie des de Waepenaert dressée en date du 18 Sept. 1669 par les Rois d'Armes. Archives de la famille (les riches collections de la douair. de W.-Wauman à Grembergen et du chev. Emmanuel de W. de Ter.-Middel-Erpen à Bruges). Archives de la ville d'Alost. Archives de la Bibliothèque Royale (et collection Goethals, en faisant partie) à Bruxelles. Les ouvrages imprimés de Goethals, Gaillard, Hellin, etc. Pierres sépulcrales, regîtres de baptême, de décès, etc.

Bruxelles (Rue Gaucheret 38). JOH. THEOD. DE RAADT.

De niet aan den voet der bladz. omschreven wapens zijn onveranderd te vinden in J. B. Rietstap's Armorial Général (Amst., Bom, 1875). De variatiën van den heer de Raadt, voor wier juistheid of onjuistheid wij natuurlijk niet kunnen instaan, zijn telkens aangegeven. RED.

l'évidence l'illustre origine de la maison de W. et démontrent l'erreur qu'a commise Mr. Goethals, en s'exprimant dans les termes suivants dans son Dictionnaire généalogique et héraldique etc.: »De W. appartient à une de ces familles, très-nombreuses en Flandre aux 15me et 16me siècles, qui jouissaient, sinon de tous les priviléges et toutes les distinctions inhérents et réservés à la noblesse, du moins de la considération publique qui était quelquefois devenue pour elle le principal apanage d'une origine noble ou sans tâche. Dans notre pays la noblesse de race était, aux temps anciens, indélibile et éternelle sous la seule condition de conserver la pureté des alliances. Cette réserve n'était pas préscrite par l'orgueil ou la vanité; mais elle avait été dictée par l'antipathie que nourrissaient les familles féodales contre celles des races vaincues et serves. Le système de dérogeance en matière de noblesse s'établit seulement sous le règne d'Albert et d'Isabelle par l'influence toute puissante des Espagnols. Les familles qui avaient joui de temps immémorial d'une position nobiliaire, ont obtenu depuis cette époque des lettres patentes de chevalerie; un anoblissement aurait été un mensonge et une injure. Je sais que de nos jours la fatuité qui prône, confondant les temps et les lieux, s'efforce de déverser sur des époques éloignées, qui lui sont étrangères, les principes erronés qu'elle a puisés dans les factums. Au reste, nous avons un autre exemple d'une position semblable dans la famille Nieulant à laquelle nous renvoyons".

Les terres dont les de W. ont été les seigneurs sont les suivantes: Ghemen, Gruethove, Drincquart, Omeren, Sinay, Stokte, Erpe, Bergh, Clefs, Blijenberghe, Kerrebroeck, Bernage, Ter-Middel-Erpen (ou Erpe) etc. etc.

Les armes des chevaliers de W. sont De gueules à trois (2, 1) têtes de chevaliers armées d'un casque et d'un gorgerin, la fâce de carnation. Casque couronné; Cimier: un chevalier issant, armé de toutes pièces, à la fâce de carnation, à la bandoulière d'or passée sur la poitrine; portant dans la main droite un marteau d'argent, emmanché d'or, la gauche appuyée sur la hanche. Lambrequins: de gueules et d'argent. Tenants: deux chevaliers armés de toutes pièces, la fâce de carnation, portant chacun dans la main extérieure un marteau d'argent, emmanché d'or. L'ancienne devise est: »Altijt leeft den Waepenaert", ou bien en latin: »Semper armiger triumphat", faisant al-

lusion au nom de famille qui signifie en français porteur ou homme d'armes [1]).

Pierre Joseph chevalier de W. ayant été élevé à la dignité de baron avec le titre d'Erpe, ajouté à son nom, par le roi Guillaume I des Pays-Bas, son blason fut modifié en ce sens que le chevalier issant sur le casque reçut une épée au lieu du marteau, et que les tenants prirent également des épées, les pointes appuyées sur le gazon sur lequel le tout se trouva posé [2]). Ces baron de W. n'ayant pas laissé de postérité, ce titre fut transmis au fils aîné [3]) de son parent Joseph Ferd. Marie de W. de Kerrebrouck et de dame A. P. C. de Coninck, savoir Edouard Charles chevr de W., qui fut inscrit baron de W. d'Erpe dans les listes officielles des nobles dans le royaume des Pays-Bas. Les trois fils de ce dernier baron de W. étant morts en bas âge, le titre de baron s'est éteint dans la famille de W.

I. L'auteur de cette famille est Jean Waepenaert, seigneur de Ghemen, au pays de Clèves, drossard de Laeghen sous Thierry IX, comte de Clèves; il fut envoyé par ce dernier à Gorcum, pour traiter avec Florent, comte de Hollande, au sujet des seigneuries de Heusden et d'Altena, ainsi que pour obtenir la délivrance de quelques gentilshommes clévois, prisonniers de Florent. Voir l'histoire de Clèves (manusc.) pag. 157, de Guillaume de Steenhuijs, d'après laquelle ledit Jean épousa Agnes v. Resdorp. Il † 1309 et laissa *un* fils:

II. Jean W., seigneur de Ghemen, qui fut un très-vaillant capitaine du parti de Jean, comte de Clèves, contre Edouard de Gueldre, qui faisait la guerre à son frère Reinaud, duc de Gueldre. Il se di-

---

1) *de Wapenaer* leest men in een oorspr. stuk a° 1515 afgewisseld met *Waepenaert*. Pour copie conforme à celle reposante à l'archive héraldique au volume cotté n° 61 f° 219; Ce qu'atteste C. Beydaels de Zittaert, Conseiller de Sa Mé l'Empereur et son Premier Roi d'armes dit Toison d'or.

2) het schild gedekt met de Nederlandsche baronnenkroon (goud), de helm van zilver, getralied en geboord van goud, gevoerd van blauw; de ontbloote degen van het helmteeken met de punt opwaarts, het lemmet van staal, de greep van goud. Onder het wapen het bovengenoemde Latijnsch devies. Aldus in het onder de douair. de W.-Wauman berustend diploma van 16 Dec. 1818, waarbij koning Willem I verklaarde Jhr. P. J. de W. met zijn wettige afstammelingen tot den Nederl. adel te behooren met den titel van baron.

3) volg. onder dezelfde berustend diploma van 7 Juli 1820 (get. Willem, en vanwege Z. M. door J. G. de Mey v. Streefkerk).

stingua si bien dans cette guerre que Reinaud l'arma chevalier, ce que G. de Steenhuijs certifie dans son susdit manuscrit, suivant lequel ledit Jean eut pour épouse Béatrice, fille de Gérard seigneur d'Oer. Nous ne connaissons de ce mariage qu'*un* fils:

III. Engelbert, seigneur de Ghemen et de Gruethove (par sa mère), qui eut deux femmes: 1° Agata v. Wierode [1]), fille de Robert; 2° Jenne v. Meeckeren. Il accompagna le comte Adolphe de la Marck dans son voyage en Terre Sainte et combattit contre les Sarrasins. Il visita le Sépulcre de Notre Seigneur. Voir les Mémoires de Jean v. Haelerlaeken, f° 61 et 62, d'après lesquelles il † 1360, enterré, avec ses deux épouses, en l'église de l'Abbaye de Morenberg sous un beau monument. On lui connaît *deux* enfants:

IV. 1. Engelbert, seigneur de Ghemen et de Gruethove, bourgmestre de la ville de Wesel où il ép. Elisabeth v. Ossenbroch [2]), dont il eut *quatre* enfants, qui suivent.

2. Jenne, qui fut l'ép. d'Isebrant v. Rosendael, amman de Kerpen près de Cologne, et dont elle eut des enfants.

V. 1. Engelbert, qui renonça à ses biens séculiers et se fit religieux à l'abbaye de Berne. Il y fut élu abbé à cause de sa piété et resta en cette dignité 17 ans, jusqu'à sa mort en 1439. Il porta parti, au 1r fascé d'azur et de gueules de 6 pièces, au rais d'escarboucle, au 2d de W. Sur l'écu la mître avec la crosse.

3. Sara, religieuse à l'abbaye de Grevenbroich ou elle célébra en 1442 son jubilé de 50 ans.

4. Elisabeth, épousa:

1°) Albert v. Heukenshoven [3]), mort sans hoirs;

2°) Gérard Westerholt [4]), dont un fils;

3°) Jacques von Recke [5]), seigneur de Capel au pays de Berg.

---

[1]) de sinople, au chef d'arg., chargé de neuf (5, 4) hermines (comme v. Broeckhuysen).

[2]) v. Ossenbroeck (-broich, -bruch). RED.

[3]) d'or au chef d'azur chargé d'un poisson d'argent, posé en fasce.

[4]) contra-fascé de sable et d'arg. de trois pièces. Zie het helmteeken in het Armorial.

[5]) Zie het Armorial (v. der Recke, Westphalie). La fasce d'or. Cimier: un vol d'azur chargé d'une fasce de l'écu. Une des plus anciennes familles de la Westphalie, se nommant de nos jours barons von der Recke, dont une branche porte le titre de comte et le nom de la famille éteinte de Vollmarstein, ajouté au sien.

2. Otto, chevalier, seigneur de Ghemen et de Gruethove, enseigne des lanciers d'Adolphe II, premier duc de Clèves; ép. Sibille von Diepenbroch [1]) dont les *neuf* enfants qui suivent. Otto trépassa en 1455.

VI. 1. Engelbert, seigneur de Ghemen; il vendit cette seigneurie au sire de Raesfelt, pour payer sa rançon aux Turcs qui l'avaient fait prisonnier. Il fut armé chevalier dans son voyage en Terre Sainte. Il porta de W., au chef de Jérusalem.

2. Pierre, natif de Clèves, seigneur de Gruethove; capitaine d'une. compagnie d'arbalétriers sous Charles-le-Téméraire de Bourgogne, avec lequel il assista à la bataille de Nancy (en Lorraine) et où il fut armé chevalier et tué (en 1476); il ép. Noble Dame Marie Keerskorf [2]), native de Calcar, dont *quatre* enfants qui suivent.

3. Marcus, † lors du siége de Duren au pays de Juliers d'un coup de canon.

4. Otto, docteur en philosophie et en droit, professeur à l'Université de Louvain et plus tard pasteur à Cleve.

5. Adrian, capitaine et gouverneur du château de Lovesteijn; épousa à Gorcum Catharine von Gruter [3]), fille de Floris, sire d'Ittersum.

6. Guillaume, prêtre de l'ordre de St François à Cologne, puis gardien à Limerick.

7. Elisabeth, épousa Jean Damman [4]), gentilhomme de Gand, secrétaire du sire de Ravesteijn et son receveur à Vinendael.

8. Gertrude, religieuse à Rimberghe, † à l'âge de cent trois ans.

9. Sara, ép. de Thierry Oesterhout, seigneur de Lantwick, chevalier, conseiller d'Adolphe, duc de Clèves (1 fille).

VII. 1. Nicolas, écuyer, seigneur de Gruethove, trésorier de Jean II duc de Clèves; il ép. Hélène Eck [5]), fille de Frédéric, écuyer, et † à Neuss (près de Dusseldorf) en 1517, âgé de 66 ans (2 enfants).

---

[1]) de gueules à trois doubles rocs d'échiquier (torens) d'or.

[2]) d'azur à la fasce brétessée et contre-brétessée d'or. Het Arm. heeft Keeskorf (Pays de Gueldre) d'azur à une fasce d'or, le bord inférieur dentelé.

[3]) Zie het Armorial. Cinq roses d'or. Trois roses d'argent rangées.

[4]) Item: Damman vicomtes d'Herines.

[5]) Item: Eck (barons), arm. mod. [v. Eck v. Panthaleon.]

3. Pierre, écuyer, seigneur de Drincquart par donation de ses frères Nicolas et Georges, par acte devant bourgmestre et échevins de Clèves de 1515 [1]; il alla en Flandre avec Adolphe de Clèves, sire de Ravesteyn et s'établit chez son cousin Georges de la Motte [2]; fut au service de l'empereur Maximilien et ép. Noble Dame Anne Isebrant [3]; † 1529 et gît avec sa femme en l'église de Ste Pharaïlde à Gand. Sa descendance suivra après celle de ses frères aînés.

4. Marie, épouse de Louis v. Bergelen [4], bourgmestre de la ville de Sante (Xanten); après la mort de son époux, elle se fit religieuse à Reinberg et décéda en 1525, sans hoirs.

2. Georges, drossard de Carpen, fut tué par trahison en 1523, par Thierry v. der Horst, dans un voyage de Clèves à Grave, ou il fut enterré. Il eut quatre épouses: 1° Jenne van Haeften [5]; 2° Emerentiana v. Raesfelt, 3° Ida v. Bellikove [6]; 4° Aldegonde Dollendorp [7], fille de Gilles et de Marie v. den Bongaert.

VIII. Ex Nicolas W. et. Hél. Eck:

2. Caecilie, ép. en premières noces Abraham v. der Weyde [8], colonel d'un régiment de dragons; elle convola en secondes noces

---

[1] In dezen giftbrief is sprake van feudum de Drincquart, cum domo, horreo, stabulis, fossis, braxatorio, hortis, pratis et terris arabilibus, situm in pago de Hellick, in Flandria, praedium adscriptum Baroniae Dixmudensi, totum continens viginti novem mensuras vel circiter.

[2] ou v. der Motten. Sur les pierres tombales dans les églises de Sinay et d'Erpe le blason est représenté comme d'argent à trois fasces. Tandisque dans la généalogie de Wapenaert de 1669 il est peint d'arg. à la hamaïde de sa.; et c'est ainsi que ce blason se trouve dans des quartiers dans l'église de Notre Dame à Bruges.

[3] d'or au castor rampant au naturel. Isebrant ou Ysebrant s'appelait auparavant v. Bevervoorde, laquelle famille existe encore en Hollande sous ce dernier nom.

[4] d'or à la fasce d'azur acc. de trois lions de gu.

[5] la douairière de Waepenaert-Wauman possède un portrait de dame, peint sur bois, sur lequel se trouve un écusson en lozange, parti, au 1r de.... au lion d'or armé et lampassé de gueules; au 2d de Châtillon, brisé d'un lambel de sable (qui est v. Haeften). Autour de ces armes nous lisons les mots: »Nata Gisberti Ottonis Haefftensis filia, Militis, 1508".

[6] Armorial: Bellinchave (Frise).

[7] écartelé, aux 1r et 4e échiqueté de gueules et d'argent, au franc [quartier... Quid?]

[8] d'arg. à deux fasces de sa, acc. en chef de trois merlettes de sa. rangées.

avec Arnould v. Assenbergh [1]), chevalier, seigneur de Donckel.

1. Engelbert, seigneur de Gruethove, capitaine et châtelain de Clèves, où il ép. Barbara v. Horen aliàs Tijldonck [2]), fille unique de Pierre, chevalier, seigneur d'Omeren, par laquelle il obtint Omeren et la charge de châtelain de Clèves. Il eut *un* fils

IX. Engelbert, seigneur de Gruethove et d'Omeren, mourut en célibat et institua son cousin Abraham v. der Weyden comme son légataire universel, qui devint seigneur des deux terres susdites.

VIII A. Ex Georges W. et ses quatre femmes:

1. Francoise, abbesse de Ste Claire à Cologne où elle fit construire le nouveau choeur en 1521.

3. Conrad, docteur en théologie et chanoine de Xanten, puis de St Géréon à Cologne, ou il fonda en 1573 la Chapelle de St Georges.

4. Lambertine, ép. de Theobald v. Bollant (Botlant?) [3]), seigneur de Weldam, capitaine de la navigation de la ville de Middelbourg et conseiller de guerre du Prince d'Orange.

2. Georges Marcelius, drossard de Carpen après la mort de son père; ép. en premières noces Digna v. Wijtwijck [4]); il se remaria avec la fille de Gérard v. Dorp [5]), bailli de la ville de Meurs, et laissa trois enfants.

IX A. 2. Georges Marcelius, gardien des récollets à Cologne, puis commissaire-général de l'ordre, † à Rome 1603.

3. Avesoute, ép. Jacob Bos [6]), alfret (alfier) du comte de Furstenberg, et en secondes noces Salomon v. Diepenbroeck qui descend par bâtardise des comtes de Hollande.

1. Gérard, drossard de Carpen, ép. Cornélie v. Baesdorf [7]), fille

---

1) de sin. à trois quintefeuilles d'arg., au chef d'or chargé d'un cremaillère (?) de sa.

2) d'or à deux cors de chasse virolés d'arg., posés en sautoir, l'embouchure en bas.

3) Naar het wapen te oordeelen [parti-émanché d'or et de sa.; Arm. (Zél.): p.-ém. de cinq pièces de sa. sur or. Cimier: une tête et col de boeuf] v. Botland. Zou de Steven Bolland van *Nav.* XXV, 2080, 68 (in eene Zeeuwsche omgeving) ook geen v. Botland geweest zijn?

4) de sa. à deux poissons d'or adossés. [Arm.: saumons.]

5) de sa. à trois têtes de lion lamp. de gu., chargé en abîme d'un écusson de gu. à la fasce d'or. [Zie het Arm.)

6) d'arg. à l'arbre de sin. accosté de deux étoiles d'or.

7) de sa. à la fasce d'arg. et au sautoir de gu. brochant sur le tout. [Het Arm.

d'Etienne, échevin de Middelbourg, et de Sara Pinssen v. der Aa, et laissa ces *quatre* enfants:

X A. 1. Rombout Antoine, maître d'hôtel de l'évêque de Munster et de Londerslot, ép. une noble dame de la Franconie, dont nous ignorons le nom te la descendance.

2. Gérard, s'établit à Mayence où il se maria à Madeleine, fille du seigneur de Sincendorp [1]; il fut le protégé du Prince-Electeur.

3. Ernest, servit dans la compagnie du comte de Frankenberg en Allemagne, où il fut tué par accident par le général de Wallenstein, duc de Friedland.

4. Theodòre, capitaine d'une compagnie, tué dans une bataille en Hongrie.

VIII B. Ex Pierre W. et Anne Isebrant:

1. Anne, ép. de Jean de Stopelaer [2] à St. Gilles, au pays de Waes.

2. Barbe, ép. d'Olivier, bâtard de Ghistelles [3].

3. Marguerite, mariée trois fois; 1° à Gand avec Michel v. Overloop [4], bailli de Mouscron, châtellenie de Courtrai; 2° avec Jean v. Oosterlijnck [5], échevin à Gand; 3° avec Wautier de Nève [6], (fils de Baudouin), receveur des licentes à Bruges, avec lequel elle gît en l'église du St Sauveur dans cette dernière ville.

4. Pierre, habita la commune de Sinay où il ép. Marguerite v. der Motten ou de la Motte, d'une famille d'ancienne noblesse (suivant un acte de 1540). Ces époux éprouvèrent beaucoup de malheurs et de pertes pendant les troubles et se fixèrent à Liége, où ils devinrent citoyens (suivant un acte de 1573 sans date plus précise, dans lequel acte il est nommé »noble et honorable homme Pierre Waepenar natif de Sinay). Pierre † 1580 à un âge très-avancé et laissa les deux enfants suivants:

wijst dit aan v. Baersdorp (v. Borselen v. B., Zél., Fr.) toe, en noemt dezen tak eene maison éteinte. Baersdorp is de zuivere lezing.]

1) contrefascé d'azur et d'or de huit pièces. [Zie een veel meer saamgesteld wapen der Prinsen v. Sinzendorf, waaraan echter dit ten grondslage ligt, in het Arm.]

2) de Stoppelaar (Zeel., Vlaand.). Zie het wapen in het Arm., waar de croissant is d'azur, niet de sinople.

3) de gu. au chevron d'arg., chargé de cinq hermines de sa.

4) Zie het Arm. — Au chef cousu d'azur, ch. d'une tour d'arg.

5) Item (v. Oosterlinck, -ling, la fasce et les molettes).

6) de gu. au poisson d'arg., posé en bande (ou en barre).

IX B. 1. Jean, écuyer, résida à sa campagne à Sinay; il rendit au roi des services fidèles pendant que les Hollandais faisaient la guerre au pays de Waes; † le 3 Mai 1611 et avait été en mariage avec Amelberghe v. der Hoye [1]) († le 1 Déc. 1616 dont il eut *un* fils qui suivra.

2. Adrien, résidant à sa terre à Sinay et ép. Catherine Buijs [2]) d'une famille noble; dans la généalogie, dressée en 1696 (1669 ? RED.), il est dit d'eux: »quoiqu'il eût avec elle des honnêtes moyens, il vint aussi en décadence par les troubles". Ils eurent ces deux enfants:

X B. 1. Pierre, époux d'Antoinette de Bock [3]) (sans hoirs), qui descendrait d'Henri de B., bailli de la ville et châtellenie d'Alost en 1355.

2. Marguerite, ép. d'Andrée de Blieck [4]). Une Marie de Wapenaert fut l'épouse de Ghislain v. Gavere, échevin de Sinay en 1639. Nous ignorons de qui elle était la fille. Nous lui connaissons une fille Jossine v. G., qui fut la femme de Mathieu v. Remoortere, † sans enfants à Sinay le 25 Mars 1712.

X C. Ex Jean W. et A. v. der Hoye:

Marin [5]), écuyer, résida également à sa terre à Sinay, et epousa

---

[1]) d'arg. à l'aigle épl. de sa., becquée et membrée de gu. Sur la pierre sép. dans l'église d'Erpe, le blason est: écart., aux 1r et 4e à la bande ch. de 3 coquilles, aux 2d et 3e à l'aigle épl. Dans la gén. de W. de 1669 les armes sont peintes comme suit: écart., aux 1r et 4e d'arg. à la bande de gu., ch. de 3 coq. d'or, aux 2d et 3e d'or à l'aigle épl. de sa, becq. et m. de gu. Nous trouvons aussi: écart., aux 1r et 4e à l'aigle épl., b. et m. de gu.; aux 2d et 3e d'arg. à la bande de gu., ch. de 3 coq. d'or.

Epitaphe dans l'église paroissiale à Sinay: Hier leyt begraven Hr Jan Waepenaert Pieters soons sone Schiltknaepe sterf den Derden Mey 1611 ende Jouffrau Amel van Hoeye Gylbrecht (Gijselbrecht? RED.) Ottoes soons dochter Ridder die sterft den 1 December 1616. Sij in Ruste. Au dessus de cette inscription les blasons de W. et v. der Hoye bande ch. de 3 coq. surmontés d'un casque au cimier de W., et dans les quatre coins: de W., de la Motte (3 fasces) et v. der Hoye (la bande) et un écu ch. d'une aigle épl. Les épitaphes de la famille de Waepenaert publiées par *Gailliard* sont entièrement *inexactes*. [Het Arm. heeft v. der Hoyen. Hoogstwaarschijnlijk onjuist.]

[2]) d'azur à la faucille d'arg., emm. d'or.

[3]) d'az. au bouc d'arg, accorné et onglé d'or.

[4]) d'az. semé d'étoiles d'or, au disque d'arg., broch sur le tout.

[5]) C'est par ce Marin W. que Goethals commence la généalogie de cette famille.

Claire Coolman [1]), fille de Baudouin, écuyer, fort probablement identique à Baudouin C., seigneur de Ter-Cameren, grand-bouteillier du comte de Flandres (par achat), † le 30 d' Oct. 1657, fils de Servais, majeur de Waesmunster et d'Anne de Smedt, fille de Jean et de Françoise Goossens. Marin [2]) † 1680 et laissa *quatre* enfants:

XI 1. Jean, écuyer, capitaine de cavalerie au service de Philippe IV, roi d'Espagne; mort célibataire.

2. Marin, écuyer, seigneur de Stokte, bailli d'Oordeghem, Smetlede et d'autres lieux; ép. noble dame Jossine de Witte [3]) † 1672, fille de Jean, écuyer † le 2? Octbr. 1676 (fils de Jean et de Cornélie de Baenst, ex matre Cathe de Chantraines) et de Marie Baetens [4]), † le 27 juillet 1685. — Marin, † le 24 février 1692 à Oordeghem [5]) où il gît avec son épouse. Deux fils qui suivront.

3. Luc, † le 11 Nov. 1658, âgé de 15 ans, étudiant à Malines; il gît devant le choeur en l'église des Soeurs noires dit Galilée dans cette ville [6]).

4. Pierre, écuyer, conseiller du roi de France dans son présidial à Ypres (transféré après à Bailleul); ép. à Lille noble demoiselle Jossine Voet [7]) (cousine du comte d'Augimont Farée), dont il eut un fils:

XII. Jean Frédéric, capitaine au service de la France, après gouverneur, ép. une demoiselle de Bertrandy, fille de son ancien lieutenant-colonel, après avoir hérité du comte d'Augimont Farée. Il † vers l'an 1779, âgé de 80 ans, enterré à Rodemaker.

(*Wordt vervolgd*).

---

1) d'arg. à trois merlettes de sa.

2) Un vitrail aux armes des de W. (casque et cimier) avec l'inscription suivante: »D. D. Nobilis Dominus Marinus W. Fus Joannis ao 1648" se trouvait autrefois dans la deuxième fenêtre en entrant, du côté de l'Epître, de l'Eglise du couvent des Guillelmites à Alost.

3) de sa. au chevron d'or acc. de trois gouttes ou oeufs d'arg.

4) éc., aux 1r et 4e d'arg à trois barres d'azur acc. de senestre d'un tourteau de sa.; aux 2d et 3e d'or à la rose de gu feuill. de sin.

5) Sépulture de Marijn Waepenaert Escuier fils de Marijn aussi Escuier en son vivant bailli de ce lieu et autres et administrateur des biens de Monseigneur le Prince d'Isenghien, qui trespassa le 24 Février 1692. Aiant eu en mariage Dame Joisiene de Witte, fille du Sr Jean, décédée à Moerbeke en 1672.

6) La pierre sép. à Malines est ornée du blason de W. avec casque et cimier.

7) de gu. à trois pieds d'arg.

VRAGEN.

v. Asperen. Welk wapen voert dit geslacht, waartoe behooren: Jan v. A. Folpertszn vroedschap te Gorinchem 1558 en zijn zoon Reijer, vroedschap aldaar 1578, schepen 1579. Mr. Theodoor v. A. schepen te 's Hertogenbosch 1626, leenman of erflaat 1630. Cornelia v. A. tr. Daniel Noirot rentmeester van Steenbergen en Rozendaal 1638. Gijsbert v. A. Anthoniszn geb. 17 Febr. 1637 tr. 13 Apr. 1659 Maria de Witt Thomasdr bij Geertruida de Koning, geb. 19 Dec. 1636; winnen vijf kinderen (hoe geheeten?). Matthijs v. A. schepen te Dordrecht 1599—1609 tr....? en wint Gerrit geh. m. Maria v. Zuijdland bij wie Maria tr. 1° Johan Dimmer burgemeester en dijkgraaf v. Steenbergen, tr. 2° Jhr. Johan v. Harsteen; misschien was zij eene zuster van Cornelia Noirot geb. v. A. hierboven. Leonard v. A. tr...? en wint Alida, benevens Maria geb. 21 Apr. 1664 † 28 Dec. 1706 of 1707 tr. 1696 Anthonie Brooshooft Andrieszn, geb. 13 Jan. 1670 † 22 Dec. 1706 of 1709 schout en secretaris van Giessen-Oudkerk en Peursem, baljuw, secretaris van Slingeland en van Brandwijk, Gijbeland en Hoogdijk, heemraad van Alblasserwaard bij wie Cornelia en Adriana geh. te Dordrecht 6 Nov. 1725 met Cornelis Bax. — Adriaan v. A. tr....? bij wie Cornelia tr. vóór 1722 Bastiaan v. Oosten Janszn. Matthijs v. A. kolonel 1715 verkocht de heerlijkheid Heeswijk en Dinter aan Jacob v. der Houven. Wilhelmus v. A. pred. te Graft, Delfshaven, 24 Apr. 1729 Middelburg, 30 Sept. 1731 Haarlem, † ald. 16 Jan. 1769. Janneke v. A. was de moeder van J. Muntendam pred. te Goedereede (1790?) geh. m. Petronella Winter. Hillegonda v. A. tr. te Amsterdam? 1753 Jan Korver Adamszn bij Catharina Bruining, geb. ald. 1703. Anna v. A. wed. v. Mr. Hendrik Lancel, † Breda 19 Febr. 1780. J. A. v. A. 1826 predikant te Sprang was geh. met C. C. Hartmann.

Is dit geslacht opgegaan in de geslachten v. der Velde en v. Vervenne, genaamd v. Asperen v. der Velde, en v. Asperen v. Vervenne? Is iemand in staat eene genealogie er van mede te deelen?

v. O.

GESCHIEDENIS.

Jacobus Postelius Coloniensis. De man, die aldus zijn naam wel teekende, werd in 1581 ter vervanging van Andreas Hagius te Brielle aangenomen als leeraar der Herv. Gemeente. In de Kerkeraads-acta 17 Febr. 1581 staat: »Die broederen hebben onsen broeder Jacobum Postelium gevraget ofte hij oeck soude willen den kercke Christi alhijer dienen met het vercondigen des Heeren Woort ende voort wat de dijenst es eijschende, soeverre het den Magistraet sulcx mede belieft ende raedt weten om jaerlicx tot 400 gulden voor syn alimentatie (te geven): op welcke vrage, alsoe Jacobus vorsz. hem gelaeten gestelt heeft in den wille Godes, soe hebben die broederen vorders besloten dat onse broeders Jan Commersze, de doctor (Daelman) ende Aegidius tselve op morgen mijn heeren van de wet andienen sullen". Later is er bijgevoegd: »hetwelcke mijn heeren op dach voorsz. accordeert hebben, ende is alsoe angenomen". Waar hij vóór zijn komst te Brielle werkzaam was, blijkt uit Acta Class. 19 Apr. 1581: »Jacobus Postelius heeft den broderen drie loeffelicke getuijchgenissebrieven laten leesen, een van den grefft (graef) van Culenborch, de twede van der gemeijnte tot Culenborch, de derde van den Classe, onder denwelcken Culenborch gelegen is: waeraen die broderen een goet vernugen hebben, nemende aen ende bekennende (hem) voor een litmaet onses Classis".

Kort na zijn komst was er gevaar, dat hij en zijn ambtgenoot Egidius Johannis door gebrek aan middelen om hen te onderhouden zouden moeten vertrekken, maar 't werd nog tijdig afgewend. Eene aant. van 1581 luidt: »Alzoe op huijden Jan Commersze clachte gedaen heeft an mijnen heeren van den gerechte, datter gheen middel bij de hant en is tot het onderhout van de predickanten, sulcx dat zij apparentelicken deur faulte van dien sullen moeten vertrecken, ten ware promptelicken daerinne voorsien ende opte betalinge van dien ordre gestelt werde; ende daerop ontbooden zijnde Mr. Joos van Alblas, als ontfanger van de geestelicke goederen, omme van hem te verstaen wat middel bij hem diesangaende zoude mogen sijn, heeft verclaert gheen middel bij hem te sijn tot betalinge van de voorsz. predickanten, te

min nadijen hij verclaert bij sloote van reeckeninge te boven te commen omtrent 2700 guldens, tevreden zijnde zijne vorder rekeningen van 79 ende 80 mitten eersten te doene; nochtans ten eijnde deur faulte van de voorsz. betalinge gheen schandaele en gebeure ende dezelve predickanten zouden moeten vertrecken, is denzelven Mr. Joos tevreden dat de voorsz. Jan Commersze sal mogen lichten de somme van 300 ca: guldens voor den tijt van 8 maenden, die de voorsz. Mr. Joos tevreden es te rembourseren ende wederomme te betalen mit interest van dien uut zijnen ontfang van de voorsz. geestelicke goederen van den ougst 1581, mits dat mijne heeren haer debvore zullen doen dat dezelve Mr. Joos van zijn restant mochte werden ontlast ende gerembourseert. Actum coram omnibus den 8 Julij 1581".

Niet altijd was Postelius een broederlijk collega. Den 2 Maart 1582 zei Egidius aan den kerkeraad, dat Postelius »hem by eenighe persoonen beschuldicht hadde als dat hy geveynsdelijck ende dobbel met hem was handelende". De beklaagde erkende het te hebben gedaan, »sonder nochtans eenighe bewysredenen, daertoe dienende, voor te stellen". De zaak werd door Eg. en P. »int oordeel der broederen gesubmitteert", en nadat de predd. zich verwijderd hadden, delibereerden de BB. over hetgeen hun aangediend was. Toen de leeraars weer binnen waren gekomen, werd Postelius, omdat hij Egidius ten onrechte beschuldigd had, »vermaent dat hy alsulcken quaden nadencken uut synder herten wilde setten ende van sijnen broeder niet quaets in dier saken ghevoelen", en Egidius bad men aan P. vergeving te schenken. Eg. verklaarde zich daartoe bereid, maar zei tevens dat hij zich nog door iets anders »beswaert" vond. In de oogenblikken, die hij met zijn collega buiten de kerkeraadskamer had doorgebracht, was hij door Postelius »onder syn ooghen met vele ende verscheyden dinghen beschuldicht, van welke de somma ende corte inhout was, als dat hy altyt gesocht hadde Postelium met syn huijsvrouwe ende kinderen haer welvaren ende profyt te beletten, waer hy conde, ende de kercke Gods alleen te regieren". Met droefheid relateerde Eg. zulks aan de BB. Hij wist zich gansch onschuldig, »ende begeerde, soo Postelius in eenighen dinghen deselve beschuldinge int minste wiste waer te maken, dat hy sulcx voor den broederen wilde bewysen, presenterende sijn schult te draghen, soo hy ergens in schuldich bevonden werde; ende soo Postelius sulcx niet

doen en conde, dat hy dan voor de broederen syn schult bekende". Toen Postelius zei, dat hij er zich op wilde bedenken, gaf Eg. ten antwoord dat hij geen uitstel kon toestaen, »want soo lange hy van sulcke saken soude beschuldicht blyven, achtede hy hem selven onweerdich in synen dienst voort te varen, maer soude denselven, syns persoons halven, soo langhe begheren ledich te laten". Postelius, daarop »andermael gebeden" zich te verklaren, wist »gheen merckelycke bewysreden" aan te voeren ter staving van hetgeen hij gezegd had, en met Egidius onderwierp hij de zaak aan 't oordeel der BB. Dezen bevonden dat Eg. ten onrechte beschuldigd was en legden Postelius op zich in aller tegenwoordigheid met Eg. te verzoenen en voortaan in vrede met hem te leven. Terstond daarop had de verzoening plaats.

In dezelfde vergadering, waarin het medegedeelde voorviel, werd rapport gedaan van een met Postelius gehouden gesprek. Men leest nog in de Acta van 2 Maart: »Alzoe den broederen aengedient es, hoe dat onse broeders Jan Commersze ende Jan Lenaertze, burgemeesters, met onsen broeder Jacobo Postelio gesproken hebben van synder ongesontheyt by ons, naedat sy hadden gehoort dat hy wilde vertrecken, ende ofte het hem daerom niet dochte geraeden, dat men om middelen bedochte, ende metten broederen ende magistraet deser stede spraeke om noch een derden dienaer te beroepen, opdat de kercke alhier in tijts van een bequaem dienaer versorget ende onse broeder ter gelegener tijt op een ander plaetze tot synder beter gesontheyt soude moegen geraeken, welverstaende dat dese drie dienaeren te saemen souden den kercke alhier bedienen ende de naestgelegene dorpen, die sonder dienst syn by gebuerte versorgen, ter tijt ende wijlen Jacobus onse broeder nae syne wille vorsien sal wesen, al waer het oeck jaer ende dach nae desen tijt, ten eynde dat beyde hem ende dese kercke soude moegen werden geholpen : waerop Jacobus Postelius antwoorde ende bekende tselve alzoe geschiet te syn, seijde oeck synen wille ende begeren te wesen dat die broederen met hetghene vorsz. souden voortvaren". Jan Lenaertze, die verklaring van P. gehoord hebbende, voegde hem toe: »is dat dan uwe ernstige menenge ofte niet? segget vrij uut, opdat wij den Magistraet niet anders andienen dan ghij eygentlijck meent, ende opdat ghij, van den Magistraet ofte enige andere burger aengesproken ofte gevraget synde

niet anders antwort dan ghy nu hier bij de broederen hebbet verclaert, waeruut dan gewisselicken veel onrust soude ontstaen". P. antwoordde bevestigend en voerde ten bewijze dat het hem ernst was aan dat hij reeds aan Corputius geschreven had dat hij Petrus Cornelii tot plaatsvervanger wilde hebben. De BB. besloten toen Petrus Cornelii te beroepen en den volgenden dag de toestemming van de regeering te vragen. Deze wenschte Postelius te behouden en liet daartoe niets onbeproefd. In de Acta Kerker. 4 Maart staat: »In tegenwoordicheyt beijder burgemeesteren Carel Gans ende Hugo Willemsze is onsen broeder Jacobo dese twee conditien voorgestelt, een van twee puncten te willen kiesen, het sy ons te beloven, soe wel in sieckte als in gesontheyt, by te willen blyven, opdat onse kercke versekert (zij) ende wij van de suspitien synes vertrecken mochten eens werden gevrijt, dan ofte hy dese vriheyt name dat hy liever hadde om hope van beter gesontheyt binnen jaer ende dach tot synen believen te vertrecken: daerop heeft Jacobus geantwoort dat hij bedancket den heeren ende broederen van deser praesentatie ende seit, dat hy soe om der kercke welvaren soe om synder swackheyt begeert hem middelertyt van een ander plaetze te versien. Niettegenstaende tgene vorsz. soe hebben myn heeren de burgemeesteren ende de broederen in tegenwoerdicheyt der burghemesteren Jacobum onsen broeder andermael gebeden, hy wilde doch de saeke ernstich overleggen ende hem noch tot op den naemiddach beraeden ofte hy van harten begheert by ons te blyven dienen nae syne swacke vermoegen, soe wel in sieckten als in gesontheyt (alle nootsaeken an weersyden uutgenoemen) ons niet affgaen, dan ofte hy liever heeft de angebodene vryheyt te accepteren, als dat hy uut hope van mynder sieckte begeert ter gelegener tyt (als vors.) hem met een ander plaetze te versien, ende dat onse broeder vors. syn grondige resolutie an mynen Heeren de burghemeesteren op tyt vors. verclare ten eynde vors.: hetwelcke Jacobus onse broeder aengenoemen heeft te doen". — »Jacobus onse broeder, des naemiddages by de burgemeesteren vors. gecomen synde, naedat sy lange communicatie met malcanderen van de saeke vors. gehadt hebben, heeft hem niet laeten induceren om ons synen dienst toe te seggen, maer persisteerde by syne verclaringe ende acceptatie, voormiddach by de broederen in tegenwoerdicheyt der burghemeesteren gedaen". De Stedel. Regeering ondervond echter

op den 6 Maart dat de aanhouder wint. Op 't medegedeelde volgt in de Acta Kerker. deze aanteekening: »Die burgemeesteren vors. op den sesten Marty in de volle vergaderenge van myn Heeren der Wethouderen op het stadthuys relaterende tgene hunluyden in dese saeke wedervaeren was, ende verclarende Jacobi onses broeders antwoort ende menenge vors. van syn vertrecken: soe hebben myn Heeren deser stede hem voor haer in de volle collegie ontboden ende soe verre met hem noch gehandelt ende gesproken, dat hy ten laesten om by ons te blyven verwillicht heeft''.

In 't begin van 1583 had Postelius weer een geschil, dat voor de Classe gebracht werd. Ik vond daarover slechts twee aantt. Eéne in de Acta Kerker. van 21 Jan. 1583, luidende: »Is besloten, alzoe Jacobus Postelius niet en begeert te volgen den vuytspraecke der seven broederen, maer heeft hem beropen op andere kercken ende synoden, dat men schreve an de classen van Dordrecht, Rotterdam, Delft ende Den Hage, om twee vuyt elcke classe by ons in onse classykale vergaderenge te willen senden op den laesten februari in der herberge, om des anderen dages daeran de saeke te...... ende ordelen dat recht is.'' Een tweede in de Ress. der Brielsche Regeering, luidende: »Up huijden soe hebben die burgemeesters ende regierders der stede van den Bryelle ghecommitteert Cornelis Adriaensze burgemeester, Cornelis Jacobsze ende Andries Lambrechtsze van Nes, omme te compareeren in de classicale vergaederinge van de ministers, omme te anhooren de questie van de predicanten ende de ouderlingen, ende dezelve in alder civilite te helpen ter neder leggen, zulcx tzelve mit de beqaemste middelen bevonden zal werden oorbaerlicxst te wesen. Actum coram omnibus den 26 febr. 1583.'' Het notulenboek van de Classis maakt met geen enkel woord van de vergadering gewag.

Met den, naar het schijnt, twistzieken leeraar bleef de Stedel. Regeering ingenomen en zij vermeerderde zijn tractement. In 't Register der Ress. leest men: »Ten zelven daege (29 Oct. 1583) soe hebben die burgemeesters ende regierders der stede van den Bryelle J. Postelium, predickant derzelver stede, boven zijn gaigie, die hij althans is genijetende, noch jaerlicxs (geaccordeerd) de somme van 50 car. guldens, te betaelen gereet 25 carolus guldens ende voorts alle vyerendeeljaers een gerechte vyerdepaert van dijen''.

Het jaar te voren was een gunstige beschikking genomen ten aanzien van een zoon van J. Postelius. Onder de ress. van dat jaar komt 't volgende voor. »Up huijden zoe es by die van den ouden ende nieuwen gerechte geresolveert, dat mijne heeren uut eenigen ontfanck zullen adviseren middelen om voor den tijt van twee jaeren Paulum Postelium ter schoolen te houden, oft by gebreecke van dijen eenige goetwillige contribuanten te vinden onder de vroetschappe omme voor den voorsz tyt van twee jaeren des sjaers tot hondert ca: guldens voor denzelven ten fijne voorsz. te geven ende op te brenghen, tzij te vierendeljaers, halve jaeren ofte des sjaers, tot optie van zijnen vader J. Postelius, dienaer des Goddelicken Woordes binnen deser stede. Ende zal denzelven Jacobus Postelius zijnen voorsz. soon achtervolgende desen mit den eersten daerop mogen ter schoole seynden ende besteden ende hem van des voors. es verseeckert houden, onder belofte bij den voorsz. Jacobus den voorsz. van den ouden ende nieuwen gerechte gedaen. Actum coram omnibus den 9^{en} Martij 1582." In 1584 ging de Regeering op den ingeslagen weg voort. »Ten zelven daege (11 febr. 1584) soe hebben die burgemeesters ende regierders der stede Pauwelo Postelio voor den tyt van eenen jaere gecontinueerdt zijn onderhoudt, tot Leyden studerende in theologie, mits dat hij binnen den voorsz. jaere het predickampt zal beginnen te exerceren".

Dat zijn ambtgenoot Egidius Jansze niet ongezind was hem een dienst te bewijzen, ondervond P. in Julij 1584. Den 20sten dier maand gaf hij aan den kerkeraad te kennen dat hij noodzakelijk met zijnen zoon naar Duitschland moest gaan. Om die reis te kunnen doen had hij over de vervulling zijner preekbeurten gesproken met zijn zwager te Heenvliet, met Adrianus te Nieuwenhoorn en met Arnoldus te Oostvoorne en van plan den volgenden dag aan de Magistraten consent te vragen om te mogen verreizen, verzocht hij daertoe eerst verlof aan de BB. »Hierop", zoo leest men in de Acta-kerker., »is hem van Aegidio geantwort, als dat de vorsz. mannen synen dienst van praedigen niet wel conen waernemen, ende dat hij, Aegidius, met sulcken aengeven geheel niet geholpen ofte verlichtet is, waert (want) des sonnedages, wanneer Aegidius aldermeest hulpe van doen soude wesen, soe moeten sij eelcx in hare eygen kercken praedigen, ende in der weken salt oock onseker syn

ende met vrese gemenget, ofte sy te rechter uren sullen comen te praedigen ofte niet, overmits die dagen sullen beginnen te corten, ende het weer oeck veranderlick is; doch om Jacobo alle hulp ende vorderenge in syne aengegevene, nodige saeke ende reyse (soe veel moegelick is) te bewijsen, soe ist dat Aegidius desen last om te praedigen (hoewel het swaar vallen sal) an hem neempt, verhopende, soe hy sieck ofte cranck wert, dat alsdan die dienaren op het lant (daertoe versocht synde) hem sullen te hulpe comen; maer soeveel der reyse aengaet, hierinne begeren die broederen niet te raeden ofte ontraeden, maer vermaenen Jacobum dat hy met Godt hem selven hierinne wel beraede ende op morgen met den heeren magistraten deser stede sich mede bespreke." Op de 3 eerste vergaderingen, die de kerkeraad in Aug. 1584 hield, was P. absent, volgens de aantt. omdat hij »van huijs" was. Lang duurde zijne afwezigheid niet. Den 24 Aug. was hij weer tegenwoordig ter vergadering. Daar hij in 't begin van 1585 verlof verzocht om Den Briel te verlaten, mogen wij aannemen dat de reis naar Duitschland ten doel had in zijn vaderland als pred. te worden aangesteld. Voordat hij Den Briel verliet, kreeg hij 't nog aan den stok met den toenmaligen predikant van Dirksland Simon Joannis Groninganus. Deze leeraar kwam in Mei 1584 bij de Classe met een aanklacht tegen Henricus Postelius, schoolmeester te Dirksland. De BB. oordeelden dat zij niet bij de Classe, maar bij den Magistraat van D. moest ingebracht worden en zij vermaanden den meester alleen om zijn ambt »waer te nemen ende met een goede conscientie daerin te handelen". Den 3 Sept. van hetzelfde jaar vernam de Classe dat er »swaricheijt over den scoelmeestere in Dierixlandt" was, en zij committeerde eenige BB. om onderzoek te doen en zoo mogelijk de zaak te »middelen"; bijaldien dat laatste niet mocht geschieden, hadden de gecommitteerden rapport te doen in de volgende vergadering. Den 1 Oct. 1584 werd er rapport gedaan en men leest in de Acta van dien datum: »Naedat die broederen dat raport hebben gehoirt van die broederen, gesonden in Dirixlant, nopende die sake van den scolmeister in D., hebben de broederen van die classis enighe puncten ende articulen concipiert berorende den scholmeister ende synen dynst, welcke [1])

---

[1]) Te lezen: *met welcke* en dan het volgende *waermede* doorschrappen.

articulen, also die vader van den scholmeister dieselvige voer goet keurt ende beloefft syn nersticheijt aen te weinden om syn soon Henricum te persuadiren, dat hy die voerscreven puncten nyt allein sal myt der handt undertykenen, maer ouck mytter daet ende leven naecomen; waermede hen die broderen der classis heibben laeten benugen". In dezelfde vergadering, waarin de bedoelde artikelen werden vastgesteld, beklaagde noch Simon Jansze over Jacobus Postelius, die hem, zooals hij te kennen gaf, »boven recht ende warheyt van verscyden saken in syne bryven geinjuriert" had. Die brieven, waarschijnlijk geschreven over en naar aanleiding van de »swaricheijt over den scoelmeester in D.", werden door de BB. gelezen; maar daar Postelius absent was en zij »van die saken nyt ordelen" konden »off P. mueste tegenwordich wesen", zoo besloten zij de aanklacht te behandelen in een vergadering, 22 Oct. te Brielle te houden. Die vergadering had plaats en men leest in haar Acta: »Is voorgelesen een brieff, van Jacobo Postelio an Simon Jansze geschreven, van dato den 17 september anno 1584, ende heeft Postelius voor den broederen bekent hem grotelicx in het schriven van dien verlopen ende vergrepen te hebben, ende dat hij Simon Jansze in synen goeden naeme ende faeme geledeert ende te cort gedaen heeft, hetwelcke hem van harten leet is; begeert derhalven dat Simon Jansze hem sulcx in de christelicke lieffde vergeven wil, alzoe het vuyt menselicke swackheit geschiet is; hetwelcke Simon Jansze voor den broederen hem oeck vergeven heeft, ende hebben voorts elckander vergeven, waermede sy wyders malcanderen te cort souden moegen gedaen hebben, ende beloeft in christelicke lieffde ende vrede voortan te leven ende wandelen ter eere Godes ende opbou synes huys, ende tselve met hantgeven bevesticht. — Alzoe de voorgaende acte nopende de versoeninge bij de broederen gestelt ware op Jacobi ende Simonis Jansze mondelicke bekentenisse ende verwillenge, soe heeft Jacobus P., dese acta gehoort hebbende, hem geheel nae tselve nochtans niet willen reguleren, maer is met toornege gemoet ende quaet woorden vuyt de vergaderenge nae huys gegaen, ende hoewel dat onse broeders Johannes Steenbergius ende Arnoldus Arnoldi van dese vergaderenge tot synen hem naegesonden syn om hem met alle vriendelickheit daertoe te brengen, soe verclaren sy alle diligentie vergeeffs gedaen te hebben, gelyck die broe-

deren terstont daernae van hem selven gehoort hebben. Waerom die broederen oeck ordelen dat Jacobus P. sich van het gebruyck des Heeren avontmael sal onthouden, totdat hy hem met Simon Jansze sal hebben versoent, nae de voorgaende resolutie ende acte hiervoren gestelt. Twelk Johannes ende Arnoldus voorsz. Postelio anseggen sullen". Eerst in April 1585 had de verzoening plaats. In de Acta Class. 2 April leest men eerst: »De Broederen gehoort hebbende het clagen ende doleren Jacobi Posteli over de acte, bij de broederen des classis in den Briel gestelt als voren, blijven bij tgene des gedaen is ende begeren alsnoch dat Jac. om vrede sulx naercome ofte anders (hem) beroepe(n) op het oordeel van andere kercke ofte classen". En onmiddellijk daarna: »Hebben Jac. Postelius ende Simon Jansze sich met malcanderen in alles versoent navolgende de acte, bij de broederen deses classis in den Briel den 23 Oct. 84 geteeckent, ende voorts elckanderen vergeven, waermede zij aen beijden zijden tot desen dach toe tegen malcanderen oneens geweest zijn ofte te cort gedaen souden mogen hebben, ende beloeven voertsaen met malcanderen in christel. liefde ende vrede ter eeren Godes ende tot opbou zijnder gemeijnten te wandelen; dat zij met hantastinghe hebben bevesticht". — Voordat de hier gemelde verzoening plaats had, was aan P. toegestaan te mogen vertrekken. Eene Res. van 26 Febr. 1585 luidt: »Gehoort het versouck van Jac. Postelius, minister deser stede, omme hem van hier (deur oorsaecke in zijne requeste vermelt) te vertrecken ende overzulcxs hem van zijnen dienste te licentieren: is daerop by myn heeren burgemeesters, oudt ende nyeuw gerechte deser stede van den Brijelle, naer voorgaende communicatie (desen aengaende gehouden) denzelven minister zyn versouck van vertreck geaccordeerdt omme redenen, in de voorsz. zijne requeste vervatet; ende ten eynde tzelve in alder eerbaerheyt ende sonder eenige laster zijns ampts ende Godes woort zoude mogen geschieden, is ook denzelven zijn versouck omme zijne schulden te betaelen mede geaccordeert ter somme thoe van 200 ca: guldens, ende dat een half jaer nae zijn voorsz. vertreck". Later, den 27 Apr. 1585, werd deze res. genomen: »Up huijden, naedijen voor mijn heeren, die burgemeesters ende regierders der stede van den Brijelle, gecompareert zijn geweest Jac. Postelius, dienaer der kercken, ende die van den kerckenraet, te kennen gevende de resolutie, up

ghisteren bij die van den kerckenraet genomen, noopende de licentie ende topseggen van den dienst van den voorsz. Jacobo: soe hebben mijn heeren voornoemt om alle gevouchs willen ende ten eynde hij metten eersten van hier mach scheyden, oock omme hem in zijne vertreck nyet te verhaesten, doordyen Nymmegen geslooten es, hem zijnen dienst noch bewillicht ende verlencht tot vuytganck meye thoe eerstcoemende, ende langer nyet, mits dat de zes maenden omme eenen anderen te beroupen ingaen den 1en meye eerstcoemende, ende zal hem den voorsz. Jacobum van die tyt aen houden voor gelicentieert". De Naamlijst der predd. van de Herv.-Gem. te Brielle, gedrukt in 1853, vermeldt dat J. Postelius in 1585 naar Duitschland vertrok. Met 't oog op zijn vroeger gedane reis naar D., is zulks waarschijnlijk; maar 't staat in de kerker. acta evenmin als in de Acta der Classis en de Ress. der Brielsche Regeering te lezen. Misschien kan iemand het bewijs aanvoeren tot staving van hetgeen de Naamlijst vermeldt.

Op de losmaking van den vader volgde die van den zoon, die voor rekening der stad mocht studeeren. Onder de ress. leest men: »Up huijden soe hebben mijnen heeren burgemeesters ende regierders der stede van den Brijelle gerelaxeert ende ondtslaegen Paulo Postelio van tcontract, tusschen mijnen heeren voornompt ende denzelven Pauwelus gemaeckt, daerbij hij hem verbonden heeft tot believen van mijne heeren hem temploijeren als predicant ofte schoolmeester, daertoe hij beroopen zoude mogen werden. Ende zal mitzdijen de voorsz. Paulus zijn oorbaer mogen doen, zulcx als hij te raede bevinden zal. Actum coram omnibus den 16 meije anno 1587".

H. DE JAGER.

Freule v. Dorth (XXXV, 157). Joh. Magd. Cathar. Judith v. D. tot Holthuysen, stiftsjuffer te Gevelsberg, dr v. Johan Adolf Hendrik Sigismund bij Jacoba Schimmelpenninck v. der Oye, op 52-jarigen leeftijd, 22 Nov. 1799 te Winterswijk doodgeschoten. Omstandig werd dit behandeld door Mr. H. v. A., Gedenkschr. van een Ned. beambte (1882) bl. 215 vg. Deze geeft er een romantisch tintje aan, door te spreken van hare hoogbejaarde moeder en haren in 1795 uitgeweken broeder; dit laatste is goed, doch de moeder was reeds in 1776 gestorven, oud 65 jaar (d'Ablaing v. G., Rp van Zutphen

II, 174). Breed en partijdig is de zaak behandeld in C. v. d. Aa's als langwijlig en hatelijk aangevochten Gesch. van den Oorl. VIII, waar men bl. 484 eene afbeelding ziet der executie. Tegen wiens voorstelling W. Paschen Gtz, drost van Bredevoort, in 1807 opkomend, tegenspraak uitlokte van v. der Aa. Tydeman, Oph. en Bijv. tot Bilderdijk's Gesch. d. Vad. XII, 335 zegt, dat de daad schandelijk en het vonnis buitensporig was, doch hij waarschuwt de legende- en ballade-schrijvers der volgende eeuwen, dat de freule 52 jaar oud was, en uit alles blijkt een rechte feeks en helleveeg te zijn geweest.
H. T. G.

Het Nederlandsch leger onder Napoleon I. Bij decreet van 9 Juli 1810 werd Holland bij het Fransche rijk ingelijfd, waardoor de Hollandsche krijgsmacht geheel opging in een vreemde legermacht. Het regiment grenadiers ging naar Parijs en werd 3e regt grenadiers der garde; het regt garde-kavalerie werd 2e regt chevaux leger-lanciers; de divisie-garde (rijdende) artillerie ging bij die der Fransche garde over. Van de Hollandsche infanterie-regimenten werden bij decreet van 18 Aug. 1810 vijf nieuwe gevormd, elk vier bataljons van zes compagnieën. Het waren de Nos 33, 123, 124, 125 en 126. De kavalerie ging over als 1e regt hussaren en 14e regt kurassiers. De artillerie als 9e regt te voet, 7e regt rijdende artillerie, en 14e bataljon artillerie-trein, 17e en 18e comp. werklieden en 1e bataljon pontonniers. Het corps Velites werd regiment pupillen, en de kweekelingen der militaire school te 's Hage gingen naar Lafléche, St Cyr of St Germain. De meeste der nieuwe regimenten behielden hun Hollandsch karakter niettegenstaande verscheidene Fransche officieren werden ingeschoven; en eerst bij de vernietiging van het Groote Leger, na den reuzenstrijd in 1812, hebben ook zij geheel en al opgehouden te bestaan.

Het 125de regiment van linie, hierboven genoemd, was saamgesteld en werd aangevoerd als volgt:

Kolonel Wagner.
Grand major d'Aubrême.
Chef de Battaillon de Betz.
item Garon.
item Fremanger.
Chef de Battaillon de Dhalen.

Capitaine adj.-majr v. Groin.
Lieutt item Charnailles.
Cape item Thierlam.
item item de Watrigand.
Cape adj.-majr Auffmorth.
item item Aalbach.

1e portaigle Roffe.
Cap. quartiermaître Louvel.
Officier payeur Lammerts.
Chirurgin major Helmrich.
item aide Zembsch.
item Plato.
item Scharten.
item Jansen.
item Sous-aide v. der Voorden.
item v. Ooyen.
item Joosenhans.
item Struik.
item Hasselaar.
1e Bataillon 1e Comp. Capitaine Kempe.
Lieutenant Dressel.
Sous-lieut. de Jong.
item 2e Comp. C., Weyland.
L., Siereveld.
S.-L., Dubaret.
item 3e Comp. C., v. Otterloo.
L., Mollinger.
S.-L., Theveneth.
item 4e Comp. L., Wichoux.
S.-L, Buchet.
1e Bataillon 5e Comp. C., Nicolot.
L., Keer.
S.-L, Steenberger.
item 6e Comp. L., Ondorp.
S.-L., Lavenay.
2e Bataillon 1e Comp. C., Wagevier.
L, Techters.
S.-L., Detering.
item 2e Comp. L., Cailhou.
S.-L., du Castel.
item 3e Comp. C., Horn.
L., v. Tiffelen.
S.-L., Crenolles.
item 4e Comp. C., de Lafarge.
L., Werdmüller.
S.-L., Collenburg.
item 5e Comp. C., v. Liebergen.
L., Lamswerden.
S.-L., Pfeiller.
item 6e Comp. C., Gaillard.
L., Pitcairn.
S.-L., Blime.

3e Bataillon 1e Comp. Cap., Ledel.
L., Guërdin.
S.-L., Baronon.
item 2e Comp. C., Pacque.
L., Ongerboer.
S.-L., Funnekotter.
item 3e Comp. C., d'Estré.
L., v. Rooijen.
S.-L., Randon
item 4e Comp. C., Bougarelle.
L., Besier.
item 5e Comp. L., Saffroy.
S.-L., Muller.
item 6e Comp. L., Sterckenrath.
S.-L., de Forbin.
4e Bataillon 1e Comp. C., d'Hanesan.
L., de Sausin.
item 2e Comp. C., Portula.
L., Saalbach
S.-L, Le Fer.
item 3e Comp. L., Bolla.
S.-L., Hendriks.
item 4e Comp. C., v. Dyck.
S.-L., Lanjon.
4e Bataillon 5e Comp. C., du Long.
L., Trinquet.
S.-L., Staal.
item 6e Comp. C., Hoff.
L, Ratelband.
Dépôt 1e Comp. C., Buschman.
L., Merlini.
S.-L., Coule.
item. 2e Comp. C., v. Munnich.
S.-L., de Marcar.
item. 3e Comp. C., Clements.
L., Lyclama à Nyeholt.
S.-L., Brasseur.
item. 4e Comp. C., Götte.
L., Fourret.
S.-L., Renaa.
Artillerie de campagne L., Coenraads.
S.-L., Musquetier.
Cape. de recrutement Simons.
lieutt. de item Brender à Brandis.
Sous-lieutt. de item Krafft.
item v. Vliet.

Medegedeeld door T. R.

Nederigheid van den Koning van Holland.

Het Departementaal Bestuur 's Lands van Utrecht
aan
Predikant der Gemeente
te

Bij eene missive van ZExc. den Minister van Finantiën, als provisioneel gechargeerd met de Portefeuille van Binnenlandsche Zaken, geschreven in den Hage, den 25 Junij 1806, ter onzer kennisse gebracht zijnde, dat het thands gebruikelyke formuliergebed voor den Koning en het Koninklijk huis, nader onder de oogen van den Koning gebracht en door Hoogstdenzelven overwogen zijnde, Zijne Majesteit deszelfs inrichting en vorm min voegzaam heeft geoordeeld, en in het byzonder verklaard te begeeren, dat, in een voorbede aan het Opperste Wezen, geen weidsche titels gebezigd werden, en dat vooral die van Majesteit niet werde gebruikt, als niet gepast, wanneer de belangen van eenen mensch der Godheid worden aanbevolen: *hebben Wij*, in voldoening aan den verderen inhoud der opgemelde missive, geoordeeld u van deze denkwijs van Hoogstdenzelven ten spoedigsten te moeten informeeren; dienvolgends u aanschryvende, om voordaan te bezigen het navolgend eenvoudig formuliergebed.

»Heere! behoed Onzen Koning Lodewijk Napoleon, en verhoor ons ten dage, dat wy u aanroepen".

Terwijl nochtans aan deze bede door u deze of dergelyke uitbreiding zoude konnen gegeven worden:

»Almachtig God! wy bidden U voor Uwen Knecht, onzen Koning, Lodewyk Napoleon, door Uwe genadige beschikking geroepen tot het Bestuur van dit Koninkryk. Geef dat Hij meer en meer toeneme in allerlei deugden; Dat Zyne Regeering van dezelve haren schoonsten luister ontleene. Dat Hij, door dezelve geleid, de gevaarlyke aanlokzelen der ondeugden vermyde, — op alle de vyanden van den Staat zegeviere, en welgevallig in Uwe oogen, eenmaal kome tot U door Hem, die de Weg, de Waarheid en het Leven is, Jesus Christus, Uwen Zoon, Onzen Heere. Het zy zoo!"

Hiermede blijf Gode bevolen.

Geschreven te Utrecht, den 27 Juny 1806.

Het Departementaal Bestuur 's Lands van Utrecht.
(was geparapheerd) W. Craeyvanger, vt.

(onder stond)
Ter ordonnantie van Hetzelve.
(was geteekend)
J. HINLÓPEN.

Schriftelijk stond naast het bovenstaande aangeteekend:

»Op Zondag den 22ste Junij 1806 is alhier [de stad Utrecht] voor het eerste in de kerk gebeden voor Zyn Majesteit den Koning van Nederland en voor Zijne koninklijke Gemalinne; gelyk zulx ook geschied is in gantsch Nederland; dan in het Formulier des Gebeds is verandering gekomen blykens nevenstaande aanschrijving van den 27e Juny 1806".

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Bastaardzoon van Napoleon I. Te Pontoise overleed 22 April 1881 in hoogen ouderdom en schier behoeftige omstandigheden een natuurlijke zoon van Napoleon I, die sprekend op zijn vader geleek. De moeder van dezen graaf Léon, zooals hij recht had zich te noemen, was een schoolkameraadje der latere koningin Hortense geweest en alzoo aan het Hof gekomen. Men heeft altoos beweerd dat Napoleon geene andere vrouw zoo lief heeft gehad als deze, die hem zijn eerste kind schonk; al moest hare onbeduidendheid hem spoedig van haar vervreemden. Van den zoon had men sedert vele jaren niet meer hooren spreken. In zijne jeugd daarentegen, onder de regeering van Lodewijk XVIII, toen hij oogluikend te Parijs geduld werd, maakte hij naam door zijne tweegevechten en door een weinig eervol proces, dat hij tegen zijne moeder instelde. Het is niet meer dan billijk, dat men hem thans in vrede late rusten.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Broek-in-Waterland. *Nav.* XXI, 330 gaf eene proeve des rijkdoms van dit dorp in 't laatst der vorige eeuw. Den 16 Apr. 1883 las men, dat het welbekende Broekerhuis te Amsterdam er eerlang concurrentie bekomt, al is het dan ook aanvankelijk op kleinere schaal.

De heer Heyloo aldaar toch vatte het plan op, Broeker oudheden aan te koopen en daarmeê eenige kamers te meubileeren, zooals dit 100 jaar geleden geschiedde.

Kranendonk. De laatste overblijfselen van een der oudste kasteelen in N. Brabant werden Juli '83 grootendeels weggeruimd, t. w. die der ruïne van het kasteel Kr. Dit kasteel behoorde tot eene voormalige baronie, welke uit de dorpen Maarheeze, Gastel, Soerendonk en Sterksel bestond; waarschijnlijk lag ook Budel er in. In de 12e eeuw was deze baronie in 't bezit van het grafelijk huis de Hornes. Door het huwelijk van prins Willem I met Maria van Egmond kwam ze aan het huis van Oranje-Nassau, terwijl het kasteel, dat tusschen Maarheeze en Soerendonk stond, 16 Sept. 1673 door de Franschen verwoest werd. Slechts enkele muren bleven staan, die echter in den loop der tijden zijn geslecht, zoodat alleen het ondergedeelte, de kelders namelijk, nog aanwezig bleken te zijn; terwijl de plek, waar eenmaal de beroemde burcht stond, in eene grasvlakte werd herschapen. Duidelijk zijn de sporen nog zichtbaar der vrij breede gracht, die om het kasteel liep, en dit voor inval of verrassing moest beschutten. Bij het uitdiepen van een klein riviertje, de Aa, dat zich in de Dommel ontlast, werd de loop van dit water, dat gedeeltelijk om Kranendonk zich slingerde, gestremd, en thans verlegd midden door Kranendonk heen, zoodat ter plaatse waar voortaan de Aa zal stroomen, vooraf de fondamenten moesten worden opgegraven, waarop de sterke veste eenmaal stond. Het was geen gemakkelijk werk den grond van de dikke steenlaag te zuiveren. Dat men in dien tijd zoowel voor sterkte als voor verfraaiing zorgde en daarvoor moeite noch kosten ontzag, bemerkt men duidelijk aan de vele grootere en kleinere stukken Bentheimer steen, eene soort die voorzeker van verre moest worden aangebracht en, bij gebrek aan goede vervoermiddelen en gemis van kunstwegen, nog al wat onkosten aan transport zal hebben teweeggebracht. De plaats die aan het voormalig kasteel herinnert is met bijbehoorende gronden in de laatste jaren meermalen van eigenaar verwisseld. Thans behooren die goederen aan den heer van Geldrop, Hoevenaar (vgl. *Nav.* XXXI, 489). Eene nabijgelegen hoeve, naar het kasteel De Kranendonk genaamd, en gebouwd uit den steen daarvan afkomstig,

roept den bezoeker nog naam en plaats voor den geest. Enkele privileges in den omtrek van Kranendonk doen nog heden ten dage haar recht gelden. Zoo is de molenaar te Soerendonk verplicht bij de jaarlijksche kermis een der roeden van den molen af te staan voor het schieten naar den vogel, eene algemeen geliefkoosde uitspanning in N. Brabant. De staak met den vogel in statigen optocht rondgedragen, wordt daarna aan de aangewezen molenwiek gehecht, waarna de schutters onderling wedijveren, wie hunner als koning uit het strijdperk zal treden, waarbij onverhoopte schade door het schutterkorps wordt vergoed. Ook te Heeze begeeft zich vóór den aanvang der kermis een heraut te paard sierlijk uitgedost, 't vaandel in de hand, naar het kasteel der ambachtsvrouwen, tegenwoordig de freules v. Tuyll van Serooskerken. Na de poort van het kasteel te zijn binnengetreden, houdt hij op de binnenplaats halt en vraagt, na gehoor bekomen te hebben, verlof de kermis te mogen openen, waarna »de ambachtsvrouwe" uitgenoodigd wordt, het eereschot, alzoo het eerste, naar den vogel te willen doen. Na verworven toestemming wordt 't doen van dat eereschot dan namens de hooge beschermster den burgemeester der plaats opgedragen, waarna de heraut het kasteel verlaat om de ontvangen vergunning aan de menigte over te brengen.

Spijkers (XXXIV, 188). Het Gulden Spijker lag bij Arnhem op het tegenwoordige landgoed de Sijpe, ten oosten der Emmaus kapel. Men ging langs die kapel van het Spijker naar de Wildbaan.

A. J. C. KREMER.

Spijkers. »A° 1430 werdt het Gulden Spicker gebouwd, ende die steenen daarvoor door die huisluiden van Veluwenzoom van den Rosendael bis an den Spicker gevoert op aenschrijving van den Rijchter tot Arnhem ind van Veluwenzoem". Aldus Mr. G. v. Hasselt's kronijk v. Arnhem, 1790, bl. 11, die ibid., bl. 179, eene kondschap i. d. 7 Maart 1569 mededeelt, waaruit blijkt, dat Johan v. Broeckhuysen, ·27 Nov. 1553 als gevolmachtigde der wede van Steven v. Rutenborch opgetreden, uit haren naam in gebruik of bewaring had gehad »den gulden Spicker, gelegen vuer Arnhem". Vervolgens had Jacob v. Ewick dat goed in gebruik gehad. Bij dat Spijker lag

destijds (zie ibid. bl. 183) een wildbaan, en noordwest er van vischkommen of vijvers uit welke als bij 't Spijker behoorend, indertijd visch werd gevangen ten behoeve van hertog Karel v. Gelre, die 1 Juli 1527 een brief van daar [onsen gulden Spycker] uitvaardigde ter begiftiging van een paar schutters van St. Odulphs en St Joostschutterij (Mr. G. v. H., Arnh. Oudhh. III, 63). Hieraan zou men zeggen dat het Gulden Spijker 't bekende Geldersch Spijker (vgl. *Nav.* XXXIV, 22) is geweest; zoodat dan achter dit spijker 't in 1617 herbouwde en verdoopte Gulden Spijker van 1430 schuilt. Temeer omdat bij dit Gulden Spijker, benevens eene »Cappelle", een »Kleijnen Spicker" lag, — vermoedelijk Het Spijkertje van *Nav.* t. a. pl., — welken Johan v. Br. 7 Maart 1569 getuigde met planken en eene deur dicht te hebben laten spijkeren (Kron. v. A., bl. 182). »Den 17 Dec. 1570 verkochten Frederik v. Boetzeell en Margriet zijne vrouw aan Willem v. Poelwyck »den Sijlveren Spijcker mitten Cijngell ind sijne toebehoer, gelegen op Sunct Jans-beeck tusschen die Begijnen van St. Agnieten ind Loedewich Bruynincks Molens", gelijk die echtelieden dit spijker vroeger van Jelis Pieck gekocht en totdusver in gebruik gehad hadden (ib. bl. 185, 6).

Het bericht van Mr. G. v. Hasselt (Arnh. Oudhh., III, 149) betrekkelijk de stads-vrijheid van Arnhem (buten der stat in den Vryheyt), — zie *Nav.* XXXIV, 23, — kan o. i. niet anders beduiden, dan dat in 1476 het stadsgebied buiten A. niet meer dan zeven woningen bevatte, behalve die van de Klingelbeek, van Barnsborn of Warnsborn, enz. Die zeven woningen zullen tusschen deze genoemden, die insgelijks tot het stadsgebied behoorden en aan stads-schatting onderworpen waren, in hebben gestaan.

De Hamse (XXXV, 93). »Amstelschen bongart" zal wel een dubbelnaam wezen van »Hamse-boomgaard", omdat men b. v. te Bemmel (Over-Betuwe) een goed De Hoemse aantreft. Dit goed staat in 1455 als de Hoems, in 1461 als de Hoemssen, in 1499 als de Huems vermeld (zie Tijdr. Regr oud-prov. arch. v. Overijsel, C 107, D 140, E 100). Insgelijks ligt bij Doesburg een goed De Homze (bij het Drempsterveld, aldus in 1448, Invent. oud-archief Doesburg, bl. 83).

Huisplaats — is *Nav.* XXXIV, 6 opgevat als de plaats waar het

Huis, 't aloude kasteel der heerl. Ommeren zal hebben gestaan. Hoewel de volkstraditie aldus luidt, en 't bijna zeker is dat in den naasten omtrek aldaar die huizing stond; zoo behoeft zulks toch niet noodwendig uit de benaming van het tegenwoordig bouwland ter plaatse, De Huisplaats, te volgen. Immers ook een bouwland te Est heet aldus. En huisplaatsen of huismansplaatsen (Lat. areae) waren over 't algemeen eertijds kleinere, meestal tijnsplichtige boerenerven, waarover men raadplege Mr. L. A. J. W. baron Sloet in Nijhoff's Bijdr. voor Vaderl. Gesch. en Oudhk. I (Marken op Veluwe). De huislieden waren in de Middeneeuw keurmedige of eigenhorige personen. Aan huisman, volg. Kiliaen z. v. a. akkerman, herinnert zoowel Huismanshof (bouwland te Kapel-Avezaat) als hoogstwaarschijnlijk ook Huismennink (erf in Gietele o. Voorst) met den geslachtsnaam Huysmannync (a° 1405, Baron Sloet, Van-Al's bl. 256), gelijk ook een gesl. Huysman (Huesman) bekend was. In Neder-Betuwe, misschien ook elders, kent men eene appelsoort als huismannen of huismansappelen. J. A.

Koppelhaver, spilderkoren (XXXV, 160). In Tegenw. Staat v. Overijsel II, 66 leest men: Uit een brief van bisschop Hendrik van Vianden van 1260 (Racer, Overijss. Gedenkst. II, 191) blijkt, dat zekere inkomst der Utrechtsche kerkvoogden al vroeg in de 13e eeuw onder den naam van Coppele bekend geweest is; want daar wordt van de ingezetenen van Kamperveen gezegd, dat zij van bisschop Willebrords tijd af altijd vrijgehouden werden »ab omnibus exactionibus et gravaminibus quibus ceteri homines nostre diocesios sepius pregravantur, videlicet exactione precaria et exactione porcorum et exactione que vulgo *coppele* dicitur". Racer (IV, 158) leidt ten onrechte hieruit af, dat het Koppelkoorn tot de horige lieden bepaald was. Maar hij geeft twee plaatsen, die de zaak tot juister begrip brengen; vooreerst uit een oude rekening des Rentmeesters van Twenthe: »so wie een mudde coppelen betaalt, die geeft vier olde vleemsen ende twee hoenderen" (II, 191). En ten andere uit de Ordre en redres over 's Lands domainen van Twenthe voor 1662: »een coppele bestaende in een mudde Coppelsaet van garste en haver, 2 hoenderen, 4 vleemschen" in gelde op 5 gulden berekend (Racer, IV, 296). Hiermede zou de zaak vrij duidelijk worden. Maar Dumbar stuit op Koppel*turf*, welke

de bisschop uit Giethoorn trok, en tracht nu ook hiervan eene verklaring te geven, welke m. i. niet goed steek houdt. Ik moet den vrager verder naar den Teg. Staat zelven verwijzen.

M[R]. J. I. V. DOORNINCK.

[Evenals in het bovenstaande Coppelsaet z. v. a. (uit eenige soorten) gekoppeld zaad schijnt te wezen, kan ook denkelijk koppelturf in denzelfden trant verklaard worden, van eene schatting in turf van meer dan ééne (vooraf bedongen) soort. Wat Spilderkoren betreft, dit kan eene verbastering wezen van spindekoren; immers men vindt in eene oorkonde in Sloet's Oorkdbk v. G. en Z. (bl. 561) i. d. 20 Nov. 1232, dat Diderik v. Heteren tot de tienden van nieuw-aangemaakte landen te Heteren vanwege de kerk te Zutfen zou gerechtigd zijn, tegen eene jaarlijksche schatting aan die kerk: annua pensio XII maldrorum annone, que dicitur half *spindecorn*, secundum mensuram oppidi de Arnhem.]

De Wildeman. »De wildemannen aan herbergen van meerderen of minderen rang waren en zijn nog legio, 't zij ze vertoond worden als Hercules, met een leeuwenhuid, 't zij als de heraldische wildeman met eikenloof om de heupen. Een levensgroot exemplaar staat nog boven in een gevel in de Haringpakkerij te Amsterdam met een reusachtigen druiventros daaronder, als herinnering van vroeger dagen". (Aldus »De Uithangteekens" door Mr. J. v. Lennep en J. Ter Gouw, II, 148). Eveneens heet de herberg te Rijswijk (Neder-Betuwe »In den Wilden Man". Op het uithangbord ziet men dan ook eene figuur uitgeschilderd, welke een wild mensch verbeelden moet, ten halven naakten, ruigharigen lijve, met opgespalkte oogen, wijdgeopenden mond, zwart hoofdhaar als een boschduivel, in de hand een opgeheven stok of staf, aan wiens boveneind een staafje of vaantje zit. Men kan echter in bedenking geven of bij dat zóó menigvuldig voorkomend uithangteeken minstens in vele gevallen geen misverstand heerscht, en die Wildeman somwijlen op den klank af dus vertoond wordt. Hoe toch zou men bijvoorbeeld op het rustig platteland aan vredige herbergen den naam geven »In den Wildeman". Ieder prijst zijn eigen waar aan, en 't zou afschrikken in plaats van lokken, zoo hier de naam de werkelijkheid verzinbeeldde. Door zijn uithangbord immers zal niemand zich willen aanbevelen als eigenaar eener zaak, waar het wild en woest toegaat, al was dit dan ook vroeger of later soms inderdaad het geval. Zoo heet eene dood-eenvoudige, rustige plantersfamilie te Elst (bij Rhenen) Wildeman, terwijl het Tijdr. Reg[r] prov. arch. v. Overijssel (V, 306) als geslachtsnaam in 1514

vermeldt »dije Wijldemaen". Zou dit Wildeman niet veldman (veldeling, veldbewoner) beduiden? Evengoed immers als men zegt *In* den W., kan men zeggen *In* den Veldman; het voorzetsel levert dus hier geen bezwaar, en dit laatste is veel eigenaardiger en gepaster uithangteeken voor eene *dorps*herberg; vgl. In den Weiman, uithangteeken der herberg aan de Zandpoort bij Haarlem. In casu kunnen analogieën wezen: Wilt of Het Wild (kasteelmatige huizing a⁰ 1741, 94 bij Gendringen; Tegenw. Staat bl. 409, Geogr. Beschr. bl. 299), Wildenburg [bij Coblentz, a⁰ 1467 Wijldenberg (Nijh., Oork. IV, 409)], Den Wildenburg [voorm. kasteel, thans landhuis te Vorden, a⁰ 1527, 38 toe, ter Wyldenburch, -borch (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 227, Schepenboek v. Arnhem, enz.), — item te Netterden], Wildenrath [a⁰ 1118 Wilderothe (Sloet, Oorkbk v. G. en Z.), — gesl.: v. Wyldraede a⁰ 1418 (Nijh. Oork. III, 351)], Wildenwold (bp o. Doetinchem [1]). Denkelijk ook De Wildernisse [bij Haarlem en Heemstede, — aldus a⁰. 1339, 1551, (Graaflijkheidsrekening in de Haagsche Rekenkamer, zie *Nav.* XXV, 331; XXII, 389)], omdat a⁰ 1346 van eenen Gillys v. Wildesnesse (*sic*) sprake is (v. Spaen, Inleid. IV Cod. Dipl. p. 56); vgl. dan Wilderness (dorp in N. Amerika, Virginië), alzoo dus z.v.a. veld-nes. In casu zouden als analoge geslachtsnamen kunnen gelden: Wild, de Wildt, v. der Wilt, de Wilde, Wilderief(-rijf), Wildrik, de Wildeweke, v. Wildensteyn, v.

---

[1]) Anders staat het met De Wildbaan (landgoed te Brummen), dat oorspronkelijk als wildbaan (Oudhgd. Wildbann, Nieuwhgd. Wildbahn) d. i. afgeperkte vrije ruimte voor het wild of de jacht, — van »baanen" = wegruimen wat den voortgang belemmert (Wdbk op Hooft), — eene landsheerlijke bezitting was aanhoorig aan den Hof te Spankeren (anders gezegd den Gelderschen Toren), en daarom wordt aangeduid als »To Sp. deelz lantz in onser (hertog Karel's) wiltbanen a⁰ 1536 (Geld. Volksalm. 1881 bl. 169), »Eene over-kostelijke wildbaen, beslaende wel vier uyren in 't rond, met planketsel afgetuind" a⁰ 1654 (Sligt., Tooneel, bl. 78), »die Wildbane" a⁰ 1674 (Opdrachtsbrief d. Staten 's lands v. Utr. aan Willem III). — Och, wat kwam zulk een »over-kostelijke" wildbaan, benevens de konijnenwaranden, enz. enz. den landbouwer, planter, veldeling duur te staan; immers die arme lieden waren verplicht hunnen honden de voorpooten af te snijden, opdat deze bij de landwoningen wel zouden kunnen blaffen, aanslaan, als er onraad op de erven was, maar zich niet uit hunne hokken of van onder hunne uitgeholde boomstammen verwijderen, teneinde de hertooglijke hazen en konijnen op een afstand te houden van, bovendien nog tiendplichtige veldvrucht en akkergewas. Wat in tweevoudig opzicht gruwzame maatregel!

Wildeshusen, Wildermans, Wildernis, Wildervank, Wiltinck (Bijdr. gesch. Overijsel, Cat. arch. Dev. gasth., Tijdr. Regr. prov. arch. v. Over., Navorscher). Ook zou hier behooren (Rotgerus) de Pomerio *dictus* Wildelewe a° 1266 (Baron Sloet's Oorkdbk v. G. en Z. bl. 867), indien nml. Wildelewe in den zin van veld-bosch als vertolking van de Pomerio = v. den Boogaert dient aangemerkt, en niet strekt om dien Rotgerus als een woesten leeuw te brandmerken; — vgl. Gerlacus Lucius dictus Hect (hiervoren, bl. 282). Wat denkt men van dit een en ander?

Ridderprent (XXIX, 119). Ook de kerk van Noordwijk-Binnen vertoont eene grafzerk, waarop levensgroot een geharnast ridder (Jan v. den Bouckhorst, heer van Noordwijk en Noordwijkerhout † 1450) met een leeuw, en zijne gade (Elisabeth v. Alkemade † 31 Oct. 1429?), in plechtgewaad met een windhond — aan de voeten. Op de zerk luiden gezegde heerlijkheden Noertich en Nortighout.

L.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.
A° 1690—1691. N° 2178—2198.

2179.[1]) 1690 19 Febr. Op het overlijden te Madrid van den buitengewonen afgezant aan het hof van Spanje, *Pieter Battier tot den Pekkedam*, begraven te Deventer, 4 Julij 1690. Fraaie penning afgebeeld door *Mr. M. v. Doorninck*, (Zie *Mr. W. H. Cost Jordens, Herinnering aan de bekwaamheden en verdiensten van Mr. Martinus van Doorninck, laatst Burgemeester der stad Deventer, overleden den 7 Juni* 1837; *Zwolle J. J. Tyl.* 1837. kl. 8° (Nov. 1837). t. a. p. n° 111, bl. 12—13. *Bom.* April 1849 n° 797. Met kantschrift. 36 W. Z. *Oosterdijk*, n° 7012 (Bij *Mr. J. I. v. Doorninck* te Zwolle en in Kab. *P. H. v. Gelder*).

2180. 1690 16 April. Zilveren gedenkpenning op den dood van *Gesina ter Borch*, dochter van den beroemden schilder *Gerard ter Borch* († Decb. 1681) Vz. Haar wapen met het omschrift *Gesina ter Borch denata* 16 *April(is)* 1690. Kz. Eene kaars die gebluscht wordt. Omschrift

[1]) 2178 is weggevallen.

So ras geblust
So haest in rust.

Cat. Overijss. Tent. (1882.) n° 1204. (Bij *M. J. Zebinden Baggerman* te Zwolle.) Aldaar is bl. 84 vermeld dat zij was geboren te Zwolle (1632). Onder n°s 1199—1203 zijn Teekeningen en Aquarellen van haar vermeld. (Zie ook *Verzameling* XIII 1883 bl. 14 van *Overijsselsch Regt en Geschiedenis.*) Bij *Bom* Decb. 1874. n° 2736 Z. 12 (Gest. doch het veld gebruineerd) Cat. *Posthumus* n° 636 Mm. 50 Z. 12.

2181. 1690. Op het overlijden van *Jonker v. Meeuwen van Heijnsbergen.* Vz. Borstbeeld. Kz. Drie gekroonde wapenschilden. Mm. 51 Z. 44 bij Luzac n° 1090, *v. Duren*, n° 1683 Z. *de Roye*, n° 2149 Mm. 35 Z. *f* 6. *Posthumus*, n° 636 Mm. 50 Z. 44.

2182. 1690. Ovale gedreven penning op het overlijden van *Alida Oortman* (*Bom* Decb. 1874, n° 2377 Mm. 74—68 K.)

2183. 1690 29 Jan. Ter gedachtenis van *Daniel v. Reijgersberch*, student te Franeker overleden. Kz. Een *Kalendarium vetus et novum.* De Vz. afgebeeld bij *de Vries* c. s. pl. XI 2. beschreven, II bl. 144—153. Cat. *Mr. Jer. de Vries* 1884, n° 1149. Mm. 67 Z. 35. (Aangekocht voor *f* 20 voor het Museum van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde.) *J. v. Dam* (Salm), n° 2451 *f* 10,25. *v. Berchuijs*, n° 722 Z. 44. *Kab. P. H. v. Gelder.* Vz. Wapen, Omschrift, beneden op een lint *David v. Reigersbergh natus medio-b(urgi). V Kal(endis) Sept(embris) MDCLXIX denatus franeq(uerae) IV Kal. Feb. CIↃICXC.* Bovenaan *Nos qvoqve florvimus sed flos fvit ille cadvcvs.* (Ook wij hebben gebloeid doch die bloei was kort).

2184. 1690 6 October. Op het overlijden of liever begraafnispenning van *Philippus Matthaeus Junior*, hoogleeraar te Franeker, door ons medegedeeld in de *Vrije Fries*, VIII bl. 177—178. Plaat n° VII. *Nieuwe Bijdragen tot de Penningkunde van Friesland* bl. 41—42). (Museum Friesch Gen. als geschenk van den heer *K. Kaan* te Haarlem). Zie ook *Mr. W. B. S. Boeles Frieslands Hoogeschool enz.* II—1 bl. 251—253. Tegelijk met hem, die *Medicinae et anatomes professor* (1670—1690) was, leefde er te Franeker een andere hoogleeraar, Philippus Matthaeus, *Prof. Institutionum medicinae et botanices* (1631 † 29 Decb. 1700). Ald. bl. 208—212. *Philippus Matthaeus Junior* was geboren te Utrecht (16 Maart 1641). Op zijn penning

leest men *Disce mori in vita, post fata ut vivere possis* (Leer terwijl gij leeft te sterven, opdat gij na uwen dood moogt kunnen leven).

EINDE VAN HET JAAR 1690.

A° 1691.

2185. (1691) z. j. v. L., III, 509(1). *Chevalier*, p. 132. Ter eere van *Maria*, koningin van Engeland, zinspelend op haar *tweede* Rijksbestuur, gedurende het afwezen van koning *Willem III*, 26 Jan. 1691 509(1—2). Beide penningen zijn zeldzaam, komen meestal in lood voor doch v. L., III, 509(2) in Z. 32 W. bij *Salm*, n° 1692.

2186. 1691 31 Jan. Gevaarlijke overtocht en zeldzame landing van koning Willem III in Holland. v. L., III, 511(1—3) zijn allen zeldzaam, meest in lood voorkomend. N° 1 is veel grooter met Vz. als bij v. L., III, 522(2) afgebeeld bij *Chevalier*, p. 191. N° 2 is van J. S(meltzing). Waarschijnlijk n° 1 ook, daar deze graveur dikwijls hetzelfde onderwerp of dezelfde voorstelling op zijne penningen *in twee grootten* sneed. Zie boven n° 2053—56. v. L., III, 424(5—6) en 7—8.

2187. 1691 31 Jan. v. L., III, 513(1—2). Behouden aankomst van koning Willem III(1) Geteekend (in elkander gevlochten) J. S. Bij *J. v. Dam* 513(1) Brons n° 2456. *f* 2,25 Kon. Kab. Salm, n° 1696. (Hoogst zeldzaam. Z. 14) n° 2 Kz. geteekend *I. S. I. Smeltz. h. f.* hetgeen kan zijn *hujus filius* of liever *hoc fecit*. N° 1 als *Chevalier*, p. 159. J. v. Dam (513(2), n° 2457. Z. *f* 35—25 Kon. Kab.

2188. 1691 5 Februari v. L., III, 515. Ontvangst van Willem III te 's-Gravenhage met den triomfboog aan de Loosduinsche brug bij het *Westeinde*. Kz. als *Chevalier*, p. 175. Onder het rechtsgewende borstbeeld leest men IAN FODER FECIT. (Deze Hollandsche stempelsnijder is ons niet van elders bekend). De penning is hoogst zeldzaam.

2189. 1691. v. L., 517 (I—IV). Als boven de intocht met den *praalboog met de beide vleugels* op de *Groenmarkt* te 's-Gravenhage, opgericht, ook afgebeeld bij *Chevalier*, p. 175. Vz. penning, p. 175 vergroot, van voren p. 119. Vz. = Kz. v. L., III, 517(1) Kz. met de vergrooting p. 179. Beide platen zijn door *R(omein) de Hooghe* gesneden. Dezelfde *praalboog met en Ceinte* vindt men op de penningen

bij v. L., III, 517(2) Kz. = Vz. van 517(3) *Chevalier*, p. 173 en 517(4) Kz.

2190. I. 517(1) Vz. = *Chevalier*, p. 179 maar het borstbeeld aldaar *rechts* gekeerd is in *Kab. P. H. v. Gelder* (ook in Koper) met Kz. van v. L., III, 520(1) Kz. de boog op de *Plaats*. II. 517(2) Kz. = Vz. 517(3) = *Chevalier*, p. 172 is de verkleinde penning van 517(1). Bij *v. Cleeff, I*, n° 2201. Z. *f* 26,50. III. 517(3). Vz. = Kz. 517(2). *Chevalier*, p. 172 is gemerkt *R. A(rondeaux) Cat. Arti* 1880 n° 1391. (*Kab. P. H. v. Gelder*) Z. Bij *v. Cleeff, I*, n° 2201 Z. *f* 16. Meest in koper. *Westhoff*, n° 2002 *v. Cleeff, II*, n° 1268 *f* —60. IV. 517(4) = *Chevalier*, p. 175 Kz. met den boog aan het *Westeinde* bij de Loosduinsche weg en brug Kz. met den *boog* en *enceinte* op de *Groenmarkt*. (Hoogst zeldzaam). *Van Loon* zegt (bl. 519) IV de *laatste* heeft de eene zijde des pennings van de *Loosduinsche brug*. (d. i. v. L., III, 515) doch de *stempels* of de *afbeeldingen* verschillen; bij 515 staat de W. (op de speer) onder de I; bij 517(4) scheidt de gekroonde W. *Guil—elmo*.

2191. 1691. 5 Febr. v. L., III, 520 (I—III). Als boven met den triomfboog *op de Plaats* door Burgemeesters van 's-Gravenhage opgericht. Voor verdere bijzonderheden verwijst *v. Loon*, III, 519 naar de *Beschrijving der inkomst* door *Govert Bidloo*, geneesheer te 's-Gravenhage. Zie ook bij *Chevalier*, p. 164—207 de *twaalf* platen van *Romeijn de Hooghe* die de ontwerper van vele dier zinnebeelden was. I. 520(1) geteekend I° *Luder fecit* en *I. Luder*. Vz. b.b. van Willem III, *rechts* gewend, is *links* gewend bij *Chevalier*, p. 183 zonder naam van Luder. Kz. bij *Chevalier*, p. 183 verschilt ook. De gekroonde eereboog is aldaar hooger en scheidt het omschrift. (Zeer zeldzaam). Bij *de Roye* n° 2156 in tin Kz. p. 520(1) of Vz. 520(3) met Kz. 522(1) *f* 2.— = *P. Smidt v. Gelder*, n° 3002 tin. II. 520(2). Als *Chevalier*, p. 187. (Zeer zeldzaam). III 520(3) is saamgesteld uit de Kz. van 520(1) en de Kz. van 520(2). (Zeer zeldzaam).

2192. 1691. 5 Febr. v. L., III, 522 I—III, 525, IV—VI. Als boven met de derde eerepoort door de Staten van Holland en West-Friesland voor het *Binnenhof* opgesteld volgens de plannen van den bouwmeester *Steven Vennekool*. I. 522(1) geteekend *Jan Luder fecit*. Komt ook voor bij *Chevalier*, p. 195, onvolledig, vermits die naam en ook het **L. P. C.** op de Kz. = Vz. bij *Chevalier*, ontbreekt. (Het

blijkt hieruit dat de afteekeningen bij *Chevalier* niet te vertrouwen zijn). (Zeer zeldzaam). Bij *J. v. Dam*, n⁰ 2459 Br. *f* 4,50 met Vz. Omschrift *Guillelmus III magnvs fid(ei) stat (or)* (Willem III, de groote handhaver des geloofs) (Kon. Kab.) II. 522(2) Vz. De triomfpoort als *Chevalier*, p. 191 Vz. De Kz. te vergelijken met v. L., III, (511(2) komt bij *Chevalier* voor als Vz. p. 203 met Kz. van v. L., III, 522(1). *Servandum Servatus*, doch grooter bij *Ch.* (Zeer zeldzaam). III. 522(3) Kz. = v. L., III, 511(1) is minder zeldzaam. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3003 Z. 51 W. *Becker*, n⁰ 799, 54.25 W. *f* 16,50: *v. Cleeff*, I n⁰ 2202. Z. *f* 16.—; *de Haan*, n⁰ 331 Z. 43 W. *f* 4,75. *de Roye*, n⁰ 2157. Z. *f* 6.— met de aanteekening Kz. rechts, staat ORANIE POED. lees POLD(er) zie *v. Duren*, n⁰ 1687, de polder waar Willem III aan wal stapte. (v. L., III, blz. 511 hetgeen men ook leest op de penningen ald. (1) en (3) doch hetgeen door den graveur van pl. 521(3) niet is overgenomen. *Salm*, n⁰ 1697 Z. 51. (Kab. *J. A. Smits v. Nieuwerkerk* te Dordrecht.) IV. 525(1) Kz. = 522(1) Vz. (Zeer zeldzaam). V. 525(2) Kab. *P. H. v. Gelder*, in koper (bij Westhoff, n⁰ 2004 en *v. Cleeff*, I n⁰ 2203) met het merk P. D. W. (niet bij *Schlickeijsen* te vinden). Ook met kleinere letters op de Kz. VI. 525(3) Vz. = 517(3) doch andere stempel: kenbaar aan 517(3) de afbreking *resti*-tuit = Kab. *P. H. v. Gelder*, onderaan gemerkt. *R. A(rondeaux) f(ecit)* en bij 517(3) *res-tituit* (*v. Orden*, n⁰ 2292 Z. 52½ W. *f* 26.— *v. Cleeff*, I n⁰ 2204 Br. *f* 10.— *Salm*, n⁰ 1697 Z. 52.)

2193. 1691. 5 Febr. v. L., III, 527 I—III. Vuurwerk te 's-Gravenhage afgestoken. I. 527(1). De groote penning verschilt aanmerkelijk bij de afbeeldingen bij *Chevalier*, p. 199. Vz. Bb. bij v. L., *d.g.. ..mag.* bij Chevalier *d.g.mag.* Het vuurwerk is veel lager bij *Chevalier*, kleiner letters, maar vooral daarin is onderscheid, dat in de *facade* van het toestel, den opstand van het vuurwerk evenals in de afbeelding er van t.a.pl. gelezen wordt (bij beiden met *omgekeerde S* in *Augustus*)

Triumphet semper Augustus.

(Dat deze Augustus altijd overwinne.)

Er schijnen dus twee zulke *groote* penningen op dat vuurwerk geslagen te zijn. (Hoogst zeldzaam). Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3005. Kz. van 527(1) met Kz. van 522(1) de triumfboog op het *Binnenhof*. II. 527(2). Komt bij *Chevalier*, p. 103 ook veel grooter voor, terwijl

de Kz. aldaar de voorstelling geheel omgekeerd heeft. Deze is minder zeldzaam. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3006 *K. Voûte*, n° 560 Z. *f* 15,25. *Westhoff*, n° 2001 Z. 36. *De Roye*, n° 2158 Z. *f* 19,75 *v. Cleeff*, n° 2205 *f* 20. *Salm*, n° 1699. Z. 24. Op de Kz. leest men bij *v. Loon*, D. Roene lees Koene als op den penning bij *de Vries* c.s. pl X (4) ons n° 2177 van 1690. III 527(3) is gemerkt op de Kz. *J. Smeltzing f(ecit)*. Is in het Kab. van *J. A. Smits v. Nieuwerkerk* zonder den naam des graveurs. *Cat. Arti* 1880, n° 1386. (Kab. *P. H. v. Gelder*), *v. Cleeff* I, n° 2206. Lood *f* 1,75. *Salm*, n° 1699 Z. 77. *O. Keer*, n° 2460 Z. *f* 18. (Kab. *Prinses Marianne*).

2194. 1691. v. L., III, 530 *Chevalier*, p. 229 grooter en omgekeerd. De *belooningspenning*, door Willem III en Maria in goud of zilver gegeven aan de geleerden en dichters die hen in proza en poëzij verheerlijkten met het randschrift *Gloria et felicitas novi seculi MDCLXXXXI.* (De glorie en het geluk der nieuwe eeuw 1691). Bij *Otto Keer*, n° 2461 Goud 72 W. *f* 115. (Kab. *Prinses Marianne*). Met kantschrift bij *v. Cleeff* I, n° 2207 G. *f* 135.— (Zonder kantschrift bij *de Haan*, n° 332 Z. *f* 7,75. *Salm*, n° 1701 K. *Stricker* I, n° 4044 Zvg. *f* 7.—. *de Roye*, n° 2159. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3008. Z. W. 53. In het kabinet van wijlen *P. H. v. Gelder* is deze penning in goud met randschrift en op de Vz op het voorstuk gemerkt D. DRAB. (*Drabbe* is eene bekende Hollandsche familie). Het kan ook zijn dat dit niet de stempelsnijder is maar een der »scavans qui avoient fait quelque chose pour la gloire du roy dans cette conjoncture" zooals *Chevalier* het p. 209 uitdrukt, en die zijn naam er op heeft laten snijden.

2195. De penning door *v. Loon*, *III*, 530 en door *Chevalier*, p. 209 afgebeeld, wordt bezongen in eene verzameling gedichten getiteld *De Bredasche Klio* [1]) *uitdeelende verscheiden Gedichten betreffende de stad, het land en de aangehoorigheden van Breda, door Pieter Nuijts* [2]) *officier der Vrijheid van Etten, Leur en Sprundel.* (Te Amsterdam bij de Erfgenamen van *J. Lescailje* op den Middeldam, op den hoek van de Vischmarkt. 1697, kl. 4to, 136 blz.) Al-

---

[1]) Wij danken de kennismaking met dit geschrift aan *Jhr. M. A. Snoeck* te Hintham, die ons zoo menigmaal kostbare bouwstoffen verschafte. *Gratias!*

[2]) Zie *J. A. Worp* in *Tijdschrift voor Nederl - Taal en Letterkunde, uitgegeven door de M. v. N. L. te Leiden III 2. bl. 156: Pieter Nuijts, een vergeten poëet.*

daar vindt men bl. 104 het volgende. Onder het motto *Nec vestra fertur Fama levis, tantique obolescit gratia facti.* (Uw roem vervliegt niet lichtelijk, noch de dankbaarheid verdwijnt voor zulk een daad.) *Op den gouden gedenkpenning mij wegens zijne Britannische Majesteit milddadig en onverdiend geschonken.*

Zoo praalt de Britsche Troon met twee gekroonde Kruinen,
De Roem en 't Heil der Eeuw in Goud hier afgebeeld [1])
Hun groote Daaden doet de Faam alom bazuinen,
Hun Mildheid Pallas aan 't Geletterd Volk uitdeelt.
't Is al wel konstig in dit duurzaam Goud gedreven,
Maar nog duurzamer zal 't in dankb're herten leeven.

Wie zich namens de schenkers met de afgifte dezer penningen belastte, althans in Nederland, blijkt uit het opschrift van een 44regelig vers van Nuijts te vinden t. a. pl. bl. 14—16, getiteld *Brief aan den WelEdel Gestrengen Heer Mr. Willem van Schuilenburg, heer van Dukenburg, raad, Geheimschrijver enz. van zijne Majesteit. Als zijne Wel Ed. mij van 's Konings wegen met een gouden Gedenkpenning hadde begiftigd.* (Motto *Donis et tanto laetus honore.*) (Door geschenken en zooveel eer verheugd).

Wel Achtbaar Heer, wiens deugd, wiens daad, wiens drift, wiens ijver,
Den wettigen Monarch van 't magtig Albion
Voor Raad en Rust, wiens Hand en Pen aan hem als Schrijver
Van zijn Geheim verstrekte, aleer hij ooit begon,
Het overgroote werk van Batavier en Briten (*sic*)
Te redden van 't gevaar en 't goddeloos Verbond
Gesmeed in 't Lelijhof met Jacob, die te zitten
Plag op drie Troonen, nu verbijsterd in den grond.
Vergeef het mij so ik uw bezigheen koom stooren
En onvermoeide vlijt durf stremmen door deez' reên,
Zo 'k u breng scheurpapier in staamertaal te vooren,
't Is pligt en schuldigheid die mij het waagen deên.
'k Was waarelijk wel waard ondankbaar uitgekreeten,
Indien mijn zangeres, schoon schor, nu stom bleef staan,
Daar mij, den minsten van de Hollandsche poeeten,
Een Koninklijk Geschenk wordt door uw hand gedaan.

---

[1]) Vergelijk den penning.

Een Gift, die van 't gevaar en grondverderf beschooren
Voor Brit en Batavier heilloos gedoemd ten val,
Die van 't gered Geloof, Wet, Vrijheid als herbooren
Van nieuws een eeuwige getuigen weezen zal.
Een Gift, die 't boos bedrijf der koningsschare Rotten,
Om een (spijt 't wettig Kroost) gehuurde en valschen zoon
Te voeren op den Troon van Briten, Ieren, Schotten,
Zal stellen aan 't Heelal verfoeijelijk ten toon.
Een Gift bekwaamer als onduurzame papieren,
En die gewiss'lijk is bestendiger van stof.
Om door de Waereld uit te brommen en doen zwieren
Des grooten Wilhelms Daan en onverwelkb're lof.
Een Gift! daardoor men aan de nooit volroemde deugden
Die in het Weezen van de grootste Koningin
Staag blinken, als een zon, die 's menschen hert met vreugden
Vervuld, gedenkende zal zijn, eeuw uit, eeuw in.
Een Gift! Waarin men ziet de zuil der Nederlanden,
De Vuist, waarop den Staat zich had (naast God) vertrouwd
En Britsche Moogendheên als Schakels in malkandren,
Gelijk in yders hert, vereeuwigd in dit Goud.
Een Gift! die met'er daad is een waarachtig teeken
Van Vorstengonst, die met milddadigheid gezult,
Geneigt schijnt om de Konst te voeden en te kweeken,
Wijl die het slecht papier zo kostelijk verguldt.
Wie dacht ooit dat hij zou van de verheve trappen
Zijns Troons en zorglijkheên waarin een grooten Staat
Bedraid werd en bestuurd, zo laagwaarts nederstappen
En gonstig denken om eens slechten Dichters daad.
Een Dichter die nochtans gestâag zijn Luit zal roeren,
Om, zo lang als hij leeft, tot dienst en trouw verpligt,
Zijn Wettigs Heeren lof wijdluftig aan te voeren
Op wieken van de Faam, door Maatgezang en Dicht:
Om u, Welwaardig Heer, ofschoon met schorre klanken,
Zo lang Vrouw Lachesis den draad der dagen rekt,
Voor de onverdiende gonst en eer op 't hoogst te danken,
Die voor Maecenas en een *Schuil* en *Burg* ons strekt.
Maar wigtiger Beroep belet u lang te lezen,

Uw keurig oor verveeld de wantoon mijner Luits,
Dies sluit ik met deez' beê: dat ik gestaag mag wezen
Wel Achtbaar Heer Uw zeer verpligten Dienaar *Nuijts*.

Pieter Nuijts had dezen penning zoo niet *verdiend* althans *verworven* door het dichten van de volgende stukken:

a) *Op de afreis van Z. K. Hoogheid naar Engeland* (20 van Sprokkelmaand 1689) bl. 3—4.

b) *Vreugdezang ter viering over de krooning van Willem III en Maria* (21 Grasm. 1689) bl. 7—12.

c) *Op den wederkomst van Z. M. in Holland* (5 van Sprokkelmaand 1691) bl. 5—6.

d) *Het 5de gezang, 4de boek van Horatius aan Augustus, toegepast op de wederkomst van Z. M.* blz. 16—18.

e) *Gestrafte dwinglandij* bl. 18—19.

f) *Op de afbeelding van Willem III en Maria*, bl. 71.

g) *Op de aankomst van Z. M. tot Breda* 26 Lentemaand 1691 [1]) blz. 12—13.

2196. (1691? z. j.) *Chevalier*, p. 210, *v. Cleeff*, I n° 2208 Z. *f* 20.— Andere *belooningspenning*, bij *v. Loon* niet vermeld. Vz. rechts-gewende borstbeelden van Willem III en Maria, *accollés*. Omschrift *Gvilielm. et Maria d.g.m.b.f.et.hi. rex et reg.* Kz.: Het wapen van Groot-Brittannië gekroond en rustend op twee kruislings geplaatste scepters, omgeven door zeven kleine aaneengesnoerde ronde wapenschildjes volgens *Chevalier*, p. 210 van *Nassau*, *Catzenellnbogen*, *Vianden*, *Dutst* lees *Dietz* (*Warneston?*) *Buren*, *Chalon en Genève*. Omschrift *Princeps auriacae et nassoviae hic terrae laetitia.* (Deze prins van Oranje en Nassau is de vreugde van de aarde.)

2197. 1691. v. L., III, 531(1) *Chevalier*, p. 215. Samenkomst van Willem III en onderscheidene vorstelijke en voorname personen te 's-Gravenhage [2]). Bij *P. Smidt v. Gelder* (zonder randschrift.) Z. 46 W. *Becker* n° 800 W. 47.80 *f* 22.— *Iddekinge* n° 628 Z. 45 *de Roye* n° 2160. Z. *f* 7.— *v. Cleeff*, I, n° 2209 Z. *f* 11.50. Bij *de Vries*, (1884) n° 1154. Z. 44 als zeldzaam. Op Vz. en Kz. is deze penning geteekend **P. H. M.** de reeds meermalen genoemde *Philips Heinrich Müller*

---

[1]) Hierop volgt onmiddellijk de *Brief van dankbetuiging.*

[2]) Zie de lange lijst dier personen bij Chevalier, p. 162.

te Neurenberg. De stempels zijn ook gebezigd voor houten toccodille-schijven. Zie ons stuk getiteld *Médailles historiques en bois servant de disques au jeu de Toccodille ou de Trictrac.* Brux. 1875 p. 7 n° 5 (*Revue*, 1875 p. 394(5).

2198. 1691. v. L., III 531(2) *Chevalier*, p. 216. Als boven, heeft bij v. L. geen kantschrift. Veelal zoo niet altijd met het kant- of randschrift (op de dikte) des pennings *Ibi salus ubi multa consilia.* (Daar is het heil waar vele raadslagen zijn.). *P. Smidt v. Gelder*, n° 3010. Z. 29 W. *v. Cleeff*, I n° 2110 Z. *f* 8.— ; *de Roye*, n° 2161 Z. *f* 6,75; *Salm*, n° 1703 Z. 46 aldaar te lezen *ibi* voor *ubi*. Kab. *P. H. v. Gelder.*

V R A G E N.

Zilveren penningje. Groot 20 Mm. aan beide zijden gegraveerd. Voorzijde: Aandenken Van J. v. d. Haas. Keerzijde: De Schoone Haas 1846. Wie en wat was J. v. d. Haas? Kostschoolhouder?

L. J. D.

Umbalaha (XXXV, 94, 227). In Bijdr. tot de Geschied. v. Over. V, 143 leest men, dat de eilanden Schokland en Urk weleer vereenigd het eiland Flevo in het meer Fl. vormden, en dat in de tusschen beide eilanden onder de wateren bedolven plaats de Nagel, het oude Nabalia zal te zoeken zijn. Wat is dan nu de beteekenis van Nagel?

De Lek. De naam dezer rivier, — oorspronkelijk eene, waarschijnlijk in 860, gegravene vaart, toen een woedende storm den mond des Rijns verstopte, door welke de noorderarm des Rijns vervolgens zijn meeste water ontlastte, — is dientengevolge de benaming van dien noorderarm aanvangend bij *Wijk-bij-Duurstede* [1]), en niet hooger op, bijv. bij Emmerik en Rees [zie Baron Sloet (Oorkdbk v. Gelre en Z., bl. 236) v. Spaen (Inleid. I, 193) met nadruk wederleggen]; vgl. »Riswic (Rijswijk tegenover Wijk b. D.) super Lecka" a° 1238 (Sloet bl. 609). Vóór dien tijd (a° 860), bericht J. v. Wijk Rzn, liep de

---

[1]) Aldus ook zeer duidelijk op de kaart in Tegenw Staat v. Geld. a° 1741.

Lek niet verder dan tot Leksmond [a° 1277 Laxemunde (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorkdbk v. Holl. en Zeel. II, 151), a° 1281 Laxmonde (Sloet, bl. 1007), Lexmonde v. Spaen, III, 233)] [1]). Wat was dit dan nu voor een Lek? En staat de benaming Lekskesveer bij *Wageningen* (over den Rijn) dan ook niet met Lek in verband? Dit veer luidde a° 1492 Leexken aan het veer (Nijh., Oork. VI, 1 bl. 10), a° 1573 Lexkes (Mr. G. v. Hasselt, Stukken II, 245), a° 1794 het Lexis Veer (Geogr. Beschr. v. Geld. a° 1794, bl. 265) [2]), a° 1846 Lexsens- of Lexkesveer (A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk), terwijl Mr. I. A. Nijhoff op zijne Kaart v. Geld. 1859 Lexkens Veer heeft laten drukken. Men ziet het, de schrijftrant is nog al afwisselend.

Maurik. Dit adellijk huis in de Meijerij heette vroeger De Heim, ook Heer-Heimshuizing, naar Jhr. Aart Heym, tijdgenoot van Maarten van Rossum in 1548. Zal naar Prins Maurits sedert het beleg van 's-Hertogenbosch (1601) Maurik geheeten zijn. Is dit zoo? En vindt dus dit NBr. geen analogie in het Nederbetuwsche Maurik? Dit laatste toch luidde oudtijds Maldericke, Meldrike, Mouderick, enz., en heeft dus niets van Maurits. Maar hoe kwam men er in casu toe, van Maurits Maurik te maken? Zijn er meerdere voorbeelden van soortgelijke vervorming (*ts* in *k*)?

De Goudsdonksche Munnekekampen. Aldus is de benaming van vicarie-, later pastoriegoed — te Dodewaard. Waar kwamen die Goudsdonksche monniken van daan?

Hoofdschout van Maastricht. Assueer Jan baron Torck, heer van Rozendaal en aldaar 21 Febr. 1793 overleden, was tijdens zijn dood Opperjagermeester van Veluwe, richter, dijkgraaf en burgemeester van Wageningen niet alleen, maar ook hoofdschout van Maastricht. Was dit laatste een bloote titel? Of fungeerde werkelijk als zoodanig deze Geldersche, in Gelderland woonachtige edelman? En in dit laatste geval, waartoe diende het iemand, hoe verdienstelijk trouwens, tot hoofdschout te hebben eener vooral destijds op zoo grooten afstand gelegen stad?

---

[1]) V. der Aa's (ook wel) Latsmunde zal wel drukfeil wezen, voor Laksmunde.

[2]) De kaart in Tegenw. Staat heeft enkel: 't Veer.

Keurvorst. In Geld. Volksalmanak 1885, bl. 5, staat vermeld Hendrik v. Beursen, — Beurze is eene oude havezate bij Winterswijk, — in 1402 beleend met de tienden van Winterswijk, in 1416 keurvorst van het ambt van Bredevoort. Is dit keurvorst z. v. a. keurvorster? In casu, de persoon, die de vorsters (boschopzichters) kiezen mocht?

Ensergeld. Aan Philippe Langlois de Cheux, eenen der Réfugiés, die zich in Overijsel vestigden (vgl. Bijdr. tot de Gesch. v. Overijsel III, 128—40), geboortig uit Normandie als R. Kath., maar gereformeerd geworden, — werd (zie ibid. V, 363) 25 Juli 1712 *f* 6 toegelegd uit het Ensergeld. Wat was dit?

St. Jansgeld. Aldus heet *Nav.* XXXV, 197, 8, 9, een soort van visch-accijns. Als men een steur of bruinvisch kocht, moest men een groot aan St. Jansgeld betalen. Wat weet men daar naders van?

Blaauwe guldens. In vele dorpen der Graafschap Zutfen werd het paardengehalt, tot onderhoud van een paard van den landsheer, geheven; de scholten beurden er de heereponden en blaauwe guldens, in 1462 aan de gebroeders van Wisch voor 16.400 Rijnsche gl. verschreven. Wat zijn blaauwe guldens?

Aardgunning. Den 13 Oct. 1786 werd door schepenen der stad Arnhem ingewilligd het door hun medeschepen v. Eck als richter der heerl. Rozendaal hun gedaan verzoek om »aardgunning" te verleenen tot het verhooren van den te A. in de gevangenis overgebrachten persoon van v. Salm, inwoner der heerl. Roz. Gezegden richter werd die »aardgunning" toegestaan (zie Mr. G. v. Hasselt, »Roozendaal" 1808, bl. 532). Wat is aardgunning?

Alboem. »Item gecoft tegen Reynalt v. Daysen eenen alboem voer iii gln. ad xv bl. Valet i gln. xi bln. Item van den Bome gegeven te halen van Wuerde (Weurt) tot op 't Huyss, xi bln. Ende van den Boem te wyncoep (vgl. *Nav.* XXXIV, 42) iiii½ bln. Item om een willich (wilg) gegeven xiiii bln; want an der eenen Alboem niet genoech en was totten Bruggen". Aldus in 1415 voor »die

Brugge tot Nyemegen voir die Borcht (zie Mr. G. v. Hasselt, »Burg. v. N.", 1805, bl. 24, 5), Wat is een alboem?

Kaepspil. In 1399 »betaelden die burgermeisteren voer die vrouwen in een kaepspil om maryenborch viii SS. (Stads-rek. van Arnhem). Wat is kaepspil? Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. I, 1803, 191, betuigt het niet te weten.

Loter. Mr. G. v. Hasselt, in zijne Arnh. Oudhh. I, 187, 8 herinnerend, dat door de vorsten het schrijfambacht en 't schoolmeestersambt oudtijds aan één en denzelfden persoon werden opgedragen, gaat aldus voort: »De voorbeelden daarvan zijn menigvuldig, waarom ik alleen de »Beschryving van Rotterdam" door S. Lois zal aanhaalen (bl. 5), maar om tevens den leezer te doen opmerken zijn »Sondach als *men schryvt* Loter". Wat beduidt dit laatste?

Trapgray. »Hiervoor", — zegt Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. 1804, III, 138, — »hebben wy geen hedendaagsch woord. Een »trapboem, trapgray ende plancken, dair die trap mede gevodert is" staat in eene stadsrek. van 1451 (Arnhem). Gray is 't zelfde als graat, graad, Lat. gradus". Wat was dan nu trapgray? Z.v.a. traptreden?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Marie v. Ackere — geb. Doolaeghe, Vlaamsche dichteres, ridder der Leopoldsorde, die haren 80sten verjaardag recht feestelijk vierde † 15 Apr. 1884 te Dixmuiden, 81 jaren oud. Zij laat verscheiden bundels gedichten na. De gemeenteraad van D. besloot reeds Nov. '81 een gedenksteen te plaatsen in haar geboortehuis, en de straat, waarin dit gelegen is, naar haar te noemen.

Beck-Slotsbo (XXXV, 257). De dichteres Aletta Beck, die in 1691 en 1704 te Arnhem verblijf hield, gaf hare gedichten uit onder den titel: Mengel-digten van Aletta B. Amst. A. Wor en de erve G. Onder

de Linden MDCCI. In dezen bundel zijn bl. 187 en 225, de twee gedichten ter bruiloft van J. de Granpré en van D. Nolthenius opgenomen en onderteekend: uwe moeder. Zij was de gade van Slotsboo, kapitein en kommandant der Kaap de Goede Hoop. Dat zij daar eenige jaren doorbracht, bewijst haar gedicht (bl. 175) »Op mijn vertrek naar Caab de G. H.'' Haar schoonzoon D. Nolthenius hertr. 1742 Balthazarina Johanna Pasques de Chavonnes, wed. Arnoldus Vollenhoven, dr v. Pieter Rochus bij Hendrina Cornelia Hasselaar. Zie Geld. Volksalm. 1848 bl. 20; *Nav.* XXI, 156. H. T. G.

V R A G E N.

v. Karnebeek. Vóór mij ligt een »Nieuwejaars Heil en Zegenwensch van de amtlieden van de slang- brandspuyten, van het Kwartier genombreert B. 2, van 's Gravenhage", van het jaar 1773, en aldaar gedrukt »by Jacobus v. Karnebeek, 's Lands-Kleinzegel- en Stads-Drukker, op de Paviljoens-Gracht". Is dit een der voorouders der nog bestaande familie van dien naam, van welke Rietstap, in zijn Wapenb. v. d. Nederl. adel, slechts drie leden opnoemt? Komt de naam ook niet te Arnhem voor? M°.

[Jac. v. K. was volg. Dr. A. M. Ledeboer, Boekdr. in Noord-Nederl. 1872, te 's Hage werkzaam 1765—90. Hij was de eenige van zijn naam ald. Te A. vermeldt Dr. L. geenen v. K.]

KUNSTGESCHIEDENIS.

Komeet van 1314 (XXXV, 104). Deze komeet is niet onbekend bij de sterrekundigen; men vindt haar o. a. vermeld bij Klein, Sonnensystem, Braunschweig 1871, onder N° 324, met de toevoeging: »gesehen in Europa im October"· Ze behoort echter niet tot die, wier banen berekend zijn. Omtrent de meeste oude kometen zijn de opgaven van tijdgenooten zoo gebrekkig en onvolledig, dat bij betrekkelijk zeer weinige de berekening der baan kan worden beproefd.

Amersfoort. H. M. WERNER.

Kometen (XXXI, 436). Te Nashville werd in den nacht van 19 Sept. 1881 een nieuwe komeet ontdekt, 3° benoorden Zeta Virginis. Prof. Rochester zag den 20sten 's ochtends de lang verwachte komeet van Encke nabij Bèta Aurigae (Washington, 22 Sept.). — Den 19en Maart '82 moet te $16^1/_2$ uur midd. tijd te Greenwich, door Ritchie te Boston (Noord-Amerika) eene komeet ontdekt zijn, op 268 gr. 40 min. r. opklimming en 33 gr. 25 min. noorder-declinatie. Ze heeft een staart van 30 min. lengte en eene kleine kern van de helderheid eener ster van de 8e grootte. Haar hoofd is rond en heeft een middellijn van éene minuut. Ze staat ongeveer 10 gr. zuidwestelijk van Wega, de heldere ster uit de Lier, die des avonds, van ongeveer negen uur af, in het oosten gemakkelijk is te vinden. Waarschijnlijk voorshands nog niet zichtbaar voor het bloote oog.

Prof. O. bericht, dat aan de Sterrewacht te Utrecht het telegrafisch bericht werd ontvangen, dat door Ellery te Melbourne, in Zuid-Australië, 12 Jan. '84, in het sterrenbeeld de Kraanvogel, een kleine komeet ontdekt is, op 340 gr. R. opklimming en 40 gr. 8 min. zuider-declinatie. De beweging der komeet was zuidoost, zoodat er weinig waarschijnlijkheid bestond, dat die komeet spoedig in Europa zichtbaar zou worden.

Aladins wonderlamp (XXXV, 240). Eene persische legende. De bezitter er van kon al zijne wenschen vervuld zien. Het sprookje gaf den oorsprong aan eene prachtige opera-ballet-féerie, voor het eerst in 's-Gravenhage 8 Nov. 1834 opgevoerd, onder directie van Auguste Nouvrit. De acht nieuwe decoraties van B. J. v. Hove en de prachtige mise en scène van dit stuk in 4 bedrijven en à grand spectâcle zijn bij mij nog niet vergeten. De titel is »Aladin ou la lampe merveilleuse. Paroles de M. Etienne. Musique de Nicolo de Malte et de Benincore.

L. J. D.

[Dr. E. Laurillard herinnert aan de »Geschiedenis van Aladdin of de Wonderlamp" in den Duizend en Eén Nacht.]

Almuggim- of Algummim-hout. Onder dezen naam komt (1 Kon. 10 vs 11, 12) eene soort van hout voor, welke elders (2 Chron. 2 vs 8) *Algummim* wordt geheeten en den Schrift-uitleggers veel hoofdbrekens

gekost heeft. Het behoorde tot de retourvracht der vloot, door Salomo en Hiram te Ezeon-Geber voor Ofir uitgerust, — hij had er nog eene, die op Tharsis voer, 1 Kon. 10 vs 22; 2 Chr. 9 vs 21, — en maakte daarvan met goud en edelgesteenten de eenige lading uit. Waarschijnlijk ging het *algummim-hout* hoofdzakelijk meê als ballast, daar men immers louter met goud en edelgesteenten zulke groote schepen, als voor die langdurige vaart toch noodig waren, niet voldoende kon bevrachten.

De Rabbijnen in den Talmud vergelijken de kleur van dit hout met koraal (*almug*). Salomo (2 Chr. 9 vs. 10) gebruikte het tot versiering des tempels en van zijn paleis, en deed er luiten en harpen van vervaardigen. Zou het nu eene te gewaagde gissing zijn te onderstellen, dat hier van *mahonie-hout* (Ind. *mahaguni*, d. i. hout »van sterke of groote kleur") sprake is? Salomo meende eerst, dat Hiram zijn *algummim-hout* uit den Libanon had: zie zijne boodschap aan dezen, 2 Chr. 2 vs. 3—10 en ald. vs. 8 [1]), en besloot misschien, door den Koning van Tyrus beter ingelicht, thans met hem eene vloot uit te rusten om het van elders te halen. Immers het was in dien ouden tijd al juist zoo als nu: »Niets nieuws onder de zon", zou de Prediker gezegd hebben. — Zoodra een land door veroveringen zich verhief tot een staat van den eersten rang, moest die ook eene vloot en koloniën bezitten. Hadden wij nu maar het boek, waarin de Koning der Wijzen »ook van het geboomte gehandeld heeft: van den ceder, die op den Libanon is, tot de hyzop, die aan den wand opschiet", dan behoefden wij niet langer naar de beteekenis van 't woord *algummim* te zoeken; wie weet, of Salomo's lust om zijn geschrift zoo volledig mogelijk te maken, niet een der hoofdbeweegredenen is geweest voor de uitrusting eener vloot naar Ofir. Men zal mij tegenwerpen, dat Ezeon-Geber al een zeer ongelegene haven was om vandaar naar Amerika te stevenen: Afrika om, en dan door den aequatoriaal-golfstroom voortgedreven naar Midden-Amerika! Uitvoer: gestikte kleederen, gordels en weefsels (vgl. Exod. 36 vs 6—8; Spr. 31 vs 18, 9, 24, 5; ook 13 en vooral 14); invoer, als boven. Ruilhandel dus, en geen goud voor goud: de grondsteenlegging voor den Israëlietischen handelsgeest!

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

[1]) Van der Palm legt die boodschap anders uit. RED.

[Vgl. vooral de artt. Almuggim-hout en Aloë van den ook op dit gebied gezaghebbenden Prof. Dr. P. J. Veth, in Bijb. Wdbk v. h. Christ. Gezin, Amst. P. N. v. Kampen 1852].

Geschut (XXXIII, 496). De Zwolsche slang, geheeten Lange Griet (langh Griet) was in 1534 te Bredevoort (Inventarium des Huyses Bredefohrt bij Mr. G. van Hasselt, Arnh. Oudhh., 1804, IV, 82). In eene missieve des magistraats van Arnhem i. d. 18 Juni 1586 aan den stadhouder, worden twee slangen vermeld, »dair op stonde Balaans (Bileams) Ezel", en nog een stuk geschut, »geheyten die Knap-Uhle" (ibid., bl. 83).

Plateelbakkerij. De laatste der oud-Delfsche plateelschilders, de tachtigjarige Cornelis Tulk, herdacht 24 Febr. 1884 den dag, waarop hij, tien jaren oud, als leerling zijns vaders in dienst trad bij de plateelbakkerij »De porceleyne Flesch", waar hij gedurende 70 jaren onafgebroken werkzaam bleef. De tegenwoordige eigenaars dier fabriek, de heeren Joost Thooft en Labouchère, boden hem te dezer gelegenheid een feest aan, dat vooral treffend was door de vele blijken van waardering, die den wakkeren en nog onvermoeiden grijsaard ten deel vielen, niet alleen van zijne patroons, maar ook van zijne mede-werklieden en vooral van de schilders en schilderessen, die allen erkenden, dat zij de kunst, die het Delfsch aardewerk weder in eere bracht, van hem hebben geleerd.

Kruidnagel-schip. Door Jhr Mr. A. Baud te 's-Gravenhage werd Jan. '85 een uit de nalatenschap van douair. bare U. S. Baud afkomstig model van een schip, uit kruidnagelen vervaardigd (Ambonsch werk), onder glazen stolp op mahoniehouten voetstuk, aan het Rijks-Ethnografisch Museum te Leiden ten geschenke aangeboden.

Molen voor chocolade (XXXV, 105). Zeer oude, praktische luidjes in mijn omgeving, maalden indertijd zelve hun mosterd. Ze verbouwden òf zelf het zaad òf hadden 't van anderen. Dan deden ze dat zaad, goed schoongemaakt, in een groote, diepe kom, goten er een scheutje water op en gingen er met eene op den bodem staande flesch zoolang in roeren tot het fijn was. Primitief misschien, maar 't ging goed, al duurde 't ook wat lang. Die evenwel zijn zaken goed in

orde had, hield er voor dat werk een houten bak op na en een kogel, een werkelijke kogel die er in paste, en dan gooide men voortdurend dien kogel in den met mosterdzaad gevulden bak heen en weer, het zaad zoolang kneuzend tot 't fijn was. Men noemde deze bewerking *malen*, de kogel was de molen, en dat heen en weer »smiiten van den koegel was zimme niet iedermans wârk". Kan nu met een molen voor chocolade niet zoo'n kogel bedoeld zijn, niet om chocolade, maar om de oorspronkelijke cacao-boonen fijn te maken, waarvan onze grootmoeders de keurige drank kookten? De practische zin onzer voorouders en de kostbaarheid der later meer bekende chocolade spreken hier een krachtig woordje meê. En de uitdrukking »om de chocolaet te roeren" doet de deur dicht. Ook de uitdrukking *pond* voor zekere hoeveelheid vocht, een soort vochtmaat vernam 'k van wijlen mijn oudjes. Ze spraken van een pond raapolie, en dan bedoelden ze daarmeê een halve flesch of 4 maatjes. Deciliters heeten die heden. Kan nu met ponden koffie en thee voor dat weeskind niet een maat worden bedoeld? Zeker aantal zetsels of aftreksels? A. AARSEN.

Stoomgemaal. Men zegt watermolen, windmolen voor molen die door water, door wind wordt gedreven. Waarom ook niet stoommolen, in plaats van het misselijke, in gebruik gekomen stoomgemaal? Gemaal is niet het voorwerp, dat maalt, maar de handeling van malen; vgl. geloop, geschrijf, enz.; desnoods, dat, wat gemalen wordt, vgl. gebraad, enz. Zou men dat stoomgemaal verzonnen hebben, opdat men niet zou denken dat met dit werktuig stoom gemalen werd; zooals men zegt koren-, koffie-, snuifmolen, enz.; maar dit ware al te dwaas, al is een watermolen ook een molen waardoor het water wordt opgemalen, zoowel als een, die door het water bewogen wordt. J. C. d. R.

Uurwerken XXXIV, 297). Aan mijne aanteekeningen ontleen ik, wat betreft langloopende uurwerken, uit 1630 »een horloge, synde hoogduytsch grof werck in een ovael met een snaer ende wesende het monster (?) los, twelck aen beyde syden geopent wierden, aen d'eene syde hebbende de wyser ende aen d'ander syde de snaer om op te winden, welcke horologie *somtyts drie*, *vier*, *vyff off zes maen-*

den continaelick is loopende", en uit 1670 »nogh een staende horologie in een cas, *dat geseyt wort een jaer te lopen*". Verder meen ik hier te mogen bijvoegen: »1644. Een oorlogie tot Haerlem gemaeckt, en 1670 een groot vierkant gouden horologie bezet met 999 diamanten (soo gesegt wort) met een cristalynen casse op eenen gouden voet, geamalieert, ende op eene cristalynen bodem, staende in een swarten greinen costode". Tot slot nog op horlogiemakersgebied het volgende: 30 Sept. 1671 wordt genoemd deersame Libertus v. der Burch Mr. Instrument ende Oorlogiemaecker", terwyl een jaar te voren de Haagsche horlogiemaker B. de Coninck de volgende akte liet passeeren: »15 December 1670. Bodewyn de Coninck meester horologiemaecker in s Gravenhage, 60 jaer out verklaert ter requisitie van zekeren persoon te Amsterdam, dat hem vertoont was seecker horologie (synde geteyckent met den naem van Boud. De Coninck Haghe) in een silvere binne kas eñ het bovendecxel met een cristalyn en een copere buyten cas met sagreyn leer becleet, met silveren nageltjens rontom op het sluyten beslagen, ende met root fulp van binnen gevoert, waarop deposant syn eygen figuer ofte wapen op een vierkant papieren ruytgen in root lack heeft gedruckt synde 't selve wapen een lopent paert. Hij constateert, dat dit horologie door hem selfs is gemaeckt, selffs tot de veer, de kassen, de sleutel en alles wat aan 't voorsz. horologie dependeert". Op dezen tak van kunstnijverheid heeft nog betrekking eene akte uit de 17e eeuw, hoofdzakelijk luidend: »Par devant moy Martin Beeckman Not. à la Haye furent present les Srs Salomon Breban et Pierre Philippe lesquels ont declaré, que ledit Breban fournira au dit P. Philippe or et argent pour faire et manefacturer toutes sortes de boites de montres tant d'or que d'argent, que maillées. Le provenu et bénéfice tant du travail que de négoce sera et appartiendra a chacun des sus dits contractants pour esgalle moitié". Mag bij dezen P. Ph. gedacht worden aan Pieter Philippe, den Haagschen plaatsnijder, bij Kramm o. a. vermeld?

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Uurwerken. Het nieuwste op dit gebied, door Pallweber uitgevonden en door de International Watch Company te Schaffhausen op haar fabrikaat het eerst toegepast, zijn de remontoir-horloges zonder wijzers. Behalve voor andere tijdaanwijzingen, is voor hen, die veel

met spoorwegverkeer te maken hebben, deze nieuwe uitvinding van veel nut, daar dit horloge juist den tijd aangeeft, zooals die in officiëele mededeelingen en spoorwegboekjes staat opgeteekend. De wijzers zijn hier weggelaten, terwijl de wijzerplaat vervangen is door eene cijferplaat, waarin twee openingen voorkomen. Door deze openingen zijn de uren en minuten met Arabische cijfers zichtbaar; om de 60 seconden verspringt het cijfer, dat de minuten, en om de 60 minuten het andere cijfer, dat de uren aangeeft, zoodat de juiste tijd steeds in duidelijke cijfers in uren en minuten voorgesteld wordt. De opwinding, zoomede het op tijd stellen, geschiedt evenals bij gewone remontoirs, door middel van den knop aan den pendant. Eene afbeelding en nadere omschrijving van dit horloge vindt men in n° 23 van St. Eloy, tijdschrift, gewijd aan de belangen van fabrikanten, grossiers en winkeliers in goud en zilver enz.

VRAGEN.

Dorts — (XXXV, 198) slaat toch zeker op vierendeelen, in den zin: zóóveel wijns als bevatten konden 22 vierendeelen (welke anders voor Dordrechtsch bier bestemd waren); niet waar? Dortsch bier was bekend, dito wijn niet. Of wel?

Ghents blau. »Willende dat zy van doen voort souden draghen tabbaerden van eenen coleure, te wetene: elck twee keerels, den eenen zwart, ende den anderen Ghents blau, hebbende op de slijncke (linker) schoudere een bende (band of streep) van fluweele, vier vingheren breet". Aldus Vaernewyck, Hist. v. Belgie 1574, f° 131, d. Wat was dit naar de stad Gend vernoemde voor een soort van blauw?

Welmich, pedernake. »Item alle wyne, die op die een syde des Ryns gewassen syn van welmich [1]) voirt op, die vyt verwe holden, mach men die quaert tappen voir iii½ kromst., desgelyx mach men tappen voir iii½ kromst. alle wyne, die vyt verwe holden ende an die ander syde des Ryns gewassen syn van pedernake [2]) voirt op. Ende

[1]) Nassau, ambt St. Goarshausen. [2]) Pedernec, in Frankrijk, Noordkust.

die wyne die bauen welmich ende bauen pedernake geuallen ende gheen vytverwe en holden, sal men tappen voir ii$^1/_2$ kromst. ende nyet duerre (duurder). Voirt alle ander wyne, beneden welmich ende pedernake gewassen, die vyt verwe holden, mach men tappen voir iii kromst. die quart, ende die ghene vyt verwe en holden voir ii kromst. die quart ende nyet duerre, by eenre koer van iiii Ryns gl." enz. enz. Aldus in eene Arnh. kerkespraak van Pinksterdag 1442. Waren welmich en pedernake bekende wijnsoorten, die meer voorkomen ?

TAALKUNDE.

Angenraen, -roen (XXXV, 194). Deze beide namen verschillen slechts in uitspraak, in tongvalsform, maar hebben een en denzelfden oorsprong en ook een en dezelfde beteekenis. Angenraen en Angenroen (men spreke niet de hollandsche *oe*-klank, maar als *ro-en*, *roo'n*) = Ang-en-raen, Ang-en-roen, an(g)-en-raen, an-(d)en-raen, an-den-ra-en, an-den-raden, aan den rade of aan den rode, als plaatsnaam in den derden naamval gezet. Rade en Rode (het gerode of gerade, de gerode of gerade plaats in het bosch, de plaats waar de boomen ge*raad*, ge*rood*, uitge*roeid* zijn), zijn wisselformen in onze frankische gouspraken. De namen 's Hertogenrade, 's Hertogenrode, Herkenrath, Harkenroth en Rolduc, dat is samengetrokken uit Rode-le-Duc, zijn allen eigen aan een en dezelfde plaats. Zoo ook Strampraai en Stramprooi of Stramprode, Venray en Venrode, enz. Men zie ook *Nav.* XXIX, 33. JOHAN WINKLER.

[Naar de ligging van Angenraen of Angerande wordt gevraagd.]

Cabenter, Carbenter (XXXV, 179). Het eerste z. v. als ca = ga (gouw) benter = beempdte (grasland), alzoo : gouw-beemd ; het tweede z. v. a. car- = haar (uitgerooide grond of misschien juister *hoek*, vgl. *Nav.* XXXV, 108, 9) -beempdte, alzoo *de beemd der haar* ? Wij geven echter dit gevoelen voor beter, maar zouden, indien eene dezer beide benamingen als verbastering of nevenvorm der andere dient aangemerkt, Cabenter liefst uit Carbenter ontstaan achten, vermits

eene huizing bew. Gietele (b^p o. Voorst) De Kar heet, zoo namelijk dit eene oude benaming is en geen phantasienaam (aan eene vrachtkar ontleend). Aan karren herinneren misschien de Karbrug (over De Linge, ben. Bemmel) en Den Kaerwegh (a^0 1534 als in het ambt Dorenspijk gelegen goed, bij Mr. G. v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 387 vermeld). Intusschen, een goed bij Heteren en Driel (Over-Betuwe) heet Cawei, en was in 1573 als Cawey bekend (v. Hasselt, Stukken Vad. Hist. II, 245). Dit laatste herinnert misschien (?) aan »kade". Maar de *r* vervloeit wel in plaatsnamen (zie *Nav.* XXXII, 242), en Cari, Cara (o. i. = hari, hara) komen zeer vroeg voor; vgl. pagus Caribant in Fransch-Vlaanderen (a^0 673/91, Baron Slcet's Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 1) en den geslachtsnaam Cara in Brabant (a^0 1231, ib. bl. 553). Daarom blijven wij liefst Carbenter beschouwen als den oorspr. naamsvorm. Nadere gegevens alzoo nopens 1^0 den ouderdom, 2^0 de identiteit, en (in dit laatste geval) 3^0 de prioriteit van eene — dezer benamingen, mitsgaders 4^0 Kobunderhuizen, vroegere naam van Lippen- of Leppenhuizen (Friesl.) kunnen meerder licht schaffen. Immers zoo deze Friesche benaming eene analogie vormt, sluit ze bijv. Carbenter als phantasienaam voor Karbyner = karabinier uit. J. A.

Ever (XXXV, 179). Een volledig antwoord op deze vraag staat in het eerlang verschijnend werk »Over de nederlandsche geslachtsnamen" van JOHAN WINKLER.

Witz (XXXV, 178). *Witz,* ook *vitz*, *vits*, *vich*, enz. geschreven, is de lettergreep waarmede in de slavische talen de mansvóórnamen tot patronymika worden gemaakt. Joris b. v., die een zoon is van Jan, op oud-nederlandsche wyze dus Joris Jansen, heet in de slavische talen George Iwanowitz, of Görgi Jankowich, en omgekeerd Jan Jorissen, anders gezeid Johannes de zoon van George, heet Iwan Georgewits of Janko Görgivich. Zoo ook Nicolaas Daniëlowich en Daniel Nicolajevitz, dat is Klaas Daniëls en Daniël Klaassen, of Nicolaas de zoon van Daniël, en Daniël de zoon van Klaas. Verder Spiridion Alexandrowitsch en Demetrius of Dimitri Rafaëlovich, enz. enz. Al die namen op witz, vitz, enz. zijn ware patronymika, echte vadersnamen, en de slavische tegenhangers van onze germaansche

patronymikale uitgangen zoon, son, sen, se, s, en, ens, a, ma, na, sma, sema, enz. JOHAN WINKLER.

[Het bovenstaande beantwoordt opzichtens de geslachtsnamen de vraag van *Nav.* XXXV, 178, waar in de parenthese achterwege bleven de woorden: Wat de plaatsnamen betreft. Een hier vooral zeer ongelukkig erratum. De reeds 1270 bekende Amerongsche ridderhofstad De Natewis(ch) zal volg. Tegenw. Staat v. Utr. bl. 302, oudtijds Naatswijk geheeten hebben; in 1476, 7, 81, 3 was het Nathewisch (Tijdr. Regr arch. Overijsel IV, 288, 90, 5, 359, 81). De in 1883 afgetreden Bulgaarsche minister van financiën heet Natchevitch.]

Nederlandsch te Gelder (XXXIV, 500). In Cleve, Gulik en Berg was het Nederduitsch vrij algemeen in gebruik totdat die hertogdommen Pruissisch werden. Er bestaan tal van oorkonden waaruit men dit bewijzen kan. De Pruissen hebben er het Hoogduitsch als officiëele taal ingevoerd en deze heeft het Nederduitsch verdrongen. Toen de Lijmers en Huissen Pruissisch werden, begon men daar terstond ook de Hoogduitsche taal in te voeren. Te Zevenaar had het volk daar niets tegen, te Huissen echter verzette men zich, en verkoos niet gediend te zijn van Hoogduitschen schoolmeester of Hoogduitsche predikatie. Men wilde de oude taal behouden, en dat heeft men gedaan. Te Zevenaar was men al fraai op weg geheel Duitsch te worden, toen de Lijmers in 1802 bij de Nederlanden (Gelderland) gevoegd werden. A. J. C. KREMER.

Adellijke haas (XXXV, 116). Adellijk noemt men in 't algemeen wild dat lang bestorven, waaraan zelfs een »luchtje" is, en waarvan het vleesch dus *kort* (malsch) is. Dat men een haas »die zijn geslacht vermeerderen gaat", zoo noemt, vernamen wij hier voor 't eerst.

J. C. d. R.

[Ook Mr. J. Dirks aldus. Adellijk hier z. v. a. oud.]

Doe wel en zie niet om (XXXIV, 523) — was de spreuk der door den Koning van Holland ingestelde orde der Unie. Toen werd een spotprent verspreid waarop voorgesteld waren keizer Napoleon in zeer groote verstandhouding met koningin Hortense, en koning Lodewijk achter wiens rug dat geschiedde, terwijl uit zijn mond die spreuk kwam. Waarschijnlijk was ze eene vertolking van het Fransche »Faire que devra, advienne que pourra". Overigens is het misschien

niet ongepast hier op te merken dat slechts uitstekende personen de stof voor spotprenten leveren en voorwerpen van geestigheden zijn kunnen. Eene parodie van vulgaire lieden is onmogelijk. Op Bismarck, Thiers, Wellington en tutti quanti zijn parodieën te maken, hunne gelaatstrekken kan men chargeeren. Tal van andere personen, die uit zich zelve reeds caricaturen zijn, zijn ongeschikte stof. Op het »profanum vulgus" mogen dan ook schotschriften en spotprenten indruk maken, den ontwikkelden, den denkers geldt dusdanige tentoonstelling voor een eereblijk. A. J. C. KREMER.

Dominé, brand je bekje niet (XXXIV, 305). Ik geloof dat het gezegde »Dominé, brand je *befje* niet", veel meer bekend en juister is. Een jongen met »een servet onder de kin" zit, gulzig of niet, een aanval voor te bereiden op een schotel gloeiende brei, die vóór hem staat. Wat is natuurlijker dan dat nu de waarschuwing luidt »brand je *befje* (of servet) niet", en omdat wij de predikanten veelal met beffen te zien krijgen, wordt er »Dominé" voorgezet. »Advocaat", of »Professor" kon men even goed bezigen, maar het groote publiek is niet in de gelegenheid laatstgenoemde heeren zoo vaak in »ambtsgewaad" te aanschouwen als wel de bedienaren van den godsdienst. Ook pleit de verkleinings-vorm »(bef)*je*" voor mijn gevoelen nl. dat be*k*je niet juist is. Immers, de bef, waarmede een predikant zich tooit, is klein; dus een bef*j*e. Het verkleinwoord duidt hier ook het dérisoire aan; wilde men zinspelen op den mond eens predikants, en dat wel in belachelijken zin, dan zou men immers veeleer van bek spreken, bijv. »hij zette een bek op", enz. Een nufje heeft een »bekje", een kind ook; maar een »dominé" heeft een *mond* als men hem niet, een *bek* als men hem wèl belachelijk wil maken.

[Wij hoorden de uitdrukking in onze kindsche dagen menigwerf, gewoonlijk in predikanten-kringen, doch altoos met »bekje"; ook steeds als eene aardigheid in vertrouwelijk gezelschap, nooit in dérisoiren zin. Juist in den verkleinvorm »bekje" komt de bedoeling om eene aardigheid te zeggen, duidelijk uit, terwijl men daarentegen van »bek" zou spreken als men beoogde eene grofheid, eene onbeschaamdheid te uiten.]

Dominé, brand je bekje niet. Deze vermaning ziet niet op gulzigheid der predikanten, maar op het spreken, en 'k zou haast gelooven dat de uitdrukking, in verband met Jac. 3 vs 6ª, van Bijbelschen oorsprong

is. Is dat zoo, wordt bij een verkeerd gebruik de tong een vuur, dan is er werkelijk kans om »het bekje te branden". David wist dit ook reeds, want in zijne psalmen wordt meermalen de tong genoemd, nu geprezen, dan weder veracht, en zijne ontboezeming nopens 't »behoeden van de deure der tong" is bekend. De uitdrukking bevat dus o. i. een krachtige opwekking tot gematigdheid in het spreken, vooral in 't publiek, en ze geldt niet alleen predikanten, die zich moeten wachten voor heftige taal op den kansel bij 't aanroeren of bespreken van zaken, die Kerk en Staat meer van nabij raken, maar is voor iedereen en op iedereen toepasselijk. Dat »Dominé, brand je bekje niet!" doet me denken aan de ordaliën der Middeleeuwen. Die in 't spreken zich niet te buiten ging, liep van verdenking vrij en dus ook van den vuurproef, waarbij men alle kans had zich te branden, den mond wel voornamelijk. Maar 'k durf niet zeggen of de uitdrukking van dien tijd dagteekent. Dan zou 'k me misschien leelijk »verspreken", en daarmee ook al »branden" kunnen.

A. AARSEN.

[Ook W. C. denkt aan waarschuwing tegen ongepaste kansel-redeneering van staatkundigen aard, welke in *dezen* trant werd geuit omdat de predikanten, die er, getuige de portretten van vroeger datum, soms zeer wel gedaan uitzagen, niet afkeerig bleken van overvloedig spijsgebruik. Doch de spreekwijs, die hier op een geheel ander terrein wordt verplaatst, zal wel eenvoudig gesproten zijn uit het toedienen van warme spijzen, van welke de dominé 't eerst werd voorzien.]

Dominé, brand je bekje niet. Een even algemeen gezegde is »Dominé eerst!" Dit geldt (uit den pijpen-tijd) het vuurkomfoor. Als de pijpen gestopt waren, luidde het: »Dominé eerst!" Dan werd aan hem het komfoor gegeven en terwijl hij het vasthield kwamen van verschillende zijden de liefhebbers, om tegelijk aan te steken; het gevolg was dat Dé gefopt was, en met het komfoor in de hand kon blijven staan, want door het gedurig toetreden kon hij niet goed aansteken. Zoò kon het zijn dat bij het eerst ronddienen van warme thee of koffie aan Dé, — ook uit de grap, — dàt toevoegsel kwam. Het beteekent dan »gij het *eerst*, maar het *heetst*, dus pas op". Zoo zou deze uitdrukking behooren tot verschillende andere in dezelfde rubriek.

Rotterdam. DS. VAN GRIETHUIJSEN.

Dominé, brand je bekje niet. Er is een tijd geweest, — ik zeg

geweest, — waarin *de dominé* de bijzonder geachte en geliefde man was, 't voorwerp van aller beleefdheid en oplettendheid. Zou niet de spreekwijze dááruit, en inzonderheid uit de dwaze en sentimenteele overdrijvingen dier oplettendheid verklaard moeten worden? Denk ook b. v. aan de eerbiedige stilte, die eensklaps heerschte, *als er een dominé voorbijging*. Een bijzonder goed stuk der geslachte koe was een *dominé's-stuk* (ook *paterstuk*.) E. LAURILLARD.

Dominé! brand je bekje niet. Als oorsprong dezer spreekwyze werd my door een oud-predikant het volgende medegedeeld. In vorige tyden, en nog in de eerste helft van deze eeu was het, by ryken en aanzienliken zoowel als by de gegoede burgery, ten platten lande zoowel als in de steden, eene vaste gewoonte dat by elk huisselik feest, vooral by elke feestelike familie-maaltijd, de predikant van het dorp, of in de steden de zoogenoemde wijk- of huisdominé, met zyne vrou uitgenoodigd werd daaraan deel te nemen. Dominé werd dan geheel als den voornaamsten, den eersten persoon beschouwd; aan hem was in zekeren zin de leiding van het feest opgedragen, en hy werd dientengevolge ook het eerst bediend van alle gerechten die aangeboden werden. Hy kreeg dus de spyzen steeds zoo heet mogelik op zyn bord, en zyne echtgenoote liet dan gewoonlik de waarschuwing hooren: »dominé, brand je bekje niet"! — Want wie anders dan dominé's vrou zoude zoo oneerbiedig (!) van dominé's mond hebben durven spreken? en het een »bekje" noemen? Ook noemden de vrouen der predikanten oudtyds hun mannen nooit by den naam, zelfs niet by den geslachtsnaam. Dat ware in die dagen hoogst onvoegzaam geweest. Het plechtstatige »dominé" werd den predikanten ook door hunne vrouen toegevoegd. J. W.

De dood van Ieperen. Gelijk men ook uit vorige jaargangen van de *Nav.* weet, leeft in Vlaanderen de spreekwoordelijke vergelijking: Hij (zeldzamer, zij) ziet er uit als de dood van Ieperen. Men gebruikt deze vergelijking veelledig, namelijk van een persoon die tengevolge van ziekte of zwakte er doodsbleek of vermagerd uitziet; ook van een lastig, slecht-gehumeurd, grimmig uitziend persoon. Ik dacht, en velen met mij, dat met den grimmigen potentaat de bisschop van Ieperen, tijdens de Hervorming, ijverig, — als Saulus bla-

zende dreiging en moord, — vervolger der Protestanten bedoeld was. Dezer dagen werd mij de herkomst historisch duidelijk. Sedert 1875 is men te Ieperen begonnen en heeft in 1883 voltooid, de schildering van eenige groote paneelen, met onderwerpen aan de geschiedenis der stad ontleend. Een dier paneelen stelt voor »de pest te Ieperen in de XIIe eeuw (?)" De figuren zien er afschuwwekkend uit, vooral het beeld van een man die met eene klok door de straten trekt, waarop hij met een metalen hamer een soort van doodsgelui laat hooren, tot waarschuwing voor de burgerij, dat de lijkkarren met hunne onooglijke vrachten naar het pestkerkhof op weg zijn.

G. P. ROOS.

Als God in Frankrijk (XXXIV, 468) — is »comme le bon Dieu en France". Alzoo valt niet te denken aan Schotten of Gothen. Ik vond die uitdrukking in een Franschen brief uit de voorgaande eeuw. *Le bon Dieu* beteekent ook *le viatique,* en hierin is alzoo de heer Roos op het goede spoor, maar »leven als God in Frankrijk" beteekent onbezorgd leven, zich om niets te bekreunen of te bekommeren hebben, leven »als in Abrahams schoot". Zou dat spreekwoord soms ontstaan zijn toen de leer der encyclopedisten in Frankrijk meer en meer veld won en men daar onder de aanzienlijken veelal niet veel meer gaf om de sacramenten der stervenden? Of is het nog ouder, als toespeling op de zedeloosheid aan het Fransche hof, waarom »le bon Dieu" zich niet bekommerde, en zonder het te straffen een leven toeliet van »vroolijke Frans"? Mij dunkt dit laatste is het meest waarschijnlijk. A. J. C. KREMER.

[De verklaring van Dr. E. L. in *Nav.* XXXIV, 468, verdient om hare natuurlijkheid de voorkeur.]

Het is een Griek van een vent (XXXIV, 523). Het volk van Hellas, oudtijds zoo groot en roemzuchtig, is in den loop des tijds zeer verbasterd. Ook de spreekwoordentaal heeft daarvan nota genomen en vermeldt *den Griek* in meer dan ééne min gunstige of bepaald ongunstige beteekenis. *'t Is een vreemde Griek, 't Is een looze Griek, 't Is een vieze Griek, Hij liegt als een Griek.* Voorts, dat men Grieken ook hield voor kaal en schriel, schijnt te blijken uit het spreekwoord *Een Griek kan leven, waar een ezel van honger zou sterven.*

E. LAURILLARD.

Twee Joden weten wel wat een bril kost. De oorsprong van dit spreekwoord werd mij eens volgenderwijs verklaard. Een dorpspastoor in den Achterhoek had in zijne woning een houten Christusbeeld met beweegbaar hoofd, dat hij, op zekeren afstand van het beeld staande, door eene kunstige inrichting, naar believen ja of neen kon doen knikken, zonder dat de onnoozele boeren bemerkten hoe dit geschiedde. Welk gebruik hij daarvan maakte behoeft geen betoog. Eens echter kwam er een Jood bij hem en bood hem een bril te koop aan. Heeroom had wel een nieuwen bril noodig, doch men kon het over den prijs niet eens worden, waarop hij voorstelde het Christusbeeld te raadplegen. De koopman vond dit goed en de pastoor stelde nu de vraag of de bril niet met *f* 3.— goed betaald was, en liet daarop het beeld ja knikken. De Jood bemerkte evenwel dadelijk het mechaniek en vroeg nu of hij den Messias ook eens iets mocht vragen; en toen de pastoor hiertegen geen bezwaar had, vroeg hij het beeld: Ge meent toch niet, wat Ge zoo even zeidet? en liet het daarop neen knikken, zeggend tot den onthutsten pastoor: »Zie je wel, twee Joden weten wel wat een bril kost!" — Is dit verhaal waarheid of verdichting, of weet iemand een beteren uitleg voor den oorsprong van bovenstaand spreekwoord?

H. M. WERNER.

[Voormaals gold ook de spreekwijs *iemand brillen verkoopen* in den zin van »knollen voor citroenen verkoopen" (facere fucum, dare verba, farcire centones). In 1539 schreef de stad Zutfen aan Nijmegen: »Geloeven wy nyet dat by yemandt yewerlde (ter wereld) die meynonge gewest off noch zy Zyner Furstliche Gnaede brillen toe verkoepen off zyner eeren nyet voldoen". Gabel Smyt te Arnhem kon in 1540 niet voldoende bewijzen dat een wit paard het zijne was, en zocht, gelijk men meende, daaromtrent »bryllen te verkopen". In plaats van »brillen verkoopen" sprak men ook van *iemand brillen*. Zijn deze spreekwijzen objectief, aan 't subjectieve »bril zien" enz. herinnert *Nav*. XXIII, 28, 98.]

Met een kluitje in 't riet sturen (XXXV, 116). Ik vermoed, dat het oorspronkelijk moet geluid hebben »met een kloetje in 't riet sturen", dus met een korten schippersboom, te kort om zich daarmeê weder uit het riet te werken. J. H. VAN LENNEP.

Met een kluitje in 't riet sturen. Ik weet niet of dit gezegde een bijzonderen oorsprong heeft. Maar evenmin hoe 't moet worden verklaard. De bedoeling is bekend: iemand afschepen met iets waar

hij eigenlijk niets aan heeft. Maar waarom heet dat *met een kluitje in 't riet sturen?* Kan de beteekenis zijn: iemand een brokje turf in de hand geven om er riet meê te gaan snijden? E. LAURILLARD.

[Omdat men ook de spreekwijs heeft *zijn* (of *de*) *biezen pakken*, kan 't zeer goed zijn, dat wij hier aan 't riet *snijden* moeten denken; »in 't riet" is dan denkelijk z. v. a. »'t riet in", d. i. *naar* het riet. Deze verklaring kan ook gelden nopens den vorm, waarin het Spreekwbk van Harrebomée het gezegde opgeeft: »met een kluitje in riet sturen", welken vorm wij trouwens nooit hoorden bezigen. *Nav.* XXI, 151, vroeg naar de beteekenis van kluitje in het gezegde »(iemand) met een kluitje in het riet steken", eene vraag, die totdusver onbeantwoord bleef. Ook dezen vorm hoorden wij nooit, doch opperen bescheidenlijk onzen twijfel of, zoo hij werkelijk recht van bestaan heeft, dit laatste gezegde wel geheel over denzelfden kam mag worden geschoren. Iemand *steekt* met een kluitje, in plaats van met een mes, in het riet, en kan 't derhalve niet snijden. Daarentegen *wordt* iemand met een kluitje, in plaats van met een mes, naar het riet *gestuurd*, om het te snijden. Anders gezegd: »met een kluitje in het riet steken" schijnt ons toe subjectief, »met een kl. in het riet sturen", objectief bedoeld te wezen; zoodat het »*iemand* m. een kl. in 't riet steken" van *Nav.* XXI, 151 ons onjuist voorkomt. Wil men nu in »kluitje" een »kloetje" zien, dan zal gezegde vorm o. i. beduiden z. v. a. met een te korten, en dus *on*geschikten pols *af*steken (van wal gaan) het riet in. En in denzelfden trant kan »met een kluitje in 't riet sturen (= roeien)" gezegd zijn.]

Dat glijdt langs mijn koude kleêren (XXXV, 178). Mij dunkt, deze spreekwijs is te verklaren uit de opmerking, dat koude kleêren eene tegenstelling vormen met warme kleêren. Warm zijn de onderste kleêren, die 't lijf raken; koud zijn de buitenste. Zoo duiden de koude kleêren het buitenste oppervlak aan, en wordt de zin: het dringt volstrekt niet door. E. LAURILLARD.

Zoo geil als een pad (XXXIV, 305). Dit is de eerste maal dat ik deze uitdrukking hoor. Wellicht duidt het op hare wellustige oogen, hare glibberigheid, hoewel meer in 't idée dan in de werkelijkheid.

W. C.

[Ook DR.: geil = slibberig, vetterig, gelijk de pad op 't gevoel is.]

Zoo geil als een pad. 'k Heb die uitdrukking nooit gehoord en nergens gevonden. Bestaat ze, dan ligt misschien de oorzaak hierin, dat vaak het water bedekt is met veel paddenkuit, — in drijvende snoeren van drie, zelfs vier voet lengte. E. LAURILLARD.

Zoo geil als een pad. Evenmin als in de uitdrukkingen stomme ezel, doove kwartel, lamme hond, van levende dieren gesproken, de bijvoegel. nmww. tot hun recht komen, evenmin heeft hier 't woord *geil* zijn ware beteekenis van wulpsch, wellustig. Dat 't iets ongunstigs aanduidt is zeker, en dan is 't naar 'k geloof die van *dik, vet*; en dan vooral niet in de eigenlijke, de ware en de beste beteekenis. Het Veluwsch dialect steunt me in dat geloof. Men spreekt hier van een *geilen* grond, d. i. een zwaar gemesten en dus, om den humus, zeer vetten, te vet veelal. Aardappels, in zoo'n grond gegroeid, worden ook *geil*, d. i. groot of dik van stuk, maar ze smaken niet, omdat ze uit hun kracht gegroeid zijn. Men spreekt hier van *geile* rogge, en bedoelt er rogge mee, voorspoedig opgeschoten uit een *geilen* grond, met lang, dik, zwaar stroo, maar . . . . »ze is zuunig van scheut", heeft weinig zaad in de aren, en 't brood er van gebakken, als 't goed uitvalt, is niet smakelijk. De boomen staan *geil* als ze met vele takken en bladeren groote vertooning maken: ze »stoelen uut", meer niet, want bloesems kunnen ze niet ontwikkelen, vruchten dragen nog minder. Als de boonen *geil* zijn, staan ze wel flink in 't loof, maar voor de boerin is weinig te plukken. *Geil* spek gun ik den liefhebbers. Het is breed spek, dat lang, zeer lang aan den zolder hing, geel van ouderdom, maar bij het koken of braden van een bijzonder, niet aangenaam, vetgehalte. En dan nog een *geile* lucht! Zoo kan een zwaar bewolkte, donkere onweerslucht wezen, als men er regen uit wacht, en die dan ook komt, vet, dik van water. Breng 'k nu nog eens *geil* met den gansch niet behaaglijken *pad* in verband, dan dient de uitdrukking om iets onooglijks, iets afzichtelijks en onsmakelijks te kennen te geven, en 't bijv. nmw., in de Veluwsche spreektaal althans, leent er zich best toe. Misschien ook in andere tongvallen.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

Querelle d'allemand (XXXV, 116) — is eenvoudig Une querelle suscitée légèrement, sans sujet (Bescherelle), zonder dat dit juist is »om in troebel water te visschen", of »zich uit geldnood te redden". Over den oorsprong dezer zegswijze is nog niet veel licht verspreid.

J. C. d. R.

Reilen en zeilen (XXXV, 179). Reilen, verbastering van treilen, ontstaan door het min hoorbare der *t* in de uitdrukking »zooals het treilt en zeilt". Treil is behalve treklijn, sleeptouw en ook sleepnet (Eng. trawl), insgelijks al wat op een schip, behalve masten, zeilen en touwwerk, noodig is voor de vaart, b. v. kaapstander, braadspit, roer, ankers, enz. Vandaar »een schip met zeil en treil".

J. C. d. R.

»The right man in [niet *on*] *the right place*" is een van die korte, krachtige gezegden, waaraan de Engelsche taal zoo rijk is. Het is zeker afkomstig van een terecht gevierden spreker in 't Parlement. Herinner ik 't mij wel, dan vergeleek deze eens de menschelijke samenleving met een groot houten bord, waarin ronde en vierkante gaten, en de menschen met ronde en vierkante pinnen. Kwam nu zoo'n vierkante pin in een rond gat terecht, dan was hij niet op zijne plaats, evenmin als de ronde in 't vierkante gat. Men begrijpt nu dat men hier, ook op taalkundige gronden, »*in*" en niet »*on* the right place" moet zeggen! *.

[Is 't niet van Shakespeare? Met *on*].

Voet bij stuk (XXXV, 116). Als dit de vorm is, is 't niet onnatuurlijk, aan 't kanon te denken. Maar ook de vorm »voet bij *stek*" komt voor. En ook »voet bij *steek*". *Hoe* moet het zijn? En *wat* is het dan? — Harrebomée wist het niet. E. LAURILLARD.

Voet bij stuk — zal wel eene verbastering wezen van »Voet bij stek". *Stek*, merk, streep, waar schutters, kegelaars, enz. moeten staan, om te beginnen. Artilleristen zullen wel zoo wijs zijn, hun *voet* niet bij het *stuk* te houden; dit zou hun bij het vuren slecht bekomen.

J. C. d. R.

Samenstellingen van plaats- en diernamen (XXIX, 514). *Kamerkat* wordt gebruikt om een nuffig kamermeisje of kameniertje aan te duiden; *kollegiehengst* is een student die bijzonder trouw de colleges bijwoont; *bleekershonden* noemt het volk wel eens bleekers-meiden en knechts; *hei-kneuter* is in de Meijerij iemand die midden in de heide woont. E. L.

Persoonsnamen (XXXV, 115). *Alexander*, *Antonie* en *Casper* zijn van vreemden, on-germaanschen oorsprong. Alexander is een grieksche naam en beteekent »hy, die mannen verdedigt of beschut". Antonie is verbasterd van Antonius; dit is een latynsche naam, en hy beduidt »de prijswaardige, de onschatbare". Casper is een persische naam — de naam van eenen der drie koningen uit het Oosten die den jonggeboren Christus kwamen aanbidden; hy beteekent »schatbewaarder".

Eggerik is eene uitbreiding, door eene zware tonge in gebruik genomen, van den vollen oud-germaanschen mansvóórnaam Egrik (Egrik). De oudste form waaronder deze naam optreedt is Agirik. Waarschijnlik moet deze naam als »Rijk aan scherp", aan scherpe wapens, aan de scherpte des zwaards, geduid worden. De geslachtsnaam Eggerings is slechts uit de verte met den mansvóórnaam Egrik verwant. Eggerings, een tweede naamval van Eggering, als of men zeide: des Eggerings zoon; Eggering, een oorbeeldig patronymikon van den oud-germaanschen mansvóórnaam Egger, Agher, Agihari.

Elder is in der daad een byform, door verkeerde, gemakkelikere uitspraak van Eller — niet van Ellert. De oudste oorspronkelike form van dezen uit Ali en Hari, twee oude naamstammen samengestelden naam is Alihari; — Eliheri, Elher, Eller, Elder. In patronymikale geslachtsnamen komt deze mansnaam ook voor: Elders, Eldringa, Ellersma, Ellers, enz.

Hellius, *Helle*. De oorspronkelike oud-germaansche, meest oud-friesche en ook nog heden bij de Friesen in gebruik zijnde mansvóórnaam Hello is niet eene verkorting van Hellius — maar omgekeerd: Hellius is eene verlenging, eene verlatijnsching van Hello. Dit laatste is de oorspronkelike form. De beteekenis van dezen naam is waarschijnlik eenvoudig: Man. (Oudnoorsch *halr*, angel-saksisch *hale* = man. Aan zeer vele geslachts- en plaatsnamen in alle germaansche landen voorkomend, heeft de mansnaam Helle oorsprong gegeven. Zie hier enkel de nederlandschen. Geslachtsnamen Helles, Hellen, Helling, Hellings. Verder Hellinga, Hellenga, Hellema, Helma in frieschen, en Hellynck, Hellinck, Hellynckx en Hellinckx in vlaamschen form. Ook samengesteld als Hellinghuis en Hellinghoff met Hellinghuizer. De eerstgenoemden, ook de friesche en vlaamsche, zijn allen patronymika. — Plaatsnamen: Hellum (Hella-heim, woonplaats van Helle) [1], dorp

[1]) Zou in deze plaatsnamen niet hel = hoogte of afhellende plaats kunnen

in Fivelgo; Helwert [1]), gehucht by den dorpe Rottum in Hunsego; Helwart (of Helvardera-state) [1]), te Roordahuisum in Idaarderadeel; Hellinga-sate te Mantgum in Baarderadeel; Hellingen [1]), gehucht bij Edingen (Enghien) in de Henegou, enz.

Herbert en *Hubert* zijn twee verschillende namen, al zijn zy beiden met den ook beneden by Lambert vermelden naamstam Bert samengesteld. Herbert is een volle, oud-germaansche mansvóórnaam, nog heden zoo wel in vele nederlandsche als duitsche en engelsche maagschappen in volle gebruik. Hy komt ook als Herbrecht, Harbrecht, Harbert, Herbart, Heerbart, Heerebaert voor. De oudste en zuiverste form is Haribercht, even als Hugibercht de oorspronkelike form van Hubert, Huibert, Hubrecht is, Herbert mag men duiden als »Roem des Heeren'', of ook als »beroemde Heer". — Zoo Herbert van Putten ook als Hubertus van Putten voorkomt, dan is dit eene schrijf-, druk- of leesfout.

Hillebarent kan anders niet zijn als eene verbastering van den oorspronkeliken, vollen oud-germaanschen mansvóórnaam Hildibrant, dat is: »het sterke zwaard''. Barent is anders eene verbastering van Barnhart, Bernhart, is dus reeds een samengestelde naam, uit Bero en Hart, en kan niet meer met den naamstam Hildis worden samengekoppeld.

Ingram of *Ingeram* is eene, reeds in oude tyden voorkomende vervloeiing, samentrekking of verbastering van den vollen oud-germaanschen mansvóórnaam Ingraven, in hoogduitschen vorm Ingraben, Ingraban. Hij is samengesteld uit de naamstammen Ingo en Raban, en men kan hem duiden als: »de jonge raaf".

Lambert. Deze naam is eene vervloeiing of verslyting, een afgesletene, verbasterde form van den oorspronkeliken mansvóórnaam Landbrecht. In zyn alleroudsten form komt deze naam als Landobercht, Landoprecht voor. De form Lammert, ook als mansvóórnaam nog veelvuldig in gebruik, is nog meer verbasterd als Lambert. — Landbrecht is een samengestelde naam, en bestaat uit de naamstammen (die ook op zich zelven als mansvóórnamen in gebruik zijn of waren) Land of Lando en Bercht of Brecht. De beteekenis van deze

---

spelen? Vgl. De Hel, ook Halle, op Veluwe, die als zijnde zonder achtervoegsel, o. i. geenen persoonsnaam vertoonen. RED.

[1]) Zie de hier boven staande noot.

oude namen (oud-germaansche woorden) is *land* en *beroemd*. Lambert kan men overzetten als »Roem des lands".

Machteld of *Mechteld* is de oud-nederlandsche en tamelik zuivere form van den oud-germaanschen vrouennaam Machthildis, die hedendaags meest voorkomt in den versletenen form Mathilde. Ook Machthildis is een samengestelde naam, uit de naamstammen Macht en Hildi geformd. Hy kan in onze taal overgezet worden met »de machtige en sterke maagd". — De hedendaagsche vrouennamen Machteltje, Mechteltje, Macheltje, Mechelina zijn nog verdere verslytingen en verbasteringen van Machthildis, Mathilde, Machteld.

JOHAN WINKLER.

Falikant (XXXV, 119, noot 2). Aldus Mr. G. v. Hasselt in zijn Geld. Maandwerk II, 1807, bl. 59, ten bewijze, dat hem de *falie* niet vóór 1513 voorkwam, maar dat *de faliekant* geene acht jaren later reeds spreekwoordelijk was.

Heeg (XXXIV, 424). Dat men bosschen van akkermaalshout op de Veluwe heggen noemt, blijke uit »die Morssel (Mossel) en dat Oldeholt, twee heggen bosch" (*sic*) bij Otterlo. Aldus in 1546 (Mr. G. v. Hasselt, Roozendaal bl. 446).

Hees. Een voormalig edelhuis te Didam (of Zeddam?) van dezen naam luidde a° 828 Hesin (Bondam, Charterbk, bl. 15; Sloet's Oorkbk bl. 32). Vgl. Nijhoff's Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudhkunde, Nieuwe Reeks, V, 95. Bij v. Berchem komt het voor als Heze, bij Joh. v. Leiden als Heese. Baron Sloet (Plaatsnamen-Regr) oordeelt dit Hees identisch met Wilhees (Wilhese), welk laatste ja als bezitting des kloosters Bethlehem a° 1200 midden tusschen Graafschapsche plaatsen in staat (Oorkbk bl. 596), doch a° 1247, waar ruiling plaats heeft van kloostergoederen tusschen Bethlehem en het kapittel van Emmerik (ib. bl. 681), doet denken aan Wilhees bij Emmerik (Wylhesen, zie Herald. Bibl. 1882, bl. 3), in de buurt van welk vlek men insgelijks een Hees [a° 827/38 villa Hese, destijds ook Bysscopswyk geheeten (Sloet, bl. 32)] zoowel als een Borghees, Broeckhees, Goessenhees, Kerhees, Kniphees, Kuifhees, Spoelhees, alsmede het straksgenoemde Wilhees aantrof. Nu is de vraag: lag (ligt er

misschien nóg) te of nabij Didam, behalve Hees, ook een Wilhees, evenals zulks in Limburg het geval is (bijv. a° 1534; zie Nijhoff's Oork. VI, 3 bl. 1069)? Het charter van 1200 maakt zulks wèl, doch dat van 1247 volstrekt onwaarschijnlijk.

Hees in N. Brabant komt in 1371 bij Teschenmacher (volg. Geld. Volksalm. 1881, bl. 100) voor als Heesum pagus; tegenwoordig ook Heeze. Heeswijk (ibid.) a° 1419 Haeswijck (Nijhoff, Oork. III, 359). Hees bij Nijmegen klinkt ook Heesch (v. Wijk Rzn a° 1821; v. der Aa a° 1844); nu, men vindt er dan ook De Heesche polder en dito uiterwaarden. Vgl. hiermede de geslachtsnamen Heese [a° 1439 te Deventer (Cat. d. arch. Dev. gasth. n° 357), Hesius a° 1572, 1600, v. Heess a° 1475 (Tijdr. Reg^r prov. arch. v. Overijsel, D, 276), met het diminutivum Hesseke [1]) a° 1493 (Mr. G. v. Hasselt, G. Maandw. II, 365), en de composita v. Hezeveld, Hesevelt [a° 1557 (ib. Arnh. Oudhh. III, 236; II, 226)], v. Hezervelde (D, 493), Buckhase (Bijdr. Gesch. Overijsel, II, 400), alsmede den versterkten vorm Heyse (Cat. d. arch. Dev. gasth.), v. Heisebruch (Sloet). Voeg hierbij De Heezenberg (een der vijf heuvels waarop Nijmegen is gebouwd) *of* De Hessenberg (a° 1741, 1846, Tegenw. Staat v. Geld., bl. 189; v. der Aa), De Heezepoort (aldaar) *of* De Hessenpoort (a° 1741, Tegenw. St. bl. 199), ook De Heessel-, Hezel- of Heessche poort (a° 1844, 6, v. der Aa) geheeten, alsook De Heesen- *of* Hessen (a° 1741, Teg. Staat bl. 379) -poort te Doetinchem, bij v. der Aa a° 1841 evenzeer als Hesel-poort voorkomend, — waarbij Hesel, Hezel, Heessel, zoo het echt is, een verlengvorm van Hees kan wezen; vgl. Heesch (NBr.), oudtijds Heesche, ook wel Heesel (v. der Aa).

Wat beduidt nu hier overal *hees*? Men zoeke hier o. i. geen Germaanschen god Hes of Hees, geenen afgod Hesus, die misschien uit Lucanus (Lib. I vs 444, 5) niet eenmaal op te diepen valt. Ook geene Hessen met hun karren en kielen. Evenmin met In de Betouw op (villa) Degese (nabij Ewijk, Weurt of Lent) a° 1196 (Sloet, bl. 387), — z. v. a. de Hese, dus Hees bij Nijmegen? — hypothesen gebouwd! Hees(ch) bij Neer*bosch* zal denkelijk z. v. a. eesch = weide zijn (vgl. Hoeufft, Taalk. Bijdr. bl. 37), evenals Hees, vlak bij *Heegh*

---

[1]) Of is dit Hesseke vervormd uit den persoonsnaam Hazeko (a° 1211, Sl. bl. 435)?

bezuiden Didam. Insgelijks in Hass*elo* (Hasloe, Overijsel [1]) en *Holt*hees (Land van Kuik). Alsmede in Heesselt (Tielerwaard, a⁰ 850 Hesola (Sl. bl. 43), a⁰ 1250 Hesle (ib. bl. 717)], welks *t* in 1800 nog buiten spel was (vgl. v. Spaen, Inleid. III, 296), en dat zijne analogieën heeft in Hassel *of* Hasselt (Luxemburg), Hasselt (N. Br.) met de Hasselsche kapel, In-de-Hasselt (bp o. Berlicum), Hoesselt *of* Housselt (Limburg), Hasselingen *of* Hestelingen (Overijsel), Hazeldonk, Heiseldonk (N. Br.), Haselunne [a⁰ 1518 Haeseluynen (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 131)], Hieslum [Friesl., a⁰ 1517 Hesele (Nijh., Oork. VI, 2 bl. 588)], — gesl.: v. Hazelt a⁰ 1458 (Mr. G. v. H., Geld. Maalt. bl. 219), v. Haesselt a⁰ 1540 (id., Hertogrijk bl. 31), v. Hausselt a⁰ 1568 (id., Stukken Vad. Hist. I, 289), Heselenberg (Cat. d. arch. Dev. gasth.); — hetzij dan dat men hier een verlengvorm van hees ontware, of wel in hees-lo ontbinde [2]. Niet minder wellicht in den versterkten vorm Heest *of* De Heest (heerengoed te Laren bij Lochem), hoewel men in Limburg en Antwerpen een Heist-*op-den-Berg* aantreft. Vermoedelijk ook in Berleheze *of* Barlebos, omdat bos = mose (palus) wezen kan; vgl. De Boswaai *of* Moswaai te Herwen (Herald. Bibl. 1880 bl. 35). Hier kan misschien overal de duiding »weide" gelden. Soms echter voelt men zich geneigd *hees* door bosch te verklaren, wanneer men Hazeburen *of* Harstaburen, Hazenest (N. Br.), Hanneville [Fransche benaming van Heis- of Eisdorff in Luxemburg, waarin Hanne kan zijn saamgetrokken uit hagen] [3]) in aanmerking neemt; denk ook misschien aan Soursche hees a⁰ 1699 (Geld. Volksalm. 1881 bl. 185), omdat Soerensche heeg overigens stationnair is. En beteekent voor laatstgezegde duiding het wellicht ook iets, dat Kiliaen een werkw. *hijsen* in den zin van afhouwen, afkappen kent. Wie geeft hier klaarder licht, of uitsluitsel?

J. A.

---

[1]) Opmerking verdient 1⁰ dat Elslo (Limburg) oorspronkelijk Aslao (a⁰ 860), Hasla of Ascloha (a⁰ 882). Haslo (12de eeuw) zal hebben geluid (Zie Sloet, a. w., bl. 51, 60, 198). 2⁰ dat volg. Nom. Geogr. Neerl. II (1885) bl. 13, een hooger gelegen stuk bouwland in het oosten van ons land een *esch* heet.

[2]) Van ezels of hazelaren zij toch geen sprake!

[3]) Vgl. *Nav.* XXXIV, 456. In Luxemburg ligt nog een gehucht Heisdorff, ook Hess-, Heins-, Heis-, Insdorf(f) of -torff geheeten. Item eene beek De Heis-, Heisch- *of* Huns-dorff. Waaruit men bespeurt, hoe bezwaarlijk overal de zuivere schifting is. Want hier geven wij weder de voorkeur aan *nes* per metathesin.

Veem (XXX, 530). Over den *oorsprong* van dit woord, zie men JAN TE WINKEL, De grammatische figuren in het Nederlandsch, blz. 187, en Prof H. KERN in den Taal- en Letterbode, 1e jg., bl. 63, waar men o. a. leest: »Het van *feehian* [een Oudsaksisch werkwoord] afgeleide zelfst. naamw. *feehima*, *veehma*, *veem* is derhalve »ter dood veroordeeling", anderzins »strafgericht"". Het werd bepaaldelijk gebezigd van een geheim strafgericht. Thans verstaat men onder veemen vereenigingen, die ten dienste van den handel zich belasten met het opslaan en bewaren van goederen. Evenmin als *vennoot* (= veemgenoot), dat vroeger in het algemeen makker of gezel beteekende, had *veem* oudtijds uitsluitend eene commercieele beteekenis. *Veem* was in het algemeen, eene *vereeniging*, een *gezelschap*, een *bende*, een *ploeg*. Ten bewijze strekken de volgende plaatsen, die ik aan Dr. E. VERWIJS (Uitg. v. *De Spaansche Brabander*) en Dr. JAN TE WINKEL (Noord en Zuid, 1883, bl. 223, Grammatische figuren, blz. 143) ontleen:

Hy komt by gien giesten, hy had al een andere *veem*
By maets die in een hiel jaer geen stuyver verteren!

BREDERO, *Klucht van de Koe.*

Onder het uurwerck in de Nieuwe Kerck, daer sit sulcken *veem*
Van ouwe praters, van koddenaers, en van ouwe klouwers,
Met heur hangende hoofden, met hooghe ruggen, en kromme schouwers,
Daer sitten de druyp-neusen, die zijp-ooghen by mekaer.

Id. *Spaansche Brabander* vs. 417—420.

. . . . . . Maer wen gh' u in de *veem*
Der Sanggodinnen vlijt, en woorden schoongeschreven,
Een redelycke ziel, met wackren sin instort:
So blijckt dat ghij al 't geen, dat lijf oft leven schort
Van beyds kunt geven; dan den dichten 't eeuwigh leven.

HOOFT, *Aan juffr. Anna Roemer Visschers* (Gedichten I, 184).

De tros zelf (*van het leger*), was bequaamlyk onderscheiden, hebbende der Eedelen en Hopluiden boelen elk' haar' *veem* bezonder.

Id. *Nederl. Historiën*. Ned. Hist., blz. 160.

Veem is dus uit de rechtspleging in het algemeen maatschappelijk leven, en daaruit in de handelswereld overgegaan. MR. C. BAKE.

Veem. Vehm beteekent afzondering van zekere daad (separatio ad

certum aliquem actum), zegt Scotellius (over »dass Vehmrecht). Hij voert aan: vehm -Schweine = tot mesting bestemde varkens; vehm geld = geld dat voor uitgezochte varkens moest betaald worden; vehm-mahl = een merk waarmede de tot mesting bestemde in het bosch te jagen varken geteekend werden; vehming = afzondering, afscheiding; vehm-gericht = een tot zeker bizonder doel ingesteld gericht; verfehmen, vervehmen, niet doen of het tegengestelde doen van hetgeen het werkw. vehmen uitdrukt. A. J. C. KREMER.

Watjeko (XXXIV, 359) — of liever *watjekou*, zooals het meer algemeen uitgesproken wordt, is eene verbastering van het Engelsche »what you call", en uit de matrozentaal afkomstig.

JANSSEN VAN RAAIJ.

Weerhaan (XXXV, 160). »Is weerhaan = weervaan?" De zaak, ja; het woord, neen. De weerhaan is een weervaan; vele windvanen zijn hanen. Maar dit brengt toch geen taalkundig verband tusschen *haan* en *vaan*. E. LAURILLARD.

Wees (XXXIV, 521). Altijd heb ik gemeend dat het woord weesje (Z.-Holland) in verband stond met weide, of wilg, en »twijghutje" beteekende. In N. Brabant spreekt men van zomerhuisje, maar men zegt *wissen* voor twijgen, teenen. A. J. C. KREMER.

VRAGEN.

Aartswaard. Dit bij den watervloed van 18 Nov. 1421 verdronken, en nooit weder bovengekomen dorp in den Grooten Z. Holl. waard, luidde, volgens A. J. v. der Aa, in oude charters Hanosavard, Harmsweerde, Hartswaarde of Hereswaert, en was in de 12de eeuw reeds bekend als villa Herewardis. Dit laatste, in verband met Hartswaarde, wijst op den stam raden, roden, met letterkeer. Doch die stam ligt geenszins in Hanosavard en Harmsweerde. In welk verband kunnen beide laatstgenoemde varianten hebben gestaan tot Herewardis, Hereswaert, waaruit de vorm Aartswaard zich gereedelijk ontwikkelde? Hanosavard kan nes-waard beduiden. Maar wat is hier Harms? Verwijst dit laatste soms bij dezen plaatsnaam, in *al* zijn

varianten, naar eenen persoonsnaam? Doch ook Herwaarden (Bommelerwaard) heette volg. het Chronicon Cameracense in 1018 villa Herewardus (niet Herewardi).

Ezonstad. Welke mag de naamsbeteekenis wezen dezer in 958 nog als machtig vermelde, doch daarna geheel weggespoelde stad in Friesland, ter plaatse waar thans nog 't naar haar vernoemde Ezumburen en de Ezumazijl liggen. Ze zal oorspronkelijk, en wel in 335 (?) Waerden geheeten hebben.

Het Harenberg. Aldus heet eene uitspanning te Brunsbergen, o. Warnsveld. Hoe verklaart zich hier het onzijdige geslacht?

Avoilois = Nederlander; volg. Oudemans' Mnederl. Wdbk, met aanhaling van Karel de Gr. Fr. II, vs. 925: »Menech stout Avoilois". Wat is van dit woord de etymologie?

Gemaal. *Nav.* XXXIV, 160, komt gemaal als gemalin voor. Had dit vroeger meer plaats, en wordt zulks door de etymologie gewettigd?

Hapaert, happaert — beduidt volgens Kiliaen een galg of kruis. Wat is de etymologie daarvan?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

de Bailleul (XXXIV, 485 (v. Belle) — bezat in de 16e eeuw onderscheidene leenen onder Schoondijke, Groede, Yzendijke enz. behoorend onder den leenhof »de Burg van Brugge". In de comptes des reliefs de fiefs tenus du bourg de Bruges" bevindt zich o. a. eene rekening 1590—93, uit welke blijkt dat Jhr. Jacob v. Belle zoon van Jhr. Hector, drie dezer leenen verheven heeft. Deze Jacob deed afstand van zijn eerstgeboorterecht met al de daaraan verbonden voordeelen, ten behoeve van zijn broeder Jhr. Jan, en na den dood van dezen schonk hij die rechten aan zijn anderen broeder Jhr. Antoon

v. B. Deze, of een zijner kinderen, vertrok omstr. 1658 naar Thorney (Engeland). Meerdere inlichtingen kan vermoedelijk verstrekken de archivaris te Yperen, Jules Cordonnier.

Sluis. J. A. DORRENBOOM.

[Wazo de Baliul behoort met Tetmarus de Rothem (Rossum), Beringerus de Transreno (v. Overrijn), Livechinus de Embrica (Emmerik), Boso de Vulfara (Wolferen), Fredericus de Dodewero (Dodewaard) e. a. tot de »familia S. Vedasti" (z. v. a. dienstmannen van dit klooster bij Arras), en staat als zoodanig in eene lijst der goederen van dat klooster elfde eeuw vermeld in Baron Sloet's Oork.bk v. Gelre en Z. bl. 123.]

Baart de la Faille (XXXII, 543). De ouders van Jacob B. de la F. zijn mij onbekend. Alvorens hij Maria Christina de Brueys (geb. Wesel 18 Sept. 1730 † Groningen 20 Mei 1809, dr v. Simon bij Anna v. Dorth) huwde (te 's Gravenhage 11 Apr. 1756 of wellicht 1755) is hij, naar het schijnt, gehuwd geweest met N. N. Guldemond. Zijn zoon Dr. Jacobus B. de la F. had nog een tweelingsbroeder Cornelis † te Sappemeer 1805. Of deze gehuwd is geweest en kinderen heeft gehad, is mij onbekend. Dr. Jacob moet er verscheidene gehad hebben uit zijn in 1792 voltrokken huwelijk met Johanna Aretia Adriani.

Batavia. C. S. B. B.

Kuvel. Abraham K., vice-admiraal bij de Nederlandsche marine (geb. Utrecht 11 April 1757 † Amsterdam 5 Mei 1832) echtgenoot van Wilhelmina Hillegonda Schuyt (dr van......, geb. Amst. ..... 1773 † ald. 9 Nov. 1801) had drie kinderen. Zijne dr Jacoba Wilhelmina Hillegonda vindt men in het Annuaire généalogique 1874 bl. 69 als gade van Jhr. Pieter Theodoor Bicker, zijn zoon François Frederik in Annuaire 1874 bl. 37 als echtgenoot van Jvr. Theodora Louise Cornelia Alewijn. Hoe heette het derde kind? Heeft François Frederik kinderen nagelaten? Zoo ja, welke?

Abraham K. voornoemd voerde blijkens cachet op een van hem afkomstigen brief, in zilver twee verdorde struiken zonder bladeren op grasgrond. Zijn vader echter »François" in zilver twee roode koralen (zie Wapenboek van v. Engelen). Welk is het juiste wapen?

François K., † .... tr. ...... Geertruida Françoise v. der Schilden (dr van Abraham bij Christina Mulet) geb. te ......

† ...... (in zilver 3 zwarte schildjes). Zij hadden tien kinderen:

Christina Philippina, geb. te ..... 9 Juni 1749, tr. Mr. Martinus Mulrooij.

Anna Elisabeth, geb. te...... 6 Mei 1751, tr. Mr......... Bouricius.

Philippus, geb. te .... 8 Dec. 1754, tr. N. N. (eene Fransche vrouw).

Abraham, bovenvermeld.

Carel, geb. te .... 19 Oct. 1760, tr. N. N. (Zijne dochter huwt N. N. Reitz).

Jan, geb. te .... 4 Jan. 1762, tr. N. N. v. Rijssel.

Cornelia Emelia, geb. te ...... 25 Febr. 1763, tr. N. N. Willemier.

Geertruida, geb. te .... 4 Sept. 1764, tr. N. N. Sterke, rector a/h gymnasium te Deventer.

Wilhelmina Suzanna, geb. Utrecht 21 Nov. 1765, tr. Willem Lixraven.

Catherina Françoise, geb. te .... 21 Aug. 1767, tr. N. N. de Braconnier, ritmeester.

Gaarne ontving ik aanvulling dezer aanteekeningen of mededeeling aan wien men zich daarvoor wenden kan.

François K., bovengenoemd, is ongetwijfeld dezelfde als de 18 Mei 1725 te Batavia gedoopte, en dus zoon van Abraham K., ondercoopman en protocollist (geb. Batavia 18 Mei 1692, † ald. 25 Mei 1746) bij Anna v. Doornik, geb. Bat. 29 Mei 1690, † ald. 22 Dec. 1741.

Deze Abraham was een zoon van Frans Philipzn. K. (Quitsel staat in het doopboek) en van Ignacia Abrahamsz, en Anna v. Doornik was dr van Pieter v. Doornik en Catharina Schoorel. Wat weet men van de voorzaten dezer vier personen en welke wapens voerden v. Doornik, Schoorel en Abrahamz.?

Behalve François wonnen Abraham K. en Anna v. Doornik nog blijkens doopboeken te Batavia: Anna Catharina ged. 16 Apr. 1722, Anna Catharina ged. 22 Apr. 1727 en Ignatia ged. 7 Mei 1728.

Hadden zij nog meer kinderen? Als broeders en zusters van Abraham K. vond ik nog: Catharina, ged. 20 Jan. 1688 (hier wordt »Kyvel" geschreven). Philippus, ged. 23 Juni 1690 (hier wordt Quivel geschreven, doch overal Ignacia Abrahamsz. als moeder) en

Philip, ged. 29 Nov. 1697 (hier wordt Cuviel geschreven) blijkens grafzerk geb. 24 Nov. 1697, † Bat. 7 Nov. 1757. Als broeder van Anna v. Doornik komt voor Hendrik, ged. 17 Apr. 1691.

Behoeft ook deze lijst aanvulling. Wat kan en wil men mij verder van deze Kuvels en van Hendrik v. Doornik mededeelen?

Batavia. C. S. B. B.

[Te Deventer † omstr. 1850 Mr. François Kuvèl (aldus uitgesproken), oud-griffier van het kantongerecht ald., broeder der gade des Deventer hoogleeraars Verburg.

Wifringk. De *Nav.* XXXIV, 116, noot, vermelde Jhr. Albert Wijferinge, de laatste mannelijke telg van zijn geslacht, was jaren lang burgemeester van Groningen, in 1636 en waarschijnlijk vroeger en later eigenaar van Lette-Oort, vervolgens geslooptten burcht te Lettelbert (Groningerland), en is op vergunning, bij raadsbesluit van 11 Oct. 1678, binnen Groningen bijgezet (v. der Aa, Aardr. Wdbk, art. Lette-Oort). Zie ook vooral Tijdr. Regr. prov. arch. v. Overijsel, op Wijfferding (een vijftal erven) en op Wifferding = (niet onderscheiden van) Wiffering.

de Witt-Guizot (XXXIV, 487). Tusschen den schoonzoon van Guizot, en de gebroeders de Wit, — zoo hier althans bedoeld worden de in 1672 te 's Gravenhage vermoorde raadpensionaris van Holland en de ruwaard van Putten, — zal wel geen familiebetrekking bestaan; van beide geslachten zijn genealogieën in mijn bezit. De schoonzoon van Guizot behoort tot het Amsterdamsche geslacht, en de genealogie er van vangt aan met Pieter Janszn de Witt, in 1568 te Amsterdam om de religie onthoofd; dit geslacht voert in blauw gedeeld [1]): 1. duif met groenen olijftak in den bek, 2. keper met drie klaverbladen, alles van zilver; de duif staande op de punt der keper. Ook is dit geslacht vermaagschapt aan Buijk, Mijndertsz, de Haze, Gerards, Baelde Nolthenius, Fabritius e. a. De raadpensionaris van Holland en de ruwaard van Putten behoorden tot het Dordrechtsche geslacht, en voerden in groen een haas, een hazewindhond en een brak, allen van zilver, geplaatst 2, 1. Dezer genealogie vangt aan in 1295 met Jan die Witte, en is ook te vinden in de beschrijving van Dordrecht door Matthijs Balen Janszoon.

Haarlem. J. J. N. J^R^.

[1]) parti (*sic*). Coupé? RED.

de Witt-Guizot. Eene genealogie der Amsterdamsche familie de W. waartoe de schoonzoons van Guizot behooren, wordt medegedeeld in het Alg. Ned. familieblad, nos 111, 2, 3. Dit geslacht voert in blauw een keper v. zilver verzeld van drie dito klaverbladen; in het schildhoofd dito duif, die een groenen olijftak in den bek houdt, en staat in geene betrekking tot de familie van den raadpensionaris Johan de W., die in groen een haas, een hazewind en een brak van zilver voerde.

Apeldoren. MR. A. ROELOFFS.

de Witt-Guizot. De Witt, schoonzoon van Guizot, stamt, volg. Mr. Jacob v. Lennep (Leven van C. en D. J. van Lennep, II, 97), niet van den bekenden raadpensionaris af, maar van Jan de Witt, die in 1787 lid van den raad te Amsterdam was en later naar Frankrijk is uitgeweken. MR. C. BAKE.

Wapen (XXXV, 192). Dit vrouwelijk alliantie-wapen is van Slingelandt; zie Balen. Beschrijving v. Dordrecht, bl. 968.

Zutfen. MR. A. ROELOFFS.

VRAGEN.

v. Bemmel. Bestaat er eene geneal. dezer familie verwant aan Booth, Borre, v. Brienen, v. Doornick, v. Lawick, v. Maern, v. Meeckeren, v. Randwijck, de Ruever, v. Steenhuys, v. Wees; en voerend in zilver 3 zwarte zuilen? Wie deelt ze ons mede? V. B.

Brand. Behoorde Hendrik Br., raad en burgemeester van Alkmaar, geh. m. Adriana Brasser, tot het *Nav.* XXXIV, 254, 5 vermelde geslacht? Zoo niet, welk wapen voerde hij en wat is er omtrent zijne familie bekend? H. J. S.

Joly. Worden gevraagd wapen en bijzonderheden nopens dit geslacht, dat gewoond heeft te Middelburg, Vlissingen, Hulst en Rotterdam; in het bijzonder van Jacobus Joly, die te R. in 1757 als doopgetuige voorkwam met (zijne vrouw?) Pieternella Catharina Basen.

P. VAN MEURS.

Rijnvis (XXVIII, 419; XXIX, 155). Henriette R. tr. te .... Johannes Dabenis. Wie waren hunne ouders en grootouders, waar en wanneer werden ze geboren, en overleden zij? Welk was hun wapen? Zij hadden een zoon Johannes D. geb. Amsterdam 5 Juni 1696 † Texel 15 Oct. 1744, 2de man van Catharina Maria Muylman, dr v. Hendrik bij Maria v. Strijen, geb. Amst. 12 Oct. 1690, † ald. 4 Maart 1752, wier eerste man was Dirk Leonard Doude.

Batavia. C. S. B. B.

de Thouars. Wie zijn de afstammelingen van Constantijn Onno le Vasseur de Cognée marquis de Thouars, geb. 10 Sept. 1749, † 10 Dec. 1791 geh. 1788 m. Marie Elisabeth v. Dijck geb. Rotterdam, bij wie één zoon en twee dochters: Ermgarda Elizabeth Anna Maria Geertruida de Thouars (gehuwd in 1814 met Hendrik de Lugt te Haarlem) en Wilhelmina Jacoba Cornelia de Th. geh. Oct. 1807 met Balthasar Neuhoff geb. te Echten [1]).

Haarlem, (Essenstein, Brouwersvaart 114). A. C. BITTER.

de Vries (XXXIV, 484). De *Nav.* XXIV, 16 bedoelde Margaretha de Vries Sijmonsdr, was afkomstig uit Dordrecht. Niet haar wapen werd gevraagd; dit komt voor op een wapenbord bij den vrager aanwezig: gevierendeeld, 1 en 4 in zilver zandlooper van nat. kleur, 2 en 3 in goud leeuw van rood. Maar gaarne wist men de namen harer moeder, harer grootouders van vaders en moeders zijde, en *hunne* geslachtwapens. Voor eenige mededeeling houdt zich steeds aanbevolen N.

Wolters (XXX, 256). Catharina Johanna W. tr. Willem v. Loon. Wie waren hare ouders? Bestaan er nog leden van dit geslacht?

N.

Wapen. Welk geslacht voerde in groen een sikkel van zilver, schuinlinks gesteld, het schild goud-omboord. N.

---

[1]) Friesland of Drenthe? RED.

GESCHIEDENIS.

Andegavensis (XXXV, 285). Het latere vorstendom Anjou werd in de 2de eeuw door den stam der Andecaviërs bewoond (vgl. Hist. Geogr. Atl. v. Dr. W. J. N. Huberts, kaart n° 34). Dux A. is dus = hertog van Anjou. W. C. A. VAN V.

[Andegavum = Angers, hoofdstad der voorm. prov. Anjou; zie Vosgien, Diction. Géogr., op Angers. Aldus A. J. C. Kremer.]

Genève XXXV, 285). Volgens J. ter Gouw (Stud. over Wapen- en Zegelkunde), huwde de laatste Prins van Oranje uit het huis van Baux, Raimond V (1340—93) Johanna, erfdochter van den Graaf van Genève, wiens wapen hij in het vervolg als hartschild voerde. Prins Willem I deed hetzelfde, en droeg ook den titel van Graaf van Genève. Eene andere vraag is het echter, of Z. M. onze Koning ook dezen titel draagt. W. C. A. VAN V.

Prinsen van Oranje. Eenigen tijd geleden kon men in verscheidene Nederlandsche bladen lezen, dat in Napels éene familie Chalons d'Orange bestaat, die aan ons vorstenhuis verwand zou zijn. Door leden dier familie waren pogingen aangewend om zich te doen erkennen door de Nederlandsche Oranjes, zoo heette het verder, maar deze hadden zich die familie van den hals geschoven. Eenige buitenlandsche couranten schijnen geloof te slaan aan dergelijke vertelsels (vgl. *Nav.* XXXIV, 378).

Gedurende den Fransch-Duitschen oorlog diende in het Fransche leger een Prince d'Orange, niet onze kroonprins Willem, maar een andere prins van dien naam. Misschien herinnert men zich dit nog wel. Oranje was in de 12e eeuw een Graafschap. Als eerste, niet erfelijke graaf wordt genoemd Guillaume au Cornet of au *Court-nez*, tijdens Karel de Groote. De eerste erfelijke graaf van Oranje was Giraud-Adémar, de stamvader der graven van Oranje die zich eerst noemden d'Omélas. Raimbond III tweede zoon van Guillaume d'Omélas, liet d'O. varen en noemde zich uitsluitend d'Orange. Hij stierf vóór of in 1173. Zijne zuster Tiburge, geh. m. Bertrand de Baux, bracht Oranje in het huis van Baux. Bertrand en Tiburge lieten drie zoons

na, Guillaume (Willem IV), die het graafschap Orange verkreeg; Bertrand, vader van verscheidene kinderen, heeren van Istres, Brantouls, Arles, enz., en Hugo geh. m. Berale, vicomtesse de Marseille. Willem verwierf van keizer Frederik II te Metz den titel van Koning van Arles 13 Januari 1224. Een zijner nakomelingen Raymond IV was graaf van Oranje en Avellino in Napels. Zijne dochter Alix barones van Baux, gravin van Avellino, vrouw van Brantola enz † 1426 kinderloos, maakte bij testament hare bloedverwanten in Napels erfgenaam, en bij uitsterven van deze Louis de Chalons. Maria, oudste dochter van Willem IV, was geh. m. Jean de Chalons, baron van Arlai; zij liet drie zoons na, Louis die Orange verkreeg, Jean en Huguenin en eene dr Alix geh. m. Guillaume de Vienne. Maria had 22 Mei 1416 een testament gemaakt waarbij zij bepaalde dat wanneer hare zoons geen afstammelingen nalieten, Alix en hare nakomelingen het prinsdom zouden erven. Haar man had dit testament bekrachtigd. Het schijnt dat Raymond IV, vader dezer dames, het eerst den titel heeft gevoerd van Prince d'Orange ; Raymondt voerde nog dien van Koning van Arles. De Chalons regeerden over Oranje tot den dood van Philibert van Chalons, die 3 Aug. 1530 bij Florence sneuvelde. Zijne zuster Claude de Chalons was geh. m. Hendrik v. Nassau, wiens zoon René zijn oom opvolgde. Frans I, koning van Frankrijk, had in 1515 Oranje aan de Fransche kroon gehecht. Te vergeefs trachtte René zijn prinsdom terug te krijgen en begaf zich daarop in dienst van keizer Karel V ; ook René v. Nassau kon zich niet in het bezit stellen en stierf 15 Juli 1544, tot erfgenaam benoemend zijnen neef Willem v. Nassau. Na René's dood maakte de hertog van Longueville, die een afstammeling was van Alix van Chalons dr v. Maria de Baux en Jean III van Chalons, aanspraak op Oranje, zich grondend op bovenvermeld testament, en de Fransche koning deed uitspraak in het voordeel van den hertog. Maar bij den vrede van Château-Cambresis in 1559 erkende Hendrik II koning van Frankrijk de rechten van Willem van Nassau.

Natuurlijk hebben sommige schrijvers partij gekozen tegen Willem van Nassau; zij beschouwen dezen als een overweldiger. Hij stamde, zeggen zij, op geenerlei wijze uit het huis van Chalons-Orange, en Maria de Baux had met haar echtgenoot Jean de Chalons de erfopvolging in Orange geregeld, waardoor na den dood van René van Nassau

Orange moest komen aan een afstammeling harer dochter Alix. Sommigen gaan zelfs zóóver van te beweren, dat Willem Oranje van den Franschen koning verkreeg, omdat hij aan het hoofd stond der Hollandsche republiek, nota bene in 1559!

Na den dood van Willem III, (Willem-Hendrik of Willem X van Oranje), ontstond op nieuw twist over den titel Prins van Oranje. Er waren drie pretendenten: 1° Johan Willem Friso graaf van Nassau-Dietz, stadhouder van Friesland, kleinzoon van Albertine Agnes, tweede dochter van prins Frederik Hendrik v. Oranje-Nassau en Willem Frederik graaf van Nassau-Dietz, kleinzoon van Jan den ouden, broeder van Willem van Nassau prins van Oranje; 2° Friedrich I, koning van Pruissen, omdat Louise Henriette, oudste dochter van prins Frederik Hendrik, gehuwd was met Friedrich Wilhelm keurvorst van Brandenburg, vader van Friedrich Wilhelm koning van Pruissen; — en 3° de Prins van Conti, als erfgenaam van het huis van Longueville. Het Parlement van Parijs kende het dominium utile toe aan den Prins van Conti en het dominium directum aan den Koning van Frankrijk. Op 13 Dec. 1714 werd het Prinsdom Oranje ingelijfd bij Dauphiné. Johan Willem Friso behield den titel van Prins van Oranje. Pruissen verkreeg bij den Vrede van Utrecht het Overkwartier van Gelderland tegen afstand van zijn erfrecht aan Frankrijk; toch behield de Koning van Pruissen ook den titel van Prins van Oranje.

Uit het bovenstaande blijkt, dat het huis Chalons d'Oranje met Philibert gesneuveld in 1530 in mannelijke lijn was uitgestorven, of dat althans, zoo er nog afstammelingen waren van Jean of Huguenin, zoons van Jean de Chalons en Maria de Baux, deze geene aanspraken op Oranje deden gelden. Want Claude, zuster van Philibert, bracht Oranje over op Nassau, en slechts afstammelingen van Alix, zuster van Jean Huguenin, maakten toen aanspraak krachtens Maria's testament. Zij konden dit niet gedaan hebben, zoo er nog mannelijk oir bestond.

De Oranjes in Napels kunnen wel afkomstig zijn uit het huis de Baux; maar dat hunne »papieren" niet in orde kunnen zijn is duidelijk, daar zij zich niet Baux-d'Orange maar Chalons-d'Orange noemen. Ook schijnt de titel Prince d'Orange het eerst gevoerd door Jean de Chalons; de Baux noemden zich »roi d'Arles". A. J. C. KREMER.

[Ook De Vereeniging »de Nederl. Heraut" is opgekomen tegen het verhaal, in

den aanvang dezes jaars in het Fransche blad le Gaulois verschenen omtrent die zich Châlons d'Orange noemende Italiaansche familie te Cosenza, welke in 1857 als tak van ons Vorstenhuis zou zijn erkend. De Heraut deed zulks in een artikel dat werd ingezonden aan het tijdschrift der »Reale Accademia Araldica te Pisa," waarin o. a. de beweering als zou koning Willem I in 1827 betuigd hebben, gezegde familie te zullen erkennen, bijaldien hem nadere en stelliger bewijzen werden geleverd, voor onjuist wordt verklaard.]

Schotten in dienst van Nederland (XXVI, 216, 425; XXXIV, 53). Naar aanleiding van het bericht, dat het oude vaandel der beroemde Schotsche brigade, door de Nederlandsche regering aan Lord Reay (Mr. D. J. baron Mackay van Op-Hemert) ter plaatsing in de St. Giles' Cathedral te Edinburg werd afgestaan [1]); is het misschien niet ongepast het volgende betreffende deze troepen mede te deelen.

De republiek der Vereenigde Nederlanden stelde gedurende haar bestaan, haar leger grootendeels samen uit gehuurde vreemdelingen, Schotten [2]), Engelschen, Ieren, Walen, Zwitsers, Franschen en Duitschers [3]). Bij Nieuwpoort 2 Juli 1600 streden zij onder hun kolonel ridder William Edmund, vroeger ritmeester, maar door velerlei krijgsavonturen aan het hoofd eens regiment gekomen; zes zijner kapiteinen, Arthur Stuart, John Kilpatrick, Hug Nisbeth, John Michel, John Strachan en John Hamilton sneuvelden, terwijl Robert Barclay en Andrew Murray als gevangenen werden vermoord; tevens vonden

---

[1]) De berichten der nieuwsbladen luidden, dat Lord Reay, alvorens Engeland te verlaten (Maart 1885), teneinde namens Groot-Brittannië zijne betrekking als Gouverneur van Bombay te aanvaarden, ter versiering van Edinburg's Cathedraal uit Nederland verzameld heeft de oude vaandels dier in 1572 in Schotland opgerichte Brigade, in welke sommigen van gezegden edelmans voorvaderen, — zie bijv. *Nav.* XXX, 147, — den bevelstaf voerden. — Omtrent Lord Reay zelven zie een paar aanteekeningen in Herald. Bibl. 1881 bl. 267, 8; 1882 bl. 316, noot *d*. Over hem en zijne (Schotsche) gade lady T. G. J. Mitchell of Stow and Carolside, — zoowel als over Graaf v. Bylandt, Nederl. gezant te Londen, die in de Niserokwestie onzen staat zóó uitnemend vertegenwoordigde, — handelt een onlangs te L. verschenen werk »Society in Londen", van de hand van iemand, die zich bloot »een vreemdeling" noemt, een boek, dat bijna iedereen, die in Engelands hoofdstad tot de groote wereld behoort, boeiend bespreekt, in den trant van graaf Paul Vasili, die het leven in die wereld te Berlijn en te Weenen, onderhoudend beschreef. RED.

[2]) Vgl. *Nav.* XXIV, 207. RED.

[3]) Zie over de spreekwijs »het is er Schotsch toegegaan" *Nav.* XXIV, 207, 65. Zie ook *Nav.* XXXI, 325 over den oorsprong van »batteklan". RED.

600 Schotten, den dood op het slagveld [1]. Bij de groote monstering die in 1602 bij Schenkenschans over het Staatsche leger werd gehouden, waren tegenwoordig elf Schotsche vendelen of compagnieën, bestaande uit 1246 man. Tijdens het beleg van Oostende was William Brock, kolonel, en bij de verdediging van Bergen-op-Zoom in 1622 stond Robert Henderson aan hun hoofd; hij ontving eene wonde waaraan hij overleed. Na den Munsterschen vrede werden drie Schotsche compagnieën gecasseerd, gelijk men het toen noemde, zonder daaraan de nevenbeteekenis van oneer te hechten [2]. Toen in 1652 de eerste Engelsche oorlog uitbrak, besloten de Staten van Holland, van de Schotten en Engelschen een nieuwen eed te vergen, en gaven aan de officieren en soldaten, die geen partij tegen het parlement wilden kiezen, vrijheid om den dienst te verlaten [3]. Bij het uitbreken van den tweeden Engelschen oorlog in 1664, werden de drie Schotsche en de vier Engelsche regimenten, uitmakend twee en veertig compagnieën, gelicentieerd [4]. Nadat in 1674 door den vrede van West-Minster, de derde oorlog met Engeland geëindigd was, zijn weder Schotten en Engelschen aangeworven, die in 1677 in zes regimenten waren verdeeld, onder bevel van den graaf van Osory, zoon van den hertog van Ormond. Dit heeft alzoo geduurd tot 1688, toen die geheele brigade onzen stadhouder Willem III naar Engeland vergezelde, en daar in soldij van Groot-Brittannië overging [5]. De drie Engelsche regimenten zijn hier nooit teruggekeerd, wel in 1701 de drie Schotsche, die tot zes regimenten of dertig compagnieën van 55 man vermeerderd werden. Als in 1699 de twee huizen van het parlement koning Willem III noodzaakten, zijne lijfwacht, bestaande uit ééne compagnie en de regimenten guardes te voet en te paard, naar Holland terug te zenden, werden, om deze troepen in dienst te kunnen houden, twintig compagnieën Schotten afgedankt, en de overige dertig compagnieën van die natie, met drie man bij elke compagnie ver-

---

[1] Mr. C. L. Schuller, tot Peursem, Verzameling berigten omtrent de krijgsbevelhebbers bij Nieuwpoort, bl. 72.

[2] Bosscha, Ned. heldend. te Land, II, 5. Vervoú, Gedenckw. Gesch. bl. 125.

[3] A. Lefèvre Pontalis, Jean de Witt, I, 150.

[4] Secrete Resol. der Staten van Holland, II, 462.

[5] R. Fruin, De slag bij St. Denis. Verslagen Kon. Acad. v. wetensch. 2de reeks VII, 80:

minderd [1]). De Schotsche brigade onderscheidde zich onder haren bevelhebber, den kolonel James Douglas in 1709 bij Malplaquet, waar de generaal-majoor Hamilton sneuvelde, en bij de overrompeling van Bergen-op-Zoom door de Franschen in 1747, leed het Schotsche regiment van Alexander Majoribancqs groote verliezen. Als vriendschapsblijk en geenszins uit hoofde van eenige bestaande verbonden, vroeg in 1775 de koning van Groot-Brittannië, de Schotsche brigade ter leen, om ze gedurende de Amerikaansche troebelen in zijn dienst en soldij te doen overgaan. De meeste gewesten stemden voor de leening, doch in de Staten van Overijssel leverde J. D. v. der Capellen tot den Pol een schriftelijk advies er tegen in, dat de vonken van tweedracht over den geheelen staat slingerde [2]). Amsterdam opende vervolgens de oogen, en voorts verscheidene andere steden, en de toestemming van het verzoek had geen gevolg.

Bij besluit der Staten werd in 1782 deze brigade gedenationaliseerd, en met de overige regimenten in Staten-dienst gelijkgesteld, waaruit zich toen vormden die van Stuart, Houston, Douglas, Dundas, Banc.

H. T. G.

Dom van Munster (XXXV, 285). Tot toelichting strekke de inhoud van een blaadje, ingehecht aan het slot van 't Official, z. jaar en dagt., in het Tijdr. Regr. arch. Overijsel tusschen 21 Dec. 1443 en 22 Jan. 1444 ingelascht: »Ith. desse lude bijr na beschr. bestaen mijnen heren (den Bisschop?) van Munster [3]) ende wonen al te zamende In der kerspel van Hakesberge". Volgt eene lijst van zeventien namen, t. w. op dat blaadje, maar niet in het Tijdr. Regr. (F, 290).

Klooster bij Brielle. *Nav.* XXXIV, 482 en Bladwijzer, bl. IV (Brielle) is sprake van een klooster Brugge. Dit moet zijn *Rugge*. Een klooster Brugge heeft bij Brielle niet bestaan. Ik handelde over dat klooster in de Bijdragen van Nijhoff en Fruin. H. DE JAGER.

[Volg. het Aardr. Wdbk v. der Aa werd in 1408 op het kerkhof der aan de H.

---

[1]) Van Wijn, Nalez. op Wagenaar, XVII, 13.

[2]) Stuart, Vaderl. Hist. III, 67.

[3]) De toren der fraaie gothische St. Lamberti-kerk van Westfalen's hoofdstad, aan welken de ijzeren kooien der wederdoopers Jan van Leyden, Knipperdolling en Krechting werden opgehangen, is wegens afwijking uit de loodlijn afgebroken.

Maagd toegewijde parochiekerk in den polder Rugge een aan St. Elisabeth toegewijd klooster van Reguliere kanunniken van de orde van St. Augustinus gesticht. Er is niets meer van over dan de benaming De Kloosterweg.]

Jan Barendsz (XXXV, 141). Over hem, den schoenlapper van Haarlem, handelt J. Ter Gouw in Aura, uitgave Kruseman en Tjeenk Willink te Haarlem. Een vrij uitvoerige levensschets en zoo mede het portret van Jan Bart komen voor in 't 5e Dl. van Kok's Vaderl. Woordenboek. A. AARSEN.

v. Oldenbarneveld (XXXV, 255). In N.-Holland ligt de naar den Raadp. vernoemde Oldenbarneveldsche dijk, meer bekend onder den naam van Zanddijk, van Calandsoog naar Den Helder, aangelegd in 1610, door helmplanting en overstuiving zoozeer aangegroeid, dat hij thans tot een zeer hoog duin is geworden. Deze dijk diende om de Noordzee te beletten zich noordwestelijk over De Koegrassen uit te breiden, en zich te storten in den Wieringerwaard. Vóór het aanleggen dezes dijks, die in 1750 door de zorg van prins Willem IV veel verbeterd werd, was Den Helder-en-Huisduinen een eiland. Aldus v. der Aa, Aardr. Wdbk, Aanhangsel.

Ludwig von Pfijffer (XXXV, 291) — geb. 1530, † 16 Maart 1594, was een Zwitsersch krijgsoverste, in dienst van Karel IX van Frankrijk, dien hij te Méaux met 6,000 man te hulp kwam tegen de Protestanten. Hij klom tot den rang van kolonel, en onderscheidde zich in tal van veldslagen, vooral bij Jarnac en Moncontour. Na 1578 was hij gezant van Zwitserland, eerst bij Savoye, en later bij het Fransche hof. Zijn invloed was zoo groot, dat men hem *Koning der Zwitsers* noemde. Voor verdere bijzonderheden raadplege men in voce: Alg. Noodw. Woordenb. v. Witsen Geysbeek en Biogr. Univ. (Brux. 1842—47), benevens het boek van den abt Girard, Hist. des Officiers Suisses.

W. C. A. VAN V.

Overluidingen te Utrecht. (Vervolg van *Nav.* XXXV, 265.)

1617. Die XI Jan. in obitu et funere Jacobi de Liert.
XIII Jan. in o. et f. Reineri Vereem.
XXI Jan. in o. Danielis de Man.
XXXI Jan. in o. et f. Wouteri Henrici de Beest Receptoris Orphanorum Civit. Traj.

1617. II Febr. in o. et f. Hermanni de Honthorst Canonici Sti Petri.

V Febr. in o. et f. Aleydis Petri de Gerven, uxoris Rutgeri Adriani de Wyck

VIII Febr. in o. et f. Dollae Henricae Gerardi Crommen filiae, viduae quondam *Jois a Kuyck.*

IX Febr. in o. et f. Dollae *Fredericae de Drakenborch* viduae quondam Jois de Beest de Bloys. v. ao 1614 (dit laatste later bijgevoegd.)

XXII Febr. in o. et f. Dollae Elisabethae de Loon.

XXV Febr. in o. Dollae *Mariae Bors de Amerongen* uxoris *Lamberti de Buiren.*

V Martij in o. et f. Martini Mode filij Wouteri Martini Mode.

VI Mart. in o. et f. Ursulae de Hoochstraten viduae quondam Antony Craecken [of Croecken.]

VII Mart. in o. et f. Gertrudis de Suylen uxoris Jacobi de Cleeff.

XX Mart. in o. et f. Dni Antonij v. der Eem Praebendati.

XXVIII Mart. in o. Dankaert van Burch.

III Apr. in o. Dni ac Magri Antonij de Vreeswyck Commendatoris in Bueren.

V Apr. in o. et f. Nobiliss. Dollae *Aleydis de Sulen* viduae quondam domicelli Caroly de Lynden et Mussenburch.

VII Apr. in o. Dolli *Cornelij de Lockhorst.*

XI Apr. in o. et f. Nobiliss. Dollae *Mariae v. Utenhoven* uxoris domicelli Cornelij de Regniers.

XIV Apr. in o. et f. Corneliae de Rynevelt ux. Gerardi de Lange.

XV Apr. in o. et f. Magri Petri de Blyenborch.

XVI Apr. in o. Dolli Marcelij Bax Equitis Gubernatoris Civitatis de Bergen op Zoom.

XIX Apr. in o. et f. Nobiliss. Dolli *Frederici de Wael de Vronesteyn.*

Eod. die in o. et f. Mariae de Ommeren viduae quondam Gulielmi Lobe, dum viveret sculteti Ecclesiae nostrae.

XXI Apr. in o. et f. Dni et Magri Joannis de Radelant [of Rudelant] [1]) Canon. Sti Petri.

XVI Maij in o. Gerardi Beyer Sculteti in Soest.

XIX Maij in o. et f. Mariae Lobe uxoris Jacobi Joppen.

VI Junij in o. Dolli *Nicolai de Mathenesse* Dni in Haserwoude et Lockhorst.

VII Junij in o. Illustriss. Dni *Gerardi de Assendelft*, Dni de Assendelft, Assenburch, Beverwyck, Heemskerck, Castrecum et Kyffhoeck.

XXII Junij in o. Illustriss. Dollae *Elisabethae de Reede* filiae quondam Dolli Gerardi de Reede Dni de Nederhorst. Erat soror Canonici.

V Julij in o. et f. Mariae Jois de Bruyn viduae quondam Henrici Jois v. Hogendorp.

---

[1]) Alde Radelant in Camps Novimagensi in 1285 als tiendblok (nova decima) vermeld (Sloet's Oorkdbk bl. 1056). Radelandt, voorheen Somerhof, buitengoed te Brummen. RED

1617. XIII Julij in o. et f. *Mechtildis de Rhenen* filiae Adriani de Rhenen.

XXV Julij in o. et f. Gisleni de Montzema Canon. Sti Salvatoris.

XXX Julij in o. *Bernardi Breys* [1]).

II Aug. in o. Nobiliss. Duae *Annae de Ewissum* [2]) ux. Dolli Stephani v. der Does Dni tot Noortwyck et Cattendyck etc.

V Aug. in o. et f. Franciscae de Wyck ux. Reineri de Hattem.

Eod. die in o. et f. Petronellae Godefridi filae de Straten viduae quondam Gulielmi Jois de Glabbeeck.

VIII Aug. in o. et f. Elisabethae de Selst filiae quondam Engelberti Barthi [3]) de Selst de Doesburch.

X Aug. in o. et f. Ludovici de Vuysting.

XI Aug. in o. et f. Jois Berwoudt.

XIII Aug. in ob. Gertrudis de Grootvelt vidnae quondam Christiani de Wapenvelt.

XVII Aug. in o. nobiliss. Dolli *Ernesti Taets de Amerongen;* est frater Canonici Mulardt.

XVIII Aug. in o. et f. Nobiliss. doi doi Lamberti v. der Burch Decani Stae Mariae.

XX Aug. in o. et f. Jacobi Valentini van Voort doctoris Medicinae.

XXIV Aug. in o. Dollae *Cornelia de Nyvelt* ux. Dolli Everardi v. der Mast.

XXVI Aug. et XXVII Aug. in o. illustriss. Doi Doi Harmanni v. Darll, Decani majoris.

XXVI Aug. in o. Margaretae Jois filiae v. Bleydensin, ux. Doctoris Jois v. der Well.

XXXI Aug. in o. et f. Dollae Aleydis de Rode.

III Sept. in o. Dollae *Anna de Winsen*, filiae Nobiliss. Dolli Adriani de Winsen, doi tot Hoenkop et Heemstede.

XIV Sept. in o. et f. Rutgeri Bruyninx.

XVI Sept. in o. et f. Doi Victoris Schorel Praebendati.

XVI Sept. in o. et f. Doi Rudolphi Sael Praebendati.

XIX Sept. in f. nobiliss. Doi *Bernardi van Bongaert.*

Eod. die in o. et f. Mariae Reaels ux. Augustini Wtenbogaert.

XXII. XXIII. XXIV Sept. in o. illustriss. Doi Renoldi de Bredenrode, doi de Cloetingen, Herwynen etc. Pposi ti Sti Salvatoris.

XXV Sept. in ob. *Gerardi Proeijt* Commendatoris in 's Heerenloo.

XXVI Sept. in o. et f. Adriani Godefridi de Straten.

I Oct. in o. et f. Mariae v. Ommeren ux. Cornelij de Aelst Secretarij Sti Salvatoris.

Eod. die in o. et f. Gertrudis de With, viduae qudam Cornelij Judoci.

VI Oct. in o. et f. Adrianae de Dompselaer ux. Thici de Ridder.

---

1) Preys? RED. 2) Ewsum. RED. 3) Engelberti (-barthi)? RED.

1617. IX Oct. in o. Nobiliss. Dolli Everhardi v̄. Doorn dōī tot Liesvelt.

Eod. die in o. Dolli Petri de Rutenberch; erat pater Canonici.

X Oct. in o. et f. *Adelae v. Parys van Suydoort* ux. Cornelij de Rosandt.

XV Oct. in o. et f. Nobiliss. *Dōāē Edwaldae de Schagen* viduae quondam Dolli Nicolai de Zuylen et Draekenborch Dōī de Sevender Cockengen etc.

XVIII Oct. in o. et f. Christinae Cornelij Buddingh ux. Cornelij de Beeck.

XXII Oct. in o. et f. *Adrianae de Pallaes* viduae q̄ūdam *Judoci de Rysenborch.*

XXV Oct. in o. et f. Dollae Clementiae de Schoti viduae quondam Cornelij de Bombergen.

XXX Oct. in ob. Dolli *Jōīs de Parys de Zuydoort.*

XXXI Oct. in o. et f. Dollae Orianae [of Orcanae] de Liefvelt viduae quondam Dolli Jacobi Sangker [1]).

Eod. die in o. et f. Petronellae Henrici de Zylls filiae.

II Nov. in o. et f. Dolli Jōīs de Rutenberch.

VII Nov. in o. et f. *Gulielmi de Rysenborch* filij Dolli Justi de Rysenborch dōī a R.

XXI Nov. in o. Jōīs Jacobi de Zanthen.

XXII Nov. in o. et f. Mariae de Cleeff, filiae Jacobi de Cleeff.

VIII Dec. in o. Gerardi Schuts v. Waldeck filij senioris Jōīs Schuts de Waldeck.

XIII Dec. in o. et f. Henrici de Dompselaer.

XVIII Dec. in o. Dolli *Gulielmi de Amerongen* filij quondam Doll Stephani de Amerongen.

XX Dec. in o. et f. Apolloniae Jōīs de Westveen viduae q̄ūdam Jacobi de Bemmel.

XXVI Dec. in o. et f. Gertrudis Antonij Beyers filiae, viduae quondā Jōīs v. Daell.

XXVIII Dec. in o. et f. Elisabethae Jacobi filiae de Bleyenburch viduae quondam Māgrī Jōīs de Putten.

XXX Dec. In o. et f. Dōī Gisleni de Oproede Canonici Sti Jōīs.

Eod. d. in o. et f. Adrianae Henrici filiae uxoris Māgrī Gulielmi de Otterspoor.

1618. II Jan. in o. et f. Māgrī Marci de Detten Advocati.

IV Jan. in o. Dollae *Fredericae de Cock de Delwynen*, ux. Dolli Jōīs de Bemmel.

V Jan. in o. et f. Dollae *Jōāē de Culenborch* viduae quondam Dolli Arnoldi Berck.

VI Jan. in o. et f. Māgrī Mathiae de Melanen.

XIII Jan. in o. et f. Dollae *Aleydis Ruysch* ux. Dolli Jacobi v̄āñ Maeth.

XIV Jan. in o. et f. Gulielmi Adriani v. Eyck.

XXVI Jan. in o. et f. Aleydis v. den Santen, viduae quondam Sebastiani de Wys.

XXVII Jan. in o. et f. Henrici Jōīs Mersch v. Millingen Vicarij.

---

1) Sangher? Red.

1618. xxx Jan. in o. *Cornelij de Ridder v̄. Groenesteyn.*

vi Febr. in o. et f. Machteldis Jōīs̄ viduae quondam Petri de Cansteren.

viii Febr. in o. et f. Annae de Ryn viduae qūdam Marci de Detten.

xi Febr. in o. et f. Aleydis Lieftinck viduae quondam Henrici Jōīs Spycker aliàs de Veer.

xii Febr. in o. et f. Dolli Theodorici de Liefvelt, dn̄ī de Opdorp.

xvi Febr. in o. illustriss. Dōī, dōī *Jōīs Baronis de Schagen*, Barsingerhorn, Harinckhuysen, Goudriaen etc.

xvii. xviii et xix Febr. in o. illustriss. Philippi Gulielmi gratia Dei Principis Auriaci Comitis de Nassau, Buren, Vianden, Diets, Catsnellenbogen, Leerdam etc.

xix Febr. in o. et f. Christinae de Goyer viduae qn̄dam Jōīs̄ Bosch.

xxiv Febr. in o. et f. *Mariae de Rysenborch.*

Eod. d. in o. et f. Dollae Agathae filiae qn̄dam Domic. Jōīs̄ Wtenbroeck.

xxvi Febr. in o. et f. Cornelij de Malborch.

ii Mart. in o. et f. Bernardini Valdonij advti fiscalis Curiae Traject.

ix Mart. in o. et f. Dolli *Henrici de Groeff ab Arckelens.*

xxii Mart. in o. et f. Jōīs a Bylert.

xxvi Mart. in o. et f. Corneliae de Beer ux. Arnoldi de Lamsvelt.

ii Apr. in o Magr̄i *Cornelij de Kuyck* Advti Curiae provincialis Hollandiae et consiliarij extraordinarij principis Auriaci.

vi Apr. in f. et o. Gerardi Rutgeri Sael.

ix Apr. in o. et f. Mariae Jōīs̄ de Jaersvelt viduae qn̄dam Ludovici Vuysting.

xiv Apr. in o. Nobiliss. Dollae *Gertrudis de Abcoude de Meerthen* viduae. quondam Dōī Gerardi de Berckenroy dum viveret Praetoris Kennemariae.

xvi Apr. in o. et f. Christianae Henrici filiae viduae quondam Jōīs Adriani.

xxi Apr. in o. et f. Jacobi Wouteri de Boort.

xxvi Apr. in o. et f. *Jōīs Poth.*

xxx Apr. in o. et f. Jacobae, Jacobi v. Bockhoven ux. Gisberti Nicolai de Coesvelt.

xvi Maji in o. Nobiliss. Dolli *Balthazaris de Vueren* tot Reygersfoort.

Eod. die in o. et f. Francisci Kegeling.

xxii Maji in o. et f. Dollae Catharinae de Moerendael viduae quondam Th̄īcī de Gouda.

xxiii Maji in o. Jōīs de Merenvelt filij Doctoris Everardi de Merevelt.

xxxi Maji in f. Dollae Elisabethae de Westrenen filiae Cornelij de Westrenen.

ii Junij in o. Nobiliss. *Petri de Asperen et de Bueren* dn̄ī tot Vueren.

x Junij in o. Dolli *Arnoldi de Cock de Delweynen.*

Eod. die in o. Isbrandi Gulielmi Portengen filij Gulielmi Cornelij Portengen.

xiii Jun. in o. et f. Christianae Thomae v̄ Heesel ux. *Cornelij de Teylingen.*

xvi Jun. in o. et f. Henrici de Duverden filij Cornelij de Duverden Scabini civitatis Traj.; est frater Canonici.

1618. XXI Jun. in o. et f. Hildegondis Rudolphi de Zyls filiae, viduae quondā Henrici Bernardi de Bockhoven.
V Julij in o. et f. Arnoldi Cornelij v. Steenwyck.
XIV Jul. in f. *Gulielmi de Merenborch* filij Magri Petri de Merenb.
XXIII Jul. in o. et f. Dolli Huberti de Berges Canonici Sti Jōis.
XXV Julij in o. et f. *Cornelij Adriani de Telingen.* [1])
XXVII Julij in f. Lubberti Hessels v. Ommen.
III Aug. in o. et f. Christinae Brecin ux. quondam Gulielmi Crom.
XIV Aug. in o. et f. Thomae Cornelij v. der Well.
Eod. die in o. et f. Aleidis de Beaumont ux. Theodorici Johannis de Hoorn.
XX Aug. in o. et f. Jōis Jōis de Buytendyck.
XXIII Aug. in o. Illustrissimi Domicelli *Hermanni v. Voorst.*
XXIV Aug. in o. et f. Mariae Gerardi Adriani de Streflantis filiae ux. Martini Gisberti v̄. Hemerten.
XXIV Aug. in o. et f. Domini Soopmeers.
XXIX Aug. in o. et f. Annae Petri Vossen filiae uxoris Philippi Ram.
Ult. Aug. in o. et f. Simonis Nicolai de Blanckendael.
XII Sept. in o. Arnoldi de Honthorst praetoris v̄. der Ameyden et Tienhoven.
XVIII Sept. in o. et f. Henrici *Christiani de Pallaes.*
XIX Sept. in o. Illustrissimae Dūae, Dūae *Florentinae de Culenborch,* viduae quondam Dolli *Adriani de Matenesse,* domini v̄. Mathenesse, Opmeer, Riviere etc.; fuit matertera confratris de Merode.
XXI Sept. in o. Georgij Harting van Kitsing Secretarij in Doesburg.
XXV Sept. in o. et f. Bernardi ter Beeck van Coesfeldt.
XXX Sept. in f. Arnoldi Schrieck filij Ernesti Schrieck.
IX Oct. in o. et f. Dollae Joannae de Nijhoff.
X Oct. in o. et f. Christinae Henrici de Wyckersloot ux. Johannis Florentij de Snellerweert.
XVIII Oct. in o. Dollae *Beatricis Conincks* viduae quondam nobilis viri *Walrami Pieck de Wolfsweert.*
XXI Oct. in o. et f. Pauli Ottonis Sluyskens.
XXIII Oct. in o. et f. Johannis de Honthorst.
Eod. d. in o. et f. Nicolai Stephani de Huemen.
XXVI Oct. in o. et f. Wilhelmi Wilhelmi Beens de Breda Civium Capitanei.
XXVII Oct. in o. et f. Gulielmi de Drielenborch quondam Cos. hujus civitatis.
XXIX Oct. In f. Idae Bruijnings, filiae Stephani Bruijnings.
IX Nov. in o. et f. Mariae Cornelij Muys Conjugis Egberti Jōis Boschman.
XIII Nov. in o. et f. Adrianae Spoor, viduae quondam Jōis de Schroyesteyn.
XVII. Nov. in o. et f. Dollae *Mariae de Abcoude* ux. Theoderici de Westrenen.
XVIII. Nov. in o. Mariae de Haerlem viduae Antonij de Middelcoop.

---

[1]) Teylingen? RED.

xx Nov. in o. Nob. viri Dni: *Jois de Assendelft*, dni in Assendelft, Heemskerck, Castrecum, Beverwyck, Cralingen, Besoyen, Heynenoort etc.

xxiv Nov. in o. et f. Cornelij Petri Bout.

xxvi Nov. in o. et f. Gertrudis de Haeften ux. Bernardi Versteech.

ii Dec. in o. et f. Gertrudis Conradi viduae quondam Gerardi Cornelij de Padmeer.

xiii Dec. in o. et f. Jacobi de Cleeff hujus civitatis Camerarij et Consiliarij, et avunculi Dni Arnoldi de Westrenen confratris nostri.

xv Dec. in o. et f. Aleydis v Noort filiae Jois van Noort.

xix Dec. in o. et f. Everardi Henrici fabri ferrarij.

xx Dec. in o. et f. Meynardae de Royesteyn filiae Jacobi Cornelij de Royesteyn.

xxii Dec. in f. Nicolai Malepert, fily Ludovici Malepert.

xxix Dec. in o. et f. Elisabethae Cornelij Cleeff ux. Francisci de Hoeven.

Eod. d. in f. Annae Malepert filiae Ludoïci Malepert.

(Wordt vervolgd).

VRAGEN.

Boschhuizen. Een goed in den omtrek der voormalige abdij (thans Graaflijke bezitting) van Mariënweerd (o. Beest, aan de Linge) heette a⁰ 1129 *Runeresbusch* (Sloet's Oorkbk v. Gelre en Z. bl. 244), a⁰ 1148 *Runoieresbusc* (ib. bl. 284), a⁰ 1148 *Ruinocerbusc* (ib. bl. 285), a⁰ 1166 *Runocesesbuse* (ib. bl. 313), a⁰ 1210, 31 *Bosg* (ib. bl. 433, 542), a⁰ 1261 *Boscusen* (ib. bl. 831). Nu gist Baron Sloet (Plaatsnamen-Regr.), trouwens aarzelend, dat achter de eerste hiergenoemde vier varianten Rhenoij (bew. Mariënweerd, aan de Linge) schuilen zal; doch dit is onaannemelijk, omdat Bosg (dat Bn. Sl. als eene andere plaats beschouwt) en Boscusen (door hem in zijn Pl.-Regr verzwegen) blijkens de door hem medegedeelde charters kennelijk éénerlei plaats aanduiden, en dan zou wat in 1261 Boscusen was, in 1265 door den gansch verschillenden naam [dat huys tot] *Rynoey* (Bondam, Charterbk bl. 574b), [castrum] *Reynoy* (Sloet, a. w., bl. 862) zijn vervangen. Hier is kennelijk van niets anders sprake dan van het thans nog bekende Boschhuizen te Rhenoij. Maar wat mag de hoofdsylbe in die vier varianten beduiden? Persoonsnaam?

Ontzet van Leiden. »Op huyden den 15en Novembris a⁰ 1576 Compareerde voor Notaris v. d. Wuert te Leiden Willem Cornelisz Joncker,

33 jaar, ende deposeerde ten versoucke van Jan Adriaenszoon Woelwater vuyt de Kage hoedat hij deposant int ontset van Leyden mede capiteyn onder de vloote tot 't voorn. ontset dienende geweest es, ende dat ten zelven tijde den voorsz. reqt op zijne galeye voor Stierman den tijt van omtrent derdalff maenden ter lyeffden van de gemeene zaecken gedient heeft zonder dat hij eenige profyten van zijne dienste begeerde tegenyeten ofte genoten heeft. Tuychde mede dat den zelven reqt geduyerende 't voorsz. ontset hem vromelicken zoe voor den viant als van den viant heeft gedragen ende gequeten ende zijne tochten en wachten als een vroom Stierman toestaet getrouwelicken waargenomen heeft, ende en tuychde verder nyet". Is er iets meer omtrent die twee personen bekend, voornamelijk omtrent den stuurman Woelwater? In elk geval dienen zij aan de vergetelheid ontrukt.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Herbern van Putten. Mr. J. Nanninga Uitterdijk noemt, in zijn Geschiedk. Overzicht en Merkw. van Kampen, Kamp. 1878, bl. 8, dezen edelman: »een telg der baronnen van Gelder, heer van 't slot Puttenstein tusschen Oldebroek en Wezep". Van Herbern en zijne verrichtingen is genoeg bekend, doch nadere mededeelingen betreffende de »baronnen van Gelder" worden zeer gewenscht. Denkelijk bedoelt de schrijver dat de heeren van Putten, »volkomen alle kentekens van bannerheeren dragende" (v. Spaen, Inl. IV, 190), als zoodanig Geldersche baronnen waren.

Moeder Malet. Van haar is *Nav.* XXXII, 144 (Omslag) sprake. Haar naam leeft voort in Het Regtendijksch-gat, water o. Oosterhout (N.-Brabant), omdat dit ook wel Het Gat-van-Moedermalet wordt geheeten. Wat is van haar bekend?

Luchtverschijnsel in 1580 te Woerden. 26 September 1580 verklaren eenige »poerters eñ poertersse der Stede van Woerden", ten overstaan van Notaris Otto Dircksz, aldaar, ten verzoeke van een inwoner, »dat zij deposanten den thienden September lestleden tsavonts ontrent acht uren voer die deur van Dirck Cornelisz deposant alhier gestaen hebben, eñ hebben aengesien dat grouwelicke teecken aen den hemel als bloetstralen eñ vuur vlammen eñ onder andere woorden seyde

Claes Jansz het beteeckent anders nyet dan gruwelicke straffen, die noch volgen sullen om die gruwelicke sunden die In den Landen geschien eñ bijsonder die sunden die In onze stadt gescien en geschiet zijn an sulcke trouwe dienaers die men hier te Woerden vervolcht eñ veracht heeft eñ weder een valsch leeraer eñ wolff ingebracht, eñ men mach wel vrij gedencken, dat die aertbevinghe oick nyet te vergeefs geschiet is op dien dach doen Heer Johan Saliger eñ heer Heynrick Vreedtlandt vervolcht werden, dat anders nyet en beteyckent dan datter een grouwelicke straffe over den Landen eñ dese stadt volgen zal". Er volgt nog veel meer, maar dat is een soort predikatie. Ik vraag wat er bekend is van dit luchtverschijnsel en de aardbeving. De vervolging der personen, in deze akte »geroert", vindt men eenigzins uitvoerig behandeld bij v. der Aa op den naam van den predikant Joh. Saliger, waarbij ook Hendrik Vredeland wordt genoemd. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Oranjes-voorteeken. Hiervan is *Nav.* XXXV, 209 sprake. Quid?

Het uithangen van drie oranje-appelen in 1618 te Leiden. Valt er beteekenis te hechten aan het feit, dat den 12en Juni 1618, — krachtens eene verklaring vóór Notaris Ew. Henriksz. Craen te Leiden gedaan, — zekere Phil. Malon, een verver, uit het venster aan den gevel uithing »een out roer mit een buscruyt fles en eene hantschoe, ende daer beneffens noch een stock mit drye orangieappelen daer aen hangende". A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Biefstuk Club. William Jones, »Finger-ring lore", London 1877, zegt, p. 193: »In late times we have the ring adopted as a club badge by the famous Beef-Steak Club, of convivial notoriety. The members wore a blue coat, with red cape and cuffs, buttons with the initials B. S., and behind the President's chair was placed the Society's halbert, which, with the gridiron, was found among the rubbish after the Covent Garden fire in 1808". Over die Club is iets in de Revue Brit. van....? medegedeeld. Wáár is meer te vinden?

Mo.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

LI.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.
A° 1691. N° 2199—2236.

2199. 1691. 29 Mei, v. L., III, 533. Deze penning op het overlijden van den Admiraal *Cornelis Tromp*, op last der bloedverwanten gemaakt, is zeer zeldzaam, komt meest in lood en tin voor, *v. Cleeff I*, n° 2211 Z. *f* 41. *Salm*, n° 1706 Z. 48 W. *de Roye*, n° 2162 Z. *f* 58. (Is in Kon. Kab. te 's-Hage).

2200. 1691, v. L., III, 534. Van de koninklijke schatkamer van Lodewijk XIV op de krijgstoerustingen komt steeds in zilver voor. Cat. *v. Orden*, n° 2298 W. 7½ *f* 2,25. *v. Cleeff I*, n° 2212 Z. *f* 4,25 (Onder den hals is een B. »merkteeken van het munthuis te Rouaan", zegt *v. Loon;* doch de *Coster Cat.* n° 586 zegt »c'est l'initiale du nom du graveur").

2201. I. 1691. 10 April, v. L., III, 535(1). Verovering van Bergen in Henegouwen met het borstbeeld van Lodewijk XIV linksgewend. Bij *Goeree* bl. 235(1) is het »troniebeeld" rechts-gewend; op dezen en op de volgende groote penningen ontbreken bij hem de lauweren en is het geen borst- maar een troniebeeld, halsstuk (zonder pantser). Ook aldus bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3013 L. als op v. L., III, 535(2). Deze heeft volgens *Iddekinge*, n° 1708 Br. onder het armstuk R(oettiers).

2202. 1691. Als boven. Door *Molart* en met *Rex Galliarum Invictissimus.* bij *v. Cleeff* I. n° 2213 *f* 2,75. Br.

2203. 1691. Als boven. Vz. Bb. door R(oettiers) met ontblooten hals (rechts-gewend?) Omschrift 535(1). Kz. Gezicht op Bergen en daaronder eene kaart van Nizza en Villa Franca. *Extendit manus svas svper montes et conturbavit regna.* Hij heeft zijne hand over Bergen uitgestrekt en de rijken in beroering gebracht. (Vergulde figuren en omschriften) *Salm*, n° 1709. *Luzac* 1873, bl. 32 n° 1103. In Kon. Kab. *Aanw.* 1876 bl. 19 [1]).

[1]) Alwaar men leest in de afsnede *Veris*, doch dit moet zijn als bij *Luzac Praeludia veris*, d. i. Het voorspel van de lente, met het oog op deze vroege opening van den veldtocht.

2204. 1691. Als boven. Zeer groote penning. Vz. het b. b. van Lodewijk XIV rechts-gewend (met omschrift als bij v. L., III, 535(2) doch in een romeinsche toga gehuld. Daaronder R(oettiers). Kz. een tienregelig latijnsch opschrift *Montium vrbs belg.(ii) mvnitis.(sima) H (noniae) capaut mense mart.(ii) a Lvd.(ovico) M.(agno) obsessa et intra XVI. diem expvgnata consil.(ienti)bvs Hagae C.(omitis) male. coniur.(atis) princi(ipibvs) et avra.(sionensi) pr.(incipe) minaciter advolante victori laudem, et optatvm peractis imperiis.decvs arrogavit. M.DC.XCI.* (Bergen, de sterkste stad van België, de hoofdstad van Henegouwen, in de maand Maart door Lodewijk den Groote belegerd en binnen den 16den dag ingenomen, terwijl de tegen hem saamgespannen vorsten in Den Haag beraadslaagden en de Prins van Oranje dreigend toesnelde, verschafte den overwinnaar den roem en den glans die hij kon verwachten van de uitvoering zijner bevelen 1691). Afgebeeld en beschreven door *J. F. G. Meijer* in de *Revue* 1857, p. 246—247, pl. XVII. De stempels er van zijn nog in de munt te Parijs. Zie *Catalogue des poinçons des coins et des médailles, etc.* 1833. Bij *Salm* n⁰ 1770 Br. met figuren en omschriften verguld. (*Kon. Penn. Kab.*) »On en frappe encore actuellement". *Revue.* 1857 p. 246(1).

2205. II. 1691. Als boven v. L., III, 535(2). In het Kab. *P. H. v. Gelder* met *J. Mauger f(ecit)* en met MDCLXXXXI in de afsnede der Kz. Br. Ook bij *v. Orden,* n⁰ 2299, Br. *f* —.90 met *J. Mauger.* (*de Roye,* n⁰ 2165 Br. *f* —60 *v. Cleeff,* I, n⁰ 2214. Br. *f* —90.

2206. III. 1691. Als boven v. L., III, 536(1) komt niet veel voor (echter bij *v. Cleeff,* II, n⁰ 1212. K. slechts *f* —40 evenals IV de zeldzame spotpenning 536(2) aldaar n⁰ 1213. K. maar *f* —40 en bij *de Roye,* n⁰ 2166. K. *f* —60.

2207. 1691 18 April. v. L., III, 538 *Joris (George) Willem* hertog *van Zell* te 's Hage met de ridderorde van den Kouseband omhangen komt bij *Chevalier,* p. 211 nog grooter voor en is zeer zeldzaam.

2208. 1691 10 Juni. v. L., III, 540. *Athlone* in Ierland stormenderhand ingenomen is bij *Chevalier,* p. 223 op de voorzijde onder het bb. gemerkt D. S. (is zeldzaam.)

2209. 1691 22 Juli. v. L., III, 541—543. I—VII. Overwinning bij *Agrim,* I, 541(1). In Kab. *P. H. v. Gelder* in brons, en bij *Salm,* n⁰ 1712. Z. 82 gemerkt Vz. onder bb. *J. Smeltzing f(ecit)* als bij

Chevalier, p. 227. Deze heeft op de Kz. nog onder het opschrift op de kolom S. N. hetgeen *Stilo Novo* aanduiden kan, maar ook (*Smeltzing*) *Neomagensis* volgens *Schlickeysen*. S. 326. (Stempelsnijder 1686—1703) ook met I. S. zich teekenend. Dus dezelfde graveur als die van de Vz. Bij *v. Cleeff*, I, n⁰ 2215. K. *f* 2,25. II. 541(2) als *Chevalier*, p. 226 (zeer zeldzaam). III. 541(3) als *Chevalier*, p. 225 doch de Vz. gemerkt onder hetzelfde bb. als op den penning bij v. L., III, 540 met D. S. (?) (zeldzaam). Bij *v. Duren*, n⁰ 1696 Z. IV. 543(1) als *Chevalier*, p. 232 (aldaar de laatste penning) is zeer zeldzaam en gemerkt bij *v. Loon* met P. D. W. (?) en N. C. A. P. (*N. Chevalier*?) V. 543(2) is de verkleining van den voorgaanden wat de beelden op de Kz. betreft. Onder den hals staat *I. S*(meltzing) *v. Cleeff*, I, n⁰ 2216. Br. *f* 1.— *J. Muntendam*, n⁰ 232. Br. *f* —40. *v. Duren*, n⁰ 1697. Z. VI. 543(3) Vz. = (2) gemerkt I. S(*meltzing*). Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3019 Z. $31\frac{1}{2}$ W. *Salm*, n⁰ 1714. Z. 31. W. VII. 543(4) als *Chevalier*, p. 227. Zeldz. komt ook voor zonder kantschrift in K. bij *Salm*, n⁰ 1715.

2210. 1691 31 Juli. v. L., III, 546. *Chevalier*, p. 228. Overgave van *Galloway* in Ierland. (zeer zeldzaam).

2211. 1691 25 Septb. v. L., III, 547. *Slego* overgegeven, alsmede op de overgave van *Athlone* {30 Junij / 10 Julij}, *Galloway* {26 Julij / 5 Aug.} 1691 als bij *Chevalier*, n⁰ 229. Gemerkt op de Vz. I. S(*meltzing*) doch bij *Chevalier* de *bustes accollés* van *Willem* en *Maria* rechtsgewend met het omschrift *Guilelm. rex Maria regina F*(*idei*) *d*(*efensores*) *p*(*erpetui*) *a*(*ugusti*). In Z. bij *v. Cleeff*, I, n⁰ 2218. *f* 11. *v. Cleeff*, *II*, n⁰ 1275 *f* 9,25 Z. *de Roye*, n⁰ 2167 Tin. *Salm*, n⁰ 1716 als *v. Loon*, doch n⁰ 1717 als *Chevalier* Z. 40 (fraai). In Kab. *P. H. v. Gelder* met de twee bb. en onder den arm *J. Smeltzing*. Bij *Posthumus*, n⁰ 643. Z. 49.

2212. 1691. *Bevrediging van Ierland* (v. L., III, 548. I—III). I. geteekend bij v. L. Vz. met *D. Trapentier f*(*ecit*) als *Cat. Arti.* 1880 n⁰ 1369. (*Kab. P. H. v. Gelder*) aldaar n⁰ 1697 v. L., IV, 215(1) gemerkt *D. Drappentier* heeft op de Kz. *subiectis* doch in Kon. Kab. (*Aanw.* 1864, bl. 13) *subicctis*. (zeldzaam). *Voûte*, n⁰ 562. Z. met *f* 26.— *Stricker*, I, n⁰ 4045. Z. *f* 16,25. *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3021 W. $61\frac{1}{2}$ (Dubbele zwaarte) *v. Cleeff*, I, n⁰ 2219 in goud *f* 200.— *Salm*,

n⁰ 1718. Z. 64. W. II. (2) Geteekend bij *v. L.* met *D. D. S.* hetgeen zal zijn *D. Drappentier sculpsit*, de maker van den vorigen penning (1) waarvan de Kz. verkleind is nagevolgd op (2) Zeldzaam (meest in lood). III. (3) Geteekend Vz. onder de *bustes accollés* met I. S(*meltzing*). *v. Cleeff*, I, n⁰ 2220 K. meest in lood (Zeldzaam).

2213. 1691 13 October. v. L., III, 550 I—II. Overgave van *Limmerick* in Ierland. I. (1) Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3024. Z. 68 W. zeldzaam. (in tin *v. Cleeff*, II, 1276. Geteekend *J. Smelzing*). II. (2) Als boven, met Duitsch opschrift. Onder het armstuk *P. C. T. B. B.* flauw zichtbaar. (*Philipp Christoffel Becker*, ook *Paul* genaamd, stempelsn. te Weenen, geb. te Coblenz 1675, † 1743 was nog te jong in 1691 om dezen penning te snijden.

2214. 1691. v. L., III, 552—554. I—V. *Ierland overwonnen en in genade aangenomen.* I. (1) als *Chevalier*, p. 231(2) heeft bij dezen onder de *bustes accollés R. Arondeaux f(ecit)* als bij *Salm*, n⁰ 1719 Z. 51. *G. v. Orden*, n⁰ 2304 fraai Z. 51½ *f* 38,50. II. (2) met kantschrift = *v. Loon*, bij *de Vries*, 1884, n⁰ 1157 Z. 32 *v. Cleeff*, n⁰ 2221. Z. 7. Met ander kantschrift: *Armis jungit amor nunc tertia regna duobus.* (De liefde voegt nu door de wapenen een derde rijk bij de twee (anderen). Ook alzoo bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3026. Z. 37½ W. *Salm*, n⁰ 1721. Z. 30. In Kab. *J. A. Smits v. Nieuwerkerk* door *G. K.* [1]) met Kantschrift *Armis* etc. Kz. *Hibernia* [2]). III. (3) Is andersom en veel grooter te vinden bij *Chevalier*, p. 512. *de Vries*, n⁰ 1159. Z. 52. *v. Duren*, n⁰ 1700 in Goud W. 59½ met kantschrift als v. L. Bij *Salm*, n⁰ 1722 en *P. H. v. Gelder* met kantschrift *Sponsor securitatis publicae.* (De borg der gemeene veiligheid) dat wel in den tekst bij v. L., III, 554 maar niet op de afbeelding voorkomt. *v. Duren*, n⁰ 1701 Z. *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3027. Z. 45½ [3]) in goud bij *Houck*, 1863. W. 59½ *de Haan*, n⁰ 334. Z. 53 W. IV. (4) blz. 554(4). V. (5) blz. 554(2) als *Chevalier*, p. 231(1).

---

[1]) Bij *P. H. v. Gelder* gemerkt *G. H.* (*Georg Hautsch*, stempelsn. in *Neurenberg* 1683—1712.

[2]) Beide stempels zijn in Kon. Kab. *Aanw.* 1855. blz. 5, n⁰ 642. Z. 25 en bij *Posthumus*, n⁰ 642 en 1643.

[3]) v. L., III, 554 leest *Daven(triae) f(ieri) cur(avit) l(iberalitas) M(onetarii) lecs M(agistratus).* De regering liet dien penning slaan. Vgl., ook *M. v. Doorninck* Gedenkpenningen III, bl. 59; *Cat. Overijss. Tent.*, n⁰ 2746 (*Mr. J. I. v. Doorninck.*)

2215. 1691. v. L., III, 556 Ter eere van *Godard* graaf van *Athlone* baron van *Ginkel.* (Zeldzaam).

EINDE VAN HET DERDE DEEL VAN V. LOON.

2216. z. j. Kon. Kab. *Aanw.* 1865 bl. 8, koning Willem III staande bij een gekroonden hoorn van overvloed, geleidt met de rechterhand *Ierland* in de gedaante eener vrouw naar een zetel, waarbij twee vrouwen (*Engeland en Schotland*), op den achtergrond de *Tower.* In de afsnede het koninklijk wapen en *Gvill(elmo III Nas-(saviae) Lib.(ertatis) Pac.(isque) Rest(itutori) Brittan(nici) regi imperii.* (Aan Willem III van Nassau den hersteller der vrijheid en des vredes, den koning van het Britsche rijk).

2217. (1691) z. j. Onuitgegeven zilveren penning ter eere van Willem III als hersteller van den Godsdienst in Engeland. (Kon. Kab. *Aanw.* 1856 blz. 5). Vz. gelauwerd hoofd van de rechterzijde *Gvlielmvs* ○ — *III* — ○ *Dei* ○ *Gra* ○ (*tia*) Kz.: Een gehelmd vrouwenbeeld door de zon beschenen, in de rechter- een lauwerkrans, in de linkerhand een palmtak houdend, vertreedt een gewapend man nevens wien een schild waarop een lelie en een hoop wapentuig ter aarde liggen. Omschrift *Restituit Lucem.* (Hij herstelde het licht (d. i. het geloof)). In de afsnede *C. I. L.* — *Schlickeysen* vermeldt S. 71 dat onder deze letters schuilt *Christoffel Jacob Leheer*, stempelsnijder in Augsburg (1683) als valsche munter in 1707 onthoofd.

2218. (1691) z. j. Als boven: kleine zilveren penning op het hergeven van den vrede aan het Britsche rijk door het eindigen van den oorlog in Ierland. (Kon. Kab. *Aanw.* 1856 bl. 6). Vz. Gelauwerd borstb. van de rechterzijde gezien. Omschrift *Wilh(elmus) Libert(atis) pop(uli) A(nglicani) Vindex.* (Willem de handhaver (beschermer, verdediger) der vrijheid van het Engelsche volk). Kz. In een lauwerkrans *de Vrede* met slangenstaf in de rechterhand, achter haar *de doos des geheims* (*cista mystica*) waaruit eene slang kruipt, vóór haar staat het woord *Pax* (vrede). De heer *J. F. G. Meijer* (directeur van het K. P. Kab.) zegt t.a.p.: »Deze penning is eene navolging van de zilveren *tetradrachmen*, ter eere van *Augustus* in Klein-Azie geslagen, welke volmaakt dezelfde keerzijde en op de voorzijde het gelauwerd hoofd van Augustus hebben met het omschrift *Imp(erator) Caesar Divi f(ilius) Cos(consul) VI. Libertatis P(opuli) R(omani) Vindex,*

welk stuk ook op het Kabinet aanwezig en o. a. afgebeeld is bij *H. Cohen*, *Déscription générale des monnaies de la République Romaine, communément appelées Médailles Consulaires* in-quarto. Paris 1857, pl. XXII. W. 50 (p. 166—167)".

2219. (1691) z. j. Als boven ter eere van Willem en zijne gemalin. (Kon. Kab. *Aanw.* 1863 bl. 17. Vz.: *Gvlielmvs. et Maria d. g.* Beider borstbeelden nevens elkander. Kz. een kroon rustend op drie zuilen, op welke te lezen staat *Religio* (Godsdienst) *Rex* (Koning) *et* (en) *Libertas* (Vrijheid). Omschrift *Hisce suffulta.* (Door deze zijn deze *drie* geschraagd).

2220. 1691. Ter eere van *Hendrik Casimir II* prins van Nassau, erfstadhouder en kapitein-generaal van Friesland, Groningen en Drenthe. Vz. Borstbeeld rechts-gewend. *Henricus Casimir Pr(inceps) de Nassav, etc.* Kz. Ruitergevecht in het verschiet. Op den voorgrond allerlei wapentuig, enz., daarboven een met een zwaard gewapende arm welke uit de wolken komt. In de afsnede *Pro patria* 1691 (Voor het vaderland). Afgeb. bij *de Vries* c.s. pl. XI(3) II bl. 143—157. Cat. *Mr. Jer. de Vries* 1884 n⁰ 1136. Z. 49, gek. *f* 22,50 voor het *Museum van het Friesch Genootschap.* Kab. *P. H. v. Gelder. Kon. Kab.* (zeer zeldzaam).

2221. 1691. Nizza (Nice) ingenomen. Vz. Bb. Lodewijk XIV als bij *Goeree,* p. 235. Kz. *Goeree* p. 236. *Nicea capta.* De stedemaagd verbaasd liggend op haar schild, te midden der puinhoopen harer in de lucht gevlogen citadel. v. L., IV, 4(2).

2222. 1691. Op het innemen van *Bergen* in Henegouwen en *Nizza* (Nice) in den aanvang van April. Vz. Bb. Lodewijk XIV als bij *Goeree* bl. 235. Kz. Twee zege-engelen (famae) van het noorden en het zuiden komend, dragende kroon en trompetten, waarvan vaandels met de opschriften *Nicaea capta et Mont(es) Han(oniae) expug(nata)* afhangen, ontmoeten elkander vliegend boven de afbeeldingen der beide vestingen. Omschrift *Ab Austro et ab Aquilone* (van het Zuiden en van het Noorden.) In de afsnede *Ineunte Aprili MDCLXXXXI.* (In den aanvang van April 1691). Zie Goeree bl. 237. v. L., IV, 4(1).

2223. 1691. Het gevecht bij de *Leuze.* Vz. Bb. van Lodewijk XIV als bij *Goeree* bl. 235 Kz. Een Fransch ruiter, met opgeheven degen die een vijandelijken ruiter vertreedt. In het verschiet een gevecht. Omschrift *Virtus Equitum praetorianorum.* (Dapperheid der ruiter-

lijfgarde des konings). In de afsnede *Pugna ad Leuzam MDCLXXXXI.* Gevecht bij de *Leuze* (beek in Belgie). v. L., IV, 9.

2224. 1691. November. Het innemen van het kasteel *Montmelian.* Vz. Bb. van Lod. XIV als *Goeree* bl. 235. Kz. De overwinning schrijvend op een schild, en zittend aan den voet eener rots, waarop *Montmelian* ligt, een kasteel in de Alpen. Omschrift *Monsmelianus captus.* In de afsnede: MDCLXXXXI. Zie *Goeree* bl. 239 en v. L., IV, 8.

2225. 1691. Lodewijk XIV. Kz.: Opschrift *Sacrilegia Gallica.* (Fransche heiligschennis). 1691. *'t Hooft* n° 1079. Br.

2226. (1691). Legpenning met het rechts-gewend blootshoofds geharnast met het gulden vlies omhangen borstbeeld van *Carolvs II d(ei) g(ratia) hispaniar. (vm) et Indiarvm rex.* (Karel II door Gods genade koning van Spanje en van de Indiën). Daaronder *R(oettiers).* Kz. Het wapen van *Brugge* met een *leeuw* en een *beer* [1]) als tenants. Afgebeeld door *Maurin* graaf *Nahuijs* in de *Revue* 1876 pl. IX n° 32 beschreven p. 151—153 met terechtwijzing van *v. Orden's Handleiding* I n° 1409. Vgl. *Dugniolle* n° 4574.

2227. (1691). Als boven doch met *Carol. II d. g. hisp. et ind. rex.* (Gekroond borstbeeld), daaronder eene lelie en boven het wapenschild *S(enatus) P(opulus) Q(ue) B(rugensis).* (De raad en het volk van Brugge). In de afsnede met of zonder *R(oettiers) Dugniolle* n° 4575—4576.

2228. 1691. Gedachtenispenning voor het geslacht van *Abraham v. Bennekom,* leeraar der Doopsgezinden te Amsterdam. Cat. *de Vries* (1854) n° 1613. Z. 13. 6.

2229. 1691. Op het 25jarig huwelijk van *Joan Henrick Muysken* en *Catarina v. Eyck.* Cat. *v. der Chijs,* 1870 p. 14, n° 294. Mm. 40. Z. 31, *Posthumus,* n° 659, Z. 32.

2230. 1691. Gouden bruiloft vereeuwigd door een bruilofts*lepel* (*J. H. v. Lennep* te Zeist. (Cat. *Hist. Tent.* te Amst. 1876, n° 3815. In *Nav.* 1856, p. 53, wordt een dusdanige (dezelfde?) beschreven. Op den bol ziet men twee ineengestoken handen, en daaromheen het volgend rijmpje

Kinderen denkt hier bij In 't Rond
Aan Uw Ouders Trouw Verbond
Over vijftigh Jaar Gesloten
Wacht Gods heijl ook met uw Loten.

---

[1]) Op een veel ouderen legp. van *Brugge* (*Revue*) 1869 pl. XIV(5) houdt een klimmende *beer* het wapenschild vast.

Op de buitenzijde van den steel staat *Gulden Bruiloft gedachtenisse van Jan Jansz. v. Eyck & Baafjen Joosten v. Brakel, beyde oud* 73 *Jaaren Anno* 1691.

2231. 1691 23 Maart. Gegrav. en gedreven penning op het overlijden van den Eerw. heer *Adrianus Achtienhoven*. (Cat. *Bom*, 30 Septb. 1878, n° 954. Z. 27. In *Leidsch* (nu *Kon. Kabinet*, 13 Mei 1871). *Bidt voor de siel van d' Eerwaarde Heer Adrianus Achtienhoven. S(acrae) T(heologiae) L(icentiatus). Overleden den* 23 *Maart* 1691. (*Iddekinge* n° 630. Ovaal, Hoog Mm. 61, Breed Mm. 43. Z. 30).

2232. 1691. Begraafnispenning van *Leonardus de Cocq*, burgemeester van Zierikzee, geb. 26 Novb. 1651. *Cat. Tent. te Middelburg*. 1870. bl. 72, n° 127, Cat. *Zeeuwsch Gen*. n° 684. Z.

2233. 1691 2 Decb. Op het overlijden van *Cornelius Synapius* (*Mostert*), burgemeester van Amersfoort met diens gehelmd wapenschild, op de voorzijde en het beeld van den *nijd* nevens een doodshoofd en doodsbeenderen op den grond liggend, waarboven *Morte moritur invidia*. (De nijd sterft door den dood) op de Kz. *Kon. Penn. Kabinet Aanw*. 1861. bl. 27—28, *v. Cleeff*, II, n° 2222. Z. *f* 4.60, *Swellengrebel* n° 1214, *Zeeuwsch Gen*. n° 679 Lood.

2234. 1691 26 Jan. Op het overlijden van *Cornelis Buysman*, praeceptor te Alkmaar, met het opschrift in 7 regels *Domin(i) Cornelii Buismanni quartae classis Alkmariae praeceptoris Denati V Cal(endarum) Febr(uarias) Anni MDCXCI Ætatis suae LIV*. (oud 54 jaren) *De Vries* (1864) n° 1614. Z. 41, de *Roye* n° 2183 Z. *f* 5. (*Kon. Kab.*) *Posthumus* n° 651, Ovaal Mm. 61/54. Z. 42. In het Stedelijk Museum te Alkmaar. (*Aanw*. 1882, bl. 1). *C. W. Bruinvis*.

2235. 1691. Fraaie gedreven gedenkpenning op het overlijden van vrouwe *Isabella Sophia de Geer*, gade van *Jac. Trigland de Jongere*, Theol. Prof. te Leiden de derde van dien naam. Vz. Haar borstbeeld waaronder haar wapen [1]) en waarboven eene hand uit de wolken een lauwerkrans houdend. In het veld eene ster. Kz. Een wierookvat. Omschrift *Ad coelvm tendens svavem relinqvit odorem*. (Ten hemel strevend laat het (wierookvat) een aangenamen geur na.) Mm. 58. Z. 67, *Noot-Nagel*, n° 723, Mm. 60, als eenig exemplaar Z. 67. (Zeer vreemd van Zweedsch? maaksel) Cat. *de Vries*, 1884, n° 1165.

---

[1]) Ook zichtbaar in *het Huis met de Hoofden* te Amsterdam, gesticht door *Lodewijk de Geer*.

2236. 1691. (Fransche penning) *Lucas Blaspiel*, leeraar der Hervormden wordt tot voorzitter in het Synode te Aul benoemd. Bij *de Roye* n⁰ 2184. Z. *f* 1,50.

Einde der Aanteekeningen tot en op het einde van het derde deel van v. Loon, Ned. Hist. Penningen.

De Kanonsdijk, Kanonsluis (XXXV, 271). Deze benamingen zullen wel ontleend zijn aan het geschut op den dijk of bij die sluis geplaatst, om in geval van ijsgang of hoog water de ingelanden op grooten afstand te kunnen waarschuwen. M^R. J. I. V. D.

De Klomp — benaming eener vermaarde herberg te Eede (Neder-Veluwe), en van een herbergje te Buurmalsen (*Nav.* XXVIII, 462 vermeld). Beteekenis? Aan een klomp als oorspronkelijk uithangteeken, (vgl. de Uithangteekens door Mr. J. v. Lennep en J. Ter Gouw, II, 221), — al hangt die ook op beide plaatsen thans uit, — valt hier kwalijk te denken, want dit zou denkelijk de bestemming al te duidelijk aangewezen en de met leder geschoeide bewoners dier dorpen afgeschrikt hebben. Een weiland te Hernen heet Klomperskamp [1]), en dit zal wel analoog wezen; zoodat de klompvisch (ook klieft en snottolf geheeten, de cyclopterus lumpus) hier gansch buiten rekening blijft. Kiliaen biedt klompe = aardkluit. Maar zou hier wellicht eene benaming gelden, die van den grond zij overgegaan op de huizen? Klomp = klamp, d. i. blok. Immers is het niet genoeg aan te bevelen Tijdschrift voor N.-Brabantsche Gesch., Taal- en Letterkunde (zie *Nav.* XXXIII, 345*0*, 400*0*), — waarop naar ons beperkt oordeel niets valt af te dingen dan wellicht alleen de dagbladmatige wijze van uitgaaf, plaatste (II, 84, 96) [2]) de geleerde archivaris van Maastricht een oorspronkelijk document over de rechten van het vorstelijk stift Thorn te Ginneken, en over de novaaltienden te Ypelaar, waarin telkens sprake is van clamp-

---

[1]) In Nederbetuwe noemt men geronnen melk of dikke melk klompers. Denkelijk verbastering van klonters = geklonterde melk.

[2]) In dat nummer ook eene schoone afbeelding, met zorgvuldige artistieke beschrijving, van den prachtigen Paaschkandelaar uit de 12de eeuw in de abdij van Postel.

(tiende). Bijv. »staat te noteeren, dat de clamp tiende, die de vrouwe van Thoor heeft uitgegeven, is een deel van Ypeler, de resten, die sij alsdan van Ypeler noch was behoudende, waeren een deel woeste ende onbebouwde landen ende heydevelden, daer geen vruchten van quamen". Voorts: »al de clampen der tiende volg. contract van den jaere 1299, die de vrouw abdisse van Thoor hadde geassigneert aen den pastoor van Gilsen", enz. »De geheele clamp van thienden te Ypelaer wel onder Ginneken is", enz. »De voorsaeten van sijn Hoogheyt, de heeren van Breda en hebben tot G., soo out als het dorp is, nooit geene [1]) novale tienden gepretendeert ofte getrocken, daer nochtans de tienden daer seer verbetert sijn, nu verdeylt synde in verscheiden clampen", enz. »Nootsel is nu gescheiden in drie clampen, daeraf die clamptiende Strijbeek en Graesen dat nu te samen eenen clamp is; daer is nu noch van gescheiden Couwelaer ende Raechen ende Honsdonck, dat samen ook eenen clamp maekt". »Ende Boeneijen is den anderen clamp" enz. Uit deze citaten blijkt dat hier van niets anders sprake is dan van novale tienden (tienden van nieuw-aangemaakte landen), die in blokken gelegd waren of werden. Is klamp in deze beteekenis nog heden in N. Brabant en ook elders in gebruik? In de Betuwe gansch onbekend. Klomp is ook een oude familienaam, zoowel als Bloc(q), Blo(c)k, *de* Blocq. Vgl. nu hiermede Het Nederbetuwsch *blok* Lingewater als benaming van het tweede Lingevak, dat zich van de Klomp o. Buurmalsen tot Deil uitstrekt.

In gezegd stuk is ook sprake van Jhr. Sebastiaen v. Ypelaer (vgl. *Nav.* XXXII, 61), die een kasteeltje kocht met uitgestrekte landerijen, wildernissen en een gedeelte van het broek van Werverschot, inhoudend nagenoeg de gansche b[p] Ypelaar, in welk bezit hij in 1646 door de schepenen van Ginneken bevestigd werd.

Garfgoederen (XXXV, 286). Daarmede worden bedoeld goederen in pacht gegeven tegen de derde of vierde garf, d. w. z. dat van elke drie of vier garven de eigenaar er ééne kreeg.

M[R]. J. I. VAN D.

[Oudemans heeft gerwe = garf, schoof. Zou er etymologisch verband kunnen bestaan met het straksvolg. gherwen ?]

---

[1]) Dubbele negatie in den Nederbetuwschen volksmond nóg zeer gebruikelijk, bijv. *nooit ni(e)t. nieuwers* (nergens) *niet, zonder niks* (= nul, niemendal).

Garfgoederen. *Garf* is afgekomen van 't Mid.Ned. *gherwen*, aankleeden, aandoen, speciaal het omhangen van het misgewaad door den priester. Er zijn nog plaatsen in ons Vaderland, o. a. te Harderwijk, waar men van de *gerf-* of *garf*kamer spreekt en die weet aan te wijzen. Dat was dan de bij de kerk gelegen kamer, waar de dienstdoende geestelijke de kenteekenen zijner waardigheid omhing of zich er van ontdeed, een kerkelijke kleedkamer. 't Woord *garf* dagteekent alzoo uit den tijd vóór de Reformatie. In Der Leeken-spieghel en bij v. Maerlant komt 't woord voor; in Het Leven van St. Amandus wordt zelfs *ontgerwen* gevonden. *Garfgoederen* zijn dus de vaste bezittingen der kerk geweest uit wier opbrengst uitsluitend de onkosten der priesterlijke kleeding bestreden werden. Tot altaar- en kerkversiering droegen ze almede het hunne bij, als de kas het lijden kon.

A. AARSEN.

[Ook A. J. C. Kremer in dezen trant. Oudemans biedt garwekamer, vgl. Nijhoff, Oorkonden II, 247, en gherwen, gheerwen = toebereiden, klaar maken, van daar: zich door het aantrekken van 't misgewaad gereedmaken voor den kerkdienst.]

Ware XXXIV, 188). Eene ware in eene marke is een aandeel. Dat kon groot en klein zijn. — Eene »volle ware", was een geheel aandeel, eene »halve ware" een half aandeel, enz. *Gewaarden* zijn de in eene marke geërfden en *door* hun erf gerechtigden, want andere titel om recht in de marke te bezitten bestond er niet dan het bezit [1]) van een erf waaraan dat recht verbonden was. Het woord *waren* schijnt bezitten of recht hebben aan te duiden, nog blijkbaar in *bewaren* [2]); van dat werkw. *waren* zal ook het woord *waard* afstammen. *Waartal* is het geheel der waren, alle waren der marke [3]).

Landweer heeft dadelijk niets met de marke-inrichting te maken. Eene landweer is een dam tot grensscheiding of begrenzing; zóó is zeer bekend de landweer bij Emmerik, en eene andere te Varseveld.

Ook moet men onderscheiden eene *ware* van eene *weer* of *wehr*. Eene *were* is eene huizing bewoond door een hofhoorige, en het voor-

---

1) Let wel, het *bezit* eener ware maakte gerechtigd in de marke. De bezitter vertegenwoordigde den eigenaar; 't geen noodzakelijk was, daar zonder gebruik der markegronden geen boerenbedrijf mogelijk was.

2) Oudemans heeft waer, ware = beveiliging, hoede, verzekering; waren = beschutten. RED.

3) Vgl. morgentalen. RED.

gevoegde zool duidt aan van welken aard die *were* was, niet wat betreft de ligging, maar de serviliteit. A. J. C. KREMER.

Ware. De opmerking van Dumbar (Tegenw. Staat v. Overijssel, III, 292) is juist; het woord *gewaard* wordt niet overal en altijd in denzelfden zin gebezigd. In het door hem aangehaalde voorbeeld beteekent het — zooals meesttijds — stemgeregtigheid in de markevergadering en recht van gebruik der algemeene markegronden. Hij had er wel een paar voorbeelden tot staving mogen bijvoegen. Wat hij verzuimde, wil ik trachten te herstellen. Vóór mij ligt het Markeboek van Echteler en Laerwolde (bij Gramsbergen); daarin komen o. a. voor »*gewaerde*" *kotters*. Nu hebben de kotters het recht om in de marke te wonen, en heide en weide te gebruiken tot hun nooddruft, en mogelijk nog eenige andere rechten, maar zij staan ver achter de erfgenamen, de markgenooten. In datzelfde markeboek komt het volgende ordel voor: »Berendt de Backer vragede eyn ordell woe eyn gewaerdt man eynen ongewaerden man waren sall. Dijt ordel bestadet an Henrick Heest ende wees daerop, dat eyn gewaerdt man sall dat holt vueren op sijnen hoff daer de waer of is ende trecken dan dat rechter rat wt sijnen wagen ende leggen dan dat holt op des ongewaerden mans wagen So is dan de ongewaerde man gewairdt".

In geen ander markerecht heb ik iets dergelijks aangetroffen. Vergis ik mij niet geheel in de beteekenis dezer woorden, dan is het laatste »gewairdt" hier slechts te nemen in den zin van gevrijwaard, d. w. z. de ongewaarde loopt in dit geval geen gevaar dat zijn wagen wegens het vervoeren van hout uit de marke verbeurdverklaard zal worden of iets dergelijks; terwijl het eerste »gewaerdt" man zeggen wil de man, die eene ware in de marke heeft.

Dumbar bedoelde echter waarschijnlijk nog iets anders, nml. dat de gewaardheid in de eene marke andere rechten medebrengt dan in de andere; immers in de eene waren misschien alleen eenige heide- en weidegronden gemeen, terwijl in de andere alleen boschgrond en water de meente vormden, of weder in eene andere al die zaken te gelijk aanwezig waren.

»Geërfd" en »gegoed" komt wel nabij aan »gewaard" — in de marken toch spreekt men ook van erfgenamen en goedsheeren —

maar men kon ook buiten eene marke geërfd en gegoed zijn. In de stadsrechten b. v. werd dit meesttijds als eisch gesteld voor de leden der regeering, en dan beteekent het alleen, dat iemand in die stad een erve, een vast goed bezitten moest. De gewaarde echter had als eigenaar der waar recht om op de markevergadering te verschijnen, daar besluiten betreffende de marke te helpen nemen en bij verdeeling van gemeenen grond zijn aandeel te ontvangen naar gelang zijner gewaardheid. Hij kon eene geheele waar hebben — volgewaard zijn — of eene halve of kwart waar, of ook slechts tot uitoefening van sommige rechten der erfgenamen bevoegd zijn. Het »waer-tal" geeft aan, hoeveel waren een erf had. Onderdeelen eener waar waren b. v. *dust*waar (vgl. *Nav.* XXXV, 284), *kott*waer, *lick*waer, enz.

Met de *landeweeren* hebben de waren niets gemeen. Dat waren hoogten om de landen denkelijk tegen het water en den vijand beide te beschermen, deels misschien door de natuur, deels door menschenhand aangebracht. Een voorbeeld van dit laatste uit het midden der 14e eeuw heb ik vermeld in Overijss. Bijdr. VIII, 184.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Steedicheden, manksaet (XXXV, 286). Stedigheid was eene rente, welke, in tegenoverstelling van tienden, in een steeds gelijk bedrag, hetzij van zaad, hetzij van geld, bestond. Manksaet beteekent mogelijk gemengd zaad. In den Tegenw. Staat v. Overijssel, I, 417(2) staat: »Mastelein of Masteluin is eigenlyk in 't gemeen gemengd koorn, maar beteekent hier meer bijzonderlyk tarwe met ander koorn gemengd". J. I. V. D.

[Vgl. dus koppelsaet, hiervoren, bl. 345. Zie masteluyn, misteluyn *Nav.* XXXIII, 332. 3.]

Uitgevers-merken en vignetten. Inhoever de volgende merken en vignetten reeds beschreven zijn of niet, is mij onbekend; maar ik geef ze ter wille van verzamelaars en liefhebbers.

No 1. Daniël v. den Dalen, te Amsterdam op 't Rokin, bezijden de Beurs 1691: Een reiziger, die van de bergen afdaalt, terwijl de zon ondergaat, met het omschrift *Al-Daalende.* Rond, houtsnee. Van hetzelfde jaar komt dit merk voor een weinig anders van teekening en met de N omgekeerd.

N° 2. Hillebrandt v. Wouw, te 's-Gravenhage, ordinaris Drucker van H. Hoogh Mog. 1661 : De statenleeuw binnen een rand van oorlogsattributen. Houtsnee.

N° 3. Paulus Scheltus [1]), ibidem, drukker als boven, 1695: Hetzelfde vignet.

N° 4. Jacobus Scheltus, ibidem, drukker als boven, 1725: Hetzelfde vignet.

N° 5. Wed. en Erfgenamen van Hillebrandt Jacobsz. v. Wouw, ibid., drukker als boven, 1660 [2]): Hetzelfde vignet.

N° 6. Hillebrandt Jacobsz., ibid., drucker ordinaris der Staten-Generael, 1606: De statenleeuw binnen een eenvoudigen cartouche. Houtsnee. Van denzelfde en in hetzelfde jaar komt de statenleeuw voor in een ovalen rijk versierden cartouche.

N° 7. Guillaem v. Parijs te Antwerpen op die Lombaerde Veste, in den Gulden Pellicaen 1580: Het wapen van Spanje, omhangen met de Vliesorde. Houtsnee.

N° 8. Hieronymus Verdussen, ibidem, in de Camerstrate in den Rooden Leeuw. 1621: Het wapen der aartshertogen Albertus en Isabella. Houtsnee.

N° 9. Hieronymus Verdussen, ibidem in de Cammerstrate in den Gulden Leeuw 1652: Het wapen van Spanje, liggende op het Bourgondische kruis. Houtsnee.

N° 10. Jan Hendricksz. Boom te Amst. 1663: Een houtsnee-vignetje: links en rechts eene gevleugelde sirene; beneden, een leeuwenkop; in 't midden bloemen; bovenaan, een schildje met IHB in monogram [3]).

N° 11. Joannes Oosterwijk [4]), ibidem, 1718: Een medaillon, waarin eene dame, zittende aan eene tafel, met het omschrift *Proficit et recreat.* Het medaillon rust op eene console, waarop allerlei attributen van kunst en tooneel liggen. Koper.

---

[1]) Dezen verzwijgt Dr. A. M. Ledeboer, De Boekdrukkers, enz. in Noordnederland (1872), bl. 173 als oudsten vermeldend Jacobus Sch. werkzaam 1660—1701. Red.

[2]) Uit dit jaartal blijkt dat die weduwe langer dan tot 1657 (vgl. Ledeboer, bl. 179) werkzaam is geweest. Red.

[3]) Ledeboer, bl. 15, geeft enkel zijne Initialen als merkteeken op.

[4]) Ledeboer, bl. 68, geeft ook hem In Cicero tot uithangteeken. Red.

N° 12. Janssonius Waesbergius, ibidem, 1685 [1]): Eene struik met veel takken en bladeren. Houtsnee.

N° 13. De Erfgenamen van Jacob Lescailje op den Middeldam, naast de Vischmarkt, ibidem, 1685: Een salamander in de vlammen, omgeven van een slang, die zich in den staart bijt. Onderaan een lint met *Perseveranter* [2]). Houtsnee.

N° 14. Pieter Meijer, ibidem, 1759: Een naakt jongetje [3]) blazend op eene bazuin, in de rechterhand een krans. In 't verschiet een landschap met een dorp en eenige scheepjes. Dit tafereel is omgeven van een lijst bestaande uit muziek-instrumenten, fakkel, spiegel enz., bovenaan een engelenkopje, onderaan een saterskop. Op de lijst staat bovenaan *Voor verdienste.* Geteekend en in koper gesneden door J. C. Philips.

N° 15. Samuel Luchtmans te Leiden 1728: Orpheus de lier bespelend in het woud omringd van het wild gedierte. Het geheel is omgeven door een uit- en ingebogen lijst vastgehouden door twee geniën, wier lichamen eindigen in krullen. Met de andere hand houden ze een lint, dat door de lijst slingert, en waarop geschreven staat *Fugant carmina curas* [4]). Kopergravure, geteekend door F. v. Bleijswijk.

N° 16. Cornelis Lodewijcksz. v. der Plasse [5]) op de Beurs in d' Italiaensche Bijbel, te Amst., 1619: Een bijenkorf met bloemen bekranst en omgeven van bijen, staande op een voetstuk, waarop *Yver.* Op een ovalen band daaromheen staat *Fervet Opus Redolentque Thymo Fragantia Mella* [6]). Het geheel is omgeven van een cartouche, waarop de negen muzen, met Apollo bovenaan. Onderaan drie wapens: Amsterdam, het Koggeschip en Holland. Houtsnee. Van denzelfde en in

[1]) Terwijl Ledeboer, bl. 96, zijn sterfjaar niet vermeldt, schijnt hier te blijken dat hij in 1685 nog in leven was. RED

[2]) Het hier boven als zinspreuk van Joh. Oosterwijk opgegeven »Proficit et recreat" wijst Ledeboer, bl. 59, benevens »Perseveranter", ook aan de erven van Jacob Lescaille toe. RED.

[3]) engeltje. RED.

[4]) Ledeboer, bl. 266, bericht, dat, sedert hij 8 Aug. 1730 tot Akademiedrukker werd aangesteld, men vaak vóór zijne werken het vignet der hoogeschool aantreft, met de zinspreuk »Tuta sub aegide Pallas". RED.

[5]) Ledeboer, bl. 73, noemt hem »v. der Plassen". RED

[6]) Virgilius, Aeneis, I, 436.

hetzelfde jaar ook een eenvoudig Amsterdamsch wapen met schildhouders.

N⁰ 17. Egidius Radaeus te Franeker, 1612: Eene voorstelling der Wetenschap, nml. een professor, onderwijs gevend uit een boek en staande aan eene tafel waarop meer boeken, eene globe en een distilleerkolf. Om de tafel zitten verschillende vrouwen, t. w. eene schoolmatres zittende in een matten tochtstoel, met eene roede in de hand, en een knaapje leerend. In den rand staat bij haar *Grammatica*. Eene andere vrouw met een ekster op het hoofd, telt op de vingers verschillende argumenten op; bij haar staat *Dialectica*. Eene derde met het woord *Rhetorica* heeft een mercuriusstaf in de hand. De vierde, *Ethica*, laat zich door een oud man eenige zedelessen in een boek aanwijzen, en de vijfde, *Physica*, heft zegevierend een fleschje in de hoogte met een of ander chemisch preparaat. Boven de tafel zweven twee engeltjes, die eene kroon houden met het bijschrift *Corona praemii*. Kopergravure [1].

N⁰ 18. Michiel Schrijver te Middelburg aan de Beurs 1726: Een boekzaal, waarin twee kleine geniën een ovaal schild vasthouden, dat de dooreengevlochten letters *M. S.* vertoont. In 't verschiet eene drukkerij met de letterkast. Bovenaan een medaillon met een hoofd, waaromheen *Cicero* [2]. Koper, gegraveerd in 1725.

N⁰ 19. Andries v. Damme te Amst., 1723: Een steenen tafel, waaraan twee herders, die van Apollo onderricht in het fluitspel ontvangen. Tegen de tafel staat *Altro diletto ch' imparar non provo.* Kopergravure, geteekend en gesneden door J. Goeree.

N⁰ 20. Hans Passchiers v. Wesbusch, Boeck-drucker ende Boeckverkooper te Haerlem op de Marckt inden beslaghen Bijbel, 1642: De statenleeuw met zwaard en pijlen. Houtsnee.

N⁰ 21. Andriez Voorstad te Delft, 1700: De letters A. V. S. [3] door elkander gevlochten. Houtsnee.

N⁰ 22. Philippus Losel te Rotterdam, 1729: Een tafereel, vastgehouden door eene Minerva en eene Justitia; bovenaan eene lamp,

---

[1]) Ledeboer, bl. 148, geeft hem tot zinspreuk »Consilio Numinis". RED.

[2]) Ledeboer, bl. 310, geeft hem tot zinspreuk »Inspice cautis eris". Wat beduidt dit? RED.

[3]) Ledeboer, a. w., bl. 121, noemt ze initialen. RED.

waaronder een lint met *Tolerate Labores.* Op het tafereel ziet men een geleerde in zijne studeercel; in het vertrek daarachter ontwaart men eene drukkerij. Het openstaande venster geeft het uitzicht op een akker, met ploegende, zaaiende en maaiende landlieden. Kopergravure door F. v. Bleijswijck.

N⁰ 23. Hendrik Halma, Landschaps- en Akademie-drukker te Leeuwarden 1725: Minerva en Clio bevinden zich ter weerszijden van een gedenksteen, waarop de overwinning van Constantijn den Groote op Maxentius, met het teeken in de lucht, is voorgesteld. Opschrift *In hoc signo.* Bovenaan een ovaal medaillon vastgehouden door twee cherubijntjes met palmtakken. Op het medaillon is een kop afgebeeld met het omschrift *Constantinvs Mag. Avg.*

N⁰ 24. Pieter v. Waesberge, Boeckverkooper op 't Steijger in de Gekroonde Leeuw te Rotterdam, 1660: Een borstbeeld met baret op, en eene rol papier in de hand. Op een ovale lijst het randschrift *Tandem ivstitia obtinet auctoris effigies tandem* [1]. Koper. Dit portret is het afbeeldsel van Joost de Damhouder, vóór wiens werk het als vignet geplaatst is.

N⁰ 25. Wed. Matthys Bastiaensz. op 't Steijgher in »Jozephus", ibidem, 1628: Een geleerde zittend in een sierlijken leuningstoel aan een tafel te schrijven, en omringd van dikke boeken. Op een ovale cartouche-lijst deze woorden *Josephus Joodtsch Histori-Schrijver.* Fraaie houtsnee.

N⁰ 26. Wed. Callenbach in de Waagstraat te Enkhuizen, 1748: Op een voetstuk waarop men leest *Omnia mature,* staan Pallas en Mercurius ter wederzijden van een altaar, hetwelk belast is met een globe, een boom, een lier, vaandels, pieken, boeken, enz.; over de globe kruipt een salamander. Houtsnee.

N⁰ 27. Adam Meijer in de Zwarte Hen te Amst.: Een zwarte hen in een vierkante lijst, links en rechts een paar boeken. Houtsnee.

N⁰ 28. Dezelfde, 1798: Eene school, met een meester aan eene tafel, achter de tafel twee leerlingen; verderop eene menigte kinderen. Houtsnee.

N⁰ 29. Dezelfde. De hen van N⁰ 27, maar in 't verschiet een gezicht op het Stadhuis van Amst. en den Onvolmaakten Toren. Houtsnee.

---

[1] Wat beduidt dit? Zie over hem Ledeboer, bl. 341.

N° 30. Dezelfde, 1802: Een schoolmeester, met een gard in de hand, een jongen lezen leerend. Achter dezen nog twee jongens, en in 't verschiet nog eenige kinderen. Houtsnee.

N° 31. Dezelfde, 1804: Een cherub of engelenkopje met vleugels. Houtsnee.

N° 32. Schalekamp, v. de Grampel en Hanssen, alsmede Schalelekamp, v. de Grampel en Bakker, te Amst. Hetzelfde vignet als N° 27.

N° 33. J. Ratelband en J. Bouwer op de Rooze-Gragt in de Bijbel-Drukkerije ibidem: Een kerk van binnen, vol menschen. Slechte houtsnee.

N° 34. J. Bouwer en de Wed. J. Ratelband, als voren, ibidem, 1798: Een bak met eenige bloemen. Houtsnee.

N° 35. Dezelfden, 1783—1800: Eene school van binnen; de onderwijzer heeft de plak in de hand, aan den muur hangt de gard. Vooraan zit een kleine jongen op het strafbankje. Slechte houtsnee.

N° 36. Joannes Kannewet, in de Nes in de Gekroonde Jugte Bijbel, ibid., 1779: Een landschap met boomen en bergen; op den voorgrond een leeuw. Houtsnee.

N° 37. Hajo Spandaw in de Gulden-straat in het Oude Swarte Kruis te Groningen, 1759: Eene vaas met sierlijke bloemen. Houtsnee.

N° 38. Jacobus Haffman op 't Rusland te Amst. 1752. De letters J. en H. door elkander gevlochten. Houtsnee.

N° 39. David le Jolle [1]) op de Rozegragt in de Bijbel-drukkerij, ibidem. Hetzelfde als N° 34.

J. E. TER GOUW.

V R A G E N.

Gerichtsbode-ampt. In 1571 is sprake van »id Gerichtsbode Ampt en kerspel van Zedam (Zeddam) (Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vad. Hist.. II, 68, 9). Wat beduidt hier *bode*?

Penningen. Wat is het onderscheid tusschen lijk-penningen, d° op het overlijden, en begraafnis-penningen?

---

[1]) Dezen verzwijgt Ledeboer. RED.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

C. de Maets, en het hem toegedichte geschrift. Bij den, in geen geval door mij onfeilbaar geachten v. der Aa, leest men *in voce* onder meer: »Na zijnen dood verscheen een klein maar vinnig geschrift onder den titel »Concept van een instructie bij mij Carolus de Maets, en mijn waarde medebroeder Gisbertus Voetius beraemt, omme te dienen tot restauratie van de vervallen gerechtigheden, welke de kerke alhier binnen Utrecht in oude tijden gehad heeft". Men verklaarde echter dat hier misbruik van zijn naam gemaakt was en de Utrechtsche regering vaardigde 15 Sept. 1655 een plakkaat uit tegen dit geschrift en tegen den verspreider daarvan, Jacobus v. Berck, griffier van het Hof van Utrecht, die algemeen voor den steller doorging". Zonder mij in die zaak, welke eene kerkelijke quaestie uit die tijden raakt, partij te stellen, meen ik desbetreffende een authentiek getuigenis te mogen mededeelen, afgelegd door den beroemden Leidschen hoogleeraar Johannes Hoornbeek, die een vriend van De Maets was, en zoowel eene lijkrede op hem hield als een grafschrift op hem vervaardigde. Volgens v. der Aa stierf De M. 20 April 1651, oud 54 jaren. Het stuk is te vinden in de protocollen van notaris Cornelis v. Berendrecht te Leiden, gedagteekend 17 Sept. 1655, dus twee dagen nadat het straks aangehaalde plakkaat uitgevaardigd werd. De vraag, of de in de akte genoemde Utrechtsche ziekentrooster.... Conde, een belangrijk persoon is, vooral in betrekking tot deze zaak, is zeker wel geoorloofd.

»Op huyden den xviien Septemb. anno xvic vyff en vyftich compareerde voor my Cornelis van Berendrecht not. publ. binnen Leyden d' Eerw. en Hoochgeleerde Heere Joannes Hoornbeeck Professor Theologiae b. Leyden Dewelcke geëxamineert hebbende de nevenstaende interrogatorien mitsdesen getuychde eñ verclaerde dienaengaende waarachtich, 't gunt nevens ieder articul geplaatst staet.

»Verclaert *neen*.

»Interrogatorien der E. gerechte der Stadt Leyden overgegeven uyt den naem eñ van wegen Juffr. Anna Utenbogaert huysvrouw van de Heere Jacob van Berck griffier inden E. Hove van Utrecht omme daer op onder solemnelen eede te hooren de Heere Johannes Hoorenbeeck professor Theologiae binnen Leyden.

»Syn E. af te vragen of niet D. Carolus de Maets, gewesen professor Theologiae binnen Utrecht syn E. tanderen

tyde verklaert heeft dat hy D. Maetsius in syn jonckheyt diergelycke geschrift soude hebben geconcipieert, als is, het geschrift onlangs in druck uytgegaen beginnende Concept van een instructie beraemt by my Carolus de Maets en myn waerde medebroeder Gysbertus Voetius dienende tot restauratie van de vervallen gerechticheden die de kercke tot Utrecht gehadt heeft etc.

»Verclaert *Jae.*

»Item of sijn E. onlangs tot Leyden s komen besoecken.......... Conde Sieckentrooster tot Utrecht.

»Verclaert: Conde (gelyck de manier is) veel te hebben gevraecht nae den toestant van Utrecht, maer niet te weeten, dat hy getuge zoude gewilt ofte gesocht hebben met hem te discoureren over de saeck in quaestie Doch wel te weeten dat hy getuge daervan in praet comende niet geseyt en heeft tgeene int nevenstaende articul staet verhaelt. Ende wel te cunnen zyn, dat hy getuge daervan spreeckende gelachen heeft gelyck hy doet met het geschrift ofte concept als off het by Matius geschreven ofte gesteld zoude zyn. Daer hy oordeelt soo veele gecke dingen eñ onfatsoenlycke woorden in te comen tegen Matij gevoelen eñ styl hem getuge als syn Collega seer wel bekent; verclaert ooc verders uyt Matius ofte jemant ter werelt noyt gehoort ofte verstaen te hebben dat dit nevens gemelte ofte diergelycke geschrift by zyn E. gestelt soude zijn, veel min in zyn jonckheyt, ofte dat hy van sulcke meeninge was als hem in voorsz geschrift wert te laste geleyt welck geschrift ofte inhout van dien heer getuge noyt van jemant is voorgecomen ofte bekent gemaeckt oordeelende hy getuge gelyck hy ooc — tegens Conde sal hebben geseyt, dat de Heeren niet en behooren sulcke feyten en valsheden tegen de goede memorie van D Matius voorby te laten gaen maer seer nauw op de auteurs en verbreyders derselver te inquireren en animadverteren.

»Of zyn Ed. met deselven Conde willende discoureren vant voorsz. Concept ofte geschrifte tegens hem Conde niet gesegt heeft, hoe gaet het soo tot Utrecht; komen daer sulcke dingen voor den dag; ick dencke immers niet dat Ds. Maetsius nu noch soo geck soude geweest sijn hy soo een schrift ofte Conceptie soude gemaeckt hebben; hy heeft my wel geseyt dat hy in syn jonckheyt soo eens wat gestelt ofte geschreven hadde of diergelycke in effecte en wat hy dienaengaende soude mogen hebben geseyt.

»Wyders niet, enz."

De quaestie wordt door het getuigenis des Leidschen hoogleeraars niet geheel uitgemaakt, maar zeker mag aan die verklaring toch groote waarde gehecht worden.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

[Wie geeft eenige toelichting van deze Utrechtsche kerkelijke quaestie?]

Kneppeldicht (XXXV, 291) is een vers, waarvan alle regels aan het einde op dezelfde wijze rijmen (Nieuw Groot Woordenb. der Ned. Taal door D. Bomhoff, Hz., 1857, o. h. w.). W. C. A. VAN V.

VRAGEN.

Albert Herman's dichtwerken. Albert Herman, ter Goude gebooren en pastoor van Baartwijk, heeft omtrent het opkoomen der Nederl. beroerten geleeft, en was een liefhebber van de Latijnsche dichtkunde. Hy heeft in oneffene veerzen beschreven, en aan Jacob de Jonge, Secretaris van den Hove van Holland, opgedraagen »De klagte van onze Moeder de H. Kerke". Noch heeft hy geschreven, en aan Kornelis de Jonge, Heer van Baartwijk [1]), opgedraagen, eene groote verzameling van Mengeldichten. (Hist. v. 't Utr. Bisdom, III, 467). Zijn die werken gedrukt of ergens in H. S. aanwezig? MO.

Spreuken 26 vs 10. Deze spreuk, welke v. der Palm aldus vertaalt »Veel wacht op alles; en bedient zich van dwazen, en bedient zich van al wat voorkomt", — is, volgens hem, misschien de moeilijkste uit het gansche Boek; totnogtoe onverklaard. Heeft ze wellicht betrekking op het »maken van verzamelingen", wier aanleggers met het vele nooit tevreden zijn, maar altijd meer willen hebben, en zich ter verrijking van hun schat van allerlei middelen en personen bedienen? Men wil het volledige, en dit is meestal onbereikbaar.

J. H. VAN LENNEP.

Dienstboden. »'t Is erg met de meiden" — zegt Dr. E. Laurillard, maar het was er zeker ook reeds erg meê in 1682. In een Inventaris van dat jaar vond ik genoemd »De seven duijvelen vervoerende de hedendaechsche dienstmaechden door S. d. V. 1682". Het boekje zal wel bekend zijn. Zou het de opsporing waard zijn?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Draaiorgel-liedjes. In het werk van Mr. W. B. S. Boeles over J. H. Swildens, wordt gewag gemaakt van liedjes, welke deze vervaardigde en tot verbetering van het straatgezang orgeldraaiers van buiten

---

[1]) Uit het Dordsche, niet uit het Zeeuwsche geslacht van dien naam.

liet leeren. Van Mr. J. H. Burlage wordt iets dergelijks verhaald. Mr. J. v. Walré zong volgens zijn kleinzoon (Mr. C. H. Gerlings) zijne Revolutiezangen bij een orgel naast een kermisbord of schilderij. Waarschijnlijk echter in besloten kring. Van Mr. J. Kinker zijn mij eenige straatliedjes bekend. Ook van J. le Francq van Berkkey. Ik weet echter niet of ze werkelijk door het begeleidend orgel populariteit verworven hebben. Zijn er meer zulke voorbeelden, dat men getracht heeft staatkundige meeningen door het draaiorgel ingang te verschaffen bij het volk? MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Schuilnamen. Vóór eenigen tijd had ik in handen eene verzameling vlugschriften, met de verklaring der daarin bedoelde personen, welke stukjes alle op éene zaak betrekking hadden, die stellig in der tijd nog al gerucht gemaakt heeft. Ze bewegen zich op een voor mij vreemd gebied, nl. dat der zoölogie. Wie daarop meer t'huis is, zal mij zeker kunnen zeggen, wie van die geschriften, of ten minste van sommige, de schrijver was. De titels zijn:

1. De wolf onder de schapen. (Overdruk uit het Jaarboekje van Natura Artis Magistra; als onderteekening een hamer.'

2. Het schaap onder de wolven. Eerste en tweede stuk. Leid. 1854. (Onderteekend met een schaaf.)

3. Brief van A. aan Z. (Amst.) 1854.

4. Mephistopheles aan Malleus (Amst.) 1854.

5. Quodlibet door Nimrod. Arnhem, 1855.

6. Autobiographische fragmenten van Mephistopheles. Arnhem, 1855.

Ik veronderstel hiermede geene onbescheidene vraag te doen.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

[Vgl. *Nav.* XXV, 333; XXVIII, 166 ?]

KUNSTGESCHIEDENIS.

Cellini (XXXV, 104). In den roman »Ascanio" van Alex. Dumas senior, is deze gouddrijver een hoofdpersoon.

JANSSEN VAN RAAIJ.

Jan Pietersz. Nustad. In een geneeskundig werk der 17e eeuw vond ik liggen een half vel druks in kl. 8° zonder jaar of plaats, dat al-

dus begint: »Voorreden. Aen de waerheit Lievende Lesers. Ick Jan Pietersz. Nustad, eenige nagelaten soon van wijlen Mr. Pieter Nustad ben by het leven van mijn Vader zal: en nu, van veele menschen versocht, om hier in mijn Geboorte-plaets te komen woonen (alsoo eenigen tijd buyten Holland gewoont heb) op datse na mijn vaders overlijden, die oprechte Salve of Plaester mochten hebben, haar bekend zijnde, dat van jongs af, bij de Practijck van mijn vader ben geweest, en nevens hem sijne Patienten wesen besoeken; dat hier in de Stadt elck wel bekent is. Ick ben in mijn Vaders Huys komen woonen, in de Reestraet, in de Packnaelt, ..." — Hierna volgt eene aanbeveling, en dan worden 35 kwalen en ziekten opgenoemd, waarvoor deze zalf dienstig was. Hy sluit met een »Na-reden", waaruit blijkt dat hy zyn vader tusschen de 30 en 40 jaar in de praktyk geholpen en bygestaan heeft. Deze had 50 à 60 jaar gepraktiseerd. Wat is er meer van dien Holloway (*Nav.* XXXIV, 265 *O*) der 17e eeuw bekend? De »Reestraat" doelt m. i. op Amsterdam. Hij sluit met een: »In Godes Zegen Is 't al gelegen".

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Danseressen (XXI, 518). In den ouderdom van bijna 75 jaren † te Weenen 1883 Fanny Elszler, in haren tijd met Taglioni de beroemdste danseres. Sedert 30 jaren had zij het theater verlaten, waar zij met hare kunst schatten verdiend had, o. a. op een kunstreis in America in twee jaren 400,000 gulden.

De Dassik (XXXV, 100). De vraag van *Nav.* IX, 361 kan ik niet nazien. Wellicht dient de mededeeling, dat op Java een groote lumbricus voorkomt »tja-tjing Sondarie" genoemd, ongeveer 5 dcmr. lang en 2 dcmr. dik, door Dr. Vorderman beschreven en afgebeeld in Natuurkundig Tijdschrift van Ned. Indie, dl. 41.

Paarden (XXXV, 240). Een »stellepert" zal een paard geweest zijn dat nevens een ander voor wagen of rijtuig loopen moest, dat bij een span, zou 't voltallig en goed in orde zijn, behoorde. De aanwijzing dat 't een bruine bles was, geeft mijns inziens aan dit vermoeden nog te meer zekerheid. A. AARSEN.

[Stellepert = staal-paard ?]

Vogels. Te Leeuwarden verscheen Dec. '84 een belangrijk werk van Mr. Herman Albarda, lid d. Gedep. Staten v. Friesland, — bevattend eene naamlijst der in die provincie in wilden staat waargenomen vogels, met vermelding van al de soorten, die in Nederland voorkomen. Die lijst, waarin de lands-namen naast de wetenschappelijke en de Nederlandsche benamingen zijn geplaatst, is zeer geschikt om de uitnemende werken van Prof. Dr. Schlegel bruikbaarder te maken voor de bewoners van Friesland, die iets meer omtrent de Nederlandsche vogels wenschen te weten, alsmede om ook voor die provincie bouwstoffen te leveren voor de vogelfauna van ons vaderland. Het werk is niet in den handel.

Geweven stoffen — genoemd en verklaard in: Leydens ramp en zegen, in drie herderszangen; bij gelegenheid van de tweede Eeuwfeeste van het Ontzet dier Stad, in het Jaar 1774, door A. Wijnbeek. Te Leyden, bij Heyligert en Hoogenstraaten, in Comp. Boekverkopers, bl. 22 en de aant. p. (30, 31):

Waar kan men, beter koop, zich kleeden?
  Geen stoffen, of men maekt ze hier;
Als Saeien, Baeien, en Samatte (*m*),
  Fustijne, in glans aan zij gelijk (*n*),
  Ras de Sinjoor (*o*) eene dragt voor rijk
En arm, half zijdene Boeratte (*p*),
  Ras de Marokke, een schoone dragt
En pronkkleedij van braeve Vrouwen,
Meer dan vijfduizend Weefgetouwen (*q*),
  Deên Leyden steigeren in magt.
Men weefde ook Warpen (*r*), die schier schijnen

(*m*) *Samatte* is een soort van vrouwelaeken, hebbende de breedte van een el.

(*n*) *Fustijne*, eene stof van $^3/_4$ el breedte, meest zwart geverfd, geweven op eene fijne Linnen ketting, met eenen Cornetten inslag.

(*o*) *Ras de Sinjoor*, tegenwoordig *Pover Soldaet*, was in verscheiden soorten. De gemeene uit Inlandsche, de fijne uit Spaensche wolle geweven, met eene Saeien ketting. Het werd gevold.

(*p*) *Boeratte*, eene stof met eene zijden ketting, en Spaensche wollen inslag. Zij wordt nog tegenwoordig gedraegen.

(*r*) De *Warpen* waren wollen stoffen, meestal donker blaeuw geverwd. Zij werden gebruikt voor Vrouwe bovenrokken; alsmede tot kleeding voor de Godshuizen.

Gelijk aen Grein, een stof als Saei,
Doch zwaerder, en in 't slijten taei,
Gekaerde Sarsies (*o*), Bombezijnen,
En wollen Vijfschaft (*t*), en Barkaen (*u*),
Dat eer voor Mantels werdt gedraegen.
'k Wil van geen Linnenweven waegen;
Dit werdt in 't Boerenland gedaen.

Dergelijke namen worden thans allengs minder gehoord, en verklaringen, door een man van 't vak gegeven, mogen wel bijeengebracht worden. Misschien geeft Lelong in zijn' Koophandel van Amsterdam niet altijd zooveel licht, als deze dichterlijke wever.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Zijlwezen, enz. (XXXV, 104). *Zijlwezen*, — zijl = sluis, — is het waterschapswezen, vereenigingen in het algemeen als polderbesturen, enz. die gesteld zijn over de waterschapsbelangen van-ouds in de provincie Groningen zoo genoemd. De verschillende waterschappen werden zylvesten genoemd, en deze weder in onderdeelen, scheepperijen, verdeeld; aan het hoofd dezer schepperijen stond een bestuur, waarvan de voorzitter schepper [1]) heette; de keuze dezer scheppers geschiedde op vaste tijdstippen, b.v. om de twee jaren; evenwel had bij enkele schepperijen zoodanige periodieke verkiezing van den schepper geen plaats, maar was de schepperij een zoogenaamde »staande schepperij", gewoonlijk in handen eener oude of adellijke familie of behoorend tot eene groote bezitting, waarvan het hoofd dan de aangewezen schepper was.

(*o*) Zie noot hierboven.

(*s*) *Gekaerde Sarsies* waeren tweederlei: Smalle van een el breedte, die beter waren dan de Engelsche, waervan ik 'er nog veel gefabriceerd heb (*w*): en Boeren Sarsies, die nog tegenwoordig veel gemaekt worden.

(*t*) De *Wollen Vijfschaft* wordt tegenwoordig *Sarsie de Nimes* genaemd. Men maekt ze nog veel te Utrecht.

(*u*) De *Barkaen*, nu *Drieschaft* geheten, maekte voor hondert Jaeren, hier eene van de hoofdfabrijken uit. Jaerlijks werden 'er wel vijfduizend stukken ter halle gebragt. Men gebruikte ze meest voor Mans Mantels, waermede de Burgerlieden ter kerke, en, gelijk ik nog wel gezien heb, ter Begraeffenisse gingen.

(*w*) In het jaer 1725 was ik, toen nog een jongeling zijnde, een der Leden van de Kamer de Witte Ackolijen, onder het Woord, Liefde is 't Fondament.

1) Vanhier de familienaam (IJssel) de Schepper? RED.

Regtstoel van zes ommegangers, — moet dit ook zijn ommegangen? Zij die eenige eeuwen geleden recht spraken in de Groninger Ommelanden, werden door het volk gekozen; later was dit niet meer 't geval, maar waren toen tot de rechtspraak aangewezen zij die een zeker grondbezit hadden; zij waren daartoe bij beurten gerechtigd, en dan gewoonlijk de grootere grondbezitters; dat recht was aan het goed verbonden en ging binnen den zoogenaamden rechtstoel bij beurten met deze om van het éene dorp naar het andere; die beurten werden ommegangen genoemd; — evenwel kwamen die beurten niet altijd gelijkelijk om, maar dikwijls bij den een spoediger dan bij den ander.

Later ging die »ommegaende" rechtstoel over in den zoogenaamden »staanden" rechtstoel, van afwisselende rechters, en kwam alzoo de rechtspraak in handen van enkelen, misschien door vereeniging van meer grondbezit in éene hand of door andere middelen.

W. d. R.

Memoriekruid. Overdrachtelijk spreekt men van wat memoriekruid te moeten opdoen. Nu vind ik in een »vorstelick geschenck, d. i. een medecynboeck van 1662", 't volgende recept: »Memorie te stercken. Sal men nemen bloemen van Buglosse oft ossen-tonge, 't welck in de Hoven wasset, in Rijnschen jarigen wijn gesoden, (te weten een kop van een mingelen wijns) in een nieuwen aerden pot tot op de helft, desen wijn des daeghs driemael ofte soo dickwils men begeert gedroncken, sterckt de memorie seer".

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

VRAGEN.

Prent van Christus en de Paus. In het Nieuws van den Dag van Dond. 29 Nov. 1877, 2de blad, leest men: »Heden ziet het licht eene tweede veel verbeterde Plaat, voorstellende Christus op den Ezel en de Paus rijdt te Paard, met 100 regels daaronder. De prijs is 15 cents, is in enkele boekwinkels voorhanden of te ontbieden. Allen die den uitgever R. Fuik te Leiden 3 blauwe zegels zendt, ontvangt dezelve dadelijk franco door geheel Nederland". Beide platen of prenten, de eerste gekleurd (Tot Amst., by de Erve Greve, Printverkooper boven de Beurs, in de Kas N° 7) zijn in mijn bezit. Kent men den vervaar-

diger, den auteur der »100 regels" en het jaar waarin die prent uitkwam? M°.

Maurice Quentin Delatour in Holland. l'Intermédiaire 1885, bl. 199 vraagt nadere bijzonderheden omtrent het verblijf van dien pastelschilder in Amsterdam. Uit een brief van 21 Juli 1766 aan den markies de Marigny geschreven, blijkt dit. Zie ook Gazette des Beaux arts du 1er Mars p. 215. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Caffawerker (XXXV, 170). Quid?

Fonteinwerk. Uit welken tijd dagteekent de aanteekening van *Nav.* XXXV, 169, 70?

Bedstede. »Consent omme in eene huysinge staende op de Cingel van den Hove achtervuyt opt water op stijlen vuyt te setten een bedstede". Dergelijke appointementen zijn in de registers der rekenkamer 17e eeuw, voornamelijk 't begin, — dit appointement is van 1 Juli 1614 —, geen uitzondering. Mijn aandacht viel er op, omdat altijd de toestemming gevraagd en verkregen werd, om over water te bouwen; meerendeels over de bekende Haagsche beek. Mij dunkt, er moet dus met dat bedstede iets anders bedoeld worden of zijn, dan onze bedsteden. Blijkbaar zijn 't uitstekken in den trant van koepelkamers; maar waarom heeten 't dan bedsteden?

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

[Bedsteê beteekent ook rustbank, bijv. bij Vondel door Mr. J. v. Lennep, XI, 570.]

Legerstede. De erfgenamen van Jhr. Johan de Mepsche, die in 1652 den o. Aduard en Den Ham (Gron.) gelegen burg Piloersema of Den Hamsterburg bewoonde, verkochten 11/5 Aug. 1699 aan eenige landlieden dezen burg, met hoven, grachten, singels en 105 grazen lands benevens eene heemstede en een grafkelder in het koor der kerk te Oldehove met eene legerstede daar buiten, daarbij eene geheele rij legersteden aan de noordzijde in de kerk op Den Ham, enz. enz. Wat zijn hier legersteden?

Windmolenstafellaken (XXXV, 294). Z. v. a. een tafellaken, waarin de figuur eens windmolens geweven was?

Hausschwamm. Ist est wahr, dass man in Holland Haufspreu unter dem Fussboden legt, um das Holz gegen den sogenannten Hausschwamm zu schützen? Wie geschieht hiebei die Manipulation?

Hermannstadt (Hongarije). S. NAGY.

[»Merulius lacrimans ist der gefürchtete Haus- oder Thränen-Schwamm". Aldus Prof. Dr. Otto Wilhelm Thomé, in zijn Lehrbuch der Botanik (Brunswijk, Vieweg 1883, S. 140)].

TAALKUNDE.

Harlingen, Harns. De schijnbare tegenstrydigheid, waarop *Nav.* XXXV, 246 noot, wijst, is gemakkelik op te lossen. Ter plaatse immers die thans door de stad Harlingen ingenomen wordt, stonden oudtijds twee stinsen, Harliga en Harns genoemd. Die stinsen werden in 1170 en 1133 gesloopt, maar de buurten die rondom die sloten waren ontstaan, bleven in wezen, en droegen natuurlik ook de namen Harns en Harliga. Later, door meerderen aanbou, smolten die twee buurten samen tot eene aanzienlike plaats, die met grachten en wallen omgeven en tot eene stad verheven werd. De Friesen bleven deze stad noemen met den naam der eene oorspronkelike buurt, Harns, gelyk zy nog heden doen. De Hollanders echter behielden voor de stad den naam der andere buurt Harliga, thans Harlingen, tot op dezen dag.

Nederduitsch—Hoogduitsch. Zouden de Duitschers er wel aan denken, dat hun »zwar" (b. v. »er hat zwar —") niets anders is dan ons Hollandsch en Nederduitsch: 't is waar? En desgelijks hun »desto" (b. v. »desto lieber") ons »des te" — terwijl »te" volgens plat-Duitsche, Groningsche, ook oud-Friesche uitspraak in »to" veranderd is (het verwante, plaats-aanduidende »te" insgelijks in »to", oud-Fr. »tho" of »thoe" duitsch »zu." — Maar zou omgekeerd ons »spiegelgevecht" niet eigenlijk afkomstig zijn van het Duitsche »Spielgefecht", dat onnadenkenden in het hun bekende »spiegel" vertaalden, terwijl het had moeten zijn »speelgevecht?"

L. A. M. C.

Hij is nog geen mingo. (Schrijf Mingo) = nog geen puik biljartspeler. Naar François *Mingaud*, geb. te Cail (of Vauvert?) in Frankrijk 4 Jan. 1771, † te Rotterdam 23 Dec. 1847, zoon van Paul bij Suze Estanove, eerder wettig gescheiden man van Marguérite Boissier, geh. 30 Sept. 1835 te R. met Jacoba Wilhelmina Helena Hegelmeijer, geb. ald. 10 Mei 1774, † 17 Nov. 1856, dr v. Carel bij Joha Jacoba v. Gasten en wed. van Ludovicus Peters. Deze François Mingaud was een vermaard biljartspeler. In de Revue Bibliographique du Royaume des Pays-Bas et de l'étranger, ou indicateur-général de l'imprimerie et de la librairie; VIIe année, Bruxelles, Veuve P. J. de Mat, 1828, staat vermeld: »Noble jeu de Billard. Coups extraordinaires et surprenans qui ont fait l'admiration de la majeure partie des souverains l'Europe, Exécutés par Mingaud, ancien capitaine d'infanterie au service de la France" (Bruxelles, Jobard, Recueil de 22 planches lithographiques. Vgl. ook The noble game of Billiards by Monsieur Mingund, Paris 1834; a Translation of the same by John Thurston, London 1835. Zie voor verdere bizonderheden het opstel van J. G. Frederiks in de Nieuwe Amst. Courant (Algem. Handelsblad) 26 Apr. '85.

Oudemans' Bijdrage enz. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XXXV, 310.
Geprijsen. Prijzen. — A. Bijns, Refereynen, I, 6. d.:

> Hoe sal men den boom doch connen *geprijsen* goet,
> Wiens vrucht elc duechdelijc herte afgrijsen doet?

Gheprol. Gepruttel. — Van der Cruycen, De Spreeckw. van Salomo, 647:

> Want komt eens uw' *gheprol* een ieder in de mont,
> Het kost u dobbel moeyt, eer ghy 't weer heelen kont.

Gheput. Van een putje voorzien. — Houwaert, Lusthof der Maechden, I, 765:

> Noch heeft de Vrouwe een ghelaet als een Goddinne,
> En in haren ronden hals een kele egale,
> Mitsgaders een playsante *gheputte* kinne.

Gheraetsel. Raadsel. — De Casteleyn, Konst van Rethoryke, 188:

> Een *gheraetsel*, men proponeren hier moet,
> Wilt Gordius knoop ten besten resolveren.

Geracchel. Gerochel. — Bekker, Betov. Weereld, IV, 19: Het sal de

stem vergroten in voegen dat een bloot *geracchel* als een donderslagh ... gelijken sal.

Gherakelijc. Gebaand. — A. Bijns, Refereynen, III, 11. v.:

> Vermakelijc jolijt, vruecht, engelsche glorie,
> Ciborie, voetsel, hemels broot smakelijck,
> *Gherakelijc* wech, geeft ons victorie.

De *Bijdrage* vermeldt uit Plantijn het woord in den zin van *bereikbaar.*

Gherakenen. Geraken. — Despars, Cronijcke van Vlaenderen, III, 216: zendende ... den grave Willem ... ten fine van teenen goeden generalen accoorde te *gerakenen.*

Ghereedscap (Cleen) hebben. Weinig bereid zijn. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I, 121:

> Bidt om gracie, tes hu tsienste,
> Hy zalhu ontfaermen, ansiende hu leedscap.
> Lieve Doot! ic *hebbe* so *cleen ghereedscap,*
> Dus biddic om gracie te desen termyne.

De beteekenis van dit woord stemt eenigszins overeen met de eerstvermelde in de *Bijdrage.*

Gheregeeren. Regeeren. — A. Bijns, Refereynen, II, 20. a.:

> Ghij, diet al doen dansen naer u pijpen wilt,
> En u selven niet en cunt *gheregeeren.*

Gerechtighen. Terechtbrengen. — N. Reeks der Werken der Leidsche Maatschappij, VIII, 11, 167: Sy destrueren dat volc meer met haren quaden leven, dan syt *gerechtighen* connen met prediken.

Gherey. Zeker spel, waarschijnlijk een dans. — Esbatement (achter Porph. en Cypriane) LIII:

> — Heyn onsen compeer ginck my te vooren legghen
> Een speelken, t' heet *gherey,* k' en cost hem niet ontsegghen.

De *Bijdrage* heeft het woord wel in den algemeenen zin van *dansen.* Hier echter schijnt er een bepaalde dans (of eenig ander spel) bedoeld te zijn.

Gherent. In 't bezit van renten of geld. — De Casteleyn, Pyramus en Thisbe, 21:

> Pyramus en Thisbe huden tzamen,
> Midts datse ghelijck zijn *gherent,* ghegoet.

Geriden. Door rijden bereiken. — Moriaen, vs. 193:

Dat ic tot u hier comen soude
Also scire ende also houde
Alsickere mochte *geriden*,
Ende langer niet ontbiden.

Gherichten (*Hem*). Zich oprichten, zich opheffen. — Antw. Spelen van Sinne, 257:

Twist.
Ay Nichte, wildy tgat noch niet lichten
Wy moeten gaen spelen een leep vondeken
Ledicheyt.
Ay my ick en can *my* nau *gherichten*.

Gerotel. Gerammel. — Oudaan, Poëzy, I. 304:

Dien 't Bekkens-spel verveelt, op zooveel hol *gerotels*.

Geruft. 1e Gedruis. — Vaderboeck, fol. 81 verso: Doe quamen hem die duvelen te ghemoete mit groten *gerufte* en met grooter ongestuericheyt.

2e Naam. — Dietsche Warande, VI. 194: Die tonge stroyt van enen anderen een quade faem om sijn goet *gerufte* te verduusteren.

Geruchchel. Gerochel, schor geluid. — Oudaan, Roomsche Mogentheyt, 333: Deze Sibilla... word, gelijk den Ezel, die zich voor een Leeuw uytgaf, genoeg door haer eygen *geruchchel* verraden.

Gerugteloos. Zonder gedruis, in stilte. — Van Lodensteyn, Uytspanningen, 311:

Dan sal het Eeuwig Woord
Gerugteloos gehoort
Ons Leeraar zijn, en hoeden.

Gheruchtigh. Berucht. — Van Bleyswijck, Beschr. van Delft, I. 170: Doch alsoo Frans Floris te dier tijdt boven alle andere seer *gheruchtigh* was.

Gheruchtinghe. Gedruis, gebruisch. — Van Ghistele, Aeneas, fol. 67 verso:

— aensiende dese vluchtinge,
Ende de Zee met groote *gheruchtinghe*
Van schepen krielen, en was in trueren.

Geruisebuis. Gewoel, geraas. — Bekker en Deken, Econ. Liedjes, 297:

Neen, geen vreemden in myn huis;
'k Hou niet van *geruisebuis*.

Geruisemuis. Onstuimigheid van het weer. — Six van Chandelier, Poësy, 389:

> Ik ken ontrent 't *geruisemuis*,
> En guure weer, dat Amstelsluis,
> Wanneer het vriesen kan, beleeft.

Gherustigh. Rustig. — Levens van Plutarchus, fol. 102: mijn *gherustighe* ende met eenighe passien ongepijnichde ghedachten.

Gerustigheit. Rust. — Huygens, Korenbloemen, I. 245: Die (aan het goud) haer' welvaart... haer eere ende *gerustigheit* te kost leggen.

Ghesap. Sap. — Rodenburgh, Vrou Jacoba, 85:

> Verdrogend het *ghesap*, belettende het weelich
> Opqueecken van de vrucht.

Gezatig. Bedaard, kalm. — Krul, Pamp. Wereld, III, 212:

> Den snappert is 'er wijs, den Rabbelaer *gezatig*.

Gesatigheydt. Bezadigdheid. — Roemer Visscher, Sinnepoppen, 31: Veel andere Philosophen hebben, door haer grondigh en verstandigh schrijven, de wilde woeste menschen tot *gesatigheydt* en gehoor gebracht.

Ghezedich. Zedig. — Van Rijssele, Spiegel der minnen, 79:

> Sijt simpel *ghezedich* ende schouwet quade,
> Wiltheyt gaet buyten der maechden stacie.

Gezeedsaem. Zedig, nederig. — Van Rijssele, Spiegel der minnen, 79:

> En zijt niet houaerdich maer altijt *gezeedsaem*
> Ootmoedich gerustich ende vreedsaem.

Gesellijc sijn. Van gezelschap houden. — A. Bijns, Refereynen, III, 52. b.:

> Tvleesch steect tegen den geest altijt rebellijck
> En de werelt vecht mij ane seer sterckelijc.
> Ic luyster na haer, want ic ben *gesellijc*.

In een' zelfden zin komt de uitdrukking *Ghesellijch warden* (l. *werden*) in de *Bijdrage* voor.

Geseuter. Gebeuzel. — Huygens, Korenbloemen, I. 536:

> Schoon sich de heele reden hingh
> Aen d' allerslechtste seuteringh,
> Mits dat *geseuter* sonder sonden
> Voor God en Menschen werd' gevonden.

Geschaft. Bedrijf, zaak. — Six van Chandelier, Poësy, 299:

> Myn vaste Flakkus riep my, om syn disch te smaaken,
> Vol ydelheits *geschaft* —

Geschartel. Geduld. — Van Dans, Thirsis Minnewit, 1. 85:

Met een zo quam de quartel,
Met een alzo bly gelaat
En met een bly *geschartel.*

Geschepte. Geschapene, n.l. de aarde. — Nootw. Vertoogh, 204:

Also in dit groot *geschepte* 'twelc wy gemeyn bewonē,
Geē edeler schepsel is als den Mensch van goeder aert,
Niet beter is als deucht in dē mēsch waerdich te kroonē.

Gescheuk. Lichte vrouwen (collectief). — Tengnagel, Aemsterd. Lindebladen, 49:

— ze kloude hem te bijster
Al 't *gescheuk*, dat om 'er stond,
Riep vast, raek wat! Raek wat, vrijster!

Geschink. Gebeente. — Jonctijs, Roosel. Oochies, 121:

Een verschrompeld
Monster-dier,
Zaagt gy blinken
Zyn *geschinken*,
Deed u drinken
't Minnevier.

Ghesibbe. Gebroed, monster. — De Harduyn, Goddel. Lofsanghen, 62:

Dat hinderlijck *ghesibb'*, dat tooverigh ghedroght,
Dat aen Ixions radt mijn hert beghon te hanghen.

De *Bijdrage* teekent het woord uit Kiliaan en Meyer aan in den zin van *maagschap*, *verwantschap.*

Gesinneken. Gezinnetje, klein gezin. — Kantteek. op de Statenoverzetting, Jes. 5, 60: 't gedruys, 't welck het heyloose *gesinneken* maekt in sijne brasserijen.

Gesinst. Zin, oordeel. — Vlaerd. Redenrbergh, 220:

Segt dat de Meeste menichte, die leeft rebel,
Ick seg u dat gequel gaet my niet aen int minst,
Of gaet by beminders van vernuft of scherp *gesinst*,
Ick let op scha en winst, dat my aengaet alleen.

Geslachtig. Van eenzelfde geslacht. — Leydsch Vl. Orang. Lely-hof, 64:

Het Wals, Francoys, en Spaēs, sijn spraeck Latyn *geslachtig*
Bemaegschapt, min of meer, in klanck, ver-Neeft, be-Nicht.

Gheslipper. Gewapper. — Rodenburgh, Batavierse, 36:

De vlagghen uwes jaght my trotsten door 't *gheslipper.*

Gesmeert. Dik. — Vlaerd. Redenrbergh, 298:

'tVee vet en *gesmeert* ten Rove wech gedragen,
Alst wel eer is geschiet.

Gesmoctheyt. Opgesmuktheid. — Levens van Plutarchus, fol. 338 verso: Overmits dat sijn spraeck geen *gesmoctheyt* noch ghemaecktheyt van jeucht in hadde.

Gesmuck. Sieraad, opschik. — Ampzing, Bibels Tresoor, 170: Hier prijst de Bruydegom sijns Bruyds *gesmuck*, en gaven. Oudaan, Gedichten, 122:

Een welgeschapen aangezicht...
Van geen onnut *gesmuk* beticht.

Gesnater. Geknap. — Lydius, Vrol. Uren des doodts, 53:

Gelijck een wasse-keers, geblust in 'tkoude water,
Haer eerste glans verliest met knerssen en *gesnater*.

Gesneukel. Drijven van geheimen minnehandel. — Schimp- en Hekeldichten, 42:

Geen Regtsgeleertheit kan een hooft met grijze haren
Voor 't wulps *gesneukel*, dat de liefde geeft, bewaren.

Ghesonde. Gezondheid. — A. Bijns, Refereynen, III, 47. e.:

Ick begeerdet wel beye, maer eerst het meeste,
Dats *gesonde* der sielen. —

De *Bijdrage* heeft wel het woord, maar geen bewijsplaats.

Gesparke. Lichtglans, luister. — Sluiter, De triumph. Christus, 12:

(Uw glans) blinkt weerzijds, als d' Arke
Met de Cherubim, door 't paer
Uwer Englen, welks *gesparke*
Tuygd, wie sy verresen daer.

Gesplis. Tweespalt. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I, 161:

Die Geusen hebben hem van hier gaen jagen,
Godt sal se noch plagen, sijt dat gewis!
Ick weet oick niet te wijsen waer Hy nu is,
Door dit *gesplis* derft Hy nu Sijn huis.

Gesport. Van sporten voorzien. — A. Bijns, Refereynen, III, 25. d.:

Een nieu leere is ons seer sterc *ghesport*,
Daer wij me mogen climmen int beloefde landt.

De tekst heeft *ghespoort*. Doch en om den zin, en ook wegens het rijm op *ghestort*, is *ghesport* te verkiezen. Het *Glossarium* heeft het woord dan ook met éene *o*. [Juist, vgl. *Nav.* XXXIII, 387. RED.]

Gespraecksaem. Spraakzaam. — Leydsch Vl. Orangien Lely-hof, 15:

Ontsien, geeert, bemind, was hy, subtijl, beradich,
Gespraecksaem, bly van gheest, sebarich, spaed en vroegh.

Ghesprietel. Schieten der lichtstralen. — De Harduyn, Goddel. Wenschen, 525:

— ick en sie maer wat ghewemel,
En wat *ghesprietel* van den hemel.

Gestade (Te) komen. Te stade komen. — Kantt. op de Statenoverz., Jez. 29, vs. 57: 'Ten sal haer niet *te gestade komen.*

Gestaadiging. Bekrachtiging, bevestiging. — Brandt, Leven van De Ruyter, II. 87: Over de volkoome *gestaadiging* of bekrachtiging, zou naader worden geraadtslaaght.

Ghesteenweecht. De wegen geplaveid. — Antw. Spelen van Sinne, 523:

Dats want hier een Stat is
Tisser al *ghesteenweecht.*

Gestel. Omslag, drukte. — Dr. Van Helten, Drie Kluchtspelen, 3:

Een mensch schrikt, dat menze (de meiden) om een bootschap stuurt,
Zulk een *gestel* hebbenze. Komje noch niet, zo zal ikje straks haalen!

Gesterken. Sterk maken. — Moriaen, vs. 2500:

God hi mach u wel *gesterken,*
Die boven ons allen hevet macht.

Ghestichtelijck. Stichtelijk. — A. Bijns, Refereynen, II, 5. e.:

den heylighen mannen, die so *ghestichtelijck*
Hebben gheconverseerdt,
Wiens leere met miraculen es gheprobeerdt.

Ghestichtichede. Stichtelijkheid. — Nootw. Vertoogh, 149:

— laet ons laten niet
Oock 't selve te doen, ende onsen tijt besteden
Ghehoorsaem uyt liefde vol *ghestichtichеden,*
Tot ghetuyghenis ons gheloofs —

Gestrampel. Wederstreving, tegenstribbeling. — Van Rusting, De Geh. Duvel, 122:

Gaat heen, en maak dat gy dat doet!
Hier is noch onmagt, noch *gestrampel*
In, za! vertrek op staande voet.

Gestrijf. Getwist, gekrakeel. — Rodenburg, Jal. Studenten, 17:

Sou dan gekijf, *gestrijf* en warring gans niet krencken?

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van *inspanning*; zie het *Woordbk. des Inst. op Hooft.*

Gestuymich. Stil. — Vlaerd. Redenrbergh, 394:

> Dewijle dat de locht in stilt is overal,
> So dat schier op een boom geen blat verroeren sal,
> Dewijle dat de zee *gestuymich* is van baren,
> Alzo dat sonder vrees veel Schepen daer door varen.

Gezwenck. Wending, blik. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 193:

> Alleen met een *gezwenck*, ô Goden! uwer oogen
> Vernielt ghy 's Aertrijcx trots en 's Werelts ijl vermogen.

Gezwigh. — A. Rodenburgh, Trouwen Batavier, 7:

> Pheeb' die de aerde Voed', met zijn *ghezwigghe* waegen,
> Ghenaeckt de zonsens kreis mits 't nu begint te daegen.

Gezwijgh (Een) maken. Zwijgen. — Vlaerd. Rederyckbergh, Voorrede, 9:

> *Maeckt* daer van *een ghezwijgh*, sluyt toe, sluyt toe de monden.

De *Bijdrage* heeft *Gheswijgh* en *Een Geswich willen hebben van.*

Getaelt. Eene taal sprekende. — Vlaerd. Redenryckbergh, 298:

> Als vremdelingen hier uyt ons Landt vast bepaelt
> Werden wy al gehaelt in Pharaos gewelt,
> Daer tot slaven gemaeckt onder volck vreemt *getaelt.*

Getal. Bericht, verhaal. — Vlaerd. Redenryckbergh, 172:

> Hoort geeren goed van u Ouders, schout quaet *getal*,
> Wilt haer verschonen en voor haer stryden niet smal.

Getjonk. Hol geluid. — Oudaan, Roomsche Mogentheit, 228: honden... die de wilde beesten afwerende, als getrouwe leyders met gehuyl en *getjonk* voortliepen.

Dez., Uytbr. over het boek Jobs, 138:

> (Zij, menschen) kropen in een scherpe doorneheg,
> Of kreupelbosch, met weynig overleg,
> Vermits er 't hol *getjonk*
> Huns hongerig gehuyls door hene klonk.

Getonen. Toonen. — Moriaen, 716:

> Daertoe haddic grote scande
> Dat ic daer vaderloes hiet,
> Ende inne const *getonen* niet
> Noch nieman gemaken te vader.

Ghetrevel. — De Casteleyn, Pyramus en Thisbe, 33:

K'en zoude dies niet een paar tranen laten;
Want ick noyt in Venus *ghetrevel* wieck.

Ghetromp. Bazuingeschal. — Van Mander, Gulden Harpe, 401:

Eer men *ghetromp* in het verrijsen hoort.

Getuysch. Gedobbel, gespeel. — Huygens, Korenbloemen, I. 278:

— dan sien se dat haer slempen.
Haer hollen, haer *getuysch* 't pad naer beneden is.

Getummel. Gewoel. — Kantt. op de Statenoverzetting, Jesaja 22, vs. 5: (een dag van beroeringe) van *getummel*, van gedruys.

Ghetweelinght. Als tweelingen. — Rodenburgh, Otto III en Galdrik, I. 63:

Hoe ruck ick uyt mijn hert 't geen liefd' zo grondich heyden?
Ghetweelinght waren d' herten, hoe kan tijt die scheyden?

Geubel-galpe. Braken. — Van de Venne, Belacch. Werelt, 123:

Wegh! de Kijckers souwe segge
Dat wy gingen Eyers legge,
Of wat *geubel-galpe* stijff
Wt jen puff verbraste lijff.

Geubel-schocke. Braken. — Van de Venne, Belacch. Werelt, 65:

Wy en gaen niet wiggel-wanck,
Overgallept van den dranck,
Niese, rispen, walgen, wroegen,
Geubel-schocke, brocke-spoegen.

Ghe-uyten. Uiten, uitspreken. — Nootw. Vertoogh. 266:

God siet ons seer milde aen:
Wie sal des Heeren lof konnen *ghe-uyten.*

Antw. Spelen van Sinne, 244:

Al hadden wy hondert stemmen clinckende....
So en souden wy niet connen *gheuten*
Den oirboor en tprofijt.

Geur. Stank. — Van Ghistele, Aeneas, fol. 106 recto:

De voghelen der locht en kosten niet verdragen
Den eyselijcken *geur* vol onghezonde.

Gheveert. Van veeren, van vleugels voorzien. — Negenthien Refereynen, 15:

Van d'ander cant besetmen t'lant t'beest te becruypen
Maer t'wipten heen, rat vlugh te been, twas domme cracht
Doctoor gheleert te hooch *gheveert* flaeut in zijn stuypen.

Ghevetten. Bemesten. — Antw. Spelen van Sinne, 526:

— maer siet hy yemant slabbacken
Die deur noot sou moeten zijn beestkens versetten
Oft die zijn lant niet en sou connen *ghevetten*
Hy sal hem ter hant staen eer dan hy sou dolen.

Ghevicht. Gevecht, strijd. — A. Bijns, Refereynen, II, 22. b.:

Want de Heere vercoren heeft een arm slicht riet
Om hem te straffene, die tfortsich *ghevicht* biet.

(*Wordt vervolgd*).

VRAGEN.

Leiden — **Lugdunum**. Een keurig afgerond artikel in Nom. Geogr. I (1885), bl. 71 verklaart dat Leiden en Lugdunum als plaatsnamen in geenerlei betrekking tot elkander staan. Maar hoe nu, wanneer Op*lathe* (*Nav.* XXXV, 285) Op*loo* blijkt te wezen? Oplathe = Uplage = Upplan = Upp*lun*, — Loen = Loe (ib. bl. 300), — wijst opzichzelf reeds op *bosch*. Vgl. hiermede Lichtenvoorde a⁰ 945 *Lihdanfurt*, en met dit Lichtenvoorde wederom de oud-Friesche vormen van Lichtaard (ib. bl. 299, noot 2). Als men nu hiernevens plaatst Leon (Spanje) = Legio (*Nav.* XXXIV, 153), — legio = bosch (*Nav.* XXXV, 178), — en bedenkt dat Lyon (Frankrijk) a⁰ 839 comitatus Lugdunensis (Sloet, Oorkbk v. G. en Z. bl. 38), a⁰ 870 *Lugdunum* (ib. bl. 55) luidt; zou men dan niet zeggen: Leiden en Lugdunum kunnen wel degelijk met elkander in etymologisch verband staan, in den zin van bosch? Bovendien, hoe komt men aan dat Lugdunum? Men greep het toch gewis niet uit de lucht. Eene samenkoppeling van taal-gedachten moet het hebben doen ontstaan, omdat Leiden en Lugdunum naar den klank nog al van elkander verschillen.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

l'Ange (XXXV, 248). Bij de brieven aan prof. Chevallier te Groningen († 1796) vond men eene gedrukte huwlijksaankondiging van dezen inhoud:

Monsieur!

C'est une satisfaction bien douce pour nous de pouvoir vous communiquer le dessein, que nous avons formé, du consentement de nos Mères [1]) et au gré de nos Familles, de nous unir par les liens du mariage. La première proclamation en sera faite Dimanche prochain. Nous nous flattons que vous prendrez part à notre joye, et en nous recommandant à votre bienveillance, nous vous assurons de la considération parfaite, avec laquelle nous avons l'honneur d'être

Humbles et très Obéissans Serviteur et Servante Josué Teissedre [2]) l'Ange. Elizabeth Tieboel.

Workum, ce 7 Juillet 1794. H. J. S.

l'Ange. Josué Teissèdre l'Ange, pred. bij de Waalsche gemeente te Amsterdam, † ald. 9 Febr. 1853, oud bijna 82 jaren. Het doodbericht, namens zijne weduwe M. A. Fontein, kwam in de Amst. Ct. juist boven dat van zijn vriend, mijn vader († 10 Febr.) te staan.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Masuer (XXXV, 314). Ik vond in eene Leidsche akte van 1632: Abraham Masur, ouvreur de sayes.

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

de Wapenaert. Vervolg van *Nav.* XXXV, 315—25.

XII. A. Ex Marin W. et J. de Witte:

2. Charles Philippe, écuyer, résida à sa campagne à Oordeghem, où il † le 22 Juin 1718, âgé de 54 ans; ép. à Alost le 2 Juin 1708 [3]) Jeanne Catherine Vlemincx [4]), † le 2 Sept. 1715 dans la même

[1]) De vaders stierven dus vóór 1794.

[2]) In de gedrukte predikantenlijsten staat Teissèdre. [Zie *Nav.* XXXII, 242. RED.]

[3]) »2da Juni dispensati in bannis D. Carolus Philippus W. et domlla Joanna Catharina Vleminex inierunt matrimonium coram me Corn. Nuijts decano pastore et testibus Benedicto de Grave et Jacobo Philippo *Geuns*". Ce Jacques Phil. Guens, fils de Josse G. et d'Elisabeth de Witte, était marié à Marie Claire Wijnants, fille de Martin et de Cathe Claes. Benoît de Grave susdit, greffier de Lede, Impe et Hofstade, avait épousé, en 2des noces, Anne Thérèse Guens, née en 1667, soeur de J. Phil. Guens. — Un Josse de Wapenaer épousa à Alost le 9 Février 1697 Marie Madeleine v. Brussel; les témoins étaient Jean de Wapenaer et Michel Recolle.

[4]) palé de sin. et de gu. de huit pièces, au rais d'escarboucle d'or. L'ép. de Ch. Ph. de W. écartela ses armes d'arg. à la fasce losangée de sa. Cimier: un buste d'homme manchot, habillé d'un fascé d'or et de sin.

localité (fille de François et de Claire Wijnants [1]), où ils gisent au milieu du choeur dans l'église: sous une pierre de 5 pieds de long et de 3 pieds de large, ornée des armoiries de W. et de Vlemincx (*l'écu écartelé* de cette dernière famille) et avec épitaphe.

Il laissa cinq enfants qui suivront après la descendance de son frère.

1) Jean, chevalier du Saint Empire Romain par lettres patentes de l'Empereur Charles VI du 18 Mars 1720, par lesquelles il obtint une couronne sur le casque, au lieu du bourlet; † le 31 Janvier 1721 (ou 1724), âgé de 66 ans; seigneur d'Erpe (près d'Alost), par achat en 1713, greffier d'Uijtberghe et d'Overmeere, entrepreneur des fournitures pour l'armee, échevin du pays de Waes, reçeveur des biens du Prince d'Isenghien, bailli d'Oordeghem; il épousa à Gand le 16 mars 1685 Marie Philippine Guens [2]), née en 1665, † le 29 Janvier 1736, fille de Josse (fils de Jacques Philippe et de Cathe v. den Brempt) et d'Elisabeth de Witte (fille de Jean, qui se remaria avec François de Smedt). Le dit chevalier Jean et son épouse gisent en l'église d'Erpe [3]).

Jean W. eut avec M. P. Guens les six enfants suivants:

XIII. 1. Charles Philippe Léopold Balthasar, chevalier du Saint

---

[1]) d'azur au croissant et à l'étoile, le tout d'or (1, 1). d'Après une épitaphe de l'église des Guillelmites d'Alost, qui n'existe plus.

[2]) de sable au serpent d'argent roulé deux fois sur lui-même, posé en pal, la langue en flêche; au chef d'argent chargé de trois merlettes de sable rangées.

[3]) où nous avons trouvé leur pierre tombale, encore assez bien conservée, avec les armes et l'inscription suivantes:

Waepenaert.			Isebrant.
	Waepenaert.	Guens.	
de la Motte.			v. der Hoije.

Altijt leeft den Waepenaert.

(Devise sur un ruban, placé en dessous des deux blasons qui se trouvent au milieu).

Il est à remarquer que les trois merlettes, au chef des armes de Guens, se trouvent contournées sur cette pierre sépulcrale. — Ces quatre blasons:

Waepenaert	Isebrant
de la Motte	v. der Hoije.

sont hazardés, c'est-à-dire ils ne représentent pas les quatre quartiers généalogiques du chevr Jean W., qui sont:

Waepenaert Coolman de Witte Baetens.

Empire Romain, seigneur d'Erpe; né à Overmeere en 1691, † au château de Leijsschot le 4 Sept. 1735; avocat postulant au grand conseil de Malines, conseiller et maître aux requêtes etc. [1]); il épousa à Gand, St Bavon, le 19 Mai 1717 sa cousine Marie Jeanne Elbo, née en 1688, veuve, sans enfants, de François v. der Haeghen, fille de Jean Baptiste Elbo [2]), premier clerc de la Trésorerie de Gand, † le 9 Decbr. 1751, âgé de 91 ans, et de Jeanne Catherine Guens, † le 12 Août 1723, âgée de 62 ans, fille de Josse Guens et d'Elisabeth de Witte. Ses quatre quartiers sont:

Waepenaert de Witte Guens de Witte.

Il laissa deux fils qui suivent.

2. Emmanuel Jean, chevalier du St Emp. Romain, † à Termonde le 21 Janvier 1770; haut-échevin du pays de Termonde; bourgmestre de T. et, en cette qualité, député aux états de Flandre etc.; il épousa Marie Louise Thyerin (ou Thiérin [3])), fille de Louis François, seigneur de Clefs, Rodemeere, Bolzele etc. (fils de Louis Maximilien, Sr de Clefs etc. et d'Isabelle Thérèse d'Hanins) et de Jeanne Pétronille v. Leemputte; il convola en secondes noces, avec Marie Thérèse Jeanne Goubau [4]), née à Beveren le 6 Juin 1717, et y † le 15 Juin 1787, fille de Pierre Ferdinand Joseph, seigneur de Courtenwalle, grand bailli de Beveren, et de Marie Lucrèce Antoinette Catherine Bernaerts dite Bernard, dont les huit quartiers étaient:

---

[1]) Son portrait se trouve chez la douairière de W.-Wauman à Grembergen.

[2]) fils de Jean Elbo, échevin de Gand, † en 1716, et de Marie Baele, † le 6 décbr. 1720. âgée de 83 ans. Ce Jean E. aurait porté d'autres armes que son fils susdit, savoir: d'azur au chevron d'or accomp. de 3 maillets du même. d'Après un manuscrit à la Bibl. Royale à Bruxelles, Jean Baptiste Elbo a porté d'azur à un poisson contourné d'argent. en pointe, nageant sur une rivière du même, et à deux étoiles d'or en chef. Dans la généalogie de la famille de W. de 1669, il est attribué à la fille de ce Jean Baptiste Elbo, Marie Jeanne, épouse de Ch. Ph. L. de W., les armes suivantes: de gueules au serpent d'or roulé deux fois sur lui-même posé en pal, accompagné en chef de 3 fasces du même. Nous avons pensé d'abord que ce blason était apocryphe, attendu que le père de la susdite demoiselle Elbo a réellement porté le poisson contourné et les deux étoiles. Mais, plus tard, nous avons eu l'occasion de voir, chez la douair. W.-Wauman, à Grembergen, le portrait à l'huile de M. J. Elbo, sur lequel est peint également le blason tel qu'il est reproduit ici et que nous devons reconnaître exact. Sur le tableau mentionné, nous lisons: Maria Joanna Elbo, aet. XI. A° CIϽ. IϽC. XCIX.

[3]) Armorial op Thyerin (Flandre, maison éteinte)

[4]) Armorial op Goubau (Flandre).

Goubau	Bernaerts [1])
Gerardi	v. Heusden dit d'Elshout
v. Wassenaer dit v. den Broecke	v. der Straeten [2])
de Coxie	Boncamp de Katler [3]).

3. Jean, né en 1692, † à Tournay le 28 Sept. 1761; prêtre, chanoine de l'église de Notre-Dame à Tournay, où il gît avec son blason, sommé d'une couronne à neuf perles, et une épitaphe [4]).

4. Benoît, prêtre et religieux à l'abbaye de St Adrien à Grammont.

5. Jean, item.

6. Constance Philippine, dame de Bernage, † le 17 Sept. 1756, âgée de 50 ans; ép. son cousin Emmanuel Jean W., chevalier, seigneur de Bernage (voir ci-après).

XIV. Ex Ch. Ph. L. B. W. et M. J. Elbo:

1. Jean Philippe Charles [5]), chevalier, seigneur d'Erpe, de Bergh, et de Stokte, † à Malines le 16 Mars 1797, fit ses études à l'université de Louvain; licencié le 26 Avril 1740 [6]), avocat postulant au grand conseil de Malines, substitut du procureur-général, conseiller ecclésiastique, procureur-général et conseiller d'Etat le 23 Avril 1794; il ép. à Anvers le 7 Août 1744 Angéline Jacqueline v. Praet [7]), fille de Jacques André, aumônier de la ville d'Anvers, et de sa seconde femme Anne Catherine de Vivario (fille de Pierre et d'Anne Marie Engelgrave).

---

[1]) de sable, à la croix alaisee d'or, cantée de quatre croisettes du même.

[2]) d'argent, au sautoir d'azur, chargé de cinq coquilles d'argent.

[3]) M. T. J. Goubau gît au choeur de l'église de Beveren; son blason funèbre (de Waepenaert parti de Goubau) portait les seize quartiers suivants: Goubau, Vecqman, Wassenaer dit v. den Broeck, Clarij: Gerardi, v. Oeij, de Coxie, del Plano d'Aijala; Bernard dit Braze, v. den Hove, v. der Straete, v. der Hulpen; Heusden d'Elshout, Maes, Boncamp, Graus.

[4]) Hic jacet Praenobilis amplissimus Dominus Joannes Waepenaert ex Overmeire Teneramundanus Presbyter J. U. L. et hujus Ecclesiae per 30 annos Canonicus, qui omnimodâ conformitate animam suam creatori suo reddidit 28 Sept. 1761 aetatis suae 69.

[5]) Voici ses huit quartiers:

Waepenaert	de Witte	*Elbo*	Baele
Guens	de Witte	Guens	de Witte.

[6]) Une ode a été faite à cette occasion: Cronomètre simple LoUValn garDera Le soUVenIr D'Un sI sCaVant fIsqUe et Dolen.

Applaudit Amicus Amico et Historicus Historico. L. A. L. D. V.

Son portrait se trouve chez la douair. de W.-Wauman à Grembergen.

[7]) Armorial, les trèfles. Les tenants posés sur une terrasse de sinople.

Leurs douze enfants [1]) suivront.

2. Pierre Joseph de W., chevalier, † le 10 Oct. 1781, enterré en l'église des Augustins à Bruges; capitaine d'infanterie au régiment d'Aremberg en 1742; premier échevin du Franc de Bruges pour le quartier de l'est, en quelle qualité il prêta serment le 4 Janvier 1755; il ép. le 4 Juillet 1734 Isabella d'Acquillo, fille de Jacques Ferdinand, échevin de Bruges, ancien capitaine d'infanterie, † en 1757, et d'Isabella Christine Dieusaert [2]), fille de Gilles, échevin de Bruges, et de Cathe Victoire v. de Walle (ex matre Lossij). Ils eurent quatre enfants qui suivront.

XV. Ex J. Ph. Ch. de W. et A. J. v. Praet:

1. Jeanne, carmélite à Malines.
2. Marie Anne Thérèse.
3. Thérèse Catherine Jeanne, carmélite à Louvain.
4. un fils, mort à la naissance.
5. Antoinette Gabrielle Colette, † célibataire à Malines le 7 Février 1815.
6. Antoine, † le 8 Janvier 1753.
7. Emmanuel, † le 16 Août 1757, âgé de 4 ans.
8. Constance Henriette, † le 27 Mai 1755.
9. Charles Joseph Egide de W. d'Erpe, né à Malines, licencié en droit, prêtre.
10. Pierre Joseph Baron de W. d'Erpe, par lettres patentes de Guillaume I, roi des Pays-Bas, du 16 Décembre 1818; né en 1753, † à Malines le 28 Avril 1827; membre du corps équestre et des états de la province d'Anvers; il est cité en 1786 comme administrateur des biens de différents couvents confisqués (registre de la cour féodale du pays de Malines); nommé échevin de Malines en 1791 [3]), il ép. en premières noces Marie Amélie Jeanne Joséphine Huens [4]), † à Malines en son chateau à Rumpst le 26 Nov. 1812, étant

---

[1]) dont les huit quartiers furent:

Waepenaert	Guens	*v. Praet*	Loode
Elbo	Guens	de Vivario	Engelgrave.

[2]) d'azur à trois boucs d'argent.

[3]) son portrait à l'huile se trouve chez la Douair. de W.-Wauman à Grembergen.

[4]) Arm.: Huens dit Huneus. Ecartelé. Les fleurs de lis mal-ordonnées (1,2). Au 3me des anneaux. Au 4me une chaîne de quatre membres.

la dernière des noms et armes de sa famille [2]), -- fille de Jean H., échevin de Malines, et de Guillemotte Papejans de Morchoven, fille d'Emmanuel, chevalier, haut-échevin du Pays de Waes, et de Marie Thérèse Goethals. Il convola en secondes noces [3]) avec Marie Caroline Antoinette v. der Gracht de Frétin, née à Thildonck le 12 Sept. 1779, † à Bruxelles le 24 Juillet 1864 (fille de Louis François Eugène Joseph, chevalier, et de Marie Ferdinande Ghislaine Snoy) [4]), laquelle se remaria à Rumpst le 20 Nov. 1839 avec Léonard Pierre Joseph vicomte du Bus de Ghisignies, gouverneur d'Anvers, du Brabant et des Indes Orientales, veuf de Marie Anne Cathe de Deurwarder.

11. Jean, chevalier, officier au régiment Murray, † à Bruxelles.

12. Emmanuel Augustin Joseph, chevr, capitaine au service de l'Autriche; il vivait dans la Normandie, célibataire.

XV. A. Ex Pierre Jos. de W. et Isab. d'Acquillo:

1. Isabelle, religieuse à Spermaille à Bruges.

---

[2]) Voici ses huit quartiers:

Huens	v. der Zijpen	*Papejans*	Tanghe
Keyaerts	Hazaert	Goethals	Soenens.

Son monument avec épitaphe se trouve au choeur de l'église de Buggenhout (arr. de Termonde), orné des armoiries des de W. et Huens, surmontées d'un casque au cimier de W. Tenants: à dextre, un chevalier tenant un marteau; à senestre, un sauvage ceint et couronné de feuillage portant dans sa main gauche une massue reposant sur l'épaule gauche et dans la droite une bannière au blason de Huens.

[3]) à Malines le 28 Juin 1813; les témoins de leur mariage furent: Jean Ernest Guilain Xavier Coloma, rentier, cousin sous-germain de la future; Ange Désiré Jdesbalde François Guilain v. der Gracht, rentier, frère de lafuture; Jean Joseph Louis Douglas dit Schott, rentier, cousin du futur, tous trois de Malines; Charles Guilain Marie de Marnix, maire de la commune de Bornhem, beau-frère de la future.

[4])

v. der Gracht	*Snoy d'Oppuers*
de la Tour du Pin	't Sestich d'Ophem, Jenville
Pallij de Steenbrugge	Wijnants
de Corneille	Vilain de Welle
Bernard dit du Bois	de Steelant
de la Cambe	v. Veen
de la Croix	Gillis
Wavrans	de Berlaere.

Pour ce qui concerne la manière dont ces quartiers sont posés, je renvoie aux tables à la fin de cette généalogie, donnant les quartiers de W., v. Pruijssen, de Raet et Dhont.

2. Isabelle Joséphine, née à Bruges en 1754, † à Bruxelles le 8 Févr. 1829, ép. à Bruges le 15 Février 1773 Joseph François Ghislain Baron v. Zuylen v. Nyevelt [1]), né à Bruges le 1 Janvier 1740, échevin du Franc de Bruges, Redenaer de la prévôté et de la cour féodale de Bruges, fils de Jacques Rodolphe [2]), seigneur de Snaepburg † le 2 Juin 1752 et d'Anne Catherine Woelaerts, mariés à Ostende le 3 Août 1735; elle † à Bruges le 8 Juillet 1788, fille de Pierre François W., bourgmestre trésorier et échevin d'Ostende et d'Anne, Françoise van Borm).

3. Nicolas Pierre Joseph, chevalier, officier au régiment de St. Ignon, épousa en premières noces Marie Anne Doige [3]), fille de N. Doige, écuyer, conseiller, receveur des domaines de Sa Majesté à Mons, et de Marie Korath, en secondes noces Marie Triest [4]) de Bruges, veuve d'Jgnace de l'Ecolle, fille de Charles Louis Léonard T. et de Marie Jeanne Peellaert. Trois enfants.

4. Thérese Augustine, pensionnaire de l'abbaye de Porest, près de Bruxelles, † à Bruges le 9 Mai 1848, âgée de 89 ans et de 10 mois.

XIV. A. Ex Em. Jean W. et ses deux femmes, M. L. Thyerin et M. T. J. Goubau:

Ex 1a.

1. Jeanne Marie Louise, épousa le Major autrichien Gallez [5]).
2. Jean, chevr, † à Termonde le 20 Oct. 1794, âgé de 45 ans.
3. Louis Philippe, chevalier, seigneur de Clefs et de Blijenberghe, né à Termonde le 15 Mars 1729, † à St. Nicolas le 1 Mars 1813, où il s'était marié le 31 Janvier 1769 avec Marie Livine Ghislaine

---

[1]) d'arg à trois colonnes de gu. Supports: deux griffons au naturel, tenant chacun une bannière; la première d'arg. à trois colonnes de gu.; la seconde d'or (de gu.) à trois losanges de gu (d'argent). Devise: Non titubans.

[2]) fils de Pierre André v. Z. v. N., chevalier, directeur-général des Postes etc., et de Charlotte Anne Thérèse Le Febure, mariés au chateau de Hofstade près d'Alost le 15 Juillet 1686; elle était fille de Guillaume Le Febure, chevalier, seigneur de Hofstade et autres lieux, et de Marie Anne de Pottre.

[3]) d'azur à la gerbe de blé. acc. en chef de 3 étoiles rangées, le tout d'or.

[4]) Voir l'Arm.: Triest (Flandre). Ses seize quartiers furent:

Triest	Anchemant	*de Peellaert*	Hilfoort
v. den Berghe dit v. Praet	Parmentier	de Bie	de la Motte
d'Anthin	Blomme	d'Overloop	Storm
Vilters	Anchemant	v. Altere	Cloribus.

[5] de... à trois épées croisées de...

v. der Sare, née à St. Nicolas le 15 Août 1737, † le 31 Déc. 1807, fille de Jacques Ferdinand, seigneur de Maneghem, grand bailli du pays de Waes, et d'Isabelle Cornélie Gielis d'Hujoel. Il n'en eut qu'une fille, Isabelle Marie Ghislaine de W., dame de Clefs et de Blijenberghe, née à St. Nicolas le 26 Juillet 1773, † à Gant le 25 Juin 1822; elle ép. le 17 Oct. 1795 Mathieu Joseph Robert Ghislain Vicomte de Moerman d'Harlebeke, né le 15 Mars 1751, † le 8 Février 1812 (fils de Robert Jean Victe de M. d'H. et de Françoise Jeanne Baptiste Lutgarde Maelcamp dite Malcampo), seigneur de Ledeghem, Voorhaute, la Rabecque, Ten-Raeden, Terleyen, Varent etc.; grand bailli du Pays de Waes, député aux états de Flandre [1]).

4. Marie Isidore Josèphe, ép. Louis Félix v. der Varent, chevalier, † le 4 Sept. 1781, chef-tuteur de la ville et des franchises de Termonde (fils de Jean Baptiste né le 1 Août 1650, † à Termonde en 1708, et de Jossine Alexandrine Beeckman, fille de Josse et de Jeanne Michiels; petit-fils de Hilluwaert, sr de la Brulette, Ter-Varent, échevin de Termonde, et de Jossine de Maerschalk, fille de Jean); il écartela ses armes avec celles des de Maerschalk [2]).

---

[1]) Ses huit quartiers furent:

Moerman	v. Neste	Maelcamp	Donckers
Robette	v. Daele	du Bois	Codde.

Ces deux époux sont enterrés dans l'église de St. Gilles (Pays de Waes); leur pierre tombale se trouve contre le mur au dehors vers le Nord, avec ces huit quartiers:

Moerman	Maelcamp	de Waepenaert	v. der Sare
Robette	du Bois	Thyerin	Gielis d'Hujoel.

Au-dessus de l'inscription se trouvent les blasons de Moerman et de W., sommés d'une couronne à trois fleurons et à deux perles; tenants: à dextre un sauvage ceint et couronné de feuillage, ayant dans sa main droite une massue appuyée sur le sol; à senestre un chevalier avec un marteau dans la gauche.

[2]) Epitaphe v. der Varent — de W. avec les blasons de v. der Varent (d'argent à la bande losangée de sable) et de Maerschalck (d'argent à trois fers à cheval). Sépulture van Hilluwaert v. der Varent die sterft 3en meye 1659 ende van Judoca de Maerschalck zijne vrauw die stierf 4 April 1686 ende van haerlieder Kinderen Franciscus † 5 Jan. 1668, Maria Carolina † 16 ouste 1655, Maria Charlotte † 21 maerte 1660, Louis † 4 meye 1740, † Jan. 1710, Charles Philippus † 1674, Petrus Jacobus † 17 Nov. 1733, Joanna Catharina † juny 1734, Georges † 1705, Susanna † 29 junij 1735, Jan Baptiste † 1708, Jacoba † 1653, d'heer Louis Felix Borgemeester van Dendermonde getrauwt met joffr. de W. † 1781.

5. Emmanuel Jean Charles Joseph, chevalier, né à Termonde le 23 Avril 1737, † à Gand le 21 Mars 1803; licencié en droit, chanoine de Notre Dame à Termonde, puis chanoine de St Bavon à Gant, élu pour la 5me prébende le 16 Avril 1773, député pour le clergé aux états de Flandre, confesseur du couvent des Capucins à Gant [1].

6. Catherine Victoire Félicité Josèphe, ép. à Gand, St Bavon, le 22 Mai 1766 François Louis de Coninck [2], chevalier, né à Sotteghem le 13 Mai 1723; bailli de Sotteghem, greffier de Houtem St Livin, Vlierzeele, Ghijzendeele et Baveghem, † à Sotteghem le 25 Avril 1781 (fils de Charles Philippe de C., chevr, seigneur de Nieuwerkerke, d'Overbrouck et de Wauternick etc., bailli de Sotteghem, député ordinaire du pays d'Alost aux états de Flandre, né le 9 Juin 1684 et de Jeanne Cathe v. der Varent, fille de Louis vicomte v. der V., chevalier, conseiller au conseil provincial de Flandre, et de Marie Jacqueline Mortgat [3]).

Ex 2da:

7. Ferdinande, carmélite à Alost.

8. Charles Jean Joseph, chevalier, † à Termonde le 10 Déc. 1794 âgé de 45 ans capitaine au régiment de Murray, au service de l'Impératrice Marie Thérèse, puis bourgmestre de la ville et haut-échevin du pays de Termonde; il ép. le 25 Mars 1776 Constance Jossine Ferdinande Jeanne de W., dame de Kerrebroeck, sa cousine née le 24 Avril 1750, † le 14 Mars 1801 [4].

---

[1]) Voir la note 1re de la page suivante.

[2]) Les roitelets de l'Armorial.

[3]) fille de David et de Marguerite Cooman, (d'arg. à trois roses de gu., bout. et feuill. d'or. Cimier: un vol de l'écu), petit-fils de Louis Ignace de Coninck, chevalier héréditaire, seigneur d'Overbrouck, bailli du pays de Sotteghem, député du pays d'Alost, et de noble dame Elisabeth Peeters dite Stommelinx.

François Louis de Coninck fut enterré près de son père et de sa femme avec ces quartiers:

de Coninck	v. der Varent	Waepenaert	Thyerin
Peeters dit Stommelinx	Mortgat	Guens	v. der Leemputte.

La position de ces huit quartiers est irrégulière. Voir les quartiers d'Adelaïde Phil. Car. de Coninck, épouse de Jean Ferdinand Marie de W., ci-après.

[4]) Leur pierre sépulcrale se trouve enchassée dans la façade de l'église d'Erpe, portant leurs deux blasons, avec un casque et le cimier de leur famille, sou-

9. Françoise Antoinette Josèphe, † sans enfants à Anvers le 8 Sept. 1782 [2]), ép. à Beveren le 3 Oct. 1770 Louis Casimir Baron de Rossius d'Humain [3]), capitaine au régiment Vierset, fils de Charles Antoine Paschase Thomas Bn de Rossius, seigneur d'Humain, pair du comté de Roche, bourgmestre de Liége, et de Jeanne Ernestine le Droux.

10. Marie Thérèse Joséphine, † à Bruxelles le 4 Oct. 1815; ép. le 20 Oct. 1772 Jean Marie Michel Annez (fils de Jean Joseph, bailli de Beveren, né le 2 Juin 1724, bapt. à St. Bavon à Gand, et de Marie Thérèse Annez) bailli de Beveren après la mort de son père; entré en fonctions le 29 Février 1772.

11. Reine Charlotte Josephine, née à Beveren, † à Campenhout le 24 Sept. 1822; elle ép. Augustin Joseph Charles Antoine Husmans [4]), seigneur de Merbois, conseiller pensionnaire de la ville et du pays de Malines, † à Malines le 10 Janvier 1797, veuf de Sabine Jeanne Lunden et de Marguérite Perpétué Félicité Marie Estricx, fils de Charles Henri Husmans, seigneur de Merbois, né à Enghien le 22 Juillet 1707, premier substitut du procureur-général au grand conseil de Malines, † le 10 Juillet 1755, et de Thérèse Françoise Josephine v. Aken [5]); après sa mort, R. Ch. J. de W. convola en secondes noces à Berlaer le 20 thermidor l'an VII avec Jean Alexandre Ernest de

---

tenus par deux chevaliers, et les quatre quartiers (avec inscription) que voici:

Waepenaert	Goubau	Waepenaert	Beeckmans.

La même pierre sépulcrale mentionne que Messire Emmanuel Jean Charles Joseph de W. était en son vivant chanoine gradué et archidiacre de la cathédrale de St. Bavon à Gand. Il fonda dans cette église un anniversaire perpétuel.

[2]) y inhumée dans l'église du Château (dite aussi de la Citadelle); on y voyait antrefois son blason funéraire, entouré des huit quartiers suivants:

de Waepenaert	de Witte	Goubau	Gerardi
Guens	de Witte	Bernard	v. Elshout.

[3]) Voir l'Armorial. Louis Casimir de Rossius portait d'or à l'arbre terrassé de sin., à la bordure d'hermines.

[4]) Voir l'Arm. Le lion tenant l'épée dans la patte gauche.

[5]) fille de Jacques Augustin v. Aken, seigneur de Heijsbroeck, avocat au grand conseil à Malines et de Cathe Francoise Pauwens; petit-fils de Jean Louis Husmans, seigneur de Merbois, et de Marie Pétronelle de Steenhault, fille de Charles Henri de Steenhault, seigneur de Steenhault, Waerbeek, Félignies, Nieuwenhoven, et de Marie Marguérite de Neijss.

Cannart d'Hamale de Wittegracht [1]), né à Lierre le 2 Juillet 1761, † à Herstal (fils de Mathieu Barnabé Jean, seigneur de Wittegracht, en Turnhout, de Beerse et de Rode, bourgmestre de Lierre, et de Marie Josèphe Cornélie v. Royen, dame de Steendonck, fille de François Ignace, licencié-ès-lois, et de Jeanne Cathe d'Hanins).

12. Jean Isidore, chevr, † celibataire gît à Beveren.

(*Wordt vervolgd*).

VRAGEN.

Alberthoma (XXXV, 225). In de familiepapieren dezer Groningsche predikantenfamilie vind ik een genealogisch fragment uit het begin der vorige eeuw, waarin melding wordt gemaakt van een neef Luiken, die ook eene geslachtslijst A. had. Er moeten dus minstens twee geslachtslijsten geweest zijn. Wie kan er mij eene aanwijzen? Uit de papieren kan ik de genealogie niet geheel samenstellen; gelijkluidende voornamen geven veel verwarring. Hoe is het wapen?

H. J. S.

v. Beaumont. Gedoopt te Middelburg 12 Nov. 1634 Gilles zoon van Pieter Goossens en Susanna Boekhoudt; get. Andries v. Thoor, Maaiken v. Beaumont en Perina Meerman. Behoort deze Maaiken tot het aanzienlijke door Balen in zijne Beschr. v. Dordrecht vermelde geslacht v. B.? En stond zij in familiebetrekking tot eene der thans genoemde personen? Zoo ja, hoe? V. O.

v. Jugteren (XXXIV, 483). In Rietstap's Arm. Gén. vind ik wel opgegeven voor Pijnssen v. der Aa, fascé d'or et de sable, maar niet dat dit is »en 13 pièces". Is de opgave hier dus wel juist?

N.

de Kemp. Bestaat er eene gen.? Of zou men kunnen opgeven de ouders, vrouw en kinderen van Johan de K.? Zijne dr Adriana geb. 1582, † 5 Maart 1658 te Wijk bij D., was geh. m. Johan Gerbrandzen Schaghen burgemr aldaar. Zie het wapen *Nav.* XXIX, 220.

V. S.

[1]) Voici ses huit quartiers:

de Cannart d'Hamale et Turnhout	v. Royen
d'Arcé	d'Hanins
de Cannart d'Hamale	......
Bargas y Machucas	v. Goethem.

GESCHIEDENIS.

Gretna-Green (XXXIV, 137). Omtrent den smid van Gretna-Green ontleenen we nog volledigheidshalve de volgende bijzonderheid aan het Zondagsblad van Het Nieuws van den Dag van 2 Maart 1884. Volgens de legende zou Karel II in het huis van den smid beschutting en een gastvrij onthaal gevonden hebben tijdens hij voor de ruiters van Olivier Cromwell moest vluchten. Toen het gevaar voorbij was, verlangde de koning dat zijn redder hem een gunst zou verzoeken. »Mogen dan alle paren, die ik verbind, wettig als echtelieden erkend worden", gaf de smid als zijn wensch te kennen. »Zoo zal het zijn", antwoordde Karel Stuart, en hij hield zijn woord, want hij verleende zijnen redder een privilegie dat de wettigheid van alle door den smid gesloten huwelijken erkende. Hoe aardig die geschiedenis ook zij, kan ze echter den toets der kritiek niet doorstaan; dat de smid paartjes in den echt vereenigde was gegrond op het oude Keltisch-Germaansche gebruik, dat er geene godsdienstige plechtigheid bij het sluiten van een wettig huwelijk noodig is. Het geschiede slechts door een vrederechter of een notaris enz.. Dat recht geldt in Schotland nóg. In Engeland werd het eerst onder George II afgeschaft, en dit was de oorzaak dat de gelieven naar Schotland gingen. Daar was de eerste vrederechter toevallig de smid van Gretna-Green, en in Engeland was elk huwelijk geldig dat in een ander land volgens de daar bestaande wetten gesloten werd. In 1855 erkende het Hooge Gerechtshof te Berlijn ook de wettigheid der huwelijken van Gretna-Green". A. AARSEN.

[Zie nog een opstel in de Prov. Geld. en Nijmeegsche Courant 11 Aug. 1885.]

Grunsfoort. Johan van Gelre bastaard, conventuaal te Mariëndaal, wordt door sommigen gehouden voor een bastaardzoon van hertog Adolf; doch uit eene verklaring gegeven op Sint Petersdach ad Cathedram 1478 door Catharina van Gelre, dr v. hertog Arnold, die na Adolfs dood, het land bestuurde in afwachting van de meerderjarigheid en de terugkomst van haren neef Karel, blijkt dat hij bastaardzoon was van Arnold, die hem begiftigd had »mitten huyse

Gruensfoirde mit allen synen rechten ind toebehoiren". Als hij zich in 1478 in het klooster Mariendaal zou begeven, gaf hij dit goed, hetwelk hij als geestelijke niet bezitten mocht, over aan Catharina, ten behoeve van haren neef Karel. In dat stuk, voorkomend in Mr. G. v. Hasselt's, Geld. Oudh. bl. 221 n° 70, duidt Catharina hem tot twee malen toe aan, »als unse naturelycke brueder, Johan broeder 's cloisters to Mariendaal". Zie nog over hem v. H., a. w. bl. 218 n° 63, 5. P. Nijhoff noemde hem dus zeer gepast Adolfs natuurlijken broeder. Vgl. Geld. V. Alm. 1853 bl. 128 met ibid. 1883 bl. 179. — Zegt nu Baron Sloet in Fruin's Bijdr. 3de Reeks, I, 273: »geen enkel stuk leert ons hoe Johan aan Grunsfoort gekomen was", — hier ziet men dan dat hij het van zijn natuurlijken vader Arnold had ontvangen. H. T. G.

Konijnhuis (XXXV, 285). Gewoonlijk zegt men in de gemeente Zesgehuchten zelf Genonis. Genonishuis hoorde ik daar en in den omtrek nooit. Van boeren vernam ik dat het voluit Genovevahuis zou zijn; anderen zeiden dat het Konijnhuis is. Genoenhuis schijnt de officieele naam te wezen. Zie Alph. Register, Vervolg op de Itinéraire.

A. J. C. KREMER.

Kranendonk (XXXV, 341). Sterksel behoorde nooit tot de Baronie van K., maar is even als Heugten eene afsplitting der Baronie Heeze. Sterksel behoorde sedert de 13e eeuw aan Everbode, Heugten aan het Cistercienser klooster te Roermond. Heugten ligt onder Maarheeze. Budel behoorde aan de abdij van Epternach, en de Buullanders hebben zich altijd verzet tegen de pogingen der graven van Hornes om zich van die parochie meester te maken. — Wat *Nav.* t. a. pl. mededeelt aangaande de schutten is niet juist. De schutten zijn geen feodale instelling, maar overblijfsels der wehre en geregeld door Karel V: schutterijen tot territoriale verdediging. Men heeft ridderlijke en andere schutten. Die welke de schrijver vermeldt te Heeze, is de ridderlijke schut van St. Joris van Zesgehuchten. Te Heeze zijn twee schutten. De schut van St. Joris en die van St. Agatha. Te Leende zijn er ook een paar. Het naar het kasteel rijden en het verzoek om te mogen vogel-schieten hangt zamen met het bezit der hooge en lage jurisdictie welke vroeger den baron toekwam. De burgemeester is de opvolger van diens schout. — De meeste schutten hebben hunne schutsboomen, ieder de zijne; het bevestigen van een staak aan een

molenwiek te Soerendonk is een bijzonder geval. De oorsprong dezer gewoonte is mij onbekend. Vele oude schutten zijn nog in het bezit der *kaart* waarin hunne rechten en verplichtingen omschreven zijn. Het ware te wenschen dat iemand eens tijd en lust had eene geschiedenis der N.-Brabantsche schutten uit oorkonden op te stellen. Bestaat er niet eene van Dr. Hermans? A. J. C. KREMER.

Ommeren (XXXIV, 8, 13). Louise Anna vorstin van Waldeck, gravin van Pyrmont en Culemborg, verkocht 28 April 1698 de heerl. O. aan Anna de Bye, wed. Jacob v. den Steen, vrouwe van Waijestein. Arend kwam dus door zijne moeder in 't bezit. Diderik Arend Gerhard François v. den Steen was in 1851 eigenaar, destijds woonachtig op Waijestein. Onder de heerlijke rechten behoorde toenmaals nog de gedeeltelijke voordracht van leden voor den gemeenteraad te Lienden. Gedurende den tijd, dat de heerl. het eigendom was der familie v. den Steen, strekte hun wapen (zie t. a. pl. bl. 11) ook tot gemeentewapen van Ommeren. Aldus v. der Aa, Aardr. Wdbk, Aanhangsel.

Overhagen. Tot aanvulling van *Nav.* XXX, 605, strekke dat de R. Kath., later en thans nog Hervormde kerk te Batenburg aan St. Victor was toegewijd (zie Nijhoff, Oork. V, n° 157). Alsmede, dat het voorm. kasteel Overhagen (bij Kuik, N.-Br.) vermoedelijk gesticht was door Jhr. Max. v. Galen en zijne t. a. pl. genoemde gade. In 1831 gesloopt zijnde, bleef er slechts een klein gedeelte van over, dat tot koepel werd ingericht. In 1846 eigendom en woonverblijf van den Majoor Keer. Volg. sommigen (zie A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk) heette dit Overhagen eigenlijk Overacht, wat dus bij vergelijking van Overhecca of Boven-Echt, dezen plaatsnaam verklaart en de duiding van *Nav.* XXXV, 282 treffend bevestigt.

Paulus-toren te Constanz. Deze toren, waar Hieronymus van Praag in 1415 gevangen zat, brandde in den nacht van 4 tot 5 Apr. 1882 af. Het breede vierkante, zwaargemuurde gebouw, dat den naam van toren eigenlijk niet verdiende, bezigde men in den laatsten tijd voor bergplaats eener nabijgelegen brouwerij.

Stromberg (XXXII, 293). Een der zeven bergen bij Bonn heet de Stroom- of St. Pieterberg, op welken De Abdij-van-Heysterbach, die de moederkerk was van St. Pietersdale of St. Pietersabdij in Stroomberg, in 1203 gesticht door Dirk VII graaf v. Holland en zijne gemalin Aleid, bewoond door Cisterciënser-monniken, in 1421 door den St. Elisabethsvloed verzwolgen. Mr. G. v. Hasselt (Geld. Oudhh. bl. 425, vermeldt een geslacht v. Munster *of* v. Stromberge a° 1525.

Urk (XXXIII, 288). Keizer Otto I schonk Febr. 966 de helft van Urk, insulae medietatem in Almere (latere benaming van 't meer Flevo, de Zuiderzee), que Urch vocatur, aan 't klooster van St. Pantaleon te Keulen [1]). Dezelfde vorst schonk 29 Juni 968 aan de abdij van Elten 't voormalig eigendom van graaf Wichman (quicquid W. comes beneficii, nos vero praedii in territorio Urck in pago Salo habere visi sumus), welke gift 18 Dec. 996 door keizer Otto III bevestigd werd: »quicquid praedii divus imperator semper augustus Wichmanno in proprium donavit, praecipue quae dicuntur in Nardincklant, Urck", enz. Aldus in v. den Bergh's Oorkdbk. v. Holl. en Zeel., I, n° 39, 41, 70; vgl. Sloet's Oorkdbk n° 101, 3, 16. Destijds was derhalve Urk nog geen eiland; vgl. ook Bondam's Charterboek, I, n° 53, en v. Spaen's Inleid. IV, 131 (*territorium* in pago Selon). Zie ook over Urk, 't Tijdrekenk. Register op 't oud-prov. arch. v. Overijsel en de Bijdr. tot de Geschied. v. Ov. Aan het Urker-kerkhof, plaat in de Zuiderzee, algemeen bij de zeevarenden bekend, alwaar voorheen de kerk met kerkhof v. U. moet gestaan hebben, zeer dicht bij de kust naar de zijde van Schokland; — herinnert het Aardr. Wdbk van v. der Aa.

Claes v. Urck staat in 1559, 70 als secretaris van Kampen vermeld (Bijdr. Gesch. Over. V. 114; IV, 317). In 1531 was Johan v. Wrck schepen ter stede, enz. enz. zie Chartularium van het Grootburger-weeshuis te Kampen, achter het »Advies" over den oorsprong van dat Gasthuis door Mr. J. I. v. Doorninck, Zwolle 1885.

Het Rood vuur van Urk (*Nav.* XXXV, 160) kan een seinvuur voor

---

[1]) Zie Baron Sloet's Oorkdbk van Gelre en Z. n° 101. In dat Charter is (bl. 95) sprake van amnis Nakale, in de buurt, denkelijk ten noorden van — Urk. Dit Nakale leeft nog voort in 't voorm. dorp en kerspel De Nagel (*Nav.* XXXV, 356).

de schippers in donkere nachten geweest zijn, om niet te stranden. Immers op Schokland werd in 1845, ter vervanging van het kolenvuur, opgericht een catadioptriek lichttoestel van de vierde grootte, met een wit stilstaand licht.

Het Duitsche-Huis (XXXIV, 21, 57). Als bij de zware belegering van Ptolemais (1190) vele zieken en gekwetsten onverzorgd bleven liggen, verbonden zich eenige Duitsche ridders, onder begunstiging vooral van Frederik hertog van Zwaben, door eene gelofte, om dezen ongelukkigen hulp te verleenen en tevens een bestendigen oorlog te voeren tegen de ongeloovigen. Daar zij een ziekenhuis oprichtten en aan Maria wijdden, kregen zij den naam van de Orde van St. Maria of van O. L. Vr. te Jerusalem; ook dien van *Mariën*ridders. Alleen Duitschers werden tot ridders aangenomen; van hier Duitsche of Teutonische Orde en Duitsche Huis. Zij legden de instellingen der Tempelieren tot den grondslag hunner orde, en kozen tot grootmeester Hendrik Waltpod van Bassenheim. Hun zinnebeeld was een zwart kruis op een witten mantel. Paus Celestinus III bevestigde in vereeniging met keizer Hendrik VI de orde, die weldra invloed en macht verkreeg onder haren dapperen grootmeester Herman van Salza, die zich in 1225 met zijne ridders naar het noorden van Duitschland begaf ten strijde tegen de nog Heidensche volken aan de Oostzee, welke door hen ten onder gebracht en tot het Christendom bekeerd werden. De den Aestyers (Oostlanders) of Finnen, Letten en Slavoniërs ontnomen landen, vormden zij tot een ridderstaat, die den grondslag legde van het Pruissische rijk, met *Mariën*burg als hoofdstad (1309) [1]. De grootmeester Albrecht von Anspach-Baireuth verklaarde zich voor de Reformatie en maakte, in overleg met Sigismond I, koning van Polen, te Krakau 8 April 1525, Pruissen voorzoover het aan de Duitsche ridders behoorde, tot een wereldlijk hertogdom en Poolsch rijksleen. Sedert vestigde zich de Orde te Mergentheim (in Wurtemberg). De overige bezittingen splitste de Reformatie in twee deelen; waarvan het eene aan de R. Katholieke, het andere aan de Protestantsche ridders werd toegekend. De R. Kath. tak is in 1809, als geen recht van bestaan meer hebbend, opgeheven, terwijl de goe-

[1]) Histoire de l'Ordre Teutonique, 8 vol. in 8vo; Elben, Geschichte d. Deutschen Ordens.

deren overgingen aan de vorsten, in wier landen die goederen lagen. Zoo verloor de Orde hare bezittingen in Duitschland. De Prot. tak werd door Napoleon I bij besluit van 27 Febr. 1811 opgeheven en de goederen dier Orde bij het staatsdomein gevoegd. Aanzienlijke eigendommen en geldswaarden werden echter gered en, ten gevolge der Staats-omwenteling op het laatst van 1813, niet aan de Fransche schatkist uitgekeerd.

Eenige belanghebbenden verzochten toen aan den Koning, om de gesupprimeerde Duitsche Orde, Balije van Utrecht, te herstellen, ten behoeve van eenige adellijken, en Willem I gaf bij Kon. besluit van 8 Aug. 1813 (Staatsblad n° 43) daaraan gevolg. Bij dit Kon. besluit werd o. a. bepaald, dat de Orde hersteld zou worden zooals die vroeger had bestaan, behoudens 's Konings bevoegdheid om aan deze Orde in tijd en wijle zoodanige andere en meer doelmatige inrichting te geven als goedgevonden mocht worden. De goederen werden toen beheerd door de administratie der domeinen. De Nederlandsche edelen, die de 16 kwartieren kunnen bewijzen, worden echter hoe langer zoo meer zeldzaam, en Hoogduitsche edellieden beginnen mede hun aandeel te verkrijgen aan de rijke inkomsten, die nimmer van vader op zoon kunnen overgaan, vermits alleen de langst-ingeschrevene in de registers der Orde zijne aanspraken mag laten gelden. Vandaar, dat er weleens eene stem opgaat, om de commandeuren, die thans de inkomsten genieten, dit voorrecht levenslang te laten behouden, doch de Orde langzamerhand te doen uitsterven, tenbatevan 's Rijks schatkist. De beoordeeling van de rechtmatigheid dier stem is echter noch van deze plaats noch van onze bevoegdheid.

Hofje te Hoorn. Te Hoorn werd 18 Juli '82 een eigenaardig feest gevierd door tien oude vrouwtjes (de elfde was ongesteld), waarvan 3 meer dan 80 jaren telden. Het gold het 200-jarig bestaan van het zoogenaamde Claas Stapel's Vrouwenhofje. Den 18en Juli 1682 werd de eerste steen gelegd door Jhr. Martinus Blokker, eenigen zoon van Joan Bl., pres.-burgemr en raad der stad Hoorn, bij Julia Antonia Livius. De stichters waren Jan Janszoon Koekebakker (Doopsgezind), Pieter Bos (Gereformeerd), beiden kooplieden, en Claas Stapel (Remonstrant), notaris. Waarschijnlijk behoorden zij tot de secte der Collegianten, en hadden uit eigen middelen *f* 10.430 bijeengebracht

zijnde de benoodigde som tot het stichten van gezegd Hofje, dat, ondanks vele wederwaardigheden, die het soms met ondergang bedreigden, thans zijn tweede eeuwfeest beleefde.

Laatste afstammeling der Stuarts. Als zoodanig † 1884 te Napels, 57 jaren oud, Carlo Tocco prins van Montemiletto, hertog van Popoli. De overledene hechtte zich getrouw aan 't verleden; men verhaalt dat hij in gezelschap van eenen zijner edele bloedverwanten naar Rome was getogen, om den ex-Koning van Napels een gouden scepter op een fluweelen kussen aan te bieden. De prins was een volmaakt edelman. Vol eerbied voor zijne familie, hield hij sedert het overlijden zijns vaders de eerste verdieping van zijn paleis te Toledo gesloten. Zijne liefdadigheid was spreekwoordelijk.

Hertog v. Alva. Te Madrid stierf Juli 1881 de hertog James van Alva, halve broeder der ex-keizerin Eugénie; meer Parijzenaar dan Spanjaard, en gedurende al de jaren van het tweede Keizerrijk een elegant en toongevend verkwister. Van zijn hartstocht voor het spel gaf hij blijk door op éénen avond 5 millioen francs te verliezen en te betalen. Dit stuurde zijn fortuin zóó deerlijk in de war, dat hij een commissie van administrateuren over zijne bezittingen aanstelde en voor zich zelven zich vergenoegde met een jaargeld van 60.000 francs. Deze som geeft een denkbeeld van hetgeen een aanzienlijk heer noodig heeft om tegenwoordig onopgemerkt en bijna in bekrompen omstandigheden te Parijs te kunnen leven. In de laatste jaren herstelde zich het fortuin van den hertog, en hij is overleden in zijn familie-hôtel te Madrid: een paleis met veertig salons op de eerste verdieping, kostbaar gemeubeld, en een stal met honderd paarden. Onder de armen der Spaansche hoofdstad was hij zeer populair, daar hij geregeld iederen morgen zijn dag begon met in persoon eene uitdeeling van aalmoezen te houden. Zijn eenige zoon is met eene hertogin Nunez getrouwd, zijne eenige dochter met een reeds overleden jongen hertog Medina Celi; zoodat sommige der beroemdste Spaansche namen uit de 16e eeuw in dit geslacht vereenigd voortleven.

Gouverneurs van Sluis (XXXV, 197). Hertog van Wittenberg, lees: Wurtemberg. 't Was Ferdinand Wilhelm, die uit den dienst des

konings van Denemarken in dien der Staten-Generaal was overgegaan. In 1695 was hij benoemd tot generaal inf. Hij († ongeh. te Sluis 7 Juni 1701) was geb. 12 Sept. 1659, zoon van Frederik en Clara Augusta hertogin van Brunswijk. Leven van M. van Coehoorn uitgegeven door J. W. v. Sypesteijn 1860, bl. 152. H. T. G.

Steen met opschrift. Aangezien *Nav.* V, 92 in de medegedeelde fragment-genealogie eenige foutieve data en namen zijn opgegeven, volge hier omstandiger mededeeling. Mr. Joan Lantsheer, Jur. Utr. Dr., zn v. Jacob, kapitein b. d. Vereen. O. Ind. Cie ter kamer Zeeland, bij Sara Witboom, geb. Middelburg 14 gedt. 17 Juni 1696 get. Thomas de Cock en Esther Witboom, ondercoopman en sabandaar te Macassar, daarna resident v. Cheribon, repatrieert en bouwt te Middelburg het t. a. pl. bedoelde huis; hij tr. Macassar 22 Oct. 1724 Anna Willemina Gobius, dr v. mr. Joan Frederik gouverneur v. Macassar en Malacca, oppercoopman, bij Margaretha Elisabeth Heynen, geb. Batavia 23 Aug. 1708 † Macassar 23 Juni 1726. Joan L. bewoonde ook het landgoed Steenhove en † Middelburg 22 Nov. 1747 nalat. Jacob Frederik L. geb. Macassar 13 Mei 1726 kiesheer te Middelburg rentmeester der O. I. C. † Koudekerke landgoed Steenhove 15 Mei 1789 tr. 1° Middelburg 6 Febr. 1739 .... de Kokelaer † ald. 4 Juni 1769, tr. 2° zijne nicht Adriana Anna Theodora Gobius; uit het 1° huwel. Johan Pieter L. luit. t. z., schepen en raad te Middelb. tr. ald. 29 Mei 1788 Cecilia Maria Steengracht mr. Johansdr bij Jacoba Magdalena Ockerse geb. ald. 12 Juli 1764 en, na hertr. te zijn met Abraham v. Doorn, † ald. 13 Nov. 1816; uit het 2e huwel. Hendrik Willem L. geb. Middelb. schout bij nacht en directeur-commt der Marine † Amsterdam tr. J. F. barones Probenteau v. Willmsdorff. V. O.

Jan Beck (XXXV, 264 noot 3). In Biogr. Univ. (Brux., 1843—47) vindt men: »Jean baron de Beck, d'abord berger, puis postillon, puis »soldat au service d'Espagne, passa par tous les grades, et devint »lieutenant-général et gouverneur du duché de Luxembourg. A la »bataille de Thionville, le 7 juin 1639, Jean de Beck commandait »l'avant-garde en qualité de sergent-général de bataille. En 1641 il »reprit la ville d'Aire sur le maréchal la Meilleraye; le 26 mai 1642 »il se distingua à la bataille d'Honnecourt en Cambresis; en 1648

»au blocus de Sens, après une charge brillante sur l'arrière-garde des »gendarmes de Condé, le baron de Beck, témoin de la déroute de ses »troupes, puis percé de coups et transporté à Arras, ne voulut pas »permettre de panser ses blessures et mourut peu de temps après de »désespoir". W. C. A. VAN V.

Hendrik v. Ensse. In Herald. Bibl. 1883 bl. 397 leest men van Jhr. Hendrik v. Ensse genaamd Zuidewind; deze toenaam sluit evenmin als de voornaam, met hetgeen in eene gen. v. Rossem staat vermeld: Walravina (volgens sommigen Meralda) v. Rossem, Johansdr bij Beatrix v. Haeften, tr. 1° Willem v. Gent, 2° Johan v. Ensse genaamd Sneeuwind, maarschalk van Gelderland, gouverneur van Poederojen, dewelke uit dit slot den Bosschenaers menig angstig oogenblik heeft bezorgd, en als wilde hij zijn zwager (Maarten v. Rossem) in het klein nabootsen, door zijne gedurige uitvallen de bevolking steeds in spanning hield, totdat hij in 1508 zelf bij een beleg van het slot is omgekomen; hetgeen v. Oudenhoven beschrijft op deze wijze (bl. 94): Het volgende jaar 1508, — in 1507 belegerde Jan v. Egmont vruchteloos Poederojen, — werd het echter door den graaf van Anholt weder belegert, die een mortier vóór den hoogen Maasdijk liet brengen; een daaruit geschoten granaat of bom wierp den trap van het huis om, waar door het omvallen de gouverneur Sneeuwint zóó gekwetst werd dat hij stierf, door welke ontsteltenis het garnizoen zich overgaf. Het huis werd daarop afgebroken. Dit komt overeen met hetgeen in v. Zuylen, Invent. v. h. Archief v. 's Bosch, I, 55, 114—6, 26, 38 voorkomt. Wat echter betreft den bijnaam, m. i. komt deze slechts juist voor bij v. Zuylen I 52 waar hij Snelwind wordt genoemd. In ieder geval blijkt genoegzaam, dat zijn naam niet »Zuidewind" was. Zijne weduwe hertr. 1522 Reinier v. den Bern.

V. O.

[Hendrik v. E. gez. Zuidewind of Sneeuwind sneuvelde als voogd van het slot te P. in 1508, toen de bezetting er van wegens herhaalde strooptochten getuchtigd werd door de Hollanders, die onder aanvoering van Rudolf v. Anhalt het kasteel slechtten.]

Maria Harms Couragie (XXXI, 313). Stichtte Maria Cath^a^ Feith († 16 Sept. 1740), wed^e^ Jhr. Gerrit Witte, te Elburg op de Leege-stee

het bij haar testament v. 25 Aug. 1733 ruim begiftigd Feithenhof, een aanzienlijk gebouw, waarin 12 oude mannen en even zoovele oude vrouwen van den Herv. godsd. onderhoud en kleeding bekomen (vgl. Tegenw. St. v. Geld., bl. 485, 6), en schonk zij der stads-diakonie de tienden der bp Aperloo, om daaruit des winters onder de armen uitdeeling te doen: — haar edel voorbeeld volgde in 1773 Maria Harms Couragie of Corage, ten behoeve en tot onderhoud van eenige behoeftige burgers en burgeressen dier stad twee derde deelen van haar gansche vermogen vermakend, terwijl het andere derde tot verbetering der landerijen en gebouwen, en alzoo tot steviging van het fonds, strekken moet. Is er van die familie Couragie of Corage meer bekend? Stierf ze met Maria Harms (dr ?) uit?

Witte Corneliszn de With. Leest men *Nav.* XXX, 385, dat deze vlootvoogd het eerste levenslicht zag op den hoogen dijk in het Land van Voorne: het Aardr. Wdbk van v. der Aa leert dat die dijk de Zuer-, Zuir- of Zuurlandsche dijk heet, strekkend van den straatweg van Brielle naar Hellevoetsluis. Op dien dijk staat zijn geboortehuis, 10 min. bezuiden Brielle. Dit huis, in 1851 bezeten en bewoond door de landbouwster Jannetje de Baan, wed. Jan de Raat, was vroeger, toen de stad Brielle nog niet ingelegd was, slechts vier minuten van de vesting verwijderd, en kon toen tot de voorstad worden gerekend, weshalve het altoos kerkelijk onder Br. behoorde. Gezegd huis moet van zeer oude herkomst wezen, blijkens den diepen kelder, het metselwerk en de verbazend groote steenen, welke men er aan vindt. Het bovenhuis is echter van later datum. Met den daartoe behoorenden grond beslaat het eene oppervlakte van 54 v. r. 70 v. ellen.

Een struikroover in den dop. Den 22 December 1672 wordt notarieel geconstateerd door Mr Johannes Schoonheyt, advocaat, »dat hij op den 29en October 1672 in de castelenie van het Hoff [te 's Gravenhage] over tafel sittende van Jonckhr Paulus Criwits gehoort heeft dat hij in presentie van meer andere heeren die doen mede aen taefel saeten daer onder oock was Jonckhr Jacob Godfried Criwits, publiquelick seyde, dat hij 20 à 30 man bij zich wilde nemen ende een struckrover werden, ende de coopluyden die op de franckfortse ende Leyp-

siger misse reysen, spolieren; dat hij oock een struyckroover gekent hadde die hierdoor ryck geworden was; dat de andere Heeren daer bij sittende geantwoort hadde, dat soude niet wel gelukken.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Hambacher-feest (XXXV, 77). Den 27 Mei 1832 had de eerste vereeniging van vrijheidsgezinde Duitschers, inzonderheid studenten, plaats in en bij het Hambacher-slot of de Maxburg in Rijn-Beijeren beoosten Neustadt. Toen ik in 1840 dat slot of die ruïne bezocht, wist onze geleider ons nog veel van het aldaar destijds voorgevallene te verhalen. Ik meen dat niet lang geleden de Gartenlaube of een ander dergelijk Duitsch geïllustreerd weekblad het feest in herinnering heeft gebracht met afbeelding der ruïne.

L. J. D.

Lampbegietjes-avond. Zoo wordt de avond van St. Lambert (17 Sept.) in Veenendaal, 't Geldersche zoowel als 't Stichtsche gedeelte, genoemd. Met dien dag nam sedert onheuglijke jaren het wolkammen bij avond, d. w. z. bij de lamp, bij kunstlicht, een begin of eigenlijk met den volgenden avond, want de gestelde avond was aan feestelijkheden gewijd, aan optochten met gekleurde lampions of ballons, aan met een kleiner of grooter onthaal eindigende bezoeken bij de verschillende werkbazen, aan zingen, pret-maken en ook al — vorst Alcohol is gaarne overal bij — aan 't drinken van de bekende spiritualia. Zoo'n avond was eene soort kermis in miniatuur, weken en dagen te voren door kammers en spinners en spinsters met reikhalzend verlangen verbeid. Heeft de wolkammerij in Veenendaal haar tijd gehad, en vervangen kunstig uitgedachte en niet minder kunstig werkende machinerieën het kammen en 't handgespin en bijna alles wat tot den wolarbeid behoort: de oude, van de vaderen overgeleverde traditie houdt men nog in onzen tijd vast, en 't gieten van olie in de lampen of liever 't vullen er van, m. a. w. de Lampbegietjes-avond wil er bij 't volk nog maar niet uit. Hoe de enkele bazen, die zich nog te Veenendaal bevinden, hun volk onthalen, komt minder te pas, maar de eigenaar eener stoomspinnerij aldaar geeft sedert jaren aan elken zijner werklieden — ongeveer 200 in getal — op dien avond eene kleine geldelijke belooning.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

[Zou Lampbegietjes-avond niet eerder beduiden de avond, waarop St. *Lambert* (met alcohol als anderzins) *be*goten, d. i. gezegde termijn feestelijk ingewijd wordt? Ware hier aan lampen en olie te denken, dan zou de betiteling lamp*in*gietjes-avond moeten zijn. Ook vergete men niet dat oudtijds de gansche *dag*, voorafgaand aan een heiligen-dag, *avond* werd geheeten (zie Geld. Volksalm. 1879 bl. 79, 80), zoodat alzoo Lampbegietjes-avond, minstens voorheen, aanduidde den dag, waarop de eerstv. (feest-) dag van St. L. feestelijk werd ingewijd.]

Die zijne vrouw lief heeft laat ze thuis — »rekest geschreve aen de Ed. welgeboore deken en hoomans vant gilde om hier by te verstaen of de respytyve huisvrouwe sullen welcom syn om haer mans te koomen halen al soo daer geen exxempel van is dat men in 2 dage sal ophouden. Hage den 31 Desember". Dit request met een keukenmeidshand geschreven op eene strook papier, waarop als adres: »in hande van den deken Hack", is waarschijnlijk van eene huisvrouw van een der gildebroeders, die hun gewonen jaarlijkschen maaltijd hielden, en de spreuk betrachtten »die zijn vrouw lief heeft laat ze thuis". De toon des schrijvens doet ons denken aan eene Xantippe, die misschien manlief wel betaald heeft gezet, toen hij den drempel, wellicht zat van 't feestvieren, weder betrad Dit kleine briefje uit de particuliere zaken van den Deken naar de gildestukken verdwaald is echter karakteristiek. Het kan ook een aardigheid zijn, door de vrouwtjes uitgehaald.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

VRAGEN.

Antwerpen. Naar welke historische personen zijn de Hornes- en Montigny-straten ter stede genoemd?

De Arendshorst (XXXV, 263). Waar lag deze heerlijkheid? En wat beduidt ter Berge?

Het Philosophenpad, — aangename wandelweg bij Nijmegen. Waarom dus genoemd? Naar kweekelingen van een (R. Kath.) Seminarie?

[Te Utrecht heeft men de Philosophenlaan. A. J. S. V. R.]

Heltwijck — *Nav.* XXXV, 264 vermeld, waar gelegen?

De Kinderdijk. Heeft deze dijk den naam te danken aan het tijdens den St. Elisabethsvloed (18 Nov. 1421) in zijn door eene kat in evenwicht gehouden ronddobberend wiegje verwonderlijk bij het leven gespaarde kind? Dan wel aan een klein, smal zomerdijkje of kade, evenals men kleine balken wel kinderbalken heet?

De Crimeberg. Aldus heet volg. Geldersche Volksalmanak 1864 bl. 41, een heuvel op de Ermelo'sche heide. Het Aardr. Wdbk van v. der Aa heeft Krimelberg; vgl. De Crimelhorst (goed bij Elburg, a° 1336 die Crymelhorst). Hoe moet het zijn? En wat weet men van de benaming? Doet die heuvel ook aan 't verblijf van Zigeuners denken?

Quart-nut-berg, — aanmerkelijke hoogte op Over-Veluwe, tusschen Vierholten en Nunspeet. Vanwaar die benaming?

Meesterlottelaan. Vanwaar deze benaming eens gehuchts o. Heemstede (N. Holl.)?

Ooltgensplaat. Is de naam dezer Z. Holl. plaats (ook wel Oeltgens-, Oelekens-, Oelkensplaat, in de wandeling veelal Ooltjesplaat en De Plaat) eene verbastering van Adolfsplaat (Adolf van Cleef, eersten bedijker) [1], of van Oeltgensplaat (Oeltgen of Oeltken, schipper als eersten ontdekker, of visscher die er langen tijd zijn beroep uitoefende), dan wel van Odulfsplaat (St. Odulphus, vóór de Reformatie patroon der kerk, tijdens Frederik achtsten bisschop van Utrecht, kanunnik in deze stad) [2]? Het oudere wapen, — wat is hèt nieuwere of nieuwe, dat van v. Aerssen? — vertoont eenen schipper met een schippershaak in de rechter- en een strik of lint in de linkerhand, waaraan het wapenschild v. O. is vastgemaakt, rustend op den grond vóór het

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXV, 131. Zijne gade, vrouwe van Ravestein, Weynendale, Duyvelant, Sommelsdijk, enz. nam 17 Sept. 1481, volg. anderen in 1477, in erfpacht en erfleen van Maria van Bourgondie, gravin van Holland en Zeeland, de »uytgorssen genaempt de Galenthee (Galathee), Oelkinsplate, Vloeyhil ende den Bommel, al liggende in den lande van Putte".

[2]) In den uitgiftsbrief van Het Oudeland a° 1483 leest men van St. Adolf, »den goeden heere ende vrients Gods, die daer Patroon wesen sal".

linkerbeen. Wat ziet men, als deze beschrijving juist is, op dat wapenschild?

De heerl. Ooltgensplaat-met-den Bommel, in 1612 van Jan v. Croy, graaf van Solre, door aankoop overgegaan aan Jhr. François v. Aerssen, heer van Sommelsdijk, verbleef bij dezes nazaten, totdat de erfgenamen van François Cornelis baron v. Aerssen († 26 Dec. 1793) hunne aandeelen achtereenvolgens 1823—29 verkochten aan Abraham Cornelis Dalen te Rotterdam († 1 Febr. 1837), die ze naliet aan Adriana Maria Dalen, gade van Mr. Jan Justus Enschedé te Haarlem, en aan Emilie Sophie Constance Dalen, later gehuwd met Pierre Antoine Pescatore te Parijs, die ééne dochter naliet, (Emilie) Marie Madelaine P. Zijn de laatstgenoemden (de laatste?) leden van het geslacht Piscator (zie *Nav.* XXXIV, 21, enz.)?

De Raaberg — Raad- of Raaiberg, boerderij bij Bergen-op-Zoom, zal, — zie A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, — aldus genoemd zijn omdat er tijdens het beleg in 1747 raad werd gehouden. Is dit historisch juist? De hoofdsylbe laat zich anders zeer goed uit raden, roden (exstirpare, evellere, van het aanmaken van landerijen gebezigd) verklaren; vgl. Raadman (bp o. Winterswijk), Raede, Rade of Raeth, Rath (gehucht in Limburg), Raadwijk (buitengoed in Rijnland). En hoe staat het met de geslachtsnamen Raad, de Raad, Raet?

De Sabelspoort. Vanwaar de naam dezer voorm. poort der stad Arnhem, in 1495 als die Sabelspoirte, in 1530 als die Zabelsporte (Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudh. III, 87) voorkomend. Mansnaam Sabelis?

De Stadt. Nicolaas v. Bronkhorst heet *Nav.* XXXV, 263 [1]) dominus van Stadt. Waar lag of ligt deze heerlijkheid?

Graaf Diederik. Van dezen is *Nav.* XXXIV, 320, sprake, en wel in 868. Wat is dat voor een Diederik? De stamtafel der Graven van

[1]) Daar de Nécrologie van *Nav.* XXXV, 136 gezegd wordt denkelijk door prof. A. v. Dr. te zijn geschreven, en *Nav.* XXXV, 398 eene Frederica v. Dr. gecursiveerd voorkomt; is wellicht de vraag gewettigd, of de gecursiveerde namen in de »Overluidingen" soms voorouders en aangehuwde verwanten van dien professor voorstellen.

Holland levert eerst a⁰ 889 Gerolf graaf in Rijnland, a⁰ 916—28 Theodoricus of Dirk I, vervolgens a⁰ 969—85 Dirk II Dirkszn. Is die Dirk als voorganger van Gerolf een historisch persoon? Mr. L. Ph. C. v. den Bergh's Oorkbk v. Holland en Zeeland kent hem niet.

Leoninus (XXVI, 376). Was Albertus een bloedverwant van Elbert (*Nav.* XXXV, 201)? Hij heette anders »v. Leuwen van Groenewoudt" Is dit »Groenwoude aliàs Woudenberg" (prov. Utr.)? Albertus werd te Utr. geboren.

Schrijver. Mag men stellen, dat Schrijver, bijv. *Nav.* XXXV, 202, 64, één is met den Schriver (ibid. bl. 5), Scriverius (ib. bl. 74) en Scriba (ib. bl. 266)? Schrijver is gewis wel het meest bekend van allen.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

LII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.
A⁰ 1691—1692. N⁰ 2237—2258.

2237. 1691 (1—6 Juni) *v. Loon*, IV, bl. 2. De Franschen bombardeeren te vergeefs de stad Luik (zeldzaam.) *v. Dam*, n⁰ 2483 Z. *f* 40.— Op de Vz. van dezen penning is de Luiksche *perron* of oude gerechtspilaar afgebeeld, over welks oorsprong en beteekenis wij het een en ander bij n⁰ 1972 (*Nav.* XXXV, 144) aanteekenden, waarnaar wij verwijzen. Ook *v. Loon*, t. a. p. vermeldt de eerste oprichting in het jaar 1303 »bij 't veranderen van den regeeringsform, »alsmede dat Karel de Stoute in 1467 na het innemen van Luik dien »pilaar naar Brugge liet vervoeren, doch in Junij 1478 stond Maria »van Bourgondië toe dat dit gedenkteeken der aloude gerechtsvrij»heid naar Luik terugkeerde". Zoo vervoerden de Venetianen eens twee bronzen paarden uit Constantinopel naar Venetië, en Napoleon, op zijne beurt, dezelfde zegeteekens uit Venetië naar Parijs. En nadat Parijs was bezet in 1814, keerden zij naar Venetië terug!

2238. 1691 2 April v. L., IV, (1—2). Inneming van *Nizza*, (*Nice*).

N° 1 heeft ook betrekking tot de inneming van Bergen in Henegouwen op 5 April 1691; v. L., III, 535—536 (*Repertorium* n° 2222). Deze behoort tot eene serie van bronzen penningen meest van middelsoort-grootte, ontworpen door "*Académie des Inscriptions* en gesneden door *J. Mauger* c. s. Vergroot zijn de Kz. n° 1—2, afgebeeld bij *Goeree*, p. 236—237, en reeds vermeld *Repertorium* n° 2221—22, waarnaar wij verwijzen. De verkoopwaarde dezer middelsoort is *f* —80 tot *f* 1.— in brons. N° 1 Mm. 41 en grooter mm. 52 bij *Luzac* c. s. 1873, n° 1110 en 1111.

2239. 1691 28 Juni v. L., IV, (5). Op het ontzet van Coni en Testona en het verjagen der Franschen. Dit was het eerste *échec* dat de Franschen in 1691 in Italië leden. Geen wonder dat de bondgenooten dit met dezen zeldzaam voorkomenden penning verheerlijkten. Bij *Salm* n°. 1728 in zilver 59 netr. *v. Cleeff*, I, n°. 2225 K.

2240. 1691. v. L., (7). Ter eere van Willem III wegens den onderstand aan Savoye en de Waldenzen verleend. Bij *de Roye*, n°. 2175. K. *f* 2,25. *v. Dam*, n° 2487 *f* 5.— Br. (Zeldzaam).

2241. 1691. v. L., IV. (8) (*Repertorium* n° 2224). Lodewijk XIV. Inneming van Montmelian. (Middelsoort Brons) kwam voor als penningplaat, groot model bij *Bom* (October 1881, bl. 4, n° 90. Kz. gelijk *v. Loon*, IV (8), doch de om- en onderschriften verschillend. Echte afslag door (*D*(*assier*?) [1]) Mm. 72. Gebronsd Lood. Vergroot bij *Goeree*, p. 239 doch als blz. 8.

2242. 1691. v. L., IV (9). *Lodewijk XIV.* Het gevecht bij *Leuze*. Vergroot bij *Goeree*, te vinden bl. 238 en reeds te vroeg! vermeld in *Repertorium* n° 2223.

2243. 1691. v. L., IV (10). Ter eere van Lodewijk XIV en ter gedachtenis van de hoogmis, gehouden tot verheerlijking der overwinningen in 1690 en 1691 behaald en der 147 veldteekenen toen veroverd. Groote penning. Hoogst zeldzaam.

2244. 1691. 13 Juli, v. L., IV, 14(1—3). Overtocht van *Johan George III* keurvorst van Saksen over den Rijn. Bij *v. Dam*, n° 2490. Z. *f* 7,50, n° 1, zonder randschrift (K) bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3038

[1]) *Jean Dassier* geb. te Genève 1676. stempelsnijder. † 1763 was wel wat jong in 1691, doch de penningplaat kan eene navolging geweest zijn in later tijd.

(Z. Gew. 13). n⁰ 2. Z. Gew. 4. *v. Cleeff*, n⁰ 2228. Z—80. n⁰ 3 is zeldzaam. Op n⁰ 2 en 3 is *Johan George* voorgesteld als de *Saksische Mars*. Zie over dezen ook v. L., III, 389.

2245. (1691). Z. j. Gedenkpenning. Vz.: Rechts-gewende gehelmde en gepluimde buste, als v. L., IV, 12(2) maar met het omschrift, *D. g. Joh. Wilm c.pr.r.i:archid et el.* Ȼz. Een gekroond ruiter te paard met bevelhebbers-staf. Door *J. S(chultz?)* [1] Mm. 26, Z. 7. Cat. *de Vries*, (1884) n⁰ 1161.

2246. (1691). Zilveren penning op de dapperheid der Brandenburgsche troepen ook in de Nederlanden. (Kon. Kab. *Aanw.* 1878, blz. 19).

2247. 1691. 12 September, v. L., IV, 14, (1—8). Op het overlijden van *Johan George III* keurvorst van Saksen. (*Sterfthaler*) N⁰ I. Z. 23 W. Bij *de Roije*, n⁰ 2177, Z. *f* 2,50, v. Dam, n⁰ 2492, Z. *f* 3.— N⁰ II, is zeldzaam. N⁰ III, Becker, n⁰ 1691, *f* 7,50, *v. Cleeff.* II, n⁰ 1281, Z. *f* 2,75, *de Vries*, n⁰ 1163. Z. 21. N⁰ IV, ($\frac{2}{3}$ Thaler (Gulden Florin.) *de Vries*, n⁰ 1164. Z. 15, *de Roye*, n⁰ 2718 *f* 2.— *Salm* n⁰ 1736, Z. 23 W. *v. Dam*, n⁰ 2493, Z. *f* 2,25. N⁰ V. *de Roye*, n⁰ 2119, Z. *f* 1.— *Salm* n⁰ 1737, Z. 15 W. *v. Dam*, n⁰ 2494, Z. *f* 1,50 $\frac{1}{3}$ Thaler. N⁰ VI. Z. 3, *v. Dam*, n⁰ 2495, *f* —50 (Twee Groschen.) N⁰ VII, *v. Dam*, n⁰ 2496, Z. *f* 2.— $\frac{1}{4}$ Gulden of $\frac{1}{6}$ Thaler. N⁰ VIII. *de Roye*, n⁰ 2180 *f* —20 (1 Groschen).

2248. Bij *Salm*, n⁰ 1733, n⁰ 8, in goud 3,45, zijnde de aanduiding der waarde vervangen door twee ingesneden gekruiste zwaarden.

2249. Thaler op dezelfde gebeurtenis bij *Madai*, n⁰ 548. Z. 23.

2250. 1691. Als boven, n⁰ IX, v. L., IV, 18. Deze gedenkpenning met een zeer langwijlig opschrift, bij *Salm*, n⁰ 1741. Z. 58 W. is een dubbele thaler. *Madai*, n⁰ 547.

2251. 1691. Groote gedenkpenning Mm. 63. Z. 117 W. ter eere en met het borstbeeld van *Ernst August* bisschop van Brunswijk en Luxemburg. *Posthumus*, n⁰ 649, *Lochner*, Th. IV, S. 217.

EINDE VAN HET JAAR 1691.

2252. 1692. v. L., IV, 20 n⁰ I—II. Aanstelling van *Maximiliaan Emanuel* keurvorst van Beyeren tot landvoogd der Spaansche Nederlanden. I. Met de kaart der Spaansche Nederlanden, is hoogst zeldzaam. II. Met randschrift. Bij *P. Smidt v. Gelder*, Z. 21½ W. *v.*

[1]) *Johan Schultz*, stempelsnijder in Berlijn 1681—1697.

Dam, n⁰ 2501, Z. *f* 7.—. *v. Cleeff*, II, n⁰ 1282, Z. *f* 3. *de Roye*, n⁰ 2186, *f* 2,50. In Kab. *Smits van Nieuwerkerk* met de naamletters *G(eorg) H(autsch)* stempelsnijder in Neurenberg (1683—1712) *Salm*, n⁰ 1743, Z. 15 W.

2253. 1692. v. L., IV. 22. n⁰ 1—III. Aankomst van den keurvorst van Beijeren in de Spaansche Nederlanden. I. Onder den schouder (alhoewel niet bij v. Loon te zien) geteekend *PH(ilippe) R(oettiers) f(ecit)*. *Pinchart Hist.* p. 61. n⁰ 4. *Piot Poincons*, n⁰ 353—354. Met omschrift der Vz. **EMANUEL** BAVARIAE **DUX** BELGII **LUX** geeft het jaartal 1693 en niet 1692. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3048 Z. 62 W. *v. Dam*, n⁰ 2502 Z. *f* 29.— *de Vries*, n⁰ 1166. Z. 61 W. *de Roye*, n⁰ 2187. *f* 16—25. In Kab. *P. H. v. Gelder* [1]) *Cat. Arti* 1880, n⁰ 1348 ook met *PH. R. F.* (Zeldzaam.) II. Met kantschrift. [2]) Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3049 Z. 29 W. *v. Dam*, n⁰ 2503. 10—50 *v. Cleeff*, II, n⁰ 1283 *f* 3,50 *Salm*, n⁰ 1744 Z. 29 W. *de Roye*, n⁰ 2188. *f* 12.— III. Legpenning met het omschrift **DUX** EMANVEL **VIVAT**, **VIGEAT**, **VINCAT** geeft ook 1693. Onder de buste staat ook *PH. R(oettiers) F(ecit)*. Zie *Piot Coins*, n⁰ 355—358. Bij *v. Dam*, n⁰ 2304 *f* 6.— *De Coster*, n⁰ 593. *Salm*, n⁰ 1745. Z. 8 W. *de Roye*, n⁰ 2189 Z. *f* 3.— *v. Cleeff*, I, n⁰ 2230 Z. *f* 7,75. *Keer*, n⁰ 4987 *f* 4,50 *Dugniolle*, n⁰ 4579 geeft een exemplaar. (Cabinet *de M. Olivier*) met VIGEAT (met kleine I) en zonder naam van den graveur. Onder n⁰ 4580 heeft hij opgenomen den legpenning met *PH. R. F.* en het chronogram MDCLXVVVVVV. III. Zijn daaropvolgend nummer 3581 (lees 4581) met de Kz. van v. L., III, 464(3) en de Kz. van IV 22(3) is »une refrappe" gelijk hij ook reeds vraagt (1). Het omschrift geeft 1693.

2254. 1692. v. L., IV, 24. *Lodewijk, Graaf van Guiscard*, Hoofd-

---

[1]) Door de weduwe J. M. v. Gelder, geb. Nijhoff, en hare kinderen, A. D. E. L. Versteeg, geb. v. Gelder, en den heer H. J. Versteeg, zijn aan het Rijk (Juni 1885) ter plaatsing in 's Rijks Museum te Amsterdam, ten geschenke aangeboden de geheele verzameling medaljes, penningen, draagteekens, enz. en de bibliotheek van werken over de penningkunde, nagelaten door wijlen den heer P. H. v. Gelder, te Velp. Deze belangrijke verzameling telt, buiten de boeken, 8454 nummers. RED.

[2]) Bij v. Loon, IV, 22(2) luidt dit kantschrift *Spes erectae in te Batavum, te publica vota excipiunt*, doch bij *v. Cleeff*, I, n⁰ 2229 (K. *f* 6,75) is een ander kantschrift en de naam van den graveur (welken?) *Justior alter nec pietate fuit nec bello major.* (Geen ander was rechtvaardiger noch grooter door vroomheid of in oorlog.)

bevelhebber van het graafschap Namen na de overgave der stad aan Lodewijk XIV. *Dugniolle*, n⁰ 4582. K. *f* —80 n⁰ 4583 Vz. Bb. Lod. XIV *D(assier?)* Kz. = v. L., IV 24 Kz.

2255—2256. 1692 3 Juni v. L., IV 25 I—V. Ter eere van *Lodewijk XIV* na de inneming van Namen en het slot dezer stad. (30 Juni 1692). I. Geteekend op de Vz. *S(meltzing)* Cat. *Arti* 1880, n⁰ 1387 Kab. *P. H. v. Gelder* met deze aanteekening van den inzender. »Daar er »geen Fransche medailleur wiens naam met **S** aanvangt in dezen tijd »bekend is, en *Smeltzing* in zijne ballingschap [1]) voor Lodewijk XIV »moet gewerkt hebben, vermeenen wij dezen penning aan hem te »kunnen toeschrijven". Bij *P. Smidt v. Gelder* Z. 154½ W. *v. Dam*, n⁰ 2456 Br. *f* 2,25. *v. Cleeff*, II, n⁰ 1284 Z. *f* 24.— II. Door *J. Mauger* bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3033 Z. 40 W. *v. Dam*, n⁰ 2506 Br. *f* 1.— *v. Cleeff*, I, n⁰ 2232 *f* 7.— Br. *v. Cleeff*, II, n⁰ 1285 Z. *f* 5,50. III. Borstbeeld, links-gewend, met *Rex Galliarum invictissimus* geteekend *Mauger*, komt voor bij *Salm*, n⁰ 1147 met vergulde figuren en omschrift en met rechts-gewend borstbeeld door *R(oettiers)* en op de keerzijde de naam *Molart*. Bij *v. Cleeff*, I, 2233 *f* 3.— Br. Overigens als v. L., IV, 25(3) doch op bl. 240 bij *Goeree* verschilt de keerzijde aanmerkelijk van die bij *v. Loon*, IV, 25(3). De zuil draagt geen opschrift, maar het wapen van Namen. Op de ééne kruik staat niet *Sabris* zooals bij v. Loon maar beter *Sambris*. Boven de groep staat *Namurcum captum* in een rand die ontbreekt bij v. L. Onder in dien rand leest men *Sub oculis germ. hisp. angl. bat. centum millium* (*MDCXCII* als bij *v. Loon*, blz. 27) v. L., IV, 25(3) bij *v. Cleeff*, II, n⁰ 1287 *f* 22,50. IV. v. L., IV, 25(4) komt zeer zelden voor. V. v. L., IV, 25(5) is een legpenning. *Dugniolle*, n⁰ 4584 *f* —70 doch bij *v. Dam*, n⁰ 2507 *f* 4,50 (*de Coster*).

2257. 1692. v. L., IV, 28. De Raad en het Volk van Namen aan Lodewijk XIV. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3058 K. *Salm*, n⁰ 1748. K. (zeldzaam).

2258. 1692. v. L., IV 29. Ter eere van Lodewijk Alexander hertog van Bourbon (natuurlijken zoon van Lodewijk XIV), admiraal van Frankrijk. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3059 Z. *v. Dam*, n⁰ 2508. Dit legpenningje (Dugniolle, n⁰ 4587) is vrij zeldzaam.

---

[1]) 1690—1692. Zie boven *Repertorium*, n⁰ 2170.

Sommelsdijk's voormalige rederijkerskamer, onder de zinspreuk »Hoe langer hoe liever".

Ordonnantie.

In den Naem der h. Drievoudicheijt, daer alle wyshz der herten uytvloyende is, Amen. By desen iegenwoordigen Instrumente, sij kont en kenlyck een yegelijck, dat int jaer ons̄ heeren duysent vijfhondert en vyfthiene in d' derde Indictie opten xxvj^{n} dagh van Novembrj ten xj uren oft daer ontrent, in den Pausdom onser alderheijlichsten Vaders des heeren Leo den thiensten Paus in synen derden jaere in de iegenwoordigheijt mijns openbaer Notarius en der tuijghen hier ondergescreven daertoe geroepen en gebeden. Soo sijn gestelt in properen psoonen d'eerbaren ende voorsienighen mannen hr Witte Gillisz, Hr Cornelis Symonsz, hr Jan Wittesz, hr Renaert Wittesz, Cornelis Cornelissen Wellen, Martijn Mathijsz, Claes Heyndricksz, Renaert Thom̄sz, Heyndrick Matheeusz, Danckert Jacobsz en meer andere vander gheselschap der gildebroeders die men noempt Retrosynen der Cameren van den Rethorica van de bloeme hoe langer hoe liever, binnen Sommelsdijck in Zeelant, des Bisdoms van Utrecht Heerlicheyt des edelen Heere, Heer Phillips van Bourgoeīn Admirael van der Zee: wel rijpelyck bedacht ongedwongen alsoo sij beleden Ter eeren Gods almachtich en Maria sijn gebenedijde moeder eñ alle dat hemelsche geselschap bijsonder tot loff eñ eerwaerdichz der alderheijlichste der Jonckvrouwe Sint Annen, moeder des moeders ons Heeren Jhesu Christj, welcke sylieden tot haerder Patronessen eñ voorspraecster haerder zielen uytvercoren hebben om te vermeerderen Godts-diensten met missen en andere dinghen, wercken, dien sij ter eeren Godts eñ der heijlighen moeder S. Annen binnen der prochie van Sommelsdijck laten doen sullen. Ende oock mede, om te exselleren en te verheffene die edele conste, een van de seven vrye consten ghenaempt Rethorica. Welcke conste alle redelijcke menschen nut en p̄fijt is om melancolie te verdrijeven, solaes en vreucht te vermeeren, hebben geordineert, en ordineren mits desen en sijn geaccordeert eendrachtelijck en by Prinsche en Regeerders nu ter tijt ghecoren van de gemeene kamere en by ordinantie van den gemeenen geselschap̄ voornoemt met desen openbaren Instrumente, op 't verbeuren altoos van haer en voor haer nacomelinghen van woorde tot woorde hier na volghende.

1. Soo wat persoonen die onder dese ordinantie willighlijck komen die sullen geven drie grooten vlaems van incomen, ten waer, of den Prinsch een weijnigh toeven wilde, en̄ die bode 1 groo̅.

2. Item, soo wie begeert in dit geselschap te comen, die zal den Prinsche bidden, en die Prinsche sal een ommevrage doen, onder die gemeene gesellen, en̄ die minste stemmen sullen altijd die meeste volgen.

3. Item, daer en sal niemant ontfangen worden int geselschap, men sal hem eerst overlesen dese ordonnantie, en die daer ontfangen wort, sal zweeren ten heylighen, ofte geloven op trouwe, op eere, alle puncten, hier in verclaert vast en gestadigh te onderhouden.

4. Item, die begeert uijt dit Geselschap te scheyden en van deser subiectie ontbonden te sijne, die sal daer vuijt mogen gaen op Sint-Annen onse patronisse dagh (26 *Juli*) en dan betalen alle oncosten, die tot den daghe toe te geven staen, en daer en bouen voor sijn uijtganck de Camer geven vii groo̅ en den bode 1 groote.

5. Item, men sal alle Dincxdagen ter eeren Gods en onse H. Patronesse Sinte Anna laten singen of lesen na dat ment vervallen mach een misse tot salighz van alle Gildebroeders en susters en men sal loonen gelyckerwijs als anderen gilden den Priesters loonen, en de Priester sal gehouden wesen alle dincxdage de misse te singen als men geen misse en singet, ofte hij salse doen singen.

6. Item, men sal alle Jare op Sinte Annendagh, ofte avondt (26 *Juli of den dag te voren*) alst best pas geeft doen jaerghetijden voor alle broeders en zusters, die ghestorven sijn vuijt t'gilde van die H. Drievuldidigh̄ Sinte Anne Patronesse van de Camer der Rethoriken, S. Job Propheet, Maria Magdaleena, Sint Oncommer en oock voor Broeders en Susters, die noch sijn in levende lijve in 't gilde voorn̄t Ende men sal als dan was bernen en ermen deelen, den Pastoor, Priesteren haer distributie geven als in ander gilden de manier is.

7. Item, die gemeene gesellen, sullen alle jare Sondaeghs, voor Sinte Annendach kiesen bij den stemmen eenen Prinsch en die de meeste stemmen heeft die zal dat Jaer Prinsche wesen en dese electie sal soo eerlyck en rijpelyck geschien alst behoort. Ende als den Prins gecoren is soo zal hij kiezen eenen Stedehouder die in sijn absentie regeeren sal, en doen in allen puncten d'welck den Prinsch toebehoort. Ende voorts sal den Prinsche mz (*met*) den Stedehouder kiesen drije Regierders te weten: den ouden Prinsche die deecken wesen sal en noch een van den geselschap van de Camer en een van̄ gemeene Broeders, die van der bloeme nz (*niet*) en is. Ende dese drie sullen tsamen 't gilde regieren. Ende voorts sal den Prinsche Stedehouder met dees twee regierders kiesen noch twee regierders, die met den Prinsch, Stedehouder ende regierders voort̄ de camer sullen regieren en berechten.

8. Item, alle Jare op Sinte Annendach sullen die gemeene gesellen gehouden wesen te camer te comen s morgens voor acht uyeren met haren peloire (*paluur*), om met haren Prinsch stadel̄ ter hooch-misse te gaen offeren eerlijck, devotel̄ met haren Prins, en nader missen weder mit den Prinsch t' huijs gaen; die hier in gebreeckel̄ is, sal verbeuren een pont was t' gilden behoef.

9. Item, alle die int geselschap sijn, sullen verbonden en schuldig sijn te betalen tot scamers behoef een oortken tot maentgelt, en die Prinsch sal schuldigh sijn alle maenden dit maentgelt van een ijegel te manen, op een boet van twaelf grooten te verbeuren s kamers behoef, en soo wie tot Prinschen vermanen sijn maentgelt niet en betaelt, alsoo veel maenden als hij 't overlaet loopen soo dicwils salt ghedubbeleert worden.

10. Item, men sal alle Bamisse tot Paeschen toe, alle sondage colue houden, sonder verdragh en de colve zal ommegaan bij A, B, C, D, Ez. En daer die colue valt sal gehouden wesen den gemeene gesellen minlick te ontfangen in zijn huis, oft die geen huijs en heeft in een eerlycke plaetse op een boete van ses groote te verbeuren t'kamers behoef, en soo wie Sondaegs nz te camer en compt (te weten) in die colue, sal verbeuren een oortken, een deuyt t' scamers behoeff en een deuijt tot den gesellen behoef, die in die colue comen.

Den XIXn Decembris a° XVclXXIX is gewesen en geordineert bij Prinsche en regierders beroerende dit xde articule van d'absenten die wete gehat hebben in die colue te comen en niet en compareren, zal verbeuren soo dickwils als dit t'selfde geschiet d'een helft tot scamers behouff en d'ander helft tot de gemeene broederen.

Ende die Prinsche ofte stedehouder in der Prinsen absentie, sal gehouden wezen voor de absenten te verleggen, en den eersten dach van rechte dat weder in winnen en soo wie dan t' verlegh (*verschot*) niet weder en geeft van stonden aen, die zal verbeuren twee groote blijvcn tot Prinsen behouff ten ware of die prinsche een weynich wilde beyden.

11 Item, men sal alle Jare, drije Coningen dage of daer ontrent mz. (*met*) loten kiesen eenen Coninck, die dan Coninck es sal gehouden wesen een ijegel van der bloemen te geven een anijs speilen sonder letteren op syne cost, en sal sijn maeltijt kiesen voor Vastelavont en de Coninc sal inder maeltijt schencken den coppel conijnen ofte capoenen en daermede sal hij van dier maeltijt vrij wesen.

Op den iijn Januari 1580 is entelijck geresolveert gewesen bij regierders en geaccordeert beroerende om den Coninck (*te*) halen of met hem te zamen (*te zijn*) en dat op den boete, wie in desen wete ontfange hebben en in gebreke is sal verbeuren eene *β* groote, ende syn adnijs op denselven dach geset en heeft op die boete voorsz.

12. Item, t geselschap hebben eenen Bode, die haer trouwelycken dienen sal dewelcke van gemeene camer alle Jare op S. Anne dach, of daer ontrent sal hebben voor synen arbeijt acht groote vls, en teijnden twee jaren een nieuwe peloire en noch van alle de geene die in t geselschap comen sullen ofte vuijtgaen een groote, dies sal den bode sweeren ten heyligen ofte mede op trouwe, op eere, t geselschap trouwel te dienen en dese previlegie mede t' onderhouden als d' ander van der bloemen.

13. Item, die bode sal alle heijlige-dage voor den Prinsche ofte Stedehouder vragen of hij ijet gedaen wil hebben, en ist dat den Prinsch ofte Stedehouder yet gedaen wil hebben, dat sal hij trouwelijck en scherpel̄ de wete doen gelijck hem den Prinse bevelen sal, en die gesellen sullen gehouden wesen die wete in waerden te houden, en hebben sij eenighe nootsaeke, waer deur sij te camer ofte te colve nz (*niet*) en soude mogen comen, dat zullen sij den bode te kennen geven en die bode sal gelooft wesen op trouwe, op eere oft op zijnen eedt dat inde Camer te v̄claren en de Prinsche mz (*met*) den Regierders sal uyt des bodes woorden in sulcke saken die camer mogen berichten. Ende waert dat men conde betuygen met twee ofte drye van de camer dat de bode den Prinsche valschen aenbroghte, soo zal den bode verbeuren xij groote tot Camers behoeff en eenen beuaert (*bedevaart*) doen tot Prinsch vermanen tot het heijlich cruijs op Hellevoete.

14. Item, Soo wie den Prinsche met syn Regierder een rolle sal geven om te leeren en te spelen, die sal gehouden wesen die rolle t'ontfangen op een boete van ij groote vl̄s, ende waert dat yemande sijn rolle verlore, die sal verbonden wesen de rolle te laten verschrijven op sijnen cost, en zoo wie nootsaecke heeft waerbij hij de rolle niet leeren en mach, die salt den Prinsche drije weken te voren seggen, opdat den Prinsche daerinne voorsichtich mach sijn (*daarin voorzien kan*). Ende waert dat yemant sijn rolle die hij vañ Prinsche ontfangen heeft, nz (*niet*) en leerde uijt versmaethen ofte cleynachtichen eñ dat bij sijnder gebreck t' spil nz en zoude mogen ghespeelt werden op den dagh van den Prinsche en regierders daer toe geordonneert, die sal verbeuren twee β grooten vl̄s t's camers behoef.

15. Item, op den dagh als de Prinse mz den Regierders een spil uijt geven, soo sullen sij den dach ordonneren om te spelen en segget den gesellen op dz sij haer selven daer op moghen reguleren en leeren.

16. Item, als de bode die wete doet, eenige van der bloemen, die rollen hebben om over te spelen, op den seker uujre die dan op die Camer niet en is eer die clocke slaet, sal verbeuren eene groote tot s'camers behoeff.

17. Item, als de Prinse den bode beveelt, die gemeene gesellen ofte de somnige de wete te doen op den sekere vuijre te Camer te comen op de hoogste boete, die dan voor die vuijre in de Camer niet en is sal verbueren acht groote t' scamers behoef.

18. Item, daer en sal niemant seggen buijten de Camer tot eenige die van der bloeme niet en sijn wat daer in de Camer geschiet is off wanneer men off wie spelen zal off ijet anders, op een boete te verbeuren van vier groote tot des Camers behoef.

19. Item, als men spelen zal soo sal den bode die wete doen den gemeenen gesellen op een seker vuijre, om die stellagie (*tooneel*) te maken. Die nz en compareert op die vuijr' als hem den Bode de wete gedaen heeft, zal verbeuren eene groote, een oortken tot camers behoef en een oortken tot den gesellē behoeff die de stellagie maken, en na den spele sullen alle die gemeene gesellen gehouden wesen ter sij van der stellagie (*te*) gaen, de stellagie te breken, en de reeschap thuijs te dragen daer se behoort, op den boete te verbeuren als vooren in dit artijkel v̄claert.

20. Item, daer en sal niemant binnen de camer ofte colve onutte, oneerlijcke ofte schofierlijcke woorden van Vrouwen spreken ofte vloecken ofte sweeren bij God ofte bij eenige heijlige ofte niemant en sal den man noemen die achter Sint-Anthonis (*den duivel*) loopt ofte niemant en salt den anderen in de Camer ofte colve moghen bringen ofte van anderen wachten een biers, halff bier ofte heel bier ofte diergelijcke op een boete van eene deuijt te verbeuren tot des camers behoeff, ten ware off hem den Prins oorlof gave eenen diepe tooch d'een den anderen vriendel te brengen.

21. Item, daer en sal niemant van den geselschappe comen in de camer van 't advijs met herten minnende, hij en sal ionstelijck groeten blootshoofts den Prinsse met den gemeenen geselschap op een deuijt te verbeuren tot des camers behoef.

22. Item een ijgelick van 't geselschap zal weten te seggen alst hem den Prins ofte Stedehouder vermaent de geleerden refereijn van buijten en d' ongeleerden rondeel en dan t' elcken reijse verscheen op een boete te verbeuren t' scamers behoeff.

23. Item, soo wanneer een Priester singet ofte een Bruydegom trout van den gheselschap wil bij een present op sijn feeste gespeelt hebben, dat sal hij laten weten den Prins goetstijt te vooren op dat men wel leeren magh: en daer voor sal hij 't geselschap schencken een eerlijck gerechte ende twee stoop wijns het zij rijnsche ofte petau, nadat hij sijn eere wil bewaren, en die zal hij schencken des anderen daeghs na sijn feeste ofte t' scheyligh-daeghs daer na, alsoot den Prins met t' geselschap gelieven sal, des zal een ijegel van 't geselschap commen tot sijn feeste ist dz (*dat*) hij daer toe gebeden wort op een boete van acht groote t' scamers behoeff. Des sal den Priester ofte Bruydegom den Prins bidden, dat hij een ijegel van 't geselschap bij de Camers-bode doet bidden op sijnder feest. Ende den Priester sal den bode geven een nieuwe bonnette ofte een stoop wijns daer voor, en den Bruydegom sal den bode geven een paer messen ofte twee stuvers daer voor.

24. Item, waert dat de Retrosijnen van der bloemen hoe langer hoe liever hier namaels eenighe prijsen wonnen mz spelen ofte met dighten die sullen comen d'eene helft tot Sinte Annen onse Patronnesses behoef en de ander helft tot scamers profijt.

25. Item, niemant en sal spelen Juweelen van de Camer vuijt moghen leenen sonder Prinschen en regierders consent. Ende den Prinschen met den regierders en sullen geen spelen vuijt mogen leenen dan regel om regel ofte zekere panden ofte Juweelen in stede ontfangen. En quame hier de Camer eenige schade ofte verlies aff, dat sal den Prinsch, regierders ofte andere die de spelen Juweelen weghgeleent heeft die Camer betalen en de waerde daer voor geven, en zoo wie hier iegens doet (*tegen handelt*) zal verbeuren ij β gr vlaems s Camers behoeff.

26. Item, den Prinsch en de regierders sullen alle vierendeel Jaers rekeninge doen voor den gemeene gesz (*gezellen*) van den ontfanck en vuijtgevinge ende maeken de Camer claer van schulden op een boete van ses groote t' Camers behoef.

27. Item, den Prins met den regierders en sullen den gemeenen gesellen niet hoogher mogen belasten int coope ofte vercoopen buijten haer luijder consent dan

tot twaelf groote toe. Die contrarie doet sal verbeuren een pont was tot Sint Annes pfijt en t' overschot selve gelden.

28. Item, waer ijmant soo boos, die den ontfangers ofte regierders betalinghe overseggen [1]) wilde van breucken, maentgelt off anders en dat nz waer maken en conde met twee off drie vandt geselschap voornt die sal verbeuren acht gul t'scamers behoeff en een half pont was Sint Annen profijt. Ende ist dat den Prins ofte Regierders betalinghen missaeckt, en dz over hem getuijcht wordt als voren, die daer gebreeckelijck in bevonden wort, die sal dat gelt betalen en daer boven verbeuren een pont was t' gilde proffijt.

29. Item, wanneer den Prinsch met den Regierders hebben eenige saecken te berechten, so sullen sij eenen dach daertoe ordineren en die gemeene gesellen op den dach van rechte ontbieden met den bode op den seeker vuijre ter Camer te commen, die alsdan eer de clocke slaet in de Camer niet en is sal verbeuren een groote t' scamers behoeff, ende als den Prinsch mz den Regierders recht houden sullen, soo sullen sij berechten al dat in de Camer te berechten is en niet verleggen ten ware ofte groote nootsaecke waren.

30. Item, als die Prinsche den Regierders eenige vonnis vermaent, sullen sij ver bonden wesen rechtvaerdigh vonnis te wijsen na 't inhouden van dese previlegie en niet helden [2]) van de Justitie door gonste gifte haet ofte vrientschap. Ende ist dat den Prinse vint die anders een vonnis wijst dan dit Instrument inhout, die sal verbeuren acht groote 't scamers behoeff en een half pont was t' gilden profijt, en als men recht hout en den Prins gebiet ijmant te swijgen en dan niet en swijgt sal verbeuren een halve groote so dickwils alst gebeurt. Ende die daer spot ofte schimpt met het reght ofte eenich vonnis ofte met die Regierders sal verbeuren ses groote s' camers profijt.

31. Item, waert dat eenige van 't geselschap ongenoeghte maeckte binnen de camer ofte voghte, dat sal den Prinse, stedehouder ofte ijemant van de Regierders mogen vreden, en waert dat ijmandt vrede weijgerde die sal verbeuren ij g vls s'camers behoef ende twee pont was t' gilde profijt en een bevaert t' heylich cruijse ter Goeree en hier boven geroijeert en afgesneden te wesen van 't geselschap ende nimmermeer daer weder in te comen ten waer of die gemeene gesellen geliefde, ende hij sal geven een boete de Camer na gelegenthz der saecken, als den Prinsche met den regierders ordonneren sullen en daer mede zal hij vrij wesen van den Heere oft saecke dat mijnen Edelen Hoochgeboren Hr Heer Philippus van Borgne van blacon Westersoubburgh van Sommelsdijck etc sulcke preveleetgie gunt de Camer, maer ist dat ijemant d'ander dreicht in de Camer en opter straten ofte buijten de Camer, van dier saecken malcanderen te bevechten, die sullen verbeuren als in dit punt verclaert staet, en daer boven de Heere sijn boete, naden rechte in den Lande.

---

[1]) Dit woord, waaraan Meijer (Oude Woordenschat) alleen den zin van aanklagen, beschuldigen toekent, beduidt hier blijkbaar »ontzeggen", weigeren. RED.

[2]) afwijken. RED.

32. Item, als daer yemand van 't geselschap den schult der natueren en betaelt, so sal den bode een ijgelijck van 't geselschap die wete doen dat sij te lijcke sullen comen. Die alsdan te lijcke nz en compt en nz en offert vuer de ziele van sijnen medebroeder (alsoo verder als hij t' huijs is) sal verbeuren een pont was t' gilde t' proffijt, en die bode sal hebben voor sijnen arbeijt van de erffgenamen ofte van de Camer ij stuvers.

33. Item, waer daer ymand, die t recht van de Camer versmade en niet en wilde betalen de boete daer hij in verwonnen ware in de Camer, die sal den Prins ofte stedehouder moghen aenspreken met rechte tsij geestel of waerlyck sulx den Prins gelieven sal.

34. Item, quamen eenige Retrosijnen van buyten inde Camer, die d'advijs met herten minnende (*eene andere kamer te Sommelsdijk*), die sal den Prins, ofte stedehouder eerlyck ontfangen en sal mogen verteeren op t' scamers cost om de gesellen te feestineren als haer geschiet in anderen Cameren vij *ß* gr vlaems, des sal de Prins de gemeene gesellen ontbieden, die (hij) weette (*bericht*) crijgen, dat sij bij hem comen.

35. Item, teijnden elcke twee Jaren sal men ordonneeren een nieuwe peloer en die te hebben op eenen sekeren dagh op een boete te verbeuren van 1 *ß* g̃ t' scamers behoeff en die te dragen met een bloeme, daer op gebordueert als men feest hout van de Camer ofte ter geliefte van den Prins, op de boete voorsz.

36. Item, waert dat den Prins en regeerders mz de gemeene gesellen namaels ordonneren eenige ordonnantiën ofte cieragie tot eere proffijt van de Camer alst geconsenteert is, so zalt soo sterck en van goeder waerden wesen en t' geselschap zoo seer verbinden als of 't inde prevelegie geschreven ware.

37. Item, men sal niet meer Camer leggen dan t' enden veerthien dagen eens ten ware oft meer van groote noot ware en niemant en sal van de Camer gaen ten sij bij oorloue van den Prins, en men sal alsdan tracteren saecken daer men om vergadert is en geenen cost doen van eten of drincken dan alst gedaen is, wilder yemandt dan drincken hij mogent doen, die niet en wil drincken die mogen gaen, sonder schade ofte cost. Ende alle dese puncten in al der manieren als sij voorschreven staen hebben die Prinse, regierders en gemeene gesellen der Rhethorijken hoe langer hoe liever voornt eendrachtelijcke overgegeven voor haer selven haren anderen Gildebroederen en nacomelingen. Ende omdat den Prinse en gemeene gesellen wille dese voorsz articulen vast, gestadigh ende van goeder weerden blijven sullen, soo hebben sij gesamenderhant en elc bijsonder in handen van mij Notarius hieronder gesz̄ (*gezeid, genoemd*) gelooft dat wettelijcke stipulerende in de stadt van eede sonder wederseggen te houden getrouwel ende vastelijck als een gestadich man te volbringen en nimmermeer daer tegens te doene ofte te doen, doene bij hem zelven ofte ijemant anders van sijnen t' weege alle nieuwe subtijle vonden, exceptie van rechte t' sij geestel off weertlijck vuijtgesteken, ende tot meerder sekerhz en vasticheijt Soo hebben wij alt' samen en sal voortaen een ijegel, die in dit geselschap ontfangen sal worden, hem selven verbinden te verwillekeuren en overgeven gelijcke hier naar volgen zal. Te weten:

38. Ick N. verwillekuere, verbinde en overgeve mijn selver en swere ten H. dese punten die in dit tegenwoordige instrument geroert en verclaert staen, te onderhouden te volbrengen op t verbant en t verbeuren als die puncten begrepen hebben. Alsoo helpe mij God en alle sijne Heijligen.

39. Dit geschiede en wert geconsenteert binnen den huijse van Claes Heyndricxsz binnen der prochie en dorp van Sommelsdijck in den Jare Indictie en maent op den dagh vuijre en Pausdom voorsz daer by en vuergeroepen waren d' eerbare mannen Huijge Huijgesz Heijnrick Heynrickxz en Pieter Bettes.

40. Item, es noch geordonneert soo wie verwonnen woort mz Camers rechten nz en wilde betalen binnen veerthien dagen alst gewesen is, soo sal den Prins oft sijnen stedehouder met twee of drije regeerders gaen ten huijse van hem en halen daer vuijt sijn lieflicxste ende gereetste goet dat hij daer vint ende vercoopen dat tot pfijte en behoeff van de Camer.

41. Item, wie daeriegens rebelleteerde en contrarie dede die sal verbeuren een boete van xx β en staen tot correxie van onsz genadigen Heere ofte sijnen dienaer.

42. Item, noch soo begeeren wij van onsen genadigen Heere te hebben s'iaerlicx tot reperatie en cierichz (*versiering*) van den ommeganck uijt te brengen en dat te gaen uijt den excijs IX carō gūl. Ende noch jaerlicx een sack terwe van den molenaer alle Sint-Annendaghe als wij ons feeste houden sullen.

(*Nu volgen de approbatiën der Heeren van Sommelsdijk.*)

PHILIPS VAN BOURGNE Heere van Sommelsdyck, van Blacon Soubburch Admirael van der Zee etc. Doen cont dat wij ter bede en neerstigen versouckē van psoonen hier bouen gesz de statuijten, ordonnantiën hier voren in dit iegenwoordich Instrument vclaert, confirmeert eñ geapprobeē hebben, confirmeren eñ approberen in forme eñ manieren hier boven verclaert, gunnen mits desen de Rethoriken alsulcken vrijhz om 't gescil inde Camer te bereghten als wij voortijts de Schutterijen gegunnen hebben en noch gunnen, dat men den Rethorycken niet en sal mogen dwingen om te commen in eenige van de Schutteñ.

Oirconden onsen name hier ond gestelt op den xxvj^en dach van Novembrj ā xv^c xv.

Onder-stont geschreven

Phs̄ de Boug^ne

KAERLE VAN BOURGNE Heere van Breedam̄e van Sommelsdijck, Anthonis van der hert, als gemachti uijt den naem van mijn h^r van Phalais, Heere van S. Annelant ende Sommelsdijck.

Doen kont, dat wij ter bede eñ ernstiger begeerten van de persoonen en gildebroeders hier bouen verclaert de statuijten eñ ordonnantie hier voren in iegenwoordige instrument verclaert staet, geconfirmeert en geapprobeert hebben en bij desen confirmeren en approberen in forme en manieren hier bouen verclaert, gunnen mits desen de Rethorijcken alsulcke vrijhz omt geschil in de Camer te berechten, als wij voortyts de Schutterijen gegonnen hebben en noch gunnen, dat men die

Rethoricken niet en sal mogen dwingen om te comen in eenige van de Schutterijen.

Orconden onsen namen hier opder aen gestelt op ten iij Dach in Julio ā xvc xxvij.

Onder stont geschreven

Charles de Bourgne eñ A. van der Hert.

JACOB VAN BORGNE Heere van Phallais Bredamme van Sommelsdijck, sinte Odulphuslant etc.

doen kont, dat wij ter ernstiger beden en begeerten van den persoonen hier boven geschreven de statuyten en ordonnantiën der Rethoriken van Sommelsdijck geconfirmeert en geapprobeert hebben, confirmeren en approberen den inhoude van dien.

In oirconden onse name hier ondergestelt den 17 Junj ā 93.

Onder stont gest. Jaques de Borgn

KAERLE VAN BOURG Heere van Sommelsdijck etc confirmeert en accordeert den Retrosijnen hare previlegien als sijne voorvaders gedaen hebben na forme en inhouden van desz tegenwoordigen Instrumente. In oorconden heeft mijn edele hoochgeboren Heere sijnen name in spacie geschreven den xxiiij Junj ā xvc xxxxv.

Onder stont gesn

Charles de Bourgne

Gecollacioneert vuijt en iegens d' originael prevelegie, en is bevonden van woorde tot woorde alleèns luijden.

Actum den xixn In Januario ā 1569.

Bij mij als scriba

Daniel de Jong

1624.

Deze gildebrief berust bij den penningmeester der Societeit »den Doele'' te Sommelsdijk. Hij is keurig net op papier, folio formaat geschreven. De eerste letter **I** en de aanvangsletters der approbatiën **P**, **K**, **I** en **K** zijn pronkstukken van pennekunst. De brief ligt in een omslag, waarop staat:

»Statvijten

Ende Ordonnantien, waer na hebben te reguleren die hen begeven in de Camer der Rethorijken hoe langer hoe liever tot Somelsdijc". Hieronder is in 't blauw geteekend een vrouwenfiguur met zwaard en boek, waarbij: »Rethorica". Onderaan: »Anno Domini 1624".

[In de »Beschrijving van het Eiland Goedereede en Overflakkee" door B. Boers (Sommelsdijk, J. Jongejan, 1843) vindt men den zakelijken inhoud van dit »Instrument" artikelsgewijs opgegeven.]

De societeit te Sommelsdijk, welke gewoonlijk slechts éénen avond in de week, nl. des zaterdags vergadert en zich onledig houdt met kaart- en billardspel, is de erfgenaam der Rederijkerskamer *Hoe langer hoe liever.* Deze schijnt namelijk weinige jaren na 1624 in

verval geraakt te zijn, en werd in 1632 vervangen door een Schutterij. Dit nieuwe gild nam bij minnelijke schikking het gebouw alsmede de stukken en brieven der Kamer over, en heeft gedurende de 17e en 18e eeuw zeer gebloeid. In 1768 werd een nieuw en flink gebouw gesticht, »den Doele" genaamd [1]), hetwelk na opheffing der schutterij [2]), in 1804 aan de societeit is overgegaan, die daar geregeld vergadert. De thesaurier dier societeit is nu ook in 't bezit van al hetgeen van de Rederijkerskamer en de Schutterij is overgebleven; behalve den genoemden gildebrief, bewaart hij o. a. een zijden vaandel en een zilveren halsketen met papegaai. In den muur der vergaderzaal zijn twee langwerpige steenen ingemetseld; op den eenen leest men in vergulde letters: »Hoe langer hoe liever", op den anderen: »Met herten minnende". Tot vóór korten tijd bewaarde men op den zolder van het gebouw nog een wagentje, een reuzenkop en een rond schild, welke voorwerpen eenmaal dienst deden bij den »ommeganck" of optocht. Thans nog levert de molenaar elk jaar een zak tarwe, die op koppermaandag, in den vorm van brood, aan de armen uitgedeeld wordt.

Wat den naam of de zinspreuk »Hoe langer hoe liever" betreft, in de tuinen vindt men nog een plantje met roode stengels en kleine witte bloemen, onder dien naam bekend. J. E. TER GOUW.

Aardgunning (XXXV, 358). Hieronder verstond men, dat een schout of richter aan een ambtgenoot vergunde, om in zijn schoutambt eene acte op te maken. Dit geschiedde dikwijls in naburige schoutambten. MR. J. I. VAN DOORNINCK.

[Bij voorb.: »1543 Apr. 16. Willem Louwe, Schulte in den Blanckenham, te Campen in het gericht zittende, waar de Scholte Claes Witte hem de aarde gunde", enz. enz. Aldus nº 62 van het chartularium van het Groot burger-weeshuis te Kampen, achter het »Advies" over den oorsprong van dat weeshuis, door Mr. J. I. v. Doorninck, Zwolle 1885 bl. 25.]

Blaauwe gulden (XXXV, 358) — was veertien stuivers waard in

---

[1]) staande aan de St. Joris-Doelstraat. RED.

[2]) In 1803 werden voor het laatst deken en hoofdlieden verkozen, vermits in het jaar daarna in de Bataafsche republiek de schutterijen zijn opgeheven. RED.

tegenoverstelling van den goudgulden, die nagenoeg vijftig percent meer gold. De kleur der stukken zal waarschijnlijk evenzeer verschild hebben.

MR. J. I. V. DOORNINCK.

Loter (XXXV, 359). Dit staat waarschijnlijk voor: »Zondag dien men noemt Laetare".

F.

VRAGEN.

De zeven zusters. Evenals men in Noorwegen, stift Nordland, een hooge berg aantreft van dezen naam, desgelijks staat een aangewonnen land, aan den IJsel, tusschen Wijhe en Windesheim, in 1518 omschreven als »sess (*sic*) hoofden of kribben, die Soeuen (*sic*) Susteren (Nijhoff, Oork. VI, 2 bl. 614). Vanwaar dit? En hoe komt het dat *één* berg dus geheeten wordt?

Penning — waar de wijnpers op staat. In het testament van *Gesina Ter Borch*, de zuster van den beroemden Deventer-schilder *Gerard Ter Borch* medegedeeld in de *Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel* VIII 146—153 (1885) en gepasseerd te Zwolle 16 April 1690 lezen wij bl. 149:

Neev *Gerhard ter Borch* zal hebben mijn groote *goude* penninck daar — *op de eene zijde de wijnpersse* staat. — Dit is de gedenkpenning op de indaging van *Uytenbogaard* waarop aan de voorzijde een *wijnpers*, druiventros en wijngaard door hemellicht bestraald zijn, afgebeeld met het omschrift *Est a pressura largior et melior* 1619. (Het is na de verdrukking overvloediger en beter). Blijkens de letters I—W op de Kz. bij *van Loon*, II, p. 112 moet *Johan Wyntgis* (*Wyntgens*) muntmeester van Gelderland dezen fraaien ons in goud nooit voorgekomen penning hebben geslagen. In hetzelfde testament is ook sprake van eene vier-dubbele pistolet van *f* 36.—, van een gouden ducaton van *f* 15.—, van een ducaat van *f* 5.—, van mijn grootste zilveren medailje met een oog enz. en eindelijk van *een gouden omkijkertjen* van den gulden waarde. Wat was zulk een *omkijkertjen*?

[Een brilletje? RED.]

L

J. D.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Bilderdijkiana. Den 7 Juli 1885 werd te Haarlem eene waardige hulde gebracht aan de nagedachtenis van Mr. W. Bilderdijk, door de plaatsing eens gedenksteens aan het huis (aan de Groote-markt, wijk 6, n°. 6), waar B. zijne laatste levensjaren sleet, waar hem 16 April 1830 zijne gade Cath^a^ Wilh^na^ Schweickhardt ontviel, en hijzelf 18 Dec. 1831 des avonds te 5 ure ontsliep. Bij de onthulling diens door de zorgen van den »Kunstenaarskring'' geplaatsten steens, opgeluisterd door eene redevoering van den heer Smit Kleine, — zie het verslag in Haarl. Ct. 9 Juli, — was o. a. tegenwoordig het eerelid prof. Dr. N. Beets, die 's dichters begrafenis had bijgewoond en vervolgens bij eene bedevaart naar B.'s graf in de Groote-kerk de gewaarwordingen en gevoelens der aanwezigen welsprekend vertolkte. Mr. Willem's eenig overgebleven zoon L. W. Bilderdijk te 's Gravenhage verontschuldigde zijne afwezigheid bij in Haarl. Ct. v. 10 Juli opgenomen missive. De wit blinkende Rochefort-steen, 1½ meter breed bij 70 centimeters hoogte, — aangeboden aan den »Kunstenaarskring'' en uitgevoerd door het lid den beeldhouwer F. L. Stracké Jr., naar het ontwerp van het lid den architect A. v. der Steur Jr., — stelt voor in het midden een cartouche, waarop met roode en gouden letters:

BILDERDIJK
herdacht in 1885.
De Kunstenaarskring.

en rechts en links op verder aangebracht ornament twee schilden met de jaartallen 1756—1831, zijnde het geboorte- en sterfjaar des grooten dichters. De plechtigheid gaf den heer J. J. v. Maas te Haarlem, als krans om den gedenksteen, de navolgende dichtregels in de pen.

Varia op den Zwanenzang van Mr. Willem Bilderdijk.

Waar nog 't Sparen, als voor jaren, langs haar bochtige oevers vliet,
Bavo's toren, als te voren, dáár omhoog rijst in 't verschiet,
Op die martplaats, op uw hartplaats, Haarlem, dat ik nauw herken!
Staat nog heden, als verleden, 't huis waar ik ontslapen ben.

Nu niet langer droeve zanger, die slechts weemoeds-tonen kweelt.
Nieuw geboren, leid ik koren met een eeuwge jeugd bedeeld.
'k Zie de keten der planeten, afstand, wicht en baan bepaald,
'k Zie hun wentlend revoleeren, 'k zie de kreitsen graviteeren,
Door veelkleurig licht bestraald!

Prachtig vuurwerk, 's Hemels uurwerk, dat op diamanten draait
Zonder wrijving, zonder slijting om geheimvol centrum zwaait.
Hoe 'k eens morde, stoorlooze orde heerscht als grondwet van 't heelal,
Zoomin starren zich verwarren, wart zich 's menschen lotgeval!

Welk een luister! licht en duister,... eeuwig heerlijk heil-contrast!
Dat zij 't wisten, wijze of Christen, tobbers met hun kleinen last!
Dat zij 't wisten, die nog twisten,... 't wisten, alle heemlen door:
»Wat voorbijgaat, wat er worde, schepping, eeuwig is uw orde,
Wet noch stofje gaat te loor!"

Wat me op aarde twijfel baarde, weemoed, wrevel, zorg en schroom:
'k Zie het heden in 't verleden als voorbijgeganen droom.
Al dat lijden, al dat strijden, al dat worst'len met mijn lot,
Wat mij neêrboog, wat mij griefde,... 't werd bestuurd door wijze liefde;
Daarom: eeuwig dank zij God!

De geplaagde, de gejaagde, de miskende door zijn tijd,
Is niet langer veege zanger, mikpunt van den vuilen nijd.
Al die slagen, al die plagen, al dat smachten naar het end,
Was ten leste toch ten beste, zooals Eén het beste kent.

Als bedolven door de golven, greep onzichtb're hand mij aan;
'k Was nu waardig, 'k was nu vaardig om op hooger school te gaan,
Uit die lustplaats, uit die rustplaats, waar ik heerlijk loon geniet,
Zie ik weder vluchtig neder 't oord, dat ik reeds lang verliet.

Waar nog 't Sparen, als vóór jaren, lustig langs haar oevers vliet,
En de stad in wijder kringen zich met parken ziet omringen
En het duin blinkt in 't verschiet,
Staat gij heden, als verleden, woning in herinn'ring rijk,
Op die martplaats, Haarlems hartplaats, wbonde **Willem Bilderdijk.**

Maar, och hemel! wat gewemel
In dat stil en deftig huis,
Waar ik eens met stille zinnen
Oef'ning had met zanggodinnen,
Heerscht nu onverpoosd gedruisch.

Schotels rooken, heeren smoken,
'k Ruik tabak en wijn en bier...
't Is rumoer van tafels, stoelen,
Rust'loos door elkander woelen,
Tuimelgeest, wat maakt gij hier?

Neêrlands zanger, wil niet langer
Staren op 't verlaten nest,
'k Sprei mijn vlerken, klief de zwerken,
Roei naar reiner luchtgewest!

Tegenwoordig namelijk is het huis ingericht tot Café-Restaurant (Brinkmann).

Ten Brink en de Vries. Deze firma te Amsterdam herdacht 1 Mei 1885 het 100jarig bestaan haars boekhandels. Bij die gelegenheid werd door haar een gedenkschrift voor hare vrienden gedrukt en ten geschenke aangeboden, vermeldend de stichting dezer bekende zaak door Jan ten Brink Gz., geb. te Amst. 29 Juni 1757, die zijne opleiding ontving in den beroemden boekhandel van Petrus Schouten in de Kalverstraat; welke stichting door Jan de Vries werd uitgebreid en tot verderen bloei gebracht. De tegenwoordige leden der firma, R. J. en P. W. P., zonen van Jan de Vries, brachten door dit gedenkschrift hulde aan de nagedachtenis van de oprichters der firma, en voegden daaraan toe een catalogus der door de firma 1785—1885 uitgegeven boekwerken. Voor nadere bizonderheden vgl. »De Boekdrukkers, enz. in Noord-Nederland" door Dr. A. M. Ledeboer (Dev. 1872 A. Ter Gunne).

William Caxton. In de St. Margaretha-kerk te Westminster onthulde men 30 Apr. '82 een geschilderd glas ter eere van dezen eersten drukker. Men aanschouwt er eene afbeelding van C., naast zijne houten pers, met een gedrukt boek in de hand.

Francina Baane (XXXV, 98). Zij moet op het armen-kerkhof te Goes zijn bijgezet. Haar graf is niet gevonden. H. J. S.

[Stond zij in familiebetrekking tot Jacob Bane, die in 1771 tot verzorging van behoeftigen zes huisjes stichtte te Sommelsdijk? Nóg bekend als De Fundatie van Jacob B.]

v. Goethe (XXXIV, 516). Te Leipzig † 15 April '85 Walther v. G. geb. 9 Apr. 1818, de oudste kleinzoon van den dichter, wiens geslacht met hem is uitgestorven. Hij was een zoon van August von Goethe en Ottilia barones von Pogwisch. Ziekelijk en terughoudend van aard, leefde hij stil en liet weinig van zich hooren. Zijne zuster

en zijn broeder stierven vóór hem. Hij vermaakte des dichters woning te Weimar met den inboedel aan den staat Saksen-Weimar, Goethe's letterkundige nalatenschap (handschriften, enz.) aan de groothertogin Sophie.

Gepromoveerde dames. Ellen Fries is de eerste vrouw, die aan de Zweedsche universiteit van Upsala (Juni '83) promoveerde, na verdediging eener dissertatie over »de diplomatieke banden tusschen Zweden en de Nederlanden onder de regering van Karel X". Dr. Aletta H. Jacobs is de eerste vrouw in Nederland, die bij geregelde promotie aan eene Akademie den titel van medic. doctor verwierf. Op haar verzoek echter om kiesbevoegdheid te bekomen en dus op de kiezerslijsten geplaatst te worden,. heeft de arr. rechtbank te Amsterdam 14 Apr. '83 afwijzend beschikt.

Gepromoveerde negers. Maakt *Nav.* V, 90, 1 (vgl. ibid. XXVI, 611; VII, 49) melding van den Afrikaanschen neger, als slaaf aan de kust van Guinea gekocht, 10 Maart 1742 te Leiden op eene dissertatie over de slavernij bevorderd tot doctor der godgeleerdheid; — Nov. 1881 heeft een neger William Renner, geboortig uit Sierra Leone in Opper-Guinea, aan de Vrije Universiteit te Brussel de drie examens voor het doctoraat in de geneeskunde met grooten lof afgelegd. Men was getroffen door zijne goede manieren en ongemeene ontwikkeling. Hij hoopte in zijn vaderland de geneeskunst uit te oefenen.

Göttinger Anzeigen. Gedurende 145 jaar verschenen de beroemde Göttinger Gelehrte Anzeigen wekelijks in hetzelfde formaat en in gelijken druk en gaven aan de wereld verslag van wat er merkwaardigs op het gebied der wetenschappen voorviel. Ook zij betaalden echter eindelijk den tol der natuur. In den vorm, waarin ze van den eersten dag van haar bestaan af het licht zagen, gingen ze te niet, doch om onmiddellijk in aangenamer uiterlijk, onder denzelfden titel en met hetzelfde streng wetenschappelijk doel, weder te verschijnen. Het klein 8^{0} blaadje, van 32 bladzijden, heeft thans plaats gemaakt voor een deftig blad in lexicon-formaat, 40 bladz. in twee kolommen, dat om de 14 dagen het licht ziet. De redactie, evenals de betrekking op de Göttinger Universiteit, blijft dezelfde.

Engelsche journalistiek. In het Januari-nummer van de Nineteenth Century gaf Fraser Roe onder den titel »the Centenary of the Times" een overzicht van de opkomst en de uitbreiding van dit blad, dat op 1 Januari 1885 zijn eeuwfeest mocht vieren. De eerste drie jaren verscheen het echter onder den naam van the Daily Universal Register. Het artikel bevat veel wetenswaardigs over de ontwikkeling van het journalisme.

Financiewezen. Bij de firma Bell and Sons te Londen verscheen in 't begin van 1885 een werk, getiteld: »De Geschiedenis van het geld van de vroegste tijden tot de middeneeuwen", van de hand van Alexander del Mar, vroeger directeur van het Bureau van Statistiek der Vereenigde-Staten. Het moet de vrucht wezen van veeljarigen arbeid.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Rembrandt. Aan de verzameling schilderijen, een zeventiental, van het voormalige Amsterdamsche chirurgijnsgilde, tijdelijk in de Rijks-Academie van Beeldende Kunsten geherbergd, ontbrak een tweetal, en wel van Rembrandt. De eerste, gewaarmerkt 1632, bekend onder den naam van »de Snijkamer", stelt eene ontleedkundige les voor van prof. Nicolaes Pietersz. Tulp, en bevindt zich op het Mauritshuis te 's Gravenhage; de tweede, dagteekenend uit 1656, verbeeldt eene ontleedkundige les van Dr. Johannes Deyman en bevat negen levens-groote portretten. Dit stuk, hetwelk bij een brand in 1723 nog al beschadigd werd, en in 1842 aan een Engelschman voor *f* 660 werd verkocht, is in '82 door aankoop het eigendom geworden der gemeente Amsterdam. De voornaamste figuren leden door den brand niets; ook des schilders naamcijfer bleef gespaard. De schets van Rembrandt, voor dit stuk, berust in de verzameling Six. — Door A. Lévy te Parijs werd (1883) eene zoo volledig mogelijke verzameling van des grooten schilders gravures uitgegeven, gereproduceerd volgens de heliographische methode van Charrye. Eugène Dutuil, die van R.'s werken zijne bijzondere studie maakte

gaf eene levensbeschrijving en de beschrijving der platen. Mochten er nieuwe werken van R. aan 't licht komen, dan zullen ook die gereproduceerd en aan de koopers des werks verstrekt worden. Te Amsterdam bestaat eene vereeniging Rembrandt, zie bijv. Haarl. Ct. 27 Juli 1885.

Esparto (XXVI, 432, 542). Omtrent de concessie voor esparto-gras, waarvan in het Engelsche Lagerhuis sprake geweest is, vernam men Maart 1882, dat René Duplessis van den Bey van Tunis het uitsluitend recht ontving op al dit gras in zes bergdistrikten tusschen een punt beneden Sfax en de grens van Tripoli. Bovendien werd hem vergund tot vervoer van dat gras een spoorweg te leggen naar Skira aan de kust. De concessie loopt voor 99 jaar. De plaatsen, buiten de bedoelde distrikten gelegen, waar ook esparto groeit, moeten van weinig beteekenis zijn, en de concessie kwam dus neêr op een vermomd monopolie.

Genoffel-plant (XXXV, 308). Genoffel is niet kruidnagel, maar anjelier, anjer. Het woord genoffel of snoffel is nog in de Meierij in gebruik. A. J. C. KREMER.

[Kiliaen en Plantijn beiden: kruidnagel, nagelbloem.]

Turksche-tarwe (XXXV, 292). Over maïs vindt men artikelen in Quart. journ. Aric t. I. Mém. d'Academie Roy. de Medic. t. II. p. 206 Paris 1833, en Cobbett, Treat. on cobbett's corn.

A. J. C. KREMER.

Mosterdmalen (XXXV, 363). Op alle schepen onzer koopvaardy- en visschersvloot kan men alle Donderdags avonds de scheepsjongens aan dek zien zitten met een grooten houten nap tusschen de knieën, en in dien nap mosterdzaad, een scheutje azijn en een yzeren kogel. Zij brengen afwisselend met knieën en handen dien nap in eene schommelende beweging, waardoor de rondgierende kogel het zaad en den azijn tot bruikbaren mosterd maalt, voor het stokvischmaal van den volgenden dag. Zuinige ouderwetsche burgerlui, en die niet gaarne den meestal verzuurden, verslagenen, muffen mosterd uit de komenij-winkels gebruiken, houden er, overal in onzen lande, nog wel zulke eenvoudige mosterdmolens op na. Ten raadhuize van eene

onzer kleine steden bewaart men sedert ruim drie eeuwen een kogel, welke in der tijd den dood van een' man, vermaard, ja beroemd in onze vaderlandsche geschiedenis, heeft teweeg gebracht. Die kogel is steeds als mosterdkogel gebruikt geworden in de huishoudingen van de verschillende stadhuisbewaarders, die elkanderen gedurende al dien tijd in hun ambt zijn opgevolgd. Kwamen stadgenooten of vreemdelingen de merkwaardigheden van het raadhuis in oogenschouw nemen — fluks werd de kogel uit de keuken gehaald en vertoond. Soms zaten de zaadhulletjes er nog aan, en altijd verspreidde hij een duidelijken mosterdgeur.

VRAGEN.

Groen van Prinsterer uitvinder der daguerreotypie. In een der werken van Groen van Prinsterer komt eene zinsnede of eene vergelijking voor, waaruit men zou kunnen opmaken, dat hij (en niet Niepce of Daguerre) de uitvinder was der daguerreotypie. Had ik indertijd die plaats, welke mij als hoogst merkwaardig trof, maar aangeteekend, dan zou ik er nu niet naar behoeven te vragen. Het werk moet natuurlijk vóór 1825 geschreven zijn.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Willem Wouters, — ook genaamd Wolters van Velp. Is bekend een schilder van dien naam? Hij leefde in de eerste helft der 18e eeuw. Zijne vrouw was Marijtje Lammerts Spalier of Maria Spalier. Zij waren dood in 1745, woonachtig te Haarlem.

A. J. C. KREMER.

TAALKUNDE.

B (P) = M? Het *Nav.* XXXV, 382 vermelde Boswaai *of* Moswaai kan een belangrijk gegeven worden, als men de toepassing er van maken mag op meerdere plaatsnamen. Tal van die namen worden er

dan door verklaard. Betuwe (Batouwe, Batuva, pagus Baduanus, Patavus, Patavia) wordt alzoo weide-streek, — hetgeen nog op de tegenwoordige gesteldheid uitnemend past [1]), — vgl. Mayenne Lat. Meduanum (*Nav.* XXXIV, 201), Padua Lat. Patavium. En zoo zou dan hieruit kunnen blijken, dat de Batten of Batavieren hun volksnaam niet aan de Betuwe gegeven, maar als (onderdeel. der) Katten er aan *ontleend* moeten hebben; vgl. voor den uitgang eenigermate Ruwier = bewoner der oevers van de Roer (Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk). Terwijl de Celtische prins Bato in casu naar het rijk der legende verhuist, wordt alzoo Batenburg = maden-, d. i. weide-burcht; etymologisch-identisch met Paddenburg (*Nav.* XXXIV, 30*e*) en met Bedbur (a° 1201 Bedebure, Baron Sloet's Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 402). Padevoort = madevoort vindt men dan metathetisch in den geslachtsnaam de Wattepatte (a° 1568 v. Hasselt, Stukken, I, 301) terug. Bathmen (Overijsel) verzet zich hiertegen niet, want de vergelijking van Reuthem (Over., a° 1297 Rotmen, a° 1424 Rottem = rode-heem) leert hier eene metathesis der tweede sylbe kennen, zoodat die Over. dorpsnaam dan beduidt made-heem. Item Paddemoes (w. te Dreumel), De Paddepoel (te Zetten) = mad(d)e-poel, zoowel als De Pa(a)de (gehucht in N.-Holl.), Peelo *of* Peel (oudtijds Pethelo of Pithelo, gehucht bij Assen, Drenthe, vgl. den gesl. Pitlo te Tiel, dikwerf als Pietelo uitgesproken), Medel *of* Meel (Echteld). Nog Peijen -of Peynenkamp (weil. te Dodewaard). Ook Piaam (oudtijds Peanghum, *Nav.* XXVI, 133), De Piewaard (uiterwaard te Rijswijk, Neder-Betuwe) laten zich aldus verklaren. Insgelijks Paderborn (a° 1226 Patherburne, Sloet 496), Petegem (O. Vlaand.) enz. enz. Vermoedelijk ook De (Voorste en Achterste) Pooijer (weil. te Lienden) en De Poederaal (weil. te Ommeren en Zandwijk, mode = made) Peter(s) schijnt als hoofdsylbe ook niet altoos den bekenden persoonsnaam te vertegenwoordigen, bijv. in Peter-Mountains (bergrug in Virginië), en kan dan etym.-identisch wezen met De Maters of Meters (w. te Lienden, = de maten), d. i. maten of bepaalde hoeveelheden hooilands. Misschien behoort hier ook Pendrecht (Z.-Holl.), omdat dit a° 1168 Paindrecd luidde (Sloet 321). Maar o. i. niet Panheel (bij Roermond), omdat ban (= jurisdictie, grondgebied) hier de voorkeur heeft, evenals in De-Pan-van-

---

[1]) in tegenstelling met Veluwe (Felaouwa), = veldstreek?

Persijn (duinvallei te Katwijk, Z.-Holl.). En zoo Knippenberg aan dit laatste gedacht had, hij zou gewis om zijne eigene duiding van Panheel als plaats van bizondere vereering van Pan vóór de invoering des Christendoms (Hist. Eccl. Duc. Geldriae p. 8), gelachen hebben dat hij schudde.

In eene menigte met *B* of *P* aanvangende namen speelt mitsdien o. i. maras(ch) of marsse, mersche = moeras, mare (moeras en water), meer of mere (ook grenspaal) [1], meersch of mersche, merse (beemd, weiland, moer of moor (drasland), mose (moeras, broekland); — dit alles volg. Oudemans. Bij voorbeeld: Bahr (Grp Zutfen), Baarstraat (geh. o. Thorn, Limb.), Baarn (Utr., et.-id. met De Meern ald.), den Barendonk (voorm. kasteeltje bij Kuik) [2], Baarsdonk a° 1200 Bersedunc, Sloet bl. 401), Baarsdorp (Zeeland, ondanks de drie baarsjes in zijn wapen), nevens de gesl. Bars (Sl.), v. Baars (te Tiel), — Parijs (Frankr., a° 779 Parrhisia, Bondam, bl. 6b), Parijs *of* Prijs (voorm. buurt bij Kuilenburg), Barradeel (Friesl.), Parras (meer in Mexico), Pars (Frankr., Zweden), Het Parske (weil. te Wamel) [3], Paasdorp (Oostenrijk), Paaslo (= mase- of mose-lo), Aan-den-Paaschweg (weil. te Varik), Beers, (N.-Br.), Beurse, [etym.-ident. met Meurs (Morsa, Murse), item Schuddebeurs, -bors (N.-Brabant, Z.-Holl.) z. v. a. grens-moeras], Beusichem, Peer [1] (Limb.), De Peer (bouwl. te Horssen) [1], Peerenburg (hofstede te Zoelen) [4], —

---

[1]) Zie hier tegenover, *Nav.* XXXV, 243: beer = opgewassen eiland in een stroom; hetgeen gewis alleen gelden kan, als de lokaliteit er zich toe leent.

[2]) Oudenbosch (N. Brabant) heeft volg. A. J. v. der Aa oudtijds Oudenbarenbosch geheeten.

[3]) Parske = marske (moerasje) denkelijk liever dan z. v. a. parkske van park of perk. — Hierbij de vraag of in plaatsnamen geen onderscheid dient gemaakt tusschen *Het* Park *of* Perk en *De* Park *of* Perk, alzoo dat het eerste een omperkt perceel aanduide, het laatste z. v. a. mark, merc = grens (-paal, -land), streek, of ook marke zij. Daar merc (h) in plaatsnamen wel merth tot ouden variant heeft, zou hier dan te pas gebracht kunnen worden (*in*) De Paarden (bouwl. te Tuil, weil. te Waardenburg). Vgl. misschien ook Porry *of* Porck (eilandje in den Jonischen Archipel).

[4]) Opmerking verdient hier Den Beerenkamp (o. Nijkerk, z. v. a. meer-kamp?), als slechts naar den klank overeenkomstig met Den Beerenklaauw (te Groessen, in de Lijmers,) z. v. a. berenk-lauw = brink -bosch). — Evenmin zij verzwegen v. Bevervoorde = v. Bervorden (Tijdr. Regr prov. Arch. Overijsel). Derhalve Bever (= Ber) = me(e)r? Analoog hiermede dan wellicht, wat den vorm betreft, Ever (*Nav.* XXXV, 179, 368) = eer (haar, d. i. hoek) in Evere (Z. Br.), Everghem (O.

vgl. de oude geslachtsnamen v. Bierbeke a° 1265 de Birbaco, Sloet, bl. 857) en Bierwisch (-wijs? zie *Nav.* XXXV, 368), Piera (Spanje), Piermont (N.-Amerika), Pyrmont (Duitschl.), Peers (O. Ind. Archipel), Pers (riv. Polen), Perse, riv. Rusl.), Persah (Indië) [1], Persen-, Pösen-, of Pesenburg (Oostenrijk), Peest (Drenthe), Peesten (Beijeren), Pesth (Hongarije), De Perser of Perssert (Pessaert of Pessert, bouwhof bij 's Hertogenbosch), De Persik (tiendblok te Maurik, deels in, deels buiten De Perk ald.), Persingen (bij Nijmegen), Peru (Z. Amerika, — vgl. Meru, Fransch stadje, Mery, dito dorp, beiden in het dep. Oise) [2], De Piespolder (Rijnland), De Pispot (te Bathmen en te Rosmalen, z. v. a. mise-mode, moeras-weide, etym.-id. met De Moespot te Drumpt), Boeshoven (Limburg), Borsele (Zeeland), Posen, De Postberg (? te Rozendaal, Geld.), Busigny [3] (Frankr.), Boeur *of* Beur (? Lux.), Buir [? Rgbz. Aken, a° 1003, 19 Puire (Sloet, bl. 128, 46)], Buslo (landgoed te Voorst, z. v. a. moselo = moerasbosch; vgl. Den Musschenberg, in Over-Betuwe). — Daar Perserin (Turkije) = Presrendi is en Bursa (Az. Turkije) = Pruse [4], mag dan ook hier wellicht metathesis [5] gelden, bijv. Preijink (goed te Voorst), Presikhaaf (landgoed bij Arnhem, z. v. a. Persikhaaf), De Praast (tegenover Arnhem, z. v. a. maarst, moeras). Dit laatste

---

Vlaand.), Everlo (Limb); alzoo bijv. Everbode (Z. Br.) z. v. a. eer (haar) -mode, d. i. hoekweide. In denzelfden trant laat zich Waverlo (a° 1200 bosch te Didam, Sloet bl. 396) misschien duiden als waar-lo, d. i bosch der ware; tenzij dat Wavre als naam eener rivier in Engeland, — dus ook in Waverley, ibid, — etym.-id. mag zijn met Bever (riviertjes in Hanover, Lippe en Minden); vgl. Beverley (Engeland).

[1]) Zou in Persepolis de slotsylbe wel πόλις zijn?

[2]) Hierbij dient vooral vermeld Perwyz (Ant.) of Perwez (Namen): a° 1231, 1576 *Per*wes (Sloet bl. 553; v. Hasselt, Stukken, III, 101), a° 1249 Parweis (Sloet 701), a° 1257 *Pere*wis (ib. 771), a° 1572 *Peru*wez (Stukken I, 179), a° 1577 *Perru*wes (ib. III, 133). Z. v. a. meer-weide.

[3]) Hoe zou 't gesteld zijn met den (alhier te Ek steeds als Pos uitgesproken) gesl. Post? Past hij hier? En dus etym.-id. met Mos? Of is dit laatste persoonsnaam? vogelnaam? (vgl. *Nav.* XXVII, 393).

[4]) Men acht die stad naar den stichter Prusias, koning van Bithynië, vernoemd. Louter wegens naamovereenkomst, of op historischen grond? Doch hoe komt men dan aan Bursa?

[5]) Vgl. voor den letterkeer in dagelijksche woorden: persen of pres(t)en, (wijn) pers Mid. nederl. pressure. Kerspel treft men in 1459 als krespell aan (Baron Sloet, Van-Al's, bl. 294).

liever dan praesidium (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh), of samentr. van pravest (= proost); immers vgl. Prasto (Griekenland), Prest (Frankrijk), Brest (ibid.). Dus ook De Pressekampen (weil. te Buurmalsen), en waarschijnlijk De Prooskens (weil. te Tuil), zoowel als Pruissen (Prusia) met zijn Prussico *of* Praus(ch)nitz.

Ten slotte, kan het *Nav.* XXXIV, 202 vermelde Putselersgoed niet naar eenen van Boetselaer vernoemd zijn? Deze oude geslachtsnaam past hier in casu ook. In 1260 toch luidend Büzelar (Sloet bl. 817) doet hij denken aan muse-laar, d. i. moeraswoning. Wat is het stamhuis van dit aanzienlijk geslacht?

Eindigden wij daar met eene vraag, men bedenke dat dit gansche artikel louter als vraag wil aangemerkt zijn, als bescheidene gissing, waarop wij het oordeel of de terechtwijzing van beter-bevoegden reikhalzend inwachten. Men zal mij tegemoetvoeren dat ik grenzen tel noch zelfs werelddeelen. Doch ik voor mij, — 't kan zeer goed zijn dat ik grovelijk dwale, — begin meer en meer de taal der aardrijkskunde veelzins te beschouwen als eene wereldtaal, welke niet in het groot, maar enkel in het klein (in de schakeeringen der naam-stammen of stamvormen) grenzen kent, behoudens enkele uitzonderingen. Bracht de pastoor J. M. Schleyer te Litzelstetten (bij Constanz, in Baden) een vorig jaar zijne vernuftig gevondene Volapük aan het licht: men kan, — dit wordt meer en meer mijne overtuiging, — de taal der aardrijkskunde slechts leeren verstaan door ze aan te merken als eene eeuwen-oude volapük, welke in vele gevallen uit haarzelve dient verklaard. Maar nog eens, videant rei sollertes!

J. A.

Ho(e)n, hond, ho(e)nder (XXXIV, 456; 'V, 87). Een goed te Wilp (Veluwe) heet De Honden (aldus a° 1492, Cat d. arch. Dev. gasth. n° 749). Kan hier vlaktemaat zijn: hont (meerv. zoowel honden als hont) = $^1/_6$ morgen of $^1/_7$ bunder, dus 100 oude roeden. Kan echter ook òf meervoud van hond = ho(e)n, òf hond-heem = ho(e)nheem wezen. Want dat hond, hont in plaatsnamen veeltijds een versterkte vorm van hon of hoen is, leeren De Hoenstege *of* Hontstege (te Olst), Hondeborgh *of* Hunneburgh enz., alsook de geslachtsnaam v. Honstein, a° 1578 v. Hoenstyn (v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. III,

271), a° 1579 v. Hoentstein, Hoonstein (ibid IV, 19, 82), a° 1595 v. Hontstein (Sloet, Van-Al's bl. 436, noot). Ziet men in 1436 eenen geslachtsnaam v. Huntem vermeld (v. Hasselt, Roozendaal bl. 283), en zal de Utrechtsche huizing De Hond (volg. *Nav.* XXXIII, 235) naar Willem Hont (a° 1331), — dus niet naar een oorspronkelijk uithangteeken, — vernoemd zijn: de geslachtsnaam then Hondt (a° 1602, v. Hasselt, Kron. v. Arnhem bl. 254) toont o. i. in zijn voorzetsel, dat de diernaam (*Nav.* XXVII, 390, 401, 3, 4), en evenzoo een mansvoornaam Hond, Hondo of Hundo (*Nav.* XXVII, 390; XXXIII, 129) dient afgewezen. Merkwaardig is hier ook de vergelijking van Hoonaard, Honert *of* Hoondert (polder in Z. Beveland) *met* De Hondert (Honderd) of Het Hondert, zijnde een stuk grond in het Groningsche Hunsingo van ruim *twee* bunders, en *met* Het Honderdland (ambacht in Delfland), ook wel Het Hoenderland geheeten. Onjuist is derhalve opzichtens dit laatste de opmerking in Tegenwoordige Staat v. Z. Holland (bl. 596), dat Honderdland de voorkeur verdient boven Hoenderland, omdat deze Z. Holl. polder vernoemd zal zijn naar zijne grootte van honderd morgen; eene opmerking, welke schier kluchtig wordt als die Tegenw. Staat er onmiddellijk bijvoegt, dat die polder ruim *twee*-honderd morgen telt. Juist de benaming Hoenderland, — vermoedelijk de oudste, — bewijst o. i., dat *honderd* hier iets gansch anders beduidt (dan bijv. in De-Honderd-Morgen *of* Pannerden-bewesten-het-Kanaal, bp o. Doornenburg, in Over-Betuwe). Ook hier speelt, gelooven wij, *hond* als versterkte vorm van *hon*, *hoen*. Dit hoen, hetwelk, — vgl. De Hoen *of* Het Hoen (landstreek in Gron.), »den Hoen in Voerst" a° 1405 (Sloet, Van-Al's bl. 250) *of* »terra dat Hoen" a° 1417 (ib. bl. 207) = de Hof te Voorst (Veluwe, a° 1756, ib. bl. 244); — verschillend geslacht toelaat, wordt *Nav.* XXXIV, 456 vermoed in de meeste gevallen bosch te beduiden. Is dit zoo, dan toch gewis niet in de geslachtsnamen v. Hoenhorst (a° 1381, Tijdr. Regr oud-prov. arch. Overijsel, Arnh. bl. 35) = v. Honhorst (a° 1283, Sloet's Oorkdbk bl. 1030) en v. Hoenhout (a° 1399 te Tiel, v. der Aa, Aardr. Wdbk. art. Duitsche Huis bl. 555, alsook in den plaatsnaam Hondhorst (Honhorsterbosch te Warnsveld), omdat zulks een pleonasme opleveren zou. De opmerking van *Nav.* XXXV, 29, dat Hoenderboom ook Hoerenboom luidde en nóg luidt, verplaatst evenwel op een heel ander en wel gansch

onzijdig terrein, waarop ons denkelijk eene in vele gevallen [1]) geldige beteekenis wordt aangewezen, t. w. die van *hoek*. Vgl. hier vooral *Nav.* XXXII, 242 over de vervloeiing der *r* in het Friesche herna, herne. Is daar sprake van Ter *Henne*, Kük-*henne*; men kan er bijvoegen, dat Hoorn op Terschelling door de eilanders meest *Hoon* genoemd wordt. En zoo zou dan ook De Vette Henne, gelijk a⁰ 1526 een burchtwal te Wageningen heette (zie Nijh., Oorkonden, VI, 2 bl. 861), — tenzij phantasienaam! — kunnen beduiden de wade-hoek.

Is hond, hont als een versterkte vorm van ho(e)n aan te merken, dan verdient hier ook vooral Hoonte (bp o. Neede) de aandacht, hetwelk aldus voorkomt op Mr. I. A. Nijhoff's kaart v. Gelderl. a⁰ 1859, en wel als bezuiden het dorp gelegen; terwijl De Tegenw. Staat v. Geld., kaart, a⁰ 1741 Hornt [ongetwijfeld a⁰ 1188 Hornet (Sloet, Oorkbk bl. 371)] heeft, maar benoorden dorps. Nu zijn dit wel twee onderscheiden buurten, maar Hoonte is toch wel hoogstwaarschijnlijk uit Hornte ontstaan; vgl. Het Hoerdiep ben. en Het Hoendiep bez. De Gaarkeuken in Gron. Evenzoo zal ho(e)nder in vele samenstellingen een versterkte vorm van ho(e)n wezen, bijv. in De Hoenderberg (een der hoogste toppen van Groesbeek's gebergte), Den Hoenderik (hofstede te Dodewaard, bouwland te Drumpt en o. Tiel), enz. enz. (vgl. *Nav.* XXXIV, 455); en wel niet adjectivisch, maar substantivisch, gelijk niet alleen Hoenderboom *of* Hoeren (= horn)-boom, Honre (= Horne)- *of* Hoender (Hoinder)-poort (te Nijmegen), maar vooral Hunderen landgoed te Twello) a⁰ 1475 Hunder (tout-court, Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 639), — geslachtsnaam to, toe of v. Hunder a⁰ 1410, 21, 36, 42 (ibid. n⁰ 171, 228, 325, 90), — doet zien. Die geslachtsnaam wordt a⁰ 1424 afgewisseld met te Honderen (ib. n⁰ 246).

Doch hoe staat het nu met Hont(e) (Ontée), Hondt (of Wester-Schelde) en het daarbij behoorend Hontenisse (= Ontee-nesse?)

Overigens zij, ter voorkoming van misverstand, opgemerkt, dat de plaatsnamen op Hoens, Honds, — Hoensbroek *of* Houndsbroek, kasteel in Limburg, — Honts, Hohns, Hons, — Honswijk *of* Hondswijk, —

---

[1]) In vele gevallen, niet in alle. Immers in casu klinkt De Hondhoek (bouwand te Kesteren) weder pleonastisch. En Hochkirchen (Rgbz. Aken) a⁰ 870 Hoenchirche (Sloet, bl. 55), a⁰ 1265 Hoenkirken (ib. bl. 863) wijst op hoen = hoogte.

Houns, Huns, o. i. tot eene gansch onderscheidene rubriek behooren. Hier speelt, dunkt ons, *nes* per metathesin [1]. Ook in Onsenoord [N.-Br., a° 1538 Onsee oirdt, Onsenoirdt (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandw. II, 485, 6), volgens v. d. Aa oudtijds Hondsoirde], en den Engelschen gesl. Onslow (Haarl. Ct 17 Maart 1885). Insgelijks, naar ons bescheiden oordeel, in Ens; want dat dit deel van Schokland, dewijl de vroegere vorm Ents zal zijn [2], naar een Gerrit Entszoon in 1470 vernoemd zou wezen, — Nom. Geogr. Neerl. I, (1885) bl. 93, naar Tegenw. Staat v. Over. IV, 184, — klinkt ook daarom bedenkelijk, dat die benaming van dat eilands-deel dan eerst in 1470 zou zijn opgekomen. Dat Ents kan zeer goed een versterkte vorm van ens (= nes) wezen, evenals bijv. Enst in den geslachtsnaam v. Enst (te Doetinchem en Wijhe); vgl. v. Onst a° 1463 (v. Hasselt, Roozendaal, 360). Dat nochtans ook hier de schifting soms bezwaarlijk gaat, toont Hundisburg a° 1254 (v. Spaen, Inleid. II Cod. Dipl. p. 69; Sl. bl. 748), zoo dit namelijk een variant is van Den Hunnerberg *of* Hoenderberg te Nijmegen, — bij vergelijking van De Hunner-, Hunen- *of* Hoenderpoort aldaar. Doch den trant waarop in die oorkonde van Hundis*burg* sprake is, zou men 't niet aanzeggen dat daar die *berg* bedoeld wordt.

J. A.

Wisch (XXXV, 368). Wisch is een oud-dietsch woord, en beduidt weide. In het oud-friesch is het wiska. Van daar de hedendaagsch-friesche geslachtsnamen Terwisga en Terwisscha, half-verhollandschte formen van het oud-friesche tor wiska, in de weide, of zur Wiese in 't hoogduitsch. Het hoogduitsche woord Wiese = weide hangt met

---

[1]) Zoo maken dan de meerlen het wapen des alouden Gelderschen geslachts v. Hoenselaer niet tot een *sprekend* wapen, alsof die door misteekening enz. uit hoenders zouden verbasterd zijn, gelijk men veelal heeft gemeend. Dat wapen staat met dien maagschapsnaam o. i. in geen het minste verband. Te minder, als men hem in De Koenhonselders van *Nav.* XXXI, 464 mag terugvinden, alzoo dat die Maas-Waalsche weide eenen Koen(raad) v. Hoenselaer (Honseler) in gedachtenis houde. Is de voornaam Koen(raad) in dat geslacht bekend?

[2]) Is dat Ents wel een der oudere of oudste vormen? Vgl. den, — immers aan dit Ens ontleenden? gesl. v. Ensse: a° 1343, 81 v. Ense (Bijdr. Gesch. Over V, 360; Over. Arch. V, 17). A° 1492, 6 luidde hij v. Ens (Over. Arch. IV, 573; Chartul. Advies Kamper-weesh. bl. 9), a° 1581 (v.) Enss (Bijdr. III 196) enz.

wisch, wiska samen [1]. In het nog heden gangbare neder- of platduitsch van geheel Noord-Duitschland is Wische voor weide nog dageliks in gebruik. Bij Koudum en Hindeloopen vindt men de gehuchten Groote en Kleine Wiske; daar en te Appelsga (alles in Friesland) liggen ook saten die den naam Ter Wiska dragen. De geldersche gemeente Wisch zal haren naam ook wel van dit woord hebben afgeleid, zoomede de stichtsche ridderhofstad Natewisch. Het bulgaarsche patronymikon Natchevitch heeft natuurlik met den goedgermaanschen plaatsnaam niets te maken. De schijnbare overeenkomst is louter toeval. JOHAN WINKLER.

Bolleboos (XXXV, 179). Dit is af te leiden uit eene verbastering van het Hebreeuwsche *ba'al habbajit*, ook wel *bööl-hă-böjit* en *bööl-hă-böjis* uitgesproken [2]. Het woord beteekent heer-des-huizes. Bij vluchtige uitspraak is de laatste lettergreep *boos*, en de eerste *bol* geworden; het toonlooze *ha* werd een toonlooze *e*, en had de verdubbeling der *l* tengevolge. Een bolleboos nu is iemand die zijn vak of eene bepaalde zaak terdege kent, evenals een heer des huizes bekend is met alles, wat in zijne woning omgaat. Wat de laatste ten opzichte van zijne huiselijke aangelegenheden is, is een bolleboos met betrekking tot zijn vak. W. C. A. VAN V.

Bolleboos. »Bolleboos, balleboos, m. Een joodsch woord, dat eigenlijk »heer des huizes" beteekent, van baal bajis, dialectisch baal bois, baal boes of met het lidwoord baal habees". Dr. Joh. Franck, Etymologisch Wdbk der Ned. Taal, 126. Zie ook Dr. R. Dozy, Oosterlingen, 's-Grav.-Leiden-Arnhem 1867. MR. C. BAKE.

Kalvers (vgl. XXXV, 229). Kalven of een kalf slaan is ook eene platte uitdrukking voor rendez-vous spelen of braken. Onder militairen hoort men die uitdrukking meermalen. »Hij begon te kalven", enz. J. C. G. H.

---

[1]) Vgl hier Perwyz (Antw.) of Perwez (Namen): a° 1231 Per*wes* (Sloet's Oorkdbk v. Gelre en Z. bl 553), a° 1233 Perwis (ib. 574), a° 1236 Per*wez* (ib. 600), a° 1238, Per*weys* (ib. 618), a° 1250 Per*weiz* (ib. 712), a° 1255 Par*wys* (ib. 757) enz. RED.

[2]) uitgesproken wellicht in de latere Jodentaal, want het classiek Hebreeuwsch kent niet anders dan ba'al hăbajit. RED.

Klimaatschieter (XXXIV, 355). Men noemt het in N.-Indië »klimaatschieten", wanneer men des avonds in de voor- of achtergalerij zijner woning, op een gemakkelijken schommelstoel, met de beenen op de leuning der galerij (in de lucht, zegt men), en met geene andere bezigheid dan het rooken eener sigaar, zonder zijn brein te vermoeien, zit te luieren. Een »klimaatschieter" is dus iemand die op deze wijze den tijd doodt, zonder dat hij daarom een langlevend Europeaan behoeft te zijn. Er zijn ook vele jeugdige klimaatschieters, al mogen ze onder de oudgasten het talrijkst worden aangetroffen. Het ras is echter gelukkig sterk aan het afnemen.

Delft. JANSSEN VAN RAAIJ.

Klimaatschieter — is in Indië de persoon die, vooral des avonds, in den aldaar gebruikelijken luierstoel (in het Maleisch karossi malas) gaat rusten en soezen. Dat doende zegt hij: ik ga klimaatschieten.

V. S.

Kortewaarier (XXXIV, 39). Allerlei kleine en geringe galanteriewaar — kammen, borstels, geldbeursen en -tasschen, pijpen, sigarenpijpjes, tabaks- en snuifdoozen, brillehuisjes, — enz. enz. werden oudtijds onder den naam van »korte waren, kortewaar" samengevat. Hier en daar is deze naam nog in gebruik. Ook nog heden draagt zulke waar in 't hoogduitsch den naam van »Kurz-waaren". De man, die zulke waar verkoopt, een kramer dus of marsdrager, is de »kortewaarier" en met »cordewanier" = schoenmaker heeft dit woord niets te maken. *Kort*, in korte-waar, is eigenlik, even als smal, in dezen zin overdrachtelik in gebruik in de beteekenis van klein, gering. — Het woord »kortewarier" is niet gelukkig geformd; een goed-nederlandsch woord met eenen franschen bastert-uitgang! Het vind zyne weêrga in het gelyk geformde *vettewarier*, waarmede men in Zeeland een koopman, een »winkelier" aanduidt, die in »vette waar" — smeer, olie, zeep, keersen — handelt. Dit woord is aldaar nog in volle gebruik. JOHAN WINKLER.

Kortewaariers zijn »marsluiden". Handelaars in korte-waaren, nl. ijzeren en stalen voorwerpen van geringen omvang; kramerijen. — In het hoogduitsch is nog het woord »kurze Waare" in dien zin alge-

meen bekend. In Suriname gebruikt men het woord »vettewaarier" om een koopman in spek, worst enz. aan te duiden; beide woorden zijn hybriden evenals kruidenier, warmoesier, hovenier enz.; de wortel is hollandsch, de uitgang vreemd. Geen schoenmaker of leerlooier was ooit als zoodanig lid van het kramergilde. Ook is cordeweener geen schoenmaker, maar een zeemtouwer of leerlooier, en afgeleid van corium oud holl. curie of corie = huid, en weenen = bereiden, tot iets geschikt maken, waarvan wij nog ons werkwoord »gewennen" hebben. Weenen is wennen, ons oud cordeweener (corie-weener) heeft alzoo niets te maken met het Fransche cordonnier; waarschijnlijk komt zelfs dit laatste woord *niet* van het Latijnsche corium, maar van cordon, een koord, een riem, en daarin ligt de herinnering dat bij de Gallen de schoenen niet uit groote stukken leder werden gemaakt, maar uit riemen gevlochten. De zool was één stuk dat door een vlechtwerk aan den voet bevestigd was, gelijk men dat nog wel op oude afbeeldingen zien kan. Op Corduaansch leder heeft noch het woord cordeweener noch cordonnier betrekking. — Zeem is, gelijk de heer Roos zegt, zacht en leenig. Zeemtouwer is alzoo een bereider van zeemleêr. Met den uitgang touwen ben ik verlegen. In het Fr. en Eng. is »tan" looi, run, — en in het Engel. tanner looier, — maar de zeemtouwer gebruikt geen run, wel aluin en *zemelen*. Staat nu zeem in verband met zemelen, dan moet touwer wat anders zijn dan tanner; is touwen = vezels verbinden tot een koord, vast maken, dan komt zeemtouwer wel eenigszins overeen met zemelknooper, — althans wat etymologie betreft [1]).

Men had alzoo in de Middeneeuwen *cordeweeners* = bereiders van leder (gelooide huid) voor zwaar werk, en *zeemtouwers* = bereiders van lenig leder bv. voor handschoenen; maar ook bereidde men huiden met het haar of de wol of de vederen er op, en dit deden de *pelletiers*.

A. J. C. KREMER.

Lichtekooi. Evenals in het Fransch bezit onze taal eenige woorden, die gevormd uit den eersten persoon van den tegenw. tijd aant. wijs van een werkwoord en een zelfstandig naamwoord, iemand of iets

---

[1]) Bij Vondel kan in de aanhaling van den heer Roos »touwen" slaan beteekenen, ook lenig maken; vooral het laatste, omdat er sprake is van het »*taeye* vel". *Hier touwde* de voerman met *slagen*, niet met zemelen.

aanduiden die iets doet of waardoor iets gedaan wordt. Zoo heeft men in het Fransch garde-champêtre, boute-feu, rabat-joie, porte-faix, etc.; in onze taal breekwater, brekebeen, brekespel enz. enz. in de beteekenis van waterbreker, beenbreker, spelbreker. Huilebalk is ook zoo'n woord; 't beteekent lijkbeweener. Mispunt is punt-misser, onhandige schutter. Het aantal voorbeelden zou nog met ettelijke kunnen vermeerderd worden, — ook met lichtekooi, dat is kooi-lichtster; maar wat beteekent dat? Koye is bij Kiliaan het vleezige gedeelte des lichaams waarop men zit, en lichten is opbeuren, opwippen. Als men dit in acht neemt, zal de beteekenis van het woord lichtekooi wel geen verdere verklaring behoeven. Kiliaan heeft ook gherdekoyen, 't welk door Oudemans verklaard wordt als *neerhurken*, zonder dat hij echter een voorbeeld bijbrengt waaruit die beteekenis blijkt [1]. Voor »tournure" zou men, gebruik makend van het verouderde koije, kunnen gebruiken struiskooi, want *struis* is *groot*; de overeenkomst in vorm tusschen eene tournure en den staart van een struisvogel leverde dan tevens een calembourg. ALIQUIS.

[Volgens Buser en David beteekent cooi, kooi o. a. ook culus (Taalgids 1860, bl. 255) en daaruit zou lichtekooi te verklaren zijn. Hoewel men oudtijds ook sprak van »*licht* wijf", zou, zoo hier bepaald het werkw. oplichten moet gelden, in dit woord ook wellicht eene toespeling liggen op de Middeneeuwsche strafoefening der draaikooien (zie *Nav.* XXI, 481; II, 433; IV, 99 enz) tot de lichting (tewerkstelling) van welke de meretrices aanleiding gaven?]

Mooi (XXXIV, 358). Dit woord komt reeds in het Mid.Nederlandsch voor; o. a. bij Willem v. Hildegaersberch (einde 14de eeuw). Oudemans, Middel- en Oud-Nederl. Woordenboek:

Moy. Mooi, sierlijk, opgepronkt.

Die Paesschen quam, 't folc wert moy,
Een yghelyc die maecte hem froy,
Na dat hi wilde of vermochte.

Hildeg. Ged. bl. 243, vs 53.

Bij Kiliaan vind ik: m o y, comptus, ornatus, elegans; m o y a e r d, homo elegans, bullatus, ostentator; m o y a e r d y e, lenocinium, ostentatio; m o y k e n s, compte, ornate. De afleiding van *mode* komt mij

[1]) O. voert echter ook Plantijn aan in gherdekoyen = gerdegaten, d. i. de beenen te wijd uitzetten in het gaan. RED.

zeer zonderling voor. Wellicht staat het in verband met het Goth. mavi, dat *meisje* beteekent, evenals het Got. havi ons hooi is.

MR. C. B.

Vaselvarken (XXXV, 160). Dit woord is in onze saksische gouen nog in volle gebruik, en beteekent zeug, die gehouden wordt om biggen te fokken (die men dus niet lubt en mest), *züchtsau*. Bij Kiliaan is fasel = foetus in utero, ongeboren dier, dierlike vrucht in de baarmoeder. Men zie mijn Dialecticon, I, 373.

JOHAN WINKLER.

[Ook aldus Dr. E. Laurillard. Vasel of fasel.]

Veem. Terecht is *Nav.* XXXV, 382 op de tweeërlei beteekenis van dit woord, hetzij in de Middeneeuwen als »strafgericht", hetzij in de 17de eeuw en ook nog in onze dagen als »vereeniging, ploeg" de aandacht gevestigd. Men zou met de verschillende verklaringen van dat woord, — zoo schreef ik reeds vijftig jaren geleden, — een aardig boekdeeltje kunnen vullen, en sedert dien tijd is er nog zeer veel over geschreven. Wat er tot Juni 1835 over gehandeld werd nam ik kort ineengeperst op in mijne »Dissertatio Inauguralis de Judiciis Vemicis, Lugd. Bat. 25 Juni 1835 p. 1—7, en sprak ald. p. 8 een woord over de Pakkers-veemen. Over deze laatsten heb ik bij de behandeling van het Waagdragers-gild te Amsterdam gehandeld in de Noord-Nederlandsche Gildepenningen, Haarlem, 1878, dl. I, bl. 121—31, en toen 23 veemen te Amsterdam bestaan hebbende en gedeeltelijk nog bestaande, opgenoemd. Of ze allen penningen hadden is vermoedelijk, doch in 1878 kende ik er slechts zes stuks, waarbij nog later die van het Clapmutsen (5) en het Leytse Veem (9) kwamen

Bij de *Nav.* t. a. pl. vermelde voorbeelden voeg ik nog:

Maar als ge u in de veem
Der zanggodinnen vlijt, enz.

Hooft bij Mr. J. Scheltema. Anna en Maria Tesselschade, de dochters van Roemer Visscher. Amst. 1808. MR. J. DIRKS.

Veem (XXXV, 383). Een lezenswaardig artikel, zoo over dit woord in zijn verschillende vormen als over de zaak, wordt gevonden in de Proeven van Woordgronding door G. L. v. den Helm, 1e stukje, bl. 57. A. AARSEN.

VRAGEN.

Strubbeling — in de beteekenis van verhindering, oponthoud, wederstand, staat ongetwijfeld in verband met het Engelsche struggle. Men verneemt het weleens in N. Brabant. Ook elders in ons land?

A. J. C. K.

[Niet o. i. met to struggle. Eerder met strobbe, strubbe = struik, in den trant van voetangel of klem. Evenals òns werkw. struikelen misschien aan struik doet denken, herinnert Kiliaan aan strobbelen = struikelen, strobbeling = struikeling.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. Asperen (XXXV, 310). Zie Balen, Beschr. v. Dordr., bl. 1101, waar die kinderen genoemd worden. M°.

v. Asperen (XXXV, 326). Zie voor dit geslacht Balen, Beschr. van Dordr., bl. 957, 1101, 2, 1269, 1355. Ald. bl. 1307 komt het wapen van Gijsbert v. A. Anthonisz, geb. 17 Febr. 1637, geh. 13 Apr. 1659 m. Maria de Wit, voor, zijnde In goud zwarte dubbele adelaar, de borst beladen met een schild dat het wapen van Arkel, zonder breuk, vertoont. M°.

v. Asperen (XXXV, 326). In Balen bl. 1307 staat de alliantie v. A—de Witt. v. A. voert in goud dubbele adelaar v. zwart. Borstbeeld zilver, waarop twee gekant. en tegengekant. dwarsbalken v. rood [v. Arkel [1]), uit welk geslacht v. Asperen sproot (zie Hoogstraten)]. Onder de wapens staat: Maria de Witt, Thomasdr, geb. 19 Dec. 1636, troude 13 April 1659 Gijsbert v. A. Anthoniszn, die by 'er verwekte Geertruyd geb. 6 Febr. 1660, ongehoud (nml. in 1677, toen Balen's werk gedrukt werd), Johanna geb. 8 Juni 1661 item, Anthoni geb. 28 Dec. 1662, Jacomina geb. 21 Dec. 1665, Thomas geb. 25 Maart 1671 † jong. Verder blijkt mij uit Balen (bl. 1269, 1355 enz.): Otto Janszn v. A., begin 17e eeuw, tr. Maria v. Wesel, dr v. Jacob

[1]) Armes modernes. RED.

Janszn (ex matre v. Telshout) en Kornelia Kotermans Jacobsdr. Kinderen: 1. Jan v. A. tr. Christina Thonisdr, bij wie *a.* Maria † jong; *b.* Maria ongeh, *c.* Anthonia tr. François der Moeye (bij wien kinderen), *d.* Catharina † jong, *e.* Catharina ongeh. (althans in 1677), *f.* Otto tr. 28 Aug. 1672 Cornelia Balen [1]) weduwe met kinderen van Johan Kop Arendszn, zij hadden eene dr † jong, *g.* Johanna tr. Willem v. Coeverden, bij wien kinderen. 2. Agnieta v. A. tr. 1° Huibert de Haze, zonder kinderen, 2° François v. Eyk, bij wien Maria v. E. 3. Cornelia v. A. tr. Jan Telder, bij wien Jan, Catharina en Maria T. 4. Anna v. A. † jong.

Zie over dit geslacht v. Hoogstraten, Woordenboek.

H. J. S.

v. Asperen (XXXV, 326). Een der vijf kinderen van Gijsbert v. A. en Maria de Witt, Jacomina † 1705 tr. Juni 1689 den bekenden godgeleerde Taco Hajo v. den Honert, te dien tijde pred. (zijne eerste standplaats) te Hendrik-Ido-Ambacht, later te Brielle en Amsterdam en eindelijk hoogleeraar te Leiden. Uit dit huwelijk werd Dec. 1693 geboren Joan v. den Honert THz., achtereenvolgens pred. te Katwijk a/d Rijn, Enkhuizen en Haarlem, verv. hoogleeraar eerst te Utrecht, daarna te Leiden. A. AARSEN.

Baart de la Faille (XXXII, 543; 'V, 386). Volledig antwoord bekomt men uit Vorsterman v. Oijen's Stam- en Wapenboek v. aanzienlijke familiën. CHR^N. J. POLVLIET.

[Maria Wilhelmina Huygens geb. de la Faille te 's-Gravenhage was in 1847 eigenaresse van Sandeveld, voorm. buiten, destijds boerderij, in Delfland. Ook de Roo de la Faille zag men onlangs (Juli 1885) vermeld.]

Boerhave (XXXV, 130). In de Nederl. Jaerb. van Jan. 1757 vindt men, bl. 54 e. v., de sententie van »Sjoert Joannis, ook voerende den naam van Boerhave, over het fingeren van Valsche Beroepingsbrieven (van predikanten). Deze persoon was laetstelyk binnen de stad Groningen woonachtig geweest. Was geboortig van ter Wispel".

[1]) Deze Cornelia geb. 1658, † 16 Maart 1671, was eene dochter van Cornelis Balen Matthijszn (ex matre v. Gerwen) bij Elisabeth v. Dorsten, Fransdr (ex matre Margaretha Kotermans Jacobsdr).

Te Alkmaar † 12 Jan. 1865, oud ruim 77 j., Maria Snijder, wed. L. Boerhaave, moeder van T. Boerhaave. G. Boerhave ontving 15 of 16 April d. j. te Amst. het diploma van eersten stuurman op de groote vaart (*Vaderl.* 17 Apr.) M°.

Boerhave. Op een reisje door Groningerland bezocht ik 13 Mei 1884 ook Zuidbroek. Wandelend van het Winschoterdiep en over de brug door eene schoone laan naar de 600-jarige baksteenen kerk van dat dorp, zag ik aan mijn linkerhand een huisje met het opschrift boven de deur: »R. Boerhaave", zoo ik mij wel herinner: »Grutter" en nog eenige diergelijke qualiteiten. De deur was dicht; anders zou ik den winkel zijn binnengetreden om een genealogisch onderzoek in te stellen.

Leiden. DR. J. D. FRENAY.

[De eenige dr des beroemden hoogleeraars Hermanus B.,— die 21 Aug. 1724 uit handen van Adriana Constantia Sohier de Vermandois kocht de hofstad Oud Poelgeest of Alkemade, naar hem gemeenlijk Boerhaave genoemd en door hem voorzien met allerhande uit- en inlandsche gewassen, — Johanna Maria († omstr. 1793) huwde den graaf Frederik de Thoms, bij wien Sibilla Maria de Th. geh. m. Helenus Willem baron v. Lijnden v. Oostvoorn.]

Dekema (XXXI, 594; 'II, 541; 'III, 238; 'IV, 160, 525). Alleen op eene ms.genealogie, zonder bewijsstukken, afgaande, — is de aangehaalde ms.gen. v. Loo, die, naar het mij voorkomt, door eene bekwame hand is opgemaakt, niet even betrouwbaar? —, kan er kwalijk van »rectificatie" sprake zijn. Zoolang het wettig bewijs, dat Maximiliana v. der Marck-Arenberg eene wettige dochter uit dit hoogadelijk huis was, niet is geleverd [1]), blijf ik bij mijn geuit gevoelen, dat zij, zoowel als hare zuster, daaruit door bastaardij was gesproten [2]).

[1]) Dat zij, volgens de gen. v. Loo, eerst met den bastaard van Gelder gehuwd geweest is, pleit sterk voor hare onwettige geboorte. Wáár is — behalve bij Scheltema, Staatk. Nederl., I, 365, waar zij eene natuurlijke dochter heet — voor dit huwelijk nader bewijs te vinden?

[2]) In de stamlijst van v. der Marck, bij Butkens, Troph. de Brab. II, 194—196, en and., wordt van geen dezer beide huwelijken gewag gemaakt. Dat het huis v. der Marck zijne bastaarden in onze noordelijke gewesten wist te plaatsen, blijkt nog uit Rengers van ten Post, Werken, II, 186, waar hij den lateren Spaanschgezinden burgemeester van Groningen, Ian van Ballen, »des grauen van arnbergs swager van basterdien her" noemt.

Onaanneemlijk is tevens, dat wettige dochters uit den huize v. der M.-A. zich met eenvoudige edellieden, als Dekema en Unia [1]), in den echt verbonden.

M°.

Dekema. Merkwaardig is 't, dat men in een exemplaar der bekende »Conscriptio Exulum Frisiae" vindt aangeteekend, dat de vrouw van Rienck v. Dekama (vader van Anna Catharina) was Margaretha v. der Marck filia »naturalis comitis Arenbergii praesidis Frisiae". Op de laatste bladzijde van dat werk staat geschreven: »Rennert van »Solckema hefft dit boeck geschonken den E. Erentfesten Andreas »van Albada, syn goeden Vrundt". — Gelijk bekend is behoorde Solckema onder de in dit HS. vermelde in 1580 uitgeweken Friezen, die later meerdere afschriften van dat werk maakte. Hij nu kan geacht worden wel op de hoogte te zijn geweest.

Kollum. MR. A. J. ANDREÆ.

Eyma. De *Nav.* XXXIV, 430 genoemde S. M. C. Knappert is ontvanger der directe belastingen te Leiden.

Ten Hage en Swaen (XXXIV, 361).

Tot uitbreiding van het belangrijk stuk over bovengenoemde familiën, diene uit mijne aanteekeningen uit Rozendaal en Bergen op Zoom hetgeen volgt.

Uit Rozendaal:

Jacob Swaens (*sic*), burgemr, had bij Johanna Beecmans:

1. Christiaan, ged. 7 Oct. 1646.
2. Johannes, ged. 24 April 1648. Get. Dirk Swaens (grootvader) [2]), Ds. Joh. Schuler (oom), Adriana Schuler.
3. Christiaan, ged. 8 Sept. 1652. Get. P. Schilder, raad in Ed. hove van Brabant, en Laurentia Schilder, vrouw van dijkgr. Antonie Verborgh.
4. Jacob, ged. 17 April 1653.

---

[1]) Mij als van Ritske Unia afstammend, is de juistheid dezer opgaven niet onverschillig.

[2]) Dus was Jacob Swaens, burgemr van Rozendaal geen zoon uit het huw. van Cornelis en zijne 2e vrouw Catharina v. Nispen, zooals Joh. Hendr. V. meent te mogen onderstellen. Is hij een zoon van Dirk Swaen in 1610 pred. te Rijnsaterswoude?

5. Carolus, ged. 4 Jan. 1656. Get. Govert v. Alphen.

6. Anna, ged. 28 Apr. 1658.

7. Johannes, ged. 28 Aug. 1660. Get. Constantijn Renesse, secretaris der vrijheid van Eindhoven; Anna Brant, vrouw van baljuw en dijkgr. van Hooge en Lage Zwaluwe Sebastiaan Anemaet.

8. Jacobus, ged. 20 Mei 1663.

9. Johannes Theodoor, ged. 6 Sept. 1665. Get. Carolus Schuler, pred. te Amsterdam.

10. Johannes, ged. 28 Oct. 1668. Get. Sebastiaan Anemaet, dijkgraaf en secretaris van H. en L. Zwaluwe.

Antonie Swaens, secretaris van Rozendaal, had bij Elizabeth v. Herwaerde:

1. Christina, ged. 22 Apr. 1646. Get. Christiaan Swaens, grootvader; Johannes Schuler, pred. te Prinsenland; Johanna Beecmans vrouw van Jac. Swaens.

2. Christina, ged. 29 Maart 1648. Get. Hendrik Swaens.

3. Corsiaan, ged. 10 Apr. 1649.

4. Gerard, ged. 1 Apr. 1652. Get. Jacob Drabbe, schepen van Breda.

5. Arnoldus, ged. 25 April 1655.

Uit Johan Swaens en Margaretha Zegers werden te Rozendaal gedoopt:

Jacob, 27 Apr. 1704, Tanna Jacoba, 28 Febr. 1706, Jacob 19 Juli 1711.

Christiaan Swaens, secretaris van Rozendaal, had bij Anna Sophia Schelkens Margaretha Elizabeth, ged. te R. 16 Juli 1679; get. wed. Ds. Swaens (misschien Dirk Swaen) 1610 pred. te Rijnsaterswoude.

Laurens Pels, secretaris van Breda, geh. m. Anna Swaens, had Florentius Antonius, ged. te R. 23 Aug. 1683; get. Cornelis Pels, secretaris van Dongen.

Uit Bergen-op-Zoom.

Jan Lambert Swaen, vrijheer van Poederoyen, geb. te Nijmegen, wonende te P. tr. te B. o. Z. 30 Oct. 1765 Alida Tulbagh (Tulbach),

ged. ald. 15 Febr. 1747. Jansdr bij Wilhelmina Grada v. Cuylenborch [1]), bij wie:

1. Rijk Tulbach Swaen, ged. B. o. Z. 10 Oct. 1766; get. Rijk T., gouverneur der kaap de Goede Hoop; Johanna T. en Wilhelmina Grada T., geb. v. Cuylenburch (grootmoeder).

2. Elisabeth Cornelia Ehzarda Swaen, ged. B. o. Z. 16 Dec. 1768; get. J. M. Bussy de Rabutin.

3. Johanna Aleida Swaen, ged. te Halsteren 27 Febr. 1774; get. Gerhard Jeremias v. Cuylenburg, oud-oom moederszijde en Wilhelmina Grada v. C., douairière Johannes T.

Ook behoorden hier:

Anna Jacoba Swaens j. d. van Rozendaal, (als wede 4 Mei 1737 te B. o. Z. begr.), ondertr. te B. o. Z. 28 Maart, tr. te Halsteren 19 Apr. 1705 Filips v. de Leur, j. m. van Bergen op Zoom, denkelijk zoon van Abraham Jaspersz. bij Catharina Michiels, (zijn doopdag teekende ik niet aan). — Begr. te B. o. Z. 28 Sept. 1727 Elizabeth Anemaet, wed. heer Swaens, ongetwijfeld Christiaan Swaens, secretaris van St. Maartensdijk, van wien te Roz. 19 Dec. 1681 eene dr gedoopt werd, de Anna Jacoba Swaens boven genoemd. — Mr. Arnold Swaen, raad van Breda, 1688—90 teekende onder een' brief dd. 29 Aug. 1715 Arn. Swaens. FRED. CALAND.

[Behoort hier ook J. B. v. de Werken Zwaan, die in vereeniging met M. W. v. Dusseldorp geb. v. de Werken, C. v. de W. en F. v. d. W. wedr v. Joha v. Olphen, in 1807 een orgel schonk in de kerk te Sprang (N-Br.)?]

Swaen. Een oud Arnhemsch geslacht van dien naam is bekend. Onder de geërfden der Arnhemsche houtmarke, toen men deze in 1458 verdeelde, worden o. a. opgenoemd de erven Swaen. In Arnhem vindt men eene Zwanestraat en bestaat nog eene familie Swaan.

[Zie Dr. Valenus Swaan, tijdens de Geldersche plooierijen in 1707 burgemr v. Arnhem, vermeld Geld. Volksalm. 1880 bl. 102, enz.]

---

[1]) Johan Tulbach j. m. van Breda, luit., tr. B.-op-Z. 6 Apr. 1742 Wilhelmina Gerharda (Grada) v. Cuylenburg, j. d. van Yperen, wonende te Utrecht, bij wie Elizabeth T. (ged. B.-o-.Z. 27 Febr. 1743 get. Elizabeth Swellengrebel) en Alida T. (ged. ibid. 15 Febr. 1747). Mr. Nicolaas v. Cuylenburgh, drossaerd van het Zuider- en Westerkwartier (van Bergen op Zoom), j. m. van Utrecht, wonende te Wouw, tr. B.-op-Z. 23 Apr. 1780 Aleida T. Begr. B.-o.-Z. 22 Dec. 1772 kapit. Johan T.

Hofkens. De *Nav.* XXXIV, 526, genoemde Matthias H. (zn v. Mr. Isaak) tr. vóór 1670 Elisabeth v. der Werff, bij wie behalve de drie t. a. pl. genoemden, nog (4.) Isaac tr. Utrecht 7 Mrt 1699 Johanna v. Wijck (zuster v. Elisabeth v. Son). — Jacquemina gedt Utrecht 27 Nov. 1664 dr van Johannes H. en Johanna de Bondt. v. o.

't Hooft (XXXIV, 483). Het wapen door de Dordrechtsche familie 't Hooft, blijkens zegelafdrukken, tot den huidigen dag nog steeds gevoerd zooals *Nav.* XXXIII, 293 aangeeft, verschilt weliswaar van de afbeelding bij Balen bl. 1284; doch indien men dat op éene lijn stelt met het eveneens bij hem voorkomende wapen Ruijsch, zoo levert deze afwijking geen grond genoeg op, om het gezag der zegels te verwerpen. v. o.

Ormea. Dit geslacht is herhaaldelijk hier ter sprake gebracht; zie *Nav.* XI, 222, 378; XX, 538; XXIX, 86, noot; XXXI, 553; 'III, 51,5, 148, 98; 'IV, 219, 69, 70 (*n*), 493—7. Mr. Bernhard Coster (*Nav.* XXXV, 314) is zeker dezelfde persoon die elders Mr. Bernard Costerus genoemd wordt. In de Nederl. Bibliogr. 1873, N°. 1, vind ik vermeld: *Salvatore da Ormea, P.*, Leven v. d. H. Leonardus a Portu-Mauritio. Naar het Hoogd. door A. C. Meijer. Post-8°. Delft, A. J. Brouwer 1872. M. O.

Ormea. In mijn bezit is het memoriaal van den Hollandschen tak van het Schotsche geslacht Craffort, 1630—1740. Uit eenige aant. maak ik op, dat Abraham O., heer van 's Gravensloot en Batensteyn, tot dochter had Lucretia † 1 Maart 1714 tr. Mr Barend Costerus (nergens staat Coster) geb. 15 Juni 1645 † 5 Oct. 1735, burgemr van Woerden, secretaris der groote waterschap ald., zn van Albertus Costerus bij Elizabeth 't Wilt, kleinz. van Gijsbert Costerus Albertszn bij Elisabeth Vermey Jansdr. Eene bijgevoegde wapenteekening geeft voor Costerus gedeeld: 1. in goud drie palen v. blauw, 2. in goud drie (2, 1) vijf-p. sterren v. blauw; helmt.: de ster; dekkleeden binnen goud, buiten blauw. H. J. S.

de Wapenaert. Vervolg van *Nav.* XXXV, 444—54.

XV. B. Ex Charles Jean Joseph de W. et C. J. F. de W.:

1. Marie Thérèse Louise de W. de Kerrebroeck, née le 1r Sept. 1777, † à Termonde le 19 Déc. 1814; ép. Louis Robert Marie Mortgat [1]), né à Termonde le 25 Mai 1776, † à Grembergen le 26 Févr. 1845, fils de Louis Chrétien Antoine M., licencié en droit, greffier de Zele, † le 12 Avr. 1803, et de Marie Bernardine Colette Collier (mariés en 1772), fille de Jean C. et de Cécile v. Wichelen.

2. Eléonore Marie Joséphine de W. de K., née le 10 Sept. 1778, † célibataire à Termonde le 21 Mars 1843 [2]).

3. Isabelle Jeanne Marie de W. de K., née à Alost le 19 Janv. 1780, † à St Josse-ten-Noode près de Bruxelles le 11 Févr. 1853 [3]).

4. Marie Angéline Charlotte de W., née le 7 Juillet 1782, † à Termonde le 25 Juillet 1840; ép. le 6 Mai 1870 André Marie Joseph v. de Vijvere [4]), fils de Jean Marin Joseph, † le 25 Janv. 1807, âgé de 80 ans, et de Thérèse v. Wichelen (dont la mère fut v. Houcke).

5. Joseph Ferdinand Marie de W. de K., chevr, né à Termonde le 8 Sept. 1783 † à Grembergen le 8 Mars 1867, membre de la confrérie du St Sacrément, membre honoraire de la Société de St Vincent da Paulo; ép. 1° en 1806 Adelaïde Philippine Caroline de Coninck [5]), † le 25 Sept. 1814 (fille de François Louis et de C. V. F. J. de Waepenaert); 2° Isabelle v. Ginderachtir † Grembergen le 5 Mai 1872 âgée de 78 ans. Il eut les enfants suivants:

XVI. B. Du premier lit :

1. Louis Joseph Baron de W. d'Erpe, par lettres patentes de Guillaume I, rois des Pays-Bas en date du, 7 Juillet 1820 [6]), né à Grem-

---

[1]) Voici ses huit quartiers:

Mortgat	v. de Winckele	*Collier*	Windeij
v. Wichelen	v. Houcke	v. Wichelen	v. Houcke.

[2]) Sa pierre sépulcrale se trouve enchassée sans un mur extérieur de l'église d'Erpe, san blason. Son blason funéraire avec cimier et tenants, et la devise »Semper armiger triumphat" se trouve suspendu dans l'église du village d'Erpe.

[3]) Sa pierre sép., ornée de l'écu de sa famille avec le casque sans cimier, se trouve près de celle de sa soeur précédente.

[4]) Armorial: Flandre, Chevaliers 8 Juillet 1714.

[5]) Voici ses huit quartiers:

de Coninck	Peeters dit Stommelinx	*de Wapenaert*	Guens
v. der Varent	Mortgat	Thyerin	v. der Leemputte.

[6]) Voir *Nav.* XXXV, 318.

bergen le 11 Déc. 1808, † à Bruxelles le 27 Déc. 1838; il ép. le 4 Août 1831 Ernestine comtesse d'Aiguillon (sans postérité).

2. Edouard Charles baron de W. d'Erpe, baron après la mort de son frère parceque celui-ci n'avait pas d'enfants, né à Gr. le 6 Oct. 1811, † le 16 Avril 1883 à Bruxelles, ép. le 6 Sept. 1860 Marie Catharine v. Langenhove [1]) (dont 6 enfants).

3. Adolphe Joseph de W. d'E., né à Gr. le 19 Sept. 1814, décédé.

Du second lit:

4. Sophie Louise de W. d'E., née le 25 Avril 1819.

5. Raymond Jean de W. d'E, bourgmestre de Grembergen, né le 27 Nov. 1825, † le 10 Janvier 1873, ép. le 21 Mai 1849 Colette Wauman [2]), fille de Charles Jean et d'Anne Cath. de Bruijne, née le 1r Mars 1828.

6. Prosper Charles de W. d'E., né le 25 Mars 1828, † le 27 Nov. 1836.

7. Eugène Joseph de W. d'E., né le 15 Juin 1832 (ou 1833), ép. le 23 Oct. 1861 Marie Cathérine Blancquaert [3]).

8. Clotilde Isabelle Marie de W. d'E., née le 1 Sept. 1840, ép. à

---

[1]) d'az. à la fasce brét. et contre-brét. d'or, acc. en chef de deux couronnes et en pointe d'une étoile, le tout du second. Cim.: l'étoile.

[2]) Jean Wauman, bailli de Zuijddorp et Beoostenblijen, dijckgraaf et receveur de ces lieux † le 4 Avril 1646) porta selon son épitaphe de.... à quatre losanges (1, 2, 1) Coll. Goethals, Brux^s, N° 1521, p. 127. Les onze enfants de R. J. de W. et de Colette W. furent:

a. Prosper Joseph Raimond Marie, né le 23 Février 1850.

b. Marie Colette Isabelle Gabrielle, née le 25 Février 1851, † le 11 Fevr. 1857.

c. Sophie Marie Joséphine Victoire, née le 2 Avril 1852, † le 23 Fevr. 1857.

d. Léon Joseph Antoine Marie, né le 25 Sept. 1853, † le 25 Mars 1858.

e. Caroline Jeanne Marie Colette, née le 23 Oct. 1855.
épousa le 28 Sept. 1880 Gustave Rubbens, ne à Grembergen le 16 Mars 1844.

f. Florent Eugène Joseph Marie, né le 11 Mars 1857.

g. Julien Joseph Marie, né le 20 Août 1858.

h. Constance Sophie Benoite Marie, née le 29 Mars 1860.

i. Octave Louis Marie, né le 21 Déc. 186'.

k. Joséphine Marie Louise, née le 11 Nov. 1863.

l. Gabrielle Marianne, née le 1 Oct. 1866.

[3]) Leurs enfants furent Henri Eugène Joseph Marie né le 1 Août 1862, Maurice Gustave Joseph Marie né le 1 Déc. 1863 (décédé), Ferdinand Pierre Joseph Marie né le 21 Avr. 1865 (décédé), Camille et Maria.

Grembergen le 30 Sept. 1868 Hippolite Dooreman, docteur en médecine à Oordégem.

XVII. Ex Ed. Ch. de W. d'E. et M. C. v. Langenhove:

1. Charles Ferdinand Baron de W. d'E., né le 24 Juin 1861, décédé.

2. Marie Anne Ferd. Sophie, née le 21 Juillet 1862.

3. Camille Berlinde Marie, née le 27 Août 1863.

4. Hortense Clotilde Marie Joséphine, née le 20 Sept. 1864.

5. Joseph Ferd. Marie Raymond, né le 22 Nov, 1865, † le 3 Déc. 1865.

6. Théophile Joseph Ferd. Marie, né le 28 Déc. 1867, † le 10 Janv. 1868.

XIII. C. Ex Charles Philippe de W. et J. C. Vlemincx:

1. Jean Philippe Joseph, chevalier par lettres patentes du 23 Nov. 1735; seigneur de Kerrebroeck près d'Alost, bailli de Sotteghem; prince de la gilde de Ste Barbe en 1753, † le 20 Avr. 1761, inhumé le 23 du même mois au choeur de l'église St Martin à Alost; il ép. le 29 Mai 1745 Jeanne Caroline Beeckman [1]), fille d'Egide Antoine, échevin d'Alost, † 1727 (fils de Josse B., † 1694, et d'Anne Gaudiciabois, † 1698, fille de Jacques) et de Marie Cornélie v. der Hoeven, veuve de Jean Tack, † le 21 Déc. 1708 (fille de David v. der H., né le 5 Août 1655, † le 24 Oct. 1735, et de sa 1re femme Anne Remeeus, fille de Nicolas et de Marie Boone, née en 1665, † le 1r Oct. 1695). De ce mariage naquirent deux filles qui suivront.

2. Emmanuel Jean, chevalier par lettres patentes du 23 Nov. 1735, seigneur de Bernage, avocat au conseil du Roi; † le 30 Oct. 1781; enterré à Overmeire dans l'église; il ép. le 8 Févr. 1739 Constance Philippine de Waepenaert, dame de Bernage, sa cousine, † le 17 Sept. 1756, âgée de 50 ans enterrée à Erpe. De ce mariage naquit un fils qui suivra.

3. Anne Marie Pétronille, † le 23 Sept. 1715, âgée de 3 ans, ensevelie dans l'église d'Oordeghem.

4. Ferdinand Ambroise, né en 1713, chevalier par lettres patentes du 23 Nov. 1735, chanoine gradué de St Rombout à Malines, où il gît avec une épitaphe [2]).

[1]) Armorial, Beeckman de Libersart.

[2]) D. O. M. Hic situs est Rev. adm. Ven. ac Ampl. Dominus D. Ferd. Ambr. de W. Pbr. J. U. L. hujus metropolitanae ecclesiae ex ordine nobilium canonicus graduatus Eminentiss. Domino Cardinali Archiepiscopo Mechliniensi a Secretis. Vir

5. Antoine Louis, né le 24 Août 1715, † le 28 Mai 1798, chevalier du St Empire Romain, par lettres patentes du 23 Nov. 1735 porte-enseigne au régiment du feldmaréchal comte de Köningsegg pendant 30 mois, puis capitaine au régiment autrichien du comte Cajetan von Kollowrath pendant 61 mois; le 11 Mai 1745 le comte de Kollowrath lui accorda la démission du service militaire qu'il avait sollicitée, en rendant justice à ses fidèles et bons services. Il avait combattu contre les Turcs en Hongrie. Seigneur de Ter-Middel-Erpe par achat 1763, échevin d'Alost 1750—1766; stadhouder de la cour féodale d'Afflighem par diplôme du 9 Oct. 1750, donné à Malines par le cardinal-archevêque Thomas Philippe d'Alsace de Boussu; bourgmestre de la même ville 1766—68 et député aux états de Flandre; en 1765 prince de la gilde de St Barbe; en 1775 il fit partie des »Edelen en notabelen van den breeden raad". Il ép. le 16 Août 1750 à St Martin à Alost, Jeanne Marie Claire Diericx [1]), bapt. à A. le 13 Janvier 1723 † à A. le 9 Mars 1765 âgée de 42 ans, fille de Charles Balthasar D., dit Le Boiteux, trésorier de la ville d'A. annobli, y bapt. le 23 Oct. 1690 et † le 26 Janv. 1784, et de Justine Maximilienne Caijman [2]), bapt. à A. le 30 Dec. 1692 [3]). De ce mariage naquirent 8 enfants qui suivront.

---

corpore et anima magnus, humilitate demissus, doctrina insignis, vitae integritate morum candore, cunctis amabilis. Ad majora destinatus, sed immaturo funere in aetatis flore mortis falce succisus. Obijt Kalendis Maij MDCCLIII, anno aetatis suae 40, piae ejus animae lector pie praecare ut aeterna R. I. P. — On y voyait autrefois aussi son blason funéraire (tenant: un ange), dont la reproduction se trouve dans le Recueil des Inscriptions funéraires de la Province d'Anvers.

1) Armorial. Le sauvage ceint et couronné de lierre.

2) Armes primitives D'or au caïman de sin. Jean Roger Caijman et ses enfants portaient v. den Brande (parti, au 1r d'arg. à l'aigle épl. de sa., au 2d de sa. à deux épées posées en saut., la pointe en haut, acc. de 4 trèfles; le tout d'arg.), au chef de Caiman.

3) Parmi les quelques pierres tombales se trouvant encore à l'ancien cimetière d'Alost, nous avons découvert celle de ces deux époux, ornée du blason de cette famille avec cimier et tenants. Suivant une note de la main de son époux, Jeanne Marie Claire Diericx fut d'abord enterrée au chœur de l'église St Martin, près de l'autel; plus tard, lorsque les enterrements dans l'église furent défendus, le corps fut transféré au nouveau cimetière d'Alost (*nouveau*, à cette époque-là). Le portrait à l'huile du chevalier Ant. Louis de Waep., le représentant en uniforme autrichien, est en possession du chevr Jean Henri Vinc. da P. de Waepenaert à Anvers. Le chevr Valère Const. Jos. M. G. de W. à Anvers en possède une très-belle copie.

XIV. C. Ex Jean Phil. de W. et J. C. Beeckman:

1. Constance Jossine Ferdinande, dame de Kerreqroeck, née le 24 Avril 1747, ép. le 25 Mars 1776 Charles Jean Joseph de Waepenaert, chevalier, son cousin (voir ci-dessus).

2. Jeanne Marie, née en 1752, † à Alost le 21 Juillet 1827, ép. à Alost le 14 Sept. 1784 Antoine Louis Jacques Danneels [1]), né à Gand le 25 Nov. 1754, † à Alost le 9 Juillet 1842, échevin d'Alost de 1788 à 89 et peut-être encore plus tard; bienfaiteur du village d'Erpe où il posa la première pierre de l'église [2]).

XIV. D. Ex Emm. J. de W. et Const. Ph. de W.:

Jean Joseph Emmanuel, chevr, né à Overmeire, licencié en droit, haut-échevin du pays de Termonde; ép. à Cámpenhout le 16 Juillet 1782 Jossine de Bruijne [3]), née à S_t Gilles près de Termonde, fille de Pierre et d'une demoiselle de Cock; il n'y eut qu'une fille de ce mariage:

XV. D. Isabelle, qui devint la femme d'Emmanuel Papeleu, maire-adjoint et trésorier de la ville de Gant.

XIV. E. Ex Ant_e Louis de W, et J. M. C. Diericx:

1. Justine Jeanne, Carmélite à Alost, † le 24 Déc. 1809.

---

[1]) de gu. à cinq burelles d'or. Cim.: une chèvre issante de sa, barbée et accornée d'or, tenant de la patte dextre une épée d'arg, garnie d'or, entre un vol d'or et de gu.

[2]) Son blason funéraire, joint à celui de sa femme, s'y trouve suspendu (cim.: un bouc naissant entre un vol de gueules). A côté de la porte principale de cette église on remarque dans la façade deux pierres, toutes deux avec cette inscription:

Munificentia Praenis Dni A. L. J. Danneels de W. grati incolae.

Nous avons trouvé encore une autre pierre enchassée dans un mur extérieur de ladite église, immédiatement au-dessus du sol, rappelant la mémoire de ce digne homme en ces termes: Den Weledelen Heer A. L. J. Danneels Borgemeester". — Le blason funéraire de sa femme, joint à celui de la famille Danneels, se trouve au choeur de l'église St Martin à Alost. A. L. J. Danneels fut fils de Jean Baptiste Jacques Josse Joseph D., seigneur de Singhem, Ten-Brande, Ter-Beke, né le 16 Juin 1700, † le 14 Sept. 1768, et d'Adrienne Louise Marius fille de Gerlach Marius et de Cathe Guille de Clerck de Hurtebise; petit-fils de François Antoine Danneels et d'Isabelle Albertine Matton, fille de Raphaël, directeur des postes à Louvain, et de Jeanne Marie Busca † 1770. Ses quatre quartiers furent: Danneels, Matton, Marius, de Clerq de Hurtebise. Marius porte d'azur à 4 bandes ondées d'or. Le grand-père du susdit Gerlach M. fut Louis Marius, noble romain, auditeur-général de la légation apostolique du Rhin et conseiller de l'Electeur de Trèves.

[3]) d'arg. à l'arbre terrassé de sin., enlacé d'un serpent au nat.

2. Jeanne Caroline, † célibataire à A. le 7 Mars 1782, âgée de 30 ans, gît dans l'église St Martin.

3. Marie Angélique Constance, née à A. le 28 Août 1752 (ou 1753), † en Août 1804; ép. le 3 Avril 1785 Charles Joseph Verbrugghen [1]) licencié en droit, avocat au conseil de Flandre; échevin d'Alost, † le 20 Oct. 1808; fils de Pierre Jean V., bailli de Lede près d'Alost, et de Jeanne Caroline de Clerck. En 1775 il fait partie des »Edelen en Notabelen van den breeden Raad".

4. Constance Jossine Colette, † à Alost le 21 Mai 1833 âgée de 78 ans 7 mois et 14 jours [2]).

5. Marie Thérèse Jeanne, † à Bruxelles.

6. Jean Népomucène Joseph, † à l'âge de 3 ans, enterré en l'église de St Martin à Alost.

7. François Alexandre Chevalier de W., né le 4 Oct. 1758, seigneur de Ter-Middel-Erpe(n), licencié en droit; stadhouder des deux villes et du pays d'Alost, doyen de la gilde de St Barbe en 1793; † le 18 Mars 1810; ép. le 16 Août 1786 Agnès Jeanne Colette v. Langenhove, née au château de Moorsel (près d'Alost) le 1 Mars 1764, † à Louvain le 20 Nov. 1852, fille de Jacques Chrétien Vincent v. L., licencé en droit, échevin de la ville d'Alost depuis le 12 Janv. 1773, né à Termonde le 22 Janv. 1736, † à A. 10 Nov. 1806; en 1775 il fait partie des »Edelen en notabelen van den breeden raad", et de Josephine Agnès Pétronille de Meersman [3]), née le 7 Juin 1730, † le 3 Oct. 1803 (mariés au château de Moorsel le 23 Mars 1761) [4]). De ce mariage naquirent huit enfants qui suivront.

8. Charles Antoine Louis, chevalier de TermiddelErpe(n), né le 2

---

[1]) d'az. au dextrochère armé et ganté d'arg. mouvant du flanc sen. tenant le manche d'une lance ou d'une bannière d'or, touchant au chef et à la pointe.

[2]) Son blason funéraire joint à celui de sa mère, se trouve suspendu en l'église St. Martin.

[3]) d'az. au pélican dans son aire avec trois jeunes. C'est ainsi que je trouve le blason sur la pierre sépulcrale de Marie Maximine de Meerman, épouse de Pierre Joseph v. Eeuwijck, proche parente de Madme v. Langenhoven—de Meersman.

[4]) Ses huit quartiers sont:

v. Langenhove	Oste	*de Meersman*	v. der Donckt *b*)
Mortgat	v. der Winckele *a*)	v. Oultre	Droesbeke *c*).

a) fascé d'or et d'az. de 6 pièces, à la bande de gu., chargée de trois fleurs-de-lis d'or, brochant sur le tout *b*) Voir l'Arm. *c*) item.

Févr. 1760, † à Alost le 3 Juin 1834 [1]), échevin de la ville d'Alost, membre du corps équestre de Flandre orientale et de la seconde chambre des états-généraux des Pays-Bas, fait partie en 1775 des »Edelen en Notabelen van den breeden raad"; le 23 Sept. 1818 il fut élu bourgmestre de la ville d'Alost. Il eut trois femmes:

a. Marie Jeanne Xavière de Clippele [2]), † le 27 Oct. 1788, fille de Pierre Ignace de C., seigneur d'Olmen, échevin d'Alost, et de Marie Christine Odille v. Quellenborgh † à Alost 23 Oct. 1779; petite-fille d'Alexandre de C. et de Marie de Christine Wever;

b. Marie Christine Joséphine v. Langenhove, née au château de Moorsel le 19 Oct. 1766, mariée le 28 Juillet 1792, soeur de la susdite;

c. Marie Caroline Jacqueline Wouters de Dalme [3]), née le 20 Mai 1767, mariée le 29 Juin 1801, † à Bruxelles, le 18 Mars 1849, fille de Jacques Albert Joseph W., (fils d'Albert Joseph W. sr de D. et de Marie Jeanne Masson † 1736, fille de Jacques Liévin et d'Angélique Dierick), seigneur de Dalme, né le 23 Octobre 1736, † à Alost le 6 Avr. 1782, échevin d'Alost, élu le 15 Mai 1761; en 1775 doyen de la gilde de St Georges; et de Caroline Antoinette Françoise v. der Hoeven, née le 13 Juin 1738, † en 1802, mariée le 25 Févr. 1764, dont la mère fut une demlle de Ruddere [4]). De ces trois mariages naquirent huit enfants qui suivront.

(*Wordt vervolgd*).

---

1) Son »obiit" avec son blason et celui de sa 3me femme se trouve suspendu au choeur de l'église de St. Martin à Alost.

2) de gu. à trois battants de cloche (ou massues) d'arg. Cim.: un bras armé tenant un battant de cloche (ou une massue) de l'écu. — Une autre fam. de Clippele d'Hem à Tournay, originaire du pays d'Alost, porte d'az. au chevron d'arg., acc. en chef de deux étoiles, et en pointe d'une aigle, le tout d'arg.

3) d'or au chevr. de gu., ch de 3 fleurs-de-lis d'arg, acc. de 3 merl. de sa. Wouters de Ter Weerden porte les mêmes armoiries. Cim.: une merlette de l'écu. Supports: deux lévriers colletés. Devise: Sine labe quies. Voici les quartiers de Marie Caroline Jacqueline Wouters de Dalme:

Wouters	Christiaens	*v. der Hoeven*	v. Raffelghem
Masson	Dierick	de Ruddere	v. den Bossche.

4) fascé de gu. et d'or, au chevr. du même, broch. sur le tout. Devise: Eques et Aequus (selon le tombeau dans l'église de St. Martin à Alost; des membres de cette ancienne fam. ont été seigneurs de Ter-Lokeren). Cim.: une tête de chevalier.

VRAGEN.

Bosch (XXXIII, 335). Den Heer S. C. Bosch Reitz wordt dank betuigd voor zijne belangrijke mededeeling, doch veroorloven wij ons de vraag: was A. G. Schopman (of Scherman?) de gade van Joos Conrad of van Johan Theodoor Bosch? En hoe heette dan die andere gade? Ook vernamen wij gaarne wie de grootouders waren van Anna Lucia Cramer van Veeren. V. O.

Gips. Ongeveer 50 jaar geleden werd uit Engeland in ons land eene oproeping gedaan van erfgenamen eener familie Gips (ook Gibs, Gibbs, Gibes en Gibbes), waaraan om zekere reden geen gehoor werd gegeven. In 't begin der 17e eeuw kwam een Gips uit Engeland in ons land, waarsch. naar Dordrecht. Wien is hiervan iets met zekerheid bekend? Wie heeft eene gen. der Engelsche fam.; wie der Hollandsche (ter aanvulling en opheldering van duistere punten), en wie weet de aansluiting? H. J. S.

Nielen. Leefde er in de vorige eeuw een generaal van dien naam? Wie weet iets van hem, zijne familie en zijn wapen? Zijne dr (of nicht?) Helena huwde Jacobus Selie, militair (wat?). Hunne dr Dirgiena Jacoba werd 10 Nov. 1767 te Schoonhoven geboren. — Gerrit Abraham Cramer († Amst. 1876), directeur der brouwerij De Haan, tr. Margaretha Carolina Smits, dr v. Pieter bij Alida Nielen. Hoe is de bloedverwantschap?
U. H. J. S.

Ormea, d'Orma. In de Dortsche doopboeken vond ik: gedoopt 1 Apr. 1703 Pieter Gips, zoon van Goris (wiens wapenbord bij eenen der afstammelingen berust, met het onderschrift »Regoris Gips 1689") en Sophia d'Orma, d'Orma = Ormea? De spelling in die doop- en

Ainsi sur des écussons dans l'égl. St. M. d'Alost. Voici cependant le blason funéraire d'Ignace Emmanuel de Ruddere, secrétaire d'Alost † le 8 Déc. 1828: fascé de gu. et d'or, au chevr. du sec broch. s. le t.; Cim.: un chevalier issant armé de toutes pièces, le casque orné de plumes de gu. tenant de la dextre une bannière de l'écu. Tenants: deux chevaliers, armés de toutes pièces, les casques armés de plumes de gu., tenant une lance (sans bannière).

trouwboeken laat veel te wenschen over. Zoo neen, wat is er van d'Orma, en hoe is het wapen? H. J. S.

de Valcke. Wie waren de ouders van Sophia Henriette de V., gade van den gen. Livius v. Vierssen († Groningen 16 Jan. 1783). Bestaat er van dit aanzienlijk Groningsch geslacht, dat volgens Ferwerda en Rietstap in blauw drie zilveren spitsruiten voerde, eene genealogie?

De navolgende personen behooren vermoedelijk hiertoe. Pompejus de V. in 1719, 20 curator der Groningsche hoogeschool; Joost 6 Juli 1722 ingeschreven als student te Gr.; Pompejus Onno item 16 Sept. 1730; Pompejus Onno in 1779 luit. kol. inf.; Aurelia Livia v. Julingha, weduwe de V., koopt 1734 de heerl. Woltersum.; kapt. de V. tr. Zutfen 15 Maart 1752 Margaretha Wentholt; kapt. Johan Bernard de V., in 1764 te Hulst, tr. Wolferdina Henriette Cornelia v. Vlisseghem; Ida Elisabeth de V., geb. 1766, † Groningen 11 Maart 1821, tr. 6 Mei 1787 Mr. Cornelis Henric Emmen.

IJmuiden. CHRn. J. POLVLIET.

Viruly of Manneken. Butkens deelt in zijn Suppl. aux Trophées de Brab., II, 398 mede, dat het college »du lys" aan de hoogeschool te Leuven werd gesticht door Charles Viruli of Manneken, die 56 jaar regent over zijne fundatie was en in de 15de eeuw leefde. Aangezien er zoowel een geslacht Manneken als Viruly bestaat, vraagt men waar deze Charles behoort? V. O.

v. Voorst. Dit geslacht, weleer gevestigd te Utrecht, voerde In goud een staanden? of liggenden? zwarten ram. Gaarne zag men eene genealogie medegedeeld 15de—17de eeuw.

[Behooren hier niet de Leidsche hoogl. en de Amsterdamsche pred. v. Voorst? De laatste gehuwd met eene Hoeufft.]

de Vree. Wie is de stamvader (de eerste door wien deze naam is aangenomen) der familie de Vree?

[Komt Herald. Bibl. 1881 bl. 243 voor een Aert Hanszn de Vree te Zoelen, geb. 1540; men mag vermoeden dat de Vree één is met de Vrede (vgl. ibid. bl. 109; 1882 bl. 358. Te Arnhem zeide of schreef men destijds de Vree of de Vrede zonder onderscheid. Zoo past hier dan ook Vredaeus, zie Alg. Regr. De wed. J. A. P. de Vree bezat en bewoonde in 1846 Oranjelust, buitengoed vlak bij Utrecht.]

Wapen. Op een zeer zeldzamen penning gemaakt bij gelegenheid der viering des 10-jarigen bestaans van het muzijkgenootschap St. Cæcilia (1848—58) te Soerabaija, komt een wapen voor: Langwerpig schild van blauw waarin een naar den rechterkant (herald.) zwemmende visch? met spitsen bek en een naar de linkerzijde kruipend dier met wijden geopenden bek (krokodil). Daarboven een krans als boven het wapen van Batavia, doch daartusschen de tinnen en trap? van een Oostersch gebouw. Is dit het wapen van Soerabaija? En is de omschrijving juist?

Wapen. In de kerk te Stedum (provincie Groningen) bevindt zich in de balustrade vóór het orgel, in eikenhout uitgesneden het volgende wapen. Gevierendeeld: 1. drie sterren (Gerlacius), 2. olifant (Helfenstein); tusschen 1 en 2 op een schild een leeuw, 3. gedwarsbalkt van drie stukken, 4. gedeeld, boven dubbele arend (Nittersum), beneden gedwarsbalkt van drie stukken. Rechts van dit wapen vindt men dat van Gockinga; beide zijn verbonden onder eene kroon. Kan iemand soms mededeelen, van welke familie bovenomschreven wapen is? Is het misschien gevoerd door Tjaart Adriaan Gerlacius, heer van Stedum, gehuwd aan Tateke Helena Gockinga, beide † 4 Januari 1800?

's Gravenhage. MR. J. J. GOCKINGA.

Wapen. Op een huis te Amst. vindt men de volgende wapens. N° 1 gevierendeeld: 1 en 4 zes bollen, 2 en 3 een keper verzeld van drie rozen (de Vicq). N° 2 (der vrouw) een groot linkervrijkwartier waarin uitkomende leeuw en schildvoet beladen met drie figuren (eikels?). Het schild zelf beladen met drie boven elkander geplaatste wassenaars. Welke familie voerde dit laatste wapen?

RUTGERS V. ROZENBURG.

Wapens. Wie kent het wapen der familiën v. Delden en Post Uiterweer? Wie het cimier van het gesl. v. Spaerwoude, voorkomend in de verzameling van gedenkstukken in Nederland door P. Thimareten, I dl, Delft. — Te Amst. † 8 Febr. 1859, oud 75 jaren wed. A. J. l'Espérance du Pont Noortbeek—Brouwer. Wat is het wapen van l'Espérance du Pont? FRED. CALAND.

GESCHIEDENIS.

Genève (XXXV, 391). Er is in Oranje geen Raymond V geweest. Raymond IV (1340—93) tr. 1° Constance de Trians, dr v. Arnould graaf van Tallard, 2° Jeane, dr v. Amé graaf van Genève. Die Jeane redde hem het leven, en daarom nam hij waarschijnlijk het wapen van Genève aan; want ik vind niet dat hij ooit graaf van Genève geweest is.
A. J. C. KREMER.

Genève. Op een belooningspenning van prins Willem III (*Nav.* XXXV, 355, n° 2196) komt ook het wapen van Genève voor.
L. J. D.

Tiel's oudste historie. Was deze Geldersche stad, — eene der oudste plaatsen van ons vaderland, minstens in 907, tijdens Walger, graaf van (of in) Teisterbant, de hoofdplaats van dit uitgestrekte graafschap, — oorspr. eene villa regia (Mr. E. D. Rink, Beschr. v. Tiel, bl. 11), eene curtis imperialis, een hof der Duitsche keizers, in bizonderen zin? Laat ons zien. In 850 was tengevolge eener schenking van graaf Balderik de kerk van Utrecht reeds eigenaresse op Zandwijk (vgl. *Nav.* XXXIV, 24). Uit de opdracht der kerk van Tiel in 950 door koning Otto I ten behoeve van Utrecht's Bisschop (Rink, a. w. bl. 12, 3), blijkt dat van de dagen van gezegden Walger af de kerk v. Utr. in 't bezit was van een groot gedeelte van Tiel met omstreek. Of wat hier nog aan ontbroken mag hebben, is in elk geval in 993 door de schenking van graaf Ansfried (Rink, bl. 10, 1) aangevuld. Bij de imperatoria curtis Thiela, welke keizer Otto II 14 Apr. 972 aan zijne bruid Theophanu schonk (Rink, bl. 13), aan Tiel te denken, gaat bezwaarlijk als men de oorkonde (in Baron Sloet's Oorkdbk v. Gelre en Z. n° 105) nauwkeurig leest. Het daarin vermelde Thiele dient tusschen Coblenz, Herford (Herivurde, waarin Bondam bl. 66 n° 56 Herwaarden ziet!?) en Nordhausen (o. Erfurt) gezocht [1]).

[1]) Baron Sloet denkt echter, blijkens zijn opschrift (bl. 100) in vergelijking met zijn Plaatsnamen-regr, aan het Geld. Tiel.

Denkelijk Till in Rijnland, Regbz. Dusseldorf, kr. Kleef. Voorts liet Mr. E. D. Rink zich door Baron v. Spaen (Inleid. III, 353, 4; II Cod. Dipl. n⁰ 6, 7) belezen om de schenking door keizer Otto III i. d. 12 Oct. 997 van »locum et curtem Tile nuncupatum" aan de kerk te Aken gedaan, op het Geld. Tiel toe te passen. Quix in zijne Gesch. van Aachen I 44, door Baron Sloet bl. 122 aangehaald, herinnerde reeds dat die curtis Tile bij Luik lag; ook ziet men bij Sloet t. a. pl. dat achter dit Tile Tilice bij Herstall (prov. Luik) schuilt. In de oorkonde i. d. 6 Febr. 1000 (Sl. bl. 121), waarbij keizer Otto III deze gift bevestigt, staat wel uitdrukkelijk Tiele situm est in comitatu Unrohi comitis et in pago Testerbant"; doch deze woorden, tot »sitas" toe, dragen in dat chárter het onmiskenbaar karakter eener (abusieve) glosse, eener later in den tekst uit misverstand of voorbedachtelijk ingeschoven (verkeerde) kantteekening; die tekst loopt geregeld voort, als men, gezegde woorden wegdenkend, op »Tiele et Nerestein dictas" onmiddellijk volgen laat »atque easdem curtes cum omnibus utensilibus" enz. Baron Sloet heeft dit gevoeld, door achter het thans in een onbegrijpelijken naamval staande »sitas" in parenthese »*sic*" te laten drukken. Opmerkelijk en naïf tevens is dan ook Rink's verklaring (bl. 14), dat het Geld. Tiel nooit in 't bezit der kerk van Aken geweest is. Dat het Geld. Tiel in 1059 nog het bizonder eigendom was van koning Hendrik IV (Rink bl. 17), blijkt geenszins uit de gift door dien koning i. d. 7 April van dat jaar aan de abdij van Deutz van twee ponden ex curte Tiela bewezen, omdat ook hier dient gedacht aan bovengenoemde Luiksche plaats (zie Sloet bl. 171), welke Juli 1226 (krachtens bevestiging van keizer Frederik II) en 24 Oct. 1275 (kr. dito van koning Rudolf I) steeds in 't bezit was van Aken's Maria-stift (Sloet, bl. 501, 939). Evenmin blijkt zulks uit de bevestiging van den tol te Tiel i. d. 5 Juni 1104 door keizer Hendrik IV (ib. 202).

Of Duitschland's Keizer oorspronkelijk bizondere rechten op Tiel had, is mitsdien aan grooten twijfel onderhevig; dat hij opperleenheers-rechten uitoefenen kon en dit ook werkelijk deed, blijkt behalve uit bovengezegde opdracht van Otto I in 950, onbetwistbaar uit de oorkonde i. d. 2 Aug. 1174, — zie Sloet bl. 331, — waarbij keizer Frederik I de kerk van Utrecht bevestigde in zekere tolvrijheid, welke zij te Tiel sedert 24 Juni 896 (Sloet bl. 68) bezat, nu er tol-

verlegging naar Keizersweerd had plaats gehad. Die tolvrijheid was door Duitschland's vorsten in 919/31, 38 ook erkend (ibid. bl. 75, 8).

Op grond van een en ander behoeft de oudste geschiedenis der stad Tiel herziening. Of denkelijk juister, vereenvoudiging [1]). Want in Mr. E. D. Rink's zóó zorgvuldige, van veelomvattend onderzoek getuigende »Beschrijving" staan op bl. 13 (14) en 17 eenige regels te veel, en deze brengen verwarring aan [2]). Die uit Baron Sloet's Geldersche-oorkonden-schat de data nopens Tiel's aloude historie wil samenlezen, late, behalve n⁰ 63, ook de oorkonden n⁰ 105, 121 [3]), 172, 366 [4]), 497, 969 geheel rusten. En zóóveel staat o. i. in algemeene grondtrekken vast, dat Tiel en Zandwijk, onder opperleenheerschap van Duitschland's vorsten, met toestemming en bekrachtiging van deze, sedert 850 [5]), 907—93 van lieverlede geheel uit het bezit der graven van (of in) Teisterbant, is overgegaan in dat

---

[1]) Insgelijks zou de nog veelszins duistere geschiedenis van de Veluwe vereenvoudigd worden, zoo het eens mocht blijken dat door den comitatus Veluve of Veleve, welken Utrecht's bisschop in 1196 aan den Hertog van Lotharingen opdroeg, — welke opdracht prof. Bondam (bl. 256 vg.) zóóveel hoofdbrekens gekost heeft, en bij welken Baron Sloet (bl. 382 en Plaatsnamen-regr; vgl. v. Spaen, Inleid. I, 45; IV, 129 vg.) ook aan de Veluwe denkt, — niet deze Geldersche landstreek, maar den pagus Vellavus (vgl. Sloet, bl. 16), het oude landschap Vélay, dat tot het voormalige noordelijk Languedoc behoorde, zij te verstaan. Baron Sloet noemt Bourges de hoofdplaats van dien pagus (N. Aquitanië), J. v. Wijk Rzn (Aardr. Wdbk. Suppl.) Le Puy die van dat landschap.

[2]) Men zal op bl. 13, 4 »In het jaar 972 heeft...... bezeten is", op bl. 17 »dewijl die Keizer..... uit den hof te Tiel" dienen uit te lichten.

[3]) Immers alleen de bovengenoemde glosse in dat charter heeft op Tiel betrekking; en dat Unroch graaf in Teisterbant was, leert ons reeds eene vroegere oorkonde, t. w. die van 11 April 999 (Bondam n⁰ 62, Sloet n⁰ 120): Comes Hunericus. Want zijn naam wordt in de HSS. zeer verschillend geschreven; Bondam geeft nog op: Hunerus, Hunrigus, Hunrogus, Urochus, Vnrochus, Humrocus en Humrochus. Hij komt ook voor in 1006 (comes Unruochus), en wel als bestrijder der Noormannen, die Tiel plunderden (Sloet bl. 130.) — Rink (bl. 14) stelt die plundering drie jaren later, en spreekt, bl. 15, van Baldik voor Balderik. Maar dit kan drukfeil wezen. Zelfs 30 Oct. 1057 ziet men eenen comes Unruch optreden (Sl. bl. 170) als getuige des Bisschops van Utrecht. Volgens Sloet's Persoonsnamen-regr is hij dezelfde geweest.

[4]) Vgl. Sloet bl. 1126, noot. [5]) De schenking van Tiel door Karel Martel in 732 aan de Kerk van Utr. wordt door v. Spaen, Inleid. III, 79, 85, 6 terecht ontkend; zie Rink, a. w. bl. 11.

van Utrecht's bisschoppen, die tusschen 1174 en 1196 deze Geldersche plaats leen hebben gemaakt van den Hertog van Brabant, totdat ze 10 Sept. 1339 in het bezit en onder het gebied van Gelre's Hertog geraakte. In 950 was Tiel eene nova civitas, d. i. volg. de gissing van Baron Sloet (bl. 87), welke hier treffend bevestigd wordt, eene urbs — van huizen omringde burcht — episcopalis. Want had graaf Walger omstr. 907 eene (denkelijk houten) kerk (de St. Walburgs-kerk) met klooster gesticht (Heda; vgl. Rink, bl. 185); deze omstr. 950 in steen herbouwde kerk werd 20 April van dat jaar met hare gansche omgeving aan de Utr. kerk geschonken; en uitnemend is de door Bondam bij die oorkonde (n° 50 van zijn Charterboek) voorgestelde lezing, waarvan Rink (bl. 13) geen gebruik maakte: monasterium cum nova atque lapidea in eodem loco et *civitate* ecclesia, omnibusque praediis, familiis etc. ad praefatum mon. vel ad ecclesiam etc. jure pertinentibus.

J. A.

De winterkoning te Amsterdam (XXXV, 268). Het »Oude Koningshuis", een adellijk goed te Sassenheim, bewaart nog in zijn naam de herinnering van 't verblijf diens ongelukkigen vorsten hier te lande. Vóór eenige jaren moet nog vóór den stal een verguld-zilveren paardengebit zijn opgedolven. Volgens mijne aanteekeningen vertrok Frederik V, vroeger keurvorst en paltsgraaf, laatst koning van Boheme, April 1621 naar Nederland; kwam in Den Haag den 14den dier maand, vergezeld van de koningin, en werd gehuisvest in 't Hof, in 't Noordeinde. Men heette hem spottenderwijs den winterkoning, omdat hij slechts van 1619 tot 1620 in 't genot was van zijn troon en dien reeds 8 Nov. '20 verloor. Aitzema zegt van hem (Saeken van Staet en Oorlogh, I, bl. 46, kol 21, »dat koningh Jacob, syn schoonvader, gants t'onvreden was van dat hy de kroon Beemen (Bohemen) aennam. Men verhaelt dat op seeckeren tijdt de koningh daer van discourerende, yemandt hem seyde dat syn swager de kroon Beemen niet hadde aengenomen sonder aenradinge van sijn beyden Ooms Prins Maurits ende Duc de Bouillon. »Ja", seyde de Koningh, »dat sijn beyde lieden, bequaem om een ander het sijn te benemen, maer mijn swager is die man niet": willende segghen, dat de selve jongh, ende sijn Oomen oude krijgslieden waren".

»Den 17 Jannarii [1629] toogh den Koninch van Beemen met sijn outste soon Hendrick, gedesigneerde Prins van Beemen, nae Amsterdam, om aldaer te sien de Rariteyten ende Schat by den Ghenerael Heyn van de Spaensche Silver-vloote ingebraght. 's Morghens uyt den Haghe met sijn carosse rydende, quaem goet tijt nae-middagh tot Haerlem: ende wayende een storm, de wint oock scherp synde, wiert hem geraden aldaer te verblijven: maer des onaenghesien huyrde een veerschuyt, willende liever by avont t'Amsterdam komen, om ceremonien ende receptie t'eviteren: komende in de Holle-sloot omtrent vier uyren ende om den sneeujacht ende invallenden avont weynich ghesicht synde, wierde van een Drijver overseylt: soo dat des Konings veerschuyt berstende, vol water liep: De Koning, Prins ende syn Edellieden saghen elck om een goedt heen-komen: De schippers-knecht dede soo veel arbeyt dat hy den Koningh over kreegh in den Drijver. De Prins vattede den mast in syn armen: Ende is alsoo om de Mast bestorven, eerst 's anderen daegs ghevonden. Twee van syn Edellieden syn drie daghen daer na aen den Dyck gedreven, te weten Odiova ende Beerensdorf. Maer Willernouw eerst daer nae den 9 April, synde tien weecken doot geweest, wiert by hem noch gevonden een Medaille of Schilderye van syn overleden Huysvrou; als hem sulcx afgenomen wiert, liep hem noch een groot glas vol Bloedt uyt syn neus. Vrydagh den 19. wierde 't Lichaem van den Prins in den Hage gebracht. 's Anderen daeghs wierden de Heeren Nortwyck ende Beaumont van weghen hare Hoog: mo: gesonden om de condoleance aen de Koningh en de Koninginne te doen: Ende wierde het Lichaem van den Prince op een Bedde leggende ghetoont: hadde eenighe roode Placken in 't aensicht, 't welck was van het stooten teghen de Mast: anders was 't niet verandert, ende lagh als slapende. Den 20. Martii wierde by haer Ho: Mo: op recommandatie van syn Excellencie aen den naesten Prince Carel Ludowig ghegeven het Lyfpensioen van vier duysent gulden 's jaers, gelyck het Anno sestien hondert veertien, den eersten May, ghegeven was aen desen overleden ende verdroncken Prins. Een Prins van groote hoopeningh, spreeckende syn Hoogduyts, Beems, Enghels, Frans, Nederlandts ende Latijn. Van een prematuyr verstant, ende seer goet naturel". (Aytzema, S. v. St. en Oorl., I, bl. 823, kol. 1)

J. H. VAN LENNEP.

Drie oranje-appelen a° 1618 (XXXV, 405). Ik zie in de vertooning van dien Leidschen verwer eene démonstratie van bizonderen aard, maar geenszins onschuldig, daar ze tot gevaarlijke uitersten leiden kon. Tusschen de Prins- en Staatsgezinden had De Scherpe Resolutie weder meer verwijdering doen ontstaan, en het doordrijven van Oldenbarneveld's voorstellen door de Staten van Holland vergrootte ze hoe langs zoo meer. Wat verwekte de aanneming of afdanking der Waardgelders niet eene beweging in dien tijd! »Verdenkingen", zegt Groen, »lasteringen, tallooze schotschriften aan wederzijden, altijd scherp en dikwijls ongerijmd. Op veel plaatsen den burgers een anderen eed opgelegd, dat nog veel meer de gemoederen vervreemdde. In Leiden werden eenige honderden burgers, die den nieuwen eed weigerden, ontschutterd, anderen ontpoorterd. Bij 't Stadhuis op de Breestraat een houten staketsel voor de Waardgelders, dat het volk spottenderwijs de Arminiaansche Schans noemde". Onze verwer nam op zijn wijze ook aan de bewegingen deel, en, roeiend met de riemen die hij had, gaf hij van zijne gehechtheid aan den Prins, van zijn Oranjegezindheid blijk. Die 't in vervolg van tijd niet mocht willen gelooven, wat hij eenmaal durfde uitvoeren, kon 't van en bij den notaris vernemen, die van 's mans heldendaad behoorlijk acte had opgemaakt. Hij had tegen Oldenbarneveld en zijn verwanten geageerd, de oranjeappelen aan dien stok zeiden in welke richting. Waarom juist drie? Kunnen er Maurits, Frederik Hendrik en Louise de Coligny mee bedoeld worden? Maar de laatste was, men wist het, nog al op Oldenbarneveld's hand. Zullen we voor de weduwe van prins Willem zijn zoon Filips Willem kunnen nemen, en, daar hij 20 Febr. 1618 overleed, historisch waar blijven? Ook al niet! Kan dan de derde man soms 's Prinsen bastaard Justinus van Nassau zijn? Als 't zoo is, dan wijzen die appelen op een door moed en door daden werkelijk edel driemanschap, waarvan onze verwer voor zijn vaderland alle heil verwachtte. Met volle recht hebben we hier dan aan alle goede dingen in drieën te denken. Of altijd 't cijfer zoo te verdedigen valt? Ook de

»Drie appeltjes van Oranje"

in een Veluwsch kinderliedje? .... Die 't beter weet, mag 't zeggen. Als met de verklaring der handeling van onzen verwer de gissing maar bevestigd mag worden?

A. AARSEN.

Dronkemanspraat in 1618, echter niet zonder beteekenis. — »Op huyden den xxien Marty ano xvic en achthyen compareerden voor my Pieter Dircxsz. van Leeuwen Notaris publyck by den hove van Hollandt opte nominatie der Stadt Leyden geadmitteert, en voor den ondergeschreven getuygen Willem Dircxsz. van Quienlandt fussteynwercker nu out omtrent xxx jaren ende Frans Thomasz. van der Thient, waert int Stadthuys van Antwerpen nu omtrent xxviii jaren out, beyde burgeren en Inwoonderen der Stadt Leyden, Ende hebben by hare mannen waerheyt conscientien en sielen salicheyt, in plaetse van eede, ter instantie ende ten versoucke van Adriaen Adriaensz. van der Werff, mede burger deser stede, getuycht ende verclaert waerachtich te wesen eerst de voorsz. Willem Dircxsz., dat hy op Zondage den iiiien Marty voorleden deses jaers xvic achtyen vergeselschapt synde mit Willem van Verresele de Jonge en Jan Jansz. Reynick, ten huyse en herberge van Frans Thomasz. voornt es verschenen savonts omtrent de clocke vier uyren ende dat sy door Frans Thomasz. voornt syn gewesen boven opt camertgen voor aen straet, aensprekende den requirant die aldaer was en hem affvragende off hy haer wilde vergeselschappen ende dat hy deposant eenigen tyt mittet voorsz. geselschap by den anderen geweest synde, den voorsz. Jan Jansz. Reynick, den requirant vraechde of hy syn Excellentie binnen Leyden comende, wel soude helpen innehalen en dat den requirant syn hoet aff nemende daer op seyde Ja, alsoo wel als voortyts waer op Reyinck den requirant weder vraechde off syne Exe mit soldaten binnen quam off hy hem dan wel soude helpen innehalen, daer op den requirant weder seyde, soo mocht hy comen wy souden hem innehalen, soo mocht hy comen wy souden niet; verclaerde voorts de voorn. Willem Dircxsz. den vsz. Reynick te hebben horen seggen indien syne Exe voor de poorten quam [dat tware mitt off sonder soldaten en off ment sou soucken te beletten off niet; dat hy hem soude helpen innehalen] [1]) dat hij hem soude helpen innehalen en indien men't soude willen beletten datter noch zes hondert waren, denoterende de oude schutters die den eedt hadden geweygert, die alle

[1]) de zin tusschen [ ] is doorgehaald in de akte.

haer houffslagen wel souden waer nemen eñ datter noch vyff duysent Walen waren, eñ noch etlyke duysent burgers of Vlamingen de sake toegedaen synde eñ haer daer te wel souden helpen, waer naer eenigen tyt verby gegaen synde, Jan Jansz. Reyinck weder seyde dat hy wel wilde dat syn Excie mit syn Guarde eñ de Guarde van Graeff Henrick van den avont binnen Leyden waren, daer op weder by den requirant werde geseyt, indien syne Exe binnen Leyden quam om eenige wetten of privilegien te breken off te versetten dat hem reqt de moort moste steecken, indien hij hem de eerste cogel niet door t hart en schoot, alle de voorsz. woorden te wedersijde tot verscheyden malen, off diergelycke woorden in substantie // Eñ de voorsz Frans Thomasz. mede alleen deposerende verclaerde dat hij aenhorende datter onder t voorsz. geselschap eenigen onlust was hem daer by heeft vervoucht tselve geselschap geheel beschoncken vindende eñ dat Reynick den Requirant vraechde off syn Excie binnen Leyden comende hy hem wel soude helpen innehalen en dat den reqt syn hoet affnemende daerop seyde Ja alsoo wel als voortyts, daerop Reynick den Reqt wedervraechde off syne Exe mit soldaten binnen quam off hy hem dan wel soude helpen innehalen daerop den reqt weder seyde soo mocht hy comen wy souden hem innehalen, soo mocht hy comen, wij souden niet. Verclaerde voorts den voorñ Frans Thomasz. den vsz. Reynick te hebben horen seggen indien syn Exe voor de poorte quam dat hy hem soude helpen innehalen ende indien ment soude willen beletten datter noch by de seshondert waren denoterende de oude schutters die den eedt hadden geweygert ende noch over de vyftyenduysent tsy burgers, hollanders off Vlamingen mitsgaders noch vyffduysent walen, die alle daechs het mes ende geweer op zy dragen ende haer bystant belooft hadden omē haer te helpen soo wanneer sy haer van doen mochten hebben; waernaer Jan Jansz. Reynick weder seyde dat hy wel wilde dat syn Excie mit syn Guarde, de Guarde van Graeff Henrick eñ de compaingnie van Graeff Jan leggende binnen Dordrecht, binnen Leyden waren, daer op den req seyde ic nyet, den anderen daerop weder, ick immers. Daerop by den reqt werde geseyt indien syne Excie binnen Leyden quam om den Magistraten aff te setten die tot noch toe wel hebben geregeert om

andre in haer plaets te stellen, eñ de wetten te verandren dat den reqt hem alsdan de eerste cogel wel door t hart soude willen schieten: alle de voorsz. woorden ten weder eñ tot verscheyden malen herhalende off diergelycke woorden in substantie. Dat ooc den voorn. Reynick opten reqt zyn mes hadde wtgetrocken, en dat hij deposant dat mes had ontnomen".

De vechtpartij kan buiten de zaak blijven. »In het begin van September reisde de prins, vergezeld van een aantal edelen en omstuwd door zijn lijfwacht, de steden van Holland rond en *verzette* er overal, waar het hem behaagde, *de wet*, d. i. koos andere leden in de vroedschap". (Wijnne, Gesch. v. het Vaderland, 1874, bl. 150).

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Een Friesche „Pieter Spa" in de 17e eeuw. Mij werd inzage verstrekt van 't navolgende. »Op huyden den XIXen Novembris 1641 compareerde voor my Lambert Rietraet, openb. notaris in s Gravenhaege en getuygen Frans Dircxcen Borgemr der stadt Haerlingen ende gewesen diaken van de gereformeerde Kercke aldaer, dewelcke verclaert heeft het naervolgende; teweeten, dat hy deposant in commissie van wegen de voorn stad Harlingen alhier in den Haege zynde geweest by Syne Exc. dHeere Graef Willem Casimir stadthouder van Vrieslandt ende syne saecken by gemelte Exc. verricht hebbende ende dyen volgens voorleden sondach den xviien deser maent 1641 vuytte herberge van Sampson op de plaetse alhr alwaer hy gelogeert was geweest commende des avonts de clocke vyff uyren ende meynende mette schuyte naer Leyden vaerende te gaen ende dselve schuyte affgevaren synde is met syn coffer ende by hebbende bagage twelcke by een arbeyder aende schuyte gecruyt was gegaen in zeeckere herberge staende opt spuye dicht tegens over de voorsz. schuyten van Leyden daer een lanterne op een stock staet en alsoo dselve herberge vol volckx was ende hy comparant genootsaeckt werdende (onder reverentie) syn gevouch te doen is naer de brugge loopende naer de spuye terugge gegaen mynende aldaer een secreet te vinden gelyck by de brugge in Vrieslant de maniere es, ende geen gerieff daertoe vindende is voorders gegaen onder de brugge ende een steege off straetien ingeslagen ende aldaer geen volck siende vermeynde sich aldaer terneder te stellen, ende daermede doende

wesende syn daer drye vroupersoone hem comen bespringen, d'eene hem vattende by de rock de tweede by tlyff, en de derde syn hoet nemende ende vraechde hy deposant wat sy begeerden daerop sy seyde gy moet een pintien geven daerop hy antwoordde het is myn gelegenheyt nyet en sy replicerende gy moet mede en hy siende dat hy syn rock en hoet soude hebben moeten verliesen door dyen hy syn ongebonden brouck in beyde syn handen hebbende syn rock en hoet nyet en conde salveren ende oock geen swaricheyt maeckende een kan biers of twee te geven, is mette voorsz. drye vroupersoone in zeecker huys aldaer hem onbekent ingegaen alwaer hy nyemant anders en sach als dese vroupersoone als wanneer aldaer werdende getapt en eenige boschtacken aengesmeten hij daervoor betaelt heeft xxIIII St. en de comparant willende daermede wech gaen naer de herberge daer hy syn gced gelaeten hadde soo seyde een van de vrz. vroupersoonen: soo nyet, ick moet eerst een sprongh van u hebben ende hy comp. seggende 't is een saecke dye my nyet en dient off ongelegen is ende dyergelicken, ende daerover twee van dese psoonen gaende inde doorgangh van de deure daer hy wilde vuytgaen soo heeft de derde dye by hem was ende de oneerbaerheyt voorleyde den deposant dye uyt meynde te gaen van achter aen syn rock gevat ende vant lyff affgetrocken loopende er mede opt bedde ende hy deposant gaende by t bedde willende syn rock haer ontweldigen soo syn daer intusschen tvrz. huysge ingecomen twee manspersoonen met rappiers op de syde hem onbekent doch soo hy naederhant verstaen heeft dienaers vañ Bailliu van den Hage dewelcke hem compt vraegden wat hebt gy hyer te doen, daerop de deposant seyde by de vrz. drye persoonen ingetrocken te syn, doch dat hy bemerkte te syn op een plaetse daer hy nyet en behoorde te wesen, daerop hem nyet en werde geantwort ende omziende zach hy datter 20 schreven off biers geschreven waren daer nochtans nyet een, naer de voorsz. betalinge, en was getapt, en hy deposant bemerkende dat hy sonder tselve te betalen nyet en werde uytgelaten heeft tselve betaelt ende daervoor gegeven een ducaton met een goutgl. en alsnoch nyet siende wech te comen daerenboven noch een goutgl. gegeven dien sy te samen souden verdrincken ende meynende alsoo wech te gaen hebben de voorsz. twee dienaers hem aengehouden sonder te zeggen waerom ende hy deposant bevreest wesende dat hy syn goet by de schuyten neer-

gezet quyt mochte raecken heeft hy aen henl. gegeven elck een ducaton ende alsnog willende wechgaen hebben hem de dienaers gelyck wel gehouden ende hy vragende door wat reden sy hem aenhielden seyden sy dat de schout ontboden was daerover de compt protesteerde ende seyde Ick ben myn leven lanck nyet meer in den Haech geweest waartegen ben ick olacy geraeckt ende dyergel. soo seyden sy dienaers wy sullen u Haechs spreeken leeren. Dyenvolgens is de schout dye hy verstaet geweest te syn de schout Pollenburch aldaer ingecomen ende hy compt syn voorsz. ervarentheyt verhaelende heeft hy belast dat de vrz. vroupersoone dye op t bedde te vooren met syn rock was gaen liggen in een ander camer soude gaen ende hem compt belast met sich te gaen ende heeft hem alsoo met de dienaers achterenvolgende gebracht in syn Schouts Logement alwaer hy deposant wesende gecomen vraechde hy de Schout uyt wat oorsaecke hy den compt aldaer brachte dye daerop vraechde off hy t met hem affmaecken wilde ende hy depst antwoordende Ick en weet nyet wat ick moet affmaecken, seyde, ick en hebbe geen schult daerop de schout seyde hyer en compt nyemant off sy en hebben geen schult ende hy schout seggende soo gy t nyet affenmaeckt soo sal uw naem geroepen worden nyet by tyen mer over den geheelen Hage, ende den compt nyet connende verstaen met het afftemaecken presenterende nyettemin om alle gevoughs wille hem een roosenobel te geven op de dusent gl. dye de schouth eyschte hoewel hy daertoe ongehouden was welcke presentatie de schout weygerende aen te nemen dede hem compt te bedde gaen om tegens s'anderen dachs te beraeden; sanderendaechs hy compt opgestaen en by den schouth gecomen synde vraechde de schout hoe hebt gy u beraden daerop hy antwoordde en seyde Ick en ken hyer nyemant als den Heer Veldriel, laet syn persoon by myn comen off syn Eds swager den Advocaet twelcke de schouth nyet wilde toestaen maer leechde (legde) hem als noch te voren om te accordeeren, ende hy compt seggende ick en can nyet accordeeren op uwen eysch, daerover de schouth syn eysch maecte op 200 ducaten ende den depst dreygende tot schande te brengen by aldyen hy soodanige somme niet en wilde betaelen vraegende hem compt wat qualiteyt hebt gy daerop hy deposant seyde waerom vraecht ge my dat, seyde de schouth omdat ick u vuyt u ampt can stooten, want gy sydt infaem en eerloos, en sulcke moet

ick meer straffen als slechte luyden, en hy compt seggende hem geen reden van syn qualiteyt te willen geven heeft eyntel. geseyt ick ben een borger van Harlingen om alsoo te beter van hem te comen ende syn eyntel. tot loven en bieden gecomen ende heeft hy compt eerstel. geboden met 't gebot van roosenoobel 50 gl. daernae 75 gl. en daernae 100 gl., daerna de schouth alsnoch nyet willende luysteren ende hem verlaetende op twee honderd rycxdaelders heeft hy compt noch 50 gulden geboden ende den compt siende als noch nyet te connen ontslagen worden heeft geboden tot 185 guldens daerop den schouth vraechde off hy cpt gelt hadde daerop de cpt seyde sooveel nyet by hem te hebben maer een gedeelte daetel. te willen tellen, waerop sy met malcanderen veraccordeert syn, mits dat hy compt hem noch een half kinneken boter soude synden ende heeft hy compt alsoo den schouth aengetelt 85 gl. aen gelt ende een obligatie aen hem verleden van 100 gulden om dye te betaelen binnen veerthyen daegen gevende den schouth hem compt een cedulle om dye te bestellen aen Catharyna van Pollenbergh wonende vooraen in de Torenstraet om voort te bestellen aan Dirck van Pollenbergh daermede dat de voorsz. schout hem ontslagen ende belast heeft te vertrecken; hy compt vertrocken synde naer Leyden ende zich in syn gemoet grootel. bevindende beswaert, alsoo hy compt wesende een man met eere, staende overal ter goeder naeme ende faem ende dye in t minste nyet en hadde gedelinqueert waerdoor hy sulck preiudiciabel aengegaen accoort soude willen nacoemen en staende houden, is te rade geworden te rugge te keeren naer den Hage ende dese syne ervarentheyt te openbaren en voorts te versoecken restitutie van de penn. hem seer anbehaal. soo by den voorsz schout als syn dienaers affgeperst sulcx als hy tot der Haege om syn eere, hem van allen des werelts goet gerecommandeert synde, alsnoch es doende, verclarende den compt noyt in den sinne gehadt te hebben eenige oneerlicke conversatie mette vrz. vroupersoonen te hebben veel min dat hy sulcx in t aldermeeste soude hebben gepleecht. Eyntel. verclaerde den compt dat hem op huyden date deeser een van voorsz twee dienaers rencontrerende in de Houtstraat alhyer wilde noch eenich gelt van hem hebbende daerop den compt syede ick sal u nog wel wat anders leeren

presenterende hy compt alle t gene voorsz. is (noot synde) by seelemnelen eede enz. (*get.*) FRANS DIRCKX, 1641".

Niet enkel als een staaltje van willekeurige rechtspraak meende ik 't bovenstaande te moeten mededeelen. De verklaring werpt een eigenaardig licht over de zeden en het karakter der 17e eeuw, terwijl het stuk ook door den naieven toon waarin het vervat is aantrekt [1]. Overigens zal het den lezer onwillekeurig een glimlach afpersen, waar hij den Harlinger burgemeester zoo ziet beetgenomen. Een weinig kloekberadenheid van zijn kant hadde zijne zaak zeker tot een beter einde gebracht. Schout Pollenburch heeft vele trekken van overeenkomst met den beruchten Haagschen schout en balliuw Mr. Johan van Banchem, voorheen schepen en burgemeester van Den Haag, mede uit de 17e eeuw, doch bij sententie van 26 Nov. 1680 »gecondemneert om met den zwaarde gestraft te worden dat er de dood na volgt". Staande zijn appèl overleden.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

VRAGEN.

Advokaten. Onder deze, die als zoodanig eed deden vóór het Hof van Holland, komen er onderscheidene 1600—25, wellicht ook later, voor, die aan de Hoogeschool te Leiden niet gestudeerd hadden. Aan welke hoogeschool zijn deze dan gepromoveerd. P. V. W.

Muiderberg. Op het kerkhof aldaar, niet op de familie-begraafplaats, maar op 't bij de kerk gelegen kerkhof, ligt eene dubbele grafzerk, waarin een heraldisch figuurtje gebeiteld, en daaronder deze regels:

»Menschlievendheid wacht niet naar dwang,
Noch word weerhouden door belang".

Meer niet. Geen naam, geen jaartal. Op wien of wie kan dat versje doelen, en wie meer kunnen soms onder dien steen liggen?

A. AARSEN.

[1]) Maar de inhoud doet walgen, gruwen van *zulke* zeden. Hier vooral geldt het »O tempora, o mores! RED.

Roeland. In de Gedichten en Redevoeringen van Pieter Nieuwland (Amsterdam 1824) leest men in een gedicht Ter verjaringe van den Heere Hermannus Asschenberg (bl. 58):

»Ik meen den Roeland niet van steen
Die kortelings is afgebroken".

Waar stond die omstr. 1780 afgebroken Roeland?

A. J. C. KREMER.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

LIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.
A° 1692. N° 2259.

2259. 1692. (v. L., IV, (31—47 I—XXVII. Op het verslaan der Fransche vloot ter herstelling van het gezag van Jacobus II uitgerust. — Op den 19—29 Mei 1692 viel de vermaarde zeeslag voor, gewoonlijk de *slag bij Kaap La Hogue* genoemd. Een groot gedeelte der Fransche vloot werd daarbij en later verbrand en koning Jakobus II moest afzien van zijn voornemen om door Ierland te herwinnen den troon van Groot-Brittannië op nieuw te beklimmen. Niet minder dan 27 penningen vereeuwigen deze gedenkwaardige gebeurtenis bij *v. Loon.*

I. v. L., IV, 31(1) Willem III. Kz. De vergramde Neptunus. Bij *Salm*, n° 1749, Z. 135 W.

II. v. L., IV, 31(2) Willem III. Kz. De *bustes accollés* der admiralen *Russel* en *Almonde* en de bijschriften bij de afbeeldingen der vier zeegevechten zijnde 4 *tot Cherbourg*, 14 *tot La Hogue*, 3 *bij Guarsey*, 6 *bij Wicht*, zijnde de getalen der Fransche schepen, bij die gelegenheden verbrand. Deze penning om het woordje *tot* van Hollandschen oorsprong is zeer zeldzaam. *Cat. de Vries*, (1884) n° 1167, Z. 63 W. *van Dam*, n° 2509, Br. *f* 4,75. *Kon. Kab.*

III. v. L., IV, 31(3) met de *bustes accollés* van Willem III en Maria, en Kz. de zeeslag van 19—29 Mei 1692. Op de afbeelding bij

v. Loon is het kantschrift (vermeld bij IV, blz. 33) niet te zien. Het is ook te lezen op de dikte van dezen, III, bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3062. Het slot er van FK duidt den reeds vroeger vermelden *Friedrich Kleinert*, medaillen-handelaar in Neurenberg aan. Bij *Salm*, n° 1751, Z. 83 en in het Kabinet van *J. A. Smits v. Nieuwerkerk*, draagt de Vz. van dezen penning den naam van *J. Smeltzing f.*, dien men ook vindt op den penning bij v. L., III, 550(1), waarvan de voorzijde geheel overeenkomt met v. L., IV, 31(3). Bij *v. Cleeff*, I, n° 2235 ook met *J. Smeltzing f.(ecit)* Z. *f* 32. — De toen (1692) in het buitenland vertoevende *J. Smeltzing* zal dezen op bestelling van *F. Kleinert*, hebben vervaardigd met eene andere Kz. dan die bij v. L., III, 550(1) voorkomt.

IV. v. L., IV, 31(4) Vz. met de *Concordantie* tusschen Groot-Brittannië en Nederland en Kz. de zeeslag (19) 29 Mei 1692) mist ook in de afbeelding het kantschrift, IV, (blz. 33) vermeld. Komt daarmede voorzien voor bij *v. Duren*, n° 1718, *Salm*, n° 1752, (Z. 59 W.) *P. Smidt v. Gelder*, (n° 3052, Z. 59). *v. Cleeff*, II, n° 1288, Z. *f* 17,50. Bij *Oosterdijk*, n° 718, met op de Vz. en Kz. de naam des makers *P. H. M(uller)*, goudsmid in Neurenberg.

V. v. L., IV, 34(1) Willem III. Kz. *Mars*. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3063, K. *v. Dam*, n° 2513 L.

VI. v. L., IV, 34(2) Willem III. Kz. Britsche eenhoorn, Hollandsche leeuw en vluchtende Gallische haan. Bij *Stricker*, n° 4059, Z. *f* 119,50. *Becker*, n° 807, W. 6820 *f* 23,50, *P. Smidt v. Gelder*, n° 3064, Z. 79½ W.

VI*. Bij *Salm*, n° 1753, Z. 80 onder het armstuk *B. K. F(ecit)* hetgeen *Boskam* als graveur zal aanduiden; temeer omdat bij *Oosterdijk*, n° 720, dergelijke penning in zilver voorkomt, geteekend *J. Boskam*, desgelijks bij *de Roije*, n° 2192, *f* 14,50, Z. en bij *v. Cleeff*, II, n° 1290, Z. *f* 18, met dien naam voluit, doch met eene andere teekening van den zeeslag. *v. Orden*, n° 2328 en n° 2329, heeft de beide varianten, (beiden in koper *f* 1,25, *f* —50, n° 2328 = v. L., IV, 34(2): n° 2329. »Onder het borstbeeld *J. Boskam*, de hals minder bloot en het kleed iets anders geplooid. Kz. De ligging der schepen anders en de vloot meer ter rechterzijde. In *Kon. Kab.* 1856, *Aanw.* bl. 5 aldus omschreven: »Kleiner borstbeeld met geschubd harnas en den naam des stempelsnijders *I. Boskam Kz.* De teekening van

den haan, die door den leeuw en eenhoorn uit zee verjaagd wordt, anders. Bij v. Loon *zes* hier *twaalf* schepen en de *zeeslag in actie*:" Stricker, I, n⁰ 4060, K. verg. *f* 1,75.

VII. v. L., IV, 34(4) *Bustes accollés* en Kz. krijgsman met opgeheven drietand. In het verschiet de zeeslag. (zeldzaam) *Stricker*, I, n⁰ 4061, Kvg. *f* 1,25.

VIII. v. L. IV, 34(4) Vz. = Kz. v. L., IV, 34(3). Kz. de admiralen *Russel* en *Almonde* in Neptunus' schelpwagen. (Zeldzaam) Bij *P. Smidt v. Gelder*. n⁰ 3064, Z. 46½ W.

IX. v. L., IV, 36(1) Willem III, Kz. Met het zinkend Admiraalschip *Le soleil royal*. (Zeldzaam) *v. Dam*, n⁰ 2514 in tin, *Stricker*, I, n⁰ 4062. Kvz. *f* —60.

X. 1692, v. L., IV, 36(2) Willem III en Maria (*bustes accollés*), Kz. Het zeegevecht. Bij *Salm*, n⁰ 1754. Z. 55.

XI. 1692, v. L., IV, 36(3) Vz. Neptunus Kz. De faam.

a. Bij *Stricker*, I, n⁰ 4063, Z. *f* 12,75. *Salm*, n⁰ 1755. Z. 44, met Kz. als op bl. 33(4) en met *P. H. H.* (lees *P. H. M.*) op de Vz. Dus met het randschrift op de dikte des pennings *ConCastIgat Vs gaLLorVM fast Vs et ast Vs LVCTIb Vs, et pVgna fraCt Vs atroCe fragor*. De Fransche trotschheid en boosheid op de baren tegelijk gestraft, en hun groot gedruisch door een wreed gevecht gedempt. Desgelijks bij *v. Cleeff*, I, n⁰ 2238, *f* 9— en II n⁰ 1291, Z. *f* 6,25 *de Haan*, n⁰ 338, *Posthumus*, n⁰ 654, Z. 44. *de Vries* (1884) n⁰ 1140. *v. Dam*, n⁰ 2515. Z. *f* 13. *de Roye*, n⁰ 2193 Z. *f* 12— zegt: »Aan den gezichteinder eene ondergaande zon, doch deze is op de afteekening bij v. L. ook doch zeer flauw zichtbaar". In *Kabinet Smits v. Nieuwerkerk* als boven, doch aan het slot *F. K.* (*Friedrich Kleinert*) en met tweemaal *P. H. M.*(uller). Bij Becker, n⁰ 803. (42. 35 W.) *f* 21,25. *Keer*, n⁰ 4991, Z. *f* 17,50.

b. Deze penning komt ook in hout voor als schijf met P. H. M. op Vz. en Kz. Zie *Revue Numism*. 1875, p. 432(12).

XII. 1692. v. L., IV, 36(4) Met de standbeelden van *Russel*, *A. Smet* (of Smit) *De Laval* en *Almonde*, en Kz. de namen van dertien verbrande schepen. N⁰ 11 is *Le Mon*(*arche*), n⁰ 12 *Le S*(*oleil*), n⁰ 13 Le.....? In *Cat. Arti* (1880), n⁰ 1427 (Kabinet *P. H. v. Gelder*), gemerkt *G. H.* (Georg Hautsch) = *Salm*, n⁰ 1756. Z. 37, en kantschrift *Maturate fugam regique ostendite vestro non illi imperium*

pelagi. Vlucht haastiglijk en toont uwen koning dat bij hem niet het oppergezag der zee is. Desgelijks bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3068 Z. 33 W. *Kon. Kab. Aanw.* 1866, bl. 11, in brons met de opmerking dat de afbeelding bij v. L., niet geheel juist is. *v. Cleeff,* I, n⁰ 2239. Met kantschrift, Z. *f* 6,25 = *Otto Keer*, n⁰ 4992, *f* 18,25. (*Stricker*, I, n⁰ 4064, Kvz. *f* —60.

XIII. 1692. v. L., IV, 39(1) Willem III. Kz. De slag bij La Hogue. (*v. Dam*, n⁰ 2516 K.) (Zeldzaam).

XIV. 1692. v. L., IV, 39(2) Vz. De slag als Kz. 39(1) Kz. *De Verbrande Hercules.* Zeldzaam. *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3069. L. *v. Dam*, n⁰ 2517 T.

XV. 1692. v. L., IV, 39(3) Willem III, Kz. Een gedeelte van den dierenkring. (Zeer zeldzaam). *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3070 L.

XVI. 1692. v. L., IV, 41(1) Willem III. Onder de buste *F. D. W. N. C. A. P.* Het *F. D. W.* duidt aan *F. de Winter,* stempelsnijder te Londen omstr. 1690 volgens *Schlickeysen*, en *N. C.* kan *Nicolas Chevalier* aanduiden. Deze stempelsnijder, in Frankrijk geboren en te Amsterdam wonend (1694—1705) maakte ook wel ontwerpen voor penningen, geteekend *N. C.: In(venit)*, maar *A. P.* (?) *Amsterdam Poinçonneur*? Op de Kz. Opschrift. (Zeldzaam) Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3071, Z. 29 W.

XVII. 1692. v. L., IV, 41(2) Vz. = Vz. 47(1) Kz. De vluchtende Fransche haan. (Zeldzaam).

XVIII. 1692. v. L., IV, 41(3) Vz. Onder de buste van Willem III, *D. I. Schel* f(ecit). Een bij *Schlickeysen* niet voorkomend graveur. (Zeldzaam).

XIX. 1692. v. L., IV, 41(4) V. Het zeegevecht. Kz. De in wanhoop zijnde Turken. (Vrij zeldzaam) *v. Cleeff*, I, n⁰ 2239. K. —70, *de Roye*, n⁰ 2195, Z. met kantschrift *f* 26,50, *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3073. K.

XX. 1692. v. L., IV, 43(1) Willem III Kz. Zeegevecht. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3071, Z. 29 W. *v. Cleeff*, I, n⁰ 2240, Z. *f* 6, gemerkt *Dishoecke f(ecit)* = *de Vries* (1884) n⁰ 1172, Z. 29. *de Roye*, n⁰ 2197, Z. *f* 6.— *Salm*, n⁰ 1757, Z. 29 W. *v. Dam*, n⁰ 2518, Z. *f* 7,25. *Becker*, n⁰ 869. Z. 28,90 *f* 11,—

XXI. 1692. v. L., IV, 43(2) Willem III. Kz. Zeegevecht 29—31 Mei. *a.* met randschrift *Sic phaëthoniae tandem mare sufficit igni.*

Op deze wijze is eindelijk de zee voldoende om het Phaëtonsche vuur te dooven. (Lodewijk XIV en Le Soleil Royal). Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3072. Z. 28½ W. *Salm*, n⁰ 1758. Z. 21. *Bom*, 9 Juni 1879, n⁰ 107. *v. Dam*, n⁰ 2519. Z. *f* 5. *Stricker*, I, n⁰ 4065. *f* 7,75. *de Roye*, n⁰ 2198 Z. *f* 2,50. *v. Duren*, n⁰ 1723, Z. *b.* Met *G. H*(autsch) onder het borstbeeld. Met kantschrift als boven. *Salm*, n⁰ 1759, Z. 26. Kab. *J. A. Smits v. Nieuwerkerk*. Bij *Muntendam*, n⁰ 237, Z. 27 W. *f* 3,25.

XXII. 1692. v. L., IV, 43(3) Willem III. Kz. Het zeegevecht bij *Barfleur*. Bij *J. A. Smits v. Nieuwerkerk*, op de Vz. de initialen *J. S(meltzing) Salm*, n⁰ 1759. Br. *v. Dam*, n⁰ 2520. T. *v. Cleeff*, I, n⁰ 2241. *f* 2. K.

XXIII. 1692. v. L., IV, 43(4) Vz. van 43(3). Kz. Het verbranden van Le Soleil Royal. *Salm*, n⁰ 1759* Br. *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3073. K.

XV. 1692. v. L., IV, 45(1) Willem III. Kz. *Victoria*. Bij *J. v. Dam*, n⁰ 2521. K. —40. *Stricker*, n⁰ 4066. Kvz. —30.

XXV. 1692. v. L., 45(2) Willem III. Kz. *Eenhoorn-slak*. Omschrift *Extulerat* etc. *a.* Bij *de Roye*, n⁰ 2199 (L) met *Extolerat*. *b.* Bij *de Roye*, n⁰ 2200. Z. Kz. 43(4) *f* 8,25.

XXVI. 1692. v. L., IV, 45(3) Willem III. Kz. Zeegevecht. *v. Dam*, n⁰ 2522, T. *v. Gelder*, n⁰ 3075. (L) *Salm*, n⁰ 1759*. K.

XXVII. 1692. v. L., 45(4) Willem III. Kz. Brandend schip. *Salm*, n⁰ 1760, K. In *Kab. Smits v. Nieuwerkerk*, met de naamletters *I. S(meltzing)*.

Ezonstad (XXXV, 385). Ik waagde mij indertijd aan eene verklaring, als Ee = water en heim = woonplaats, later Eezum, Ezum, zijnde de naam Ezonstad wellicht van lateren datum. Men zie daarover, alsmede historische aanteekeningen betreffende deze plaats, twee verhandelingen van mijne hand, als: »Bijdrage tot de Burg. en »Kerk. Indeeling van Friesland," enz., opgenomen in dl XIV van »De Vrije Fries", en »De Lauwerzee", enz., uitgegeven bij H. Kuipers te Leeuwarden, 1881, bl. 11 en Aant. IV. Vgl. *Nav.* XXXII, 277

A. J. ANDREÆ.

De Klomp (XXXV, 414). Klamp in de beteekenis van blok (tienden) is in N. Brabant nog heden in gebruik. Te Helmond heeft het

Domein bijv. het tiend van »de Bindersche klamp" en van »de Hoog-eindsche klamp".

Helmond. AUG. SASSEN.

Levae fanum (XXXV, 260). Wijk-bij-Duurstede was ten tijde der Romeinen, een Bataafsche vicus, Batavodurum genaamd, dat havenplaats der Batavieren beteekent. In de eerste helft der derde eeuw werden de omstreken van Duurstede, Levae fanum genoemd. Dit fanum was niet zoozeer een kerk of tempel, als wel een oord aan Leva gewijd, en waar deze godin op verscheidene plaatsen gediend werd. Deze plaats komt op de Tabula Peutingeriana voor, en werd door Alting voor Wijk-bij-Duurstede gehouden (L. G. Visscher, Handbk v. d. Alg. Gesch. der Ned. bl. 208). H. T. G.

Wolferen's kapel? Baron Sloet's Oorkdbk van Gelre en Z., bl. 1, geeft in het charter a⁰ 673/91 deze interpunctie: Wulfaram cum capella, Rothem et aliam Rothem. Aan welke Geld. Volksalm. 1884 bl. 9 zijn zegel hecht, met afwijzing van die van Bondam (Chartbk bl. 2): Wulfaram cum capella Rothem, et aliam Rothem. De vergelijking echter van Sloet's charter n⁰ 55 a⁰ 875 (bl. 57) leert dat Bondam's interpunctie de ware is. Uit laatstgenoemde oorkonde toch verneemt men dat in de buurt van Wolferen eene capella Rotheim lag. De villa altera [1]) ibidem posita, nml. Rotheim super fluvium Versiam (denkelijk een thans verlande Rijnsprank) sita, is dan het »alia Rothem" uit het charter van a⁰ 673/91, en hierdoor zal De Roode Toren te Heteren zijn aangeduid. De dicht bij Wolferen gelegen capella Rothe(i)m wordt dan ook gewis in Sloet's charter n⁰ 122 XI^{de} eeuw (bl. 123) bedoeld. Wij meenen dus dat, wil men n⁰ 1 en 55 in Sloet's Oorkdbk met elkander overeenbrengen, uit dat charter n⁰ 1 de komma achter capella dient verwijderd. Bovendien leert n⁰ 55 beslist, dat in de Over-Betuwe toen-

[1]) Men leest in het charter van 875 (niet 876): »Ulfrum (Wolferen) una cum altera (*niet* capella, gelijk Geld. Volksalm. 1884, bl. 8 opgeeft) ibidem posita", d. w. z. daar er te voren van villae sprake was, »altera villa ibidem posita". Eerst in een volgenden regel is van eene capella (Rotheim) sprake. [Rothem (= De Rode Toren) kan niet anders beduiden dan rode-heem, d. i. woning van het nieuw-aangemaakte land. Men schrijve dus Rode (*niet* Roode) Toren.]

maals twee Rothe(i)ms lagen, waarvan één met eene kapel. Dit laatste Rothe(i)m schuilt hoogstwaarschijnlijk achter eene landhoeve te Herveld, nog heden als *De Kapel* bekend. Er blijkt dan uit deze oorkonden geenszins dat Wolferen toenmaals van eene kapel is voorzien geweest.

Nog zij hier voorgesteld, in Baron Sloet's oorkonde n° 55 de woorden: »Item in capella Rotheim mansus VI" — aldus te interpungeeren: »Item in capella Rotheim. Mansus VI". Immers in die oorkonde worden de mansi opgeteld welke het klooster van St. Vedastus (bij Arras) in Over-Betuwe en aan de overzijde des Rijns bezat. In Over-Betuwe alzoo vier villae (of zes mansi). Staat mansus hier met villa gelijk, dan zal men ook IV in plaats van VI moeten lezen. Baron Sloet's interpunctie echter levert het o. i. onverklaarbaar bericht dat de capella Rotheim alleen 6 mansi (hoeven) bevatte. J. A.

Grafzerken en grafschriften. »Onder de zerken in de St. Nicolaas- of Bovenkerk te *Kampen* zijn er zeer vele die de aandacht tot zich mogen trekken" (Jaarb. d. Kon. Akad. van Wet. 1871, bl. 46). »Te *Oosterwijk* wordt de kerk der Herv. gemeente geamoveerd. Men vindt daarbij zeer merkwaardige oude grafzerken van roodachtigen steen" (Gron. Ct. 11 Febr. 1872). »Te *Voorschoten* moeten zich ook nog merkwaardige grafzerken bevinden, en de opgave, in dit maandwerk, van meerdere plaatsen wáár men ze nog aantreft, zal gewis velen hoogst welkom zijn.

Herhaaldelijk is, ook in dit maandwerk, op het in meer dan één opzicht belangrijke dezer oude gedenkstukken gewezen. Moge het door het Friesch Genootschap gegeven voorbeeld navolging vinden [1].

---

[1]) Door de mededeeling, in de Nederl. Heraut van talrijke grafschriften, heeft baron Snouckaert v. Schauburg een goed werk verricht, dat zelfs in 't buitenland op prijs wordt gesteld. Jammer daarentegen, dat de nog in de Groote-kerk te Zutphen aanwezige grafzerken niet in lith. afb. het licht zullen zien; jammer te meer, omdat alles wat op verschillend gebied van L. A. F. H. baron v. Heeckeren uitgaat, uitmunt in degelijkheid, en den meesten bijval verdient.

[Indien het *Nav.* XXXIII, 241*0* aangekondigde lithographisch kunstwerk niet tot stand mocht komen, verzuime men toch niet tijdig kopie te nemen van de zóó menigvuldige grafschriften; vóórenaleer ze door afslijting geheel onkenbaar worden. Welk Zutfenaar neemt deze taak op zich, zoo mogelijk met korte aanwijzing der heraldieke figuren, en der kwartieren, — om ze geplaatst te zien in dit maandwerk, dat in zijne jaargangen reeds zooveel van dien aard behelst. RED.]

In het Nouv. Progr. d'étud. hist. et archéol. sur le Départ. du Nord, par le Docteur Le Glay, Lille 1836, leest men, pag. 34—37:

Nos anciens édifices religieux étaient remplis de monumens historiques et funéraires dont les inscriptions latines et françaises méritent d'être recueillies. Il est possible encore aujourd'hui de soustraire à l'oubli une foule d'inscriptions et d'épitaphes qui bientôt auront disparu tout-à-fait. Ces tablettes mortuaires sont souvent accompagnées d'emblêmes, de rébus qui peignent le goût du siècle et qui contrastent avec les idées graves et lugubres que semble comporter une épitaphe. En faisant faire des fouilles, il y a dix ans, sur l'emplacement de l'église des Récollets à Cambrai, pour y chercher le tombeau d'Enguerrand de Monstrelet, j'ai trouvé une grande pierre bleue sur laquelle était représentée la Mort sonnant de la TROMPETTE. Le corps de cet instrument et les bandelettes qui s'en détachaient présentaient les trois inscriptions suivantes *J'ai* TROMPÉ *Adam. Je* TROMPA *tout le monde. Je vous* TROMPERAY *aussy.* Plus bas, l'épitaphe, qui est celle d'un bourgeois de Cambrai, nommé ADAM *Tranchant*, porte la date de 1679.

On ne saurait apporter une attention trop sévère dans la copie des inscriptions. Le moyen le plus sûr est de prendre un *fac simile* à l'aide du procédé suivant qu'indique M. Champollion-Figeac [1]. »Une feuille de papier humectée avec une éponge ou dans un linge mouillé, appliquée sur l'inscription qu'on a nettoyée, et battue avec une brosse dont les poils sont assez longs sans être trop flexibles, donne dans très-peu d'instants deux figures parfaites de l'inscription, dans le sens direct des lettres et dans le sens inverse. On a le soin de frapper avec la brosse plus particulièrement sur les lettres, afin que leurs contours ressortent bien; il en est de même pour les figures, si la pierre en présente; et si ces figures ont quelque relief qui perce la feuille de papier, on recouvre sa déchirure de plusieurs autres morceaux jusqu'à ce que le relief reste dans cette espèce de moule. On ajoute d'autres feuilles à la première, si l'inscription est plus grande, et on a le soin de les numéroter. Le papier est bientôt sec, et on le place ensuite dans un portefeuille.... Le papier sans colle, sans être trop mince, est le meilleur; mais toute sorte de papier peut également être employée avec succès". M^O^.

[1]) Résumé d'Archéologie, t. 2, p. 94.

Grafsteen te Utrecht. In de Hoofdwacht ter stede werd Juni 1885 bij het opbreken van den vloer eene grafzerk gevonden, die niettegenstaande haren belangwekkenden ouderdom zeer goed behouden bleef. Ze voert in de vier hoeken de wapens van Renesse, Abcoude v. Meerten, Montfoort en Kuijnre, gevat in een versierden rand, in het midden het wapen van den hier begraven J. A. v. Renesse, in een medaljon, waarboven zijn devies, PDĒĒ SEP = (Prodesse semper), onder een grafnaald geplaatst. Achter die naald is een lint geslingerd, waarop de woorden *Prudenter et Fortiter* te lezen staan. Ter zijde van het wapen, — waarvan de kwartieren uit de wapens van Renesse en Abcoude bestaan, — ontwaart men weder twee naalden; onder die ter linkerzijde staat PESSE RARO = (Pro esse raro), onder die ter rechterzijde OBĒĒ NVQVĀ = (Ob esse numquam). Onder het medaljon zijn een schedel en beenderen in den steen gehouwen en tusschen de wapens van Montfoort en Kuijnre, aan het voeteneind, een zandlooper, waarboven een lint geslingerd ligt, met de woorden »Vince (in?) bono malum". Het grafschrift, onder het middelste wapen geplaatst, luidt:

D. O. M. T. ET V. CHR. SAL.

viator scire si desideras qs. svb hoc lap. qc. homo vt tv, io : a : reness : ar : et i : v : l. s. hvi' æd : d : i : b : ca. et deca' psona, psonat : goedel : qvine post fvnera alicvi gravis ēet avt crederet parē et sibi vt qvos vita conīvxerat mors non disiv̄g. mon : hoc constr : C.vrv. av̄t ab ætern : prīa exvl tandē sv̄mi imper. ivssv revoc : alacr : vitæ mel : spe ad c̄hrm sal : cessit. sed hevs. nec istvd solv̄ te scire volvit verv̄ vt tv, const : term : (qvē p̄ter non pot :) memor cito facias Q^ae morīens fecisse velles nā semētē vt fecer. ita metes. si didicisti ave et vale. tv interim hv̄c quetis locv̄ ne invideas, nec resuscit laces' : qvi vivēs (vt. sperat) obfvit nemi. qvis illi nec ōia nec ōes placvere, qvinam ille oīb'ꝰ deus ōia : in oib hvic placere stvde. abei cras seqvt vix : ā LXXIX. men : II D. XVI Θ. A. Sal : MDC XIX 27 IVL.

Deo optimo maximo T (?) et V (?) [1]) Christo Salvatori.

Viator, scire si desideras quis sub hoc lapide quiescat; homo ut tu,

---

[1]) Wat beduiden deze letters?

Johannes Antonius Renesse artium et iuris utriusque licentiatus, sacrae huius aedis Divi Johannis Baptistae canonicus et decanus, persona personatus Goedelandiae, qui ne post funera alicui gravis esset aut crederet parem et sibi, ut quos vita coniunxerat mors non disiungat, monumentum hoc construi curavit. Diu autem ab aeterna patria exul tandem summi imperatoris iussu revocatus alacriter vitae melioris spe ad Christum salvatorem cessit. Sed heus, nec istud solum te scire voluit, verum ut tu, constituti termini (quem praeter non potes) memor, cito facias quae moriens fecisse velles. Nam sementem ut feceris ita metes. Si didicisti, ave et vale; tu interim hunc quietis locum ne invideas nec resuscites lacessas qui vivens (ut sperat) obfuit nemini. Quis (cumque ?) illi nec omnia nec omnes placuēre, quinam ille omnibus? Deus omnia in omnibus, huic placēre stude. Abei (?) cras sequitur. Vixit annos LXXIX Menses II dies XV. Obiit anno salut. MDCXIX Julii XXVII.

Het is mij niet mogen gelukken dit opschrift geheel en al in zuiver Latijn over te zetten. Missehien is bovenstaande lezing de juiste; ik geef ze echter gaarne voor eene betere. H. N. S.

Hoofdschout van Maastricht (XXXV, 357). De oppermacht over de stad en het rechtsgebied van Maastricht behoorde den Staten der Ver. Ned., als vertegenwoordigend den Hertog van Brabant, gezamenlijk met en benevens den Bisschop van Luik. De oorsprong van dit recht van den Luikschen Bisschop is niet wel met zekerheid aan te wijzen. Te Maastricht waren vroeger twee hoofd- of hoogschouten, die hunne commissiën van de Staten-Generaal en van den Bisschop van Luik ontvingen. Zij werden ad vitam aangesteld en hadden elk hun stadhouder, die het ambt waarnam en de bevelen uitvoerde bij afwezigheid van den hoogschout. Tegenw. Staat II, 347, 355, Generaliteitslanden (1740) zegt: »Sedert vele jaren wordt de hoogschoutsplaats van de zijde der Staten-Generaal waargenomen door een vicehoogschout, die met goedkeuring van Hunne Hoogmogende wordt aangesteld; hij wordt als wezenlijke hoogschout aangemerkt en geniet alle eer en voorrechten aan het ambt verbonden.

H. T. G.

Persinne (XXXV, 29, 30, 229). Nooit vond ik ergens dat aan

persoon dezelfde beteekenis gegeven is als aan *deken*. Persona en decanus zijn Latijnsche woorden met geheel verschillende beteekenis. Persona is 1) masker, 2) tooneelspeler, enz.; in de Middeneeuwen vertegenwoordiger eener kerk, hij die voor of in de plaats eener kerk optreedt. Decanus is een hoofd over tien personen, in de Middeneeuwen een geestelijke die met het toezicht over eenige geestelijken van lageren rang belast was. A. J. C. KREMER.

[Andreas, bisschop van Utrecht, in 1133 de ingezetenen der villa Aalst (Bommelerwaard) van hunne moederkerk te Wijk (N.-Brabant) scheidend, vergunde hun eigen kapel en priester, welken laatsten, eductu (e ductu, onder leiding van?) persone matris ecclesie (den parochie-pastoor van Wijk), de proost van Tiel ter plaatse vestigen zou (zie Baron Sloet's Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 259).

Te Weesp (N.-Holl.) was behalve de persona of den eersten pastoor, nog een vicaris of onderpastoor. De persona, die er niet woonde, placht van zijn ambt veertig gl. te trekken. Tot dit ambt of personaatschap behoorden, behalve de pastorie, nog 10 morgen (ruim 16 bund.) land. Volg. v. Rijn (Hist. Utr. Bisdom, II, 733) droeg Mr. Johannes de Mera (denkelijk v. der Meer) zichzelven in 1514 als pastoor voor, als zijnde door den Proost van Oudmunster tot persona aangesteld. Als Hendrikje, dr v. Hendrik Lambrechtse, in 1499 in het Oude Convent ter stede tot non was aangenomen, testeerde zij in 1552 aan dit klooster 40 gl., waarover als getuigen stonden Johan Dirkse, onderpastoor, en Arent Jansse, priester — bij de kerk te W. — Oudemans heeft: persoon, -soen = 1) parochie-pastoor; 2) met zekere waardigheid bekleede kloosterling. Personaet = pastoorschap, pastoorsplaats *en* pastoor. Persoonschap = pastoorschap.]

Uitgevers-merken en vignetten (XXXV, 418). Het was een uitstekend denkbeeld deze nieuwe rubriek te openen. Als elk medewerker nu »geeft wat hij heeft", kan de verzameling spoedig volledig zijn. Ziehier wat mijne bescheiden boekenrij aan de hand doet.

N° 40. Joannes Borstius, op de groote Marct te Rotterdam 1671. Een boomstam op een grond; over den boomstam een lint waarop men leest: *Spes. est. regerminat.* Houtsnee.

N° 41. Adriaan Braakman in de Beurs-straat, bij den Dam te Amsterdam, 1706. De letters van zijn naam dooreengevlochten. Houtsnee.

N° 42. Abraham Ferwerda te Leeuwarden, 1753. Een landman den grond bezaaiend; op den achtergrond eene opgaande zon; op den voorgrond eene zonnebloem, alles omgeven door graanschoven en planten. Onderaan op een band leest men *Op hoope*, en daaronder de letters A. F., eens recht en eens omgekeerd. Koper.

N° 43. François Halma en Willem v. de Water te Utrecht, 1698.

De landbouw (?) en een vliegende engel houden eene schilderij, voorstellend den oogst. Minerva en een engel beschouwen de schilderij. Links houden twee engelen eene korenschoof. Onder leest men *Cultor his vita est.* Hieronder een wapenschildje waarin een monogram gedekt door eene kroon. Koper.

(In 1704 was zekere François Halma boekdrukker te Amsterdam; Dezelfde als bovengenoemde? [1]).

N° 44. Jan Scheffers ende Jacomina v. Oudenhoven, Weduwe Isaac v. Dockum te 's-Hertogenbosch, 1670. Een zwart wapenschild in renaissance-stijl met damasceering. In het schild een ovaal dat de schildboorden aan vier zijden raakt. Het ovaal vertoont eene heide met een staanden herder, die een staf houdt, en een zittenden herder, die op een doedelzak speelt; op den achtergrond eene kudde schapen. Over de heide heen is een keper aangebracht waaronder eene heraldieke roos. Boven de heide twee stralende zespuntige sterren, en daarboven de letters I. S. Houtsnee.

N° 45. Jan Scheffers in 't verguld Missael te 's-Hertogenbosch, 1684. Evenals n° 44.

N° 46. Petrus Scheffers in 't verguld Missael te 's Hertogenbosch, 1744. Evenals n° 44.

N° 47. Hermanus Uytwerf te Amsterdam, 1743. Een vignetje voorstellend eene zaal. Op den voorgrond eene zittende vrouw met twee engelen. Boven Mercurius, Fama, eene lier en twee aardglobes. Onder op een band de woorden *Non Norunt Hæc Monumenta Mori.* Koper.

N° 48. Johannes en Hermanus Verbeek te Leiden 1755. Een tuin, waarin eene fontein; op den achtergrond een muur met beeldjes. Alles is omgeven door een rand waarop boeken liggen; boven, tusschen de boeken ziet men Fortuna, rechts Minerva, links Mercurius. Onderaan leest men *Varietas delectat.* Koper.

N° 49. Paulus Vink te Gorinchem 1670. Het wapen van Gorinchem, waaronder het woord *Gorinchem.* Koper.

N° 50. Jan Pietersz. Waelpot aen 't Marct-velt te Delft, 1649. In een cirkel het wapen van Delft. Daaromheen een lauwerkrans gedekt

[1]) Volg. Dr. A. M. Ledeboer, De Boekdr. 1872, bl. 39, waren François H. en Willem v. de W. in 1700 te Amst. *en* Utr. werkzaam; vgl. a. w. bl. 360. RED.

door eene kroon. Tusschen den krans en het wapen leest men: *Goet-Delfs*, Houtsnee.

N⁰ 51. Dezelfde 1649. Een liggend ovaal met versierden rand waarop twee mannen rusten. In het ovaal eene huisjesslak. In den rand het woord *Pavlatim*. Houtsnee.

N⁰ 52. J. Wetstein te Amsterdam. In een cirkel een landschapje met huizen op den achtergrond. Daaromheen in een rand de woorden *Terar dum prosum* [1]). Onder, twee afgewende sphinxen te midden van planten. Boven: rechts een engel, die een lauwerkrans houdt, links een engel, die de bazuin blaast.

Helmond. AUG. SASSEN.

Aardgunning (XXXV, 358). Wat is aardgunning? Het Woordenboek der Nederlandsche Taal antwoordt: »*Aardgunning*," znw. vr. mv. *-gunningen*. Uit *Aarde* en *Gunning* Oud-vaderlandsche rechtsterm. De vergunning door den landsheer aan eene vreemde regeering gegeven, om binnen zijn gebied daden van oppermacht, vooral van rechtspraak te oefenen. Door eene *fictio juris*, werd dan een gedeelte van het gebied aan die vreemde regeering als *gegund* of afgestaan, zoodat zij gerekend werd op eigen bodem te handelen. Zoo hebben in 1689 de Staten van Gelderland aan die van Holland en West-Friesland *aardgunning* verleend om den Lobithschen tol, hun door den Keurvorst van Brandenburg verpand, te Schenkenschans te mogen ontvangen". Hierbij wordt verwezen naar Schrassert, Codex Gelro-Zutphanicus, die deze bijzonderheid bij het woord *Aardgunning* mededeelt. MR. C. B.

Ensergeld (XXXV, 358). Sprekend van Schokland en het daar gelegen Ens, zegt Dumbar (Teg. Staat v. Ov. IV, 186): »Naarmate de rampen vermeerderden, moesten de kosten van 't onderhoud zwaarder worden, en dit gaf aanleiding, dat Ridderschap en Steden in 1634 ieder in deze provincie inkomend of van daar uitvarend schip met een stuiver, onder den naam van Ensser-geld, belasteden, dat in 1651 en 1675 in 2 en 3 stuiver en eindelijk in 1698 in een schelling is

[1]) Zijn symbool was een wet- of slijpsteen (cos); vgl. het tijdvers DVM terItVr Cos, LIteratIs VsVI et LIterIs prosIt bonIs (1728); zie Dr. Ledeboer, a. w., bl. 103. RED.

veranderd. Volgens nadere bepalingen betalen de vaartuigen van Steenwijk, Vollenhove, Blokzijl en Kuinder niet meer dan 2 stuiver en zijn alle open schuiten geheel vrij. In 1708 werd de eerste afzonderlijke Ontvanger voor dit middel aangesteld.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Kaepspil (XXXV, 359). Aan boord is spil hetzelfde als kaapstander. Nu zal kaapspil weêr hetzelfde wezen. De bedoelde betaling zal gedaan zijn aan vrouwen, die in 't spil geloopen, den kaapstander gedraaid hadden, bij eenigen arbeid. E. LAURILLARD.

Landweer (XXXIV, 189). Eene herberg in de bp Halle (o. Zelhem) heet Landewer, welke benaming in het Aardr. Wdbk van v. der Aa, (art. Halle) wordt afgeleid uit de oude defensie der Grp Zutfen, als zijnde geweest een omstr. 1255 gesticht fort. Is daar blijk van, omdat er een bepaald jaartal bij wordt opgegeven? Men denkt bij het woord land(e)weer aan eene aarden omwalling (fossatum), in tegenstelling van eene waterweer of waterkeering. Men maakte ze nog in 1358, bijv. op den Weerd onder Deventer (Bijdr. Gesch. Over. VIII, 184). Terwijl in deze samenstelling *Weer* soms z. v. a. veer = voorde schijnt te zijn, bijv. in De Landweer (stroompje bij Emmerik), z. v. a. landwetering; is het nochtans zeker dat landweer veelmaals *waterkeering* beduidt, derhalve eene (af)wering (van het water) ten behoeve van 't omliggend land; en in dezen zin ontmoet men het denkelijk in art. 4, het 2de lid des eersten Landbriefs van David v. Bourgondië, bij Racer, Overijs. Gedenkst., St. III, bl. 165, aangehaald door Baron Sloet in zijn Van-Al's, 1871, bl. 44). In deze beteekenis ook denkelijk weer (tout-court), bijv. De Weer (kanaal Westerkwartier Gron.), item water in Waterland (N.-Holl.), item De Oude Weer (waterlozing of tocht in Hunsingo, Gron.), ter Weer (huizingen in Gron. en Z.-Holl.); ook in samenst., als: Weerborg (landhuis in Gron.), Weerburen (buurt te Roodkerk, Friesl.), De Winkelder weere (geh. bij Schagen, N.-Holl.); insgelijks als De Where (waterloop in het land v. Vollenhove), De Wheeren (geh. Vier-Noorderkoggen). Doch dit laatste zou wegens de ingevoegde *h* misschien ook z. v. a. meer kunnen zijn.

Landweer in zake het defensiewezen past op dit artikel in den

landbrief des Graven van Gelre voor die van Oldebroek a⁰ 1320: Voorts willen wij, wanneer zulks den nood vereischt, dat zij zullen komen tot de landwere op de Veluwe en helpen de landwere bevorderlijk zijn; en wanneer wij of onze nakomelingen eene oproeping tot de landwere doen, zoo zullen zij (de Oldebroekers) ons zenden acht goede knapen om met wapenen op hun eigen kost te dienen". Beduidt hier dit woord z. v. a. bescherming des lands: in Duitschland is het in zwang niet slechts in de beteekenis van grensvesting, maar ook in die van »weerbare manschap" (des lands, of ter bescherming des lands?), gewapende burgers. Zoo werd in den Pruissisch-Franschen oorlog 1870/1 die Landwehr opgeroepen, d. i. de Schutterij. Hiervan is daar te lande onderscheiden de oproeping van den landstorm [1]) (der Landsturm), d. i. van al de burgers zonder onderscheid tot aan hun 60ste levensjaar.

J. A.

Penningen (XXXV, 423). Penningen op het overlijden, ook wel *sterf*penningen genoemd, werden ter gedachtenis van meestal beroemde personen, soms eeuwen na hun overlijden, geslagen. Lijkpenningen werden aan gildebroeders of personen van zekere buurten te huis bezorgd door, en na volbrachte begrafenis teruggegeven aan — den gilde- of wijkbode. 't Was verplichte lijkdienst. Begraafnispenningen werden geschonken aan hen die vrijwillig, meestal iemand van stand of vermogen ter laatste rustplaats hadden gedragen.

L. J. D.

VRAGEN.

Penning. Dezer dagen werd mij een zilveren penning getoond, waarop aan de eene zijde een wijnpers is afgebeeld, waar het druivennat uitloopt in een daaronder staanden bak; boven uit de wolken komt eene hand te voorschijn, die eene tros druiven vasthoudt, terwijl het woord »Jehovah" in 't Hebreeuwsch, door lichtstralen omgeven, daarboven te lezen is; het randschrift luidt *Est a pressura largior et melior* 1619. [Vgl. *Nav.* XXXV, 484. Red.]

---

[1]) Landstorm kwam ook wel als benaming van een bataljon soldaten voor. In 1815 had J. Helderman te Oldenzaal zijn bataljon aldus gedoopt; zie Bijdr. Gesch. Overijsel, I, 333.

Op de tegenzijde ziet men een leeuw in eene grot liggend, met beenderen en een bekkeneel van een vrij groot die voor zich, terwijl sporen van voetstappen van dieren op den grond in de richting naar de grot heen zichtbaar zijn; op den voorgrond sluipt een vos achter eene verhevenheid weg; het randschrift luidt *Quia me vestigia terrent.* J. W. In de beide randschriften bevindt zich ook nog eene lelie, en wel tusschen 16 en 19 en tusschen J. en W.

Kan iemand mij zeggen bij welke gelegenheid deze penning, die 5½ duim middellijn heeft en 6¼ lood weegt, is vervaardigd?

M^R. R. J. W. F. VAN HOEVELL.

[Ja! zie v. Loon, II 112. J. D.]

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Dienstboden (XXXV, 426). Opsporing is niet noodig. 't Boekje is bekend genoeg. Uittreksels er van geeft Schotel (Vaderl. Volksboeken I, 190 en verv.); 't werd geschreven door Simon de Vries, omdat het hem »smertte, dat de dienstmaagden zich dienstbaar maakten aan den duivel, tot haar eeuwig en tijdelijk kwalijk, 't geen haar den vloek op den hals haalde". Van dien Simon de Vries vermeldt Schotel in 't genoemde werk nog vele andere geschriften.

E. LAURILLARD.

Lof der jenever. In de aangenaam te lezen »Reisherinneringen uit Schotland" door H. L. F. P.(isuisse) (Nieuwe Rotterd. Courant. 15 Juli 1885, X) leest men »Tot eer van onze Jenever heeft nooit een dichter zijn lier gespannen". Helaas! B. Hennebo dichtte den »Lof der jenever" (1e en 2e deel. Amst. 1736, 8°. Zie Cat. der bibliotheek van de M. v. Ned. Letterk. 1884, II, 2 blz. 368. MR. J. DIRKS.

VRAGEN.

Geertruidenberg. Wat is bekend van het archief van het klooster

aldaar? Wanneer is het verongelukt of waar is het gebleven? Miraeus schijnt geene oorkonde daaruit gelezen te hebben.

A. J. C. KREMER.

The Rambler van R. Steele. Is The Rambler (Zwerver) een tijdschrift te Londen 1750—1752 uitgegeven, ook in het Nederduitsch vertaald, zooals De Spectator (Amst. 1743—44, 9 deelen), De Guardian (Rotterd. 1731, 1ste druk 1734, 2de druk 3 deelen) De Snapper, (Amst. 1752, 4 deelen) De Rhapsodist (Amst. 1780, 3 deelen) De boekzaal, der Juffers en die der Heeren (Amst. 1737)?

L. J. D.

Psalm XIX, vs. 1—6. Bij het lezen van dezen Psalm is bij mij de gissing opgekomen of de verbeelding van den Psalmist in de verschillende sterrebeelden aan den Oosterschen hemel, ook wellicht Hebreeuwsche schriftteekens heeft meenen te zien, zoodat ook in dien zin »de hemelen Gods eer verkondigden?" Misschien zal een ander, meer vertrouwd met het Hebreeuwsche schrift dan ik, mij wel willen mededeelen of mijn gissing juist kan zijn.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Caffa-wercker (XXXV, 432). Kaffa is eene mindere soort fluweel, in 't Engelsch oudtijds mockado = mock velvet. P. Marin noemt het een gladde wollen stof, als fluweel zoo bol geweven. De Franschen noemen het Moquette.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Hausschwamm (XXXV, 433). Waarschijnlijk kan met vrucht geraadpleegd worden het Tijdschrift voor Nijverheid, dl 1, dl 5 en Jaargang 1855. Volgens v. Hall, Toegepaste Kruidkunde, wordt in die deelen over eenige zwamsoorten gehandeld, en meer bepaald over den Merulius lachrymans, den bekenden vernieler der vloeren en balken van vochtige gebouwen. Ook op de Veluwe komt deze zwamsoort in enkele boerenwoningen voor, en draagt er in de volkstaal

dier streek de benaming »schallebiiters," (schallen, schalen = planken, dus houtbijters); niet onaardig als ik meen.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

Stalen Pennen (Alg. Reg.). Stalen- of liever metalen pennen vond men reeds bij de Romeinen. Daarvan kan men er een afgebeeld zien en beschreven in de »Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande", Heft LXXII, S. 95. Onder dagteekening van Vrijd. 5 Mei 1690 schrijft Const. Huygens Jr. in zijn Dagboek: »Gaff de Con., als hij teeckende, een pen gemaeckt van Prins Robberts mettal; en als hem seyde, dat die soort van pennen niet en roeste, seyde hy: dan is sij duysent gl. weert". De »stalen-pennenmaecker" woonde te Londen, in Long-acre en heette Gates (ald. 6 en 13 Mei). In zijn »Gr. Ned. en Fr. Woordenb." (4de dr. 1768) spreekt P. Marin mede van een staale, een zilvere schryfpen, »une plume d'acier, d'argent".

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

VRAGEN.

Willink. Op dit uitgestrekt landgoed te Winterswijk, de bakermat der fam. Willink, in 1849 het eigendom van L. D. te Lintum ter plaatse, vond men destijds eene soort van steen, die bij eene meer doelmatige behandeling bij de opdelving, waarschijnlijk tot bevloering zou kunnen gebezigd worden (aldus in v. der Aa, Aardr. Wdbk). Wat is daarvan? Is die steensoort tot gezegd doeleinde benuttigd?

Friesche ruiters — In de vestingbouwkunde aldus genaamd. Ik meen scherpe-palen. Vanwaar deze benaming? Vond Coehoorn ze uit? En vandaar de naam?

L. J. D.

TAALKUNDE.

Persoonsnamen (XXXV, 115, 378). In den regel neemt men aan, dat Alexander afgeleid is van het Grieksche ἀλέξω, afweren en ἀνήϱ,

gen. ἀνδρός, man. Een Alexander is dus iemand, 1° die een man afweert, 2° die een man *kan* afweren, 3° die de volle kracht van een man bezit, d. w. z. een weerbaar man. Het Alg. Noordn. Woordenb. der Samenl. van Witsen Geijsbeek geeft echter op: Alexander = menschenredder. Deze beteekenis wordt dan afgeleid van een andere constructie van bovengenoemd werkw., nl. iets van iemand afweren = iemand verdedigen. — Kramers' Kunstwoordentolk geeft voor Antonius de beteekenis van »den onschatbaren, prijswaardigen." De afleiding ontbreekt echter. — Volgens Witsen Geijsbeek bestaan de volgende afleidingen van Caspar: 1° van het Chaldeeuwsch góbar = schatmeester, ontvanger. 2° van de stad Casperia, thans Aspra, in Italië. Denkend aan de sage der 3 wijzen, dunkt mij de Oostersche afleiding de beste. — Melchior (zie Kramers' Kunstw.tolk van mèlek = koning, en oor = licht, dus koning des lichts. — Volgens denzelfden is Hubert, oorspronkelijk Hugebert (van hugi, hug, gemoed,) de door zijn geest beroemde. — Hildebrand beteekent oorlogszwaard, van hilta, strijd, en brand, zwaard. Dit laatste is nog in het Engelsch in gebruik. — Een Gothisch werkw. ingramjan beteekent toornig maken. Zou Ingran misschien ook de toornige zijn?

W. C. A. VAN V.

Aanschellen uit de aardigheid (XXXV, 248) — heet in Gelderland »belletje vangen".

Mulveren (XXXV, 248). Te Nijmegen heet een knikker »mulmer" en knikkeren »mulmeren". Elders spreekt men van »marmel" en »marmelen". Al deze benamingen zijn waarschijnlijk verbasteringen van »marmer". De knikkers van gebakken aardewerk noemt men in Gelderland »pottebakkers". Merkwaardig is 't dat de benaming »mulmer" de Waal niet overschrijdt. Niettegenstaande de vele aanrakingen tusschen de Nijmeegsche jongens en die van het aan de overzijde der Waal liggende dorp Lent, spreekt men hier slechts van »knikkers" en »knikkeren".

Batavia. JANSSEN VAN RAAIJ.

Adellijke haas (XXXV, 116, 369). Een adellijke haas is niet een haas, die van adel is, — in het rijk der hazen heerscht vrijheid, gelijk-

heid en broederschap! — maar een haas, waar een luchtje aan is. Vroeger bracht men het ten onrechte met *adellijk*, van adel, in verband. Zoo doet nog het Woordenboek der Nederlandsche Taal, als het bij adellijk opgeeft: »in schertsende toepassing, van wildbraad gezegd. Wat al te oud, te lang bewaard, en dus op het punt van tot bederf over te gaan. In denzelfden zin wordt ook wel *van adel* (zie A d e l, I, 1) en *jonkerachtig* gezegd; doch *adellijk* is de gewone uitdrukking" (I, 788). Prof. De Vries heeft later zelf erkend, zich hier door den schijn te hebben laten bedriegen. In *de Taal- en Letterbode* I, 261—646 vindt men een artikel van zijne hand ten betooge, dat een *adellijke* haas en een *adellijk* geslacht niets met elkander te maken hebben, maar het eerste *adellijk* samenhangt met het Eng. adjectief *addle*, meest van eieren gezegd (an addle egg = een vuil, bedorven ei), maar ook wel van 's menschen brein, en dan ziek, krank, beteekenend (*addle-headed* of *addle-pated* is, wie zwak van hersenen is). Dit *addle* is ags. *âdol*, *âdl*, ziekte; *adellijk*, of liever *adelig* — want zoo moet het oorspronkelijk geluid hebben — het ags. *âdlic*, *âdlige*, ziek. Door de bijgedachte aan *adellijk* (= van adel), ging men het wild in plaats van adelig, adellijk, van adel, en zelfs jonkerachtig noemen; zoo zegt men ook in Holstein van iemand, die den adel, de fijt in den vinger heeft, schertsend: »he is adlig worden". Voorts deelt Prof. De Vries nog een en ander mede over den hoogeren oorsprong van ags. *âdl*. — Men zie over dit punt ook Prof. Verdam in den Volksalmanak der Maatschappij tot Nut van het Algemeen, voor 1883, blz. 18, waar het woord, op grond der afleiding, met éene *l* gespeld wordt.

MR. C. BAKE.

Oudemans' Bijdrage enz. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XXXV, 443.

Gevlieghen. Vliegen. — Leven van Christ. de Wonderbare, vs. 213:

(Het lichaam) vloegh opte balken staen
Van der kerken, also saen
Als enech vogel *gevlieghen* mocht daer.

Ghevraechede. Vragen. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I. 116:

Al hadde my hyement ghebrec om wercken,
My en rochte niet naer hyements *ghevraechede.*

Ghewaren. Beweren. — Antw. Spelen van Sinne, 396:

Twaer moeyte verloren, ghy sult wel lesen
Al tghene dwelck de wijse daer af *ghewaren.*

Ghewassen. Wassen. — Dr. Verwijs, Van Vr. en van Minne, III. 21, vs. 7:

Hi (een wijngaard) staet op enen berch soe hoech,
Dair die gront of is so droech,
Dat hi *ghewassen* niet en can

Ghewat. Ruimte, plaats. — De Casteleyn, Konst van Rethoryke, 90:

Dees meinsche reisde van Hierusalem de stat,
Daer tvisioen van paeyse by is te verstane,
Dats uten Paradise ende tshemels *ghewat*
In Hiericho, welck woort wy in tweerelds bane
Interpreteren de mane.

In een' eenigszins anderen zin heeft de *Bijdrage* het woord vermeld.

Gheweghen. Begrijpen, inzien. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I. 112:

Ka! ghy zijt de galghe;
Ic en can *ghewegen*, ghesegghen, gheheffen,
Wat salicheyt men an hu zoude beseffen,
Want alle verdrieten by huus byzijns groeyen.

De *Bijdrage* heeft vele beteekenissen van dit werkwoord, doch geene, die op deze plaats past. — Mij komt het als het waarschijnlijkst voor, dat wij hier het ww. *wegen* hebben met *ge*, in figuurlijken zin, gelijk wij nog wel *overwegen* bezigen. Het zou ook kunnen zijn, dat dit woord hier slechts een wisselvorm van *gewagen* was, hetgeen eveneens een' goeden zin oplevert.

Geweldiger. 1. Geweldenaar. — Statenoverz., Job 24, Inhoud: hare gemackelicke doot, hoewelse *geweldigers* zijn. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 421:

Wy zijn voor Godts gericht verdoem'lijck allegaer,
Nochtans en zijn wy al *geweldigers* noch dieven.

2° Gevangenis. — Van Heurn, Hist. van 's Hertogenbosch, III. 380: Zeker Gebooren Burger deezer Stad... was in den *Geweldiger* alhier gebragt.

Geweltsaem. Gewelddadig. — Kantteek. op de Statenoverzetting, Jes. 53, 45 en Ezech. 28, 17: *geweltsame* doot.

Ghewemelte. Gewemel. — Van Teylinghen, Het Paradijs der Wel-

lusten, 253: dat de wateren voortbrenghen het *ghewemelte* der levende ziele, ende 't ghevogelte boven de aerde.

Geweten. Weten. — Leven v. Chr. de Wonderbare, vs. 1160:

> Dien const nieman niet wel *geweten*
> Noch verstaen in sinen moet.

Dr. Verwijs, Van Minne en van Vrouwen, I. vs. 96:

> In conste noit bi ghenen treken
> *Gheweten* wat dat minne ware.

De *Bijdrage* heeft het werkw. in dezen zin niet.

Ghewichtigheyt. Gewicht, zwaarte. — Coornhert, Wercken, I. fol. 142: dat (de steen) door zijn *ghewichtigheyt* nederwaerts daelt.

Ghewinlijck. Verkrijgbaar. — A. Bijns, Refereynen, III. 40 c:

> De verloren sone was verre gheloopen,
> En nochtans ontfinck hem de vader minlijck.
> Laet my u gratie ooc zijn *ghewinlijck.*

Ghewinsel. Gewin. — Antw. Spelen van Sinne, 261:

> Door sinnen ben ick dwerck altijts strijckelijck
> Daermede ick crijghe al mijn *ghewinsel*
> Wt Godts gheest treckende haer beghinsel.

Gewisper. Gemompel, gefluister. — Don Quichotte, II. 200: Aangaande het geen Sanche daar verhaalt heeft, vind ick nog eenige swarigheyd, en daar loopt soo een *gewisper* in myn ooren seggende, dat... dien voorschreven Sanche noch veel sotter moet zyn.

Gewoelmaker. Onruststoker, woelwater. — Kantt. op de Statenoverzetting, Spreucken 20, 1: De wijn ende andere stercke dranck — maeckt dat de menschen, diese misbruycken, spotters ende *gewoelmakers* worden.

Ghewoordt. Verloofd. — Rodenburgh, Otto III en Galdrik, II. 24:

> Zijn dit Liefds vruchten van Liefds-enting zeven jaeren?
> Dat wy drie jaer *ghewoordt*, en vier in echts trouw waren?
> Is 't gansch vergheten Lief? Is 't gansch uyt uw' ghedacht?

Ghewritsele. Beweging, gescharrel. — Erasmus, Lingua, 79: om dat het (het nestelen der zwaluw onder ons dak) een yeghelick met sijn *ghewritsele* seer quellick is.

Gewroech. Wroeging. — A. Bijns, Refereynen, II. 22 b:

Dijn wercken ontsteken als vierighe colen root
Den leesere, die es bij smesliedens *gewroech* cout.

Gibbelen. Uitstorten. — Kinderwerck, ofte Sinneb. v. d. Spelen der Kinderen, 37:

Gaet het soo niet in ons leven,
Ist niet vechten, loopen, streven,
Kibblen, *gibblen*, spot en gal,
Dat men meest siet overal.

Ghieten. Ingieten (in de keel), drinken. — A. Bijns, Refereynen, II. 6 c:

Dese prijsen malloten, droncken callanten,
Die niet en weten dan gapen en *ghieten.*

Gifterse. Geefster, begiftigster. — Van Goor, Beschr. van Breda, fol. 445: met toestemming van de *Gifterse* en den Pastoor der gemelde Moederkerk.

Ghijgaen. Verward schreeuwen. — Meerman, Com. Vetus, 55: Men lach daer en *ghijgaende* op de luyken en over den gantschen overloop met hoecken en met bogen.

Gilpen. Schreeuwen, gillen. — Klioos Kraam. 345:

— al wat adem swelgen
En braken kan, 't zy 't in de telgen
Of *gilpt*, of tilpt, of giert of tiert.

Ghinghber, Gember. — Dryd. Refereynen (Rott. 1561), 69:

Sy riepen o vrouken wilt onser doch ontfermen nu
Veer en zullen wy voorwaer niet krincken,
Wy zullen u *ghinghber* en notemuschaten schincken.
Op dat dees schande van ons niet werde vernomen.

De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Kiliaan.

Ginnegapen, Ginnegappen. — Meiavond, Klugtspel (Schotel, Lett. Bijd. tot de Gesch. van den Tabak,) Bijvoegsel, 3:

Hoe datje met malkaêr steets door de glaesen ziet,
En *ginnegaept* en lacht met andermans verdriet.

Ginsterken. Vonkje. — Poirters, Duyfken in de Steenrotse, 186: Isser noch een *ginsterken* liefde in u?

Gypen. Bezwijken. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 104:

— de menschen daerom vallen in alle quaden,
Mits sy 't geen godlick is niet soecken te begrypen;
Doch met gematigheyt. Want anders seylt moet gypen,
Mits aenmacht van verstant en lasterlijcke waen.

Gis nemen. Letten, acht geven. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 277:

Merckt, ofte wilt aenzien het geen u nodichst is,
Neemt gis (gissing ick meen) op uwen staet voorgaende,
Waen'de weest voortaen niet dattet sal vallen mis:
Want wis zo zullen wy uwen stand houwen staende.

Gisp. Geeselroede. — Huis. Bakker, Poezy, II. 96:

Het bytend hekeldicht, der leemten *gisp*, verwagt
Een Juvenael vol vuurs. —

In de *Bijdrage* uit Kiliaan vermeld.

Ghispelingh. Geeseling, kastijding. — De Harduyn, Goddel. Wenschen, 219:

Want gheen soo kleynen wicht, oft 't wordt de letters wijs,
Soo dattet maer en siet wat *ghispelingh* van rijs.

Gisperdegoey. Schertsend gevormd woord om de geeselstraf aan te duiden. — Dr. Van Vloten, Het Ned. Kluchtspel, I. 200, waar een bedelaar zegt, dat de gerechtsdienaar hem wilde

Leeren singen, suyver en moey,
Het doontjen van *gisperdegoey* onversaecht.

Ghisselic zyn. Gissen. — Dr. Van Vloten, Het Nederl. Kluchtspel, I. 97:

Alssicker up *ghisselic zy*,
So beghint tghepeins in my te dakene.

De *Bijdrage* heeft het woord buiten verbinding met het werkw. *zijn*, waarmede het hier één begrip uitdrukt.

Gissen (*Metter*). Bij de gis. — A. Bijns, Refereynen, II. 11 e:

— hoort Luthersche quanten,
Ick segghe noch eens al *metter gissen:*
En sonde duegcht, de Lutheranen sijn sancten.

Gitsheyt. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 442:

Gekomen uyt den brant, gekomen uyt gevaer,
Steeckt sy op haeren kop, die nu so menich jaer
Gelijck den Sonnen schyn getint heeft en gebloncken,
En maeckt de volck'ren so door gulle *gitsheyt* droncken.

Glibberheid. Glibberigheid, weekheid. — Jonctijs, Tooneel der Jalousien, II. 51: kouwe, en slijmerige *glibberheid* zig uitstekender in 't zap vertoonen.

Glinster glans. Glinsterende glans. — Van de Venne, Holl. Turf, 60:

Geeft een Weer-Schijn van 't geflicker
Met een *glinster-glans* geblicker.

Glipper. Vluchteling, deserteur. — Van Zevecote, Gedichten, 287:

De dijcken doorgeboort, de opgestelde sluysen...
Syn van de *glippers* daer, en schimpers hier bespot,
Die lachen met den Prins, en houden hem voor sot.

Scriverius, Gedichten, 79:

De *Glippers* deeden goedt, die by den Vyandt waaren,
Die rieden al te zaam de schoone Stad te sparen.

Glipperen. Glibberen, uitglijden. — Levens van Plutarchus, fol. 307: als hij op den anderen oever van de riviere... overmits dat het aertrijck aldaer zeer gheweyckt zijnde, *glipperde.* — Hoogstraten, Haegaenveld, 86: in 't heetst van 't gevecht, als het zwart bloed langs duin en akker vloot, *glipperde* dit Koninklijke dier, en sulde op zijn achterkooten.

Glipperig. Glibberig. — Coornhert, Wercken, I. fol. 151: Niet anders dan een *glipperige* slanghe ont*sluypt* ghy telcken. — Ald. fol. 426 verso: Het padt is *glipperich* dat ghy bestaet te betreden.

Glippert (*Een*) *maken.* Wegglippen, wegsluipen. — Van Rusting, Werken, I. 10:

Maar 't speet hem...
Dat hy zoo onverrigter zaken
In 't donker moest *een glippert maken.*

Glissich. Glibberig, onvast. — Coornhert, Wercken, II. fol. 187 verso: dat de Overicheydt seer *glissich* gaen hebben soude soo wanneer sy niet by der handt... gehouden wordt.

Glijsteren. Glinsteren. — De Casteleyn, Pyramus en Thisbe, 18:

Myn dochter als een dyamant int gout
Glijsterende blijvet zeer moedich en fier.

In de *Bijdrage* uit Kiliaan vermeld.

Glitsen. Snel rijden, voortglijden. — Leydsch Vl. Orangien Lelyhof, 89:

Sy waren vogel snel, mits *glitsen* op der schaetsen,
Sy werfden dickwils buyt, en bleven weynich doodt.

Versta ik deze plaats wel, dan is *glitsten* hier een imperfectum. Is dit het geval, dan moest men lezen *glisten* of *glitsten.* — De

Bijdrage heeft een *glissen* in den zin van *glijden*, *uitglijden* en uit Kiliaan *glissen op het ijs* voor *schaatsenrijden*.

Gloedelijc. Gloeiend. — A. Bijns, Refereynen, III. 52 c:

Nochtans, Heere, begeer ic minlijc,
Laet mij inde helle niet branden *gloedelijc*.

Gloren. Zich verheffen, zich beroemen. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 13:

— en (ick) blies op mijn Zyringh
Het zelfde lijtje daar ick den prijs van ontfingh:
Onder wijl dat ick dus in mynen zeghen *gloorden*,
Vaart my een schip verby, daar uyt quamen dees woorden.

Gloser. Uitlegger. — Sluiter, Gesangen, 174:

Eygen sin en meningh doch
Zyn de rechte *glosers* noch.

Gnarren. — Gnorren, knorren. — Oudaan, Agrippa, Opdracht, 2: dat ik.... in een Hond verandert ben, en.... niet en kan, dan bijten, aanbassen, *gnarren*, en schelden.

Gneuterigh. Knorrig. — Van Dans, Thyrsis Minnewit, I. 76:

Laet het *gneuterighe* kijven
Zijn alleen voor oude wijven.

Gnicken. Knikken. — Rodenburgh, Vrou Jacoba, 41:

Batavia die weent, als sy siet d'ongheva llen,
En haer afgunstigen al *gnickende* uytschallen
De warring die men siet....

Godeloes maken. Van alles berooven. — Moriaen, vs. 4204:

— die dlant hadde gesaect
An hem, ende godeloes gemaect
Ende menege weduwe ende wese.

Godinnelijck. Als van eene godin, goddelijk. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 495:

— de gulde eendracht spoedigh
sal snel vertonen haer *Godinnelijck* aenschijn.

Goede (Int) keeren. Ten goede uitleggen. — A. Bijns, Refereynen, I. 13e:

Men soude alle dingen *keeren int goede*,
Metten priesterlijcken staet niet spotten noch gecken.

Goederen. Van goederen voorzien, doen erven. — Despars, Cronijcke van Vlaenderen, I. 229: vreesende dat zy.... endelinghe

meer kijnderen zoude mueghen vergaderen, dan zij naer haren staet wel machtig zoude wesen te *goederen.*

Goederhandich. Goedertieren. — Nootw. Vertoogh, 253:

> Gods gheest sterckte hem *goederhandich*,
> En heeft ons zalicheyt ick houwe,
> Aldus verleent Aen zijn Ghemeent,
> In liefd ghetrouwe.

Goetdunckaert. — — Rodenburgh, Batav. Vryagie Spel, 12:

> — Helaes, hoe soude desen
> *Goetdunckaert* hebben dan beromt g'lijck of beleeft
> En heus ghespreck terstont herts-liefd' te kennen gheeft.

Goetnamich. Goed ter naam staande. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 271:

> Hoe lieflijck met Eendracht is ons Gemeent gepaert,
> Elck is gewill'gh ten dienst den and'ren behulpsamich,
> Sulck gerucht maeckt de Kerck en de Gemeent *goetnamich*,
> 't Belet oock argernis voor die buyten ons zijn.

Goetsaligh. Vol goederen zijnde. — Levens van Plutarchus, fol. 62 verso: gissende dat hy de Toscaners in onordeninge soude vinden, sonder op hen hoede te zijn, noch nergens op als goede chiere te maken denckende, om dat sy inghenomen hadden een rijcke *goetsalighe* stadt.

Gomen slaen. Acht slaan. — Const-thoon. Juweel, 434:

> 't Hert verflaut my, mijn tong verliest haer crachten,
> Om langher te doen clachten, *slaet* hier op *gomen.*

De *Bijdrage* heeft het ww. *gomen* en het naamw. *goom* in verband met het ww. *nemen;* maar niet bovenvermelde uitdrukking.

Gooperen. Vurig verlangen. — De Honigbije, II. 2:

> Elck heeft zyn zinnen op het spel alleen gezet,
> En merckt 'er buiten niets, naardien al 't *gooprend* zoodtje
> Zyn oog, slegts tuk op winst, in 't zeil houdt van zyn bootje.

Nieuwe Honigbije, I. 23:

> — het vuur, dat zijne Vrintschap voed.
> Is 't *gooperen* alleen op meerder eer, of goed.

Gorgie. Soort van zweep. — Roman v. Ferguut, 16:

> Hi grepene in 't gereide, hi spranc,
> Den stegereep wistijs cleinen danc,
> Ene *gorgie* nam hi in sine hant,

Men wiste van sporen niet int lant,
Die *gorgie* was te Inde geknocht.

Goute. Jicht. — Antw. Spelen v. Sinne, 374:

Maeckt dat men van u saet hier niet en crijghe
Buyten der stadt moecht ghy wel luysen en vloyen
En met u *goute* lancx den breederick schoyen.

Grabbel (In den) smijten. — In het honderd werpen, niemand bepaald treffen. — Ged. geplaatst vóór Poirters, Masker van de Wereldt:

Straft vry de IJdelheyt, en wat de Werelt doet,
Maer dat ghy nimmermeer treet yemant op den voet
Als gy u daer voor wacht, dan isser geen verwijten;
Maer in den gribbel vat, en *in den grabbel smijten.*

Grabbelingh (In de) geven. Te grabbel werpen. — Constth. Juweel, 372:

Want Godt sal om uwe sondighe lusten,
Uwe schatten groot *in de grabbelinghe geven.*

Gramgrimmig. Grimmend van woede. — Heyns, Bartas Wercken, I. 74:

De Leeu die uyt het bos gebannen is in 't kot
Hem siende door 't geschal der kinderen bespot,
In d' enge nieuwe plaets gevangen seer verbolgen
Met een wreet huyl-geraes *gramgrimmig* soekt te volgen.

Granzen. Grommen. — Rabelais Werken, I. 365: alle de honden om haar hengelden en *gransden,* gelijk se doen om een jagtige teeve.

Gras (Niet een). Niets. — Schadtk. der Phil. ende Poeten, 212:

Sy seluen had hij verwonnen, op t' selve pas,
Soo dat hy de fortuijne, *niet* en achte *een gras.*

Grasen (sich). Grazen. — Zeeusche Nachtegael, I. 45:

Hier sach ick menich dier, gherust en sonder commer,
Sich grasen bij 't gheboomt in schaduw's lieve lommer.

Grassen. Bijeenschrapen. — Vaderboeck, fol. 111 verso: dat si van den potten scarede ende *grassede*... dat was haer spise.

Greynsen (Sich). Grijnzen, grimmen. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 250:

Die niet denckt dat zulx sond' de naeckte ziel benout,
Of die *sich* als een Leeuw tegens eer, eedt gaet *greynsen.*

Greinsmuilen. Grijnzen met den muil. — Valentijn, Werken van Ovidius, II. 9: Van desen (boef) heeft de wolf dat *greinsmuilen.*

Grenigen. — Greniken, lachen. — Ogier, De Seven Hooftsonden, 45:

Gy *grenicht*, doede Laef, ô stout en eerloos Vel,

Ald., 254:

Sy *grenigender* mé als m' hun spreekt van bekeeren.

Grenzen. Begrenzen. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 255:

Als sich de woeste Zee beheerscht de vaste stranden,
Inslurpt en *grenst*, aenzoeckt, verwint de naeste Landen,
Ontgront de gebouwen die aen den Oever staen.

Babbelegoechjes (XXXIV, 357). De Zeeuwen en Gelderschen moeten hun woord »babbeleguusjes" overgenomen hebben van de Friesen, die in hun taal het woord babbelegoechjes (men schrijft in 't friesch babbelegûchjes, wijl de friesche — en hoogduitsche — u of û als nederlandsche oe klinkt) bezitten in de beteekenis van laffe, onzamenhangende, ook onverstaanbare praat, vergezeld van dwaze en lachverwekkende gebaren. Het woord babbelen, in de gewone beteekenis, formt het eerste gedeelte van dit woord, en gûchje, goechje is een kleengedaante (diminutivum) van gûch, goech, de stam van het werkwoord gûchelia (men spreke goechelje), goochelen, oudtijds ook guichelen, guychelen, guchelen, guychelaer, guychelspel. Dus babbelegoechjes, babbeleguusjes zijn oorspronkelik de praatjes en vertooningen van eenen goochelaar, marktschreeuer, kwakzalver, die, juist met zijne babbelegoechjes, den lieden hun geld uit den zak lokt.

JOHAN WINKLER.

Babbeleguusjes. In N.-Brabant babbeleguitjes. Babbelen is praten over weinig beteekenende zaken, of zonder kennis en nadenken, — ook kwaadspreken. Babbelaarster is achterklapster. Guit is een spotvogel, ook deugeniet. Babbeleguitjes zijn in N.-Brabant praatjes voor de vaak, vertelseltjes waardoor men iemand iets diets wil maken, bv. hem tegen een ander opzetten; maar die geen gunstig oor vinden.

A. J. C. KREMER.

[Volgens d. R. in de prov. Gron. als babbelgugies uitgesproken, in den zin van dwaze mines, zotte gebaren.]

Bagijn, begijn (XXXV, 116). In den druk van 1866 der Woordenlijst geven De Vries en Te Winkel beide spellingen; in het Verbeterblad echter verloochenen zij de eerste, en zeggen: »De ware spelling is Begijn". Bescherella heeft i. v. »Le nom de béguin et béguines,

ou béchins et béchines, fut donné à Toulouse aux religieux ou aux religieuses du tiers-ordre de St. François, à cause de leur fondateur, nommé Béchin". Op Béguine geeft hij als etymologie het anglo-saks. began, bigan, biggan (Eng. *to beg*), observer une règle, etc. Anderen leiden den naam af van St. Begga, — 't zij de zuster van St. Geertruid, de dochter van Pepijn of de vrouw van Angys hertog van Brabant, — en schrijven daarom Beggijn. J. C. d. R.

Bagijn, begijn. Men wil dat deze naam komt van dien des Luikschen priesters Lambert le Bègue, die omstr. 1184 een begijnhof stichtte, waarnaar de latere ingericht zijn. Zie Hallmann, die Geschichte der belgischen Beghinen, Berlin 1843; Wijtsman, Des béguinages, Gand 1862; Mosheim, De beghardis et beguinabus, Leipzig 1790.

VICTOR DE STUERS.

Bagijn, begijn. Kramers geeft de volgende afleidingen. 1° van den stichter Lambertus le Bègue (hierbij sluiten zich v. Witsen, Geysbeek en Servaas de Bruin, in zijn Geogr. Hist. Woordenb.) 2° van Begga, dochter van Pepijn; 3° van Begga, zuster van St. Geertruida; 4° van Begga, vrouw van Angys hertog van Brabant; 5° van het Eng. *to beg* = bedelen, O.holl *beggen*. Bouillet geeft ook drie afleidingen op, en steunt op Moreri voor die van Lambertus le Bègue. S. de Br. geeft naast het Lat. Beguinae en Beguttae, den manlijken vorm Beguini en noemt die Beggarden. Bij Bouillet zijn Beggarden echter vrouwen. Trench (On the Etymology of Words) vindt de afleiding onzeker, maar leidt het woord af van St. Begga of van *to beg*. De meeste schrijvers dus houden het met de eerste afleiding van Kramers.

W. C. A. V. V.

[Men lette vooral ook op den vorm pecharda.]

Eng, ink (XXXIV, 132). *Eng* (*engh*) en *ing* (*ingh*) moge in de frankische gouen van ons land een blok boulanden beteekenen, met den uitgang *ink* der plaatsnamen en geslachtsnamen in de saksische gewesten van Nederland (Salland, Twente, de graafschap Zutfen) heeft het niets te maken. Dat *ink*, *inck* (in de saksische gouen van Vlaanderen, *ynk*, *ynck*), is anders niet dan de gewone algemeen oud-germaansche form der patronymika, en stemt volkomen overeen met

ing in andere nederlandsche gewesten, en met *inge* (*enga*, *unga*) in Friesland. JOHAN WINKLER.

Falie. Indien *Nav.* XXXV, 380, *falie* sluier beteekent, was dat woord reeds lang vóór 1513 bekend. Ik vind nml. in een testament dd. April 1323 dat zekere Godelt hare geheele bezitting bestaande in land, geld, vee, kleederen (o. a. een corset en een *falye*) enz. aan verschillende personen en instellingen besprak.

's-Gravenzande. P. R. D. VAN DE KASTEELE.

Kraak (XXXV, 228). Nagenoeg alle friesche kerken zijn van kraken voorzien; o. a. die te Leeuwarden allen, zoowel die bij de verschillende protestantsche gezindheden in gebruik, als die van de Katholyken en Israëliten.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. den Ham. In Her. Bibl. 1874, bl. 91, wordt gevraagd naar het wapen van Fredrik v. den H., geh. m. Sophia Constantia Petronella v. der Muelen. Hij voerde Doorsneden: 1 in rood twee leliën van....; 2 in zilver eene roos van....? Hij was geboren 5 Juni 1773 te Barneveld, waar het geslacht sedert onheuglijke tijden gevestigd moet zijn, † na een huwelijk van 44 jaren 18 Juli 1855 te Utrecht, predt te Otterloo, IJselstein, Rotterdam. Zie over hem, behalve het Biogr. Wdbk, *Nav.* XXIV **O.** n° 1, waar zijn dood ten onrechte op 9 Juli wordt gesteld. Hij liet slechts na zijn 4e kind en 3en zoon Dr. Frederik Constans v. den Ham, geb. 13 Apr. 1818 te Rotterdam, † 19 Aug. 1863 te Utrecht, begr. 24 Aug. ald., 27 Jan. 1836 theol. stud. te U., 22 Mei 1842 door zijn vader te Veenendaal bev., 28 Febr. 1847 afscheid, 7 Maart 1847 bev. te Harderwijk, 4 Mei 1851 afscheid, 11 Mei 1851 bev. te U., Dec. 1852 benoemd tot hoogleeraar aan het Theol. Seminarium te Stellenbosch (Z. Afrika), waarvoor hij bedankte, ook na eene tweede benoeming. Tr. 31 Mei 1844 te U. Elisabeth Antonia Backer, dr v. Jacob bij Geertruid Cornelia Smissaert (zie de

genealogie Backer in Herald. Bibl. 1874, bl. 97—191) [1]), geb. 8 Juni 1815 te Jutphaas, † 27 Apr. 1884 te Utrecht. Zie over hem »Ter Nagedachtenis van F. C. v. den Ham", door H. Bösken, predikant te Utrecht, Kemink 1863. Hij liet slechts één zoon na, Dr. Frederik Jacob, geb. 12 Febr. 1846 te Veenendaal, hoogl. in Letteren en Wijsbegeerte te Groningen, ongeh. De zuster van Dr. Frederik Constans v. den H., Jacoba Claudina, geb. 6 Jan. 1820, † 5 Dec. 1853 te Amsterdam, tr. 26 Juli 1843 te Rotterdam Mr. Willem Cornelis Mees, zoon van Mr. Rudolf Adriaan bij Maria Elizabeth Adriana Ackersdijk (zie Genealogie Mees, saamgesteld door C. J. Polvliet, kap.-ingenieur, Amsterdam, C. L. v. Langenhuysen, 1882), geb. 6 Sept. 1813, pres.-directeur van de Nederlandsche Bank, pres.-curator der Utrechtsche hoogeschool, enz. Een broeder van Frederik v. den Ham, Mor Aricus, geh. m. Gerarda Henrietta Coops, en eene zuster Gijsbartha, geh. m. H. Hesselink, zie *Nav*. XXXIV, 45, 6. Wie waren hunne ouders?

In den catalogus der papieren, nagelaten door L. J. A. Scheltus v. Kampferbeke, komt onder n⁰ 552 voor: *van den Ham*, Geneal. aanteekeningen en brieven. Met 24 geschetste wapens. 12 stukken.

MR. P. VAN MEURS.

Hirzel. *Nav*. XXXIV, 372 zijn een paar drukfouten ingeslopen. De hier te lande gevestigde tak der Hirzels heet Hirzel von Kempen, zonder *t*. De landvoogd van Greifensee heette Salomon Landolt, en niet S. Londolt. Ook de Londolts zijn echter hier te lande bekend. Hans Rudolf, geb. te Zürich 3 Oct. 1773, † op den Broek te Veldhoven 1837, was kleinzoon van Generaal Hirzel, zijn vader Salomon alzoo een der »woestelingen" uit de novelle van Gottfried Keller.

A. J. C. KREMER.

Leoninus. Zie over Elbertus en zijn zoon Gijsbert vooral *Nav*. V, 296; VI, 89. Ter laatster pl. een brief van prins Willem I over den bij Lier gesneuvelden kapitein Gijsbert, ook proost van Oldenzaal.

J. A.

---

[1]) waar ten onrechte als geboorte-datum van Van den Ham wordt opgegeven 13 April 1817.

v. Oldenbarnevelt (genmd Witte Tullingh). De bewering van *Nav.* XXXV, 256 is onjuist. Zie hier het genealogisch verband. Gerard v. Oldenbarneveld, zoon van Rijk Aertsz. v. O. (uit diens tweede huwelijk met Eva Tullingh, geb. 1642 te Amersfoort, getr. 1679 met Margaretha Coopal, verliet het Sticht na den dood zijns vaders († 1674), ter verbetering van zijn lot dat, evenals dat van andere leden van zijn geslacht, na het treurig uiteinde van 's Lands Advocaat geenszins gunstig was. Hij vestigde zich te 's Gravenhage als advocaat en nam, daar de naam v. Oldenbarnevelt geen aanbeveling scheen te zijn bij de destijds bovendrijvende partij, den naam zijner moeder (Tullingh) met het wapen van dat geslacht aan, met weglating van v. Old. Hierin werd geen verandering gebracht door zijn eenigen zoon Johan Gerard (geb. 1687 geh. m. Johanna Kinschot), die alzoo mede met weglating van den naam v. O. zich alleen Tullingh bleef schrijven. Zijn beide zoons Anthony Cornelis (geb. 1708) en Johan Gerard (geb. 1711) beklaagden zich echter in bedaarder tijden over deze naamsverandering, maar zulks niet geheel hersteld kunnende krijgen, moesten zij zich vergenoegen v. O. genaamd Tullingh te schrijven. Ook hierin kwam vervolgens weder eene wijziging toen een in 1745 geb. zoon van laatstgenoemden Johan Gerard, uit diens derde huwelijk met Maria Margaretha Witte, en Hendrik Justus genaamd, op begeerte van zijn peetoom Mr. Justus Witte, pres.-burgemr van Haarlem, den naam v. O. wegliet en dien van Witte aannam, zich toen alleen Witte Tullingh, doch na zijns ooms overlijden v. O. genmd Witte Tullingh schrijvend. Zijne tweelingzuster Margaretha Baldina, zijn broeder Johan Willem en zijn halve broeder Johan Gerard bleven echter met hunne afstammelingen den naam v. O. genmd Tullingh voeren. Gezegde Hendrik Justus v. O. genmd W. T., adv.-fiscaal en procureur-generaal van Brabant en Landen van Overmaze, heeft in tweede huwelijk (met Agneta Theodora v. Teylingen) zeven kinderen verwekt, waarvan de oudste zoon mijn vader was.

Minder gemakkelijk valt het aan te toonen dat het geslacht van 's Lands Advocaat en dat van O. gen^d^ Witte Tullingh een gemeenschappelijken stamvader hebben gehad. Zeker is het dat de familie v. O. genmd W. T. niet afstamt van den grooten staatsman, wiens tak in 1636 uitstierf; doch hoogstwaarschijnlijk is het dat ze af-

komstig is van eenen der andere takken van dat geslacht, die eertijds in Gelderland en het Sticht gevestigd waren en tot de Ridderschap van Gelderland behoorden. Althans was bovengenoemde Rijk Aertsz. v. O. meer dan vermoedelijk de tweede zoon van Claes v. O., wiens oudste zoon het hoofd van den tak was, waaruit 's Lands Advocaat voortsproot, en is het niet onwaarschijnlijk dat voormelde Rijk Aertsz., van wien mijne familie afstamt, de kleinzoon was van Bartholomeus v. O., die een halve neef was van Johan v. O. Te bewijzen is dit echter thans niet, zijnde de destijds op den huize de Hemelaer (behoorend tot de heerlijkheid Stoutenburg, bew. Amersfoort) aanwezige familie-stukken bij den brand van dat huis in den oorlog van 1672 ongelukkigerwijs verloren gegaan.

Leiden. JHR. JOHAN GERARD JUSTUS V. OLD. genmd WITTE TULLINGH.

[Ter wille van zijne nauwe vriendschap met den Landsadvokaat hoopte de Amst. koopman Wm v. den Hove zich in het rustig bezit te zullen kunnen handhaven der in 1617 uit handen der weduwe van Karel v. Aremberg, hertogin van Aarschot, door hem aangekochte heerl. Westerwolde (Gron.) daar de erfgenamen van Joost Lewe alsook de Westerwolders zelven dat rustig bezit hem lastig maakten. Benam Johan's terechtstelling hem allen moed, hij verkocht ze mitsdien in 1619 aan de stad Groningen voor 140.000 gl. benevens eene vereering van 1300 gl. aan den hoogl. Pijnacker en diens schoonzoon Moons.

Westkamp [1]) was weleer de lustplaats van den Landsadvokaat. Uit de goederen zijns zoons Reinier v. O., heer van Groeneveld, verbleef het aan dezes weduwe Anna Witsen, vrouwe van Brandwijk en Gijbeland, die het met haren tweeden echtgenoot Jacob Westerbaen tot haar overlijden in 1648 bewoonde.

De heerl. De Tempel in Delfland geraakte, bij overgifte van Daniel v. Kralingen, schildknaap, 16 Oct. 1512 in 't bezit van Mr. Jan Jacobszn v. Utrecht, en bleef in deze familie tot 21 Aug. 1592, toen Jan Roo v. Utrecht ze overgaf aan Jhr. Reinier v. Oldenbarneveld, minderjarigen zoon van zijns broeders dr Maria v. Utrecht, gade van Mr. Johan v. O., die wel den titel van heer van Den Tempel gevoerd heeft, doch geen ander recht daartoe had dan in hoedanigheid van voogd over gemelden zoon, in wiens naam de vader er mede verleid werd. Den 25 Dec. 1608 werd door Reinier v. O., nu meerderjarig, de eed vernieuwd. De heerlijkheden van Den Tempel, Berkel en Rodenrijs zijn gezamenlijk niet eerder door het nageslacht van v. O. bezeten geweest, dan toen Françoise v. O., dochter van Reinier, in 1633 met de heerlijkheid van Den Tempel verleid werd, welke Françoise, door haar huwelijk met Adriaan v. Naaldwijck, dit goed

[1]) bij 's Gravenhage. Opmerkelijk zijn de varianten dezes plaatsnaams, komende hij a° 1422 als Eetscamp, a° 1423 als Heetscamp, a° 1450 als Hedtcamp, a° 1600 als Westcamp, a° 1623 als Oestcamp voor (volg. v. der Aa). Vgl. Westloon *of* Bestloon (geh. Meijerij).

in het geslacht van dezen overbracht.. Van dien tijd af is de opvolging der bezitting geweest, als bij Berkel en Rodenrijs (zie A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk), met dit onderscheid, dat de burgemr Johan v. der Hoeven, gehuwd met eene afstammelinge van gezegden Adriaan v. Naaldwijck en Françoise v. O., eerst in 1715 met Den Tempel is verleid. Na zijn overlijden is deze heerlijkheid met de tegenw. hofstede Den Tempel en al haar toebehooren, volgens uitersten wil van gemelden v. der Hoeven, gekomen aan Jhr. Mr. Hendrik v. Hees, president van den Hoogen Raad der Nederlanden, en aan diens echtgenoote Johanna v. der Hoeven, die beide gezamenlijk daarmee zijn verleid. In hun geslacht is deze heerlijkheid tot nu toe verbleven, wezende in 1848 heer van Den Tempel Jhr. Mr. J. J. v. Hees van Berkel, ridder van de Militaire Willemsorde, dijkgraaf van Rijnland, woonachtig te 's Gravenhage].

Raije (XXXIV, 531). Dirk v. Cattenburch, geb. te Tiel, poorter van Amsterdam 29 Maart 1641, en lid van het wijnkoopers-gilde ald., trouwt ald. 2 Sept. 1642 Maria Raije, omstr. 1659 (Vorsterman v. Oijen, Stamboek bl. 141). — Henricus v. Raij, pred. te Silvolde, wegens hooge jaren emer. 1747 (Boekzaal Junij 1747). — Gerard de Pleine, chvlr, seigneur de la Roche, baron de Maigny et de Courcelles, seigneur de Govenans, † en ambassade à Rome et gît à Notre Dame del Popolo. Il avait épousé Anne de Raij, fille de Marc baron de Raij, laquelle gît à Salins (Dumont, Fragments IV, 65).

DE GAVERE.

de Wapenaert. Vervolg van *Nav.* XXXV, 510—7.

XV. E. Ex François Alex. et A. J. C. v. Langenhove:

1. Agnès Louise Josephine, née à Alost le 30 Mai 1787, † à Gand le 7 Juillet 1847 en célibat, au couvent des Ursulines; enterrée après de longues souffrances, à Woubrechteghem [1]). Voici ses 16 quartiers ainsi que ceux de ses frères et soeurs:

de Waepenaert	v. Langenhove
Diericx	de Meersman
Vlemincx	Mortgat
Cayman	v. Oultre
de Witte	Oste
Moreels	v. der Donckt
Wijnants	v. der Winckele
v. den Brande	Droesbeke.

[1]) Mère Marie Dorothée de St Augustin, dite Waepenaert, âgée de 31 ans, † au monastère des religieuses de Ste Ursule à Gand le 24 Juin 1726, dans la 10me année de sa profession. Qui sont les parens de cette de Waepenaert?

2. Angélique Jacqueline Marie de W. de Ter-Middel-Erpe(n), née à Alost le 17 Oct. 1788, † à Gand le 6 Février 1848; ép. à Alost le 18 Oct. 1810 François Josse Servais de Brandt [1]), né à Alost le 29 Janvier 1786, † à Gand le 3/4 Nov. 1854. Les témoins au contrat de mariage furent, du côté de la mariée, Jean Baptiste v. Langenhove, bourgmestre, d'Erembodeghem, son oncle, et Jean de W., son neveu; du côté du marié, Jean Jacques de Brandt, son frère et Michel Moens, son neveu. De ce mariage naquirent six enfants qui suivront.

3. Jean Henri Constant chevalier de W. de Ter-Middel-Erpe(n), né à Alost le 11 Juillet 1790, † à Bruges le 8 Mai 1883, ancien receveur des contributions directes, douanes et accises à Bruges, marguillier honoraire de la Chapelle du Saint Sang; chevalier de l'ordre de Pie IX. Il ep. le 17 Juillet 1817 Rose Marie Colette Françoise Maroucx [2]), née à Bruges le 26 Oct. 1796 et y † le 19 Févr. 1871, la derniere de cette ancienne et noble famille, fille de François Jean, capitaine aux gardes wallonnes, échevin du Franc-de-Bruges, et de Jeanne Claire Josèphe Simon de Ville [3]), née le 9 Février 1792, † le 16 Sept. 1842. Les quartiers de Rose M. C. Fr. Maroucx, suivant les »Quartiers généalogiques" par Edouard Dhont de Waepenaert, étaient:

Maroucx d'Obracle	Simon de Ville.
Baalen [4])	du Bois [5])
Cassetta	de la Villette
Schuler	de la Villette.

4. Marie Caroline Victoire de W. de T. M. E., née à Alost le 23 Avril 1792, † à Louvain le 20 Janvier 1885 [6]), ép. à Louvain

[1]) de sa à six (3, 2, 1) coquilles (de St. Michel?) d'or.

[2]) Ils sont tous deux enterrés au cimetière de la commune de St Michel avec épitaphe. Le blason de Jean Henri Const. de W., parti de Maroucx (voir l'Armorial) se trouve à la Chapelle du Saint-Sang à Bruges sur le premier vitrail à droite en entrant.

[3]) écart., aux 1r et 4me coupé de gu. au griffon passant d'or, et d'or à trois roses de gu. feuill. de sin. et bout. d'arg.; aux 2d et 3me d'or au basilic de sa., barbé, crêté et membré de gu. (Trappequiers); — au surtout d'or à la fasce acc. de trois épis de blé, le tout de sin. (Simon).

[4]) d'az. à deux épées en saut. d'arg., emm. d'or, les pointes en haut.

[5]) d'or à l'arbre de sin. et à un lambel de trois pendants de gu. en chef.

[6]) La Douairière Édouard de W. née v. Pruyssen; Valère de W.; Ferdinand

le 22 Mai 1838 François Joseph Baron de Loën d'Enschedé [1]) et de Roesbeek, né à Laibach le 9 Oct. 1779, — l'Impératrice Marie Thérèse fut sa marraine, — † à Louvain le 17 Juin 1844; d'abord capitaine au service de l'Autriche; puis bourgmestre de la ville et président du canton d'Andenne; inspecteur des eaux et forêts à Luxembourg; inspecteur général des eaux et forêts des provinces de Limbourg, Liége, Namur et Luxembourg; administrateur général des domaines, eaux et forêts; membre du corps équestre de Namur; chambellan du Roi Guillaume I des Pays-Bas; chevalier du Lion Belgique; il se maria 1° à Andennes le 27 Févr. 1802 avec Théodore Marie Jeanne Baronne de Hövel de Westerflier, † le 10 Nov. 1834, dont il eut onze enfants. Il était fils d'Ignace François Joseph, général-major autrichien né à Roosbeek le 9 Juin 1757, † au château de Mitterau (Autriche) en 1820, et de Véronique von Baumann; petit-fils de Paul François Joseph Louis Bon de Loën d'Enschede et de Roosbeek, seigneur de Bunsbeek, des deux Vissenaeken, de Houthem, † au château de Roosbeek en 1779, et de Marie Louise de Woestenraedt, fille de Jean Chrétien Louis François Guillaume, baron de W. et de Catherine Ermengarde v. Wijhe. Ses huit quartiers étaient:

von Loen	von Baumann
von Woestenraedt	von Wincklersberg Valtelin
v. den Berghe [2])	von Lindenberg
v. Wijhe	von Minkiwitz.

---

de W., Mad. Ferd. de W. née Bare v. Zuylen v. Nyevelt; Emmanuel de W.; Madelle Zoë de W.; Édouard Dhont, Mad. Édouard Dhont née de W.; Joseph Daufresne de la Chevalerie, Mad. Joseph D. de la Chev. née Dhont et leurs enfants; Stanislas Dh.; Emmanuel Dh.; Mad. de Brandt née le Tellier; Théodore de Raedt, Mad. Théod. de R. née de Brandt et leur enfant; Madelle Maria de Br.; Valère de Br.; la Douair. Osten née Bar. de Loën d'Enschede; la Douair. Scarsez née Bare de L. d'Enschede et ses enfants; la Douair. Bare d'Erp née Bare de L. d'Enschede et ses enfants; le Baron de L. d'Enschede, la Bare de L. d'Enschede et leurs enfants; Madelle Émérence de Binckum firent part de la perte qu'ils vinrent de faire en la personne de leur tante, grande-tante, arrière-grande-tante et belle-mère Dame Marie-Caroline de W., Douairière de Messire François-Joseph Baron de Loën d'Enschede.

[1]) Voir l'Arm. Les corbeaux bec. et mem. de gu. Les lions contournés, arm. et lamp. de gu. Cri de guerre: Loen Bredenvord. Devise: Sanguine nostro tinctum.

[2]) l'Armorial: v. den Berghe de Binckum.

Marie Car. Vid. de Loën d'Enschedé et de Roesbeeck née de W. fonda dans la Chapelle des Dominicains à Louvain le 6me vitrail à gauche, en entrant, avec l'image de Ste Catherine et le blason des de W. Son épitaphe se trouve au cimetière de Héverlé, près de Louvain (sans armoiries).

5. Charles Marie chev. de W. de Ter-Middel-Erpe(n), né en Sept. 1793, † le 30 Avr. 1796, brûlé.

6. Edouard Joseph Marie chevr de W., seigneur de Ter-Middel-Erpe(n), né le 28 Mars 1796, † à Malines le 4 Nov. 1861; membre du conseil provincial de la Flandre orientale, bourgmestre de Woubrechteghem [1]); il ép. le 24 Sept. 1823 Charlotte Marie Antoinette v. Pruijssen, née à Anvers le 1 Mai 1801, fille de Jacques Joseph Charles v. P. (né à Anvers le 22 Mai 1750, lieutenant des Tonlieux en cette ville, qui obtint des lettres patentes de noblesse, datées de Vienne le 29 Sept. 1793) et de Marie Josèphe Antoinette v. Gameren, fille de Jean François, échevin et bourgmestre d'Anvers, et de Rose Marie Joséphine Françoise Muijtincx.

Van Pruyssen est une très-ancienne famille patricienne d'Anvers [2]), dont les armes sont: d'argent, à la fasce d'azur; au chef de gueules chargé de 3 croissants contournés. — Le susdit J. J. Ch. v. Pr. (fils de Ferdinand Herman Joseph v. Pr. et de Marie Anne Claire de Wilde, fille de Jean François de Wilde et d'Anne Claire v. Pr.) obtint de nouvelles armoiries par diplôme d'annoblissement [3]).

Les huit quartiers de la Douairière de Waepenaert de Ter-Middel-Erpe(n), née v. Pr. sont:

v. Pruijssen	de Wilde [4])	v. Gameren	Muytincx

[1]) Son portrait à l'huile, aux armes de de Waep. et à celles de son épouse, se trouve chez son fils, le chevr Valère de W. à Anvers.

[2]) Reeds in 1385 komen een Claes v. Pruissen en zijne dr Alphide (gehuwd, met kinderen) te Kampen (Overijsel) voor (Regist. en Besch. v. h. arch. te K. door Mr. J. Nanninga Uiterdijk, V, 100).

[3]) écart.: au 1r et 4me de sin. à trois coquilles d'arg., au 2d et 3me d'or au château pontonné d'arg., sommé d'un buste d'homme de carn., vêtu et chaperonné de gu., rebrassé de sa., tenant de la droite un épervier d'arg., chaperonné de gu. et contourné; le dit château posé sur une rivière et acc. à senestre d'un cygne nageant d'arg. Cim.: l'épervier de l'écu.

[4]) d'arg. à la plante de jonc de sin.; au cor-de-chasse de gu. brochant sur le tout. Cim.: la plante et le cor. C'est ainsi que sont les armes sur la pierre sépul-

Hennequin	v. Pruyssen	Knaeps [2])	Cooman
Huart [1])	de Coninck	Corham	Muytincx [3])
v. der Aa	Rossoens	. . . . . .	v. der Vorst

Deux fils qui suivront ci-après.

7. Joséphine Rosalie de W. de T. M. E., née le 3 Sept. 1800, † célibataire, le 23 Juillet 1822 à Bruxelles.

8. Colette Françoise Xavière de W. de T. M. E., née à Alost le 3 Nov. 1797, † à Louvain le 9 Mai 1879, inhumée au cimetière de Héverlé, près de Louvain, avec epitaphe sans armoiries; elle ép. à Alost [4]) le 19 Avr. 1826 Gaspard Michel marquis Pagani de la Torre [5]), chevalier de l'ordre Léopold, natif de Sti Georgii (en Sardaigne, fils de Léopold Pagani de la T., né et décédé à Santi Georgii, et de Columba Chiesa, née et décédée à Valenza); il avait quitté l'Italie après les événements de 1821, après avoir été à Turin commissaire général des monnaies, et devint professeur des mathématiques à l'université de Liége, et plus tard à celle de Louvain; membre de l'Académie Royale; membre-correspondant de plusieurs sociétés savantes; président du Conseil de Fabrique de l'église primaire de St Pierre à Louvain; il avait une campagne à Amay près de Liége, † à Woubrechteghem le 10 Mai 1855, où il fut enterré. Sa douairière, qui n'avait pas d'enfants de lui, fonda en l'église St Joseph à Louvain une chapelle en sa mémoire, où se trouvent leurs deux blasons peints sur le mur et l'inscription suivante:

»Piae memoriae praenobilis Marchionis Caspari Michaëlis Pagani

---

crale de Martin de W., coopman ende juwelier" † le 2 Nov. 1639, et de sa femme Maria Minens † le 22 Oct. 1640, enterrés dans l'église St. Jacques d'Anvers (voir Inscript. funéraires d'Anvers II, 159); lequel Martin de Wilde fut de la famille en question.

[1]) Voir l'Arm. — à la bordure engrêlée d'az.

[2]) d'arg. au chevr. de gu., acc. en chef de deux bustes d'enfant habillés de gu; la face de carn., la tête couverte d'un chapeau-rond d'or, et en pointe d'un trèfle d'az.

[3]) l'Armorial. L'ours colleté de gu.

[4]) Les témoins de leur mariage furent: Joseph Ghislain Mortgat, rentier à Alost; Jacques Hilduard Joseph Mortgat, également rentier dans cette ville; Lambert Adolphe Jacques Quetelet, professeur à l'Athénée Royal de Bruxelles; Charles Louis de Waepenaert, membre des Etats-généraux, oncle de la future.

[5]) de gu. à la tour d'arg., ouverte de gu., surmontée d'une tête de maure, tort. d'arg.; au chef d'or, chargé d'une aigle de sa., surm. d'une couronne de sa.

Uxor ejus Coleta de Waepenaert de Ter-Middel-Erpen hoc sacellum decorari curavit".

XVI. E. Ex F. J. S. de Brandt et A. J. M. de Waep. de T. M. E.:

1. Germain Joseph Marie de Br., né à Alost le 16 Avril 1811 et y † en bas âge.

2. Marie Ghislaine de Br., née à Alost le 26 Sept. 1812 (décédée).

3. Colette Ghislaine de Br., née le 1 Mars 1814, † à Gand le 27 Avr. 1831.

4. Delphine Jeanne Ghislaine de Br., née à Alost le 6 Févr. 1816, † à Schaerbeek le 4 Sept. 1859, mariée à Josse de Smet;

5. Victorine Charlotte Ghislaine de Br, née à Alost le 20 Avr. 1823, religieuse au couvent des Dames de Marie à Coloma, près de Malines, sous le nom de Mme Maria, où elle † le 17 Oct. 1854, dans la 4me année de sa profession.

6. Jacques François Marie Ghislain de Br., né à Bruxelles le 26 Sept. 1824, † à Alost le 24 Mars 1868; conseiller communal de la ville d'Alost, vice-président du conseil de prud' hommes; il ép. à Ath le 2 Juin 1858 Marie Charlotte Françoise Le Tellier, sa cousine sous-germaine, née le 4 Avr. 1828, fille de François Joseph et d'Agnès Marie Benoîte de Waepenaert de Ter-Middel-Erpe(n) (voir ci-après) [1]).

De ce mariage naquirent trois enfants qui suivront ci après.

XVI. F. Ex Jean Henri Constant de W. et R. M. C. F. Marouex:

1. Valérie Françoise Marie Ghislaine de W. de T. M. E., née à Gand le 6 Mai 1818, béguine, † en Nov. 1881.

2. Zoé Agnès Marie Ghislaine de W. de T. M. E., née à Gand le 10 Sept. 1819.

---

[1]) Au contrat de mariage du 1r Juin intervinrent: Colette Françoise Xavière de Waepenaert douairière Pagani, Jean Henri de W., Valère Constant Joseph Marie Ghislain de W., Victor Nicolas Ghislain Lefebvre, (cousin par alliance, ayant épousé Sidonie Cathe v. Langenhove, fille de L. V. X. v. L. (ex matre de Clippele) et d'A. P. M. J. Tack (ex matre Thienpont) du coté du fiancé. Du côté de la fiancée ses parents, Adrien Léopold Auguste Le Tellier, avocat à Mons, chev. de l'ordre Léopold et de l'ordre du mérite, son oncle; le chev. Eugène Wouters de Ter-Weerden, chevr de la légion d'honneur, son demi-oncle; Mathilde Adrienne Marie Le T., sa soeur; Edouard Marie Auguste v. den Houten, notaire à Gammerages, son beau-frère; Adolphe Aquila Le T., son frère, Gustave Adrien Léopold Le T. son frère.

3. Julie Marie Ghislaine de W. de T. M. E., née à Bruges le 15 Août 1822, † à Termonde le 14 Juin 1844.

4. Emmanuel Dieudonné Philippe Louis Ghislain chevr de W. de T. M. E., né à Dixmude le 21 Août 1824; célibataire à Bruges.

5. Octavie Isabelle Marie Ghislaine de W. de T. M. E., née à Dixmude le 5 Mai 1826; elle ép. à Bruges le 25 Août 1856 Edouard Honoré François Dhont [1]), né à Bruges le 11 Févr. 1813, veuf de Pauline Marie Sophie de Schietere de Lophem; il obtint confirmation de ses droits nobiliaires le 17 Août 1859 et le 12 Mai 1860, auteur des »Quartiers généalogiques des Familles des Flandres, de l'histoire des v. den Branden, etc.; connu par ses recherches généalogiques et héraldiques, membre de la noble confrérie du St Sang; fils de François Joseph Macaire Dhont de Nieuwborgh (fils de Jean Bernard D., seigneur de Nieuwborgh, et de Jeanne v. de Walle) et de Jeanne Colette v. de Maele, fille de Jean Ignace † à Bruges le 14 Déc. 1811 âgé de 79 ans, sr d'Orschote et de Mele, et de Jeanne Josèphe Verplancke † le 30 Déc. 1809; issu d'une ancienne famille noble de Bruges.

De ce mariage naquirent quatre enfants qui suivront ci-après.

XVI. G. Ex Ed. J. M. de W. et Ch. M. A. v. Pruijssen:

1. Valère Constant Joseph Marie Ghislain chevalier de W. de Ter-Middel-Erpe(n); il naquit à Bruxelles le 12 Août 1824 et ép. à Anvers le 25 Juin 1855 Barbe Marie Joséphine baronne de Raet van der Voort [2]), sa cousine sous-germaine, née à Anvers le 29 Juin 1823

---

[1]) Voir l'Arm. sur d'Hont. Les quartiers étaient:

Dhont	v. de Maele *a*)
v. de Walle	Ketele
de Smet	Verplancke
Smuyck	Carré.

a) v. de Maele: de gu. au saut. d'arg., cantonné de quatre croissants du même, au chef d'hermines.

[2]) d'or à l'aigle éployée de sa., surmontée d'une cour. impériale, chargée en abîme d'un écu de gu. à trois patins d'or, ferrés d'arg.; surch. en ab. d'un écusson d'az. au lion d'or. Trois casques; le 1r, celui de milieu, couvert d'un bonnet d'hermine, entouré d'une cour. d'or; cim.: une aigle épl. de sa. debout sur le dit bonnet, couronnée d'or, la poitrine chargée de la lettre L d'or (initiale du nom impérial); lambr. d'or et de sa. Le second casque couvert d'un bonnet pareil; cim.: un lion d'or issant entre un vol d'az., lambr. d'az. et d'or. Le 3me casque également couvert d'un bonnet comme ci dessus; cim.: un patin de l'écu entre un vol de gu.; lambr. de gu. et d'or. Supports: deux griffons d'or, tenant

et y † le 8 Mars 1883, enterrée au cimetière de Hoboken-lez-Anvers sous une belle pierre avec épitaphe et armoiries, fille de Joseph Charles François Gustave, né à Louvain, St Michel, le 24 Avr. 1784, † à Anvers le 22 Déc. 1872, ancien officier au 5me hussards au service de Napoléon I, avec qui il avait fait presque toutes les campagnes (fils d'Arnould Jean Baptiste Ange b^{n} de R. v. der V. et de Marie Françoise Josèphe v. Bouchaut) et de Marie Anne Jacqueline v. Pruijssen, née à Anvers le 10 Juin 1784 et y † le 7 Janvier 1850, mariés le 10 Août 1820 (fille de Ferdinand Charles v. Pr. et de Barbe Françoise Josèphe Werbrouck). Sans posterité [1]).

2. Ferdinand Claire Joseph Marie Ghislain, chevalier de W. de Ter-Middel-Erpe(n), né à Bruxelles le 12 Déc. 1826, s^{r} de Tergalen, à Vorst (arr. de Turnhout); ép. à Bruges le 26 Avr. 1870 Alice Eugénie Philippine Marie baronne v. Zuijlen v. Nyevelt, née à Gand le 20 Févr. 1835, fille de Jean François Marie b^{n} v. Z. v. N., né le 25 Janvier 1798, conseiller à la cour d'appel à Gand (fils de Marie Dominique François, directeur des Postes à Bruges, et de Philippine Charlotte Praxède v. Hamme de Stampaertshoucke) et d'Eugénie Marie de Busscher, née à Bruges le 9 Février 1804 (fille de Joseph et de

---

chacun une bannière; la première: de gu. à la fasce d'arg., surm. d'une cour. imp.; la seconde de gu. à trois patins d'or, ferrés d'arg., en ab. un éc. d'arg. au lion d'or [Armes octroyées à Arnould de Raet, seigneur de Voort, par lettres patentes de l'empereur Leopold I. du 11 Oct. 1696, lui confirmant le titre de Baron du St. Empire Romain, accordé à ses ancêtres par l'emp. Sigismond le 10 Juin 1416].

[1]) Voici les quartiers de ces époux:

de Waepenaert	*v. Pruijssen*	*de Raet van der Voort*	*v. Pruijssen*
v. Langenhove	v. Gameren	v. Bouchout *a*)	Werbrouck
Dierickx	de Wilde	v. der Meeren *b*)	de Wilde
de Meersman	Muijtincx	v. Cantfort *c*)	Grigis
Vlemincx	Hennequin	de Jongh v. den Nieuwenhuijse *d*)	Hennequin
Mortgat	Knaeps	v. der Meeren	Adriaenssen
Caijman	v. Pruijssen	v. den Berghe	v. Pruijssen
v. Oultre	Cooman	Geerts	Muijtincx.

a) d'arg. à la croix de gu.

b) d'arg. à la fasce d'az., sommée d'un lion de gu. issant, armé et lamp. d'az.

c) coupé, *a* de gu. à la tour d'arg.; *b* d'arg. au lion de sa., armé et lamp. de gu., tenant de la droite une épée d'az. Canton d'az.; aux 2^{d} et 3me de sa. à la croix d'arg.

d) d'arg. au lion de sa., armé et lamp. de gu.

Sophie Walburge Antoinette de la Rue, ex matre Marie v. der Donckt), mariés le 14 Nov. 1832. Sans postérité.

XVII. E. Ex J. F. M. G. de Brandt et M. C. F. Le Tellier:

1. Angéline Françoise Julie de Br., née à Alost le 21 Juillet 1859; elle ép. à Alost le 21 Juin 1883 Jean Théodore de Raadt [1]), fils de Jean Théodore, rentier à Dusseldorf (petit-fils de Jean Théodore de Raadt et de Jeanne Guillelmine Lisette Kuithan), et de Jeanne Mathilde Marmé [2]) (fille de Frédéric Guillaume Marmé, chevalier de l'ordre de la couronne de Prusse, et de Jeanne Suzanne Weisberg) † le 13 Sept. 1880. Leurs témoins au mariage furent: Valère Constant Joseph Marie Ghislain chevr de W. de Ter-Middel-Erpen, cousin, et Adolphe Aquila Le Tellier, oncle; Henri Auguste de Raadt, oncle, et Henri Auguste de Raadt, cousin. De ce mariage naquit le 5 Mai 1884 à Bruxelles (Schaerbeek) Jeanne Mathilde Angéline Barbe Marie de R.

2. Maria Colette Auguste de Br., née à Alost le 5 Nov. 1860.

3. Valère Jules François Edouard Marie de Br., né à Alost le 9 Avr. 1863; son parrain fut Valère C. J. M. G. chevr de W. de T. M. E.

XVII. F. Ex. E. H. F. Dhont et O. J. M. G. de W. de T. M. E.

1. Henriette Octavie Marie Ghislaine Dhont, née à Bruges le 28 Déc. 1857 et y mariée le 24 Oct. 1882 avec François Joseph Eugène Daufresne de la Chevalerie [3]), né en 1855 lieut. d'art. dans l'état-major (à Bruxelles), fils du général Gauthier Mathieu Hubert D. de la Ch. et de Marguerite Françoise del Vigne.

2. Stanislas Colette Edouard Marie Ghislain Dh., né à Bruges le 29 Juillet 1859.

3. Emmanuel Rose Eulalie Edouard Marie Ghislain Dh., né à Bruges, le 8 Avr. 1861.

---

[1]) de gu. à trois patins d'or, ferrés d'arg. Casque cour. Cim.: un patin de l'écu entre un vol d'or et de gu. Lambr.: d'or et de gu. Supports: deux griffons d'or. Devise: Cito et bene.

[2]) taillé d'or et de gu., à une patte de griffon (ou d'aigle) de gu. sur le champ d'or, et d'or sur le champ de gu., ornée au haut de trois plumes; la 1re de sa, la 2de de gu., la 3me d'az. Cim.: une patte de griffon de gu., la griffe en haut.

[3]) d'or à un frène de sin., terrassé du même. Leurs enfants sont Juliette Octavie Mathe Marie Ghislaine Daufr. de la Chev., née à Brux. (Etterbeek) le 27 Août 1883, et Edouard François Ghislain Daufr. de la Chev. né ibid. le 8 Nov. 1884.

4. Edmond Joseph François Marie Ghislain, né à Bruges le 10 Mai 1862, y † le 13 Nov. 1879 [1]. (*Wordt vervolgd*).

VRAGEN.

Coppier (Copier), C. v. Ouwendijck. Wordt verzocht om opgaven vóór 1600. 't Geen in Bat. Ill. voorkomt, is bekend.

JAMES DE FREMERY.

[Naar Ouwendijck, voorm. adellijke hofstad, in 1846 door Mr. Jacobus Petrus de Fremery, burgem. van 's Gravezande en Zand-Ambacht, bezeten en bewoond buitengoed in Delfland (Z. Holl.), noemden zich de oud-adell. geslachten Coppier en Persijn.]

Meijer (XXX, 253). Gijsbertina Diederika Johanna Ruysch, dr v. Hendrik, heer van Luneborgh, en Josepha Sara Henriette Hoeufft, tr. Johs Meijer, kap. luit. reg. Zwitsers onder gen. maj. Sturler. Bestaan er nog afstammelingen van dezen Meijer, en hoe was zijn wapen? N.

v. Nispen. Wanneer werd geboren Johan v. N., raadsheer in den Hoogen Raad van Holland, Zeeland en Westfriesland, in 1727 gehuwd met Petronella Susanna Cabeljau (geb.? dr v. Dr. Samuel Cabeljau, pred. te 's Hage), bij wie Johan (geb.? raadsheer in den Hove van Holland), Anna Maria geb. 5 Dec. 1729 en Samuel Rudolphus (geb.?) Anna Maria tr. 27 Apr. 1751 Barold Schultens, geb. 5 Dec. 1724, † 23 Dec. 1791, adv. voor de Hoven van Holland en Zeeland, zoon van Johan Hendrik uit diens 2e huwelijk met Anna Sophia v. Knock. Hoe sluit zich voornoemde Johan genealogisch aan Claas v. Nispen, geb?, in 1328 schout en drossaert van stad en lande van Breda, geh. m. N. v. der Lecke of Polanen? Deze Claas moet drie kinderen hebben nagelaten.

---

[1] Voici les seize quartiers de ces quatre enfants:

Dhont	v. de Maele	*de Waepenaert*	Marouex
v. de Walle	Verplancke	v. Langenhove	Simon de Ville
de Smet	Smuyck	Dieriex	de Meersman
Ketele	Carré	Baalen	du Bois.

[Het Biogr. Wdbk d. Nederl. van A. J. v. der Aa, hoofdred. Dr. Schotel, vermeldt Mr. Johannes v. Nispen, raad-ordinaris in den Hove van Holland, Zeel. en Friesl., die in de 18de eeuw de Latijnsche lier hanteerde, en ook somtijds de Nederduitsche, gelijk in het stamboek van Joha Koerten-Blok (vgl. *Nav.* XXIII, 78; 'VIII, 453; 'X, 436, 7) te zien is. Dit met verwijzing naar v. der Aa, t. a. pl. Bij Balen (Beschr. v. Dordr., bl. 1:57 vg.), v. Leeuwen (Batavia Illustrata, bl. 1025), Ferwerda (Stam- en Wapenbk, I, 1e st.), J. W. te Water (Verbond d. Edelen, III, 163) zijn genealogische aanteekeningen over v. N. te vinden.]

Schultens. Wie waren de vader en grootvader van Johan Hendrik S., geb. 1686, † 16 Aug. 1730, raadsheer in het Hof van Friesland, gehuwd 1° den 18 Jan. 1711 met Allegonda Lecalff, 2° den 12 Maart 1724 met Anna Sophia v. Knock. In welke betrekking stond deze Johan Hendrik S. tot Albert Schultens ook in 1686 te Groningen geboren, † 1750, pred. te Wassenaar en later professor in de Oostersche talen aan de universiteiten te Franeker en Leiden. Bouillet, in zijn »Dictionnaire Historique et Géographique" noemt hem den hersteller der Oostersche Letterkunde in de 18e eeuw. Ook zijn zoon en kleinzoon moeten als professoren in de Oostersche talen aan de Leidsche universiteit uitgemunt hebben.

Versteeg. Wie waren de voorouders van Volkert Versteeg [1]) notaris te Utrecht tr. ald. 17 Sept. 1733 Johanna Jacoba v. Aldenborg, dr v...? bij wie: 1 dochter tr. 1° Borski, 2° Tydeman, brouwer in den Eenhoorn te Utrecht. 2. Mr. Willem V. tr.... v. Soestdijk. 3. Jacoba V. geb. Utrecht 1740 tr. 1° Mr. Jan Nagtglas, 2° Jacobus Johannes Ravesteyn. 4. Jan Jacob V. geb. ald. 1742. Het wapen Versteeg is in rood 6puntige ster van goud. Behooren tot deze familie W. F. Versteeg, ridder v. vele orden, lid v. h. hoofdbest. der Ned. Maatij t. bev. v. Nijverheid, en Mr. J. W. S. A. Versteeg te 's Gravenhage? V. O.

---

[1]) Kan hij een zoon zijn geweest van Anthony Versteeg notaris en procureur 1707 te Utrecht? Deze was een zoon van Dirk V. en Margaretha v. Helsdingen, die behalve hem (geb. 1670) nog hadden: Volkert geb. 1668, Volkert geb. 1669, Walburch geb. 1672, Dirk geb. 1674 en Gerardus geb 1675, allen te Utrecht; hun oom, Dirks broeder, Wernard V. tr. Margaretha de With, wint te Utrecht Elisabeth geb. 1659, Johannes geb. 1663, Maria geb. 1664, Johanna geb. 1665, Volkert geb. 1666, Volkert geb. 1669 en Johanna geb. 1673.

GESCHIEDENIS.

De Arendshorst (XXXV, 466) — lag in Overijsel, in Salland, zuidelijk van Ommerschans, met een kleine afwijking ten westen. Met de bijvoeging »ter Berge" wordt naar alle waarschijnlijkheid de gunstige, hooge, watervrije ligging der heerlijkheid bedoeld. Op de kaart in Kok's Vad. Wdbk zijn de groote Overijselsche veenen of moerasgronden, — meerstallen heeten ze daar, — ten noorden er van aangegeven, en 't landgoed was er dan ook op tamelijken afstand van verwijderd. Is die gissing soms wat gewaagd, de kaart komt ons helpen. Zuidwestwaarts van den Arendshorst, zuidelijk van Dalfsen, vinden we werkelijk een goed, den Berg genoemd, en in oostelijke richting treffen we het Huis Zandbergen aan. Dan zou »ter Berge" eene plaatsaanduiding kunnen zijn die bij Arendshorst zooveel wil zeggen als bij de Bergen, tusschen de goederen van dien naam.

A. AARSEN.

[In Mr. J. v. Doorninck's Geslachtk. Aant. 1871, bl. 1, is sprake van Anna Rengers tot den Arenshorst a° 1610, enz. enz.]

Drinkuitsma (XXIV, 177). Deze state, — afgebroken en geslecht door Jhr. Ruurd v. Burmania, die Putsma-state met nieuwe hovinge en welbeplanten oprit versierde, — lag in de buurt van Schenkinsma, bij- of toenaam van Wiarda-state, — vernoemd naar Sjoerd Wiarda, die ze in 1404, toen hij met Haring Harinxma tot potestaat van Friesland werd verkozen, bewoonde; in 1849 het eigendom van Jhr. Ruurd Carel v. Cammingha te Huizum. Ter gedachtenis der drie gebroeders van *Nav.* t. a. pl. werd het navolgend versje gemaakt:

Qui nos tres geminos superet certamine Bacchi
Hic venit (vetus?) Alcides redivivus conteret Hydram.

dat is:

Eer dat ons dapper driemanschap,
In Bacchus' school volleerd,
Word' in een Frieschen bekerstrijd
Verslagen of verkeerd;
Eer zal de woeste Hercules

Herrijzen uit zijn graf,
En slaan een tweede monsterdier
Tienduizend koppen af.

De Stadt (XXXV, 468). In Z. Holland heeft men de gemeente Stad, ook Stad-aan-'t Haringvliet geheeten; dus Stad bij uitnemendheid. Doch vanwaar die naam? Van stee, stede, hofstede?

G. P. ROOS.

Wijnbergen. Als het oud-adellijk, noch steeds bloeiend geslacht v. Wijnbergen inderdaad reeds in 945 vermeld staat in de Registers der tornooien en ridderschappen van Frankenland (A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, art. Wijnb.); gelijk ook Steven v. Rhemen schrijft zie Geld. Volksalm. 1878 bl. 7): »Ick heb reden te gelooven, dat die v. W. uyt Frankenland [1]) overkwamen": dan heeft het zijn naam denkelijk geschonken, en gewis niet ontleend, aan de bekende bp Wijnbergen o. Doetinchem. Hier toch, of in den naasten omtrek moet verblijf gehouden hebben Gerbold v. W., die in 1105 mede zegelde den privilegiebrief van Zutfen's kerk. Bij Bondam (Charterbk bl. 160b) heet hij G. v. Winburg [1]), bij Baron Sloet (Oorkdbk bl. 207) G. v. Wieburg. In 1228 was Sweder de Winburo geërfd o. Doetinchem (Sloet bl. 515). Een nazaat van dezen, Zweder v. Wijnbergen was in 1409 gegoed, in de bp Welsen te Olst (bij Deventer, Catal. arch. Dev. Gasth. n° 166). Misschien dezelfde die in 1457 aldaar voorkomt (Over. Arch. IV, 86). Het thans aan den uitgever van dien kostelijken Catalogus, onzen medewerker Mr. J. I. v. Doorninck in eigendom behoorende landgoed Wijnbergen te Olst heeft dus aan een lid van dit geslacht, misschien wel aan laatstgen. Zweder zijn naam te danken. Zou v. der Aa, (art. Windesheim) gewagend van een huis Wijnbergen, niet ver van Windesheim, aan den overkant van den IJsel, dus op Over-Veluwe, omstr. 1420 (?), — niet met dit Olstersche landgoed verwarring hebben gepleegd? [2]) Te

[1]) Dus was dan het Fransche dorp Weinburg, dep. Neder-Rijn, arr. Elsasz-Zabern, de bakermat.

[2]) Dat de in den loop der eeuwen veranderde rivierloop omzichtig moet maken, leert Baron Sloet (Oorkbk bl. 35) ten aanzien van Brummen in een treffend voorbeeld. Voeg er bij Wijnvoorde (bp o. Wijhe) in 1347 aangeduid als »Wiinvoerden in het kerspel Varchten (Vorgten) met het veerschip" (Tijdr. Regr prov. arch. v.

Elden in Over-Betuwe ontmoet men eene uitspanning De Wijnberg, die ook vermoedelijk den naam van dit geslacht in aandenken houdt. Zou dit ook het geval wezen met de Weymberger porte, (bij Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. IV, 123) in 1579 vermelde voormalige poort van Venlo? De geslachtsnaam komt toch ook als (v.) Wymbergen voor, bijv. in 1355 (v. H., Arnh. Oudhh. IV, 43); en de Geld. Volksalm. t. a. pl. vermelde Werner a° 1251 luidt bij Baron Sloet (a. w. bl. 723) Wernherus de Wimburg. Dus is het bij Sloet (bl. 632) a° 1242 vermelde Wimburg niets anders dan de Doetinchemsche bp Wijnbergen. Wel een bewijs, voorwaar, dat aangaande de beteekenis dezes alouden geslachtsnaams hier aan geen eigenlijk gezegden wijnberg (vinetum, winagium) valt te denken (vgl. *Nav.* XXXIII, 405; 'IV, 347). De straksvermelde variant v. Wieburg, — Sloet (bl. 1206) 's Wicburg is gewis drukfeil! — wijst op weide-burcht [1]; en is dus in dezen naam voor het minst *wijn* niet ontstaan uit *winde*, *wende*, in den zin van »landscheiding", gelijk Hoeufft, Taalk. Bijdr. bl. 130 voorstelt [2]. Vgl. liever v. Weijenberge (Tijdr. Regr), a° 1273 v. Wajenborg (Sloet bl. 913, 7), a° 1363 v. Waijenborch (Cat. Arch. Dev. gasth. n° 36), a° 1428, 93 Weijenberch (ib. n° 259, 754). Bijgevolg speelt in de met Wein aanvangende Hoogduitsche plaatsnamen, minstens meerendeels, de wijnbouw niet. En ligt mitsdien de beteekenis niet altoos zóó voor de hand, als onze gewaardeerde medewerker Johan Winkler in zijne »De Nederlandsche Geslachtsnamen" [3], bl. 291, van meening is.

J. A.

Over., I 64). De uitvoerige Bladw. op dat Tijdr Regr maakt wel onderscheid tusschen een Geld. en een Over. Wijnvoorde, maar in Nom. Geogr. Neerl. I 1885 bl. 138, wordt, terecht, slechts met één, en wel een Overijselsch, rekening gehouden.

[1]) Vgl. *Wie* als oude naam (a° 959) van Wijhe (Nom. Geogr. Neerl. I 1885 bl. 138, — gesl. de Wia a° 1145 = v. Wijhe. Vgl. ook *Wia* a° 850 = hoogstwaarschijnlijk Wijenrade te Varik (Sloet bl. 43), en niet Den Wijhenborg te Echteld (Sl. bl. 1163); want deze burcht verrees eerst einde 13de eeuw (zie *Nav.* XXVI, 523, 5).

[2]) Behoeft deze duiding van Hoeufft ook wel op Wijnenstein, vroeger Wijndestein (boven Jutfaas, a° 1635, Geld. Volksalm. 1875 bl. 48) en tutti quanti, te worden toegepast? Wijns (Friesl.) luidt bij Lat. schrijvers Vinenia, waarbij men o. i. evenmin aan het Fransche vigne mag denken.

[3]) Met dit onlangs bij H. D. Tjeenk Willink te Haarlem in twee stukken verschenen omvangrijk (636 blzz.) en doorwrocht werk, waarin de Nederl. geslachts-

Antwerpen (XXXV, 466). De Hornes-straat zal haar naam bekomen hebben van het geslacht de Hornes, waarvan in de geschiedenis met eere genoemd worden Philips, zijn zoon Johan, een der onderteekenaren van het smeekschrift, † 1606, zijn kleinzoon Maximiliaan, generaal der art. en gouverneur van Heusden † 1613, en zijn achterkleinzoon Philips Adolf, de erfgenaam der bedieningen zijns vaders, † 1644. Allen waren heeren van Lokeren en met de aanzienlijkste familiën vermaagschapt. De Montigny-straat herinnert aan Floris v. Montmorency, baron van Montigny, den ongelukkigen broeder van den even ongelukkigen Graaf van Hoorne, die, na een zeer moeitevol leven, aan vergiftiging † 1 Oct. 1570. Aan dien broeder kan ook de Hornes-straat haar naam te danken hebben. A. AARSEN.

Antwerpen. Ze zullen, gelijk vele straten en kaden, evenals hier te Calais, moeten dienen om de herinnering onzer groote mannen in aandenken te houden. Hornes is de bekende Graaf van Hoorne, Egmond's lotgenoot, Montigny de ongelukkige in Spanje vermoorde gezant der valsche Margriet; hij was markgraaf van Bergen; Hornes behoorde tot het huis van Gaveren. In Kales (Calais) hebben wij de straten Hugo Grotius, De Wit, Ruiter, Rembrand, van Dijk, Des Cartes, du Taciturne, Rubbens, enz. G. P. ROOS.

Philosophenpad (XXXV, 466.) Aan het dichte houtgewas, hetwelk onwillekeurig tot peinzen en mijmeren uitlokt, heeft dit dal dan ook ongetwijfeld in lang vervlogen jaren zijn naam van Philosophendal te danken gehad. Wellicht ware Poëetendal nog juister geweest (B. ter Haar Bz, Berg-en-Dal, Gids voor wandelaars, bl. 23).

H. T. G.

[De benaming zal wel aan eene historische bijzonderheid ontleend zijn.]

---

namen (Noord- en Zuid-Nederlandsche, enz. enz.) in hun oorsprong, geschiedenis en beteekenis, en ook verscheidene Hoogd., Eng. en Fransche geslachtsnamen, in vier hoofd-afdeelingen behandeld of besproken worden, — heeft de heer Winkler op dit totdusver ten onzent nog steeds zoo deerlijk braakliggend terrein voor Nederland gedaan wat bijv. een Pott en Förstemann voor Duitschland deden. Hem komt de veelzeggende lof toe dit braakland wetenschappelijk te hebben ontgonnen. En dit wel zoo zelfstandig mogelijk, zie het Voorbericht (bl. VI, VII) van dien vrijen Fries. Prosit labor! Een standaardwerk. De Nederl. geslachtsnamen voor het eerst methodisch, systematisch behandeld!

De Kinderdijk (XXXV, 467). De laatste vraag zal wel toestemmend beantwoord kunnen worden. Kadzand (Cade-sand = zand-kade) heeft ook de legende van de kat. Op een boerenwagen zag ik een flinken ciper in een duin afgebeeld. G. P. ROOS.

Quart-nut-berg (XXXV, 467). Ik zou wel eens willen weten, waar ergens tusschen Vierholten en Nunspeet deze hoogte gelegen is. Men heeft er wel den Vodsenberg, de Plaggebergen, den Hemelschen berg, de Pletterbergen en het Ronde Zandje, alsook in de richting op Eepe de Drie Bergjes en het Hommelsbergje; maar een berg van dien naam als waarnaar gevraagd wordt, heeft men er nooit gekend. Ontwikkelde, geboren Vierholters zijn in dezen mijne zegslui.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

[Dus dan misschien verwarring met de a⁰ 805, 6 vermelde bp Quarsingselis o. Dorenspijk? Zie Sloet's Oorkdbk bl. 25, 6.]

De Sabelspoort te Arnhem (XXXV, 468) — ontleent haar naam aan de St. Eusebiuskerk, en vandaar Eusebius-, bij verbastering Sebis-, Sabis- of Sabelspoort genoemd (Mr. J. W. Staats Evers, Beschr. v. Arnhem bl. 19). H. T. G.

Hendrik v. Ensse (XXXV, 463). Walravia v. Rossem, dr v. Jan bij zijne eerste vrouw Beatrix v. Haeften, wede Willem v. Gent, heer van Oijen en Dieden, ambtenaar van Neder-Betuwe, hertr. Wichard v. Ensse genmd Varnhagen (J. Gaillard, Maison de Zuylen, p. 19).

H. T. G.

Norrits (XXXV, 202). De naam van (John) N., overste over een reg. of tien vendels Engelschen, in dienst onzer Staten, leeft in Groningerland nog voort. Immers sedert den slag tusschen hem en François de Verdugo in 1581 bij Noord-Horn, toen in den omtrek van Niehove een oorlogschip zonk, treft men ter eerstgen. plaatse Het Norritsveld of De Norritsvlakte aan. Ook in A. J. v. der Aa's Aardr. Wdbk is sprake van een Engelschen kommandant Norris, die het Afrikaansche negerdorp Tandum-Querri (Opper-Guinea) platbrandde, tot straf der roofzieke inboorlingen, nadat de Engelschen er einde 16de eeuw een fortje hadden aangelegd. Dit fortje bestond nog in 1848.

Kooplieden en makelaars. Een makelaar werd vroeger — hoe veranderen de tijden! — als de mindere van een koopman beschouwd. Dit blijkt vooral duidelijk uit het volgende, dat ik uit Asselijn's Spilpenning (Ie Bedr. 7e Tooneel) aanhaal:

Augustijn.... 't Moet'er alzo maar passelyk gestelt zyn, daar men van een Koopman tot een Maaklaar word, van Heer tot Knecht.

Joanna. Maar Papa! Schoon myn Man was nou al Maaklaar, waarom zou my doch dit doen min als nu passen?

Ik ken wel maaklaars vrouwen, die vry andere gangen gaan, en byna niet anders en doen, dan maar gasten en brassen.

. . . .

Maar wat zeg ik van de Vrouwen, wat praatje? de Maaklaars zelfs durven tegenwoordig haar Meesters wel braveeren;

Gelyk er zyn die Hofsteên, Paard, Slee en Koets, of Waagens op stal houwen, daar veel Kooplui moeten te voet passeeren.

MR. C. B.

Schutten = schutsgilden (XXXV, 341, 456). De heer Kremer heeft m. i. niet geheel gelijk, wanneer hij beweert dat de schutten geene feodale instelling zijn, maar dat het eigenaardige gebruik, beschreven op blz. 456, samenhangt met het bezit der hooge en lage jurisdictie, welke vroeger den Baron van Heeze toekwam. Hangt toch dat bezit der jurisdictie niet samen met het leenstelsel? Ongetwijfeld. En daarom is er ook verband tusschen de schutten en de feodaliteit. Oorspronkelijk had de hoogste overheid van den lande de jurisdictie in den meest uitgebreiden zin van dit woord. Verleende de oppervorst de heerschappij, de rechtsmacht, de jurisdictie over zekeren gebiedskring, bij opene *leenbrieven*, aan een gunsteling, dan werd deze *leenman* of vasal (en *eo ipso* edelman, man van adel). Zulk een *leenbrief* was een *contractus*, en als zoodanig oorzaak van wederzijdsche verbintenissen. De *obligatio* van den heer was bescherming, die van den leenman was de hulde van trouw en manschap, behalve nog eenige andere verbintenissen, wanneer het leen *erfelijk* was en na te komen bij overgang van het leen (*feudum*). De eed van hulde en manschap was de bezworen erkenning dat hij *leenman* was en dat hij hem als zoodanig in den oorlog met krijgslieden moest bijstaan. Moet ook hierin niet de oorzaak (voor *een deel* wel te verstaan) gezocht worden van de schutsgilden of schutten? Zeer waarschijnlijk. In elk geval was het niet juist van den heer Kremer

om, in de nasporing van den oorsprong van het op blz. 456 omschreven gebruik, de feodaliteit *tegenover* het bezit der jurisdictie te stellen.

Zeker is het dat de oorsprong der schutten voor een zeer groot deel moet gezocht worden in de poorterijen en derzelver ontstaan. Tegenover de voorrechten, die de heer des lands aan de poorterij of stad verleende, beloofde zij hem te zullen »dienen in toch en wedertocht". In den beginne was *elk* poorter krijgsman, ook om eigen have en de zoo duur geschatte voorrechten met eigen vuist en eigen wapen te verdedigen. Later, toen er afscheiding van standen ontstond, vereenigden verschillende groepen van poorters zich tot afzonderlijke schutsgilden. Uit deze gilden spruiten vele der nog bestaanden, o. a. het gilde der H. Catharina te Helmond. Reeds lang echter hebben die schutten hunne oorspronkelijke bestemming verloren. In het laatst der 16e en in het begin der 17e eeuw is op vele plaatsen weder een algemeene doch anders ingerichte burgerwapening in het leven geroepen. Hier losten zich de schutsgilden in die algemeene burgerwapening op, elders sloten zij zich bij de nieuwe instelling aan. Treffen wij in de 17de eeuw nog zelfstandig optredende schutten aan, dan zijn het bijzondere vereenigingen, bij welke boog of roer een *middel van uitspanning* is geworden en opgehouden heeft *wapen* te zijn. Vèle der ten platten lande nog bestaande schutsgilden zijn te dien tijde opgericht, en niets anders dan navolgingen van hunne bastaardbroeders uit de stad.

Eene geschiedenis der Noord-Brabantsche schutten van Dr Hermans, waarnaar de heer Kremer vraagt, bestaat niet. Daarentegen bestaat eene »Bijdrage tot de geschiedenis der voormalige schuttersgilden te 's-Hertogenbosch" door Jhr J. B. A. J. M. Verheyen, afgedrukt in de Handelingen van het Prov. Genootsch. van kunsten en wetensch. in Noord-Brabant van 1856. Ik verwijs den heer Kremer voorts naar het »Request door eenige leden van de schutterij den colveniersboogaard binnen 's-Bosch", afgedrukt in den loopenden jaargang van mijn Tijdschrift voor Noordbrab. gesch., taal- en letterk., welk request niet onaardig is gesteld en vele historische bijzonderheden bevat. Ten slotte durf ik met bescheidenheid wijzen op mijne »Geschiedenis van de schutterij der kolveniers te Helmond", Helmond, 1882, voorzoover die te raadplegen is; want het boekje is »niet in den handel".

De heer Kremer noemt het bevestigen van een staak aan een molenwiek te Soerendonk een bijzonder geval, en zegt dat de oorsprong van dit gebruik hem onbekend is. Die oorsprong is gemakkelijk te verklaren. Die wijze van doen toch was een zeer gemakkelijk en weinig kostend middel om den vogel hoog geplaatst te krijgen. Bijna overal in Noord-Brabant werd dit middel in toepassing gebracht, en dat het ook elders niet onbekend was, leert *Nav.* XXVIII, 379.

Helmond. AUG. SASSEN.

Hambacher feest (XXXV, 465). Eenige bijzonderheden over dit feest kan men vinden bij P. v. Os, voor Nederl. bewerkte vertaling van K. von Rotteck's »Veertig Jaren" (Sneek, v. Druten en Bleeker, bl. 283). Eene terloops neêrgeschrevene opmerking van wijlen Dr. J. v. Vloten in »Neerlands Opstand tegen Spanje" schijnt aan te toonen, dat v. Rotteck slechts onder voorbehoud als geschiedschrijver te raadplegen is. Zou dat zoo wezen? G. P. ROOS.

Lampbegietjes-avond (XXXV, 465). Deze feestelijkheid vindt men uitvoerig beschreven in »De Volksvermaken" door J. ter Gouw, bl. 476. Aldaar is bl. 323 van de Plechelmi-banier en het klootschieten te Ootmarsum, — zie *Nav.* XXXV, 4550, — sprake.

J. E. TER GOUW.

VRAGEN.

Eiland-der-Vijf-Bergen. Op eene kaart van N. Amerika door Lotter wordt de reisweg van Olivier van Noord aangewezen, nml. een gedeelte in eene bochtige lijn, tusschen 25°—15° N. B. en 250°—285° W. L. van Teneriffe, »Via Oliviera ex Holland. Septentr. Anno 1600" en op kaarten der 16e eeuw, o. a. die van Sanson, nagenoeg in het midden tusschen dezen reisweg en dien van den Spanjaard Gaëtana in 1542, ligt het eiland der vijf bergen, tusschen 15°—20° N. B. en 255°—260° W. L., met de vermelding: »découvert par les Hollandais l'an 1616". Wie was de ontdekker? Is deze ontdekking later bevestigd? Welken naam draagt het eiland thans? Schouten en Lemaire kwamen in 1616 niet zoover noordelijk. G. P. ROOS.

Mild of Wild. De Tegenw. Staat v. Geld. bl. 409, vermeldt a° 1741 eene vervallen kasteelmatige huizing Het Wilt, en op zijne kaart enkel Wilt. In navolging hiervan ook aldus Geogr. Beschr. v. Geld. (a° 1794) bl. 299. A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, Aanhangsel, biedt Het Mil(d) *of* De Mildt, alsmede eene bp Milt aldaar. Mr. I. A. Nijhoff's kaart van Geld. a° 1859 heeft eene bp De Mild. Wat is hiervan? Zoo hier identiteit voorhanden is, zou zulks licht spreiden.

Raven. In het bekende werk: De Klooster-Orden in Nederland, historisch onderzocht en geschetst door W. J. Hofdijk en afgebeeld door D. v. der Kellen [1]), leest men:

A. onder de afdeeling Benedictijnen, blz. 7: »Drenthe bezat reeds in 1036 zijne Benedictijner abdij van Sinte Marije te Runen. Tusschen 1211 en 1215 moet zij in een dubbel-klooster zijn veranderd, welks monniken en nonnen in 1325 verlof ontvingen om zich te verplaatsen naar Dikningen, waar zij nieuwe schenkingen en voorrechten ontfingen, enz.;

B. onder de afdeeling Cisterciënsers, blz. 9: Het sticht bezat op Drentschen bodem een Cisterciënser-klooster in de abdij Dickningen of Dijkeninge, niet verre van Meppel, omtrent wier oorsprong niets anders wordt vermeld, dan dat de eerste monniken aldaar uit Raven kwamen".

In de Oudheden en Gestichten van Groningen en Groningerland, mitsgaders van het Land van Drent [2]) wordt, bl. 581, 2, melding gemaakt van »Dijkeninge, eene zeer vermaarde Abdij van de Cisterci-order en in 't landschap van Drent gelegen". Doch met de volgende bijvoegingen: »Maar in de Kronijk van J. Pikart [3]) en, dat wonder is, bij de Historieschrijvers van de Cisterci order wordt er het minste gewag niet van gemaakt.

Jak. de la Torre, die dezelve in zijn Roomsch Verhaal vermeldt, geeft te kennen dat ze uijt het dorp Raven te Dijkeningen overgebracht is; maar wat voor een dorp dit Raven geweest zij, zegt hij niet, en heb ik ook, tot noch toe, niet kunnen uijtvinden".

Het bestaan hebben van een Cisterciënser Klooster te Dikninge,

[1]) Haarlem, A. C. Kruseman, 1865.
[2]) Leiden, Christiaan Vermeij, 1724.
[3]) Amsterdam, Tijmen Houthaak, voor Gerrit v. Goedesbergh aldaar, 1660.

voor het eerst bevolkt met monniken der Orde van Cistercië uit het dorp Raven overgebracht, wordt als vast en zeker gesteld in het aangehaalde werk van Hofdijk, die er de ligging en omgeving van zóódanig klooster in omschreven heeft, met vermelding bovendien, dat de Baron de Vos van Steenwijk er een lusthuis heeft doen bouwen, waarin nog een oude kelder der abdij aanwezig is gebleven. Dat lusthuis zou dan op de grondslagen van eene abdij of een klooster van de Cistercie-orde zijn gesticht.

Eén van beide moet dus wáár zijn: òf het Benedictijner klooster te Dikninge moet in een Cisterciënser Klooster zijn veranderd, òf er moeten twee kloosters te Dikninge zijn geweest. Ik heb mij ten taak geteld, zulks te onderzoeken.

De schrijvers over de Cistercie-orde maken volstrekt geene melding van eene abdij of een klooster te Dikninge, tot die orde behoord hebbende. De Pauselijke Vicaris de la Torre wist het dorp Raven niet te vinden; de schrijver en vertaler van de Oudheden en Gestichten, v. Heussen en v. Rijn, evenmin. In de streek Raven, prov. Utrecht, is het door de la Torre en Hofdijk vermelde dorp niet aan te wijzen; want uit een opzettelijk door mij ingesteld onderzoek blijkt, dat in die streek niet het geringste spoor eener kloosterlijke instelling, noch eener samenwoning van monniken of andere geestelijken, aanwezig is. Ik ben diensvolgens van gevoelen, dat de la Torre zich heeft vergist, of niet goed heeft gelezen, zooals ik ook heb vermeld in mijn werkje over de Voormalige Kloosters in Drenthe [1]), bl. 39 vg. Voeg ik daarbij, dat in het Drentsch archief niets hoegenaamd omtrent een Cisterciënser-klooster te Dikninge wordt aangetroffen; dat ook, zooveel ik weet, geen enkel vertrouwbaar charter aanwezig is, waarin zoodanig klooster wordt genoemd; dat het, in 1325 en eenige weinige volgende jaren, van Runen (thans Ruinen) naar Dikninge overgebrachte klooster tot de Orde der Benedictijnen behoorde en daartoe steeds is blijven behooren; en dat het mij bekende jongste oorspronkelijke stuk, dat in gemeld archief berust en waarin gezegd wordt dat destijds het klooster te Dikninge eene Benedictijner-abdij was, de dagteekening van 29 Aug. 1517 draagt; — dan meen ik te moeten verblijven bij hetgeen ik ten onderwerpe in mijn aange-

---

[1]) Heerenveen, F. Hessel, 1846.

haald werkje schreef, namelijk dat te Dikninge slechts één klooster heeft bestaan, dat dit gesticht uitsluitend door Benedictijnen, nimmer door Cisterciënsers, is bewoond geweest; en dat het tegenwoordige buitengoed Dikninge niet op de grondslagen van eene Cisterciënser, maar op die van eene Benedictijner-abdij is gebouwd.

Niets zal mij aangenamer zijn, dan dat het bedoelde dorp Raven aangewezen, of eenig charter ontdekt worde, waaruit bewijsbaar is dat ik heb gedwaald.

Buiksloot. MAGNIN,
Oud-Archivaris van Drenthe.

[Raven druk- of schrijffeil, of ook misverstand, voor Runen (Ruinen)?]

Vrijmetselarij. In de Nouvelle Revue van 15 April 1885 komt een stuk voor van G. d'Orcet over het 5de boek van den Pantagruel van Rabelais, welk boek hij aan Diana de Poitiers toeschrijft, die, volgens hem, grootmeesteres van eene zeer oude, in Europa en in de Mahomedaansche landen verspreide vrijmetselarij zou zijn geweest. Over die vrijmetselarij, hare symbolen en hieroglyphen, wordt dan uitvoerig gehandeld en allerlei bijzonders verteld. — Onder meer merkwaardigs beweert d'Orcet, dat uit Openbaring XI, 8 moet afgeleid worden, dat Christus niet te Jerusalem, maar waarschijnlijk te Rome is gestorven;

dat de Heer, dien de Apostel Johannes in de Openbaring steeds als Kyrios aanduidt, waarschijnlijk een neef (oomzegger) van Marcus is geweest;

dat de Openbaring 48 jaren vóór onze tijdrekening moet geschreven zijn;

dat de beweging der aarde het eerst door een zekeren Sileacus zou erkend zijn, doch reeds lang te voren bekend was;

dat ook de wet der zwaartekracht lang vóór Newton reeds aan de ingewijden der Vrijmetselarij bekend was, enz. enz.

Ook in vroegere jaargangen van de Revue Britannique kwamen menigmalen opstellen van denzelfden schrijver voor over dergelijke vrijmetselarijen en hare symbolen en teekens. Hebben zijne beweringen eenigen grond, en wat is daarvan verder bekend?

Batavia. JANSSEN V. RAAIJ.

Willem-van-Gents-vaart, — ook Willekens- of Willemkens-vaart ge-

heeten, is een rijweg (met gehucht) in De Langstraat (N. Brabant), loopende van De Lage Zandschel naar den buitendijk tusschen De Vrouwens-vaart en De Nieuwe-vaart, onder Kapelle. Wie was die Willem v. Gent? Uit het bekende oud-adell. Geld. geslacht? »De naam van vaart", — aldus in v. der Aa, Aardr. Wdbk — »is wellicht bij voorraad, toen een der heeren van Kapelle, v. Gent genaamd, het voornemen opvatte, die te doen graven, en misschien uit jokkernij aan dezen rijweg gegeven". Hier wordt dus aan eene vaart gedacht. Maar dit behoeft niet, zoo in N. Brabant onder den boer van varen = rijden sprake is, evenals in Overijsel het spraakgebruik dit medebrengt.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Brunsberg (XXXIV, 450) — vermoedt Bondam (Charterbk bl. 7) als villa Brunnum de zetel geweest te zijn van zekeren graaf Wracharius, die, zoon van wijlen Brunharus, 9 Oct. 795 aan St. Ludger een goed te Wichmond schonk. Alzoo Brunhars-berg, smgetr. Brunsberg geheeten. Brunnum is echter het Veluwsche Brummen. Want 12 Juli 1451 verkochten de geërfden van Wichmond aan het kapittel van Zutfen Luytgersland, dat bij Roeversweerd in het kerspel Wichmond, ambt Brummen, bij Kortenoever lag (zie Baron Sloet, Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 17, 8, 35). De loop van den IJsel is dus sedert veranderd. Dit neemt niet weg, dat Bondam ten aanzien van Brunsbergen als oorspr. Brunhars-berg misschien gelijk zou kunnen hebben, ware het niet dat Brons, Bruns, Brauns, wijd verspreid, in *menigen* plaatsnaam de hoofdsylbe vormt; zie de woordenboeken. Zoo ligt, bijv. te St. Michielsgestel (N. Br.) een kasteel Bronsmeer. Die hoofdsylbe kan bijgevolg kwalijk zulk een specifiek geval vertegenwoordigen.

J. A.

Gumfersmaat, — goed bij Doesburg, luidde a° 1402 Gumphersmate to Heker, a° 1418, 38, 49 Gumphers- Helmers-mate, a° 1456 Gomphers- of Hekers-mate (Herald. Bibl. 1882 bl. 43, — archief v. Heeckeren). Gumfer schijnt een oude persoonsnaam te wezen. Eene

kassiersfirma Gompertz bestaat te Amsterdam. Zoo hier sprake is van eenen Gumfer Helm, — a° 1542 Hellem, a° 1555 Helm (overvloedig te Deventer, zie Catal. d. arch. Dev. Gasthuizen, — zoo zal deze een voorzaat geweest zijn van den Deventer secretaris Jacobus Helm. Misschien is het louter toeval, en misschien ook niet, dat in 1731 de geslachtsnamen Gompers (Gompertz) en Hekler in Over-Betuwe vereenigd voorkomen (Geld. Volksalm. 1884, bl. 26). Vgl. ook »De Nederl. Geslachtsnamen" door Joh. Winkler 1885, bl. 528.

Maurik (XXXV, 357). Dit adellijk huis o. Vucht zal zijn naam wel verschuldigd zijn aan vrouwe Oeden v. Mauderick, die het in 1428 ter leen hield van den Hertog van Brabant. Van af dien tijd wordt het in alle stukken steeds Maurick genoemd. De familie Heym hield het 1464—1682 ter leen. Naar haar, en niet naar Jhr. Aert Heym alléén, werd het ook wel Heymshuizing genoemd. Maar waaruit blijkt, dat het vroeger »De Heim" heette? Verwart men dit wellicht met »De Heun", ook te Vucht gelegen? A. V. L.

Veluwsche geslachten. Het *Nav.* XXXIV, 237) vermelde oud-adellijk geslacht v. Hoeckelum, dat in 1227 reeds tot de Veluwe in nauwe betrekking stond, heeft naar alle waarschijnlijkheid den naam ontleend aan het Bennekomsche Hoekelom, daar dit (evenals Kernheim, te Eede) reeds a° 814/5 voorkomt, en wel als Hukilheim (zie Baron Sloet's Oorkdbk bl. 30). Wel beweert Baron v. Spaen (Inleid. IV, 201), dat deze Bennekomsche heerlijkheid eerst veel later (dan a° 1227) als Hoekelom bekend staat, omdat het oorspronkelijk »des Jegers goed" heette, doch hij ziet dan de oorkonde van 814/5 over 't hoofd, misschien wel ter wille van zijn lievelingsdenkbeeld, dat de Veluwe een eigen goed (dominium) van den Graaf van Gelre was. Om aan dit denkbeeld ingang te verschaffen, beweert deze geleerde (IV, 205), dat geene enkele Veluwsche plaats haren naam aan een oud-adellijk geslacht zal gegeven hebben. Nochtans ziet hijzelf zich verplicht opzichtens v. Arnhem, v. Dorenweerd, v. Scherpenzeel en v. Wilp eene uitzondering te maken. Ook v. Apeldoorn zondert gezegde schrijver uit, doch dit geslacht laten wij voorzichtigheidshalve (wegens *Nav.* XXVI, 244—8; VII, 184; VIII, 40, 1) achterwege. Maar men verzuime toch ook vóoral niet v. Delen een oor-

spronkelijk Veluwsch geslacht te noemen, dat aan de bp Delen (bij Otterlo) den naam ontleende. Terwillevan datzelfde lievelingsdenkbeeld weigert v. Spaen in Aszi (door hem Asci geschreven) uit de inkomstenlijst der abdij van Corvei, het Veluwsche Essen te zien, hoewel men uitdrukkelijk in de die lijst behelzende oorkonde bij Baron Sloet (bl. 165) a° 1053/71 leest van »Aszi in pago Felue". Namelijk, hij beweert, (Inleid. IV, 144) dat het geslacht v. Essen, zich op de Veluwe nederzettend, aan de bp Essen den naam niet ontleend, maar geschonken zal hebben. Doch is 't wel mogelijk in »Aszi in pago Felue" iets anders dan Essen te zien? Dit Aszi werd in den volksmond geleidelijk Essen; vgl. eenigermate het bij 't Sallandsche Essen (o. Bathmen) a° 1311 behoorend adjectivum Asindensis (Nijh., Oork. I, 126) *met* Asnithe (a° 987) en zijn adject. Asnidensis (a° 1085) (Sloet, bl. 106, 90) aan het Pruissische Essen ontleend. De Gardersche gehuchtsnaam Essen is alzoo geheel onafhankelijk van den naam des oud-adellijken, denkelijk uit Pruissen herkomstigen, alras naar Salland en vandaar naar Veluwe overgeplanten geslachts v. Essen (a° 1150 de Essene, a° 1198 enz. de of v. Essende; vgl. Geld. Volksalmanak 1885 bl. 9 *met* Herald. Bibl. 1875 bl. 8) ontstaan; en taalgeleerden mogen uitmaken of zelfs de etymologische verwantschap tusschen dezen plaatsnaam en den geslachtsnaam v. Essen wel boven allen twijfel verheven zij. Evenals v. Essen in den omtrek v. Dusseldorf, kan v. Ermel, — met afwijzing van het Veluwsche Ermelo, — zijn stamhuis in het graafschap van der Mark te zoeken hebben; maar dit belet niet dat Baron v. Spaen's beweering een o. i. tegen de Historie indruischend lievelingsdenkbeeld blijft. Buiten kijf kan o. i. de Veluwe menige bakermat van oud-adellijke geslachten toonen, en, behalve de genoemde, ook die van v. Hoeckelum. J. A.

LIV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS. A° 1692 (Slot). N° 2260—2290.

2260. 1692 3 Aug. v. L., IV, 48. (I—III). Lodewijk XIV. Gevecht bij Steenkerken (*Goeree*, blz. 242 zonder *Mauger f.* (Kz.)

I. 48(1). De groote penning door *Mauger* gesneden. Vz. Lodewijk XIV. *Links* gewend. Kz. Trofee.

a. Bij *v. Cleeff*, I, n° 2242 Br. *f* 1.75 met het borstbeeld van den koning *rechts* gewend en gesneden door *Molart.*

b. Bij *Salm*, n° 1763. Br. Bb. *rechts* ziende door *R(oettiers).* Figuren en omschriften verguld.

II. 48(2). Veel grooter bij *Goeree*, bl. 241, Vz. rechts gewend Bb. Kz. Dapperheid der Fransche soldaten. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3076. K. *Salm*, n° 1164. Br. *Stricker*, I n° 4067. *f* —80. Kvz. *v. Cleeff*, I, n° 2243 Br. *f* 0.80. *v. Dam*, n° 2513 Br. *f* 0.70.

III. 48)3). Vz. = 48(2). Kz. Kleiner trofee = 48)1). *Stricker*, I n° 4068. Kvz. *f* —70. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3077. K. *v. Dam*, n° 2524. *f* —70. K. *v. Cleeff*, I, n° 2244. *f* —90. Br. *de Roye*, n° 2203. *f* —50.

2261. 1692 3 Aug. v. L., IV, 50(1). Slag bij Engien. Vz. Willem III en Maria. *Bustes accolés*, Kz. De Nederlandsche leeuw door den Gallischen haan besprongen. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3078 Z. *Salm*, n° 1766. Z. 74 W. *v. Dam*, n° 2525. —30 T. *v. Cleeff*, I, n° 2245, *f* 2.75 Br. *de Roije*, n° 2204. Z. *f* 39—.

2262. 1692. v. L., IV, 51. Lodewijk XIV, Dankpenning van *Berga* [1]) voor de bescherming. (Was reeds zeer zeldzaam in 1731.) Zie bl. 50.

2263. 1692. v. L., IV, 52. Lodewijk XIV. Dankpenning van *Duinkerken* voor de bescherming. Zeer zeldzaam als boven. Zie bl. 51. Bij *J. v. Dam*, n° 2526 Z. *f* 12.50.

2264. 1692. v. L., IV, 53. I—II. Aanslag op het leven van koning Willem III.

I. v. L., IV, 53(1) is gesneden door *J. Boskam.* Zie *Revue de la Num. Belge* 1861, p. 365—366.

a. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3081. Z. 90½ W. doch Vz. het borstbeeld iets anders getooid en het omschrift: *Wilhelmus III d.g. mag. Brit. Franc. et Hib. rex. J. Boskam f(ecit). v. Cleeff*, I n° 2246 Z. *f* 58—.

b. II. v. L., IV. 53(2). Bb. Links en kleiner. Kz. nog een bovenschrift *Par Sceleri.* (Zeer zeldzaam). *v. Dam*, n° 2528. Tin —50. (*J. F. G. Meyer*, K. P. K.) De zeldzame onuitgegeven tinnen penning op het ontdekken van den aanslag tegen het leven van koning

[1]) *Berga* is niet *Bergen in Henegouwen* (*Mons*) maar *Berg Saint-Vinox* (Dept du Nord) volgens mededeeling van den heer *Jules Rouyer* te Thiaucourt.

Willem III in 1692, vermeld in Kon. P. Kab. *Aanw.* 1868, bl. 33, zal wel zijn *v. Dam*, n° 2527 gelijk als (boven) gekocht door *J. F. G. Meyer* (K. P. K.) L. *f* —.50.

2265. 1692. 8/18 Septb. v. L., IV, (55). Ter gedachtenis der zware aardbeving in Nederland. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3082, K. *v. Cleeff*, I, n° 2247 K. *f* —30. *Salm*, n° 1767 K.

2266. (*Salm*, n° 1768. Z. Bij *G. A. Heinecken*, *Cat. Tent.* 1876, Amst. n° 4063. Herinnering aan de aardbeving gevoeld den 18 Sept. 1692 in Amsterdam, gegraveerd op een *Leycester stooter* [1]). Z. W. 2. 1692. *Den* 18 *Septem. heeft men hier bij stil weer namiddag omtrent half* 3 *een aardbeving gevoelt in Amsterdam* I. W.

2267. 1692. v. L., IV, 56. Gedenkp. aan *Werner Cleuters*, bode der Heemraden van Rijnland bij het derde verdrag met de regeering van Leiden wegens 49jarigen dienst enz. in goud vereerd. Gegraveerd. In zilver bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3083. 53 W. *de Vries*, 1884, n° 1373, *f* 21— Z. 52 W.: *de Roye*, n° 2205. Z. *f* 40—.

2268. 1692 24 Aug. v. L., IV, 58. Overtocht van *Johan George* keurvorst van Saksen over den Rijn. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3084, Z. 44. *v. Cleeff*, I, n° 2248, L. —.30 *Salm*, n° 1769 Z. 44. *v. Dam*, n° 2530 *f* —.30 T. Get. F. H. M(üller).

2269. 1692 28 Septb. v. L., IV, 59 Lodewijk XIV. De duitsche ruiterij te Pfortzheim in Wurtemberg geslagen. *J. Mauger f(ecit) Stricker*, I, n° 4069, Kvz. —80. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3085 K. *v. Cleeff*, II, n° 2249. *f* —.90. K. *Salm*, n° 1770 Br. *v. Dam*, n° 2531 *f* —60 Br. Veel grooter bij *Goeree*, bl. 243 en *Ad Phorsemium MDCXCII.*

2270. 1692. v. L., IV, 60 (1—2). Ter eere van *Frederik Karel* hertog van Wurtemberg, gevangen genomen 28 Septb. 1692, en uit zijne gevangenschap ontslagen.

I. v. L., IV, 60(1). Bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3086 L. *v. Dam*, n° 2532 Z. *f* 5—25. *Salm*, n° 1771 Z. 38 W. *v. Cleeff*, I, n° 2250 *f* 10—25 Z.

---

[1]) De Leycester stooters schijnen bij voorkeur te zijn gebezigd om glad geslepen op de Kz. te dienen om er iets op te graveeren. Wij bezitten er b. v. met de voorstelling: Eene vrouw met een koffieketeltje in de hand wordt bij hare haren gegrepen door een man, (commies) met opgeheven stok in de hand. De vrouw schreeuwt en hare hoed valt. Daarboven leest men *Koffij-Gelt.* Zeker is dit eene herinnering aan het invoeren van een accijns op de *koffij. Wanneer? Gelt* met *t* gespeld duidt althans het begin van de 18de eeuw aan.

II. v. L., IV, 60(2) *P. Smidt v. Gelder*, n° 3087. L. *v. Cleeff*, I, n° 2250 Z. *f* 10—25. *Salm*, n° 1772 Z. 37.

II*. Veel kleiner bij *de Roye*, n° 2209 Z. *f* 1—50. *'t Hooft*, n° 1094. Z. 6. *v. Dam*, n° 2533 m.m. Z. 19 *f* 1—50 = *J. A. Smits v. Nieuwerkerk* Z.

2271. 1692. Onbeschreven bronzen penning (Kon. P. Kab. *Aanw.* 1874, bl. 10) op de hulp van den Duitschen Keizer. Voorz. Borstbeeld van Karel II. *ViVat DIV CaRoLUs reX Vere MagnUs* (Lang leve de waarlijk groote koning Karel). Kz. Het gekroonde Spanje zit rustend op het Oostenrijksche wapen waartegen de winden blazen. Omschrift *Etiam spirantibvs avstris avstria speravit.* (Ook door het blazen van den zuidenwind heeft Oostenrijk hoop gekregen.)

2272. 1692. Van *Furnes* (Oost-Vlaanderen) bij E. J*(onnaert)*, n° 72. Wapen van *Furnes. Tuti quos conservat* (Veilig die hij bewaart). In de afsnede *Furnes.* (*Cat. des coins du cabinet royal*, n° 459).

2273. 1692. (*Lodewijk XIV*) Eene stralende zon. Omschrift *Nobis jam melius nitet.* (Voor ons schijnt hij (Lod. XIV) al beter). In de afsnede *Castel(lum) Ipr(ense) of Ipr(ae)* 1692. Kz. De fontein van *Yperen* enz. gelijk die voorstelling te zien is op een dergelijken penning van het jaar 1689 beschreven bij *v. den Perenboom*, *Essai Numismatique Yproise*, *Brux.* 1877, p. 158—159, n° 9. Zie ald. n° 12, p. 163. *Repertorium*, n° 2107.

2274. 1692. Bij *de Jonghe* (1860), n° 2772 *La prise d'Ypre* (doch Yperen werd reeds in 1678 ingenomen v. L., III, bl. 252). Vz. *Ludovicus Magnus Rex Christianissimus.* Buste rechts-gewend; onder de buste *J. Nilis.* Kz. als n° 2273 met 1692. Médaille rare et inédite du module de 4½ cent. Arg. = *Peereboom*, pl. T. (2), p. 160—162.

2275. 1692. Ter eere van Willem III en Maria. Vz. als v. L., III, 378(2). Kz. *Willem III* en *Maria* staande over elkander; tusschen hen een hoorn van overvloed, gedekt met eene kroon; achter *Willem III* eene vrouw, steunende op het wapenschild van Ierland; vóór *Maria* een zetel met het Engelsche kruis en de kroon daarop; aan hare rechterzijde staat eene tweede vrouw, achter den horen; in het verschiet een kasteel waarop eene vlag. Omschrift *Rex auget — regina tenet* (De koning vermeerdert — de koningin houdt bijeen.) Beneden onder het beeld van Ierland *J. Luder f(ecit)*. In de afsnede gedeeld door het gekroonde wapen *Guil(elmo) III Nas(saviae) Lib(ertatis)*

Pac(is) rest(itutori) Britan(niae) regi imperii [1]) 1692. Bij *v. Orden* n° 2341 Z. *f* 43. *de Roye*, n° 2202 Z. *f* 30.—. (Zeer zeldzaam). Bij *Salm*, n° 1767 in brons als bij *Westhoff*, n° 2064.

2276. 1692. Vz. Twee *bustes*. Omschrift *Gvl. et mar. d.g. mag. br. fr. et hib. rex et regina.* Kz. Distelbloem. Omschrift *Nemo me impune lacesset* 1692. Koper bij *Hellingwerf* (1857) als penning onder n° 778 opgenomen, (munt?); is wat het omschrift *Nemo* etc. (*Niemand zal mij straffeloos aanranden*) betreft, te vergelijken met den penning van *Jakobus II* van 1685 bij v. L., III, 324(1).

2277. 1692. Vierkante zilveren plaat met de gegraveerde afbeelding van den slag bij *Kaap La Hogue.* In het midden op den voorgrond eenige personen die zich op een drijvenden mast trachten te redden. Gemerkt in den linker-ouderhoek **P. V.** (*Cat. Arti* 1880), n° 1041. (*P. H. v. Gelder*).

2278. 1692. Als boven op den voorgrond rechts een zinkend Fransch schip. Gemerkt als boven **P. V.** (Als boven n° 1042. *P. H. v. Gelder*).

2279. In 1692 verkocht *Gerard ter Borch*, zoon van *Herman ter Borch* te Zwolle voor *f* 70— een gouden penning en keten geschonken aan den schilder *Gerard ter Borch* door den koning van Spanje, geërfd door *Gesina ter Borch* († 16 April 1690) aan zijne moei *Wed. v. der Werff*. (*Verslagen en Mededeelingen van het Overijsselsch Gen.* XIII, bl. 16 en 17.)

2280. Groote schuttersp. van *Delft*, Z. gegr. *v. Orden*, *Bijdr.* pl. XIV (1) bl. 16. *Dirks*, *Essai*, n° 45, p. 16. *Revue Belge*, 1866, n° 45, p. 117.

2281. 1692. Vergaderingspenning van den *Ouden Voetboogh te Heusden. v. Orden*, pl. XXIV (4) bl. 112. *Dirks Essai*, n° 83 p. 26. *Revue* 1866, p. 127, n° 83. *Jhr. M. A. Snoeck. Cat. Noord-Brab. penningen*, n° 200; die verwijst naar GERLACH *Oorsprong van het Collegie van Oude Schutters van den voetboog van St. Joris te Heusden*, pl. LVII, bl. 152.

2282. Gegraveerde penning vereerd aan JOSUA VAN BELLE door zijnen leermeester *B. v. Aerde* voor zijne uitmuntende vorderingen

---

[1]) Aan koning Willem III van Nassau den hersteller der vrede en der vrijheid van het Britsche rijk.

op zijn twaalfde jaar *Swellengrebel*, nº 1275. Z. *de Vries*, 1854, nº 1630 Z. 5.7 *de Roye*, nº 2208 *f* 16.— Z.

2283. 1692 11 November. Vz. Huwlijksp. Kz. gegraveerd. *Ter gedagtenis op de Goude Bruyloft van Jan Klemrink en Anna Maria Faas* 11 November 1692. Cat. *Bom* Dec. 1874, nº 2747 Koper.

2284. 1692 27 Febr. *Corn. Clem. Barchman Wuytiers, Wed. van Corn. Blesen, moeder* van 't *Maagdenhuis* geworden. Zie de Kz. van haar begraafnis- of sterfpenning op het jaar 1718.

2285. 1692 13 Febr. Overlijden van *Agneta Deutz*. Ovale begraafnispenning. Vz. nagenoeg als *Repertorium*, nº 1900 en *Cat. Arti* 1880, nº 1289—1292 doch zonder de engeltjes onder het lijk. Op de banderol *Siet de Doot*, enz. Onder het lijk

Mevrouw Agneta Deutz beval haar Geest aan God
Aan t graf haar afgemat lichaamlijk overschot
Maar haar gedagtenis in dese silver kunst
Aan die in dank ontfangt dit teeken van Haar gunst.

Kz. Als boven doch met de inscriptie *Ter gedachtenis van Agneta Deutz, wijlen Vrouw van Hofdijk enz.*, en onderaan *Obijt* 13 *Februari Anno* 1692. *Cat. Arti* 1880 nº 1292 bij *Jhr. Mr. S. Backer* te Amsterdam.

2286. 1692. Begraafnisp. van *Gerbrand Schagen*, zoon van den *Gouverneur van Amboina* van dien naam. *Tijdschr. N. Indie* XIV, bl. 29(23), *Navorscher* XII, bl. 116. Afgeb. in *Valentijn, Oud- en Nieuw-Oostindiën*, II, 2. blz. 251, pl. LII (2).

2287. 1692. Op het overlijden van *Gillis Mercier*. Bij *de Vries*, 1854, nº 1529 Z.

2288, 1692. Op het overlijden van *Damasus Pesser*, geb. te Rotterdam 1673, gestorven te Utrecht. Bij *Westhoff*, nº 2066. Tin. *de Roye*, nº 2207. Tin. *f* 2.— *La Faille*, nº 604. Mm. 40. Z. 15. *v. d. Noordaa* (1856) nº 1286, Z. Kon. P. Kab. Aanw. 1884. blz. 159. *Posthumus*, nº 658 Z. 15.

2289. 1692. Op het overlijden van *Johann Godfried Meiern*, secretaris bij de West-Munstersche vrede, gesneden door *Vestner*. Bij *de Roye*, nº 2206. Br. *f* —50.

2290. 1692. Lodewijk XIV. *Goeree*, bl. 244. Kz. De veiligheid (*Securitas*) als eene vrouw met helm en lans gezeten, leunende op een altaar waarbij platte gronden van vestingen, maatstok, enz. liggen. Boven haar *Securitati perpetuae*. (Gewijd aan de eeuwigdu-

rende veiligheid.) In de afsnede: *Urb(ibus) aut arc(ibus) mun(itis) aut extr(uctis)* CL *ab an(no)* MDCLXI *ad annum* MDCXCII. (150 steden of kasteelen versterkt of opgericht *van het jaar* 1661 *tot het jaar* 1692.)

EINDE VAN HET JAAR 1692.

Kalenden (XXXIII, 363—67, 490). »Fye Mallinckrodt, Vrowe zu Herdicke, Kaland-Schwester im-adlich freiweltlichen Stifte Herdicke', (Munsterland), omstr. 1410. Goisteke M., Vrowe, Gostecke Mallinckrod 1510, abbatissa 1524 (von Steinen, Westphälische Geschichte, Lemgo 1760, IV, 7). Zie ook betreffende den nóg hier te lande (in een voormaligen Over-Betuwschen predikant, te Driel ?) bestaanden geslachtsnaam Mallinkrodt, t. a. pl. S. 73, 4, 8, 150, 8. W. Mall. werd Juli 1885 benoemd tot pred. te Riouw.

Blauwe Guldens (XXXV, 358, 483). Frans v. Mieris zegt in zijne Bisschoppelijke Munten en Zegelen: »Blaauwe guldens (Floreni blavii apud Hedam, Hist. Episc. Ultraj f. 329) dat's Beyersche guldens, vermids het wapen van dat huis eenige blaauwe ruiten bevat, of waarschijnlijk het zilver niet alte zuiver zal geweest zijn, toen zij 't eerst van die Prinzen zijn voortgekoomen". Men ziet klaar, dat v. M. zijne eerste verklaring zelf niet vertrouwt; en terecht, want op een geldstuk zijn geene kleuren te bekennen, en de kooplieden en landbouwers waren toentertijd even weinig bedreven in de wapenkunde als tegenwoordig, om zoo maar op het eerste gezicht een muntstuk een naam te geven naar de kleuren van het blazoen. Maar ook dwaalt de schrijver, door van »slecht zilver" te spreken, daar alle goudguldens, rijnguldens, beiersche guldens, klimmers, Arnoldus-, Davids-, Filippus- en Andriesguldens van »goud" waren. Er was echter onderscheid tusschen goud en goud, en de Fredericus-guldens (van bisschop Frederik van Baden) en andere met het Beiersche wapen, waren zóó laag van gehalte, dat het volk ze blauw, d. i. verdacht, kwaad noemde.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

Omkijkertje (XXXV, 484) — is een muntstuk. In eene »Valuatie en Coerse van Goude Specien of Gelden", in Commelin's Beschrijving van Amsterdam I, 527, wordt de »Ommekijker" genoemd, en de waarde daarvan opgegeven tot 13 gulden in 1644, en 11½ gld in

1646. Het moet dus een groot geldstuk geweest zijn, zoo ongeveer ter grootte van een rozenobel. De naam schijnt afgeleid van de figuur op de ééne zijde, en wel een *omziende* figuur. Nu zijn er twee munten, die een omziend beeld droegen, namelijk 1° sommige vuurijzers, waarop een omkijkende leeuw met een wapenschild gevonden wordt. Deze vuurijzers behooren te huis in Vlaanderen a° 1471, 1487 enz., in Leeuwarden a 1492, en in Gelderland (zonder jaartal). Zulk een muntstuk kon gevoegelijk den naam *omkijker* gedragen hebben, maar 't was van zilver, en slechts een stuiver, naar toenmalige rekening, waardig. — De andere muntsoort, die ik bedoel, is het gouden Lam, Mottoen of Agnel, dat altijd een omziend Lam Gods met een vaantje vertoont; naar de grootte komt deze welbekende munt overeen met de waarde van ± 12 gld., en is dus waarschijnlijk het stuk bedoeld in de valuatie van 1646. Er bestonden ook kleine gouden Lammen, halve of andere onderdeelen van de groote; en zulke stukken met een klein omziend schaapje kunnen zeer goed den verkleinden naam van *omkijkertjen* gedragen hebben. Wat betreft de waardebepaling, die de erflaatster daarvan opgaf, er staat volstrekt niet: »van één gulden waarde'', maar: »van den gulden waarde''; wat dit beteekent, laat ik voorloopig in 't midden; maar er volgt niet uit, dat een half gouden lam in 1690 op slechts één gulden waarde gerekend werd. Een *omkijkertje* vindt men afgebeeld in de voorrede van Alkemade's Munt der Graven van Holland.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

P. Marin, Gr. Ned. en Fr. woordenb. 4de Dr. 1768. Aanteekeningen. Vervolg van *Nav.* XXXIV, 509.

Deuvekater. Dus pleeg men t' Amsterdam vóór het jaar 1698 [? 1598 ?] een groote Kerskoek van blom-meel te noemen. Grosse miche ou fouace de fleur de farine que les Boulangers d'Amsterdam donnoient autrefois à leurs chalands dans la semaine de Noël. De Geestelijke en Adelijke Dochters voeren haar schild als een Deuvekater, in een ruit, langwerpig vierkant, enz.

Dronk... *'t Welvaaren van 't ondankbaare Vaderland*, Salus ingratae Patriae, is een Arminiaansche dronk... santé dont on attribuë l'institution aux Ministres Arminiens bannis par le Synode de Dordrecht.

Glas blaazen. In Vrankrijk *strijd het glas blaazen niet met den Adeldom.* La profession de Verrier ne déroge point à la Noblesse en France.

Hoornbord. Bord daar in de Koffijhuizen met hoorentjes in gespeeld werd. Espèce de boite longue avec deux rangées de trous, dans lesquels on fait tomber les coquilles qu'on ramasse chacune à son tour.

Hor. Adj. Een woordje, dat de kinders in hun spelen gebruiken, wanneer hun speeltuig verbeurt is, om eenige zaak die er voorkomt, of om eenig geval, dat zich opdoet. Perdu, confisqué, qui appartient à celui qui s'en saisit. Het touw is gebroken, de vlieger is hor. La corde est rompue, le dragon [1]) est confisqué.

Hor. Een kinderspeeltuig, een lathoutje, aan een touw vast, dat omgedraayd zijnde geweldig snorkt, ronkt, raasd. Loup, m. Morceau de latte, attaché à une corde, que l'on fait ronfler en le tournant bien fort. Jeu d'enfant.

Kermis, jaarmarkt. 't *Regend* gemeenlyk in de *Haagse*, in de *Amsterdamse Kermis.*

De klaagers hebben geen nood. t' Amsterdam zegt men in denzelfden zin *De klaagers woonen in de Warmoesstraat.* Ceux qui se plaignent sont les plus riches, les plus aisez de la ville. Ce qui revient au prov. Crier famine sur un tas de blé.

Baardmannetje. De Poolsche Schellingen van Anno 1568 werden ook Baardmannetjes genoemd (Marin). A sort of Dutch shilling bearing the stamp of Sigismund king of Poland (Sewell).

Kraagman, *Lobbeman*, dus werden boertende de Spaanse en Luikse Dukatonnen geheeten, omdat het hoofd 't welk er op staat, een kraag om heeft. Monnoie à tête fraisée... Die van deze kraagmannetjes maar veel had! Qui auroit bon nombre de ces têtes fraisées!

Al die lustig en rustig is &c. zoo zegt de Trommelslager om volk te werven. Quiconque se sent dispos et alerte &c.

't Is een manneke om op een praauw te zetten, spreekwoord de Haerlemiten eigen, die ter gedagtenis van 't veroveren van Damiaten, eertijds scheepjes met jonge kinderen daar in omdroegen. C'est un petit homme à porter en procession.

Het misstaat groote kinderen *Papa* en *Mama* te zeggen.

Men heet Portugeese Jooden »*de Jooden vande Stamme Benjamins*", de rijke Jooden.

---

[1]) Vanhier *draak* (Nav. XXXV, 115)? Ital. cervo volante? RED.

Spek en boonen. Studente haver, een mengeling van razijnen en amandelen. Men noëmd de Haerlemmers spek-eeters en de Spanjaarden en Portugeezen Spek-jannen.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Barlebos (XXXV, 95, 229), Barlebaen, Barlabaen, Barlibaen, Barbelane, een leelijk, zwart, woest beest, vindt men beschreven in Mr. L. Ph. C. v. den Bergh's Proeve van een Kritisch Woordenbk der Ned. Mythologie. J. E. t. G.

VRAGEN.

Lenpestein, — huizing ben. Heerde, — aldus Tegenw. Staat a° 1741, kaart, a° 1794 Lennepestein (Geogr. Beschr. v. Geld. 1794, bl. 267), — vernoemd naar eenen v. Lennep? Zoo ja, welken? — wordt voor hetzelfde gehouden als het huidige Molekate (vgl. Tegenw. Staat v. Geld. a° 1741 bl. 503). Is 't hetzelfde? Kan het Leenregister dit uitwijzen? Van wanneer dagteekent de Molekate? De zeer oude familienaam v. L. zelf [v. Lijnijpe a° 1382 (Baron Sloet, Van-Al's 1871, bl. 134), v. Lynepe a° 1423 (Nijh., Oork. IV, 15), v. Lenepp a° 1450 (Van-Al's bl. 151), v. Lenip a° 1469 (*Nav.* XXIV, 399), v. Lenneppe a° 1487 (Tijdr. Regr prov. arch. Overijsel D 474), v. Lennyp a° 1510 (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. I, 99)] zal wel aan den Pruissischen kreits L., regdstr. Dusseldorf [a° 1410 Lyenep (Nijh., Oork. III, 316)] ontleend zijn. Eenen Cunradus de Linepo a 1166 en Wikardus de Linnefe a° 1218) zie vermeld in Baron Sloet's Oorkdb v. Gelre en Z. bl. 315, 456; terwijl in 1448 sprake is van »id Lenepsche altaer" (eene vicarie) te Waverlo (of 's Heerenberg?) (Van-Al's bl. 137). Op de grens van Rozendaal en 't voorm. richterambt van Veluwe-Zoom trof men in 1724 Lennepzand aan (v. Hasselt, Roozendaal 507, 8). Bestaat dit nog? Wat is het?

Sendtschippen, enz. In een brief van 13 Juni 1516, waarin Hendrik de Groeff v. Erkelentz aan hertog Karel van Gelre bericht geeft nopens de toedracht der zaken in Friesland, komen ze voor in verband met krijgstoerustingen bij Staveren. 't Waren dus oorlogschepen; zie de aanteek. v. Nijhoff, Verz. v. Oork., VI, 2, bl. 526, en

vgl. een charter van 30 Apr. 1522, waar van geschut-opten zeynschepe sprake is. Daar de variant niet alleen seyndt-, seynt- of seyn- (zeyn), maar ook seng-schepen, (oorkonde v. 2 Oct. 1517) is; mag men vragen óf dit sendt-, seng- niets anders kan wezen dan zend-, d. i. schepen, die afgezonden worden (ten oorloge). Men had, blijkens dien brief, enkelvoudige (einuoldige) en dubbele seyntschepen.— T. a. pl. is sprake van »eyn groite bairdze", a° 1534 »baersgen" geheeten, alsmede van een jacht. Destijds waren ook vaartuigen onder den naam van »rijnschepen" (rijnschepe) in Friesland niet ongewoon; zie Kempo v. Martena, Landb. v. Friesland (in Charterbk v. Fr., dl II, bl. 86).

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Schuilnamen (XXXV, 427). Van het onder n° 1 voorkomende vlugschrift is wijlen Prof. H. Schlegel de auteur; zie hiervoor zijne autobiografie voorkomende in het Jaarboek der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam 1884, bl. 42 der Levensberichten. En waarschijnlijk zijn de andere vijf ook wel aan dien hoogleeraar toe te schrijven; tenminsten op dezelfde blz. leest men: »Maar het stukje werd niet of verkeerd begrepen, zelfs door diegenen, die er den sleutel van bezaten; en dit lot viel ook soortgelijke later volgende brochures ten deel".

Amsterdam. F. H. L.

Lutherana (XXXIV, 338). Is t. a. pl. bl. 193 van Nederl. Luthers sprake, F. M. Luther is de eerste leeraar geweest bij de Christel. Geref. (destijds Afgescheidene) 8 Nov. 1841 als zoodanig erkende gemeente te Schoonhoven (Z. Holl.).

J. A.

VRAGEN.

Claas Stapel (XXXV, 460). Is hij dezelfde die den Lusthof der Zielen, een stichtelijk, vrij dik in klein 8°, Liedeboek verzamelde, en er ook eigen stukjes in plaatste? Er komen vele Doopsgezinde, Remonstrantsche en ook eenige Gereformeerde dichters in voor, zooals Menno Simonsz, Camphuysen, Coornhert, enz.

G. P. ROOS.

D. Willink. In 1710 leefde te Amsterdam een dichter, genaamd Daniel Willink of Willinks, die in 1712 aldaar zijne werken en daaronder zijn gedicht »de Amstelstroom" uitgaf. Waar kan ik inzage dier werken, of eigenlijk meer bijzonder van genoemd gedicht »de Amstelstroom", bekomen?

Arnhem. N.

Zoutman (XXXI, 491). Na den zeeslag van Doggersbank (Aug. 1781) zong het volk op het platteland, dansend op een rij voortgaande, een lied, genomen naar het kinderpraatje, dat men de musschen vangen kan door hun zout op den staart te leggen, een boerendanslied als volgt:

Zoutman is er voorwaar ook geen Zoetman
Want hij lei der met moed an
Zout op dee staartee der Engelsche meeuwee.

Mijn grootvader Jan v. Walré († 1839, 78 jaren oud) deelde het mij mede, maar kon zich niet meer herinneren wat er op volgde; hij meende dat de volgende woorden op Kinsbergen en v. Braam doelden. Hoe zijn de volgende regels?

Hilversum. H. GERLINGS.

Quatre Relations Véritables — du Sieur Serres, de Montpellier, touchant ce qui s'est passé dans sa prison en France, pòur fait de Religion; Dans son Voyage de l'Amérique en qualité de Prisonnier pour le mesme sujet, avec les circonstances au vrai, du triste naufrage que fit le Vaisseau où il étoit; sa captivité tandis qu'il a été dans l'Amérique, & sa Délivrance l'orqu'il en est sorti", (versierd Monogram des uitgevers) à Amsterdam, chez Paul Marret dans le Halsteeg ou Rue des Cordonniers, 1688. Is onder den titel Un déporté pour la foi, Quatre Lettres du Sieur Serres de Montpellier etc. door den predikant Matthieu Lelièvre op nieuw uitgegeven in 1881. De oude titel is in facsimile achter den nieuwen geplaatst, en in de voorrede wordt gezegd dat het was »Petit volume curieux et surtout fort rare". Is dit laatste zoo? Er bestaat ook eene Engelsche vertaling van door Claud d'Assas, te Londen in 1723 uitgegeven, met anderen titel en bijvoegsels, welke laatste ook de nieuwe Fransche uitgave heeft. Uit dezelfde voorrede zien wij ook dat een afstammeling van Claude d'Assas, tot de oude familie Vigan behoorende, zich te Closter-

camp (Kloosterkamp, tijdens den inval der Engelschen en Russen in Noord-Holland) onderscheidde. Serres verhaalt onder meer, dat hij in plaats van naar Jamaïca uit Martinique te ontvluchten, te Curas Sol, qui est une île qui appartient à Messieurs les Hollandais, geraakte. Bedoelde men daarmede de Heeren Staten of de natie als destijds bezitters van Curaçao? Van Sint Thomas zegt hij: qui est une île Danoise" zonder van »Messieurs" te spreken. Te Curaçao werd hij liefderijk behandeld door eenen der ingezetenen Douères genaamd, en had hij veel verplichting aan den heer Speldrenien, een Amsterdamsch scheepskapitein; ook spreekt hij van een heer Penou op Curaçao. Van St. Eustachius sprekende gewaagt hij evenmin van Mijnheeren. Waren Douères, Speldrenien en Penou misschien ook van Fransche afkomst? Réfugiés? Mijne studiën het Réfuge betreffende, doen mij een en ander vragen. G. P. ROOS.

Melodieën. Men zegt dat het een kenmerk des ouderdoms is, dat men zich uit zijne vroegere jeugd dingen herinnert die men vergeten waande; 'k zou haast zeggen 't is zoo, want als eene zoete echo hoor ik nu en dan de liefelijke wijsjes van Grootmoeder en Moeijen, nevens die uit de dagen van Olim. Kan men mij nu opgeven of de liedjes »Van 't Meysjen van Bergen", »Daar kwam er een meisje van Sint Nikolaas" en »Te Rijssel in 't vergulde rad" — nog bestaan. 't Eerste kan, blijkens een op die wijs vervaardigd lied, wel iets van 't Wilhelmus gehad hebben. Het tweede is voor een eenigzins zangerig gezelschap een juweel van een wijs, doch de historie is hypererotisch en het referein plat:

Van liederom la!
Mijn smoddertje ja!
Van liederom....... la!

Het vele malen aangegevene »Geef een aalmoes aan een blinde" bezit ik in een gedrukt liedeboekje uit de vorige eeuw. G. P. ROOS.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Turksche tarwe (XXXV, 490). Zie ook Bonafons en De Vriese,

Nieuwe Bijdragen tot de kennis der Maïs ('s Gravenhage en Amsterdam 1837), en J. R. v. Maanen, Het verbouwen der Maïs, Amersfoort 1848.

A. AARSEN.

Rottinge met een lit (XXXIII, 153). Ik meen dat hier gedacht moet worden aan het Indische gewas Rŏttan. Dat gewas groeit bij *leden*, evenals hier te lande het riet. Bij het uitschieten van elk nieuw lid, schot, of uitloopsel, blijft een ringvormig lidteeken achter, zoodat daardoor zichtbaar is uit hoeveel leden een stuk riet of rottan bestaat. De bedoelde »rottinge'' was dan een wandelstok van rottan, met één lidteeken.

Buiksloot. MAGNIN.

VRAGEN.

Fenegrieck. Onder de vruchten van den akker op de kust van Malabaar noemt Wouter Schouten ook catijang »dat oock kleyne zadekens, van de groote gelyck die van de Fenegrieck zijn''. Wat is Fenegrieck? G. P. ROOS.

TAALKUNDE.

Anworp (XXXV, 242). Dat De Anworp te St. Anna geen opgeworpen zand kan zijn, valt bij waarneming op de plaats zelve gemakkelijk in het oog. Vooreerst laat zich de aanzienlijke verheffing dezer aardhoogte boven den onmiddellijk er aan grenzenden oorspronkelijken bodem, en zelfs boven de latere aanwassen buitendijks, niet verklaren uit eene werking der natuur. Evenmin hare gedaante, die driehoekig, en zeer zuiver begrensd is. Bovendien staat het vast dat de oude bewoners dezer plaats nog meerdere werken van dien aard hebben ondernomen. Er loopt toch van den dijk naar de kerk een regelmatig gevormde hoogte, breed genoeg voor de straat in het midden en voor huizen aan weerszijden. Dat deze hoogte (van ouds door De Hoogstraat ingenomen) oorspronkelijk geen dijk is geweest blijkt hieruit, dat ze bij de kerk ophoudt, waar De Hoogstraat hare

voortzetting vindt in Den Nederweg. De Anworp is gelegen in den hoek gevormd door De Hoogstraat en den dijk, en vrij hooger dan De Hoogstraat in haar verder verloop naar de kerk. Uit een en ander volgt, dunkt mij, overtuigend, dat De Anworp is eene kunstmatig opgeworpen hoogte van later dagteekening dan de dijk, later ook dan De Hoogstraat.

St. Anna-ter-Muiden. J. R. VAN EERDE.

[Zandhoogten kunnen zoowel door menschenarbeid als door de natuur zijn ontstaan.]

Ooi, Gooi, Einöde (XXXIV, 251). 't Schijnt zeer gevaarlijk, *ooi* met *gooi* in verband te brengen. *Ooi*, *hd. aue*, got. *aujō* (vgl. mdlatijn *augia*) o.nrdsch *ey*, ags. *ēg*, *ȳg* = eiland ; *ēglond*, *iglond*, eng. *island*, ndl. *eiland ;* 't Got. heeft eene *g* verloren, staat dus voor oorspronkelijker agwjo (aujo = *awjō*); eig. een als substantief beschouwd adjectief, dus z. v. a. het waterige (vandaar waterland, eiland, weiland), en behoort tot got. *ahra* = water, dat aan 't Lat. *aqua* beantwoordt. De beteekenis van *aue* (= ooi) is in verschillende talen: water, stroom, waterland, eiland, schiereiland, van water omgeven of doorsneden weiland, »Aue" [1]).

Gooi daarentegen is got. *gari* (gen. gaujos), ohd. *gewi*, *gouwi*, nhd. *Gau*. Beteekenis: land, landschap, omstreken »Gaue". Ontbreekt in de Noordsche talen, als in de Saksische en Engelsche streken, waar slechts in den alleroudsten tijd landnamen met *gau* (= gooi, vgl. kouw, kooi, got. kari!) als 2e lid der samenstelling voorkomen. Een houdbare afleiding is totnogtoe niet gevonden.

De oude etymologie van *Einöde* is thans vervangen door de volgende, welke op de vergelijkende historische gegevens rust.

Einöde, F, mhd. *einœde*, *einœte*, *einote*, F, = eenzaamheid, ohd. *einote*, N. eenzaamheid; vgl. ags. ānad (uit ānod) oudsaks. ēnōdi. Door »Anlehnung" aan öde (got. aups) bekwam het mhd., nhd. woord zijne tegenwoordige gedaante. Eigenlijk is *ōti* in het ohd. woord suffix (zoo *Heimat*, *Monat*, *Armut*). Beantwoordt aan het Lat. -*ātus* (in senatus, magistratus). EIRAM.

[1]) nog bewaard in plaatsnamen op *a* en *ach*. In Duitschl. nog Fuld*a*, Ur*ach*, enz. [Urach = hoek-bosch ? Zie *Nav.* XXXV, 109, 282. RED.]

Reigersvliet (XXXV, 242). Mijne gissing dat *gers* in deze verbinding *gors* zal beteekenen, vind ik bevestigd in de oude omloopers der landen toebehoorende aan de kerk enz. van St. Anna-ter-Muiden, in het plaatselijk archief bewaard. Hier komt naast Reigersvliet herhaaldelijk de vorm Reigarsvliet voor, ééns in verband met Nieugars. Het voorgevoegde Rein, verkort tot Rei, blijft dus onverklaard. Men zou het kunnen houden voor eene aanduiding van den stroom waaruit het gors is opgewassen.

St. Anna-ter-Muiden. J. R. VAN EERDE.

[Rei kan ook nieuw-aangemaakt land beduiden; van den stam raden, roden.]

Vette Henne (XXXV, 497). Eene straat te Keulen, niet ver van den Dom, draagt thans nog den naam van Fette Hennen.

J. E. t. G.

Geslachtsnamen als voornamen (XXXV, 247). De naam van Mr. Boele J. De Kok kan niet dienen als voorbeeld van dit gebruik. Immers Boele is een oud-nederlandsche, vooral friesche mansvóórnaam Hy is als zoodanig nog heden in Friesland in volle gebruik, en komt ook nog wel een enkele maal in Noord-Holland voor. Tot in de vorige eeuw was hy ook in 't overige Holland niet zeldzaam. Onze geschiedvorschers weten genoeg oude Hollanders aan te wyzen, die Boele heetten. De naam is een oud-germaansche, en wel eene samentrekking van Budilo (Boedilo, Boedelyn, Boedele), die op zijn beurt weer een verkleinform is van Budo, Bodo, Botho.

De *geslachts*naam Boele is een versleten form van Boelen, en dit een tweede-naamvalsform van Boele, dus een waar patronymikon (Boelen zoone, de zoon van Boele), even als Huyghen, Fransen, Jorissen, enz. ware patronymika zijn van de voornamen Hugo, Frans, Joris, enz.

Nevens Boele, Boelen, zijn Boeles, Boelens, Boelsen, Boels, Boelema, Boelma en Boelsma, ook Boeltjes, Boeltjens en Boelken allen ware patronymika, in verschillende tweede-naamvalsformen, van den eenvoudigen oud-nederlandschen en hedendaagsch-frieschen mansvóórnaam Boele. En ook allen zijn zy by ons volk als hedendaagsche geslachtsnamen in gebruik. JOHAN WINKLER.

[Ook in dezen trant d. R. te W.]

Karman (XXXIV, 425). Is Karman van Herman gekomen, of Her-

man van Karman? Ik twijfel er zeer aan, en durf 't zelfs ontkennen. Herman getuigt m. i. van den woeligen ouden tijd, eene eigenschap aan meerdere namen gemeen. Het tweede lid (man) zal wel geen verklaring behoeven, en her, d. i. heir, is even duidelijk; immers wij kennen het uit herberg (plaats waar het leger geborgen wordt, dus legerkamp), hertog (legeraanvoerder, van tiegen, trekken, leiden), heirbaan (legerweg), heirvaart (legermarsch). Om nu van dat oorspronkelijke her kar te maken, komt me wel wat kras voor.

A. AARSEN.

Adellijke haas (XXXV, 369) — is een haas, die reeds eenigzins tot bederf is overgegaan en daarom, volgens de liefhebbers, lekkerder smaakt. Ook van ander wild met »adellijk" wordt hetzelfde te kennen gegeven. C. W. A. B.

Dominé, brand je bekje niet (XXXV, 370). Ik geloof dat de heer Aarsen gelijk heeft. Het beteekent: pas op dat ge niet iets doet of zegt, waardoor ge in ongelegenheid kunt komen.

A. J. C. KREMER.

Dominé, brand je bekje niet. Vooral het daarop volgende »koster, 'k ben zoo gek niet" bewijst dat deze uitdrukking niets met eten te maken heeft. Het stelt eene samenspraak voor tusschen den dominé en den koster even voordat de eerste den kansel beklimt, eene waarschuwing van den koster voor een onvoorzichtigen uitval, waar 't volkomen zichzelf bewuste antwoord des predikers op volgt. De koster zat toch niet bij hem aan tafel. Bij de kleine burgerij waren en zijn nog gedeeltelijk de dominés 't mikpunt harer vertroeteling, anders was 't echter bij de meer aanzienlijken; daar werd weliswaar de dominé bij feestelijke gelegenheden aan tafel genoodigd, maar moest dan ook hard-op bidden en danken. De dominé's jufvrouw bleef thuis.

W. C.

[De vergelijking van gezegden als »liever hard geblazen dan den mond gebrand" en »zich de vingers branden", welk laatste op onvoorzichtig spreken ziet, doet o. i. de spreekwijs in kwestie van 't nuttigen van heete spijs verstaan.]

Domine, brand je bekje niet. Ik wil er alleen op wijzen, dat *domine* oudtijds ook wel gebezigd werd als men tot of van een *dokter* sprak. Zie hier eenige voorbeelden:

Wel 't is een vermaak om hem te hooren, hoe of het met desen *Domine* Docter nog ofloopen zel?

Asselijn. *De Kwakzalver* (Van Vloten, *Ned. Kluchtspel*, III, 169).

Wacht tot den *domine* komt, eerje begint te vreezen.

J. Noseman, *Bedroge Dronkkaert* of *Dronkkemans Hel.* 1679. (Van Vloten t. a. pl. III, 113, die bij *domine* aanteekent: »Hier de *docter*; bij verkorting voor *domine docter*" [1]).

Kn. Och, Heer Docter, beziet mijn man eens, hy is zoo goet als dood.

Dr. O *Sancte Cosmi*, help! — maar wanneer quam 't u aan?

Fl. Geen uur geleên, *domine*.

Intusschen heeft *domine* in de aangehaalde spreekwijze (evenals in zoovele andere, zie Harrebomée) hoogstwaarschijnlijk de hedendaagsche beteekenis. MR. C. BAKE.

Met een kluitje in 't riet sturen (XXXV, 374) = afschepen met een praatjen, *den boel in 't riet sturen* = de zaken in de war brengen. Heeft men in 't eerste niet te denken aan kluit = klucht, grap, geestigheid? Overigens stuurt men door het werpen van een kluitje in 't riet er poedels en andere honden in. Het kluitje kan door die dieren niet geapporteerd worden omdat de aarde waaruit het bestaat in het moeras losweekt of niet vast genoeg blijft om door hen opgenomen en teruggebracht te worden. Men fopt hen alzoo.

A. J. C. KREMER.

Het is er Schotsch toegegaan (XXXV, 394). Meer gebruikelijk: het is er Spaansch toegegaan.

Dat slaat (past) als een tang op een varken — heet het wel van gansch ongelijksoortige of strijdige dingen, inzonderheid bij redeneering of gesprek, als bijv. antwoord of rede in geen de minste of wel uiterst zwakke verhouding staat tot vraag of onderwerp, tekst, motto, enz. Een tang en een varken toch hebben niets met elkaâr gemeen. Men kan echter vragen of bij deze spreekwijze wel aan een zwijn gedacht is. Immers men zegt in denzelfden zin en met evengelijke bedoeling: »dat slaat of past als een tang op een asschop". Is dus in de spreekwijs varken niet veeleer stofvarken, gelijk men minstens in Neder-Betuwe een (vloer-)schuier heet? Bij deze opvatting van

[1]) Vgl. »meneer pastoor". RED

het woord varken blijft er analogisch verband bestaan tusschen het gezegde en zijn variant, dewijl tang, schuier en asschop in een behoorlijk haardstel niet gemist worden. Daar men evenwel de aan het hoofd dezes geplaatste uitdrukking voor het minst in Overijsel, — misschien ook elders, — verneemt, zoo schijnt, als deze opvatting van »varken" gewettigd is, (stof-)varken = schuier niet bepaald een Neder-Betuwsch idioom te wezen. Leert reeds de variant »past", dat »slaat" hier niet »ranselt" kan beduiden, men zal in casu dan ook afstand moeten doen van de illustratie in de (anders niet onbehaaglijke) oudere 12mo uitgaaf van Vader Cats, voorstellend eene vrouw, die met een tang een varken al ranselend achterna zit.

J. A.

De pijne (peine) waard. Een paar jaren geleden bezocht ik te Keulen zijnde de oudste brouwerij daar ter stede, in wier bezitter ik een landgenoot ontdekte. De heer Cloosterhoff had lang te Keulen gewoond, maar sprak nog zoo goed Hollandsch, dat ik niet kon gewaar worden, uit welke streek van ons land hij was, toen hij de uitdrukking gebruikte. »t is de peine waard". Hij was een N. Brabanter, een Bosschenaar. In Holland zegt men »de moeite waard". Ik heb altijd gemeend, dat in die uitdrukking, *peine* eene verbastering is van 't Fransche *peine*, maar nu vind ik bij Melis Stoke, III, 560/61. »Als ze nimmer meer vernamen Penwaert vromen in Hollant", en zie in Huidecoper's aanteekening dat »pennewaard" en penninkwoord" oud-hollandsche woorden zijn.

A. J. C. KREMER.

De dood van Ieperen (XXXV, 372). De verklaring van *Nav.* XXXV, 372, bevestigt hetgeen H. Havard, La Terre des Gueux, Paris, 1879, p. 125, opmerkt: »Pendant près de trois siècles la population fut si éprouvée, si dévastée par la fièvre, qu'on prit l'habitude dans tout le pays flamand de dire d'une personne pâle, livide, qu'elle venait »de voir la mort d'Ypres". MR. C. BAKE.

Zoo gezond als een visch. Voor den ouderdom dezer spreekwijs pleiten de volgende regels van het middeneeuwsch gedicht Seghelijn van Jherusalem. Uitgegeven door Prof. Verdam).

Sie worden alle ghesont sciere,
Als die visch in die riviere. (vs. 11151—52).

MR. C. BAKE.

Ducdáme. Onlangs las men de opmerking dat een vindingrijk inwoner van Wales ontdekt heeft, dat dit duistere woord eene verbastering zou zijn eens woords in de taal van dat prinsdom, 't welk »kom hierheen" beduidt ; dat echter prof. Dowden daarmeê niet instemt, maar 't er voor houdt dat »duc damné" bedoeld werd. Hoe raadselachtig dit in Shakespeare's blijspel »As You Like It", Act II, sc. 5, voorkomend woord, 't welk sommigen (bijv. Dr. Farmer) door den grooten dichter zelven gesmeed of verzonnen achten (coined for the nonce) totdusver moge geweest zijn : dit is zeker, dat al heeft onze Welshman gelijk, Shakespeare's oude commentatoren reeds vrij dicht bij de waarheid zijn geweest. Sir Thomas Hanmer bijv. verklaart 't door »duc ad me" (bring him to me), als »burthen of a song". Als verbastering van een Welsh woord in den boven aangegeven zin, past het uitnemend op »come hither" van 't eerste liedje, waarin men ook, evenals men dan in 't repliek-liedje moet aannemen, plotselingen overgang bespeurt van den derden tot den tweeden persoon. Doch dan is de onmiddellijk daarop volgende vraag van lord Amiens, den persoon, wien 't repliek-liedje wordt voorgezongen: »what is that ducdame", vrij zonderling. Omdat men toch alleen een verbasterd, en geen eigenlijk Welsh woord hier terug vinden kan, meenen wij derhalve, dat men de gevoelens van Farmer en Hanmer vereenigen moet. Shakespeare smeedde 't woord, — waartoe anders straks daarna gezegde vraag! — in den zin, niet van »duc ad me", maar »duc ad Ami", d. i. bring him to Ami(ens). Dan ligt er tevens een sarkastisch of ironisch steekje-onder-water in voor den laatstgenoemde, 't welk jammerlijk te loor zou gaan, zoo men met Malone wilde lezen »come to me" in den laatsten regel, in plaats van »come to Ami". De opvatting van Dowden schijnt veel te gezocht.

J. A.

Genootschap (XXXV, 113). Die *d* in *genoodschap* is in 't geheel niet »aardig", en alleen het gevolg van etymologisch geknutsel. Het meervoud, *genooten*, *vennooten*, pleit genoegzaam voor de *t*. Zelfs

de *d* in *nooden*, *noodigen*, schijnt door verloop ontstaan; het goth. heeft *nautjan*, het oudd. *noten*, het hoogd. *nöthigen*; ofschoon dit *nooden* met *genoot* niets te maken heeft. Dit laatste is van het goth. *niutan*, waarvan *nut*, *genieten*. *Genoot*, hij die iets met een ander geniet: *echtgenoot*, *tochtgenoot*, enz.; zelfs zonder prefix: *speelnoot*. Zie o. a. Bilderdijk en vooral Adelung. Niet geheel ten onrechte schrijft Alb. Thijm dus in 't meerv. *genoten*; vgl. ook het Duitsche *Genossen*, in *Eidgenossen*, enz. Waarom *genooden* eigenlijk *genoodden* zou moeten wezen, is moeilijk te vatten. Het is toch niet van het imperfectum van *nooden*, maar een adj. van het partic. gevormd, en krijgt als zoodanig slechts eene *e*, niet *de*, in de verlenging. Die *dd* in verb. adj. wordt maar al te dikwijls gebruikt. J. C. d. R.

Kus en zoen (XXXIV, 358). Als liefde- en vriendschapsteeken is *kus* het goede woord en *kussen* de goede daad. Waar een vergrijp moet worden hersteld, eene beleediging goedgemaakt, eene zaak inderminne geschikt, een vrede gesloten, daar is *zoen* weer het goede woord voor de ook al weer goede zaak. Worden in enkele streken de *kussen* met de *zoenen* verward, in de volkstaal tenminsten, met *den zoen* in den zin van vredeteeken is dat niet zoo. Velerlei zijn de samenstellingen met *zoen*, als verzoenen, verzoening, verzoendag, verzoendeksel, zoendood, zoenoffer; en dan altijd met 't hoofdwoord in de oorspronkelijke beteekenis. We ontleenen die woorden aan een uitmuntend taalboek, aan den Bijbel. *De kus* duldt weinig samenstelling. Men heeft handkus, kushandje, en in 't Veluwsch dialect afkussen en kusse-bekje. In de eerste twee woorden komt *de kus* tot haar recht, in 't Veluwsche kusse-bekje, 't bekende, 't platte zoentje al mede. Iets anders is afkussen. Het *afkussen* dat een kind de moeder doet na eenig bedreven kwaad, is de rechte liefdesbetuiging niet: 't is een *kus* uit gewoonte, uit drang, uit eigenbelang, voor den vorm; 't is van de zijde van 't kind *de zoen*, de vrede dien 't met de moeder sluit. De moeder geeft haar berouwhebbend kind daarop den (liefde-), den eigenlijken *kus*. Vanwaar die velerlei samenstellingen met *zoen* en die enkelen met *kus*? Kan de oorzaak liggen in 't eenige van de liefde en 't algemeene van den twist? Dan is de *kus* 't symbool van 't goede, en de *zoen* die van 't goedgemaakte kwade. Als we den *kus* een engel noemen, dan is de *zoen* een verre

neef er van. Maar toch, gelukkig! in de familie. Op de Veluwe kent men den zoen en het zoenen niet, wel den kus en het kussen. Toen 'k jaren geleden het Amsterdamsche zoenen meebracht en van een zoen zoo nu en dan sprak, zag men vreemd op en wist niet wat ik bedoelde. We verwonderden ons evenzeer bij menschen te verkeeren die het *zoenen* niet kenden en van geen *zoen* wisten. En dat is nog zoo, namelijk die onbekendheid met den *zoen*. Als liefdeteeken namen we in onze spreektaal gaarne ook den Veluwschen *kus* over.

A. AARSEN.

[Juist uit afkussen = afzoenen blijkt o. i. dat kus en zoen, zoo al oorspronkelijk misschien geene volstrekte synoniemen, toch al spoedig promiscue zijn gebruikt geworden.]

Legerstede (XXXV, 432) — werd van-ouds, en wordt nóg genoemd, een *graf*, *grafstede* op een begraafplaats; gewoonlijk een graf waarin nog geen lijk begraven werd. Toen het begraven nog in de kerken plaats had, noemde men de graven in de kerk ook legersteden.

W. D. R.

Legio (XXXV, 178, 201, 443). Legio sive villa Medeho (in Winterswijk) — bij Niesert, Munst. Urk., IV, 438.

A. J. C. KREMER.

[Vgl. »In legione vel marka de Ghietelo terra dicta die Lutticke Broempt" (Baron Sloet, Van-Al's 1871 bl. 253). Legio laat dus meer dan éene beteekenis toe, welke uit het verband moet opgemaakt worden.]

Lichtekooi (XXXV, 501). Hoeveel er ook moge pleiten voor de verklaring die Aliquis op het voetspoor van J. H, Buser (Taalgids, I, 43—48) van dit woord geeft, toch zou ik liever in het eerste gedeelte der samenstelling een bijvoegelijk-naamwoord dan den wortel van een werkwoord zien. Buser merkt zelf in een noot op, dat Bredero in de klucht van den Molenaer *lichte kooi*, in twee woorden, schrijft:

Maer als hy droncken is, loopt hy stracks by de *lichte koyen* (vs. 386).

Hier kan *lichte* niet anders dan een bijvoegelijk-naamwoord zijn. En laat het zich nu ook niet zeer goed begrijpen, dat *lichte vrouwen*, — *lichte wiven*, zei men in het Middel-Nederlandsch,— naar zeker lichaamsdeel *lichte kooien* genoemd werden? Het gebeurt meer in de taal,

dat eene eigenschap van een persoon op een bepaald lichaamsdeel wordt overgebracht; en het ligt voor de hand, dat men daarvoor in dit geval niet het edelste en niet het uitstekendste, maar wel het (bij dat slach van vrouwspersonen althans) meest uitstekende en in het oogloopende lichaamsdeel koos. Ik meen dus dat *lichtekooi* op dezelfde wijze is saamgesteld als *wijsneus*, *losbol*, *domoor*, *zwaarhoofd*, enz., en dat het eerste lid der samenstelling hier evenzeer een bijvoegelijk-naamwoord is als in *lichte domdeine*. Zie *Nav.* XXX, 191—198. MR. C. BAKE.

Lichtekooi Een enkele opmerking. Gherde koijen, gerde gaten, gerden. Gerden leeft nog in Z.-Vl. in: ze gerden zich = zij zetten zich schêrliinks (schreilings) ergens over heen. Vroeger duidde men er eene zeer wulpsche beweging door aan. Ik zoek tevergeefs het woord bij Ypeij in zijn opstel over eenige verouderde woorden en uitdrukkingen in den Staten-Bijbel. Toch meen ik dat een der Profeten heeft: »doe gerde zij zich". Bij Plantijn heeft men dus de meest juiste beteekenis. Ook leeft het nog, vervormd, in een kinderspel in Z.-Vlaanderen »gerrre gerre gatje, wa (ar) moe(t) die man staan?" en dat dan eindigt met: Al heete en warme oliekoek.

En waorom kom je niet 't huis?
't Huis, 't huis, 't huis!

G. P. ROOS.

Holland in last. Deze spreekwijs is, meen ik, weleens met het benauwde jaar 1672 in verband gebracht. Ten onrechte. Bredero kende het reeds meer dan een halve eeuw vroeger:

Daer is 't wapen moort, en Hollandt is in last.
Symen sonder Soeticheyt vs. 448. MR. C. B.

Schoonbroeder (XXXV, 114). Schoon-vader, -moeder, -broeder, -zuster. Ook de Franschen hebben beau-père, beau-frère, belle-mère, belle-soeur; de Engelschen meer juist: father-, etc. in-law, waarvoor de Duitschers Schwiegervater, etc. zeggen. De Italianen, Spanjaarden en Portugeezen hebben daarvoor namen, die met dat *schoon* niets te maken hebben. Vanwaar bij ons en de Fr. dat *schoon*, *beau*, in dien zin? J. C. d. R.

Zwager (XXXV, 114). In Friesland, op het platte land, heeft Swaeger nog steeds de beteekenis van schoonzoon; zie Epkema, Wdbk op de gedichten van Gijsbert Jacobs, op dat woord.

C. W. A. B.

Strubbeling (XXXV, 404). Leeft nog in Z.-Vl. met e verlengd. »Na veel strubbelinge ziin ze toch getrouwd geraakt, ma(ar) t a ('t had) voeten in d' erde (aarde). Strubbelen is ook het struikelen van menschen en paarden, tengevolge van vermoeidheid. Strubben is een z. nw., dat de worteleinden van struiken akkermaalshout aanduidt. Drooge strubben zijn goede brandstof, maar in 't bosch kan men er licht over strubbelen.

G. P. ROOS.

Wijnkoop (XXXIV, 522). Dat hier wijn, en niet winke, wenke speelt, moge ook blijken uit het Fransche pot-de-vin, dat zoowel wijnkoop, als kanne wijns beduidt. Als tegenhanger van den geslachtsnaam Wynckoip kan dan gelden de d° Poijttewijn a° 1402 te Zwolle (Tijdr. Regr arch. v. Overijsel, II, 100), Potdevin (*Nav.* XXIII, 254).

J. A.

K en ts (XXXV, 357). Iedereen die de friesche, engelsche en zweedsche talen kent, weet dat *k* en *ts* of *tsj* wisselletters zijn. Nederl. kerk; friesch tsjerke; eng. church (men spreke tsjurtsj); zweedsch: kyrka (men spreke *tjuurka*). Nederl. karn; friesch tsjerne; eng. churn (men spreke tsjurn); zweedsch kärna (men spreke *tjerna*), enz.

VRAGEN.

Alberthoma. De heer Winkler zegt bl. 122 van zijn »Nederl. Geslachtsnamen" (zie *Nav.* XXXV, 581), dat de naam Albertema welluidenheids- en deftigheidshalve in Alberthoma is veranderd. Gaarne wist men, vanwaar die *h* gekomen is.

H. J. S.

v. Haersolte. Dit edelgeslacht zal voorheen v. Haerst zijn genaamd geweest, en was sedert 1526 in 't bezit van Yrst, een goed benoorden Hattem. In 1633 leest men van Sweder v. Haersolte tot Haerst

(Cat. d. arch. Dev. gasth. n^0 1477). Is dit Haerst als een variant van Yrst te beschouwen? En dus de beteekenis des naams van het goed z. v. a. haar (= hoek)-stede? Bij A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, vindt men dat Yrst, Irst, Ierst of Eerst het *eerste* (ierste) kasteel was der heeren v. Buckhorst, hetwelk in 1233 door bisschop Otto II verwoest zijnde, zij een *tweede* kasteel bouwden te Zalk (den Buckhorst). De dwaasheid dezer naamsduiding blijkt ook hieruit, dat de stichters van een (eerste) kasteel toch vooruit niet weten kunnen, en ook gewis niet verwachten, dat later, ten gevolge van verwoesting, een tweede zal noodig wezen. — Wat mag de eindsylbe van Haersolte beteekenen? Kan 't z. v. a. sate zijn?

Bekend als de bonte hond in Helvoet — las ik dezer dagen in »Voor 't jonge volkje". Is dit de volledige uitdrukking? Zoo ja, staat die hond dan soms in betrekking tot de hel?

A. J. C. KREMER.

[Helvoet = *heuvel*-wade? Dat hel hier niet op den Orcus wijzen kan, blijke uit tal van composita, o. a. uit de geslachtsnamen Hellenbach, v. Hellenbroek, v. Hellenberg, enz. enz.]

Da(t) speur(t) soo nauwe ni, — dat *spoort* zoo nauw niet, dat ziet zoo nauw niet, dat behoeft zoo juist niet, dat ziet op geen bitje (beetje), zegt men in Zeeuwsch-Vlaanderen, als men wil aanduiden dat het op een geringe misvatting, verkeerdheid of onschadelijk misverstaan niet aankomt. Zonderling echter dat men door verschikking van de woorden, met weglating van het woordje dat, weder een goeden zin verkrijgt: »Nauwe speurt zoo ni" ; doch dan verandert het gezegde van beteekenis, en wil men er mede wijzen op het over 't hoofd zien van fout of gebrek. »Hebt gij dat stuk nagezien? Ja! Dan hebt gij het niet nauwkeurig nagezien, niet nauwgezet, want nauwe speur(t) soo ni!" Zijn er meerdere voorbeelden van zulke verschikkingen?

G. P. ROOS.

Eeffrouwe. Wat is hier *eef?* 't Gansche woord beduidde volgens Kiliaen in 't Vlaamsch jonkvrouw.

Fockers van de Dieven. In Bredero's Rodderick en Alphonsus vs. 2053 wordt van »roovers en fockers van de Dieven" gesproken.

Dr. R. A. Kollewijn teekent daarbij aan: »deze uitdrukking is niet heel duidelijk. Waarschijnlijk beteekent ze: »de bedriegers, de schurken van dieven". Het lidwoord *de* is echter een bezwaar. De beteekenis zou desnoods ook kunnen wezen »de rijken onder de dieven". Kan het niet *helers* beteekenen? Zij toch zijn het die dieven kweeken (of fokken). Elders worden deze »diefjes vaers", vaders van de dieven, genoemd. (Klucht van de Koe vs. 575, Spaansche Brabander vs. 2118).

MR. C. BAKE.

Lempten — meervoud van Lempt of Lempte? W. Schouten, O. I. Reis III, 65 geeft het op als een gevolg van de onkuischheid: pocken en Lempten. Van Hasselt, op Kil. heeft: Morbus articularis, additur a Plantino spasma vel podagra. Wat beteekent het nu eigenlijk?

G. P. ROOS.

Opwelven.

»'t Is wel der hypocryten aert
»Veel schuld een ander *op* te *welven*".

zegt v. Mander in zijne Gulden Harpe. Witsen Geysbeek in zijn bekend Biogr. Anth. Crit. Woordenboek zegt: »opwelven voor opladen heb ik nergens elders aangetroffen." Is het wel opladen? 'k Stem toe dat het dit beteekent; doch vraag tevens is het geen goed woord? Mag men hier niet werkelijk aan gewelf denken, dus zooveel oplasten dat het noodig is er een gewelf over heên te plaatsen? 't Zou zeker wel stout, schoon wat zonderling gedacht zijn

G. P. ROOS.

Woorden. In de Nieuwe Vlissingse Tijdkorter of verbeterd Snaakje, (zevende druk, Middelburg G. Clement, z. j.) komen de volgende woorden voor, waaromtrent ik opheldering wenschte; het zijn de hier cursief gedrukte.

Men teekend aan,
In volle maan,
Pampoen coleure tronie,
Die op de kaken draagt
De vlag al van *bourgonie*".

Blijkbaar zinspeelt een en ander op iemand die te veel wijn drinkt. Pampoen kan de pompoen zijn, die volkomen rijp geel-rood wordt, of het Lievenheersbeestje, het piempanpoentje of pampoentje der Z.-

Vlamingen, dat meestal hoogrood gekleurd is met zwarte stipjes; dit zou zoo vreemd niet zijn omdat het liedje vervolgt:

»Karbonkels acht of tien,
Zijnder genoeg te zien,

de karbonkelneus der drinkebroers toch is genoeg bekend.

»Ik ging onlangs vermeiden,
Buyten in 't groene veld,
Als langs de klaverweiden,
Te zoeken een schoone *belt*.

Is dit misschien het hier of daar door den boerschen poëet gehoorde belle der Franschen? Onmiddellijk vervolgt hij:

Ik vond uyt zuyvere minne
Een herderinne goed",

wat voor mijn vermoeden pleiten kan. 'k Heb ergens belten aangetroffen voor roepen, sterk blaten of zoo iets. G. P. ROOS.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Grafzerk te Coblenz. In de St. Caspar-kerk te C. staat dicht bij het koor in den muur een grafzerk, waarop in 't bovenste gedeelte het wapen van von Kaisersfeldt [gevierendeeld: 1. en 4. staande leeuw met zwaard in den rechterpoot; de leeuwen naar elkaar toegewend; 2. een uitkomende man met zwaard; 3. schaaktoren. Helmt.: de leeuw met zwaard, uitkomend] met de kwartieren: rechts, von Kaisersfeld(t) en Rayser (doorsneden: boven, een uitkomende man met zwaard en scepter; beneden eene W); links, de Both (een naar boven gewende visch; in 't schildhoofd 3 kruisjes) en von Hogendorp (een balk met het rad, waarboven twee en waaronder 1 klaverblad. In de benedenhelft der zerk het opschrift: Hic requiescit domicella Teresia Maria de Kaisersfeldt nata Hagae Comitis 11 January 1704 obyt Confluentiae 17 Augusty 1710. Vivat in coelis.

In Scheffer's Genealogie van Hogendorp staat bl. 25: Maria van H. Gijsbertsdr huwde Leonard Pieter de Both. Hunne dochter Anna Leonards dr de Both tr. Johan Hendrik Keysersfeld (lees, von Kaisersfeldt), resident van den Keurvorst van Trier en gevolmachtigde op de vredehandeling te Rijswijk. H. J. S.

v. Arnhem Kloek (XXXV, 190). In het HS. van Ds. Romein over de Friesche predikanten staat: »1767 Zeger v. A. Kl. geb. te Appeldoorn op de Veluwe; als Cand. bevestigd te Beetsterzwaag c. a. 26 Apr. 1767; emer. en afscheid gedaan 5 Oct. 1806, † te B. 6 Maart 1834, oud bijna 94 jaren". In geschrevene aanteekeningen bij de lijst van predd. in de classis van Zevenwouden van Jac. Engelsma vind ik nog: »Ds. Kloek is bev. 26 Apr. en deed intrede 10 Mei 1767. Op 12 Apr. 1804 heeft hij de nieuwe kerk te B. ingewijd, gebouwd voor een groot deel uit milde bijdragen van Jhr. Reinhard Baron van Lijnden en zijne Vrouw Jvr. T. van Teijens en hare zuster Jvre H. v. T., met Ps. 27 v. 4. Bij die gelegenheid werd voor de Diakonie gecollecteerd *f* 422 en 90 cts". De koster van de Grootekerk te Leeuwarden, v. Belkum, verwijst omtrent hem naar de oude Boekzaal 1794.

Huizum. G. H. V. BORSSUM WAALKES.

v. Arnhem Kloek (Cloeck). Zeger v. A. Cl., geb. op Het Loo 28 Maart 1740, † te Beetsterzwaag 6 Maart 1834, pred. te B., geh. 4 Dec. 1768 m. Magdeltje Dijkstra, geb. 7 Oct. 1743, † 15 Sept. 1801, dr v. Arend bij Janke Jacobs Boomsma, hertr. Nov. 1802 m. Christina Houdina Bouman, geb. 1753, † kinderloos 17 Dec. 1833.

Zoon van Jan Steven Cl., geb. 1706, als luit.-kol. en kap. van eene Compagnie voetknechten te Hasselt † 24 Febr. 1783, geh. te Apeldoren 14 Maart 1734 m. Anna Willemina Elisabeth Straatman, † 4 Dec. 1776.

Kleinzoon van Derk Willem Cl., burgemr te Hattem, geh m. Anna Catharina Elizabeth v. Vinceler [1]).

Zijne broeders en zusters waren

1. Jan Antonij Cl., geb. op 't Loo 8 Jan. 1735, cadet 1747, vaandrig 10 Sept. 1765, sous-luit. 28 Oct. 1766, † te Zwolle kinderloos 12 Febr. 1797, geh. m. Cornelia Kramer † 1804.

2. Theodora Willema Cl. geb. te Niemen 16 Mei 1736, † kinderloos 1811, geh. m. ...... de Vries, burgemr te Hasselt.

3. Willem Cl. geb. te Apeldoren 12 Sept. 1737, luit.-ingenieur † ongehuwd 21 Juni 1767.

[1]) Uit het bovenstaande blijkt niet, hoe hier de naam v. Arnhem ontstond; ook niet, of hij een afstammeling was van het adellijk geslacht Cloeck. RED.

4. Anna Elizabeth Cl., geb. te Wijk-bij-Duurstede 19 Jan. 1742, † 8 Oct. 1765, geh. 25 Oct. 1761 m. S. Crombou, pred. te Twisk. Zijne kinderen waren :

a. Anna Willemina Elizabeth Cl., geb. 7 Dec. 1769, † ongeh. 28 Aug. 1795.

b. Janke Diderica Cl., geb. 23 Dec. 1773, † 5 Mei 1856, geh. Mei 1791 m. Menco Numideûs Menkema, pred. te Tjallebert c. a., geb. Juli 1764, † kinderloos 28 Juni 1792, hertr. m. Willem Beekhuis, geb. te Noord-Laren 18 Juni 1766, pred. 12 Oct. 1788 te Wijnjeterp, 5 Juni 1791 te Garijp, tot schoolopziener aangesteld 16 Juli 1806, † 28 Febr. 1815 hebbende nagelaten 8 kinderen waarvan nog in leven: Jan Steven Cl. Beekhuis, provenier in St Antonie-Gasthuis te Leeuwarden, geb. 12 Febr. 1797; Theodorus B, geneesheer te Wirdum, geb. 6 Maart 1808, en Christiaan Houdijn B., notaris te Leeuwarden, geb. 29 Maart 1814.

c. Cornelia Antonia Cl. [1]) geb. 23 Jan. 1780, † . . . . . geh. 3 Sept. 1797 m. Hans Hendrik Schotanus à Steringa Lemke, laatst pred. te Roordahuizen, geb. 26 Dec. 1772 † 15 Maart 1837, hebbende nagelaten 3 kinders waarvan de oudste Hobbo Lemke, geb. 10 Aug. 1798, als oud-pred. nog in leven is.

Het bovenstaande is mij uit familie-aanteekeningen welwillend ter mededeeling verstrekt door den notaris C. H. Beekhuis, te Leeuwarden, bovengenoemd.

Kollum. MR. A. J. ANDREÆ.

[De luit. t. zee 1e kl. J. A. Kloek, dienend aan boord van Zr Ms fregat Evertsen, 31 Juli '85 op non-activiteit gesteld.]

v. Asperen (XXXV, 505). T. H. v. den Honert, 21 Maart 1694 te Brielle als predikant bevestigd en in 1698 vertrokken naar Amsterdam, won bij Jacomina v. Asperen te Brielle 3 kinderen: Maria, ged. 5 Dec. 1694, getuigen Anthony en Geertrui v. A. vr. van Hendrik Kaan; Anthony, ged. 28 Apr. 1696, gett. Anthony en Helena v. A.; Antonia, ged. 29 Nov. 1697, gett. Antonie v. A., koopman te Dordrecht, en zijn vrouw Antonia Meinards. Den 12 Juni 1696 een kind van Ds. v. den Honert te Brielle begraven.

---

[1]) Zij gaf als weduwe in 1838 aan de kerk te Roordahuizen een tweeden zilveren Avondmaalsbeker ten geschenke. RED.

Den 15 Maart 1654 te Brielle ondertr. en daarna te Rotterdam getr. Jacob Dirksze Sas j. m. te Br. en Aefje (Aechje) Cornelis v. Asperen j. d. te Rotterdam. Uit dit echtpaar: Cornelis, ged. 31 Maart 1655, gett. Aeltje Maertens en Maria Hendrix; Jacomintge, ged. 6 Juli 1657, get. Maria Schouten; Cornelis, ged. 4 Mei 1659, gett. Mattheus Palinck en Maria Palingh; Jacob, ged. 7 Dec. 1660, get. Marijke Palinx; Petronella, ged. 18 Febr. 1663. get. Maria Sas.

H. d. J.

v. Bemmel (XXXV, 389). Sophia Cornelia Elizabeth v. B., geb. 's Hage 5 Mei 1829 tr. 1° Arie Carbentus, 2° 14 Febr. 1877 Cornelis Bergsma, geb. 3 Sept. 1832, thans ontvanger der registratie te Schiedam, zoon van Petrus Adrianus, lid der grietenij, raad te Idaarderadeel, bij Antje Hepkes Geltema. Wellicht zijn deze alliantiën den vrager onbekend. H. J. S.

[*Nav.* t. a. pl. bedoelt het oud-adell. gesl. v. B.]

Bosch (XXXV, 518), Coenraad B., geb.? † ? tr. 1667 Maria Elisabeth Keizerswerth, geb.?, †?, dr v. Johan Jacob bij Sibylla Harting, geb. 1626, † 1681. Bij wie: Mathias geb. 1668, Juliana Catharina, Diderich, Elisabeth, Johan Heinrich, Johan Philip, en Johan Theodoor geb. 1671 of 72, † 18 Apr. 1747, gehuwd met?... bij wie: Joos Conrad, geb. Juli 1700, † 7 Oct. 1747, tr. Anna Gertruda Schopman, geb.?, † 24 Aug. 1786 (hertr. met Jacob Spruit, geb. Oct. 1707, † 1 Jan. 1776), bij wie: Mr. Mathias (*Nav.* XXXIII, 335), geb. 12 Juni 1744, † 24 Oct. 1767, tr. 2 Maart 1766 Anna Lucia Cramer v. Veeren, geb. 23 Juni 1746 te Amersfoort, †?, dr v. Jacob, heer van Bunschoten, † 15 Nov. 1749, bij Judith Elizabeth Loogen (hertr. eerst met ..... Kerkhof, later met Gijsbert Reitz, geb. 1731), bij wie éene dochter Anna Lucia Cr. v. Veeren hertr. 1768 m. J. F. v. Oorschot, geb. 1734, † 1798. Anna Gertruda Jacoba Bosch, vrouwe van Bunschoten, Spakenburg en Dijkhuijzen, geb. 16 Dec. 1767, tr. op gevorderden leeftijd Prof. ..... v. Oordt, weduwnaar van?... De grootouders van Anna Lucia Cr. v. V. heetten Jan v. V., heer van B., en Elisabeth Cramer. Deze Jan, Neeltje (gade van Johan Adolf Winkler) en Elisabeth (gade van Amelis v. Lingen) waren de drie kinderen van Jan (geh. met?), die met Splinter v. V. (tweemaal

geh., 2 kinderen) tot ouders had Jan v. V. en Elisabeth Jansen.

S. C. BOSCH REITZ.

Evers (XXXIV, 485). Everhardus Evers werd geboren 17 Nov. 1773, † te Kleef 29 Sept. 1840. Vermoedelijk worden in zijne overlijdensacte de namen der ouders vermeld.

CHR^N J. POLVLIET.

v. Heerdt (XXXIV, 486). Zie Rietstap, Wapenboek van den Nederlandschen adel, o. h. w.

M.

Crommelin, Commelin (XXXIV, 473). Crommelin, oudtijds ook Crommeline geheeten, is herkomstig uit Vlaanderen, vanwaar het zich omstr. 1600 naar Nederland verplaatste. (Zie Genealogie v. h. gesl. Crommelin, in Ned. Familie-Archief Rotterdam, 1879). Aangaande de naamsbeteekenis wordt niets vermeld. — Commelin is een Amsterdamsch geslacht, dat een geheel verschillend wapen voert en tot het bovenstaande in geene betrekking staat.

Kuvel (XXXV, 386). In 1783 werd te Rockanje beroepen bij de Herv. gemeente aldaar Alardus Adrianus K., prop. te Utrecht; hij stond ald. tot 1790, toen hij naar Putten in Gelderland vertrok. Over de wederwaardigheden, die hij als patriot, toen hij met twee zusters de pastorie te Rockanje bewoonde, ondervond, zie men mijn artikel: »Partijwoede van Prinsgezinden te Rockanje in 1787", in Eigen Haard, 1882, bl. 323, 4. H. DE JAGER.

Kuvel. Al. Adr. K., pred. te Putten, werd te Deventer beroepen 1798, † ald. 5 Maart 1833 ruim 73 jaar. Zijne wede Henrietta Jacoba v. Rijssel † 7 Maart 1827, ruim 79 jaar. De griffier van het Kantongerecht te Deventer Mr. François K. was een zoon van hem.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Ter Borch (XXXI, 297). Te Geldrop bestaat eene familie van dezen naam afstammend van wijlen den hoofdonderwijzer aldaar, die in der tijd een bloeiende kostschool had; misschien bestaat deze nog. Die ter Borch was te Utrecht geboren. A. J. C. KREMER.

de Thouars (XXXV, 390). Marc Antoine le Vasseur de Cogny,

marquis de Thouars, † 1829, werd in 1774 eigenaar van het goed Het Singraven (o. Denekamp en Losser, in Overijsel). Zijne erfgenamen verkochten het aan Mr. Joh. Theunis Roessink Udink.

J. A.

v. der Vliet XXXIV, 487). Philippus v. der Vl. was zoon van Ds. Cornelis v. der Vl., pred. te Asperen 1651, Klundert 1653, Maastricht 1661, te Utrecht, bev. 1 Juni 1664, waar hij † 25 Juni 1683, oud 55 jaar, 8 maanden, 26 dagen, broeder van Samuel, pred. te Poortugaal c. a. 1691, Wormer 1693, waar hij † 13 Juni 1716. Philippus v. der Vl., geb. te Klundert, als prop. bij de class. van Kuilenburg, te Krabbendijke tot pred. beroepen 16 Mei, bev. 7 Aug. 1678. Ten volgenden jare had de class. van Z.-Beveland eenige bemoeiingen met hem, naardien zij klachten ontving uit Utrecht van Juffr. Anna v. Huls, wed. Spoor, dat hij met hare jongste dochter, Maria Spoor, verkeerd en haar trouwbelofte gedaan hebbende, nu met eene andere gehuwd was; doch op ingekomen verklaringen van Ds. Cornelis v. der Vl. en van den kerkeraad van Utrecht dd. 17 Jan. 1680, bleek, dat hij zijne tweede trouwbelofte eerst aangegaan had, nadat de eerste belofte, op gezag zijns vaders, wegens zijne minderjarigheid, vernietigd was, en dat hij vervolgens te Utrecht in het openbaar was getrouwd, zonder iemands tegenspraak. Van Krabbendijke 1681 herroepen naar Noordeloos c. a., vertrok hij 1685 van daar naar Voorburg, waar hij bedankte voor een beroep, 26 Nov. 1686 te Goes op hem uitgebracht. Ber. te 's-Gravenhage 17 Oct., 16 Nov. 1687 ald. bevestigd, † te dier plaatse 25 Maart 1708. J. VAN DER BAAN.

v. der Vliet. Te Amsterdam woont eene deftige familie van dien naam; is deze van hetzelfde geslacht? Aldaar komen voor Johannes v. der Vl. geh. m. Cornelia v. Laer bij wie Johannes geb. ald. 1717 tr. Jacomina Hooft. Cornelia v. der Vl. geb. ald. 7 Nov. 1720 † Zeist 23 Mrt 1793 als wed. Pieter Verbeek. Cornelia Christina v. der Vl. tr. Jan de Lanoy ged. Amst. 12 Juli 1739 zn v. Abraham en Anna Schellinger. Anthonia v. der Vl. geb. 1709 † 3 Febr. 174. tr. Jan Verbeek. Cornelis v. der Vl. tr. Maria Verbeek. V. O.

v. den Vondel (XXXIV, 264). Michaël v. den Vondel, als pred. te Colijnsplaat bev. 25 Juni 1747. — Burgemeester van Desteldonck,

(land van Waes) was in 1653 Matthijs v. de Vondele, in 1682 Lieven v. de Vondele. D. G.

Wapen (XXXV, 390). J. B. Rietstap geeft in zijn Arm. Genl. op als voerende het hier beschreven wapen Meijer (Prusse, anobli 6 Juillet 1798). Kan men mij eenige bijzonderheden van dit geslacht mededeelen, of er leden naar Holland zijn overgekomen, en mogelijk nog hier in leven zijn, enz.

Arnhem. N.

VRAGEN.

Cremer. Volg. *Nav.* XXXIV, 431, zou Jan Hendrik Cr., echtgenoot van Wilhelmina v. der Hart, zoon zijn geweest van Jan, burgemeester van Doetinchem, uit diens eersten echt met Susanna Clanter [1]). Eene overigens vrij juist gebleken geneal. Sandra met zijtakken vermeldt echter dat gezegde Jan Hendrik Cr. een zoon van Jan Cr. den burgemeester, uit diens huwelijk met Constantia Catharina Visser was. Is deze laatste opgave foutief, of is er in *Nav.* een abuis begaan? Gaarne verkreeg ik meer volledige gegevens omtrent genoemden Jan Cr., burgemeester van Doetinchem, en de door hem gesloten huwelijken (slechts het laatst vermelde was mij bekend) met de daaruit gesproten kinderen. C. C. Visser was dr v. Christoph V., postmeester te Doesburg, bij Jacoba Curtius. Zij had nog twee zusters, Maria Anna en Jacoba, en een broeder Andries, uit wiens huwelijk met Odilia Aletta Westenenk een zoon Nicolaas Everhardus (ook nog meer kinderen?) is geboren. Men zou mij zeer verplichten met eenige berichten omtrent deze familie Visser. De voorzaten van Christoph en de nazaten van Andries zijn mij gelijkelijk onbekend. Gaarne ontving ik ook opgave der wapens van Visser, Curtius, Cremer en Westenenk. C. S. B. B.

[Evenals te Deventer omstr. 1848 een huwelijk gesloten werd tusschen Elisabeth Westenenk Gerritsdr en haren neef Ballot; kan ook de hier bedoelde familie Visser te Deventer hebben tehuis behoord en aldaar zijn uitgestorven in den wijnhandelaar Jan V., † omstr. 1846 ongehuwd, van wiens hem overleefd hebbende en oudere zusters eene (Pauline) gehuwd was met eenen Fetmenger (Deventer),

---

[1]) *lees* Planten, zie bl. 536 *O* (Errata). RED.

eene andere met eenen Boot (Amsterdam), eene derde (Caroline) met eenen v. Marle (notaris te D.), eene vierde (Maria) met eenen Vijfhuis (ibid.), — allen overleden. Behoort tot deze familie V. ook Johanna Jacoba Sara V. († Mei 1859, oud ruim 75 jaar), geh. in 1805 met Jan Adriaan Joost baron Sloet tot Oldhuis, zoon van Ludolph Everhard Willem Sophronius Sloet tot O. bij Anna Marg[a] bar[e] v. Broeckhuysen († Maart 1785; vgl. Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant., Dev. 1871 bl. 384, met *Nav.* XXXIII, 341)? Zoo ja, dan zal te Deventer of elders het wapen wel bekend zijn.

Wat Cremer, Kremer nog betreft, zonder eenigen den minsten samenhang te kunnen constateeren of ook te willen zoeken, sta hier dat Jakob Kremer aan 't hoofd van eenige Wederdoopers Mei 1535 eenen aanslag waagde op het klooster te Warffum (Gron.): doch daar de bezetting der stins een welgelukten uitval deed op de belegeraars, werden ongeveer dertig oproerlingen met hun hoofd krijgsgevangen gemaakt, en de laatstgen. nabij het klooster gevonnist, nadat te Groningen het oordeel des doods tegen hem was uitgesproken.]

Muntz. *Nav.* XXXI, 417, wordt onder de kwartieren van Sara Mechteld Sels een kwartier Muntz vermeld. Welke alliantie is daar bedoeld? Eene van Ter Vile met M? Of zijn deze kwartieren minder juist geplaatst, en is bedoeld het huwelijk van Johan Sels, geb. 7 Dec. 1636 † 1697, met Anna Christina M., gesloten te Zutphen 13 Juni 1658? (Kwartierstaten van Ned. geslachten, Verhuell.)

RUTGERS VAN ROZENBURG.

Suermondt. Welke bijzonderheden vermeldt het wapenboek van het Bartholomeï-gasthuis te Utrecht van dit geslacht? Gijsbrecht Zuermont was in 1417 huismeester van dit gesticht. In »Herald Bibl. 1880, bl. 287, 2e deel" staat:

»De naam Suurmond komt als geslachtsnaam eener plantersfamilie in een boek van huwlijksproclamatien te Rijswijk (Gelderland, ten O. van Kuilenburg) voor, op de jaren 1698 en 99, 1726 en 35; terwijl in het Doopboek dier gemeente tusschen 1680 en 1750 één en twintig kinderen van dezen geslachtsnaam als ingeschreven vermeld staan". Wie zijn dat?

W. S.

Dingemans. Jan D., geb. te Haarlem 1650 en † ald. (zoon van Willem Jansz D. en Geertruyd v. Grieken) was gehuwd met Margaretha Pietersdr v. de (of der?) Walle, geb. Haarlem, † ald. 24 Apr. 1743. Hunne afstammelingen zijn mij bekend; maar wie vult het bovenstaande aan? Welke wapens voerden v. Grieken en v. de

(of der?) Walle? Dingemans voert in zilver een groenen boom, en is te onderscheiden van dat, hetwelk tot wapen heeft in goud een rooden aanzienden ossenkop.

's-Gravenzande. P. R. D. VAN DE KASTEELE.

[Men treft den naam te Tiel aan. Behooren hier ook Jan Dingmans, inspecteur en opper-commies van het eil. Walcheren, en zijn zoon Abraham, commies der waterschap van De Vijf-Ambachten? Tegen den eerste, die kort daarop stierf, vermoedelijk aan de gevolgen van den schrik, stonden de boeren in 1775 op, omdat zij argwaan en misnoegen tegen hem hadden opgevat, bij gelegenheid eener nieuwingevoerde belasting op de landerijen. Hoewel hij zich in volle statenvergadering wist te zuiveren, de ongegrondheid aantoonend van dat misnoegen, was dit toch zonder krijgsvolk niet te dempen, en eindigde eerst met zijn dood.]

v. Wassenaer—Duyck. In de stamlijst der Wassenaeren wordt door Gouthoeven medegedeeld: »De genealogie van Duyck, een seer out en vermaert gheslacht te Dordrecht [1]), vermeldt dat *Vrou Iutte Duycx*, Gijsen dochter, mede desen heer Philips (van Wassenaer, Burggrave van Leyden, † 1357) wijf soude gheweest hebben, ende is dan gheweest sijn derde" [2]). Blijkt van dit huwelijk uit echte bescheiden?

M°.

---

[1]) »Ick bevinde, zegt Gouth., fo. 76, dat dese Stadt (Dordrecht) eerst met steenen Mueren omcinghelt wert omtrent den Jare 1230, doe de gheslachten *Duyck*, *Suys* ende *Oem* de Stadt regeerden". Vgl. Balen, bl. 714, 1049, 1171; S v. Leeuwen, Korte besgryv. van Leyden, bl. 24—25; Denz., Bat. III, bl. 939, 1035, 1110; Kok, Wdb., in Duyk, Wassenaer, Wijngaarden. — Het geslacht Duyck, zoo het schijnt, evenals andere geslachten (Malburgh, Vinken, Orsoyen, Bysanten, Amerongen, Maldegem, Raephorst, Alcmade, Ratingen, Steenhuysen, Westvalinc, e. a.) van elders te Dordrecht gekomen, verschijnt daar reeds in oorkonden van 1265, 78, 85, 88, 90—94, 1301 en verv. (bij v. Mieris, v. de Wall, v. der Brandeler, Smits en Schotel); bekleedde er de hoogste eerambten; was rijk aan bezittingen, en met de oudste en voornaamste geslachten dier stad, als Oem, v. Ratingen, v. Naerssen, v. Slingelandt, v. Tolloysen (uit den huize Merwede), v. Schoonhout (uit den huize v. der Does) e. a. door huwelijk verbonden.

[2]) Volgens de gedrukte stamlijsten v. W., trouwde burggraaf Philips: 1. Godelijn, heer Symonsdr v. Benthem (uit het grafelijk huis van Holland); 2., 1321, Lijsbeth, heeren Iansdr v. der Dussen; terwijl hij in zijn testament, van 1343, des vridagh na sinte matthie apostel (afgedrukt bij te Water, Verb. d. Edel., IV. Bijl Y) zegt: »Item bewise ic ende bespreke *Katerinen minen wiue* ende make mine woningbe Vpt Zand mit alle den lande datter toe behoirt".

GESCHIEDENIS.

Genève (XXXV, 521). Raimund V van Baux 1340—93), en niet Raimund IV, was de laatste prins v. Orange uit het huis de Baux, gehuwd 1° met Constance, dochter van den burggraaf van Tolart, 2° met Jeanne, dochter van Amé graaf van Genève en Mathilde van Bologne, die na het overlijden van hare broeders en zusters erfgenaam werd van den graaf van Genève, waardoor zoo niet haar gemaal toch zekerlijk Willem I v. Orange het wapen als surtout in het zijne voerde.

's-Gravenhage. A. R. W. MELVILL VAN CARNBEE.

Afgeschafte straatnamen te Groningen. De geschiedenis der stad Groningen is voor een deel geschreven in hare straatnamen. Het is daarom te betreuren, dat men in den laatsten tijd er op uit is sommige dier namen te verduisteren. Eerst heeft de »Achter-den-muur" het moeten ontgelden, zeker omdat de bewoners der zoo genoemde straten-reeks het minder aangenaam vonden achter een, trouwens sedert lang verdwenen, muur te wonen. Een gedeelte is men echter »Muurstraat" blijven noemen, eene benaming, welke met toevoeging van den naam der aangrenzende hoofdstraat, ook voor de andere gedeelten had kunnen dienst doen, en waarbij de historische herinnering zou zijn bewaard gebleven. De Lammehuininge-straat heeft haren naam moeten verliezen, omdat die naam, welke eerst aan den stichter van het aangelegen gasthuis herinnerde, in later tijd te veel verwantschap met »Zandstraat" en »Zeedijk" had bekomen. De straat is nu naar eene naburige kerk genoemd. Of het verbetering zal aanbrengen? Evenzoo is het gesteld met »Het Woerdje", waarvan de naam herinnert aan de stad Woerden en De Hooge-Woerd-straat te Leiden, en gelijk deze de aanduiding bevat van een hoogen grond (verg. waard, weerd, wierd). Op verzoek der bewoners is de oude naam afgeschaft en voortaan zal de straat Folkinge-dwarsstraat heeten.

Het komt mij voor, terwijl men genoodzaakt is, om bij het benoemen van de straten der nieuwe stad de toevlucht te nemen tot

min passende of geheel onpassende benamingen, dat men beter zou doen, de zeer passende benamingen in de oude stad te behouden.

St. Anna-ter-Muiden. J. R. VAN EERDE.

De Winterkoning te Amsterdam (XXXV, 268, 524). Willink vertelt in zijn »Amsterdamsche Buitensingel", in eene noot, mede het ongeval, den zoon van den ex-koning van Boheme te Amsterdam indertijd overkomen; de aanteekening moet tot opheldering dienen van de volgende regels:

»Maar ach, wiens harte siddert niet,
Geraakt door innig meededoogen,
Wen hy den hollen Holsloot ziet
En stelt den ramp zich klaar voor oogen,
Die eertyds den Boheemschen Vorst,
Toen zyn doorluchte zoon moest sneeven,
Als 't schip aldaar aan spaanders borst,
Byna den doodneep had gegeeven,
En 't onheil, zonder meedely,
Vier groote mannen smoorde in 't Y".

A. AARSEN.

Advocaten (XXXV, 533). Indien zij niet te Leiden studeerden, zullen zij zulks te Franeker (opgericht 1585) of te Groningen (opger. 1614) gedaan hebben. Of ook te Orleans, zooals Cats.

W.

Jan de Bakker (Pistorius). Op 15 Dec. 1653 legt »Rudolphus Heggerus, pred. v. d. Gem. d. Augsb. Confessie tot Leyden", verklaring af ter requisitie van Jacob Verwey [1]), secretaris v. de Universiteyts Vierschaere ende mede notaris", vóór notaris Corn. v. Berendrecht te Leiden, »dat in den jare 1652 so als de boeckgens, geintituleert »De eerste Hollandsche martelaer ofte het lyden en̄ doodt van Jan de Backer etc. by den req^{t} uyt het Latyn in het nederduyts vertaelt, waren gedruckt by Jan de Meijer [2]), boeckverc^{r} binnen Leyden, hy (hem ?) dep^{t} op tversoeick van den req^{t} door tusschenspreecken in coope syn aengestaen 400 Exx. van dien en̄ dat ieder ex. voor 5 St." Is

1) Een Jacob Verweij gaf in 1656 uit Ars Testandi. Wellicht deze notaris.
2) Dr. Ledeboer noemt alleen Joh. Meijer, 1655—57, Leiden. Ik vind een Joannes M., als boekv. te Leiden, in eene akte van 12 Jan. 1658.

dat boekje en de persoon, die het in het Latijn schreef, bekend?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Körner (XXXV, 142). Theodoor Körner, de Duitsche krijgsmandichter, stierf jongeling. G. P. ROOS.

Johannes Neander. Den 3 Aug. 1621 (not. Ew. Hszn Craen) bekent d'Ed. Joh. Neander, geboortig van Bremen, student in de Univ. v. Leyden, wonende ten huize van Sr Christaen Poireth, apothecarys, aan den laatste schuldig te zijn *f* 2000 voor costgelt enz. De naam Neander herinnert mij aan den geleerde uit 't laatst der 18e eeuw. Christiaen Poireth was, meen ik, huisvriend van Plantyn, en beroemd verzamelaar van antiquiteiten. Het feit opent een blik in de toenmalige studentenwereld.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Palachi. Don Samuel P., Joodsch gezant des Konings van Marokko, 1591—1616, is bekend. Hij werd met alle praal te 's-Gravenhage begraven. Prins Maurits volgde den stoet. 30 Juni 1634 wordt voor not. Simon Rutters te Amstelredam eene akte gepasseerd door David P., agent van den koning van Maroques binnen Amsterdam. Tijdelijk hield deze verblijf ten huize van Isaac P. op de Hooge-Woerd te Leiden, maar was op dat oogenblik naar Den Haag vertrokken. Uit akten van 2 en 10 Juli 1634 vóór not. Jacob Jansz. Verweij te Leyden, blijkt dat David, Isaac en Samuel P. broeders waren. In de akte van 10 Juli wordt Reyne P. de weduwe van Samuel, ambassadeur aen 't Hof v. d. K. v. M. in Barbarien, genoemd. Zie over Samuel P. v. der Aa, Biogr. Wdbk.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

v. der Werff. Bij notaris F. v. Zyp te Leiden vindt men eene verklaring van 9 Nov. 1615 van Marytgen Frans Duysten dr, weduwe van zal. Pieter Adr. v. der W., 70 jaar oud, ten behoeve van haar zoon Frans Duysten Pietersz. v. d. W., Brouwer in de brouwery den ouden Croon, over die, in gemeenschap met Adriaen Pietersz. v. der W. bezeten. Onmiddellijk volgen nog een paar akten betreffende die zaak.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Overluidingen te Utrecht [1]). Vervolg van *Nav.* XXXV, 403.

1619. v Jan. in ob. et fun. Mri Nicolai Kemp, Architectoris et DD. ordinum Architecturae inventoris.

vii Jan. in ob. et fun. Dollae Helenae de Aschen, *viduae quondam Dolli Arnoldi Hell de Brienen*, quondam Chiliarchi et Capitanei Ord. General.

x Jan. in ob. Dolli *Engelberi* [sic] *Botter de Snellenberch*, Dni in Maersenbroeck, Reyerscop et Creuningen.

xviii in ob. et fun. Nicolai Gerardi Vosch.

xxiv in ob. et fun. Marcelii Splinteri.

xviii Febr. in ob. Dolli Arnoldi Hey de Sevender, qui obiit Embricae.

iii Mart. in ob. et fun. *Dollae Hillegondis de Cock de Delwijnen*, monialis conventus ten Dael.

Eod. d. in ob. et fun. *Adami de Ridder* de Groenesteyn.

v Mart. in obitu et fun. *Walteri Pots.*

viii Mart. in ob. et fun. Dollae *Aleydis de Rheede*, viduae quondam Dolli Thomae de Wingfield, Equitis, domini in Grave, equitum peditumque ductoris; amita erat Camerarii.

xiii Mart. in ob. et fun. Catharinae Sommetsen, ux. Jacobi de Wijs, causidici curiae.

xv Mart. in ob. et fun. Gerardi Gulielmi de Schalckwijck.

xxii Mart. in ob. et fun. Catharinae, Anselmi Jacobi Salms filiae.

xxiii Mart. in ob. et fun. Dollae Adrianae Collaert, viduae quondam Dolli Jois a Rumelaer.

xxvii Mart. in ob. et fun. Mariae Gisberti Henrici, viduae Gulielmi Thomae van Well.

iv Apr. in fun. Dolli *Nicolai de Zuylen*, filii Dolli Theodorici de Zuylen, domini in Drakenborch.

xx Apr. in ob. et fun. Dolli *Lamberti Canter*, quondam scabini hujus civitatis.

xxi Apr. in ob. et fun. Reginae de Zanthen, filiae Petri de Zanthen.

xxviii Apr in ob et fun. *Judithae ab Amstel*, viduae quondam *Jois ab Amstel.*

xxix Apr. in ob. et fun. *Dollae Mariae de Bloys de Treslong*, monialis in Coninexveld; amita e confratris nostri Hugonis de Zuylen de Nyveld.

xxx Apr. in ob. Dolli *Jacobi Taets ab Amerongen*, qui moritur in arce Ruysdael in Goylandia.

Eod. d. in ob. et fun. *Gerardi de Ridder v Groenesteyn.*

ii Maj. in ob. et fun. Magri Jois a Werckhoven, Scabini hujus civitatis et Curiae provincialis Trajectensis Consiliarii.

---

[1]) In het vervolg worden ij en y geschreven zooals het grammaticaal behoort; waar het noodig is wordt ij in ii opgelost, als *obiit*, *Cornelii*, niet meer *obijt*, *Cornelij;* scheiteekens worden onafhankelijk van den tekst geplaatst; ook in het gebruik van kapitale en van kleine letters zal ik mij voortaan duidelijkheidshalve eenige vrijheid veroorloven. MR. P. VAN MEURS.

1619. IX Maji in ob. Cornelii Verbeeck, qui moritur Thielae.

XI Maj. in ob et fun. Hermanni Gerardi de Dijck; est frater Henrici de Dijck, senis praebendati [1]).

XIX Maji in ob. et fun. nobilis et strenui Dñi *Theodorici de Bloys de Treslong*, Lantcommendatoris equestris Germanici ordinis in civitate Trajectensi; est avunculus confratris nostri Nyvelt.

XIV Jun. in ob. et fun. Corneliae de Lienden, filiae Godefridi de Lienden.

XXI Jun. in fun. *Folkardi de Winsen*, Dolli Adriani de Winsen, dñi in Hoecop.

XXV Jun. in ob. et fun. *Dollae Sarae de Malsen*, viduae quondam Dolli Johannis Maschereel, equitis.

XXVI Jun. in ob. et fun. Jöïs Croock, filii quondam Anthonii Croock.

II [*sic*] Jun. in ob et fun. Reginae de Straten, viduae quondam Lamberti Werneri de Velthuysen.

XXIX Jun. in ob. et fun. Dollae *Henricae de Voocht v̄ Rijnevelt*, filiae quondam Dolli Wilhelmi de Voocht de Rijnevelt.

I Julii in ob. et fun. Revdi Dñi Wilgeri de Moerendael, *Decani Sti Petri.*

V Julii in ob. *Wouteri Ploos;* est patruus confratris nostri Ploos.

Eod. d. in ob. et fun Dñi Jöïs Druwech, Vicarii Sti Jöïs.

X Jul. in ob. et fun. Christinae de Sneeck, viduae quondam Magri Lubberti vañ Muelen, advti Curiae.

XI Jul. in ob. et fun. Anthonettae, Antonii de Nijkercken filiae, uxoris Gulielmi de Galen.

XXVII Jul. in ob. et fun. Rdi Dni *Jöïs de Renesse, Decani Sti Jöïs* Traject.

Eod. d. in ob. et fun. Jöïs a Bongaerd, filii Jöïs a Bongaerd.

III Aug. in ob. et fun. Gulielmae ab Haeften, filiae Herberti de Haeften.

VI Aug. in ob. et fun. Dni *Vincentii van der Hoeven*, Canonici Trajectensis.

XXII Aug. in ob. et fun. Catherinae Cock, filiae Theodorici Cock, consiliarii.

XXIII Aug. in ob. et fun. Rdi Dñi Jöïs Verhuel, *Praepositi et Canonici Stae Mariae.*

XXIV Aug. in ob. et fun. Mariae Boths, filiae Volcardi Boths, quondam Cos.

XXVIII Aug. in ob. et fun. Magri Nicolai Berck, Cos. Traject.

Eod. d. in ob. et fun. Pasquinae de Crayer, viduae quondam Hermanni Verstralen.

XXIX Aug. in ob. et fun. Jöïs a Millingen.

V Sept. in ob. et fun. Dolli *Jöïs Taets ab Amerongen;* est pater confratris nostri.

XIII Sept. in ob. et fun. Wouteri Duyven.

XXI Sept. in ob. et fun. Cornelii Egberti de Broeckhuysen.

XXIV Sept. in ob. et fun. D. Joachimi Baecx de Tommen.

---

[1]) semi-praebendati? RED.

1619. xxix Sept. in ob. et fun. Elisabethae Lherniete, conjugis Adriani de Omel.

v Oct. in ob. Ambrosii Antonii Schouten, praetoris in Mijdrecht et Tamen.

Eod. d. in fun. Gelenae Fonteyn, filiae Jōīs Fonteyn.

vi Oct. in ob. et fun. Stephaniae Christophori de Mynden, conjugis Mrī Alexandri de Huesden, Curiae Traj. Advocati.

xiii Oct. in ob. Dollae *Catharinae de Zuylen de Nyevelt*, filiae quondam Dolli Gulielmi de Zuylen de Nyvelt, Dnī in 's Heraertberghe, Berkenrode, quae obiit in arce de Santhorst.

xxi Oct. in ob. et fun. Dollae *Joāē Proeys* [1], conjugis Dolli Petri de Zoudenbalch.

xxii Oct. in ob. et fun. Magrī Alberti Crom, Canonici Sti Petri.

Eod. d. in ob. et fun. Elisabethae de Cronenborch, viduae quondam Henrici de Zuylen, scabini hujus civitatis, et confoederatarum provinciarum praefecti monetae.

xxxi Oct. in ob. et fun. Gerardae Schendel, conjugis Cornelii Alardi Holl.

v Nov. in ob. Dollae *Joāē de Mathenesse*, conjugis Dolli Gerardi de Poelgeest, Dni de Poelgeest, Kouwdekerke, Hoogmāē, quae obiit in arce Poelgeest.

ix Nov. in ob. et fun. Gisbertae de Coevorden, filiae Jacobi de Coevorden.

xvi Nov. in ob. et fun. Jacobi de Wilt.

xxviii Nov. in ob. et fun. Anthonii de Nesch, quondam ductoris civium.

Eod. d. in ob. et fun. Margaretae de Haeften, conjugis Magrī Henrici de Detten.

i Dec. in ob. et fun. Dollae *Mechteldis van der Maeth, viduae quondam Dolli Bernardi de Zuylen de Nyvelt.*

ii Dec. in obitu et fun. Gulielmi Crom.

iv Dec. in ob. et fun. Jōīs Schuth de Waldeck.

viii Dec. in ob. et fun. Gertrudis de Milanen, filiae quondam Matthaei de Milanen.

xi Dec. in ob. et fun. Gertrudis de Sijpesteyn; est confratris nostri amita

xii Dec. in obitu et funere Dolli Johannis Hamelton de Horne, Capitanei.

xiii Dec. in ob. Dollae *Adrianae de Renesse vañ Aa*, quae obiit in arce vañ Aa.

Eod. d. in ob. et fun. Margaretae Schoormans, conjugis Arnoldi Nicolai de Blanckendael.

xiv Dec. in ob. et fun. Corneliae de Huesden, filiae quondam Gerardi de Heusden.

xv Dec. in ob. et fun. Domlli *Pompeji de Coninck.*

xix Dec. in ob. et fun. Sophiae de Oxenvolder, conjugis Godefridi de Lienden.

Eod. d. in fun. Joannis Malapert, filii Ludovici Malapert.

xxiii Dec. in fun. Barthae de Hooff de Zijl, viduae quondam Cornelii Schies, quae moritur Amstelredami.

---

[1]) Proeys, en niet Breys, leze men ook in de overluiding van xxx Juli 1617.

xxvi Dec. in ob. et fun. Elisabethae Mierlo, filiae quondam Jois Mierlo.

1619. xxvii Dec. in ob. et fun. Jacobae Soetmonts, filiae quondam Jois Soetmont.

xxix Dec. in ob. et fun. Hugonis Hey de Sevender, qui obiit Goudae.

xxxi Dec. in ob. Dolli Hendrici de Mevert tot Hassert et Oldenhove; est gener confratris nostri Oostrum.

(*Wordt vervolgd*).

Indijking te Butsloot. Volgens voorhanden aanteekeningen heeft in de eerste helft der 17de eeuw eene Nederlandsche maatschappij of vennootschap, waarvan de zetel te Amsterdam was gevestigd, te »Butsloot, in Holsteyn'', eene indijking of inpoldering van gronden ondernomen. Het plan daartoe schijnt te zijn ontworpen door zekeren Troianus de Magistris, een vermogend ingezeten en poorter van Amsterdam, omtrent wien en wiens bloed- en aanverwanten ik *Nav.* XXXV, 151, 3, het een en ander mededeelde. Men begon met deel te nemen voor het bedrag der kosten van een bepaald getal dempten [1]) der in te polderen gronden, en als eerste deelnemers worden genoemd:

Raetsheeren Fagel en Asperen,	voor	600	dempt
Cornelis de Nobelaer,	»	600	»
Mr. Sijmen v. den Broeck	»	400	»
Troianus de Magistris	»	600	»
Jhr Geraert v. Vilsteren	»	600	»
Jacques v. Parijs	»	800	»
George Boureije	»	600	»
Jhr. Ludolp Herema	»	1200	»
	te zamen	5400	dempt''.

Slechts korten tijd daarna werden afgestaan en overgedragen aan Troianus de M. die aandeelhouder was voor 600 dempt,

a.	door de heeren Fagel en Asperen de helft hunner aandeelen, of	300	dempt.
b.	» Cornelis de Nobelaer een derde zijner aandeelen, of . . .	200	»
c.	» Mr. Sijmen v. den Broeck al zijne aandeelen, of.	400	»

door welke afstanden of overdrachten tot 1500 dempt waren geklommen de aandeelen van Troianus de M., die er echter slechts 350 dempt van voor zich behield, en de overige 1150 aan anderen afstond. Nadat zulks was geschied, worden als aandeelhouders of participanten genoemd:

---

[1]) deimpt of deimt. Eene landmaat, ter grootte van eene halve hectare, alsnog in Friesland en Groningen in gebruik.

»Raetsheeren Fagel en Asperen, voor	. . . .	300 dempt.
Cornelis de Nobelaer	»	400 »
Jhr. Geraert v. Vilsteren	»	600 »
Troianus de Magistris	»	350 »
Jacques v. Parijs	»	800 »
George Boureije	»	600 »
Jhr Ludolp Heringa	»	1200 »
Reijnier Dircx Vlasblom	»	300 »
Rebecca of Hendr. de Clercq	»	300 »
Balthazar Corbende	»	100 »
Marten Codde	»	200 »
Hendrick Barentss	»	50 »
Mr. Jacob Vlieger	»	50 »
Mr. Jacob Oleus	»	50 »
Jannetje Jans Worcum	»	50 »
Doctor Theodorus Juts	»	50 »
	te zamen .	5400 dempt.

De heeren Fagel en Asperen behielden ook de bovengenoemde 300 dempt niet. Ze verkochten er 200 van, voor *f* 3000, aan Troianus de M., en 100, voor *f* 1500, aan de overige deelhebbers gezamenlijk.

Reeds werden aanstalten gemaakt tot het vormen van plannen voor de verkaveling der 5400 dempt, welke bijna ingedijkt waren; toen de deelhebbers goedvonden om de inpoldering verder uit te breiden. In het geheel zijn dan ook 8850 dempt ingedijkt geworden. In het begin van het jaar 1642 was men met de werkzaamheden zóóver gevorderd, dat spoedig tot de verkaveling der gronden zou kunnen worden overgegaan. Naar het schijnt is alles, wat dienaangaande is besloten en vastgesteld, vermeld in eene notariëele akte van 23 Januari des gemelden jaars, zooals ik meen te mogen afleiden uit de navolgende aanteekening:

»Op den 6 Februarij 1642 is de Cavelinge van 't ingedijckte van Butsloot, volgens de resolutiën geschiet, bij blinde lotinge, voor den Notaris Jan Volckers Olij ende seeckere getuijgen; ende de tabel van Conditien syn gepasseert voor de Notaris Jacob van Swieten ende seeckere getuijgen, den achtsten dito Februari 1642; ende de voorscr. resolutien sijn gepasseert op den 23 Januarij 1642 voor de voorscr. Notaris ende seeckere getuijgen, alles in Amsterdam". Wijders blijkt, dat er gemaakt zijn »negen Hoofdcavels of Loten", onderdeeld in »29 cavels"; dat die loten op de betrekkelijke kaart of

kaarten gemerkt zijn geworden met de letters A tot en met I, en dat de verdeeling of verkaveling indiervoege heeft plaats gehad, dat de stukken gronds, aan ieder gerechtigde bij loting ten deel gevallen, niet altijd in dezelfde hoofdkaveling, maar voor sommigen hunner in onderscheidene loten gelegen waren. Het hield nog vier jaren aan, eer de zaak haar volle beslag kreeg. In het begin van April 1646 werd de advokaat Dr. Johannes de Magistris, zoon van meergenoemden Troianus, benevens Jan Thomas Hoogenhuijs gecommitteerd, om alles, wat de inpoldering, de toe- en aanwijzing der perceelen enz. enz. betrof, voor goed af te doen. Den 11den van gemelde maand reisden de beide gecommitteerden, over Groningen, naar Butsloot, vanwaar ze, langs denzelfden weg, 20 Sept. daaraanvolgende te Amsterdam zijn teruggekomen. Volgens hun verslag was alles afgedaan en in volkomen orde afgeloopen, alvorens zij de terugreis hadden aangenomen. Van de ingedijkte gronden verkregen:

»Geraert v. Vilsteren	300	dempt.
Raetsheer Meerhout	300	»
Gijsberta Welij	150	»
Guliam Veer	300	»
Cornelia, wede Appelman [1])	300	»
Troianus de Magistris	$633\frac{1}{3}$	»
Adriaen v. der Hagen (van de Meij)	450	»
Engel v. Deventer (van dito)	450	»
Idem (van dito)	$33\frac{1}{3}$	»
Idem (van Jan Oom Claess.)	$533\frac{1}{3}$	»
Adriaen v. der Hagen, wegens Schaep	300	»
De Wede v. der Sterre, nu Verhagen	300	»
Hendr. Barents [2])	$333\frac{1}{3}$	»
Jannetje Jans Worcum	100	»
B. Coster	300	»
Adriaen Claess. v. der Graef	$333\frac{1}{3}$	»
Gerrit v. der Mij	300	»
J. Th. Hogenhuijs	$333\frac{1}{3}$	»
J. A. v. der Cruijse	$333\frac{1}{3}$	»
Hendrick Croock	300	»
Wedewe Alckemade	$333\frac{1}{3}$	»
Tomas v. Swieten	300	»
Barthout Willemss	$633\frac{1}{3}$	»
Willem Willemss	300	»

[1]) Haar naam was Cornelia v. den Broecke.

[2]) Ook genaamd Hendrick Barentss Hartochvelt.

Jan Hendr. Isercramer	100	»
d'Erffgen. Dirck Heijck	75	»
Adr. v. Waterlant	75	»
An. Cod. weede Andriess [1])	300	»
Dirck Reijnsen [2])	250	»
te zamen . .	8750	dempt."

Van de niet verdeelde 100 dempt, indertijd van de heeren Fagel en Asperen aangekocht, werden er 53 afgestaan »voor de Kerck". Wat met de overschietende 47 dempt is gedaan, bleek mij niet. Het beheer der zaak in 't algemeen, en van het geldelijke in 't bijzonder, voerde Troianus de M., die het doen der betalingen te Butsloot opdroeg aan zekeren Frederick v. den Broeck, met den titel van penningmeester vermeld. De geldverzendingen derwaarts werden steeds verzekerd. Ik vond melding gemaakt van den »Heer Regent ofte Opperdijckgraeff van Butsloot". Daaruit meen ik te mogen afleiden, dat de ingedijkte gronden zijn verdeeld geworden in eenige polders, die elk een afzonderlijk bestuur hadden, met een dijkgraaf als voorzitter. Met zekerheid is mij echter dienaangaande niets gebleken, en evenmin, of de werken, geheel of ten deele, door Nederlandsche werklieden zijn uitgevoerd; of zich Nederlanders op de drooggemaakte gronden hebben gevestigd; of er eene kerk op is gebouwd; of er eene gemeente, een dorp, een gehucht op is ontstaan, enz. Recht aangenaam zou 't mij wezen, ten onderwerpe meer bijzonderheden te vernemen en den inhoud der aangehaalde notariëele akten te kennen.

MAGNIN,
Oud-Archivaris van Drenthe.

Buiksloot, 7 Oct. 1885,
eerste dag van mijn 90e levensjaar.

't Is erg met de meiden, maar ook met de juffrouwen (vgl. XXXV, 549). 23 Mei a° 1651. Notarieel wordt verklaard: »dat op Zaterdach voorleden, ende acht dagen, wesende den 13en deser zy getuge geweest is ten huyse van reqt, alwaer sy in het voorhuys eenig rumoer ende geroep horende seyde tegens de reqt »hoor daer krycht Tryntge (denoterende des reqtes dienstmaecht) slage: daerop de reqt tegens haer

[1]) Anna Codde.
[2]) Ook genaamd Dirck Reijniers Vlasblom.

getuge seyde och heer, Catalyntge gaeter eens by, ende in het voorhuys comende bevont dat Joffr Johan D. de gemelde dienstmaecht haer bessem ontweldicht hadde ende deselve daermede sloech hetwelcke zy getuge siende vattede beyde armen van de gemelde Joffr D. seggende mevrou wat moocht ghi beginnen, dit gaet u reputatie te na datje een meyt slaet daerop zij: »o die h..., ick salse met myn tanden van eenscheuren, daer also de gemelde Dienstmaecht tegens haer seyde wilt ghy mȳ slaen zy Joffr daerop antwoorde ja h... ick salje noch wel verders laeten slaen als myn soon te huys komt ick salje laeten slaen datje de duyvel sal haelen hetsy op de straet off daer ick jou crygen can comt maer achter ick salje noch wel verders hebben, h..., ende diergelycke".

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

VRAGEN.

Terwolde. Men treft telkens in dit kerspel eene Tuiler- of Tulermark aan, bijv. a° 1386 Tuelremarke (Catal. d. arch. Dev. gasth. n° 79), a° 1390 Tuilre marke (Tijdr. Regr prov. arch. v. Over. I, 103), a° 1424 Tuijlre marke (ib. III, 5), a° 1438/9 Tulre marke (ib. III, 41), a° 1500 Tuylremarke (ib. V, 107). In 1500 wordt deze mark eene buurschap geheeten (ib. V, 115). Daarin a° 1386 het kerkhof te Tule (Catal. n° 79), misschien Tülethe 12de eeuw (Baron Sloet, Oorkdk 197), alsmede Tuler-enk [a° 1457 Tulreijnge (Tijdr. Regr IV, 86), a° 1461, 96 Tuijlreijnge (ib. 145; V, 5). Alles nadrukkelijk kerspel Terwolde. Terwijl toch Twello in 1336 ook reeds als (Tuenler) kerspel voorkomt (Catal. n° 22); dus onafhankelijk van Terwolde. Er bestaat alzoo o. i. geene vrijheid om gezegde marke en enk met Twello (Twenlo, Tuenlo) te vereenzelvigen, gelijk in den Catalogus geschiedt; te minder omdat bijv. in 1472 sprake is van (een perceel op) Tweller-enk in de marke Schadewijk o. Twello. Wat mag derhalve dat eerste, en vooral ook dat kerkhof te Tule in Terwolde geweest zijn? — Insgelijks is er in 1392 sprake van Vorsenremarke (kerspel Terwolde, Catal. n° 98). Is ter plaatse eene bp Vorse bekend?

Blinken. St. Willebrords-convent, voormalig klooster in Kennemerland, heette ook Blinken. Vanwaar deze dubbelnaam?

Het Maagdenhuis (XXXV, 597). Waar stond dit?

Schutterijen. Hoe waren in de 16e eeuw gekleed de Amsterdamsche oude (of Kloveniers) Voetboog- en Handboogschutters, en waar zijn teekeningen in kleuren dier kleeding te vinden? P. V. W.

Student en Suppoost. Ik vind i. d. 17 Oct. 1621 (notaris Ew. Hszn Craen, Leiden) het testament van Pieter Willemsz. Paedts van Raemsvelt, student en suppoost in de Universiteyt der stadt Leyden. Wat valt omtrent die vereeniging van onafhankelijke en ondergeschikte betrekking op te merken?

A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Notificatie a° 1661. Den 23 Aug. 1661 verklaarde Anthoni v. Heusden, boekdrukker, wonende op de Brabantsche Turfmarkt te Delft, 48 jaar oud, ten verzoeke van den kolonel Henric Bisschop, wonende in Engeland, dat hem was besteld zekere »schriftelycke notificatie, daervan hy 300 soude drucken en den anderen dach naer Maessluis senden". Is omtrent deze notificatie en H. B. iets naders bekend. Wat A. v. H. aangaat kan ik Dr. A. M. Ledeboer hier aanvullen door de aanteekening: A. v. H. »boeckverc." huurt in 1651 te Delft een huis a/d westzijde van het Marktveld. In 1673 was hij nog in functie. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Levae fanum (XXXV, 539) —, gelijk ik vermoed, moet zijn Hevae fanum. Heva was de regengodin, die voorkomt te Malburgen, waar later de kapel van St. Margriet stond. Te Huissen had men den eerdienst van Hercules Machusanus, later de Roomsche St. Gangulphus, wiens leven veel overeenkomst heeft met Hercules den rivierverlegger. De Lek heette Freger Machusenheim [1]). Wat Freger is

[1]) Uit welke bron blijkt dit? RED.

weet ik niet. Treger is in het Keltisch *stad* (Trier), maar Freger heeft mogelijk ook bestaan; hier zou 't van belang zijn te weten of het woord Treger of Freger is. In 't eerste geval zou Treger Machusenheim misschien *Wijk* bij D. zijn, want de beide gouen van den Gelderschen Achterhoek heetten West- en Oostfrica. Dat waren Westfaalsche gouen. Het graafschap Zutphen (*Nav.* XXXV, 563) was Frankisch. Ons heele Nederland benoorden den Rijn of de Waal, heette wel Neder-Saksen, maar 't was niet Westfaalsch. Dat was alleen de Achterhoek. Westfalen was Boven-Saksisch.

A. J. C. KREMER.

Miste. In een keurig opstel »Iets ter kroniek van Winterswijk" in Geld. Volksalm. 1877, bl. 76, leest men aangaande de buurschap Miste ter plaatse: »De meeste hofhoorigen in 't kerspel W. behoorden tot den Hof toe Miste. Dáár moesten jaarlijks op den 12-Aposteldag alle hofhoorigen aan den Roozenboom (Rozen en Miste, *sic*) verschijnen om hunne namen in het Hofboek te doen opschrijven. De Landsheer vertegenwoordigd door zijn ambtman, was er voorzitter; twee der grootste hofhoorigen waren er tegeners (Schulze of Lehnschulze). Daar werden alle kwestiën, de hofhoorigheid betreffende, behandeld en afgedaan". De geachte schrijver (Mr. W. A. Roelvink) schijnt derhalve bij de benaming van deze bp en haren (Mister-) hof aan eene struik of plant te denken, omdat te Miste [1]) een rozenboom stond. Maar aan welken boom of plant dan? [2]). In 1266 (25 Febr.) was echter de schout dezer bp getuige bij de handeling van Ermetrudis, proostdin te Vreden, als deze Mechtildis, dr v. Johs Leffardink te Vragender uit de hoorigheid ontsloeg, in ruil tegen Frederik v. Vragender en dezes zuster Gertrude. Die schout is daar zonder persoonlijken naam enkel aangeduid als villicus de Merste (zie Baron Sloet's Oorkbk v. G. en Z. bl. 867). Dit Merste nu, — vgl. Marsseling *of* Masseling a° 1457 (goed te Ulzen, Over. Arch. IV, 30, 64), — kan een versterkte vorm wezen van merse (mersche), d. i. beemd,

---

[1]) Miske, bl. 77, een drukfeil?

[2]) In Oudemans' Mid. Nederl. Wdbk treft men miste niet aan; bijgevolg hebben ook Kiliaen en Meijer 't waarschijnlijk niet; maar K. biedt mistel = marentak, vogellijm. Doch dit woord kan hier gansch niet in aanmerking komen, evenmin als (rozen en) mirten, waarvan de dichters zingen.

veld, landouw, vlak veld, grazig veld (Oudemans). Hetgeen dan Miste verklaart in denzelfden zin. Vgl. den geslachtsnaam v. Miste: a⁰ 1238 de Mizthe (Sloet 607), a⁰ 1245, 8 de Misthe (ib. 658, 97), a⁰ 1250 de Mistde (ib. 711), a⁰ 1252 de Misede (ib. 731). Te Kesteren (Neder-Betuwe) ligt een weiland De Meese *of* Muse.

J. A.

Kalvarië (XXXV, 153). Misschien geeft de volgende opmerking eenig licht. Matth. 27 vs 33 en Markus 15 vs 22 zijn gelijkluidend: Golgotha d. i. hoofdschedelplaats; Lukas 23 vs 33 heeft alleen hoofdschedelplaats (Fransche tekst Martin, le Crâne), Joh. 19 vs 17 Hoofdschedelplaats, welke in 't Hebreeuwsch genoemd wordt Golgotha; Fr. le Calvaire et en Hebreu Golgotha; de Bijbel van Moerentorff 1599 heeft: En zich zelven een kruijs dragende, is hij uitgegaan tot de plaetse die genoemd wordt Calvarien, in het Hebreeuwsch Golgotha; 't Noordsch heeft: det Sted, soms Kaldes Hoved-pandested, hoilket kaldes paa Ebraist Golgatha. Ik besluit hieruit, dat èn het Hebreeuwsche Golgotha èn het Latijnsche of bedorven Kalvarien, ééne en dezelfde plaats zijn. Vraag duizend Kath. Vlamingen of ze Gethsemané en Golgotha kennen; 't zal zijn, neen! vraag hun: kent ge den hof of 't hofken van Oliveten en den Kalvarien-berg? 't zal zijn: zeker wel, dat 's uit »de passie ons Heeren!"

Persinne. Ik moet volharden bij 't geen ik zeide. Persoon komt nooit voor in de beteekenis van decanus. *Nav.* XXXV, 544, in de parenthese, wordt gewezen op de beteekenis van pastoor, geestelijk hoofd eener parochie; en in dezen zin is nog in Engeland het woord parson in gebruik; maar een parson is geen dean (deken). Een pastoor of parson is een subaltern, een dean een hoofdofficier; al heeft een pastoor, die parson is, andere geestelijken onder zich, vicars, onderpastoors, deservents, rectors, kapellanen, of hoe ze meer heeten mogen; de parson, de pastoor, staat aan het hoofd ééner parochie of ééner moederkerk, en niet meer; de deken heeft parsons of pastoors onder zich. Een bisdom is verdeeld in dekanaten, en ieder dekanaat in parochieën; gelijk men in de burgerlijke provinciën districten, gemeenten heeft. A. J. C. KREMER.

Landweer (XXXIV, 547). Landweer is vooreerst een aarden grens-

wal, soms van grachten voorzien. Men kan daarover een keurig opstel lezen in Fahne's Bocholtz. De landweer bij Emmerik is een gedeelte der door de Romeinen gemaakte landweer, die men bij hem kan beschreven en gedeeltelijk afgebeeld vinden. Ten andere is landweer militie, niet onze schutterij. Landstorm is het geheele weerbare volk. In 1813 werd de landstorm ook hier te lande opgeroepen; dit geschiedt slechts in tijden van grooten nood, van eene invasie, wanneer ieder vecht die vechten kan. De landweer is eene nationale gewapende macht, de schutterij eene plaatselijke. Hadde men dit onderscheid maar meer in het oog gehouden!

A. J. C. KREMER.

Wildeman (XXXV, 345). Ook te Elst (Overbetuwe) bestond vroeger en bestaat misschien nog eene herberg »de Wildeman". Als een eenigszins met Wildelewe overeenkomende geslachtsnaam kan »Wildenbeest" vermeld worden. JANSSEN VAN RAAIJ.

[Vgl. Johan Winkler, »Nederl. Geslachtsnamen" 1885, bl. 381.]

LV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen door Mr. J. DIRKS.
A⁰ 1693. N⁰ 2291—2330.

2291. 1693. v. L., IV, 62 (1—4). Op het ontzet van Rijnfels en St. Goar en het verjagen der Franschen.

I. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3090 Z. 47½ W. *v. Cleeff*, I, n⁰ 2251 met kantschrift Z. *f* 6—50, *Salm*, n⁰ 1773. Z. 47½ W.

II. (Zeldzaam) verkleining van n⁰ 1. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3091. T. *v. Cleeff*, II, n⁰ 1293—50 T.

III. (Zeldzaam) Kz. = Kz. 62(2). Bij *v. Orden*, n⁰ 2344 G. L. Echte stempel met *F. d(e)* of *D. W(inter)* een stempelsnijder in 1690 in Engeland volgens *Schlickeijsen*.

IV. Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3093 Z. 29½ W. *Stricker*, I n⁰ 4070 Z. *f* 9—75. *Muntendam*, n⁰ 238. Z. *f* 7—25. *Salm*, n⁰ 1774. Z. 29 W.

IV*. Bij *v. Orden*, n⁰ 2345. Is iets zwaarder 38½ W. *f* 16—50 en met ander kantschrift: *Indoles nutrita faustis sub penetralibus virtutis* F(*riedrich*) K(*leinert*) te Neurenberg (Munthandelaar). Eene geaardheid opgevoed in de gelukkigste schuilhoeken of het binnenste der deugd. Ook aldus bij *Salm*, n⁰ 1775. Z. 30 W.

2292. Bij deze gebeurtenissen van 1693 behoort nog een spotpenning, doch volgens het *chronostichon* het jaartal 1698 dragend, beschreven bij *Kaan*, n° 1414 op dat jaar. Vz. Een kat of *luipaart* de *haan* veeren uitplukkende. *Insultantem deplumo.* Kz. De vesting *Rijnfels* door de Franschen bestormd enz. *HostIbVs de gaLLIs etc.* (*Wie kan de omschriften in haar geheel mededeelen?*) Gr. 32. Z. 29½ W.

2293. 1693. v. L., IV 64. Op de verwoesting te Heidelberg en het schenden der keurvorstelijke graven door de Franschen. (In zilver zeldzaam) bij *Salm*, n° 1776. Z. 31 W. *v. Orden*, n° 2346. B. —80. *v. Cleeff*, I, n° 2253. B. *f* 1—. *v. Cleeff*, II, n° 1294. —50 K. *v. Dam*, n° 2536. K. *de Vries* (1884), n° 1176. Z. 31. *f* 15—.

2294. 1693. v. L., IV 66 (1—2) *Johan George IV* keurvorst van Saksen, begiftigd met de ridderorde van den kousenband door koning Willem III. *Reichsthaler*, I. Zeldzaam, *Salm*, n° 1776* Z. 58. *Thaler*, II. Vierkant. Z. 25 W. *Salm*, n° 1777 Z. 25. *de Vries* (1884), n° 1177 Z. 25 *f* 5—. *Madai*, n° 550. *Voute*, n° 873, *f* 6—25. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3095 Z. 23. *v. Orden*, n° 2347, *f* 5—. *v. Dam*, n° 2437, *f* 7—75. *v. Cleeff*, I, n° 2253, *f* 5—. *Stricker*, I n° 2254, *f* 5—. *de Roye*, n° 2211, *f* 3—.

2295. 1693. v. L., IV 67. Tot lof van *Johan George* hertog van Saksen. Deze penning schijnt zeer zeldzaam te zijn.

2296. 1693. v. L., IV 69. Als boven, mede zeer zeldzaam, komt ook zonder kantschrift voor.

2297. 1693. v. L., IV 70. *Lodewijk XIV.* Kz. Over-Alpische overwinning te Marsaglio aan de Po. Goeree bl. 250.

Bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3096. Z. 70. *v. Orden*, n° 2348. —50. Br. *v. Dam*, n° 2538.—60. B. *Stricker* I n° 4072. —70. B. *v. Cleeff*, I, n° 2255. —70. B. *Salm*, n° 1778. B. door *Mauger.*

2298. 1693. v. L., IV, 71. Lodewijk XIV. Kz. Verovering van Veurne (6 Januarij) en Dixmuiden. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3098, *v. Orden*, n° 2349, *f* —.60 Br. *v. Dam*, n° 2539, *f* —70. Br. *Stricker*, I, n° 4073, *f* 0.60, Kvg. *Salm*, n° 1779, Br. door *Mauger* gesneden. (Zeer zeldzaam in Z.) Goeree bl. 245.

2299. v. L., IV, 70—71. *Tableau* der 6-stuiversstukken wier waarde bij besluit der Staten van Holland van 25 Dec. 1692 in te gaan met 1 April 1693 als te licht bevonden tot 5½st. (*zes te halven*) gereduceerd werden. Dit besluit nader bekrachtigd door eene reso-

lutie der Staten van Holland van 8 April 1693, werd over het geheele land van kracht verklaard door de resolutie der Staten-Generaal van 11 April 1693. De echte *schellingen* waren kenbaar aan een *klop* die meestal zoo krachtig daarin werd gedreven, dat die voelbaar was en men dus ook bij schemerlicht de *schelling* van de *zestehalf* kon onderscheiden. Ook de wichtige Friesche, Groninger en Overijsselsche 28 st.er-stukken hadden zulk een *klop* om ze vooral in Holland gangbaar te maken. De *pietjes* ($^1/_8$ Zeeuwsche Rijksdaalder) Verkade, pl. 87(4) waren meestal krom-gebogen.

2300. 1693. v. L., IV, 72. Maria regentes tijdens de afwezigheid van koning Willem III. In Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk* op de Vz. met den naam van den stempelsnijder *F. de Winter* (Zeldzaam).

2301. z. j. Bij v. L., IV, 73. Als speciale aanvaarding van het opperbevelhebberschap door Willem III, doch zonder jaartal en gesneden door *Niklaas Chevalier cum privilegio* door v. L. op het jaar 1693 geplaatst, is in het Kon. P. K. (*Aanw.* 1864, bl. 13) met duidelijk het jaartal 1697 in de afsnede: »Is dus bij geene bijzondere gelegenheid maar slechts in het algemeen" (door den pluimstrijker *N. Chevalier*) op het veldheerstalent des Prinsen (*cum privilegio* nog wel) vervaardigd op speculatie. Zeldz. *v. Cleeff*, I, n⁰ 2257, T. *de Roye*, n⁰ 2712, Z. *f* 10.— *Salm*, n⁰ 1780, Z. 26.

2302. 1693. v. L., IV, 74—76 (1—3). Spotpenningen op de terugkomst van Lodewijk XIV te Versailles van den vergeefschen krijgstocht in de Nederlanden 1693, I, v. L., 74(1). Zeldz. bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3099, Z. 29 W. *v. Orden*, n⁰ 2350. G. L. 1693 12 Juni, II, v L., 74(2). Zeldz. *v. Orden*, n⁰ 2351, G. L. 1693, III, v. 76(1) L., Zeldz. *v. Cleeff*, II, n⁰ 1296, T. *P. Smidt v. Gelder*. n⁰ 3100 T.

2303. 1693. v. L., IV, 77. Lodewijk XIV Kz. De schepen genomen of verbrand bij Gibraltar. Gesneden door *J. Mauger*. (Zeldz. in zilver). Gemeen in brons *f* —80. *Goeree*, bl. 248.

2304. 1693 29 Juli. v. L., IV, 79 (1—2). Overwinning bij Neerwinden of Landen.

I. 79(1). Zeldz. in zilver. *de Roye*, n⁰ 2213, K. *f* —90. Veel grooter bij *Goeree*, bl. 249.

II. 79(2) met het borstb. van Willem III en Kz. met de trom en het omschrift *Mon sort est destre battu* komt minder voor dan I, *v. Orden*, n⁰ 2353, *v. Cleeff*, I, n⁰ 2260. Het is waar, Willem III

was althans op het vasteland niet gelukkig in het winnen van veldslagen of het ontzetten van belegerde vestingen, maar een meester in den aftocht en in het herstellen der verliezen. Ook op zijn heldenmoed betoond te Neerwinden—Landen werden penningen geslagen.

2305. 1693 29 Juli. v. L., IV, 81 (1—4). Ter eere van Willem III en op den veldslag bij Neerwinden.

I. Gesneden door *J. Boskam*, *Revue*, 1860, p. 166. *Cat. Arti*, 1880, n° 1406. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3103. Z. 95½ W. *Voute*, n° 76, *f* 27—75 Z. *v. Orden*, n° 2354 K. *v. Dam*, n° 2544. Br. *f* —50. *v. Cleeff*, II, n° 1297, Z. *f* 52. *Salm*, n° 1783, Z. 86 W. *de Roye*, n° 2215, *f* 47—.

II. Door *F. De Winter*, zeer zeldz. *de Vries c. s.*, II, bl. 127. Kz. Opschrift *P. Smidt v. Gelder*, n° 3104 L.

III. Door *F. D(e) Winter*, Kz. Egel en twee honden. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3105 L. *v. Orden*, n° 2355 L. *de Roye*, n° 2215 K. Zeer zeldz.

IV. Spotpenning op Lodewijk XIV. *v. Orden*, n° 2356. L. Zeldzaam.

2305*. De penning bij v. L., IV, 81(1) heeft op de Vz. tot omschrift rondom het borstbeeld *Invicttissimus Gvillelmvs mag(nus)*· doch bij den heer *J. A. Smits v. Nieuwerkerk* te Dordrecht is een exemplaar met het omschrift *Wilhelmus III d. g. mag. brit. franc. et hib. rex* en onder het borstbeeld *J. Boskam.*

2306. 1693. v. L., IV 84. Ter eere van de regentes *Maria* in het bijzonder en van haar die de Theems en van haren gemaal die den Rijn beschermt in het gemeen. (Hoogst zeldzaam).

2307. 1693 13 October. v L., IV 85. Inneming van Charleroi door de Franschen. *P. Smidt v. Gelder*, n° 3106 K. en gemeen in brons *f* —90. *Goeree*, bl. 297.

2308. 1693 Juli. v. L., IV 86. Ter eere van *Christiaan V* koning van Denemarken die den vrede door de wapenen zocht te verkrijgen. (Zeer zeldzaam). Door *B. Meier* [1]) gesneden.

2309. 1693. v. L., IV 87—89. (1—4). Als boven en op het bombardement van Batzenburg en het slechten der vestingwerken.

I. 1694 15 *April* [2]). 87 (1). Bij *Salm*, n° 1785. Z. 75.

---

[1]) *Barthold Meier*, stempelsnijder te Kopenhagen 1688. Waardijn in Dömitz, 1689 en muntmeester in Schwerin 1696—1702.

[2]) Geboortedag van *Christiaan V.* Zie Vz.

II. 87 (2). Bij *Salm*, nº 1786. Z. 63 gesneden door *Ant. Meibus.* III. 89 (1). Bij *P. Smidt v. Gelder*, nº 3107. L. *v. Orden*, nº 2358. L. *v. Dam*, nº 2346. Z. *f* 15—. gekocht door *Salm* doch bij dezen niet te vinden. (Zeldz.) Gesneden door *J. Smeltzing.*

Vz. = III Kz. IV. 89 (2). Bij *P. Smidt v. Gelder*, nº 3108. L. *v. Orden*, nº 2331. L. *v. Cleeff*, II, nº 1992, *f* 1—. Br. *Salm*, nº 1787 I.

V. 2310. Bij *v. Duren*, nº 1744. Vz. Gelauwerd borstb. van *Christiaan V.* Omschrift *Pietate et justitia* (Door vroom- en rechtvaardigheid). Kz. Een oorlogschip in volle vaart. Onderaan *I(an) L(uder)*. Z. 21 als *Salm*, nº 1788. Z. 21 *Oosterdijk*, nº 730. Z. *de Smeth*, nº 2320. K. 90.

2311. Z. j. 1693. v. L., IV, 90. Ter eere van de regentes *Maria.* (Zeer zeldzaam).

2312. 1693. v. L., IV, 91. Voltooiing der fontein op de vischmarkt te Leiden. Bij *P. Smidt v. Gelder*, nº 3109. Z. 38 W. *Becker*, nº 871, *f* 13.50, Z. 37.90. *v. Dam*, nº 2547, *f* 14.50. Z. *v Cleeff*, I, nº 2263, *f* 8.50. Z. *de Roye*, nº 2257, *f* 8—. Z. *Salm*, nº 1789, Z. 38 W. *De Vries*, n 1182, Z. *f* 7.— Geteekend *Joann: Smeltzing Inv(enit) et fec(it)*. Vgl. *Historisch Tijdschrift*, 1842, bl. 82(2), (*v. Orden en Schinkel. Bijdragen*, bl. 22(2)). *Guyot*, *Twee begravenispenningen*, bl. 17.

2313. 1693. v. L., IV, 93. Zeer zeldzame legpenning *des parties Casueles* van Lodewijk XIV, op de »lange hoop van de rust." Bij *Salm*, nº 1790. Z. 8 W. Bij *Dugniolle*, nº 4597, *met verwijzing naar v. Loon*, met het jaartal 1694 (Drukfout?) Cabinet de *M. Geelhand*, nu Cabinet de l'Etat (Belgie). Bij *P. Smidt v. Gelder*, nº 3110. Z. als op de verlangde rust in Frankrijk met 1693. Door *R(oetiers)*.

2314. 1693. v. L., IV, 94(1—3). Bedrieglijke voorslagen van vrede van de zijde van Frankrijk. I. 94(1) door *J. S(meltzing) Willem III*, Kz. Weegschaal (zeer zeldzaam). Bij *P. Smidt v. Gelder*, nº 3111. L. II. 94(2), Vz. = 94(1). Kz. Altaar (zeer zeldzaam). Bij *P. Smidt v. Gelder*, nº 3112. Z. 81 W. III. 94(3). Kz. = Kz. 94(2). Bij *P. Smidt v. Gelder*, nº 3113. Z. 76 W. *v. Orden*, nº 2362 L. *v. Dam*, nº 2548 *f* 32. Z. *Stricker*, I, nº 4078, *f* 1.50 Tin. *Salm*, nº 1791. Z. 76.

2315. Nº III. Komt ook voor met Vz. 94 (1—2) Borstb. van Willem III. Kz. 94(3) Kon. P. K. Aanw. 1861, bl. 26 T. *v. Cleeff*, I, nº 2267. L. *De Vries* (1884), nº 1183. Z. 77 *f* 11.25. Allen zullen door *J. Smeltzing* gesneden zijn.

2315*. 1693. *Goeree*, bl. 246 (vergroot). Vz. Lodewijk XIV. Kz. Instelling der ridderorde van *St. Louis*, met het omschrift *Virtut(is) bellicae praemium* (Vergelding van dapperheid of krijgsdeugd).

2315**. 1693. *Goeree*, bl. 252. *Op het bloeien der zeevaart.* (Vz. Lodewijk XIV. Kz. *Splendor rei navalis.* Frankrijk gekroond zittend met den opgeheven drietand op Neptunus schelpkar.

2315***. 1693. *Goeree*, bl. 253. Op het geven van eereteekenen aan zeehelden. Vz. Lodewijk XIV. Kz. *Virtuti nauticae praemia data.*

2316. 1693. *Joan Ferdinand de Mean*, Groot-deken bij het kapittel te Luik en bestuurder gedurende het ledigstaan van den bisschoppelijken stoel, *v. Orden*, I, n° 1412, II. blz. 139. Dr. *C. F. Zepernick*, *Die Kapitels und Sedisvacanz-Münzen und Medaillen der deutschen Erz-, Hoch- und unmittelbaren Reichsstifter*, Halle 1822. Taf. XVIII, n° 203. *J. Petit de Rosen Revue* (*Belge*) VI, 1850, p 145(3). *Dugniolle*, n° 1594.

2317. 1694. *J. Petit de Rosen* deelt t. a. p. onder (4) een dergelijken penning als n° 2316 mede, doch met het jaartal 1694. Desgelijks *Dugniolle* onder n° 4595, terwijl deze laatste er (1) nog bij aanteekent: »C'est une refrappe. Il existe des jetons semblables pour 1695 et 1696, mais je ne les ai pas rencontrés'. *de Rosen*, zegt dan ook p. 145: Ce jeton de l'an 1694 a été gravé il y a quelques années (avant l'an 1850) seulement par *M. E. Jehotte*''. Kennelijk is het een nieuwe penning, ook voorkomend bij *Renesse* n° 29198, in zilver als »Variété *moderne*'' en n° 29199, in koper als bij *P. Smidt v. Gelder*, n° 3115 en 3116, *v. Cleeff*, II, n° 1302. Z. *f* 4.—

2318. 1693. Ter eere van Lodewijk Willem markgraaf van Baden (Vgl. v. L., IV, 326 en 367) opgenomen in (*C. G. Knauth*) *Ampa chium Numophylacium* (n° 2003) Vol. I Lipsiae 1833. Vol. II, III. Naumburg, 1834, 1835, 8°). Bij *Bom-Luzac* (1873), bl. 34, n° 1131, Z. 43, met kantschrift: »Op den veldtocht in Duitschland tegen de Franschen''.

2319. 1693. Schutterspenning van 's Hertogenbosch van de »*Colveniers*'' afgebeeld in de *Revue* (*Belge*) 1866, pl. IV, 1, p, 113—114. Zie *Dirks Essai*, p. 12—13, n° 36, pl. IV 1, en *Jhr. M. A. Snoeck*, t. a. p. n° 201.

2320. 1693. Mr. *Willem Buys*, pensionaris van Amsterdam gewor-

den. *Simon* vervaardigde een penning op dezen staatsman. *Cat. Tent.* te Amsterdam 1876, n⁰ 393. (*D. C. Meyer Jr.*)

2321. 1693. Ter eere van *Johannes Colerus* [1]), leeraar van de Augsburgsche Geloofsbelijdenis te Amsterdam, bij zijn standsverwisseling naar 's Gravenhage. Zie *de Vries* c. s. II, bl. 118—124, pl. X(5) *Westhoff*, n⁰ 2085 L. *de Vries* 1884, n⁰ 1180, K. Mm. 46 zeldz. Bij *de Roye*, n⁰ 2221 Z. *f* 10.—. Abusief op zijn overlijden vermits *Joh. Colerus* eerst (Septb.?) 1707 te 's Gravenhage overleed.

2322. 1693. Vijf-en-twintig-jarig huwelijk van *Nicolaas Clement en Gertruda v. Dale* gevierd te Batavia. *Cat. Bat. Gen.* 1869, n⁰ 8, 2de druk 1877, n⁰ 8 = *Tijdschrift*, IX, 237 (?) Fraai gegraveerd Mm. 68 Galvanoplastiek *Bom* 1878, n⁰ 103.

2323. 1693 4 Nov. Vijf-en-twintig-jarige echtvereeniging van *Adriaen v. Hoeck Jansz* en *Cornelia Bierens. Navorscher* VI, 1856 bij *N. T(etterode). de Vries*, n⁰ 1637. Z. 46. *de Roye*, n⁰ 2220. Z. *f* 6—50.

2324. 1693. Gegrav. penning op het overlijden van *Cornelis v. Oosterwijk* te Utrecht (*Navorscher* XIII, bl. 11. *Bom-Luzac* 1873, bl. 53, n⁰ 1130 Mm. 69 Z. 53 W.) Was geboren 24 Jan. 1677. *Posthumus*, n⁰ 667. Mm. 68. Z. 63. *Kon. Kab. Aanw.* 1883 V, bl. 125.

2325. 1693. Gegrav. begraafnisp. van *Gerrard v. Blese*, boekhouder en 1ste klerk te Jafnapatnam. *Cat. Num. Afd. van het Museum van het Batav. Gen. v. Kunsten en Wetensch.* 2de druk 1877, n⁰ 7. *Bom* 1878. Ovaal 76/61 verzilverd fraai galv. plast.

2326. 1693 8 Januari. Ovale begraafnisp. Vz. als *Repertorium*, n⁰ 1900 en *Cat. Art.* 1880, n⁰ 1289. Kz. ook gelijk doch met de inscriptie *Ter gedachtenis van den Zeer Eerwaardige Hooggeleerden Heer Justus Modersoon Pastoor tot Amsterdam en Capittel Heer enz. overleden den* 8 *Januari* 1693, *Out zijnde* 56 *jaren* (Bij Pastoor *Diependaal* te Amsterdam volg. *Cat. Arti* 1880, bl. 251, n⁰ 1291.)

2327. 1693. Ter eere van *Jonker Johan Clant*, zoon van *Adriaan Clant*, (afgevaardigde bij den Munstersche vrede.) Vz. rechtsgewend borstbeeld in harnas met lang krullend haar, in zeer hoog relief ⁘ *Johan Clant Dom(inus)* (*Heer*) *in Stedum* & *Uytwyrda*. Kz. Boven

[1]) Joh. Colerus gaf in 1693 te 's-Hage een werkje uit (te vergeefs door de Vries c. s. gezocht) getiteld »*Authentieke stukken en redenen waarom ik het beroep in 's-Gravenhage heb aangenomen.* (Wie bezit dit?)

twee gekruiste palmtakken met twee griffioenen als tenants een gekroond gevierendeeld wapenschild: 1 en 4 *Clant*, 2 en 3 Nittersum (Stedum). Als dekschild een gewapend man op gouden veld. Omschrift *Nec temere nec timide* (*Noch vermetel noch versaagd*) MDC—XCIII. Mm. 50 bij *Hooft v. Iddekinge* 1883. Z. 36 W. *Kon. Kab.* 1883. V, bl. 159. Vroeger bij *H. J. Wichers Azn* 1864, n° 490 Zvg. 63. *Baart de la Faille* 1869, n° 3039. Mm. 50 (zonder aanduiding der zwaarte) en bij *J. W. Keiser* 1860, n° 283 Z. 48 W. Schijnt dus in 2 of 3 zwaarten te bestaan. (Hiervan bestaan photographieën bestemd voor de *Revue* (*Belge*) gezien (1877 $\frac{3}{14}$).

2328. 1693. 23 Mei. Begraafnisp. van *Gerhard v. Höeven*, candidaat in de medicijnen aan de Leidsche hoogeschool. Vz. Met opschrift Kz. *Des doodes kragt komt onverwacht* als bijschrift bij de afbeelding van een eik door een hevigen stormwind geknakt. Zilver Kon. Kab. *Aanw.* 1864, bl. 13.

2329. 15 Aug. Op het overlijden van *Elisabeth v. Cuyck*. Ovale zware penning.

2330. 2 Juli. Op het afsterven van *Ida Blok*, geboren 26 Juli 1632. Afgebeeld en beschreven door *de Vries c. s.*, II, pl. XI (4), blz. 138—164. Gesneden door *J. Boskam*. Volgens *de Vries*, II, n° 164 zijn de beide penning-stempels nog in het kabinet der munt te Utrecht (Zeldzaam). Bij *Esdré* n° 328 in L. *f* 2.—, *de Roye*, n° 2219 Z. *f* 44—, *de Vries*, (1884) n° 1181 Z. 55 Mm. 51. *f* 19.— De penning draagt dit versje van *J. D. S.* [1]).

Zie t Beeld van *Ida Blok* een vrouw
Wier deugt en geest en schrandre kennis
Ver boven t lof van mondt en pen is
Die menig man beschaamen zou
Had niet de doodt, daer t al voor bukt
Te vroeg dat voorbeeldt weg gerukt.

Er bestaan twee gedichtjes van *Vondel* op de *Jonghvrouw Ida Blok* herdrukt t. a. p. bl. 159.

Penning (XXXV, 548). Ter verklaring van hetgeen op de keerzijde staat van den bij gelegenheid der indaging van Uytenbogaert, door

[1]) Wie was it?

den muntmeester van Gelderland Joan Wijntges, geslagen penning, leze men Lafontaine's fabel »Le lion malade et le renard"; terwijl het mij gebleken is, dat Wijntges voerde in goud lelie van rood.

MR. R. J. W. F. BARON V. HOEVELL.

Uitgeversmerken en vignetten (XXXV, 544). François Halma, in 1698, boekverkooper te Utrecht, was in 1700 uitgever te Amsterdam, en gaf daar, onder het vignet N° 43, in vereeniging met Daniel v. den Dalen, de Wed. A. v. Someren, beiden te Amsterdam, en W. v. de Water te Utrecht, de werken van Cats uit.

Verder kan ik nog de volgende vignetten opgeven.

N° 53. Christ. Gottl. Schmieder te Carlsruhe, 1790. Een landschap; op den achtergrond bergen, en eenige huisjes; op den voorgrond een vijvertje; rechts en links twee groote boomen; op den heuvelachtigen grond staan twee wandelaars te praten, van wie de een met den vinger naar de huisjes wijst.

N° 54. Augustin Courbé te Parijs, 1659 (in den Palmboom). Groot vignet: Een groote palmboom met breede kruin, omgeven van een rijk versierden rand; in de hoeken vier Cupido's, waarvan de twee ondersten de bazuin blazen. Aan den voet des booms een hart met de letters A. C. en eene figuur in kruisvorm, er uitkomend. Op den band rondom den boom leest men: RESVRGO CURVATA.

N° 55. Jacobus Savry te Dordrecht, 1665. Een man is bezig eene spade in den grond te steken; in den achtergrond een dorp met kerk. Boven zijn hoofd staat: FAC ET SPERA. Het geheel is omgeven, rechts door een bundel halmen, links door een lauwertak; beiden vastgehouden door twee figuren; de lauweren door een Romeinsch (?) krijgsman met eene lans in de rechterhand; de halmen door eene vrouw, die met hare linkerhand eene zuil vasthoudt, waarvan het boveneinde afbreekt en neervalt. (Waar is dit het zinnebeeld van?). Boven het hoofd des landmans komt uit wolken eene hand te voorschijn, die in de stralen eener achter de wolken schijnende zon, eene krans vasthoudt, en deze op zijn hoofd wil doen nederdalen. Het geheel rust op een voetstuk, versierd met bladeren en veldvruchten.

W. C. A. V. V.

VRAGEN.

Varre jager, hancien, — 1573 Leiden. »Twee manne, d'eene met een

lang roer ende d'ander met een Varre Jager op zijn hals". In een Inventaris van hetzelfde jaar vind ik »in 't Cuyphuys noch twee varrejagers ende drie halve hancien". Wat beduiden deze woorden?

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Gepromoveerde dames (XXXV, 488). Aan de rijks-universiteit te Utrecht legde mejufvr. A. P. C. v. Tussenbroek 2 Oct. 1885 doctoraal examen in de geneeskunde af. Aan die univ. het eerste geval van dien aard.

Brief van Mahomed IV, a° 1663. Het volgende afschrift van een »Autentique Copie van Een seer Godts Lasterlycke Brieff des tegen»woordige Turcksen Keysers geschreven aan de duytsche vorsten en »gemeyne Cristen princen, 1663", verdient wellicht eenige verklaring. »Van de genade des groten Godts van den Hemel, wy Mahomet, Godt op aarden, die groote machtige en onverwinnelycke Keyser: regeerder aller Coningen, op aarden, van den opgangh ende nedergangh, keyser en soldaten tot Babilonien: Hartogh des Ed. stamme in prodia en armenia, eengebooren vorst des costelycken fortuyn (fontein?) wyckende tot d'beecq Attheya een groot helper der kinderen Godt Mahomet: Jovis Victor, en triumpherende in Jerusalem een heerscher uwes gecruysten Godts, verstoorder en afgevochten vyandt der Cristenen ofde sich inde werelt Christenen laten noemen of roemen, wy ontbieden u alle in tgemeen, met uwen gebeelen aanhangh in duyts landt alsmeden den paus kardinalen biscoppen en geboren vrinden, bij verlies van onse kroon en gansch Landt:

»Wy laten ul. weten, sullen wy komen met de macht van dertien Coninckrycken van 200000 sterck soo te voet als te paart alle met turxse wapenen wel voorsien. Ja meer als in al onse keyserrycks en oyt is gehoort ofte gesien of jemandt d'eervaerentheyt van gehadt heeft. Ick sal u voor Weenen u keyserlycke hooftstadt en hofhoudinge komen thuys soecken u ende al u mede helpers d'polen met

u gewelt van onse krygsmacht ooc met afbranden rooven moorden Ja met d'ellendichste doodt die te bedencken is besoeken ombrengen en slachten, u gevangene laten doden en verworgen oft in elendige gevangenis als honden bewaeren uwe kinderen hoe fray ende schoon (zy) oock syn op tuynstaken laten steken, en toonen tot spot en hoon uwes geloofs: de swangere vrouwen met d'vrucht in haar lichaam als honden latende dooden en ombrengen.

»Alsoo wy ons ganschelyck hebben voorgenomen gy die soo een kleyn landt besidt u ende uwe koninghrycken met den swaarde afte winnen: den sleutel en stoel tot romen en den ganschen cepter geheel te onderdrucken en te vernielen, verstoren en verstroyen: en wy willen sien of u gecruyste Jesus u sal helpen of gelyck den uwen voorgeven en seggen gelooft aan één die syn legaeten heeft geholpen die aen hem gelooft hebben: dan wy gelooven niet sulcke onbegrypelycke dingen wij noch hooren noch verdragen dat die iets helpen can de (die) voor sooveel jaaren gestorven is en hem selven niet heeft connen helpen en wy oock syn landt eñ geboortplaets al voor eenige hondert jaren hebben ingehadt.

»Sulx hebben wy u o arme Landen te kennen (ge)geven opdat gy en u Landtsheeren en gy Cristenen alt saam in tgemeen sout weten waar gy u hebt te regten te reguleeren verwachtende alle dagen dit onheyl en sult in tkort ervaerentheyt daar afgevoelen.

»Datum: in onse geweldige stadt Constantinopolen dwelcke onse voorouderen den uwen met gewelt van wapenen afgenoomen hebben ende daaruyt gedreven gevangen en gedoot vrouwen kinderen nederhouwende alles met den grootsten ellendicheyt na ons believen haar houdende tot eeñ hoon en bespottinge: na den dach onser geboorte 23 jaar en van onse regeringe 8 jaar.

»was onderteykent"; (volgen eenige niet in druk te brengen karakters.)

Mohammed of Mahomed IV, geboren, volgens Geïll. Enc., in 1642, beklom den troon in 1648. Toen hij ongelukkige oorlogen voerde tegen de Duitschers en Polen, werd hij in 1687 van den troon gestooten; † 1691. Dat de Sultan in 1663 drie en twintig jaar oud was, en 8 jaar had geregeerd, blijkt dus onjuist te zijn, want geboren in 1642, werd hij eerst 23 jaar in 1665, terwijl, wanneer hij den troon beklom in 1648, hij reeds in 1656 acht jaren geregeerd

had. Deze vergissing pleit tegen de waarde van den brief, die misschien ook ten eenen male gefingeerd is. In elk geval mag er de aandacht wel op gevestigd worden.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

V R A G E N.

Harkenroth. J. I. Harkenroth, de bekende pred. en rector te Appingadam, vermeldt bl. 508 zijner »Oostfriesche Oorspronkelijkheden", dat Lieuwe v. Jelgersma, die in 1549 grietman werd van Acht-Karspelen, zijn »Grootmoeders Grootvader" geweest is, en dat in zijne familie destijds bewaard werd een »ouden pergementen brief", inhoudend de aanstelling diens grietmans door keizer Karel V, welken brief hij zelf had ingezien. Waar mag die »brief" thans schuilen? Wie is in staat de met N. N. aangeduide namen in te vullen in het hier volgend schema?

Lieuwe v. Jelgersma († 1581) tr. N. Jensma, bij wie (zie Stamboek van den Frieschen adel) één zoon († kinderloos) en verscheidene dochters, van welke er eene de overgrootmoeder van Harkenroth moet zijn geweest. Alzoo:

N. Lieuwesdr v. Jelgersma
tr. N. N.

N. N. (grootmoeder van Harkenroth.)
tr. N. Harkenroth.

Johannes Harkenroth, geb. omstr. 1640 } v. der Aa,
tr. Martina Doeyema } Biogr. Wdbk.

Jacobus Isebrandus Harkenroth (bovenbedoeld), geb. 1676, † 1736.

Kollum. ANDREÆ.

De Hollandsche lijster met den Brabantschen V(B)elij. Naar aanleiding der hier volgende verklaringen, doet zich de vraag voor, welk boekje er mede bedoeld wordt? Is het bekend en bestaan er dan meerdere uitgaven van, en kunnen die ook door vergelijking leiden tot de aanwijzing van 't geen veranderd of overgedrukt moest worden? De plaatdrukker Joost Ockersz. wordt bij Dr. Ledeboer enkel aangewezen, als werkzaam 1628—32 Van Jan Pietersz Waelpot zegt Dr. L. meer. Hij laat

hem werkzaam zijn tot 1658. Ik vind hem echter nog in de jaren 1659 en 1666. In 't eerste jaar leverde hij boeken te Heusden aan den boekverkooper Henrick Groeyen, (bij L. niet genoemd) en in 't laatste jaar komt hij voor als boekverkooper. Volgen nu mijne aanteekeningen: »24 October 1631 Folckert Jansz. plaetdrucker tot Delft verklaert ter requisitie van Sr Gilles Jacobsz. Quyntyn coopman dat hy compt in 1629 heeft negen platen gedruckt in seecker poeten Boeeksken de Hollantse lijste(r) met den Brabantsche V(B)elij (?) ende daeraff ten huysen van Joost Ockersz in 's Gravenh. gedruckt een duysent xxxv, 38 of 40 exempl. op ider der vsz. platen door desselffs laste als synde doenmael in synen dienste; verclaerende voorders dat de reqt van 't voorn. Boecxken ten huyse van Jan Pietersz Waelpot Drucker en boeckverk. tot Delft dry bladeren heeft doen veranderen (eerst heeft gestaen *laten herdrucken*), gevende redenen van wetenschap dat hij eene proeve van de voorsz. veranderinge gesien heeft ende verclaert Philips Pietersz. Boeckendrucker, medecompt dat hy in den jare 1629 vsz. doenmaels synde in dienste van den voorn. Joost Ockersz. door diens last ten huyse van den requirant heeft gehaelt van elck der voorsz. dry veranderde bladeren 36 bladeren ofte daeromtrent." 24 Mei 1632 de voorzegde Volkert andermaal compareerende, heeft verklaard dat hij de exempl. in de vorige akte geroerd heeft gedrukt op »pappampier en daerenboven noch vyftich op schryfpampier". Dat Bely kan wel Vely zijn. Zeer onduidelijk schrift! Bij Vely denk ik aan vedel, veel, of aan Filomeel.

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Raadhuis te Leiden. Ik vind bij notaris Jacob Jansz. Verweij, op 20 Februari 1634, eene verklaring, dat zeker persoon »op huyden geweest is op 't Raedthuys op de nieuwe Kamer gemaeckt van de Kamer die de Rethoryckers plachten te gebruycken ende op deselve Kamer bevonden heeft een bouffet een kabinet een trecktaeffel, een lange banck ende seven stoelen alle gemaeckt van notenboomen houdt

ende met paerlemoer ingeleijdt wesende frans werck, welcke goederen hy by de reqt (Joff Lost wed. van meynaert de la Cave), ongeveer 8 of 9 jaar ten hare huyse gesien heeft", toen zij woonde in de Regenboogh »over tvoorn Raedhuys". Als plaatselijke bijzonderheid zal deze verklaring zeker haar gewicht hebben.

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Kruidnagelschip (XXXV, 363). Schepen, sigarenkokers, werkdoosjes, enz. van kruidnagelen vervaardigd, kan men in Ned. Indië veelvuldig aantreffen. Ze worden in de Molukken gemaakt.

Batavia. JANSSEN VAN RAAIJ.

Roeland (XXXV, 534). Een antwoord geeft v. der Vijver in zijne Geschiedk. Beschrijving van Amsterdam, II, 402. Ik citeer de plaats, die luidt: »G. Brender à Brandis houdt (in zijne Nieuwjaars-gift tot Nut van 't Algemeen, in 1804 bij A. Schalekamp uitgegeven) het steenen Roelandsbeeld op den N. Z. Voorburgwal over de Kolk voor een marktbeeld, daar er langs de westzijde van den N. Z. Voorburgwal, van de Molsteeg tot aan [of beter, over] de Dirk-van-Hasseltsteeg, voorheen eene markt is geweest, welke zich mogelijk uitstrekte tot aan de plaats waar het beeld stond, en er bovendien op de Kolk, recht over het beeld, eene veemarkt was". 't Beeld kan dus gestaan hebben op den nu gedempten N. Z. Voorburgwal natuurlijk, ergens tusschen de Korte-Lijnbaans- en de Korte-Kolk-stegen.

A. AARSEN.

[Dr. E. Laurillard verwijst naar De Uithangteekens van Mr. J. v. Lennep en J. Ter Gouw, I, 334, zeggende, dat het beeld 4 Jan. 1774 weggenomen is.]

Friesche ruiters (XXXV, 551). Waarom die zoo heeten, weet ik niet. Maar zeker niet naar (den Fries) Coehoorn. Ze kwamen al voor in de 17de eeuw, met de *voetangels*, de *scheur-broeken*, enz. Ook worden ze niet alleen *Friesche*, doch ook *Spaansche ruiters* genoemd. Het waren geen »scherpe palen", maar vier- zes- of achthoekige balken, doorboord met gaten, waar ijzeren of houten pennen doorheen gestoken waren; zoodat het geheel het aanzien had van een grooten stekeligen klos. Ze werden hier en daar neergelegd, om den toegang tot een of ander punt te belemmeren. E. LAURILLARD.

Friesche ruiters. Kramers zegt in zijn Kunstwoordentolk: »Friesch paard, Spaansche ruiter, een groot stuk hout met lange ijzeren punten of beslagen palen bezet". Die benaming van »spaanschen ruiter" maakt het, dunkt mij, minder waarschijnlijk, dat het eene uitvinding van Coehoorn zou zijn. W. C. A. V. V.

VRAGEN.

Waaier-schilders. Ik zag onlangs bij een kunst- en oudheidminnaar te Apeldoren, bezitter van eene kostelijke collectie antiquiteiten, eenige zeer antieke ivoren waaiers, geen Chineesche, met verschillende geschiedenissen en figuren allerkeurigst beschilderd. De vraag kwam bij me op wie wel de kunstenaars konden geweest zijn en omstr. welken tijd. Ik zocht toen naar teekens en letters, maar ik vond niets. Wie wil me in dezen ter wille zijn? Men doet er mij een dienst mede, den gelukkigen bezitter niet minder en misschien meerderen belangstellenden.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

[Ook *Nav.* XIX, 561 staat een kostbare waaier beschreven.]

A. Bobry. Ik bezit een aquarel voorstellend Vierwaldstädter-See mit dem Pilatus-Berg in Unterwalden, geteekend A. Bobry. Is er iets omtrent den vervaardiger bekend? A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Jan v. Groeningen. Ten overstaan van notaris Jacob Jansz. Verweij te Leiden, wordt op 26 Juni 1634 door eenige personen verklaard »dat sy voor den tydt dat de Stadt Leyden Geus es geworden zeer wel hebben gekent gehadt de persoon van eenen Mr. Jan van Groeningen wesende een Doctor in de Medicynen Ende dat hem deposanten well gedenckt ende in verscher memorie als noch wel voorstaet dat deselve Mr. J. v. Gr. hem in den jare 1572 ten diensten van de voorn stadt eñ de burgerye van dien opwierp voor een Capiteyn Ende krygende toeloop ende aenhangt van veele eñ verscheyden burgers die te voren uytgebannen geweest waren dselve Stadt heeft Geus helpen maecken sonder dat er eenigh bloet gestort wierd". Is er iets meer bekend omtrent dezen Jan v. Groeningen, en de zaken waarop hier gedoeld wordt? A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Treck- en de Werpcraeme. In twee Leidsche akten van 1627 komen bijzonderheden voor over een consent tot het stellen van zoodanige kramen op de Valkenburgermarkt. Worden hiermede de zoogenaamde draaiborden van lateren tijd bedoeld?

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

TAALKUNDE.

Utrecht, — tijdens de Romeinsche keizers de Antoniniaansche stad (v. Spaen, Inleid. III, 43), — luidde:

Traiectum of Trecht (Reisboek v. Antoninus).
Vultraiectum a° 697 (Sigebert van Gemblours).
Traiectum vetus a° 777 (Sloet, Oorkbk bl. 13).
Treiectum a° 779 [1], 834 (castellum in p. Niftarlaca) (ib. 15, 33).
Uttrech?? a° 870 (ib. 55).
(locus) Treht a° 953 (ib. 88) [2].
Utrecht a° 1288 (ib. 1106).
Vtrigth a° 1306 (Nijhoff, Oorkonden, I, 90).
Vtrecht a° 1333 (ib. 309).
Vytrecht a° 1342 (ib. 434) [3].
Vtricht a° 1361 (ib. II, 168).
Vtert a° 1449 (v. Hasselt, Geld. Maalt. 218) a° 1581 (ib. Stukken Vad. Hist. IV, 306)
Uttert a° 1469 (ib. Geld. Maandw. II, 307) a° 1619 (ib. I, 55).
Wttrecht a° 1490 (Nijh., Oork. V, 202).
Utrech a° 1515 (ib. VI, 2, bl. 498, Fransch ch.)
Vitrecht a° 1567 (v. H., Stukken I, 159).
Vuytrecht a° 1567 (ib. 162) a° 1588 (*Nav.* XXVI, 193, 409).
Uttricht a° 1582 (v. H., Stukken, IV, 433).
Wttert a° 1597 (*Nav.* XXVIII, 559).

Nog tegenwoordig veelal, minstens in Neder-Betuwe, Uitert uitgesproken. Hedendaagsch Latijn: Ultrajectum.

Adject.: (ecclia) Traiectensis a° 850, (Sloet 42).
Trajectensis a° 1299 (N. I, 65).
Vtressch a° 1505 (Nijh., Oork. VI, 1, bl. 312).

Hedendaagsch Latijn: Ultrajectinus.

---

[1] Bondam, Chartbk bl. 6, heeft ook hier Trajectum.
[2] zelfs Teht in dat charter.
[3] aldaar immers verkeerd afgebroken in Vyt-recht?!

Gesl.: v. Vtert a° 1526 (ib. 2, bl 855).
v. Wtert a° 1561 (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. III, 5).
v. Utrecht a° 1576, 1699 (Herald. Bibl. 1879 bl, 257, 80).

Ook Jhr. J. J. de Geer v. Oudegein (Arch. v. h. Duitsche Huis te Utr.) meldt, dat U. in het Karolingisch tijdperk *'t Oude Trecht* heette. Vgl. Tegenw. Staat v. Utr., a° 1758, bl. 313: Vicus Trajectum super fluvium Rheni, in de 8ste eeuw urbs Oud Trecht of blootelijk Trecht", met aanhaling van een diploma bij Heda, p. 35, 6, 9, 41 enz. Wat was dan destijds het Nieuwe Trecht? De Teg. St. v. Utr. bl. 310, noot, spreekt in 't algemeen van plaatsen in Italie, Sicilië, Frankrijk, die den naam van Trajectum of Trajectus droegen, in vergelijking van welke Utrecht als het oudste »Het Oude Trecht" zal geheeten zijn. Doch men zal toch wel eene bepaalde tegenstelling, en dat wel in de Nederlanden, dienen te zoeken. Zou Maastricht [a° 870 Trectis (Sloet, bl. 55), a° 928/39 Traiectum (ib. 78), a° 1071 Traiectense oppidum (ib. 149), a° 1166 villa Traiectum supra Mosam (ib. 311)] dat Nieuwe Trecht geweest zijn? Maar dit lag zóóver uit de buurt. Kan Tricht in het grf Buren hiervoor in aanmerking komen? Zoo ja, dan is dit dorpje minstens drie en een halve eeuw ouder dan a° 1129, als wanneer men het eerst Triiectum in Baron Sloet's Oorkdbk (bl. 244) ontmoet. In 1148 enz. luidde het Treiectum (ib. 284), in 1267 Trecht (ib. 877; Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorkdbk v. Holl. en Zeel. II, 74), in 1314 Trict (Nijh., Oork. I, 152).

De naam der merkwaardige hoofdplaats van het Sticht beduidt volg. Dr. A. Beets (in zijne belangrijke te Utr. verdedigde dissertatie »Disticha Catonis", 1885 bl. 113) z. v. a. Wt-trecht (Buiten-Trecht). Is dit zoo, vgl. dan eenigermate De Vthbenne a° 1455 vermeld goed in de heerl. Kuinre (Mr. J. I. v. Doorninck, Chart. Kamper Weeshuis 1885, n° 9). Doch behalve dat »Buiten-Trecht" ietwat vreemd klinkt, — immers men moet toch veronderstellen dat de naam der stad ouder is dan die der provincie, — schijnt, met het oog op de beteekenis van trecht (overvaart), in casu de vraag niet ongepast: wat was dan »*Binnen*-Trecht"? Daarom misschien aan het oude gevoelen: Utrecht = het oude trecht, de voorkeur gegeven; zoo het waar is dat bijv. *Uit*wijk (N.-Br.) eertijds *Oud*wijk heette. Maar nu, zoo de oudheid van het graafschapsche dorp zulks gedoogt, zou men dan Utrecht = *Ul*trajectum niet mogen duiden als »het *hoog*-gelegen

trecht" in tegenstelling met het veel lager gelegen Tricht in Buren?

Onder de adjectiva vermeldt Baron Sloet (bl. 1043) a⁰ 1284 Troiacensis. Bijaldien deze variant betrouwbaar is [1]), ligt er wellicht eene vingerwijzing in, om in Drie [bp o. Ermelo, op Veluwe, a⁰ 855 Thri (Bondam 32; Sloet 46), maar a⁰ 996, 1129 Triendum (Sl. 115) [2])] eveneens een voormalig trajectum te bespeuren, ingeval de lokaliteit dit toelaat. Wij geven echter deze gissing voor beter, omdat het ook zou kunnen zijn, dat in Thri een voorzetsel schuilt: the-ri = te rade, z. v. a. ter nieuw-aangemaakter plaatse.

Aangaande Utrecht getuigt eene oorkonde a⁰ 765 dat het was »castrum *Wiltenberg* antiquitus dictum" (Sloet bl. 10). Aan Beda (8ste eeuw) en Melis Stoke (13de eeuw) was die oude naam bekend. In aansluiting nu aan *Nav.* XXXV, 345, 6 [3]), waar ik den ouden »Wildeman" voorstelde als een »veldman"; komt 't mij, behoudens beter oordeel, voor, dat die voormalige benaming geenszins van het verblijf der Wilten hier te lande een spoor behoeft te vertoonen. Zelfs wordt dit onmogelijk, ingeval dat Wiltenberg achter *Willina*burgh a⁰ 914 (Sloet bl. 74) schuilt. Ontmoet men (volg. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Mid. Nederl. Geographie) in het Merovingisch tijdperk als variant Viltaburg, dit doet eenvoudig aan »veld-burcht" denken. Binnen de stad, westkant der Oude Gracht, staat een woonhuis, Wildenburch genaamd, waarvan, toen het nog kasteel was, de poortweg uitliep op Het St. Jacobsveld. Herinnert dit huis in zijne benaming nog aan dien grijzen burcht, of ontstond ze van elders? [4]) Evenals

---

[1]) Baron Sl. heeft: Troiacensis [Traiectensis].

[2]) Bondam bl. 74 (vgl. bl. 183a) heeft Trienden (volg Pontanus), maar geeft ook Tryendum (Handschr. van Lunig), Tryendem (dito van Schaten) op.

[3]) Voeg bij de daar genoemde analogieën nog De Wilder (Limburg), alsmede Wielnes (voorm. ambacht in De Langstraat, N. Brabant; ook wel Wieldenisse, Wil- of Welden(n)es, zelfs Weyldelnesse, Weyndelnesse — volg. v. der Aa).

[4]) Wiltenburg *of* Wittenburg (goed o. Bunnik) zou, zoo deze benaming uit de vroege Middeneeuw dagteekent, ook sterk tegen den volksstam der Wilten pleiten; doch daar de Tegenw. Staat van Utrecht (ao 1758) er geheel van zwijgt, is ze wellicht van betrekkelijk jeugdigen datum, òf van een persoonsnaam Wilt, òf van een geslachtsnaam Witte(n), de Wit(te) afgeleid. Wit(te) kan ook een appellativum wezen, in de beteekenis van »wade"; vgl. denkelijk de geslachtsnamen v. Withe (ao 1134, — zou die Burchard v. Withe de stamvader zijn van het geslacht v. Weede? — en v. Withene (ao 1284) in Baron Sloet's Oorkdbk (bl. 263, 1049) *naast* de plaatsnamen Wittenstein *of* Witgenstein (Pruissen, ao 1271 Wedegenstein, Sloet

men in Overijsel oude erven vindt van den naam Wiltink (o. Hasselt en Hellendoorn, zie Tijdr. Regr op het oud-prov. archief), vermeldt Nijhoff (Oorkonden I, 49) in 1295 eenen geslachtsnaam v. Wiltenberg, Sloet (Oorkdbk bl. 603, 801) in 1237, 59 eenen dito v. Wildenberch (Duitschland); en zoo deze laatste één is met v. Wiltpergh a° 1591, -berch a° 1592 (v. Hasselt, Geld. Maandwerk II 166, 8), pleit zulks sterk tegen herkomst van de Wilten, maar vóór de voorgestelde verklaring — van Utrecht's oorspronkelijken burcht-naam.

J. ANSPACH.

Oudemans' Bijdrage enz. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XXXV, 562.

Grieffelijck. 1. Gunstig. — Antw. Spelen van Sinne, 81:

— God is hem (mijn wyngaert) *grieffelijck.*
Heerlijckheyt heeten mijn tacken, lieffelijck
Sijn mijn druyven, vol van soeter luchten.

2° Grievend, stekend. — Ald., 63:

Segt wat u deert, ick sal u behulpsaem wesen,
Ick wil ghenesen u *grieffelijcke* hitte.

Griende. Zode, grasland. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 297:

Sy om verslinden haken na al dat daer mach wesen,
Wroeten als Swynen wildt, ja plucken ende lesen
Als Gieren sonder vresen, die om-roden een *griende.*

Grieven. Ingriffelen, inplanten. — Vliss. Redens Lusthof, 252:

Als hy maer eens sijn liefd'
Ontsteeckt, en die in u *griefd'*,
Soo brandt ghy te saem in een stercken brandt,
Die niet kan blussen u vyandt.

In de *Bijdrage* is het woord alleen vermeld in den zin van *wonden.*

Griffiën. Ingriffelen. — Valerius, Gedenckklok, 2: dat men in de Nederlandsche scholen de Jonckheyt inscherpte ende in 'therte *griffide*, wat haren ouderen overgekomen is.

Gril. Huiveringwekkend. — Vliss. Redens-Lusthof, 213:

— vry zijnde voor 't gestoot,
Van onweers vlaghen sterck, hoe bar, hoe *gril*, hoe groot.

Grimmen. Grimmend of snauwend toewenschende. — De Casteleyn, Pyramus en Thisbe, 24:

---

bl. 902) en Wittewierum (-werum, Groningen). Immers wat laatstgenoemden plaatsnaam betreft is het o. i. dwaas dien afteleiden van de witte rokken der Premonstratenser monniken van de voormalige abdij Bloemhof (-kamp, Hortus Floridus) aldaar.

(Gy) nu beroerlijck zijt verstorbeert,
Elckandren *grimmende*, met bloede heet,
Een hinderlijck leet.

De *Bijdrage* heeft *grimmen* wel in andere beteekenissen.

Grims. Zwart? — Leydsch Vlaemsch Orangien Lelyhof, 9:

(Hy) was Aquilijn geneust, het Voorhoofd hoogh niet steur,
Gaep mondigh lang gekint, vollijvich *grims* ter keur,
In aenspraeck seer beleeft, bekoorich Mans en Wijven.

Is dit *grims* de stam van *grimsel* en *grijmsel*, beide bij Kiliaan voor *zwartsel*? En wordt er dan 's mans haar mede bedoeld?

Grynig. Grimmig. — Don Quichotte, I, 104: De Waert wiert op het laetste heel *grynig*. — Zincgreven, Duytsche Apophthegmata, 61: een uytermaten *grijnigh* mensch, die alles met kijven en slaen uytreghten wilde.

Grinnen. 1° Grinneken, hinneken. — Op- en Onderg. van Flora, 25: Dit Vrouwtjen dacht in haren sin, dat sy dit Veulentje al sagh springhen ende *grinnen*.

2° Spottend aanmerken. — Moerman, De Cleyn Werelt, 29:

Ick en weet niet wat Momus alleen daer op wou *grinnen*.

Grippe. Grebbe, kuil. — Dr. v. Vloten, Het Ned. Kluchtspel, I, 120:

t Es beter bedwonghen in penitencie,
Dan te legghene in der sonden *grippen*.

Grippelhand. Grijpende, roovende hand. — Jan Praet, Speghel der Wijsheit, 61:

Bloedighe tanden ende *grippelhande*
Dat dinct haer (de Discordia) eere, al es het scande,
Want rapen, roven ende tasseeren,
Daer mede can soe haer gheneeren.

Grisselen. Grimlachen. — Hoorns Liedboek, 251:

Ziet Gijsje, En Lijsje, die lacchen er om;
Jou kallen, En mallen, dat hooren sy juyst,
Nou *grisselt* dat volkjen in haar vuyst.

Grissen. — Rodenburgh, Otto III en Galdrik, II, 28:

Hier uyt zo oordeel ick dat Laura u bemind,
En dat sy niemant oyt zo trouw' en heeft bezind,
Noch heure liefd' *gheqrist*.

(*Wordt vervolgd.*)

Rodulphus, Rudolphus (XXXIV, 305). Een volledig en in alle opzichten voldoend antwoord op de vraag naar de beteekenis dezer mansvóórnamen, die met Roluf, Roelof, Rolf, Roel, Ralof, Ralf, Rodlef, Radlef, Relf, enz of oorspronkelik één, of na verwant zijn, geeft Dr. Ernst Förstemann, Altdeutsches Namenbuch (Nordhausen, 1856), dl. I. Wat de Potter aangaande deze zaak vermeldt, is geheel verouderd en thans nagenoeg waardeloos. J. W.

[Baron Sloet's Oorkondenboek v. G. en Z., eene goudmijn voor oude vormen niet slechts van plaats-, maar ook van geslachts- en voornamen, biedt a° 1131 Ruthulfus (bl. 252), a° 1265 Rodolphus (bl. 860), a° 1287 Rudolphus (bl. 1085), item: Rodolph = Rolof (Regr A te Arnhem (bl. 862). Nog in 1595 ziet men Rudolf v. Eewick afgewisseld met Roeloff v. Ewich (Mr. G. v. Hasselt, Burg v. Nijmegen, bl. 68). — Wat zegt nu Dr. Ernst F. in 't kort?]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Kerckrinck-Huydecoper (XXXIV, 536). Jan Hendrik K., geb. Amsterdam 26 Jan. 1714, tr. 1° ald. 19 Apr. 1735 Hansje v. Collen, 2° 13 Mei 1740 Agneta Elisabeth Scheerenbergh, 3° 28 Apr. 1744 Jacoba Deutz. Zoon van Willem Hendrik K. geb. 1 Febr. 1684, † 5 Apr. 1733, commissaris der stad Amst., tr. 13/19 Febr. 1713 Sophia Adriana Huydecoper, geb. 8 Aug. 1687, † 29 Oct. 1749. Kleinzoon van Hendrik K. geb. 1652, † 2 Aug. 1693, tr. 31 Maart 1683 Christina Cromhuysen geb. 1658 † 12 Dec. 1729, dr v. Melchior Cr. bij Johanna Abelijns. Achterkleinzoon van Willem K. geb. 1616 tr. Oct. 1641 Clara v. Hunthum geb. 1620 † 8 Dec. 1673. — Sophia Adriana Huydecoper was dr v. Joan, ridder, heer v. Maarseveen, schepen te Amst. (Joanszn bij Sophia Coymans) en van Maria Temminck (dr v. Adriaan T., bij Maria Aagje Appelman). Dit een en ander uit eene geneal. Kerckrinck.

MR. D. ENGELBERTS.

Masuer. In de Jacobi-kerk alhier ligt dicht bij den toren een kleine grafsteen, waarop staat: »1773 Jacobus Janson van Ceueen (wellicht een E in plaats van L ingebijteld?) en Helena Masuer echteliden". De

Nav. XXXV, 314 bedoelde pred. is Ds. F. T. de Mazure, te Waal en Koog op Texel.

Utrecht. H. J. S.

[Marinus Mazure, burgemr te Groede, was in 1847 eigenaar van Schoonewalle, door overstroomingen in de 16e eeuw of vroeger bedolven burcht, thans hofstede bij Sluis (Z. Vlaanderen). Die hofstede, alwaar een vlieterp, heet thans De Meienberg. Schoonewalle is alleen nog op de kaarten en in polderrekeningen bekend.]

De Molenaar, enz. (XXXIII, 485). Heer Jan de Moelnaer, 's Graven Willem van Henegouwen, enz. trouwen Ridder, en zijne nakomelingen, den 30 Aug. 1345 beleent met het »ambocht van Graeflant, dat men heet Muelnaere grave, als en Her Jan die Moelnaer van Graeflant te houden plach". Bij gebreke van wettigen zoon, moest dit goed komen op Heer Tielman den Moelnaer, zijn broeder, en na diens dood op Heer Jans voorsz. oudste dochter. Van Mieris, Chtb. II, 697.

Dit geslacht, — ook Moelnare, Moylnaer, Moilnair, Moelner, Meulenaer, Molnaer [1]) genaamd — dat herhaaldelijk in oorkonden voorkomt, en waarvan verschillende leden te Dordrecht in de regeering zaten, stamt, volgens J. G. Frederiks, in Nijhoff's Bijdr. N. R. VII, 74, uit het geslacht der heeren van Moirdrecht [2]).

Heer Jan de Moelnaer verschijnt nog onder de getuigen bij het verdrag, gesloten tusschen keizerin Margaretha en hertog Willem haren zoon, wegens het bewind der Landen van Henegouwen, Holland en Zeeland, 1349. De Jonge, Verh. en Onuitg. Stukk. I, 29; v. Mieris l. c. II, 746.

Over het leenvervolg van Graeflant zullen de Leenregisters op 's Rijks archief te 's Gravenhage zeker uitkomst geven. MO.

v. den Steen (XXXIV, 8—13, 14—18). Uit eene onder de familie berustende MS. genealogie blijkt het volgende.

Cornelis v. den Steene tr. Cath. v. der Elst, bij wie

---

[1]) [Item Molener, Mollenar, Moller, Mulnar, zie Overijs. Archief Tijdr. Regr. RED.] Ook Willelmus Molandonarius, die in 1231 als getuige optreed (v. Mieris l. c. I, 208), kan hiertoe behoord hebben. — De Belgische de Meulenaere's (*d'arg. à l'anille de sable*) vermeenen ook tot dit geslacht te behooren. Zie o.a. v. Dycke, Rec. hérald. de Bruges, p. 287. — [Molendinarius? RED.]

[2]) Deze kwamen uit Cralingen; hoe en volgens wien de M uit hen?

Herman v. d. St. tr. Cath. Vlas (Thomasdr bij Adriana v. Iwane) [1], bij wie

Jacob v. d. St. † 1630 tr. Lucretia Craayvanger [2]) † 1637, Hendriksdr bij Maria Peters, bij wie

1. Adriana, tr. Willem de Haas.
2. Maria, tr. Gerrit v. Ewijk.
3. Hendrik, tr. Cunigonda v. Ilem.
5. Catharina, tr. Willem de Perponcher, heer van Maison-Neuve.
6. Herman, † 1627 ongehuwd.

4. Jacob v. den Steene [3]), schreef zich na 1664 van den Steen, — geb. Buren 1616, † Tiel 26 Jan. 1683, tr. Bommel 19 Jan. 1664 Anna de Bye, vrouwe van Waijestein en door aankoop in 1699 ook van Ommeren, geb. Bommel 31 Aug. 1636, † Bommel 26 Sept. 1713 (dr v. Mr. Arent, heer v. W., bij Margaretha Bicker); bij wie

1. Lucretia Wilhelmina, geb. 11 Febr. 1665, † 24 Febr. 1700, tr. 1687 Bernard Massing, † 1720, prof. theol. te 's Hertogenbosch.

2. Mr. Arent v. d. St., heer v. O. en W., geb. Tiel 24 Mrt 1668, † 6 Febr. 1723 en begr. ald., tr. 's Hage in de Hoogd. Gereform. kerk 17 Nov. 1694 Geertruy Cornelia Verbolt, geb. 's Hage 24 en ald. ged. 28 Juli 1676, † Tiel 9 Aug. 1718, ald. begr. (dr v. Mr. François en 2de vrouw Maria le Maire, wed. Cornelis v. Groenendijck); bij wie

2. Arnolda Margriet, geb. Nijmegen 2, ald. ged. 8 Mrt 1702, † Tiel 15 Juni 1782 en ald. begr., tr. Tiel 1732 Daniel bar. Mackay, geb. Tiel 1696, doodgeschoten als kol. v. een regt Schotsche infant. in Statendienst bij 't beleg van Doornik Mei 1745, Aeneaszn bij Margaretha Püchler.

1. Mr. Jacob Nicolaas v. d. St. [4]), heer v. O. en W., geb. Nijmegen

---

[1]) Aanwezig is nog een perkament dd. 27 Juli 1561 eigenhandig geteekend door Guille de Nassau waarbij aan de wed. van Thomas Vlas eene lijfpensie wordt gegeven,

[2]) Zie eenige aanteekeningen nopens Cr. in Herald. Bibl. 1881, bl. 110, 12—16. 26, 70, 2, 213; 1882, bl. 222. Red.

[3]) Aanwezig is nog een latijnsche brief van 1641 gericht aan Jacobus à Steene door Lambertus de Lapide alias v. den Steene, waarin over het geslacht v. d. St. gesproken wordt. Merkwaardig is, dat het zegel van Lambertus daarin vertoont een fasce, boven 3 klophamers en onder 3 leliën; helmt.: tusschen eene vlucht een opgeheven arm houdend een klophamer.

[4]) Aanwezig is nog een stuk van 21 Febr. 1720, waarbij Mr. Jacob Nicolaas v.

en ald. ged. 15 Oct. 1695 † Arnhem, begr. Tiel 28 Jan. 1777, tr. Rijswijk bij 's Hage Maria Françoise v. Eck v. Panthalon, geb. 's Hage 18 en ald. ged. 21 Mrt 1703, † Bommel 4 Nov. begr. Tiel 10 Nov. 1778; bij wie

Mr. Philip Maximiliaan v. d. St. geb. 31 Aug. 1744.

Wat het wapen aangaat daarover meldt gezegde M.S. genealogie: »Dat die door het geslacht van den Steen zijn gehouden, soo als die door den oude en adelyke huyse van den Steene, wettig en suyver voortgesproten uyt den heel oude doorlugtige en Hoog Edele huyse van de Graaven en Kasteleynen van het Kasteel van Gent, die voor geslagtnaam die van van Gent hebben aangenomen, en door Graaf Wichman Billing die dat etablissement in 949 in het graafschap Vlaanderen bekoomen heeft, uyt de oude Hertogen van Saxen, in alle tijden zyn gedraagen, en waarin niet dan gedurende eenige jaaren onder eenige kinderen van Arnold Graaf van Gent en van Guines is opgehouden, hetwelke by syne vierde soon, in de tiende generatie dezer genealogie, sijnde Seeger van Gent en van Guines, kan worden geleesen; en dat wel sedert de tyd dat Messire Hieronymus van Gent gezegt of bygenaamd Villain, dewelke met Marie 's Graffis getrouwt geweest, — die de naam van van Gent heeft nagelaaten te schrijven, aanneemende daarvoor in plaatse die van syne Moeder, Zoete van den Steene, die in het jaar 1509 trouwde met Colard van Gent gezegt of bygenaamt Villain tweede van die doopnaam dit de Liedekerke, sig teekenende van den Steene autrement Villain, — ook heeft kunnen goedvinden syns vaders en moeders waapenen samen te voegen. Dus dat in het goed derde deel van het schild, boven in een silver veld drie swarte Hamers met swarte Steellen genoomen uyt de wapenen van van den Steene syn gesteld, en dat het overige onderdeel van het schild swart is gebleeven als van oudts".

[Past hier Wolter v. den Steyn, amptman te Borkeloo? Deze zou ingevolge besluit van 't Hof te Arnhem d.d. 3 Oct. 1621. aanschrijving bekomen om aan dat college persoonlijk mededeeling te doen van de »onordenunghe die gepleecht wordt by 't uytschryven van den Bidt ende Vastendagen daer van 't subject offte nyet offte

---

d. St. aan de voogden zijner vrouw Gerrit Willen v. Eck v. P. en Johan v. Motzfeldt belooft eenige nadere huwlijks-voorwaarden te zullen stellen. Bezegeld behalve door de voogden door A. en J. N. v. den Steen voerende beiden zwart met een schildhoofd waarin 3 klophamers; helmt.: een klophamer tusschen eene vlucht.

seer schraal offte wel contrari den Predicanten wordt gestelt, gelyk (de namens de classis van Zutphen vóór dat Hof in dato verschenen) Wilhelmus Baudartius (pred. te Z.) dede blycken by overleveringe van eene Cedulle onder die hant van Wolter v. d. St., inholdende dat men Godt sal bidden om den kriegenden partyen te verenigen". Aldus in Mr. G. v. Hasselt's Geld. Maandw. 1807, II, 175.]

v. Uchelen-Oort (XXXI, 253*O*; 'III, 61). Meermalen werd naar deze alliantie gevraagd, zonderdat eenig bericht inkwam. De eigenaar eener geneal. Ortt zou misschien gemakkelijk kunnen antwoorden. Wij zeggen Ortt, en wel omdat onder de opgegeven all. eener geneal. dier familie, v. Uchelen voorkomt, mitsgaders in eene geneal. v. U. staat vermeld Francijntje Ort, en onder de all. eener geneal. Kerckrinck Ortt en v. U.; terwijl ten slotte de voornaam Francina eenigzins op verwantschap wijst met Anna Francina v. Alderwerelt geb. v. U., welke naam v. A. mede onder de all. der geneal. O. is genoemd. Misschien kon het wezen: v. U. tr. K. hieruit v. U tr. O. hieruit v. U. tr. v. A.; edoch dit is bloot eene gissing, waar meer tegen pleit dan vóór. — Arnout v. U. tr. Catharina Kerckrinck bij wie Clara v. U. geb. vóór 1666. — Paulus v. U. en Francina O. hadden (o. a. ?) eene dr Petronella.

[Zie v. Uchgelen vermeld bij J. Wagenaar, Beschr. v. Amst., II, 110; v. Oechelen in 1534 gegoed in het ambt Apeldoren, op Veluwe (alwaar het gehucht Ugchelen), bij v. Hasselt, Geld. Oudhh. 1806, bl. 400. Dit tot aanvulling van *Nav.* XXXIV, 533].

de Wapenaert. Vervolg van *Nav.* XXXV, bl. 568—77.

XV. G. Ex Ch. A. L. de W. et ses 3 femmes:

Du premier lit:

1. Antoine Louis Joseph 'Marie chevr de W. de T. M. E, né à Alost le 13 Sept. 1784, ép. dans cette ville le 19 Déc. 1810 Cathe Adelaïde v. den Hende [1]), née à Alost le 16 Mai 1788, † à Anvers le 19 Juillet 1859, fille d'Emmanuel Constantin v. d. H. et de Cathe

[1]) d'or à trois oiseaux de sa. (canards?) Cim.: un oiseau de l'écu. — Les témoins du mariage furent François de Craecker, homme de loi; Romain de Cr., rentier; tous deux oncles maternels de la future, habitant Alost; Romain v. den Hende et Louis de Smet, tous deux rentiers, frère et beau-frère de la future, habitant Alost. — La fam. v. den Hende était déjà dans la magistrature de la ville d'Alost à partir du 15me siècle.

Philippine de Craecker [1]), fille de François Ignace et de Marie Cathérine v. Freckhem (petite-fille de Jacques Ignace v. d. Hende et de Thérèse Callebaut), dont six enfants.

2. Marie Antoinette Josèphe de W. de T. M. E., née à Alost le 18 Mars 1786, † Schaerbeek le 16 Juin 1867; ép. le 9 Mai 1816 Eugène Marie Joseph chevalier Wouters de Ter-Weerden, né à Gand le 18 Sept. 1784, chevalier de la légion d'honneur, croix de fer; chevalier de l'ordre du Lys, capitaine dans l'état-major au service de la France sous Napoléon I, puis directeur des postes à Ostende, † à Schaerbeek le 27 Juin 1870; fils de Balthasar François, J. U. L. [2]), et de Claire Philippine Joséphine Fredrycx [2]) (trois filles).

3. Jean Roger Joseph chevr de W. de T. M. E., né à Alost le 14 Janv. 1788, bourgmestre d'Aijghem et de Nieuwerkerke; il ép. [3]) le 10 Août 1812 Jeanne Christine Françoise Marie de Ruddere, née à Alost le 1r Juin 1790, fille de Jean Joseph Michel, né à Alost le 15 Nov. 1750, † le 13 Déc. 1814, et d'Anne Marie Jossine Dommer [4]) mariés le 25 Nov. 1782, (fille de Jacques D. et d'Isabelle de Ruddere).

De ce mariage naquirent quatre enfants qui suivront ci-après.

Du second lit:

---

1) d'az. à la fasce d'or chargée de trois lions de sa., acc. de trois croissants d'arg.

2) bapt. le 16 Déc. 1728 (fils de Jean Bernard W., sr de Terweerden, et de Jeanne Thérèse Wouters), ép. le 28 Oct. 1767 Claire Philippine Jos. Fredrycx, fille de Paul et de Cathe Isabelle Joséphine de Kimpe. [Zie het wapen *Nav.* XXXV, 517, n. 3. RED.]

Fredrycx: coupé: 1. parti, *a*) d'arg. à la fasce brét. et contre-brét. de gu., *b*) d'arg. à l'arbre de sin., posé sur une terrasse d'or; 2. d'az. à l'arbre d'or.

de Kimpe: de gu. au dextrochère mouvant du flanc senestre, armé d'une épée dont la pointe brisée est posée en bande; le tout d'or.

3) Les témoins du mariage furent: Guillaume de Clippele, oncle du futur; Jean Baptiste Dommer, cousin de la future; Louis v. Overloop; Jacques Philippe de Ruddere, beau-frère et frère de la future; tous quatre rentiers à Alost.

4) L'ancienne et noble fam. Dommer est d'origine Hollandaise. [Bekend is Dommer van Poldersveldt te 's Hertogenbosch, enz. RED.]

Les huit quartiers de J. C. F. M. de Ruddere étaient:

de Ruddere	*Dommer*
Beeckman	de Ruddere
Diericx	Spies
v. der Elst	v. den Bossche.

4. Agnès Marie Benoîte de W., de T. M. E., née à Alost le 22 Mai 1793, décédée à Ath le 22 Sept. 1860; ép. à Alost [2]) le 13 Nov. 1826 François Joseph Le Tellier, chevalier de l'ordre Léopold, notaire, à Ath, membre suppléant du Congrès National, conseiller provincial, conseiller communal, président du Conseil de Fabrique de l'église St Julien, propriétaire du château du Bois du Renard près d'Ath, etc.; né à Beaumont (Hainaut) le 18 Oct. 1792, † à Ath le 8 Juillet 1866, fils de François Denis Le T., docteur-licencié en médecine [2]), et de Marie Anne Reuflet (fille de François Joseph et de Marie Anne Josèphe de Préseau de Beauregard, † à Beaumont le 15 Févr. 1793).

De ce mariage naquirent cinq enfants qui suivront ci-après.

5. Jacques Ange Marie chevr de W. de T. M. E., né à Alost le 10 Sept. 1794, † le 24 Mars 1826, juge au tribunal de première instance à Audenaerde, célibataire.

Du troisième lit:

6. Gustave Joseph chevr de W. de T. M. E., avocat à Alost, né à A. le 10 Août 1804, † célibataire le 13 Juillet 1847; son blason funéraire se trouve suspendu dans l'église St Martin à A. [3]).

7. Euphrasie Philippine de W. de T. M. E., née à A. le 13 Nov. 1805, † à Louvain le 17 Janv. 1872; ép. à A. [4]) le 11 Janv. 1830 Nicolas Augustin de la Haye [5]), lieut.-gén. au service de la Belgique,

---

[1]) Les témoins de leur mariage furent: 1° Adrien Léopold Auguste Le Tellier, membre des états provinciaux du Hainaut, à Mons; 2° Baron Antoine Blin d'Orimont, colonel, officier de la légion d'honneur, frère et beau-frère du futur; 3° Louis Vincent Xavier v. Langenhove; 4° Jean Roger Joseph de Waepenaert, cousin et demi-frère de la future.

[2]) dont trois autres enfants s'allièrent avec les nobles familles Carpentier, de Croeser et Blin d'Orimont.

[3]) Voici ses quartiers et ceux de ses deux sœurs suivantes:

de Waepenaert	Wouters
Dierickx	v. der Hoeven
Vleminckx	Masson
Caijman	de Ruddere.

[4]) Les témoins de leur mariage furent: 1° Jean Joseph Roger de Waepenaert, bourgmestre de Nieuwekerke; 2° François Joseph Le Tellier, notaire; 3° Frédéric Reinier v. der Noot, propriétaire à Alost; 4° Grégoire Pierre de Later, capitaine, chevalier de la légion d'honneur.

[5]) d'arg. à l'arbre terrassé de sin., acc. au pied de trois perdrix de gu.

officier de l'ordre Léopold et de la légion d'honneur (croix commémorative), chevalier de l'ordre de l'Eperon d'or (États de l'Église); ordre du Lys; né à Niederanven (Luxembourg) le 11 Nov. 1782, † à Louvain le 11 Fébr. 1866 (enterré à l'abbaye de Parc, près de Louvain); fils de Joseph de la Haye (né à Schempach † à Niederanven) et de Catherine de Nalin (née à Luxembourg, morte à Niederanven).

8. Octavie Agnès Charlotte de W. de T. M. E., née à A. le 10 Juin 1809, ép. à A. le 4 Avr. 1838 Lievin v. der Looij, docteur en droit, notaire et conseiller communal à A., croix de fer, né à St Amand (prov. d'Anvers) en 1796, veuf d'Anne Pétronille Marcx, fils de François v. d. L. et de Colette v. Cauter.

XVI. Ex Euphr. Phil. de W. et Nicol. Aug. de la Haye:

1. Charles Augte de la Haye, né le 19 Oct. 1830, docteur en droit, juge de paix à Beveren (Waes); ép. le 2 Avril 1883 Marie v. der Elst, fille de François Zénon Julien Emile et de Barbe Henr. Marie 't Kint de Roodenbeke (une fille).

2. Désiré Franç. Augte, né le 19 Oct. 1830, jumeau du précédent.

3. Joseph, né le 4 Nov. 1832 (décédé).

4. Octavie Caroline Augte, née à Malines le 31 Août 1834.

5. Gustave Franç. Phil. Augte, né à Bruges le 24 Nov. 1835; sous-lieut. au 12e de ligne et au régt de grenadiers, lieut. aux 5 et 7e; capite au 7e régiment de ligne; en retraite; ép. à Bruges en Sept. 1871 Sylvie Deljoute (ex matre Doudan).

6. Léopold Augte Charles Jean, né à Bruxelles le 27 Mars 1842; sous-lieut. au 2e régt de chasseurs à cheval; lieut. au 1er guides; capite au 2e lanciers; en retraite; célibataire.

7. Augte Octave Franç. Phil., né à Hasselt le 20 Janvier 1847; sous-lieut. au 7e de ligne le 16 Avril 1868; au grenadiers le 23 Nov. 1868; lieut. le 13 Janv. 1872; capite en 2d au même rég. le 16 Avril 1882; adj. major le 14 Juillet 82 au 1er de ligne; le 29 Juillet 1882 détaché à l'école de volont. d'inf. à Louvain; il ép. à Ixelles le 19 Oct. 1872 Céline Ferd. Bern. Marie Jos. Ghisl. de Wargnij de Terloo, née à Louvain le 20 Juin 1854, fille de Ferd. Bern. Adr. Ghisl. chevalier de W. de T., receveur des contributions, né le 1 Juin 1799, † à Molenbeek-St. Jean le 29 Juin 1864, et de Mélanie Bernardine Désirée Josèphe Gerard, née à Soignies le 19

Mars 1820; petite-fille de François Charles Augustin de W. de T. et de Marie Caroline Antoinette Bard.

XVI. H. Ex A. L. J. M. de W. de T. M. E. et C. A. v. den Hende:

1. Vital Charles Justin chevr de W., né à A. le 10 Nov. 1811, † à St Nicolas le 4 Août 1831.

2. Jean Henri Vincent de Paule chevalier de W., né à A. le 22 Juin 1817, médecin à Anvers; ép. à Rupelmonde le 4 Oct. 1859 Anne Prudence Percy [1]), fille de Jean Baptiste, échevin de Rupelmonde (fils de George Pierre Joseph et de Jeanne Marie Thor Horst), et de Jeanne Caroline v. Raemdonck; dont trois enfants qui suivront ci-après.

3. Jérôme Jacques Eugène de W., né à Woubrechteghem le 16 Juillet 1818, prêtre, abbé à Lokeren.

4. Mathilde Pétronille de W., née à Woubrechteghem le 16 Juillet 1820, † le 25 Avr. 1854.

5. Hélène Pauline Marie Reine de W., née à Woubrechteghem le 26 Août 1821.

6. Octavie Euphrasie de W., née le 21 Oct. 1822, † à Louvain le 25 Août 1841.

XVI. J. Ex J. R. J. de W. et J. C. de Ruddere:

1. Clémence Caroline Marie, née le 3 Mai 1817.

2. Michel Théophile, né le 11 Nov. 1819, † le 12 Août 1834.

3. Théophile Louis, né le 8 Févr. 1823 à Alost et y † le 7 Janv. 1868.

4. Eulodie Jacqueline Marie née à Alost le 30 Janvier 1832.

XVII K. Ex J. H. V. de W. et A. P. Percij:

1. Jérôme Jean Louis chevr de W., né à Anvers le 9 Juillet 1860.

2. Hélène Adelaïde Jeanne Prudence, née à Anvers le 11 Juin 1862.

3. Gustave Louis Charles chevr de W., né à Anvers le 21 Août 1864.

XVI L. Ex François Joseph Le Tellier et A. M. B. de Waepenaert de T. M. E.:

1. Marie Charlotte Françoise, née à Ath le 4 Avr. 1828, ép. le

---

[1]) d'une très-ancienne famille noble, laquelle, originaire du Danemarc, vint en Angleterre avec le Duc de Normandie en 1066, où elle a flori beaucoup de siècles.

2 Juin 1858 Jacques François Marie Ghislain de Brandt, son cousin sous-germain (voir ci-dessus).

2. Gustave Adrien Léopold, né le 4 Août 1829, notaire et membre des œuvres pontificales à Ath, membre du conseil de Fabrique de l'église St. Julien, y † le 6 Mars 1872; ép. Léonie v. den Houten, fille de Pierre Joseph, né à Bruxelles le 10 Août 1788, † à Ixelles le 13 Avr. 1866, et de Gabrielle Charlotte Tallois. De ce mariage naquirent deux filles, † très-jeunes, et quatre fils qui suivront ci-après.

3. Adolphe Aquila [1]) Joseph, né le 25 Août 1830, célibataire. Il fut zouave papal (médaille de la campagne de 1867 contre les Italiens).

4. Julie Louise Léopoldine, née le 27 Janvier 1834, ép. le 22 Juin 1857 Edouard Auguste Marie v. den Houten, né à Ixelles le 8 Nov. 1826, veuf de Barbe Laurence Paguet, notaire, d'abord à Gammerages, puis à Bruxelles; conseiller de Fabrique de l'église de N. Dame au Sablon de cette dernière ville, y † le 27 Mars 1875 (fils de Pierre Joseph et de Gabrielle Charlotte Tallois); dont quatre enfants qui suivront ci-après.

5. Mathilde Adrienne Marie, née le 7 Oct. 1835, célibataire.

XVII L. Ex G. A. L. Le Tellier et L. v. den Houten:

1. Pol François Joseph Gabriel Marie, né le 23 Mars 1863, étudiant en droit à l'université de Louvain.

2. Georges Gustave François Joseph Gabriel Marie, né le 11 Sept. 1864.

3. Edouard Léon François Joseph Gabriel Marie, né le 24 Janvier 1866, jésuite.

4. Adolphe Eugène Joseph Gabriel Marie Pie, né le 20 Juillet 1870.

XVII M. Ex Ed. A. M. v. den Houten et J. L. L. Le Tellier:

1. Léon François Joseph v. d. H., né à Gammerages le 2 Juillet 1858, † à Bruxelles le 11 Déc. 1860.

2. Gabrielle Mathilde Joséphine Marie né à Gammerages le 30 Mars 1860; ép. le 7 Mai 1883 Adrien Charles Marie Joseph Claus [2]), fils d'Augustin Jean et de Céline Louise Varlez.

---

[1]) ainsi nommé d'après son parrain Aquila comte d'Hanins de Moerkerke, général-major, aide-de-camp du roi.

[2]) Les témoins du mariage furent Mr. Varlez, procureur du Roi à Malines, Mr. Jean Baptiste Jacobs Varlez, consul honoraire du Mecklembourg Schwerin, oncles

3. Louisa Joséphine v. den H., née à Bruxelles le 23 Août 1863, religieuse au Sacré cœur.

4. Léon Gustave Joseph v. den H., né à Bruxelles le 5 Nov. 1866.

(*Wordt vervolgd*).

VRAGEN.

de Bye (XXXV, 457). Wie waren de ouders, grootouders, zusters of broeders, enz., van Anna de Bye wed. Jakob v. den Steen? Hoe de geslachtswapens door hen gevoerd?

Arnhem. N.

[Zie *Nav.* XXXIV, 8; 'V, 663; Herald. Bibl. 1881 bl. 87, 174, 281, 93; 1882 bl. 217, 310.]

Bor. Wie waren de ouders van Debora B. † 1785 tr. 15 Jan., 1764 Jan Frederik Berewout, geb. 15 Apr. 1722, zoon van Frederik, kapitein der schutterij, schepen en raad van Amst., bij Maria du Peyrou? Hoe is haar wapen? Was zij familie van den historieschrijver? H. J. S.

v. Brederode. In het Aardr. Wdbk van v. der Aa, art. Castricum, vindt men, dat Sifried of Sivaart, — bij de Friezen als Sicco bekend, † 1033, natuurlijke zoon van Arnoud (lees: Arnulf), graaf van Holland, broeder (lees, vader) van Dirk III, — in den echt trad met Tetburg, de dochter van zekeren Gozewijn, eenen man van geringe afkomst. Had Arnulf omstr. 990 het huis Brederode beginnen te bouwen, deze graaf zal het, benevens Sassenheim en Teilingen, geschonken hebben aan Sivaart, die den bouw voltrok en den naam van Brederode aannam. Zijn zoon Diderik, vervolgens heer van Brederode, zal de stamvader van dit geslacht; zijn andere zoon Simon, die Teilingen verkreeg, de stamvader van het gesl. v. Teil. zijn geworden. Anderen echter stellen, dat Brederode uit een tak v. T. sproot, en niet vóór omstr. 1244, uit welk tijdstip de oudste zegels dagteekenen, zal zijn opgekomen. En zoo bestrijdt dan ook

---

de l'époux; Mr. Adolphe Aquila Le Tellier, oncle de l'épouse, et Mr. Leirens, sénateur à Alost.

Baron v. Spaen (Inleid. Gesch. v. Geld. III, 440) de echtverbintenis van Willem (II) heer van Lienden in 1196 met Christina v. Brederode († 1211, begr. in de abdij van Egmond), dr v. Willem bij Margaretha v. der Lippe (opgaaf van Butkens in zijn »Maison de Lynde"), op dezen grond, dat er destijds nog geene heeren v. Br. bekend waren. Opmerkelijk is echter het jaartal 1212 onder antiek schilderwerk in het verwelf van het koor der kerk te Lienden. Dit koor kan destijds door haren weduwnaar op verlangen der overledene of tot rust harer ziel gesticht, vergroot of verfraaid zijn geworden. Of moet men bij 1196, 1211, 2 honderd jaren bijtellen?

J. A.

v. Brederode. De 16 wapen-kwartieren, op perkament, van Evert Joost Lewe v. Aduard [zoon van Berend, generaal der infanterie, † 1791 [1]), en van Catharina v. Wijhe v. Echteld [2])] zijn: *Lewe*, Coenders, Tamminga, Rengers, Berum, Jarges, Ubbena, Wahren, — *Wijhe* [3]), Brederode, Delen, Broeckhuysen, Bentinck, Pynssen, Haersolte, Apelthorn. Het wapen van Brederode [4]) vertoont hier den rooden leeuw in goud, waarboven een blauwe barensteel. Gravenkroon, waarop een aanziende gouden helm, met wrong en kroon, rust. Helmt.: een omgewende of van de rechter- naar de linkerzijde loopende gouden draak, gedekt met een kleed waarop zich het wapen van B. nogmaals vertoont, maar de leeuw omgewend. Zeker hebben wij hier met een bastaardtak te doen, doch met welken?

M°.

Brender à Brandis (XXXV, 338, 654). Wat is dat à Brandis?

---

[1]) Dit geslacht heeft zich nooit van het partikel *van* bediend, dat trouwens in Groningerland, zoowel als in het naburige Oost- en Westfriesland genoegzaam onbekend was; en, zoo het hier, in later tijd, door vele familiën is aangenomen geworden, heeft men dit dáár niet nagevolgd.

[2]) In haar wapen is de leeuw niet omgewend, en het aantal blokjes doet, zoo ik meen, weinig ter zake; Fahne geeft het ook niet aan, evenmin als bij Stepraeth.

[3]) voert hier in zilver, bezaaid met blauwe blokjes, een omgewenden, gekroonden, rooden leeuw; helmt.: de leeuw, uitkomend en omgewend. Vgl. *Nav.* XXIV, 491; XXVI, 578; XXXIII, 340.

[4]) Maria, Johansdr ex Cath. v. Riemsdijck. Vgl. »Riddergeslacht van Wijhe" (*Nav.* XXVI, 572), eene belangrijke bijdrage tot de kennis van dit geslacht; alsook Geslachtreg. v. d. Capellen (z. pl., 1783), bl. 93.

Brugman. Wie waren de ouders van Gerard (Gerrit, Geurt) Br., geb. Delft 1617 20, waarschijnlijk 1618 of 19. Was hij voorvader van den Leidschen hoogleeraar Sebald Justinus Br.? Welk wapen voert deze familie? v. o.

Hoerde, Hordt, Raurt. Welke wapens voerden deze geslachten? v. Hoerde (moet dit zijn v. Oerde?) Zie Ned. Heraut 1883, bl. 196, v. der Hordt *Nav.* XVII, 59, v. Raurt *Nav.* VI, 356. Aangezien de twee laatste namen ons nergens elders voorkwamen, worden ook eenige geneal. aanteek. daaromtrent gevraagd. v. o.

v. Hoëvell. Wie waren de ouders en grootouders van Rudolf Anne baron v. Hoëvell, geb. Deventer 18 Febr. 1772, burgemeester dier stad, † ald. Aug. 1849, en van zijne echtgenoote Anna Maria von Grosse, geb. te Jever 24 Dec. 1781, † Breda 18 Febr. 1858.

v. o.

v. der Capellen. Waar moet Sweer v. der C., die in de Nederl. Heraut, II, 71 als vrouw van Berent Marrienberch voorkomt, in de genealogie der C. geplaatst worden? Uitvoerige onder de familie berustende genealogieën maken van haar geen gewag.

Amsterdam. R. VAN DER CAPELLEN.

Cloeck. De Geldersche Cloecks voerden, zooals bekend is, den springenden windhond; evenzoo, blijkens de wapenkaart van Amsterdam, de Amsterdamsche.

Evenwel vond men in het een paar jaar geleden afgebroken huis van de heerenhofstede De Beek te Bloemendaal (bij Haarlem) een portret vergezeld van de twee volgende wapens. Wapen van den man: in go. een zw. St. Andrieskruis. Helmt., een uitkomende en aanziende hond met het St. Andrieskruis op de borst. Wapen der vrouw: Teyler. En op een vensterglas aldaar een gedeeld wapen: 1. het St. Andrieskruis als boven; 2. in zilver een merk, bestaande uit twee naast elkaar geplaatste X, uit wier vereenigingspunt een zwarte staaf oprijst, van onder door een kleiner dwarsstaafje gekruist en boven links een vierkante banier dragend, geschuind van zw. en go. Helmt.: de hond als boven. Onder dit laatste wapen stond: Claes Pietersen Cloeck a° 1638.

Eindelijk vindt men onder de zegels bewaard in het Museum van het Kon. Oudh. Genootschap te Amsterdam nog het volgende wapen van iemand uit de fam. C., gedeeld : 1. boven, een merk tusschen twee sterren, onder, een vijfblad [1]) ; 2. een halve adelaar uit de deelingslijn voortkomend.

Bestond er nu te Amsterdam meer dan éene familie Cloeck?

Leiden. RUTGERS VAN ROZENBURG.

de Codin. Maria Elizabeth de C. geb. Vlissingen 27 Juli 1816, † Roermond 16 Juli 1868, tr. Vlissingen 25 Nov. 1837 Jan Elisa Philippus Roelants geb. 19 Juli 1800 te Schiedam, † Rotterdam 12 Maart 1867. Welk wapen voerde deze familie? En wie kan mij aan gegevens helpen betr. dit geslacht?

Schiedam. R.

Kuvèl (XXXV, 386). W. H. Schuyt was dr van Mr. Albert Schuyt (geb. Amst. 10 Apr. 1773, † ald. 9 Nov. 1801) bij Johanna Cornelia v. Gheel van Spanbroek.

Martini. Komt dit adellijk geslacht uit Perzië? 21 Aug. 1630 werd door de stad 's Hertogenbosch reisgeld verstrekt aan Jan Martini uit Perzië (v. Zuylen, Invent. v. h. arch. v. 's Bosch, II, 1361).

V. O.

[Vgl. *Nav.* XXVIII, 349, 508, 93; 'IX, 1.]

Nolthenius (XXX, 133). Door de vroedschap te Brielle zijn 23 Maart 1680 gecommitteerd de heeren Tael, Nolthenius en v. Dijck. Welke N. was dit? N.

Roorda v. Eysinga. In 1773 was lid v/h coll. ter admiraliteit te Amsterdam Schelte Hessel R. v. E. Bestond er, — en zoo ja, welke? — familiebetrekking tusschen dezen en den 23 Dec. 1818 naar N. O. Indië vertrokken pred. Sijtze R. v. E. geb. te Sneek. Zoo neen, van wie stamde deze af? Ik gis dat zijn vader zal hebben geheeten Philippus P...... R. v. E. H.

---

[1]) Vgl. het wapen van Mr. Gerard Kloeck, in 1743 schepen te Alkmaar, in *Nav.* III, 364a, waar ook sprake is van eene uitvoerige, 1512 aanvangende, nóg (1853) aanwezige genealogie. RED.

BIJLAGE,

BEVATTEND DEN VOORNAAMSTEN INHOUD VAN

DE OMSLAGEN

DER

MAANDELIJKSCHE AFLEVERINGEN.

A

Navorschers-congres (XXXIV, 488 **O**). Omtrent den Spaanschen Navorscher deelt de heer G. Treves, in l'Intermédiaire XVII, 477, 't volgende mede:

»Il y avait bien un Averiguador universal qui se publiait à Madrid, mais le dernier numéro que j'ai reçu — 31 Dec. 1882, — annonçait qu'il suspendait ses publications pour l'année 1883 en donnant à titre d'indemnité à ses abonnés »El »»Album Teresiano publicado.... con el plausibile motivo de la celebridad del 3 »»Centenario consagrado a Sta Teresa de Jesus"". Il promettait bien de reparaître en 1884, mais je n'en ai plus eu de nouvelles". De Hoogduitsche Navorscher, Nav. XXVI, 612; XXIX, 152, door Johan Winkler aldus betiteld, valt eigenlijk buiten den geest der gewone navorschers, zijnde een zuiver taalkundig tijdschrift, en draagt tot titel: Korrespondenzblatt des Vereins für niederd. Sprachforschung. Het is sedert 1 Mei 1876 verschenen. Ik blijf dus vasthouden aan mijn klaverblad van vier. A J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Bliksembrand in den winter. Herinnert *Nav.* XXXIV, 1 **O** aan dusdanig voorval op 4 Jan., ibid. bl. 168 **O** aan een onweder op 19 Febr.; 24 Febr. 1602 sloeg de bliksem in den appel of peer van den toren der Groote-kerk te Edam, en verteerde 't gansche gebouw tot asch. Tot den herbouw gaven de Edammers zóó groote blijken van milddadigheid, dat men in stede van met een schaal, gelijk men begonnen was, met eene slede moest rondgaan, om al het goud, zilver, ijzer en lood op te halen, dat door de ingezetenen werd bijeengebracht. Daarna is de bliksem nog vier malen in deze kerk geslagen, t. w. op 22 Febr. (1642), 9 Jan. (1643), 2 Febr. (1643) en 5 Maart (1699).

De Bourbon. Eene belangwekkende ontdekking werd Nov. 1884 aan het Italiaansche ministerie van Onderwijs gedaan, waar men in hetgeen voor weinig meer dan een hoop scheurpapier gehouden werd eene geheime correspondentie aantrof tusschen den vermaarden connétable de Bourbon, die Rome plunderde, en Ludovico il Moro, benedens 46 andere stukken en handschriften, allen voor de geschiedkunde van belang.

Het langste woord ter wereld. De »Globe" deelt mede, dat er in het noorden van Wales een dorp ligt, dat den naam draagt van

»Llanfairpwllgyngyllgogerpwllllandypilwgogo".

Dit ten bewijze dat het onlangs vermelde Hoogduitsche woord »Winterthurerhandwerksburschenvorwärtsgrupp" niet, gelijk beweerd werd, het langste woord der wereld is. De dorpsnaam telt evenveel (42) letters als het Hoogduitsche woord, doch twee lettergrepen (?) meer. — Een ontwerp van een »Spectokosmodiocyclokalopanorama", voorgesteld op eene van geestige bijschriften voorziene plaat, welke geschikt is om voor lampenkap te dienen, bood de Nederl. Spectator Jan. '82 zijnen lezers aan.

Veluwsche spin-, of spinnewielliedjes.

N° 1.

Die den kost met spinnen
Moet winnen,

Die moet 'r wat sobertjes teeren;
's Oavons 'n potje met melk bii 't vuur,
De botter zoo dunnetjes smeeren.

N° 2.

O dag, o lang gewenschte dag!
Doar menig minsch noar wunschen mag.
Ons scheepjes komen binnen
Noar Hellevoet en Rotterdam,
Alwoar miin zuutelief oankwam.
Ik schei'r uut met spinnen.
Ik schopte 't spinnewiel an den kant,
Ik stak 't liever in den lichten brand,
Ik schopte 't mit miin voeten.
Ik zal's goan kiiken noar de schuit,
Of doar miin zuutelief komt uit.
Hoe minlijk zal 'k hem roepen!
Hoe minlijk was de eerste brief,
Die ik nu kreeg van miin zuutlief.

N° 3.

Spinnen, spinnen, Liisje!
Alle dagen 'n riistje,
Alle dagen 'n webbesje,
Dat geet noar Liisjes' snebbesje.
Te Voassen an de rollekoord,
Heb i 'r ook van 'ehoord,
Van drie oarige meisjes?
Den eenen die zat te neiën (naaien),
Den ander die zat te braaien (breiden),
De derde die zat en spon.
Het allerjongste meisje dat 't meeste geldje won.
Spinnen, Liisje! spin!
De vriiers die keumen 'r in.

Daar 't zingen bij 't spinnen in onbruik raakt, of, beter gezegd, al sedert jaren in onbruik is, zij de mededeeling van bovenstaand stelletje den liefhebbers niet ongevallig. 't Is overigens van een goed Veluwsch merk. De zangwiizen, die oarig mooi'r van weer, sind op schouw. 't Is zund, zimme! Alle bemeur! Beter 'n hâlf tuutei dan 'n loze doppe! A. AARSEN.

Nederlandsche Spectator. Jubilé. In de Arnh. Ct. (Jan. '85) gaf Gerard Keller een uitvoerig verslag van den feestmaaltijd, door Martinus Nijhoff — »den onovertroffen uitgever van de Spectator", zooals hij hem noemt — den redacteuren en medewerkers aangeboden bij gelegenheid van het vijf-en-twintigjarig bestaan van het blad. Daaraan zij het volgende ontleend. De oude garde, die nu om haren uitgever was verzameld en met hem de middengroep aan tafel vormde, bestond nog slechts uit een zevental: Vosmaer, Campbell, Lodewijk Mulder, Ising, Smidt Crans, Netscher, Robidé v. der Aa en Gerard Keller. Velen waren heengegaan. Aan hunne nagedachtenis wijdde Campbell een welsprekend woord: de Witte v. Citters, Snellen v. Vollenhoven, Eelco Verwijs, v. Westrheene, Cremer, Limburg Brouwer en allereerst en bovenal aan Bakhuizen v. den Brink. Merkwaardig was het, hoe thans nog, zoovele jaren na diens dood, die geniale reus in de harten leefde van allen, die het onschatbaar voorrecht genoten hadden, in zijn kring te verkeeren. Een onschatbaar voorrecht, zeggen we, niet om eene geijkte uitdrukking te bezigen, maar omdat het inderdaad een niet te waardeeren voorrecht was, met hem om te gaan; allen, die hem hebben gekend, hebben van hem geleerd, zijn invloed ondervonden, en erkennen thans nog, dat Bakhuizen hun den weg heeft gewezen en een nieuw licht heeft geworpen op vele dingen, die hun ter harte gaan. Lodewijk Mulder herinnerde er aan, toen hij met den humor, waarvan hij bij uitnemendheid de gave bezit, de wording schetste van een Spectator nummer en de donderdag-avonden voor den geest bracht, waarop die werd in het leven geroepen. Als er te veel was werden stukken ter zijde geschoven en besnoeid; de maatstok,

waarop de regels zijn geteekend, werd aangelegd en alle letterkundigen en mannen van wetenschap met dezelfde maat gemeten; maar als er te weinig was, werden berichten gemaakt, en Bakhuizen sprak: »geef me maar een lijk". Een beroemde doode — helaas, elke week sterft er een beroemd man! — werd opgezocht; Bakhuizen roerde in zijn grogje, Keller nam papier en potlood en stenographeerde het levensbericht, door Bakhuizen geïmproviseerd — en de Spectator bevatte een bericht, dat door waarheid en originaliteit, door inhoud en vorm als meesterstuk erkend werd.

Maar de Spectator mocht zijn humoristisch karakter niet verloochenen; daarvoor waakte dan Martinus Nijhoff. Er moet nog wat humor in; heeft niemand wat nonsens? vroeg hij, »en dan", zoo sprak Lodewijk Mulder, »zag hij naar mij!" Wij weten allen wat Mulder zoo bescheiden als »nonsens" aanduidde. Aan diens altijd frisschen geest, aan diens benijdenswaardig verstand — wij weten er geen beter woord voor — aan diens menschenkennis is de Spectator tallooze bijdragen verschuldigd.

Als Mulder van de plaat sprak, waaraan Smidt Crans — bijna zouden wij zeggen — »zijn leven wijdt", vertelde hij de tribulatiën, waarmede de wording daarvan te worstelen had. Een zeer enkele maal, als niemand het onderwerp eener plaat wist op te geven, werd medegedeeld, dat de steen gebroken was; maar eens gebeurde het, toen er weder geen onderwerp voor eene plaat werd gevonden, dat Bakhuizen kalm zeide: »zeg, dat er deze week geene plaat is omdat er geene ezels mogen geslagen worden". In die week namelijk had de Haagsche gemeenteraad eene verordening tegen het mishandelen van dieren aangenomen. Nadat Mulder die moeielijkheden bij het tot stand komen der plaat had ontsluierd, maakte Bosboom de opmerking, dat, zoo sommigen zich verwonderden over het niet verschijnen eener plaat, hij zich daarentegen elke week verwonderde, als er wèl eene plaat was; en hij gaf, gelijk in het Feestnommer werd geprofeteerd, de eer, die hem zoo ten volle toekomt, aan Smidt Crans, den geestigen en vaardigen teekenaar.

Guyana. Door C. J. Hering te Paramaribo werd aan 's Rijks Ethnografisch Museum te Leiden ten geschenke aangeboden »Among the Indians of Guiana, being sketches chiefly anthropologic from the interior of British Guiana", door Everard F. im Thurn, Londen, Trench and C°. 1883, met 58 ten deele gekleurde illustratiën en eene kaart. De schrijver behandelt achtereenvolgens de navolgende onderwerpen: reisverhaal, alwaar hij gelegenheid heeft de natuur van het landschap, dat hij doortrekt, te beschrijven, en waarin hij eene groote plaats inruimt aan het planten- en dierenrijk; de Indianen-stammen, genealogisch en anthropologisch (in engeren zin), benevens hunne verspreiding over het gebied van Britsch-Guiana, de familie, naamgeving, afstamming, huwelijk; kleeding, opschik; woning; maatschappelijk leven; plechtigheden en gebruiken bij verschillende gelegenheden; jacht en vischvangst; landbouw; bereiding van het voedsel; nijverheid; geestenbezweerders; godsdienstige begrippen; volksverhalen; oudheden.

Wereldreis van een briefkaart. Een club te Chaux-de-Fonds (Zwitserland) heeft een briefkaart de reis om de wereld laten doen, met slechts 20 centimes gefrankeerd en geadresseerd aan het clubgebouw, met aanwijzing der post-route: Marseille, Caïro, Bombay, Hongkong, Yokohama, San Francisco, Nieuw-York; terug naar Chaux-de-Fonds. De kaart belandde 2 April '81 te Marseille, 26 Apr. te Bombay, 6 Juni te Yokohama, 27 Juni te San-Francisco. Te Nieuw-York werd ze eerst na eenigen tijd verzonden, met de opmerking, dat zulk eene verzending eigenlijk in strijd is met het post-reglement der Vereenigde Staten. Einde Augustus kwam ze uit Keulen te Chaux-de-Fonds terug met de verklaring dat re-ëxpeditie van briefkaarten, die geen ander doel hebben dan eene reis om de wereld te doen, voortaan niet meer geoorloofd is.

Jan-Pierdewiet (XXXI, 619; XXXII, 332). Weinig dacht ik, hoewel den deun kennende, die ten onzent en ook laatstelijk te Brielle enz. [1]) tot een dansdeun ver-

---

[1]) Jan Koppestok, Jan Koppestok

vormd is, dat ik een ouden kennis zou aantreffen, en wel den Jan-Piet onzer voorouders, die nog in onzen tijd, als een andere Jocrisse [1]), ook onder ons leeft. De voorstelling van Jan-Piet heeft bij wijlen nog plaats op vroolijke Kerstfeest-, Nieuwjaarsavond-, ondertrouw- en burgerbruiloft-partijen. De uitvoerder, die steeds ietwat meer dan gewoonlijk in het zingen moet geoefend zijn, heeft volkomen vrij spel, mits hij eenig talent tot het houden van droog-komiesche voordrachten bezitte, want een humorist of burlesque heeft de voorkeur. Hij kondigt aan dat hij den levensloop van den beroemden Nederlandschen Soldaat zal verhalen. Hij beschrijft 's mans knapentijd en schooljaren, zijne jongelingsschap en vrijaadje, en hoe hij vervolgens loot, ingelijfd wordt en eindelijk zijn eerste wacht volbrengt, waarop hij, gevolgd door de geheele vergadering in koor begeleid zingt:

»en toen Jan Piet op schille...... wacht st...... ond!
Toen was Jan Piet, Sold...... a...... a...... t!

Daarop beschrijft hij zijn gedrag gedurende den Tiendaagschen-Veldtocht, of op de Citadel, verzint den aanhef van een verhaal waarmee hij reeds dadelijk zijn gehoor weet te boeien, b.v. daar stond nu onze vaderlandsche jongeling te middernacht op de eenzame hei, hij dacht aan het ouderlijk huis, aan het geliefde Mietje, de deelgenoote zijner kinderlijke spelen, en — welk een oogenblik! — daar...... in de donkere verte...... O!

En toen Jan-Piet op schildwacht stond
Toen was Jan-Piet soldaat!

Men gevoelt dat een vlug gezelschapsman er wonderen mee doet, doch als het al te lang duurt wordt het kinderachtig. G. P. ROOS.

IJsland. Th. Thoroddsen, die sedert geruimen tijd elken zomer de onderzoekingen in zijn vaderland IJsland voortzet, begon in 1883 het onderzoek van het schiereiland Reykjanaes, aan de zuidkust, hetwelk, ofschoon grenzend aan de bewoonde streken van het land, tot heden, zoowel in geografisch als in geologisch opzicht, bijna onbekend was gebleven, omdat het totaal gemis van water de reizigers afgeschrikt had er in door te dringen. Zijne reis leidde tot de ontdekking, dat op het schiereiland niet alleen de beide vulkanen Turrarhraun. en Trölladyngja bestaan, die in historische tijden nog uitbarstingen gehad hebben, maar dat er ook ongeveer 30 grootere en kleinere vulkanen zijn met verscheiden honderden kraters. Het schiereiland wordt niet, zooals men totnutoe meende, door eenige bergketenen doorsneden, maar vormt een met afzonderlijke toppen bezet uitgestrekt plateau, dat naar het westen in hoogte afneemt. Hij eindigde zijne expeditie met een uitstapje op het hoogland in het binnenland tot aan den Langjökul (langgletscher) en met het onderzoek van den 3400 voet hoogen vulkaan Skjaldbreidur.

Schaatsenrijden (XXI, 478; VIII, 440; X, 454). Onze voorouders, die tegen een strengen winter niet opzagen, wisten spoedig genoeg een middel te vinden om op glad ijs voort te komen; daarom vervaardigden zij zich schaatsen uit ossenbeenderen. Het middel ging zoover het voeten had, totdat de tijd aanbrak, dat men zich uit smeedijzer een dragelijke schaats verschafte. En vóór honderd jaar werd reeds een sierlijke schaats gereden. In onze dagen heeft men allerlei vormen wat de Hollandsche, en allerlei soort wat de Friesche schaatsen betreft, als daar zijn Friesche ijlsters, Linschoters en Hindeloopers; onder de Hollandsche was de Berg-Ambachtsche altijd de vermaardste. Geen goede schinkel (schaatsijzer) echter zonder staal, beweert een kenner; en hij heeft gelijk, die in de eerste plaats zijn oog laat gaan langs den schinkel om te zien of hij vlak is, dan hoeveel ijs hij houdt-eindelijk de deugdelijkheid daarvan tracht uit te vorschen. Die vooruit wil ver, langt een weinig-ijshoudende, zooals de Friesche, en die een mooie schaats wil

---

[1]) Jan-Piet, namelijk, heeft allerlei ontmoetingen en ongevallen, natuurlijk hoe doller hoe fraaier.

slaan, kiest de Hollandsche schaats. Om te »fleuren" en allerlei figuren in het ijs te kunnen snijden, waarbij men den knapsten graveur naar de kroon steekt, moet men zich van Hollandsche schaatsen voorzien. Staal is echter de eerste voorwaarde in het schaats-ijzer, de vorm mag met krullen of niet, zoo sierlijk als men wenscht, voorzien zijn. Anders schiet men te kort in zijne beweging en men glijdt tennaastenbij op ossenbeenderen. Of men op den marktdag te Leiden (Jan. '85) daarvan de proef heeft willen nemen, dan wel bij den onbedwingbaren lust om schaatsen te rijden, met zijn beurs rekening heeft gehouden: bekend is het, dat op de markt te Leiden schaatsen werden verkocht voor drie stuivers het paar. Voor drie stuivers een paar gegoten schinkels met een schaatsenhout er aan, — een baas, die het daarop volhoudt, of niet spoedig tot de overtuiging komt dat hij een rare schaats slaat.

Gier-sleden. Te Monnikendam zag men 28 Jan. 1885 de zoogenaamde giersleê werken op het ijs. Aan een lang touw, dat aan een paal vastzit, is eene slede gebonden. De cirkel, welke met die sleê kan beschreven worden, is natuurlijk afhankelijk van de lengte van het touw; eveneens de snelheid, die echter ook evenredig is aan de kracht, waarmede dat touw in beweging wordt gebragt. Men zou niet kunnen gelooven, welk eene verschrikkelijke vaart die toestel kan hebben. Een der personen, die hem exploiteeren, — eene bedekte bedelpartij, — neemt op de slede plaats en laat zich gieren. Laat men echter het touw los, dan wordt de persoon weggeslingerd met eene kracht, die zeer gevaarlijk kan zijn.

Eene oud-Amerikaansche stad ontdekt. Ernst von Hesse-Wartegg, de bekende geographische schrijver, deed Dec. 1884 eene reis door Mexico en Midden-Amerika, teneinde bouwstoffen te verzamelen voor een uitvoerig werk over deze beide belangrijke landen. Op die reis ontdekte hij, op weinige legua's (Spaansche mijlen) van de eenmaal volkrijke, doch thans zeer vervallen Aztekenhoofdstad Tuba (in den Staat Mexico), de aanzienlijke ruïnen eener oude Toltekenstad. Daar deze overblijfselen veel gelijkenis hebben met de bouwwerken in de zoogenaamde »pyramidendorpen" der Pueblos-Indianen in Nieuw-Mexico en Arizona, en evenzoo de daarin gevonden gereedschappen overeenkomst vertoonen met die van dit volk, zoo maakt men daaruit de gevolgtrekking, dat er eene groote verwantschap moet bestaan tusschen de Pueblos en de niet meer bestaande Tolteken.

Perzische voorwerpen. De generaal der genietroepen van den Shah van Perzie en inspecteur der Perzische mijnen A. Houtum Schindler, wonende te Teheran, bood Jan. '85 aan het Rijk ter plaatsing in het Ethnographisch Museum te Leiden ten geschenke aan de volgende voorwerpen:

Oud-Perzisch lansijzer uit den tijd van Shah Abbas den Groote. Blad op doorsnede ruitvormig; met uitzondering van de spits zijn de vier zijden gegroefd, op de wijze van eene bajonet; de beide sneden zijn met zilver ingelegd. Ondereinde in den vorm van een koker om er de schacht in te bevestigen. Het kokervormig ondereind met bloemen, het blad met arabische inscriptiën en graveerwerk versierd. — Eenige zilveren muntjes ter grootte van een dubbeltje. Deze muntjes zijn niet gangbaar, doch worden bij gelegenheid van plechtigheden door den Shah aan de aanwezigen ten geschenke gegeven. — Eenige ruwe en eenige geslepen turkooizen, benevens een gedrukt opstel van de hand des schenkers over de turkooizenmijnen in Perzie en de behandeling dezer steenen. — Een zilveren ringetje, waarin een turkoois is gezet, perzisch werk. — De gever verdient lof, niet alleen voor dit geschenk, maar ook voor de door hem welwillend verleende hulp bij het omschrijven der in het Museum aanwezige Perzische voorwerpen, ten welken einde hij zich op zijne doorreis van Londen naar Perzie eenige dagen te Leiden ophield.

Het Bredero-feest (XXXIV, 489 *O*). Den 30 Maart 1885 ving te Amsterdam de tweedaagsche viering aan van Bredero's gedachtenisfeest met eene bijeenkomst in de concertzaal van Felix Meritis, waar prof. Dr. J. ten Brink, voorzitter der feestcommissie, eene feestrede uitsprak, in 't licht stellend hoe de geest des tijds was veranderd en men thans, niet zoals vroeger, alleen oog had voor de fouten van den dichter, maar zijne oorspronkelijke en frissche deugden op prijs wist te stellen.

Hij verdedigde met warmte de muze van Bredero tegen de beschuldiging van gemeenheid, wat de onderwerpen zijner stukken betreft. De van de onze zoo sterk afwijkende, spreekwijs moge ons bij oppervlakkige lezing met weerzin vervullen, dezes dichters bedoeling was nooit, gemeen te zijn. Voorts kon men zich vermeien in de verdienstelijke voordracht van onderscheidene gedichten van Bredero door mej. Christine Veltman, de heeren J. J. Rogmans, Willem J. v. Zuylen e. a.

Des namiddags vereenigden zich een 40- à 50tal commissieleden en belangstellenden in het Amstel-Hôtel aan een feestdisch, waar het aan opwekkende toespraken niet ontbrak. Ter kenschetsing van den geest, die er heerschte, en van den ijver, waarmede de commissie er zich op had toegelegd om alles op oud-Hollandschen trant in te richten, volge een afschrift van het »menu", dat aan de gasten werd voorgelegd.

SPYS-CAERTE.

Hoe waerlyck datzy zyn, hoe gheestelyck, hoe heylich,
Elck acht de koocken hooch, jae lievenswaerd en veylich.
(LUCELLE.)

Vleysnat van allerley geveugelte des hemels ende des veldts.
Hiertoe neemt men een dronck Spaense wyns.

Geusen Napgens mit retrosynse-sausse.
Hier drinckt de Adel ende Joffermarckt genoodt een glas Sauterne wyn.

Gekookte Leck-Salm mit sausse van Delftse botter ende gewreefnen Berghse anschovis.

Nyeuw aengebraghte Americaansche Aart-Applen.

Doorspeckte Ossenharst, ghebrayen, ende daartoe alderhande malse warmis ende toecruyt.

Jonge Hoenders, gaer ghesoden inde korst mitter aygen vett, mit bruyne brabantse sausse.
Hier schenkt de keldermeyster van St. Pieter een glas ouwe Fransoyse wyn uyt.

Wyeringer Sock-Lamsvleys mit varsch wtghesproten sparge-wortel.

Aen 't speet gebrayen Patrijsen mit ghestooft ooft.
Hiertoe een teughjen wyn de Champ-bertyn.

Platiel opgetast mit Zeekreeften ende mit sjalottensause overgoten.
De dienaers vullen hier der gasten roemers mit overschoone Rynse wyn.

Geele Kropslaa, toegemaeckt mit pimpernel, lavendel ende salie.

Gekoockte Broodtaert daerin veelderley fruyten.

Een nyeuwelycx uytghevonden Muscovisch Ysbancket soet smaeckende naar banilje.
Tot het drincken der ghesonthedens ende andere heyldroncken geeft men hyer wyn de Champagne ten beste.

Enz.

Wat betreft de door Prof. Alberdingk Thijm geopende tentoonstelling van voorwerpen, op Bredero en zijne omgeving betrekking hebbende, er was eene zoo volledig mogelijke verzameling van de tot-heden bekende uitgaven van Bredero's werken bijeengebracht. Het groote aantal achtereenvolgende drukken bewijst voldoende, met welk eene graagte deze kluchten en blijspelen in dien tijd werden ontvangen en gelezen. Zoo zijn er bijvoorbeeld 12 drukken van »het Moortje" en 19 van de »Spaansche Brabander". Bij die van »het Moortje" is er een van 1620, waarvan slechts één exemplaar bekend is. Van al de werken waren de oorspronkelijke eerste drukken aanwezig. Merkwaardig was een exemplaar van »het Moortje" uit 1663, omdat daarin een aantal geschreven aanteekeningen voorkomen, betrekking hebbende op de laatste veranderingen en bekortingen bij de voorstelling in 1689 en 1691, en met eene opgaaf van de opbrengst.

Een eigenaardig bewijs van Bredero's populariteit is ook een Almanak van 1622, waarin zijne klucht »Symen sonder Soetecheyt" als mengelwerk is opgenomen.

De commissie was er in geslaagd, een paar zeldzame handschriften bijeen te brengen, alsmede een overtrek van twee regels in het album van v. Rappard:

»Dat ghy niet wilt dat u geschiet
En doet dat aen een ander niet.
GARBRANT A. BREDERODE
Amstelredammer.
't Kan verkeeren
A°. 1618 July den 4de".

Verschillende portretten vond men hier, doch slechts in twee typen; namelijk de bekende, welke op een aantal zijner werken is gedrukt en door sommigen aan Goltzius wordt toegeschreven, en de minder bekende, welke in »Eigen Haard" werd opgenomen. Deze portretten waren omgeven door tal van afbeeldingen der vermaarde mannen van zijn tijd op het gebied der letteren, alsmede door verscheidene fraaie gezichten op het toenmalig Amsterdam, eene onmisbare bijdrage voor het rechte genot van Bredero's werken. Ook was ter tentoonstelling aanwezig het onlangs veelbesproken exemplaar van Titus Livius, waarin Bredero's vader op het schutblad de volgende aanteekening schreef:

»Garbrandt Adrianssen Bredero is ghestorven den 23 august anno 1618 op De Uere sijner gheborten tussen 9 ende 10 ueren voor mydnachtis quam ter werelt 1585 den 16 maart, leyt begraven In de hiliger stede. Godt gheeft hem 'T Eueghe leven, amen".

Ten besluite der gedachtenisviering werd 1 April in den schouwburg op het Leidsche-Plein Bredero's Moortje opgevoerd, waarbij het beroemde verhaal van Geertruy de Minnemoer een uitstekend genrestukje vormde.

Hugenoten. Volg. »The Daily News" (1 Maart 1885) bestond het plan om een »Huguenot Society" op te richten, welker hoofdzetel te Londen zal gevestigd zijn en die zich ten doel stelt, inlichtingen in te winnen omtrent de geschiedenis der Hugenoten in Frankrijk, der réfugiés in andere landen en van hun invloed op industrie, fabriekwezen, handel en maatschappelijk leven in die landen; voorts omtrent hunne genealogie en heraldiek. De Vereeniging zal aanvankelijk uit veertig leden bestaan, die geen entréegeld zullen betalen, maar elk een zilveren kandelaar zullen laten maken, met het oude symbool der Hugenoten: eene brandende kaars op een kandelaar, met hun motto »Lux lucet in tenebris". Valt eene plaats onder de veertig stichters open, dan zal aan een of ander nieuw gekozen lid diens kandelaar gezonden worden.

Duisternis bij klaarlichten dag (VIII, 291; IX, 21, 45, 80; X, 39; XIII, 31; XXV, 319, 83). Aan den Standaard van 23 Sept. '81 ontleen ik het volgende »Men weet dat het in Amerika ontzettend heet is geweest, getuigen de schrikkelijke boschbranden in Michigan. Vreemde dingen, wel instaat om schrik aan te jagen, bracht de hitte met zich. In Massachusetts, werd het in de middagure op eenmaal zóó donker, dat men niet kon zien te lezen. Scholen en winkels werden gesloten. Toch was er geen wolk aan de lucht. Te Boston zag het gras door de werking der lucht en der lichtstralen als kopergroen en de aangezichten der menschen waren als saffraan. De zonneschijn veroorzaakte door de met dampen gevulde lucht geen schaduw. Te Rhode-Island gingen de huisvogels 's middags op stok en vlogen de nacht-insecten bij dag rond. Op de Milterieten, eene secte, die elk oogenblik Christus' komst verwacht, maakte die vreemde toestand zulk een indruk, dat zij hun hemelvaarts-kleederen aantrokken, welke steeds gereed liggen voor den jongsten dag. — Terwijl te New-York de thermometer hooger steeg dan in de laatste tien jaren (100½°) had men in Dakota een sneeuw-storm en wees de thermometer 50°".

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Aftelrijmpje (XXXIV, 536O). Dit rijmpje is, eenigzins gewijzigd, ook in de Overbetuwe in gebruik. Daar luidt het:

Mijn vader wou eens een oud paard beslaan,
Raad eens hoeveel nagels daaraan gaan?

en het getal wordt opgegeven door dengene dien de laatste lettergreep treft.

Batavia. JANSSEN VAN RAAIJ.

Het langste woord ter wereld (XXXV, 10). Uit betrouwbare bron deelt men ons mede, dat in 't midden dezer eeuw te Gorinchem een apotheker de Gr. woonde die op zijn adreskaart had staan »Gesundheitswiederherstellungsmittelbereitungs-anstaltsmischungskundiger".

Zaandam. Joh. G. Stemler Cz. te Amsterdam gaf Maart 1885 een fraaie plaat in kleurendruk van Zaandam met de nieuwe haven uit, en wel met het doel om die in het buitenland (Noorwegen, Zweden, Denemarken, Engeland, America enz.) aan reeders en cargadoors te zenden ter bekendmaking. De tekst, in drie talen (Holl., Noorsch, Engelsch), geeft omtrent de haven van IJmuiden, Zaandam en het Noordzee-Kanaal alle gewenschte inlichtingen.

Manoscritti di Volta. »Una buona notizia pei raccoglitori d'autografi: il ben noto libraio-antiquario Felice Moiana, con negozio in Via Meraviglie, N. 249, ha avuto la fortuna di trovare tre lettere autografe di Alessandro Volta. Sono 6 pagine colme e complete, scritte di tutto pugno dell' immortale nostro Concittadino; datano dall' anno 1803, e trattano dell' acquisto d' una casa civile in Como. Lo stesso Miana tiene poi a disposizione degli acquisitori dei MSS voltiani, 16 lettere del notaio A. Perti che riguardano il sovraccennato affare. Avviso adunque agli amatori delle nostre glorie patrie, perchè non si lascino stuggire una si preziosa occasione". Aldus l'Araldo, Giornale nella provincia di *Como*, 24 Aprile 1885, betr. eigenhandige brieven van Alessandro graaf Volta, geb. 1745 à Como. sed. 1779 prof. der physica te Pavia † ald. 1826, den uitvinder der naar hem genoemde kolom of Galvanische zuil, zijnde de oudste toestel ter verwekking van galvanische electriciteit.

Indische Archipel. Het hoofdcomité der Nederlandsche Vereeniging van het Roode Kruis richtte aan zijne comité's en correspondenten de volgende circulaire:

»Volgens een schrijven van het centraal comité van het Roode Kruis te Batavia bestaat in den Indischen Archipel thans behoefte aan passende lectuur voor zieke en gewonde krijgslieden. Van den gedelegeerde te Kotta-Radja was eene aanvraag ontvangen, waaraan niet kon worden voldaan; zoodat eene bezending uit Nederland door het comité zeer zou worden gewaardeerd. Wij nemen daarom de vrijheid, uwe aandacht te vestigen op die behoefte en uwe welwillende tusschenkomst in te roepen tot het bijeenbrengen van geschikte lectuur voor de lijders in de indische hospitalen. Het hoofdcomité zal elk geschenk. hoe gering ook, van boeken, tijdschriften enz. in de hollandsche, fransche en duitsche taal in dank ontvangen en voor de geregelde verzending naar Indie zorg dragen. Bij voorkeur worden romans, illustraties en stichtelijke lectuur verlangd. Beleefdelijk verzoeken wij, deze behoefte in wijderen kring bekend te maken en de spoedige toezending van lectuur aan het bureau van het hoofdcomité, Lange Voorhout 6, 's-Gravenhage, zooveel mogelijk te bevorderen".

Amersfoort. Bij den uitgever A. M. Slothouwer te Amersfoort verscheen Maart '85 eene brochure, getiteld »De Koppelpoorten, de Volmolen, het Spui en de Kade te Amersfoort. Historische bijzonderheden", door W. F. N. v Rootselaar. Er is eene afbeelding van de Koppelpoort bijgevoegd. Daarin wordt eene beschrijving dezer oude gebouwen gegeven en de groote historische waarde daarvan in het licht gesteld. Die poorten zijn een zóó merkwaardig monument van Amersfoort's oude geschiedenis en architectuur, dat ze de aandacht trekken van ieder, die voor de herinnering van het verleden een open oog heeft, het merkwaardigst gebouw van ons geheele land voor de kennis der Middeleeuwsche bouwkunde en strategie. Nergens wordt elders een verdedigingswerk uit de Middeleeuwen aangetroffen van zóó grooten omvang en dat zóó volledig bewaard bleef met zijn torens, poorten, rivierdoorgang en valdeuren. Daarom wenscht men tot restauratie over te gaan.

Solothurn. La Gazette de Lausanne cite l'exemple suivant du respect de la tradition pratiqué dans la république helvétique:

En 1382 le comte Rodolphe de Kibourg, aidé de plusieurs gentilshommes et avec le concours secret de quelques bourgeois de Soleure, essaya de s'emparer de cette ville. Mais cette attaque échoua, grâce au dévouement de Hans Roth, paysan de Rumisberg, qui vint avertir les habitants. Celui qui avait sauvé Soleure par

ses révélations reçut en récompense un habit aux couleurs de la ville (rouge et blanc) et une certaine somme d'argent. Ce cadeau s'est continué religieusement jusqu'à cette époque à l'aîné de ses descendants. L'héritier de ce droit était le juge de paix Roth, qui vient de mourir. Le gouvernement, voulant continuer la tradition, vient d'inviter, par une publication dans la feuille officielle, les personnes qui se considéraient comme qualifiées pour succéder au défunt de se faire inscrire, d'ici au 4 avril prochain, au bureau de la chancellerie cantonale, afin que l'on sache à qui donner le vêtement et à qui servir la pension (Moniteur Belge, 27 Maart 1885).

Zurich. Even radicaal als de Zwitsers menigwerf zijn in hunne politiek, even conservatief betoonen zij zich steeds ten opzichte van hunne zeden en gebruiken. Zoo vieren de Zurichers bijv. nog altijd hun »Sechseläuten" met hetzelfde genoegen als hunne grootouders en overgrootouders hebben gedaan. Naar zijn naam aanduidt, is bedoeld feest gewijd aan den terugkeer van het tijdstip, waarop de avondmette wederom om 6 ure kan worden geluid, m. a. w. aan de terugkomst der lente. De voornaamste festiviteit bestaat in een optocht, waarbij nu eens eene historische gebeurtenis of periode aanschouwelijk wordt voorgesteld, een andere keer scherts en boert den boventoon voeren. Dit laatste was 27 Apr. 1885 het geval. Men zag dan ook allerlei vreemde vertooningen door de straten trekken: eene schaar Mercuriussen op tweewielers; een troep slagers der toekomst met een worstkanon; een corps sappeurspompiers in volle uniform, doch op klompen en met klisteerspuiten onder den arm; eene kleermakers-stoommachine, waarmede voornamelijk dekmanteltjes der liefde werden vervaardigd; een zwitsersch koopvaardijschip met de noodige bemanning en een uitgelezen stel passagiers; eene groep dames en heeren der boorden van den Congo in europesche kleederdracht, eerstgenoemden vooral uitmuntend door hare eigenaardige tournures en hoofddeksels. Tegen 6 ure stroomden de toeschouwers, die, dank zij het prachtige weêr, aanzienlijke versterking van het land hadden ontvangen, op de meerkade aan, waar de »Böggen", of verkleede poppen, zouden worden in brand gestoken. Oorspronkelijk stelden die poppen den winter voor. Zij werden met buskruid en andere licht ontvlambare stoffen opgevuld en aan lange staken bevestigd, aan welker voet takkenbossen werden opgestapeld Ze mochten eerst omlaag tuimelen, nadat ze volledig waren verbrand. Anders kwam de winter nogmaals terug, beweerde het volk. Tegenwoordig hebben de »Böggen" ook andere gedaanten. Ditmaal stelden zij bijv. een dynamietheld en een woekeraar voor, twee species van het menschdom, welke ook hier bij het publiek niet al te best staan aangeschreven.

Pinksterbloemen. Aan het Dagbl. voor Z. Holl. en 's Gravenhage werd 30 Mei '85 geschreven van Terschelling: »Voor de lezers van het Album der natuur, die kennis gemaakt hebben met de belangrijke studie van den heer v. Eeden, te Haarlem, over dit eiland, kunnen wij nog een eeuwenoude gewoonte mededeelen. Op Vrijdag vóór Pinksteren tooien zich enkele meisjes met alles wat maar blinkt, met goud en zilver en allerlei soorten van bloemen. Ze gaan dan, onder geleide van eenige vriendinnen, het dorp door om zich te laten bewonderen en den dank voor de vertooning in te zamelen, waarvoor op Pinksteren chocolade wordt gedronken. Voorheen deden zulks meisjes van 15 tot 18 jaar; thans blijft het beperkt tot de schoolkinderen, maar die houden de voorouderlijke gewoonte in eer. Op zoo'n dag komt er van schoolgaan, althans des middags, niets. Avonden te voren is alles wat tot sieraad moet dienen bij vrienden en buren opgehaald".

Eerlijkheid. In de rekening van 's Hertogenbosch 1567/68 komt voor: Item van Mechtelt, wonende in Neynsel Gasthuys, ontfangen, van wegen eenen secreten persoon, die over 20 jairen een kyneken biers sonder acsijns gedroncken hadde, 2½ stuiver. (v. Zuylen, Invent. Arch. 's Bosch II, 799).

Amsterdam is machtig, enz. (XXX, 208). Misschien helpen de volgende acht regels, die ik onlangs in 't Amsterdamsch Vliegend Blad vond, wel tot de mededeeling van 't gansche gedicht:

»Amsterdam is machtigh,
Den Haag is prachtigh,
Dordrecht is oudt,

Naerden is koudt,
Leyden is wijs,
Haerlem is een paradijs,
Delft is statigh,
Utrecht prelatich," enz.

AARSEN.

v. Linschoten. In de bibliotheek van Osterley-Park te Londen bevond zich een in 1598 gedrukt exemplaar van v. L.'s reisverhalen. Bij de veiling (Mei 1885) dier vermaarde boekerij bracht het 11 p. st. op.

Dauwtrappen. Er zullen weinig plaatsen in ons land gevonden worden waar een eeuwenoude gewoonte zoo in waarde wordt gehouden als het »dauwtrappen" in Groningen. Zonder oproeping, zonder afspraak, weten honderden, dat ze den nacht van den 1sten op den 2den Pinksterdag buiten in 't Sterrebosch moeten doorbrengen. Tot dien einde zwieren reeds 's avonds groepjes rond, die telkens door nieuwe bezoekers grooter worden en die het zich tot een eer rekenen, het vroegst in het bosch te zijn. Tegen 2 uur 's nachts wordt het allerwege drukker; uit alle stegen en straatjes komen massa's dauwtrappers, vooropgegaan door hun muzikant met harmonica, hoorn of viool, te voorschijn en tiert en joelt naar hartelust onder het zingen van straatdeunen en zonder zich om de politie te bekommeren die zoo talrijk de wacht houdt. Menschen van elken leeftijd bevinden zich in 't woud, grijsaards en kinderen, moeders met hare panden aan den boezem en een of twee aan de rokken, springen als dolzinnigen in 't rond, afkomst, vijandschap vergetend, en drinkend met ieder die een glaasje aanbiedt. Vertoont de zon zich en wenschen velen liever te liggen dan te loopen, dan wordt de aftocht aangenomen met het stellig voornemen een volgenden keer weder van de partij te zijn. Enkelen »trappen" den geheelen dag door.

Een ridderfeest. Toen eenige maanden geleden officieren en gewezen officieren, gerechtigd tot het dragen der Militaire Willemsorde, het voornemen kenbaar maakten den 70sten verjaardag van de stichting dier Orde feestelijk te herdenken, namen een aantal ridders in de residentie het initiatief om ook eene feest-bijeenkomst te organiseeren van hen, die in lageren militairen rang het ridderkruis hadden verworven. Aan hunne roepstem gaven velen gehoor, en groote sympathie werd ook door ongeridderden voor het samenzijn betoond. Het feest werd 1 Mei 1885 ingewijd in de lokalen van den Zoölogischen Botanischen Tuin te 's-Gravenhage. Acht-en-dertig ridders uit de verschillende oorden des lands, waaronder Hobein, Ruifrok en de onlangs gedecoreerde korporaal van het Africaansche leger, de Leeuw zich bevonden, vereenigden zich in eene der nevenzalen van den tuin, waar hun door den voorzitter der feestcommissie, Reedijk, het welkom toegeroepen werd. Daarop schaarden zij zich om den feestredenaar, E. B. Kielstra, gepens.-majoor der genie van het Ned.-Indisch leger, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die met zijne schitterende rede groote geestdrift wekte. Des namiddags toog de Koninklijke Vereeniging »Het Eereteeken voor belangrijke Krijgsbedrijven" in optocht den Tuin binnen en schaarde zich met hare banier voor de feestzaal, waar zij onder daverende toejuichingen den ridders een fraaien krans van levende bloemen aanbood met het opschrift: »De Kon. Vereen. »Het Eereteeken voor belangr. Krijgsverr." Hulde aan de ridders der Militaire Willemsorde". Had de gepens. luit.-kol Ned.-I. leger J. J. W. E. Verstege 29 Apr. in Diligentia te 's Gravenhage eene lezing gehouden [1]) over de Militaire Willemsorde, ten voordeele der weduwen en

---

[1]) onder den titel »Voorheen en Thans. Eene vergelijkende beschouwing", daarna bij J. H. de Bussy te Amst. in 't licht verschenen. Deze belangrijke brochure is in de volgende hoofdstukken verdeeld: I Eene toelichting, eene overdenking en een wensch, naar aanleiding van het Ridderfeest. II. Over den moed in het algemeen en dien van den krijgsman in het bijzonder. — Middelen ter vereering en aanwakkering van die krijgsdeugd bij eenige oude en oorspronkelijke volken. — Vergelding van dappere daden. III. De eerste Ridderstand en het ontstaan der Ridder-Orden. — Bijzonderheden omtrent enkele Militaire Ridder-Orden. IV. Een terugblik bij de stichting der Militaire Willems-Orde. V. Een beeld voor den Roem

weezen van strijders, versierd met het eereteeken voor belangrijke krijgsverrichtingen; het volgende telegram verzond uit Amsterdam de generaal Smits van Bronbeek: »Mag ik u beleefd verzoeken aan alle wakkere mannen, ridders der Militaire Willemsorde, mijne beste wenschen over te brengen, maar vooral hen te groeten, die met mij de expeditiën van Bali, Borneo, Timor en Boni medemaakten. De hand aan allen toegereikt".

Het Zilveren kruis. Tengevolge van het overlijden des laatstovergebleven lids der Vereeniging »het Z. Kr." te Amsterdam (onder de zinspreuk »Nederland en Oranje"), bestaande uit oud-militairen, die aan den slag van Waterloo deelnamen, werden 18 Juni 1885 (den 70sten gedenkdag van dien slag) de banier en het archief dezer vereeniging met militaire honneurs aan het gemeentebestuur van Amsterdam overgedragen. De oudstrijders van 1830 namen er aan deel. Zie nadere bizonderheden in Haarl. Ct. 20 Juni. Den 90-jarigen H. v. Gerve, het eenig te 's-Hertogenbosch overgebleven lid der Ver. H. Z. Kr., werd aldaar op dien gedenkdag eene geldelijke ondersteuning aangeboden.

Admiraal-zeilen. Het zeilen onder admiraalschap, werd 8 Juni 1885 op het IJ vóór Amst. weder met goed gevolg door de Zeilvereeniging »het IJ" in gebruik gebracht. Dit waterfeest, hetwelk een zuiver Amsterdamsch karakter draagt, is een der eigenaardigste vermaken, welke de tijdgenooten van de Ruyter en Tromp, de waterleeuwen der 17de eeuw, aan het nakroost onverbasterd nalieten. Op het sein van drie schoten van het admiraalschip, — ditmaal Charlotte van J. J. A. H. Clignett te Amst., vice admiraalschip Dina Gesiena van H. G. Koster HGzn ald., — zeilden de drie eskaders uit de haven der Vereeniging, bij de Westerdok-zwemschool, uit, en dadelijk werd het IJ bevallig gestoffeerd met vaartuigjes, die, met vlaggen en wimpels getooid, nu eens allen achter elkaar, dan naast, dan door elkander, alsof elke regelmaat verbroken was, dan weder in het rond of in drie liniën, gelijk meeuwen langs het water scheerden. Het admiraal zeilen geschiedde voortdurend binnen het gezicht der stad en lokte duizende toeschouwers

Twenthe. Ter gelegenheid van een klootschiet-concours in 1747 te Ootmarsum gehouden, kregen de Ootmarsers het te kwaad met de Oldenzalers, die zoowel in den wedstrijd als in een gevecht het onderspit delfden, zoodat hun vaandel, de Plechelmus banier, veroverd werd. Uitvoerig is zulks beschreven in »de Oude Tijd" van 1871. Minder bekend is het misschien dat de banier heden ten dage toevertrouwd is ter bewaring aan zekeren Wilmes, Mr. schilder en glazenmaker te Ootmarsum. Hoewel van de toenmalige strijders wel niemand meer in leven zal zijn, tiert de naijver toch nog welig voort. Vele, ja alle paalburgers van Oldenzaal zouden alles willen missen en opofferen om hunne banier terug te krijgen, doch bij Wilmes en de zijnen is daar hoegenaamd geen kans op.

Door paalburgers verstaat men te Old., en misschien ook wel elders, hen, die van vader op zoon sinds onheuchelijke tijden daar gewoond hebben, zonder buiten hooge noodzaak die plaats verlaten te hebben, en daarbij hun geboortegrond beschouwen als een eenig eldorado op deze wereld.

De populaire naam voor telefoon luidt te Enschede »kuyèrdraad"; kuyer niet in de beteekenis van slenteren, maar in de Twentsche beteekenis van het maken van een praatje. T. R.

De Oude Prins. De vrees, dat dit welbekende hôtel te Breda, waarin de Prins *van Oranje, Lodewijk v. Nassau, Marnix v. St. Aldegonde* enz. hunne bijeenkomsten hielden, aan slooping zou worden prijsgegeven, is niet bewaarheid. De kooper (Jan. 1885) zet de hôtelzaak voort.

Robinsonaden (XXXII, 36). Er bestaat in Zuid-America iets dat op eene Zwitsersche volkplanting gelijkt. Eenige jaren geleden toch kocht een Berner, Roth genaamd, van het Chileensche Bewind het door Robinson Crusoë's verblijf zoo beroemd geworden eilandje Juan Fernandez aan, ontgon dit gaandeweg en bracht de inboorlingen tot zekeren trap van welvaart. Hij heeft zelfs een paar schepen in de vaart, waarmede hij wakker handel drijft op de Chileensche kust. Maart 1885 verzocht hij den Bondsraad te Bern, of hij op zijne vaartuigen de Zwitsersche vlag mocht voeren. Hoewel het antwoord der Bonds-Regeering nog niet

bekend is, zoo bestaat er toch eenige kans, dat de traditionele »Zwitsersche admiraal" eerlang zal ophouden tot de mythische personen te behooren.

Beweegredenen voor een Chinees om christen te worden. De Jezuiet le Comte, in zijne Nouveaux Mémoires de la Chine, verhaalt, dat een Chinees van zeventig jaren, met een klein jaargeld van den Keizer begiftigd, op zijn ziekbed 't Geloof omhelsde en hem (den verhaler) dus aansprak: »Vader, ik ben u ten uiterste dankbaar: gij bevrijdt mij van een zwaren arbeid! Onze priesters hadden mij gezegd, dat ik om 't jaargeld, dat ik geniet, verplicht was den Keizer na mijn dood te dienen, en dat mijn ziel zou varen in een van 's Keizers postpaarden om brieven te bestellen. Zij vermaanden mij dagelijks, mijn plicht in dien nieuwen staat gade te slaan, niet te struikelen en niemand te bijten... Loop snel, zeiden zij, eet matig en wees geduldig; daardoor zult gij de goden bewegen tot ontferming, dewelke dikmaals een lijdzaam beest verheffen tot een man van groot aanzien".... De gedachten aan dezen toekomenden staat deden mij sidderen; ik verbeeldde mij menigmaal in den slaap, dat ik at, met den zadel op 't lijf, gereed stond, om te loopen op den eersten zweepslag van den postiljon, zoodat ik wakker wordend, somwijlen niet wist of ik mensch of paard was: is dit *nu* reeds alzoo, hoe ellendig zal ik dan zijn als het geen *droom* meer wezen zal! Dit deed mij besluiten om uwe religie te omhelzen, omdat gij mij verzekert, dat de menschen bij u in het andere leven menschen *zijn* en *blijven*, gelijk ze dit nu zijn; men heeft mij wel gezegd, dat eenige wetten uwer religie wat zwaar vallen; doch het ga zoo het wil. ik ben nog liever christen dan een beest". Uit dit staaltje is af te nemen van welk allooi de bekeeringen in die gewesten zijn! — A. G Luïscius, Alg. Hist Geogr. en Geneal. Woordenboek, Dl. III bl. 349, kol. 1.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Handel in doctor-diploma's in N.-Amerika (vgl. *Nav.* XXVI, 74, 235). Ofschoon de voornaamste handelaar in doctor-diploma's te Philadelphia, die duizende personen tegen betaling promoveerde, gevangen zit, schijnt die handel zelf nog welig te tieren. In de Sept. 1881 te Cincinnati gehouden conferentie van geleerden werd over de hier vereischte maatregelen beraadslaagd. Een hoogleeraar der Harvard-Universiteit berichtte in een rapport daaromtrent, dat tegenwoordig 360 inrichtingen daar te lande het recht bezitten om academische graden te verleenen, waarbij groote vindingrijkheid wordt ten toon gespreid. Sommige der instellingen, die van promotiën voor geld niet afkeerig zijn, dachten zelfs de zonderlingste titels uit. Het meeste geld verdient men met den titel M. P., waaronder in Engeland »Member of Parliament" verstaan wordt, maar welke in Amerika »Master of Penmanship", d. i. meester in de schrijfkunst beduidt, een graad, welken men aan eene universiteit van Kentucky verwerven kan In eene circulaire dezer inrichting werd uiteengezet, dat ze niet minder dan zeventien verschillende graden kan verleenen.

Heraldieke bijzonderheid. Volgens den Militairen Spectator, 1884, bl. 544, werd den Pruissischen luit.-gen von Neumann, geb. 1805, † 1881, die om zijne buitengewone verdiensten op het gebied der artillerie in den adelstand werd verheven, tot wapenfiguur in het schild verleend een getrokken zesponder met puntgranaat. Dit is zeker eene zeldzaam voorkomende wapenfiguur en verdient als zoodanig wel opzettelijke vermelding.

Amersfoort. H. M. WERNER.

Amsterdam is machtig (XXXV, 390 **O.**). Op de daar aangehaalde regels moet volgen:

Rotterdam rust ter zee,
Enchuysen meê;
Schoonhoven is kleyn,
Alcmaar reyn;
Edam is vet,
Munnikendam net;
Medemblick is goet,
Hoorn vol overvloet.

Maar hoe 't verder is, weet ik niet. E. LAURILLARD.

De Armada (XXXVIII, 504, noot 2). Jaarlijks wordt te Londen nog steeds een korte dienst in eene der kerken gehouden op den dag, waarop de Spaansche Armada overwonnen is, ter herdenking van »die gelukkige en genadige uitkomst van het Engelsche Rijk en van de Engelsche natie, die door burgerlijke en kerkelijke slavernij bedreigd werden". Ook 13 Aug. 1885 werd in de kerk St. Mary le Bow, Cheapside, die dag weder kerkelijk gevierd.

De St. Bavo te Haarlem. Bij gelegenheid der herstelling van dit merkwaardig kerkgebouw werden Aug. 1885 in de Kers-kapel twee ramen aangebracht, die, wat kleur en uitvoering aangaat, als welgelukt kunnen worden aangemerkt. Ze zijn vervaardigd, volgens de teekeningen van P. I. H. Cuypers, architect der musea te Amsterdam, door den glasbrander Nicolas te Roermond. Het ééne raam is in twee deelen gesplitst; hiervan stelt het eerste gedeelte voor de »drukkerij", voorgesteld naar een ouden afdruk, door eene in werking zijnde handpers uit de XVe eeuw, in eenen cartouche geplaatst, aan beide zijden twee vrouwelijke figuren, waarvan de ééne, die den Staten-Bijbel vasthoudt, den godsdienst en de andere de geschiedenis voorstelt. Daaronder staat geschreven: »Ars typographica hic primum inventa a Laurentio Costero Jani filio". Aan den anderen kant is op gelijke wijze aangebracht de voorstelling eener »lettergieterij" uit de XVIIIe eeuw, waaronder: »Ars litteras ex fuso metallo faciendi hic translata anno 1743". Boven de drukkerij is geplaatst het typografisch wapen, voorstellend den zwarten adelaar op gouden veld, houdende in zijne klauwen een zethaak en een inktbal, en boven de gieterij het wapen van het St. Lucasgild, met de spreuk »Oefening baart Kunst" Boven beiden het wapen van Haarlem. Het tweede raam bevat eene reproductie van het vroeger in de kerk aanwezig geweest zijnde raam, dat door den Graaf van Brederode in 1603 aan de kerk werd geschonken en waarvan nog eene teekening op het stedelijk archief voorhanden is. Het raam is insgelijks in twee deelen gesplitst, waarvan het ééne het wapen van den graaf, het andere dat zijner vrouw behelst. Boven in dat raam zullen geplaatst worden de wapens van Oranje, Holland en Nederland. Doorloopend onder beide ramen zijn aangebracht de wapens der vrouwen, wier echtgenooten geweest zijn of nog zijn leden der firma Joh. Enschedé en Zonen.

Kunstwerken. In 1771 werd te Amsterdam het beroemde kabinet van Gerrit Braamcamp verkocht. Er waren 313 schilderijen, bijna allen meesterstukken. De voornaamste meesters waren er door een of meer doeken vertegenwoordigd. Deze schilderijen brachten op *f* 251.903.50 De teekeningen, 222 stuks, golden *f* 1896.50. De kopergravures *f* 1087 75. Kunststukken van ivoor, metaal, steen, hout, enz. *f* 5132.

Bijbelwaardeering. Dat deze in Engeland nog zeer levendig is, kan blijken uit het Dec. 1881 opgevat plan om op de Theemskade te Londen een monument op te richten voor William Tyndall, den bekenden strijder voor de zaak der Kerkhervorming, die o. a. ook het eerst het Nieuwe Testament in het Engelsch vertaalde en wiens arbeid bij de officieele Bijbelvertaling groote diensten bewees.

Tauchnitz. Het 2000ste deel der Tauchnitz-editie verscheen Dec. 1881. Opgedragen aan den Koning en de Koningin van Saksen, bevat het eene geschiedenis der Engelsche letterkunde onder de regeering van Koningin Victoria, door Henry Morley. Voorts facsimilé's der handteekeningen van 172 Engelsche schrijvers, wier werken in de Tauchnitz-editie verschenen. Karl Tauchnitz † April 1884 te Leipzig. Hij vermaakte zijn vermogen, dat eenige millioenen mark bedroeg, aan de stad zijner inwoning, onder bepaling, dat een tiende gedeelte der rente jaarlijks bij het kapitaal zal worden gevoegd, terwijl de rest ten bate van liefdadige instellingen moet besteed worden. Ook het door hem bewoonde huis is door hem aan de stad vermaakt.

Adresboek. Bij Nijgh & van Ditmar te Rotterdam ziet het licht de derde, herziene en vermeerderde druk van het »Algemeen Adresboek van Nederland, ten dienste van handel en nijverheid". Bewijst reeds de betrekkelijk korte tijd, waarin van dit werk een derde druk noodig is gebleken, op hoe hoogen prijs het door den handel wordt gesteld, die waardeering zal nog toenemen, nu de nieuwe uitgave, afgezien van de verbetering, wat uiterlijken vorm betreft, met enkele hoogst

belangrijke en tevens voor het praktisch leven gemakkelijke aanvullingen is verrijkt. Niet alleen toch zijn de namen der gemeenten nu provinciesgewijs opgenomen, maar bovendien zijn opgenomen de consuls en consulaire agenten, de Kamers van Koophandel, brievenposterij, telegrafie, voornaamste bepalingen omtrent het recht van zegel, het zegeltarief enz.

Courant voor blinden — is de Louis Braille gedrukt met de verheven letter naar het stelsel van Braille, geredigeerd door een blinde, Maurice de la Sizeranne en uitgegeven te Parijs (boulevard des Invalides 37). Het blad is in twee deelen gesplitst. In het eerste vinden de blinden raadgevingen, mededeelingen, inlichtingen en berichten, voor hen bijzonder van belang en welke zij elders niet kunnen vinden; het tweede is een supplement met berichten betreffende letteren, wetenschappen en muziek. Dezelfde M. de la Sizeranne redigeert ook de Valentin Haily, bestemd voor directeurs en leeraars van blinden-instituten, ouders van blinde kinderen en verdere belangstellenden. Beide bladen hebben in alle beschaafde landen abonné's en lezers. De prijs bedraagt van elk 3 frcs. 's jaars, die van de Louis Braille met het supplement 10 frcs.

Drukinkt. E A. D Guichard, te Parijs, verkreeg Augs '85 een patent voor de uitvinding om den drukinkt uit het bedrukte papier op volkomen en goedkoope wijze te verwijderen. Deze vinding is evenwel niet nieuw; reeds in 1774 verscheen bij Vandenhoeck en Ruprecht te Göttingen een boekje, get.: »Eine Erfindung, aus gedructem Papier wiederum neues Papier zu machen und die Druckesfarbe völlig heraus zu waschen" von Justus Claproth, welk boekje hetzelfde behandelde en, gelijk daarbij uitdrukkelijk werd beweerd, op papier was gedrukt, dat volgens de beschreven methode vervaardigd werd.

Memoriekruid (XXXV, 431). Een recept komt voor in: Secreet-Boeck van vele diversche en heerlicke consten in veelderleye Materien, met veel Remedien teghen de innerlijcke en uytterlijcke gebreken der Menschen. Wt Latijnsche, Françoische, Hooghduytsche ende Nederduytsche Autheuren vergadert door Carolum Battum Medicijn-Ordinaris der stadt Dordrecht. Verrijkt met verscheyden secreten van wijnen, verwen ende schrijf-konsten. 't Haerlem. Ghedruckt bij Thomas Fonteyn Boeck-drucker ende Boeckverkooper aen de Markt Anno 1650. Bl. 12. Van de Secreten des Gemoeds om de memorie te sterken: Neemt den Tant van een Das, ofte den slincken poot daer van, ende bint die aen den rechten arm van den Patient, dit sal hem de memorie versterckcn. Item, strijckt de slape des hoofts met galle van Perdrijsen, tot dat sy doordringt, alle maenden eens. Item, sterckt oock seer de memorie de Melisse, 't zij op wat maniere dat die wort ingenomen. Cardamus [1]). Een ander: Neemt witten wieroock kleyn ghestooten, met wijn gemenght, drinckt hier af in 't wassen van de Maen des morgens vroegh, ende oock des middaeghs ende des avonts. Rasis [1]).

Onder de vele curieuse recepten staat ook (bl. 105): om den Haen sijn kraeyen te benemen. Wrijft hem sijn geheele hooft met olie, ende hij en sal niet kraeyen. Paxamus [1])

H. J. S.

Dr. J. C. Ludeman (XXXIII, 145**0**, 92**0**; vgl. VI, 122, 300). »Alpha et Omega zij dog met deesen den waren begin 't midden en Eynde

in deese Nativitaet

Den horoscope

is beginnende in de signatur
☉ ♒ ʒ Ↄ ℱ ▽ ♃
in de ♑ste (8) uur 1♑00ste (1800) secund
op den Z♑ (28) January 1714
sub elevatione Poli 52 gr: 7 min.

Toont

Eene Saturninische constitutie niet all te vlugh van sinne om dat hij koude slijmerige harssens heeft, hij heeft veel om in een zaak die obscur (is) wat ligd te

[1]) »Autheuren".

krijgen, dogh heeft een groot voorrecht want hij neemt geen dingh diep ter harten zoo dat als hij gelijd wort slentert hij mede voort:

Den 28 January 1714
(zelfde teekens als boven)

Den Loop in de astra vind ick door oeffningen veel verandert Ten goeden zulcks den geboore sigh door oeffningen door het swaarmoedige vind gecorrigeert, dat hij van Tijd sigh selven heeft op geschrandeert, dat ook hij nu gaarne is in den Raat van wijze mannen, sigh hares oordeels te bedienen en sigh immer meer ende meer doet op schranderen want het aangebore is vadzigh; koom ick niet van daagh soo koom ick morge, soo staan sijne astra.

Den 28 January 1714
(zelfde teekens)

In sijn 40ste jaar is eene centrale veranderingh in hem gekoome all ten goeden zoodat Saturnus nu niet meer in hem praedomineert maar Luna met Jupiter en hij sigh van dagh tot dagh subtiler van oordeel bevind als voorheen, maar sijnen mars maakt nogh korsele accesse, dat hij vive word en weet selven niet waar over wat raat God aen te roepe om den *vasten geest* en jagen alle astralisze influencen wegh, dan sal hij sijn eenen bestigen man.

Den 28 January 1714
(zelfde teekens)
Terwijl

Dan deese constitutie die van Natuur vadzigh Bot Dom is geweest en den Heere sijnen God hem heeft begunstigt door zulck slijm neerdruckende harssens het door te Labore, dat hij dien grooten God de Eere moet laate hem verder te corrigere daar hij de correcties nodigh heeft, waartoe ick wensche de zeegeningh des allerhoogste mij te excusere hem niets te ordonere als dat hij sigh op beurt, zijne ziele moed in spreekt, die ick ben

UEd. Dw. Dienaer
(*get.*) LUDEMAN".

AMSTERDAM,
den 15 July 1855.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Eene curieuse rekening. Tusschen andere papieren van het St. Nicolaasgilde in den Haag (17e eeuw) vond ik onderstaande rekening, blijkbaar, hoewel ongeteekend, van den waard van eene der vele herbergen.

»Reeckeningh van verschot en schade gehad ende geleden tot laste van eene Jood, ende bij de Heeren Dekens ende Hooftluijden van St Nicolaes Gilde aangenomen te betalen.

Voor wijn, bier, toback aende messieurs gedebourseert	9— 8—
Een el aen sticken gesmeten	»—12—
De glasen wtgeslagen 4 ruijten	8—
Vier uren gevaceert met het inwachten van Schout Dekens enz. à 1—4—	4—16—
Seker persoon, die om de Schout, Dekens enz. gelopen heeft, betaalt 4 Schell.	1— 4—
Comt ten behoeve van den procureur die 4 uren insgelijx heeft gevaceert	4—16—
Seker monsr op de kamer sijnde met de el op de kop geslagen ende aen stuck gebroken, werd gesteld ter discretie van de Heeren Dekens dus	memorie
Voor de meijt voor 't schoonmaken van de kamers ende andere moeitens betaalt	12—
	21—16—

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Metalen-kruis. Den 28 Aug. 1885 vond op het eiland Marken eene indrukwekkende gebeurtenis plaats. Ds. C. Peters, in leven predikant aldaar en ridder van het Metalen Kruis, werd naar zijne laatste rustplaats gevoerd. Bijna alle bewoners namen aan deze plechtigheid deel. Vele treffende woorden werden er gesproken. De mede oud-strijder P. L. Thierens uit Monnikendam, herdacht den tijd, waarin hij met hem als wapenbroeder gestreden had. De heer C. de Groot betuigde uit naam der familie des overledenen dank. Een diepen indruk maakte deze plechtigheid op de bewoners, vooral op den nu alleen overblijvenden ridder van het Metalen Kruis, Klaas de Wit, den welbekenden veerschipper van Marken op Monnikendam.

Stoombooten. Te Besançon werd 17 Aug. '84 een standbeeld onthuld van Jouffroy, die in Frankrijk voor den eigenlijken uitvinder der stoomboot wordt gehouden. Ferdinand de Lesseps voerde o. a. het woord.

Huet. Permon. au Sr. Hüet de se retirer a Heydelberg.

Aujourd'hui 13e jour du moix de Juin 1685. Le Roy estant a versailles & ayant esgard a la tres humble suplication que luy a fait faire le Sr. Gideon Hüet cydevant Ministre de la R. P. R. a Bla en Bourbonnoix de se retirer a Heydelberg avec sa femme et son enfant et de rendre le bien qu'ils ont en France, Sa Majesté leur a accordé la permission qui leur est nécessaire les relaiant pour cet effet de la rigueur de ses ordonnances en vertu du present Sceaux qu'Elle a voulu signer de sa main a estre contrasigné par moy son Conr. Secretaire d'Estat et de ses command. et finances. LOUIS.

COLBERT.

Het fac-similé op perkament van bovenstaande oorkonde zag ik toevallig *heden, den tweehonderdsten verjaardag der herroeping van het Edict van Nantes*. Ik kon niet nalaten, het uiterst fraaie handschrift, met zijne fraaie handteekeningen, in onze tegenwoordige karakters af te schrijven, en dankte onwillekeurig den Roi-soleil en zijnen minister voor eene vergunning, zonder welke wij wellicht op geen Nederlandschen Conrad Busken Huet konden bogen. Merkwaardigerwijs heet de eerste Sr. Huet, die weder voor goed in Frankrijk gevestigd schijnt en er thans eene openbare betrekking bekleedt, evenals zijn voorvader, de réfugié, Gideon. Het »Busken", dat aan zijn ouden geslachtsnaam voorafgaat, laat dien niet-meer-Nederlander toch een goeden nederlandschen tint.

K., 20 *Oct.* 1885. C.

De Hugenoten in Amerika. Uit Nieuw-Rochelle, Nieuw-York — oorspronkelijk eene Fransche Hugenoten-kolonie — gezonden bladen behelzen uitvoerige bijzonderheden omtrent eene eerste zomer-bijeenkomst, den 24sten Aug. ll. aldaar gehouden door de »Huguenot Society of America", ter gedachtenisviering van den Bartholomeus-nacht. Ruim 150 leden der genoemde Vereeniging waren van elders overgekomen, o. a. de voorzitter, John Jay, en verscheidene afstammelingen van oude Hugenootsche geslachten. Men begon met eene episcopaalsche godsdienstoefening met koorgezang in de Drieëenheidskerk, door eenige dames met groen en bloemen versierd. De pred. Bolton hield eene welkomstrede, waarin hij zijne ingenomenheid met de stichting der Hugenoten-Vereeniging uitsprak en eene kenschetsing gaf van de Hugenoten, hun strijd, hun lijden en hunne geloofsdeugden. Na den dienst werden verschillende plekken bezocht, welke met de geschiedenis der Hugenoten in verband stonden, b. v. Bonnefoy's Point op Davenports-Neck, waar zij het eerst landden, het graf van den eersten Hugenoot, die in de kolonie stierf, enz. Vervolgens keerde men naar de Presbyteriaansche kerk terug, de meesten met goudsbloemen, de lievelingsbloem van Margaretha van Valois, getooid. Hier bezichtigde men eenige Hugenootsche relieken, een ouden lessenaar, een uit Frankrijk meêgebrachten Bijbel, een spiegel, twee in 1572 geslagen gedenkpenningen ter verheerlijking van de Bloedbruiloft, enz.

Verschillende toespraken werden gehouden over den Bartholomeus-nacht, het beleg van La Rochelle en de Hugenoten kolonie te Oxford in Massachusetts, o. a. door Charles M. du Puy, afstammeling in rechte lijn van een uitnemend Hugenootsch heelkundige, Dr. John du Puy. Dr. C. E. Lindsley hield eenige dagen later eene voordracht over de Hugenoten-kolonie Nieuw-Rochelle.

Monumentale fontein te 's-Gravenhage. Op het Binnenhof werd Sept. 1885 ter plaatse, waar vroeger een steenen lantaarnpaal stond, eene monumentale fontein gesteld. Ze is aan het rijk ten geschenke aangeboden door Jhr. Mr. V. de Stuers, namens zes-en-tachtig ingezetenen der residentie, als blijk van waardeering der in 1876 aangevangen restauratie van de gebouwen te dier plaatse. Ze strekt tevens om hulde te brengen aan de nagedachtenis van den stichter van het Binnenhof en van 's Gravenhage, den graaf van Holland en Roomsch koning Willem II, een vorst, die ook buitendien belangstelling wekt. Door het toekennen van de eerste vrijheden aan vele Hollandsche steden, legde hij den grondslag tot de gemeentelijke autonomie, die de kiem werd van den Nederlandschen vrijheidszin.

Een voorstander der schoone kunsten mag hij genoemd worden, die de kasteelen te 's Gravenhage en te Haarlem stichtte, de doopkapel der St. Pieterskerk te Leiden bouwde en den eersten steen legde van den Keulschen Dom, het reusachtigste gewrocht der middeleeuwen

Het monument werd ontworpen door den architect der Rijks-Museumgebouwen P. J. H Cuypers: het is in gothischen stijl van gesmeed ijzer vervaardigd en draagt het bronzen standbeeld van graaf Willem II.

Onlusten te Gorinchem a° 1747 en 48. Bij gelegenheid dezer onlusten zijn aldaar verschillende pamfletten verschenen, o. a. een vers van Martini op den heer van Barneveld. Die pamfletten zijn nergens te vinden. Kan iemand ze mij bezorgen?

Amsterdam. THEOD. JORISSEN.

BLADWIJZER.

A, **B**, **C**, **D** enz. = de bladzijden der **Bijlage.** Afb. = Afbeelding; **Ged.** = Gedicht: **Gen.** = Genealogie; **Gr.** = Grafschrift; **Hs.** = Handschrift; **Kab.** = Munt- of Penning-kabinet; **Cat.** = Catalogus; **Nm** = Naam; **Pn** = Penning; **P.R.** = Penningk. Repert.; **Por.** = Portret; **Zeg.** = Zegel.
De sterretjes wijzen op wapens.
Nota. Y = I, Ph = F.

Aa (Ter), heerl., 138, 263, 632.
Aalburg, naam, 231 (*n.* 3).
———, pred., 265.
Aalst, Bommelerwaard, 544.
Aalst, *zie* Alost.
Aanhalingen: Geef een aalmoes aan een blinde, 604. — van 't Meysjen van Bergen, 604. — Te Rijssel in 't Vergulde Rad, 604. — Daar kwam er 'n meisje van St. Nikolaas, 604
Aanschellen uit de aardigheid, 248, 552.
Aardenburg, 132
—————, naam, 108.
—————, bagijnhof, 132.
—————, *Hof van Marcken*, 132.
—————, *Oude-Stad-A.*, 132.
—————, Stads-Ravestein, 132.
Aardgunning, 358, 483, 546.
Aardrijkskundigen, E.
Aartswaard, naam, 384.
Aardwormen, 100.
Aarlanderveen, naam, 107
Aerschot, heerl., 20.
Abdijen, *zie* Kloosters.
Abercromby, 235.
Acidum Tannicum, 36.
Admiraal-zeilen, K.
Adresboek voor Nederland, **M.**
Aduard, heerl., 672.
Advokaten a° 1600—25, — 533, 628.
Afgescheidenen, 32.
Agrim a° 1691, — 407 (*Pn*).
Aguilar, heerl., 118.
Aimoinus, 34, 163.
Aken, kerk, 522
Ackere (Marie v.), 359.
Aladins wonderlamp, 240, 361.
Alba Amicorum, 188
Albergen, naam, 231 (*n.* 3.)
Algummim, zie Almuggim.
Alphen, Homoetskamp, 185.
Algiers a° 1689 — 221 (*Pn*).
Alkemade, heerl., 506.
Aller, huizing, 123 (*n.* 1).
Almanakken, 11, 2
Almere, 458.
Almuggim-hout, 361.
Aloë, 363.
Alost, archief, 316 (*n.* 3.).
———, klooster, 325 (*n.* 2).
Altena (Geld.), 158.
——— (N. Br.), 318.
Alva (Hertog van), 75, 163, 291.
Amboina, gouverneur, 597.
Ambtse (De), 92.

Ameide, heerl., 137.
Amerika, Beschrijving, E.
————, duisternis, G.
————, vroegtijdig bezocht, 103.
————, handel in doctor-diploma's, L.
————, Hugenoten, P.
Amerongen, heerl., 259.
————, pred., 33 (*n.*), 227, 59 (*n.* 2)
Amersfoort, koppelpoorten, enz., H.
Amerzode, heerl., 3.
Ammergau (Ober-), Passionsspiel, 167 — 9.
Ampsen, heerl., 230.
Amstelschen bongart (Den), 93, 343.
Amstelstroom (De) ao 1712, — 603.
Amstenrade, heerl., 58 (*n.* 5).
Amsterdam Beschrijvingen, 232, 4, 308, 598.
————, ao 1684, — 18, 9.
————, ao 1690, — 273, 4 (*Pn*).
————, aardbeving, 594.
————, admiraal-zeilen, K.
————, Armenische kerk, 674.
————, brandmeesters, 9.
————, Broekerhuis, 340.
————, chirurgijnsgilde, 489.
————, Deutzenhofje, 10, 286.
————, doolhof, 170.
————, Doopsgezinden, 233, 412.
————, fonteinen, 169.
————, Haringpakkerij, 345.
————, Huis met de Hoofden, 413 (*n*).
————, liedje, I, L.
————, Lijfstraffelijke Rechtspleging, 156.
————, *Nes*, 233.
————, De Oranje appel, 234.
————, predikanten, 22, 86, 505, 8, 620, 47.
————, schut-sluizen voltooid, 275 (*Pn*).
————, schutterijen, 638.
————, tafelgoed, 295.
————, Trippenhuis, 152.
————, Vlamingen, 232.
————, Waagdragersgild, 503.
————, Waalsche gemeente, 249.
Amsterdam, *Warmoesstraat*, 600.
————, *zie* Roeland.
Andegavensis, 391.
Andelst, heerl., 189.
Anecdotes, 200.
Angenraen, heerl., 194, 367 (*Nm*).
Angeren, 94.
Angers, 391.
Anholt, beschrijving, 75.
————, heerl., 193.
Anjou, 391.
Ansfried (Graaf), 521.
Antwerpen, beleg, 247, 8.
————, bisschop, 80 (*Pn*).
————, citadel, D.
————, naam, 241.
————, straten, 466, 582.
————, Schilderschool, 35
Apothekers ao 1773, — 230.
Appelenburg (Den), te Ochten, 189, 261.
Appelsoorten, 344.
Ardennes (Lux.), 264 (*n.* 2).
Aremberg, heerl., 108.
Arend (De), in de Heraldiek, 53.
Arendshorst (De), heerl., 263, 466, 579.
Arizona, E.
Arkel, heerl., 3.
Arkemehen (De), 123.
Arlai, heerl., 392.
Arles, koning, 392, 3.
Armada (De), M.
Arminiaansche dronk, 599.
Arnhem, Beschr., 244, 583.
————, ao 1499, — 159, 60.
————, ao 1672, — 36.
————, Allers-molen, 120.
————, Engelsch krijgsvolk, 73.
————, *Groenestein*, 131.
————, kapel en mis, 121.
————, kerkgemeente, 69.
————, *Koningstraat*, 271.
————, *Marienburg*, 359.
————, *Den Oord*, 244.
————, passiespel, 168.
————, pred., 151, 2, 201.
————, *Sabelspoort*, 160, 468, 583.
————, schutterijen, 343.
————, St. Agnes-klooster, 343.

Arnhem, St. Walburg, 251.
——————, spijkers, 342, 3.
——————, stadsgebied, 343.
——————, *Zwanestraat*, 509.
Arragon, Admirant, 255.
Arras, 386.
Azorische eilanden, vroegtijdig bezocht, 103.
Asperen, pred., 623.
Aspra, 552.
Assenburg, heerl., 398.
Assendelft, heerl, 398, 403.
Azteken, **E**.
Astrologen, 289, **N**.
Athene a° 1677, — 104.
Atjeh, Beschrijving. 161, 2.
———, bibelots en wapentuig, 161.
———, gevangenschap a° 1884, — 162.
Athlone, graafschap, 197,259,407 (*Pn*).
Atrecht, bisschop, 274.
Augustus (Caesar), 410.
Aucop. Zie Oukoop.
Avellino, heerl., 392.
Avereest, pred., 180.
Averiguador, **A**.
Avezaat a° 1491, — 58.
————, hofstad, 65.
————, landerijen, 184.
Avignon a° 1689, — 221 (*Pn*).

Baambrug, 263 (*n*. 2).
Baane (Francina), 98, 487.
Bahr, bannerij, 194, 263, (*n*. 3.)
———. naam, 493.
Baardwijk, heerl., 426.
Baarn, naam, 493.
Baarsdonk, naam, 493.
Baarsdorp, naam, 493*.
Baersel, 253.
Baden, Frederik, 230.
————, Carl Philip, 149, 50.
————, Carl Ludwig, 149.
————, Ludwig Wilhelm, 646 (*Pn*).
Baijard (Ros), 155.
Bailleul, 391 (*Nm*), 25
Bayonne, samenkomst, 163.
Bakker (Jan de), 628.
Balderik (Graaf), 521.
Barabbas, 229. 30.
Barbiers, 123 (*n*. 1), 31.
Barendonk (Den), naam, 493.
Barendsz (Jan), *zie* Lapper.
Barfleur, zeegevecht, 538 (*Pn*).
Barlebos, 95, 229.
Barneveld, heerl.? **Q**.
Barradeel, naam, 493.
Barsingerhorn, heerl., 401.
Bart (Jan), 141.
Bartolotti, huizing, 85.
Bassenheim, 459.
Bastaard-vloeken, 42.
Bastonac, 263, 4.
Bataafsche republiek, 337, 9.
Batavia, 520*.
Batavieren, naam, 492.
Batavodurum, 539.
Batenburg, heerl., 193, 4.
——————, kerk., 457.
——————, naam, 492.
Batenstein [1]), 212.
Batestein, heerl, (bij Woerden), 314, 510.
Bathmen, 86.
————, naam, 492.
Bato, 492.
Batzenburg, bombardement, 644 (*Pn*).
Batterie de cuisine, 222.
Battus (Carolus), **N**.
Bedbur, naam, 492.
Bedevaarten, 477, 9.
Bedsteden, 432.
Beekbergen, kerkgemeente, 69.
Beeldhouwers, 104, 239.
Beer (De), 243.
Beerenkamp, Beerenklaauw (Den), naam, 493 (*n*. 4).
Beers, naam, 493.
Beerse, heerl., 454.
Beest, Het Lage-huis, 61 (*n*. 4).
——————, pred., 123 (*n*).
Beets, Beetsterzwaag, pred., 190, 619.
Begijnen, Geschied., 563.
Bègue (Lambert le), 563.
Beijeren, 598*.
————, Maximiliaan Hendrik, 26.
————, Max. Emanuel, 218, 9 (*n*. 2, *Pn*), 471 (*Pn*).
Beijerland (Nieuw-), pred., 70.

1) (omstr. 1750 gesloopt kasteel)ij b Vianen ?

Beck, Aletta, 359.
———, Jan, 462.
Beke (Ter-), heerl., 515 (*n.* 2).
Bekker (Balth.), penningen, 22—4 (*n.* 2).
Belangboekje, 11, 2, 20 3.
België, Historie, 366.
————, Leopold, 200.
Belgisch Athenaeum, 163.
Bellamy (Jac.), 98, 9.
Belle, naam, 301.
Bengalen, directeur, 82.
Bennekom, Meenth, 194, 5.
Benthuizen, heerl., 211.
Behrenstrasse (De), 159.
Berg, Annalen, 125 (*n.* 4).
———, hertog Gerard, 125.
———, vorstendom, 193, 256.
———, taal, 369.
Bergh, heerl., 317, 447.
Berg (Den), goed, 579.
Berg-Ambacht, schaatsen, **D**.
Bergen (N. Holl.), gevecht, 35.
Bergen (Heneg.), 582, 93 (*n.*).
———, » , veroverd, 406 (*Pn*). 11 (*Pn*), 70 (*Pn*).
Berg-en-Dal, 38.
Bergen-op-Zoom, beleg enz., 395, 6.
————————, gericht, 121.
Bergharen, gerichtsbank, 55.
Berentsz (Thomas), 230.
Bergverkoopers, 288.
Bergvrede, 228.
Berkel, heerl., 567, 8.
Berkenrode, heerl., 632.
Berlaar, heerl., 67.
Berlijn, naam, 243.
Berlikum, 30.
————, pred., 266.
Bernage, heerl., 317, 447, 513.
Berne, 319.
Besançon, standbeeld, **P**.
Besere, goed, 67.
Besoijen, heerl., 403.
Bethlehem, klooster, 380.
Betteweerde, polder, 4 (*n.* 9).
Betuwe, naam, 492.
Beur, naam, 494.
Beurse (o. Winterswijk, bosch ao 1188, — 178.
————, naam, 493.
Beusichem, naam, 493.
Beuven (Het), 29.
Bever, naam, 494 (*n.*).
Beverweert, heerl., 37.
Beverwijk, heerl., 398, 403.
Biefstuk-club, 405.
Biervliet, naam, 242.
Biggengoed, 261 (*n.* 3).
Bijbel, 13de eeuw, 100.
———, waardeering, **M**.
Bilderdijk (Mr. W.), Zwanenzang, 485, 6.
Bilderdijkiana, 485.
Biljartspelers, 434.
Biljoen, naam, 39.
Bingerden, heerl., 126 (*n.* 4).
Bisschoppelijke Clerezij (Oud-), geestelijken, 32.
Bisschopswijk, 380.
Bla, **P**
Blaauwboekjes, 32, 145.
Blacon, heerl, 479, 81.
Blandin, zie Gend.
Bleskensgraaf, heerl, 191.
Blija, 202
Blijenberghe, heerl., 317, 450, 1.
Bliksembrand in den winter, **A**.
Blinden, courant, **N**.
Blinken, klooster, 637.
Blitterswijk, heerl., 1.
Bloedbruiloft (De), 163.
Bloemen, 102, 291.
Bloemendaal, *De Beek*, 673.
Bloemhof,-kamp, 659 (*n.*).
Bloemisten, 103.
Blokland, heerl., 191.
Blokzijl, naam, 112.
Bodboeken, 51.
Boekzaal (De) van Heeren en Juffers, 550.
Boelenham, huizing, 188, 9 (*n.*).
Boerhaave, 506.
Boerhave (Herman), 506.
Boeshoven, naam, 494.
Boeur, naam, 494.
Boevenklok, 30, 156.
Boheme, Frederik V, – 269, 524, 628.
Boijens-kerk, 91.
Boyne (De), slag, 223.
Bois du Renard, kasteel, 667 [1]).

1) In Luik ligt een gehucht Bois-Renard.

Bolduc, 245.
Bolenhof, heerl., 125.
Bolzele, heerl., 446.
Bombay, gouverneur, 394 (*n.*).
Bonn, ingenomen, 219 (*Pn*), 20 (*Pn*), 1.
———, klooster, 458.
Bonaparte (Roland), 164.
Bonenburg (De), 26, 271.
Borger [1]) (E. A.), 33 (*n.*).
Borghees, heerl., 380.
Borgondië, Filips, 77, 132.
————, Karel de Stoute, 320, 469.
————, Maria, 48, 467 (*n.* 1), 9.
Borne, heerl., 62 (*n.* 2).
Borsele, 208*.
———, naam, 494
Borsele (Frank v.), 197—200.
Boschhuizen, 403.
Boudewijns[2])-Haveland, **-Harts land**, *-dorp*, *-kerke*, 91.
Bouillon, naam, 39.
Bourbon, (Connétable de), correspondentie, A.
Bovendood, 159.
Brabant, penningen, Catal., 596.
————, tafelgoed, 295.
————, hertog Angys, 563.
————, Jan I, — 142 (*n.*).
————, Jan III, — 67.
Brabantsche V (B) elij (De), 652.
Braille (Louis), N.
Brakel, pred., 69.
Brandt (Gerard) Jr., 17 (*Pn*).
Brande (Ten-), heerl., 515 (*n.* 2).
Brandenburg, 193.
——————, Elisabeth Henriette, 16 (*Pn*)
——————, Frederik III, penningen, 146, 218 — 20 [3]), 76.
——————, Frederik Wilhelm, 16 (*Pn*), 393

Brandenburg, JohannSigismund, 193.
Brantola, heerl., 392.
Brandspiegels, 237.
Brandspuiten, 8, 360.
Brandwijk, heerl., 567.
Breda a° 1590, — 255.
———, Klio, 352.
———, De Oude Prins, K.
Bredero (Gerbr. Adr.), jubilé, E, F, G.
Brederode, kasteel, 672.
Bredevoort, 358.
—————, Inventaris, 363
Breedamme, heerl., 481, 2.
Bremen, wijnvaten, 239.
Bremt, heerl., 62 (*n.* 2).
Brest, naam, 495.
Briefkaart, wereldreis, C.
Brieler (Den), landgoed, 123 (*n.*).
Brielle, Beschrijvingen. 200, 305.
———, Rekeningen, 197.
———, brouwerijen a°. 16 38, 57, — 51, 2 (*n.* 1).
———. huis het *Moriaenshooft*, 52 (*n* 2).
———, quotum a° 1575, — 268.
———, pred., 327, 505, 620.
———, *Rugge*, klooster, 396.
———. St. Catha.-kerk, 50.
———. taxatie a° 1476, — 48.
Brigdamme, heerl., 3
Brillen, 237.
Brinken, 95.
Britswerd, 202.
Broek (er) hof, naam, 39.
Broekhees, heerl., 380.
Broekhuizen (Oud-), 259.
Broek-in-Waterland, kerk, 229.
——— » » rijkdom, oudheden, 340, 1
Broeksput (De), bij Heeze, 29.
Bronbeek, K.
Bronsmeer, 590.
Brugge, 241, 412 (*Pn*)*.
————, a° 1584, — 270.
————, beijaard, 155.
————, burg, 385.
————, schilderschool, 100.
Bruiloftsliederen, *zie* Volksliederen.
Brulette (La), heerl., 451.
Brummen, dijk, enz. 271, 580.

1) Te Leiden woont J. Rinkes Borger (Haarl. Ct. 6 Maart '85). Te Haarlem † 17 Oct. '85, oud 73 jaar, J. S. Schaaff, wed. E. K. Borger, moeder van K. E. Borger.

2) Boudewijn van Rijssel, graaf v. Vlaanderen, stichtte, volg. Eijndius, Chron. Zel. LII, CH. p. 112, in 1048 het kasteel van Zierikzee, meestal 's Gravenhof geheeten. Past deze hier?

3) Brenno = Brandenburg; *niet* Brunswijk.

Brummen, naam, 590.
Brumtshuis, 285.
Brunsberg, 590.
Brunswijk, 220 [1].
———, bisschop, 471.
———, hertogen, 462.
Budel, 341, 456.
Buglosse, 431.
Buir, naam, 494.
Buiskerk, 91.
Bukhorst (**Den**), havezate, 616.
Bukke, heerl., 137 [2].
Bunsbeek, heerl., 570.
Bunschoten, heerl., 621.
Buren, 208*, 64.
———, graven, 120, 2.
———, Kommanderie, 398.
Burgerwapening, 585.
Bursa, naam, 494.
Busigny, **Buslo**, naam, 494.
Butsloot, inpoldering, 633.
Buurtspraak, 194.

Celestinus III, paus, 459.
Cellini (Benv.), 104, 427.
Charleroi, ingenomen, 644 (*Pn*).
Charnacé (Hercule de), 239.
Château-Cambresis, vrede, 392.
Chaux-de-Fonds, club. C.
Cherbourg, zeegevechten, 534 (*Pn*).
China, keizer ao 1688, — 274.
———, natuurkunde, 294.
Chinees-christen, L.
Chirurgie, *zie* Geneeskunde.
Chirurgijns, 310.
Chocolade, 105.
Christoterpe (Nieuwe), 228.
Christus, Joodsche bescheiden, 34.
———, en de Paus, prent, 431.
Chronogrammen, 447 (*n.* 6), 472, 536, 46 (*n.*), 642.
Cijferschrift, 18.
Cistercienters, 456, 8.
Civilis (Claudius), 94.
Clapmutsen, zie *Veem*.

Dael (**Ten**), klooster, 630.
Daguerreotypie uitgevonden, 37, 491.

1) *lees* Brandenburg. 2) Bulke?

Dahlia's, 102, 291.
Dalme, heerl., 517.
Damast, *zie* Tafelgoed.
Dansen, 139, 40, 435.
Danseressen, 428.
Dassik (De), 100, 428.
Datheniana, 96, 7.
Dathenus (Petrus), 14.
Dauwtrappen, J.
Degese, villa, 381.
Deken (Agatha), 98.
Delfshaven, pred., 326.
Delft, Beschr., 436.
———, aardewerk, 363.
———, boekdrukker, 638.
———, schutterij, 596 (*Pn*).
Delwijnen, heerl., 136, 400, 1, 630.
Demotisch schrift, 100.
Denemarken, Christiaan V, — penningen, 218, 21, 644, 5.
Denys (Jacob), 35.
Descartes (René), 80 (*Pn*).
Deutz, abdij, 522.
Deventer, 92.
———, apothekers-ordin., 230.
———, *Hagensteeg*, 284.
———, Cameraars-rekeningen, 47, 230 (*n.* 1).
———, organisten, 35.
———, pred., 154, 622.
———, prof., 388.
———, St Lebuinus-kerk, 76
———, *de Worp*, 242.
Didam, 282.
Dieburg, naam, 231.
Dieden, amptmannie ao 1430, — 54.
———, heerl., 583.
Diederich, **Dieterdingh** (Hof), 157.
Diexbergen, kapel, 230.
Dienstboden-kwestie, 426, 549, 636.
Diepsmeer (**Het**), ingedijkt, 255.
Dierenbescherming, C.
Diessen, pred., 266.
Diest, 208*, 64.
Dichteressen, 257, 359.
Dichters, 34, 141, 233, 71, 352, 427, 578, 603, 15, 28, 9.
——— (Doopsgezinde, enz.), 602.
——— (Fransche), 289.
——— (Hoogd.), 225, 487, 629.

Dichters (Latijnsche), 426, 578.
——— (Tooneel-), E.
Dijkhuizen, heerl., 621.
Dikningen, 587.
Dixmuiden, baronie, 321 (*n.* 1).
————, ingenomen, 15 (*Pn*), 642 (*Pn*).
Dinter, heerl., 326
———, pred., 266.
Dirksland, pred., 333.
Dissertatiën, Catalogus, 65.
Dodewaard, 128.
————, heerl., 188.
Doesburg, archief, 77, 201.
————, *Hamerpoort*, *Meipoort*, 115.
Doetinchem, *Hessenpoort*, 381.
Do?gersbank, zeeslag, 603
Domme-krachten, *zie* Lichters.
Donckel, heerl., 322.
Doopsgezinden, *zie* Predikantenlijsten.
————, oneenigheden, 233.
Doorninck (Mr. J. I. v.), geschriften, 230, 347.
——— (Mr. M. v.), levensschets, 347.
——— », geschr., 409 (*n.* 3).
Dopmaat (**De**), naam, 232.
Dordrecht, Beschrijving, 130.
———— a° 1230, — 626
————, bier, 366.
————, geslachten, 626.
————, Synode, 249.
Dorenspijk, 159, 271, 583.
Dove (**Den**), naam, 232.
Draagteekens, 472 (*n.* 1).
Draaiorgel-liedjes, 426.
Drakenburg, heerl., 630.
Drebbel (Cornelis), 171.
Drenthe, Oudheden, 587.
Dreumel, 62.
————, gericht, 125.
Drie, naam, 658.
Driel, Over-Betuwe, 598.
Drimmelen, polder, 159.
Drinkuitsma, 579.
Drincquart, heerl., 317, 21.
Dronkemanspraat a° 1618, — 527.
Druiden, 144 (*n.*).
Drukinkt, N.
Druten, heerl., 183.
Dublin, 222, 3.
Duffel (**De**), heerl., 67.
Duffelweerd, 12.
Duinkerken, 593 (*Pn*).
Duinoord, naam, 243.
Duisternis bij klaarlichten dag, G.
Duitsche Huis (Het), 459.
Duitschland, dissertatiën, Cat., 65.
————, Genealogie, 249.
————, Ferdinand I, — 256
Duitschland, Frederik I, — 522.
————, Frederik II, — 392, 522.
————, Hendrik IV, — 522.
————, Hendrik VI, — 459.
————, Karel II, — 595 (*Pn*).
————, Leopold, 220 (*Pn*).
————, Otto I, — 91, 458, 522.
————, Otto III, — 458, 521.
————, Rudolf I, — 522.
————, *zie* Joden, Predikanten.
Duiveland, heerl., 467.
Dukenburg, heerl., 353.
Dungen, pred., 266.
Duncaniana Bibl., 14 (*n.*), 287, 9.
Duncannon, overgave, 279 (*Pn*).
Duren, beleg a° 1543, — 125, 320.
Dussen, 203.

Edam, brand in de Groote-kerk, A.
Edinburg, St. Giles' cathedraal 394.
Eed met zeven stolen, 86
Eepe a° 1176. — 158.
——— a° 1652, — 261.
———, grenzen, 281.
Egelandera, 131.
Egypte. Beschrijvingen, 291.
———, dahlia's, 102, 291.
———, koning Farao, 293.
———, *zie* Mummie-tarwe.
Egmond, abdij, 672
Egmondsche goederen, 75.
Echt, naam, 282, 3, 457.
Echteld, adell. huis, 63, 186, 7, 581 (*n.* 1), 672.
————, dekanaat, 229.
————, kerk, 182 (*n.* 1).
Eyck (Hubert en Jan v.), 167.
Ek-en-Wiel, heerl., 187, 8 (*n.* 1).
Exeter a° 1688, — 149 (*n.*), 208.
Elburg, Feithenhof, 464.
———, naam, 231 (*n.* 3).

Elden, sluis, 271.
El-Fayum, papyrus-schat, 100.
Elszler (Fanny), 428.
Elslo, naam, 382.
Elspeet, 227, 8.
Elst, Geld., 54.
——, kerk en gasthuis, 183.
Elten, abdij, 91, 458.
Elteren, heerl., 263, 4.
Emden, 224 (*Ged.*, *Pn*).
———, veertigen, 224, 5 (*Pn*).
———, pred., 225.
Emmauskapel (De), 342.
Engeland, bijbelwaardeering, M.
———, burgerlijk jaar, 222 (*n.*).
———, journalistiek, 489.
———, Parlementum Pacificum, 145 (*n.*).
———, pudding, 87.
———, George II, — 455.
———, Jacobus I, — 221 (*n.*).
———, Jacobus II, — 213, 21 — 4.
———, Jac. II, Levensbeschr., 22.
———, Jac. II, noodmunten, 221 — 4.
———, Jac. II, penningen, 21, 2, 81, 152, 204—6, 8, 9, 13, 78, 534, 96.
———, Jac. II, gade, 81 (*Pn*).
———, Jac. II, zoon, 145 (*Pn*).
———, Karel I, — 32, 171 *a*).
———, Karel II, — 22, 171, 455.
———, Maria, penningen, 21, 8, 205, 6, 9—11, 3—6, 76—9, 349, 55, 408, 11, 534, 6, 93, 5, 643.
———, *zie* Ierland, Schotland, Willem III (Prins).
Engelanderholt, hooge bank, 183.
Engelbertsgoed, 157.
Engelen, pred., 266.
Engelenvaart (De), 1.
Engelsch krijgsvolk, 73, 4.
Engelsche stad, 140.
Enghien, naam, 301.
———, slag, 593 (*Pn*).
Enkhuizen, pred., 505.
Ens, naam, 498.
Ensergeld, 358, 546.
Entel, 157.
Epternach, abdij, 456.

a) niet Jacobus V.

Erasmus, 45, 302, 555.
Erensdorff, naam, 246.
Erkelentz, 131.
Ermelo, bosch, 27.
———, naam, 26.
Erpe, heerl., 315, 6 (*n.* 3), 7, 8, 445, 6, 7, 511 — 4, 6, 69, 71, 3, 4, 6, 665, — 8.
———, kerk, 321 (*n.* 2).
Ezinge, zijlwezen, 104.
Ezonstad, naam, 385, 538.
Esparto, 490.
Espeet, **Espit**, 227, 8.
Essen, 592.
Etten (Vrijheid van), N.Br., 352.
Eugénie, ex-keizerin, 461.
Eukleria, 287.
Evangeliën, 12de eeuw, 100.
Everbode, abdij, 456.
———, naam, 493, 4 (*n.*).
Evere, **Everghem**, **-lo**, naam, 493, 4 (*n.*).
Eversberg, heerl., 155.
Everstein, slot, 86.
Everwirdt, 179.

Fabricius (De gezant) ontmaskerd, 200.
Falies, 380.
Phallaix, heerl., 481, 2.
Faust, Bühnen-geschichte, 164.
Federalisten, 235.
Felice (Lucia van), 165.
Felignies, heerl., 453 (*n.* 5).
Fenegrieck, 605.
Fernoe, 91.
Phidias, 104.
Philalethes, 18, 9.
Filipsberg (Den), 271.
Philipsburg a° 1688, — 149 (*Pn*).
Fillis, 98.
Flensburg (Denemarken), 127 (*n.* 8).
Fleury-sur-Loire, klooster, 163.
Fleurus, slag, 276 (*Pn*).
Flevo, 356, 458.
Phoeniciërs, schepen, zeevaarders, 103.
Fontanus (Joh.), 201.
Fonteinwerk, 169, 225, 432.
Fornon, 92.
Franeker, hoogeschool, Gesch., 348.
———, prof., 14 (*n.*), 22 (*n.*),

348, 578.
Franken, Geschied., 34.
Frankenburg, 92.
Frankenland, 580.
Frankrijk, Dauphin a° 1688, — 150.
————, Calvinisten vervolgd, 23 (*Pn*), 4 (*n.* 2, *Pn*).
————, koloniseerend vermogen, 161.
————, Frans I, — 392.
————, Hendrik II, — 392.
————, Karel, VI, — 167.
————, » IX, — 397.
————, Lodewijk XI, — 56, 167.
————, » XIII, — 239.
————, Lodewijk XIV, — 180, 211 (*n.*), 473, P (le Roi Soleil).
————, penningen, 15, 9, 20, 78, 80, 151, 205, 18, 21, 5, 76, 9, 80, 406, 7, 11, 2, 70, 3, 592—5, 7, 642, 3, 4—6.
————, Lodewijk XV, — 180.
————, » XVIII, — 340.
————, Louis Philippe, 200.
Frankrijk, b^p op Veluwe, 92, 140.
Fransenburg, 92.
Frederik Hendrik, prins, 143, 393.
Freger Machusenheim, 638.
Frequentatieven, Woordenboek, 112.
Fretherici Vita, 298.
Friedland, hertogdom, 323.
Friesland, Beschryvinge, 74.
————, Charterboek, Landboek, 602.
————, burgerlijk jaar, 222 (*n.*).
————, Herv. Kerk, Beschr., 14.
————, Historische Tentoonstelling, Gids, 24.
————, Indeeling, 538.
————, Conscriptio Exulum, 507.
————, ijlsters, D.
Frönnenberg, abdij, 228.
Fulda, naam, 606 (*n.*).
Fulnaho = Vollenhove.
Furnae = Veurne.

Gaanderen, naam, 109.
Gallen, schoeisel, 501.
Galloway a° 1691, — 408 (*Pn*).
Galvanische zuil, H.
Ganzetrekken, 41 (*n.*).
Garfgoederen, 286, 416.
Garlipp, naam, 178.
Garvenich, naam, 246.
Gastel, 341
Gebennae, 140.
Gedistilleerde wateren, 38.
Geel, 67.
Geerestein, heerl., 52.
Geertruidenberg, beleg a° 1593, - 288.
————, klooster-archief, 549.
Geld, Geschiedenis, 489.
Gelderland (**Gelre**), Arcadia, 39.
————, *Achterhoek*, 639.
————, buurtspraak, 194.
————, erfmaarschalken, 65.
————, kerkdienst a° 1578, — 201.
————, Muntwezen, 281.
————, plooijerijen, 509.
————, Reformatie, 201.
————, regiment, 256.
————, Adolf, 1, 58, 61, 455.
————, Arnold, 1. 54, 5, 61, 121, 5, 7, 240, 455.
————, Eduard, 193, 318.
————, Karel, 1, 56—60, 2, 3, 5, 107, 19—23 (*n.* 1), 8, 31, 58, 69, 90, 3, 251, 2, 4, 455, 601. — Schilderij, 232.
————, Catharina, 56, 455, 6.
————, Reinald I, — 62 (*n.* 2).
————, » III, — 318, 9.
————, » IV, — 251.
————, Willem I, — 123 (*n.*).
————, » II, — 374.
Geldersche Toren, Archief, 90.
Geldo, baljuwaat, 39.
Geldrop, heerl., 341.
Ghemen, heerl., 317—20.
Gend, berg *Blandin*, 15.
———, blaauw, 366.
———, Graven, 664.
———, kulderschool, 142.
———, Pacificatie, 285.
———, Pac.-feesten, 141.
———, De Roeland, 156.
Genealogie, geschriften, 249, 50, 310.
Geneeskunde, geschriften, 303, 5.
Geneeskundigen, 348, 428, 506.
Genève, 83 (*n.*, *Pn*)*, 285, 521 (*Pn*)*.
———, graaf, 391, 627.
Genewich, naam, 246.

Gennep, zie dezen Bladw. bij Riemsdijk, de noot.
Genoenhus, 285, 456.
Genoveva, 456.
Gereformeerden (Christelijk-), *zie* Predikanten-lijsten.
Gerfkamers, 416.
Gerichtsbode-ampt, 423.
Geschut, 363.

GESLACHTEN.

v. der **Aa**, 31, 337, 454, 572, B. — Aalbach, 337. — v. Aelhuysen, 188 — Aelman, 4. — v. Aelmonde, 48. — v. Aalst, 234, 399. — Aelswijn, 4. — Aelwijn, 4, 7. — v. Aerde, 596 — Aerntsze, 48. — v. Aerschot, 567. — v. Aerssen, 203, 467*, 8. — v. Abeelen, 78. — Abelijns, 661. — v. Abcoude, 402. — v. Ab. v. Meerten, 401, 542*. — d'Ablaing, 137, 228. — Abrahamsz, 387. - Adama. 78 (*Pn*). — Adriaans, 152 (*Pn*). — Adriaensze (?), 331. — Adriaenssen, 575 (*n*. 1). — Adriani, 265, 332 (?), 86, 401. — Aegidii, 257, 327, 8, 32, 3. — v. Achlum, 181. — Achtienhoven, 413 (*Pn*). — d'Aiguillon, 512. — Aitzema, 525. - v. Aytta, 202. — v. Aken, 453. — Ackerman, 239. — Ackersdijk, 565. — d'Acquillo, 448, 9. — Acquoy, 166, 7. — v. Albada, 507. — Albarda, 429. — Alberdingk Thijm, 86, F. — Alberthoma, 225, 454, 615 (*Nm*). — v. Albyville, 146. — v. Alblas, 327, 8. — v. Aldenborg, 578. — v. Alderwerelt, 665. — Alerdinck, 264. — Alewijn [1], 4, 7, 386. — v. Alphen, 16, 69, 310 (*Gen.*)*, 508. — v. Alkemade, 6, 305, 47, 599, 626, 35. — v. Allemonde, 48. - v. Aller, 63, 4, 122, 3 (*n.*, *Zeg*.), 5, 81. — Allersma, 104. — Allertsz, 72. — v. Almonde, 47-52, 534, 6. — d'Alsace de Boussu, 514. — Alsche, 181. — v. Altere, 450 (*n*. 4). — Alting, 108, 539. — v. Alva, 461. — v. Alveringhen, 250. — Alviin, 4. — Amelot de la Houssaye, 240. — v. Amerongen, 263, 400, 626. — v. Amersoyen, 3. — v. Ampsen, 90. — Ampzing, 439. — v. Amstel, 92 (*Nm*), 3, 259, 630. — v. Amstel v. Mynden, 138, 263. — Anchemant, 450 (*n*. 4). — Andreae, 202, 24 (*n*.), 620. — Andriess, 636. — Anemaet, 508, 9. — l'Ange, 248, 9, 443. — v. Anhalt, 463. — v. A.-Dessau, 15 (*Pn*). — Ancleverstee, 70. — Annez, 453. — v. Anspach-Baireuth, 459. — d'Anthin, 450 (*n*. 4). — d'Anville, 260. — v. Apeldorn, 74, 591, 672. — Apostool, 233. — Appel, 149. — Appelman, 635, 61. — d'Arcé, 454 (*n*.). — v. Aremberg, 506, 7, 67. — Arend, 145. — Arentz, 130. — v. Argyle, 22 (*Pn*). — Ariensze (?), 268. — v. Arkel (*adell.*), 3, 5, 77, 93, 272, 504*. — v. Arkel, 311. — v. Arnhem, 90, 160, 252, 591. — v. A. Kloek, 190, 618. — Arnoldi (?), 332, 5. — Arondeaux, 23, 80, 148, 206, 78, 350, 1, 409. — v. Asch, 138, 262. — v. Aschen, 630. — v. Asperen, 310, 26, 504*, 5, 620, 4, 33-6. — v. A. en v. Vueren, 401. — d'Assas, 603. — Asselijn, 609. — v. Assenbergh, 322*. — v. Assendelft, 48, 79*, 266, 398, 403. — Asschenberg, 534. — v. Athlone, 197. — d'Atzelaer, 188 (*n*. 4.) — Augustijns (-tinus), 187. — Aubery, 240. — d'Aubrême, 337. — Auffmorth, 337. — d'Augimont Fareé, 325 — d'Avaux, 18, 9.

Baeck, 138 — v. Baex, Baix, 55 (*n*. 3), 7 (*n*. 4), 9, 61, 2, 119-21 (*n*. 4, *Zeg.*), 8. — Baecx de Tommen, 631. — Baalen, 569*, 77. — Baelde, 388. — Baele, 446 (*n*. 2), 7 (*n*. 5). — de Baan, 464. — v. der Baan, 623. — Baane, 99. — de Baenst, 325. — v. Baerle, 270. — v. Baars, 493 (*Nm*) [2]. — v. Baersdorp, 322*. — Baart de la Faille, 386, 505, 648 (*Cat.*). — Baetens, 325*, 445 (*n*. 3). — Baggerman, 348. — v. Baijen, 26. — de Baies, 118. — Bayle, 240. — Bayly, 106. — de Bailleul, 301 (*Nm*), 85. — Bake, 10, 310, 89. — Bakhuizen v. den Brink,

1) Aan Jhr Frédéric Marie Balthasar Alewijn, kolonel d. art., adjudant in buitengewonen dienst, werd 9 Jan. 1885 de titel van ridder, ook voor zijne wettige nakomelingen, verleend.

2) Zie echter ook Johan Winkler, „De Nederl. Geslachtsnamen", 1885, bl. 375, 86, 9, 91, 400.

B, C. — Backer, 564, 5 (*Gen.*), 97. — Bakker, 257, 423, 557. — de Backer (?), 417. — Bax, Backx, 73, 141, 326, 98. — Balen, 130, 91, 244, 388, 504, 5. — de Baliul, 386 — Baljon, 39 (*Nm*). — v. Ballen, 506 (*n.* 2). — v. Balveren, 57, 8, 63—5, 125. — Bane, 487. — v. Banchem, 533. — v. Banghste, 267. — Banc, 396. — de Bar, 144 (*n.*). — Barbier (?), 5. — Bard, 669. — Barendsz [1]), 141, 271. — Bargasy Machucas, 454 (*n.*). — Barchman Wuytiers, 597 (*Pn*). — Barclay, 394. — Barcnon, 338b. — v. Barneveld, 255, Q (?). — Bars, 493 (*Nm*). — Bart, 141. — Bartels, 118. — Basen, 389. — Bastiaensz, 422. — v. Baten, 238. — v. Batenborch, 55 (*n.* 3), 75. — Battier, 347 (*Pn*). — v. Battum, 139. — Baud, 363. — Baudart (ius), 249, 55, 665. — v. Baumann, 570. — Baumgarten, 163. — Baur, 228. — de Baux, 391—3, 627. — v. Beaumont [2]), 402, 54, 525. — ter Beeck, 402. — v. Beeck, 227 (*Pn*), 400. — v. B. Vollenhoven, 227. — v. der Beecke, 314. — Beekhuis, 620. — Beec(k)man(s), 189, 365, 451 *c*), 3 (*n.*), 507, 8, 13*, 5, 666 (*n.* 4). — Beeloo, 234. — Beens, 402. — de Beer, 1, 138, 401. — de B. Poortugaal, 181. — v. Beest, 397. — v. B. v. Bloys, 137, 398. — Beerensdorf, 525. — Beets, 485, 657. — Bechtman, 147. — Beydaels v. Zittaert, 318 (*n.* 1). — Beijer, 398, 400. — Beijers, 136, 257. — v. Beyler, 139. — Beyma, 9. — v. Beynhem, 128 (*n.* 3), 88, 9, 261. — de Beyr, Beyer, 5—7. — Beck, 257, 64 (*n.* 3), 313. — v. der Beke, 197. — Becker, 84, 409; zie P. R. — Bekker, 98, 9, 434, 6. — Bell, 489. — v. Belkum, 619. — v. Belle, 385, 596 (*Pn*). — v. Bellinkhave, 321*. — v. Bemmel, 184, 389*, 400, 621. — Benincori, 361 *d*). — v. Bennekom, 412 (*Pn*). — Benningh, 172. — v. Benthem, 626. — Bentinck, 58, 107, 21, 3 (*n*), 264, 75 (*Pn*), 672. — v. Berendrecht, 424, 628. — v. Berentrothe, 90. — Berewout, 399 (?), 671. — v. Bergh, 126 (*n.* 4). — v. den Berg (*Graven*), 58, 76. — v. den Berch, 137, 264. — v. den Bergh, 190. — de Berge, 76. — v. Berge, 16*. — v. (den) Berghe (*n*) (*adell.*), 5, 7, 570*, 5 (*n.* 1). — v. den B. dit v. Praet, 450 (*n.* 4). — v. Bergelen, 321*. — v. Berchem, 55, 121, 380. — v. Bergen, 11. — de Berges, 402. — v. Berchuijs, 348 (*Cat.*). — Bergsma, 621. — Berck, 137, 400, 631. — v. Berck, 424. — v. Berkel, Berckel, 50, 311. — v. Berckenroy, 401. — v. Berkhey, 302. — v. Berckhuysen, 55, 60, 185. — v. Berlaer, de Berlaere, 67, 449 (*n.* 4). — v. Berlecom, 267. — v. den Bern, 463. — Bernaerts, 446, 7*. — B. dit Braze, 447 (*n.* 3). — B. dit du Bois, 449 (*n.* 4). — Bernard, 35, 446, 7, 53. — von Bernds, 249. — Bernten, 141. — Berthout, 4, 67. — de Bertrandy, 325. — v. Berum, 672. — v. Bervorden, *zie* Bevervoorde. — v. Berwerde, 4 (*n.* 9). — Berwoudt, 399, 671 (?) — Besema, 6. — Besemer (s), 190. — Bescherella, 376, 562. — Besier, 338b. — Bessel, 285. — de Betz, 337. — Bettes, 481. — v. Betteweerde, Betwaerde, 4, (*n.* 9), 7. — v. Beughem, 79, 80 (*Pn*). — Beukenboom, 227 (*Pn*). — v. Beuningen, 83 (*Pn*). — v. Beurderen, 267. — v. Beursen, 358. — v. Beusekom, 259. — Beverlo, 266. — v. Bevervoorde, 321 (*n.* 3)*, 493 *e*). — v. Beverwijck, 305. — Biddagh, 170. — Bidloo, 233, 350. — de Bie, 450 (*n.* 4). — de Bye, 457, 663, 71. — v. Bierbeke, -wisch, 494 (*Nm*). — Bierens, 647 (*Pn*). — Bigge (n), 261. — v. Bijlert, 401. — Bijns, 44, 5, 173, 301, 434, enz. — v. Bijsterveld, -velt, 311*. — Bicker, 386, 663. — B. Caarten, 310. — v. Bylant, 185, 394 (*n.*). — von Bylandt, 249. — de Bilderbeck, 83, 265. — Bilderdijk, 485. — Billing, 664. — v. Binckum, 570*. — v. Binsfelt, 125. — Bysanten, 626. — Biscalt, 6. — Bisschop, 638. — Bizot, 80, 145, 7, 205. — Bitter, 390. — de B., 266. —

1) *zie* Hartochvelt. 2) Te Maastricht † 1 Aug. 1885 Charles de B., oud 67 jaren, wiens zoon Eduard mede-uitvinder was van het thans bij ons leger in gebruik zijnde Beaumont-geweer.

c) B. de Libersart (Armorial). *d*) *niet* Benincore. *e*) ook v. Bervorden; zie Bijdr. Gesch. Overijsel; Catal. Deventer-gasth.

Black, 50. – Blankart, 90. — Blancquaert, 512. — v. Blankendaal 311, 402, 632. — v. Blankenheim, 86. — Blaspiel, 414 (*Pn*) — Bleeker, 586. — v. Bleydensin, 399. – v. Bleijswijck, 244, 420, 2, 36. — v. Blese, 647 (*Pn*). — Blesen, 597. — v. Blieck, 324*. — v. Blijenburgh, 398, 400. — Blime, 338. — Blin d'Orimont, 667. — v. Blitterswijck, 1. — v. Bloys, 137. — Bloys v. Treslong, 630, 1. – Bloc, 5. — Blok, 648 (*Pn*, *Ged.*). — Block, 265, 415 (*Nm*). – Blocq, 217 (*n.*) — v. Blockoven, 58 — Blok, 578. – Blokker, 460. — Blommaert, 141. — Blomme, 450 (*n.* 4). — Blondel, 74. — Bobry, 655. — Bodecheer (?), 172. — Bodel Nijenhuis, 274 (*n.* 1). — Boegertt, 131 — Boekhoudt, 454. — Boele, 247. – Boelens, 258. — Boeles, 11 (*n.* 1), 348, 426. — Boelwell, 100. — Boerha(a)ve, 130, 505, 6. — Boers, 482. — v. Boetberg, 58, 8 (*n.* 5, *Gen.*), 63, 5. — v. Boetzeell, 343. — v. Boetselaer [1]), 495 (*Nm*). — Bogerman, 249. — du Bois, 18, 449 (*n.* 4), 51 (*n.* 1), 569*, 77. — Boisot, 138. — Boissier, 434. — Bock, 125. — de Bock, 324*. — v. Bockhoven, 139, 401, 2. — Boxel, 266. — Bolla, 338b. — (v.) Bolland, 322*. — v. Bologne, 627. — Bolton, P. — Bolwerk, 151*. — Bom, *zie* P. R. — v. Bombergen, 400. — Bomhoff, 426. — v. Bommel, 55. — Bon, 270. — Bonafons, 604. — de Bondt, 510. — Bondam, 282. — v. Bongaerd, 631. — v. den Bongaert, 321, 99. — Boncamp (v. Katler), 447*. — Boom, 419. — Booms, 137. — Boomsma, 619. — Boonard, 238. — Boone, 513. — v. Boort, 262, 401. — Boot, 625. — Booth, 389. – Bor, 671. — Boreel, 233. — Borch, 281 (*Pn.*) — Ter Borch, 484. — Borger, 33 — v. Borgoniën, *zie* v. Bourgondië. — v. Borckhorst, 130. — v. Borm, 450. — Borre, 15 (*Pn*), 389. — B. v. Amerongen, 398. — Borret, 86. — Borski, 578. — v. Borssele, 3—5, 132, 95, 7—200. — v. Borssum Waalkes, 619. — Borstius, 544. — Bort, 18 (*Pn*). — Bos, 191, 322*, 460. — Bosch, 401, 518, 621, 2. — B. Bruist, 166. — B. Reitz, 518. — de Bosch, 201 (*Nm*). — Bosboom, C. — Boskam, 22, 82, 226, 7. — Bösken, 565. – Boschman, 7, 402. — Bosscha, 395 (*n.* 2). — v. den Bossche, 517 (*n* 3), 666 (*n.* 4). — de Bosser, 267. — Both, 130, 8, 262. — de Both, 618*, 31. — v. Botland, 322*. — Botzeell, 123 (*n.* 1). — Botter 136. — B. v. Snellenborch, 138, 263, 630. — Boudewijn, 261. — Boudijn (?), 4. — Bouffé, 200. — Bougarelle, 338b. — v. Bouchaut, 575*. — v. Bouillet, 563, 78. — v. Boucquet, 134 *a*). – v. den Bouckhorst, 347. – Bouman, 619. — v. Bourbon, 473. — Boureije, 633, 4. — v. Bourgondië, 132, 89, 467 (*n.* 1), 74, 9, 81, 2. — Bouricius, 387. — Bousaert, 5 — de Boussu, 514. — Bout, 403. — Bouwer, 423. — Bower, 81, 145, 7, 206, 7. — Braakman, 544. — Braeckmans, 124. — v. Braam, 192, 603. — Braamcamp, M. — v. Brakel, 413 (*Pn*) — v. Brakell (*adell.*), 182. — de Braconnier, 387. — Bramen, 170. — v. Bramet, 63 (*n.*). — Brand, 190, 1, 389. — Brandt, 17 (*Pn*), 271. — Brant, 508. — de Brandt, 569*, 70, 3, 670. — v. den Brande, 514 (*n.* 2)*, 68, 74. — v. den Brandeler, 626. – v. den Branden, 35. — Brandenburg, 24. — à Brandis, *zie* Brender. — Brandolphus, 152 (*Pn*). — Brandwijk (v. Bleskensgraaf, v. Blokland), 191. — Braze, 447 (*n.* 3) – Brasser, 389. – Brasseur, 338b. — Brau (?), 161. — Breban, 365. — Brecin, 402. – Brederie, 78 (*Pn*). — v. Brederode (*adell.*), 137, 86, 399, 67, 2*. — Bredius, 35. — v. Breen, 137. – v. der Breggen Pauw, 312 — Breys [3]), 399, 632, (*n.*). — Breitner, 103. — v. Brembt, 62, 62 (*n.* 2, *Gen.*), 3. – v. den Brempt, 445. — v. Bremet, 63 (*n.*). — Brender à Brandis, 338b, 654, 72. — Brettschneider, 147. – v. Breuckelen, 264. — Breunis, 185, 6. — v. Brienen, 137, 82 (*n.*), 281 (*Pn*), 389, 630. — de la Brijere (?), 249. — Brill, 33. — ten Brink, 487, E. — v. den Brink, B. – Brinkmann, 487. — Brodley, 162. — v. Broeck, 184. — v.

1) Zie ook dezen Bladw. bij Riemsdijk, de noot. *a*) *lees* Bousquet, Izaak B., 1855 stud. te Leiden, 1859 als Juris Utr. Dr., op proefschrift „De Thesaurorum Jure" gepromoveerd. 3) *lees* Proeys.

den Broeck, 267, 633, 6. — v. den Broecke, 635. — v. Broekhuizen, 266. — v. Broeckhuysen (*adell.*), 139, 82, 6, 319 (*n.* 1)*, 42, 3, 625, 31, 72. — Broenis, 186. — Brock, 395. — v Bronckhorst, 72, 5, 125, 93, 4, 263, 457, 68. — Brooshooft, 326. — Brosius, 125 (*n* 4). — Brouwer, 16 (*Cat.*), 70, 510, 520, B. — de Brueys, 386. — Brugman, 74. 673. — de la Bruyère, 249. — Bruin, 7. — de Bruyn, 293, 398. — de Bruijne, 512*, 5. — Bruining, 326. — Bruyninex, 266, 343, 99. — Bruynzeels v. Zichem, 262. — Bruinvis, 413. — Bruist, 166. — v. Brücken Fock, 191. — v. Bruel (is), 4—6. — Brun, 196. — Brune, 290. — de Brune, 229. — Bruenis, 186 — v. Brunswijk-Luneburg, 1, 65, 169, 249. — v. Brussel, 444 [(*n.* 3). — Bucerus, 249. — Buddingh, 26, 400. — v. Buchell, 263. — Buchet, 338. — Buyck, Buijk, 2, 388. — Buis, Buijs, 49, 50, 324*, 646 (*Pn*). Buyser, 139, 249 (?). — Buysman, 413 (*Pn*). — v. Buytendyck, 402. — v. Buytewech, 263. — Buckhase 381. — v. Buckhorst, 616. — Buckton, 292. — Bullaers, 117. — v. Buma, 202. — v. Buren (*Graven*), 57, 122, 398. — v. Bueren, Buren, 50, 127, 82, 5, 264, 401 *a*) — v. der Burch, 138, 264, 365, 98, 9. — de Burghtsz), 3. — Burlage, 427. — Burman, 84 (*Pn*) (*Gen.*), 106, 258 (*Gen.*). — v. Burmania, 192*, 7, 579 — Buermans, 263. — du Bus de Ghisignies, 449. — Busch, 16*. — Buschman, 338ᵇ — Buser, 613. — Busero, 249. — Busca, 515 (*n.* 2) — v den Buske (?), 5. — Busken, 99, P. — Busken Huet, P. — de Busco, 245. — de Busscher, 575. — de Bussy, J. — Bussy de Rabutin, 509. — Butkens, 12, 244, 506 (*n.* 2), 672.

Caesar (?), 138. — Cecil, 262. — v. Celeysen, 5. — Cephas (?), 289. — v. Ceueen (?), 661. — Chalon, 15. — de Chalons, 392. — Champollion-Figeac, 541 — v. Chandelier (?), 302. — Charnailles, 337. — Charrye, 489. — Chastillon, 53 (*n.*)*. — de Chavonnes, 257, 360. — Chevalier, 145, 7, 204, 5, 23 (*n.*), 75, 349, 407, 537, 643. — de la Chevalerie, *zie* Daufresne. — Chevallier, 443. — Chiesa, 572. — v. der Chijs, 22, 78, 9, 118, 52. — Christiaens, 517 (*n.* 3). — Christiani, 137. — Cyrurgien (?), 5. — v. Citters, B.

v. Dael(l), 138, 400. — v. Daele, 451 (*n.* 1). — Daelman, 327. — Daendels, 290. — Dabenis, 390 — v. Daysen, 358. — v. Dale, 5, 141, 647 (*Pn*). — Dalen, 468 *b*) — de Dhalen, 337. — v. den Dalen, 418, 649. — v. Dam. 2, 72. — v. D. v. Noordeloos, 33, *zie* P.R. — de Damhouder, 422. — Damman, 320*. — v. Damme, 421. — Danneels, 515*. — v. Dans, 45, 438. — v. Darll, 399. — Dassier, 470. — Daufresne de la Chevalerie, 570, 6*. — Davits, 169, 70 — Dedel, 249. — Dechir, 267. — Deijm, 48, 9, 50, 1. — Deyman, 489 — Deynoot, 16 (*Pn*). — Dekema, v. Dekama, 506 (*Gen.*), 7. — Deken, 436. — Deketh, 212. — v. Delden, 520. - v. Delen, 189, 591, 2, 672. — v. Delft, 56 (*n.*), 7, 9, 61. — Deljoute, 668. — Delrue, 82. — Derfroet, 7. — Despars, 305, 435. — Detering, 338. — v. Detten, 400, 1, 632. — de Deurwaerder, 449. — Deutz, 10, 286, 597 (*Pn*, *Gr.*), 661. — v. Deventer, 635. — Dibbetz, 261. — Dieffenbach, 116. — v. Diemen, 262, 3. — v. Diepenbroeck, 90, 322 *c*). — von Diepenbroch, 320*. — Diependaal, 647. — v. Diepholt, 138. — Dierhout, 139, 263. — Dieriex, 514*, 5, 7, 68, 75 (*n.* 1), 7, 666 (*n.* 4), 7 (*n.* 3). — Dierick (?), 517. — v. Diest (*adell.*), 138. — Diest Lorgion, 14. — Dieusaert, 448*. — v. Dijck, 241, 63, 390, 631, 74. — Dijckmeester, 257. — Dijkstra, 619. — Dijserinck, 86. — v. Dyck, 338ᵇ. — v. Dycke, 662 (*n.* 1). — Dimmer, 326. — Dingemans, 625, 6*. — Dirks, 12, 5, 85, 225, 7, 98. — Diricksz, Dircxcen, 404, 529, 33. — Dirkse (?), 544. — (v.) Dishoecke, 22,

a) *niet* Vueren. *b*) *Zie* dezen Bladw. op Enschedé. *c*) De gu. à la bande d'arg, Au fr.-canton, écart : 2. et 4. d'or au lion de sa., 1. et 3. d'or au lion de gu. (Wapen van Salomon v. D.). Zie ook *Armorial*.

537. — v. Ditmar, M. — v. Dittersbeke, 67. — Djurre (?), 30. — Dodt, 127 (*n.* 8). — v. Dodeweert, 90, 128 (*n.* 3), 386. — Doeyema, 652. — v. Doeyenburch, 262. — v. der Does, 4, 6, 7, 66, 197, 303, 99, 626. — Doige, 450*. — v. Dockum, 545. — Dollendorp, 321*a). — Dollert, 62. — Dommer (v. Poldersveldt), 666. — v. Dompselaer, 311, 99, 400 — v. Dongelen, 90*. — Donckers, 451 (*n.* 1). — v. der Donckt, 516 (*n.* 4)*, 68, 76. — Dhont, 449 (*n.* 4), 569, 70, 4*, 6, 7. — Doolaghe, 359. — Dooreman, 513. — v. Doorn, 400, 62. — v. Doornick (*adell.*), 182 (*n.*), 7, 262, 389. — v. Doornik, 387, 8. — v. Doorninck, 13, 7, 30, 123 (*n.*), 274, 347, 580. — v. Dorenweerd, 591. — v. Dorp, 322*. — Dorrenboom, 9, 38, 197, 386. — v. Dorsten, 505 (*n.*). — v. Dorth, 157, 336, 86. — v. Dortmond, 158. — Dozy, 499. — Doublet, 250. — Doucel, 5. — Doudan, 668. — Doude, 390. — Douères, 604. — Douglas, 396. — D. gez. Schott, 449 (*n.* 3). — Dousa, *zie* v. der Does. — Dowden, 611. — Drabbe [2], 352, 508. — v. Drakenburg, 66, 136, 398, 468. — Drappentier, 408, 9. — Drees, 250. — Dreews, 16*. — Dressel, 338. — Dryden, 556. — v. Driel, 63. — v. Drielenburg, 402. — Droesbeke, 516* (*n.* 4)*, 68. — le Droux, 453. — Drugulin, 240. — v. Druten, 126, 85, 586. — Druwech, 631. — Dubaret, 338. — v. Dudenwert, 90. — Dugniolle, 20, 5, 412, 73. — Duyck, 626 (*Gen.*). — v. der Duyn, 53*, 197. — Duisenberger, 168. — Duyst, 629. — Duyven, 631. — v. Duivenbode, 132—4 (*Nm*). — le Duc (?), 87. — Ducange, 229. — Dulignon, 287. — Dumas, 427. — Dumbar, 344, 418. — Dumont, 568. — Dundas, 396. — v. Dungeln, 90*. — Duncan, 290, 1. — v. Dunzeels (?), 105. — Duplessis, 490. — Dürr, 15. — Durant, 281. — de Duras, 25 (*Pn*)*, 6*. — v. Duren, *zie* P.R. — v. Dusseldorp, 509. — v. der Dussen, 626. — Dutry, 76. — Dutuil, 489 — Duven, 129. — v. Duvenvoorde, 70, 262, 5. — v. Duverden, 401.

Eassie, 102. — East, 146. — d'Edel(e), 250. — Edmund, 394. — v. Eeden, I. — Eeholfyok (?), 7. — Eeck, 16*. — Eekhoff, 298. — v. der Eem, 130, 9, 262, 398. — v. Eemskerke, 6; *zie* v. Heemskerck. — v. Eenhuysen, 191*. — v. Eerde, 242, 3, 606. — v. Eeuwijck, 516 (*n.* 3). — v. Eewick, 661. — Eggerings, 115 (*Nm*). — v. Egmond (*adell.*), 3, 54, 63, 75, 120, 94, 341, 463, 582. — v. Egmond, 100. — v. Eyk, 505. — v. Eyck, 12, 400, 12 (*Pn*), 3 (*Pn*). — v. Eyll, 65. — Eyma, 507. — v. Eynden, 250. — v. Eindhoven, 262. — v. Eysinga, 674. — v. Eck, 186, 358. — v. Eck v. Panthaleon, 91, 129, 88 (*n.* 4), 9 (*n.*), 259, 62, 320*, 1, 664. — Eccard, 131. — de l'Ecolle, 450. — Elben, 459 (*n*) — Elbo, 446*, 8 (*n.* 1.) — v. der Elburch, 262. — Elderbom, 138 — v. Eldijck, 127. — Elgin, 104. — Ellery, 361. — Ellignet, 135. — Elpenor, 40. — Elsevier, 311. — v. Elshout, 447, 53 (*n.* 2). — v. Elsland, 307. — v. Elspete, 228. — v. der Elst, 662, 6 (*n.* 4), 8. — v. Elts, 265. — Emmen, 519. — v. Emmenes, 137. — v. Emminkhoven, 265. — Emmius, 16*. — Engelberts, 661. — Engelen, 1. — v. E, 311, 86. — Engelgrave, 447, 8. — de(n) Enghels, die Engelsche, 4, 5, 7. — Engelsma, 619. — Enguerrand de Monstrelet, 541. — Enka (?), 30. — Encke, 361. — v. Ensebroeck, 183, 4, 6. — Enschedé, 16, 468 *c*) 569, 70, M. — v. Ensse, 463, 98 (*n.* 2, *Nm*), 583. — v. Enst, 498. — Entszoon, 498. — Epkema, 615. — v. der Erff, 131. — v. Ermel, 592. — Ermerins, 229. — Ernst, 299. — Ernsthuyse, 18 (*Pn*)*. — v. Erp, 570. — v. den Erruw, 131. — v. der Erwe, 131. — Eschauzier, 190. — Esdré, 210, 74 (*Cat.*). — l'Espérance du Pont, 520. — v. Espete, 228. — v. Essen, de Essende, 90*. — v. Essen, 258*, 592. — Estanove, 434. — d'Estré, 338b. — Estricx, 453. — Etienne, 361. — v. Everinghen, 4. — Evers, 622. —

a) Quartier d'az., aux 2d et 3me de sa. à la croix d'arg. 2) Mr. Herman Tollius Drabbe † 6 Nov. 1885 te Leiden, oud 67 jaar, broeder van Dr. J. C. Drabbe. *c*) *lees* Mr. Christiaan Justus Enschedé. Mr. Jan Justus E. huwde Cornelia Dalen.

Evertse, 72, 237. — Evertsen, 620. — v. Ewijk, 663. — v. Ewick, 342, 661. — v. Ewissum, Ewsum, 399.

Faas, 15 (*Pn*), 597 (*Pn*). — Fabricius, 164, 200. — F. v. Leijenburg, 272. — Fabritius, 388. — Fagel, 19, 145 (*Pn*) 52 (*Pn*), 197, 633, 46. — Fahne, 53 (*n.*), 62 (*n.* 2). — du Fay, 83. — la Faille, 597 (*Cat.*) — de la Faille, 386, 505. — Falke, 285. — Faltz, 146, 220. — Farée, 325. — Farmer, 611. — le Febure, 450 (*n.* 2). — Feyens, *zie* P. R. — Feith, 463. — Fenwick Muller, 164. — le Fer, 338b. — Ferwerda, 259, 544. — Fetmenger, 624. — Fiinemenpuur (?), [1]), 6. — Figeac, 541. — Fijnje, 251. — Philippe, 365. — Philips, 4 (?), 7 (?), 50 (?), 420. — Philipson, 163. — Fillow, 191, 2. — Philo, 191. — Fisisijn (?) [1]), 7. — Fisk, 100. — Floerkijn, 6. — Florekiin (?), 5, 6. — Foder, 349. — Foeyt, 138. — Foeck, 137. — Foyert, 75, 182, 262. — Foyk, 7 (*n.* 1). — Fock, 191 — Focke, 191*. — Fockenbroch, 46, 175. — Fontein, 444. — Fonteyn, 632, N. — de Forbin, 338b. — Forgens, 170. — Forier (??), 7. — Förstemann, 582 (*n*), 661. — Fourret, 338b. — Franck, 499. — le Francq v. Berkhey, 427. — v. Frankenberg, 323. — Fransquillon, 110. — Franssen, 92. — Frantzen, 92. — Fraser (?), 489. — Fredelijn (?), 6. — Frederiks, 250, 434, 662. — Fredrycx, 666*. — v. Freisheim, 267. — v. Freckhem, 666. — Fremanger, 337. — de Fremery, 258, 577. — Frenay, 506. — Freppel, 163 (*n.*). — Fries, 488. — Friesheim [2]), 267. — Frijenberg, 8. — Fritse (?), 5, 6. — Froberg, 179. — Fruin, 395 (*n.* 5), 456. — Fuik, 431. — Fullenius, 22 (*n.*). — Funnekotter, 338b. — v. Furstenberch, 124, 322.

Gaertss, 122, 4. — Gaber (-bri), 139. — Gaëtana, 586. — Gaillard, 316 (*n.* 3), 38, 583. — v. Galen, 127, 457, 631. — Galenus, 233. — Gallandat (Huet), 98, 9. — Gallaeus, Gallé, 270. — Gallez, 450*. — v. Gameren, 571, 5 (*n.*). — Gans, 268, 330. — Gansneb genmt Tengnagell, 270. — Garon, 337. — Gasman, 257. — v. Gasten, 434. — Gates, 551. — Gaudiciabois, 513. — de Gavere, 35, 251, 324. — v. Gaveren, 582 — v. Gheel, 674. — Geelhand, 645 (*Kab.*). — Geelvinck, 119. — de Geer, 413 (*Pn*). — de G. v. Oudegein, 657. — Geerkens, 84. — Geerlofs, 72. — Geerts, 575 (*n.* 1). — Geysbeek, 397, 552. — v. den Ghelde (??), 7. — v. Gelder, Gelre (*adell.*), 75, 455, 6, 506 (*n.* 1). — v. Gelder, 472; *zie* P. R. — Gelink, 180. — Geltema, 621. — v. Gemen, 193. — v. Gemert, 267. — Gennarelli, 102. — v. Gent, 187, 201, 463, 583, 90 (?). — v. G. gezegd Villain, 664. — Georgendiel, 316 (*n.*). — Gerard, 668. — Gerardi, 447, 53. — Gerards, 388. Gherets (?), 4. — Gerlach, 596. — Gerlacius, 520*. — Gerlings, 427, 603. — v. Gerve, K. — v. Gerven, 398. — v. Gerwen, 505 (*n.*). — Geuns, 444 (*n.* 3). — v. Gevershoen, 265. — Gibbes, Gibes, 518. — Gibbs, 196, 518. — Gielis d'Hujoel, 451. — v. Giffen, 13. — Gille Heringa, 31. — Gillis, 449 (*n.* 4). — Gillisz, 474. — v. Ginderachtir, 511. — Gips, 518*. — Girard, 397. — v. Ghistele, Ghistelles, 174 303, 23*, 436. — v. Glabbeeck, 399. — le Glay, 541. — v. Globbeeck, 314. — Gobius, 462. — v. Goedesbergh, 587 (*n.* 3). — Goeman, 118. — Goeree, 421, 73, 642; *zie* P. R. — v. der Goes, 49. — Goethals, 250, 316 (*n.* 3), 7, 24 (*n.* 5), 449, 512. — v. Goethe, 487. — v. Goethem, 454 (*n.*). — Goetset, 7. — v. Goijen, 100. de Goyer, 401. — Goitscet, 4, 7. — Gockinga, 520*. — Goltzius, G. — Gompertz, 591. — v. Goor, 240, 556. — Goossens, 325, 454. — Goteliin (?), [3]), 4. — Gotelingher (?) [3]), 7. — Götte, 338b. — v. Gottingines [4]), 250. — Goubau, 446*, 7, 50, 3 (*n.*). — v. Gouda, 401. — Gouthoeven, 626. — Ter Gouw, 38, 88, 345, 586. — Graadt Jonckers, 193. — v. der Graef, 635. — v. der Gracht, 449. —

1) Finament = opbrengst aan geldmiddelen (Oudemans.) Fisisijn = dokter. 2) *niet* Freisheim. 3) bediener van klein geschut? dus beroepsnaam? Goteling = klein geschut (Oudemans). 4) Gottignies?

v. Graimberg, 150 (*n.*). — **Grammaye**, 159, 264. — **v. de Grampel**, 423. — **de Granpré**, 257, 360: — **Graus**, 447 (*n.* 3). — **de Grave**, 444 (*n.* 3). — **Greebe**. 287. — **Gretschel**, 104. — **Greve**, 192, 431. — **v. Grieken**, 625. — **v. Griethuijsen**, 371. — **Grige** (?), 7. — **Grigis**, 575 (*n.* 1). — **v. Grijpskerck**, 263. — **v. Grimbergen**, 266. — **Gritters**, 250. — **Groebe**, 78, 172. — **de Groeff v. Erkelens**, 131, 249, 401, 601. — **Groeyen**, 653. — **Groen**, 266. — **v. Groenenberch**, 262. — **v. Groenendijk**, 16, 663. — **v. Groeningen**, 655. — **v. Groesbeeck**, 126. — **v. Groin**, 337. — **Grommee**, 14 (*Pn*). — **Groninganus**, 333. — **v. Groningen**, 141, 54. — **de Groot**, 136, 265, 0. — **v. Grootveldt**, 399. — **von Grosse**, 673. — **Gruys**, 16*. — **de Gruyter**, 320*. — **v. Grünstein**, 31*. — **de Grueter**, 182, 320*. — **Guens**, 444 (*n.* 3), 5*, 6, 7 (*n.* 5), 8, 52 (*n.* 3), 3 (*n.* 2), 511 (*n.* 5). — **Guërdin**, 338b. — **Guicchardijn**, 307. — **Guichard**, N. — **Guyot**, 645. — **Guys**, 16*. — **Guizot**, 200, 388 (*Gen.*). — **v. Guiscard**, 272 (*Pn*) — **Guldemond**, 386. — **Ter Gunne**, 487.

Haeff, 184. — **v. Haeften** (*adell.*), 58, 321*, 403, 63, 583, 631, 2 — **v. der Haeghen**, 446. — **v. der Haak**, 266. — **v. Haelerlaeken**, 319. — **de Haan**, *zie* P. R. — **ter Haar Haer**, 107, 582. — **v. de (den, der) Haer**, 107, 38. — **v. Haerlem**, 402. — **v. Haersolte**, 615 (*Nm*), 72. — **de Haas**, 663. — **de Haes**, 265, 308. — **v. der Haas**, 356 (*Pn*). — **Haesbaert**, 75. — **de Haese**, 264 (*n.* 5). — **v. Haesselt**, 382. — **de Haestin(gh)e**, 6, 7. — **Haffman**, 428. — **ten Hage**, 507. — **in die Haghe** (?), 5. — **v. der Hagen**, 267, 635. — **Hagius**, 327. — **de la Haye**, 19 (*n.*), 667*, 8. — **v. Haimbach**, 83. — **Hack**, 466. — **Hackfort**, 63, 5 (*n.*), 125, 8, 81. — **Halbertsma**, 9. — **Halma**, 422, 544, 5, 649. — **v. Halmael**, 175. — **Hallmann**, 563 — **Hals**, 8. — **v. den Ham**, 564*, 5* (*Gen.*) — **Hamelton v. Horne**, 632. — **v. Hamersfeldt**, 264. — **Hamilton**, 394, 6. — **v. Hamme**, 81 (*n.* 1), 575. — **d'Hanosan**, 338b. — **d'Hanins (de Moerkerke)**, 446, 54, 670 (*n.* 1). — **Hanmer**, 641. — **Hanssen**, 423. — **v. Hardenbroek**, 137. — **de Harduyn**, 41, 174, 303, 438, 557. — **v. Haren**, 107. — **Harinxma**, 579. — **Harkenroth**, 652. — **Harman** [1]), 137. — **v. Harn**, 109 (*Nm*). — **Harrebomée**, 609. — **v. Harsteen**, 326 — **v. der Hart**, 624. — **v. Hartevelt**, 263, 5. — **Harting**, 69, 621. — **H. v. Kitsing**, 402. — **Hartknock**, 144 (*n.*). — **Hartmann**, 326. — **Hartochvelt**, 635 (*n.* 2). — **Harward**, L. — **Hartweg**, 103. — **Hazaert**, 449 (*n.* 2). — **de Hase, Haze**, 258, 70, 388, 505. — **Hasebroek**, 86. — **v. Hazelt**, 382. — **Hasselaar**, 338, 60. — **v. Hasselt**, 654. — **v. Hattem**, 127*, 399. — **Hatter**, 106 — **Hattink**, 230. — **v. Hattum**, 254. — **de Haultain**, 197. — **v. Hausselt**, 382. — **Hautsch**, 215, 9, 79, 409 (*n.* 1), 72, 536, 8 — **Havard**, 610. — **v. den Have**, 56. — **v. Heeckeren**, 22, 75, 281–4 (*Nm*), 540 (*n.*), 90. — **Heems**, 194. — **v. Heemskerck**, 4, 6, 53*, 232. — **v. Heerdt**, 622. — **v. H. v. Eversberg**, 155 (*Nm*). — **v. Heerde**, 76, 154 (*Nm*). — **Heeres**, 16 (*Pn*). — **Heerman**, 4, 7. — **Hees**, 227. — **v. Hees**, 568. — **v. Heess**, 381. — **Heese**, 182 (*n.*), 381. — **v. Heesel**, 401. — **Heest**, 417. — **v. Hefner**, 125 (*n.* 1). — **Hegelmeijer**, 434. — **Heggerus**, 628. — **v. Hecht**, 283*. — **v. Hechthausen**, 283*. — **Hey v. Sevender**, 262, 630, 3. — **Heidanus**, 84. — **die Heyden** (?), 6. — **v. der Heyde**, 265. — **v. der Heyden**, 161. — **Heijck**, 636. — **Heiligert**, 429. — **Heyloo**, 341. — **Heym**, 357, 591. — **Heymans**, 21 (*Pn*). — **Heyn**, 525. — **Heyndricxz**, 288, 474, 81. — **Heineken**, 83 (*Kab.*), 227, 74, 594. — **Heynen**, 462. — **Heynric** (?), 4. — **Heyns**, 561. — **Heynsius**, 296. — **Heyse**, 381. — **v. Heisebruch**, 381. — **Heyster**. 188. — **v. Hecke**, 118. — **v. Hekele**, 282. — **Hecket**, 282*, 3*. — **Hekler**, 591. — **Helderman**, 548 (*n.* 1). — **v. Heldrik Brienen**, 137. — **Heldring**, 69. — **Helfenstein**, 520*. — **Hellemans**, 33. — **Hellenbach**, 616. — **v. Hellenberg**, 616. — **Hellenbroek**, 616. — **Hellensoen**, 116. — **Hellin**, 316 (*n.* 3). — **Hellingwerf**,

1) Harmar ? Harmanni ?

596 — Hellingwier, 216 (*Cat.*). — Hellius, 265. — v. Hellu, Hellouw, 142 (*Nm*). — Helm, 591. — v. den Helm, 503. — v. Helmont, 139, 59 (?). — Helmrich, 338 — v. Helraadt, 189. — v. Helsdingen, 262, 578. — v. Helsum, 57. — v. Helten, 178, 440 — v. Hemert (*adell.*), 129, 37, 402. — v. Hemert, 35. — Hemmekam, 135, 6. — Henaux, 144 (*n.*). — v. den Hende, 665*, 6, 9. — Henderson, 395. — Hendriks, 338b. — Hendrix, 621. — v. Henghel, 227 (*Pn*). — den Hengst, 25 (*Pn*). — Hennebo, 549. — Hennequin, 572, 5 (*n.* 1). — Henrici (?), 403, 630. — Henrickxsoen, 126 (*n.* 4). — Henrionet, 281. — Herberenss, 62. — Herberts, 159, 86. — v. Herefort, 6. — Herema, 633, 4 (?). — Hering, C. — Heringa, 31, 632, 3 (?), 4. — Herculens, 100. — Hercules, 234. — Hermanni (?), 137. — Hermans, 29, 56, 457, 585. — de Hert, 4. — v. der Hert, 481, 2. — de Hertog, 220 (*Pn*). — v. Herve, 315. — v. Herwaerde, 508. — Heselenberg, 382. — v. Hezeveld, Hesevelt, 381. — v. Hezervelde, 381. — Hesius, 381. — Hesseke, 381. — Hessel, 588 (*n.* 1). — Hesselink, 565. — Hessels (?), 402. — v. Hessen, 120. — v. Heteren 128, 9, 345. — Heuck, 240. — v. Heukenshoven, 319*. — v. Heurn, 265, 6, 554 — v. Heusden 632, 8. — v. H. gez. v. Elshout, 447. — v. Heussen, 231, 588. — v. Hewensteyn, 180. — Hilfoort, 450 (*n.* 4). — Hillebrants, 266. — Hinlópen, 340 — Hinsbergh, 226. — Hirzel, 565 *a*). — Hmā (?), 5. — Hobein, J. — Hoek, 314. — v. Hoeck, 265, 647 (*Pn*). — v. den Hoeck, N. — v. Hoeclum, 75, 282. — Hoeckwater, 105. — v. Hoemen, 291, 402. — v. Hoenhorst, -hout, 496 (*Nm*). — v. Hoenselaer, 498 (*n.* 1)*. — v. Hoerde, 673. — de Hoese, 264. — Hoeufft, 108, 519, 77, 81. — v. Hoevell, 549, 649, 73. — v. Hoeven, 403. — v. Höeven, 648 (*Pn*). — v. der Hoeven, 63, 124, 5, 513, 7, 68, 631, 67 (*n.* 3). — Hoevenaar, 341. — Hoff, 338b. — Hofdijk, 28, 86, 227, 587, 8. — Hofkens, 510. — Hoffmann v. Fallersleben, 282 — Hofstede de Groot, 136. — v. Hogendorp, 267, 398, 618*. (*Gen.*). — v. Hohenlo, 264, 5. — v. der Hoye, 324*, 5 (*n.* 1). — Hoijer, 312, 3. — Hoynck v. Papendrecht, 202. — Hocker, 232. — Holl, 632. — Holcama, 35. — v. Holst, 237. — v. Holstein-Gottorp, 218 (*Pn*). — Holtrop, 11 (*n.* 1). — Holwarda, 84 (*Pn*). — v. Hompesch, 197. — Hont, 496. — d'Hont, 574 (*n.* 1)*. — ten Hondt, 496 (*Nm*). — Hondeling, 259. — te Honderen, 497. — v. Hontgeest (?), 70. — v. Honthorst, 262, 5, 398, 402. — v. den Honert, 505, 620 — v. Honsteyn, 495 (*Nm*). — v. Honwier, 138 *b*). — de Hooff v. Zijl, 632. — Hooft, 119, 623. — H. v. Iddekinge, *zie* P. R. — 't Hooft, 510*, *zie* P. R. — 't Hooft v. Benthuizen, 211 (*Cat.*). — de Hooghe, 349, 50. — Ho(o)genhuijs, 635 — Hoogenstraaten, 429. — Hoogkamp, 220. — v. Hoochstede, 241. — Hoogstraten, 188, 504. — v. Hoogstraten, 216 (*Cat.*). — v. Hoochstraten, 398. — v. Hoorn, 402. — Hoornbeek, 424. — v. Hoorne, 127, 97, 582. — v. Hoosear, 192. — v. der Hordt, 673. — v. Horen (Tijldonck), 322*. — v. den Horene, 29 (*n.*). — Horn, 338. — v. Horn, 109 (*Nm*). — v. Horne, 632. — de Hornes, 127, 341, 456, 582. — Horst, 127 ; thor Horst, 669. — Houdijn (?), 620. — Houck, 409. — v. Houcke, 511. — de la Houssaye, 240. — Houston, 396. — v. Hout, 37, 134. — v. den Houten, 573 (*n.*) 670. — Houthaak, 587 (*n.* 3). — Houtum Schindler, E. — v. der Houven, 326. — Houwaert, 177, 304, 434. — v. Houwegen, 190. — v. Hove, 361. — v. den Hove, 447 (*n.* 3), 567. — v. Hövel v. Westerflier, 570. — Huart, 572*. — Huber, 84, 224 (*n.*). — de Hubert, 173. — Huberts, 227, 391. — Huet, 98, 9, 248, 9, P. — de Huybert, 46. — Huybrechtsz, 236. — Huydecoper, 33, 661. — Huych, 71. — Huygens, 505. — Huijgesz, 481. — Huyn v. Amstenraadt, 58 (*n.* 5). — Huynebaert, 87 (*Nm*). — v. Huininga, 627. — Huisinga Bakker, 557. — Huysman, 344 (*Nm*). — Huys-

a) Zie de Errata. *b*) Henxwier? Houxwier?

manninck, 344 (*Nm*). — Huyssen (v. Kattendijke), 117, 8, 315. — d'Hujoel (?), 451. — v. der Hulpen. 447. — v Huls, 623. — Hulsius, 14. — v. Huemen, *zie* Hoemen. — v. Hunder, 497. — Huninga, 87 (*Nm*). — Hunneken, 87 (*Nm*). — Huens, 448*, 9 (*n*. 2). — v. Huntem, 496 (*Nm*). — v. Hunthum, 661. — Hurt, 225 (*Pn*)*. — de Hurtebise (?), 515 (*n*. 2), 6. — Husmans, 453*. — Huesman, *zie* Huysman. — v. Huesden, 632. — v. Huessen, 128, 82.

v. Iddekinge, *zie* P. R. — v. Ido, 93. — v. IJzendoorn, 310. — v. IJsseldijk, 36. — v. IJsselstein, 187, 265. — v. Ilem, 663. — v. Immerseel, 49. — In de Betouw, 381. — Ingenulant, Ingenuwelant, 54, 247 (*Nm*). — Ingenwinkel, 247 (*Nm*). — v. Inhuysen en Kniphuysen, 263. — Ypeij, 614. — v Ypelaer, 415. — Ypermans, 303. — Isebrant, 315, 21*, 3, 445 (*n*. 3). — v. Isendoorn (à Blois), 53*, 4, 6, 126. — d' Isenghien, 325 (*n*. 5), 445. — Isercramer, 636. — Iserman, 52 (*n*. 2). — Ising, B. — v. Isselt, 1, 2*, 3, 31*. — v. Ittersum, 259 (*n*. 1). — Iversen, 150 (*n*.). — Yvon, 287. — v. Iwane, 663.

v. Jaersvelt, 401. — de Jager, 34, 112, 3, 200. — Jay, P. — Jacke (?), 5. — Jacobs, 49 (?), 488. — Jacobsz, 70, 2, 474. — Jacobsze (?), 331. — Jacobszoon, 72. — James (?), 4. — Jamieson, *zie* P.R. — Jannijn (?), 7. — Jans, 117, 227 (*Pn*). — Jansz, 50 (?), 169, 84, 237, 405, 653 (?). — Jansen, 197, 338, 622. — Jansse, 544. — Jansze (?), 327, 32, 4, 5. — Janssen, 141, 243. — Japikse, 37, 103. — Jarges, 672. — Jehotte, 646. — Jelgersma, 652. — Jensma, 652. — de Jeude, 138. — Jobard, 434. — Jöcher, 80, 1 (*n*. 2). — Joly, 389. — le Jolle, 423. — Jones, 162, 405. — de Jong, 338, 482. — de Jongh, 72. — de J. v. den Nieuwenhuyse, 575 (*n*. 1)*. — de Jonge, 13, 50 (?), 208, 35, 62, 426, 662. — Jongejan, 482. — Joncker, 403. — Jonckers, 193. — Jonctijs, 40, 301, 438. — Jonnaert, 225, 595. — Joosenhans, 338. — Joppen, 398. — Jordens, 347. — Jorissen, Q — Joseph (?), 135. — Jouffroy, P. — Judoci (?), 399. — v. Jugteren, 454. — v. Julingha, 519. — Julsinga, 16*. — Jurieu, 80. — Juts, 634.

Kaan, 348, 620, 42 (*Cat*.). — Caarten, 310. — Cabeljau, 577. — Cadel, 265. Caijman, 514*, 68, 75 (*n*. 1), 667 (*n*. 3). — Cailhou, 338. — v. Kaisersfeldt, 618*. — Caland, 8, 509. — Calkoen, 78 (*Pn*). — Callebant, 666. — Callenbach, 422 — de la Cambe, 449 (*n*. 4). — v. Cammingha, 579. — Campbell, B. — v. Kampen, 363. — Camphuysen, 602. — Campi, 179, 80*. — Canis, 189, 90 (*n*.)*. — de Cannart d'Hamale, 454. — Cannegieter, 108. — Kannewet, 423. — Kanoven, 266. — v Cansteren, 401. — Canter, 630. — Canters, 138. — v. Cantfort, 575 (*n*. 1)*. — v. der Capellen, 269, 396, 672 (*n*. 4, *Gen*.), 3, (*Gen*.). — Capiteyn, 488. — Kappeyne v. de Coppello, 269 — Cara, 368. — Carbasius, 312. — Carbentus, 621. — Karman, 2, 3*. — De Carmer, 258. — v. Karnebeek, 360. — Caron, 241. — Carpentier, 667 (*n*. 2). — Carré, 181, 574 (*n*. 1), 7 (*n*. 1). — Karsten, 312 *a*). — Cassetta, 569. — v. de Kasteele, 564, 626. — du Castel, 338 — de Casteleyn, 44, 171, 303, 434. — Castlain, 78. — y Castro (?) 118. — ten Kate, 86. — v. Katler, 447. — v Cats, 118, 32. — Cattelaer, 238. — v. Cattenburch, 568. — Kausler ? — v. Cauter, 668. — de la Cave, 654. — Keer, 338, 457. *Zie* P. R. — Kee(r)skorf, 320*. — Kegeling, 401. — Keyaerts, 449. — Keiser, 648 (*Cat*.). — Keyser, 203. — Keysersfeldt, 618. — Keizerswerth, 621. — v. der Kellen, 587. — Keller, 565, B, C. — Kemenerus, 180. — Kemp, 137, 262, 630. — de Kemp, 186 (*n*. 6), 454. — Kempe, 338. — Keppel, 259 (*n*. 2). — v. Keppel, 252. — Kerkhof, 621. — Kerckraedt, 314. — Kerckrinck, 661 (*Gen*.), 5 (*Gen*.). — Kermans, 263. — Kern, 383. — Kerrebijn, 312. — v. Kervel, 253.

a) *niet* Korssen.

— v. Kervenheim, 251. — v. Kessel, 266. — Ketele, 574 (*n.* 1), 7 (*n.* 1). — Keuchenius, 244. — Keur, 130. — Kevelaar, 51. — v. Kiburg, H. — Kielstra, J. — Kien, 257. — v. Kijthoek, 93. — Kilpatrick, 394. — de Kimpe, 666 (*n.* 2)*. — Kinker, 427. — v. Kinsbergen, 603. — Kinschot, 566. — 't Kint de Roodenbeke, 668. — Kist, 25 (*Cat.*). — v. Kitsing, 402. — Kyvel, 387. — Klaarenbeek, 271. — Claes, 444 (*n* 3). — Claesz, 289. — Claesk (?), Clayskijn, 6. — Clant, 16*, 647 (*Pn*), 8*. — Clanter, 624. — Claproth, N. — Clare (?), 6. — Clary, 447. — Claus, 670. — Cleeff, 403. — v. Kleef (*adell.*), 131, 315, 21, 467. — v. Cleeff, 138, 265, 398, 400, 3. *Zie* P. R. — v. Cleijdijck, 49, 50—2. — Kleiert, 207 *a*). — Klein, 360. — Kleyn, 98. — Kleine, 485. — Kleijnenbergh, 78 (*Cat.*). — Kleinert, 207 *b*), 12, 8, 20, 535, 6. 641. — Clement, 617, 47 (*Pn*). — Clements, 338b. — Klemrinck, 597 (*Pn*). de Clerck (de Hurtebise), 515 (*n.* 2), 6. — de Clercq, 634. — Cleuters, 594 (*Pn*). — Clignet(t), 135 (*n.*), K. — Kling, 315. — de Clippele, 517*, 73 (*n.*), 666 (*n.* 3). — Kloek, Cloeck, 190, 619 (*n.*), 20, 73*, 4* (*n.*)* (*Gen.*). — v. der Cloes, 265. — Klomp, 415 (*Nm*). — Cloosterhoff, 610. — Kloppenburch, 265. — Cloribus, 450 (*n.* 4). — Clotterbooke, 314, 5. — Kluit, 200. — v. der Cluse, 252. — Cluver(ius), 260. — Knaeps, 572*, 5 (*n.* 1). — Knappert, 507. — Knauth, 646. — Kneppelhout v. Sterkenburg, 79 (*Kab.*). — v. Kneschke, 249. — v. Kniphuysen, 263. — Knippenberg, 493. — v. Knock, 577, 8. — Knox, 222. — Knol(l), 234. — Cnoop, 313. — Knoppert, 259 (*n.* 1). — Knuyts, 118. — Codde, 451 (*n.* 1), 634, 6. — de Codin, 674. — v. Coehoorn, 68, 197, 551, 654. — Koekebakker, 460. — Coenders, 672. — Koene, 281, 352. — Coene, 314. — Coenen, 186. — Koenen, 81, 143. — Coenraads, 338b. — Koerten, 578. — v. Coesvelt, 401. — v. Coeverden, 505, 632. — Cogghe, 4. — de Cogny (?), 390, 622. — Cohen, 411. — Köhler, 21, 81. — Coymans, 661. — Kok, 579, 626. — Cock, 631. — Cocq, 258. — de Kok, 247. — de Coc (?), 5, 6. — de Cock, 462, 515. — de Cocq, 413 (*Pn*). — de Cock v. Delwijnen, 136, 400, 1, 630. — de C. v. Nerijnen, 127. — de Kokelaer, 462 *c*). — v. Coxie, 447. — Colbert, P. — Colerus, 647. — de Coligny, 526. — Collaert, 630. — Kollart v. Lienden, 128. — v. Collen, 661. — Collenburg, 338. — Kollewijn, 617. — Collier, 511. — Collomby, 25 (*Pn*). — v. Kollowrath, 514. — Coloma, 449 (*n.* 3). — Comans, 186. — Combes 163. — Commelin, 598, 622. — Commersze, 268, 327 — 9. — v. Compostel, 137. — le Comte, L. — Conde, 424, 5. — König, 87, 150 (*n.*). — Koning, 156 — de Koning, 326. — v. Köningsegg, 514. — Coninck, 402. — de Coninck, 318, 65, 452*, 511, 72, 632. — Conradi, 403. — Conslijn (?) 1), 5. — Conti, 393. — Kooimans, 227. — Cool, 130 (*Gen.*), 238. — Koolen, 315. — Coolman, 325*, 445 (*n.* 3). — Cooman, 452*, 572, 5 (*n.* 1). — Coopal, 566. — Koopmans, 313. — Coops, 565. — Coornhert, 602. — Kop, 505. — Cop(p)ier, 577. — Copkiin (?), 5. — v. de Coppello, 269. — Coppens, 243. — Coppieters, 273. — Coppijn (?), 7. — Corage, 463. — Korath, 450. — Corbende, 634. — v. Cordenoort, 263. — Cordonnier, 386. — Coren, 250. — Cores v. der Mieden, 250. — Corham, 572. — de Corneille, 449 (*n.* 4). — Cornelii, 330. — Cornelis (?), 69. — Cornelisz (?), 314, 404. — Körner, 142, 629. — v. den Corput, 330. — Korssen, 312 *d*). Corver, 119, 326. — Cost Jordens, 347. — Koster, K. — Coster, 105, 314, 406, 510, 635, M. — de Coster, 472, 3. — Kosterman, 280 (*Pn*). — Costerus, 510* *e*). Coteel (?), 6. — Kotermans, 505. — Coule, 338b. — Coulier, 37. — Courage, 463. — Courbé, 649. — v. Couwenhoven, 50, 264. — Cracyvanger, 339, 663. — Craeck, 398. — de Craecker, 665 (*n.*), 6*. — Craen, 405, 629, 38. — Craandijk, 194. — Craffort, 510 (*Gen.*). — Krafft, 338b. — de Crayer, 631. — v. Kralingen,

a) *lees* Kleinert. *b*) *niet* Kleiert. *c*) *lees* 13 Juli 1762 Maria Jacoba de Kokelaer. 1) Kansseler = maat, reisgezel (Kiliaan). *d*) *lees* Karsten. *e*) Wapen: 1. sterren; 2. palen.

Cralingen, 567, 662 (n. 2). — Kramm, 365. — Kramer, 619. — Cramer, 270, 518, 621. — Cr. v. Veeren, 518, 621. — Kramers, 552. — Crans, B, C. — Krechting, 396 (n. 3). — v. der Creke, 4, 7. — Cremer, 624, B. — Kremer, 28, 9, 36, 625. — Crenolles, 338. — v. Kriekenbeek, 79 (*Pn*). — Crigghe, 5. — Crijns, 141. — Criwits, 464. — Croeck, 398. — Croes, 270. — v Croesen, 105. — Croesenes, 262. — de Croeser, 667 (n. 2). — v. Croy, 21 (*Pn*)*, 468. — de la Croix, 449 (n. 4). — Crom(me), 398, 402, 632. — Crombou, 620. — Cromhuysen, 661. — Crommelin(e), 622 (*Gen.*). — v. Cronenburg, 632. — Croock, 631, 5. — Croockewit, 31, 85, 228. — Kroon, 3, 6 (n 1), 7. — Crossley, 224. — Krouwel, 246. — de Kruijff, 36. — v. Kruiningen, 247. — v der Cruijse, 635. — v. der Cruijcen, 46, 303, 434. — Krul, 307, 437. — Kruseman, 397, 587 (n. 1). — Krusinga, 250. — Kufler, 171. — v. Cuyck, 648 (*Pn*). — v. Kuyck, 264, 398, 401. — v. Cuylenborch, 509. — v. Kuynre, 542*. — Kuipers, 538. — Kuypers, Cuypers, 86, 267, M, Q. — Kuithan, 576. — v. Culemborg, 3, 77, 185, 264, 400, 2. — Curtius, 624. — van Kurtz, 316 (n. 2). — de Custer, 78 (*Pn*). — Kuvèl, 386*—8, 622, 74. — Cuviel (??), 388.

v. der Laen, 250. — v. Laer, 623. — Labbe, 163. — Labouchère, 363. — de Lafarge, 338. — Lambrechtse (?), 544. — Lambrechtsze (?), 331 — Lacomblet, 86. — Lam, 4, 7. — Lambert, 74. — Lamerts, 186 (n. 6). — Lammers, 36. — Lammerts, 338. — v. Lamsfeldt, 139, 401. — v. Lamsweerde, 262, 338. — Lancel, 326. — Landolt, 565a). — v. Langh, 263. — de Lange, 16 (*Pn*), 50, 263, 398. — Langedult, 16 (*Pn*). — v. Langen, 263. — Langendijk, 46, 307 — Langenhert (-hart), 179, 80*. — v. Langenhove, 512*, 3, 6, 7, 68, 9, 73, 5 (n. 1.), 7 (n. 1), 667 (n. 1). — v. Langenhuysen, 565. — Langerak, 311. — Langlois, 358. — Lanjon, 338b. — de Lanoy, 623. — Lantsheer, 462. — v. Lantscroon, 137, 8, 254. — de Lapide, 663 (n. 3)*. — de Lara, 118 (*Gen.*). — de Later, 667 (n. 4). — de Latfeure, 136. — de Lattre, 118. — Laufer, 20, 211, 5. — Laurillard, 11, 70, 361. — Lauwermans, 264. — de Laval, 536. — Lavenay, 338. — v. Lawick, 58, 389. — Leake, 221 (n.). — v. Leau, 142. — Ledder, 165. — Ledeboer, 360, 419, 87, 652, 3. — Ledel, 338b. — v. Leefdael, 259. — Leemans, 267, 8. — v. (der) Leemputte, 446, 52 (n. 3), 511 (n 5). — Leendertz, 232. — v. den Leene, 316 (n. 1). — de Leeuw, 201 (*Nm*), 58, 61 (*Nm*), J. — v. Leeuwe, 142. — v. Leeuwen, 11, 201 (*Nm*), 527, 626. — Lefebvre, 573 (n.). — Leffef, 260 (n. 1, *Nm*). — Lefèvre Pontalis, 395 (n. 3). — Leffardink, 639. — Leger, 150 (n.). — Leheer, 410. — Leydekker, 14. — v. Leiden, Leyden, 138, 380, 506b). — v. Leyenberch, 263, 72. — Leinier, 314. — Leirens, 671 (n.). — v. der Leck, la Lecq, 197, 577. — Lecalff, 578. — Lelièvre, 603. — Lelong, 430. — Lemaire, 586 — Lemke, 620. — Lemker de Quade, 192*. — Lemstra, 24. — Lenaertze, 329. — v. Lennep, 34, 40 (n.), 73, 88, 101, 37, 8, 52 (*Cat.*), 95, 601 (*Nm*). — v. Lenth, 121, 8. — Leodinus, 144 (n.). — Leoninus, 258*, 469, 565. — Léouson le Duc, 87. — Lherniete, 632. — Lescailje, 352, 420. — Lescalc, 6. — de Lesseps, P. — de Letter, 118. — de Leur, 299 (n. 1, *Nm*). — v. de Leur, 509. — v. Leuwen, 142, 469. — Lévy, 489. — Lewe (v. Aduard), 567, 672. — v. Lewe, 142. — Lias, 161. — Lydius, 265, 439. — v. Liebe, 261 (*Nm*). — v. Liebergen, 338. — de Liefde, 261 (*Nm*). — Lieftinck, 401. — v. Liefvelt, 400, 1. — v. Lienden, *zie* v. Lijnden. — v. Lienen, 184. — de Liert, 397. — v. Lievendael, 259 (n. 1). — Lievingston, 312. — v. Ligne, 108. — Lyclama à Nyeholt, 338b. — Lixraven, 387. — Limburg Brouwer, B. — Onder de Linden, 360. — von Lindenberg, 570. — v. Lynden, 1, 92 (*Gen.*), 254, 506c), 619, 31, 2, 72 (*Gen.*). — v. L. v. Boe-

a) Zie de Errata. b) *niet* v. Lynden. c) *lees* v. Leyden.

lenham, 188. — v. L. v. den Musschenberg, 398, 9 (*n.*). — v. L. v. Sandenburg, 117. — v. der Lynden, 25 (*Pn*)*. — Lindenhovius, 180. — Lindsley, P. — v. Lingen, 621. — v. Linschoten, J. — v. Lintelo, 21 (*Pn*), 159, 228, 91. — Te Lintum, 551. — le Lion, 201. — v. der Lippe, 672. — Lipperhey, 237. — Lyr, 279 (*n.* 2). — Lise (?), 7b. — Littré, 156. — v Livendale, 259 (*n.* 1). — v Liverlo, 16 (*Pn*). — Livius, 460. — Lobe, 398. — v. Lodensteyn, 14 (*Pn*), 302, 436. — Loeffs, 189. — de Loën d' Enschede, 570*, 1. — v. Loenen, 70. — v. Loenersloot, 56. — v. Loerre, 299 (*n.* 1, *Nm*). — Lochner, 471. — Lois, 359. — v. Lockhorst, 398. — de Loménie, 9. — Londolt, 565 *a*). — Long, 293. — du Long, 338b. — de Longueville, 392, 3. — v. Loo, 506 (*Gen.*). — Loode, 448 (*n.* 1). — Looff, 216. — Loogen, 621. — v. der Looij, 668. — v. Loon, 204, 5, 63, 77, 390, 8. — Loosjes, 33, 99. — Loprei, 237. — Lorgion, 14. — Losel, 421. — Lossy, 448. — Lost, 654. — Lotter, 586. — Louis, 144 (*n*). — Louvel, 338. — Louw, 261 (*Nm*). — Louwe, 483. — Lowe, 261 (*Nm*). — Lubert, 106. — Luceus, Lucius, 282, 3*, 347. — Luder, 147, 219, 77 — 9, 350, 596, 645. — de Lugt, 390. — v. Luchtenburg, 24*. — Luchtmans, 420. — Luyken, Luiken, 306, 454. — Luïscius, 32, L. — Lulius, 78 (*Cat.*). — Lunden, 453. — v. Luneburg, 249. — Lunig, 658 (*n.* 2). — Lus, 240. — Luzac, *zie* P. R. — Luscus, 282. — v. Luessen, 159. — Luther, 602. — v. Luttehove, Luttekenhove, 300 (*n*) — Lütten, 284.

de **Maecht**, 118. — v. de Maele, 574*, 7 (*n.* 1). — Maelcamp dit Malcampo, 451. — v. der Maelstede, 5 — v. Maaren, Maern, 389. — v. Maerlant, 306. — Maerschalck, 451*. — Maertens, 621. — Maartensz, 72. — Maas, 313. — Maes, 447 (*n.* 3). — v. Maas, 485. — v. der Maes, 79*. — v. der Maeth, 139, 400, 632. — Machucas, 454 (*n.*) — Madai, *zie* P. R. — Magerrene, 118. — de Magistris, 633 — 5. — Magnin, 589, 636. — Maibus, 151 (*n.*). — Maillart, 118. — Mailliet, 221. — le Maire, 663. — Majoribancqs, 396. — Mackay, 394, 663. — de Malapart (-peert), 139, 403, 632. — v. Malburg(h), 401, 626. — v. Maldeghem, 626. — Malcampo, 451. — Malon, 405. — Malone, 611. — v. Malsen, 264, 631. — de Malte, 361. — Malte Brun, 196. — v. Maltzahn, 129. — de Man, 397. — v. Mander, 302, 442, 617. — de Mangelaer, 80. — Manneken, 519. — Manrique (de Lara), 118. — Mansfeld, 311. — v. Mansfeldt (*adell.*), 311. — v. Mansvelt, 130, 311*—4. — del Mar, 489. — Marcie (?), 138. — de Marez, 152 (*Pn*)*. — de Marigny, 432. — Marin, 156, 550, 1, 99. — Marius, 515 (*n.* 2)*. — v. der Marck, 14, 193, 319, 506 (*Gen.*). — de Marcar, 338b. — Marcx, 668. — v. Marle, 625. — Marmé, 576*. — v. Marnix, 449 (*n.* 3), K. — Maroucx, 569*, 73, 7 (*n.* 1) — v. Marren, 186. — Marret, 603. — Marrienberch, Mariënburg, 673. — de Marsman, 227 (*Pn*). — de Martten, 183. — v. Martena, 602. — Martineau, 164 — Martini, 674, Q. — de Marvalle, 179. — Maschereel, 631. — Massing, 663. — Masson, 517, 667 (*n.* 3). — v. der Mast, 399. — Mastkiin (?), 5. — v. Mastricht, 14. — Masuer, de Mazure, 314, 444, 661, 2 — Mazurel, 181. — de Mat, 434. — Matelande (-lanck), gez. v. Ulfft, 182. — Matheeusz, 474. — v. Mathenesse, 398, 402, 632. — Matheus (?), 5, 7. — Mathijsz, 474. — Mattens, 7. — Matthaeus, 348* (*Pn*). — Matton, 515 (*n.* 2). — v. Mauderick, 591. — Mauger, 20, 149, 276, 9, 80, 407, 70, 3, 592, 4, 642, 3. — Maundrell, 153. — Maurik, 180. — Maurissen, 75. — de Mean, 646. — v. Medina Celi, 461. — v. Meeckeren, 182—4, 6, 9 (*n.*), 319, 89. — v. der Meer, 50, 544. — v. der Meeren, 575 (*n.* 1)*. — Meerens, 258. — Meerhout, 635. — Meerman, 454, 556. — de Meersman, 516*, 68, 75 (*n.* 1), 7 (*n.* 1). — Mees, 565 (*Gen.*). — v. Meeuwen v. Heynsbergen, 348 (*Pn*)*. — v. Mechelen, 4 (*n.* 6). — Mehring, 164. — v. de Meij, 635. — de Mey v. Streef-

a) Zie de Errata.

kerk, 318 (*n.* 3). — Meybus (ch), 151, 214, 645. — Meier, 644. — Meijer, 78, 407, 10, 20, 422, 38, 510, 77, 93, 4, 624*, 8 (*n.* 2), 47. — de Meijer, 40, 628. — Meiern, 597 (*Pn*). — Meinards, 620. — v. Melanen, 400. — de Melegarde, 76 (*Nm*). — de Melum, 31*. — Menestrier, 151. — Mengerfruijt, -gruijs, 253. — Menkema, 620. — Menolda, 16 (*Pn*). — de Mepsche, 432. — de Mera, 544. — Mercier, 597 (*Pn*). — v. Merenborch, 137, 402. — Merens, 258. — v. Merevelt, 401. — Merlini, 338b. — v. Merode, 402. — Mersch (v. Millingen), 400. — v. der Mersch, 237. — v. der Merwede, 4, 6 (*n.* 1), 626. — Metelerkamp, 179, 80. — v. Meteren, 186. — Metzger, 150 (*n.* 1). — Meulenaer, 152 (*Pn*). — de Meulenaere, 662 (*n.* 1)*. — v. Meurs (*adell.*), 54. — v. Meurs, 565. — v. Mevert, 633. — Miana, H. — v. Middelhoek, 118. — v. Middelcoop, 402. — Midderigh, 235. — v. der Mieden, 250. — v. Mieris, 14, 598, 626, 62. — Mierlo, 633. — Michel, 394. — Michiele (?), 4. — Michiels, 451, 509. — M. Verduynen, 16 (*Cat.*). — v. der Mij, 635. — Mijllinck, 125. — v. Mijnden, 632. — Mijndertsz, 388. — v. Milanen, 632. — Myler, 150 (*n.*), 212. — Miller, 150 (*n.*), 212. — v. Millingen, 262, 400 (?), 631. — Millinck, 125. — Minard, 226 (*n.* 1). — Minens, 572 (*n.*). — Minchelsluus, 253. — v. Mingerfruijct, 253. — Mingund, 434. — v. Minkiwitz, 570. — Minne (?), 30. — Miraeus, 550. — Mirandolle, 181. — Mitchell, 394. — Mode, 138, 398. — Modersoon, 647 (*Pn*). — der Moeye, 505. — Moele, 4, 5. — de Moelnare, enz., 662. — Moens, 569. — v. Moerendael, 263, 401, 631. — Moerentorff, 640. — Moerman, 660. — de M. d'Harlebeke, 451. — Moiana, H. — Moylnaer, Moilnair, 662. — Molart, 19, 80, 276, 9, 406, 73, 593. — Molenaar, 40. — de M., 662. — Molendinarius, Moller, 662 (*n.* 1). — Mollinger, 338. — Moltzer, 44, 177, 304. — Mom, 89 (*Nm*), 123 (*n.* 1, *Gen.*), 9, 264. — v. Monmouth, 22 (*Pn*), 3 (*Pn*). — Monnik, de Monic, 154. — de Monstrelet (?), 541. — v. Montalbaen, 176. — de Monte, 76. — v. Montemiletto, 461. — v. Montfoort, 6, 265, 542. — Montigny, 582. —Montijn, 4. — v. Montmorency, 582. — de Montmorin, 197. — v. Montzima, Montzema, 77, 202, 399. — Moons, 567. — de Moor, 310. — Moreels, 568. — Moreri, 249, 563. — de Morgan, 259. — Moriaen (?), 172, 302, 435. — Morinck, 126 (*n.* 4). — Morley, M. — Mortgat, 452, 511, 6, 68, 72 (*n.* 4), 5 (*n.* 1). — Mos, 494 (*n.* 4, *Nm*). — Mosheim, 563. — Mossop, 280, 1 (*n.*). — Mostert, 413. — Motley, 163. — de la Motte, v. der Motte (n), 321*, 3, 4*, 445 (*n.* 3), 50 (*n.* 4). — Muikens, 210 (*Pn*). — Muylman, 390. — Muys, 402. — Muysken, 412 (*Pn*). — Muytincx, 571, 2*, 5 (*n.* 1). — Mulder, 68, 195, 6, B, C. — Mule, 5. — v. der Muelen, 564, 631. — Mulert, 257, 399. — Mulet, 386. — Muller, 25 (*n.* 1), 36, 7, 65, 9 (*n.*), 146, 7, 64, 207, 40, 66, 535, 6, A. — Müller, 150 (*n.*), 211, 2, 8, 20, 73, 8, 355, 594. — de Mulnar, 662. — Mulrooij, 387. — Mummo, Mumme, 89 (*Nm*). — v. Munnich, 338b — Munnicks, Munnicx, 33 (*n.*), 66, 154, 205. — v. Munster, 458. — Muntendam, 195, 326, 538. *Zie* P. R. — Munter(s), 119, 31. — Muntz, 625. — Muerach, 187. — Murray, 394, 449. — Musquetier, 338b.

v. **N**aaldwijck, 567, 8. — v. Naerssen, 626. — Nagel, 82 (*Cat.*), 281 (*Cat.*). — v. Nagell, 230. — Nagy, 433. — Nagtglas, 578. — Nahuys, 79, 150 (*n.*), 206, 11, 2, 25, 73, 4, 412. — v. Nahus, 166. — Nairac, 228. — de Nalin, 668. — Nan, 7. — Nanninga Uitterdijk, 230, 571 (*n.* 2). — Nazeman, 312. — v. Nassau (*adell*), 15 (*Pn*), 58, 197, 392, 411 (*Pn*), 526, 8, 9, K — v. N.- Dietz, 393 — v. N. -Weilburg, 197. — Nassert, 64, 122. — Natalis, 10. — Natchevitch, 369, 499. — Neander, 629. — de Neijss, 453 (*n.* 5). — Neysen, 6. — v. Nellesteyn, 137. — de Nerah, 9. — v. Nes (?), 331. — v. Nesch, 632. — v. der Nesse, 4 (*n.* 3). — v. Neste, 451 (*n.* 1). — Netscher, B. — v. Neuburg, 272 (*Pn*). —

Neuhoff, 390. — v. Neumann, L*. — Neut, 7. — Nève, 5—7. — de Neve, 323* — Nidervelt, 180. — Nielen, 518. — Niepce de St Victor, 37. — Nyesen, 6. — Niesert, 281, 613. — Nieuwenhuis, 134. — Nieu(w)hoff, 274 — Nieu(w)-lant, -land, 305, 17, 534. — Nijenhuis, 274 (n 1). — v. Nijenrode, 6. — Nijgh, M. — Nijhoff, 190, B. C. — v. Nijhoff, 262, 402, 72 — v. Nijkercken, 631. — Nijveen, 16*. — Nicolai, 227 (*Pn*). — Nicolas, M. — Nicolot, 338. — Nilis, 595. — v. (der) Nypoort, 139. — Nisbeth, 394. — v. Nispen, 315, 507 (*n.* 2), 77, 8. — Nittersum, 520*, 648*. — v. Nyvelt, 399. — (de) Nobelaar, 159, 633, 4. — Noel, 262. — v. der Noerdelose, 5 — Noijen, 185. — v. Nointel (?), 104 — Noirot, 326. — Nolthenius, 257, 360, 88, 674 — Nomsz, 255. — v. Noord, 586. — v. Noort, 403. — v der Noordaa, 147, 597 (*Cat.*). — Noortbeek, 520. — v. Noortwijck, 130, 525 — Noot, 82 (*Cat.*), 281 (*Cat.*). — v der Noot, 197, 262, 667 (*n.* 4). — Noritz, Norrits, 73, 202, 583. — Noseman, 609. — Nostitz, 73. — Nothomb, 200. — Nourys Nourris, 74, 202. — Nouvvit, 361 a). — v. Nuys, 263. — Nuijts, 352, 444. — Nuland, 183. — Nunez, 461. — v. Nus, 267. — Nustadt, 427, 8. — v. Nuwenrode, 6.

Odiova, 525. — v. Oecheien, 665. — v. Oeij, 447. — Oem, 237, 626. — O. v. Wijngaerden, 237 (*n.*) — Oemselijn, 5, 6. — v. Oeynhausen, 191*. — d'Oer, 319. — v. Oerde, 673. — Ogier, 307. — v. Oijen, 505 — v. Oyenbrugge, 25 (*Pn*)*. — v. Oirschot, 266. — Ockerse, 98, 462. — Ockersz, 652, 3. — v Oxenvolder, 632. — v. Oldenbarnevelt, 253, 4, 6, 397, 526, 66. — v. O. genmd Witte Tullingh, 566. — Oleus, 634. — v. Olphen, 509. — Olier, 104. — Olij, 634. — Olivier, 100, 472. — Olofsz, 72. — Oltmans, 229. — v. Omel, 632. — d'Omélas, 391. — v. Omphal, 256. — v. Ommen, 402. — v. Ommeren, 398, 9. — Ondaert, Onduert, 137. — Ondorp, 338. — Ongerboer, 338b. — Onslow, v. Onst, 498 (*Nm*). — v. Ooyen, 338. — Oom, 236, 635 (?) — Oomslijn, 5, 6 — Oort, 665. — v. Oordt, 621. — Oortman, 348 (*Pn*). — v. Oosten, 326. — v. Oostende, 4, 7. — Oosterdijk, 148, 213, 5 (*n.* 2), 8, 27 (*Cat.*), 347 (*Cat.*). — Oosterhout, 320. — v. Oosterlinck, -lijnck, -ling, 323*. — v. Oosterzee, 228. — Oosterwijk, 419. — v. Oostrum, 137, 265. — v. Oproede, 265, 400. — v. Opstraten, 264. — d'Orcet, 589. — v. Orden, 280. *Zie* P. R. — d'Orma, 518. — Ormea, 314, 510, 8. — v. Ormel, 128. — v. Ormete, 90. — v. Orsoy, 37 (*Por.*), 626. — Ortt, 665 (*Gen.*). — v. Ortduynen, 244. — v. Orten, 245. — v. Os, 586. — Osman, 69 (*n.*). — v. Ossenbroeck, 319*. — Oste, 516 (*n.* 4), 68. — Osten, 570 (*n.*). — v. Oteren, 170. — Otkiin, Ottekijn (?), 5, 6. — v. Otterloo, 338. — v. Otterspoor, 138, 400. — Otto, 134, 5. — Oudaan, 45, 436. — Oudemans, 38, 231. — v. Oudenhoven, 243, 65, 545. — Ouderwerf, 312. — v. Oultre, 516 (*n.* 4), 68, 75 (*n.* 1). — v. Outhoorn, 50. — Outshoorn, 266. — v. Overloop, 323*, 450 (*n.* 4), 666 (*n* 3). — v. Overrijn, 386 —

Paedts v. Raemsvelt, 638. — v. Pabst v. Bingerden, 126 (*n.* 4). — v. Padmeer. 403. — Pagani de la Torre, 572*. — Pagenstecher, 65, 6. — Paguet, 670 — Pacque, 338b. — Palachi, 629. — Paleken, 90. — Paliim (?), 5. — Palingh, Palinck, Palinx, 621. — v. Pallaes, 130, 7, 400, 2. — Pally de Steenbrugge, 449 (*n.* 4). — v. der Palm, 14 (*n.*). — de la Palma, 118. — Palmir (?), 5. — Pallweber, 365. — Pamena, 36*. — v. Panthaleon, 91, 129 (*n.* 2) — de Pape, 21 (*Pn*). — Papejans, 449. — Papeleu b), 515. — Paradijs, 79 — v Parijs, 419, 633, 4. — P. v. Zuydoort, 262*, 400. — Parker Verboom, 234. — Parmentier, 450 (*n.* 4). — Parve, 49, 51. — Paschen, 337. — Pasques de Chavonnes, 257, 360. — Pasquier, 49. — Passaeus, 21. — Paulus (?), 135. — Pauw, 312. — Pauwelsze (?), 49. — Pauwens, 453 (*n.* 5). — de Peellaert, 450. — v. den Peereboom,

a) *niet* Nouvrit. b) la fasce acc. de trois aigles de sa.

225, 595. — Peeters dit Stommelinx, 452 (*n.* 3), 511 (*n.* 5). — du Peyrou, 671. — Pelgrom, 82 (*Pn*)*. — Pels, 262, 508. — Penou, 604. — Percy, 669. — (de) Perez 99, 257. — de Perponcher, 663 — Perreau, 144 (*n.*). — Perrenot, 274. — Pers, 175 — v. Persijn, 229, 38, 577. — Perti. H. — Pescatore, 468. — Pesser, 597 (*Pn*). — v. Peteghem, 150 (*n.*). — Peters, 148, 209, 13, 77, 434, 663, *0*. — Petit de Rosen, 646. — le Petit, 138. — Petri, 228. — Pfeiffer, 338. — Pieck, 64 (*n.* 2), 125, 30, 343, 402. — Pieters, 50 (?), 117. — Pietersz., 72, 653. — Pietersze (?), 49. — Pieterson, 224. — Pijnacker, 567. — Pijnssen (v. der Aa), 454*, 672. — Pikart, 587. — Pickhardt, 3. — du Pin, 449 (*n.* 4) — Pinchart, 15, 21, 146, 272, 472. — Pinkerton, 13, 81, 145. — Piot, 144 (*n.*), 273 (*Cat.*), 472 — Piper (?), 4, 7. — Piscator, 468. — Pisuisse, 549. — Pytaels, 240. — Pitcairn, 338. — Pitlo, 492 (*Nm*). — Le Pla, 17 (*Pn*)*. — v. der Plancken, 237. — del Plano d'Ayala, 447. — Planten, 624. — Plantijn, 96, 171, 308, 614, 2, 29. — v der Plasse (n), 420. — Plato, 338. — de Pleine, 568. — Ploos, 137, 8, 631. — Pl. v. Amstel, 259. — v. der Poel, 49, 50, 1. — v. den Poele, 4. — v. Poelgeest, 632. — Poeluys, 125. — v. Poelwijck, 343. — v. Pogwisch, 487. — Poireth, 629. — Poirters, 556. — Poyt, 254. — Poijttewijn, 615. — v. de Poll, 52*, 3 (*n*)*, 5 (*n.* 4), 7, 8, 61, 3, 4, 124, 38, 81, 3. — v. Polanen, 577 — v. de Polder, 312. — (v.) Pollenburg, -berg, 531, 3. — Polly, 166. — Polvliet, 314, 505, 19, 65 — de Pomerio, 347 (*Nm*). — du Pont, 520. — Pontalis, 395 (*n.* 3). — Pontanus, 658. — Poortugaal, 181. — v. Popoli, 461. — Porrenaer, 315. — Portengen, 401. — Portula, 338b. — Post, 494 (*n.* 4. *Nm*). — P. Uiterweer, 520. — v. Postel, 327. — Poster, 203. — Posthumus, *zie* P. R. — Pot, 630. — Poth, 401. — Pott, 582 (*n.*). — Potael, 52 (*n.*). — Potdevin, 615. — Pottey, 192*. — de Potter, 243, 661. — Potthast, 164. — Pots, 630. — de Pottre, 450 (*n.* 2). — Praet, 660. — v. Praet, 447*, 8, 50 (*n.* 4) — Prein, 90. — Preys, 399 (*n*). — de Préseau de Beauregard, 667. — v. Presikhave, 62 (*n.* 1). — v. Pretorius, 197. — Prij (?), 7. — Prym, 32. — Prins, 271. — Probenteau v. Willmsdorff, 462. — Proeys, 399 *a*), 632. — Proeyt, 399. — Proes, 202. — v. Pruijssen, 449 (*n.* 4), 569 (*n.* 6), 71*, 4, 5. — v. Puffelick, 55*, 6 (*n.*), 9. — Püchler, 663. — du Puy, **P.** —Punt, 166. — Put. Puts, 201. — v. Putten (*adell.*), 116, 404. — v. Putten, 400.

Quaelberg, 84 (*Pn*, *Nm*)*. — v. Quadt tot Wickradt, 259. — de Quade, 192*. Quack, 48, 9, 50. — v. Quellenborgh, 517. — Quetelet, 572 (*n.* 4) — v. Quienlandt, 527. — Quix, 522. — Quyntyn, 653. — Quitsel (??), 387. — Quivel (??), 387. — de **R**aat, 464. — de Raet, Raedt, 449 (*n.* 4), 570, 6*. — de R. v. der Voort, 574*, 5. — Raecx, 281 (*Pn*). — v. Raelt, 264. — v. Raemdonck, 669. — v. Raemsdonck, 262. — v. Raemsvelt, 638. — v. Raephorst, 626. — v. Raesfelt, 188, 9, 320, 1. — Rabelais, 303, 589. — de Rabutin, 509. — Racer, 281, 344. — Radaeus, 421. — v. Radelant, 398. — v. Raffelghem, 517 (*n.* 3). — de Raij, v. R., Raije, 568. — Rayser, 618*. — Ram, 265, 402 — Randon, 338b. — v. Randwijck, 389. — v. Rappard, G. — Ratelband, 181, 338b, 423. — v. Ratingen, 626. — v. Raurt, 673. — Ravesteyn, 578. — v. Ravesway, 136, 7, 264. — Reael, 399. — v. Rhee, 79 (*Pn*). — v. Reede (*adell.*), 138, 398, 630. — v. R. v. Athlone, 197, 259, 410 (*Pn*), Reedijk, J. — Reehorst, 181. — v. Reenen, 265. — Reets, 238. — de Regniers, 398. — v. Rechteren, 58. — v. Reijgersberch, 348 (*Pn*)*. — Reyinck, 527, 8. — v. Reymerswael, 4. — v. Reynegom, 262. — Reiniersz, 158. — Reynick, 527, 8. — v. Reizel, 192. — Reitz, 387, 518, 621. — v. (der) Recke, 319*. — Recolle, 444 (*n.* 3). — Remeeus, 513. — v. Rhemen, 580. — v. Remoortere, 324. — Renaa, 338b. — v. Rhenen, 399. — Renesse, 508. —

a) *niet* Breys.

v. Renesse (*adell.*), 26 (*Cat.*), 182, 542*, 631. — v. R. v. ter Aa, 632. — v. R. v. Baer, 263 (*n.* 3). — v. R. - Breidbach, 143, 4 (*n.*). — v. Renesse v. Wulven, 135. — v. Renesse, 135, 6. — v. R. v. Duyvenbode, 134—6. — Rengers, 263, 506 (*n.* 2), 79, 672. — Renner, 488. — v. Resdorp, 318. — Reuflet, 667. — v. Revel (?), 4 (*n.* 5), 7. — de Ridder, 399. — de R. v. Groenesteyn, 401, 630. — v. Riel, 314. — v. Riemsdijk, 52*, 3*, 5 (*Zeg.*)*, 119, 21 (*n.* 4, *Zeg.*)*, 7*, 81-3 (*n.* 3) - 6 (*n.* 2)* - 8*, 9 *a*), 672 (*n.* 4). — Rietraat, 240, 529. — Rietstap, 53, 360. Rietvelt, 191. — du Rieu, 33, 74. — v. Rijckevorsel, 266. — v. Rijn, 231, 400, 588. — v. den Rijn, Rine, 4. — v. Rijnevelt, 263, 398, 631 (?). - Rijnvis, 390. — v. Rijsenborch, 400, 1. — v. Rijssel, 387, 622. — v. Rijssele, 46, 172, 437. — v. Rijswijck, 65. — Ringelant, 266. — v. Ringenborch, 266. — v. Rixtel, 233 (*Gr.*). — v. Ripperda, 16* — Ris, 15 (*Pn*). - Ryshouck, 169. — Ritchie, 361. — Robette, 451 (*n.* 1). — Robidé v. der Aa, **B.** — de Rode, 4, 139, 399. — Rodenburgh, 40, 5, 174, 302, 437. — Roe, 489. — Roelants, 674. — Roeloffs, 291, 389. — Roelvink, 639. — Roene, 352. — Roessink Udink, 623. — Roest, 75. — Roettiers, 15, 9, 20, 1, 80, 272, 3, 6, 406, 7, 12, 72, 3, 593, 645. — Roffe, 338. — v. Rochefort, 3. - Rochester, 361. — Rogier, 170. — Rogmans, **F.** — Rochusze, 50. — de Roy, 139, 265. — de Roye, *zie* P. R. — v. Roijen, 265, 310, 454 — v. Royers, 262. — v. Royesteyn, 262, 403. — Rolivaaghen, 240. - Rom, 192. — Romein, 619. — v. Romerswael, *zie* v. Reymerswael. - Romswinckel, 183, 95. — v. Rooijen, 8, 338[b]. — Rooke, 224. — Rooleeuw, 261 (*Nm*). - Roorda v. Eysinga, 674. - Roos, 582. *Zie* P. R. — v. Rooze, 21. — v. Rootselaar, **H.** — Rordorf, 150 (*n.*). — v. Rosandt, 400. — de Rosen, 646. — v. Rosendael, 319. — Roscam, 267. - v. Rossem, Rossum, 119, 22, 7-9, 81, 2 (*n.*), 357, 86, 463 (*Gen.*), 583. - de Rossius d'Humain, 453*. — Rossoens, 572. — Roth, **H, I, K.** - de Rothem, 386. — v. Rotteck, 586 — Rotteveel, 102. - Rottier(s), *zie* Roettiers. — Rouyer, 593 (*n.*). — Roussel, 19. — Rouwenoort, 62 (*n.* 2). — Rubbens, 512 (*n.* 2). — de Ruddere, 517*, 8 (*n.*)*, 666 (*n.* 4), 7 (*n.* 3), 9. — v. Rudelant, 398. — Ruding, 221 — de la Rue, 233, 576. — Ruifrok, **J.** — Ruysch, 259, 400, 510*, 77. — v. Ruytenborch, 130, 342, 400. — v. Rumd, 188 (*n.* 1). — v. Rumelaer, 630. — v. Ruempst, 137. — Ruprecht, **N.** — Rurst, 126 (*n* 4). — Russel, 534, 6. — v. Rusting, 41, 175, 440. — Rutgers v. Rozenburg, 520, 625, 74. — de Ruever, 130, 389.

Saudkamp, 180. — Sael, 78 (*Pn*), 399, 401. — Saalbach, 338. — Saffroy, 338[b]. — St. Ignon (?), 450. — de Saint Pol Lias, 161. — Sayon, 270. — Salarius, 171. — de Salazar y Castro, 118, 59 (?). — Saliger, 405. — v. Sallant, 90. — Salm, *zie* P. R. - v. Salm, 358 - v. Salm-Salm, 75, 194. — Salms, 630. — v. Salza, 459. — Salsborch, 119 (*n.*). — Sambuci, 96. — v. Sampeecken, *zie* Sompeecken. — Sampson, 529. — Sandt, 237. — v. de(n) Sande, 123 (*n.* 1), 30, 59, 262. — Sanders, 50. — Sanet, 237. — Sangher, Sangker, 400. — Sancroft, 13 (*Pn*), 145 (*Pn*). — Sanson, 586. - v. Zanten, 16 (*Pn*). — v. Santhen, Zanthen, 262, 400, 630. — v. den Santen, 400. — Santvoort, 52 (*n.* 1) - - v. Santwijck, 58, 126, 263. — v. der Sare, 451. — Sas, 229, 621. — Sassen, 546. — v. Sasse, 1, 2. — v. S. v. Ysselt, 3. — de Sausin, 338[b]. — Savry, 649. — Zebinden Baggerman, 348. — v. Seborg, 67 (*n.*). — Seefried, 239. — Zegers, 508. — Segesser, 163. — Segius 24 (*Pn*). — Seydel, 190. — v. Zell, 407. — v. Selbach, 112 (*Nm*). — Selie, 518. — Sels, 625. — v. Selst, 399. — Zembsch, 338. — v. Zenguerd, 151*. —

a) Als amptman van Maas-Waal komt 1635—76 voor Sweder v. den Boetselaer, heer van Leeuwen en Puiflik, kolonel, gouverneur van Gennep, † 22 Aug. 1676 vóór Maastricht, begr. te Nijmegen.

Zepernick, 646. — Seroijen, 50. — Serrure, 21. — Servaas de Bruin, 563. — S. v. Rooijen, 8, 36, 7, 74, **A**. — 't Sestich d'Ophem, 449 (*n.* 4). — v. Zevecote, 558. — v. Sevender, 262. — Sewel, 73, 600. — Schaep, 635. — Schaesen, 181, 2 (*n*). — Schade, 139. — Schaghen, 454. — (v.) Schagen, 314, 400, 1, 597. — v. Schayck, 262, 4 (*n.* 2), 5. — Schalekamp, 423, 654. — v. Schalckwijck, 630. — Scharten, 338. — Schaten, 658 (*n.* 2). — Scheerenbergh, 661. — Scheffer, 117, 618. — Scheffers, 545. — Schel, 537. — Schelkens, 508. — Schellinger, 623. — Scheltema, 229, 503, 6 (*n.* 1). — Scheltus, 419, 565. — Schendel, 632. — Schenk v. Toutenburg, 120. — Schenkbier, 120. — Schepp, 78 (*Cat.*). — Schepers, 14 (*Pn*). — Schepman, 181. — de Schepper, 430 (*Nm*) — Scherman, 518. — v. Scherpenzeel, 61, 111, 2 (*Nm*), 23, 9, 591. — Schetsberg, 24. — Schies, 632. — de Schietere de Lophem, 574. — v. der Schilden, 386*. — Schilder, 507 — Schiller, 165. — Schimmelpenning, 267. — Schimmelpenninck v. der Oye, 336. — Schindler, **E**. — Schinkel(s), 136, 221, 80, 645. — Schippers, 309. — Schlegel, 23, 429, 602. — Schleyer, 495. — Schliemann, 162 — Schlickeysen, 19 (*n.*) 147, 50 (*n.* 2), 211, 81 (*n.*), 351, 408, 10, 537, 641. — v. Schlippenbach, 129. — Schmieder, 649. — Schoemaker, 211 (*n.* 1). — Scholten, 268. — Schomberg, 278 (*Pn*). — v. Schönborn, 316. — Schoonheyt, 464. — v. Schoonhout, 626. — v. Schoonhoven, 66, 166. — v. Schoonrewoerd, 138. — Scho(o)rel, 387, 99. — Schoormans, 632. — Schopman, 518, 621. — Schott, 449 (*n.* 3). — Schotanus, 620. — Schotel, 190 (*n.*), 269, 556, 78, 626. — de Schott, 400. — Schottenius, 156. — Schouten, 487, 586, 605, 21. — Schrassert, 75, 194, 546. — Schrieck, 402. — Schrijver, 202, 64, 421, 69 (*Nm*). — den Schriver (?), 5. — Schrodenus, 14 (*n*). — v. Schroyesteyn, 402. — Schudt, 232. — v. Schuilenburg, 353. — Schuyt, 386, 674. — Schuler, 507, 8, 69. — Schuller tot Peursem, 395 (*n.* 1). — Schultens, 577, 8. — Schultz, 471. — Schurkman, 154. — Schut(h) v. Waldeck, 400, 632. — Schutjes, 243 — Schuuring, 181. — Schwartsenberg, 298, 300. — Schweickhardt, 485. — Shaessen, 182 — Shorthouse, 81 (*n.* 2) — Sibmacher, 52 (*n.* 3). — Sibrand (?), 30. — Siegenbeek, 82. — Ziepprecht, 32, 3. — Sierevelt, 338. — Sigterman, 180. — v. Zijl, 632. — v. Zijl(l), 400, 2, 632. — v. Zijp, 629. — v. der Zijpen, 449. — Six, 489. — S. v. Chandelier, 302, 437. — v. Simmeren (*adell.*), 143. — Simon, 152, 221, 647. — S. de Ville, 569*, 77 (*n.* 1). — Simons, 338b. — Symonsz, 474. — Zincgreven, 660. — v. Sinzendorf, 323*. — St Martin Leake, 221 (*n.*). — v. Sypenesse, 264, 5 — v. Sypesteyn, 9, 136, 462, 632. — de la Sizeranne, **N**. — v. Zittaert (?), 318 (*n.* 1). — Scarsez, 570 (*n.*). — v. Scellacht, 5, 6. — Scotellius, 384. — Scriba, 266. — Scriverius, 74, 558. — Slaets, 50. — Slechten, 183. — Slingelandt, 313, 89*, 626. — Sloet, 12, 193, 625 — v. Sloot, 266. — Slothouwer, **H**. — Slotsbo(o), 257, 359, 60. — Sluysken, 402 — Sluiter, 176, 439. — Smel(t)zing, 17, 20, 80, 1, 151, 206, 14, 7, 21, 76, 7, 80, 349, 407—9, 73, 535, 8, 645. — Smet, 536 — de Smedt, 325, 445. — de Smet, 573, 4, 7 (*n.* 1), 665 (*n.*). — de Smeth, *zie* P. R. — Smetius, 226 (*Pn*). — v. Sminia, 137. — Smissaert, 564. — Smidt v. Gelder, *zie* P. R. — Smidt Crans, **B. C.** — Smit, 198, 226 (*Pn*), 536. — Smyt, 374. — Smit Kleine, 485. — Smit Krusinga, 250. — Smith, 221. — Smits, 270, 315, 518, 626, **K**. — Smits v. Nieuwerkerk (*Kab.*), 79, 149, 208, 75, 351, 643. — Smuyck, 574 (*n* 1), 7 (*n.* 1) — v. Sneeck, 631. — Snellen v. Vollenhoven, **B**. — v. Snellerweert, 402 — Snelling, 21, 215. — Snewyns, 238. — Snijder, 506. — Snoeck, 226 (*n.* 1, *Cat.*), 82*, 352 (*n.* 1), 596 — Snouckaert v. Schauburg, 540 (*n*). — v. Soelen (*adell.*), 184, 5. — Soenens, 449 (*n.* 2). — v. Soestdijk, 578. — Soetmont, 633. — (de) Sohier, 136, 506 — v. Solckema, 507. — v. Solms, 143. — v. Someren, 649. — v. S. Brand, 190, 1. — v. Sommelsdijk (?), 202. — Sommetsen, 630. — v. Sompeecken, 139, 263,

4. — v. Son, 49, 50, 1, 258, 510. — Soopmeers, 402. — Soret, Sorret, 83. — v. Zoudembalch, 632. — v. Spaen, 591. — v. Spaerwoude, 520*. — Spalier, 491. — Spandaw, 423. — v. Spanheim, 14, 83 (*Pn*). — Speelman, 18 (*Pn*), 79 (*Pn*). — Speldrenien, 604. — Spiegels, 117. — Spies, 666 (*n.* 4). — Spijcker v. Veer, 264, 401. — Splinter, 630. — Spoor, 24 (*Pn*), 402, 623. — Spruit, 621. — Sprungli, 191. — Staal, 338b. — Staes, 152. — v. den Stade genmd Horst, 127. — v. den Stalle (?), 5. — Stalpert, 72, 240. — Stampioen, 237, 310. — Stapel, 460, 602. — Staring, 34, 234, 90. — Starter, 44. — v. Stedum, 648*. — v. Steelandt, 253, 449 (*n.* 4). — Steele, 550. — v. den Steen(e), 7, 457, 662 (*Gen.*), 3 (*n.* 3*), 4*, 71. — v. der Steen, 310. — Steenberg, 334. — Steenberger, 338. — Steengracht, 462. — de Steenhault, 453 (*n.* 5). — v. den Steenhuis, 120, 84, 318 (*HS.*), 9 (*HS.*), 89. — v. Steenhuysen, 626. — v. Steenwijck, 402. — v. den Steyn, 664, 5. — v. Steinen, 256, 598. — Steynge, 188. — Stellen, 138 — Stemler, **H.** — v. Stepraet, 672 (*n.* 2)*. — à Steringa, 620. — Sterck, 86. — Sterke, 387. — Sterckenrath, 338b. — Sterling, 190, 1. — v. der Sterre, 635. — Steur, 268. — v. der Steur, 485. — Stewart, 145 (*Pn*). — Stewech, 266. — de Stoppelaer, 323*. — Stork, 230 (*n.* 2, *Gen.*). — Storm, 450 (*n.* 4). — Straatman, 619. — Strachan, 394. — Stracké, 485. — v. Straten, 6, 262, 399. — v. der Straete(n), 447*. — v. der Straeten, 82 (*Cat.*). — Stratenus, 151 (*Pn*), 2* (*Pn*). — de Streflantis, 402. — Strengh, 265. — v. Strijen, 159, 390. — Stricker, *zie* P. R. — Struik, 338. — v. Stromberge, 458. — Stuart, 180, 394, 6. — de Stuers, 88, 568, **P.** — de Sturler, 577. — v Zubborch, 67. — Suchtel [1]), 62. — v. Zuydlandt, 310, 26. — v. Zuylen, 244, 463, 674, F, I. — v. Suylen, 398. — v. Zuylen (*adell.*), 130, 9, 632. — v. Z. v. Draekenborch, 400, 630. — v. Z. v. der Haer, 66 — v. Z. v. Natewis, 126, 88, 9. — v. Z. v. Nyvelt, 139, 72, 280 (*Pn*), 450*, 570, 5, 630—2. — Suys, 626. — v. Sunderland, 145. — Suringar, 313. — Zuermont, Suirmont, Suurmond, 4, 625. — v. Zuuten, *zie* v. Zwieten. — Swaan, Swaen(s), 507—9. — Swaerdecroon, 138. — Swalmius, 118. — Swart, 138. — Swarts, 79 (*Cat.*). — v. Zwartzenborch, 56. — Sweerts, 14 (*n.*). — Swellengrebel, 509 (*n.*). *Zie* P. R. — v. Swieten, 120, 1, 6, 634, 5. — v. Swinderen, 192.

Tael, 674. — v. der Taelisien, 5. — Taerling, 200. — Taets v. Amerongen, 263, 4, 399, 630, 1. — Tadama, 122 (*n.* 1) — Tack, 513, 73 (*n.*). — v. der Tackerien (?), 5. — Tallois, 670. — Tam(m)inga, 16*, 672. — Tanghe, 449 (*n.* 2). — Tanjaert, 270. — Tassel. 74. — Tavenraat, 232 (*Nm*). — von Theberath, 249. — Theetlum, 137. — Techters, 338. — v. Teijens, 619. — Teyler, 673*. — v. Teylingen (*adell.*), 5, 53*, 401, 2, 566, 671. — v. Teylinghen, 554. — Teissèdre l'Ange, 444. — Telder, 505. — v. Teleysen, 5, 6. — v. Telingen, 402. — le Tellier, 570, 3, 6, 667, 9, 70, 1 (*n.*) — v. Tellichuys, Tellinchusen, 182. — v. Telshout, 505. — Temminck, 661. — v. den Temple, 5. — Tengnagel, 172, 258, 438. — v. Tengnagell, 65, 270. — Terborch, 347 (*Pn*)*, 596 (*Pn*), 622. — Tertemer, 263. — Teschenmacher, 381. — v. Thetinga, 202. — Tetrode, Tetterode, 14, 281. — v. Tettau, 197. — Thevenatz, 338. — Thibaut, -bault, 74, 315. — Tydeman, 337, 578. — Tieboel, 444. — Tiedeman, 22. — v. Tienen, Thienen, 4, 7. — v. Thiennes, 272. — Thienpont, 573 (*n.*). — v. der Thient, 527, 8. — v. Tiepma, 137. — Thyerin, 446*, 50, 1 (*n.* 1), 2 (*n.* 3), 511 (*n.* 5). — Thierens, **O.** — Thierlam, 337. — v. Tiffelen, 338. — Tijl, 230. — Tijldonck, 322*. — Thijm, 86, F. — Thimareten, 520. — Timmer, 105. — Tjeenk Willink, 397, 581 (*n.*). — Toffelen, 84 (*Pn*). — v. Tol(l)oysen, 6 (*Gen.*), 626. — de Tolart,

1) v. Suchtelen?

627. — Tollius, *zie* Drabbe, noot. — Thomas, 118. — Thomé, 433. — de Tommen, 631. — de Thoms, 506. — Thooft, 363. — v. Thoor, 454. — Torec (?), 301. — Torck, 357. — de la Torre, 587. — de Thouars, 390, 622. — de la Tour du Pin, 449 (*n.* 4). — de Transreno, 386. — Trapentier, 408. — Trappequiers, 569 (*n.* 3)*. — v. Treisheim, 267. — Trench, 563, C. — Treseniers, 118 — Treves, A. — de Trians, 521. — Triest, 450*. — Trigland, 413. — v. Tricht, 79 (*Pn*). — Trinquet, 338b. — Trip, 152, 210 (*n.*). — v. Tuil, 120. — v. T. v. Serooskerken, 127, 88, 342. — Tuinman, 308. — Tuckey, 207. — Tulbagh, 508, 9. — Tulk, 363. — Tuelman, 185. — Tullingh, 256, 566*. — Tulp, 489. — Tupper, 292. — v. Turenne, 188. — Thurn, C. — Thurston, 434. — v. Tussenbroek, 650. — Twielink, 14 (*Pn*).

Ubbena, 672. — Udink, 623. — v. Uchelen, 665 (*Gen.*) — Uytenbogaert, 399, 424, 84 (*Pn*), 648 (*Pn*). — Uytenbroeck, 401. — Uyteneng, 263, 4. — Uytenweerde, 139. — Uytewael, 130. — Uitterdijk, 230, 571 (*n.* 2). — Uytwerf, 545. — v. Uytwijck, 322*. — v. Ulfft, 182 (*Gen.*). — Unia, 507. — Urd, 74. — v. Urck, 458. — d'Ursel, 316 (*n.* 1). — v. Utenhove, 398. — v. Utert, 657. — v. Utrecht, 567, 657 (*Nm*).

Vaernewyck, 366. — Vaillant, 315. — Valdonius, 401. — Valentijn, 18, 84 (*n.*), 176. — Valerius, 659. — de Valcke, 519*. — Valtelin, 570. — v. Vancevelt, 254, 5 (*n.*). — Vanhoosear, 192. — v. der Varent, 451*, 2 (*n.* 3), 511 (*n* 5). — v. Varick, 58. — Varlez, 670. — de Varnheim, 90. — le Vasseur de Cogny, 390, 622. — Veegens, 9. — v. Veen, 314, 449 (*n.* 4). — Veer, 635. — v. Veer (?), 264, 401. — v. Veeren, 518, 621, 2. — Veckhoven, 265. — Vecqman, 447. — v. de Velde, 79*. — v. der Velde, 326. — Veldriel, 531. — v. Velp (?), 491. — v. Velse, 78 (*Pn*) — v. Velthem, 242. — v. Velthuysen, 264, 631. — Veltman, F. — v. de(r) Venne, 173, 442. — Vennekool, 350. — Verbeek, 99, 545, 623, 31. — Verbolt, 267, 663. — Verboom, 234. — Verborch, -borgh, 138, 507. — Verbrugghen, 516*. — Verburg, 388. — Verdam, 553, 610. — Verduynen, 183. — Verdussen, 419. — Vereem, 311, 97. — Vergauwen, 100. — Verhagen, 635. — Verheijen, 585. — Verhoeven, 122, 266. — Verhuell, 625, 31. — Verkade, 77, 151. — Verlouw, 258* (*Nm*) — Vermeersch, 237. — Vermey, 510, 87 (*n.* 2). — Verplancke, 574 (*n.* 1), 7 (*n.* 1). — v. Verresele, 527. — Verstap, 238 — Versteeg, 472 (*n.* 1), 578*. — Versteech, 128, 264, 403. — Verstege, J. — Verstralen, 631. — v. Vervenne, 326. — v. Vervou, 255 (*HS.*), 395 (*n.* 2). — Verwey, 127 (en *n.* 7, *Nm*), 628, 9, 53, 5. — Verwijs, 383, **B**. — Vestner, 597. — Veth, 363. — de Veth, 16, 7 (*Pn*)*. v. Vianden, 344. — v. Vianen, 26, 2, 4. — de Vienne, 392. — Vierset, 453. — v. Vierssen, 519. — Vieweg, 433. — Vigan, 603. — del Vigne, 576. — Vijfhuis, 625. — Vijgh, 129 (*n.* 2), 86. — v. der Vijver, 654. — v. de Vijvere, 511*. — de Vicq, 520* — Vilain de Welle, 449 (*n.* 4). — Ter Vile, 625. — ten Viles, 189. — Villain dit de Liedekerke, 664 — de Ville, 569*. — de la Villette, 569. — v. Vilsteren, 633—4, 5. — Vilters, 450 (*n.* 4). — v. Vinceler, 619. — Vink, 5, 545. — Vinck, 184 — Vinken, 626. — Viruly, 519. — Vis, 85 (*Pn*). — Visc, Viske, 5. — Visser, 624. — v. Visser, 190 (*n.*). — Visscher, 118, 437, 503, 39. — Vitringa, 136. — de Vivario, 447, 8. — Vlas, 663. — Vlasblom, 634, 6. — Vlemincx, 316, 444*. 5*, 513, 68, 75 (*n.* 1), 667 (*n.* 3). — Vles, 135. — v. Vleuten, 16 (*Pn*). — Vlieger, 634. — v. Vliet, 338b. — v. der Vliet, 623. — v. Vlisseghem, 519. — Vlissing (?), 46. — Voertbroek, 63. — Voet, 14, 325*. — de Vogell, 52 (*n.* 1). — Voget, 228. — (v.) Vollenhoven, 227, 360, B. — v. den Vondel, 623, 48. — v. de Vondele, 624. — de Vooght, 273. — de Voogt, 226, 81. — de Voocht, 85

(*Pn*), 255. — de V. v. Rijnevelt, 631. — v. der Voorden, 338. — v. Voorne (*adell.*), 5. — v. Voorst, Voerst (*adell.*), 58, 402 — v. Voorst, 519*. — Voorstad, 421. — v. der Voort, 263, 399 — Vorderman, 428. — v. der Vorst, 572. — v. Vorstenborch, 124. Vorsterman v. Oijen, 505. — Vos, 402. — de V. v. Steenwijk, 588. — Voss, 165. — v. Vosbergen, 139. — Vosch, 630. — Vosgeen, 391.— Vosmaer, B. — Voûte, 206 (*Cat.*), 352 (*Cat.*). — v. Vragender, 639. — Vranke, 7. — Vredaeus, 519. — de Vrede, 519. — Vredelandt, 405. — v. Vredenburgh, 270. — de Vree, 519. — v. Vreeswijck, 398 — Vriemoet, 84. — Vrient, 118. — de Vries, 390*, 487, 553, 619. — de Vriese, 604. — de Vrieze, 4 (*n.* 1). — v. Vrijaldenhove, 139. — Vrijnt, 118. — Vromans, 15, 79*. — (v.) Vuysting, 399, 401. — de Vulfara, 386. — Vullink (?), 126 (*n.* 4). — v. Vueren, *zie* v. Asperen. — v. Vuuren, 166.

v. der **Waaijen**, 14 (*n.*). — de Waell, 310. — de Wael v. Moersbergen, 182 (*n.*). — v. W. v. Vianen, 262. — de W. v. Vronesteyn, 262 (*n.* 6), 398. — Waelen, 310 (*n.*). — Waalkes, 619. — Waelpot, 545, 652, 3. — v. Waesberghe, 420. — Wagenaar, 19. 232, 3. — Wagevier, 338. — Wagner, 1, 337. — v. Wachtendonck, 122. — v. Waijenborch, 581. — v. de Wall, 626. — v. Waldeck, 400, 632. — v. W.-Pyrmont, 187, 457. — de Waldkirch Ziepprecht, 32. — v. de(r) Walle, 448, 574, 7 (*n* 1), 625, 6. — v. Wallenstein, 323 — v. Walraven, 267, 8. — v. Walré, 427, 603. — (v.) Walta, 202. — Walther, 284 — Walters, 22. — Walterus (?), 244. — Waltpod, 459. — v. Wamel, 184. — de Waepenaert, 315* (*Gen.*), 6*, 7*, 8* (*n.* 2)*, 9*, 20*, 5, 444, 5*, 7*, 9 (*n.* 2)*, 51 (*n.* 1)*, 510, 1*, 4 (*n.*)*. 5 (*n.* 2)*, 68, 9 (*n.* 2)*, 665. — v. Wapenvelt, 399. — Wahren, 672. — de Wargny de Terloo, 668. — v. Warmvliet, 25 (*Pn*)*. — Warnsinck, 141. — v Wassenaer (*adell.*), 7, 194, 5, 626. — v. W. gez. v. den Broecke, 447. — Wassenbergh, 180, 1. — v. de Water, 544, 5 (*n.*), 649. — Te Water, 578. — v. der Wateringhe, 4, 6. — v. Waterlant, 636. — Waterloos, 15, 21. — de Watrigand, 337. — de Wattepatte, 492 (*Nm*). — Wauman, 316 (*n.* 1, 3), 21 (*n.* 5), 446, 512*. — v. Waveren, 262. — Wavrans, 449 (*n.* 4). — v. Weede, 137, 8, 254, 5 (*n.*), 658 (*n.* 4). — v. de Weert, 62. — v. Weerdenburg, 58. — v. Wees, 186, 389. — v. der Weide, Weyde(n), 62 (*n.* 1), 321*, 2. — v. Weijenberge, 581. — v. Weilach, 181. — Weyland, 338. — Weisberg, 576. — v. der Well, 138, 263, 399, 402, 630. — v. Welde, 184. — v. Welderen, 184, 97. — Welij, 635. — v. Wely, 128. — Wellen, 474. — Wentholt, 519. — Werbrouck, 575. — Werdmüller, 338. — v. der Werff, 510, 27, 96, 629. — v. de Werken, 509. — v. Werckhoven, 630. — Werner, 91, 360, L. — v. der Werp, 242 (*Nm*). — Weruméus, 16*. — v. Wesbusch, 421. — v. Wesel, 504. — Westenenk, 624. — Westerbaen, 567. — Westerholt, 319*. — Westerman, 130. — v. Westervelt, 255 (*n.*). — Westhoff, 97 (*Cat.*), 204 (*Cat.*), 350 (*Cat.*). — v. Westrheene, 136, B. — v. Westr(h)enen, 262, 5, 401—3. — Westvaline, 626. — v. Westveen, 400. — v. Weteringh, 265 (*n.*). — Wetstein, 546. — Wever, 517. — Wiarda, 579. — v. der Wiele, 240. — Wieliex, 266. — v Wieringhe, 16 (*Pn*). — v. Wierode, 319*. — Wiersma, 135, 6. — Wifringk, Wiffering, Wifferding, 388. — v Wichelen, 511. — Wichers, 648. — Wichmans, 238. — Wichoux, 338. — Wijbran(d)s, 130, 298 — Wiinkiin, Wijnkijn, (?), 5, 7. — v. Wijhe, 122, 8 (*n.* 5), 86, 7, 570 (*Gen.*). — v. W. v. Echteld, 581 (*n.* 1), 672*. — v. W. v. Hernen, 181, 4. — v. Wijk, 76, 196. — v. Wijck, 262, 398, 9, 510. — v. Wijn, 396 (*n.* 1). — Wijnants, 444, 5*, 9 (*n.* 4), 568. — Wijnbeek, 429. — v. Wijnbergen, 197, 580. — v. Wijngaerden, 626. — Wijnne, 529. — Wijntges, 649*. — de Wijs, 264, 400, 630. — de Wijse, 254. — Wijtsman, 563. — v. Wickenborch, 137. — v. Wyc-

kersloot, 137, 402. – de Wilde, 24 (*Pn*), 571*, 2 (*n.*), 5 (*n.* 1). — Wildelewe, 347 (*Nm*), 641 (*Nm*). — Wildeman, 345. — Wildenbeest, 641 (*Nm*). — v. Wildenberg, 659. — v. Wildenraadt, 346 (*Nm*). — v. Wildesnesse, 346 (*Nm*). — Wildschut, 309. — Wyler, 106. — v. Wytwijck, *zie* v. Uytwijck. — Wilkinson, 291, 2. — Willemier, 387. — Willems, 185, 98. — Willemss, 635 — Willemsze, 330. — Willernouw, 525. — Willink, 397, 551, 81 (*n.* 3), 603, 28. — Willonqueau, 15 (*Pn*). — Wilmes, **K**. — v. Wilp, 591. — de Wilt, 632. — 't Wilt, 510. — v. Wiltberg, 659. — v. Wiltenberg, 659. — Wiltheim, 283. – Windey, 511 (*n.* 1). — v. Wingfield, 630. — te Winkel, 383. — v. Winkel, 84. — v. de(r) Winckele, 511 (*n.* 1), 6 (*n.* 4)*, 68. — Winkler, 30, 582, 621, **A**. — Winkler Prins, 271. — von Wincklersberg, 570. — Wynckoip, 615. — v. Winsen, 399, 631. — Winter, 326, 641 (?). — de Winter, 290, 537, 641 (?), 3, 4. — Wintgens, 484, 649. — v. Wisch, 358. — Wisse, 6. — v. Wisselt, 270. — de Wit, **O**. — de Wit(t), 504, 5. — de With, 399, 578. — v. Withe(ne), 658 (*n.* 4). — Witboom, 462. — Witsen, 274 (*Pn*, *Por.*)*, 567. — W. Geysbeek, 397, 552 — Witsius, 14. — de Witt, 326, 88*, 9* (*Gen*). — Witte, 14 (*Pn*), 103, 98, 463, 83, 566. — Witte-Tullingh, 256, 566, 7. — de Witte, 325* *a*), 88*, 444—7 (*n.* 5), 53, 568, 658 (*n.* 4, *Nm*). — de W. v. Citters, **B**. — v. Wittenberg, 197, 461. — Wittesz, 474. — Witticbius, Wittig, 80 (*Pn*). — Woelaerts, 450. — Woelen, 310. — Woelwater, 404. — v. Woestenraedt, 570. — Wolf, 69. — v. Wolferen, 386. — Wolters, 390. — Wolters (v. Velp), 491. — Wor, 359. — Worcum, 634, 5. — Worp, 352 (*n.* 2) — Wouters, 137, 491. — W. de Dalme, 517*. — W. (v. Perweerden), 517 (*n.* 3)*, 73, 666, 7. — v. Wouw, 419. — Wright, 224. — Wt. *zie* Uyt. — v. de Wuert, 403. — Wuytiers, 597 (*Pn*). — v. Wulven, 31*. — Wurfbain, 83.

Geuzen, 141.
———, Histoire, 610.
———, liedekens, 288.
Gevelsberg, stift, 336.
Gibraltar, 643 (*Pn*).
Giersleden, **E**.
Gietele, b^p te Voorst, 613.
Gijbeland, heerl., 567.
Gildepenningen (Noord-Nederl.), Geschied., 503.
Ginneken, passiespel, 167.
Giraud-Adémar, 391.
Glas-blazen, 600.
Glasschrijvers, 74.
Gletschers, **D**.
Glimes-polder (De), 91.
Goa, 235.
Goedereede, Beschr., 482.
————, heilig Kruis, 479.
————, pred., 326.
Goes, pred., 623.
Goessenhees, 380.
Goethe (J. W. von), 487.
Golgotha, 153, 640.
Gorinchem, naam, 247.
————, onlusten a° 1747/8, — Q.
Gorsel, **Gortel**, 158, 281.
Göttinger Anzeigen, 488.
Gottwich, Chronicon, 285.
Gouda, passiespel, 169.
Goudd rijvers, 104, 427.
Gouden werken, tijdschrift, 366
Goudriaan, heerl., 401.
Goudsbloemen, P.
Goudsdonksche Munnekekampen, 357.
Govenans, heerl., 568.
Graeflant, heerl., 662.
Graft, pred., 326.
Gran, slag, 23 (*Pn*).
Grave, beleg a° 1674, – 68
———, heerl., 630.
———, tolvrijheid, 184.
Gravelines, naam, 301.
Gravenhage ('s-), 198.

a) Jossine de W. est dite avoir brisé ses armes de 3 cruches à anse de sa., posées sur le chevron.

Gravenhage ('s-), Beschrijvingen, 3
—————, a° 1641, — 529—32.
—————, boekdrukkers, 360.
—————, brandspuiten, 360.
—————, dierenbescherming, C.
—————, aanzienl. huizen, 159.
—————, Mauritshuis, 489.
—————, pred., 577, 623, 47.
—————, Treveskamer, 19.
—————, vuurwerk a° 1691, — 351 (*Pn*).
—————, Waalsche gemeente, 74.
Gravesloot ('s-), heerl. (bij Woerden), 314, 510.
Graveurs, 80. *Zie* P. R
Grebbe (De), naam, 246.
Greenwich, 246.
Greifensee, landvoogd, 565.
Greonterp, naam, 246.
Gretna-Green, smid, 455.
Grevenbroek, 319.
Grevenich, naam, 246.
Grieksche waard, 75.
Grijpskerke, pred., 70.
Grins, naam, 246.
Groede, 385.
Groen v. Prinsterer (Mr. G.), uitvinder der daguerreotypie? 491.
Groenestein (Geld.), 131.
Groenestein (Utr.), 117*, 401, 630.
Groeneveld, heerl., 567.
Groenewoud, 469.
Groenlo, 160.
—————, Behrenstrasse, 159.
Groenwoude, heerl., 201, 59.
Groningen, Oudheden, 587.
—————, dauwtrappen, J.
—————, gasthuis, 627.
—————, naam, 108 (*n.*), 246.
—————, prof., 443, 565, 7.
—————, straatnamen, 627.
Grootebroek, schutterspenning, 225.
Grouw, naam, 246.
Grunsfoort, heerl., 123 (*n.*), 455.
Gruethove, heerl., 317, 9, 20, 2
Guardian (De), 550.
Guersey, zoegevechten, 534 (*Pn*).
Guyana, Indianen, C.
Guignes, 131.
Guinea, fortje, 583.
—————, kust, 18.
Guines, graven, 664.
Gulik, 193.
—————, Annalen, 125 (*n.* 4).
—————, taal, 369.
—————, Adolf, 54, 8.
—————, Gerard, 125.
—————, Jan, 193.
—————, Willem I, — 62 (*n.* 2).
—————, Willem II, — 122, 256.
Gumfersmaat, 590.
Gummersbach, heerl., 256.

Haaksbergen, oudste gebouw, 286, 396.
Haansche-Hoeve (De), 93.
Haar, 106—9.
Haar (Ter), bouwhof te Vuren, 107.
Haaren, pred., 266.
Haarlem, eerste kasteel-stichting, Q.
—————, Kunstenaarskring, 485.
—————, naam, 108—10.
—————, pred., 326, 505.
—————, St. Bavo-kerk, M.
—————, tafelgoed, 295, 6.
Haarlo, 108 (*n.*).
Haesdonck, 253.
Hagestein, slot, 86, 7.
Hall (Veluwe), 86, 379 (*Nm*).
Ham (Den), 93.
Hamayde (De), 67.
Hambach, feest, 77, 465, 586.
Hamelenburg, kasteel, 85.
Hamse (De of Den), 92, 343.
Hamsche-Brug, -Hoeve, -Kamer -Straat, 93.
Hamsterburg (Den), 432.
Hanneville, naam, 382.
Hanswijk, hofstede, 51 (*n.*).
Harderwijk, Beschrijving, 75.
—————, huis a° 1568, — 74.
—————, kloosterhandschriften, 165, 6.
—————, pred., 202, 564.
Hardeweer, schepperij, 104.
Hardinksveld, heerl., 138.
—————, naam, 158.
—————, pred., 158.
Haren (H. A. v.), *zie* Nehra.

Haren (Wm en Onno Zwier v.), 9 (*Gen.*).
Harenberg (Het), 385
Harinkhuizen, heerl., 401.
Harl, 108 (*n.*).
Harlebeke, (?), 451.
Harlingen, naam, 108 (*n.*). 246, 433.
———, organisten, 35.
Harns, 108 (*n.*), 246 (*n.*), 433.
Haron, hertog, 108.
Harreveld, bp of havezate, 157.
Harskamp, bp, 194, 5.
Harten, bp o. Wageningen, 183.
Hazenbaard, huizing, 75.
Haserswoude, heerl., 398.
Hasloch, 27.
Hasselo, naam, 382.
Hasselt (Mr. G. v.), geschriften, 1, 39, 65 (*n.* 4), 95, 131, 232.
Hasselt (**In de**), naam, 382.
Hassert, heerl., 633.
Hattem, Archief, 122 (*n.* 1).
———, klooster, 159.
———, ligging, 157.
Hatten, 157.
Hausschwamm, 433, 550.
Hâvre-de-Grace, 280 (*Pn*).
Hedel, heerl., 58.
Hedikhuizen, pred., 267.
Heeckerens-partij, 123 (*n.*), 282.
Heekersche hof (**De**), 282.
Heelu (Jan v.), afkomst, 142 (vgl. bl. 245).
Heemse (Overijsel), naam, 93.
Heemskerk, heerl., 398, 403.
Heemskes, naam, 93.
Heemstede, heerl., 399.
Heenvliet, heerl., 314
———, pred., 332.
Heerdt, 155
Heerde, 26, 154 (*Nm*).
Heerenberg ('s-), heerl., 76, 228.
Heerenloo ('s-), kommanderie, 399.
Heerent(h)als, 141.
Heerjansdam, naam, 93.
Hees, naam, 380.
Heeze, 29, 381 (*Nm*).
———, baronie, 456
———, kasteel, 342.
———, schutten, 456
Heesch, naam, 381
Heest (**De**), 382
Heeswijk, heerl., 326.
———, naam, 381.
———, pred., 266.
Hechtel, naam, 283.
Hechthausen, naam, 283.
Heide, polder o. Pernis, 91.
Heidelberg ao 1496, — 230.
———, ao 1685.9, — P, 217 (*Pn*).
———, verwoest, 642 (*Pn*).
———, wijnvat, 149, 50, 239.
Heyden (Jan v. der), 8.
Heidensche eerdienst, 87, 144 (*n.*), 260, 381, 493, 638.
——— Woordenboek, 601.
Heiligen-Huisken, te Ermelo, 27.
Heilo, 86.
Heymshuizing, 594.
Heindeken, **Heine**, naam, 93.
Heinenoord, heerl., 403.
———, naam, 93.
Heinkerken, 93.
Heinsberg, heerl., 348.
Heijsbroeck, heerl., 453 (*n.* 5).
Heisdorff, naam, 382 (*n.* 3).
Heiseldonk, naam, 382.
Heisterbach, abdij, 458.
Heist-op-den-Berg, 382.
Hekelingen, naam, 283.
Hekworp (**Den**), 242.
Hel (**De**), naam, 378 (*n.*).
Helena (Kelzerin), 153.
Hellevoet, heilig kruis, 477.
Hellouw, naam, 142.
Helmond, heerl., 67, 159 (?).
———, kolveniers, 585.
———, St. Catha-gilde, 585.
Heltwijk, 264, 466.
Hemelaer (**De**), 567.
Hemelschen-berg (**Den**), 583.
Hemmen, 188 (*n.* 4).
———, pred., 69.
Hermony (François), 230.
Hendrik-Ido-Ambacht, kapellanij, 93.
———, naam, 93.
———, pred., 505
Henegouwen, Margta en Willem, 662
Henkens-*hagen*, -*oord*, naam, 93.
Henne (**De Vette**), naam, 497.

Heraertberge ('s-), heerl., 632.
Herdicke, stift, 598.
Herghe, 158.
Herines, heerl., 320 (*n.* 4).
Hercules, zuilen, 87, 8
Hercules Machusanus, 638.
Herman (Alb.), dichtwerken, 426
Hernen, heerl., 181.
Herpt, pred., 267.
Hertogenbosch ('s-), Beschr., 243, 66 (*HS*).
————————, Arch., invent., 671, **I**.
————————, Bisdom, 243.
————————, naam, 244.
————————, Neijnsel Gasthuys, **I**.
————————, prof., 663.
————————, schutterij, 585.
————————, schutterspenningen, 226, 646.
————————, tafelgoed, 296.
Hertochsvelt, 158.
Herveld, Grp Zutfen, 157.
————, *De kapel*, 540.
Herwaarden, Lampoort, 271.
————————, naam, 385.
————————, tol, 121.
Herwen, 285.
Herwijnen, heerl., 58, 399.
Hesbaye (La), 16.
Heslema-holte, 110.
Hesse-Wartegg (Ernst von), **E**.
Hessenkarren, -kielen, 160, 381.
Hesus, 381.
Heteren, Roode Toren, 129, 264, 539.
Heugten, heerl., 456.
Heukelum (Z.-Holl.), 142.
Heurne, gehucht, 29 (*n.*).
Heusden (Land van), MS-Beschr., 265 (*HS*).
———— a° 1295, — 318.
———— (Stad), grafschriften, 266.
————, schutterij, 596
Heva, 638.
Heveskes, naam, 93
Hien, (bij Dodewaard), 188 (*n.* 4).
Hierden, 155.
Hieslum, naam, 382.
Hiltebrahts-lied, 28.
Hilvarenbeek, pred., 266.
Hilvoirt, pred., 266.
Hinlopen, naam, 178.
————, schaatsen, **D**.
Hoberghen, naam, 231 (*n.* 3).
Hoekelom, heerl., 591.
Hoecop, heerl., 631.
Hoemse (**De**), 343.
Hoenderboom, 29
Hoenderlo, 201.
————, kerkgemeente, 69.
Hoenkoop, 599.
Hoerenboom, 29, 496, 7.
Hoerhuizen, naam, 29.
Hoevelaken, 160.
Hofdijk, heerl., 597.
Hofstade, château, 450.
Hofwegen, heerl., 250.
Hogue (**La**), slag, penningen, 534, 7, 96.
Hochkirchen, naam, 497 (*n.*).
Hokelhem, 142.
Holekebarg, erf, 158.
Holk, bp, 158.
Holland, Beschrijvinge, 74.
————, koningrijk, 193, 339.
————, schaatsen, **E**.
————, oudste graven, 468, 9, 671.
————, Albrecht, 7.
————, Aleid, 458.
————, Dirk VII, — 458.
————, Floris V, — 318.
————, Jacoba, 307.
————, Willem II, — **P.**, **Q**.
, » V, — 86.
, » hofgezin, 3—8.
Holland (Oud-), tijdschrift, 9.
Hollandsche Lijster (De), 652.
Hollesloot (**De**), 525.
Holthoen, -hone, 28
Holthuysen, heerl., 336
Hommelsbergje (**Het**), 583.
Homze (**De**), 343.
Hondenslagers, 262 (*n.* 1).
Hondert, Honderdland, naam, 496.
Honte, **ontenisse, Hoonte**, naam, 497.
Hontgeest, 70.
Hoogen Meertocht, 137 *a*).

a) Hoog in de Locht?

Hoogmade, heerl., 632
Hoorn, **Hoon**, naam, 497.
Hoorn, Cl. Stapel's-hofje, 460.
Hoornborden, 600.
Horloges, *zie* Uurwerken.
Horoscoop-trekkers, N.
Horssen, 183, 4.
Hortense (Koningin), 340, 69.
Houberg, 285.
Houthem, heerl., 570.
Houtsoorten, 361.
Huet (Gideon), P.
Hugenoten, 163, 91, G, P.
————, relieken, P.
Huijgens, Christ., 281 (*Pn*).
————, Const., 82 (*Pn*), 175, 229, 551.
Huis(mans)-plaatsen, 344.
Huisraad (Oud), 38.
Huissen, Beschrijving, 75.
————, anti-Duitsch, 369.
————, heerl., 193.
————, heid., eerdienst, 638.
Hulk (De), 158.
Hulkestein, bij Arnhem, 36, 158
————, bij Nijkerk, 158
Humain, heerl., 453.
Hunderen, naam, 497.
Hundisburg, **Hunneburgh**, **Hunnerberg**, naam, 495, 8.
Hunnebedden, -schansen, naam, 28.
Huwlijks-gebruiken, 455.

Ierland, 595*.
————, noodmunten ao 1689—91,— 221—4.
————, veroverd, penningen, 275, 7, 408, 9.
IJselstein, pred., 564.
IJzendijke, 385.
IJsland, onderzoekingen, D.
————, vulcanen, D.
Iktinos, 104.
Indië, Archipel, H.
————, letterkunde, 162.
————, pred., 32, 266.
————, R. Kath. geestelijken, 32.
————, tijdschrift, 225.
Indianen, 196, 268.
Indische Compagnie (Oost-), 220, 74.
Indische (West-), 16 (*Pn*).
Inglesant (John), 81 (*n.* 2).
Incunabelen, 100.
Inquisitie, 235.
Instrumentmakers, *zie* Werktuigk.
Intermédiaire (l'), A.
Jodium-damp, 37.
Ypelaar, bp en novaaltienden, 414.
Iperen, 325, 86.
————, fontein, kasteel, 225 (*Pn*), 595 (*Pn*).
————, numismatiek, 225, 595.
————, pest, 373, 610.
Irmensul, 112, 44 (*n.*).
Yrst, heerl., 615.
Yzendoorn, heerl., 54, 6, 7, 60, 3, 4, 125, 256.
————, *Het Koezand*, 126.
Ysselt, heerl., 1, 2*, 3.
Istres, heerl., 392.
Italië, tafelgoed, 295.
Ittersum, heerl. (bij Zwolle), 320.
Jager (Dr. A. de), geschriften, 33, 4.
Jacobijnen, 217 (*n.*).
Jacobs (Gijsbert), 615.
Jan Pierdewiet, -Piet, -Koppestok, C.
Jansen (Zach.), 237.
Janssens (H.), 35.
Japan, maïskolven, 214.
Jarnac, slag, 397.
Java, veldtocht ao 1811, — Beschr. 196.
Jenever (Lof der), 549.
Jezuiten, 190 (*n.*).
Joden, 232.
————, Hoogduitsche, 34, 154, 232.
————, Portugeesche, 154, 600.
Joelfeesten, 87.
Joelouren, 87.
Jocrisse, D.
Jonkheeren, 142.
Jorwerd, naam, 179.
Juan Fernandez, K.
Jutfaas, heerl., 139.

Kaartspelen, 304.
Kaarweg (Den), 368.
Cabauw, heerl., 400.
Cabenter, naam, 179, 367.
Kadzand, naam, 583.

Caxton (William), 487.
Calais, straten, 582.
Kalenden, 598.
Kalidasa, drama's, 162.
Kallikratos, 104.
Calloo ao 1585, — 248.
Calvarië, 144 (*n.*), 53, 640.
Kalverboek, 228.
Calvijn (Joh.), 13.
Calvinisten, 23 (*Pn*).
Cambridge, lezingen, 162.
Cameren (Ter-), heerl., 325.
Kamerijk, grafzerk, 541.
————, naam, 541.
Kampherbeek, heerl., 565.
Kamp, zeeslag, 290.
Kampen, Merkwaard., 404.
————, Chartularium, 483.
————, Bovenkerk, zerken, 540.
————, klokkenspel, 230.
————, oud muurwerk, 94.
————, pred., 226.
Kamperduin, zeeslag, 34, 235, 90, 1.
Kamperveen, privilegie, 344.
Canisius (Petrus), 190 (*n.*).
Cannenburg (Den), 123 (*n.*).
Canon (De), Cannon, 76, 196, 268.
Kanonsdijk, -sluis (De), 271, 414.
Canterbury, bisschoppen, 13, 145 (*Pn*).
Capel, heerl., 319.
Kapelle (Zeel.), 98, 590 (?).
Kar (De), 368.
Carbenter, naam, 179, 367.
Karel de Groote, 391.
——— Martel, 523 (*n.* 4).
Caribant, 368.
Karmelieten, 271.
Karnemelksgat, *-hul*, *-kade*, *-land*, 271.
Carolside, heerl., 394 (*n.*).
Karpen, 321.
Carthagers, zeevaarders, 103.
Cartesianisme, 80, 1.
Cartesius, *zie* Descartes.
Casperia, 552.
Cassianus (Roman van), 174.
Castricum, 671.
————, heerl., 398, 403.
Catijang, 605.
Catonis Disticha, 657.
Cats (Jacob), 628, 49.
Katzenelnbogen, 208*, 64.
Katten, 162.
Kattendijk, heerl., 399.
Katwijk a/d Rijn, pred., 32, 505.
Cawei, 368.
Keerbergen, overdracht ao 1330, — 67.
Keizers *akker*, *-hof*, *-kamp*, *-land*, *-straat*, 203.
Keizersveer (Hot), 203.
Keizersweerd, naam, 203.
————, ingenomen, 218 (*Pn*), 9 (*Pn*).
————, tol, 523.
Kekerdom, 76.
Kerhees, heerl., 380.
Kerkmeer (Het), ingedijkt, 255.
Kermisgebruiken, 342.
Kernheim, 252, 591.
Kerrebrouck, heerl., 316, 8, 511, 3, 5.
Kerstboomen, 87, 228.
Kerstkoek, 87, 599.
Kervel, goed, 253.
Ketsheuvel (De), 245.
Keulen, bisschop Ruprecht, 58.
————, aartsbp Joseph Clemens, 220.
————, oudste brouwerij, 610.
————, Dom, eerste-steenlegging, 0.
————, *Fette Hennen*, 607.
————, St. Pantaleonsklooster, 458.
Keurvorsten, 358.
Kijfhoek, heerl., 398.
Kinderdijk (De), naam, 467, 583.
Klabanus, huizing op Veluwe, 204.
Clapmutsen, *zie* Veem.
Klarenbeek, 159.
Klarenwater, klooster, 159.
Kleedingstoffen, 366, 429.
Kleef, Beschr., 318.
———, vorstendom, 193.
———, naam, 204.
———, graven, 193, 315, 8, 523 (*n* 3).
———, hertogen, 63, 122, 93, 320.
———, pastoor, 320.
———, slot, 285.
———, taal, 369.
Clefs, heerl., 317, 446, 50, 1.

Cloese (De), 252.
Cloetingen, heerl., 137, 399.
Klokken, luiden, spelen, 155
————, gieters, 230.
————, spel, 230.
Klomp (De), uithangteeken. 414, 538.
Klompvisch (De), 414.
Klooster (Het), te Oene. 29, 261
Kloosterkamp, 604.
Klooster-orden, Beschr., 587.
Kloosters, 86, 91, 4, 127, 59, 63, 5, 6, 89, 228, 31 (*n.*), 44, 61, 4, 5, 71, 85, 6, 98, 319, 20, 5 (*n.* 2), 80, 6, 96, 414, 50, 6, 8, 522, 40, 92, 625, 30, 7, 59 (*n*), 72.
Kluchtspelen, 176, 8.
Klundert, pred., 623.
Kneppeldichten, 291, 426.
Kniphees, heerl., 380
Kniphuizen, heerl., 263, 4.
Knipperdolling, 396.
Knol (De beruchte Jan), 232.
Cobbets-corn, 490.
Coblentz, grafzerk, 618.
Kobunderhuizen, 368.
Coehoorn, kroonwerk, 68.
Coehoorn (Menno v.), levensbeschrijving, 462.
Koenenkadde, 271.
Koenhonselders (De), 498 (*n.* 1).
Coerland, 241.
Koffie, accijns, 594 (*n.*, *Pn.*).
Cogny, heerl.? 390, 622.
Coccejanisme, 13, 81.
Coccejus (Joh.), 13, 4 (*Pn*).
Kokkengen, heerl., 400.
Colijnsplaat, pred., 623
Collegianten, 234, 460.
Kollumerland, Beschr., 202.
Columbus (Christ.), 293.
Kometen, 104, 360, 1.
Commandeurs van schepen, 224.
Kompasmakers, 236, 7.
Coni, ontzet, 470 (*Pn.*).
Konijnhuis, 285, 456.
Koningstraat (De), 271.
Coninxveld, klooster, 630
Conspicilia = Verrekijkers
Constanz, Paulus-toren, 457.
Constantijn de Groote, 153, 422.
Constantinopel a° 1453, — 293.
Kootwijk, putbrink, 95.
Koppelhaver, 160, 344, 5.
Koppelturf, 344, 5.
Koppenhage, bemachtigd, 40.
Corduaansch leder, 501.
Korenzand, naam, 247.
Kortrijk, ingenomen, 15 (*Pn.*).
————, penningen a° 1690, — 273.
Corvey, Cod. Trad., 285.
————, abdij, 592.
Kozakken, 139.
Koudekerke, heerl., 632.
Courcelles, baronie, 568.
Courtenwalle, heerl., 446.
Crabbendam, gevecht, 235, 90, 1.
Krabbendijke, pred., 623.
Krakatau, uitbarsting, 99.
Kralingen, heerl, 403.
Kranach (Lucas), 236.
Kranendonk, baronie en kasteel, 341, 456.
Krauwelsmaat, 247.
Krawe, 247.
Creuningen, heerl., 630.
Crevecoeur, overwinning a° 1593, — 288.
————, pred., 266.
Krijg, *zie* Oorlog.
Krim (De), oorlog, 139.
Crime(l)berg (De), 467.
Kristal, 240.
Kroben, 247.
Croy, heerl., 20.
Cromwell (Olivier), 455.
Kronenburg, naam, 247.
Kroonhof, 247.
Krouwelskamp, 247.
Kruidkundigen, 103, 433.
Kruidnagelschip, 363, 654.
Kruikje (Aarden) opgegraven, 38
Kruis (Het Roode), **H**.
——— (Het Zilveren), **K**.
——— (Het Metalen-), **O**.
Kruisland (Nieuw-), Beschr.. 202.
Kuifhees, heerl., 380.
Kuik, waldgraaf, 189.
Kuilenburg, heeren, 3, 76, 7, 187, 457.
————, pred., 327.
Kuinre, heerl., 657.

Kuip (De) in de Heraldiek, 53.
Curaçao, 604.
Kwakers, 175.

Laeghen, 318.
Laareind (**Het**), 260.
Labadisten, 202, 87.
Lafléche, 337.
Langenberch, heerl., 264.
Lakwerk, 170.
Lampbegietjes-avond, 465, 586.
Landboeken, 602.
Landen, overwinning, 643 (*Pn*).
Landewer, 547.
Landmeters, 230.
Landschrijvers, 95.
Lantwijck, heerl., 320.
Lapper (Jan de), 141, 271, 397.
Lazarusklep, 302.
Lathem, *zie* Bahr.
Lathmer (**De**), landgoed te Wilp, 182 (*n*. 1).
Lattrop, naam, 246.
Lau (**-de**), naam, 299 (*n*. 1).
Lauwenrecht, heerl., 259.
Lauwerzee (**De**), Beschr., 538.
Lavaro (Graaf), 151.
Lebbink, naam, 178.
Ledeghem, heerl, 451.
Leefdale, 259.
Leemcule (**De**), heerl., 257.
Leemput (**De**), 38.
Leende, schutten, 456.
Leerdam, grp, 272.
———, heerl., 264.
———, pred., 227.
Leeuwarden, Beschr., 298.
———, naam, 297.
———, *Nieuwe Kraak*, 94.
———, parochieën, 30.
———, pred, 202, 50.
———, St. Anthony-gasthuis, Geschied., 30 (*n*.).
Leeuwen, gericht, 126.
———, heerl., 59, 60. *Zie* ook dezen Bladw., bl. xxv, de noot.
———, oudheid, 260.
Leeuwenstein (Geld.), 260.
Leeuwkens, 101.
Legersteden, 432.
Leiden, Beschr., 626.
———, a° 1572, — 655.
———, a° 1618, — 526, 7.
———, naam, 443.
———, Arminiaansche schans, 526.
———, burggraven, 4, 626.
———, buskruid-ramp, 195.
———, doopkapel d. St. Pieterskerk gebouwd, Q.
———, gewapende studenten a° 1672, —15 (*Pn*).
———, hoogeschool, Gesch., 82.
———, ontzet, 403.
———, pred., 249, 628, 47.
———, professoren, 14, 80, 3, 265, 413, 24, 505, 78, 673.
———, raadhuis a° 1634, — 654.
———, Réfugiés, 78 (*Pn*).
———, straten, 627.
———, *zie* Oranje-appels, Veem.
Leiden (Jan van), 396 (*n*. 3).
Leijenburg, heerl, 272.
Lek (**De**), 356.
Leck (Huis **de**), 197 (*n*.)
Lekkum, pred., 180.
Lekskesveer, 357.
Leksmond, naam, 357.
Lennep (C. en D. J. v.) Levensbeschr., 389.
——— (Mr. Jacob v.), Levensbericht, enz, 234, 59 (*n*. 1), 345.
Lennepzand, 601.
Lenpestein, 601.
Lentink, 261 (*n*. 3).
Leo X, — 474.
Leon, naam, 201, 443.
Léon (Graaf), 340.
Leoninus Albert, 201.
———, Elbert, 201, 58.
Lettelbert, 388.
Lette-Oort, 388.
Leur (**De**), naam, 299 (*n*. 1).
Leur (**De**), Vrijheid, 352.
Leuze (**De**), gevecht, 412 (*Pn*), 70 (*Pn*).
Leuven (Geld.), 142, 261.
——— (Z. Br.), 201.
———, naam, 201.
———, universiteit, 320.
Levaefanum, 260, 539, 638.
Levendaal, bij Rhenen, 260.

Lewendael (Limburg), 260.
Liedeboeken, 602, 4.
Liefkenshoek, 260, 1.
Lienden, kerkverwelf, 672.
Liesvelt, heerl., 400.
Lievendaal (Pruissen), 259 (*n.* 1).
——— (Utr.), ridderhofstad, 259.
Lievestein (Geld.), 260.
Li-chi-telim, 294.
Lichtaard, naam, 299 (*n.* 2).
Lichtenvoorde, naam, 299 (*n.* 2), 443.
Lichters, 236.
Lijmers (De), 369.
Lille, naam, 301.
Lillo, 261.
Limburg, Beschr., 299
———, naam, 300.
Limerick, 222, 3, 320, 409 (*Pn*).
Lindhorst, bij Emmerik, 299 (*n.* 3), 300 (*n.*).
Lindsay (Lord), 102, 221, 91.
Linsberg, bij Doetinchem, 300 (*n.*).
Linschoten, schaatsen, **D**.
Lyon, Lyons, naam, 201, 300 (*n.*).
Lobith, 94.
———, tol a° 1689, — 546.
Loenen, op Veluwe, pred., 124 (*n.* 3)
Loenresloot, heerl., 138, 263, 322.
Loerbeek, naam, 299.
Loevestein, 320.
Lokeren, 582.
Lokeren (Ter-), heerl., 517 (*n.* 4).
Lokhorst, heerl., 398.
Lom, naam, 300.
Londen, penny-post, 73.
———, voorrechtsbrieven, 275.
Londonderry ontzet, 221 (*Pn*).
Loo (Het), heerl., 107.
Loo (Te), naam, 300.
Loodjes, Beschr., 226 (*n.* 1).
Loosjes (Erven), 33.
Lophem, heerl.?, 574
Löhrhof, 299 (*n.* 1).
Lorijn, Lorren (De), naam, 299 (*n* 1).
Lotharingen, Hendrik, 243.
———, Karel, 190.
Louw (-de), naam, 299 (*n.* 2).
Lovendael (Limb.), 260.
Ludeman (Dr. Joh. Chr.), **N**.
Ludwigsburg, wijnvat, 239.
Lugdunum, 300 (*n.*), 443.
Lucanus (M. Annaeus), 381.
Luik, 144*.
———, bisschop, 264 (*n* 3).
———, bisschoppelijk recht, 543.
———, bombardement, 469 (*Pn*
———, gouw, 299.
———, Muntgeschied., 143
———, naam, 300 (*n.*).
———, penningen, 144.
———, peron, 144, 469.
———, schutspatroon, 144.
Luilekkerland, 97.
Luisenburg, naam, 283 (*n.* 1).
Luythagen, naam, 300 (*n.*).
Luxemburg, ingenomen, 19 (*Pn*).
———, bisschop, 471.
———, naam, 283.
Luxemburgum Romanum, 283 (*HS.*).
Luxwold, naam, 283 (*n.* 1).
Luneborgh, heerl., 577.
Lure, naam, 299 (*n.* 1).
Luther (Marten), 236.
Lutherana, 602.
Lutherschen, *zie* Predikantenlijsten.
Lutje, de Lutte, naam, 299, 300.
Luttich, Lutchen, naam, 300 (*n.*).
Luur, naam, 299 (*n.*).

Maagdenhuis, 597, 638.
Maerland, kerk, 200.
Maarheeze, 341.
Maarmeer, 283 (*n.* 1).
Maarsenbroek, heerl., 138, 630.
Maarseveen, heerl., 661.
Maas-akker, heerl., 55, 121 (Vgl. *Nav.* XIX, 589, regel 3 v. o).
Maas-Bommel, heerl., 55, 7, 9, 60. 1, 4, 5, 125.
Maastricht, hoofdschout, 357, 543.
———, naam, 657.
———, pred., 623.
———, *Vrijthof*, 88.
Maas-Waal, amptmannie, 55, 7, 9 60—4, 119—24, 8, 81, 9.
Maets (C. de) en het hem toegedichte geschrift,' 424.
Made, polder, 159.
Mahoniehout, 362.

Mayenne, naam, 492.
Maigny, baronie, 568.
Mainz, zie Mentz.
Maïs, 292, 490, 605.
Maison-Neuve, heerl., 663.
Makelaars, 584.
Maxburg (De), 465.
Malabaar, 605.
Malburgen, heid. eerdienst, 638.
Malden, heerl., 249.
Malet (Moeder), 404.
Malplaquet, slag, 396.
Mand (De) in de Heraldiek, 53.
Manegem, heerl., 263, 451.
Mannheim, a° 1689, — 217 (*Pn*).
———, theater, 164.
Manu, wetten, 162.
Margate, penningen, 207, 8.
Mariënburg, 459.
Mariëndaal, 455.
Mariënridders, 459.
Mariënweerd, 61 (*n.* 4), 403.
Marck, heerl., 131.
Marken, pred., **0**.
Marksland, 131.
Marokko a° 1600, — 629.
Marsaglio, overwinning, 642 (*Pn*).
Marseille, burggraafschap, 392.
Marsch (Het Huis **De**), 291.
Ma(r)sseling, 639.
Martineau (Miss Harriet), 164.
Martinus IV, paus, 140.
Mastenbroek, watermolens, 230.
Matenes, heerl., 402.
Maters (De), naam, 492.
Maurik (N.-Br.), 257, 591.
Maurits (Prins), 288, 357, 527—9, 629.
Mauves, triptyque, 167.
Medel, naam, 492.
Médicis (Cath^a^ de), 163.
Mediklo, 86.
Meel, *zie* Medel.
Meern (De), naam, 493.
Meerstallen, 579.
Meertocht (Hoogen), heerl., 137.
Meester-Cornelis, 68, 9 (*Nm*), 195.
Meesterlottelaan, 467.
Meetkundigen, *zie* Wiskundigen.
Mechelen, heerl., 4 (*n.* 6).
Mechelen, magistraat a° 1578, — 250.
Meienberg (De), 662.
Mexico, Beschrijving, **E**.
———, dahlia's, 102.
Mele, heerl., 574.
Mellem, Melm (De), 31.
Melum, kasteel, 31.
Memoriekruid, recept, 431, **N**.
Mentz, overgave, penn., 218, 9, 21.
Merbois, heerl., 453.
Mergentheim, 459.
Merken, Beschr., 226 (*n.* 1).
Meru, Mery, naam, 494.
Meters (De), naam, 492.
Metius, 237.
Meurs, grp, 208*.
———, naam, 493.
Meurssentoren, 228.
Mycene, oudheden, 162.
Middachten, 286.
Middelburg, huis Cheribon, 462.
————, pred., 326.
————, St. Jorisdoelen, 78 (*n.*).
————, De Steenrots, 86 (*Afb.*).
Middel-Erpen, *zie* Erpe.
Middelrode, pred., 266.
Milsterbosch, 283 (*n.* 1).
Milt, bp, 587.
Milterieten, **G**.
Mingaud (Franç.), 434.
Mirabeau, 9, 10.
Miste, hof, 639.
Mitterau, kasteel, 570.
Moerkerke, heerl.? 670 (*n.*1).
Moersbergen, heerl., 182 (*n.* 1).
Moespot (De), naam, 494.
Moffendijk (De), 272.
Molekate, 601.
Molen voor chocolade, 105, 363.
Molens (Vuur-), 105.
——— (Water-), 105, 6, 20, 59, 230.
Molenaarskind (Het), 148, 209.
Molenboek, 166, 291.
Molinos (Michael), 81.
Moncontour, slag, 397.
Monnikhuizen, afbraak, 86.
Monsterheeren, 159.
Mons, naam, 301.
Montagne (Cristal de), 240.
Montigny, baronie, 582.

Montmelian, kasteel, 412 (*Pn*), 70 (*Pn*).
Moordplaat, 159.
Moordrecht, heerl., 662.
Moorsel, 516, 7.
Morenberg, 319.
Moria, 153.
Moro (Lud. il), A.
Mosterdmalen, 490.
Mouscron, 323.
Muiderberg, kerkhof, 533.
Muller (Max), 162.
Mummietarwe, 103, 291, 2.
Mummius (Q. en L.), 91.
Municipaal-Recht, 156.
Munster, bisschoppen, 56.
———, Dom, *zie* Haaksbergen.
———, St. Lamberti-kerk, 396 (*n*.3).
Munt-bijbel, 23.
Munten: agnel, 599. — acht-en-twintigen, 643. — Andriesgulden, 598. — Arnoldusgl., 598. — baardmannetje, 600. — Beiersche gl., 598. — blaauwe gulden, 358, 483, 598. — daler, 63 (*n*. 4). — Davidsgl., 598. — ducaat, 484. — gouden ducaton, 484. — enkel gulden, 62 (*n*. 1). — Filippusgl., 598. — gouden philipsgl., 124 (*n*. 2). — Fredericus-gulden, 598. — goudgulden, 598. — halfpence, 222. — hoornsgulden, 64 (*n*. 1). — Joachimsdaler, 63 (*n*. 4). — klimmer, 598. — klinkaert, 54 (*n*. 1) — koggerdaalder, 151. — kraagman, 600. — kroon, 222, 3. — lam, 599. — Leycester-stooter, 594. — lobbeman, 600. — mottoen, 599. — omkijkertje, 484, 598. — ortje, 244. — pietje, 643. — pistool, 83 (*n*.). — vierdubbele pistolet, 484. — reaal, 223. — Rijngulden, 598. — rozenobel, 599. — zestehalf, 642, 3. — schelling, 124 (*n*. 2), 643. — shilling, 223. — sixpence, 222, 3. — solidus, 124 (*n*. 2). — tetradrachme, 410. — vuurijzer, 599.
Munten van hout, 150 (*n*.).
———, van kantschrift en schroeven voorzien, 77.
———, Valuatie, 598.
——— (Bisschoppelijke), 598.
Munten der Graven v. Holland, Geschied., [599.
——— (Nood-), 221—4.
——— (Engelsche koperen), 215.
——— (Romeinsche), Beschr., 411.
Muntkunde, geschriften, *zie* P. R.
Muntmeesters, 26, 147.
Murat (Joachim), 193.
Musschenberg (Den), heerl. te Elst (Geld.), 398.
———, naam, 494.

Naarden, verwoest, 172 (*Ged*.).
Nabalia, 94, 356
Nagel (De), 356, 458 (*n*.).
Nagera, heerl., 118.
Nakale, amnis, 458 (*n*.).
Namen, ingenomen, 473 (*Pn*)*.
Namen (Dier-), 162. — met plaatsnamen saamgesteld, 377.
——— (Geslachts-), geschrift, 581, 641.
——— » in de Middeneeuwen, 30, 88, 153.
——— » als voornamen, 247, 607.
——— » van voornamen afgeleid, 89.
——— » afgeleid van: Boele, 607. — Hello, -le, 378. — Lebbo, Lippo, Lubbe, 178.
——— » saamgesteld met *vite, vits, wich, witz*, 368. — *wild*, 346.
——— » van Romeinschen oorsprong, 91.
——— » patronymikale uitgangen, 369.
——— » B (P) = M? 492—5.
——— (Plaats-), saamgesteld met *die-p(en)*, 231, 2 (*n*.). — *ever*, 179, 368. — *ho(e)n-*, *hond-*, *ho(e)nder*, *ho(e)ns-*, *honds-*, *houn(d)s-*, *huns-*, 495—8. — *leeuw*, 299. — *raad, rade, ray, rode*, 367, 468. — *sel, zele, sijl, sul*, 110—2, 245. — *wein-*, *wijn-*, 581. — *wild*, 346. — *witz*, 178, 369.
——— » afgeleid van *Hazeko*, 381 (*n*.). — *Hello*, 378, 9. — *Lebbo, Libbo, Luppo*, 178.
——— » (Dubbele), 301.
——— » met diernamen saamgesteld, 377.
——— » B (P) = M? 491—5.
——— (Schuil-), 32 (*n*.), 3, 427, 602.

Namen (Spot-), 601.
——— (Straat-), 627.
——— (Voor-): Agirik, 378. — Alexander, 378, 551. — Antonie, 378, 552. Barend, 379. — Bercht, 379. — Bernard, 379. — Boedele, 607. — Boele, 607. — Botho, 607. — Boudewijn, 91. — Brecht, 379. — Budilo, Budo, 607. — Egger, Eggerik, Egrik, 115, 378. — Elder, Eller, 115, 378. — Ermenfried, 27. — Fyakker, 113, 4. — Grone, 108 (*n.*). — Harde (?), 108. — Harle, 108 (*n.*). — Hello, Hellius, Helle, 115, 6, 378. — Herbert, 116, 379. — Herman, 607. — Hildebrand, 552. — Hillebarent, 116, 379. — Hond(o), 496. — Hubertus, 116, 379, 552 — Hundo, 496. — Ing(e)ram, Ingraven, 116, 379, 552. — Irmengard, 27. — Karman, 607. — Caspar, 552. — Lambert, 379. — Land(o), 379. — Leiffard, 260. — Lewe, 260. — Lieve, 260. — Loë, Loye, 260. — Loef, 260. — Machteld, Mechteld, Mathilde, 380. — Mom, Mum, 89, 90. — Pompejus, 202. — Popeke, Popko, 202. — Reingher, 243. — Rodulphus, Rudolphus, 661. — Ro(e)lof, enz., 661. — Theoderik (-ricus), 178. — Theodorus (-ricus), 178.
Napels a° 1799, — 165.
————, ex-koning, 461.
————, Murat, 193.
Napoleon I, 139, 54, 256, 460, 9, 575, 666.
————, bastaardzoon, 340.
————, Nederl. leger, 337.
————, spotprent, 369.
———— (Lodewijk), nederigheid, 339, 69.
Narvel-see, 95.
Nazareth, klooster, 29, 261.
Nassau, grr, 208*.
——— *a/d Voorn*, 272.
Natewis, heerl. o. Amerongen, 126, 88, 369 (*Nm*), 499 (*Nm*)
Nationale Conventie, 235.
Natuurkundigen, **H**.
Navalia, 94.
Navel (**De**), 94.
Navelsee, 95.
Navorscher (De), Fransche, Hoogduitsche en Spaansche, **A**.
Navorschers-congres, **A**.
Neander, 629.
Neder-Asselt, 62, 8.
Nederhorst, heerl., 138, 398.
Nederland, »Plaatsnamen-register,' 28.
————, dissertatiën, Cat., 65.
————, aardbeving, 594 (*Pn*).
————, krijgsdienst a° 1810, — 337, 8
————, veldtochten a° 1690, — 275 (*Pn*).
————, *zie* Schotten.
Neerwinden, slag, 643 (*Pn*).
Negers (Gepromoveerde), 488.
Nehra (Henr. Am. de), 9, 164, 286.
Nerestein, 522.
Nerijnen, heerl., 127.
Nesse (**Ter**), huis, 4 (*n.* 3).
Neuburg, paltsgraven, 193, 212.
Neuheusel, ingenomen, 23 (*Pn*).
Neuilly, soirée, 200.
Neurenberg, speelpenningen, 211 (*n.*).
Nice, 411 (*Pn*).
Nieuwborgh, heerl., 574.
Nieuwenhoorn, pred., 332.
Nieuwenhoven, heerl., 453 (*n.* 5).
Nieuwerkerk, heerl., 79.
Nieuwerkerke, heerl., 452.
Nieuwpoort, slag, 255, 394.
————, krijgsbevelhebbers, 395 (*n.* 1).
Nicham Iftikhar (Orde v.), 136.
Nijkerk, 123.
Nijmegen a° 1517, — 249.
————, *Berg-en-Dal*, Beschr., 582.
————, gasthuis, archief, 126 (*n.* 4).
————, *de Heezenberg*, enz., 381.
————, het philosophenpad, 466, 582.
————, St. Nicolaas-gild, 190.
Niutlo, villa, 27 (*n.* 1).
Nisero-kwestie, 162, 394 (*n.*).
Nizza (Nice), ingenomen, 469 (*Pn*).
Nointel, heerl., 104.
Noordeloos, heerl., 5, 33, 137.
————, pred., 623.
Noordgouw (**De**), grenzen, 157, 281.
Noordhorn, slag, 383.

Noordwijk, grafzerken, 347.
————, heerl., 399.
Noorwegen, Halko, 87.
Norritsvlakte (De), 583.
Noviomagus (Ger.), 77.
Nuijts (Pieter), 352 (*n*. 2), 3.
Nut v. 't Algemeen (Mij tot), 11, 2.

Obracle, heerl., 569.
Odilbald, bisschop, 109.
Oene, 29, 261.
Ochten, 189, 261.
Oijen, heerl., 583.
——, kasteel, 54.
Oxenstierna (Axel graaf v.), Correspondentie, 236.
Oxford, Hugenoten-kolonie, **P**.
Oxus, oudheden, 162.
Octrooien, 170 *Zie* Uitvindingen.
Olburgen, naam, 231 (*n*. 3).
Oldebroek, landbrief, 548.
Oldenbarneveldsche dijk (De), 397.
Oldenhove, heerl., 633.
Oldenzaal, proost, 565.
Oldhuis, havezate, 625.
Oliveten-hofje, 640.
Olla podrida, 296.
Olmen, heerl., 517.
Olterterp, pred., 190.
Omeren, heerl., 317, 22
Ommeren, heerl., 344, 457*, 663.
————, pred., 69
Ommerschans, pred., 180.
Onnut Discours, 19.
Onsenoord, naam, 498.
Ooltgensplaat, naam, 467*.
Oorlog, dienst, 337.
———, gebruiken, 139.
———, tuig, 161.
O(o)rtduinen, naam, 243—5
Oortjesprenten, 97.
Oostbroek, klooster, 265.
Oostende, beleg, 395.
————, heerl., 4.
Oostenrijk, Filips de Schoone, 54 (*n*. 1).
————, Karel V, — 62 (*n*. 2), 3, 70, 118, 20, 2, 3, 4 (*n*. 2), 79, 392, 456, 652.
————, » lijfspreuk, 87.
Oostenrijk, Karel VI, — 315, 445.
————, Margaretha, 4 (*n*. 6.)
————, *zie* Borgondië.
Oosterhout (N. Br.), 404.
Oostervant, heerl., 197.
Oosterwijk (Gron.?), grafzerken, 540.
Oosterwijk, heerl., 264.
Oostvoorn, heerl., 506*a*).
Oostvoorne, pred., 332.
Ootmarsum, volksvermaken, 586, **K**.
Opdorp, heerl., 401.
Op-Hemert, Duitsche Huis, 75.
————, heerl., 394.
Oplathe,-loo, 285.
Opmeer, heerl., 402.
Oranje, graafschap, prinsen, 391, 521, 627.
Oranje-appels in 1618 uitgehangen, 405 526.
Oranje lust, 519.
Oranje-Nassau, Filips Willem, 401, 526.
————, Johan Willem Friso, 393.
————, Maria ao 1616, — 264.
————, Maria ao 1688, — 143, (*Pn*).
————, Marianne, kabinet, 148, 206, 74, 80, 352.
Oranje-partij, 217 (*n*.).
———-polder, 351 (*Pn*).
Oranjes-voorteeken, 209, 405.
Orden, naam, enz., 244, 5.
Organist-voorzanger, 35.
Orimont, heerl.? 667.
Orleans, Maria Louisa, 273 (*Pn*).
Ormond (Hertog van), 395.
Ornithologie, 429.
Orschote, heerl., 574.
Ort(h)en, kerk, klooster, naam, pastoor, 243—5.
Orthez, naam, 245.
Osory (Graaf van), 395.
Ossengeld, 56.
Ostergo, marke, 281.
Ostoroth, 234.
Otterlo, kerkgemeente, 69.
————, pred., 564.
Oudegein, heerl., 657.

a) *lees* v. Leyden *r*. *O*.

Oudemans' Bijdrage Mid. Ned. Wdbk, Nalezing, 39, 178, 301, 434, 553, 659.
Oudenbosch, naam, 493 (*n*. 2).
Oudewater, klooster, 264.
Oukoop, heerl., 138, 263.
Ourtes, naam, 245.
Ouwendijck, heerl., 577.
Overbrouck, heerl., 452.
Overflakkee, Beschr., 482.
Overhagen, kasteel, 457.
Overijsel, Geschied., 230.
———, Réfugiés, 358.
Overluidingen, *zie* Utrecht.
Ovidius, 176, 561.

Pa(a)de (De), naam, 492.
Paalburgers, **K**.
Paelhuis (ten), erve, 76.
Paarden, 240, 428.
————, gehalt, 358.
Paarden (De), naam, 493 (*n*. 3).
Paaschlied (Het oude), 166, 7.
Paaschweg, naam, 493.
Paasdorp,-lo, naam, 493.
Paddemoes,-poel, naam, 492.
Paderborn, naam, 492.
Padevoort, naam, 492
Padua, naam, 492.
Pallas Athene, 104.
Paltz, Carl Theodor, 150 (*n*.).
———, *zie* Winterkoning.
Pan, 493.
Panheel, **Pan-van-Persijn** *a*), naam, 492, 3.
Papendrecht, heerl., 202.
Papyrusrollen, 100.
Parijs, naam, 493.
Paris (Lux.), 264 (*n*. 3).
Park (De, Het), naam, 493 (*n*. 3).
Parma, Alex., 248.
———, (Marga), 582.
Parras, Pars, Parske, naam, 493.
Parthenon (Het), 104.
Parthenopeïsche Republiek ingevoerd, 165.
Passiespelen, 167—9
Pastoors, 30, 63, 128, 81, 229, 44, 320, 74, 426, 95, 647 (*Pn*) *Zie* Predikantenlijsten.
Patriotten, 11 (*n*. 1), 622.
———, geschriften, 203.
Pedernake, 366.
Peelo, Peel, naam, 492.
Peer, Peerenburg, naam, 493.
Peers, naam, 494.
Peest, enz., naam, 494.
Peyen-, Peynenkamp, naam, 492.
Pekkedam, heerl., 347.
Pendrecht, naam, 492.
Penningen (Begraafnis-), 14, 5, 6, 7, 8, 21, 4, 5, 79, 82, 4, 5, 151, 2, 210, 25, 6, 7, 78, 81, 347, 8, 406, 13, 71, 548, 97, 645, 7, 8.
——— (Beloonings-), 352–5, 521.
——— (Bid-), 21.
——— (Bruilofts-), 15, 16, 24, 211, 72.
——— (Dank-), 78, 80, 143, 593.
——— (Geboorte-), 24, 145, 6, 273, 81, 412, 3, 597.
——— (Gedenk-), 16, 8, 77, 9, 85, 152, 211, 20, 7, 73, 4, 412, 594, 647.
——— (Huwlijks-), 14, 78, 9, 151.
——— (Landdags-), 151.
——— (Leg-), 20, 1, 5, 81 (*n*. 1), 412, 73, 64.
——— (Lijk-), 548.
——— (Reken-), 210.
——— (Schutters-), 151, 225, 6, 596, 646.
——— (Speel-), 210, 1, 51, 2.
——— (Spot-), 13, 23, 80, 145, 6, 51, 2, 217, 21, 642, 3, 4.
——— (Sterf-), 548, 97, 647.
——— (Strooi-), 210.
——— (Trouw-), *zie* Bruilofts-.
——— (Vereerings-), 79, 80, 1, 3, 146, 219, 24, 74, 410, 1, 596, 642.
——— (Vergaderings-), 596.
——— (Verlovings-), 212.
——— (Vroedschaps-), 210.
——— (Romeinsche), Beschr., 411.
Penningjaar (Het), 204.
Penningkunde, geschriften, 13, 5, 21, 2, 3, 143, 204, 5, 6, 7, 21, 80, 1, 348, 409 (*n*. 3), 645, 6.
———, » (Engelsche), 215, 21, 3.

a) De zeer oude gesl. v. Persijn zelf kan o. i. ook tot de rubriek van bl. 494 behooren. Zie daartegenover *Nav*. XXXV, 29, 30; XXIII, 412.

Penningkunde, geschriften (Fransche), 225, 6 (*n.*), 411, 72.
Penningkundig Repertorium, 12—26. 77 —85, 143—52, 204—27, 72—81, 347—56, 406—14, 69—73, 534—8, 92—8, 641—8.
Pepelsbrug (De), 94.
Pepijn v. Herstal, 94, 563.
Perak, Beschrijving, 161.
Peroun, 144 (*n.*).
Perpetuum mobile, 105.
Pers, Perse, enz., naam, 494.
Perzië, 674.
———, Abbas de Groote, E.
———, voorwerpen, E.
Persik, Persingen, naam, 494.
Peru, naam, 494.
Perwez, -wyz, naam, 494 (*n.* 2), 9 (*n.* 1).
Peselnicks, 139.
Pesenburg, naam, 494.
Pesth, naam, 494.
Petegem, naam, 492.
Peter-Mountains, naam, 492.
Petersberg, 94.
Peursum, heerl., 395 (*n.* 1).
Peutinger's kaart, 260.
Pfijffer (Ludwig von), 163, 291, 397.
Pfortzheim, slag, 594 (*Pn*).
Piaam, naam, 492.
Piera, naam, 494.
Piespolder (De), naam, 494.
Piété Filiale, 10.
Piewaard (De), naam, 492.
Pius IX, — 569.
Piloersema, 432.
Pinksterbloemen, I.
Pyramiden-dorpen, E.
Pyrmont, naam, 494.
Pispot (De), naam, 494.
Pistorius (Joh.), 628.
Plaggebergen (De), 583.
Plateelbakkerij, 363.
Pletterbergen (De), 583.
Plutarchus, Levens, 560.
Poederaal (De), naam, 492.
Poederojen, heerl., 508.
—————, slot, ingenomen, 463.
Poelgeest, heerl., 632.
—————, (**Oud-**), 506.
Poitiers (Diana van), 589.
Pol (Den), heerl., 396.
Polen, Sigismund I, — 459, 600.
Pollestein, heerl., 125.
Pontons van blik, 36.
Pooijer (De), naam, 492.
Poorten, 115, 271, 381, 468, 581, 3, **H**.
Poortugaal, pred., 623.
Porest, abdij, 450.
Porry, Porck, naam, 493 (*n.* 3).
Portland, graaf, 275 (*Pn*).
Portretten Catalogussen, 240.
Portugal, Beschr., 308.
—————, Beatrix, 132.
—————, *zie* Joden.
Portugezen, 235.
Posen, naam, 494.
Post (Ten-), heerl., 506 (*n.* 2).
Postberg (De), naam, 494.
Postel, abdij, 414 (*n.* 2).
Postelius (Jac.), 327.
Postwezen, 73.
—————, medailles, 152.
Pottum (De), heerl., 57.
Praag (Hieron. van), 457.
Praast (De), naam, 494, 5.
Prasto, naam, 495.
Predikanten, 12, 3, 22, 4, 32, 3, 69, 70, 123 (*n.*), 4 (*n.* 3), 41, 51, 2, 4, 8, 80, 90, 201, 2, 25, 6, 7, 43, 59 (*n* 2). 65, 6, 7, 314, 26, 7. 32, 405, 505, 7 (*n.* 2), 8, 64, 5. 8, 77, 8, 598, 620, 2, 3, 8. 52, 662, 5, 74, **0**.
——————, (Doopsgez.), 233, 412.
——————, (Friesche), lijst, 619.
——————, (Hoogd.), 235.
——————, (Luthersche), 628, 47.
——————, (Waalsche), 32, 249, 87, 444, 603
——————, eigenaardigheden, 370—2.
——————, lijsten, 32.
——————, valsche beroepingsbrieven, 505.
Preijink, naam, 494.
Premonstratensers, 659.
Prenten (Ridder-), 347.
——— (Spot-), 370.
Presikhaaf, naam, 494.
Presrendi, naam, 494.
Pressekampen (De), **Prest**, naam, 495.

Prijs, naam, 493.
Prinsenland, pred., 508.
Professoren, 13, 4, 22 (*n*), 33, 44, 80, 3, 4, 136, 77, 80, 228, 65, 70, 320, 48, 88, 413, 24, 9, 43, 85, 9, 505, 64, 5, 7, 72, 8, 602; 10, 21, 63, 73, E, G.
Prooskens (De), naam, 495.
Pruissen, naam, 495.
———, heid. eerdienst, 144 (*n.*).
———, Frederik I, — 393.
———, Frederik Wilhelm III, — 193.
Prusias, 494 (*n.* 4).
Psalm 19 v. 1—6, — 550.
Pseudoniemen, *zie* Namen (Schuil-).
Pueblos, E.
Puiflik, heerl., 184. Zie ook dezen Bladw., bl 25.
Puntdichten, 34, 234, 90.
Punto-di-Gale, commandeur, 79.
Putselersgoed, 495.
Putsma-state, 579.
Putstoelen, 96.
Puttenstein, slot, 404.

Quarsingselis, 583.
Quart-nut-berg, 467, 583.
Quemadoren, 35 (vgl. bl. 235).
Quentin Delatour (Maurice), 432.
Quietister, 81.

Raaberg (De), 468.
Raathoven, pred., 266.
Raadwijk, 468 *a*).
Rabecque (La), heerl., 451.
Radelandt, 398 (*n.*).
Raeden (Ten-), heerl., 451.
Raidt, heerl, 65.
Rambler (The), 550.
Rhapsodist (De), 550.
Raven F, 587—9.
Ravenswaai, blokhuis, 61.
Ravestein, heerl., 131, 315, 20, 1, 467.
Reay (Lord), 394.
Réfugiés, 78, 80, 143, 358, 603, 6
——— Geschied., 81, 143.
Rechtsgeleerden, 258, 311, 20.
Reijerskop, heerl., 630
Reigersoort, heerl. te Tricht, 264, 401.

a) te Alphen, in Rijnland.

Reigersvliet, naam, 242, 607.
Reijnering, 252.
Reinuit, schip, 97.
Rekening (Curieuse), O.
Relations Véritables, 603.
Rembrandt, gravures, 489.
———, tweetal schilderijen, 489.
———, Vereeniging, 490.
Remonstranten, *zie* Dichters, Predikantenlijsten.
Rhenen, veen, 127.
Renommées, 225.
Rentelerslag, 157.
Rentilo, villa, 27 (*n.* 1).
Retrosijnen, 474.
Reuthem, naam, 492.
Ridderkerk, pred., 141.
Riel, pred., 266.
Riemsdijk (De), enz., 126, 7.
Richelieu, Levensbeschr., 239, 40.
Rijmen (Staf-), 179.
Rijmpje (Aftel-), G.
Rijnberk, ingenomen, 219 (*Pn*).
———, klooster, 321.
Rijnestein, heerl., 254.
Rijnfels, ontzet, 641 (*Pn*), 2 (*Pn*).
Rijnsaterswoude pred, 507, 8 (*n.* 2).
Rijsenburg, heerl., 400.
Rijswijk (Geld.), herberg, uithangteeken, 345.
——— » , kerk en vicarie, 128, 9.
——— » , ligging, 356.
——— (Westfalen), 179.
Rickersweerd, bp o. Elst, 54.
Rimbergen, 320.
Riouw, pred., 598.
Riviere, heerl., 402.
Robinsonaden, K.
Rode, heerl., 454.
Rodemeere, heerl., 446.
Rodenrijs, heerl., 567, 8.
Roededragers, 262 (*n.* 1).
Roeland, 534, 654.
Roeland (De), 156.
Roermond, Cisterciensers, 456.
Roche, grp, 453.
Roche (La), heerl., 568.
Rochelle (La), beleg. P.

Rochelle (**Nieuw**), Hugenoten-kolonie, **P**.
Rockanje, patriotten, 622.
————, pred, 622.
Rolduc, naam, 367.
Rondeel, dichtsoort, 173.
Ronse (Wagen van), 97.
Roode Toren, *zie* Heteren.
Roomsch-Katholieke geestelijken, *zie* Pastoors.
Roordahuizen, pred., 620.
Roosbeek, heerl., 570, 1.
Rozenburg, heerl., 520.
Rossem (Maarten v.), *zie* de Geslachten-rubriek.
Rothem, 539.
Rotherimarca, 157.
Rottan, 605.
Rotterdam a° 1690, — 280 (*Pn*).
————, passiespel, 168.
————, pred., 564.
————, Spelen van Sinne, 42, 173
————, vroedschapspenning, 210.
Roubaix, naam, 301.
Rouslench, theatrale vertooning van Jezus' jeugd, 167.
Rugge a), klooster, 296.
Ruysdael, kasteel, 630.
Ruyter (M. Adrzn. de), Levensbeschr., 271
Runen, abdij, 587.
Rusland, Reisbeschr., 294.
————, oorlogsgebruik, 139.
————, Nicolaas, 139.
————, Peter de Groote, medailles, 150 (*n*.).
Ruwieren, 492.

Saalbeek, naam, 112.
Zaandam, nieuwe haven, **H**.
————, tentoonstelling, 16.
Saar-Louis, gebouwd, 15 (*Pn*).
Zaden, 102, 291.
Saksen, oude hertogen, 664.
————, Christiaan, 219 (*Pn*).
————, Johan George, penningen, 219, 470, 1, 594, 642.
Saksen-Weimar, Bernard, 196.
————, Sophie, 488.
Salahom, 112.

a) *niet* Brugge.

Salatiga, 69.
Salische Wetten, 131.
Salomo, 362.
Zalt-Bommel, tol, 121.
Zandbergen, 579.
Zanddijk (**De**), 397.
Sandenburg, heerl., 117.
Sandeveld, 505.
Sanskrietsche letterkunde, 162.
Santen (Denkbeeldige), 97.
Santhorst, kasteel, 632.
Zandweg, 242.
Zandwijk, 521.
————, kerkheilig, 183.
————, schuttersgild, 183.
Sargasso-zee omgezeild, 103.
Sassenheim, heerl., 672.
————, koningshuis, 524.
Savoye a° 1690, — 279, 80 (*Pn*).
Schaal (Zeldzame), 36.
Schaarsbergen, kerkgemeente, 69.
Schaatsen(rijden), **D**.
Schagen, heerl., 401.
Schalkwijk, pred., 266.
Scharlaken, 106.
Schatgravers, 269 *a*).
Schenkenschans, monstering, 395.
Schenkinsma, 579.
Schepen, 601, 2.
Scherpenzeel (Geld.), naam, 112.
———— (Over.), 246.
Schilders, 35, 100, 67, 232, 314, 484, 9, 91, 596, **C**.
———— (Pastel-), 432.
———— (Waaier-), 655.
———— (Hoogd.), 236.
Schildknapen, 142, 3.
Schiller (Joh. Christ. Friedr. von), Räuber-Jubilé, enz., 164, 5.
Schoeisel, 501.
Schokland, 356, 546.
————, lichtbaken, 459.
Schoolmeester-bidder, 74.
Schoondijke, 385.
Schoonewalle, 662.
Schoonhoven, pred., 602.
Schotland a° 1689, — 211 (*Pn*.).
Schotten in Statendienst, 394, 663.
Schrift (Verbleekt), verduidelijkt, 36, 7.

a) vgl. *Nav.* XXV, 450.

Schuddebeurs, naam, 493.
Schure (**Ter-**), huis, 160.
Schu(u)rman (A. M. v.), sterfdatum, 11.
———, begraafplaats, 165, 202, 86.
Schutten, 456, 81—3, 638.
———, gilden, 584—6.
Zeddam, 285.
Zeehonden a° 1470, — 198, 9.
Zeeland, Beschryvinge, 74.
———, Letterkunde, 233.
Zeelhem, naam, 112.
Zeereizigers, 586.
Zeeuwsch-Vlaanderen, Geschied. en Oudh.kunde, 141, 76.
Zeevaarders, 103.
Zeevaartkunde, 237.
Zeewezen (Nederl.), Geschied., 235.
Zegelkunde, 391.
Zegels (Bisschoppelijke), 598.
Zelhem, naam, 112.
Serooskerken, heerl., 127, 88.
Serres (Le sieur) de Montpellier, Lettres, 603.
Serviesmeesters, 186.
Zevenaar, Duitschgezind, 369.
Zevender (Utr.), heerl., 262, 400, 630, 3.
Zevenwolden (**De**), Voetianisme, 12 (*Pn*), 3.
Ziekentroosters, 424, 5.
Zielsverhuizing, L.
Zichem, heerl., 262.
Zigeuners, 159.
Zijlwezen, 430.
Sijpe (**De**), landgoed, 342.
Sileacus, 589.
Silvolde, pred., 568.
Simancas, archief, 163.
Simonsz (Menno), 602.
Sinay [1]) (O. Vlaand.), heerl., 315, 7, 24.
——— » , kerk, 321 (*n.* 2), 4 (*n.* 1).
Singhem, heerl., 515 (*n.* 2).
Singraven (**Het**), havezate, 623.
Zinkwerk, 240.
St. Abbo, Levensbeschr., 163.
— Adolf, 467 (*n.* 2).
— Adriaan, 447.
St. Agatha, 189, 456.

1) J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wdbk, schrijft Sinaï.

St. Agnes, 165, 6, 82, 343.
— Amandus, Leven, 416.
— Anna, 294, 5, 474, 5.
St. Annaland, heerl., 481.
St. Anna-ter-Muiden, Beschr., straten, enz., *Anworp*, 241—3, 605.
———, kerk, 607.
———, pred., 243.
St. Anthonius, 30 (*n.*), 478.
— Augustinus, 397, 568 (*n.*).
— Barba, gild, 513, 4.
— Bartholomeus, 55, 163 (*n.*), 625.
— ———Nacht, geschrift, 162.
— ———, gedachtenisv., P.
— Bavo, **M.** *Zie* de Waepenaert (Gesl.).
— Begga, 563.
— Cecilia, 520.
St. Cyr, 337.
St. Elisabeth, 397.
— Elisabethsvloed, 467.
— Eloy, 366.
— Eusebius, 583.
— Pharaïlde, 321.
— Fiacre, 114.
— Franciscus, 261, 320, 563.
— Gangulphus, 638.
— Geertruida, 71, 119, 563.
— George, 226 (*n.*), 322.
— ———, gild, 517.
— Gereon, 322.
St. Germain, 337.
St. Giles, 394.
St. Goar, ontzet, 641 (*Pn*).
— **Goarshausen**, 366.
St. Gregorius, 166.
— Hieronymus, 138.
— Hubertsorde, 125.
— Jacob, 36, 572 (*n.*).
— Jan, 126 (*n.* 4), 202, 343.
— ———, Orde, 75.
— ———, geld, 198, 9, 358.
— Job, 475.
— Joost, 343.
— Joris, 78, 456, 83, 596.
— Jozef, 572.
St. Josse-ten-Oode, 110.
St. Caspar, 618.
— Catharina, 50, 128, 571, 85.
— Clara, 127, 322.

St. Lambertus, 144, 396 (*n.* 3), 465, 6, 586.
— Leonardus à Portu-Mauritio, Levensbeschr., 510.
— Louis, ridderorde, 646
— Ludger, 590.
— Lucas, **M.**
St. Maartensdijk, 198, 200
St. Margaretha, 53, 7, 9, 61, 119, 28, 638.
— Maria, 14, 67, 83, 261, 71, 98, 397.
— ———, Orde, 75.
— Maria à Coloma, 573.
— Maria Magdalena, 127, 475.
— Martinus, 54, 9, 109, 10, 28, 83, 513, 4.
— Matthias, 626 (*n.* 2).
— Michaël, Michiel, 205, 569.
St. Michielsgestel, kasteel, 590.
St. Nicolaas, 91, 190, 540.
St. Odiliënberg, 94.
St. Odulphus, 343, 467.
St. Odulphusland, heerl., 482.
St. Oncommer, 475.
— Otger, 94.
— Pantaleon, 458.
— Paulus, 125, 286, 457.
— Pieter, 15, 125, 38, 200.
St. Pieterberg, 458.
St. Plechelmus, 94, 586.
— Reinuit, 97.
— Rombout, 513.
— Salvator, 139, 399.
— Sebastiaan, 128, 83.
— Servaas, 88.
— Suibert, 203.
— Theresia, **A.**
St. Thomas, 604.
St. Thomas, 55 (*n.* 3).
St. Truijen, Chronycke, 243.
— Ursula, 264, 568 (*n.* 1).
— Vedastus, klooster, 386, 540.
— Victor, 37, 457.
— Vincentius, 183.
— ——— da Paulo, 511.
— Vitus, 56.
— Walburg, 252.
St. Wier, 94.
St. Willebrord, convent, 637.
— ———, put, 86.
St. Winoxbergen, 593 (*n.*, *Pn*).
St. Wiro, 94.
Sion, 153.
Sioux, Siwers, volksstam, 196, 268.
Sjoert Joannis, sententie, 505.
Sloten a° 1518, – 119.
Sluis, 662.
———, a° 1492, – 132.
———, gouverneurs, 197, 461.
———, magistraat, 38.
———, munt, 41.
———, naam, 112.
Smith (Aquilla), 221–3.
Snaepburg, heerl., 450
Snapper (De), 550.
Socinianen, 234.
Soeakim, 140.
Zoelen a° 1491, – 58.
———, heerl., 181. 6
Soerabaija, St. Cecilia, 520.
———, wapen? 520.
Soerendonk, 341.
———, kermisgebruik, 342, 457, 586.
Zoet (Jan), Gedichten, 233, 4.
Soleil Royal (Le), 536, 8.
Solothurn, traditioneele kleeding, **H**, **I**.
Solre, 468.
Somerhof, 398 (*n.*).
Sommelsdijk, fundatie, 487.
———, heerl., 202, 467, 8, 79, 81.
———, rederijkerskamers, 474, 80.
———, societeit, 482, 3.
Zondvloed (De), overleveringen, 162.
Souburg (West-), 479.
Souterliedekens, 172.
Zoutman (Joh. Arn.), 603.
Spa (Een Friesche Pieter), 529.
Spakenburg, heerl., 621.
Spanbroek, heerl., 674.
Spanjaardstafel, 86.
Spanje, tarwe, 293, 4.
———, zilvervloot, 525.
———, Filips II, – 88, 118, 63, 257, 70.
———, Filips IV, — 325.
———, Karel II, penningen, 15, 212, 72, 3, 5, 412.

Spanje, *zie* Karel V.
Sparheuvel (**De**), oud kasteel, 76.
Speellieden, 133.
Spectator (Nederl.), jubilé, **B.**
Spelen, 150 (*n.*), 356, 435, 600, 56, **K.**
——— (Kinder-), 600
———, Beschr., 586.
——— van Sinne *a*), 42, 173.
Spiers a., 1689, — 217 (*Pn*).
Spijkers, 342, 3.
Spilderkoren, 160, 345
Spinneliedjes, **A.**
Spinoza (Baruch), 233.
Spoelhees, heerl., 380.
Sprang, kerk, 509.
———, pred., 326.

SPREEKWOORDEN (-WIJZEN).

Als in Abrahams schoot, 373. — **he is adlig worden**, 553 — **Belletje-vangen**, 552. — **zijn** (*of* de) **biezen pakken**, 375. — **boe noch ba**, 179. — **bril zien**, 374. — iemand **brillen** (werkw.), brillen verkoopen, 374 — farcire centones, 374. — Crier famine sur un tas de blé, 600. — comme le bon Dieu en France, 373. — **Doe** wel en zie niet om, 369. — **dominé, brand je bekje niet**, 370–2, 608. — dominé eerst, 371. — **daar gaat een dominé voorbij**, 372. — **er uitzien als de** dood van Ieperen, 372, 610. — **dubbel en dwars**, 179. — **faire que devra, ad**vienne que pourra, 369. — **geyn fallikant**, 119 (*n.*) — **als vroolijke** Frans, 373. — facere fucum, 374. — **Gans bierenbroot**, 41, 2. — **gans bulten**, 42. — **by gans** das, 42 — **by gans** fier, 42 — **by gants hasepoot**, 42. — Enz enz. 67 — **by** gantsch lyven, 42. — **by gans** peirt, 43 — **de gans** rijen, 41 (*n.*). — **gans wolff**, 44. — iemand **ghebrec hebben**, 46. — **cleen ghereedscap hebben**, 435 — **te ge**stade komen, 440. — een glippert maken, 558. — **leven als God in** Frankrijk, 373 — **int** goede keeren, 559. — **in den grabbel smijten**, 561. — in **de grabbe**linghe geven, 561. — **niet een gras**, 561. — **een Griek van een vent, een vreemde** Gr., **liegen als een** Gr., enz., 373. — **adellijke Haas**, 116, 369, 552, 608. — **hei**densch sterk, 28. — Holland in last, 614 — **bekend als de bonte hond in Hel**voet, 616. — **twee Joden weten wel wat een bril kost**, 374. — **leelijk van Ka**looi komen, 247. — **Kalf slaan**, 499. — **de klagers wonen in de** Warmoesstraat, 600. — met een **kluitje in 't riet steken, sturen**, 116, 374, 5, 609. — **dat glijdt** langs mijn koude kleeren (*of* raakt die niet), 178, 375. — **krompjes loopen**, 248. — het **Land gaarden**, 40. — al die lustig en rustig is, 600. — **the right Man in** (on) the right place, 377 — een manneke om op een prauw te zetten, 600. — hij is nog **geen mingo**, 434. — **liever hard geblazen, dan den mond gebrand**, 608. — **loop naar de** Mookerhei, 247. — **muisjes bellen**, 248. — **zoo geil als een** **Pad**, 375, 6. — **de peine waard**, 610. — **pots marter**, 42 (*n.*). — **Querelle d'Al**lemand, 116, 376. — **Reilen en zeilen**, 79, 377. — **met zeil en treil**, 377. — **het** is er **Schots toegegaan**, 394 (*n.* 3), 609. — **achter St.** Anthonis loopen, 478. — de St. Bartholomeus der magistratuur, 163 (*n.*). — **spek-en-boonen**, 601. — **dat** speurt soo nauwe ni, 616. — **steen en been klagen**, 179. — **dat slaat (past) als** een Tang op een varken (aschschop), 609. — **dare** Verba, 374. — **zich de vingers** branden, 608. — **zoo gezond als een visch**, 610. — **voet bij stuk (stek, steek)**, 116, 377. — **die zijne vrouw liefheeft laat ze thuis**, 466. — **Wormser** Joden, goede Joden, 34, 232. — **zoetigheden in de ingewanden van een leeuw vinden**, 309 *b*).

Spreuken: **hoe langer hoe liever**, 474, 83. — **lux lucet in tenebris**, **G.** — **oefening baart kunst**, **M.** — **'t kan** verkeeren, **G.** *Zie* **P. R.**, Uitgeversmerken, Wapenspreuken.
Sprundel, Vrijheid, 352.

a) Zie Algemeen Register Dl XXI — XXX, bl. ccxxiii noot 2.
b) Vgl Richt 14 vs 8.

Staal maken, 170.
Stadt (De), heerl., 263, 468, 580.
Staffarden, slag, 279 (*Pn*).
Stalen pennen, 551.
Stampaertshoucke, heerl., 575.
Start (De), huizing, 57, 61, 4, 5, 119.
Staverden, heerl, 131 (*n.*).
Stedum, heerl., 520, 647.
Steen (Jan), 100.
Steendonck, heerl., 454.
Steenhault, heerl., 453 (*n.* 5).
Steenkerken, gevecht, 592 (*Pn*).
Steensoorten, 169.
Steenwijk a° 15 81, 92, — 289. Zie de Vos (Geslachten).
Stempelsnijders, *zie* P. R.
Stempelsnijkunst, begunstigd, 204.
Sterkenburg, 31*, 79.
Sterksel, 341, 456.
Sterrekunde, Wdbk, 104, 5.
Sterrekundigen, 360, 1.
Stoke (Melis), rijmkroniek, 33, 245.
Stokte, heerl., 317, 25, 447.
Stoombooten, P.
Stoutenburg, heerl., 567.
Stow, heerl., 394 (*n.*).
Streefkerk, heerl., 318 (*n.* 3).
Stroomberg (De), 458.
Stroom-opstopping, 240.
Struikroovers, 464.
Stuart, laatste afstammeling, 461.
Student en suppoost, 638.
Zuidbroek, kerk, 506.
Zuidoort, heerl., 262.
Zuichem, heerl., 202.
Zuilichem, heerl., 82
Sumatra a₀ 1884, — 162.
Suppoosten, 638.
Zurich, Böggen, Sechselauten, I.
Suriname, prachtwerk, 164.
Zusters (De Zeven-), 484.
Suthego, marken, 281.
Zuthem, 281.
Zutfen, Graafschap, 639.
———, grafzerken, 540 (*n.* 1).
———, kerspel *Duyffelweerde*, 12.
———, munt vernieuwd, 26 (*Pn*).
———, pred., 665.
———, *Worff*, 242.
Zwaben, hertog Frederik, 459.
Zwaag, 14 (*n.*).
Zweden, dissertatiën, Catal., 65.
———, heidensche feesten, 87.
———, Gustaaf (II) Adolf, 236, 9.
———, Karel X, — 488.
Swildens (J. H.), beoordeeld door een tijdgenoot, enz., 11, 203.
———, Leven, 426.
Zwitsers, admiraal, L.
———, koning, 397.
———, officieren, Geschied., 397.
Zwolle, stadsbrief, 76.

Taalgebruik, overgang van *u* in *i*, 232.
———, *k* en *ts* wisselletters, 615
Tabak, Geschied., 556.
Tafelgoed, patronen, 88, 294
———, prijzen, 297.
Taglioni (Marie), 428.
Tallard, 521.
Tandum Querri, 583.
Tartaren, 139.
Tauchnitz (Karl), 200, M.
Teekenaars, 655, C.
Teilingen, heerl., 671.
Teisterbant, grp, 521.
Tekkoop, heerl., 52, 138 (*n.*)
Tell (Wilhelm), régieboek, 164
Tempel (De), heerl., 567, 8.
Tempeliers, 459.
Templeton (Horace), 200
Tenom, radja, 162.
Theophanu, keizerin, 521.
Tergalen, heerl., 575.
Terleyen, heerl., 451.
Terloo, heerl., 668.
Terschelling, pinksterbloemen I
Terweerden, heerl., 666 (*n.*)
Terwisga, -ka, -scha, 498, 9 (*Nm*).
Terwolde, marken, 637.
Tesselschade (A. en M.), 503.
Testona, ontzet, 470 (*Pn*).
Thetinga-state, 287.
Teutonische orde, 75, 459.
Tiel, Beschr., 523.
——, a₀ 1523, — 128.
——, a₀ 1528, — 120.
——, a₀ 1543, — 127.
——, a₀ 1566, — 182 (*n.* 1).
——, a₀ 1672, — 187.

Tiel, genootschap Ter Navolging, 11.
——, naam, 112.
——, oudste historie, 521—4.
——, Reformatie. 77
——, St. Maartenskerk, 183, 6.
——, Tolhuis, 120.
——, Voorburg, goederen-inventaris, 120 (*n*. 3.).
——, *zie* Zandwijk.
Thielen, naam, 112.
Tiendaagsche-Veldtocht, **D**.
Tienden (Bloed-), 94.
——— (Prent-), 160.
Tijddichten, -schriften, *zie* Chronogrammen.
Tile, Tilice, **Till**, 522.
Tyndall (William), **M**.
Tyrus, koning, 362.
Titels, 69, 79, 142.
Tjaarlingermeer (**Het**), 255.
Tjallebert, pred., 620.
Toccodille-spel, 150 (*n*.), 356.
Tolteken, **E**.
Tonger, naam, 109.
Torbay, landing a° 1688, — penningen, 147, 8, 207, 8.
Thorn, stift, 414.
Thorney, 386.
Thoroddsen (Th.), **D**.
Torpedo's, 171.
Torre (Jac. de la), 587.
Tourdsteen, toetssteen, 169.
Thourout, heerl., 131.
Toutenburg, heerl., 120.
Trefflé, 272.
Trekschuiten, 158.
Trello (Charles de) als dichter, 287.
Treurzangen, **N**.
Treurspelen, 255.
Tricht, naam, 657. *Zie* Reigersoort.
Trictrac, 150 (*n*.), 356.
Troje, Geschied., 306.
Tromp (Corn.), adm., 406 (*Pn*).
Tuba, **E**.
Tubbergen, naam, 76, 231, 2.
Tubise, naam, 301.
Thucydides, oud handschrift, 100.
Tuil, 261.
——, heerl., 261.
Tule, enk, marke, 637.
Tunis, Bey, ridderorde, 136.
Turken, 293, 320.
Turkije, a° 1689, — 217 (*Pn*).
————, brief v. Mahomed IV, — 650.
————, tarwe, 292, 490, 604.
Turnhout, heerl., 454.
Tuutghem, 30.
Twenthe a° 1662, — 344.
Twisk, pred., 620.

Ubbergen, 76, 231, 2 (*Nm*).
Uilenspiegel (Tijl), 301.
Uitenhage, 100.
Uitgang, 30.
Uitgevers merken en -vignetten, 418—23, 544—6, 649.
Uithangteekens, 345, 414, 641, 58. *Zie* Uitgevers-merken.
Uitvindingen, 37, 105, 237, 40, 366, 491.
Uitwierda, heerl., 647.
Uitwijk, naam, 657.
Ukhorst (**De**), 283 (*n*. 2).
v. Ulfft, 182.
Umbalaha, 94, 227, 356.
Unie (Orde der), 369.
Unitarissen, 235.
Unroch (Graaf), 522, 3 (*n*. 3).
Urach, naam, 606 (*n*.).
Urd, *zie* Wrd.
Urk, 356, 458.
———, rood vuur, 160, 458, 9.
Uthbenne (**De**), 657.
Utrecht, bisschoppen, 77, 86, 109, 27 230, 344, 467, 521, 44, 98, 646.
———, burggraven, 137.
———, philosophen-laan, 466.
———, grafsteen met opschrift, 542.
———, Kerk, 521.
———, naam, 656—8.
———, overluidingen, 136, 262, 397, 403, 630.
———, pred., 226, 7, 564, 5, 623.
———, prof., 14, 84, 505, 65.
———, Réfugiés, 80 (*Pn*), 143 (*Pn*).
———, St. Bartholomei-gasthuis, 625.
———, » Jacobs-kerk, rekeningen, 36.
———, » Jeronimus-school, 138.

Utrecht, St. Maartenskerk, 109, 10.
————, » Marie, 14.
————, » Pieter, 138.
————, sterrewacht, 361.
————, tafelgoed, 294.
————, wapenkaart a° 1769, — 311.
————, castrum *Wiltenberg*, 658.
Uurwerken, 364, 5.

Vaartuigen, *zie* Schepen.
Vaassen, ligging, 157.
Valburg, 75.
————, *Koningshof*, 94.
Valois (Margaretha v.), **P.**
Varent (Ter-), heerl., 451.
Vargas, 18.
Varik, 581 (*n.* 1).
Varnhagen, heerl., 583.
Vasili (Paul), 394 (*n.*).
Veda's (De), 162.
Veem (Clapmutsen, Leytse, Pakkers-), 503.
Vehmrecht, 384.
Veenendaal, pred., 564.
————, wolkammerij, 465.
Veere, heerl., 7.
———, kapiteins, naaml., 141.
———, pred., 249.
———, vloot, 40.
Vélay, Veleve, Veluve, grp, 523 (*n.* 1).
Velites, 337.
Velp, 286.
Velsen, 140.
Veluwe a° 1196, — 523 (*n.* 1).
————, adell. geslachten, 591.
————, Engelsch krijgsvolk, 73, 4.
————, naam, 492 (*n.*).
————, spinneliederen, **A.**
Venetië, bronzen paarden, 469.
————, tafelgoed, 294.
Venetiërs a° 1677, — 104.
Venlo, poort, 581.
Verdugo (Franç. de), 583.
Vereeringen, 237. *Zie* Penningen (Vereerings-).
Vermandois, heerl., 566.
Vermaners, 233.
Verrekijkers, 237.
Vestingbouwkunde, 238.
Veurne, 595 (*Pn*)* [1]).
————, ontlegerd, 218 (*Pn*)*.
————, veroverd, 642 (*Pn*).
Vianden, 208*, 64.
Vianen, heerl., 137, 262 (?).
Viglius Zuichemius, 202.
Vignetten, *zie* Uitgeversmerken.
Vijf-Bergen (Eiland der), 586.
Vinkenputkens, 95.
Vissenaeken, heerl., 570.
Vlaanderen, Cronijcke, 310.
Vlaardingen, rederijkersberg, 41, 5, 174.
Vliegers, 115.
Vlijmen, pred., 266.
Vlissingen, pred., 249.
————, Redens Lusthof, 173.
Vlootvoogden, 51, 271, 90, 1, 315, 86, 406, 64, 73, 4, 534, 603.
Vloten (Dr. Joh. v.), geschriften, 10, 9, 41, 109, 45, 76, 288, 301, 586.
Vodsenberg (Den), 583.
Voetianisme, 13.
Voetius (Gijsb.), 424.
Vogels, 96, 429.
Vogelschieten, 342, 586.
Vogelenzang, heerl., 263, 4.
Volapük, 495.
Volksliederen, **D.**
Vollenhove, oudste naam, 94, 227.
Vollmarstein, heerl., 319 (*n.* 5).
Voorburg, pred., 623.
Voorhaute, heerl., 451.
Voorn (Oost-), heerl., 506.
Voorne, heerl., 5, 197, 305.
————, taxatie a° 1476, — 48.
Voorschoten, grafzerken, 540.
Voorst, *Klarenbeek*, 159.
————, pandambt, 158, 281.
Voorstonden, 261 (*n.* 3).
Voort, heerl., 575.
Vorchten, kerspel, 580.
Vorsen, bp, 637.
Vosseveld, erve, 85.
Vragender (o. Lichtenvoorde), 178, 639.
Vreden, abdij, 639.
Vries (J° de), 9, 13, 6 (*Cat.*), 7 (*Kab.*), 647 (*n.*), enz. *Zie* **P. R.**

1) *lees* West-Vlaanderen.

Vries (Simon de), 549.
Vrijenburg (**Den**), 188 (*n.* 4)
Vrijmetselarij, 589.
Vrijthof (**Den**), bij Ootmarsum, 259 (*n.* 1).
Vronesteyn, heerl., 262 (*n* 6), 398.
Vrouwen (Gepromoveerde), 488, 650.
Vrouwenbroeders, 271.
Vunnilo, 27.
Vuren, heerl., 401.
Vuurwerk, 351.

Waaiers, 655.
Waal en Koog, pred., 662.
Waelhem, 67.
Waerbeek, heerl., 453 (*n.* 5).
Waardgelders, 526
Waardigheden, *zie* Titels.
Waarmond (Godelief), 14 (*n.*).
Waes (Land van) (O. Vlaanderen), 324.
Wadenojen, gericht, 187.
————, heerl., 136.
Wageningen a° 1543, — 127.
————. a° 1554, — 182, 3.
————, buurtgronden, 195.
————, plattegrond a° 1654, — 127.
————. Riemsdijksche straat, 127.
Waijestein, heerl., 457, 663.
Waldenzen. 470.
Wales (Zonderlinge naam eens dorps in), A.
Walger (Graaf), 521, 4.
Walcheren, naam, 179.
Wamel, 122, 5.
————, *de Bonderweg*. 125, 6 (*n.* 1).
————, gerichtsbank, 55, 64.
————, Clareveld *of* St. Clarenkloos ter, 127.
Wapeconthees. volksstam, 76, 196.
Wapenkreten: Loen Bredenvord, 570 (*n.* 1).
Wapenspreuken: cito et bene, 576 (*n.* 1). — eques et aequus, 517 (*n.* 4). — sine labe quies, 517 (*n.* 3) — sanguine nostro tinctum, 579 (*n.* 1). — non titubans, 450. — altijt leeft den Waepenaert, 317, 8, 445 (*n.* 1).
Wapentuig, *zie* Oorlog, en dezen Bladw. bl. xi, noot 2.
Warffum, klooster, aanslag, 625.
Warmond, *zie* Waarmond.
Warnsveld, 160.
Washpetongs, 196.
Wassenaar. pred., 578.
Watergoor, heerl., 123—5.
Waterland, heerl., 229.
Wauternick, 452.
Waver (**Onze-Vrouwen-**), 67.
Waverley, -lo, Wavre, naam, 494 (*n.*).
Wederdoopers, 396 (*n.*) 625.
Weenen, ontlegerd, 219 (*Pn*).
Weer (**De**), enz., 547.
Weesp, persona, 544
Weichbild-Recht, 156.
Weimar, theater, 164.
Weihnachts stollen, 87.
Weijns (Hof te), 253.
Weldam, heerl., 322.
Welie, bp te Dodewaard, 128.
Welle, heerl.? 449 (*n.* 4).
Wellington (Hertog van), 200.
Welmich, 366.
Werden, abdij, 86.
Werktuigkundigen, 236—9, 40, 1, 365.
Westeneng, bp, 194, 5.
Westerflier, heerl., 570.
Westerhuis, bp, 194.
Westerwolde, heerl., 567.
Westphalen, Geschied., 598.
————, Saksisch, 639.
Westkamp, lustplaats, naam, 567 (*n* 1).
Westtorf, heerl., 256
Wethouders a° 1578, — 250.
Wia, 581 (*n.* 1).
Wiarda state, 579.
Wielnes, naam, 658.
Wieringen, bedijkt, 70—3.
Wieuwerd, grafkelder, 11, 165, 202, 86
Wichen, heerl., 274.
Wichman (Graaf), 91, 2, 157, 458.
Wichmond, 86, 590.
Wight, zeegevechten. 534 (*Pn*).
Wijenrade, 581.
Wijfferding, 388.
Wijhe (Hof te), 157.
Wijhenburg (**Den**), 581 (*n* 1).
Wijk, (N. Br.), 544.

Wijk-bij-Duurstede, 539, 639.
Wijnbergen, 580.
Wijnjeterp, pred., 620.
Wijns, naam, 581.
Wijnsoorten, 366.
Wijnvoorde, bp, 580.
Wickradt, heerl., 259.
Wilder (De), naam, 658 (*n.* 2.).
Wilt, 587.
Wildbaan (De), naam, 342, 6.
Wildeman (De), uithangteeken, 345, 641, 58.
Wildenburg (Den), gesloopt, 252.
Wilhees, 380.
Willem I, prins, 133, 264, 8, 88, 322, 41, 91, 526, **K**.
———, brief, 565.
———, » voorspelling zijns doods, 289.
———, wapen, 627.
———, II, — 238.
———, III, prins-koning, 88, 145, 89, 223, 346 (*n.*), 93, 5, 642, 3.
———, III, Levensbeschr., 147.
———, » , aanslag op zijn leven, 593.
———, » , lijfwacht, 395.
———, » , penningen, 146–9, 52, 204, 5–17, 21, 73–5, 7–80, 349–56, 408–11, 70, 521, 34–8, 93–5, 643–5.
——— IV, prins, 397.
——— I, koning, 257, 318, 94, 460.
——— II, » , 200, 57.
——— III, koning, 136, 257.
Willemsorde (Militaire), gedenkdag, **J**.
Willem-van-Gents-vaart, 589.
Willmsdorff, heerl.? 462.
Wilten (De), 658, 9.
Wiltenburg, 658 (*n.* 4).
Wiltink, hofsteden, 659.
Wilton, 192.
Windesheim, pred., 226.
Windmolens-tafellakens, 462.
Wynendale, heerl., 131, 320, 467.
Winterkoning (De), *zie* Boheme.
Winterswijk, 160, 468 *a*), 613.
————, kroniek, 157, 336, 639.
————, spoorweg, 250.
————, landg. *Willink*, 551.
Wisch, naam, 499.
Wiskundigen, 171, 236–9.
Wit (Gebr. de), afstamming, 388, 9.
——, Jan, levensbeschr., 395 (*n.* 3).
With (Witte Czn de), 464.
Wittegracht, heerl., 454.
Wittenberg, kerkschildering, 236.
Wittenstein, naam, 658.
Wittewierum, naam, 659 (*n.*).
Woerden, luchtverschijnsel, 404.
Wolff (Elisabeth), 98.
Wolferen, kapel?, 539.
Wolfsweerd, heerl., 402.
Woltersum, heerl., 519.
Woord (Het langste) ter wereld, **A**, **H**.

Woorden, afgeleid, beoordeeld of verklaard.

Aanworp, 242. — **addle**, adelig, 553. — **adel**, 553. — **adellijk**, 369, 552, 608. — **afkussen**, zoenen, 612, 3. — **alboem**, 358 — **anythe**, 114. — **ahra**, 606. — **area**, 242, 4, 344. — **Armuth**, 606. — **aue**, 606. — **avoilois**, 385. — **Baedenbroit**, 249. — **baerch**, 47. - **baersgen**, 602 — **babbelaarster**, 562. — **babbeleguichje**, **-goechje**, **-guusje**, **-guitje**, 112, 562. — **babbelgugie**, 562. — **bagijn**, 116, 562 — **ballio**, 39. — **ban**, 492. — **barg**, **barch**, 47. — **barchstede**, 47. — **barkaen**, 430. — **barlebos**, 601. — **batteklan**, 394 (*n* 3). — **bear**, 47. — **beau**, 614. — **bedelen**, 116. — **beer**, 243, 493. — **beffroi**, 156 — **befje**, 370. — **began**, 563. — **beggar**, 116. — **beggen**, 563. — **béguin**, 116. — **begijn**, **begutta**, 116, 562. — **beijaert**, 155. — **beijeren**, 155. — **bel**, 156. — **belfroot**, 156. — **belle**, 614, 8 — **belten**, 618. — **benter**, 367. — **berenk**, 493 (*n.* 4). — **berg**, 47. — **bergverkooper**, 47. — **best(evaar**, **-moer)**, 114. — **beun**, 228. — **beuaert**, 477. — **bewaren**, 416. — **bier**, 243. — **big(g)an**, 563. — **bylo**, 44. — **bleekershond**, 377. — **bloemenweide**, 27. — **boar**, 47. — **boel**, 114. — **boeratte**, 429. — **Bögge**, **I**. — **bol-**

a) Ratum, *niet* Raadman. Dezen laatsten vorm vermeldt Tegenw. Staat, kaart aº. 1741.

leboos, 179, 499. — bommelen, 113. — borg, 47. — borgen, 97. — bourgonie, 617. — boute-feu, 502. — brand, 552. — (zich) branden, 371. — breekwater, 502 — brekebeen, -spel, 502. — brink, 95. — brombeer, 295. — **Cervo volante**, 600 (*n.*). — charpentier, 294. — cierichz, 481. — civitas, 524. — **Dagscheer**, 113. — dean, 640. — decanus, 544, 640. — deim(p)t, demt, 633 (*n.*). — deservent, 640. — desto, 433. — deuvekater, 599. — dominé, 608, 9 — dominé's-stuk, 372. — domoor, 614. — dood, 159. — dorp, 246, 7. — draak, 115, 600. — dragon, 600. — drieschaft, 430. — duyst-waar, 95, 284, 418. — ducdáme, 611. — dustholz, 284 — **Ebbenwerker**, 35, 294. — ébéniste, 36. — ee, 538. — eeffrouwe, 616. — 't eendererven, 96. — eer, 493 (*n.* 4). — eesch, 381. — eg, 284. — egger(ich), 115. — eggich, 115 — Eidgenossen, 612. — eiland, 606 — Einöde, 606. — ek, 284. — Emporkirche, 228. — eng, 27, 563. — erf, erven, 96. — erfgenaam, 417. — esch, 382 (*n.* 1). — esse, 27. — **Falie**, 564. — faliekant, 380. — fanum, 539. — fasel, 503. — feehian, feehima, 383. — fiacre, 114. — fineren, 248. — fleuren, **E.** — focker, 616, 7. — Friesche-ruiter, 551, 654, 5. — fustijne, 429. — **Gaepmondich**, 40. — gaarden, 40. — gabberijtje, 40. — gabbermond, 40. — gading, 40. — gayl, 40. — galen, 40, 1 (*n.* 1). — galfery, 41. — gallen, 41. — galp, 41. — ganegave, 41. — gapaert, 44. — garde-champêtre, 502. — garf, 416. — garnement, 44. — garwekamer, 416. — gattung, 40 (*n.*). — gau, 606. — geantwerden, 44. — geban, 44. — ghebeent, 44. — gebeyer, 44. — ghebeyeren, 45. — gebel, 45. — gebenedijen, 45. — gebidden, 45. — ghebilt, 45. — gebimmel, 45. — gheblijck, 45. — gebommel, 45. — gebonsel, 45. — gheboogh, 46. — gheborst, 46. — ghebou, 46. — ghebrasse, 46. — ghebrec, 46. — gebronc, 46. — gebrui, 46. — ghebruken, 46, 7. — gebuersaem, 171. — gedacht, 98. — ghedalen, 171. — ghedefenderen, 171. — ghedeylsaem, 171. — ghedien, 172. — ghedicht, 172. — gedoden, 172. — gedons, 172. — ghedoocheyt, 172. — ghedracht, 173. — ghedrey, 173. — ghedrieprickelt, 173. — gedrift, 173. — ghedrincken, 173. — gedroel, 173. — gedrochte, 173. — ghedrom, 173. — geduchtig, 173. — geduynt, 174. — gedunken, 174. — geduerlijc, 174. — gedwaegh, 174. — ghedweed, 174. — gedwemel, 174. — gheeeren, 174. — gheelbeck, 174. — geestery, 174. — gefeem, 175. — geflik, 175. — geflonk, 175. — gefnuister, 175. — gefottel, 175. — gefutsel, 175. — gegaen, 175 — gegaet, 175. — ghegaet, 175 — gheglits, 175. — gegor, 176. — gegrimmel, 176. — gegrinkel, 176. — gegripen, 176. — ghehaefdich, 176. — gheheelsaem, 176. — gheheffen, 176. — ghehefsel, 177. — gehecht, 177. — geheyd, 177. — ghehelen, 177. — gehemelt, 177. — gehengentheyt, 177. — gheherderen, 177. — gheheroken, 177. — geheug, 178. — gehouchelick, 301. — gehommel, 301. — gehopen, 301. — gehort sijn, 301. — gehouwen, 301 — gehuldigheyt, 301. — gehulp, 302. — gehuren, 302. — geil, 375, 6. — geinsteren, 302. — gejalp, 302. — gejeuker, 302. — gekaec, 302. — ghekeyl, 302. — geckerye, 302. — geclappen, 302. — gekliem, 302. — geklim, 302. — gekneter, 303. — ghecnoes, 303. — gheknoter, 303. — ghekoust, 303 — ghecryghende zijn, 303. — gekrijssel, 303. — gekrijt, 303. — gect, 20. — gequest, 303. — gequeter, 303. — gelaey, 303. — ghelach, 304 — gelanden, 304 — gelastiger, 304. — gelderen, 304. — gheleeren, 304. — gelent, 304. — gelesen, 304. — gheleven, 304. — gelfs, 305. — gelijckenen, 305. — gelijckich, 305. — gheliste, 305. — gelofichen, 305. — ghelooftucht, 305. — ghelooghen, 305. — gheloechenen, 306. — geluchten, 306. — gelukkigen, 306. — gemaal (*persoon*), 385. — gemaal, 364. — ghemael, 306. — gemaken, 306. — gemalen, 306. — ghemeedsaem, 306. — gemeen, 96. — gemeutel, 306. — ghemissen, 306. — ghemoet, 307. — gemoetert, 307. — gemot, 307. — gemuizebrui, 307. — gemurmureer,

307. — gemutse maelt, 307. — genaey, 307. — gheneerich, 307. — gheneychlijckheyt, 307. — geneust, 307. — ghengen. 308. — (hem) genieden, 308. — genoffelplante, 308, 490, 611, 2 — genoot(schap), 113. — Genossen, 612. — genuttigen, 308. — hem gepait houden, 308. — ghepast, 309. — ghepelst, 309. — gepijn, 309. — geplamoot, 309. — gheplanten, 309. — geplauder, 309. — gepolystertheit, 309. — gepornen, 309. — geprebel, 309. — ghepreutten, 310. — geprijsen, 434. — gheprol, 434. — gheput, 434. — gheraetsel, 434. — geraechel, 434. — gerade, -rode, 367. — gherakelijc, 435. — gherakenen, 435. — gherde, gerden, 614. — gherdegaten, -koyen, 502. — gheregeeren, 435. — gerechtighen, 435. — gherey, 435 — gherent, 435. — geriden, 435. — hem gherichten, 436. — gerotel, 436. — gers, 243, 607. — ghersone, 117. — geruft, 436. — geruchchel, 436. — gerugteloos, 436. — gheruchtigh, 436. — gheruchtinghe, 436. — geruisebuis, -muis, 436. — gherustigh, 437. — gerustigheit, 437. — gerwe, 415. — gherwen, 416. — ghesap, 437. — gezatig, 437. — gesatigheydt, 437. — ghezedich, 437. — gezeedsaem, 437. — gesellijc-sijn, werden, 437. — geseuter, 437. — geschaft, 437. — geschartel, 438. — ghescheye cruys, 105. — geschepte, 438. — gescheuk, 438. — geschink, 438. — ghesibbe, 438. — gesinneken, 438. — gesinst, 438. — geslachtig, 438. — gheslipper, 438. — gesmeert, 439. — gesmoctheyt, 439. — gesmuck, 439. — gesnater, 439. — gesneukel, 439. - ghesonde, 439. — gesparke, 439. — gesplis, 439. — gesport, 439. — gespraecksaem, 440. — ghesprietel, 440. — gestaadiging, 440. — ghesteenweecht, 440. — gestel, 440. — gesterken, 440. — ghestichtelijck, 440. — ghestichtichede, 440. — gestoold, 86. — gestrampel, 440. — gestrijf, 440. — gestuymich, 441. — gezwenck, 441. — gezwigh, 441. — gezwijgh maken, 441. — getaelt, 441. — getal, 441. - getjonk, 441. — getonen, 441. — ghetrevel, 442. — ghetromp, 442. — getuysch, 442. — getummel, 442. — ghetweelinght, 442. — geubel-galpe, 442. — geubel-schocke, 442 — ghe-uyte, 442. — geur, 442. — gewagen, 554. — gheveert, 442. — ghevetten, 443. — ghevicht, 443. — gevlieghen, 553. — ghevraechede, 553. — gewaard, 417. — ghewaren, 553. — ghewassen, 554. — ghewat 554. — gheweghen, 554. — geweldiger, 554. — geweltsaem, 554. — ghewemelte, 554. — gewennen, 501. — geweten, 555. — ghewichtigheyt, 555. — ghewinlijck, 555. — ghewinsel, 555. — gewisper, 555. — gewoelmaker, 555. — ghewoordt, 555. — ghewritsele, 555. — gewroech, 555. — gibbelen, 556 — ghieten, 556. — gifterse, 556. — ghijgaen, 556. — gilpen, 556. — ghinghber, 556. — ginnegapen, 556. — ginsterken, 556. — gypen, 556. — gis nemen, 557. — gisp, 557. — ghispelingh, 557. — gisperdegoey, 557. — ghisselic zyn, 557. — metter gissen, 557. — gitsheyt, 557. — glibberheid, 557. — glijsteren, 558. — glinsterglans, 557. — glipper (en, -ig), 558. — glissen, 559. — glissich, 558. — glitsen, 558. — gloedelijc, 559. — gloren, 559. — gloser, 559. — gnarren, 559. — gneuterigh, 559. — gnicken, 559. — góbar, 552. — godeloes maken, 559. — godinnelijck, 559. — godvruchtigheid, 96. — goederen, 559. — goederhandich, 560. — goetdunckaert, 560. — goetnamich, 560. — goetsaligh, 560. — goedsheer, 417. — goech, 562. — gomen slaen, goom, 560. — goo, 227. — gooi, 606. — gooperen, 560. — gorgie, 560. — goute, 561. — graad, gray, 359. — gramgrimmig, 561. — granzen, 561 — sich grasen, 561. — grassen, 561. — grefft, 327. — sich greynsen, 561. — greinsmuilen, 561. — grenigen, 561. — grenzen, 562. — grieffelijk, 659. — griende, 659. — grieven, 659. — griffiën, 659. — grijmsel, 660. — grijnigh, 660. — grimmen, 659, 60. — grims, 660. — grimsel, 660. — grinnen, 660. — grippe, 660. — grippeltand, 660. — grisselen, 660. — grissen, 660 — gûch, gûchelia, 562. — gunning, 546 — gunter, 248. — **Haar**, 26, 7, 108, 9,

367. — hacht, 282. — hale, halr, 378. — halle, 110. — ham, 93. — hameide, 115. — hancien, 649. — hap(p)aert, 385. — hara, 109. — harel, 108 (*n.*). — hari, 368. — havi, 503 — heeg, 380. — heegde, 282. — hees, 380—2. — heeze, heize, 27. — heg, hecht, hechtel, 282, 3. — heiden, 28. — hei-kneuter, 377. — Heimath, 606. — heinigen, 304. — heirbaan, -vaart, 608. — hekel, heket, 282, 3 — hel, 378 (*n.*), 616. — helden, 479. — her, 109, 608. — herberg, 608. — hergewed, 61. — herna, herne, 497. — hertog, 608. — hijsen, 382. — hil, 247. — hilta, 552. — hoen, hon, 28, 496. — hokkeling, 229. — holleke, 158. — hont, 495. — hondred, -schap, 28. — hoogschout, 543. — hop, 232. — hor, 600. — horn, 247. — hug, hugi, 552. — huilebalk, 502. — humbug, 224. — hun, 28, 87. — IJlster, D. — ingramjan, 552. — ink, 563. — Jaarschaar, 113. — jakr, 113. — japonse rok, 38. — jeghenode, 110. — joggie, 248. — jökul, D. — juhla, julkage, — kuse, 87. — Kaepspil, 359, 547. — caffawerker, 170, 432, 550. — kalf, kalvers, 228, 9. — kalven, 499. — calvaire, 144 (*n.*). — kamerkat, 377. — car, cari, 367, 8. — karbyner, 368. — karn, 615. — karossi malas, 500. — kasel, 38. — kavel, 634. — kerk, 615. — kinderbalk, 467. — klamp, 538. — kleppen, 155. — klimaatschieter, 500. — kloetje, 374, 5. — klomp, 414. — klompe, klompers, 414 (*n.* 1). — klonters, 414 (*n.* 1) — koye, 502. — college-hengst, 377. — koningshalle, 111. — cooi, kooi, 502, 606. — coppele, 344. — cordewanier, -weener, 500, 1. — cordon(nier), 501. — corie, 501. — korn, 247. — kort, 369, 500. — kortewaarier, 500. — kosen, 114, 5. — kottwaer, 418. — kouw, 606. — kraak, 228, 564. — krespell, 494 (*n.* 5). — kuyerdraad, K. — kulder, 142. — curie, 501. — Kurz-waaren, 500. — kus, 612. — Laden, 75. — landstorm, 548, 641. — land(e)weer, 416, 8, 547, 640, 1. — lauw, 493 (*n.* 4). — lavendel, 296. — legerstede, 613. — legio, 178, 201, 443, 613. — legua, E. — lempt, 617. — lichtekooi, 501, 2, 613. — licht(e), 613. — lichten, 502. — lickwaer, 418. — liw, 298. — lo, loch, 27. — loen, 27. — loos, los, 27. — losbol, 614. — lot, 634. — loter, 359, 484. — luceus, lucius, 282. — luiden, 155. — lucus, 283. — Maat, 492. — magistratus, 606. — mahaguni, 362. — may, 43. — maïs, mahiz, 293. — malas, 500. — malen, 364. — mama, 600. — man, 608. — manksaet, 286, 418. — mansus, 540. — maras(ch), 493. — mark, 493 (*n.* 3). — marmel, 552. — marsse, 493. — marter, 42 (*n.*). — masteluin, 418. — mavi, 503. — meente, 27. — meersch, 493. — meesmuilen, 113. — meester, 69. — mei, mey, 42, 115. — melegarde, 76. — ment, 26, 7. — ménuisier, 294. — mere, merse, mersche, 493. — merc, merth, 493 (*n.* 3). — merse, 639, 40. — mispunt, 502. — misselgier, 5. — mistel, 639 (*n.* 2). — mode, 502. — moei, 114. — moer, 493. — moy, moyaerd, moykens, 502 — mockado, moquette, 550. — Monat, 606. — monkeyjekker, 113. — mooi, 502. — moor, 493. — mose, 382, 493. — mulmer, 552. — mulveren, 248, 552. — muse, 495. — Neef, 114, 5. — nes, 382 (*n* 3), 498. — nieuwers, 415 (*n.*). — nicht, 115. — noot, 113. — Ode, 110. — öde, 606. — oer, oerde, 245. — oldevader, 114. — ommegang, 431. — ontgerwen, 416. — ooi, 606. — oord, oort, 243—5. — opwelven, 617. — ort, 244, 5. — ortstein, 244. — overseggen, 479. — overwegen, 554. — Paedse, 6, 7. — pampoen, 617. — pandnet, 38. — pantrie [1]), 5 — papa, 600. — parmantig, 113. — parson, 30, 640. — paterstuk, 372. — pavie, 296, 7. — peese, 38. — pecharda, 116, 563. — pelletier, 501. — peloire, peloer, 475, 80. — pennewaard, penninkwoord, 610. — pentier [2]) 7. — peron, 144 (*n.*) — persinne, -sona, 29, 30, 229, 543, 4, 640. — pese, 38. — piempampoentje, 617. — pij, 113. — pyjakker, pijekker, 113. —

1) paneterye, d. i. bakkerij.

2) bakker.

plaggebrink, 95. – ploeg, 383. — pol, 252. — pond, 364. — pootbrink, 95, 284. — porte-faix, 502. — pot-de-vin, 615. — pottebakker, 552. — pover soldaet, 429. — prachen, prachtig, 97. – pravest, 495. — prentheynde, 160. — pressure, pres(t)en, 494 (*n*. 5). — priseerder, 295. — proen, 144 (*n*.). — putbrink, 95, 284. — Quael, 84 (*n*.) — Ra, rade, raai, ray, 282, 99, 367. — rabat-joie, 502. — ras de Sinjoor, 429. — rat, 299. — rei, 607. — rein, rein-uit, 97. — reysener, 160. — reumatycke, 37. — rijen, 41. — rijnschepe, 602. — rode, 27, 367. — roden, 109. – rooi, 367. — roos, 296, 7. — rozenkrans, 296. — Samatte, 429. — sarsie, 430. — zeelhont, 198 – zeem(touwer), 501. – secke, 38. — sele, zele, 110 — zemel, 501. – senatus, 606. – sendtschip, 601, 2. — schaakbord, 296. — schallebiiter, 551. — schepper, 430. — scheren, 113. — scherliinks, 614. — scheurbroek, 654. – schielgen, 159, 60. — schinkel, **I**). — schoonbroeder, -zuster, 114, 614 — ziel, 112. — zijdewende, 112. — zijl, 112. — zikrr, 140. — sîl, syl, 110–2. — sille, 112. — slijnck, 366. — sloei, 248. — sluis, 112. — snaar, snarren, 114, 5. — snoffel, 490. — snoor, snorre, snurre, 114, 5. — soech, 47, — zoen, 612. — spaansche ruiter, 654. — spek-eter, -jan, 601. — spiegelgevecht, 433 — stal, stalle, 101. — stedicheyd, 286, 418. — stellagie, 477. — stellepert, 428. — in -sticken, 96. — stoeck, 252 — stofvarken, 609, 10. — stoomgemaal, 364. — strang, 126. — strobbe(len), 504. — stroylpot, 38. — stroysel, 38. — strubbe, 615. — strubbeling, 504, 615. — struiskooi, 502. — studentenhaver, 601. — züchtsau, 503. — sulle, 112. — zwaarhoofd, 614. — swagher, sweer, swegher, 115, 615. — zwijgende-tol, 160. — swîn, 47. — Taelgerie, 5 (*n*. 3), 117. — tackerien, 5 (*n*. 1), 117. — ta(n)gerijn, 248. — tan(ner), 501. — tekel, 13. — terp, 246, 7. — terreneuf, 29 — to, tho, thoe, 433. — torts, 244. — tournure, 502. — touwen, 501. – trapgray, 359. — treger, 639. — Uim-bvg., 224. — uutburgen, 97. — uutfreten, 97. — Vaandrager, 189. — van (zelfst. nmw.), 153. — varen, 590. — varken, 609, 10. — varre-jager, 649. — vasel, 503. — vazelvarken, 160, 503. — veehma, veem, vehming, 384, 503. — vennoot, 383. — verfehmen, -vehmen, 384. — vermaan, 97. — vettewaarier [1], 500, 1. — le viatique, 373. — victualier, *zie* vettewaarier (noot) — vijfschaft, 430. — villa, 27 (*n*. 1), 540, 613. — voetangel, 654. — voorsichtig-sijn, 477. — vreden, 479. — vruchten, 96. — vunni, 27. — Waai, 127 (*n*. 7). — waard, 416. — wapener, 317, 8. — warde, 298. — ware, 416. — warp, 429. — waterbreker, 502. — watjeko, 384. — weenen, 501. – weer, wehr, 416, 547. — weerhaan, weervaan, 160, 384. — wees, 384. — weette, 480. — wende, 581. — wenke, 615. — wennen, 501. — werde, 298, — were, 416. — werf, werp, 242. — wijn, 581. — wijnkoop, 615. — wijsneus, 614. — wildeman, 346. — winagium, 581. — winde, 581. — winke, 615. — wis, 384. — wisch(e), 498, 9. — wiska, 498. — witz, 178. — wrde, 298, 9.

Woorden, uitgaand op *ier*, 501.
Workum, pred., 24.
Wormer, pred., 623.
Worms ao 1689, — 217 (*Pn*).
———, Jodengemeente, 34, 232.
Woudenberg, heerl., 259.
Wracharius (Graaf), 590.
Wrd of Wird (Mr. Johan), 74.
Wulven, heerl., 135, 7.
Wurtemberg, hertogen, 239, 461, 594 (*Pn*).
Xanten, 94, 321.

1) Victualier werd eertijds te Arnhem ook in Vettewaarier herdoopt (v. Hasselt, Arnh. Oudh., I, 226).

LIJST van vragen uit deel XXXIV, die nog niet of niet-voldoende beantwoord zijn.

Aerzele (Raes v.), 485.
Ameide (v. der) geneal. bizond., 535.
Amersfoort, kronijk, drukker, 343, 511.
Ansloo, niet uitgestorven? 535.
Antzeel, 154.
Antwerpen, militair hospitaal, doctoren, 176, 7.
Arnhem, korst, 148.
Asperen (Reijer v.), nazaten, 439.
B. (Gravin de), 34.
Baduhenna, 100.
Bailleul (de), geneal. inlichtingen, 485, 536.
Balkhangertjes, 244.
Bartels, a° 1640, hist. bizond., 374.
Battefort (de), gegevens en wapen, 485.
Bellarmin, 45.
Berchem (Anna v.), ouders, 260.
Bonnet (Marcus), ouders, 375.
Boret, 99.
Braems (Baesken), verwantschap, 118.
Brand, wapen-variant, 440.
Bredero, wapen, 119.
Brederode (Reinoldus à), 215.
Breton v. Doeswerff (Le), 290.
Bruggelen, naamsoorsprong, 393.
Brugman, geneal. en wapen, 375.
Bruiloft (Koperen, Zilveren, Gouden), 45.
Bruinink-Weerderbrug (De), naam, 76.
Bucerus-Busero, geneal. bizond., 485 (vgl. *Nav.* XXXV, 249).
Dan, 100.
Daumont (A-la-), 298.
Delia, wapen, 119.
Dooi (Dove) Jut, 26.
Dortsche Maeghden, lied, 97.
Douwes (Jacob), voorzaten, 118.
Druschke, wapen, 119.
Eijck (Jacob v. der), afstamming, wapen, 120.
Enderlotten, naamsbeteekenis, 202.
Engeland (erholt), land v. Kuilenburg, 393.
Evers (C. J. baron), familieleden in leven? 216, 485.
Everwijn (Gijsbert), gade, 118.
Friesland, Conscriptio Exulum, handschrift, 116 (*n.* 1, *a*).
Galgenbraak, ligging, 393.
Geeraardsbergen, naam, 200.
Gooiland, naamsoorsprong, 251.
Grammont, naam, 200, 1.
Guthrie, oorsprong, 536.
Haenevelt, geneal. bizond., 535.
Haffner, wapen, 120.
Hameland, grenzen, 142.
Hertogenmorte, 27.
Hevel, 200.
Hoen, rechtsgeleerde, 296.
Hoevell (Rudolf Anne v.), levensbizond., 118.
Homburgerpoort, 142.
Hongarije, wapen-kroon, 168.
Houten (Hans v.), levensbizond. en nazaten, 167.
Huisgen, Huesgen, Hisgen, zu Husken, verwantschap, 264.
Hulrod, 337.
Ingen (Marcilius v.), 137.
Jolimais, wapen, 120.
Jongh (Maria de), familiebetr., 215.
Jonge v. Velzen (de), 272.
Cachet, naams-oorsprong, 305.
Cannenburg, in Duitschland, 135 (*n.* 2).
Carlisten (Nederl.), 273.
Casteel (Corn^a^ Adr^a^ v.), ouders, wapen, 120.
Kater (de), geneal. aantt., 536.
Claudoré, geneal. bizond. en wapen 120, 375.
Klouterhout, 45.
Knuijt (de), genealogie, 119.
Coerboem, 200.
Cock (de), verwantschap, wapen-kleuren, 215.
Collaert (J. A. baron de), familieleden in leven? 216.

Copvogelsgoed, naamsbeteekenis, 202.
Corput (v. den), uitgestorven? 118.
Coussemaecker (de), geneal. en wapen. 375, 529.
Krieger (Martijn), ouders, wapen-kleuren, 120.
Kruysgemeynten (Die Seven), handschrift, 227.
Lampeglazen, 245.
Lande (v. de), geslacht, wapen, 119.
Leeuwin (De), naam des scheepskapiteins, 226.
Lei of Lieve (De), naamsbeteekenis, 252.
Leties (Theod.), 243.
Liebergen (v.), familiebizond., 119.
Liere (Matthijs v.), levensbizond., 118.
Loo-Ruiters, naam, 76.
Lohse (M. H.), familiebizond., wapen. 487, 8.
Malsen (v.), geneal., wapen, 486.
Mameluyck, etymologie, 93.
Mast (v. der), uitgestorven? 208.
Meulen (v. der), wapenkleuren, 120.
Meurs (Graven van), geneal., 501.
Meurs (Adriaan v.), familie-betr. en wapen, 167.
Mithra-monumenten, 27.
Moft (De), naamsbeteekenis, 154 (vgl. bl. 465).
Mom *of* Mons (Margta), 263.
Mom v. Kell, 260.
Mooi, etymologie, 359 (vgl. *Nav.* XXXV, 502).
Morell (Dr. C. W. de Prill), verwantschap, 216.
Niesert, afschriften, 337.
Nieuwenhuis (Gerrit en P.), levensbizonderheden, 411.
Nieuw-Zeeland, tegenwoordige benaming, 226.
Nimwegen (Goed voor) om planken te dragen, 105.
Nimwegen (v.), wapen, 120.
Noot (Michael v. der), levensbiz., 486.
Ommeren, wets-vergunning, 394.
Oppidum, 105.
Orden (v.), geneal., 376.
Outryve v. Rouse (Anna v.), levensbizonderheden, 118.
Pasques de Chavonnes (Petr. Agnes), ouders, enz., 486.
Pelsaert (Frans), 29.
Perez (de), geneal. inlichtingen, 216 (vgl. *Nav.* XXXV, 257).
Peut. 253.
Pit-verzen, enz., 344.
Plenken, 359.
Poll (v. de), genealogie, 165.
Poolman, wapen, 488.
R. J. P. J., beteekenis, 497.
Raesfeld (J. J. v.) a° 1843, — 487.
Rabenhaupt (Penning op), eigenaar, 180.
Rhede, 337.
Reeder (de) *of* de Rieder, 376.
Regteren Altena (v.), afkomst en wapen, 536.
Reigersvliet, naamsbeteekenis, 231.
Renesse (C. A.), ouders en voorzaten, 440.
Renesse (L. G. à), voorouders, 440.
Ribbers (D. P.), voorzaten, 118.
Royen (v.), geneal., 376.
Romp, wapen, 376.
Rosenbach (Elis. Clara v.), wapen, 488.
Rotteveel, de Rotteville, 488.
Rouwenhorst (Petrla Jacoba), ouders, wapen, 120.
Ruyven (Joha v.), ouders, 260.
Sablet (Jacques), lofrede bij Goethe, 516.
Saksische Kroniekschrijver, 296.
Zalt-Bommel, Aardrobbertstraat, 228.
Zenchen? scheepskapitein, 226.
Seuvenum, gericht, 175, 6.
Schaal (Een zeldzame), 347.
Schengen (v.), geslachts-oorsprong, 273.
Schoondonck (Mta v.), 488.
Schrifts (Een regel) en ik laat u hangen, 516.
Schut (Jonker), 119.
St. Margriet, 243.
St. Wier, 291.
Sitter (P. de), huwlijksdata, enz. 440.
Slooten, wapen, 61.
Soudenbalch, genealogie, 165.
Spanjaardstafel, 176 (vgl. *Nav.* XXXV, 86).
Stad, 105.
Stadskind, 474.

Stevens(z) (Pieter), voorzaten, 168.
Stiermans, geneal. bizond., 535.
Tan, 100.
Uyttenham, geneal., 168.
Valckenaer (Isaac), ouders en grootouders, 536.
Valckenier (Mr. P.), 31.
Versteeg (Maria), ouders, 375.
Vissers, familie-inlichtingen, 216.
Vlamingen aan de Elbe, histor. bizond., 227.
Vloglanden, etymologie, 95.
Vorchten, kerk, wapenborden, 237.
Vries (S. de), verzen-verzameling, 195.
Vuur (Verbrand bij eigen), 44.
Walcheren bedijkt, 176 (vgl. bl 320).
Wenkop, naam, 44.
Westers, 203.
Wichmond, kerkgemeente, 272.
Wijckerslooth (v.), familie-oorsprong, 487.
Willaerts, wapen, 536.
Woude (De), oorsprong, 99.

ERRATA, enz.

Dl. XXXIV.

Bl. 204,	r. 16	v. o.	*staat*	8 1, 13);	*lees* I, 183).
» 440,	» 14	»	»	Het Bibl.;	» Her. Bibl.
» 482,	» 14	»	»	Brugge;	» Rugge.
Bladwijzer, bl. x,	r. 10	v. b.	*staat*	Bonnot;	*lees* Bonnet.
Ibidem, »	» 2	» o.	»	onde zijne;	» onder zijne.
» » XLI,			»	Wriffinksburg;	» Wiffrinksburg.

Dl. XXXV.

Bl. 14,	r. 9	v. b.	*staat*	H;	*lees* HS. (*handschrift*)
» 26,	» 17	»	»	1687.;	» 1687).
» »	» 17	»	»	P. H. v. Gelder, schreef ook.;	» P. H. v. Gelder schreef ook:
» 31,	» 4	»	»	voerde;	» voerden.
» 33,	» 8	v. o.	»	(XXXIV, 511).;	» (XXXIV, 511)?
» 34,	» 7	v. b.	»	Francorun?;	» Francorum.
» 68,	» 15	v. o.	»	odor;	» door.
» 78,	» 11	v. b.	»	Sael;	» Sael(s).
» 80,	» 4	v. o.	»	het termijn;	» den termijn.
» 93,	» »	v. b.	»	Hamse;	» Hamse-bongart.
» 101,	» 1	v. o.	»	roniën;	» troniën.
» 110,	» 4	v. b.	»	integram;	» integrum.
» 116,	» 3	v. o.	»	intensivum;	» frequentativum.
» 122,	» 5,6	v. b.	»	Maarwerten;	» Maarten.
» 134,	» 16	»	»	Boucquet;	» Bousquet.
» 138,	» 11	»	»	Honwier;	» Honxwier.
» »	» 1	v. o.	»	Teccop;	» Oucoop.
» 143,	» 1	»	»	Liège;	» Liége.
» 145,	» 1	v. b.	»	Fogel;	» Fagel.
» 153,	» 1	»	»	XXXIV, 409;	» XXXIV, 499.

» 157, » 10,9 v. o *valle* ook met het oog op *Nav.* XXVI, 563 geschiedt deze vraag *weg*.

Bl	161,	r.	9 v. b.	*staat*	verleden jaar;	*lees*	een jaar te voren.
»	163,	»	11 »	»	medeplichtigen. De bewijsstukken, enz.;	*lees*	medeplichtigen. Dit geschrift nu bleef, enz.
»	»	»	12 v. o.	»	op hol brengen;	*lees*	op hol brengen. De bewijsstukken, enz.
»	171.	»	12 v. b.	»	Jakobus V;	»	Karel I.
»	177.	»	2 »	»	Bijbel. van;	»	Bijbel van.
»	178,	»	9 v. o.	»	Z. v. a.;	»	In plaatsnamen z. v. a.
»	183,	»	11 v. b.	»	Groote;	»	Groote of.
»	188,	»	7 v. o.	»	Adolf (Winnemer);	»	Adolf (Ad. Winnemer).
»	190,	»	6 v. b.	»	Nyhoff;	»	Nijhoff.
»	196,	»	3 v. o.	»	Wapshetong;	»	Washpetong.
»	202,	»	2 v. b.	enz.	*lees* overal Popcke.		
»	207,	»	11 »	*staat*	Kleiert;	»	Kleinert (Vgl. bl. 212).
»	209,	»	11 »	»	ibertatis;	»	libertatis.
»	215,	»	3 »	»	zelzdaam;	»	zeldzaam.
»	215,	»	8 »	»	Mary;	»	Maryn.
»	219,	»	8 »	»	votant;	»	vertunt.
»	220,	»	8 »	»	Brunswijk (?);	»	Brandenburg.
»	221,	»	17 v. o.	»	Simon Essay;	»	Simon, Essay.
»	226,	»	6 v. b.	»	Verum;	»	Rerum.
»	226,	»	7 »	»	renascvntur;	»	renascentur.
»	229,	»	16 v. o.	»	Ermerius;	»	Ermerins.
»	231,	»	16 v. b.	»	geboren;	»	geboren; vgl. tordrecht (*Nav.* XXXV, 198).
»	232,	»	8 »	»	geslachtsnaam;	»	geslachtsnamen v. Dievem [a° 1464 (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Oudh. bl. 327)] en
»	232,	»	1 v. o.	»	Dip, Dip;	»	Dīp, Dip.
»	233,	»	16 v. b.	»	Zoets;	»	Zoet's.
»	235,	»	3 »	»	1787;	»	1797.
»	237,	»	17 v. o.	»	Compasmar;	»	Compasmār (Kompasmaker).
»	241,	»	6 »	»	den;	»	dezen.
»	254,	»	18 »	»	v. Vaneveld;	»	v. Vaneveld [1].
»	260,	»	12 v. b.	»	3de eeuw;	»	1ste eeuw.
»	260,	»	11 »	»	Hetzij Levendaal;	»	Hetzij dit L.
»	267,	»	13 »	»	(Treisheim?);	»	(Friesheim).
»	269,	»	2 »	»	obstijding;	»	jobstijding.
»	269,	»	9 »	»	Capelle;	»	(Jhr. Alexander) v. d. Capellen.
»	269,	»	3 v. o	»	Algem. Regr. XXI—XXX;	*bijvoegen*	vgl. ook *Nav.* XXV, 450.
»	284,	»	4 »	»	Lütten;	*lees*	Lübben.
»	288,	»	17 »	»	veterraan;	»	veteraan.
»	292,	»	3 v. b.	»	Lichtfield	»	Lichfield.
»	294,	»	8 »	»	Li-chi-telin;	»	Li-chi-tchin.
»	311,	»	10 »	»	27 Jan.;	»	27 Juni.
»	312,	»	9 »	»	Korssen;	»	Karsten.
»	315,	»	9 v. o.	»	Wals;	»	Waes.
»	317,	»	9,7,4 »	»	fâce;	»	face.
»	318,	»	8 v. b.	»	Ces baron;	»	Ce baron.

Bl 319,	r. 6 v. b.	*staat* v. Wierode;	*lees* v. Wicrode [Wic(k)rode, -rath? Zoo wapenverschil dit gedoogt; zie het Armorial op Wickrath].
» 320,	» 9 »	» d'une.;	» d'une
» 321,	» 3 v. o.	» quartier...;	» quartier d'azur; aux 2d et 3me de sable à la croix d'argent.
» 322,	» 10 v. b.	» Francoise;	» Françoise.
» 322,	» 13 »	» ou;	» où.
» 322,	» 16 v. o.	» v. Diepenbroeck;	» v. D. (wapen: Arm. Diepenbrugge, -burch).
» 323,	» 5 v. b.	» te;	» et.
» 325,	» 9 v o.	» oeufs d'arg;	» oeufs d'arg. Jossine de Witte est dite avoir brisé ses armes de 3 cruches à anse de sa., posées sur le chevron.
» 334,	» 7 v. b	» noch;	» zich.
» 340,	» 6 »	» de stad;	» stad
» 351,	» 9 v. o.	» facade;	» façade.
» 358,	» 7 v. b.	» Langlois de Cheux;	» Langlois.
» 358,	» 9 »	» uit Normandië;	» uit Cheux in Norm.
» 361,	» 11 v. o.	» Nouvrit;	» Nourrit.
» 361,	» 7 »	» Benincore;	» Benincori.
» 383,	» 1 »	» van zekere;	» tot zekere.
» 384,	» 5 v. b.	» varken;	» varkens.
» 388,	» 7 »	» † omstr.;	» † ongehuwd omstr.
» 388,	» 8 v. o.	» Baelde Nolth.;	» Baelde, Nolth.
» 391,	» 17 »	» éene;	» eene.
» 392,	» 10 v. b.	» Willem IV;	» Raymond IV.
» 393,	» 9 v. o.	» Jean Huguenin;	» Jean en Huguenin.
» 394,	» 19 v. b.	» regiment;	» regiments.
» 398,	» 17 »	» Lynden et;	» Lynden de.
» 398,	» 3 v. o.	» Camps;	» Campo.
» 399,	» 3 v. b.	» Preys;	» Proeys.
» 401,	» 18 v. o.	» viduae.;	» viduae
» 401,	» 12 »	» Vueren;	» Bueren.
» 401,	» 6 »	» de Bueren;	» de Vueren.
» 407,	» 5 v. b.	» capaut;	» caput.
» 414,	» 13 v. o.	» Immers is;	» Immers in.
» 427,	» 5 v. b.	» Berkkey;	» Berkhey.
» 433,	» 1 »	» Haufspreu;	» Hanfspreu.
» 445,	» 10 »	» 1721 (ou 1724);	» 1724.
» 446,	» 2 »	*lees* enterré en l'église à Erpe le 5 Sept. 1735.	
» 446,	» 5 »	*staat* en 1688;	*lees* en 1688, ent. à Erpe le 29 Oct. 1773.
» 446,	» 13 »	» le 21 Janvier;	» ent. à Erpe le 20 Janv.
» 447,	» 6 v. o.	{de Witte / de Witte} onder Guens (n°. 1), en {Baele / de Witte} onder Guens (n°. 2) te plaatsen *a*).	

a) In denzelfden trant bl. 448, *n*. 1; bl. 449, *n*. 1; bl. 451, *n*. 1; bl. 453, *n*. 2; bl. 511, *n*. 1; bl. 516, *n*. 4; bl. 517, *n*. 3.

Bl. 449, noot 4, *lees* {de la Croix / de la Cambe}, {Gillis / v. Veen}.
» 449, r. 15 v. o. *staat* lafuture; *lees* la future.
» 450, » 16 v. b. » Porest; » Forest.
» 450, » 22 » » Termonde; » Termonde, ent. à Erpe le 20 Déc. 1795.
» 450, noot 4, {Anchemant / Blomme / Parmentier / Anchemant} (*sic*) onder Vilters, en {Hilfoort / Storm / de la Motte / Cloribus} (*sic*) onder v. Altere te plaatsen.
» 460, » 11 v. b. » 1813 (Staatsbl. n° 43) » 1815 (Stbl. n° 55).
» 462, » 16 v. o. » 6 Febr. 1739... de Kokelaer; » 13 Juli 1762 Maria Jacoba de Kokelaer.
» 468, » 9 v. b. » Mr. Jan Justus E.; » Mr. Christiaan Justus E.
» 468, » 19 » » Raadman; » Ratum [a° 1741 Raadman, Tegenw. Staat v. Geld., Kaart)].
» 487, » 9 v. o. » bijgezet; » begraven.
» 506, » 19 v. b » v. Lijnden; » v. Leyden.
» 510, » 5 v. o. *lees* 1. sterren, 2. palen.
» 511, » 20 v. b. *staat* Ginderachtir; *lees* Ginderachter.
» 511, noot 2, *lees* dans un mur, *en* sans blason.
» 512, r. 4 v. b. *staat* le 6 Oct.; *lees* le 6 Août.
» 514, » 12 » » 1766—68; » 1766—88.
» 514, » 15 » » le 16 Août; » le 16 Mai.
» 515, » 2 v. b. *staat* Kerreqroeck; » Kerrebroeck.
» 515, noot 2, *lees* grati incolae a° 1836.
» 516, r 6 v. o. *staat* prache; *lees* proche.
» 516, » 7 » » Meerman; » Meersman.
» 517, » 9 v. b. » Wever; » de Wever.
» 517, » 14 » » 1849; » 1842.
» 518, r. 11 v. o. *staat* in 't begin der 17de eeuw; *lees* in de 17de eeuw.
» 523, » 22 » » bij welken; » bij welke.
» 533, » 11 » » gepromoveerd; » gepromoveerd?
» 541, » 15 v. b. » Je trompa; » Je trompe.
» 545, » 4 » » cultor his; » cultor, his.
» 549, » 2 » » die; » dier.
» 563, » 20 » » v. Witsen, Geysbeek; » v. Witsen G.
» 565, » 13, 12 v. o. » Hirzel v. Kempen, zonder *t*; » H. van Kemten, zonder *p*.
» 565, » 11 v. o. » de Londolts; » de Landolts.
» 569, » 12 » » coquilles d'or; » flammes au naturel.
» 570, » 2 v. b. » Roesbeek; » Roosbeek.
» 571, » 1 » » Vid.; » Vict.
» 571, » 1 » » Roesbeek; » Roosbeek.
» 574, » 14,3 v. o. » Ketele, Verplancke; » Verplancke, Ketele.
» 575, » 19 v. b. » 1804; » 1804, † ibid. le 5 Oct. 1884.
» 575, » 21 v. b. » d'arg; » d'azur.
» 575, » 3,2 v. o. *valle* Canton d'az.; aux 2d et 3me de sa. à la croix d'arg. *a*) *weg*.

a) Dit is het vrij-kwartier Dollendorp, bl. 321 onvermeld gebleven.

Bl. 576, » 16 v. b. *staat* Auguste; *lees* Augustine
» 576, » 16,5 v. o. » dans l'état major (à Bruxelles); *lees* à Gand.

» 577, *n.* 1, *lees*

Dhont	de Waepenaert
v. de Maele	Marouex
v. de Walle	v. Laugenhove
Verplancke	Simon de Ville
de Smet	Dierickx
Ketele	Baalen
Smuyck	de Meersman
Carré	du Bois

» 580, » 16 » » gegoed, in: *lees* gegoed in.
» 581, » 16 » » in zijne; » in zijn.
» 595, » 13 v. b. » Oost-Vlaanderen; » West Vlaanderen.
» 596, » 2 v. o. » der vrede: » des vredes.
» 609, » 3 » » asschop; » aschschop.
» 637, » 3 » » Vorse: » Vorsen.
» 644, » 3 » » 1688. Waardijn; » 1688, waardijn.
» 648, » 1 » » it? » dit?
» 664, » 4 » » Willen; » Willem.
» 666, » 2 v. b. » Treckhem; » Vreckhem.
» 667, » 9 » » Marie Anne; » Marie Anne Joséphine.
» 667, » 18 » » 1847; » 1845.
» 670, » 13 » » Paguet; » Paquet.
» 672, » 10 » » 2 honderd; » 2 — honderd.
» M (Bijlage), r. 26 v. o. *staat* Gerir; » Gerrit.

Bladwijzer, bl. III *valle* Barneveld, heerl. (?) *weg*
» » VI » Clapmutsen, zie Veem, *weg*.
» » XI *staat* v Barneveld. Q (?); *lees* v. Barn., Q.
» » XII *lees* v. den Broecke, 447 (?), 635.
» » XXVIII *inlasschen* Uiterweer, 520.
» » » *lees* Verduynen, 16, 183.
» » XXX *inlasschen* » Willemsdorff (?), 462.